ALGEMEENE GESCHIEDENIS

DES

VADERLANDS,

DOOR

J. P. Arend.

TWEEDE DEEL. EERSTE STUK.

Te AMSTERDAM, bij

J. F. SCHLEIJER.

1845.

VIERDE BOEK.

VAN DE

VEREENIGING VAN HOLLAND MET HENEGOUWEN,

TOT DIE

VAN BIJNA AL DE NEDERLANDEN, ONDER FILIPS VAN BOURGONDIË.

1300—1433.

INHOUD.

VIERDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

JAAR 1300—1339.

JAN *van* Avennes *hoopt op het bezit van* Holland *na den dood van* JAN I, bladz. 5. — *Zijn geslacht*, ald. — *Hij komt uit* Frankrijk *herwaarts terug en wordt als Graaf gehuldigd*, bl. 6. — *Opstand in* Zeeland, ald. — *'s Graven onmin met* JAN *van* Renesse, bl. 7. — *Geheel* Zeeland *geraakt in beweging*, bl. 8. — RENESSE *verslaat 's Graven benden en vloot*, ald. — KAREL *van* Valois *komt tusschenbeiden, maar de opstandelingen roepen de hulp des Duitschen Keizers in*, ald. — JAN II *versterkt zich door bondgenooten*, bl. 9. — *De Keizer komt te* Nijmegen, bl. 10. — *Graaf* JAN II *trekt derwaarts met een talrijk leger, en sluit een verdrag met den Keizer*, ald. — *De aanslag der Zeeuwen is geheel mislukt*, ald. — *Gestrengheid van den Graaf van* Oostervant *tegen hen*, bl. 11. — *De rust in* Zeeland *hersteld*, bl. 12. — *De Zeeuwsche ballingen steken op nieuw het hoofd op*, ald. — *Onlusten met het* Sticht *door de verheffing van* GUI *van* Henegouwen *tot Bisschop geëindigd*, ald. — *Opstand der Vlamingen, en dood van* JAN *van* Oostervant, bl. 13. — *De Vlamingen door* WILLEM *van* Oostervant *verslagen*, ald. — *Inval van* GUI *van* Vlaanderen *in* Zeeland, ald. — *Overwinning door hem behaald*, bl. 14. — WILLEM *van* Oostervant *in* Zierikzee *belegerd*, ald. — *Een wapenstilstand of verdrag gesloten*, bl. 15. — *De oorlog barst op nieuw uit*, bl. 16. — WILLEM *van* Oostervant *trekt naar* Zeeland, ald. — *Nederlaag door hem geleden*, bl. 17. — *De Vlaamsche vloot stevent naar* Holland, *hetwelk tot aan* Haarlem *in de magt der Vlamingen geraakt*, bl. 18. — *Moedig gedrag van* WITTE *van* Haamstede, bl. 19. — *Hij verslaat de Vlamingen bij* Hillegom, bl. 20. — *De Hollandsche steden drijven hen uit*, ald. — GUI *van* Vlaanderen *trekt met groot verlies te water af*, bl. 21. — Holland *en* Utrecht *in ééne week van de Vlamingen bevrijd*, ald. — WILLEM *van* Oostervant *verlaat* Zierikzee *en belegert* Schoonhoven, bl. 22. — *Wreede vond, om den bevelhebber tot de overgave te nopen*, ald. — Zierikzee *door de Vlamingen weder belegerd*, ald. — *Dappere verdediging der stad*, bl. 23. — *Fransche hulp komt opdagen*, bl. 24. — *Scheepsstrijd voor* Zierikzee, *welke met de nederlaag der Vlamingen eindigt*, bl. 25—29. — GUI *van* Vlaanderen *gevangen genomen*, bl. 29. — Zierikzee *ontzet*, bl. 31. — WILLEM *biedt den ballingen vergiffenis en vrijheid tot terugkeeren aan*, bl. 32. — *Hij trekt tegen* RENESSE *naar* Utrecht *op*, ald. — *Dood van Graaf* JAN II, ald. — *Zijn karakter*, ald. — WILLEM *van* Oostervant *als Graaf gehuldigd*, bl. 33. — *Hij begeeft zich naar* Frankrijk, bl. 34. — *Zijn huwelijk met* JEANNE *van* Valois, ald. — *Onlusten in* Holland *om den vrijdom van lasten door den adel*, ald. — *Beslissing des Graven*, ald. — *Hij sluit met betrekking tot* Henegouwen *een vrede met* Braband *en* Vlaanderen, bl. 35. — *Eischen van Graaf* ROBERT *van* Vlaanderen, ald. — *Het geschil aan scheidslieden overgelaten*, bl. 36. — *Een bestand voor vier jaren tot stand gebragt*, ald. — JAN *van* Braband *ziet af van*

zijne eischen op Holland, *en verleent den kooplieden van* Dordrecht *vrijheid van handel in zijne staten*, ald. — *Geschillen over den handel met* Engeland, ald. — *Hervatting der vijandelijkheden met* Vlaanderen, ald. — ROBERT *valt in* Henegouwen, bl. 37. — *Een verdrag wordt tusschen hem en Graaf* WILLEM III *gesloten*, *volgens welk deze laatste aan* Vlaanderen *manschap bewijst wegens* Zeeland bewester Schelde, ald. — *Korte duur van dezen vrede*, ald. — *In den oorlog met* Frankrijk *en* Vlaanderen *komt Graaf* WILLEM III *den Koning van* Frankrijk *te hulp*, ald. — *Hij keert echter spoedig terug*, bl. 38. — *Eindelijk wordt door beslechting van de Zeeuwsche twistvraag*, *de bron van onlusten tusschen* Holland *en* Vlaanderen *gedempt*, ald. — *Inhoud van het daarover gesloten vredesverdrag*, *hetwelk bezworen en door onderscheidene steden zoo als ook vervolgens door den Duitschen Keizer bekrachtigd wordt*, ald. — *Voordeelige staatkundige toestand waarin Graaf* WILLEM III Holland *gebragt heeft*, bl. 40. — *Huwelijk van Keizer* LODEWIJK *van* Beijeren *met 's Graven dochter*, ald. — *Gewillige opbrengst der beden door de steden*, ald. — *De Kennemers alleen willen hieraan voorwaarden verbinden*, *waardoor zij hunne voorregten verbeuren*, bl. 41. — *Den Dordtenaars wordt het stapelregt ontnomen*, ald. — *Dood van Bisschop* GUI *van* Utrecht, bl. 42. — *Zijn opvolger wordt geheel door den Hollandschen Graaf bestierd*, ald. — *De landen van* Amstel *en* Woerden *in* Holland *ingelijfd*, ald. — *De Koningin van* Engeland *komt in* Holland, bl. 43. — *Ondertrouw van haren zoon* EDUARD *met 's Graven dochter te* Dordrecht *voltrokken*, ald. — *Eene Hollandsche vloot geleidt hen naar* Engeland *terug*, ald. — *De Koning van* Engeland *ten behoeve zijns zoons onttroond*, ald. — *Huwelijk van dezen laatste met 's Graven dochter*, ald. — *Graaf* WILLEM III *kiest partij in de onlusten tusschen den Duitschen Keizer en den Paus*, ald. — *Hij blijft echter achterlijk in het verleenen van onderstand*, bl. 44. — *Waarschijnlijke oorzaak daarvan*, ald. — *Hij ondersteunt den Koning van* Frankrijk *tegen een opstand der Vlaamsche steden*, ald. — *Voortduring der onlusten van het Duitsche rijk met den H. Stoel*, bl. 45. — WILLEM III *tracht beide te bevredigen*, *en begeeft zich tot dat einde naar* Avignon, *later naar* Frankfort, *doch vruchteloos*, ald. — *Het Duitsche rijk verklaart zich onafhankelijk van den Roomschen Stoel*, ald. — WILLEMS *uitbreiding van gezag*, bl. 46. — *Zijn invloed op het* Sticht, ald. — Zeeland *door hem aan zijn zoon afgestaan*, ald. — *Hij sluit een verbond met* Engeland, ald. — *Inhoud daarvan*, bl. 47. — *Dood van* WILLEM III, bl. 48. — *Zijn karakter*, ald. — *De vernietiging der Tempelieren*, bl. 52. — *Vreesselijke hongersnood*, bl. 53. — Hollands *magt ten koste van het* Sticht *verkregen*, ald. — GUI, *broeder van Graaf* JAN II, *tot Bisschop verkozen*, ald. — *Hij wikkelt zich in den Vlaamschen krijg*, bl. 54. — *Zijne gevangenneming doet de burgerlijke tweedragt in* Utrecht *op nieuw ontwaken*, ald. — *Te midden der bloedvergieting wordt de stad door* GUI *van* Vlaanderen *ingenomen*, *welke het bestuur verandert en eischt*, *dat men* WILLEM *van* Gulik *op den zetel verheffe*, bl. 55. — *Hij wordt na de nederlaag der Vlamingen tegen Bisschop* GUI *uitgewisseld*, *welke de voorregten der kerk en der burgerij bevestigt en de inwendige rust herstelt*, *die echter weder voor kort verstoord wordt*, ald. — *De Bisschop woont de kerkvergaderingen te* Keulen *en te* Vienne *bij*, ald. — *Hij weigert den kardinaalshoed*, bl. 57. — *Een valsch berigt van zijn dood brengt de Friezen in opstand*, *welke* Vollenhoven *belegeren*, ald. — *Het kasteel met Hollandsche hulp door den Bisschop ontzet*, bl. 58. — *Verdrag met de Stellingwervers gesloten*, ald. — *Pogingen des Bisschops tot verbetering der misbruiken in het* Sticht, bl. 59. — *Zijn dood bij het beleg van het slot* ter Gooije, ald. — *Zijn karakter*, bl. 60. — FREDERIK *van* Zirck *volgt hem op*, bl. 61. — *Opstand van eenige heeren tegen hem door* Gelre *ondersteund*, ald. — *Graaf* WILLEM III *komt den Bisschop te hulp*, ald. — *Herstel der rust in het* Sticht, bl. 62. — *De Bisschop geheel afhankelijk van* Holland, ald. — *Zijn dood*, ald. — *De poging van Graaf* WILLEM III, *om een opvolger in het* Sticht *naar zijn genoegen te doen verkiezen*, *mislukt*, ald. — JAKOB *van* Oudshoorn, *daartoe verkozen*, *wordt door den Paus bevestigd en den Aartsbisschop van* Keulen *gewijd*, bl. 63. — *Zijn dood*, ald. — JAN *van* Bronkhorst, *tot zijn opvolger gekozen*, *wordt door den Paus afgezet en* JAN *van* Diest *in zijne plaats benoemd en gewijd*, *welke hem gewapenderhand uit zijn zetel verdrijft*, bl. 64. — *Misnoegen des volks tegen* JAN *van* Diest, ald. — *Zijne afhankelijkheid van* Holland, ald. — *Verwarde staat der geldmiddelen in het* Sticht, bl. 65. —

De Bisschop is genoodzaakt al de inkomsten des Stichts *af te staan*, bl. 66. — *Steeds aangroeijende magt van* Holland *over* Utrecht, ald. — *Daden van hulp en gezag door Graaf* WILLEM III *in het* Sticht *geoefend*, ald. — REINOUD *van* Gelre *tracht zijn gezag in het* Boven-Sticht *uit te breiden*, bl. 68. — *De Graven van* Holland *en* Gelre *verdeelen openlijk het beheer over het* Sticht, bl. 69. — *Dit brengt de burgers van* Utrecht *in opstand*, ald. — *De Graaf van* Holland *valt gewapenderhand in het* Sticht, ald. — *Door bemiddeling van* REINOUD *van* Gelre, *wordt een bestand en later een verdrag gesloten*, ald. — *De Bisschop stelt de stad* Utrecht *onder voogdij des Graven van* Holland, bl. 70. — *Geschil van den Bisschop met* Kampen, ald. — *Hij roept vruchteloos de hulp van* Holland *en* Gelre *in*, *die op nieuw bij verdrag het* Sticht *onder zich verdeelen*, *hetgeen echter niet ten uitvoer gelegd wordt*, ald. — *Een groot deel van* Overijssel *geraakt in de magt van den Graaf van* Gelre, bl. 71. — *Deze wordt in een krijg met de Friezen gewikkeld*, ald. — *Hij verslaat hen en bevestigt zijne magt en de rust in het* Boven-Sticht, ald. — *De voogdij over het* Neder-Sticht *aan Graaf* WILLEM IV *van* Holland *opgedragen*, *die er een stedehouder aanstelt*, ald. — *Dood van Bisschop* JAN *van* Diest, bl. 72. — *Zijn karakter*, ald. — Gelre's *beklagelijke toestand in dit tijdperk*, ald. — *Verdrag tusschen* Gelre *en* Holland, ald. — REINOUD I *van* Gelre *kiest de partij van* Vlaanderen *tegen* Frankrijk, ald. — *Hij breidt zijn gezag uit*, *vooral ook over geestelijke stichtingen*, bl. 74. — *Aanstelling van den Graaf* van der Marck *tot stedehouder van* Gelre, ald. — *Keizer* ALBRECHT *en diens opvolger bevestigen en vermeerderen de vrijheden en voorregten van* Gelre, ald. — REINOUD I *vergezelt den Keizer naar* Italië, bl. 75. — *Ontvangt de* Veluwe *van het* Sticht *in leen*, bl. 76. — *Hij vereffent verscheidene geschillen*, ald. — *Twee Duitsche Keizers verkozen*, bl. 77. — REINOUD I *kiest de partij van* FREDERIK *van* Oostenrijk, ald. — *Zijn geldgebrek*, ald. — *Onlusten door den Heer van* Buren *verwekt*, *en door den Graaf van* Holland *beslecht*, bl. 78. — *Oneenigheden tusschen den Graaf van* Gelre *en zijn zoon*, ald. — *Hij wordt genoodzaakt dezen een deel van het bewind op te dragen*, bl. 79. — *De jonge* REINOUD *bevestigt de voorregten van verscheidene steden*, bl. 80. — *De oude Graaf tot Rijksvorst verheven*, ald. — *De spanning tusschen de beide Vorsten vermeerdert*, bl. 81. — *Zij laten de geschillen aan de uitspraak van vier scheidslieden over*, ald. — *Deze kunnen tot geene eenstemmigheid geraken*, bl. 82. — *Twee hunner vaardigen*, *ook namens den derde eene uitspraak uit*, ald. — *Deze wordt door den derde ontkend*, bl. 83. — *Verzoening tusschen vader en zoon*, *die echter van korten duur is*, ald. — *De beslissing der geschillen aan den Graaf van* Holland *opgedragen*, bl. 84. — *Eerste bekende handeling van steden en Edelen in* Gelre, *en verdeeling der laatste in kwartieren en ambten*, ald. — *Inhoud van de bepalingen door den Graaf van* Holland, ald. — *Vader en zoon onderwerpen zich daaraan*, bl. 85. — *Ook de Gravin van* Gelre *en hare dochters*, ald. — *Eenige stedelijke voorregten worden met hare toestemming bevestigd*, ald. — *De oude Graaf in hechtenis genomen*, bl. 86. — *Deze daad brengt zijne aanhangers in beweging*, ald. — *De Graaf van* Holland *en de Bisschop van* Utrecht *vallen in* Gelre, ald. — *De Hertog van* Braband *zendt een leger ter ondersteuning van den zoon*, ald. — *Eenige berigten omtrent dezen krijg*, ald. — *De jonge* REINOUD *verzoent zich met* Arnhem, ald. — *De regeling der zaken aan scheidslieden opgedragen*, *die slechts een verbond tusschen* Holland *en den jongen Graaf bewerken*, bl. 87. — *Eindelijke afdoening der zaak*, bl. 88. — *Verdere levensloop van den ouden Graaf van* Gelre, bl. 89. — *Zijn zoon voert het bewind als regent*, ald. — *Zijne geschillen met de geestelijkheid vereffend*, ald. — *Nader verbond tusschen* WILLEM III *van* Holland *en* REINOUD I *van* Gelre, bl. 90. — *De eerste ondersteunt den laatste in den oorlog tegen* Munster, ald. — *Loop van dezen krijg*, ald. — *Een bestand getroffen*, bl. 91. — *De hervatte vijandelijkheden weder door een bestand geëindigd*, ald. — *De vrede gesloten*, ald. — *De voorwaarden daarvan*, bl. 92. — *Verschillende regeringsdaden van* REINOUD, ald. — *Dood van Graaf* REINOUD I, ald. — *Zijne regering en karakter*, bl. 93. — *Zijn zoon neemt den grafelijken titel aan*, ald. — *Aanzien waarin hij stond*, bl. 94. — *Hij ondersteunt den Bisschop van* Luik, ald. — *De Luikenaars hierover verbitterd*, *vallen in* Gelre, *doch worden door* REINOUD *verslagen*, bl. 95. — *Beslechting van eenige binnenlandsche geschillen met* Deventer *en* Zutphen, ald. — *Verbond met* Gulik, ald. — *Verdere bedrijven van* REINOUD II, bl. 96. —

Dood van zijne gemalin SOPHIA, ald. — *Hij verzoekt en verwerft de hand van* ELEONORA, *zuster van* EDUARD III *van* Engeland, bl. 97. — *Invloed van dit huwelijk op de lotgevallen van* Gelre, bl. 98. — *Toelating der Lombardiërs in* Gelre, ald. — REINOUD II *wordt in den oorlog van* Frankrijk *tegen* Braband *gewikkeld*, bl. 99. — *Eene wapenschorsing wordt door den vrede gevolgd*, ald. — *Werkzaam aandeel van* REINOUD II *in het beslechten der nog bestaande geschillen*, ald. — *De oorlog met* Braband *ontstaat op nieuw om de stadsvoogdij van* Mechelen, bl. 100. — *Verscheidene Vorsten verbinden zich tegen* Braband, ald. — *Zij rukken langs verschillende wegen in* Braband, bl. 101. — *De Koning van* Frankrijk *bewerkt een wapenstilstand, die van tijd tot tijd verlengd en door een vrede gevolgd wordt*, ald. — *Bepalingen daarvan*, bl. 102. — Tiel *en een paar dorpen blijven daarbij aan* Gelre, bl. 103. — REINOUD II *in den oorlog tusschen* Engeland *en* Schotland *gewikkeld*, ald. — *Zijne hulpbende wordt door de Schotten gevangen genomen*, ald. — *Hij verlaat* Engeland, bl. 104. — *Zijne onlusten met de Friezen*, ald. — *Hij neemt deel in den oorlog van den Graaf van* Kleef *tegen den Aartsbisschop van* Keulen, ald. — *En in den oorlog van* Engeland *tegen* Frankrijk, bl. 105. — *Oorzaken van dezen krijg*, ald. — REINOUDS *werkzaam aandeel in de toerustingen*, bl. 106. — *Hij wordt beschuldigd den Koning van* Frankrijk *en de voornaamste leden van zijn hof te hebben willen vergiftigen*, ald. — *Zijne verontwaardiging over deze beschuldiging*, bl. 107. — *Verdere toerusting tot den oorlog*, ald. — *Zamenkomst van den Duitschen Keizer en den Koning van* Engeland *te* Koblentz, ald. — *Langdurige onderhandelingen*, bl. 108. — *Verdeeldheden tusschen de Schieringers en Vetkoopers in* Friesland, bl. 109. — *Onmenschelijkheid daarbij betoond*, bl. 110. — *Slechting der geschillen door een kampstrijd*, ald. — Friesland *geteisterd door overstrooming en hongersnood*, ald. — *Inval der Noormannen*, ald. — *Zij worden verslagen*, ald. — *Hollandsche inval in* Friesland *afgeweerd*, bl. 111. — Enkhuizen *geplunderd door de Friezen*, ald. — *De Enkhuizers nemen wraak door brandstichting*, ald. — *Wederwraak op* Enkhuizen *en van die stad op* Franeker *genomen*, bl. 112. — *De Westergoërs verzoenen zich met Graaf* WILLEM III, ald. — *Onlusten tusschen de Stellingwerver Friezen en den Bisschop van* Utrecht, bl. 113. — *De binnenlandsche partijschappen barsten op nieuw uit bij den dood van den Potestaat* HESSEL MARTENA, ald. — *Ellendige toestand van* Friesland, ald. — *Pogingen tot verbetering daarvan aangewend*, ald. — *Een geweldige watervloed vermeerdert de volksrampen*, ald. — *Deze stijgen ten top*, bl. 114. — *Pogingen om die te lenigen*, ald. — *De Duitsche Keizer staat van al zijn eischen op* Friesland *af*, *uitgezonderd de leenhulde*, bl. 115. — *Een gedeelte van* Friesland *stelt zich onder de bescherming van den Bisschop van* Munster, ald. — *Bewijs van den invloed dien Graaf* WILLEM III *in* Friesland *bezat*, ald. — *Geschillen met* Harderwijk *en* Kampen *bijgelegd*, bl. 116. — *Hernieuwde tweespalt in* Friesland, ald. — *In* Oostergo *tracht men met nadruk de rust te herstellen*, ald. — *Verschillende onderlinge verdragen te dien einde gesloten*, ald. — *Kerkelijke bepalingen mede daartoe strekkende*, bl. 117. — *Strooptogten tusschen* West-Friesland *en* Westergo, bl. 118. — *Opkomst van* Franeker, bl. 119. — *Onlusten met* Harderwijk *vereffend*, ald. — *Algemeene landdag der Friesche Zeelanden*, ald. — *Bepalingen daarop vastgesteld*, ald. — *De landdag wordt het volgende jaar herhaald*, bl. 121. — *Verbond met* Bremen, ald. — Stavoren *en* Westergo *trachten zich aan het Hollandsche gezag te onttrekken*, ald. — *De Graaf van* Holland *weet zich door onderhandelingen te handhaven*, bl. 122. — Stavoren *en* Westergo *verzetten zich weder tegen hem*, ald. — *Graaf* WILLEM III *en de Friezen in openbaren krijg*, bl. 123. — *Hij zendt eene vloot tegen hen uit*, ald. — *Zij treden in onderhandeling en doen den Graaf hulde*, ald. — *Wijze waarop de Graven van* Holland *van ouds in* Friesland *ontvangen werden*, bl. 124. — *Geschil met den Bisschop van* Munster *door scheidslieden vereffend*, bl. 125. — *Onrustige toestand van* Friesland, bl. 126. — *Laatste algemeene landdag en handelingen daarvan*, ald. — *Twist der Groningers en Drenthenaars met den Bisschop van* Utrecht *door scheidslieden vereffend*, bl. 127. — *Keizer* LODEWIJK *bekrachtigt den afstand van de regten van het Duitsche rijk op* Friesland *aan* Holland, bl. 128. — WILLEM III *tracht de Friezen door zachtheid te winnen*, ald. — *Zijne zorgen voor* Friesland, bl. 129. — *Geschil tusschen* Stavoren *en* Lubeck *door den Graaf vereffend*, ald. — *Strijd tusschen* Groningen *en de* Ommelanden, bl. 130. — Groningen *ingenomen*, ald. — *Kortstondige*

verzoening, ald. — *Woelingen der kloosters in* Friesland, bl. 131. — *De abt van* Lidlum *door zijne leekebroeders vermoord*, ald. — *Zijne opvolgers*, bl. 132. — Friesland *door den Graaf van* Gelre *bestookt*, ald. — *De Friezen zoeken toevlugt bij den Graaf van* Holland, ald. — *Dood van* WILLEM III, bl. 133. — *Zijn opvolger door* Stavoren *gehuldigd*, ald. — *Zonderling voorregt door hem aan die stad verleend*, ald. — *Nieuwe onlusten tusschen* Groningen *en de* Ommelanden *uitgebarsten, doch door eenige Edelen en geestelijken beslecht*, ald. — *Voorwaarden van het verdrag*, ald. — *Opkomst der steden in* Braband, bl. 135. — *Hare oneenigheden met den adel*, ald. — *In* Antwerpen *worden zij met gestrengheid gesmoord*, ald. — Mechelen *sluit zijne poorten voor den Hertog, maar wordt tot onderwerping en eene zware geldboete veroordeeld*, ald. — *Opstand in verscheiden steden*, bl. 136. — *Deze wordt door den Hertog gedempt*, ald. — *Bescherming door hem aan de Joden verleend*, ald. — *Hij vaardigt het charter van* Cortenberg *uit*, bl. 137. — *Dood van Hertog* JAN II, ald. — *Zijn karakter*, ald. — *Zijn minderjarige zoon* JAN III *volgt hem op*, ald. — *Schikkingen om den staat van den schuldenlast te ontheffen*, bl. 139. — *Verval van den adel en ridderstand*, ald. — *De jonge Hertog aanvaardt zelf het bewind*, ald. — *Geschil met den Graaf van* Holland *over* Mechelen, ald. — Braband *door zware plagen geteisterd*, bl. 140. — *Geschil des Hertogs met den Heer van* Valkenburg, bl. 141. — *Met* Holland *over het land van* Heusden, ald. — *Aan de beslissing van den Graaf van* Gulik *overgelaten*, bl. 142. — *De stad* Grave *aan* Braband *opgedragen*, ald. — *De heerlijkheid* Breda *door koop er aan toegevoegd*, bl. 143. — *De Koning van* Bohemen *maakt krachtens zijn erfregt, aanspraak op een deel van* Braband, ald. — *Trouwloosheid des Heeren van* Valkenburg, ald. — *Hij wordt door den Hertog van* Braband *belegerd*, bl. 144. — *Na een bestand wordt de beslissing des geschils aan den Koning van* Bohemen *overgelaten*, ald. — *De uitvoering blijft echter achterwege*, ald. — *De Koning van* Bohemen *tracht vergeefs dien van* Frankrijk *tegen* Braband *op te zetten*, ald. — *Misnoegen van* FILIPS *van* Frankrijk, bl. 145. — *Vele Vorsten en Heeren komen tegen* Braband *in de wapens*, ald. — *Te* Compiegne *wordt een verdrag met* Frankrijk *gesloten*, ald. — *De Koning van* Frankrijk *treedt als bemiddelaar op*, ald. — *Afloop der onderhandelingen*, ald.

TWEEDE HOOFDSTUK.

JAAR 1339—1354.

Wapenfeiten waardoor WILLEM IV *van* Holland *zich reeds vroeg had onderscheiden*, bl. 146. — *Hij sluit een verbond met* Engeland, bl. 147. — *De Nederlandsche Vorsten aarzelen zich tegen* Frankrijk *te verklaren*, ald. — *De steden ontvangen een keizerlijk bevel daartoe*, bl. 148. — *De veldtogt geopend met het beleg van* Kamerijk, ald. — WILLEM IV *weigert den Engelschen Vorst naar* Frankrijk *te volgen*, ald. — *Deze verwoest uit weerwraak* Henegouwen, bl. 149. — WILLEM *hierover verbitterd, gaat tot de Fransche zijde over*, bl. 149. — *De Engelsche Vorst keert na weinig uitgerigt te hebben, naar zijne staten terug*, ald. — Kamerijk *in de magt van* Frankrijk *gebleven*, ald. — *Vijandelijkheden tusschen die stad en* Henegouwen, ald. — *Men besluit* Frankrijk *den oorlog aan te doen*, ald. — *Minachting van Koning* FILIPS *hierover*, ald. — WILLEM IV *valt in* Frankrijk, bl. 150. — Thun l'Evêque *door de Franschen belegerd, doch door een krijgslist de bezetting gered*, ald. — *De Franschen weigeren een veldslag*, ald. — *De Hertog van* Braband *dringt aan, dat men tot de komst van den Koning van* Engeland *wachte*, bl. 151. — *Deze slaat de Fransche vloot, en met de bondgenooten het beleg voor* Doornik, ald. — *Door tusschenkomst van de Gravin-weduwe van* Holland *wordt een bestand gesloten*, ald. — *Graaf* WILLEM IV *onderneemt eene bedevaart naar het Heilige Graf*, bl. 152. — *Hij strijdt na zijne wederkomst met de Duitsche Ridders tegen de ongeloovigen in* Pruissen *en* Litthauwen, ald. — *Na een groot ridderfeest te* 's Hage *gegeven te hebben, keert hij weder terug naar* Pruissen, ald. — *Zijn terugtogt*, bl. 153. — *Hij vat de wapens op tegen* Utrecht, bl. 154. — *Middelen aangewend, om de gelden daartoe te vinden*, ald. — *Eenige Stichtsche Edelen voegen zich voor* Utrecht *bij hem*,

bl. 155. — *De Bisschop van* Utrecht *komt uit* Grenoble *herwaarts en bewerkt een bestand*, ald. — *Vernederende voorwaarden daarvan*, ald. — *Een oproer in* Friesland *roept den Graaf derwaarts*, bl. 156. — *Aan wal gestapt valt hij de Friezen aan, doch sneuvelt en geheel zijn leger wordt verslagen*, bl. 157. — *Weerwraak in* Holland *op de Friezen genomen*, bl. 158. — *'s Graven lijk ter aarde besteld*, ald. — *Zijn karakter en verrigtingen*, bl. 159. — *Bij ontstentenis van mannelijk oir vervalt* Holland *en* Zeeland *aan het Rijk, maar* Henegouwen *aan de oudste zuster des Graven*, ald. — *De Keizer beleent zijne gemalin met* Holland *en* Zeeland, bl. 160. — JAN *van* Beaumont *neemt inmiddels het bestuur op zich*, ald. — *Hagchelijke toestand des lands*, ald. — *'s Keizers verlij wekt verdeeldheid en misnoegen*, bl. 161. — MARGARETHA *komt herwaarts over, en wordt in* Henegouwen, Holland *en* Zeeland *gehuldigd*, bl. 163. — *Ruime voorregten door haar verleend*, ald. — *Eischen des Konings van* Engeland, *die verschillende gemagtigden benoemt*, bl. 164. — MARGARETHA *naar* Duitschland *teruggeroepen, draagt haren zoon* WILLEM *het bewind op*, bl. 165. — *Vermoedelijke oorzaken van dezen stap*, ald. — *Het bewind des lands bepaald aan haren tweeden zoon opgedragen*, ald. — *Haar oudste zoon* LODEWIJK *doet afstand van zijne regten daarop*, ald. — *De Keizer bekrachtigt dit en regelt de erfopvolging*, ald. — *De Edelen en steden door* MARGARETHA *te* Geertruidenberg *bijeengeroepen*, bl. 166. — *Komst van* WILLEM *in* Holland, ald. — *Hij wordt tot algemeen stedehouder benoemd, met toevoeging van een raad*, bl. 167. — *Aanmerkingen over zijne volmagt*, ald. — *Vertrek der Keizerin*, ald. — *Hare uitsporige giften en gunsten, en de gevolgen daarvan*, ald. — WILLEM *regeert onder den titel van* Verbeider, bl. 168. — *Onlusten in* Zeeland, *bovenal in* Zierikzee, ald. — WILLEM *handhaaft met nadruk zijn gezag*, bl. 169. — *Hij bevestigt de schenkingen en verrigtingen zijner moeder*, ald. — *Oorlog met het* Sticht, ald. — *Bisschop* JAN *van* Arkel *valt in* Holland, ald. — WILLEMS *krachtige maatregelen*, ald. — *Hij daagt den Bisschop tot een veldslag maar lijdt de nederlaag, welke door een bestand gevolgd wordt*, bl. 170. — *De onlusten met* Friesland *door een bestand voor twintig jaren geëindigd*, ald. — WILLEM *sluit een verbond met* Gelre *en hervat den krijg tegen* Utrecht, bl. 171. — MARGARETHA *draagt den grafelijken titel en oppermagt aan hem over*, ald. — *Vermoedelijke oorzaken en voorwaarden daarvan*, ald. — *De Edelen en steden weigeren deze voorwaarden te bekrachtigen*, bl. 173. — *Eenige steden echter gaan op het voorbeeld van* Dordrecht *hiertoe over*, bl. 174. — WILLEM *neemt den titel van Graaf aan*, ald. — *De hagchelijke toestand waarin hij geplaatst was*, ald. — *Hij ontdoet zich van de gunstelingen zijner moeder*, bl. 175. — *Tweedragt hierdoor ontstaan*, ald. — MARGARETHA *in* Henegouwen *gekomen, wil de teugels van het bewind over* Holland *weder opvatten*, ald. — WILLEM *verklaart zich hieraan te onderwerpen*, ald. — *In* Holland *teruggekeerd verbindt hij zich echter met eenige Edelen tegen* MARGARETHA, bl. 176. — *De tweedragt gaat tot dadelijkheden over*, ald. — *De partijen nemen den naam van Hoekschen en Kabeljaauwschen aan*, bl. 177. — WILLEM *verzoent zich met zijne moeder en staat haar het bewind af*, bl. 178. — *Zijne aanhangers weigeren daarin toe te stemmen*, ald. — WILLEM *gaat als stadhouder naar* Henegouwen *en* MARGARETHA *wordt in* Zeeland *gehuldigd*, bl. 179. — *Haar ziekelijke toestand doet haar de landvoogdij aan* JAN *van* Beaumont *opdragen, met behoud van de regtspraak aan zich*, ald. — BEAUMONT *weigert die te aanvaarden en* WILLEM *die te bekrachtigen, zonder geheelen afstand van dit voorbehouden regt*, ald. — *Dit wordt door* MARGARETHA *geweigerd, die thans het bewind voor zeker getal jaren aan haren schoonbroeder* EDUARD III *wil opdragen*, ald. — *Na haar vertrek naar* Beijeren *matigt* WILLEM *zich weder het bewind en den titel van Graaf aan*, bl. 180. — *Eenige aanzienlijke Edelen verklaren zich openlijk daartegen*, ald. — MARGARETHA *tracht hem door den afstand van* Zeeland *te bevredigen*, ald. — *Naar* Beijeren *vertrokken, nadat hij vermoedelijk het bewind weder nedergelegd had, keert hij heimelijk terug en laat zich op nieuw als Graaf huldigen*, ald. — MARGARETHA *roept haren oudsten zoon te hulp, en geeft dezen deel aan het bewind*, bl. 181. — *Voorwaarden door haar aan* WILLEM *gesteld doch door dezen geweigerd*, ald. — *De Koning van* Engeland *tracht vruchteloos eene verzoening te bewerken*, bl. 182. — *Onlusten door* WILLEM *en zijnen aanhang in* Zeeland *verwekt, doch door* MARGARETHA *gedempt*, ald. — *De pogingen des Konings van* Engeland *tot verzoening op nieuw vruchteloos*, ald. — *Zijne scheepsmagt en die van*

MARGARETHA *door* WILLEM *met eene Hollandsche vloot aangetast, die echter de wijk moet nemen*, ald. — MARGARETHA *keert naar* Zierikzee, *en* Middelburg *verklaart zich voor* WILLEM, ald. — *Nieuwe voorwaarden door* MARGARETHA *gesteld*, ald. — *Eenige punten door de Engelsche gezanten daaraan toegevoegd*, bl. 184. — WILLEM *weigert die aan te nemen*, bl. 185. — *Hevige scheepsstrijd op de* Maas *tusschen de beide aanhangen, die ten voordeele van* WILLEM *eindigt*, ald. — WILLEM *breidt daarop zijn gezag uit*, bl. 186. — *Het gebruik van buskruid in den oorlog komt in zwang*, ald. — *Na eenige vruchtelooze pogingen tot verzoening wijkt* MARGARETHA *heimelijk naar* Engeland, bl. 187. — *Zij erkent den Koning van* Engeland *als scheidsman*, ald. — *Voorwaarden daarop ontworpen*, ald. — WILLEM *vraagt 's Konings nicht ten huwelijk en verkrijgt die*, bl. 189. — EDUARD *is buiten staat moeder en zoon te bevredigen*, bl. 190. — WILLEM *oefent intusschen als Graaf het hoog gezag uit*, ald. — *Eindelijke beslissing des geschils*, bl. 191. — WILLEM *geeft brieven van amnestie uit*, ald. — *Dood van* MARGARETHA, ald. — *Haar karakter en daden*, ald. — *Beschouwing harer regten als Gravin van* Holland, bl. 193. — Utrechts *bisschopszetel opengevallen zijnde, aarzelen de kapittels tusschen twee mededingers*, bl. 194. — *De Paus behoudt het regt tot benoeming aan zich en benoemt* NICOLAO DE CAPUCIO, ald. — *Deze bedankt binnen het jaar en beveelt zelf de benoeming van* JAN *van* Arkel *aan*, bl. 195. — *Voorregt door hem aan de Utrechtsche kerk geschonken*, ald. — *Graaf* WILLEM *van* Holland *voor twee jaren tot voogd van het bisdom benoemd*, ald. — *Deze vernieuwt met* Gelre *hun verbond nopens het* Sticht, ald. — *Gelukkige keus van* JAN *van* Arkel *tot Bisschop*, bl. 196. — *Hij wijkt naar* Grenoble *om den schuldenlast des bisdoms te verligten, doch de vijandelijkheden met* Holland *roepen hem spoedig terug*, ald. — *Hij bedwingt met kracht den Hollandschgezinden aanhang in het* Sticht, bl. 197. — *Een bestand voor twee jaren met* Holland *volgt hierop*, ald. — *Zijne verbeteringen in zijn gebied*, ald. — *Hij begeeft zich weder naar* Frankrijk, *om de kosten eener hofhouding te vermijden*, bl. 198. — *Teruggekeerd vat hij na het eindigen van het bestand, de wapens weder tegen* Holland *op*, ald. — *De vijandelijkheden worden door een wapenstilstand gevolgd*, bl. 199. — *Aanleiding hiertoe gaf een inval van* GIJSBERT *van* Bronkhorst *in* Twente, ald. — *Magt en aanzien van dezen ridder*, ald. — *Door den Bisschop aangevallen, roept hij de hulp van* REINOUD *van* Gelre *in, welke den Bisschop den vrede opzegt en een verbond met* Holland *sluit, waarin beide het* Sticht *onder elkander verdeelen*, ald. — *Standvastig gedrag van den Utrechtschen Kerkvoogd*, bl. 200. — *Hij bestrijdt met vrucht de Hollanders*, ald. — *Sluit met hen een bestand, en gaat een vredesverdrag met* Gelre *aan*, bl. 201. — *Overdreven eischen van 's Bisschops bondgenooten*, ald. — *De Bisschop begeeft zich naar* Rome, ald. — *De hagchelijke toestand van het* Sticht *dwingt hem terug te keeren*, bl. 202. — *Zijn moedig gedrag*, ald. — *Hij brengt verscheidene Edelen tot onderwerping*, bl. 203. — *Gelukkige uitkomsten zijner verrigtingen*, bl. 204. — Gelre *tot een hertogdom verheven*, ald. — *Waarom* Zutphen *een graafschap bleef*, bl. 205. — Friesland *aan den Hertog van* Gelre *door den Keizer in pandschap gegeven*, ald. — *Keizerlijke vergunning, om Joden in zijne staten te laten wonen*, ald. — REINOUD II *verbindt zich met* Engeland *tegen* Frankrijk, ald. — *Breidt vervolgens zijn gebied uit*, bl. 207. — *Zijn dood*, ald. — *Treffende wijze waarop zijne gemalin hem verweet, dat hij haar verwaarloosde*, bl. 208. — *Zijn karakter en regering*, bl. 209. — *Zijn zoon* REINOUD III *volgt hem op*, bl. 210. — *De Markgraaf van* Gulik *maakt aanspraak op het hertogdom* Gelre *voor zijn zoon*, ald. — *Oneenigheden over de voogdijschap*, ald. — *Verbond tusschen de steden van* Gelre *gesloten*, ald. — *De Edelen voegen zich daarbij*, bl. 211. — *Uit beide wordt een landraad zamengesteld*, ald. — *De voogdij aan* ELEONORA, *weduwe van* REINOUD II *opgedragen ; nevens haar voert* DIRK *van* Valkenburg *als landvoogd, het bestuur over de geldmiddelen*, ald. — *Spoedige verheffing van* REINOUD III, ald. — *De oneenigheden met* Valkenburg *bemiddeld en diens aanspraken voldaan door behulp van* WILLEM IV *van* Holland, ald. — Gelre *op nieuw door* Engeland *in den oorlog tegen* Frankrijk *betrokken*, ald. — *Bij het afzijn van* REINOUD III *barst de tweedragt op nieuw uit*, bl. 213. — *Het bestuur over* Gelre *gedurende* REINOUDS *afwezigheid aan den Markgraaf van* Gulik *opgedragen*, ald. — *Ontwerp tot een huwelijk tusschen diens dochter en den jongen Vorst*, ald. — REINOUD III *hiervan afkeerig, vlugt naar* Antwerpen *en huwt de dochter van den*

Hertog van Braband, ald. — *De Luikenaars staan tegen hunnen Bisschop op*, bl. 214. — REINOUD III *trekt zijn schoonvader te hulp*, ald. — *Hij blijft de zijde van* Engeland *tegen* Frankrijk *houden*, bl. 215. — *Edele daad bij de overgave van* Calais, ald. — *De steden in* Gelre *verkrijgen meer deel in het landsbewind, en worden door* REINOUD *met nieuwe voorregten begiftigd*, bl. 217. — *Oorlog met het* Sticht, *hevige pestziekte en binnenlandsche onlusten in* Gelre, ald. — *De geslachten van* Hekeren *en van* Bronkhorst *aan het hoofd der binnenlandsche partijen*, bl. 218. — REINOUD III *kiest de zijde des eersten*, bl. 219. — AREND *van* Arkel, *het hoofd van zijn geslacht*, *kiest dezelfde partij*, *welke de bedoelingen van* WILLEM *van* Holland *begunstigt*, bl. 220. — *De Bronkhorsten weten* EDUARD, *den jongeren broeder des Hertogs, voor hunne belangen te winnen*, bl. 221. — *Ontwikkeling zijner aanspraken*, ald. — *Aanvang van den burgerkrijg*, bl. 222. — *Verbond van eenige Edelen tegen Hertog* REINOUD III, ald. — *Schikking tusschen* REINOUD *en* EDUARD, bl. 223. — *De burgerkrijg ontvlamt aldra weder, doch wordt door eene nieuwe schikking gestuit*, bl. 224. — Friesland *beducht voor aanvallen van* REINOUD II, bl. 233. — *Verbond tusschen* Drenthe, Groningen *en* Goo, ald. — *Verdrag door deze landen met den Utrechtschen Bisschop aangegaan*, ald. — Stavoren *verkrijgt nieuwe voorregten, doch onttrekt zich echter aan de gehoorzaamheid aan* Holland, bl. 234. — *De onderneming des Graven van* Holland, *om* Friesland *tot onderwerping te dwingen mislukt, en hij zelf verliest daarbij het leven*, bl. 235. — *Onlusten in Groningerland met de Geestelijken, doch door eene minnelijke schikking geëindigd*, ald. — *Magt van het klooster* Adewerd, bl. 236. — *De stad* Hamburg *sluit een verbond met dit en een ander klooster*, ald. — *Woede van den hongersnood en pest*, bl. 237. — *Invloed en gevolgen dezer plagen*, ald. — *Jodenvervolging en geeselaars*, ald. — *Verdragen tusschen* Groningen *en* Drenthe, bl. 238. — Stavoren *huldigt* WILLEM *van* Holland, bl. 239. — *Oorlog dier stad met het* Sticht, *en haar onmin met* Westergo, ald. — JAN III *van* Braband *ondersteunt* EDUARD *van* Engeland *tegen* Frankrijk, ald. — *Zijne zonen huwen met Fransche Prinsessen*, bl. 240. — *Hun dood volgt spoedig daarop*, ald. — *Vergadering der steden over de erfopvolging*, ald. — *Besluit door haar genomen*, ald. — *Dood van* JAN III *van* Braband, bl. 241. — *Zijn karakter*, ald.

DERDE HOOFDSTUK.

JAAR 1354—1371.

Hertog WILLEM V *van* Holland *bestookt op nieuw het* Sticht, bl. 242. — *Het volgende jaar wordt de oorlog met vernieuwde hevigheid voortgezet*, bl. 243. — *De Bisschop vraagt en verkrijgt den vrede*, ald. — *Hertog* WILLEM V *vereffent de geschillen tusschen* Braband *en* Vlaanderen, bl. 244. — *Hij eischt en verkrijgt daarbij* Mechelen *voor zich*, ald. — *Dood van* JAN *van* Beaumont, bl. 245. — *Zijne verdiensten*, ald. — WILLEM *van* Duivenvoorde *overleden*, ald. — *Magt en aanzien van dezen edelman*, ald. — *Hertog* WILLEM V *keert uit* Engeland *terug*, bl. 246. — *Hij vermoordt* GERRIT *van* Wateringen, ald. — *Eerste blijken zijner krankzinnigheid en haar aard*, bl. 247. — *Zijne laatste handeling als regent*, ald. — *Hij wordt te* Quesnoi *opgesloten, waar hij eerst dertig jaren later sterft*, bl. 248. — *Zijn karakter beschouwd*, ald. — *Zijn broeder* ALBRECHT *volgt hem in het bewind op als Ruwaard*, bl. 249. — *Voorwaarden waarop hij de regering aanvaardde*, ald. — *Hij begunstigt de Hoekschen*, bl. 250. — *Moedwil der Kabeljaauwschen door* ALBRECHT *getuchtigd*, bl. 251. — *Onlusten in* Delft *roepen den Hertog uit* Zeeland, ald. — *Hij belegert* VAN BORSELEN *en brengt hem tot onderwerping*, bl. 252. — *Slaat het beleg voor* Delft, ald. — *Harde voorwaarden die stad opgelegd*, ald. — *De Hertog verzoent zich met* JAN *van* Arkel, bl. 253. — *Hij bedwingt* Middelburg, ald. — *Geraakt in onmin met* EDUARD *van* Gelre, ald. — *Strooptogt in* Gelre, bl. 254. — *De vrede wordt gesloten, en* EDUARD *aan Hertog* ALBRECHTS *dochter verloofd*, ald. — *Overmoed der Edelen, inzonderheid* VAN ARKEL, ald. — *Nieuwe onlusten in verscheidene steden*, bl. 255. — *De Koning van* Engeland *hernieuwt zijne eischen op deze gewesten*, bl. 256. — *Het gevoelen der Edelen en steden deswege*, ald. — *Ko-*

ning EDUARD *doet afstand van zijne aanspraken*, ald. — *Verbond met* Braband. — *De goede verstandhouding, door eene daad van geweld van* ALBRECHT *verbroken*, *door tusschenspraak van* Frankrijk *en* Vlaanderen *hersteld*, ald. — OTTO van Beijeren *staat* Voorne *en* Zeeland *en al zijne regten op deze landen aan* ALBRECHT *af*, *hetgeen door den Keizer bekrachtigd wordt*, ald. — *De Bisschop van* Utrecht *bevestigt*, *na het einde van den krijg met* Holland, *zijn gezag in het* Sticht, ald. — *Hij brengt de Drenthenaars met geweld tot onderwerping*, bl. 259. — *Vijandelijkheden tusschen de stad* Kampen, *den Heer van* Bronkhorst *en de stad* Zutphen, *welke door den Bisschop en* EDUARD *van* Gelre *gestuit worden*, ald. — *De stad* Zwol *door* SWEDER van Voorst *hevig aangevallen*, ald. — VAN VOORST *zelf valt bij een volgenden togt den Zwollenaars in handen*, bl. 260. — *De Bisschop*, *ondersteund door* EDUARD *van* Gelre *en de steden* Deventer, Zwol *en* Kampen, *belegert en onderwerpt aan zich het slot te* Voorst, ald. — *Na* SWEDERS *dood verzoenen zijne zonen zich met den Bisschop*, bl. 261. — Mastenbroek *ingedijkt*, ald. — *Keizerlijke gunstbewijzen aan den Bisschop verleend*, ald. — JAN van Arkel *wordt Bisschop van* Luik, bl. 262. — *Zijn dood*, ald. — *Zijne verrigtingen*, ald. — JAN van Vernenburg *tot zijn opvolger gekozen*, bl. 263. *Beperking van het Bisschoppelijk gezag door de hooge Geestelijkheid en regering van* Utrecht, ald. — *De Bisschop straft de strooptogten van eenige Westfaalsche Edelen*, *en brengt de Amersfoorders tot onderwerping*, ald. — *Hij wordt in* Overijssel *door eenige Edelen gevangen genomen en slechts voor zwaar losgeld ontslagen*, ald. — *Hiertoe moet hij een aantal sloten verpanden*, bl. 264. — Utrecht *door zware pest geteisterd*, ald. — *Deelneming van* Kampen *met andere Hanzesteden aan den oorlog van het Hanze-verbond met* Denemarken, ald. — *Bloei en voorregten dier stad*, ald. — *Geschil tusschen* Holland *en* Utrecht *over* Friesland, *hetwelk door Hertog* EDUARD *van* Gelre *beslecht wordt*, ald. — *Dood van* JAN *van* Vernenburg, bl. 265. — *Oordeel over dezen Kerkvoogd*, ald. — *Beklaaglijke toestand van* Gelre, ald. — REINOUD III *tracht door list het gezag te herkrijgen*, *en biedt daartoe den Veluwenaars ontslag der lijfeigenschap aan*, ald. — *Deze rukken naar* Arnhem *op*, *doch worden verslagen*, bl. 266. — EMMERIK van Druten, *een der aanhangers van* EDUARD, *voor het altaar vermoord*, ald. — EDUARD *bedwingt eenige zijner adellijke tegenstanders*, bl. 267. — REINOUD III, *door den Graaf van* Kleef *ondersteund*, *bemagtigt onderscheidene steden*, ald. — *De vrijverklaring van de bewoners der* Veluwe *door* REINOUD, *maakt de Edelen van hem afkeerig*, ald. — EDUARD *behoudt eindelijk de overhand*, bl. 268. — *Een landraad van acht leden wordt gekozen*, *om tusschen de broeders te beslechten*, ald. — *Hiervan komt echter niets*, bl. 269. — *Dood van* ELEONORA, ald. — *De steden beletten het weder uitbarsten der vijandelijkheden*, *en door haar tusschenkomst wordt een nieuw verdrag bewerkt*, ald. — EDUARD *behoudt de landvoogdij*, bl. 270. — *De oneenigheden komen op nieuw op*, bl. 271. — REINOUD *draagt het bestuur over de* Veluwe *aan* WALRAVEN *van* Valkenburg *op*, ald. — *Door toedoen der vier hoofdsteden wordt de vrede hersteld*, ald. — *Landvrede tusschen* EDUARD, REINOUD III *en den Graaf van* Kleef, ald. — REINOUD *en* EDUARD *zorgen voor de verbetering van den toestand hunner onderdanen*, bl. 273. — *Nieuwe onlusten*, *waarbij* REINOUD *de overhand behoudt*, ald. — *Zijn verdrag met den Ruwaard van* Holland, bl. 274. — *Hij heeft thans weder het hoog bewind in handen*, ald. — *Nieuwe opstand van* EDUARD, ald. — *Deze behaalt eene volkomene overwinning*, bl. 275. — REINOUD *staat thans het landsheerlijk gezag aan hem af*, *en ontslaat in persoon de ingezetenen van hunnen eed aan hem gedaan*, ald. — *Zijne gevangenschap*, ald. — *Eenige Edelen weigeren* EDUARD *te erkennen*, *doch deze worden uit het land verdreven*, ald. — *Eene vredebreuk tusschen* Holland *en* Gelre *door hen bewerkt*, *wordt spoedig geheeld*, bl. 276. — *De Graaf van* Kleef *blijft de steun der* REINOUDS-*gezinden*, ald. — *Zijn aanslag op* Nijmegen *en op den persoon van* EDUARD *mislukt*, ald. — *De vrede wordt tusschen hen gesloten*, ald. — EDUARD *geraakt in onmin met* Braband, bl. 277. — Zalt-Bommel *door de Brabanders vermeesterd*, *doch spoedig door* EDUARD *heroverd*, bl. 278. — *Strooptogten van weerszijden door een wapenstilstand geëindigd*, *en spoedig door een vrede achtervolgd*, ald. — EDUARD *voltrekt zijn huwelijk met de dochter van Hertog* ALBRECHT, bl. 279. — *Huwelijksvoorwaarden*, ald. — EDUARD *in de geschillen over de Kleefsche erfopvolging gewikkeld*, ald. — *De grenzen geteisterd door de voortdurende*

onmin met Kleef, bl. 280. EDUARD *trekt den Hertog van* Gulik *te hulp tegen* Braband *en verschaft* Gulik *de overwinning*, ald. — *Zijn dood op het slagveld*, ald. — *Zijn karakter en bedrijven*, bl. 281. — REINOUD III *beklimt op nieuw den zetel onder toezigt van een raad van regering*, ald. — *Zijn dood*, *waarmede het eerste stamhuis der Vorsten van* Gelre *uitsterft*, bl. 282. — *Oneenigheden tusschen de Geestelijken in* Friesland, *welke de Bisschop van* Munster *vruchteloos poogt te beslechten*, ald. — *Eerst na het uitspreken van den banvloek worden de zaken vereffend. Vijandelijkheden en verdrag tusschen* Holland *en de West-Friezen*, ald. — REINOUD *van* Koeverden *ontvangt verlof tot het oprigten van een vrijgraafschap in* Drenthe, bl. 283. — Groningen *door den Keizer aan de Kerk van* Utrecht *geschonken*, ald. — *Onlusten hierdoor ontstaan*, ald. — *'s Bisschops wereldlijk regtsgebied aldaar hem betwist*, ald. — *Verbond van onderlingen bijstand tusschen* Groningen *en de Friezen*, ald. — *De Bisschop brengt echter de Stellingwervers weder onder zijn gebied*, bl. 285. — *De stad* Stavoren *blijft aan* Holland *verknocht*, *doch het overige* Friesland *van het* Vlie *tot de* Lauwers *weigert Hertog* ALBRECHT *voor Heer te erkennen*, ald. — *Onderlinge vijandelijkheden tusschen de Friesche kloosterlingen*, ald. — *Groote invloed van Groningen*, bl. 286. — *De Groningers staan in naauwe betrekking tot Hertog* ALBRECHT, ald. — *Verval van* Stavoren, ald. — *Hertog* ALBRECHT *belooft die stad zijne bescherming*, ald. — *Hernieuwing van het verbond tusschen* Groningen *en de Friesche gewesten*, bl. 287. — *De Bisschop bewilligt eenige vrijheden aan de Groningers*, bl. 288. — Groningen *onder het Hanzeverbond geteld*, ald. — *Bewijs dat de Kerk van* Utrecht *nog gezag in* Groningen *oefende*, ald. — *Inhuldiging van* WENCESLAUS *en* JOHANNA *van* Braband *te* Leuven, ald. — *Inhoud van de blijde Inkomste*, bl. 289. — *De Graaf van* Vlaanderen *eischt de zijner gemalin toekomende gelden*, *waaraan* WENCESLAUS *zich tracht te onttrekken en daardoor aanleiding geeft tot den oorlog*, ald. — *Regeling der erfopvolging van* Braband, ald. — LODEWIJK *van* Vlaanderen *valt*, *na de weigering zijner voorslagen*, *in* Braband, bl. 290. — *Werkeloosheid van* WENCESLAUS, bl. 291. — LODEWIJK *rukt*, *na het verslaan van* GERHARD *van* Gulik, Brussel *binnen en laat zich door verscheidene steden als Hertog van* Braband *huldigen*, ald. — *Wanhopige toestand van* WENCESLAUS, ald. — *Hij wordt door den moed van* EVERT t'Serclaes *gered*, *die* Brussel *bij verrassing inneemt*, ald. — *De overige steden van* Braband *verklaren zich nu ook voor* WENCESLAUS, bl. 292. — *Door tusschenkomst van den Graaf van* Holland *wordt een vrede gesloten*, ald. — *Oproer te* Leuven *gedempt*, ald. — *Die stad sluit met andere steden een verbond tot bescherming harer regten*, ald. — *De heerlijkheid* Valkenburg *aan* Braband *gehecht*, ald. — *Oorlog daaruit met* Gelre *ontstaan*, *en door een strijd met* Gulik *gevolgd*, bl. 293. — *Slag op de Basweiler vlakte*, bl. 294. — *Hertog* WENCESLAUS *in handen van* Gulik *gevallen*, ald. —

VIERDE HOOFDSTUK.

JAAR 1371—1406.

Nieuwe geschillen tusschen Holland *en het* Sticht, bl. 295. — *Verrigtingen in dezen oorlog*, bl. 296. — *De vrede wordt gesloten en de voorwaarden daarvan*, ald. — *De partijwoede in* Holland *geenszins vernietigd*, bl. 297. — *Opschudding te* Haarlem. — *Opstand der Gentenaars tegen den Graaf van* Vlaanderen, bl. 298. — *De Hollanders ondersteunen hen heimelijk tegen den wil van Hertog* ALBRECHT, ald. — *De oproerigen met Fransche hulp geslagen*, ald. — *Voortduur der onlusten*, ald. — *De vrede wordt gesloten*, ald. — *Verloving van den zoon van* FILIPS van Bourgondië *met de dochter van Hertog* ALBRECHT, ald. — ALBRECHT *in den twist van* Gulik *met de Hertogin van* Braband *betrokken*, ald. — *Voortdurende onrust in* Holland, bl. 299. — *Hertog* ALBRECHT, *na den dood zijns broeders*, *tot Graaf gehuldigd*, *draagt aan zijn oudsten zoon* WILLEM *van* Oostervant *het bewind van* Henegouwen *op*, ald. — *Voortdurende geschillen tusschen Edelen en plattelandbewoners in* Holland, ald. — *Geschil tusschen* Dordrecht *en de overige steden*, *doch* Dordrecht *weigert zich aan 's Hertogs uitspraak te onderwerpen*, ald. — *Hertog* ALBRECHTS *minnares*, ALEID *van* Poelgeest, *vermoord*,

bl. 300. — *Verscheidene Edelen daarvoor bij afwezigheid veroordeeld*, ald. — *Vruchtelooze pogingen van* WILLEM *van* Oostervant *te hunne behoeve*, bl. 302. — *Hij is genoodzaakt de vlugt te nemen; de Hertog rukt met krijgsbenden tegen hem op, en hij wijkt naar* Frankrijk, ald. — WILLEM *verzoent zich met zijn vader*, bl. 303. — ALBRECHT *besluit tot den krijg tegen* Friesland, ald. — *De Friezen sluiten een verdrag met den Bisschop van* Utrecht, bl. 304. — *Hertog* ALBRECHT *verlengt het bestand met hen voor een jaar, en vermaant de vreemdelingen,* Friesland *te verlaten*, ald. — *Zijne verdere handelingen en pogingen om den oorlog te voorkomen*, ald. — Enkhuizen, *de algemeene verzamelplaats der Hollandsche strijdmagt, door vreemde hulpbenden gesterkt*, bl. 305. — *Een geschil tusschen de Hollanders en Engelschen vertraagt het uitloopen der vloot, die eindelijk naar* Friesland *oversteekt*, bl. 306. — *Toerusting der Friezen*, bl. 307. — JONGHEMA *tot Potestaat verheven*, ald. — *De onstuimigheid der Friezen slaat zijne raadgevingen in den wind*, ald. — *De Hollanders raken met hen slaag bij* Schoterzijl, bl. 308. — *De Friezen worden verslagen en* JONGHEMA *sneuvelt*, ald. — *Hertog* ALBRECHT *waagt het echter niet, dieper landwaarts in te trekken*, ald. — *Nieuwe nederlaag der Friezen*, ald. — *Verdere krijgsverrigtingen*, ald. — *Hertog* ALBRECHT *keert met het leger naar* Enkhuizen *terug*, bl. 309. *Verdere maatregelen tegen de Friezen, welke eenige Hollandsche bezettingen verdrijven*, ald. — *Door der Friezen tweedragt aangemoedigd, maakt Hertog* ALBRECHT *zich tot een tweeden togt gereed*, bl. 310. — *Het opperbevel daarvan aan den Graaf van* Oostervant *opgedragen*, bl. 311. — Stavoren *belegerd*, ald. — *Verdrag met de Friezen gesloten en inhoud daarvan*, ald. — *Huldiging van Hertog* ALBRECHT *en Graaf* WILLEM *van* Oostervant *door de Friezen*, bl. 312. — *Hertog* ALBRECHT *vaardigt wetten uit naar welke* Friesland *moet beregt worden*, bl. 313. — Groningen, *het toevlugtsoord der Schieringers, weigert de Hollandsche heerschappij te huldigen*, ald. — *Graaf* WILLEM *van* Oostervant *trekt door* Oostergo *en* Westergo *en tracht uit* Dokkum *de ingezetenen tot onderwerping te overreden, welk doel hij gedeeltelijk bereikt*, ald. — *De misnoegden steken na zijn vertrek weldra het hoofd weder op*, bl. 314. — ALBRECHT *brengt hen door een nader verdrag weder voor 's hands tot rust*, ald. — *Weldra barsten de oneenigheden op nieuw uit*, bl. 315. — *De misnoegde Friezen treden met* Groningen *in verbond*, ald. — *Eerste krijgsverrigtingen der Friezen*, ald. — Stavoren *blijft de Hollandsche zijde houden*, bl. 316. — *Graaf* WILLEM *trekt derwaarts*, ald. — *Hij verslaat de Friezen, brengt hen en de Groningers tot onderwerping*, ald. — *Deze onderwerping duurt slechts tot weinig tijd na zijn vertrek*, bl. 317. — Stavoren *door de Friezen, doch vruchteloos belegerd*, ald. — *De krijg wordt door Hertog* ALBRECHT *hervat, doch flaauw voortgezet en eindelijk door een bestand geëindigd*, bl. 317—319. — *Oorlog met den Heer van* Arkel *en de oorzaken daarvan*, bl. 320. — *Hertog* ALBRECHT *versterkt zich door een verbond met de stad* Utrecht, bl. 321. — *Bondgenooten van den Heer van* Arkel, bl. 322. — Gorinchem *belegerd*, ald. — *Verdrag, waarmede deze krijg eindigt*, ald. — *Dood van Hertog* ALBRECHT, bl. 323. — *Zijne afstammelingen*, ald. — *Zijn karakter*, bl. 324. — *Zijne gemalin doet afstand van den boedel*, ald. — *Zijn zoon* WILLEM VI *volgt hem op*, bl. 326. — *Hernieuwde twisten tusschen Hoekschen en Kabeljaauwschen*, ald. — *'s Hertogs gematigd gedrag*, bl. 327. — *Oproer te* Dordrecht, ald. — *Beklagenswaardige toestand van het* Sticht *na den dood van Bisschop* JAN *van* Vernenburg, bl. 328. — *Verdeeldheid der Kanoniken*, ald. — *Een gedeelte van hen vlugt naar* Deventer *en kiest daar tot Bisschop* ZWEDER UTERLOO, *doch de achtergeblevenen kiezen* ARNOUD *van* Hoorn, *welke keuze door den Paus wordt goedgekeurd*, bl. 329. — *Hij aanvaardt het bewind*, ald. — *Zijne verrigtingen ten voordeele van het* Sticht, bl. 330. — *Hij moet tegen* HERBERN *van* Putten *de wapens opvatten*, ald. — *Magt van dien edelman, welke aan* Kampen *den vrede opzegt*, bl. 331. — *Beleg van het slot* Puttenstein, *en verovering daarvan door de Kampenaars*, bl. 332. — *Verdrag door den Bisschop en de stad* Kampen *met hem aangegaan*, ald. — *De Bisschop bedwingt een anderen onrustigen leenman*, bl. 333. — *Hij wordt tot Bisschop van* Luik *benoemd*, ald. — *Weigert tot zijn opvolger den benoemden* FLORIS *van* Wevelichoven *te erkennen*, ald. — *Eerst na een jaar gelukt het dezen, zich in zijnen zetel te vestigen*, ald. — *Zijne zorgen voor het* Sticht, *en eigenmagtige handeling tegenover eene Pauselijke uitspraak*, bl. 334. — *Hij*

belegert het kasteel Eerde, ald. — *Verovert nog andere roofsloten*, bl. 335. — *Hij handhaaft zich moedig tegen zijn mededinger* REINOUD *van* Vianen *op den Bisschopszetel*, ald. — *Zijne wijze maatregelen ten voordeele van het* Sticht, ald. — *Hij onderwerpt verscheidene hebzuchtige Edelen*, ald. — *Beslecht den hangenden twist met* Montfoort *door de wapenen*, bl. 336. — *Handhaaft met kracht de veiligheid zijner onderdanen*, bl. 338. — *Zijn dood*, ald. — *Zijne verdiensten*, bl. 339. — *Vonnis door hem over eenen valschen Bisschop geveld*, bl. 340. — *Invloed van* Holland *en van* Gelre *op de verkiezing van eenen opvolger*, bl. 343. — *Van twee gekozenen wordt de zetel door den Paus aan* FREDERIK *van* Blankenheim *toegewezen, welke de vrijheden van het* Sticht *bevestigt en gewapenderhand tegen twee Westfaalsche Edelen optrekt*, ald. — *Hij verzekert zijn gezag in* Drenthe, bl. 344. — *Overlast dit landschap door den Burggraaf van* Koeverden *aangedaan*, bl. 345. — *De Bisschop neemt de wapenen tegen hem op*, ald. — *Versterkt zich door bondgenooten en geldelijken onderstand*, bl. 346. — *Rukt in* Drenthe, *welks oude voorregten hij bevestigt*, bl. 347. — *Hij belegert het slot* Koeverden *en dwingt het tot de overgave*, bl. 338. — *Bedwingt den heer van* Reinestein, bl. 349. — Koeverden *openlijk aan het* Sticht *afgestaan en er ingelijfd*, ald. — *Geschillen met* Groningen *vereffend*, bl. 350. — *Spanning tusschen het* Sticht *en den Heer van* Arkel, bl. 351. — *De Bisschop verklaart hem den oorlog*, bl. 352. — *De beweerde oorsprong van den Hollandschen Tuin*, ald. — *Overgave en slechting der drie belegerde sloten*, bl. 353. — *Het land van* Hagestein *aan het* Sticht *afgestaan*, ald. — *Wapenstilstand met* Arkel, ald. — *Nieuwe twisten over de erfopvolging in* Gelre, bl. 354. — *Aanspraken van den dochterszoon van* REINOUD II *en van diens oudste dochter*, ald. — *De Bronkhorsten verklaren zich voor den eerste*, WILLEM *van* Gulik, ald. — *De Hekerens voor de laatste*, MACHTELD *van* Gelre, *die met* JAN *van* Blois *huwt*, bl. 355. — *Deze beide nemen daarop den hertogelijken titel aan en worden, na het bemagtigen van eenige steden, te* Arnhem *gehuldigd*, bl. 356. — *Het Overkwartier erkent de regten van* WILLEM *van* Gulik, bl. 357. — *Hij wordt door den Keizer met het hertogdom* Gelre *beleend*, bl. 358. — Arnhem *door zijne partij bij verrassing ingenomen*, ald. — *Togt van den Utrechtschen Bisschop naar* Arnhem, bl. 359. — *Hij trekt in* Tiel, ald. — *De Hertog van* Gulik *verliest verscheidene steden, doch wordt door* Zutphen *en* Doesburg *gehuldigd*, bl. 360. — *Verdrag van den Bisschop van* Utrecht *en de Hekerens met de Bronkhorsten*, ald. — *Gevolgd door een verdrag tusschen de mededingende Hertogen*, bl. 361. — *Oorzaken dezer toenadering*, bl. 362. *Zij wordt weldra door een landvrede voor zes jaren gevolgd*, bl. 363. — *De Hertog van* Gulik *blijft steeds werkzaam voor zijn zoon, die zich met de dochter van Hertog* ALBRECHT *verlooft*, bl. 364. — JAN *van* Blois *treedt van het staatstooneel af*, bl. 365. — *Zijn dood en karakter*, bl. 365. — WILLEM *van* Gulik *door den Keizer op nieuw met het hertogdom* Gelre *en het graafschap* Zutphen *beleend*, ald. — *Hij wordt in eenige steden gehuldigd*, bl. 367. — *Anderen verzetten zich tegen hem, en de onlusten daaruit ontstaan*, ald. — WILLEM *van* Gulik *breidt zijn gezag steeds meer uit*, bl. 368. — *Door een verdrag wordt het opperbewind door Hertogin* MACHTELD *aan hem geheel afgestaan*, bl. 369. — *Einde van den binnenlandschen twist*, ald. — *Voltrekking van het huwelijk des jongen Hertogs*, bl. 370. — *Zijne zorgen voor de welvaart zijner onderdanen*, ald. — *De dood van* MACHTELD *ontsteekt een oorlog tusschen* Keulen *en* Kleef, *waarin* WILLEM *van* Gelre *deel neemt*, bl. 371. — *Hij bewijst den nieuwen Duitschen Keizer leenhulde*, ald. — *Trekt naar* Pruissen *tegen de Litthauwers*, bl. 372. — *De Brabanders maken gebruik van zijne afwezigheid tot een inval, en noodzaken hem daardoor tot den terugkeer*, ald. — *Oorsprong der vijandelijkheden tusschen* Gelre *en* Braband, ald. — WILLEM *stroopt op Brabandsch grondgebied*, bl. 373. — *Moedig gedrag van* ARNOUD *van* Hoemen, ald. — WILLEM *kondigt der Hertogin van* Braband *den oorlog aan die zich wapent en* Grave *belegert*, bl. 374. — WILLEM *noodigt zijn schoonvader* ALBRECHT *van* Beijeren *uit, om als middelaar op te treden*, ald. — *Voorwaarden door dezen gesteld, waaraan* WILLEM *niet voldoet*, bl. 375. — *Nieuwe onderhandelingen hebben geen beter gevolg*, ald. — WILLEM *gaat een bondgenootschap met den Engelschen Koning aan*, bl. 376. — *Misnoegen zijns vaders, den Hertog van* Gulik, *daarover*, ald. — WILLEM *zendt een ontzegbrief aan den Koning van* Frankrijk, bl. 377. —

De Hertogin van Braband *wendt zich om hulp tot* Frankrijk *en den Hertog van* Bourgondië, *en ontvangt die van den laatste*, ald. — *IJverige wapening van* Braband, bl. 378. — Grave *belegerd*, bl. 379. — *Hertog* WILLEM *trekt tot ontzet derwaarts op en verslaat de Brabanders*, bl. 380. — *Deze belangrijke overwinning door* WILLEM *vervolgd*, bl. 381. — *De Koning van* Frankrijk *brengt een leger tegen hem op de been*, bl. 382. — *De Hertog van* Gulik *betuigt dien Vorst zijn leedwezen over het gedrag zijns zoons*, bl. 383. — WILLEMS *beschouwing van zijn toestand*, ald. — *Na langdurigen tegenstand neigt hij tot onderwerping*, bl. 384. — *Deze gretig door den Franschen Koning aangenomen*, bl. 385. — *Voorwaarden waarop een vredesverdrag getroffen werd*, ald. — *Gunstige uitslag van dezen krijg voor den Gelderschen Hertog*, bl. 386. — *Hij begeeft zich naar* Pruissen *ter ondersteuning der Duitsche orde*, bl. 387. — *In* Pommeren *gevangen genomen en ontzet*, *keert hij vrijwillig in de gevangenschap terug*, ald. — *Onrust in* Gelre *hierover*, ald. — WILLEM *eindelijk ontslagen*, ald. — *Hij reist naar* Engeland, bl. 388. — *Neemt deel aan een togt tegen de Barbarijsche zeeroovers*, ald. — *Trekt nogmaals naar* Pruissen, *en wordt door den dood zijns vaders Hertog van* Gulik, ald. — *Hij geraakt in geschil met den Aartsbisschop van* Keulen, bl. 389. — *Door een vergelijk wordt de oorlog voorgekomen*, ald. — *Hij trekt den Hertog van* Luxemburg *te hulp tegen den Graaf van* St. Pol, *die de wijk neemt*, bl. 390. — *Doet weder een togt naar* Pruissen, *en begeeft zich vervolgens naar* Engeland, ald. — *Hij bedwingt met de wapenen den Heer van* Schonevorst, *en treedt als middelaar op tusschen den Bisschop van* Utrecht *en den Heer van* Koeverden, bl. 391. — *De oorlog tusschen* Braband *en* Gelre *door een gering voorval op nieuw ontstoken*, bl. 392. — *Vernielende wijze waarop deze krijg gevoerd wordt*, bl. 393. — *Eene wapenschorsing wordt na langdurige onderhandelingen door eenen vrede gevolgd*, bl. 394. — Grave *en een deel van* Kuik *aan* Gelre *gekomen*, ald. — *Vergrooting van* WILLEMS *gebied*, bl. 395. — *Hevige pestziekte*, ald. — *Dood van de Hertogin van* Gelre, *en de verwijdering hierdoor tusschen den Hertog en zijn schoonvader vermeerderd*, bl. 396. — WILLEM *verbreekt zijne verbindtenis met* Engeland *en sluit een verdrag met den Hertog van* Orleans *tegen dien van* Bourgondië, ald. — *Hij geraakt in vijandelijke houding tegenover Hertog* ALBRECHT, bl. 397. — *Zijn dood en karakter*, ald. — *Zijn broeder* REINOUD IV *volgt hem op*, bl. 398. — *Diens zorgen voor het binnenlandsch beheer*, ald. — *Onmin met* Kleef *door tusschenkomst des Aartsbisschops van* Keulen *vereffend*, bl. 399. — *Onrustige toestand der Friesche gewesten tusschen de* Zuiderzee *en den* Dollart, ald. — *Hevige pestziekte*, ald. — *Woelingen der Geestelijken*, ald. — *Togt van Hertog* ALBRECHT *naar* Terschelling, *en waarschijnlijke oorzaken hiervan*, bl. 400. — *De gewestelijke en stedelijke bewindslieden van* Friesland *verleenen aan de Franekers magt van eigen regtsbedeeling*, bl. 401. — Friesland *voortdurend door binnenlandsche rampen geteisterd*, ald. — *Maatregelen door de wederzijdsche partijen genomen*, bl. 402. — *Het gewest tusschen de* Zuiderzee *en de* Lauwers *in gelijke ongunstige omstandigheden*, bl. 403. — *Verbonden door de Friezen onderling aangegaan tegen de heerschzuchtige oogmerken van Hertog* ALBRECHT *en den Bisschop van* Utrecht, ald. — Stavoren *waarschijnlijk hiervan uitgezonderd gebleven*, bl. 404. — *Vergelijk tusschen den Bisschop van* Utrecht *en de stad* Groningen, ald. — *De twisten tusschen de Schieringers en Vetkoopers duren in de* Ommelanden *voort*, bl. 405. — *Het verdrag of de landvrede tusschen eenige gewesten daartegen aangegaan*, *wordt het volgende jaar plegtig hernieuwd*, bl. 406. — *Hertog* ALBRECHT *verlengt steeds zijne verdragen met de Friezen*, ald. — *Voortdurend burgerlijke tweespalt in* Friesland, *ook aan gene zijde der* Eems *tusschen de Schieringers en Vetkoopers*, bl. 407. — Leeuwarden *overrompeld en in brand gestoken*, bl. 408. — *De magt van* Groningen *houdt de* Ommelanden *in rust*, ald. — *Deze stad pacht van het kapittel te* Utrecht *de heerlijke regten op haar*, ald. — *De nieuwe Utrechtsche Bisschop weigert deze overeenkomst te erkennen*, bl. 409. — *Hij sluit een verbond met de Schieringers en bevestigt de voorregten van* Groningen, ald. — *Onlusten tusschen die stad en* Vredewold, bl. 410. — *De onderlinge verdeeldheden in* Friesland *begunstigen de ten onderbrenging van dat gewest door Hertog* ALBRECHT, ald. — *Felle onlusten tusschen de beide partijen op nieuw uitgebarsten*, *in welke de Geestelijken ijverig deel nemen*, bl. 411. — *De Ommelander Vetkoopers besluiten*, *zich aan*

Hertog ALBRECHT *te onderwerpen*, bl. 412. — *Eenige gewesten verbinden zich met de stad* Groningen *tegen hem*, bl. 413. — *Eigenmagtige handelingen van Hertog* ALBRECHT *in deze gewesten*, ald. — *Hij tracht zijn gezag in* Groningen *te herkrijgen*, bl. 414. — *In* Fivelingo *wordt deswege gestreden*, bl. 415. — *De Bisschop van* Utrecht *brengt door een nader verdrag* Groningen *onder zijne heerschappij*, ald. — *Deze stad vereenigt zich met de Schieringers tegen de Hollanders en hun aanhang*, *tegen welken laatsten ook de Bisschoppen van* Munster *en van* Minden *optrekken*, bl. 416. — *Zij verdrijven de Hollanders uit* Oostergo *en* Westergo, *doch de zegevierende togt van den Graaf van* Oostervant *doet deze gewesten weder naar de gunst des Hertogs trachten*, ald. — AL-BRECHT *beloont zijne voorstanders met verscheidene giften en leenen*, bl. 417. — *De Bisschop van* Utrecht *bevestigt meer en meer zijn gezag in* Groningen, ald. — *De Schieringers en Ommelanders steken op nieuw het hoofd op*, bl. 418. — *Eenige uitgeweken Vetkoopers begeven zich naar* Utrecht, *doch de voorspraak des Bisschops te hunnen behoeve wordt door de Schieringers afgeslagen*, ald. — *Hunne verdere aanslagen tegen hunne tegenpartij*, ald. — *De Bisschop van* Munster *wordt door geld tot hunne zijde overgehaald*, bl. 419. — *Zij veroveren verscheidene sloten*, bl. 420. — *Hun trouwloos gedrag*, ald. — *De Bisschop van* Utrecht *slaat het beleg voor* Groningen, *doch sluit met die stad een wapenstilstand voor een jaar*, bl. 421. — *Vredesverdrag van Hertog* ALBRECHT *met de Friezen*, bl. 422. — *Zijn verminderde invloed in de landen aan de* Eems, ald. — *De uitgeweken Friezen keeren in hun vaderland terug*, ald. — *Stichting van het klooster* Thabor, bl. 423. — *Verbetering van den inwendigen toestand der landen in* Friesland, ald. — *Belemmeringen hiervan door de telkens weder uitbarstende onlusten*, bl. 424. — *De vijandelijke oogmerken van Hertog* ALBRECHT *door zijn dood verijdeld*, ald. — *Zijn zoon tracht zich door bondgenooten daartoe te sterken*, ald. — *Hij verlengt het bestand met hen*, bl. 425. — *De geschillen tusschen* Groningen *en den Bisschop van* Utrecht *bijgelegd*, bl. 426. — *De afgevaardigden der Brabandsche steden komen*, *na de gevangenneming van Hertog* WENCESLAUS, *te* Brussel *bijeen*, bl. 427. — *De Hertog ontslagen zijnde*, *geraakt in geschil met de steden en gemeenten over de opbrengst der oorlogskosten*, bl. 428. — *Hij wil hen door de wapenen dwingen*, *doch wordt hierin door den Bisschop van* Luik *weerhouden*, ald. — *Men verzoent zich met den Hertog en de omslag der oorlogslasten wordt opgemaakt*, ald. — *De Geestelijkheid weigert haar aandeel te voldoen*, bl. 429. — *Hiertoe gedwongen*, *beklaagt zij zich bij den Paus*, *die den kleinen ban over* Braband *en den grooten over de ambtenaren des Hertogs uitspreekt*, *en aan zich de beslissing van het geschil voorbehoudt*, *hetwelk drie jaren later wordt afgedaan*, ald. — *Geschil met* Holland *over het land van* Heusden, *dat na eenige vijandelijkheden door scheidslieden beslist wordt*, bl. 430. — *Opstand der burgers van* Leuven *tegen den Adel*, bl. 431. — *Voorwaarden waarop zij zich onderwerpen*, ald. — *Velen hunner verlaten het land tot groot nadeel voor* Leuven, bl. 432. — *Dood van* WENCESLAUS, ald. — *Zijne gemalin neemt het alleenbewind op zich*, *en hare geschiktheid daartoe*, ald. — *Zij bedwingt eenige onlusten in* 's Hertogenbosch, ald. — *De erfopvolging op den tweeden zoon des Hertogs van* Bourgondië *bepaald*, bl. 434. — *Dood van dezen laatsten*, *hetwelk de afstand van* Braband *en* Limburg *aan zijne gemalin ten gevolge heeft*, ald. — *Deze benoemt haren tweeden zoon* ANTONIE *tot haren landvoogd*, *en de Staten van* Braband *huldigen hem als Ruwaard*, bl. 435. — *Dood van* JOHANNA *van* Braband, ald. — *Hare verdiensten*, ald.

VIJFDE HOOFDSTUK.

JAAR 1406—1433.

JAN *van* Arkel *volhardt in den strijd tegen* Holland *en* Utrecht, bl. 436. — *De misnoegden openen de poorten van* Gorinchem *voor den Graaf van* Holland, *en weigeren* VAN ARKEL *den toegang*, bl. 437. — *De Hertog van* Gelre *komt dezen te hulp en bewerkt een wapenstilstand*, ald. — *Hertog* WILLEM *laat zich niet te min te* Gorinchem *huldigen*, bl. 438. — *Deze stad door* WILLEM *van* Arkel *verrast en de burg belegerd*, ald. —

De oorlog tusschen Gelre *en* Holland *uitgebarsten*, bl. 439. — *Na verscheidene strooptogten worden de Gelderschen bij* Engelen *verslagen*, *hetgeen een bestand ten gevolge heeft*, bl. 440. — *Oneenigheden tusschen den Bisschop van* Luik *en zijne onderdanen*, bl. 441. — *De Bisschop vraagt hulp van zijn broeder*, *den Graaf van* Holland, bl. 442. — *De Luikenaars tot onderwerping gedwongen*, *en het wreed gedrag des Bisschops*, ald. — Gorinchem *door de* VAN ARKELS *aan den Graaf van* Gelre *opgedragen en door dezen bezet*, ald. — *De oorlog tusschen* Gelre *en* Holland *door eene wapenschorsing voorgekomen*, *welke door een verdrag gevolgd wordt*, *van hetwelk de* VAN ARKELS *uitgesloten zijn*, bl. 443. — *Zij ontvangen tot schadeloosstelling de heerlijkheid* Oijen, bl. 444. — *Hertog* REINOUD IV *in* Gorinchem *gehuldigd*, ald. — *Het magtige geslacht der* VAN ARKELS *thans ten val gebragt*, ald. — *Geschil tusschen den Graaf van* Holland *en den Hertog van* Braband *door dien van* Bourgondië *bemiddeld*, ald. — *Het bestand tusschen* Gelre *en* Holland *kwalijk gehouden*, *geeft aanleiding tot gedurige dagvaarten*, bl. 445. — *De krijg wordt dadelijk na den afloop des bestands met hevigheid hervat*, bl. 446. — *Een vredesverdrag wordt te* Duurstede *getroffen*, bl. 447. — *Bepalingen daarvan*, *ingevolge waarvan* Gorinchem *en het land van* Arkel *met* Holland *vereenigd worden*, ald. — *De* VAN ARKELS *blijven in vijandige houding tegenover* Gelre *en* Holland, bl. 448. — *Een aanslag tegen het leven van Hertog* WILLEM *wordt ontdekt en aan de* VAN ARKELS *en hunne bloedverwanten toegeschreven*, bl. 448. — JAN *van* Arkel *bij* Arpenbrugge *opgeligt en vermomd naar* Holland *gevoerd*, bl. 449. — *Hij blijft lang in gevangenschap*, ald. — *Zijn dood*, bl. 450. — *Met hem sterft zijn geslacht uit*, *welks magt en aanzien wordt aangetoond*, ald. — EGMOND *en* IJSSELSTEIN, *van deelneming in den aanslag tegen 's Hertogs leven beschuldigd*, *wordt het land ontzegd*, bl. 451. — *De Hertog genoodzaakt telken male het bestand met de Friezen te verlengen*, ald. — *Hij neemt deel aan de oneenigheden tusschen den Hertog van* Orleans *en dien van* Bourgondië, bl. 452. — *Bij hunne verzoening wordt zijne dochter* JAKOBA *aan den tweeden zoon des Konings van* Frankrijk *verloofd*, *die*, *naar het schijnt*, *sedert in* Henegouwen *of* Holland *werd opgevoed*, ald. — *Binnenlandsche woelingen in* Frankrijk, bl. 453. — *Huwelijk van* JAKOBA, ald. — *Haar echtgenoot*, *Dauphijn van* Frankrijk *geworden*, *wordt derwaarts geroepen*, *doch Hertog* WILLEM *weigert hem te laten vertrekken*, bl. 454. — *Hertog* WILLEM *vergezelt Keizer* SIGISMUND *naar* Engeland, *om een vrede met* Frankrijk *te bewerken*, *waarin hij echter niet slaagt*, ald. — *Pogingen van* WILLEM *bij den Keizer*, *om het erfregt zijner dochter te verzekeren*, ald. — *De Hertog van* Bourgondië *verbindt zich met den Dauphijn*, bl. 455. — *Hertog* WILLEM *weigert zijnen schoonzoon anders dan op zekere waarborgen naar* Frankrijk *te laten terugkeeren*, ald. — *Dood van den Dauphijn en waarschijnlijke oorzaak daarvan*, bl. 456. — *Hertog* WILLEM *overlijdt kort daarop*, ald. — *Zijne verdiensten als regent*, bl. 456. — JAKOBA, *zijne dochter*, *volgt hem op*, bl. 457. — Holland *en* Zeeland, *even als* Henegouwen, *vrouwenleenen*, ald. — *Verklaring dienaangaande door een groot aantal Edelen en steden gegeven*, bl. 458. — *Of er onderhandeld was over een huwelijk van* JAKOBA *met* WILLEM *van* Arkel, bl. 459. — *Haar vader wenscht bij zijn dood haar huwelijk met den Hertog van* Braband, bl. 460. — *Zij wordt in* Henegouwen *gehuldigd*, ald. — *Onlusten door 's Graven dood in* Henegouwen *verwekt*, ald. — IJsselstein *door verraad bemagtigd*, *en door de Stichtschen geslecht*, ald. — *Nadeel daarvan voor* Holland, bl. 461. — *De Hoekschen*, *hierdoor in de wapenen gebragt*, *bezetten eenige steden*, ald. — JAKOBA *in* Holland *en* Zeeland *gehuldigd*, ald. — *Erkenning harer regten door* JAN *van* Beijeren, ald. — *Huwelijksverdrag van* JAKOBA *met* JAN *van* Braband, bl. 462. — JAN *van* Beijeren *tracht dit huwelijk te belemmeren*, *en op zijn verzoek wordt de kerkelijke bewilliging geweigerd*, bl. 462. — *Hij begeeft zich naar* Holland *en wordt in* Dordrecht *en* den Briel *als Ruwaard gehuldigd*, ald. — JAKOBA *maakt zich tot tegenstand gereed*, bl. 463. — JAN *van* Beijeren *sterkt zich door bondgenooten*, ald. — Gorinchem *door* EGMOND *verrast*, *doch door* JAKOBA *herwonnen*, ald. — *Haar huwelijk met* JAN *van* Braband *bepaald*, bl. 465. — *'s Pausen bewilliging gegeven doch weder ingetrokken*, ald. — *Openbare krijg tusschen* JAKOBA *en* JAN *van* Beijeren, ald. — *Het huwelijk van* JAKOBA *voltrokken en later door den Paus goedgekeurd*, bl. 466. — JAN *van* Beijeren *van zijn bisdom ontslagen en hem door den Paus het huwelijk toegestaan*, ald. — *Hij trouwt de weduwe van* ANTONIE *van* Braband, *waar-*

door hij het bestuur over Luxemburg *bekomt, en wordt door den Keizer met de graafschappen* Holland, Zeeland *en* Henegouwen *verlijd*, ald. — *Aanmerkingen hierover*, bl. 467. — *De Hollanders en Zeeuwen verklaren zich daartegen*, ald. — JAN *van* Beijeren *zoekt hulp bij* Engeland, ald. — *Verscheidene krijgsbedrijven van beide zijden*, bl. 468. — JAN *van* Beijeren *neemt den grafelijken titel aan, en wordt in* Dordrecht *gehuldigd*, ald. — *De steden verklaren zich voor* JAKOBA, bl. 469. — Dordrecht *door de Brabanders en Hollanders belegerd, doch de vlugt der Brabanders noodzaakt het op te breken*, ald. — Rotterdam *veroverd en* JAN *van* Beijeren *aldaar gehuldigd*, bl. 470. — *Hij vervolgt de vijandelijkheden in weerwil van een getroffen wapenstilstand*, ald. — *Lafhartig gedrag des Hertogs van* Braband, ald. — *Te* Woudrichem *wordt eene overeenkomst getroffen*, bl. 471. — *Waarom de Graaf van* Charolois *vermoedelijk* JAN *van* Beijeren *begunstigt*, bl. 472. — JAKOBA *begeeft zich met haren echtgenoot naar* Braband, bl. 473. — JAKOBA's *medepligtigheid aan den moord van diens gunsteling*, ald. — JAN *van* Beijeren *laat zich in* Leyden *huldigen*, ald. — *Hij voert thans met de daad het alleenbewind*, bl. 464. — *Burgeronlusten te* Leyden *en in andere steden*, ald. — *Vijandelijke houding van* Utrecht *en* Amersfoort, bl. 476. — *Deze steden zoeken overal hulp tegen* JAN *van* Beijeren, bl. 477. — *Van beide zijde vat men de wapenen op*, ald. — *Het volgende jaar barst de oorlog uit*, bl. 478. — JAN *van* Beijeren *tracht de onlusten in* Leyden *te beslechten*, bl. 479. — *De steden en eenige Edelen sluiten een verbond met het* Sticht *tegen eenige leden van 's Hertogs raad*, ald. — *Weinig gevolg van deze poging der Hoekschen*, bl. 480. — *De Hertog van* Braband *verpandt aan* JAN *van* Beijeren *al de landen zijner gemalin*, ald. — *De Hoeksche partij wapent zich in* Leyden *tegen hare tegenstanders*, bl. 481. — *Die stad door* JAN *van* Beijeren *belegerd*, bl. 482. — *Komt tot onderhandeling*, bl. 483. — *Harde behandeling der stad door* JAN *van* Beijeren, bl. 484. — JAN *van* Brabands *slechte behandeling zijner gemalin* JAKOBA, bl. 485. — *Verbittering des volks tegen hem*, bl. 486. — *Hij verlaat heimelijk* Braband *en begeeft zich naar* Geertruidenberg, ald. — *De Graaf van* St. Pol *tot Regent van* Braband *verklaard*, ald. — *Deze rust zich ten strijde uit tegen* JAN *van* Beijeren, *doch moet aftrekken*, bl. 487. — *De magt van* JAN *van* Beijeren *is thans gevestigd*, ald. — *Hij sluit een vrede met den Regent van* Braband, ald. — Amsterdam *door brand vernield*, ald. — *Hevige watervloed en zware rampen daardoor verwekt*, ald. — *De Dordtsche regering eischt op eene hooghartige wijze onderstand;* bl. 489. — *Hevige onlusten te* Haarlem, bl. 490. — JAKOBA *tracht haar huwelijk te ontbinden, om een ander met den Hertog van* Gloucester *aan te gaan*, ald. — *Zij verlaat haar gemaal en begeeft zich naar* Engeland, bl. 491. — *Het huwelijk en de Pausselijke bewilliging van verscheidene zijden tegengewerkt, wordt eindelijk verworven*, ald. — *Dit laatste wordt drie jaren later door den Paus ontkend*, bl. 492. — *Het huwelijk van* JAKOBA *met* GLOUCESTER *voltrokken*, ald. — *Zij steken met eenige Engelsche benden naar* Calais *over*, ald. — JAN *van* Beijeren *overlijdt*, bl. 493. — JAN *van* Woerden *tot de bekentenis gebragt, dat dit door vergif is geschied*, ald. — *Beschouwing van* JAN *van* Beijeren *als Regent*, bl. 494. — *Hij had zijne landen aan den Hertog van* Bourgondië *vermaakt, doch de Staten en steden verklaren zich voor den Hertog van* Braband, ald. — JAKOBA *en* GLOUCESTER *in* Henegouwen *gehuldigd, en* JAN *van* Braband *in* Holland *en* Zeeland, bl. 495. — *Maatregelen van* JAN *van* Braband *tegen de Hoekschen*, ald. — JAKOBA *belegert* Schoonhoven, bl. 496. — *Edel gedrag van* BEILING, ald. — *Twist van den Hertog van* Gloucester *met dien van* Bourgondië, bl. 497. — *Beide komen overeen tot een tweegevecht*, bl. 500. — GLOUCESTER *vertrekt naar* Engeland, ald. — *De Brabanders rukken in* Henegouwen, bl. 501. — JAKOBA *van* Beijeren *in* Bergen *belegerd, tracht met den Hertog van* Bourgondië *in onderhandeling te treden*, bl. 502. — *Beschrijving van haar benaauwden toestand*, ald. — *Zij is genoodzaakt zich in de magt van den Hertog van* Bourgondië *te stellen*, bl. 504. — *Hare aanhangers in* Holland *ten onder gebragt*, ald. — *Zij ontsnapt uit* Gent, bl. 505. — *Te* Oudewater *gekomen wordt zij daar gehuldigd en sluit een verbond met het* Sticht, ald. — FILIPS *van* Bourgondië *als Ruwaard en voogd erkend*, ald. — *Overwinning door* JAKOBA *bij* Alphen *behaald*, bl. 506. — *Maatregelen van* FILIPS *tegen hare partij*, ald. — GLOUCESTER *landt in* Zeeland, bl. 507. — *Hij wordt na een bloedig gevecht door* FILIPS *verslagen*, ald. — FILIPS *bevestigt zijn gezag in* Zeeland, bl. 508. — Haar-

lem *door* JAKOBA *belegerd*, bl. 509. — *Genoodzaakt het beleg op te breken*, *biedt zij den vijand een slag aan en behaalt de overwinning*, ald. — *Een wapenstilstand is hiervan het gevolg*, bl. 510. — *De Kennemers geraken om het opleggen eener boete*, *in opstand tegen Hertog* FILIPS, ald. — *Redenen waarom de Hoornschen hieraan geen deel namen*, bl. 511. — *Met hunne hulp bedwingt de Hertog de Kennemers*, ald. — *Gestrenge boete dezen opgelegd*, bl. 512. — JAKOBA's *gezag tot de steden* Gouda, Schoonhoven *en* Oudewater *beperkt*, bl. 513. — *Hertog* FILIPS *vermeestert* Zevenbergen, ald. — *Onlusten der Hoekschen in* Holland, bl. 514. — *De Hertog verlengt hierom den wapenstilstand*, ald. — GLOUCESTER *wendt nieuwe pogingen aan*, *om zijne gemalin te ondersteunen*, *doch slaagt daarin niet*, bl. 515. — *Voortdurende vijandelijkheden der beide partijen*, ald. — JAKOBA's *huwelijk met* GLOUCESTER *voor onwettig verklaard*, bl. 516. — GLOUCESTER *onderwerpt zich hieraan*, ald. — *Zijne verdere lotgevallen en dood*, ald. — *Verdrag van* JAKOBA *met* FILIPS, bl. 517. — *De laatste alom als Ruwaard gehuldigd*, bl. 518. — *Eenige daden van beheer door hem verrigt*, ald. — JAKOBA's *verrigtingen en volksgezindheid*, bl. 519. — *De bekrompen toestand harer geldmiddelen brengt haar in aanraking met* FRANK *van* Borselen, bl. 520. — *Hun geheim huwelijk*, ald. — FILIPS *doet op 't vernemen daarvan* VAN BORSELEN *gevangen zetten*, bl. 521. — *Om hem te redden staat* JAKOBA *haar bewind en titel af*, ald. — JAKOBA's *bezittingen na haren afstand*, bl. 522. — *Hertog* FILIPS *alom als Graaf gehuldigd*, bl. 523. — *Aanslag op zijn leven aan de Hertogin* MARGARETHA *toegeschreven*, ald. — JAKOBA's *verdere lotgevallen en dood*, ald. — *Beschouwing van haar leven en karakter*, bl. 524. — *Vijandschap tusschen den Bisschop van* Utrecht *en het huis* Brederode, ald. — *Oorzaak daarvan*, ald. — *Onlusten tusschen de Lichtenbergers en Lokhorsten*, bl. 527. — *De laatste aanhang behoudt de overhand*, ald. — *Hertog* WILLEM *van* Holland *ondersteunt de andere partij*, bl. 528. — *Nieuwe onlusten in* Utrecht, ald. — *Die stad verzoent zich met den Hollandschen Graaf*, bl. 529. — *De laatste bemiddelt de geschillen tusschen den Bisschop van* Utrecht *en den Heer van* Montfoort, bl. 530. — *Zijn dood en invloed daarvan op de Stichtsche zaken*, bl. 531. — *De Utrechtenaars blijven de partij van* JAKOBA *genegen*, ald. — *De Bisschop bedwingt een zijner dienstmannen en wordt*, *na bijligging der geschillen met* Groningen, *in die stad als Heer gehuldigd*, bl. 532. — *Verdrag van* Utrecht *en* Amersfoort *met* JAN *van* Beijeren, bl. 533. — *De Hertog van* Gelre *verklaart het* Sticht *den oorlog*, ald. — Amersfoort *belegerd*, *doch het beleg spoedig gestaakt*, ald. — *Strooptogt der Stichtsche benden tot voor* Amsterdam, bl. 534. — *Verdere loop des oorlogs en jammerlijke gevolgen daarvan voor het platte land*, ald. — *Algemeene neiging tot vrede*, *die na lange onderhandelingen gesloten wordt*, bl. 536. — *Dood van Bisschop* FREDERIK *van* Blankenheim, bl. 537. — *Zijn karakter en daden*, ald. — *Geschillen wegens het benoemen van zijn opvolger*, bl. 538. — RUDOLF *van* Diepholt *daartoe verkozen en gehuldigd*, bl. 539. — *De Paus weigert dezen te erkennen en stelt in zijne plaats den Bisschop van* Spiers *aan*, bl. 540. — *De Edelen en steden van het* Bovensticht *besluiten hem als Postulaat en voogd te erkennen*, ald. — *De Bisschop van* Spiers *draagt zijne regten op den Utrechtschen zetel aan* SWEDER *van* Kuilenburg *over*, *die 's Pausen bevestiging verkrijgt*, bl. 541. — *De steden van het* Sticht *verzetten zich daartegen doch vruchteloos*, ald. — *De Raad der stad* Utrecht *besluit* SWEDER *van* Kuilenburg *te weren*, bl. 542. — *De kapittels verklaren zich voor hem; hij treedt in een verdrag met de regering en doet zijne intrede in* Utrecht, ald. — *Opschudding bij die gelegenheid door* SWEDER *aangestookt en begunstigd*, ald. — RUDOLF *van* Diepholt *en al zijne aanhangers door hem in den ban gedaan*, bl. 544. — *De ridderschap en steden van* Overijssel *verzetten zich daartegen en zenden een afgevaardigde naar* Rome, bl. 544. — *Door geweldenarijen vervreemdt* SWEDER *van* Kuilenburg *aller gemoederen van zich*, bl. 545. — SWEDER *naar* Amersfoort *vertrokken*, *wordt zijn mededinger te* Utrecht *ingehaald*, ald. — SWEDERS *vruchtelooze pogingen tot herkrijging van zijne magt* bl. 546. — *Hij bestookt het* Sticht *met behulp der Gelderschen*, bl. 547. — Amersfoort *door de Utrechtenaars veroverd en* SWEDER *daaruit verdreven*, ald. — *De Hertog van* Bourgondië *ondersteunt hem*, bl. 548. — Amersfoort *door dezen Vorst te vergeefs belegerd en bestormd*, bl. 549. — *Verschillende verrigtingen in dezen krijg*, ald. — *Men neemt de toevlugt zelfs tot vergif*, *om zich van* SWEDER *te ontdoen*, bl. 551. — *Deze*

laatste tracht door zamenzweringen zijn gezag te herwinnen, ald. — *De Paus blijft steeds* SWEDER *voorstaan*, bl. 551. — *Verdere wapenfeiten in dezen krijg*, bl. 553. — *Wapenstilstand tusschen de Hertogen van* Bourgondië *en* Gelre *en het* Sticht, bl. 552. — *Woelingen en kuiperijen van* SWEDER *en zijnen aanhang*, ald. — *De stad* Utrecht *neemt vreemd krijgsvolk in dienst tegen hen*, ald. — *Vrede tusschen het* Sticht *en den Hertog van* Gelre *gesloten*, ald. — *Gevolgd door eenen vrede met den Hertog van* Bourgondië, bl. 554. — *Sprookje over den rijkdom van* Utrecht, bl. 555. — *Bisschop* SWEDER *steeds door den Paus erkend, die nogmaals den ban over zijne tegenstanders uitspreekt*, ald. *Zijne mislukte aanslagen op* Utrecht, bl. 556. — *Na's Pausen dood, wordt door zijn opvolger de zaak aan den Bisschop van* Mascon *opgedragen*, ald. — *Deze beslist ten voordeele van* RUDOLF *van* Diepholt, *welke plegtig gewijd en van den Pauselijken ban ontheven wordt*, ald. — *Dood van* SWEDER *van* Kuilenburg, bl. 557. — REINOUD IV *legt aan den Keizer den leeneed af*, ald. — *Ook aan den Hertog van* Braband, *met wien hij een verdrag van wederzijdsche bescherming aangaat*, ald. — REINOUDS *pogingen tot verbetering van den Staat*, bl. 558. — *De verstandhouding met* Kleef *hersteld en de vrede met* Holland *gesloten*, ald. — *Nader verbond tusschen* Holland *en* Gelre, bl. 559. — *Een Geldersch Edelman beoorloogt den Hertog van* Braband, ald. — *Verschillende verrigtingen van* REINOUD IV *tot welzijn des lands*, bl. 560. — *Keizer* SIGISMUND *bevestigt hem in al zijne voorregten*, bl. 580. — *Belangrijk voorregt hem daarbij geschonken*, ald. — REINOUD'S *deelneming in eenige zaken der geestelijkheid*, ald. — *Landvrede met eenige Duitsche Vorsten gesloten*, bl. 561. — *De ridderschap en steden van* Gelre *komen bijeen*, bl. 562. — *Hunne handelingen met den Raad des Hertogs*, bl. 563. — *Onderling verdrag door de Edelen en steden aangegaan*, ald. — *Verbolgenheid des Hertogs hierover*, bl. 564. — *Hij belast zijne gemalin met hen te onderhandelen, die genoodzaakt is hun toe te geven*, ald. — *Belangrijkheid van deze handeling voor* Gelre, ald. — *Na een verbond met* JAN *van* Beijeren *beginnen de vijandelijkheden tegen* Utrecht, bl. 565. — *Dood van* REINOUD IV, ald. — *Zijn karakter en daden*, ald. — *De Hollanders uit* Friesland *beoosten de* Eems *gedreven*, bl. 566. — *Geschil der Friezen met den Bisschop van* Utrecht *over* Kuinre *beslecht*, ald. — Friesland *geniet buitenlandschen vrede*, bl. 567. — *De binnenlandsche rust weldra weder verstoord*, ald. — *De Vetkoopers delven het onderspit*, bl. 568. — *Het bestand met* Holland *verlengd*, ald. — *Hevig woeden der binnenlandsche onlusten*, ald. — *Een verdrag tusschen den Kerklandraad van* Leeuwarden *en eenige Geestelijken tot behoud des vredes*, bl. 569. — *Inval van den Bisschop van* Utrecht *in* Stellingwerf, ald. — *Eene Stichtsche krijgsbende in* Humsterland *verslagen*, ald. — *Het geschil met den Bisschop vereffend*, ald. — *Hevige onlusten in* Groningen, bl. 570. — *De Hollandsche bezetting uit* Stavoren *verdreven*, bl. 571. — *Verbond van* Groningen *met eenige gewesten tegen de Vetkoopers*, bl. 572. — *De laatste overrompelen de stad*, ald. — *Een aantal Schieringers ontwijken het land*, ald. — *Onderling verbond der Groninger gewesten*, bl. 573. — *De Schieringers doen een inval in* Langewold, *doch worden verslagen*, bl. 574. — *Keizer* SIGISMUND *tracht de Friezen tot onderwerping aan het Rijk te overreden*, ald. — *Ontwijkend antwoord der Friezen*, ald. — *De Graaf van* Holland *verklaart zich tegen de aanspraken des Keizers*, bl. 575. — *De Bisschop van* Utrecht *door den Keizer in zijne regten op* Groningen *bevestigd*, ald. — *Onderling verbond der Groninger gewesten*, bl. 576. — *Na een mislukt gezantschap, spreekt de Keizer den rijksban over hen uit*, ald. — *Na den dood van Hertog* WILLEM *van* Holland *besluiten de Schieringers* JAN *van* Beijeren *voor heer te erkennen*, ald. — *De Vetkoopers komen hierdoor in beweging*, bl. 577. — *De Keizer treedt op nieuw met de Friezen in onderhandeling*, ald. — *Vruchteloos tracht hij de beide aanhangen te verzoenen*, bl. 578. — Groningen *onderwerpt zich aan het* Sticht, ald. — *De Bisschop aldaar gehuldigd*, bl. 579. — *De burgerkrijg hierdoor op nieuw ontvlamd*, ald. — *Krijgsbedrijven daarin*, ald. — JAN *van* Beijeren *zendt den Schieringers hulpbenden*, bl. 581. — *Een gedeelte daarvan wordt aldra teruggeroepen en het overschot door eene list verwijderd*, ald. — *Verdrag tusschen de beide aanhangen te* Groningen, bl. 582. — *Te* Leeuwarden *komen daartoe afgevaardigden bijeen, waarbij de Geestelijken echter handgemeen worden*, ald. — *Een algemeen verdrag wordt gesloten, doch kwalijk onderhouden*, ald. — *Na vele onderhandelingen gelukt het* JAN *van* Beijeren

de partijen te bevredigen en zich tot landsheer te doen erkennen, bl. 584. — *Hij wordt te* Medemblik *gehuldigd*, bl. 585. — *Wreed gedrag der Groningers tegen* SICCO SJAARDEMA, bl. 586. *Moedwil der Vetkoopers*, ald. — *Verdrag van* JAN *van* Beijeren *met de Groningers en hunne bondgenooten*, bl. 587. — *Pogingen der Friezen, om zich van de vreemde heerschappij te ontslaan*, bl. 588. — *Algemeen verdrag der Friesche gewesten*, bl. 589. — *Misnoegen van* JAN *van* Beijeren *hierover*, ald. — *De bondgenooten nemen* Dokkum *en* Ezumazijl *in*, bl. 590. — *Onderhandelingen van* JAN *van* Beijeren, *die vruchteloos voor hem blijven*, bl. 591. — *De binnenlandsche onlusten op nieuw uitgebarsten*, ald. — FOCCO UKENA *behoudt daarin de overhand en brengt eindelijk een vrede tot stand*, bl. 595. — *Watervloeden en daardoor veroorzaakte rampen*, bl. 596. — *Nieuwe onlusten in* Friesland *en de* Ommelanden, ald. — *Verdrag tusschen* Groningen *en de* Ommelanden, bl. 597. — *Oneenigheden met* Hamburg, ald. — *Een tweejarig bestand in* Friesland *tot stand gebragt*, ald. — *Onafhankelijke toestand van* Friesland, bl. 598. — *Wijze van inwendig bestuur*, ald. — *Nieuwe onlusten in de landen over de* Eems, bl. 599. — ANTONIE *van* Bourgondië *als Hertog van* Braband *gehuldigd*, ald. — *Hij ondersteunt den Hertog van* Bourgondië *tegen de Luikenaars*, bl. 600. — *Zijn huwelijk vermeerdert zijn gebied met* Luxemburg *en* Chiny, ald. — *Hij is niet gezien bij zijne onderdanen*, ald. — *Herhaaldelijk verzet der steden tegen hem*, ald. — *Hij sneuvelt in den slag bij* Azincourt, bl. 601. — *Zijn oudste zoon* JAN *door de Staten tot Heer gekozen*, ald. — *Schikkingen omtrent de voogdij en het bestuur des lands*, ald. — *Nuttige verrigtingen van het regentschap*, ald. — *Huwelijk van* JAN IV *met* JAKOBA *van* Beijeren, bl. 602. — *Zijn dood*, ald. — *Zijn broeder* FILIPS *volgt hem op*, ald. — *De Staten staan hem eene bede slechts onder zekere voorwaarden toe*, ald. — *Zijn dood*, ald. — *Verschil over de erfopvolging*, bl. 603. — *De Staten verkiezen* FILIPS *van* Bourgondië *tot zijn opvolger*, ald. — *Inhoud der* Blijde Inkomste *door hem bezworen*, ald. — *Magt waartoe het Huis van* Bourgondië *thans gestegen was*, bl. 606.

BERIGT.

Na blad 28 (bl. 225) van dit deel van J. P. AREND, *Algemeene Geschiedenis des Vaderlands*, schijnen 8 bladzijden te ontbreken, daar het daarop volgende blad 29 met bl. 233 aanvangt, doch dit is eene drukfout in de cijfers; de tekst is compleet, zoo als ten duidelijkste blijkt uit de lectuur en uit het doorloopende nommer aan den voet der eerste bladzijde van elk vel.

EERSTE HOOFDSTUK.

VAN DE

VEREENIGING VAN HOLLAND MET HENEGOUWEN

TOT AAN

DE VERHEFFING VAN GELRE TOT EEN HERTOGDOM.

1300—1339.

HOLLAND EN ZEELAND. Het kinderloos overlijden van Graaf JAN I, gaf JAN *van Avennes* hoop op het bezit des graafschaps van *Holland*, waarnaar hij steeds getracht, en om zijn doel te bereiken, middelen noch kunstenarijën gespaard had (1). Zijn geslacht, naar de stad en het slot *Avennes* in *Henegouwen* genoemd, had zich in de kruistogten naar het *Oosten* en in ijver voor het Christelijk geloof onderscheiden. BOUCHARD *van Avennes*, zijn grootvader, had zelfs de kerkelijke gelofte afgelegd, doch deze door een huwelijk met MARGARETHA van *Vlaanderen*, verbroken en hierdoor eene bron van rampen voor zijn geslacht geopend (2). Uit den echt van JAN *van Avennes* met ALEID, de zuster van Koning WILLEM van *Holland*, was hij ontsproten, en als de eerstgeborene van zes zonen, zijnen vader, welke van smart over den dood van dien Vorst, zijn vriend en weldoener, was gestorven, in het graafschap *Henegouwen* opgevolgd (3). Door schranderheid en list had hij zich reeds onder den zwakken JAN I, van het bewind over *Holland* meester gemaakt, en hem ontbrak slechts de titel eener waardigheid van 1300—1339

(1) Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 343—345, 387.

(2) *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 241.

(3) BILDERDIJK, D. III. bl. 2, verhaalt, dat *Henegouwen* toen reeds vierentwintig bemuurde steden, en naar men wil, negenhonderd vijftig dorpen telde. SCRIVERIUS, aan wien hij dit vermoedelijk ontleend heeft, spreekt echter niet van het *Henegouwen* der dertiende, maar van het *Henegouwen* der zeventiende eeuw. *Holl. Zeel. en Vriesche Chronijk*, bl. 263—268.

1300—1339 welke hij al het gezag uitoefende (1). Het berigt van 's Graven afsterven voerde hem onmiddellijk uit *Frankrijk* herwaarts terug (2). Hij vond over het geheel de Edelen en de gemeenten genegen, hem als wettigen erfgenaam en opvolger van den overleden Graaf te erkennen (3). Naar oud gebruik werd hij in de steden gehuldigd, waarvan *Middelburg*, *Zierikzee*, *Dordrecht*, *Geertruidenberg*, *Delft*, *Leiden*, *Haarlem* en *Alkmaar* bezegelde brieven afgaven (4). Dit voorbeeld werd kort daarop door *Stavoren* gevolgd (5). Wederkeerig bevestigde hij terstond de steden in hare regten, keuren en vrijheden, wier handhaving hij bezworen had (6).

Een gevaarlijke opstand in *Zeeland* noodzaakte weldra den nieuwen Graaf de wapenen op te vatten. In dit gewest bevonden zich vele Edelen, die of betrokken geweest waren in den moord aan FLORIS V gepleegd, of tot den aanhang van WOLFERT *van Borselen* behoorden, en van wie de Graaf, welke beide haatte, met reden vreezen konde, dat zij met het huis van *Vlaanderen*, welk op het leen van *Zeeland bewester Schelde* aanspraak maakte, tegen hem zouden zamenspannen (7). Men meent zelfs, althans het blijkt niet duidelijk, dat hij reeds in eenen krijg met *Vlaanderen* gewikkeld was (8). In *Holland* boezemde hem insgelijks het gedrag van verscheidene Ede-

---

(1) *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 401—403.

(2) *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 403.

(3) BILDERDIJK, D. III. bl. 6—14, 220, onderzoekt uitvoerig en regtskundig het regt van AVENNES op *Holland*, welk graafschap deze aanvaardde, *als van den Keizer daarmede* in 1276 *verleid.* Zie *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 343—345. Verg. WAGENAAR, D. III, bl. 145. HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 21, 505—510, 517—22.

(4) MELIS STOKE, D. III. B. VII, bl. 1. WILHELMUS PROCURATOR, p. 549. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 1—4. BILDERDIJK vindt het, en niet ten onregte, eene vreemde vertooning, dat »een Graaf van zijne steden, van zijne onderdanen, brieven en zegels neemt, dat zij hem voor heer erkennen;" en spoort de oorzaak »eener zoo zeldzame, zoo ongerijmde handelwijze op." D. III. bl. 4. AVENNES heeft, naar ons inzien, hierin eenvoudig het voorbeeld van den vorigen Graaf, en om gelijke reden, gevolgd, toen deze den brief, waarbij hij AVENNES tot voogd benoemt, door dezelfde Hollandsche en Zeeuwsche steden, *tot meerder zekerheid*, liet bezegelen. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 403.

(5) V. MIERIS *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 8.

(6) V. MIERIS, t. a. p. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 484.

(7) WAGENAAR, D. III. bl. 140. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 393.

(8) VAN WYN, op WAGENAAR, St. III. bl. 41. Verg. den brief van Graaf JAN II, bij VAN MIERIS *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 6.

len zorg en angst in; en het was uit dien hoofde, dat hij later zijnen broeder GUI *van* 1300—1339
Henegouwen, wien hij met de goederen van *Woerden*, *Amstel* en *IJsselstein* beleend had, gelastte van eenige verdachte heeren vernieuwde zekerheid hunner trouw te vorderen (1). Vreemd is het, dat de Graaf in dit hagchelijk tijdsgewricht, zich den veelvermogenden JAN *van Renesse*, die zijne vriendschap zocht, naar het schijnt, buiten noodzake, tot onverzoenlijken vijand maakte. Het is mogelijk, dat hij de groote bekwaamheden, de schranderheid, de persoonlijke dapperheid en de innemende zeden van den Zeeuwschen Ridder vreesde, en gelijk elk kleingeestig Vorst, geen voortreffelijk man om zich dulden konde (2). Zeker was het een staatkundige misslag, eenen man van zich te vervreemden, die hem van zoo veel dienst zijn konde, om den magtigen aanhang der VAN BORSELENS, beider vijand, het hoofd te bieden, en wiens vriendschap hij derhalve niet te duur konde koopen (3). RENESSE was na den val van WOLFERT *van Borselen*, onmiddellijk teruggekeerd, om voor den Graaf zijne onschuld te belijden van hetgeen hem te laste gelegd en daar hij om uit den lande gebannen was geworden (4). Hij zuiverde zich tevens van den smet, als deelhebbende aan het verraad tegen FLORIS V, door GERARD *van Velzen* op hem geworpen (5). Immers bij eenen brief verbleef hij »aan de beide Graven van *Holland* en van *Henegouwen*, of aan een van hen ingeval van des anderen overlijden, en aan alle goede lieden, uitgenomen die ter waarheid bewezen konden worden zijne vijanden te zijn, dat zoo men hem, van heden af tot Paschen van het jaar dertienhonderd, schuldig vond, met raad of daad aan de gevangenis of dood van Graaf FLORIS geholpen te hebben, hij dit (vrijwillig) met lijf en goed ontgelden zou (6)." Acht voorname Edelen, waaronder zijne beide broeders, HENDRIK en KOSTYN *van Renesse*, verklaren zich in dit stuk tot borgen, en getuigen aan het slot daarvan, »dat zij het bezegeld hebben met hunne zegelen, uithangende gemeen met het zegel van heer JAN *van Renesse*." Evenwel, om welke reden is onbekend, bleef het zegelen achter, de brief was gevolgelijk krachteloos, en RENESSE's ontschuldiging werd niet aangenomen (7). Met woede in het hart verliet RE-

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 11.

(2) BILDERDIJK, D. III. bl. 25.

(3) HUYDECOPER op MELIS STOKE, D. III, bl. 3, 4, wien BILDERDIJK volgt, D. III. bl. 16.

(4) *Goudsch. Chron.*, bl. 84. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 392.

(5) MELIS STOKE, D. III. B. VII. bl, 2.

(6) Zie den brief van den 24sten van Oogstmaand 1299, slechts drie en twintig dagen na den dood van WOLFERT *van Borselen*, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. I. bl. 605.

(7) HUYDECOPER op MELIS STOKE, D. III. bl. 3. BILDERDIJK, D. III. bl. 15.

1300—1339 NESSE *den Haag* en trok naar *Zeeland*, waar hij zich uit spijt en verbittering, met de VAN BORSELENS vereenigde, en weldra het gansche gewest in beweging bragt. Op het eerste berigt van den opstand had Graaf JAN II zich met eenig volk in *Zierikzee* geworpen, doch werd door RENESSE, die zich van geheel het overige eiland *Schouwen* meester maakte, derwijze benaauwd, dat hij naar *Holland* dringend om bijstand zond. Hollandsche benden verschenen. Onder bevel van den Maarschalk van *Zeeland*, WILLEM *van Riemerswale*, gesteld, stevenden zij met den Graaf naar *Arnemuiden* op *Walcheren*, en vandaar den volgenden dag naar *ter Veere.* Hier stapte men aan land, doch ontmoette een hevigen tegenstand en geraakte onder eene geweldige donderbui, vermengd met zware regenvlagen, ter naauwernood weder scheep. De Graaf zelf was alleen in *Middelburg* gevlugt, en te vergeefs trachtte GUI *van Henegouwen*, ondanks de windstilte, terug te keeren en hem te hulp te komen. Een groot gedeelte zijner vloot werd door RENESSE genomen, en GUI zelf viel, na eene dappere verdediging, in de handen des overwinnaars. De vier levende personen, vermoedelijk Edellieden van rang, welke hij nog alleen bij zich had, werden ter wrake over den dood van WOLFERT *van Borselen*, geradbraakt en op staken ten toon gesteld (1).

De zegepraal der misnoegden zou voor JAN II welligt verderfelijk geweest zijn, indien niet KAREL *van Valois*, broeder des Konings van *Frankrijk*, den bondgenoot van AVENNES, en aan wien thans *Vlaanderen* onderworpen was, tusschen beide gekomen ware. Hij vermaande niet te vergeefs, dat men de wapenen nederleggen en den Koning als scheidsman erkennen zoude. Op zijn voorslag werden nu de zonen van WOLFERT *van Borselen*, 's Konings gevangenen, doch onder bewaring van Graaf JAN II, tegen GUI *van Henegouwen* uitgewisseld. Men kwam overeen, dat te *Biervliet* op eenen bepaalden tijd, wederzijdsche gijzelaars zouden gezonden worden tot waarborg van het bestand, terwijl over eene geheele bevrediging onderhandeld werd. De Zeeuwsche opstandelingen echter, aan wier hoofd zich thans, naar het schijnt, FLORIS *van Borselen*, een neef of oom van WOLFERT, gesteld had, bespeurende dat het Fransche Hof den Graaf meer dan hen genegen was, zonden geene gijzelaars, maar wendden zich tot Keizer ALBRECHT *van Oostenrijk.* Zij vertoonden hem, vermoedelijk bij monde van RENESSE, » dat het leen van *Holland*, door het kinderloos afsterven van JAN I, aan het Rijk vervallen was, en zij reeds bewerkt hadden, dat hem het gansche land zou hulde zweren, indien hij slechts afkwame tot *Nijmegen* toe, en den Graaf aldaar voor zich dagvaardde. AVENNES zou den moed niet hebben te verschijnen, maar welhaast het land moeten ruimen, te welken einde zij den Keizer tijdig zouden ondersteunen." ALBRECHT be-

(1) MELIS STOKE, D. II. B. VIII, bl. 3—9, 75—79. WILHELMUS PROCURATOR, p. 550. Het *Goudsch. Chron.* bl. 84.

loofde te zullen komen, op voorwaarde van het geleide dat zij hem toezegden (1). 1300—1339.

Ondertusschen trachtte Graaf JAN II zich door bondgenooten te versterken en het getal zijner vijanden te verminderen. Hij verzoende zich met den Hertog van *Braband*, als deelhebber aan het verraad tegen FLORIS V, doch die niet, gelijk de overige zamengezworenen, met name van den zoen was uitgesloten, en ontving van hem belofte van hulp en ondersteuning (2). 12 v. Hooim. 1300 Tevens beloofden de Heeren van *Kuik* en *Heusden* den Hertog, dat zij Graaf JAN II, mits deze hun geen leed deed, niet zouden benadeelen (3). Den volgenden dag sloot de Graaf en zijn broeder GUI *van Henegouwen*, een verbond van vriendschap en onderlinge bescherming met de stad *Utrecht* (4). Eenige Edelen zwoeren hem, onder verbeurte hunner goederen, onderstand en trouw (5). Ook verbond hij zich met de stad *Schoonhoven* tegen haren Heer NIKOLAAS *van Kats*, welke in den Zeeuwschen opstand betrokken was (6).

Overeenkomstig den raad der Zeeuwsche misnoegden, gaf Keizer ALBRECHT heimelijk door brieven, aan de Edelen en Steden van *Holland* en *Zeeland* zijnen toeleg te kennen. Maar men zond die brieven aan AVENNES, welke onmiddellijk mannen en vrienden ontbood, dat zij hem thans wilden dienen; arm of rijk, hij zou het hun altijd dank weten. Straks vloeide alles

---

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VII, bl. 9—20. WILHELMUS PROCURATOR, p. 550, die echter verkeerdelijk ADOLF, in stede van ALBRECHT *van Oostenrijk* noemt. DE BEKA, p. 102, welke door den *Klerk van de laage landen*, bl. 189, J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVI, c. 2, p. 233, de *Chron. de Hollant*, p. 551, *de Oude Holl. Divisie Kron.* XX. Div. bl. 188, en het *Goudsch Kron.* bl. 84 gevolgd wordt. Verg. VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 43.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 12. 13. Zeer juist wordt in de *Ophelderingen en Bijvoegsels* van BILDERDIJKS *Gesch. d. Vaderl.* D. III. bl. 221, aangemerkt, dat *niet*, gelijk WAGENAAR, D. III. bl. 143, en BILDERDIJK, D. III. bl. 24, beweren, een verbond van *vriendschap en onderlinge bescherming* tusschen den Hertog en den Graaf gesloten werd. Het is echter niettemin waar, dat de Hertog erkent, een verbond met den Graaf gemaakt en daarbij belooſd te hebben: »a warder son cors et le sien pour cachier son pourfit, et destorber sen domaige à no »povir, et d'aidier se terre à defendre contre tous ou nous le poriens faire par nostre honeur, et »par no loiauté." V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 13.

(3) VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 13. Er is hier geene spraak van eene onderlinge verzoening, of van een verbond tusschen den Graaf en de genoemde Heeren, gelijk WAGENAAR D. III. bl. 143. beweert, en hierin door BILDERDIJK, D. III. bl. 25, gevolgd is, ofschoon VAN WIJN, in zijne *Bijvoegsels en Aanm.* op WAGENAAR, St. III. bl. 42, de onjuistheid daarvan reeds had aangetoond.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 14.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 14. 15.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 16.

1300—1339. naar hem toe: de Hollandsche Ridders en Edelen met hunne dienstmannen en schildknapen, de Poorters der steden en de opgezetenen van het gansche land. In korten tijd zag hij derhalve eene ontzagwekkende krijgsmagt om zich vereenigd. De Keizer, vergezeld door de Aartsbisschoppen van *Keulen*, *Mentz*, *Trier* en andere Rijksvorsten, was inmiddels te *Nijmegen* gekomen en had den Graaf, onder verzekering van vrij geleide, op eenen bepaalden dag voor zich ontboden. AVENNES dacht het veiliger zijn eigen geleide mede te brengen. Hij trok uit dien hoofde met zijn talrijk leger naar *Gorinchem*, doch zond hier de Friezen, welke hij wantrouwde, naar *Woudrichem*.

9 van Oogstmaand 1300 Den volgenden dag scheepte hij zich in, en stapte in de nabijheid van *Nijmegen*, met zijne benden aan land. De Keizer op zulk een bezoek niet voorbereid en vermoedende, dat de Zeeuwen hem misleid hadden, snelde op raad van den Graaf van *Kleef*, spoorslags naar *Kranenburg* terug. Door tusschenkomst der Bisschoppen van *Keulen* en van *Bazel*, van Hertog JAN II van *Braband*, welke den Graaf op dien togt verzelde, en van GODEVAARD *van Braband*, werd een vrede of verdrag, meer tot eer dan

15 v. Oogstmaand tot voordeel van ALBRECHT bewerkt. De Graaf trok nu met zijne legermagt terug, hetgeen ook de Keizer van zijne zijde deed. Dien zelfden dag waren de Zeeuwen met eene vloot van honderd vaartuigen *de Lek* opgevaren. Drie dagen later kwamen zij bij den Keizer, die hen met de woorden: »de zaak is gevonden; gij moogt nu gaan »waar gij wilt", afscheepte en te paard steeg, zonder zich verder om hen te bekommeren (1).

Graaf JAN had den togt der Zeeuwen vermoed, of daarvan eenig berigt ontvangen. Immers had hij zijnen zoon JAN, Graaf van *Oostervant*, in *Middelburg*, en WITTE *van Haamstede*, zoon van FLORIS V, in *Zierikzee*, last gegeven, de vijanden, wanneer zij eenvoudig (*sempelike*) wilden wegvaren, niet te moeijen, maar indien zij *met heercracht* vertrokken, dan al hunne bezittingen te vuur en te zwaard te verwoesten. Terwijl dit stiptelijk werd opgevolgd, kwam de Graaf met zijne vloot te *Dordrecht* aan en vernam daar het opvaren der Zeeuwsche schepen. Op aandrang der bevolking, welke hij geheel te zijner gunste gestemd vond, werden *de Lek* en *Merwe* bezet, om de vijandelijke vloot op haren terugtogt te onderscheppen. Weldra kreeg men door JAN *van Arkel* berigt, dat zij *de Waal* afzakte en *Tiel* reeds voorbij was. Onmiddellijk wer-

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VII. bl. 21—27. WILHELMUS PROCURATOR, p. 551. de *Klerk van de laage landen*, bl. 189, 190. DE BEKA, p. 102. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVI. C. 2. p. 234. HEDA, p. 227. V. MIERIS, *Charterb. van Holl.* D. II. bl. 13. L. V. VELTHEM, *Spiegel. Hist.* B. IV. c. 47. bl. 273, 274. verhaalt, dat de drie Aartsbisschoppen, bijzonder die van *Keulen*, met Graaf JAN in verstandhouding stonden. Verg. HUYDECOPERS *Lambacheriana*, bl. 522—525. VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 43.

den de schepen, welke op *de Lek* lagen, naar *Dordrecht* ontboden, en hier de vereischte maatregelen genomen, om de Zeeuwen, welke te *Bommel* vernachtten, behoorlijk te ontvangen. 's Anderen daags, op de mare, dat zij tot *Werkendam*, alzoo op Hollandsch grondgebied, gekomen waren, snelde de Graaf met vloot en heir hun te gemoet. Minder heldhaftig dan voorzigtig, trokken de Zeeuwen op *Woudrichem* terug en voeren naar *Heusden*, waar zij hunne schepen bergden, om door *Braband* heen zich den veiligsten weg naar *Zeeland* te banen. Graaf JAN begaf zich hierop weder naar *Dordrecht*. Een deel der Zeeuwsche scheepsmagt was, naar het schijnt, *de Lek* afgezakt en voor *Schoonhoven* gekomen. Althans hier vertoonden zich Zeeuwen, wier aantal echter niet aanzienlijk moet geweest zijn, en die men meent, niet anders bedoeld te hebben, dan NIKOLAAS *van Kats*, den Heer dier stad en hunnen medestander, te spreken (1). Hoe dit zij, men wees de Zeeuwen af, die dadelijk onverrigter zake hunnes weegs gingen. De Poorters hielden VAN KATS in zijnen burg omsingeld, en ondersteund door eene bende Friezen, hun door Graaf JAN gezonden, noodzaakten zij hem, onder behoud van lijf en leden, tot de overgave. Hij, zijn zoon JAN en die met hen waren, werden te *Nieuwerburg* in hechtenis gezet (2). 1300—1339

Inmiddels had de Graaf van *Oostervant* zich in *Zeeland* den bijnaam van JAN *zonder genade* verworven. Terwijl geheel *Schouwen* door WITTE *van Haamstede* werd onderworpen, was het huis te *Bersdorp* bij *Middelburg* door hem bemagtigd, de bezetting over de kling gejaagd, en vervolgens met onweerstaanbaar geweld, geheel *Walcheren* ten ondergebragt. In *Zuid-Beveland*, waar insgelijks alles voor hem zwichtte, ontving hij berigt, dat vijfhonderd Zeeuwen uit *Bergen op Zoom* in aantogt waren. Terstond trok hij hen uit *Romerswaal* (*Reimerswale*) te gemoet; doch zij wachtten den gevreesden krijgsman niet af en vlugtten grootendeels naar *Vlaanderen*, van waar zij onder den naam van *ballingen*, nu en dan, langs de Zeeuwsche kusten stroopten. Niets sparende wat zich tegen hem verzette, en onverbiddelijk tegen elken wederspanneling, die in zijne handen viel, verspreidde hij alom schrik en ontsteltenis. Zulk een ontzag had hij voor zich ingeboezemd, dat de bezetting van het slot *Troijen* (*Proijen*), waar FLORIS *van Borselen* zich nog bevond, de vlugt koos toen hij naderde. Hij nam den burg in bezit en voer naar *Arnemuiden* terug. Hier werd hij door Graaf JAN verwelkomd en zijn leger eervol ontslagen. Na een kort verblijf te *Middelburg*, droeg hem de Graaf het bewind over *Zeeland* op en vertrok naar *Henegouwen*; doch weldra terugkeerende, zond hij hem

---

(1) HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 80, 81.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. VII. bl. 26—34. DE BEKA, p. 103. Het *Goudsch. Chron.* bl. 86. HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 79—81. wien BILDERDIJK volgt, D. III. bl. 22.

1300—1339. derwaarts in zijne plaats (1). De rust in *Zeeland* was hersteld; RENESSE en de zijnen waren gebannen en hunne goederen onder 's Graven getrouwen weggeschonken (2).

Het afzijn van JAN *van Oostervant*, de minder krijgshaftige geest zijns vaders, en de ontbinding des legers, ontvonkten op nieuw den moed der Zeeuwsche ballingen. Zij maakten zich meester van een groot gedeelte van *Zuid-Beveland*, dat zich toen verder uitstrekte dan thans, en kwamen onverwachts bij maneschijn voor het onvoltooide slot te *Goes*, waar BOUDEWIJN KERNINXSONE, naar het schijnt den broeder van den Maarschalk van *Zeeland*, het bevel voerde (3). De Graaf ontving deze mare te *Zierikzee*, en ontbood terstond van alle steden mannen en vrienden, die in grooten getale opkwamen. Hij zelf trok naar *Kats* in *Noord-Beveland*, terwijl eene krijgsmagt, onder aanvoering van den Maarschalk van *Zeeland*, tot ontzet van het huis te *Goes* oprukte. Op de thans verdronken *Lode* of *Lodijke* ontmoette zij den vijand en er ontstond een hevig gevecht, waarin de Zeeuwsche ballingen weder moesten
1 v. Louwmaand 1301. zwichten en velen van hen gevangen genomen werden. Met welk eene hardnekkigheid gestreden werd en hoe lang de zege weifelend bleef, mag hieruit blijken, dat men den bevelhebber van het slot te *Goes* zelfs de nederlaag zijns broeders berigtte en hij deswege naar den Graaf vlugtte, die zich nog te *Kats* bevond. Deze bezocht des anderen daags het slagveld en maakte zich gereed de vlugtelingen te achtervolgen, doch zij hadden reeds het land verlaten. Hij voerde de gevangenen naar *Zierikzee* en voorts door *Vlaanderen*, toen geheel in de magt des Konings van *Frankrijk*, zijn bondgenoot, naar *Henegouwen*. In den zomer stelde hij het bewind over *Holland* en *Zeeland* in handen van zijn broeder GUI, wien hij zijnen zoon WILLEM, die reeds groote verwachting van zich inboezemde, achterliet, en ging zelf naar *Henegouwen* (4).

De verwoestende inval in de landen van *Amstel* en *Woerden*, en het sneuvelen des Bisschops van *Utrecht* in eenen strijd tegen de Hollanders, waarvan reeds melding is gemaakt, riepen ijlings GUI uit *Zeeland* en Graaf JAN uit *Henegouwen* naar *Holland* terug (5). Het doel was, GUI op den opengevallen Utrechtschen zetel te

---

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VII. bl. 34—47. Eenigzins verschillend van MELIS STOKE, wien wij echter als tijdgenoot volgen, wordt deze krijgstogt voorgedragen door JOH. A. LEIDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVI. c. III. p. 234, *de Oude Holl. Div. Kron. Div.* XX. c. IV. bl. 189. en R. SNOIUS, *Rerum Batav. Lib.* XIII. p. 108.

(2) DE BEKA, p. 103. *De Klerk van de laage landen*, bl. 191. JOH. A. LEYDIS, in l. c. *Chron. de Holl.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 552.

(3) HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 47, 76, 77, wien BILDERDIJK volgt, D. III. bl. 26.

(4) MELIS STOKE, D. III. B. VII. bl. 47—54.

(5) *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 412, 413.

plaatsen. Dit gelukte tot wezenlijk heil beide van *Holland* en het *Sticht*, die nu 1300—1339.
elkander *met rade en met daden* ondersteunden. De Graaf, die zich geheel op den nieuwen Kerkvoogd konde verlaten, keerde met meer gerustheid naar zijn geliefd *Henegouwen* terug. Hij stelde JAN *van Oostervant* in het bewind over *Holland*, terwijl de jonge, vurige, maar regtschapen WILLEM in *Zeeland* zijn verblijf hield, om de harten te winnen, welke zijn dappere, doch onverbiddelijke broeder van zich verwijderd had (1).

Omstreeks dien tijd had het knellend juk der Fransche overheersching de Vlamingen in opstand gebragt. In den krijg, welke daaruit tusschen *Frankrijk* en *Vlaanderen* voortvloeide, werd ook Graaf JAN II, als *Frankrijks* bondgenoot, gewikkeld. Deswege
schaarde zijn oudste zoon, JAN *van Oostervant*, zich met zes duizend man in de gele- 11 v. Hooim.
deren der Franschen, doch sneuvelde in den zoogenaamden gouden sporenslag bij *Kortrijk* 1302.
tegen de Vlamingen, aan wier zijde JAN *van Renesse* en HUGO BUTTERMAN *van Arkel* streden. Nu vielen de Vlamingen in *Henegouwen* en bemagtigden den burg *Lessines*, die ten gronde toe geslecht werd. Jonkheer WILLEM, door den Graaf dringend ter hulp ontboden, stak in het volgende voorjaar met een schoon heir uit *Arnemuiden*
over naar *Vlaanderen*. Hij landde, ondanks den sterken tegenstand der Vlamingen, 28 v.
en keerde na eene behaalde overwinning, behouden in de haven terug uit welke hij Lentemaand
vertrokken was. De krijgsbenden werden afgedankt, onder verpligting echter van zich 1303
steeds ten strijde gereed te houden (2).

Deze voorzorg was niet te vergeefs. Jonkheer WILLEM vernam weldra te *Middelburg*, dat de Zeeuwsche ballingen met eene groote vloot, onder bevel van GUI, zoon des Graven van *Vlaanderen*, uit de haven van *Brugge* naar *Zeeland* stevenden. Het doel van dien togt was hoofdzakelijk, om den jongen GUI, welke met *Zeeland bewester Schelde* door zijn vader, wien de dood van JAN I weder volkomen regt op dat gewest gegeven had, was verlijd geworden en zich thans Graaf van *Zeeland* noemde, in het bezit daarvan te stellen, dewijl AVENNES als *zijmaag* hem wegens dat land geene manschap gedaan had (3). Onmiddellijk werd door WILLEM de landweer opgeroepen, en spoedig zag hij zich te *Vlissingen* aan het hoofd eener talrijke krijgsmagt. De

---

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VII. bl. 62—65. HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 64, op vs. 1041. BILDERDIJK, D. III. bl. 30.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. VII. bl. 65—72, 91, 92 en de Aant. v. HUYDECOPER op vs. 1058, 1062. 1081, 1153, welke door BILDERDIJK, D. III. bl. 30—32, gevolgd wordt. *De Klerk uit de laage landen*, bl. 191. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVI. c. 8. p. 236. MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* X. p. 90—98. P. D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flandres*, p. 227—232.

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 168. VAN WIJN, op WAGENAAR St. III. bl. 44. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holland*, T. I. P. II. p. 373—378, wien BILDERDIJK volgt, D. III. bl. 51, 52.

1300—1339. Vlaamsche vloot lag aan de overzijde bij *Kadzand*. Het was stil weder en het leger trok naar *Arnemuiden*. De wind was ondertusschen uit het Noorden opgesto-
23 v. Grasm. 1303. ken, en WILLEM wilde inschepen, om den vijand, die thans tegen wind en stroom opkwam, te gemoet te varen; doch men hield de ondiepten en de enge kil voor te gevaarlijk, en liet zich alzoo in de haven van *Arnemuiden* insluiten. Niet alleen vreesde men hier eenen aanval, maar ook eene landing der vijanden elders, en zond, om dit te beletten, de Romerswalers, Kruiningers en Bevelanders uit, welke onversaagd de vijandelijke schepen voorbij zeilden. 's Anderendaags ontscheepte een gedeelte der Vlaamsche vloot bij *ter Veere*, omtrent een uur van *Arnemuiden*. Op dit berigt toog onverwijld de Maarschalk van *Zeeland* met de Duivelanders, Schouwenaars, de mannen van *Zierikzee*, die van *Middelburg*, welke de achterhoede vormden, en anderen derwaarts; WILLEM bleef te *Arnemuiden*. Zij sloegen eene schipbrug over de *Arne*, en stormden boven van den dijk geweldig op de Vlamingen aan. Woedend werd gestreden, doch PAUWELS BLAUVOET, een Zeeuw van geboorte, maar, naar men meent, Vlaming van afkomst, die met zijne bende tot den vijand overliep, maakte de zege aan de zijde van *Vlaanderen* niet lang twijfelachtig. Des Maarschalks benden door dit verraad in verwarring gebragt en ontmoedigd, werden met groot verlies op de vlugt geslagen en verstrooid. Ondertusschen was te *Arnemuiden* een tegenovergesteld gerucht verspreid. WILLEM hieraan te los geloof hechtende, trok met zijne manschappen op, om de gewaande nederlaag des vijands te voltooijen. Velen van zijn volk sneuvelden, de overigen verliepen en hij zelf was gedwongen, zich met eenigen zijner vrienden in *Middelburg* op te sluiten, waar het hun aan mondbehoeften en alles ontbrak. Na een kort beleg ging de stad
6 v. Bloeim. of 3 v. Zomermaand aan de Vlamingen over. WILLEM bedong voor zich en de zijnen vrijgeleide naar *Zierikzee* en een bestand tot éénen dag na zijne aankomst aldaar. De stad *Middelburg* moest gijzelaars geven tot waarborg harer trouw aan GUI *van Vlaanderen* (1).

WILLEMS aankomst te *Zierikzee* goot, in de gegeven omstandigheden, eenigen verzachtenden balsem in de wonde; doch spoedig werd hij ook hier belegerd. Terstond bragt Bisschop GUI wel een heir bijeen, om zijnen neef te ontzetten, maar vond het volk onwillig. Graaf JAN zelf kwam uit *Henegouwen*, verzamelde eene aanzienlijke krijgsmagt te *Schiedam* en rustte eenige groote schepen toe, om zoon en stad te redden. Doch eer nog dit leger was opgerukt, hadden de Vlamingen, na het wisselen van eenige boogschoten, het beleg opgebroken (2). De steeds meer en meer ingewor-

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 92—105. en de Aant. van HUYDECOPER aldaar en op bl. 177. L. v. VELTHEM, *Sp. Hist.* B. IV. c. 65. bl. 299.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 105—106. de aant. van HUYDECOPER op vs. 242, 259. L. v. VELTHEM, *Sp. Hist.* B. IV. c. 65. bl. 299, 300.

telde haat der Zeeuwsche ballingen tegen AVENNES, en het verlangen van den jongen GUI 1300—
van Vlaanderen, die als een zevende zoon, geheel ongegoed was, om zich meester 1339
van *Zeeland* te maken, konden hen echter slechts te ijveriger aansporen, om de behaalde voordeelen door te zetten en uit te breiden (1).

Zij trokken dus met meer dan vijfduizend man uit *Duiveland*, over de *Gouwe* op nieuw voor *Zierikzee*. Maar de stedelingen waren op hunne hoede en stormden onverwachts van voren en van beide zijden op de Vlamingen, welke hen trachtten te verrassen. Daar zij echter zonder een vooraf bepaald plan handelden, ontstond er eenige verwarring eer zij elkander herkenden; dapperheid evenwel vergoedde het gebrek aan voorzigtigheid. De Vlamingen, als tusschen twee vuren gesteld, zwichtten; velen van hen sneuvelden en velen verdronken onder het vlugten naar de schepen (2). Wanhopende na dit verlies de stad te bedwingen, wilde GUI thans op raad en aandrang der Zeeuwsche ballingen, zijn geluk in *Holland* beproeven. Hier toch, verzekerde men, behoefde hij zich slechts te vertoonen, om het geheele land voor zich te winnen. Maar zoodra de Vlaamsche vloot in de *Wiedele*, tusschen *Voorne* en *Putten*, gezien werd, vloog, op 's Graven ontbod, terstond van alle kanten het volk uit steden en dorpen, als één man te zamen. De algemeene geestdrift echter veranderde in algemeene verontwaardiging, toen eensklaps een gerucht verspreid werd, dat men met den gehaten erfvijand van *Holland* onderhandelde. Luide gaf zich het misnoegen des volks te kennen, maar niettemin werd een vredesverdrag of wapenstilstand getroffen. Voor een onbepaalden tijd zou *Zeeland* tot aan de *Maas* in de magt blijven van GUI *van Vlaanderen*, doch de stad *Zierikzee* in die des Graven, onder verband van haar niet sterker te maken dan zij was; wederzijds zou elk, ballingen alleen uitgezonderd, zijn goed mogen gebruiken waar het lag en vrij en onverhinderd over en weder reizen en handel drijven. Het bestand zou vier maanden na het opzeggen eindigen (3). Naar eenigen werd bij deze overeenkomst geheel *Zeeland* en zelfs *Holland* tot aan de *Maas*, den Vlaming afgestaan (4). Anderen echter meenen, dat alles veeleer bleef gelijk het was (*in statu quo*) en althans geen duim breed gronds verloren ging (5). Men vermoedt zelfs, dat *Walcheren* en

---

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 107. en de Aant. v. HUYDECOPER op vs. 273, 275.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 107—115. HUYDECOPER op vs. 313. 345.

(3) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 115—120.

(4) WAGENAAR, D. III. bl. 151. BILDERDIJK, D. III. bl. 35. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. I. P. p. 378-381.

(5) HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 118. op vs. 458. VAN WIJN, op WAGENAAR St. III. bl. 44—46.

1300—1339 geheel *Schouwen* onder het beheer van JAN II gebleven zijn (1). GUI trok naar huis; en Graaf JAN behield in soldij degenen, welke in dezen oorlog om zijnent wil verdreven waren (2).

Indien andere bewijzen ontbraken, zou reeds deze omstandigheid alleen het vermoeden opwekken, dat de Graaf niet gezind was den vrede lang te eerbiedigen. Doch werkelijk maakte hij kort na het sluiten der in *Holland* zoo zeer gewraakte overeenkomst, toebereidselen ten oorlog, en eenige Edelen beloofden hem en Jonk-
18 van Oogstmaand 1303 heer WILLEM daarin hunne hulp en wel, gelijk zij zich uitdrukten, »wanneer ende «zoo waer dat hem (hun) tijt duncket, hare oorloghe te beginnen, ende zyt ons ont«bieden» (3). Ook werd, naar het schijnt, aan de zijde van GUI het bestand kwalijk onderhouden. Graaf JAN althans verklaart in eenen brief aan de burgers van *Zierikzee*, dat ziende, hoe kwalijk zijne vijanden den vrede hielden, hij alles wat de stad « bij WILLEM syns soons raedt, ofte bij de raede van den Poorteren, » tegen hen mogt ondernemen, zou »houden vaste ende ghestaede, als of hij het zelfs gheraeden hadde (4)." Middelerwijl werd hij in *den Haag* door eene zware ziekte aangetast, en nu besloot GUI, op raad der Zeeuwsche ballingen, hem openlijk den vrede op te zeggen, hetgeen ook den negenden van Slagtmaand geschiedde. De oorlog moest dus, ingevolge het bestand, den negenden van Lentemaand des volgenden jaars weder ontbranden (5). De Graaf, te zwak om zelf het bestuur daarvan op zich te nemen, ontbood uit *Zierikzee* Jonkheer WILLEM, welke door den dood der beide oudere zonen, JAN *van Oostervant* en HENDRIK, zijn wettige opvolger geworden was. Hij droeg hem het geheele bestuur van zaken over en vertrok naar *Henegouwen*, van waar hij nooit weder in *Holland* of *Zeeland* teruggekeerd is (6).

WILLEM wist in *Holland* aller harten te winnen en zich van de algemeene opgewondenheid tegen de Vlamingen, te bedienen. Omstreeks het einde van het bestand, verzocht en verkreeg hij de hulp der Edelen *te hunnen koste*, hetgeen zeer zelden gezien was; en toen hij met overleg zijns ooms, Bisschop GUI van *Utrecht*, heir-

---

(1) VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III, bl. 44, 45.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 120.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 34. VAN WIJN, op WAGENAAR St. III. bl. 45. 46.

(4) Zie het uittreksel van dezen brief bij BOXHORN, op REIGERSBERGH, D. II. bl. 109.

(5) HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 123. op vs. 540.

(6) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 121—125.

vaart beschreef, kwam het dubbel getal manschap kosteloos op. De burgers van *Zierikzee* hervatten onmiddellijk na het uiteinde des bestands den krijg, door eenen onverwachten aanval op het slot *Blodenborch*. Vergeefs bood de bezetting tegenstand en later de overgaaf bij verdrag aan. De burg werd bemagtigd en alles, tot den laatsten man, omgebragt. Men zond terstond boden naar WILLEM wiens overkomst te meer gewenscht werd, dewijl men eene scherpe wraakneming duchtte (1). Binnen éénen dag was hij dan ook van *de Schie* met een klein gedeelte zijner strijdmagt te *Zierikzee*. Zuidwaarts nabij die stad, te *Oortzee*, lagen vijanden, doch in eene stelling die onneembaar was. WILLEM daagde hen uit, om zich met hem in het open veld te meten; maar zij weigerden. Daarop werd hij nevens NIKOLAAS *van Putten* en WITTE *van Haamstede*, te *Zierikzee* tot Ridder geslagen, en maakte zelf terstond verscheidene Ridders, waarvan het getal onbekend is, doch de Heer van *Voorne* de acht en veertigste was (2). Nu kwamen ook de Friezen en Kennemers met de hulpbenden des Bisschops van *Utrecht* aan, welke een talrijk heir vormden. Men trok den volgenden dag voor *Bridorp* doch eerlang weder terug onder beding, dat de Vlamingen de baken of het noodvuur van den toren, dat tot sein voor hunne landslieden strekte, zouden intrekken en gedurende drie dagen geene vijandelijkheden plegen, ten ware Vlaamsche hulp intusschen mogt opdagen. Doch binnen dien tijd verscheen de Vlaamsche vloot waardoor het verdrag eindigde. Dien zelfden dag werd een goed getal welbemande schepen naar *de Goude*, een water tusschen *Schouwen* en *Duiveland*, gezonden, om zich tegenover den vijand te stellen. Ondanks het bevel, sprong men aan *Duiveland* aan wal, maar werd hier in den nacht door de Vlamingen, welke reeds onder GUI, FLORIS *van Borselen* en JAN *van Renesse* geland waren, overvallen, geslagen en genoodzaakt in de vreesselijkste verwarring door het wassende water heen, naar de schepen te vlugten. Groot was het getal dergenen, welke zoowel door het krijgsgeweer, als in de slijk en de golven omkwamen. Onder de gesneuvelde Edelen telde men WILLEM *van Hoorn*, Proost van *Utrecht*, NIKOLAAS en DIRK PERSIJN, DIRK *van Haarlem*, DIRK *van Zuilen* en ZWEDER *van Beverwaarde*. Velen werden gevangen genomen, en onder hen Bisschop GUI van *Utrecht*. WILLEM ontkwam, als door een wonder, naar *Zierikzee*. Door schrik vermand, verlieten hem en zijn gevolg allen, die insgelijks hier ontkomen waren, en vlugtten verder voort. De burgers evenwel en degenen, welke om zijnent wille de Vlaamsche gelederen verlaten hadden, bleven hem getrouw bij, hoe donker zich ook de toekomst vertoonde (3).

1300—1339

14 v. Lentemaand 1304

18 v. Lentemaand

20 v. Lentemaand

(1) BILDERDIJK, D. III. bl. 37.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 125—131.

(3) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 132—145, en de aant. van HUYDECOPER op vs. 719, 733,

1300— 1339 's Anderendaags laat in den avond was de Vlaamsche vloot voor de stad. Zij bleef eenige dagen werkeloos liggen en stevende toen naar *Holland*. GUI had daar boden vooraf gezonden, om zoo wel door belofte als bedreiging, het volk aan te manen, hem voor Heer te erkennen. Ondertusschen was hij in de *Widele*, tusschen *Voorne* en *Putten*, voor *Geervliet* gekomen. Men zag geen middel hem te wederstaan. Alle steden en dorpen tusschen de *Maas* en den *Haarlemmerhout* (*den Houte*) zwoeren hem hulde en leverden gijzelaars. Die dit voorbeeld niet volgen wilden, verlieten het land, of vonden toevlugt in *Dordrecht* en *Haarlem* (1). Maar nu viel ook de Hertog van *Braband*, op aansporing van *Vlaanderen*, aan den kant van *Waalwijk* met eene krijgsmagt in *Holland*, onder voorwendsel, dat Graaf JAN II *Zuid-Holland*, hoewel reeds vóór twintig jaar aan FLORIS V volkomen afgestaan, niet van hem in leen geheven, noch daarvoor manschap bewezen had (2). Men bood tegenweer, doch gebrek aan vereeniging en daarenboven heimelijke verstandhouding van eenigen met den vijand, begunstigden de Brabanders. *Geertruidenberg* werd vechtenderhand ingenomen en de Hertog liet er drie burgers onthoofden. *Zevenbergen* en al de plaatsen ten Zuiden der *Merwe* tot aan *Dordrecht* volgden, zwoeren den overwinnaar hulde en zonden hem gijzelaars (3). *Dordrecht* was nu bijna van alle zijden ingesloten. Ten Noorden lag GUI *van Vlaanderen* omstreeks *Alblasserdam*, en ten Westen strekten zich eenige zijner schepen uit tot voor *IJsselmonde*, welke aan dien kant de belegerden van *Noord-Holland* afsloten. Ten Oosten was JAN, Heer van *der Leede*, een aanhanger der Vlamingen, brandende en blakende ingevallen, en ten Zuiden hield zich de Hertog van *Braband* op, houdende, naar het schijnt, zijn hoofdkwartier in *Geertruidenberg* (4).

De voorspoed der Brabandsche wapenen voerde Jonkheer GUI naar *Woudrichem*, ten

---

821, 825. L. V. VELTHEM, *Spiegel Hist.* B. IV. c. 65. bl. 300. DE BEKA, p. 166. *De Klerk uit de laage Landen*, bl. 194. WILHELMUS PROCURATOR, p. 563, 564. Naar het *Goudsch Chron*, bl. 89, zouden bij dezen nachtelijken overval, acht duizend man zijn omgekomen. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* X. p. 101.

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 140—147. VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 46.

(2) Zie *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 353.

(3) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 147—150; en HUYDECOPER, op vs. 930. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 59, 60. *De Klerk uit de laage Landen*, bl. 195. V. WIJN, *Schetze van het Leven en Bedrijf van* NIKOLAAS, *Here van* Putten *en* Strijen, in de Werken der Maatsch. van Nederl. Letterk. te *Leiden*, D. V. bl. 29—33.

(4) H. V. WIJN, *Schetze van het Leven en Bedrijf van Heer* NIKOLAAS van Putten, bl. 31, 32.

einde mondeling met den Hertog over de verdeeling van *Holland* te onderhandelen. 1300—1339
Doch men geraakte in hevig geschil, en het gesprek liep vruchteloos af. De Brabanders hadden ondertusschen het beleg voor *Dordrecht* geslagen. De stad was wel bezet en door het slot *Merwede* beschermd. NIKOLAAS *van Putten* voerde er, op verzoek der burgers zelve, het bevel, en bezwaarlijk had men een dapperder verdediger kunnen kiezen. De meeste Hollandsche steden hadden Vlaamsche bezetting. GUI maakte zich ook meester van *Utrecht* en zag nu bijna geheel *Holland* en het *Neder-Sticht* aan zijnen wil onderworpen. Slechts *Dordrecht* en *Haarlem*, nevens vier Stichtsche sloten, hielden nog stand. Graaf JAN II door zijne ziekte in *Henegouwen*, en WILLEM door den drang der omstandigheden in *Zierikzee* opgehouden, konden niets tot redding ondernemen, en Bisschop GUI van *Utrecht* smachtte in eene Vlaamsche gevangenis (1).

De moed en beradenheid van WITTE *van Haamstede*, natuurlijken zoon van FLORIS V, redden den staat uit dezen hopeloozen toestand (2). Met een enkel slecht bemand scheepje had hij
Zierikzee verlaten, door de *Noordzee* den hoek van *Holland* omgevaren en te *Zandvoort* 26 v. Grasm.
voet aan land gezet. Daar vernam hij *Hollands* onderwerping aan de Vlamingen, en dat daartoe 1304
ook reeds *Haarlem* en *Kennemerland* gevorderd werden, terwijl zich hier velen bevonden, welke daarvan niet afkeerig waren. »Hoe," riep hij verontwaardigd uit, »zou men de stad en het land dan zonder slag of stoot opgeven? Dit ware schande, en zal, zoo ik iets vermag, nimmer geschieden." Hierop maakte hij zich en het doel zijner komst bekend. »WILLEM heeft mij te uwer hulp gezonden," zeide hij tot de hem omringenden, »wat wilt gij meer?" En hierop toog hij onder het

---

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 151—156. HUYDECOPER Aant. op vs. 1009. DE BEKA, p. 106.

(2) Verg. over WITTE *van Haamstede*, *Alg. Gesch. d. Vaderl.*, D. II. St. I. bl. 340. Het stukje *over de afkomst van* WITTE *van Haamstede*, in TYDEMANS *Mnemosyme*, D. II, heeft ons evenmin als het betoog van BILDERDIJK, tot andere gedachten kunnen brengen. Van waar weet de schrijver van dat stukje, bl. 203, dat het huwelijk van FLORIS V met AGNES *van der Sluys* door priesterlijke inzegening werd bekrachtigd? Hoe weet hij, dat 's Graven Moei ALEID, niet slechts kennis van dit huwelijk gedragen, maar het zelfs begunstigd heeft? Hij stelt het geboortejaar van WITTE in 1278 of 1279, bl. 206, 212. Naar MELIS STOKE, D. II. bl. 193, moet FLORIS V tien jaren vroeger me BEATRIX *van Vlaanderen* gehuwd zijn. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 339. MELIS STOKE noemt WITTE uitdrukkelijk eenen *bastaard:*

»Enten *bastaerde*, here WITTE." D. III. bl. 130. vs. 664.

Even zoo DE BEKA, p. 106 en *de Klerk uit de laage Landen*, bl. 196, allen tijdgenooten. Hoeveel staat men op de afbeelding van wapens kan maken, blijkt hieruit, dat het wapen van WITTE *van Haamstede* te vinden in een der zalen van het slot *Doornenburg* in *Gelderland*, den Leeuw voert, zonder eenig teeken van bastaardij. *Geldersche Volks-Almanak* voor 1844, bl. 197.

1300—1339 vreugdegejuich des volks naar *Haarlem*, waar hij met de uitbundigste geestdrift werd ingehaald. Daar ontrolde hij zijne banier, en op het gezigt van den Hollandschen Leeuw riep de gemeente in vervoering uit: »Hij is Graaf FLORIS zoon, Gode zij dank, dat hij hier gekomen is!" Men begroette hem nu als bevrijder, zwoer hem getrouwheid, en elk gevoelde zich op zijne vermaning tot moed en standvastigheid, met nieuwe kracht bezield. Straks zond hij brieven naar alle steden en aan alle leenmannen, waarin zij opgeroepen werden, om met hem vereenigd, de bevrijding des Vaderlands te beproeven. Slechts eene vonk was noodig, om den verdoofden moed te ontvlammen. Reeds den volgenden dag ontving hij van allen de verzekering, dat zij zich over zijne aankomst verblijdden, den Vlamingen den eed van trouw weder hadden afgezworen en bereid waren, om wat er ook gebeuren mogt, alles met hem te wagen (1). Nu toog hij, door de Haarlemmers, Kennemers en Friezen vergezeld, uit de stad en versloeg eene groote bende Vlamingen, welke hij nabij *Hillegom* ontmoette. Ter herinnering dezer belangrijke overwinning, werd de plaats des gevechts sedert *Het Mannepad* genoemd (2). Dadelijk was deze heugelijke mare door geheel *Holland* verspreid en bragt alles in beweging. *Delft* gaf het voorbeeld tot den algemeenen opstand. Onder aanvoering van zekeren OCKENBERG, een man van aanzien, vielen de burgers met het krijgsgeschreeuw: *Holland*, *Holland!* op de Vlamingen aan, dreven hen de stad uit en sloegen er velen dood (3). Men wil, dat aan deze slagting de *Vlamingstraat* aldaar haren naam ontleend heeft (4). Genoegzaam in denzelfden tijd vermeesterde de bezetting van *Dordrecht*, bij eenen uitval te water, de schepen te *IJsselmonde*; terwijl te land NIKOLAAS *van Putten* met een groot getal Poorters meer dan zes mijlen voortdrong, de Brabandsche bezetting te *Waalwijk* overviel en verdreef, de plaats in vlammen zette en op den terugtogt *Geertruidenberg* in bezit nam. De Brabanders ontruimden nu het Hollandsche grondgebied, en werden spoedig door de Vlamingen gevolgd. Het voorbeeld in *Delft* gegeven, wekte de burgers van *Leiden* op. Zij dreven de vreemde benden ter stad uit en togen in den nacht naar *Gouda*, om de gijzelaars, die GUI van hen gevorderd en hier bewaard had, met geweld te verlossen. In den vroegen morgen drongen zij er met een vervaarlijk krijgsgeschreeuw binnen, joegen den verrasten *Vlamingen*,

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 156—161. DE BEKA, p. 106. *De Klerk uit de laage landen*, bl. 196, 197.

(2) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVI. c. 14. p. 240. *Chron. de Hollant.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 553

(3) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 161. *De Klerk uit de laage landen*, bl. 197. *Fragm. Veter. Chron.* in MATTHAEI *Analect.* T. I. p. 62.

(4) BILDERDIJK, D. III. bl. 43, naar het *Goudsche Chron.* bl. 91.

B. Craeyvanger del. J. W. Kaiser sculps.

WITTE VAN HAAMSTEDE TE HAARLEM.

nog door den slaap bedwelmd, schrik in het hart en voerden hunne stadgenooten in zegepraal terug. Geheel *Delfland* sloeg om. In *Schiedam* bragten de vrouwen de mannen in beweging en hielpen hen in het doodslaan en verdrijven der Vlamingen. Ook in *Schoonhoven* geraakte de gemeente in opstand en het vreemde krijgsvolk ter stad uit. NIKOLAAS *van Kats*, welke na zijne slaking uit de gevangenis te *Nieuwerburg*, door de Vlamingen in het bezit van zijnen burg hersteld was, schoot toe, om het oproer te dempen. Doch men liet hem niet naar het slot terug keeren, en belegerde er zijnen zoon. Hiervan werd terstond berigt naar *Dordrecht* en naar WITTE *van Haamstede* gezonden (1). 1300—1339

De plotselinge omzwaai van zaken in *Holland* en de vlugt der Brabanders bragten Jonkheer GUI *van Vlaanderen*, die zich te *Utrecht* bevond, in de grootste verlegenheid. Op raad van RENESSE, den zoon en naamgenoot van JAN *van Renesse*, gehuwd met SOPHIA, Erfdochter van JAN, Heer *van der Goude* (2), voer hij met een groot getal koggen naar *Gouda*, waar zijn gezag nog geëerbiedigd werd, en voorts langs *den IJssel* en door den mond der *Maas* uit *Holland*. Deze aftogt werd niet zonder groot gevaar en verlies ten uitvoer gebragt. Voor *IJsselmonde* ontmoette men NIKOLAAS *van Putten* met de Dordrechtenaars. Er ontstond een hevig en langdurig gevecht, waaraan GUI zelf, zwaar gewond, naauwelijks ontsnapte (3). Hij vervorderde nu zijnen togt over het *Hollandsche diep* naar *de Grevelingen*, tusschen *Overflakkee* en *Schouwen*. De burgers van *Zierikzee*, wier moed door het verbranden van het slot *Bordendam*, eene kleine halve mijl van de stad, en dat hen zeer benaauwde, zoo wel als door de opbeurende tijding uit *Holland*, gestegen was, rustten op het naderen der Vlaamsche schepen, in allerijl vier of vijf bodems uit, om den vijand het voorbijvaren of het naderen van de stad, langs *de Gouwe* te verhinderen. Doch GUI zelf wendde om, zeilde voorbij *Scherpenissen* en verder tusschen *Zuidbeveland* en *Tholen* door de *Schelde* op naar *Vlaanderen* (4). Zoo waren dan door de onverschrokkenheid en het wijs beleid van twee onsterfelijke mannen, WITTE *van Haamstede* en NIKOLAAS *van Putten*, in eene enkele week geheel *Holland* en het *Sticht*, behalve het slot te *Schoonhoven*, van vreemde overweldigers bevrijd (5). HAAMSTEDE, die ongetwijfeld het 1 of 2 van Bloeim. 1304

---

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 161—166. HUYDECOPER, aant. op vs. 1157, 1175, 1221. V. WIJN, *Schetze van het Leven en Bedrijf van* NIKOLAAS van Putten, bl. 37—44.

(2) VAN WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 152.

(3) Het *Goudsche Chron.* bl. 91. BILDERDIJK, D. III. bl. 46.

(4) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 166—174.

(5) VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 47, 48. *Schetze van het Leven en Bedrijf van* NIKOLAAS van Putten, bl. 46, 47.

1300—1339 meest aan *Hollands* bevrijding had toegebragt, werd sedert *de geesel der Vlamingen* genoemd (1).

WILLEM verkeerde evenwel te *Zierikzee* steeds in eenen verontrustenden toestand. Het ontbrak hem hier aan genoegzame magt, om eene vermoedelijke landing der Vlamingen af te weren of de stad te behouden, wanneer zij belegerd werd; ook was het ongeraden zich hier te laten insluiten. Hij besloot derhalve naar *Holland* te vertrekken; daar zoude hij in staat zijn haar ingeval van nood te ontzetten, waartoe hij zich op de plegtigste wijze verbond. Na BOUDEWIJN *van IJerseke* tot zijnen stadhouder en nevens hem JAN *van Kruiningen*, ofschoon aan het geslacht der VAN BORSELENS vermaagschapt, tot oversten Raad aangesteld te
7 v. Bloeim. 1304 hebben, vertrok hij naar *Dordrecht*. Daar verwekte zijne komst de levendigste vreugde en de geheele stad werd verlicht (2). Den volgenden morgen stroomde het landvolk derwaarts, en HAAMSTEDE kwam met een deel Kennemers en Friezen. Na eenig beraad trok men naar *Schoonhoven* en belegerde het slot, waar de jonge VAN KATS het bevel voerde. Hij verdedigde zich dapper en hardnekkig tot dat een minder zeldzame dan onedele vond der belegeraars hem deed zwichten. Men bond den ouden NIKOLAAS *van Kats* aan een der stormtuigen en stelde hem als een schild voor de belegeraars, en aan het geschut der burgzaten bloot. Om den vader te redden, trad de zoon in onderhandeling en bedong behoud van lijf en leven, doch bleef met zijnen vader 's Graven gevangene. De bezetting werd tegen eenige gevangenen, door NIKOLAAS *van Kats* op *Duiveland* gemaakt, uitgewisseld (3).

Ondertusschen was GUI *van Vlaanderen* met eene groote strijdmagt op nieuw voor *Zierikzee* gekomen. Nadat hij de haven met korenschoven had gedempt en afgedamd, sloeg hij zijn heir om de stad, waar ten Noorden de Vlamingen en ten Zuiden de Zeeuwen zich legerden. Zij werd, vooral aan de Noordzijde, met twee blijden, welke steenen van drie honderd ponden uitworpen, hevig beschoten, doch bleef den belegeraars niets schuldig. Het ontbrak haar niet aan werptuigen, welke onder het bestuur van eenen bekwamen meester, den vijanden aanmerkelijk nadeel toebrag-

(1) MEYERUS, *Ann. Flandr. Lib.* X. p. 101.

(2) Want daer ne was huus en gheen,
Daer ne was tortise (toorts, fakkel) of lanteerne
Uutghesteken. MELIS STOKE, D. III. B. IX. bl. 188.

Wij zien hieruit, dat de gewoonte van *illumineren* hier te lande al vrij oud is, ofschoon merkelijk verschillend in de wijze van uitvoering. Bij een later bezoek van Graaf WILLEM III te *Dordrecht*, werd het huis, waarin hij overnachtte, door waskaarsen verlicht. BALEN, *Beschr. v. Dord.* bl. 752.

(3) MELIS STOKE, D. III. B. IX. bl. 185—192.

ten (1). Inmiddels dacht WILLEM ernstig op middelen, om *Zierikzee* te ontzetten. In 1300—1339
overeenstemming met den Admiraal REINIER GRIMALDI van *Genua*, die hem in naam des Konings van *Frankrijk*, zijne dienst kwam aanbieden, liet hij heirvaart in *Holland* beschrijven, terwijl GRIMALDI vertrokken was, om met Fransche benden op den bepaalden tijd terug te zijn, ten einde de bevrijding der stad te beproeven. Geboden en ongeboden, alles snelde te wapen. WILLEM begaf zich naar *Schiedam*, de algemeene vergaderplaats des legers, waar de gansche Raad van *Holland* bijeengekomen was (2). Doch GRIMALDI draalde nog wel drie weken; en zonder hem, met wien het plan van den togt geregeld was, konde men niets ondernemen (3).

Het belegerd *Zierikzee* werd middelerwijl met moed en standvastigheid verdedigd. De vrouwen zelfs werkten ijverig mede tot bestrijding der vijanden. Zij droegen den mannen op de wallen steenen aan, bluschten brand, of haalden huizen omver om dien te stuiten, en betoonden waar de nood het vorderde, eene mannelijke kracht en onverschrokkenheid. Talrijk en hevig waren de aanvallen der Vlamingen. Eens trachtten zij al de poorten te gelijk te overweldigen, doch werden met zwaar verlies terug geslagen. Kort daarop voerden zij naar de gracht eene verbazend hooge *Katte*, van welke men de geheele stad overzien konde, damden de gracht op zeventien plaatsen en voerden de overige storm- en schutgevaarten aan, om de muren te breken of er overheen te dringen. Den geheelen dag, zonder één uur tusschenpozens, werd de stad door eene overgroote menigte volks bestormd (4). Velen waren aan

---

(1) MELIS STOKE, D. III. B. IX. bl. 192—198.

(2) WAGENAAR, D. III. bl. 172, meent, dat men onder dezen *Raad van Holland*, de Edelen en de afgevaardigden der steden verstaan moet. BILDERDIJK, D. III. bl. 49, daarentegen begrijpt er onder dien Raad, welke »door WILLEM II en FLORIS V op het Hof in *den Haag* gezeteld werd, »om regt te doen, en bij wie, in 's Graven afzijn, ook de politieke regering was en gebleven is »tot na de Spaansche revolutie toe." enz. Vergelijk VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 69—73. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 485. Uit den *Klerk der laage landen*, bl. 198, en BALEN, *Beschr. v. Dordr.* bl. 731, komt het ons voor, dat de steden, op last van WILLEM, afgevaardigden naar *Schiedam* gezonden hebben, om aldaar met hem en 's Graven Raad gezamenlijk over de belangen des lands te raadplegen. Dergelijke bijeenkomsten van afgevaardigden uit de steden met den Graaf en zijnen Raad in gewigtige omstandigheden, hebben ongetwijfeld reeds ten tijde van FLORIS V plaats gehad. Zie VAN WIJN, t. a. p. bl. 72. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 495.

(3) MELIS STOKE, D. III. B. IX. bl. 192, 198—202.

(4) MELIS STOKE, zegt, B. IX. vs. 433.

Daer wasser wel bi ghetale
Twe hondert dusent ten selven male
Of meer, als ic verstoet.

HUYDECOPER, op vs. 456, gelooft niet, dat STOKE deze regels geschreven heeft. BILDERDIJK hecht nog

1300—1339 beide zijden gesneuveld, toen de Vlamingen op nieuw moesten zwichten. De burgers haalden nu het koorn uit de grachten, en bezigden het voor beestenvoeder waaraan groot gebrek was. Na zoo vele vruchtelooze pogingen verloor men de hoop, de stad door kracht van wapenen te winnen, en een groot gedeelte des Vlaamschen heirs keerde teleurgesteld naar huis. GUI behield slechts zoo veel volks, als genoeg was om de stad, welke hij nu besloot uit te hongeren, ingesloten te houden en zelf niet verdreven te worden. Den belegerden immers, hoe hoog de nood onder hen mogt stijgen, ontzonk de moed niet (1). Het gelukte hun op eenen avond de groote *Katte*, die nabij de gracht was blijven staan en als een wachttoren bewaakt wordt, door een vlammenden pijl in brand te schieten. Te vergeefs trachtten de verschrikte Vlamingen dien te blusschen; de waterdragers werden door het geschut der stedelingen verhinderd, wier blijden tevens brandstoffen in de vlam wierpen. Deze sloeg dan ook zoo hoog, dat men haar tusschen *Vlaardingen* en *Schiedam* duidelijk zien konde en men zich daar verbeeldde, dat *Zierikzee* eene prooi der vijandelijke woede geworden was. WILLEM van de zaak en den hagchelijken toestand der stad berigt, beloofde het op nieuw ernstig verzochte ontzet en zond bode op bode naar den Admiraal, dien hij met brandend ongeduld verwachtte (2).

Eindelijk verscheen de Vlootvoogd met elf galeijen, en JEHAN PEDROGUE met acht en dertig groote schepen, te zamen met tienduizend strijders bemand, van *Calais*, in *de Maas* en tot voor *Schiedam* (3). WILLEM ontving hen op de eervolste wijze, schetste den Admiraal eenvoudig maar treffend den staat waarin hij zich bevond, en betuigde het vertrouwen dat hij in hem stelde, doch bezwoer hem tevens na-

---

al eenige waarde aan deze geheel ongelooflijke opgave. D. III. bl. 50. GUILLAUME GUIART, vermoedelijk een ooggetuige, bepaalt het getal *op meer dan tachtig duizend man.* Zie *Branche des Royaus Lignages*, publiée par J. A. BUCHON, Paris 1828. p. 348. vs. 9049. Ook dit nog zal ongetwijfeld overdreven zijn. De Vlaamsche krijgsmagt was echter groot genoeg, om ons met HUYDECOPER over het gedag van GUI te verwonderen, „die zoo veel volks naar buiten zond, om *Zeeland* „voor zich zelven te winnen, en ondertusschen zijn' Vader, Broeders en Vaderland liet, en overgaf, aan hunnen grootsten vijand, den schoonen PHILIPS." MELIS STOKE, D. III. B. X. op vs. 636.

(1) De dichter GUIART zegt van hen:

Mès pour riens ne se voudrent rendre,
Cil dedanz, qui se deffendirent
La volenté Dieu attendirent;
Céanz soufrirent douleurs mainte. p. 349. vs. 9053.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. IX. bl. 203—223. GUIART, p. 348, 349. vs. 9051.

(3) GUIART geeft eene merkwaardige beschrijving van deze schepen, p. 350, 351, vs. 9082—9117.

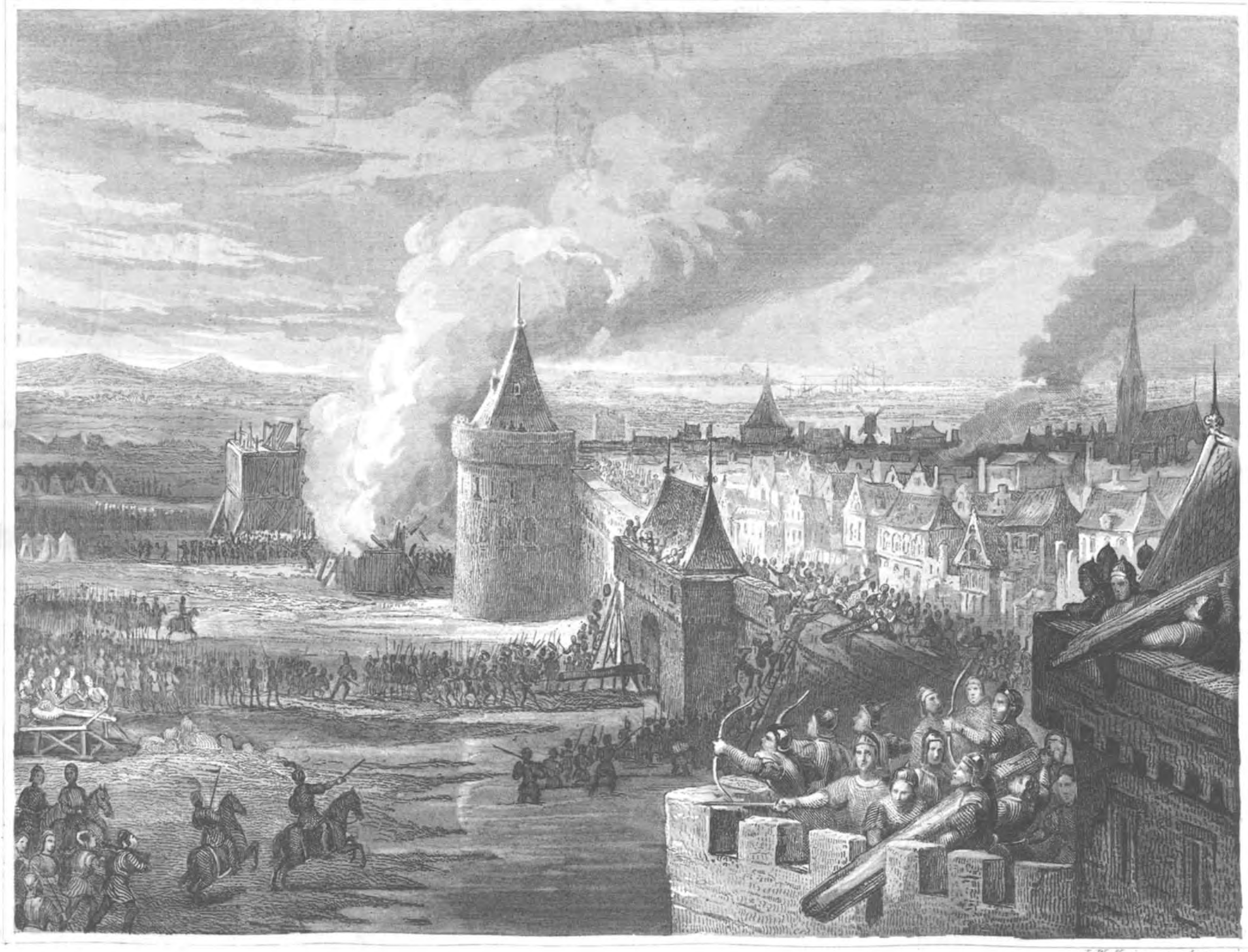

J. W. Kaiser sculps.

ZIERIKZEE DOOR DE VLAMINGEN BELEGERD IN 1304.

drukkelijk, om den togt naar *Zierikzee* ijlings te ondernemen (1). »Ik en mijn volk zullen sneuvelen," is het antwoord des Admiraals, »of *Zeeland* in uwe handen leveren" (2). Nu riep WILLEM zijn volk bijeen, en tienduizend Hollanders, zoo Edelen als Poorters, welke het zwaard hadden aangegord en bij wie zich later een groot getal Friezen voegden, verlangden vurig naar den strijd (3). De Hollandsche schepen, hoe groot ook, werden echter, als niet geschikt voor eenen zeestrijd, afgekeurd, vijf slechts uitgezonderd op welke WILLEM zich met zijne uitgezochtste manschappen inscheepte, terwijl de overigen op de bodems van PEDROGUE onder 's Konings benden, Gasconjers, Galiciërs en Potevins ingescheept werden (4). De vereenigde vloot stak nu den vijf en twintigsten van Hooimaand van *Schiedam* af. Een hevige wind dreef echter weldra verscheidene schepen aan den Hollandschen wal terug, en eene kogge van *Haarlem* verging. GRIMALDI en PEDROGUE ankerden in *de Bornesse*, en WILLEM voor *Geervliet*. Den volgenden dag bedaarde de wind, de teruggedreven schepen kwamen opzetten en men ging weder onder zeil. Doch in het

1300—1339

1304

---

(1) »Amiraut" dit le FILZ AU CONTE ('s Graven zoon, WILLEM)

»Bien savez l'ennui et la honte,
La destrucion, le domage,
Qu'en me fait en mon héritage
Et à ceus qui souz moi habitent
Cil de *Flandres* me deshéritent;
Mi homme lige proprement
Sont o eus en mon nuisement;
Grant terre ont jà sus moi acquise,
Et *Cirice* ma vile assise;
Cil dedanz, qui là se deffendent,
Nul secours fors le mien n'atendent.
Par moi cuident estre délivres
Gentis homs, jà leur faut li vivres;
Ne peuvent durer longuement;
Se là ne sui prochainement:
— — — — —

vs. 9159. Sire, pour Dieu et pour sa gloire,
Le plus que pourrez vous hastez,
Car ils seufrent trop de lastez.
Alez là sanz atargement,
Ou ils sont perduz autrement.
Frans homs, en vous ai m'espérance;
Ge n'ai en nul autre fiance.
Vous estes mes droiz avouez,
Zélande rendre me povez,
Que toute ai perdue à délivre,
Se Dieu et vous ne la me livre.
— — — — —
vs. 9176. Gentil de cuer, loial personne,
A vous me rens, à vous me donne.
Faire me povez duel (dueil) ou joye."
GUIART, p. 352, 353.
— — — — —

(2) »Sachiez, sire," dit l'amiraut,
Qui li respont sanz terme querre,
»Que de délivrer votre terre
Ferons nous ce que nous pourrons;
O moi et ma gent i mourrons
Touz ensemble de mort soubite,
Ou vous raurer *Zélande* quite. GUIART, p. 354. vs. 9184.

(3) GUIART, p. 355, vs. 9210.

(4) GUIART, p. 355, vs. 9228. MELIS STOKE, D. III. B. IX. bl. 227.

1300—1339. *Haringvliet* vertraagde een storm van drie etmalen op nieuw den togt (1). Eindelijk bragt eene gunstige gelegenheid de vloot op de Zeeuwsche stroomen, die bij het inkomen vrij eng waren (2). Op *de Grevelingen* in het gezigt van *Zierikzee*, ontstak men vuren op de masten tot sein voor de belegerden, welke dit met lichten op de torens beantwoordden. 's Anderen daags regelde men de verdeeling der vloot, doch door de stilte verliepen veertien dagen eer men, door de *Zonnemaar* en om den hoek van *Dreischor* gevaren, *Duiveland* konde bereiken (3). Op dezen langen en onvoorzienen watertogt kwam men met de mondbehoeften niet ruim om, en eenigen voeren ter sluik weg, om zich daarvan elders te voorzien, terwijl de Zeeuwsche kapers verscheiden Hollandsche schepen, welke voorraad navoerden, opbragten, doch dit ook met het verlies van menige kogge en manschappen betaalden (4). Gui *van Vlaanderen* hield *Zierikzee* ingesloten en wachtte met een groot getal schepen, den naderenden vijand af (5).

'sDaags na de komst dezer vereenigde vloot in *de Goude*, besloot men de Vlamingen aan te tasten (6). Men vormde vier smaldeelen. De voorhoede bestond uit vijftien schepen onder bevel van WILLEM en PEDROGUE. Het tweede smaldeel bevatte een gelijk getal, doch het derde slechts veertien schepen. De galeijen maakten het vierde smaldeel of de achterhoede uit (7). De Vlaamsche schepen overtroffen in getal,

10 v. Oogstmaand 1304.

---

(1) Melis stoke, D. III. B. IX. bl. 223—225.

(2) Guiart, p. 356, vs. 9248.

(3) Melis stoke, D. III. B. IX. bl. 225, 226.

(4) Melis stoke, D. III. B. IX. bl. 233—241.

(5) Guiart, p. 357, vs. 9275, bepaalt de Vlaamsche vloot op ruim vijf honderd zoo groote als kleine schepen!

(6) Melis stoke, D. III. B. IX. bl. 241. Huydecoper vraagt op vs. 850, wie het opperbevel in dezen merkwaardigen zeeslag gevoerd heeft, grimaldi, pedrogue of willem? Uit melis stoke, vs. 850—855, blijkt duidelijk, dat de vloot onder bevel stond van dezen laatsten. Guiart daarentegen noemt grimaldi, vs. 9312:

» *l'amiral et li souverain.* En vs. 10,006.

» *qui sus touz les vessiaux est Mestre.*"

Huydecoper, t. a. p. meent »dat willem, eer hij den vijand aantastte, den Admiraal, pedrogue en anderen raadpleegde, die meer ondervinding hadden dan hij, toen pas achttien jaren oud," maar »dat hetgeen men besloten had, alleen door den Graaf of op 's Graven naam konde afgekondigd worden." Van wijn schrijft het opperbevel der vloot aan grimaldi toe, onder wien willem en pedrogue de eerste vlagofficieren zullen geweest zijn. *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 171.

(7) Guiart, p. 358 vs. 9309—9398. Men vindt hier een merkwaardig en uitvoerig verslag van de inrigting en bemanning der schepen.

grootte en bemanning, die der bondgenooten (1). Zij lagen langs de banken en dreven dwars over het vaarwater of diep (2). De grootste bodems waren vooraan geplaatst met GUI aan het hoofd. Men had veertigduizend man voor *Zierikzee* en eenige benden aan strand gelaten (3). De vereenigde vloot lag ten Noorden, de Vlaamsche ten Zuiden van *Zierikzee*. 1300—1339

PEDROGUE met vier schepen vooruitgezeild, kwam het eerst op den vijand af, doch geraakte vast op eene bank voor de stad benoorden de haven, en moest den vloed afwachten. Dus door vier der beste schepen verzwakt, werden de drie smaldeelen weder vereenigd, de ankers voor en achter uitgebragt en de schepen zoo digt nevens elkander gelegd, dat men van het eene op het andere springen konde. De galeijen bleven achter de vloot geschaard; en opdat niemand in het gezigt des overmagtigen vijands, aan vlugten konde denken, waren de kleine vaartuigen en schuitjes weggevoerd. In deze stelling wachtte men de Vlamingen af. De vier vastzittende schepen werden ondertusschen, zoo wel van het strand als van boord, door de Vlaamsche armboogschutters hevig beschoten, doch bleven dezen niets schuldig. De vijand liet een of twee branders langs het strand of boven stroom optrekken, en daarna met de eb en voor den wind op hen afdrijven, doch zonder gewenscht gevolg. Want terwijl zij zich bevlijtigden het gevaar af te wenden, stak de wind op en joeg het vuur naar de Vlaamsche vloot, welke hierdoor groot nadeel werd toegebragt. De Vlamingen, welke de houding hadden aangenomen als wilden zij den aanval beginnen, keerden naar de kust terug, en de bevelhebbers der vereenigde vloot besloten ditmaal te blijven liggen, om den volgenden dag den strijd nadrukkelijk te hervatten (5).

Omstreeks negen uren des avonds echter dreven de Vlamingen bij het doorkomen van den vloed, met een groot getal schepen en onder een verdoovend krijgsmuzijk onverwachts op hen aan. Bij het naderen schoten zij uit groote oestalen en springalen eene hagelbui van zware pijlen (*quarrelen*). WILLEM begroette hen uit zestig oestalen en tweehonderd bank- armborsten. Toen men elkander naderbij kwam, werd van de kleine bogen en armborsten gebruik gemaakt. Duizenden pijlen en slingersteenen vlogen op de Vlamingen, wier koketten en kasteelen, welke zwaar bemand waren, dit geweldig beantwoordden. Een moedig, jong krijgsman (*sériant*) drong met 's Graven banier in de hand en door een aantal dapperen gevolgd, in het digtste van het

---

(1) VAN WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 161 (v). GUIART weidt uit over de schoonheid der Vlaamsche schepen, p. 363, vs. 9430—9459.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. IX. bl. 243, vs. 868, 869.

(3) GUIART, p. 363, vs. 9420—9435.

(4) HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 245, op vs. 905.

(5) GUIART, p. 365, vs. 9481—9590. MELIS STOKE, D. III. B. IX. bl. 242—247.

1300— gevecht. Alom riep men: *Holland! Holland!* En weldra klonk het door geheel de
1339. vloot: *Holland! Parijs!* In den beginne behaalden de Vlamingen eenig voordeel. Drie Spaansche schepen, waarop ook Hollanders waren, werden veroverd en de manschappen over de kling gejaagd. De strijd werd nu algemeen en heviger. PEDROGUE was ondertusschen vlot geworden en nam nu hartelijk deel in den slag. Uit een zijner springalen trof hij op een der grootste en schoonste Vlaamsche schepen, *l'Orgueilleuse* genaamd, waarop zich vele rijke burgerszonen van *Brugge* bevonden, eene koket, die naar beneden stortte en alles wat er in en onder was gelijkelijk verpletterde. De *Orgueilleuse* trachtte zich te wreken, en PEDROGUE zou welligt te kort geschoten zijn, indien niet een Normandisch schip, *La Jeannette*, hem spoedig en van pas te hulp gekomen ware. Nu keerde de kans; het vijandelijk schip werd geënterd, veroverd en de bemanning gedood. De geschutmeesters op de schepen der bondgenooten, ontstaken groote vuren en slingerden brandende houten nevens andere brandstoffen onder de bijeengedrongen en strijdende vijanden, hetgeen hen in de vreesselijkste verwarring bragt. Twee schepen geraakten in volle vlam, die weder andere aanstaken, waarop de overige afdeinsden. Het was nu middernacht. Op de vereenigde vloot hield men den slag voor gewonnen, toen WILLEM berigt ontving, dat Noordwaarts van hem af, de vijand nog de overhand had. Doch eer hij zelf ter hulp konde komen, was ook daar de zaak beslist. De Vlaamsche schepen lagen hier en daar, en op de banken vastgeraakt; hunne gesneuvelden en gewonden werden aan wal gebragt. Bij de eerste morgenschemering, bemerkte men op een dezer schepen, digt bij WILLEMS smaldeel, den zwarten Leeuw en de banier met den gebandeerden stok (*lambel*). Het was het schip van GUI zelven. Terstond zette men er op aan onder het geschreeuw: »*Holland! Parijs! Holland!* Slaat dood, schiet toe, hier is de vijand!" Doch het schip maakte dadelijk het touw waar het mede gemeerd was, los en dreef met de ebbe weg. Afgemat van den strijd, verkwikte men zich aan beide zijden door eene kortstondige rust (1). De belegerden echter verkeerden nog steeds in de pijnlijkste onzekerheid over den uitslag des gevechts, terwijl de Vlamingen hun telkens toeriepen, dat hun Graaf dood of gevangen en de vloot vernield was, waarmede wel eenigen lachten, doch hetgeen de meesten met schrik en zorg vervulde (2.)

De morgen werd op de overwinnende vloot met gejuich en trompetgeschal begroet. De vijand deinsde Zuidwaarts af. Eenigen echter voegden zich bij het Hollandsche smaldeel alsof zij daartoe behoorden, doch werden herkend, uit hunne schepen gedre-

---

(1) GUIART, p. 369, vs. 9590—9994. MELIS STOKE, D. III. B. IX. bl. 248—260

(2) MELIS STOKE, D. III. B. IX. bl. 261.

ven, omgebragt of gevat. Anderen poogden te ontzwemmen, doch werden door slingersteenen verpletterd; slechts een Zeeuwsch schip gelukte het, met verlies van zijn mast, door het zwaar zeilen veroorzaakt, naar *Duiveland* te ontsnappen. Er is eenig vermoeden, dat de Zeeuwen den Vlamingen ontrouw waren geworden, en dat men daarom dit vaartuig ongemoeid liet vertrekken (1). Gui had ondertusschen versche benden ingescheept en zich ten strijd gereed gemaakt. Grimaldi oordeelde het nu raadzaam hem met de galeijen, tot nog toe buiten gevecht gebleven, aan te tasten. Straks loopt hij met zijne elf ligte, doch wel gewapende en bemande bodems op hem aan en maakt, na een hardnekkig gevecht, zich van drie verstrooid liggende Vlaamsche schepen meester. Gui, stoutmoedig ondanks dit verlies en de vlugt van een gedeelte zijner vloot, rukt zijne laatste strijdkrachten bijeen en vaart moedig tusschen de vijandelijke galeijen. Hevig en moorddadig wordt de strijd. De schutgevaarten verspreiden wederzijds dood en vernieling. Weldra vecht men boord aan boord, bogen en slingertuigen worden met zwaarden, lansen en goedendags afgewisseld; men vecht man tegen man. Eenige Vlamingen springen zelfs aan boord van grimaldi, doch worden spoedig afgemaakt. De smaldeelen van willem en pedrogue komen nu opzetten onder het krijgsgeschreeuw van: *Monjoie! Calais! Normandië! Holland!* De verschrikte Vlamingen, van alle zijden aangevallen, verliezen den moed; een aantal hunner schepen wordt veroverd en er eene vreesselijke slagting op aangerigt. De overige vlieden; gui ligt nog slechts met vijf bodems vereenigd op den stroom. Na het kappen van zijn kabel gaat hij onder zeil en loopt, onder het gevecht, zoo kort langs het boord van de galei des Admiraals, dat hij hem aan die zijde de riemen verbrijzelt. Door den flaauwen wind en doorgekomen stroom, drijft de galei des Admiraals het schip van willem voor den boeg, en daarna ook dat van gui. Gui, schoon door allen verlaten, strijdt met leeuwenmoed. Eindelijk entert de vijand, slaat alles ter neder wat tegenstand biedt, en hijscht den Rooden Leeuw van *Holland* in plaats van den Zwarten Leeuw van *Vlaanderen*, welke nedergehaald en vertrapt wordt. Gui moet zich gevangen geven; hij wordt op de galei des Admiraals overgebragt en later naar *Frankrijk* gevoerd (2).

1300—1339

De zeeslag duurde van vespertijde tot over middernacht, en vervolgens van den mor-

---

(1) Meyerus, *Annal. Flandr. Lib.* X. p. 104. Huydecoper, op melis stoke, D. III. bl. 345, wien bilderdijk, D. III. bl. 57, volgt.

(2) Melis stoke, D. III. B. IX. bl. 262—273. Guiart, p. 385, vs. 9994—10,443. De beka, p. 106, 107. Meyerus, *Annal. Flandr. Lib.* X. p. 103, 104. Over het gevangennemen van gui *van Vlaanderen* zijn de gevoelens verschillend. Wilhelmus procurator, p. 565. De beka, p. 107, *de Klerk uit de laage Landen*, bl. 200. J. a. leydis, *Chron. Belg. Lib.* XXVI. c. 16. p. 241, Heda, p. 230 melden, dat gui door den Admiraal werd gevangen genomen. Melis stoke, B. IX, vs.

1300—1339. genstond tot den middag, toen GUI zich gevangen gaf (1). Van wederzijden was met de uiterste hardnekkigheid en woede gestreden. Het getal schepen en manschappen, welke deel aan dien strijd namen, is evenmin te bepalen als dat der gesneuvelden of gevangenen, en der verloren schepen. Het verlies zal zeer aanzienlijk, en ongetwijfeld aan de zijde van GUI het grootste geweest zijn (2). De gelukkige uitslag van den strijd werd door de Hollanders aan de galeijen toegeschreven, dewijl zij, de achterhoede uitmakende, aan de kleine vaartuigen, met welke de bloodaards gewoonlijk ontsnappen, het vlugten beletteden (3). De Vlamingen integendeel wijten hunne nederlaag daar-

---

1310—1320, ontkent dit ronduit, en stemt hierin met GUIART, vs. 10,432—10,443, overeen. Hij verhaalt, dat GUI zich aan WILLEM heeft overgegeven, doch dat de verbitterde Hollanders den Vlaming willende doodslaan, hij veiligheidshalve op de galei des Admiraals overgebragt werd. Verg. HUYDECOPER, op vs. 1323. Eenigzins komt ook dit overeen met GUIART, t. a. p. De Fransche Dichter zegt wel niet, dat GUI zich aan WILLEM overgaf, maar dat hij door een soldaat van PEDROGUE gevangen genomen werd, welke hem niet kende. Een bevelhebber des Admiraals echter herkende hem, *ontrukte hem aan het gedrang* (li tire hors de la presse) en voerde hem voor GRIMALDI in wiens galei hij bleef. L. v. VELTHEM, insgelijks een tijdgenoot, zegt slechts, dat GUI gevangen werd, *Sp. Hist.* B. IV. c. 67. bl. 302. Evenzoo het *Goudsch Chron.* bl. 95. welk er echter bijvoegt, dat GUI aan den Admiraal gegeven werd, voor de schade welke deze geleden had. *Chron. de Hollant* in MATTHAEI *Anal.* T. V. p. 555, welke dezelfde is als VELDENAAR's *Chron. v. Holland*, daarentegen verhaalt, dat GUI in het laatste van den strijd door WILLEM werd gevangen genomen, maar aan den Admiraal, om de zoo even gemelde reden, werd uitgeleverd. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* X. p. 104, en D'OUDEGHERST, *Chron. d. Flandr.* p. 232, verhalen slechts, dat GUI in handen des Admiraals geraakte. Verg. HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 272. vs. 1323.

(1) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 349. vs. 26—40.

(2) MELIS STOKE en GUIART geven het verlies aan schepen en manschappen in dezen strijd niet op. DE BEKA, p. 107, berekent het verlies der Vlamingen op 10,000 gesneuvelden, eene ontelbare menigte gevangenen en 1100 schepen benevens 90 prachtige paveljoenen. En als of dit verlies niet groot genoeg ware, brengt *de Klerk van de laage Landen*, bl. 200. het getal der gesneuvelde Vlamingen op 100,000, en het *Goudsch Kronijkje*, bl. 95, op 148,000!! In het aantal schepen komen beide met DE BEKA overeen. SCRIVERIUS vraagt in zijn *Toetssteen*, bl. 269, waar zulk eene overgroote scheepsmagt en de vloot der bondgenooten, die naar DE BEKA, p. 109, uit 350 oorlogschepen en 5 galeijen zou bestaan hebben, toch wel konden gelegen hebben? Een Gentsch Kronijkschrijver uit de 14e eeuw bepaalt het verlies der Vlamingen slechts op 1000 man. Zie MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* X. p. 104. Hiervoren is gebleken, dat er 44 schepen waren. Men kan dus opmaken, dat DE BEKA zijne opgave tien maal te groot maakt. — In dat geval komt hij, met betrekking tot het aantal gesneuvelden, ook met den Gentschen Kronijkschrijver vrij wel overeen. Doch waarschijnlijk zullen de Vlamingen het getal hunner verslagenen verkleind hebben. *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 172. (v).

(3) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 351. HUYDECOPER aldaar, op vs. 59.

aan, dat hunne schepen niet elk voor hunne eigene ankers lagen, maar twee aan 1300—
twee, of meer, aan elkander gemeerd voor hetzelfde anker; en dat de touwen des 1339.
nachts listiglijk, en zoo men geloofde, door eenige Zeeuwen, die GUI meer uit vrees dan uit liefde aankleefden, gekapt of losgemaakt waren (1).

Zoodra GUI gevangen genomen was, hadden de Vlamingen *Zierikzee* verlaten, en de Poorters hunne legerplaats geplunderd (2). Spoedig traden ook de zegevierende benden aan land en rukten op de vijandelijke tenten aan, in welke zij echter niets dan lijken vonden. Met de uitbundigste vreugde en eerbewijzingen werd WILLEM met zijn gevolg en medehelpers ter stad ingehaald (3). Hij was in zeventien etmalen niet uit de wapenen geweest (4). De gevangen Zeeuwsche ballingen werden ten dood veroordeeld; twee van hen, de Ridder HENDRIK BUFFEL en de schildknaap WILLEM DE LANGE (LONGUS) onthalsd, en sommigen op een rad gelegd (5). Eenigen, welke over zee trachtten te ontvlugten, werden achterhaald en met hun schip in den grond geboord (6). Men rustte twee dagen uit en trok den derden naar de duinen, waar nog wel zes duizend gewapende Vlamingen zich verscholen hadden, terwijl twee galeijen, op last van WILLEM, langs het strand kruisten; om hun het vlugten te beletten. Zij gaven zich zonder tegenstand gevangen en werden naar *Zierikzee* gevoerd, van waar zij met vrouwen en kinderen in kloosters en kerken verdeeld werden (7). WIL-

(1) Aldus verklaren wij ons de plaats bij MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* X. p. 104. »Het aaneenhechten van schepen" zegt een onzer kundigste zee-officieren, dien wij over dit punt raadpleegden, »om daarmede — hetzij al of niet tegen een vijand — te manoeuvreren, kan slechts in enkele zeer bijzondere gevallen, als onder anderen bij een aanval op een kasteel aan land, plaats hebben. Ten anker liggende kan een schip een ander op zijde schieten, om er zich aan vast te maken, en dus te zamen — bij stil weder althans — voor één anker te liggen; en daarop doelt MELIS STOKE, vs. 1247. De opgave van MEYERUS, omtrent de wijze waarop de Vlamingen hunne nederlaag verklaren, kan mede doelen op het kappen der meertouwen waarmede de schepen, die geen eigen anker in den grond hadden, aan de andere vast lagen, en waardoor zij aan het drijven raakten."

(2) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 347, 348.

(3) GUIART, p. 402. vs. 10,444—10,454.

(4) MELIS STOKE, D. III. B. X. p. 356. vs. 155.

(5) WILHELMUS PROCURATOR, p. 566.

(6) GUIART, p. 403. vs. 10,476—10,482.

(7) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 367—370. GUIART, p. 402, vs. 10,456—10,465, welke slechts van 1515 gevangen Vlamingen melding maakt. Het altijd vergrootend *Goudsch Chronijkje* bepaalt dit getal, op 16,000! bl. 95. Trouwens het verhaalt ook, dat GUI met twee maal honderd duizend man *Zierikzee* belegerde, bl. 91, en dat bij ééne bestorming van die stad, de Vlamingen 18000 man verloren! bl. 93.

1300—1339. LEM bood kort daarop allen uitgewekenen en afvalligen, indien zij terugkeerden, behoud van lijf en goed aan, onder verband, dat die ballingen welke men reden had boven anderen te wantrouwen, zich vooreerst in deze of gene stad zouden vestigen, waar men een wakend oog over hen houden konde. Velen maakten van deze gunst gebruik en zwoeren WILLEM hulde en trouw (1). Inmiddels begaf zich WILLEM naar *Middelburg*, waar men op het berigt der overwinning voor *Zierikzee*, de Vlaamsche bezetting gevangen of verdreven had. Hij werd met de levendigste vreugde ontvangen en hield er zich veertien dagen op, terwijl de afgebroken muren uit het puin en de steenen van eenige omgelegen sloten of burgen werden opgehaald, zoo dat de stad thans genoegzaam tegen eenen overval verzekerd was (2). Hij trok toen naar *Zierikzee*, GRIMALDI met GUI van *Vlaanderen* naar *Boulogne*, en PEDROGUE naar *Calais* terug (3). — WILLEM echter bleef niet lang in *Zeeland*. RENESSE en zijn aanhang, onder welken de zoon des Heeren van *Amstel*, AREND *van Benskoop*, HERMAN *van Woerden* en JAN *van der Leede* genoemd worden, bevonden zich nog in *Utrecht*. Hoewel hun aanslag, om het ontzet van *Zierikzee* te verijdelen, mislukt en alle hoop op Vlaamsche hulp vervlogen was, trachtten zij zich echter hier nog te stijven. WILLEM besloot hen in de Bisschopsstad te overvallen, en begaf zich met eenige benden naar *Holland*. RENESSE vlugtte in aller ijl met de zijnen naar *de Lek* tegenover *Beuzichem*, waar zij met eene schouw wilden overvaren. Doch twee jonge Edellieden uit den omtrek met eenige gewapende manschappen op hen aanvallende, sprongen zij met drift in de schouw, welke omkantelde en zonk, zoodat zij allen verdronken (4).

1304. WILLEM bevond zich weder in *Zierikzee*, toen hij de tijding van het overlijden zijns vaders ontving, welke den twee en twintigsten van Oogstmaand aan eene kwijnende ziekte was bezweken (5). Men prijst de godsvrucht van dezen Vorst, zijne wijsheid in den raad, zijne opregtheid, ootmoed en goedhartigheid, doch laakt zoo wel

(1) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 365—367. Verg. BILDERDIJK, D. III. bl. 61.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 371—381. BILDERDIJK, D. III. bl. 56, besluit uit MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 358—365, dat de muren van *Middelburg*, op last van WILLEM zelven, vroeger waren afgebroken. HUYDECOPER daarentegen meent, dat dit op bevel van GUI van *Vlaanderen* geschied was. Zie zijne aant. B. X. op vs. 213, 231, 235, 238.

(3) GUIART, p. 404. vs. 10486—10495.

(4) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 381—385. WILHELMUS PROCURATOR p. 566. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* X. p. 105. Teregt verwerpt HUYDECOPER het verhaal van den *Klerk uit de laage Landen*, bl. 200, 201, dat JAN *van Beusinghem*, Heer van *Kuilenburg*, RENESSE tegenvoer, aantastte en versloeg. Zie zijne aant. op. vs. 548. B. X.

(5) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 393, 405—407.

zijne zucht voor het spel, dat hij *altoos minde*, als zijne te groote zachtheid, en wil, 1300—1339
dat hij zich zelven en den lande vele rampen zou bespaard hebben, indien hij de weerspannige Zeeuwsche Edelen, met name de VAN BORSELENS, strenger behandeld hadde (1). Van anderen nogtans wordt hem nagegeven, dat *hie fel ware en loes* (2); en voorzeker getuigen zijne daden, dat hij geweldige noch sluwe middelen schroomde, indien hij zijne oogmerken konde bereiken. Hij werd te *Valenciennes* in het koor der Dominikaner kerk bijgezet, alwaar op eene marmeren tombe zijn grafschrift gelezen wordt (3). Behalve WILLEM, zijn opvolger, liet hij nog twee zonen na; JAN, Heer van *Beaumont*, een dapperen degen, en HENDRIK, Domheer te *Kamerijk*, nevens vier gehuwde dochters en eene, welke de kloostergelofte had afgelegd. Zijne gemalin was FILIPPE van *Limburg*, dochter van HENDRIK, Graaf van *Luxemburg*; zij overleefde hem zeven jaren (4).

Bij 's Graven dood had WILLEM ruim achttien jaren bereikt. Hij werd terstond in *Zeeland* gehuldigd, en bezwoer de handhaving van de keuren en vrijheden der steden (5). Met hetzelfde doel stak hij over naar *Dordrecht*, en trok voorts naar *Schiedam*, *Delft*, *Leiden* en *Haarlem*. Alom ontving en deed hij den eed van trouw, en vernieuwde de leenen. Te *Alkmaar* ontbood hij de Westfriezen, welke hem huldigden, doch het blijkt niet, dat hij hen iets bezworen heeft. Hierop keerde hij naar *Zeeland* terug, waar zijne tegenwoordigheid op den duur, naar het schijnt, het meeste gevorderd werd (6). Van de Vlamingen had men echter op dat tijdstip weinig te

(1) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 401—405.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. X. vs. 821.

(3) *De Klerk uit de laage Landen*, bl. 202. In het aldaar door VAN MIERIS medegedeeld grafschrift wordt *Holland*, een land »*plain de Richesse*" genoemd.

(4) *De Klerk van de laage Landen*, bl. 187, 202 en VAN MIERIS aldaar (2). VAN GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 363.

(5) MELIS STOKE, D. III. B. X. vs. 869. zegt dat WILLEM:

——— in Zeelant hadde gedaan
Manscap, en hulde ontfaen,

waaronder HUYDECOPER, bl. 408, verstaat, » onderlingen eed van *getrouwheid*, die eene wederzijdsche belofte van *bescherming* insluit." Dat na de twaalfde eeuw, Graaf en Volk elkander wederkeerig trouw en hulpe zwoeren, is reeds aangemerkt in de *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 483, 484.

(6) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 407—410. HUYDECOPER, op vs. 904. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 42—44. V. D. BERGH, *Gedenkst. tot ophelder. der Nederl. Gesch.*, bl. 93. De Westfriezen zwoeren eenige jaren later Graaf WILLEM op nieuw getrouwheid, gelijk blijkt uit VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 78, 80—82. Hij verleende hun kort hierop eenige voorregten, V. MIERIS t. a. p. D. II. bl. 89.

1300—1339 duchten. De oude Graaf GUI was overleden, zijn zoon en naamgenoot in Fransche boeijen, even als zijn opvolger ROBERT *van Bethune*, die zich de vredesvoorwaarden moest laten welgevallen, welke Koning FILIPS hem verkoos voor te schrijven, zoo hij ooit zijne vrijheid wilde verwerven. *Henegouwen* was in den oorlog van *Frankrijk* tegen *Vlaanderen* gemengd; en daar men al de wederzijdsche bondgenooten in den vrede wilde omvatten, werd ook WILLEM III, als Graaf van *Henegouwen*, hiertoe te *Achies sur Orange* genoodigd, terwijl hij tevens zijn huwelijk met JEANNE *van Valois*, eene nicht des Konings en reeds sinds eenigen tijd aan hem verloofd, zoude voltrekken (1). Hij voorzag *Zeeland* van eene genoegzame krijgsmagt tegen de mogelijke aanslagen der weerspannig gebleven ballingen, en nam toen den weg over *Bergen op Zoom* door *Braband*, naar *Henegouwen*. Hij vond zijne bruid in de abdij van *Longpont* in 23 v. Bloeim. 1305 *Picardië*, en werd hier door den Bisschop van *Soissons* in den echt vereenigd (2).

Terwijl Graaf WILLEM zich in *Frankrijk* ophield, ontstonden in *Holland* geschillen; naar eenigen daaruit voortvloeijende, dat onder de verwarringen dier tijden, onbekende personen zich ginds en elders gevestigd hadden, welke om vrijdom van schot en tol te genieten, zich op hunnen adel beriepen, zonder dien behoorlijk te bewijzen (3). Naar anderen ontsproot het geschil uit eene bepaling van JAN II, dat degeen, wien Schepenen schot- of belastingschuldig oordeelden, schot betalen zou; en zoo iemand beweren wilde, dat hij het niet was, de Graaf daarover beslissen zoude (4). Hiertoe nu rekenden de welgeborenen (*Nobiles*) of schotvrijen zich niet verpligt, terwijl de schotpligtigen of gemeente, zich op 's Graven bepaling beroepende, daarop ten sterkste aandrong (5). Tot slissing van het geschil riep Graaf WILLEM, kort na 11 v. Oogstmaand zijne terugkomst, een aanzienlijk getal der voornaamste Hollandsche en Zeeuwsche Edelen, zijne mannen, en vele Schepenen uit de steden van *Holland* en *Zeeland*, te *'s Hage* bijeen. De verleende voorregtsbrief werd ingetrokken, doch bij nader be-

---

(1) MELIS STOKE, D. III. B. X, bl. 410, 416. HUYDECOPER aldaar op vs. 1018. MEYERUS, *Annal. Fland. Lib.* XI. p. 109. D'OUDEGHERST, *Chron. de Flandres*, *Ch.* 141. p. 233—235.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. X. bl. 411—418. Met deze gebeurtenis en eene ernstige, welmeenende toespraak aan den negentienjarigen WILLEM, wien hij zijn werk opdraagt, eindigt MELIS STOKE zijne Kronijk.

(3) BILDERDIJK, D. III. bl. 65—71. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 496.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 33. De brief is van den 14 van Oogstmaand 1303. Dat het daarin verleende voorregt reeds dadelijk aanleiding tot twist gegeven had, blijkt uit een anderen brief van den 12 van Wintermaand deszelfden jaars, bl. 48.

(5) A. KLUIT, *Hist. d. Holl. Staatsreg.* D. IV. bl. 83—85.

raad vastgesteld, » dat zij, die niet bewijzen konden, edel van afkomst te zijn, schot 1300—1339
moesten betalen met de gemeenten (1)."

Het vredesverdrag, waarover Graaf WILLEM naar *Frankrijk* was gereisd, was tusschen hem, den Hertog van *Braband* en den Graaf van *Vlaanderen*, den tweeden van Oogstmaand tot stand gebragt. De wederzijdsche gevangenen waren geslaakt, en 1305
alzoo Bisschop GUI van *Utrecht* en de jonge GUI van *Vlaanderen* ontslagen geworden (2). WILLEM was in dit verdrag begrepen voor zoo veel *Henegouwen* betrof, maar niet met betrekking tot *Holland* en *Zeeland* (3). GUI van *Vlaanderen* noch zijne zonen hadden JAN II voor Graaf van *Holland* en erfgenaam van JAN I erkend, wien zij, als grootvader en ooms, nader in den bloede bestonden dan AVENNES, de zusterszoon van WILLEM II. Zij beschouwden *Holland*, door het kinderloos overlijden van JAN I, aan het Rijk, en *Zeeland* aan hen, den middellijken leenheer, vervallen (4). ROBERT III, thans Graaf van *Vlaanderen*, besloot uit dien hoofde den oorlog tegen WILLEM, als Graaf van *Holland*, voort te zetten en bragt eene groote krijgsmagt bijeen. Zijn bondgenoot de Hertog van *Braband* trachtte eenen vrede te bewerken (5). Doch in gevolge eener overeenkomst van JAN II met den Koning van *Frankrijk* in twaafhonderd zeven en negentig aangegaan, mogt de Graaf van *Holland*, zonder toestemming van den Franschen Vorst, geen vrede met *Vlaanderen* sluiten (6). Deze 9 v. Hooim. 1306
toestemming werd door WILLEM gevraagd en verkregen (7). ROBERT eischte niet slechts het leen van *Zeeland bewester Schelde*, maar ook zijn aandeel in verscheidene Grafelijke landen en goederen in *Holland* en *Friesland* (8). Daarentegen werd de schade, welke *Holland* van de Vlamingen geleden had, aangevoerd, en de steden bleven niet in gebreke die op te geven (9). Men liet de slissing des geschils aan

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 48, 49. Verg. KLUIT, *Hist. d. Holl. Staatsreg.* D. IV. bl. 84.

(2) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 94.

(3) MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XI. p. 109. D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flandres.* p. 234—236.

(4) Verg. BILDERDIJK, D. III. bl. 71—75.

(5) MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XI. p. 110. D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flandr.* Ch. 142. p. 235.

(6) WAGENAAR, D. III. bl. 186. Verg. BILDERDIJK, D. III. bl. 75.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 57, 58. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. II. P. II. p. 1023. Verg. BILDERDIJK, D. III. bl. 75.

(8) D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flandres*, Ch. 142. p. 236.

(9) VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 58—61. Verg. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. I. P. II. p. 382, 383.

1300—1339 scheidslieden; Bisschop GUI van *Utrecht* en GAUTHIER *de Chatillon*, Connetable van *Frankrijk*, aan de zijde van WILLEM; JAN en GUI van *Vlaanderen* aan die van ROBERT (1). De uitspraak volgde niet, en alles liep uit op een bestand voor vier jaren (2).

Beter slaagde men in eene onderhandeling met JAN II van *Braband*. De Hertog deed nu geheel en volstrekt afstand van alle regt op hulde of manschap wegens *Zuid-Holland*, welk hij aanmatigend beweerd had; maar bedong daarentegen, dat de 10 v. Grasm. 1307 Hollanders, welke hem in den laatsten krijgstogt tegen *Holland* gediend hadden, in het bezit hunner verbeurd verklaarde goederen zouden hersteld worden (3). Hiervan waren zij echter uitgesloten, die aan den moord van FLORIS V deel genomen hadden; en den volgenden dag verbonden zich de Hertog, JAN en GUI van *Vlaanderen*, nevens Bisschop GUI van *Utrecht*, hen zelfs buiten hunne landen te houden (4). Eenigen tijd daarna verleende Hertog JAN den Dordrechtschen kooplieden vrijgeleide, ten einde zij onverlet in zijne 8 v. Zomermaand staten konden handel drijven (5). Ongetwijfeld zal dit door eene geheel vrij- en openstelling des handels van wederzijde gevolgd zijn. Minder gunstig waren, in dit opzigt, de betrekkingen met *Engeland* dan met *Braband*. De Engelsche kooplieden klaagden over de kaperijen der Hollanders, en de Hollanders over het berooven hunner visschers door de Engelschen. Bezendingen en onderhandelingen hielden de vereffening dezer geschillen jaren lang slepende zonder eenen beslissenden uitslag op te leveren (6). Even 4 v. Slagtm. vruchteloos werd door Koning EDUARD II van *Engeland* op de uitkeering der bruidsgift aan zijne zuster, de Gravin-weduwe van JAN I verschuldigd, aangedrongen (7).

Onder deze bemoeijingen waren de vier jaren van het bestand tusschen *Vlaanderen* en *Holland* verloopen. Het schijnt, dat reeds vóór het einde van den bepaalden tijd, de vijandelijkheden hernieuwd waren. Immers toen Keizer HENDRIK VII, bij

---

(1) VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 57.

(2) D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. d. Flandr.* Ch. 142. p. 236. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XI. p. 113. WAGENAAR, D. III. bl. 186. Conf. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. I. p. II. p. 383, en BILDERDIJK, D. III. bl. 75. In een brief van den 17 van Slagtmaand 1306, bij V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 100, verzoekt de bevelhebber van *Douai*, in naam des Konings van *Frankrijk*, den Graaf van *Vlaanderen*, eenigen Hollandschen kooplieden de goederen terug te laten geven, welke hun de Vlamingen ontroofd hadden, en de misdadigers te straffen.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 63.

(4) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 102—104.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 65.

(6) WAGENAAR, D. III. bl. 187—189.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 69.

gelegenheid zijner krooning te *Aken*, beproefde beide Graven, aldaar tegenwoordig, 1300—1339
tot vrede te bewegen, konde hij hen slechts hiertoe voor eenige weken verbinden (1).
Thans viel ROBERT met eene groote krijgsmagt in *Henegouwen*, waar het WILLEM aan 1310
geene schoone en geoefende ruiterij, maar aan genoegzaam strijdbaar voetvolk ontbrak, om den Vlamingen het hoofd te bieden. Hij had Hollanders noch Zeeuwen kunnen bewegen hem te volgen, dewijl eene magtige Vlaamsche vloot hunne eigene kusten bedreigde. Zijne benden stonden tusschen *Grammont* en *Lessenis* tegenover het heir van ROBERT, toen op zijn verzoek en door tusschenkomst van Graaf JAN van *Namen* en GERARD *van Zottighem*, zijn neef, een verdrag getroffen werd. Graaf WILLEM hield *Zeeland bewester Schelde* in onversterflijk leen van *Vlaanderen*, onder verband van jaarlijks aan GUI, ROBERTS broeder, eene gelijke som als de opbrengst dier eilanden uit te keeren. Hij moest tevens afstaan van alle regt en aanspraak op het *Land van Waas* en *de vier Ambachten*, en de Zeeuwsche ballingen in hunne goederen herstellen. WILLEM trad hierop ongewapend in de tent des Graven van *Vlaanderen* en deed, met eene knie ter aarde gebogen, hem manschap wegens de eilanden
tusschen de *Heidenzee* en *de Schelde* (2). Vier jaren daarna beloofde Koning FILIPS IV 1314
van *Frankrijk*, als leenheer van *Vlaanderen*, dat hij geene aanspraak zal maken op de leenhulde, welke de Graaf van *Vlaanderen* van den Hollandschen Graaf eischte, wanneer de Zeeuwsche eilanden aan *Vlaanderen* ten deel zullen vallen (3).

Vredesvoorwaarden zoo blijkbaar door den hoogsten nood aan WILLEM ontwrongen, beloofden en waren ook van geen langen duur. Immers, onmiddellijk schoot de Graaf van *Holland* in den op nieuw ontvlamden oorlog tusschen de Franschen en Vlamingen, LODEWIJK X van *Frankrijk* te hulp. Hij voer met eene aanzienlijke scheepsmagt, door de bloem
des Hollandschen adels verzeld, de *Schelde* op tot voor *Rupelmonde*, terwijl de Ko- 1315
ning gelijktijdig zijne benden tusschen *Rijssel* en *Kortrijk* aan *de Lijs* nedersloeg (4).

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 71. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. II. P. II. p. 1024. Het verdrag is van den 7den van Louwmaand 1309.

(2) MEYERUS, *Annal. Flandr.* Lib. XI. p. 113, 114. D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flandres.* Ch. 143. p. 237. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. I. P. II. p, 384, 385. T. II. P. II. p. 1026.

(3) V. D. BERGH. *Gedenkst.* bl. 106.

(4) Een ooggetuige bepaalt het getal van 's Graven schepen op 1100, veelal galeijen, en roemt ten hoogste de manschappen van WILLEM. L. V. VELTHEM, *Sp. Hist.* B. IV. c. 18. bl. 386. Volgens een verbond met LODEWIJK X, moest het leger van den Graaf 50,000 man bedragen, voor welke hij des maands 140,000 kleine Parijsche ponden zou genieten. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. II. P. II. p. 1095—1098. In V. D. BERGH's *Gedenkst.* bl. 107—124 wordt eene allerbelangrijkste opgave gevonden van de Holl. Edelen, welke den Graaf op dezen togt verzelden.

1300—1339 Daar echter LODEWIJK, zonder iets uitgerigt te hebben, spoedig en overhaast naar *Frankrijk* wederkeerde, zag ook WILLEM, wien daarenboven eenige voorraadschepen ontroofd waren, zich genoodzaakt *Vlaanderen* te verlaten. Hij vergenoegde zich met het verbranden van *Rupelmonde*, *Callo*, waar men zijne krijgskas had opgeligt, en van eenige andere plaatsen langs de *Schelde* en in het *Land van Waas*, en keerde van daar naar *Holland* terug (1).

Het groote, slechts bij poozen afgebroken geschil over *Zeeland*, dat nu meer dan drie eeuwen tusschen *Vlaanderen* en *Holland* bestaan had, naderde zijne eindelijke beslissing. FILIPS V, welke in dertien honderd zestien, na LODEWIJK X den Franschen troon besteeg, trachtte bij een vredesverdrag met *Vlaanderen*, dat echter niet tot stand kwam, de uitspraak over de geschillen tusschen ROBERT en WILLEM aan zich te
1318 trekken (2). Even vruchteloos beproefde de Koning van *Engeland* door brieven en gezantschappen, de beide Graven tot het sluiten van eenen duurzamen vrede
2 v. Zomermaand 1320 te bewegen (3). Ten laatste nam men bij het verbond van *Frankrijk* met *Vlaanderen* te *Parijs* gesloten, de bemiddeling des Franschen Konings aan. Doch eers drie jaren later werd het geding beslist, toen FILIPS V intusschen door zijn broeder KAREL *den Schoone*, en ROBERT door zijnen kleinzoon LODEWIJK *van Nevers* was opgevolgd. Ofschoon Graaf LODEWIJK reeds eene krijgsmagt verzameld had, om den oorlog tegen WILLEM te hervatten, bewerkte echter Koning KAREL een verdrag, waardoor eindelijk het Zeeuwsche vraagstuk, die altijd opwellende bron van twist en vijand-
6 v. Lentemaand 1323 schap, werd opgelost (4). Bij dit eindverdrag staat Graaf LODEWIJK voor zich, zijne erven, opvolgers en regtverkrijgers ten behoeve van Graaf WILLEM, ten eenemale af van alle *manschap*, allen *eigendom*, alle *heerlyk* regt of aanspraak (*hommage*, *proprieté et demaine*) hoegenaamd op *Zeeland*, legt zich zelven en zijnen opvolgers een eeuwig stilzwijgen op, geeft alle brieven over en verklaart die voor vernietigd en van geener waarde, met vrijwaring tegen den Graaf van *Namen* of anderen. Desgelijks van

---

(4) DE BEKA, p. 108. WILHELMUS PROCURATOR, p 578, 579. L. V. VELTHEM, *Sp. Hist.* B. VI. C. 17—21. bl. 384—389. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XI. p. 118. Naar dezen Schrijver zouden de benden van WILLEM *Vlaanderen* uitgedreven, en met allen spoed weder naar *Zeeland* gekeerd zijn. D'OUDEGHERST meldt evenwel hiervan niets. Het is ook geheel in strijd met de getuigenis van V. VELTHEM, t. a. p. bl. 389.

(2) MEYERUS, *Annal. Flandr, Lib.* XI. p. 119.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v, Holl.* D. II. bl. 202, 203.

(4) MEYERUS, *Annal. Flandr.* Lib. XII. p. 124. D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flandres*. Ch. 149. p. 246. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. I. P. II. p. 386.

al de roerende, erf- en aangenomen goederen (*meuble*, *catel*, *acquis*, *alloes*), welke 1300—1339
door den dood van Graaf JAN I, op hem moesten gekomen zijn, zoo ook de landen van JAN *van Renesse* en anderen, welke alle hij aan den Graaf van *Henegouwen* en *Holland*, zonder eenigen wedereisch (*reclame*) voor zich en de zijnen niet alleen overgeeft, maar ook tegen alle aanspraak waarborgt. — WILLEM doet op gelijke wijze ten behoeve van Graaf LODEWIJK, volkomen afstand van alle regt, aanspraak en eigendom op *Aalst*, *Geertsbergen*, *Waas* en *de Vier Ambachten*. Voorts zien beide Graven af van alle schulden en verpligtingen hoegenaamd, tot welke zij of hunne voorzaten jegens elkander gehouden zijn. Hunnen afstand zullen zij voor den Keizer brengen, en zorgen, dat vernietigd worde al hetgeen bij het Rijk hier tegen gedaan en verrigt is; terwijl ook LODEWIJK voor den Keizer en het Rijk afstand zal doen van het leen van *Zeeland* en alle regt daarop. Wederzijds wordt bezworen, dat, wanneer in vervolg van tijd eenig geschil omtrent dit alles mogt ontstaan, men daarover niet de wapenen zal opvatten, maar zich onderwerpen aan de uitspraak van zes verstandige mannen, waarvan vier stemmen in allen geval en op de daarbij bepaalde wijze, beslechten zullen. Alle leen- of erfgoederen van Hollandsche of Zeeuwsche ballingen, die ooit met *Vlaanderen* geheuld hebben, blijven aan den Graaf van *Holland*, en zoo iets in dit opzigt moet vergoed worden, zal dit door den Graaf van *Vlaanderen* geschieden, welke daarvoor in eens van den Graaf van *Holland* dertig duizend Parijsche ponden, in vier termijnen te betalen, ontvangen zal. Men zal elkanders ballingen voortaan niet ontvangen, maar inkomende hen straffen als in het land, waarin zij misdaan hebben. — De wederzijdsche land- en zeehandel zal onbelemmerd zijn, onder voldoening echter der gewone tollen en regten. Men ziet af van alle schaden, en belooft elkander bijstand tegen elk, den Koning van *Frankrijk* uitgezonderd. Eindelijk worden deze voorwaarden op het H. Evangelie bezworen en door de steden *Valenciennes*, *Bergen*, *Maubeuge*, *Binch*, *Dordrecht*, *Zierikzee*, *Middelburg*, *Delft*, *Leiden* en *Haarlem* aan de zijde van WILLEM, en aan die van LODEWIJK door *Gent*, *Brugge* en *Yperen*, tot meer verzekering, bekrachtigd (1). Dit verdrag, overeenkomstig den inhoud, werd door Keizer LODEWIJK *van Beijeren* bevestigd en 3 v. Lentemaand 1324
verkreeg dus zijn volle beslag (2). Van dien oogenblik af was *Zeeland bewester Schelde*

---

(1) KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. II. P. II. p. 1042—1060. Verg. T. I. P. II. p. 387—389, gevolgd door BILDERDIJK, D. III. bl. 81—83.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 335. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. II. P. II. p. 1061—1064. Het schijnt, dat men dit verdrag onder Hertog ALBRECHT *van Beijeren* in 1358, door den toen regerenden Graaf van *Vlaanderen*, ten overvloede heeft laten bekrachtigen. KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. I. P. II. p. 390.

1300—1339 een onmiddellijk leen van het Rijk, met welk de Graven van *Holland* afzonderlijk door den Keizer moesten verleid worden (1). Doch niet slechts door deze verheffing van een onderleen tot Rijksleen, had WILLEM *Holland* magtiger en onafhankelijker gemaakt. Reeds vroeger had dit gewest onder hem eenen geheel nieuwen luister verworven, toen Keizer LODEWIJK, wien hij door dienstbetoon aan zich had verpligt, als Opperhoofd van het Rijk en onder goedkeuring der Rijksvorsten, afstand deed van *alle regt en aanspraak* op de Graafschappen van *Holland*, *Zeeland* (*beooster Schelde*) en de Heerlijkheid van *Friesland*, *behoudens* alleen de *manschap* daarvoor aan hem en het Rijk verschuldigd (2). Kort te voren waren door denzelfden Vorst al de voorregten en vrijheden, vergunningen en regten aan WILLEMS voorzaten of hemzelven door de Keizers vergund of gegeven, vernieuwd en voor goed en van waarde verklaard (3).

De vriendschapsband tusschen LODEWIJK *van Beijeren* en Graaf WILLEM III, werd in het jaar van het sluiten des eindverdrags met *Vlaanderen*, door 's Keizers huwelijk met MARGARETHA, 's Graven dochter, nog enger aaneen gestrengeld. Bij dergelijke huwelijken was men tot de opbrengst van buitengewone onderstandsgelden, of zoogenaamde beden, welke door de handvesten bepaald waren, op 's Graven eisch verpligt. Aan dezen eisch werd niet alleen onvoorwaardelijk voldaan, maar somtijds zelfs meer aangeboden, dan gevorderd werd. Men vindt hiervan een treffend voorbeeld onder WILLEM III zelven. De Graaf eens duizend gulden van zijne Hollandsche en Zeeuwsche onderdanen vragende, drongen zij hem, tienduizend gulden aan te nemen. »Nu begeer ik niets van u!" is het antwoord van den edelen Vorst. »Als de nood het vordert, zult gij mij wel helpen (4)." Ook thans werd 's Graven bede ingewilligd, ofschoon ten zelfden tijde nog eene andere dochter, JOHANNA, aan Graaf WILLEM van *Gulik* werd uitgehuwd (5). *Dordrecht* alleen gaf tot *het feest der Coninghinne van Alema-*

---

(1) KLUIT, *Hist. Crit. Com. Holl.* T. I. P. II. p. 390. Eerst in 1548, werd die leenband door KAREL V gebroken. V. WYN, op WAGENAAR, St. III. bl. 51.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 145. De brief is van den 15 van Slagtmaand 1314.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 141. De brief is van den 2 van Lentemaand 1314, en werd door LODEWIJK op nieuw den 1 van Wintermaand deszelfden jaars, en den tweeden van Lentemaand 1324 nader bekrachtigd. Zie V. MIERIS, t. a. p. bl. 146, 335.

(4) *De politieke regering*, *regten*, enz. *van den Briel en Voorne*, bij ALKEMADE, *Beschr. van den Briel en den lande van Voorn.* D. II. bl. 230.

(5) WILHELMUS PROCURATOR, p. 627. De getuigenis van dien Schrijver, een tijdgenoot, is geheel in strijd met het klagen en morren der steden over deze *verschuldigde* bede, zoo als BILDERDIJK,

niën, vijfhonderd Hollandsche ponden of guldens (1). Slechts de Kennemers tracht- 1300—1339 ten met hunne opbrengst in deze bede eenige voorregten en vrijheden te bedingen, welke zij den Graaf schriftelijk voorlegden. Hij wees zoowel hunne gift als hun voorstel van de hand en vertrok, ten uiterste verontwaardigd, naar het slot *Teilingen* en van daar naar *den Haag*. Hier werden de Kennemers weldra ontboden, door 's Graven Raad over hun gedrag berispt en gevraagd, » of zij nog daarin wilden volharden?" Zij boden thans driemaal zoo veel als zij verpligt waren, indien men hun de begeerde vrijheden vergunde. Doch WILLEM vond zich nog gevoeliger beleedigd, dewijl men dus met hem onderhandelen wilde. Niet alleen werd dat verzoek afgeslagen, maar al de voorregten, welke zij reeds genoten, werden verbeurd verklaard (2). Het schijnt, dat zij eerst twee en twintig jaren later in het bezit daarvan hersteld zijn (3).

Een gelijk lot als de Kennemers trof de Dordrechtenaars. *Dordrecht*, de aanzienlijkste handelstad van *Holland*, had in het jaar twaalfhonderd negen en negentig van JAN I en JAN *van Avennes* het allezins belangrijke zoogenaamde *Stapelregt* bekomen. Dit bestond hierin, dat alle koopwaren, die de *Merwe* en *Lek* afgevoerd werden, eerst in *Dordrecht* moesten geveild worden, voor zij verder mogten gezonden worden. De tolbeampten te *Geervliet* en *Strijenmond* hadden tevens bevel ontvangen, geene koopgoederen voorbij te laten, wanneer het hun niet bleek, dat deze te *Dordrecht* gekocht waren (4). Om den Oosterschen handel mede naar die stad te trekken, had WILLEM III den Oosterlingen tolvrijheid verleend voor hetgeen zij derwaarts ter markt zouden brengen; en den Dordrechtenaren gelijke gunst door al zijne landen toegestaan (5). Door deze voordeelen vestigde zich in *Dordrecht* een alleenhandel (*Monopolie*), die voor geheel *Holland* even drukkend als onverdragelijk was. Daarenboven maakten de Dordrechtenaars misbruik van de voorregten, welke zij ten koste van die van andere steden verkregen hadden, en verbitterden door knevelarijen en onredelijke eischen hunne landgenooten. Tusschen de *Maas* en *Kennemerland* hield men uit dien hoofde, bij wijze van schadevergoeding,

---

D. III. p. 87. op gezag van WAGENAAR, D. III. bl. 206, verhaalt. Verg. KLUIT, *Hist. der Holl. Staatsr.* D. IV. bl. 125—128.

(1) M. BALEN, *Beschr. v. Dordr.* bl. 734.

(2) WILHELMUS PROCURATOR, 627—629.

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 208.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. I. bl. 616.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 132, 299.

1300—1339 de Dordtsche kooplieden aan en beroofde hen van hunne goederen, waarover Graaf WILLEM zich wel belgde, doch hetgeen hij echter, dewijl er zoo vele lieden in betrokken waren, moest gedoogen. Eindelijk kwamen er zoo vele klagten over de Dordrechtenaars, dat de Graaf, op aansporing zijns broeders JAN *van Beaumont*, de zaak onderzocht hebbende, heirvaart tegen hen beschreef. De stad had den moed niet dit
24 van Zomermaand 1326 af te wachten; zij smeekte den verbolgen Graaf om vergiffenis, doch konde die slechts met opoffering dier gevaarlijke voorregten verwerven, van welke zij zulk een strafwaardig gebruik gemaakt had (1). Het komt ons niet onwaarschijnlijk voor, dat zelfs eenige der meest schuldigen uit *Dordrecht* gebannen werden (2).

Inmiddels was Bisschop GUI van *Utrecht* overleden, en onder den invloed van WILLEM, door een anderen bloedverwant, FREDERIK *van Zirick*, opgevolgd, wien onze Graaf geheel bestierde (3). De heerlijkheden *van Amstel* en *Woerden*, door JAN II aan Bisschop GUI persoonlijk en voor zijn leven opgedragen, waren reeds vroeger door dien Kerkvoogd aan zijnen neef WILLEM, onder beding van zekeren onderstand of hulp, terug gegeven (4). Na 's Bisschops dood werden zij weder in het Graafschap van *Holland* ingelijfd, en in elk een baljuw op 's Graven naam aangesteld (5). Men vermoedt, dat toen insgelijks de heerlijkheid der stede *Amstelredamme*, welke sedert eenige jaren van de heerlijkheid van *Amstel* gescheiden was, met *Holland* is vereenigd geworden (6). In dertien honderd was *Amsterdam*, met de goederen der Heeren *van Amstel*, *Woerden* en van *IJsselstein*, in het bezit van GUI *van Henegouwen*, welke

(1) WILHELMUS PROCURATOR, p. 640, 641, 642. Den brief waarbij Graaf WILLEM aan *Dordrecht* het stapelregt ontneemt, vindt men bij VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 393. WAGENAAR, D. III. bl. 210, en, op zijn gezag, BILDERDIJK, D. III. bl. 89, verhalen echter, dat *Dordrecht* »ter naauwernood de oude voorregten behield." WILHELMUS PROCURATOR, op wien WAGENAAR zich beroept, zegt dat »de Dordrechtenaars, even als vroeger de Kennemers, niet alleen hunne *nieuwe* voorregten *niet* behielden, maar ook waardig geoordeeld werden diegene te verliezen, welke zij tot nog toe bezeten of verkregen hadden," p. 642. Graaf WILLEM IV herstelde *Dordrecht* grootendeels weder in het bezit der verbeurde voorregten. VAN MIERIS, *Charterb. van Holl.* D. II. bl. 665, 680, 685. En MARGARETHA van *Henegouwen* bevestigde in 1346 die stad in *al* de voorheen verkregene voorregten. V. MIERIS, t. a. p. bl. 707. Onderscheidene latere Landsvorsten hebben dit voorbeeld gevolgd. Zie J. VAN BEVERWIJCK, *Beschr. van Dordr.* bl. 124—154.

(2) Verg. eenen brief van Graaf WILLEM van den 27 van Wintermaand 1326, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 408, 409.

(3) DE BEKA, p. 111.

(4) Zie den brief van den 11 van Wijnmaand 1311, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 121.

(5) DE BEKA, p. 109.

(6) WAGENAAR, D. III. bl. 199. *Beschryv. van Amsterd.* St. I. bl. 92.

er in dat jaar keuren en voorregten aan gegeven heeft (1). Om dien tijd wordt de betwiste terugkomst van GIJSBRECHT *van Amstel*, en het versterken en wederom slechten van *Amsterdam* gesteld (2). Zeker is het, dat GIJSBRECHTS zoon, JAN *van Amstel*, en de moordenaars van Graaf FLORIS V, omstreeks dertienhonderd vier, in het hevigste van den Vlaamschen krijg, door de Amsterdammers zijn ingehaald, welken tot straf daarvoor, door WILLEM het afbreken hunner bruggen en vesten werd opgelegd (3). Bij het bezit der landen van *Amstel* en *Woerden*, voegde Graaf WILLEM, door aankoop, die goederen, welke OTTO *van Kuik* daar of elders van het *Sticht* in leen had (4). 1300—1339 1326

Om dien tijd was de Koningin van *Engeland*, ISABELLA, de zuster des Konings van *Frankrijk*, in *Holland* gekomen. In de geschillen met haren echtgenoot, EDUARD II, had zij haren neef, Graaf WILLEM, voor zich gewonnen en om hem nog krachtiger te binden, een huwelijk tusschen haren zoon EDUARD en FILIPPE, 's Graven dochter, voorgesteld. Ondanks den wil des Engelschen Konings, werd de ondertrouw te *Dordrecht* voltrokken, terwijl de benden werden bijeengebragt, welke de Koningin naar *Engeland* zouden geleiden, om hare plannen te bevorderen. De Koning van *Bohemen*, met den Hollandschen Graaf naauw bevriend, en vele Duitsche Ridders namen vrijwillig deel aan dezen togt. De vloot, bestaande uit acht hulken en honderd veertig haringbuizen, stak onder bevel van JAN *van Beaumont*, uit de haven van *den Briel* in zee. EDUARD II werd ten behoeve van zijnen zoon onttroond, en de Heer *van Beaumont*, voor de bewezen diensten door den nieuwen Koning rijk begiftigd, met zijn volk teruggezonden. Graaf WILLEM verzelde het volgende jaar zijne dochter naar *Engeland*, waar het 1327 huwelijk met EDUARD III voltrokken, en haar eene bruidsgave van vijftienduizend ponden zwarten Tournois jaarlijks werd toegelegd (5).

Middelerwijl was Graaf WILLEM in den hevigen twist tusschen den Keizer, zijn schoonzoon, en den Paus verwikkeld geworden. LODEWIJK, Hertog van *Beijeren* en dochters zoon van RUDOLF *van Habsburg*, tot Keizer verheven, had in FREDERIK van *Oostenrijk*, den zoon van den overleden Keizer ALBRECHT, op wien bij de verkiezing twee stemmen gevallen waren, eenen mededinger gevonden. Een achtjarige oorlog was het treurig ge-

(1) *De Klerk uit de laage Landen*, bl. 187. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 11. Verg. WAGENAAR, *Beschr. v. Amsterd.* St. I. bl. 92.

(2) DE BEKA, p. 102. WAGENAAR, *Beschr. v. Amsterd.* St. I. bl. 93—96.

(3) Zie WILLEMS brief van den 22 van Bloeimaand 1304, bij WAGENAAR, *Beschr. v. Amsterd.* St. I. bl. 36; en, doch verminkt, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 40.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 379.

(5) WILHELMUS PROCURATOR, p. 645—653. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 393, 394, 396, 415, 430, 438, 439, 444, 445, 449, 451. Verg. *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 175.

1300—1339 volg van deze verdeelde keus geweest. Eindelijk had LODEWIJK zijnen tegenstander in eenen veldslag gevangen genomen, doch zich met hem verzoend en zelfs besloten, de regering met hem te deelen, waartegen de Keurvorsten zich echter verklaarden. De rust was nu in *Duitschland* hersteld, waar men den wettig gekozen LODEWIJK algemeen erkende. Paus JOHANNES XXII echter, zijn persoonlijke vijand, trachtte niet alleen de Italiaansche staten van zijne zijde af te trekken, maar beval hem, bij eene Bulle van den negenden van Wijnmaand dertienhonderd drie en twintig, binnen drie maanden afstand van het Rijk te doen, op straffe van den kerkban; en toen LODEWIJK zich daarvan op eene algemeene kerkvergadering had beroepen, werd het gedreigde vonnis den vijftienden van Hooimaand des volgenden jaars over hem uitgesproken, hetwelk twee jaren later vernieuwd, en hij zelf tevens in *Rome* gedaagd werd (1).

Op aansporing van Graaf WILLEM, welke hem onderstand beloofde, trok LODEWIJK met eene krijgsmagt naar *Italië*, zoowel tot handhaving van het keizerlijk gezag, als ter bescherming der Italiaansche Vorsten, die zijne hulp tegen het geweld en den
1327 aanhang des Pausen hadden ingeroepen. Hij werd in de meeste steden van *Lombardyë* gehuldigd en te *Milaan* gekroond. Het ontbrak hem en den Roomschen Kerkvoogd echter aan geld, om den krijg te voeren of door te zetten; men zocht derhalve van wederszijden ondersteuning bij de geestelijkheid, doch dit schijnt niet gelukt te zijn. Graaf WILLEM, zoo dikwerf en dringend door den Keizer den beloofden onderstand herinnerd, dien hij hem niet slechts als zijn schoonvader, maar ook als Lid des Duitschen Rijks verschuldigd was, trad eindelijk met de Graven van *Gelre* en van *Gulik* in onderhandeling, om gezamenlijk tot hulp van LODEWIJK naar *Italië* op te rukken. Hij zelf besloot zich aan het hoofd des heirtogts te stellen, en droeg te
19 van Hooim. 1327 dien einde, in eene bijeenkomst van Edelen en afgevaardigden der steden te *Katwijk*, zijnen zoon WILLEM, gedurende zijne afwezigheid, het bewind op. Doch de weerzin van de meeste Edelen in dezen togt, welke bovendien reeds door een geschil in *Braband* vertraagd werd, deed hem ten laatste besluiten, van de onderneming geheel af te zien (2). Ongetwijfeld heeft de wensch, om van den Paus ontslag der kerkelijke wetten omtrent huwelijken tusschen bloedverwanten, ten behoeve zijner dochter FILIPPE te verwerven, op zijn gedrag in dezen den grootsten invloed uitgeoefend. Immers ontbrak hem niet de magt den Keizer hulp te bieden. Hij althans, door zijn zoon WILLEM en een aanzienlijk getal Hollandsche en Zeeuwsche Edelen vergezeld, ondersteunde het

---

(1) WILHELMUS PROCURATOR, p. 653. SCRIVERIUS, *Chron. v. Holl.*, *Zeel. en Vriesl.* bl. 320, 322, 329, etc.

(2) WILHELMUS PROCURATOR, p. 653—662, 665—668, 675, 680, 691, 692, 696. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 417, 422, 429, 467.

volgende jaar FILIPS VI van *Frankrijk* met de wapenen, ter demping van eenen ge- 1300—1339
weldigen opstand der Vlaamsche steden tegen Graaf LODEWIJK. Roemrijk kweet hij en de Hollandsche adel zich in den hevigen veldslag nabij *Kasselberg*, die met groote slagting der oproerlingen gewonnen en door de onderwerping der wederspannige steden gevolgd werd. 's Graven zoon, Jonkheer WILLEM, was op het strijdveld door den Koning van *Frankrijk* tot Ridder geslagen (1).

Ondertusschen had de Keizer gezegevierd en was nevens zijne gemalin, binnen *Rome* 17 van Louwmaand 1328
plegtstatig gekroond geworden (2). Hij had Paus JOHANNES XXII, die naar *Avignon* was geweken, van het Pausschap vervallen verklaard, en op zijn bevel werd PIETRO RAINALUCCI, onder den naam van NIKOLAAS V, tot Paus gekozen. De Utrechtsche geestelijkheid weigerde dezen te erkennen; hij zelf deed ook weldra afstand van zijne nieuwe waardigheid en verzoende zich met JOHANNES XXII (3). De Keizer keerde naar *Duitschland* terug, zonder dat hij in staat geweest was, 's Pausen aanhang in *Italië* te be- 1329
dwingen. Om het Rijk met de Kerk te bevredigen, trachtte Graaf WILLEM eene verzoening tusschen de beide Opperhoofden te bewerken. Niet alleen trad hij tot dit einde in briefwisseling met den Paus en in onderhandelingen met zijnen schoonbroeder, Koning FILIPS VI van *Frankrijk*, maar ging zelf met achthonderd ruiters naar *Avignon*, 1330
om den Heiligen Vader mondeling te onderhouden. Hem werd gehoor geweigerd, maar weldra een tweetal Edellieden nagezonden, die den vertoornden Graaf te *Frankfort* aantroffen, doch thans ook geen gehoor konden verwerven (4). Nu slingerde de 1331
Paus op nieuw den banbliksem over den Keizer, en legde geheel *Duitschland* onder den grooten kerkban (*interdict*). WILLEM begaf zich weder naar *Frankfort*, om vrede te stichten, doch zijne voorslagen vonden bij den Keizer even weinig ingang als 1332
bij den Paus (5). Het blijkt niet, dat hij zich verder met de zaken des Rijks bemoeid heeft. LODEWIJK handhaafde onverwrikt en moedig zijn gezag tegen den Paus en diens opvolger BENEDICTUS XI. Zes jaren later sloten de Keurvorsten van het Rijk, met uitzondering des Konings van *Bohemen*, het keur-bondgenootschap, waarbij het Rijk onafhan-

(1) WILHELMUS PROCURATOR, p. 684—687. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XII. p. 131—133. D'OUDEGHERST, *Annal. et Chron. de Flandr.* Ch. 153. p. 257—259. *Chron. de Hollant*, apud MATTHAEI *Anal.* T. V. p. 556, welke het getal der gesneuvelde Vlamingen op 6000, doch J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVII. C. 26, p. 256, op 40,000 bepaalt.

(2) WILHELMUS PROCURATOR, p. 691. DE BEKA, p. 114. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 450.

(3) WILHELMUS PROCURATOR, p. 680, 700, 709.

(4) WILHELMUS PROCURATOR, p. 704—708.

(5) WILHELMUS PROCURATOR, p. 717.

1300—1339. kelijk van den Roomschen stoel verklaard en bepaald werd, dat die Vorst, welke bij eene verkiezing de meeste stemmen op zich vereenigde, als wettig Koning zoude erkend worden (1).

Beter slaagde WILLEM in het uitbreiden van zijn eigen gezag, dan in het bevorderen van de belangen des Keizers. Na den dood van Bisschop FREDERIK *van Zirick* had hij, doch vruchteloos getracht, JAKOB *van Zuden* tot de Bisschoppelijke waardigheid te verheffen. De Utrechtsche zetel werd door de geestelijken aan JAKOB *van Oudshoorn*, en toen aan JAN *van Bronkhorst*, doch tegen zijnen wil, opgedragen. In vereeniging met den Hertog van *Braband* en den Graaf van *Gelre*, had WILLEM ook bewerkt, dat de Paus den Domproost van *Kamerijk*, JAN *van Diest*, benoemde, die met eene bende krijgsvolk in het bezit des bisdoms werd gesteld, welk hij achttien jaar bestuurde (2). Hij vloog op WILLEMS wenken, maar bezat nooit het vertrouwen der Stichtenaren onder wie hij zich weinig wist te doen gelden. De daden van gezag door den Graaf in het *Neder-Sticht*, tijdens zijn bewind, uitgeoefend, toonen hoezeer het vroeger voor *Holland* zoo gevreesde *Sticht*, thans genoegzaam onder de voogdij der Hollanders gebragt was. WILLEM verzuimde niet van deze gunstige omstandigheden gebruik te maken, om op het voetspoor van FLORIS V, de onrustige Edelen te beteugelen, en zich van het gebied over *Oostergo* en *Westergo* te verzekeren. Het Graafschap *Zeeland*, meent men, werd om dien tijd door hem aan zijnen zoon en naamgenoot afgestaan (3). Zeker voert de jonge WILLEM den titel daarvan in het vredesverdrag, door bemiddeling des Konings van *Frankrijk*, tusschen JAN III van *Braband* en elf Vorsten gesloten, die zich tegen den Hertog verbonden hadden en onder welke zich ook Graaf WILLEM bevond, welke met hem in een geschil over de grenzen tusschen *Braband* en *Henegouwen* geraakt was (4). Welligt heeft 's Graven reis naar *Frankfort*, van welke reeds gesproken is, of zijn ziekelijke toestand hem bewogen, het bewind over *Zeeland* aan zijnen zoon op te dragen (5). De jicht, het voeteuvel en andere ongemakken kluisterden hem thans dikwijls en lang aan het bed (6). Dit verhinderde hem echter niet, steeds zijne zorgen aan de belangen van den staat te wijden; en nog zeer kort voor zijnen dood, sloot hij een verbond met zijnen schoonzoon EDUARD III

2. v. Oogstmaand. 1334.

(1) PÖLITZ, *Gesch. d. Wereld*, D. III. bl. 121.

(2) WILHELMUS PROCURATOR, p. 592. DE BEKA, p. 112—115.

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 229, 230. V. WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 176.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 565—568.

(5) TE WATER, *Vaderl. Hist. verk.* D. I. bl. 284.

(6) WILHELMUS PROCURATOR, p. 717.

van *Engeland* tegen zijnen schoonbroeder FILIPS VI van *Frankrijk*. Deze laatste had 1300—1339
hem ontegenstrijdig vele diensten bewezen, welke al zijne erkentelijkheid vorderden, doch zich niet met de beste trouw gedragen ten opzigte van een ontworpen huwelijk tusschen WILLEMS dochter ELISABETH, en een zoon des Hertogs van *Braband*, hetwelk hij verijdeld en voor zijne eigene dochter MARIA bekuipt had (1). Hieruit was verkoeling van vriendschap en zelfs eenig misnoegen ontsproten. FILIPS had daarenboven *Kamerijk* en het *Kamerijksche* aan het Rijk ontnomen, welks grenzen WILLEM, als *Stedehouder* (*vicaris*) *des Duitschen Rijks*, verpligt was te beschermen. De Nederlandsche Vorsten om hem henen, hadden zich ook reeds het jaar te voren tegen FILIPS vereenigd; en EDUARD III het raadzaam oordeelende, zich met hen te verbinden ten einde zijne bijzondere oogmerken tegen *Frankrijk* te bereiken, had WILLEM gemagtigd, in zijnen naam met hen te handelen (2). Maar thans verschenen Engelsche 16 v. Win-
afgezanten te *Valenciennes* en sloten een hulpverbond voor hunnen Koning met de term. 1336.
Graven van *Henegouwen* en *Holland*, van *Gelre* en van *Gulik*, en met WILLEMS zoon, 24. v.
als Graaf van *Zeeland*. Men verpligtte zich hierbij, de grenzen des Rijks tegen *Frankrijk* Bloeim. 1337.
te verdedigen, ieder met duizend gewapende mannen, die elk een jaar lang, vijftien Florentijnsche guldens soldij in de maand van den Koning zouden trekken. In geval van nood, zou men deze manschap met duizend man moeten vermeerderen, welke de Koning echter slechts tot zijne overkomst toe, in soldij nam. EDUARD verbond zich, Graaf WILLEM en zijnen zoon, in plaats van het jaargeld, welk de eerstgenoemde uit *Frankrijk* trok en dat thans waarschijnlijk zou ingehouden worden, zes duizend ponden jaarlijks te betalen; en indien *Crevecoeur* met eenige andere plaatsen in het *Kamerijksche* den Franschen ontweldigd werden, zou de Graaf van *Zeeland* die in erfelijk bezit houden. Op denzelfden dag beloofde deze laatste, in een bijzonder verdrag, dat hij na het afsterven zijns vaders, de aangegane verbindtenissen in allen deele zou nakomen (3). Er is aangemerkt, dat Graaf WILLEM derhalve slechts deelneming in den oorlog tusschen *Engeland* en *Frankrijk* beloofde, voor zoo verre die krijg door *Frankrijk aanvallend* tegen een der Rijksleenen gevoerd, of op het Rijksgebied overgebragt mogt worden; en dat deze toezegging door een man van WILLEMS magt en aanzien, al datgene dubbel waardig was, wat Koning EDUARD daartegen van zijne zijde beloofde (4). Elders echter wordt de genoemde voorwaarde een *glimpig voorwendsel* genoemd (5).

(1) WILHELMUS PROCURATOR, p. 691.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 590.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 591, 592. Verg. WAGENAAR, D. III. bl. 231, 232

(4) BILDERDIJK, D. III. bl. 102.

(5) WAGENAAR, D. III. bl. 231.

1300—1339. Twee weken na het sluiten dezer overeenkomsten was WILLEM III niet meer. Hij overleed te *Valenciennes* aan het voeteuvel na een overwerkzaam leven van een en vijftig jaren (1). Tijdgenoot en nageslacht hebben hem den schoonen naam van: *den Goede* toegekend (2). En inderdaad, indien men hieronder niet slechts den *goedertierene*, den *zachtaardige*, maar ook den *uitmuntende*, den *voortreffelijke* verstaan moet, verdient dien eertitel een Vorst, welke *Holland* aan het geweld eens vreemden veroveraars ontrukt, *Zeeland* van leenpligt geheel ontheven, de grenzen zijns gebieds, bijna zonder bloedstorting, aanmerkelijk uitgebreid, de veiligheid en rust inwendig bevestigd, het aanzien van den staat naar buiten verhoogd, den overmoed des Adels en der geestelijkheid, zoo wel als der gemeenten, gefnuikt, het regt onkreukbaar gehandhaafd, de gelijkheid in regten en lasten, hetgeen elders de vreesselijkste opschuddingen baarde, zonder tegenkanting tot stand gebragt, handel en nijverheid bevorderd, onder een zacht bestuur waar het vrijstond te zeggen wat men dacht, welvaart en overvloed verspreid, en door minzaamheid, edelmoedigheid en braafheid aller harten gewonnen had. Door zijne schitterende hoedanigheden, zijne huwelijksbetrekkingen met de magtigste huizen van *Europa*, en de vereeniging van *Henegouwen* met *Holland* en *Zeeland*, overtrof hij in aanzien en invloed al zijne voorzaten, terwijl de waardigheid van Stedehouder des Rijks hem bij de overige Rijksvorsten onderscheidde (3). De roem zijns naams was groot en alom verspreid. Men heette hem »den Magtige, den

(1) *Fragm. Vet. Chron.* in MATTHAEI *Anal.* T. I. p. 63. DE BEKA, p. 115.

(2) WILHELMUS PROCURATOR, p. 682. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVII. C. 35. p. 259. Het *Goudsch Kron.* bl. 99. SNOY, *Rer. Batav. Lib.* VIII. p. 118, *Oude Holl. Div. Kron.* XXIII. Div. C. 1. DE BEKA noemt hem, p. 115, »Princeps valde victoriosus in praeliis, approbatus in tyrociniis, illustris in hastiludiis, et valde socialis in contuberniis." Zie ook pag. 107. Een ander tijdgenoot roept uit: »Ach Grave WILLEM dyn dood is seer te beklaghen, ende is groten scade *Henegouwen*, *Hollant* ende *Zelant*, menich goet punt dat men van u seit. Zelve wair dii natuerlic vroet ende wys, ende die hem 't slants best verstont plaech di te nemen t' uwen rade. Overdaet ende vredebrake recht ghi scerpelic, dair ghy 't wist. Onvrede en oirloghe tusschen grote Heeren plaech di te soenen, ende vrunde te maken. Ach mochten si sine punte leeren die van sinen bloede gecomen syn, *Hollant* stonde noch in goeden scine. Noch hudendaechs seit men van hem, het was die goede...... *Fragm. Vet. Chron.* apud MATTHAEI *Anal.* T. I. p. 63. Minder gunstig, en te gestreng oordeelen WAGENAAR, D. III. bl. 35—237, STIJL, *Opkomst en bloei der Vereenigde Nederl.* bl. 416, uitg. van 1770, en TE WATER, *Vaderl. Hist. verk.* D. I. bl. 284, 285, over dezen Vorst, wien VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 53—55, V. KAMPEN, *Verk. Gesch. d. Nederl.* D. I. bl. 117—120, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 145—148, en BILDERDIJK, D. III. bl. 84, 85, 102—105, meer regt laten wedervaren.

(3) DE BEKA, p. 107.

meester der krijgsknechten, den bevelhebber der Vorsten (1)." Een ander noemt hem 1300—1339
» den alleredelsten Graaf van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*" en verheft zijne » wijsheid, schranderheid en braafheid, die algemeen bekend waren," terwijl hij hem » niet alleen tot bevrediging der Christen-Vorsten in 't gemeen, maar ook tot bijlegging der hoogloopende geschillen tusschen den Paus en den Keizer in het bijzonder geschikt keurt (2)." Minder oorlogzuchtig dan dapper, trachtte WILLEM steeds de naburige Vorsten en Heeren onderling te bevredigen. Uit dien hoofde werd hij overal en dikwerf als een scheidsman, die helder doorzigt en bedaardheid van geest met edele belangloosheid, stipte regtvaardigheid en onverpoosde werkzaamheid vereenigde, ingeroepen (3). Zijn ijver zou hem eens bijna het leven gekost hebben. De Koningen van *Frankrijk* en van *Bohemen*, de Graven van *Gelre*, van *Luxemburg*, van *Gulik*, van *Namen*, van *Bar* en van *Kleef*, met de Bisschoppen van *Keulen*, *Trier*, *Luik* en eenige andere Heeren, hadden zich tegen den Hertog van *Braband* verbonden. WILLEM, om aan den gruwel der verwoesting een einde te maken, laat zich, hoewel door het voeteuvel gekweld, op eene rosbaar onvermoeid van het eene kamp naar het andere voeren, tot hij ten laatste de bondgenooten tot eenen wapenstilstand heeft bewogen. Hij zelf wil den Hertog in den nacht nog die tijding overbrengen. De Brabandsche voorposten zien hem voor den vijand aan en maken gerucht. Elk vliegt te wapen, men wordt handgemeen, en het ware met den Graaf en zijn gevolg gedaan geweest, indien men hem niet nog te goeder uur herkend en gered had (4). Door dit bemoeijen met vreemde zaken echter, getuigt een

---

(1) DE BEKA, p. 107. » WILHELMUS apud omnes Principes terrarum adeo magnificatus est, ut ubique diceretur esse Magister militum et Praefectus Principum." VAN WIJN, *Huiszittend Leven*, D. II. St. I. bl. 191, 192 (qqq). J. C. DE JONGE, *Over de Hoeksche en Kabelj. twisten*, bl. 27, 28. WILLEM was ook gewoon aan verscheidene buitenlandsche Grooten jaargelden uit te keeren, mits zij hem in tijd van oorlog volk leverden. VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 50.

(2) MARINI SANUTI *Epistolae*, aangehaald bij WAGENAAR, D. III. bl. 237, VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 54, en V. KAMPEN, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 147.

(3) Een groot aantal voorbeelden hiervan wordt bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. van bl. 57—590 gevonden. De Heer van *Bergen op Zoom* liet zelfs de geschillen tusschen zijne onderdanen en de Hollanders ontstaan, ter beslissing van WILLEM. V. MIERIS, t. a. p. bl. 80. Voorzeker een bewijs van het hoogste vertrouwen in 's Graven regtschapenheid en billijkheid. Met deze deugden is echter WILLEMS besluit van den 1 van Louwmaand 1326 kwalijk overeen te brengen, waarbij hij zich erfgenaam verklaart van de nalatenschap der uitheemschen, welke in zijne landen sterven, ook zelfs wanneer zij getrouwd zijn. V. MIERIS, t. a. p. bl. 374.

(4) J. DE KLERK, *de Brabantsche Yeesten*, B. V. c. 25—28. Uitg. V. WILLEMS, Brussel, 1839. Verg. V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 54, 55.

1300—1339 Tijdgenoot, werden de hooge belangen van het land verwaarloosd (1). De bloeijende toestand in welken WILLEM zijne staten achterliet, wederspreekt dit. Ook klaagde men in dien tijd, dat hij »het vruchtbaar *Holland* zoo dikwijls verliet, om het bloemrijke »*Henegouwen* te bezoeken;" en wenschte »dat hij even als JAKOB, zich minder bij de schoone RACHEL (*Henegouwen*), dan bij de vruchtbare LEA (*Holland*) ophield (2)". Deze klagte kan in elk geval, slechts op de laatste helft zijner regeringsjaren toepasselijk zijn, toen welligt zijne ligchaamskwalen het hoogere en gezondere *Henegouwen* vorderden, zoo niet zijne tegenwoordigheid aldaar, tot bescherming van de grenzen des Rijks, het noodigst was (3). Maar indien ook deze redenen niet geldig waren, zou dan de gehechtheid aan en het verblijf in zijn geboorteland niet eene zeer verschoonlijke zwakheid zijn? (4) Men schildert hem af als »goed van leven en God ontziende (5)." Zijne godsvrucht bestond echter noch in het veelvuldig stichten van kerken, noch in het schijnbaar opzet, om een kruistogt naar het H. Land te ondernemen, waartoe hem de Venetiaan MARINO SANUTO in dertienhonderd vier en twintig trachtte over te halen, noch in het begiftigen van Priesters en monniken (6). De Utrechtsche geestelijkheid veeleer jammerde luide over 's Graven gestrengheid, en hem worden tijdelijke en eeuwige straffen voorspeld, wanneer hij de kerkelijken niet ongemoeid laat (7). Hoe weinig hij zich over deze bedreiging bekommerde blijkt uit zijn

(1) WILHELMUS PROCURATOR, p. 609, 610.

(2) WILHELMUS PROCURATOR, p. 611. Even als WAGENAAR, D. III. bl. 234, halen wij deze woorden des schrijvers niet aan als een blijk van zijn vernuft, maar als een bewijs zijner vrijmoedigheid, welke trouwens ook uit verscheidene andere plaatsen, zoo als p. 610, 632, 635 en 699 kenbaar is.

(3) SCRIVERIUS, *Toetssteen op het Goudsch Kron.* bl. 271. BILDERDIJK, D. III. bl. 104.

(4) V. KAMPEN, *Verk. Gesch. d. Nederl.* D. I. bl. 121.

(5) *De Klerk uit de laage Landen*, bl. 204.

(6) WILHELMUS PROCURATOR, p. 716, 717. WAGENAAR, D. III. bl. 235, 236. BILDERDIJK, D. III. bl. 104. SANUTO had zijn werk, »Over de middelen, om het H. Land te herwinnen en te behouden" (*Liber Secretorum Fidelium Crucis*), ook WILLEM aangeboden, dien hij: *Comes Hanoniae, Flandiae et Xelandiae ac Frisiae Dominus*, betitelt. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 373. WILLEM stichtte aan de St. Pieters-kerk te *Middelburg* in 1314 een kapittel van veertien Kanoniken en eenen Domheer. Zie V. MIERIS, op den *Klerk der laage Landen*, bl. 204 (2). Overigens getuigen slechts zeer weinige Charters van 's Graven milddadige gezindheid jegens de Geestelijken; uit verscheidene daarentegen blijkt, hoezeer hij hunnen wandel gadesloeg. Zie b. v. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 515, 516, 533.

(7) WILHELMUS PROCURATOR, p. 632, 635, 699.

verbod aan de kloosterlingen en Geestelijken » vaste goederen of tienden te koopen, dewijl 1300—1339
daardoor de grafelijke inkomsten verminderd werden (1).” En zulk eene vermindering duldden evenmin zijne buitenlandsche oorlogen en reistogten, als de luister van zijn Hof, de pracht, welke hij bij uitheemsche plegtigheden ten toon spreidde, en de schitterende ridderfeesten of steekspelen, die hij gaf en welke der geestelijkheid geweldig tegenstonden (2). Men verhaalt, dat op een dezer steekspelen te *Haarlem* gehouden, en hetwelk eene geheele week onder luisterrijke feesten voortduurde, tien, naar anderen, twintig Graven, honderd Baanrotsen en duizend Ridders met een talrijk gevolg tegenwoordig waren (3). Deze verkwistende liefde voor praal en vertooning in WILLEM III, kan slechts door den bloei en welvaart, welke hij in zijn gebied tot eene vroeger ongekende hoogte opvoerde, verontschuldigd worden. De belangen des handels lagen hem bijzonder aan het hart, en hiervan getuigen vele zijner wetten en bepalingen (4). Hij schijnt hoofdzakelijk ook daarom zich in den *Rijn*-oorlog gemengd, en twee roofnesten aan den *Rijn*, de sloten *Bruil* en *Volmenstein*, op verzoek des Aartsbisschops van *Keulen*, na eene hardnekkige belegering, ten gronde toe geslecht te hebben (5). Verscheidene steden, inzonderheid *Dordrecht*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Zierikzee* en *Goes*, had hij met nieuwe voorregten begunstigd of in de oude bevestigd (6); den inwendigen toestand des lands door een naauwkeurig toezigt op dijken en wegen, aanmerkelijk verbeterd (7), de nijverheid bevorderd en voor de verstandelijke ontwikkeling van het opkomende geslacht gezorgd (8).

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 464, 477. G. BRANDT, *Hist. d. Ref.* D. I. B. I. bl. 25.

(2) Verg. WILHELMUS PROCURATOR, p. 587, 606, 610.

(3) DE BEKA, p. 107. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVII. C. I. p. 244.

(4) Zie VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. van bl. 44—571. Tot gemak des handelsverkeers had WILLEM met JAN van *Braband* besloten ééne munt te slaan, die in beide landen gangbaar zoude zijn. V. MIERIS, t. a. p. bl. 575. Vroeger had hij de waarde van het geld in zijn gebied geregeld. V. MIERIS, t. a. p. bl. 496. Over de zeevaart en den handel der Hollanders van dien tijd vindt men eene aanmerkelijke plaats in M. SANUTI *Liber secretorum Fidelium Crucis*, bij V. MIERIS, t. a. p. bl. 373.

(5) WILHELMUS PROCURATOR ad annum 1324, p. 626. DE BEKA, p. 107.

(6) Verg. VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. van bl. 42—543. Uit een Charter van den 19 van Herfstmaand 1336 aan de bewoners van *Reimerswaal* gegeven, blijkt, dat *Dordrecht* toen reeds in het bezit des stapelregts hersteld was. V. MIERIS, t. a. p. bl. 587.

(7) Veelvuldige bepalingen betreffende de dijken en dijkbesturen worden bij VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. van bl. 263—571 gevonden.

(8) Zie VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 38, 39, 282, 345, 453, 575.

1300— 1339 Onder de belangrijkste bijzondere voorvallen tijdens het bewind van dezen Vorst, behoort de vernietiging der Tempeliers. Vóór ongeveer twee eeuwen hadden verscheidene Fransche Ridders in *Palestina* zich ter bescherming der bedevaartgangers en van het Heilige Graf vereenigd, en naar hun verblijf, in de nabijheid des ouden tempels, den naam van Milites Templi, Templarii (Tempel-heeren of Tempeliers) ontvangen. Sinds het hernemen van *Jeruzalem* door de Saracenen, hadden zij zich over geheel *Europa* verspreid en allengs in vermogen en aanzien de meeste geestelijke orden overtroffen. Zij leefden ongehuwd en even als de monniken, doch niet onder zulk eene gestrenge tucht, in gemeenschap van goederen, in rijkbegiftigde gestichten bijeen. Hun gedrag echter, zoo niet veel meer hun ontzaggelijke rijkdom, had reeds lang de aandacht der geestelijke en wereldlijke Grooten tot zich getrokken. Men beschouwde hen als ten hoogste gevaarlijk voor Kerk en Staat, beschuldigde hen van de gedrogtelijkste stellingen, vervolgde hen, bovenal in *Frankrijk*, waar zij door het geheele Rijk op éénen dag gevat werden, en sprak eindelijk op de kerkvergadering te *Vienne*, in dertienhonderd twaalf, over de geheele orde het vonnis van vernietiging of opheffing uit, hetwelk met den wreedsten spoed in *Frankrijk*, *Engeland*, *Schotland* en *Italië* voltrokken werd. Dit geschiedde ook hier te lande, waar zij ongetwijfeld aanzienlijke goederen bezaten. Zij hadden, naar men wil, gestichten in *Nijmegen*, *Haarlem*, op *Texel*, in *Medemblik*, *Zierikzee*, *Middelburg* en elders op *Walcheren*, in de *Meijerij van den Bosch* en op andere plaatsen. In *de Nederlanden* werden zij, naar het schijnt, even als elders in *Neder-Duitschland* of *Neder-Saksen*, allen op één tijdstip overvallen. Immers wordt verhaald, dat de regering van *Zierikzee* eene geheime verzegelde aanschrijving ontving, met last die op eenen bepaalden nacht ten twaalf ure in den vollen Raad te openen, en den inhoud dan onverwijld ten uitvoer te brengen. Het was een bevel, zich van de Tempel-heeren meester te maken. Met geweld drong men hun gesticht binnen en allen werden omgebragt behalve twee, welke zich in een berucht huis bevonden en ontkwamen. Hunne goederen, zoo hier als overal in de *Nederlanden*, werden den *St. Jans Heeren* of Joannieten afgestaan, welke men van aandeel aan hunnen ondergang niet geheel kan vrijspreken (1).

---

(1) M. Z. V. BOXHORN, *Nederl. Hist.* bl. 184—188, wien BRANDT, *Hist. d. Ref.* D. I. B. I. bl. 26, N. GURTLERI *Hist. Templariorum*, p. 398, *Amstel.* 1703, en WAGENAAR, D. III. bl. 192 volgen. A. MATTHAEUS, *de Equestri ordine Melitensi*, in de *Analecta*, T. V. p. 936 sqq. Verg. S. DE WIND, *Verh. over de vernietiging van de orde der Tempelieren, bijzonder met betrekking tot ons vaderland*, in de *Mnemosyne*, D. XVI. (VI.) bl. 313—337. BILDERDIJK, D. III. bl. 106—111. *Bijv.* bl. 239—253; en bovenal de aanmerkingen van den Hoogleeraar TYDEMAN, bl. 300 enz. L. V. VELTHEM, een tijdgenoot, zegt ronduit, dat de Paus en de Koning van *Frankrijk* hoofdzakelijk
——— die Templiers verdeden
Om haer goet, ende om haer rijcheden." *Sp. Hist.* B. VI. c. 9. bl. 374.

De voorspoed welken de staat, sinds het verdrijven der Vlamingen, onder WILLEM III genoot, was slechts eenmaal door eene vreesselijke ramp afgebroken geworden. Twee jaren na het vernietigen der Tempeliers, verspreidde hongersnood, door de aanhoudende regens veroorzaakt, welke het veldgewas bedierven, eene naamlooze ellende over deze gewesten. Van kommer en gebrek bezweken de armen in grooten getale op de wegen. Bloedverwanten, ouders, kinderen, echtgenooten zelfs schuwden elkander, en weigerden de een den ander den noodigsten onderstand. Door het slechte en walgelijke voedsel, daar de lijken van dieren raauw verslonden werden, ontstond eene hevige pest, welke een overgroot getal slagtoffers medesleepte en tot in het volgende jaar voortwoedde, toen een rijke oogst of aanvoer van buiten, een overvloed van koorn opleverde, welke aan den bangen nood een einde maakte (1). 1300—1339

UTRECHT. OVERIJSSEL. DRENTHE. Gedeeltelijk ten koste van het *Sticht*, was *Holland* tot die hoogte van magt en aanzien opgestegen, welke het onder Graaf WILLEM III bereikte. Bisschop WILLEM *van Mechelen* had zijne staten, door tweespalt geschokt, in de uiterste verwarring achtergelaten. Het *Neder-Sticht* was bijna geheel onder den invloed van *Holland* gebragt, terwijl vele Boven-Stichtsche Edelen den Graaf van *Gelre* voor hunnen leenheer erkenden (2). Onder zulke omstandigheden was de keuze van eenen opvolger meer dan ooit moeijelijk, en vreemde belangen speelden er de hoofdrol in. Door deze geleid, verklaarden zich eenige Kanoniken voor GUI *van Henegouwen*, destijds schatmeester der Luiksche kerk; de anderen voor ADOLF (RUDOLF) *van Waldek*, Domproost te *Utrecht* (3). Op het berigt van 'sBisschops dood, had GUI zich onmiddellijk uit *Zierikzee* naar *Holland* gespoed en was hier door

---

(1) WILHELMUS PROCURATOR, ad annos 1314, 1315, p. 579, 580. L. V. VELTHEM, *Spiegel Hist.* B. VI. c. 24, 25. bl. 392—395. BUCHELIUS ad HEDAM, p. 231, 237. Om dezen tijd leefde de vermaarde Spaarnewouder Reus KLAAS VAN KYTEN, zoo stout door VONDEL in den *Gijsbrecht van Aemstel* geschilderd, en wiens ligchaamslengte weleer op den muur in de kerk te *Spaarnewoude* geteekend was. WILHELMUS PROCURATOR, welke in zijne jeugd hem gezien had, getuigt, p. 606, 607, dat »personen, die zeer lang waren, onder zijn uitgestrekten arm doorgingen, en dat zijn schoen gemakkelijk vier voeten van zeer groote menschen konde bevatten." Dezelfde schrijver maakt te zelfden tijde ook gewag van eene Zeeuwsche reuzin, »bij wie lange mannen zelfs maar kleine kinderen schenen te zijn, en welke met deze ligchaamsgrootte eene verbazende ligchaamskracht vereenigde. Met elke hand te gelijk konde zij een ton Hamburger bier opheffen en voortdragen, en bragt een balk, welken acht mannen niet opligten konden, waar men dien hebben wilde. Zij bevond zich in 1323 bij de krooning van Koning KAREL IV van *Frankrijk*, onder het gevolg van Graaf WILLEM III.

(2) Zie *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 413.

(3) DE BEKA, p. 105. HEDA, p. 229.

1300—1339 zijnen broeder, Graaf JAN II, weldra gevolgd, die, niets sparende om zijn doel te bereiken, hem den mijter verschafte en hierdoor den vrede met het *Sticht*, bovenal in
1301 dit tijdsgewricht voor *Holland* zoo belangrijk, verzekerde (1). ADOLF begaf zich naar *Overijssel* of het *Boven-Sticht* (2). Hij werd echter nog in hetzelfde jaar door Paus BONIFACIUS VIII tot Bisschop van *Luik* verheven, en GUI hierdoor in het gerust bezit des Utrechtschen zetels gesteld (3). Ongetwijfeld heeft de belofte der stad *Utrecht*, in dertien honderd aan JAN II en GUI, als zijnen Stadhouder, afgelegd, om zoo het bisdom openviel, zich voor dengenen te verklaren, op wien de keus van den Graaf, zijn broeder of hunne nakomelingen zou vallen, op het verkiezen van GUI grooten invloed gehad (4).

Gelukkig zou het voor de inwendige rust van den staat geweest zijn, indien niet de belangen van het Henegouwsche Huis den nieuwen Kerkvoogd in den Vlaamschen
1304 krijg gewikkeld hadden. Zijne gevangenneming bij den togt op *Duiveland*, en de komst van GUI *van Vlaanderen* in *Holland*, ontvlamde op nieuw het vuur der burgerlijke tweedragt in *Utrecht* (5). Sinds eenigen tijd was de burgerij dier stad in twee aanhangen verdeeld, doch welker oorsprong onbekend is (6). De partij van JAKOB *van Lichtenberg*, *Holland* toegedaan, was door de verheffing van GUI tot de Bisschoppelijke waardigheid, in aanzien gestegen en dreef boven, in weerwil der andere of tegen-Hollandsche partij van welke LAMBRECHT *de Fries* (*de Vrese*) het hoofd was. Bisschop GUI had echter beide hoofden, althans naar het scheen, met elkander verzoend (7). Op de treurige mare van zijn ongeval kwamen ook beiden overeen, alle bijzondere veeten ten behoeve van het algemeeen belang, ter zijde te stellen, en beloofden elkander met eede wederkeerige hulp en trouw, ten einde de stad, tot op de terugkomst des Bisschops, in goeden staat en in vrede te houden. Doch het verdrag werd spoedig aan de zijde van LAMBRECHT *de Fries* geschonden, en de burger-woede barstte geweldig los. De Ridder GERRIT BRUCKEN of BROEK was haar eerste slagtoffer, en werd voor zijn eigen huis omgebragt. LICHTENBERG, zijn zwager WILLEM *van Rodenburg*, diens zoon, en de Ridder WERNER werden gevangen naar het huis *Vresenburg* gebragt; doch LICHTENBERG en

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VII. bl. 60—65. Zie hiervoor, bl. 12, 13.

(2) DE BEKA, p. 105. HEDA, p. 230.

(3) BUCHELIUS ad BEKAM, p. 109 (a), ad HEDAM, p. 231 (a).

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 14.

(5) Verg. hiervoor, bl. 17—19.

(6) BUCHELIUS ad HEDAM, p. 232 (c). Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 411.

(7) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 155, vs. 1031—1035.

WERNER weldra in de stilte van den nacht, naar het *St. Katharina veld* gevoerd en vermoord. De bloedverwanten der verslagenen dorstten naar wraak, en *Utrecht* werd een tooneel van openbaren krijg en bloedvergieting (1). In dezen staat van zaken rukte GUI *van Vlaanderen* naar de stad op, nam haar in en veranderde het stedelijk bestuur naar zijn wil. Geheel het *Neder-Sticht* geraakte in de magt der Vlamingen, behalve de sloten van ZWEDER *van Montfoort*, HUBRECHT *van Vianen*, en die van *Zuilen* en van *Bosichem*, welke stand hielden. GIJSBRECHT *van IJsselstein* werd weder in het bezit zijns slots gesteld, hem door JAN I ontweldigd. De overwinnaar hiermede niet vergenoegd, eischte zelfs van de Stichtsche geestelijkheid, dat zij tot den Bisschoppelijken zetel, als ware deze opengevallen, zijnen neef WILLEM *van Gulik* zou verheffen. En waarschijnlijk zou ook dit verlangen, hetwelk door de afgezanten van *Gulik* onderschraagd werd, bevredigd zijn geworden, indien niet de omwenteling door WITTE *van Haemstede* in *Holland* bewerkt, de Vlamingen uit het *Sticht* verdreven had (2). De nederlaag van GUI *van Vlaanderen* in den zeeslag voor *Zierikzee*, en de vlugt van RENESSE uit *Utrecht* herstelden weldra Bisschop GUI, welke tegen GUI *van Vlaanderen* werd uitgewisseld, in het bezit zijns stifts (3). 1300—1339 1305

Om den binnenlandschen vrede te verzekeren, erkende GUI, na een naauwkeurig onderzoek, het hooge regtsgebied van het *St. Jans*-kapittel in het *Sticht*, en bevestigde de voorregten der Kerk zoowel als die der Utrechtsche burgers, welke hij daarenboven met eenige nieuwe keuren vermeerderde (4). Het gelukte hem eenen, althans tijdelijken zoen te treffen tusschen de stad *Utrecht* en de burgers, welke in zijne afwezigheid daaruit verdreven waren, en die men als vijanden beschouwde. Slechts met uitzondering van LAMBRECHT *de Fries* en eenige zijner aanhangers, werden al de overigen, onder oplegging van een bepaald zoengeld, teruggeroepen en in hunne goederen hersteld (5). Ter handhaving der inwendige rust zag hij zich later insgelijks genood- 24 v. Zomermaand 1307

---

(1) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 155. De *vermeerderde* BEKA, in MATTHAEUS, *Analect.* T. III. p. 196, 197. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVI. c. 13. p. 239. De zoenbrieven van Bisschop GUI bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 65, 66, 105.

(2) MELIS STOKE, D. III. B. VIII. bl. 155, 156. DE BEKA, p. 106. De *vermeerderde* BEKA, bl. 197. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVI. c. 13. p. 239. HEDA, p. 230. Zie hiervoor, bl. 19—22.

(3) Zie hiervoor, bl. 22—32. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVI. c. 18. p. 242. HEDA, p. 230.

(4) HEDA, p. 231. BUCHELIUS ad HEDAM, p. 234—237. De *vermeerderde* BEKA, bl. 200, 201. VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 50.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 66—68.

1300—1339 zaakt den zoon van LICHTENBERG, zijne bloedverwanten en vrienden de stad te ontzeggen. Van tijd tot tijd werden er nu gevechten tusschen de ballingen en de Utrechtsche burgers geleverd. In een dezer gevechten, niet verre van *Amersfoort*, verloor van LICHTENBERG den strijd, en met even weinig geluk bestreed hij bij de brug te *Jutphaas* zijne tegenpartij, die zegepralend stadwaarts keerde (1). Eindelijk werd weder een zoen getroffen. LAMBRECHT *de Fries* echter en eenige zijner medehelpers in den moord aan
21 v. Zomermaand 1310 de Lichtenbergers gepleegd, werden op nieuw balling verklaard, en den overigen onruststokers van beide zijden het stichten en begiftigen van een altaar binnen *Utrecht*, op straf van ballingschap, tot boete opgelegd (2).

Ter behartiging van de belangen der Geestelijken, had zich Bisschop GUI kort te voren op de kerkvergadering te *Keulen* bevonden, welke door den Aartsbisschop HENDRIK, onder wiens kerkelijk gebied hij behoorde, was bijeengeroepen. Behalve onderscheidene bepalingen ter gunste der Geestelijken, werd hier ook vastgesteld, dat voortaan, naar Roomsch kerkgebruik, in het kerkelijke het jaar niet met *Paschen*, zoo als aan de Hoven, maar met *Kersmis* zou beginnen. Hieruit ontsproot de zoogenaamde *Kerkelijke Stijl* en de *Stijl van den Hove*, welke in burgerlijke of wereldlijke zaken ge-
1311 volgd werd. (3). — Het volgend jaar was GUI op de kerkvergadering te *Vienne* tegen-

(1) De *vermeerderde* BEKA, bl. 201. HEDA, p. 231. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVI. c. 21. p. 243.

(2) BUCHELIUS ad HEDAM, p. 232, 233 (*c*). V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 105.

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 194. In *Vlaanderen*, *Braband*, *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* bezigde men den Hofstijl, die ook in *Frankrijk*, *Engeland* en te *Keulen* gevolgd werd, toen Bisschop GUI in 1310 in zijn regtsgebied, den aanvang des Nieuwen Jaars, even als in het grootste gedeelte van *Duitschland*, in *Gelre* en vroeger in de meeste Nederlandsche gewesten gebruikelijk was, op den 25 van Wintermaand terugvoerde. Daar het verschil tusschen *Hof-* en *Kerkstijl* in het beginnen van het jaar gelegen is, zoo geeft dit alleen verandering in de maanden en dagen van het jaar, welke den Paaschdag voorgaan. Naar den *Hofstijl* behooren deze tot het vorige, naar den *Kerkstijl* tot het volgende jaar: van daar de schrijfwijze b. v. 5 van Lentemaand $\frac{1311}{1312}$. Beide, *Kerkelijke* en *Hofstijl*, welke men ook den *Ouden Stijl* noemt, hielden stand tot dat het beginnen van het jaar met den eersten van Louwmaand, door een bevelschrift van FILIPS III van den 16 van Zomermaand 1575, in de *Nederlanden* ingevoerd, en zeven jaren later aldaar de *Gregoriaansche*, of zoogenaamde *Nieuwe Stijl*, aangenomen werd. Verg. BUCHELIUS ad HEDAM, p. 238. J. V. D. WATER, *Voorr. v. h. Utr. Placaatb.* bl. 25—30. HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. I. bl. 307—312 NIJHOFF, *Gedenkw.* D. I. bl. 79, 86, 107, 114. BILDERDIJK, D. III. bl. 238. Het oud-Germaansche gebruik den tijd niet bij dagen, maar bij nachten te rekenen (TACITUS, *de Morib. Germ.* c. XI) heeft tot in de veertiende eeuw in de *Nederlanden* stand gehouden. Zie den zoenbrief van Bisschop GUI bij BUCHELIUS, op HEDA, bl. 232. V. LOON, *Aloude Regeeringsw. v. Holl.* D. III. bl. 301. NIJHOFF, *Gedenkw.* D. I. bl. 154, 311.

woordig, waar de orde der Tempelieren werd afgeschaft. Op aandringen des Konings van *Frankrijk*, bood Paus CLEMENS V hem den kardinaalshoed aan, dien hij weigerde, doch eene jaarwedde van vijfhonderd ponden van Koning FILIPS *den Schoone* aannam (1). Hij vertoefde eenen geruimen tijd aan het Fransche Hof. Men verhaalt, dat hij zich met den Koning te *Pontoise* bevond, waar deze Vorst, als scheidsman, de Graven van *Vlaanderen* en *Holland* met elkander trachtte te verzoenen (2). Dit is echter aan eenigen twijfel onderworpen, dewijl kort te voren een vredesverdrag tusschen de beide Graven getroffen was, hetwelk destijds nog onderhouden werd (3). 1300—1339.

Intusschen had eene valsche mare van 's Bisschops overlijden, de Friezen van *Stellingwerf* in opstand gebragt. Reeds in dertienhonderd zes was het slot *Vollenhoven* in het *Boven-Sticht* door hen belegerd, doch door den burgheer HERMAN dapper en zoo lang verdedigd geworden, tot het ontzet werd (4). Drie jaren later hadden zij de vijandelijkheden hernieuwd, de kerk van *Vollenhoven* geplunderd, het slot belegerd en vele baldadigheden gepleegd. GUI, onder wien zij behoorden, had hen deswege met den ban bedreigd, welke het volgende jaar, daar zij in weerspannigheid volhardden, over hen werd uitgesproken (5). Om hen in bedwang te houden, was hij begonnen eene nieuwe sterkte in *Stellingwerf*, op eenen grond welke hem toebehoorde, op te werpen, toen een Pausselijk ontbod hem naar *Vienne* riep. De Stellingwervers bedienden zich van zijn afzijn en van het gerucht zijns doods; zij vernielden het nog onvoltooide werk, en sloegen het beleg voor het wel voorziene slot *Vollenhoven* (6). Geweldig was de aanval, dapper de verdediging. Reeds was menige storm afgeslagen, toen een ongewoon groot schietgevaarte of katte, drie verdiepingen hoog en sterk met manschappen bezet, werd opgerigt. De eerste verdieping was met werptuigen en slingeraars, de tweede met boogschutters, en de derde met bijldragers voorzien. Het geheele tuig was voor het vuurvatten met ossenhuiden omkleed, en voorts tegen het beuken der stormrammen, met eene borstwering van gevlochten teenen omringd. De Friezen voerden dit vreesselijk

---

(1) DE BEKA, p. 107. HEDA, p. 231.

(2) DE BEKA, p. 107.

(3) Zie hiervoor, bl. 37.

(4) F. A. EBBINGE WUBBEN, *Het aloude Overijsselsche geslacht van Vollenhoven*, in den *Overijsselschen Almanak* voor 1843, bl. 82, 90.

(5) Zie den Bisschoppelijken banbrief van den 4den van Bloeimaand 1310, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 94, 95. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 137—139. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 239—244. V. WIJN, *Levensschetse van* NIC. V. PUTTEN, bl. 53.

(6) DE BEKA, p. 107. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 189.

1300—1339 gevaarte op vijf voeten na aan den muur en spanden alle krachten in, om den hoogsten slottoren neer te vellen en de boogschutters van de wallen te verdrijven, ten einde alzoo het slot binnen te dringen. Bisschop GUI van het gevaar waarin de belegerden verkeerden verwittigd, begaf zich onverwijld uit *Frankrijk* en naar *Holland* (1). Hier werd terstond heirvaart geboden en eene vloot uitgerust met welke de Bisschop, verzeld door DIRK *van Brederode*, NIKOLAAS *van Putten* en andere Ede-
1312 len, tot ontzet van het slot de *Zuiderzee* overstak. Nieuwe moed ontvonkte de burgzaten toen zij van de torentransen de schepen zagen naderen. Het gelukte hun een brandend vaatje met salpeter, zwavel, pek en andere ontvlambare stoffen gevuld en van buiten met ijzeren haken voorzien, op het stormtuig der Friezen te werpen, waaraan het zich vasthechtte. De wind blies het vuur aan, zoodat spoedig de bovenste verdieping in brand geraakte, instortte en vijftig Friezen verpletterde. Steeds woedender grepen de vlammen om zich henen, en niet dan zwaar gewond ontkwam de overige bezetting uit het brandende gevaarte, dat kort daarop geheel inviel en verteerd werd. In de verwarring, welke dit onder de belegeraars verwekte, deed de slotvoogd eenen uitval, welke aan vijfhonderd Friezen het leven kostte en de anderen op de vlugt joeg. Ondertusschen was de Bisschop geland en had zich met eene Stichtsche bende onder FLORIS, den Domproost van *Utrecht*, en JAN, Heer van *Arkel*, vereenigd. Na lang beraad, besloot men naar *Friesland* te trekken en de naaste dorpen, inzonderheid *Stellingwerf*, door vuur en zwaard te verwoesten. Doch des nachts vóór den daartoe bepaalden dag, had een zware stortregen door een hevigen storm vergezeld, de wegen derwijze onbruikbaar gemaakt, dat de togt gestaakt moest worden. Zelfs werd de bisschoppelijke legerplaats opgebroken en de vloot naar *Holland* teruggezonden, te meer dewijl het naderende wintergetijde den toegang naar *Friesland* bezwaarlijk maakte (2). Ook traden de Stellingwervers met den Bisschop in onderhandeling, waarop een verdrag
1313 volgde, bij welk zij, gelijk mede de Schoterwervers en Oostergoërs, hem vergoeding der schade door de Vollenhovenaars geleden, naar het schijnt, ingewilligd en hem

(1) Op gezag van DE BEKA, p. 108, verhalen J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVII. c. 5. p. 246, WAGENAAR, D. III. bl. 195, F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 237, GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 122, 123, en anderen, dat GERARD, Proost van *Deventer* en broeder van den manhaften slotvoogd HERMAN, den Bisschop in *Frankrijk* van den toestand der belegerden kennis gaf. Uit echte bescheiden blijkt echter, dat HERMANS broeder niet GERARD maar BERNHARD heette, welke eerst Deken te *Deventer*, naderhand Proost te *Zwol* geweest, doch reeds in 1309 overleden was. HERMAN zelf was het daaraanvolgende jaar gestorven. Zie den *Overyss. Alm.* voor 1843, bl. 82.

(2) DE BEKA, p. 107, 108. H. BRUMANI *Res Transisalanae*, in DUMBAR'S *Analecta*, T. II. p. 112—117.

acht en veertig landhoeven met de dienstbaren te *IJsselham*, nevens meer andere goederen toegewezen hebben (1). Daarentegen had GUI de landen van *Amstel* en *Woerden* reeds te voren, uit erkentenis voor de hem betoonde hulp, aan zijnen neef, Graaf WILLEM III, afgestaan (2). 1300—1339

Ernstig trachtte thans de Bisschop den vervallen staat der geldmiddelen te verbeteren; en daar de inkomsten, naar het scheen, niet konden vermeerderd worden, besloot hij zijne uitgaven te verminderen, en begaf zich te dien einde naar *Frankrijk*, waar hij vier jaren vertoefde (3). Bij zijne terugkomst moest hij vele ingeslopene misbruiken her- 1317
stellen, en de overtreders der openbare rust en der bestaande wetten straffen. Hij zag zich zelfs verpligt de wapenen, ter zake eener voogdijschap op te vatten. Tien jaren geleden had Jonkheer JAN *van Benthem* hem het burggraafschap van *Utrecht* opgedragen, om daarmede GIJSBRECHT *uit den Gooije* te beleenen, gelijk geschied was (4). Het schijnt, dat deze leenman een onmondigen zoon had achtergelaten. Althans het bestuur over de goederen van zekeren GIJSBRECHT *uit den Gooije*, een minderjarig Stichtsch edelman, had GUI vóór zijn vertrek naar *Frankrijk* aan JAN *van Kuilenburg* en NIKOLAAS *van Kats* toevertrouwd. Bij zijne terugkomst vorderde hij van de beide bewindvoerders rekenschap en verantwoording, welke zij weigerden. Ondersteund door Hollandsche benden, belegerde hij hen op het slot *ten Gooije*, hetwelk eerlang bij verdrag en belofte van voldoening overgegeven en aan ARNOUD *van IJsselstein*, nevens WILLEM, een natuurlijken zoon van FLORIS V, in handen 29 v.
gesteld werd. Doch dienzelfden nacht overleed de Bisschop aan een hevig toeval, Bloeim. 1317.
niet zonder vermoeden van vergiftigd te zijn. De weerspannige Heeren maakten zich onmiddellijk bij verrassing weder meester van het slot, en ter naauwernood konde het lijk des Bisschops, in de uiterste haast naar *Utrecht* gevoerd worden (5).

---

(1) MATTHAEUS, *Anal.* T. III. p. 206 (1). V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 137. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 151.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 121. In dezen afstandsbrief, geteekend den 11 van Wijnmaand 1311, getuigt GUI, dat hem de genoemde goederen door zijn broeder JAN II, *voor het leven* waren opgedragen. Uit den giftbrief zelven van den 12 v. Bloeimaand 1300 blijkt integendeel, dat zij hem geschonken werden *tot zoolang hij een bisdom zou gekregen hebben.* Zie *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 11. En in 1305 erkende hij die goederen *niet langer te mogen bezitten, dan het Graaf* WILLEM III *behaagde.* Zie *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 47.

(3) DE BEKA, p. 108.

(4) VAN DE WATER, *Utrechts Placaatboek*, D. III. bl. 50.

(5) DE BEKA, p. 109. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVII. c. 12, p. 250. *Libr. Obit.* S. PETRI et *Major. Eccl. Traj.* apud MATTHAEI *Analect.* T. III. p. 209. Verg. *Bat. Sacra.* D. II. bl. 269, en de aant. van V. RHIJN, bl. 300.

1300—1339 Gui *van Henegouwen* had bijna zestien jaren het *Sticht* bestuurd. Vroeger was hij Kanonik te *Kamerijk* geweest (1). Hij moet echter niet altijd in den geestelijken stand, maar zelfs, naar het schijnt, eenmaal gehuwd geweest zijn. Men vindt ten minste in de oorkonden dier dagen van twee zijner dochters melding gemaakt (2). Bij een schoon gelaat, eene fraaije gestalte en bevallige welsprekendheid worden hem een helder verstand, een schrander doorzigt en andere uitstekende hoedanigheden toegekend (3). Zijn gedrag met betrekking tot HERMAN *van Vollenhoven*, getuigt evenwel niet, dat getrouwheid aan woord en beloften onder zijne deugden behoorde. De moedige burgvoogd had al zijne landen en goederen verpand of verkocht, om het hem aanvertrouwde slot ten einde toe te kunnen verdedigen. Gui prees grootelijks 's mans beleid en sloeg hem ridder met de woorden: »Hij was sterk, standvastig en getrouw." »Altijd getrouw, getrouw tot in den dood" hervatte HERMAN en plaatste deze spreuk op zijn ridderlijk wapen. Gui beloofde hem al zijne goederen te zullen lossen, doch vergat dit; en HERMAN stierf »rijck in eere maer arm aen goet en vol droefenis om GUI's ondanck." Zijn zoon had de wijk naar *Friesland* genomen, en zijne dochter was non geworden in het klooster *Mariënburg* of *Zwartewater* (4). Slechts weinig vlekken van dien aard echter ontsieren het karakter van dezen Kerkvoogd, wien als krijgsman dapperheid, noch als staatsman beleid ontbrak, en die de hooge pligt van den regent, de bevordering van het volksgeluk, met naauwgezetheid vervulde. Hij had vele nuttige verbeteringen en inrigtingen, bovenal betrekkelijk het dijkwezen, tot stand gebragt, *Utrecht* en andere steden in de oude voorregten bevestigd of met nieuwe begiftigd, de landzaten tegen den moedwil des adels beschermd, de strooptogten der Friezen beteugeld, het bisdom van roovers gezuiverd en de veiligheid van den staat tegen buitenlandsch geweld, door het stichten van onderscheidene sloten verzekerd. Hierdoor waren onder zijn bestuur de welvaart en het vermogen van het *Sticht*, inzonderheid van de Overijsselsche steden, aanmerkelijk toegenomen; en hij zelf had door eigen spaarzaamheid en inkrimping, de verachterde geldmiddelen des bisdoms tot dien staat gebragt, dat hij het *Sticht* zonder schulden na-

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 38.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 177. De eene dochter, MARIA, was gehuwd aan ARNOUD *van IJsselstein*; de tweede, ALEID, aan OTTO *van Asperen*. ALEID werd later non te *Koningsveld*. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 260.

(3) DE BEKA, p. 109.

(4) F. A. EBBINGE WUBBEN, *Het aloude Overijsselsche Geslacht van Vollenhoven*, in den *Overijss. Alm.* voor 1843. bl. 82.

liet (1). Uit gehechtheid aan zijne onderdanen had hij den aangeboden kardinaalshoed afgewezen (2). De opdragt dezer waardigheid, en dat hij vaak als scheidsman tusschen vreemde mogendheden optrad, getuigen welk een aanzien hij ook buiten de grenzen zijns gebieds genoot (3). Niet bij de stoffelijke belangen zijns stifts hadden zijne zorgen zich alleen bepaald. Er bestaat nog een bevelschrift, waarin hij met ernst en gestrengheid tegen de grove misbruiken, bij de kerkelijken en leeken zijns geestelijken regtsgebieds ingeslopen, bepalingen maakt en den kerkdienaren hunne pligten voorschrijft (4). Dit belangrijk staatsstuk, welks inhoud grootendeels overeenkomt met de bevelen door Bisschop JAN *van Zirck* uitgevaardigd, toont den diepgezonken staat der zedelijkheid en godsdienst in die tijden, en hoe moeijelijk het toen viel de misdaad en het zedebederf te beteugelen (5). 1300—1339

FREDERIK *van Zirck*, Proost van *St. Pieter* te *Utrecht*, welke nu den bisschopszetel betrad, was uit hetzelfde geslacht als de vroegere Kerkvoogd JAN *van Zirck* gesproten, en op aandringen van Graaf WILLEM III gekozen (6). Hij liet zich te *Rome* wijen, doch verspilde hierdoor niet alleen het vermogen door zijnen voorganger bespaard, maar bezwaarde ook het *Sticht* met nieuwe schulden. Dit verwekte misnoe- 1318
gen en strekte grootelijks tot verkleining van het aanzien des Bisschops. Reeds in het volgende jaar stonden de Heeren van *Lijnden*, van *Kesteren* en van *Ommeren* openlijk tegen hem op, legden het slot *Dullenburg* of *Tollenburg*, in de *Marsch* tegenover *Reenen* door GUI gesticht, voor een groot gedeelte in de asch, en den *Rijn* overtrekkende, roofden zij 's Bisschops karren en wagens. FREDERIK ontbood hulp van REINOUD I van *Gelre*, zijn leenman wegens de *Veluwe*, doch te vergeefs, dewijl de ongelukkige Vorst zelf kort daarna door zijn eigen zoon in den kerker geworpen werd (7). Daarentegen vonden VAN LYNDEN en zijne medehelpers eenen bondgenoot in den jongen REINOUD II, die hen waarschijnlijk tot deze veete had aangespoord (8). Derhalve wendde zich de ontrustte Kerkvoogd tot Graaf WILLEM III, welke hem met eene krijgsmagt, onder bevel des Heeren JAN *van Arkel* ondersteunde. *Lijnden*, *Kesteren*, *Bommel*

(1) Verg. DE BEKA, p. 109. BUCHELIUS ad HEDAM, p. 234—237. VAN DE WATER, *Utr. Placaatb.* D. I. bl. 1. D. III. bl. 68. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 50. *Overijss. Alm.* voor 1839, bl. 129.

(2) DE BEKA, p. 107.

(3) Zie VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 51, 57, (65), 83.

(4) *Bat. Sacra*, D. II. bl. 271—276. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 99—103.

(5) Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 410.

(6) DE BEKA, p. 111. BUCHELIUS ad BEKAM, p. 99 (a).

(7) DE BEKA, p. 111. HEDA, p. 238.

(8) VAN SPAAN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 369.

1300—1339 en eenige omliggende dorpen werden verbrand, waarna een zoen tusschen den Bisschop en REINOUD II van *Gelre* werd getroffen, in welken ook de misnoegde Edelen begrepen waren onder beding, dat zij niet alleen den Bisschop voldoening geven, maar ook het verwoeste slot *Dullenburg* op eigen kosten in den vorigen staat herstellen zouden (1). De vrede was nu aan het *Sticht* hergeven, maar ook de Bisschop ten eenemale van Graaf WILLEM afhankelijk geworden. Hij moest raadslieden aanstellen, welke door dien Graaf, zoo uit de Utrechtsche geestelijken als Hollandsche Edelen benoemd waren, en beloven in het bestier van kerk en staat hunnen raad te volgen, en niet zonder 's Graven toestemming eenen oorlog te beginnen (2). Evenzoo verklaarde hij in eenen twist met FLORIS *van Jutphaas*, Domproost te *Utrecht*, waarvan geene bijzonderheden bekend zijn, buiten wil van den Graaf, welke hem hulp tegen den onrustigen Domproost toezegde, met dezen geen vrede of vriendschap te sluiten (3). Weinig maanden later overleed hij aan de jicht op het huis *te Horst*, en werd in de Domkerk bijgezet, van wier reusachtigen toren onder zijn bewind de eerste steen gelegd was (4). Gelijk van zijne voorgangers JAN *van Zirck* en GUI *van Henegouwen*, bestaat ook van hem een bevelschrift aan de Utrechtsche geestelijkheid in dertienhonderd achttien gegeven. De bevelen door deze Kerkvoogden uitgevaardigd, worden er in bevestigd en met eenige nieuwe bepalingen vermeerderd. Zij getuigen van 's Bisschops zorg voor de geestelijke belangen zijns stifts, maar ook tevens, hoe weinig de geestelijken zich aan tucht en gehoorzaamheid wilden gewennen (5).

1/2 v. Herfstmaand. 1320

22 v. Grasm. 1322

20 v. Hooim.

Te wel had Graaf WILLEM III ingezien van welk hoog belang zijn invloed op het *Sticht* voor de rust zijner staten geweest was, dan dat hij niet zou getracht hebben dien te behouden en zoo mogelijk uit te breiden. Hij kwam derhalve terstond na het afsterven van FREDERIK te *Utrecht*, om den zetel voor JAKOB *van Zuden* te bekuipen. Deze gunsteling, uit een aanzienlijk Utrechtsch geslacht gesproten, voerde den titel van Bisschop van *Zuda* op *Kandië* en was Kommandeur van *Sinte Katharina* der St. Jans-orde te *Utrecht*, van welke ridderschap hij in het jaar dertien honderd dertien, eene kommanderij te *Haarlem* had opgerigt (6). Hij hield zich meest op aan het Hof

(1) DE BEKA, p. 111. HEDA, p. 238. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXVII. C. 15. p. 252. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 205—209, 220, 221, 222, 225.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 240, 241, 255, 269, 270.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 280.

(4) DE BEKA, p. 111. 112. HEDA, p. 238. Deze plaatst de grondlegging des Domtorens in 1320, gene in 1321.

(5) *Batav. Sacra*, D. II. bl. 313—318.

(6) DE BEKA, p. 112 et BUCHELIUS ad eundem (a). HEDA, p. 239. *Bat. Sacra*, D. II. bl. 323.

van Graaf WILLEM in wiens vertrouwen hij deelde, en er zijn nog eenige stukken aanwezig door hem in 's Graven naam geteekend (1). Dit echter was geene aanbeveling bij de Utrechtsche geestelijkheid, welke zoo onlangs nog al het nadeel van den Hollandschen invloed had ondervonden. Hij konde alzoo slechts twee stemmen verwerven; drie Kanoniken stonden van hun stemregt af, en voor den Domproost FLORIS verklaarde zich alleen de Domdeken JAKOB *van Oudshoorn*, die uit een oud adellijk Hollandsch geslacht afkomstig, zelf acht en dertig stemmen op zich vereenigde en alzoo tot Bisschop verkozen werd. De zegevierende partij verklaarde daarenboven, dat het wereldkundig was, hoe zij in hare keuze slechts door zuiveren ijver voor de eer van God en het welzijn der Utrechtsche Kerk was geleid geworden, terwijl de tegenpartij nergens anders op gezien had, dan op de verzoeken en bedreigingen van wereldsche Heeren (2). Ondertusschen had de verdeeldheid der stemmen zoo zeer het volk in beweging gebragt, dat Graaf WILLEM het raadzaam had geoordeeld de stad te verlaten. Gebelgd over de teleurstelling in zijne verwachtingen, plunderde en verbrandde hij het slot *Doorne* van den Domproost FLORIS, die hem vermoedelijk het meest in zijn plannen had tegengewerkt. De nieuw gekozen Bisschop verwierf inmiddels door kracht van geld, waardoor hij echter zijn geslacht te gronde rigtte, 's Pausen bevestiging en werd te *Keulen* door den Aartsbisschop HENDRIK gewijd (3). Hieruit blijkt, dat het oude regt der Aartsbisschoppen, het bevestigen en wijen der Bisschoppen, in dien tijd tusschen hen en de Pausen verdeeld geweest is, dewijl VAN OUDSHOORN wel te *Keulen* gewijd werd, doch vooraf zijne bevestiging van het Roomsche hof moest ontvangen (4). JAKOB *van Zuden*, die thans, naar het schijnt, de waardigheid van Wij-Bisschop van *Utrecht* bekleedde, bleef echter steeds op den bisschoppelijken mijter vlammen (5). Om ten minste bij het openvallen van den Utrechtschen zetel, waartoe de ziekelijke toestand van JAKOB *van Oudshoorn* spoedig uitzigt opende, zijn doel te bereiken, en wel voorziende, dat bij de Kapittelheeren weinig hoop voor hem te wachten was, bewerkte hij, dat de Paus zich de benoeming van den eerstvolgenden Utrechtschen Bisschop voorbehield. Ten deele werd zijne verwachting bevredigd, daar van OUDSHOORN, die een braaf, geleerd en godsdienstig 1300—1339

---

(1) V. MIERIS. *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 347.

(2) *Conclave Ultraj.* Anno 1322, apud MATTHAEUM, *Analect.* T. I. p. 125—139. Over het geslacht VAN OUDSHOORN, zie BUCHELIUS ad BEKAM, p. 112 (6) en MATTHAEUS, op het *Chron. de Traj.* in de *Analecta*, T. V. p. 344 (1).

(3) WILHELMUS PROCURATOR, p. 592. DE BEKA, p. 112. HEDA, p. 239.

(4) *Bat. Sacra*, D. II. bl. 321 (c).

(5) *Bat. Sacra*, D. II. bl. 323.

1300—1339 man genoemd wordt, na een bestuur van slechts weinig maanden overleed (1). Hij kwam thans echter in het geheel niet in aanmerking bij de Kanoniken, die met een-

22 v. Wijn-maand. 1322. parige stemmen JAN *van Bronkhorst* kozen, uit het aanzienlijk Geldersch geslacht van dien naam gesproten, en Proost van het *St. Salvators* Kapittel te *Utrecht*, die zich aanstonds in het bezit des bisdoms stelde. Te eenenmale werd VAN ZUDEN alle hoop op den Utrechtschen stoel ontroofd, toen zijn voorstander WILLEM III, in vereeniging met JAN van *Braband* en REINOUD van *Gelre*, bewerkte dat Paus JOHANNES XXII, zoo zeer gesteld om zijn gezag in het geestelijke als in het wereldlijke uit te breiden, VAN BRONKHORST eigendunkelijk afzette en op hun aanzoek den Proost van *Kamerijk*, JAN, uit het geslacht der Heeren *van Diest*, tot Bisschop van *Utrecht* benoemde en te *Rome* inwijdde (2). Wat WILLEM bewogen hebbe den Brabander boven den Geldersman te verkiezen, is onzeker. Men meent, dat hij vermoedde minder invloed op dezen dan op gene te zullen uitoefenen (3). Dit wordt zooveel te waarschijnlijker, daar VAN DIEST aan hem vermaagschapt was (4). En hierin moet tevens de reden gezocht worden, waarom WILLEM de belangen van JAKOB *van Zuden* opofferde, ofschoon deze kerkvoogd steeds bij hem hetzelfde aanzien bleef genieten en onder die weinige geestelijken behoorde, welke in zijne gunsten deelden (5).

JAN *van Bronkhorst*, een man die elks liefde en achting waardig was, werd ge-

16 v. Grasm. 1323 wapenderhand door JAN *van Diest* verdreven, en de Utrechtsche geestelijkheid was genoodzaakt zich aan 's Pausen wil te onderwerpen (6). Vruchteloos trachtte de nieuwe Bisschop, door bij zijne inkomst de stad *Utrecht* in hare voorregten te bevestigen, de gunst des volks te verwerven (7). Hij verbeurde die steeds meer en meer, daar hij zich geheel afhankelijk van den Hollandschen Graaf verklaarde. Hij erkende openlijk, dat WILLEM boven alle andere Heeren, hem aan het bisdom geholpen had, en niemand beter in staat was het *Sticht* in rust te houden dan deze Vorst en zijne nakomelingen,

(1) WILHELMUS PROCURATOR, p. 601. DE BEKA, p. 112. HEDA, p. 239.

(2) WILHELMUS PROCURATOR, p. 602. DE BEKA, p. 113. HEDA, p. 239, 240. Zie over het geslacht van JAN *van Diest*, BUCHELIUS ad HEDAM, p. 241 (e) en MATTHAEUS, op het *Chron. de Traj*, in de *Analecta*, T. V. p. 346 (1).

(3) GLASIUS, *Gesch. d. Christ. kerk in Nederl.* D. II. bl. 130.

(4) Zie 's Bisschops brief bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 317.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 359, 364, 389, 408, 431, 469, 485.

(6) WILHELMUS PROCURATOR, p. 603, 604. DE BEKA, p. 113. HEDA, p. 240.

(7) VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 315.

welken hij wederkeerig met lijf en goed, raad en daad tegen elk allen bijstand belooft, 1300—1339
en zonder wier toestemming hij noch eenen oorlog aangaan, noch iets belangrijks ondernemen zal. Tevens vergunt hij zijnen «lieven neve den Grave" eenen dijk te leggen 22 v. Bloeim.
tusschen den *IJssel* en de *Vecht*, om het water uit *Holland* te keeren (1). En toen 1323
eenige maanden daarna, door eenen doorbraak van den Lekdijk, een gedeelte van *Holland* en *Utrecht* werd overstroomd, stelde hij, op raad en met toestemming van den- 8 v.
zelfden Vorst, het heemraadschap van den Lekdijk in (2). Op verlangen van Slagtmaand.
WILLEM, besloot hij met het Domkapittel tot de herstelling en verzwaring van dien dijk, doch de vier overige kapittelen van *St. Salvator*, *St. Jan*, *St. Pieter* en *St. Maria* weigerden er in toe te stemmen. Euvel werd dit door den Graaf opgenomen, en daar de Kanoniken onverzettelijk bleven, viel hij gewapenderhand in *Mijdrecht*, aan 1325
het St. Janskapittel toebehoorende, liet eene groote menigte vee wegrooven en het dorp zelf in den brand steken. Eindelijk moesten na vele tegenkantingen, de Kanoniken, die reeds hunne dienst gestaakt hadden, zich aan zijnen wil onderwerpen (3).

Dit voorval konde slechts het gezag en den invloed van WILLEM in het *Sticht* bevorderen, en de Bisschop, tot wiens bijzondere raadslieden hij GIJSBRECHT en ARNOUD *van IJsselstein* aanstelde, werd geheel door hem bestuurd (4). De verwarde staat der 8 v.
geldmiddelen van het *Sticht* werkte mede, om den Kerkvoogd in gedurige afhankelijk- Lentemaand.
heid van den Graaf te houden, onder wiens goedkeuring en met toestemming der Ut- 1326
rechtsche geestelijkheid, hij het huis *Ter Horst* voor vierduizend ponden Tournois aan ZWEDER *van Abcoude* verpandde (5). WILLEM zelf leende den Bisschop zeven en dertig honderd ponden zwarten Tournois, waarvoor hem het slot *Vredeland* met het onderhoo- 7 of 10 v.
rig regtsgebied werd ingeruimd, tot dat deze som afgelost zijn zoude (6). Onder de- Wijnmaand.
zelfde voorwaarden werden kort daarna het geregt van *Vreeswijk* en *Meeuwervaart* aan 1327
WILLEM *van Duivenvoorde* (*Duvenvorde*) verpand, welke den Bisschop vijfhonderd ponden zwarten Tournois had voorgeschoten (7). Op dien zelfden dag erkende de Bisschop van 10 v.
den Graaf van *Holland*, met wien hij kort te voren een hulpverbond gesloten had (8), Slagtmaand.

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 317.

(2) V. D. WATER, *Utr. Placaatb.* D. II, bl. 63. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 333.

(3) WILHELMUS PROCURATOR, p. 630—632.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 352.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 382.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 445, 446.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 447.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 446.

1300—1339 duizend ponden zwarten Tournois geleend te hebben, voor welke hij borgen stelde (1). Eindelijk had de Kerkvoogd zich zoo diep in schulden gestoken, dat hij al de inkomsten des bisdoms ten behoeve des Graven van *Holland*, des Bisschops van *Zuden* en van andere schuldeischers moest afstaan, en slechts een jaarlijksch inkomen van twee duizend ponden voor zich behield (2). WILLEMS gezag was ondertusschen hoe langer zoo meer in het *Sticht* gestegen. De hooge bisschoppelijke ambtenaren moesten door hem bevestigd, en zonder zijne toestemming mogt niets verrigt worden (3). In *Utrecht* zelf bezat hij een magtigen aanhang, onder welken het geslacht der LICHTENBERGERS behoorde. Toen die stad derhalve het huis van JAN *van Lichtenberg* aangeslagen en openlijk verkocht had, nam de Graaf dit zoo hoog op, dat hij dien edelman *Oudewater* tot ver-
13 v. Bloeimaand. 1329 blijfplaats aanwees en hem vrijheid gaf, om vandaar door Hollandsche benden gesterkt, zich op de Utrechtsche burgers te wreken (4). Ten zoen moest *Utrecht* den verbolgen Graaf zes duizend, en *Kampen* hem jaarlijks driehonderd ponden opbrengen (5). De leden
9 v. Oogstm der Utrechtsche regering, de Bisschop van *Zuden* en eenige andere, zoo geestelijke als wereldlijke Heeren, bleven borg voor *Utrecht* en beloofden tevens zich aan de uitspraak van Bisschop JAN *van Diest* en Graaf WILLEM, omtrent de verschillen tusschen die stad en de LICHTENBERGERS, te onderwerpen (6). De zaak van JAN *van Lichtenberg* werd dan ook in hetzelfde jaar nog door den Graaf te *Leiden* afgedaan (7).

De vijandelijkheden van eenige omliggende Edelen en Heeren tegen het *Sticht*, hielden den zwakken Kerkvoogd in gedurige afhankelijkheid van den Hollandschen Graaf, die zich ondertusschen van het alleengezag over dat gedeelte van *Friesland* had meester gemaakt, hetwelk, ingevolge vroegere overeenkomsten, door den Graaf van *Holland* en den Bisschop van *Utrecht* gezamentlijk moest bestuurd worden (8). Niet in staat zelfs eenen eenvoudigen edelman, RODERIK *van Voorst*, te bedwingen, welke in het bis-

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 448.

(2) WILHELMUS PROCURATOR, p. 702, 703.

(3) Verg. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 456, 460, 468, 490, 493.

(4) WILHELMUS PROCURATOR, p. 697, et MATTHAEUS *ad eundem* (1). V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 481.

(5) WILHELMUS PROCURATOR, p. 699. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 485.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 485, 488.

(7) WILHELMUS PROCURATOR, p. 702.

(8) Verg. WAGENAAR, D. III. bl. 224—228.

schoppelijk gebied stroopte, wendde hij zich tot WILLEM, in wiens naam en onder 1300—
scherpe bedreiging VAN VOORST gelast werd, den Bisschop de aangedane schade te be- 1339
teren (1). Even zoo besliste de Graaf drie dagen daarna in 's *Hage* den twist tusschen de bur- 9 v. Grasm.
gers van *Utrecht* en HENDRIK *van der Lekke*, een aanhanger, naar het schijnt, van LICH- 1330
TENBERG, welke zich aan zijne uitspraak onderworpen hadden (2). De wederzijdsche geschillen moeten echter daarmede of niet geëindigd, of kort daarna op nieuw ontstaan zijn, 26 v. Lente-maand.
dewijl ongeveer een jaar later, de regering van *Utrecht* hare geschillen met den Heer 1331
van der Lekke weder aan 's Graven uitspraak overlaat (3).

Doch krachtiger maatregelen moesten tegen dien edelman genomen worden, indien hij althans één is, hetgeen ons niet onwaarschijnlijk voorkomt, met dien HENDRIK, slotvoogd van *Hagenstein*, welke van tijd tot tijd *de Lek* overstak en het *Sticht* veel overlast aandeed (4). Op verzoek des Bisschops, zond Graaf WILLEM onder bevel van WILLEM KUSER, Baljuw van *Rijnland*, eene krijgsmagt uit Waterlanders en Amstellanders zamengesteld derwaarts, bij welke zich de Bisschop met zijne benden voegde. Het land van *Hagenstein* werd te vuur en te zwaard verwoest (5). Graaf WILLEM ge- 2 v. Grasm.
raakte in het bezit dezer heerlijkheid, welke hij eerlang aan ZWEDER *van Vianen* en HUBERT *van Schenk* verkocht en opdroeg (6).

Bisschop JAN had inmiddels uit geldgebrek niet slechts onderscheidene sloten, maar zelfs eenige der aanzienlijkste ambten van het *Sticht*, tegen een voorschot van vier duizend ponden verpand, voor welker behoorlijke aflossing ten bepaalden tijde Graaf WILLEM zich ten borg gesteld had (7). Zoo laag was thans het gezag des Bisschops gezonken, dat WILLEM, met wiens toestemming hij eenen Maarschalk in het *Sticht* aan deze zijde des *IJssels* had aangesteld, beval dat die ambtenaar, indien hij naar 's Graven raad handelde, door de Baljuws van *Holland* in zijne waardigheid moest gehandhaafd worden (8).

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 495.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 495.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 512.

(4) De echtgenoote van HENDRIK *van der Lekke* was jonkvrouwe MARGARETHA *van Hagenstein*. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 495.

(5) DE BEKA, p. 114.

(6) Zie den verkoopbrief bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 514. Twee jaren later door een anderen brief bevestigd, bl. 539.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, 508, 509.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 513, 515, die echter dit voorval een jaar te laat

1300—1339 Terwijl de Graaf van *Holland* door het leenen van geld en het panden van sloten, zich van het *Neder-Sticht* meester maakte, trachtte REINOUD van *Gelre*, bijgenaamd de *Zwarte*, zijn gezag in het *Boven-Sticht*, bijzonder in *Overijssel*, te vestigen. Reeds vroeger had hij aanhangers in het bisdom, welke zich in zijne onlusten met *Deventer* ten jare dertienhonderd achtentwintig, aan de Geldersche zijde schaarden. De oorzaak en afloop dier onlusten zijn onbekend. Slechts zoo veel blijkt, dat *Deventer* den Bisschop als scheidsman inriep en hem beloofde, indien de vrede niet tot stand kwam en hij de stad wilde ondersteunen, buiten hem in geene verzoening met den Graaf van *Gelre* te zullen treden (1). De zaak werd vermoedelijk in der minne geschikt. Althans twee jaren daarna sloot REINOUD een verdrag met den Bisschop en bewerkte, dat de Schouten van *Salland* en die van *Twente* uit acht personen door hem voorgesteld, zouden gekozen worden, en beloofde tevens de beide gewesten door vredelievende middelen, en indien deze niet voldoende waren, met krijgsvolk op 's Bisschops kosten te beschermen. De twee jaren welke dit verdrag moest duren, werden hem achthonderd ponden jaarlijks, ter bestrijding zijner onkosten, door den Utrechtschen Kerkvoogd toegekend (2). Hij deed kort daarop afstand van al zijne regten op *Diepenheim* en *Dalem*, welke goederen de Bisschop, ten behoeve van het *Sticht*, voor elfduizend ponden van WILLEM, Heer van *Boxtel* en diens echtgenoote KUNEGONDA, Gravin van *Dalem* en Vrouw van *Diepenheim*, in het begin van het jaar dertienhonderd een en dertig gekocht had. Doch om de gelden bijeen te brengen, moesten kapittelgoederen verkocht en vier en twintig honderd ponden van den Graaf van *Gelre* opgenomen worden (3). Waarschijnlijk verpligtte deze omstandigheid den Bisschop tot de spoedig hierop gevolgde belofte, om, wanneer hij zich buiten 's lands bevond, het bestuur van *Overijssel* aan REINOUD op te dragen, wien alle ambtlieden moesten gehoorzamen en rekening doen. Voor moeite en onkosten zou de Graaf de helft van alle inkomsten en vervallen genieten, met uitzondering van de ontvangsten der rentmeesters (4).

---

stelt, even als J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVII. C. 30. p. 257. Zie den *Vermeerderden Beka*, bl. 223, vergeleken met V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 514.

(1) VAN SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 461.

(2) VAN SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 465.

(3) DE BEKA, p. 115 et BUCHELIUS ad eundem, p. 117 (r). V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 465, 466. GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 134.

(4) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 466.

De Bisschop moest eene nog grievender vernedering ondervinden. De Graven van 1300—
Holland en *Gelre* verdeelden openlijk onder elkander het beheer over de geheele uit- 1339
gestrektheid van het bisdom en verbonden zich voor hun leven, dat WILLEM de zaken 22 v. Hooi-
in het *Sticht* aan deze, REINOUD aan gene zijde des *IJssels* regelen zouden (1). Dit maand 1331
echter bragt de Utrechtsche burgers in beweging; zij zochten zich onder de hand met bondgenooten tegen den Graaf van *Holland* te sterken, en in den Bisschop zelven ontwaakte het gekrenkte gevoel van eer. Eindelijk brak de lang verkropte spijt in openbaren krijg los, toen de burgers van *Utrecht* GIJSBERT SLIKES, Schout van *Nievaart*,
eene heerlijkheid welke aan WILLEM *van Duivenvoorde* behoorde, omgebragt hadden. 1332
De Graaf van *Holland* beval onmiddellijk de wapens op te vatten. VAN DUIVENVOORDE verbrandde *het Gein* en rukte, nadat de Stichtenaars *Nievaart* wederkeerig in kolen gelegd hadden, met eene talrijke krijgsmagt, van welke de burgers van *Oudewater* een aanzienlijk gedeelte uitmaakten, in het *Sticht*. Hij drong roovende en blakende tot *Rhenen* door en verbrandde een gedeelte van het dorp *Horst*. Doch de slotvoogd van het huis *Ter Horst*, WILLEM *van Boekstal*, stuitte den vijand in zijne vaart. VAN DUIVENVOORDE niet van stormtuigen voorzien, trok in aller ijl naar *Tulle* (*Tuil-Whaal?*) waar hem Zeeuwsche en Friesche benden verbeidden, en volk uit *Braband* en *Vlaanderen* was zamengevloeid. Bisschop JAN toog hierop met de burgers, en door vele Edelen vergezeld, uit de stad *Utrecht*, om den vijand van zijne grenzen te verdrijven, of met hem eenen bloedigen strijd te wagen (2). Doch nu trad REINOUD, welke ter zake
van Graaf WILLEM, het huis *Oudeghein* bemagtigd en vele gevangenen gemaakt had, 1333
tusschenbeide (3). Hij had van den Bisschop aanzienlijke sommen ontvangen, en bewerkte thans in het begin van Bloeimaand een bestand tot de helft van Oogstmaand,
hetwelk nader tot Kersmis verlengd werd (4). Eindelijk deed hij te *Gorinchem* uitspraak 18 v.
over de verschillen tusschen Bisschop JAN en Graaf WILLEM, waarbij bepaald werd, Louwmaand.
dat REINOUD het huis *Ghein* weder opbouwen en zoolang in bezit houden zou, tot 1334
dat onderzocht was, of dat huis Graaf WILLEM, of den Bisschop toebehoorde. Voorts zouden zij, die als deelgenooten aan de eene of andere zijde genoodzaakt waren ge-

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 518.

(2) DE BEKA, p. 114, 115.

(3) VAN SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 468. DE BEKA, welke dezen krijg ten onregte een jaar later stelt, vergist zich, wanneer hij, p. 115 zegt, dat de vijandelijkheden, op last van den Graaf van *Holland* aan VAN DUIVENVOORDE gegeven eindigden. Het tegenovergestelde blijkt uit V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 556, 557. Verg. V. SPAEN, t. a. p.

(4) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 468.

1300—1339 weest hunne goederen te verlaten, daar weder op hersteld, en de burgers van *Utrecht*, welke om den krijg uit de stad geweken waren, hier weder in opgenomen worden. De schade en nadeelen aan de onschuldige ingezetenen van *Holland* en de Utrechtsche geestelijkheid toegebragt, zouden vergoed, en voor de gesneuvelden in deze onlusten, geldelijke zoenboeten bepaald worden. Eindelijk, om van geene andere punten te gewagen, zouden de Heeren van *Duivenvoorde*, van *Polanen* en van *Vianen* den Bisschop, en de burgers van *Utrecht* den Graaf van *Holland*, bij ontbod, met een bepaald getal manschappen te dienste staan (1).

Naauwelijks had de Bisschop zich met de Graven van *Holland* en *Gelre* verzoend, 10 v. Sprokkelm. 1334 toen hij de stad *Utrecht* in handen van Graaf WILLEM stelde, die de voogdij over het geheele *Neder-Sticht* op zich nam, welks ingezetenen hij beloofde te beschermen en bij hunne voorregten te handhaven (2). De Bisschop geraakte kort daarna in geschil met de stad *Kampen*, doch vond even weinig ondersteuning bij WILLEM als bij REINOUD, die elkander beloofden, zich daarmede niet te bemoeijen, maar den Kerkvoogd te laten geworden (3). 16 v. Lentemaand. Insgelijks hadden de Heeren *van Voorst* en *van Rechteren*, zijne leenmannen, wegens de bedijking van *Mastenbroek* de wapenen tegen hem opgevat en de stad *Ommen* verbrand (4). De Graven van *Holland* en *Gelre* bevonden zich in dien tijd, wegens de Brabandsche zaken, te *Kamerijk*. Hier traden zij in eene nieuwe schikking, en verdeelden het sticht *Utrecht* onder zich en hunne nakomelingen. 9 v. Bloeim. WILLEM zou de landen aan deze zijde des *IJssels* behouden, en REINOUD alles wat aan gene zijde dier rivier naar den kant van *Westfalen* gelegen was. Daarentegen zou elk van hen de helft der schulden van den Bisschop, vier en veertig duizend ponden Tournois bedragende, overnemen. Zij beloofden voorts elkander tot handhaving dezer overeenkomst, tegen elk bij te staan en zich niet met de stad *Utrecht* te verbinden (5). 31 van Hooim. Dit verdrag werd niet ten uitvoer gebragt, en de Bisschop bleef ten minste in het schijnbezit van zijn wereldlijk gebied. Immers beloofde hij eenigen tijd later, dat hij het *Neder-Sticht* aan niemand zou verpanden dan met den wil des 17 van Lentemaand. 1335 Graven van *Holland* (6). En op eene bijeenkomst te *Rozendaal* in Grasmaand van

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 556, 557.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 560.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 561.

(4) A. MOONEN, *Chron. v. Deventer*, bl. 24. *Overijsselsche Chron.* in de *Analecta* VAN DUMBAR, T. II. p. 250, 251.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 564.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 571.

hetzelfde jaar, stelde hij, naar het schijnt, *Overijssel* voor drie jaren onder de bescherming van REINOUD. Het huis *Oudeghein* werd door dien Graaf aan de stad *Utrecht*, onder het bevel van zijnen slotvoogd DIRK *van Lijnden* toevertrouwd, tot dat hij beslist had, wie de eigenaar daarvan zijn zoude (1). REINOUD nam ook de schulden des Bisschops op zich, wien hij deswege drie en veertig duizend ponden zwarten Tournois voorschoot, en daarvoor het slot te *Vollenhoven*, geheel *Salland*, het slot te *Gore* (*Goor*) aan de Overijsselsche *Vecht*, en het land van *Twente* in pandschap ontving. Al de landsheerlijke regten en voordeelen in deze landen werden hem afgestaan; doch de gewone inkomsten bleven aan den Bisschop, op wiens aanzoek onderscheidene Boven-Stichtsche Edelen met de steden *Deventer*, *Zwol*, *Hasselt*, *Genemuiden*, *Ommen*, *Rijssen*, *Goor* en *Oldenzaal*, den Gelderschen Graaf getrouwheid beloofden, tot dat de schuld afgelost zou zijn. De brief werd mede door de stad *Utrecht* en de hooge geestelijkheid van het *Sticht* bezegeld (2). Geheel *Overijssel*, slechts *Kampen* en *Diepenheim* uitgezonderd, was alzoo in de magt des Graven van *Gelre* geraakt, welke daarna der stad *Deventer* de handhaving van al hare regten beloofde, en wanneer deswege eenig misverstand mogt ontstaan, de beslissing daarvan aan de twaalf schepenen overliet. Ook behartigde hij de belangen dier stad in eenen twist met *Amsterdam*, over het betalen van den katertol op den *IJssel* (3).

1300—1339

20 v. Lentemaand. 1336

16 v. Grasm.

Naauwelijks was REINOUD in het bezit van *Overijssel* gesteld, toen hij in eenen krijg met de Friezen werd gewikkeld. Ondersteund door de burgers van *Utrecht*, behaalde hij in een bloedig gevecht nabij *Vollenhoven* de overwinning, en verzekerde hierdoor de rust in het *Boven-Sticht* (4). De Graaf van *Holland* behield zijnen invloed in het *Neder-Sticht* (5). Hooger echter steeg aldaar het gezag van zijnen zoon en opvolger WILLEM IV, wien de voogdij over dit gedeelte des bisdoms werd opgedragen, en welke er JAN *van Arkel* tot zijnen stedehouder aanstelde (6). De geschillen tusschen den Hollandschen Graaf en de burgers van *Utrecht*, welker oorzaak ons niet duidelijk gebleken is, werden aan de uitspraak des Heeren VAN BEAUMONT, 's Graven oom, overgelaten. Het hoofdpunt des verdrags was, dat de stad *Utrecht* den Graaf twee en dertig honderd ponden zwarten Tournois uitkeeren, maar daarentegen ontslagen zijn zoude

31 v. Oogstmaand

4 v. Louwmaand 1340

8 v. Grasm.

---

(1) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 493.

(2) *Overyss. Chron.* in de *Analecta* VAN DUMBAR, D. II. bl. 254—266.

(3) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 494, 495. MOONEN, *Chron. v. Deventr.* bl. 24.

(4) HEDA, p. 240. Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 495—498.

(5) Zie VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 582, 584.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 627, 628.

1300—1339 van de dienst der tweehonderd man aan WILLEM III beloofd (1). Ter bede van den
10 v. Bisschop en des Heeren van BEAUMONT, nam de Graaf nu de burgers van *Utrecht* on-
Grasm. 1340. der zijne bescherming (2). De regering en de gilden dier stad beloofden daarentegen,
12 v. wanneer de bisschoppelijke zetel of eenige andere kerkelijke waardigheid in het *Sticht*
Grasm. openviel, alles aan te wenden, om dengenen van 's Graven vrienden daaraan te helpen, voor wien hij dit mogt begeeren (3).

Tot dien staat van ondergeschiktheid en nietigheid was het weleer magtige stift van
1 v. *Utrecht* gezonken, toen Bisschop JAN *van Diest* overleed. Roemloos had hij achttien
Zomer-maand. jaren den zetel bekleed, en veel tot nadeel, weinig, zoo iets, tot nut van den staat verrigt. Wel had hij, behalve het graafschap *Diepenheim*, het slot te *Duurstede* en eenige andere goederen van den Graaf van *Benthem*, door aankoop onder het *Sticht* gebragt (4), doch zich hierdoor met eenen schuld bezwaard, die hem geheel van de Graven van *Holland en Gelre* afhankelijk maakte en het staatkundig bestaan des bisdoms zelfs op het spel zette. Zijne verdiensten als geestelijk Vorst waren even gering en bepalen zich tot het stichten van een kanonikenkapittel te *Amersfoort* (5). Zijn sterfjaar was het geboortejaar van GEIRT GROTE te *Deventer*, den stichter van de *Broederschap des gemeenen levens*, wier leden die kundigheden en begrippen verspreidden, welke zooveel hebben toegebragt tot de ontwikkeling en het gelukkig slagen der kerkhervorming (6).

GELDERLAND. Niet minder beklagenswaardig dan *Utrecht*, was de toestand van *Gelre* in dit tijdperk. De rampen, welke de Limburgsche krijg over dien staat verspreid had, waren, ondanks de gunsten der Keizers aan Graaf REINOUD bewezen, door de afwisselende oorlogen en geschillen met naburige Vorsten en Heeren, steeds drukkender geworden. In weerwil dezer noodlottige omstandigheden, bezat REINOUD I nog te veel magt en invloed, dan dat JAN II. van *Holland* niet zou getracht hebben de vriendschap der Gelderschen te verwerven. Er werd tusschen de beide Graven een verbond
13 v. van onderlinge verdediging gesloten, onder beding, dat hij wiens hulp verlangd werd,
Louw-maand ook de kosten daarvan dragen moest. Men zou echter niet verpligt zijn de wapenen
1300. op te vatten tegen de Koningen van *Duitschland* en *Frankryk*, den Graaf van *Vlaan-*

---

1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 633.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 634.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 635.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 453.

(5) DE BEKA, p. 115, HEDA, p. 240.

(6) REVIUS, *Daventr. Illustr. Lib.* I. p. 28.

deren, zoo lang de oorlog tusschen dien Vorst, met wien REINOUD verbonden was, en de Franschen, de bondgenooten van JAN II, voortduurde, als mede niet tegen de Friezen, dewijl onlangs de Keizer aan REINOUD het bewind over *Friesland* had opgedragen, en de Graven van *Holland* een gedeelte van dat gewest bezaten en nog altijd op het overige aanspraak bleven maken. Voorts schold JAN II aan REINOUD alle schulden kwijt, welke Graaf FLORIS V in zijn leven van hem te vorderen had (1). Hij vergunde daarenboven aan de burgers van *Harderwijk*, veilig en onbezwaard in zijn gebied handel te drijven (2). De gelukkige uitwerking van dit verdrag voor den Graaf van *Holland* bleek spoedig, toen Keizer ALBRECHT te *Nijmegen* was gekomen en hem voor zich gedaagd had. Nu immers liet REINOUD zijnen bondgenoot uit *Holland* met eene krijgsmagt ongehinderd den *Waalstroom* opstevenen en te *Bruinsweerd* voet aan land zetten, waardoor de verschrikte Keizer in onderhandeling trad, en *Holland* en *Zeeland* voor JAN II bewaard bleven (3). 1300—1339

Minder getrouw bleef REINOUD ten opzigte van *Frankrijk*, aan de voorwaarden des hulpverbonds met den Graaf van *Holland* gesloten. Trouwens deze waren ook reeds door JAN II geschonden, wiens benden in den krijg tusschen *Vlaanderen* en *Frankrijk*, den Franschen Koning dienden (4). De slag bij *Kortrijk*, op welken de ontruiming van geheel *Vlaanderen* door de Franschen volgde, had echter aan dien krijg geen einde gemaakt. Koning FILIPS was met eene groote krijgsmagt in *Vlaanderen* gerukt, waar thans JAN, Graaf van *Namen*, wegens de gevangenschap van zijnen vader, Graaf GUI, en van zijnen oudsten broeder in *Frankrijk*, het bewind voerde. REINOUD snelde zijnen zwager JAN te hulp, en met hem streden voor de Vlamingen zijne naburen JAN *van Kuik*, JAN *van Gameren*, burggraaf van *Borne*, en WILLEM, Graaf van *Gulik*. Hij bevond zich in den veldslag van *Mons en Puele*, tusschen *Douay* en *Rijssel*, waar het Vlaamsche leger geslagen en WILLEM van *Gulik* gedood, doch welke spoedig door den vrede gevolgd werd (5). 1302 1304

Behalve dezen krijgstogt, vindt men REINOUD gedurende eenige jaren slechts bezig met

---

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 78. V. SPAEN, *Hist v. Gelderl.* D. I. bl. 344.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 172. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VI. bl. 109.

(3) Zie hiervoor, bl. 8, 9, 10. Verg. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 173.

(4) Zie hiervoor, bl. 13.

(5) MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* X, p. 105 sqq. D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flan-*

1300—1339 geestelijke stichtingen, het aankoopen van goederen en het uitgeven van leenbrieven (1). Te zijnen behoeve deed Graaf GERARD van *Gulik* afstand van die regten, welke hij als zoon van MARGARETHA van *Gelre*, op het slot en de heerlijkheid van *Montfoort* in het *Over-kwartier* van *Gelderland*, meende te bezitten (2). Met nadruk handhaafde hij zijn gezag tegen de geestelijken en geestelijke gestichten in zijn gebied, of welke daar hunne goederen hadden. Was in het jaar twaalfhonderd acht en negentig het geschil, waarin hij met den Proost van *St. Salvator* te *Utrecht* over den eigendom der weiden en tienden onder *Driel* in den *Bommelerwaard* geraakt was, aan hem zelven ter beslissing overgelaten (3), evenzeer had weinig tijds te voren, de kapittelkerk van *Zutphen*, uit vrees voor 's Graven ongenade, aan zijne uitspraak het verschil met hem over de begeving hare prebenden opgedragen. Na het gevoelen van regtsgeleerden te hebben ingewonnen, verklaarde hij
3 v. Slagtm. 1306 het pleit geheel te zijnen voordeele en dat het Patronaat hem toebehoorde. Het kapittel, hoewel schoorvoetend, moest zich hieraan onderwerpen en ten laatste 's Graven regt erkennen (4).

Wat REINOUD omtrent dezen tijd bewoog EVERHARD, Graaf *van der Marck*, tot stadhouder van *Gelre* en slotvoogd van *Bredevoort* aan te stellen, is onbekend. In dertienhonderd drie hadden de Bisschop van *Munster* en EVERHARD zich van dat slot, een eigendom van HERMAN, Heer van *Lon*, meester gemaakt en het gezamenlijk in bezit gehouden. Doch thans dreef 's Bisschops volk de bezetting van den Graaf er uit. EVERARD hierover gebelgd, veroverde het slot *Dulmen* en sloeg het beleg voor eene andere Munstersche sterkte bij *Rijkermolen*. De Bisschop spoedde zich, om de plaats te ontzetten, maar de vrede werd getroffen en *Dulmen* aan *Munster*, *Bredevoort* aan EVERHARD toegekend. Het blijkt nergens, hoelang zich de Graaf *van der Marck* in *Gelre* heeft opgehouden (5).

16 v. Bloeim. 1307 REINOUD ontving inmiddels van Keizer ALBRECHT van *Oostenrijk* nevens andere gunstbewijzen, ook de bekrachtiging van al de vrijheden en voorregten, door 's Kei-

---

dres, Ch. 140, p. 232—234. *Chron. Tiel.* p. 288. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 173—175. SLICHTENHORST, *Geldersche Gesch.* B. VI. bl. 110. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 339, 340. Verg. HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III, bl. 279, 280.

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 80—100.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 81 en de aant. van den geleerden uitgever. De overeenkomst is van den 26 van Bloeimaand 1300.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 57.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. bl. 64. *Oork.* No. 56, 60, 86. Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 348.

(5) VAN SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 349.

zers voorgangers aan de Graven van *Gelre* geschonken (1). Hij werd hierin op nieuw bevestigd door Keizer HENDRIK VII, den zoon van zijn getrouwen strijdgenoot Graaf HENDRIK van *Luxemburg*, welke twintig jaren te voren in den slag bij *Woeringen* was gesneuveld (2). Hij had 's Vorsten krooning te *Aken* bijgewoond, en ontving vele blijken zijner milddadigheid. Op den beroemden rijksdag te *Spiers* bepaalde wel is waar de Keizer, in overeenstemming met de Rijksgrooten, dat geen Vorst of Heer, aan eenige stad vrijheden of voorregten mogt geven zonder keizerlijke vergunning, en verklaarde tevens al de gunstbrieven door de Graven van *Gelre*, zonder uitdrukkelijke toestemming der Keizers of Roomsch-koningen gegeven, voor nietig en van geener waarde, doch magtigde echter nog dienzelfden dag, bij een anderen brief, Graaf REINOUD om de vrijheden en voorregten, vroeger door hem of zijne voorzaten aan zijne steden, buiten bewilliging van de Opperhoofden des Rijks verleend, te hernieuwen en te bevestigen, indien hem dit behaagde; alsmede om jaar- en weekmarktstollen in te voeren en te heffen. Hij vergunde hem tevens het *privilegium de non evocando*, waardoor geen van 's Graven onderzaten voor het keizerlijke hofgerigt mogt geroepen worden, ten ware door den Graaf of 's Graven ambtenaren regt geweigerd werd (3). Eenige dagen later verkreeg REINOUD van den Keizer verlof, om door de *Betuwe* tusschen *Arnhem* en *Nijmegen* eenen dijk of weg te leggen en eene vaart er nevens te graven, met het regt van eene matige tolheffing. Beide dijk en vaart zijn echter eerst ongeveer drie eeuwen later tot stand gekomen (4).

1300—1339

18 v. Grasm. 1309

5 v. Herfstmaand 1310

19 v. Herfstmaand.

Erkentelijk voor zoo vele gunsten, toog REINOUD, nevens andere geestelijke en wereldlijke Vorsten, met den Keizer over de *Alpen*. Hij hielp de steden van *Lombardijë* beteugelen en bevond zich te *Milaan*, toen HENDRIK aldaar met de ijzeren kroon tot Koning van dat Rijk gekroond werd (5). Echter nam hij geen verder deel in den Italiaanschen krijgstogt, en was ongetwijfeld reeds in zijn gebied teruggekeerd, toen de Graaf van *Gulik* hem de stad en het slot *Bruke* opdroeg, om daarmede weder

6 v. Louwmaand. 1311

4 v. Sprokkelmaand

---

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 92, bl. 98.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 103, bl. 107. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 180. Verg. v. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 351.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 111—115, bl. 114—119 en bovenal de belangrijke aanteekening van den geleerden uitgever, bl. 114. Verg. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 180. v. SLICHTENHORST, *Gelders. Gesch.* B. VI. bl. 111, v. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 352.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 116. bl. 120; en de aant. (2) aldaar.

(5) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 180, 181. v. SLICHTENHORST, *Gelders. Gesch.* B. VI. bl. 111. v. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 353. Verg. *Chron. Magn. Belg.* p. 312.

1300—1339 door hem beleend te worden wiens ledigman hij tevens beloofde te zullen zijn (1), 17 v. Lentemaand. 1311 Kort daarop werd REINOUD te *Arnhem* door GUI, Bisschop van *Utrecht*, met *de Veluwe* beleend. De Graven van *Gelre* hielden dat gewest, een leen van het *Sticht*, als achterleen van *Braband*, en Hertog JAN had in twaalfhonderd zes en negentig aan REINOUD vergund, aldaar twee steden te stichten, waarvan *Staveren* misschien eene geweest is, dewijl deze plaats in dat jaar stedelijke regten ontving (2). Die leenband werd nu verbroken, daar de Hertog verzuimd had zijne leenen te behoorlijken tijde van den Bisschop van *Utrecht* te verheffen, en GUI, als opperleenheer, den Graaf van *Gelre* met *de Veluwe*, een gedeelte dier leenen, onmiddellijk verleidde en daarvoor 's Graven manschap ontving. Sedert heeft deze landstreek geene betrekking meer tot *Braband* gehad (3).

Er was inmiddels geschil ontstaan tusschen LODEWIJK, Bisschop van *Munster*, en GIJSBRECHT van *Bronkhorst* over het bezit van den burg *Lichtenvoorde*. Eene schuldvordering des Heeren van *Bronkhorst* op het bisdom *Munster* had tot dien twist aanleiding gegeven, welke met wederzijdsche beleedigingen en bloedige vijandelijkheden gepaard ging. 5 v. Bloeim. 1312 De Bisschop beloofde zich aan de uitspraak des Graven van *Gelre* te onderwerpen, op wiens last eenige goede mannen de zaak naauwkeurig onderzochten en beslechtten. De Munstersche Mijtervorsten hebben echter niet vóór in de laatste helft der zeventiende eeuw, van hunne vermeende leenheerlijke regten op *Lichtenvoorde*, ten behoeve der Staten van *Gelderland*, voor altijd afstand gedaan (4). Meer beslissend en als gebieder handelde REINOUD, toen hij OTTO *van Bijland* en BORRE *van Doornik* in eene boete van zeventienduizend zwarte Tournoizen verwees, dewijl zij een bezworen vrede met WOUTER *van Keppel* en JACOB *van Merlar* door eenen vijandelijken aanval verbroken hadden. 14 v. Slagtm. 1313 Al hunne strijdgenooten zouden hierin naar evenredigheid moeten deelen; die weigerden voor vredebrekers gehouden en door den Graaf naar regten gevonnisd worden (5). REINOUD vereffende kort daarop zijne geschillen met

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 123, bl. 123. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I, bl. 355.

(2) V. SPAEN, *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. IV. bl. 165. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 290, 291, 448, 449.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 124, bl. 124. *Chron. Tiel.* p. 299. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVII. c. 6. p. 246. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 181. V. SPAEN, *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. IV. bl. 165. *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 354.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 128, bl. 127 (1), en No. 130, bl. 129—133.

(5) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 149, bl. 143—149.

de Heeren van *Meurs* over het slot van *Didam* en eenige regten te *Emmerik*; gelijk 1300—
ook met ALARD *van Buren* over het regtsgebied tusschen *Beest* en *Trichtersluis*. Een 1339
weinig te voren was hem het hoog gerigt en het brouwambt te *Swalme* bij *Roermond* opgedragen geworden (1). Hij verzoende zich met de stad *Zutphen*, waar onlusten hadden plaats gevonden welker oorzaken echter onbekend zijn. Zooveel blijkt, dat een gedeelte der burgers 's Graven zijde hield en binnen de muren was gebleven, terwijl het andere gedeelte zich naar *Lochem* begeven, aldaar een manslag begaan en de goederen van zekeren WOLTER ODEKONGH verbrand had. De aanhangers van den Graaf moeten niet de magtigste geweest zijn, dewijl de Schepenen en Raden beloofden, hen noch te be- 15 v.
leedigen, noch zwaarder dan de overige burgers te belasten, en zoo dit mogt ge- Herfstmaand.
schieden, het ongelijk te herstellen (2). 1314

Keizer HENDRIK VII was den vierentwintigsten van Oogstmaand des jaars dertien honderd dertien te *Buenconvento* in *Toscane* overleden; en na veertien maanden toevens, uit hoofde eener dubbele verkiezing, door twee Vorsten, FREDERIK *van Oostenrijk* en LODEWIJK *van Beijeren*, tegelijk in het Duitsche Rijk opgevolgd (3). Deze verdeelde keus had eenen achtjarigen krijg ten gevolge en was de bron van vele oneenigheden onder de Vorsten aan den *Neder-Rijn*, van welke sommige FREDERIK, andere LODEWIJK volgden. De Graaf van *Gelre* verklaarde zich voor den eerste, welke eenige dagen vóór hij te *Bonn* gekroond werd, hem niet slechts acht duizend mark zilver, maar ook tevens beloofde, eene van 's Graven dochters zelf tot gemalin te nemen, of haar aan zijnen broeder ALBRECHT, of aan HENDRIK, Hertog van *Kärnten*, naar REINOUDS keuze, uittehuwelijken, mids de Graaf hem met duizend gewapenden naar *Aken* vergezelde, om hem bij zijne krooning te ondersteunen. Hij voegde hierbij de verze- 16 v.
kering, dat hij al de brieven, welke *Gelre* van de Opperhoofden des Rijks, bijzonder Slagtm.
met betrekking tot het pandschap van *Nijmegen*, ontvangen had, bekrachtigen en den Graaf zelven tot Rijksvorst verheffen zoude. Of en in hoe verre REINOUD Koning FREDERIK de behulpzame hand heeft geboden, is ons niet gebleken; doch de laatste dezer voorwaarden alleen is drie jaren later vervuld geworden (4).

REINOUD had ondertusschen steeds met geldgebrek te worstelen en sommen van lom-

---

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 152, 153, 154, bl. 150—155.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 159. bl. 157. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 360.

(3) *Magn. Chron. Belg.* p. 314.

(4) V. SPAEN, *Oordeelk. Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. II, bl. 245. *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl 357, 358.

1300—1339 bardhouders opgenomen, waarvoor de Heer van *Valkenburg*, zijn neef, als borg te *Wessum* in gijzeling had gelegen (1). Welligt ontsproten uit deze behoefte, althans voor een gedeelte de vergunningen en voorregten, welke hij aan eenige personen en plaatsen verleende of verkocht (2). Inmiddels woedden de hongersnood en pest, welke
1315 elders in *de Nederlanden* zoovele slagtoffers maakten, met niet minder hevigheid in *Gelre* (3). Hier bevond zich omstreeks dien tijd OTTO, Heer van *Buren*, welke met de stad *Tiel* over de grensscheiding, en met den Hertog van *Braband*, onder wien zij behoorde, over zekere regten, aan zijne voorzaten toegestaan, doch hem ontnomen, in geschil was. Hij kwam derhalve met eene gewapende magt voor *Tiel* en drong bij een mislukten uitval der burgers, met de vlugtenden in de stad, welke hij plunderde en ten deele verwoestte. Hertog JAN van *Braband* besloot dezen moedwil
1316 gestreng te straffen; maar door tusschenkomst der Graven van *Holland* en van *Gelre* werd te *Hoogstraten* overeengekomen, dat de Heer van *Buren* zich naar *Leuven* begeven en aldaar blijven zoude, totdat de Hertog van *Braband* voldaan was. Doch op verzoek der beide Graven, werd OTTO binnen kort weder ontslagen en het geschil aan de uitspraak van Graaf WILLEM III onderworpen. Deze bepaalde, dat de Heer van *Buren* den Hertog jaarlijks vijftig ponden zwarten Tournois opdragen, doch die weder in erfelijk leen van hem ontvangen zoude. Voorts moest hij den Hertog, wanneer het dezen behaagde, met vijftig ruiters, op zijne eigene kosten zes weken lang dienen; en voor de gedooden en gekwetsten binnen *Tiel* eene bepaalde somme gelds, en voor de schade der stad toegebragt, duizend zwarte Tournoizen betalen (4).

Eer deze twist geheel was vereffend, waren er onlusten tusschen den Graaf van *Gelre* en zijnen zoon REINOUD ontstaan. De ware oorsprong van deze noodlottige onmin is nog niet ontdekt geworden. Men zoekt dien, over het algemeen, in 's Graven groote mildheid jegens de geestelijken, welke te meer het misnoegen des volks opwekte, daar de schuldenlast van den staat, voornamelijk uit den Limburgschen krijg ontsproten, het heffen

---

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 158, bl. 156.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 160—168, bl. 158—168. V. SPAEN, *Codex Diplomaticus*, achter het vierde Deel zijner *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* No. 20, bl. 36. Verg. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 187, 188. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VI. bl. 113. *Chron. Tiel.* p. 302, nevens de aant. van den uitgever en de aldaar aangehaalde schrijvers.

(3) *Chron. Tiel*, p. 302, 305, en de aant. van VAN LEEUWEN. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 186. Verg. hiervoor bl. 52.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 190. De brief is van den 21 van Wijnmaand 1317. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 187. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIV. p. 145.

van buitengewone schattingen, het verpanden of verkoopen van goederen en het opnemen van gelden noodzakelijk maakte (1). Uit de overgeblevene staatsstukken dier tijden is ons echter deze groote milddadigheid niet gebleken. Het is evenmin te denken, dat de heerschzucht van den jongen REINOUD alleen de bron dezer onlusten geweest is, dewijl 's Graven gemalin, zijne dochters, het grootste gedeelte der Edelen en meest alle steden, hoevele ook door hem begiftigd waren, zich tegen hem vereenigden (2). Er moet ongetwijfeld eene meer grondige reden bestaan hebben, en deze meenen wij in 's Graven zwakhoofdigheid, ten gevolge eener wond in den slag bij *Woeringen*, te vinden. Bij het klimmen der jaren vermeerderde deze ongesteldheid en maakte hem tot het voeren des bewinds steeds meer en meer ongeschikt. Ook bekende hij zelf openlijk in eenen staat van zwakheid of ongesteldheid geweest te zijn; en mogelijk was hij afwisselend, nu eens krankzinnig, dan weder hersteld (3). Een tijdgenoot althans getuigt, dat hij bij vlagen geheel zinneloos was (4). Het blijkt, dat ook zijn schoonbroeder HENDRIK *van Vlaanderen*, Graaf van *Loden*, in deze zaak betrokken geweest is (5). 1300—1339

Dezelfde sluijer, welke de oorzaken dezer onlusten bedekt, ligt ook verspreid over den tijd in welken zij zich het eerst ontwikkelden en over de middelen, welke men bezigde, om Graaf REINOUD te dwingen. Den dertienden van Wintermaand dertienhonderd vijftien had hij de *villa* (buurtschap) *Zalt-Bommel* tot een *oppidum* (stad) verheven, en haar den negentienden van Wijnmaand des volgenden jaars stedelijke vrijheden en voorregten geschonken (6). Om dien tijd moet zijn zoon tegen hem opgestaan en hij genoodzaakt geweest zijn, dezen althans een gedeelte van het bewind op te dragen, of tot mederegent aan te nemen. Immers schrijft hij aan de steden *Nijmegen* en *Emmerik*, welligt ook aan andere, dat » dewijl zij tegen hem in vele opzigten oproerig geweest waren en hem behandeld hadden zoo als zij wel wisten, hij haar beval zijnen zoon REINOUD tot Heer aan te nemen en te huldigen, hen ontslaande van den eed aan hem 28 v. Wijnmaand. 1316

(1) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 363. Verg. *Chron. Tiel.* p. 308.

(2) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 364.

(3) WILHELMUS PROCURATOR, p. 584. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVII. c. 22. p. 254. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 201. VAN LEEUWEN, op het *Chron. Tiel.* p. 308 (i). V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 363, 364.

(4) Aldus verstaan wij met V. SPAEN de woorden van WILHELMUS PROCURATOR, p. 584, *verbis et conversatione quodammodo deficiens.*

(5) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 364.

(6) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 165, 167, bl. 163—168.

1300—1339 gedaan" (1). Hierop antwoordde de stad *Nijmegen*, »dat zij hem ten eenenmale onthief van den eed, welken hij wegens het *Rijk van Nijmegen* aan haar had afgelegd, verklarende van nu af niet meer onder zijn bewind of bescherming (*regimine nec protectione*) te staan en hem bedankende, dat hij haar Heer geweest was (2)." Den
30 v. Wijnmaand. 1316 volgenden dag beloofde de jonge REINOUD, alle handvesten en voorregten van *Nijmegen* te zullen handhaven, en bevestigde tevens de stad *Emmerik* in al de voorregten, welke zij van OTTO I en REINOUD I ontvangen had (3). Weinige dagen daarna bekrachtigde
4 v. Slagtm. en beëedigde hij de oude regten en vrijheden van *Zutphen* (4) en vervolgens die van *Doesburg* (5). Behalve deze steden verklaarden zich voor hem *Roermond* en onder-
26 v. Wintermaand. scheidene andere plaatsen, over welke hij als »*sone des Greven van Gelren*" het bewind voerde. De meeste Edelen schaarden zich aan zijne zijde, doch het schijnt, dat de Gravin en hare dochters destijds nog niet openlijk partij voor hem getrokken hadden (6).

Ondersteund door *Arnhem*, *Wageningen* en ongetwijfeld eenige andere Geldersche steden, behield de oude REINOUD de teugels des bestuurs over een gedeelte van *Gelre* in handen. Zelfs werd hij door den Roomsch Koning FREDERIK tot Rijksvorst verheven. De verheffingsbrief behelst, dat »de Koning den Graaf REINOUD van *Gelre*,
1 v. Oogstmaand. 1317 een edel lid des Rijks, van doorluchtige geboorte en groote rijkdommen, van den rang van Graaf tot dien van Vorst verhoogt voor hem en voor zijne erfgenamen, en hem onder het getal der Rijksvorsten plaatst. Uit dien hoofde zal hij genieten alle vorstelijke voorregten in munt, in tollen, in aanstelling van ambtenaren, terwijl hij en zijne na-

---

(1) v. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 365. *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. IV Codex. Dipl. bl. 38, 39.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 188. SLICHTENHORST, B. VI. bl. 113. Het oppergezag over de stad *Nijmegen* behoorde oudtijds *alleen*, gelijk over al de andere vrije Rijkssteden, onverkort hare handvesten en voorregten, aan de Keizers. In 1248 was *Nijmegen* aan den Graaf van *Gelre* geraakt. Zie *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 298. Sinds 1254 stelden de Geldersche Graven hier een Regter en twee schepenen in *judicialibus* aan. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 145.

(3) v. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 365.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 168.

(5) v. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 366.

(6) Verg. v. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 366.

komelingen de vorstelijke waardigheid met twintig banieren zullen verheffen (1)." Hierdoor werd REINOUD I een vorstelijke Graaf, zonder dat zijn gebied tot een vorstendom verheven was, gelijk vele jaren daarna onder zijnen opvolger geschiedde. Men vindt ook niet, dat hij of zijn zoon den nieuwen titel gevoerd hebben. In het huis van *Gulik* had ongeveer hetzelfde plaats, toen Graaf WILLEM in dertienhonderd zes en dertig tot de vorstelijke, twee jaren daarna tot de markgrafelijke, en in dertienhonderd zes en vijftig tot de hertogelijke waardigheid verheven werd (2). 1300—1339

Terwijl Graaf REINOUD I aan de eene zijde het hoog bewind bleef voeren, voorregten schonk, leenen uitgaf, en hem goederen als leenheer werden opgedragen, was zijn zoon van den anderen kant, niet minder ijverig in het uitoefenen en uitbreiden van zijn gezag (3). De spanning tusschen de beide Vorsten werd steeds grooter; en men meent, dat de acht duizend ponden, welke de jonge REINOUD met een aanzienlijk getal Heeren, Ridders en steden, van zekere tafelhouders of lombarden opnam, ter bestrijding der krijgskosten tegen den vader moesten strekken (4). Zeker is het, dat het land verdeeld en op het punt was de prooi te worden van al de rampen, welke eenen burgerkrijg plegen te verzellen, toen Graaf REINOUD en zijn zoon verklaarden, hunne geschillen aan de uitspraak der Heeren van *Valkenburg*, van *Mechelen*, van *Voorne* en van *Arkel*, 6 v.
hetzij bij regte, hetzij in der minne, te onderwerpen; en het bestuur over geheel Grasm. 1318
Gelre, uitgezonderd over dat gedeelte, hetwelk den zoon bij huwelijksvoorwaarde was afgestaan, den vier genoemden Heeren in handen te stellen, tot de uitspraak zou geschied zijn. Mogten de gevoelens der scheidslieden uiteen loopen, dan zouden de Graaf van *Holland* en nog een tweede persoon, nader te verkiezen, als opperscheidsregter

---

(1) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 358. *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 246. *Codex Dipl.* p. 94. Evenmin als de Heer VAN SPAEN, kunnen wij ontveinzen, dat de vorm en de uitdrukkingen in dien brief, ons zeer buitengewoon voorkomen. Hoogst zonderling klinkt onder anderen deze zinsnede: «Sane quia spectabilis vir, REYNALDUS comes *Gelriae*, nobile utique membrum Imperii clara clarificat, sanguinis claritate, generositate generis, generosus, dotatus multarum insignium dotarum, dotibus fulcitus, virorum et virium fulcibili fulcimento, quique inter divitias possidentes non mediocris dicitur, sed eis habundando, habundantius habundare, his itaque sibi cooperantibus in sublimioris sublimationis sublimitate desiderat sublimari."

(2) V. SPAEN, *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 246. *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 359.

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 189. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VI. bl. 113. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 366—368. NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 169, 170, 171.

(4) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 367. Verg. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 188. 189. SLICHTENHORST, *Geldersche Gesch.* B. VI. bl. 113.

1300—1339 de zaak beslissen. Reinoud de zoon verbond zich, den Graaf van *Gulik* binnen acht dagen te bewegen, het *Overkwartier*, en wel bepaaldelijk *Gelre*, *Montfoort* en *Kriekenbeek*, hem door Graaf reinoud voor eene somme gelds verpand, den vier Heeren over te leveren; bij weigering daarvan beloofde hij zijnen vader naar vermogen tegen den Graaf van *Gulik* te sterken. De vier scheidsmannen namen de taak op zich en bezegelden met de beide reinouds den brief (1).

10 v. Zomermaand. 1318 Weldra kwamen zij, ingevolge dezer overeenkomst, te *Arnhem* bijeen, doch konden tot geene eenstemmigheid geraken. De Heeren van *Voorne* en van *Arkel*, hevige voorstanders van den ouden Graaf, laschten hier een opstel op naam van den Heer van *Mechelen*, den schoonvader van den jongen reinoud, in eenen open en door hen bezegelden brief, waarbij zij verklaarden, dat de Heer van *Mechelen* met hen instemde, doch 16 v. Zomermaand. de Heer van *Valkenburg*, een vurig aanhanger des zoons, van een ander gevoelen was. Deze uitspraak, die veel licht over den staat der zaken verspreidt, komt hierop hoofdzakelijk neder. « De Graaf van *Gelre* en Jonkheer reinoud zullen elkander behandelen als vader en zoon betaamt. De Graaf zal geheel meester zijn van het land, even als vóór de opdragt daarvan aan zijnen zoon, en degenen, welke leenen van hem ontvangen en daarvan open brieven hebben, zullen die behouden. Reinoud de zoon zal zich met zijn huwlijksgoed moeten tevreden stellen, en zoolang zijn vader leeft of tegen diens wil, zich geen gezag over het land meer aanmatigen (*sal hem des lants niet meer onderwinden*). De Graaf zal tot zijn onderhoud genieten de inkomsten van *de Veluwe*, van het land tusschen *Maas* en *Waal*, van *Roermond*, en van de burgen *Gelre*, *Montfoort* en *Kriekenbeek*, wanneer zij van den Graaf van *Gulik* gelost zijn; voorts de tollen van *Lobede* en *Driel*, benevens vierduizend ponden 's jaars. De Gravin zal (jaarlijks) zeven duizend ponden genieten; en hare ongehuwde dochters, filippotta en isabella, zoo veel als redelijk zal geoordeeld worden. De Graaf zal voortaan geene erven (goederen) mogen wegschenken, noch nieuwe leen- en dienstmannen werven (*noch gheene nuwe manschip maken*). De scheidslieden (*zegghers*) zullen twee goede mannen uit het graafschap *Gelre* kiezen, die magt hebben ambtlieden, rentmeesters en meijers aan te stellen, welke voor hen, voor den Graaf en voor Jonkheer reinoud alle jaren rekening zullen afleggen. Het overschot der inkomsten, hetzij van beden of anderzins, zal door die twee mannen besteed worden tot aflossing van 's Graven schulden en van die zijns zoons. Oorlogen, die het land aangaan, zullen bij rade dier twee mannen gevoerd worden; zoo echter de Graaf of zijn zoon zich in eenigen buitenlandschen krijg

(1) Nyhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 172, bl. 170—174. Verg. v. spaen. *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 369, 370.

mengt, zullen noch het gemeene land, noch de twee mannen zich daarmede bemoeijen, uitgenomen de verbindtenissen met den Graaf van *Holland*. De Graaf van *Gelre* en REINOUD zijn zoon zullen het land door reizen, om eene bede te doen tot aflossing hunner schulden, waarvan het geld door de twee benoemde mannen zal beheerd worden. Zoodra de geheele schuld afbetaald is, zal de Graaf weder in het volle bewind over zijn land hersteld worden (1)." 1300—1339

De Heeren van *Voorne* en van *Arkel* hadden zich in deze zaak, ter gunste des ouden REINOUDS aan kwade trouw schuldig gemaakt. Reeds den volgenden dag sprak de Heer van *Mechelen* hen openlijk tegen en verklaarde, » dat hij te *Arnhem* was gekomen, het *compromis* gezien, de redenen van beide zijden gehoord en middelen gezocht had, om vader, zoon en land te bevredigen. De Heeren van *Voorne* en *Arkel*, door den Graaf tot scheidslieden verkoren, hadden toen eene uitspraak gedaan, die hem nadeelig en als hunne magt te buitengaande voorkwam, dewijl zij over zaken beslisten, waar zij niet toe bevoegd waren, zoo als ten aanzien der leenuitgiften het geval was. Hij had over dit punt den raad van goede en wijze lieden (*vroeden*) ingeroepen, welke hem verklaarden, dat hij deze uitspraak niet mogt volgen, dewijl hij beloofd had, de erfelijkheid des graafschaps *Gelre* te zullen handhaven. Uit dien hoofde verklaart hij haar van onwaarde en verzet er zich tegen, daar de Heeren van *Voorne* en *Arkel* hunnen last te buiten gegaan waren; en indien zij mogten beweren, dat hij hun gevolgd is en dit door bezegelde brieven heeft bevestigd, zoo betuigt hij zulks onwaar te zijn en begeert, dat zij dien brief voor oogen brengen. Hij beschouwt ten laatste deze uitspraak ook als geheel nutteloos, daar REINOUD en zijn zoon sedert met elkander verzoend zijn, en de Graaf zich daaromtrent, ten behoeve van het gemeene land, duidelijk verklaard heeft (2)." — Deze plotselinge verzoening ontsproot welligt uit het besef, dat de magtige naburige vrienden minder trachtten partijen te bevredigen, dan zelve invloed op de regering des lands te verkrijgen (3). 17 v. Zomermaand 1318

De goede verstandhouding tusschen vader en zoon werd echter spoedig weder verbroken. Immers vindt men, dat Jonkheer REINOUD weldra den Ridder JAN *de Kok*, GERARD *van Weerdenberg*, EUSTATIUS *van Brakel* en hunne aanhangers belooft, geenen zoen met zijne vijanden te zullen treffen, zonder hen daarin te begrijpen (4). De Graaf was bedlegerig te *Arnhem* en niet bij magte zich te verdedigen, toen het 15 v. Hooimaand

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* N°. 175. bl. 175—178. Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 371, 372.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. van Gelderl.* D. I. *Oork.* N°. 176, bl. 178.

(3) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 374.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* N°. 177. bl. 180.

1300—1339 twistvuur op nieuw ontbrandde. Vele zijner leen- en dienstmannen verlieten hem; doch *Arnhem* en *Wageningen* bleven hem in dien nood getrouw. Uit erkentelijkheid vergunde hij deze beide steden vrijstelling van het voldoen der schatting of bede, welke de steden en landzaten moesten opbrengen, om de schulden, door hem en zijnen zoon
19 v. Oogstmaand 1318 gemaakt, af te lossen; ook zouden zij in het vervolg van alle schattingen bevrijd zijn, behalve van de zoodanige, tot welke zij naar regte en van ouds gehouden waren (1). Men besloot kort daarna de beslissing der geschillen aan den Graaf van *Hol-*
13 v. Herfstmaand *land* op te dragen, welke dan ook uitspraak deed bij rade en met overleg der leen- en dienstmannen uit het *Overkwartier*, uit het land tusschen *Maas* en *Waal*, over *den Rijn* of *Zutphen*, uit de *Tieler-* en *Bommelerwaarden*, en der Schepenen van *Nieuwstad*, *Roermond*, *Venlo*, *Gelre*, *Goch*, *Maasbommel*, *Zaltbommel*, *Arnhem*, *Harderwijk*, *Elburg*, *Zutphen*, *Lochem*, *Groenloo*, *Deutichem*, *Doesburg*, *Nijmegen*, *Emmerik*, *Hattem*, *Wageningen* en *Gent*. Dit is, zoo ver men weet, het eerste voorbeeld eener handeling van Edelen en steden in *Gelre*, en van de verdeeling der Edelen in kwartieren en ambten; dit was de kiem der opkomende landstenden, waarvan »de oneenigheden der Vorsten, de berooide staat der geldmiddelen, en de begeerte om de rust in het land te herstellen, de aanleidende oorzaken waren (2)." Het is opmerkelijk, dat in dit verdrag geene Ridders en knapen uit het kwartier van *Arnhem* of *de Veluwe* genoemd worden (3). De punten door den Graaf van *Holland* bepaald, waren deze: 1°. de wederzijdsche gevangenen, op belofte van zich aan den gemaakten zoen te houden en een billijk kostgeld te voldoen, zullen vrij en onverlet geslaakt worden. 2°. Alle inkomsten, beden en opbrengsten zullen door de drosten, regters, tollenaars, rentmeesters en andere beambten, door den Graaf van *Holland* bij rade der Geldersche Edelen en steden aangesteld, geheven worden. 3°. De Graaf van *Gelre* zal twaalf duizend, de Gravin zeven duizend en Jonkheer REINOUD drie duizend ponden jaarlijks genieten. Geen van hen zal schulden mogen maken, of op eenige wijze goederen vervreemden, hetgeen tot inkrimping van 's lands grenzen zou kunnen strekken. 4°. Het overschot der inkomsten zal tot aflossing der schulden gebezigd worden. 5°. Ingewikkelde of gewigtige zaken zullen door den Graaf, en bij afwezigheid of weigering van hem, door zijnen zoon afgedaan worden. 6°. Jaarlijks zullen de ambtenaren der ontvangsten en inkomsten voor den Graaf van *Holland*, de beide REINOUDS en voor de leenmannen, dienstmannen en schepenen der steden van *Gelre* rekening af-

---

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 190. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VI. bl. 113. v. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 374.

(2) v. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 376.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 184 (4).

leggen. 7°. Wanneer de schuld afgelost en de Graaf van *Gelre* naar ligchaam en geest 1300—1339
in staat is (*siins liifs ende siinre sinne in alsulken poenten were*) het gebied te voeren, zal hij in het graafschap blijven; anders zal de Graaf van *Holland* het bewind aan den jongen REINOUD opdragen, en dan 's Graven inkomen, naar de omstandigheden en behoeften, vermeerderd worden. 8°. Van weêrszijden zal men twee scheidsmannen benoemen, om over moord, brand, roof en andere schaden, elkander in dezen burgerkrijg toegebragt, uitspraak te doen. Eindelijk 9°. indien Graaf REINOUD of zijn zoon dezen zoen mogt breken, zullen de Graaf van *Holland*, de leenmannen, dienstmannen en steden van *Gelre* zich tegen den vredebreker vereenigen (1)." Ofschoon de Edelen en steden in dezen brief verklaren dien bezegeld te hebben, blijkt het echter, dat behalve het zegel des Graven van *Holland*, nooit eenig ander aan dit staatsstuk gehecht geweest is. Men vermoedt derhalve, dat de mannen en gemeenten van *Gelre* niet geheel in de handelingen des Graven van *Holland* genoegen genomen hebben (2). Zij hadden evenwel met hem in dien brief betuigd »dat, al
weer dat zake, dat eynigh zeeghel gebreke of breeke, dat dar umme des brief niet 17 v. Wijnmaand 1318
gekrenckt en soud siin, maer hy soud stede bliven." Vader en zoon beloofden den gemaakten zoen te onderhouden en dat zij noch hunne nakomelingen, eenige bede van hunne mannen en dienstmannen, dan met derzelver toestemming, zouden eischen (3). 2 v. Slagtmaand.
Jonkheer REINOUD verklaarde weinig tijds daarna aan de Ridders en knapen, mannen en dienstmannen van het Graafschap *Zutphen* en van den *Bommelerwaard* in het bijzonder, niet alleen, dat hij zich aan de gedane uitspraak des Graven van *Holland* zou houden, maar ook nooit van hen eenige bede eischen zou, en hen met raad en daad ondersteunen, wanneer zijn vader deze voorwaarde wilde breken. De Gravin van *Gelre* MARGARETHA en hare beide dochters FILIPPOTTA en ISABELLA, verpligtten zich insgelijks daartoe (4).

Hier vinden wij voor het eerst in de onlusten, welke *Gelre* beroerden, de namen dezer vrouwen vermeld. Met hare toestemming, zoowel als met overleg zijner andere Raadslieden, bevestigde de jonge REINOUD de voorregten en vrijheden van *Zutphen* en *Harderwijk*, hetgeen weldra door de bekrachtiging der handvesten van 14 v. Wintermaand
Doesburg gevolgd werd (5). Dewijl dit het volkomen kenmerk eens regentschaps met

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* N°. 178, bl. 182—185.

(2) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 378. NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 184 (3).

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holland.* D. II. bl. 199.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* N°. 180, bl. 186. SLICHTENHORST, *Gelders. Gesch.*, bl. 556. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 379.

(5) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 191. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VI. bl. 112. NY-

1300—1339 zich voert, en de naaste bloedverwanten het met den zoon eens waren, gelooft men, dat Graaf REINOUD in het najaar van dertienhonderd achttien, en wel op het huis *Halle* of de *Hell* op *de Veluwe*, in verzekerde bewaring gebragt is (1). Op het oogenblik dat hij gevat werd, riep hij uit: «Ghy Heeren Vlamingen, wat doedij mij?" Waarschijnlijk zinspelende op zijne gemalin, eene dochter des Graven van *Vlaanderen*, en op de Vlaamsche Grooten, welke zijn zoon tegen hem hadden opgezet (2). Deze daad van geweld werd niet door allen goedgekeurd, en bragt de aanhangers des vaders in beweging. Overeenkomstig het laatste punt der onlangs geslotene verzoening, viel de Graaf van *Holland*, ten behoeve van REINOUD I, in *Gelre;* terwijl de Bisschop van *Utrecht*, om zich op den jongen REINOUD te wreken, insgelijks met eene krijgsmagt dat gewest binnenrukte. De Hertog van *Braband* daarentegen, zond een leger onder bevel van den Ridder HENDRIK *van Achelen* herwaarts, ter ondersteuning van Jonkheer REINOUD en de Heeren van *Lijnden*. Slechts zeer beperkte berigten zijn van dien krijg tot het nageslacht gekomen. De Hollanders vielen in het *Overkwartier*, doch werden teruggeslagen, en bij *Roermond* verloren de burgers van *Delft*, van *Medemblik* en de West-Friezen hunne harnassen, die hun door den Graaf van *Holland* zijn vergoed geworden (3). *Zalt-Bommel* werd door de Heeren van *Voorne* en *Arkel* ingenomen en met eenige omliggende plaatsen in de asch gelegd (4). Ook blijkt uit de voorwaarden der bevrediging, dat er gevechten te *Zoelen*, te *Driel*, te *Tuil*, te *Amerongen*, te *Weel* en bij *Wageningen* zijn voorgevallen (5).

14 v. Oogstmaand 1319

Arnhem was de gewigtigste steun van Graaf REINOUD, en deswege trachtte zijn zoon, die stad voor zich te winnen. Op raad van HENDRIK *van Vlaanderen*, Graaf van *Loden*, van de Schepenen van *Nijmegen*, *Zutphen*, *Emmerik* en *Does-*

HOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* n°. 182. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 379.

(1) VAN SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 379, 387. Verg. het *Chron. Tiel.* p. 308. et VAN LEEUWEN in not. (*c*). De schrijver van de *Origines Culenburgicae* in MATTHAEI *Analect.* T. III. p. 594, brengt, doch zeker ten onregte, het gevangen zetten van den ouden REINOUD op het huis *Halle* of *Hell* in 1320.

(2) V. SPAEN, *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 248.

(3) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D I. bl. 386.

(4) *Chron. Tiel.* p. 309 et VAN LEEUWEN in not. (*k*). PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 192, en SLICHTENHORST. *Gelders. Gesch.*, B. VI. bl. 114, noemen in plaats van den Heer van *Voorne* dien van *Buren*. Verg. hiervoor bl. 61.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 206—209, 243, 277.

burg, en naar uitspraak eeniger Edelen, trof Jonkheer REINOUD met die stad te *Wich-* 1300—1339
mond eene verzoening. Hij bevestigde al de oude voorregten haar door zijnen vader geschonken, benevens dat harer accijnsen en vesten, doch vernietigde al de nieuwe gunstbrieven, welke zij van zijnen vader mogt ontvangen hebben, en waaronder vermoedelijk de vrijstelling van beden, onlangs verleend, bedoeld wordt. De burgers zouden hem daarentegen, even als die der overige steden van *Gelre*, ter verdediging van het land dienen, zonder evenwel daardoor den eed, dien zij den ouden Graaf gezworen hadden, om hem te ondersteunen, waar hij zich in *eigen persoon* bevond, te schenden, of hierdoor hunne eer te beleedigen (1). Het blijkt hieruit, » dat men toen ook wist aan eeden en beloften eene staatkundige wending te geven. Immers de Arnhemsche burgers, plegtig aan den vader verbonden, ontsloegen zich van hunnen pligt, door dezen alleen tot 's Graven persoon te bepalen, welke buiten de mogelijkheid was, dien te genieten. 7 v. Wijnmaand 1319

Zij zagen derhalve af van tot zijne slaking met kracht mede te werken en den zoon daar toe te dwingen (2)." Op de bijeenkomst, weinige dagen daarna te *Horst* nabij *Rheenen* gehouden, onderwierpen de strijdende partijën, onder verbeurte eener boete van zestienduizend ponden Tournois, de beslissing hunner geschillen aan den Graaf van *Loden* en JAN *van Henegouwen*, Heer van *Beaumont*, welke beloofden binnen veertien dagen te *Woudrichem* uitspraak te zullen doen (3). Nevens verscheidene zoo Hollandsche als Geldersche Edelen en steden, verbond zich *Zutphen* nog afzonderlijk tot zekerheid van het verdrag; 13 v. Wijnmaand

en REINOUD, naar den raad en wil zijner moeder, zijns ooms, den Graaf van *Loden*, en van zijne raadslieden, verpandde aan die stad daarvoor al zijne inkomsten aldaar, bestaande in visscherij, tol, molen en waard (4). De zamenkomst werd te *Woudrichem* te bestemden tijde gehouden, doch de uitspraak bleef toen nog achter, 19 v. Wijnmaand

ofschoon hier eenige Edelen, wegens hunne eischen op Jonkheer REINOUD, verklaarden de uitspraak des Graven van *Loden* en des Heeren van *Beaumont* na te komen en voor den Graaf van *Holland* borg te blijven (5). De beide zegsmannen konden vooreerst slechts bewerken, dat tusschen WILLEM van *Holland* en den zoon des Graven van *Gelre* een verbond van wederkeerige bescherming en onderlinge hulp tegen elken vijand gesloten werd. » De Graven van *Loden* en van *Holland* mogten mannen uit *Gelre* tot hunne hulp ontbieden. WILLEM en REINOUD zouden elkander schadeloos stellen, wanneer zij buiten de grenzen hunner graafschappen moesten trekken. 6 v. Slagtm.

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* N°. 184, bl. 189.

(2) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 381.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 220—222.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* N°. 185, bl. 190.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. I. bl. 225.

1300—1339 Zij zouden niet gedogen, dat iemand uit hunne landen in des anderen land schade deed, maar zorgen, dat de zaken behoorlijk naar regte afgedaan werden. De kooplieden zouden onverhinderd handel mogen drijven, mits de tollen betalende (1)." Den-
10 v. Slagtm. 1319 zelfden dag beloofde Jonkheer REINOUD, op raad der Graven van *Holland* en van *Loden*, zijnen vader uit de gevangenis te ontslaan, en met hem naar beider goeddunken en bevelen te handelen (2).

Er verliep nog eenigen tijd, eer de Graaf van *Loden* en de Heer van *Beaumont*, ingevolge de overeenkomst, de zaak geheel ten einde bragten. Dit geschiedde te *Ut-*
22 v. Louwmaand 1320 *recht*. Hier werd bepaald, «dat de Heeren van *Lynden* en hunne helpers het verwoeste slot *Dullenburg* wederom opbouwen, en de schade den slotvoogd WILLEM *den Cuser* veroorzaakt zouden vergoeden. Jonkheer REINOUD zou zijne schulden aan den Graaf van *Holland*, aan de Heeren van *Voorne*, van *Arkel* en aan SIMON *van Benthem* voldoen. Den onderdanen der Heeren van *Voorne*, van *Arkel* en van OTTO *van Asperen*, moesten de schade, welke zij in den krijg tusschen de beide REINOUDS geleden hadden, overeenkomstig het besluit des Graven van *Holland*, den Gelderschen rentmeesters opgeven, om in vier termijnen daarvoor vergoeding te ontvangen; zij die hunne schade niet genoegzaam konden bewijzen, zouden op hunnen eed geloofd worden. Over bepaalde zoengelden wegens doodslagen en verwondingen, welke in drie termijnen in *Tiel* betaald moesten worden, zouden de Graven van *Holland* en van *Loden*, of de Ridder GERHARD *van Tengnagel* en OTTO *van Buren* beslissen. WALRAVEN *van Benthem* en de zijnen zouden aan de heerlijkheid van *Gelre*, voor het gebeurde te *Zoelen* en te *Bommel*, drieduizend, en de Heeren van *Lijnden* met hunne helpers, wegens het voorgevallene te *Weel*, twee duizend ponden Tournois betalen. VAN LIJNDEN moest tevens den Bisschop van *Utrecht*, den Bisschop van *Zuden*, den Heer JAN *van IJsselstein* en STEVEN *van Schalkwijk* schadeloos stellen, wegens nadeelen hun toegebragt. BOUDEWIJN *van Avezaat* zou aan GERHARD *van Rossum* en de ingezetenen van *Harderwijk* zevenhonderd pond uitkeeren, dewijl hij zich van hunne goederen had meester gemaakt. De Bisschop *van Utrecht* zou den burgers van *Wageningen* tweehonderd pond schadevergoeding voldoen. De Hertog van *Braband* verzoende zich wegens den dood van HENDRIK *van Achelen*, welke in een gevecht te *Amerongen* verslagen en gedood was. Voorts werden alle wonden, zonder doodslag of verminking; alle roof en alle brand aan wederzijden kwijtgescholden (3)."

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 227.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 228.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 206—209. Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 383—385, met wien wij deze overeenkomst, een jaar later stellen dan door V. MIERIS geschiedt.

In dien vrede werd de stad *Roermond* niet begrepen. Door JAN *van Bergen* ondersteund, bleef zij in krijg met den Graaf van *Holland*, welke haar den eersten van Bloeimaand des volgenden jaars te *Dordrecht* een bestand vergunde, en eenen dag te *Utrecht* bepaalde, om de geschillen te vereffenen (1). Dewijl *Roermond* de zijde van Jonkheer REINOUD gehouden had, meent men, dat nog andere redenen van verschil met *Holland* bestaan hebben, welker beslissing aan den Graaf van *Loden* en den Heer van *Beaumont* niet was opgedragen (2). Vermoedelijk werd Graaf REINOUD, overeenkomstig de belofte zijns zoons in Slagtmaand des verleden jaars afgelegd, uit zijne gevangenis ontslagen. De geestverbijstering echter, aan welke hij bij tusschenpozen onderhevig was, zal het spoedig noodzakelijk gemaakt hebben, hem weder op te sluiten. Althans een tijdgenoot meldt, dat hij in dertienhonderd twintig door zijnen zoon in hechtenis werd genomen (3). Het vermakelijk slot te *Montfoort* werd hem ten verblijf aangewezen, alwaar hij tot aan zijnen dood, naar rang en waardigheid behandeld en vorstelijk onderhouden werd (4). 1300—1339

Onder den bescheiden titel van: *Zoon des Graven van Gelre*, voerde nu Jonkheer REINOUD, die sinds jaren een gedeelte des oppergezags had aan zich getrokken, het bewind over geheel *Gelre*. Het volk en de naburige staten erkenden hem als Regent, en het blijkt niet, dat sedert dien tijd iemand zich tegen hem verzet heeft. De Graaf van *Holland*, welke voor WALRAVEN *van Benthem* borg was gebleven, stelde de sloten *Weerdenburg*, *Zoelen* en *Neijerlede* in zijne handen (5). Zijne geschillen met de geestelijken, betrekkelijk eene schatting welke hij van hen gevorderd had, werden uit den weg geruimd. Reeds in dertienhonderd negentien was door de vijf kapittelen te *Utrecht*, den Abt van *St. Paulus* en de Kommandeurs van *St. Jan* en van de *Duitsche* Orde geklaagd, dat hij hunne goederen geweldig bezwaarde. Zij besloten dit met de geestelijke wapenen te keer te gaan, hetgeen hun echter door den Bisschop van *Utrecht*, op straf van den banvloek verboden werd. REINOUD bewerende, dat de geestelijkheid te allen tijde schuldig geweest was, schatting van hare goederen in *Gelre*, te betalen, beriep zich op den Paus, welke den Proost van *Osnabrug* tot scheidsman in 17 v. Herfstmaand. 1320

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 256.

(2) V. SPAEN. *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 386.

(3) WILHELMUS PROCURATOR, p. 584.

(4) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 191, 201. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VI. bl. 114, 116. VAN LEEUWEN ad *Chron. Tiel.* p. 308 (1). V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 387.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 243. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 192. V. SLICHTENHORST, *Gelders. Gesch.* B. VI. bl. 114.

1300—1339 deze zaak benoemde. Doch hiervan kwam niet, dewijl men wederzijds besloot, zich aan de uitspraak van den Bisschop van *Utrecht*, van den Proost van *Arnhem* en den Heer van *Keppel* te onderwerpen. Deze geschiedde op eene bijeenkomst te *Neude*
10 v. Wijnmaand 1320 tegenover *Rhenen*, waar REINOUD, vele Geestelijken, Baronnen, Ridders en schildknapen tegenwoordig waren. REINOUD moest de afgedwongen schatting teruggeven, onverminderd elks regt in het vervolg. De banvonnissen daarentegen werden opgeheven (1).

De goede verstandhouding tusschen WILLEM III en REINOUD werd door een verbond
16 v. Grasm. 1322 te *Utrecht* gesloten, nog meer bevestigd. Beiden verpligtten zich daarbij tot wederzijdsche bescherming, heimelijk en openbaar, tegen elk, en wel op kosten desgenen, die hulp begeerde. REINOUD zou echter verschoond blijven van aanvallender wijze tegen *Vlaanderen* de wapenen op te vatten, doch zijnen onderdanen werd vergund den Graaf van *Holland* te dienen (2). Hieruit ontsproot de eenstemmigheid met welke de beide Graven bij het verkiezen eens nieuwen Bisschops van *Utrecht* handelden, waardoor JAN *van Diest* tot die waardigheid verheven werd (3). Ingevolge het verdrag, bleef WILLEM niet in gebreke REINOUD in den Munsterschen oorlog, welke om dien tijd begonnen was, te ondersteunen. Bisschop LODEWIJK van *Munster* had zich de oneenigheden, welke *Gelre* verscheurden ten nutte gemaakt en *Bredevoort* vermeesterd, op welke heerlijkheid de Graven van *Gelre* eenige regten meenden te bezitten en waarover zij dikwerf in twist met de Munstersche Mijtervorsten geweest waren. REINOUD had bij de herstelling der binnenlandsche rust, de wapenen tegen den Bis-
10 v. Zomermaand. schop opgevat, wien WILLEM III, als vriend en bloedverwant des Regents van *Gelre*, in eenen brief uit *Bergen in Henegouwen*, den vrede opzegde (4). *Bredevoort* werd door REINOUD heroverd, en te *Borcke* viel een hevig gevecht voor, waarin
8 v. Oogstm 1323 zes en tachtig Geldersche Ridders en schildknapen sneuvelden. De vrede, welke door tusschenkomst der Graven van *Gulik* en *van den Berg* gesloten werd, was van geen langen duur dewijl men vindt, dat de Bisschop van *Munster* kort daarna door den Graaf *van der Marck* bij *den Ham* gevangen genomen werd en zich voor zwaar geld moest loskoopen. Hij hernam *Bredevoort* en verwoestte een gedeelte van *Gelre*
1324 te vuur en te zwaard. Heviger ontbrandde nu de krijg. REINOUD, ondersteund door JAN, Koning van *Boheme*, de Graven van *Vlaanderen*, *Holland*, *Artois*,

---

(1) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 410.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 278. Graaf WILLEM, die thans te *Utrecht* was, zou (zeer onwaarschijnlijk) zich den vorigen dag nog in *Middelburg* bevonden hebben, volgens zekeren brief van kwijtschelding aldaar door hem gegeven en te vinden bij V. MIERIS, t. a. pl. bl. 277.

(3) Zie hiervoor, bl. 64.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 293.

van der Marck, *Gulik* en *Berg*, en de Bisschoppen van *Luik* en *Utrecht*, trok met een leger van zevenduizend ruiters en een nog veel grooter aantal voetknechten in *Munsterland*. Bisschop LODEWIJK, versterkt door de benden des Bisschops van *Osnabrug*, der Graven *van der Lippe*, *Waldek* en *Sein*, benevens een talrijken hoop Friezen, Hessen, Thuringers, Franken en anderen, ging onverschrokken den veel magtiger vijand tot *Koesveld* te gemoet. Hier scheen een beslissende veldslag onvermijdelijk toen de Graaf van *Holland*, om menschenbloed te sparen, den Koning van *Boheme* overreedde met hem tot eene verzoening mede te werken. Op aandrang der beide Vorsten, besloten de strijdende partijën het geschil aan de uitspraak van twaalf scheidslieden, zes van iedere zijde te benoemen, te onderwerpen; en indien deze niet konden overeenkomen, zou de Bisschop van *Utrecht*, als opperste scheidsman, het pleit beslechten. De legers gingen hierop uiteen; en REINOUD vergezelde den Graaf van *Holland* naar *Kennemerland* en in *den Haag* (1). 1300—1339 1 v. Herfstmaand 1324

De verzoening was echter van weinig vrucht; de vijandelijkheden duurden voort, en de scheidsmannen konden tot geen besluit geraken. De Bisschop van *Utrecht*, wien de zegslieden des Bisschops van *Munster*, ter verdediging van de regten hunnes meesters geschreven hadden, moest derhalve uitspraak doen. Hij betuigde, dat hem de bewijzen niet duidelijk genoeg waren om regt te spreken en vermaande, de zaken in der minne bij te leggen. Hij maakte slechts eenige algemeene bepalingen betreffende doodslagen, gevangenen, en verbeurd verklaarde goederen; en wees het huis *Bredevoort* met de omliggende grachten, dijken en wegen aan REINOUD toe, welke daarvoor den Bisschop van *Munster* vijfhonderd mark voldoen zoude (2). Doch REINOUD nam hierin geen genoegen. Hij vatte de wapenen weder op, verwoestte *Vreden* en teisterde het Munstersche grondgebied door brand, roof en moord. Bisschop LODEWIJK hief over deze gewelddadigheden luide klagten aan, en beschuldigde den Gelderschen Regent van zoen- en eedbreuk. Ten bewijze zijner vredelievende gezindheid echter, sloeg hij REINOUD eene zamenkomst aan de *Zwarte-Brugge*, tusschen *Vreden* en *Groenlo*, voor. Hier onderwierpen beide partijen zich aan het zeggen van Burgemeesteren en Raden van *Keulen*, of zij al dan niet verpligt waren, zich aan de uitspraak des Bisschops van *Utrecht* te houden. Doch ook dit bleef zonder gevolg. Nu werd de tusschenkomst van eenige Graven ingeroepen, welke den laatsten van Herfstmaand te *Keulen* zouden vergaderen, terwijl intusschen een wapenstilstand bepaald werd (3). Niet voor het midden des volgenden jaars kwam de vrede geheel tot stand, 22 v. Wijnmaand. 3 v. Slagtm. 3 v. Louwmaand. 1325 5 v. Bloeim. 26 v. Zomermaand 28 v. Zomermaand 1326

(1) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 396—399.

(2) VAN SPAEN, *Historie van Gelderl.* D. I. bl. 399, 400.

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 195, 196. SLICHTENHORST, *Geldersch. Gesch.* B. VI. bl. 115. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II bl. 355.

1300—1339 toen REINOUD zich verbond, de voorwaarden der overeenkomst, door den Graaf van *Kleef* en den Domdeken van *Keulen* tusschen hem en den Bisschop van *Munster* gesloten, te zullen nakomen. Hij deed uit dien hoofde, ten behoeve van het stift *Munster*, afstand van het huis, geregt en heerschap van *Bermentvelde.* Daarentegen behield hij in eigendom het slot *Bredevoort* met grachten en wegen; en in pandschap de geregten van *Winterswijk*, *Aalten* en *Dinxperlo*, onder belofte van al de Munsterschen, aldaar goederen bezittende, in hunne regten te handhaven en te beschermen. De brief is nevens REINOUD, door de Graven van *Holland*, *Gulik*, *Kleef* en *Meurs*, en door de steden *Zutphen*, *Emmerik*, *Arnhem* en *Groenlo*, maar, hetgeen inderdaad zeldzaam is, door geen der Geldersche Edelen bezegeld (1).

Ondertusschen was Jonkheer REINOUD tot den ridderstand verheven en had bij die gelegenheid van de stad *Arnhem* een vereerend bewijs van deelneming ontvangen; doch waarin dit bestaan heeft, is onbekend (2). Kort daarop besliste hij het geschil tusschen den Bisschop van *Utrecht* en ZWEDER *van Vianen* over de geregten van *Vreeswijk* en *Niervaart;* en in het volgende jaar, op verzoek van Graaf WILLEM III, den twist tusschen dien Kerkvoogd en den Heer van *Keppel* (3). Om dezen tijd verpandde hij tot aflossing van eenige schulden, den tol te *Lobede* aan de steden *Zutphen*, *Wageningen*, *Harderwijk*, *Elburg* en *Hattem;* doch zag zich weldra weder genoodzaakt, gelden van den Bisschop van *Zuden* op te nemen (4). Ongetwijfeld zal de bekrompen staat zijner geldmiddelen invloed gehad hebben op het geschil met den Graaf van *Kleef* over den bruidschat zijner zuster MARGARETHA, hetwelk eindelijk door den Graaf van *Loden* geslist werd. Tegen een jaargeld van driehonderd vijftig mark deed MARGARETHA afstand van alle aanspraak op *Gelre* (5). Later werden de
23 v. Oogst-maand. 1326 verschillen over de voogdij van *Weze* tusschen *Gelre* en *Kleef*, in der minne bijgelegd, en deze heerlijkheid, het hooge geregt, de klokkenslag en het geleide op 'sheeren wegen aan *Gelre* toegekend (6).

9 v. Wijn-maand. Kort na deze overeenkomst stierf Graaf REINOUD I in zijnen kerker, het slot te

---

(1) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 401, 402.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 199, bl. 200. De brief is van den 6 van Grasmaand 1324.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 342, 371.

(4) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 403. Verg. NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 186, bl. 192.

(5) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 201, bl. 201—204.

(6) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 403.

Montfoort, na eene regering van bijna zes en vijftig jaren van welke hij de acht laatste buiten bewind had doorgebragt. Zijn eerste echt met ERMGARDE *van Limburg*, was kinderloos gebleven; uit zijn tweede en laatste huwelijk met MARGARETHA *van Vlaanderen*, welke hij insgelijks overleefde, ontsproten behalve REINOUD, die hem opvolgde, nog twee zonen GUI en FILIP, welke in jeugdigen leeftijd zijn overleden, en drie dochters, MARGARETHA, gehuwd aan den Graaf van *Kleef*, FILIPPE en ISABELLA, welke den geestelijken staat omhelsden (1). De hardnekkige oorlog met *Braband* over het bezit van *Limburg*, en zijne krijgstogten in *Vlaanderen* en elders verwierven hem den naam van den *Strijdbare*; maar hij streed met meer dapperheid dan geluk. Zijne heerschzucht en verstandsverbijstering hadden den staat vele rampen berokkend en onder eenen drukkenden schuldenlast gebragt. Door aankoop en verdragen waren zijne bezittingen eenigzins uitgebreid; ook blijkt het, dat vele Edelen langs den *Rijn* en in *Westphalen* zich als leenmannen aan hem onderworpen, en andere hem aanzienlijke goederen in leen opgedragen hebben (2). Onder zijn bestuur was het aanzien der steden merkelijk toegenomen. *Groenlo*, *Arnhem*, *Harderwijk*, *Elburg*, *Doesburg*, *Doetichem*, *Lochem*, *Kriekenbeek*, *Neustad*, *Montfoort* en *Gent* ontvingen van hem nieuwe voorregten, of werden in de oude bevestigd. *Goch*, *Wageningen*, *Bommel* en *Staveren* op *de Veluwe* verhief hij tot steden (3). De oprigting der laatstgenoemde plaats tot eene stad is echter nimmer ten uitvoer gebragt, en slechts haar naam is nog overgebleven in het tegenwoordig landgoed *Staveren*, gelegen in de gemeente *Ermelo*, niet ver van *Harderwijk* (4). Men roemt 'sGraven milddadigheid jegens de armen, doch beweert, dat zijne giften aan de geestelijkheid daarentegen, het grafelijk huis en den ingezetenen onaangenaam waren en mogelijk wel als eene bijkomende oorzaak van zijnen val moeten beschouwd worden (5). 1300—1339

REINOUD II, bijgenaamd *de Zwarte*, nam na den dood zijns vaders den Graven titel aan. Hij was gehuwd met SOPHIA, de dochter van FLORIS BERTHOUD, Heer van

---

(1) *Chron. Tiel.* p. 316. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 197, 198. V. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VI. bl. 116. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 404—407. *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 248—252.

(2) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 412—414. Vergelijk NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 50—52, 55, 70—72, 80, 81, 98, 106, 110, 123, 126, 131, 152, 162, 163.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 53, 132—134, 138—147, 165—167. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I, bl. 416—423.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 51 (1).

(5) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 442. Men vergelijke hiervoor, bl. 79.

1300—1339 *Mechelen*, wier geslacht in luister van adeldom wel niet het zijne kende evenaren, maar welke hem in het bezit van groote goederen en schatten stelde, waarmede hij zijne schulden vereffende, zijne verpande sloten en tollen inloste, en uitgestrekte bezittingen aankocht. De rijkdom gaf hem aanzien. Vorsten ontzagen hem en zochten zich met hem te verbinden; zelfs een groot aantal uitheemsche Heeren en Edelen telde hij onder zijne vrienden en leenmannen (1). Het moet derhalve vreemd voorkomen, dat hij thans den burg en het land van *Montfoort* aan den Graaf van *Gulik* voor twaalf duizend ponden, die hij hem schuldig was, verpandde; en dat hij veertig duizend ponden van den tafelhouder JAN VAN HALEN opnam, waarvoor zijne steden borg bleven (2). Welligt moesten deze gelden strekken, om den togt van Keizer LODEWIJK naar *Italië* bij te wonen, waartoe hij, als een voornaam lid des Rijks, was uitgenoodigd. Men heeft beweerd, dat hij aan het verlangen des Keizers gehoor gaf, met de Graven van *Gulik* en *Berg* nevens vele Ridders over *de Alpen* trok, en de keizerlijke krooning te *Rome* bijwoonde (3). Het is echter zeker, dat REINOUD, even als de Graaf van *Holland*, het bij den goeden wil liet berusten, ten minste indien hij zich nog den zesden van Louwmaand in *Gelre* bevonden heeft, toen de Keizer elf dagen later te *Rome* gekroond werd (4). Op den eerstgenoemden dag gaf hij onder medezegeling van MARGARETHA van *Gelre*, van zijne gemalin SOPHIA, van zijne beide zusters en eenige Edelen, een landregt aan de ingezetenen van het *landt van der Neersen* aan de *Maas* (5). Den tweeden van Sprokkelmaand verleende hij, nevens den Graaf van *Kleef*, dijkregten aan de Lijmers, en was den achtsten van Lentemaand te *Nijmegen* (6). Men moet erkennen, dat dit alles zijnen togt naar *Italië* tamelijk twijfelachtig maakt. Die twijfel wordt versterkt, dewijl om dien tijd een hevige twist ontstaan was tusschen de Luiksche burgers en hunnen Bisschop, zijnen bloedverwant en vertrouwden vriend, wien hij ondersteunde, hetgeen de verbittering der Luikenaars had opgewekt.

26 v. Lentemaand. 1327

1328

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 209. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. p. 119 V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 354, 390, 453. *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 253.

(2) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 453. NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 208.

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 210. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 119. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 456.

(4) WILHELMUS PROCURATOR, p. 665. Verg. hiervoor, bl. 43, 44.

(5) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 220, bl. 233. Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 456, 457.

(6) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D I. bl. 457.

Zij vielen dan ook in *Gelre*, alles te vuur en te zwaard verwoestende, en tastten eene kleine 1300—1339
plaats (*villula*) aan. REINOUD verzamelde een groot aantal Edelen bij den *Rijn*, om haar te ontzetten. De maarschalk WILLEM *van Bronkhorst* voerde het bevel over de voorhoede; hij viel met eene kleine bende op den vijand aan, maar sneuvelde vóór dat de Graaf hem met het leger te hulp konde springen. Nabij *Hasselt* viel toen een hevig gevecht voor; de Luikenaars, met eene bende Brabanders vereenigd 24 v.
en meer dan twintig duizend man sterk, werden door REINOUD, die slechts twee dui- Herfstmaand
zend gewapenden bij zich telde, ten eenenmale geslagen en met achterlating van 1328
negen, naar anderen van vier duizend dooden, en vele gevangenen, op de vlugt gejaagd (1). Men verhaalt, dat de schutgevaarten (*bombardae*) of lange kanonnen (*serpentinae*), welke de Bisschop van *Luik* in dezen slag tegen zijne onderdanen bezigde, de overwinning beslisten (2). Uit den gemaakten buit en het losgeld der gevangenen, versterkte en verbeterde REINOUD zijne sloten en huizen; ook stichtte hij, ter verzoening van het vergoten bloed, het klooster *Monnikhuizen* bij *Arnhem*. De Bisschop en het Kapittel van *Luik* beleenden hem, tot belooning der bewezene hulp, met de stad *Mechelen* en onderscheidene andere goederen, welke de Graaf van *Holland* vóór eenige jaren aan zich gebragt had, onder verband, dat zijn schoonvader FLORIS BERTHOUT, deze van hem in achterleen zoude houden (3).

Nog vóór den Luikschen krijgstogt was de Graaf met *Deventer* in twist geraakt, welke vermoedelijk in der minne vereffend werd, doch duidelijk den invloed aantoont, welke REINOUD in het *Sticht*, bezat, daar een gedeelte van het bisdom zijne zijde tegen *Deventer* aankleefde (4). Hij sloot vervolgens een verbond van vriendschap 14 v.
en wederzijdsche bescherming met den Graaf van *Gulik* (5). Daarentegen geraakte hij Slagtm.
met de stad *Zutphen* in onmin over zijn geregt aldaar en het aanstellen van schepe- 13 v.
nen. De beslissing des geschils werd aan acht Edelen overgelaten, welke op eenen Zomermaand.
bepaalden dag uitspraak zouden doen (6). De uitslag daarvan is onbekend; doch in het 1329
volgende jaar verklaarden de regering en gemeente van *Zutphen*, dat zij, betrek- 4 v. Bloeim 1330

---

(1) WILHELMUS PROCURATOR, p. 687. *Chron. Tiel.* p. 321. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 211.

(2) *Een ongenoemd schrijver*, door PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 248, aangehaald. Vergelijk VAN SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 460, 461.

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 211. SLICHTENHORST, *Geldersch. Gesch.* B. VII. bl. 119.

(4) Verg. hiervoor, bl. 68.

(5) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 225, bl. 245.

(6) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 228.

1300—1339 kelijk de verkiezing en jaarlijksche aftreding der schepenen, te zamen overeengekomen waren (1). REINOUD bevestigde daarop de stad in het regt van schepenen te kie-
7 v. Hooim. 1330 zen, en gaf haar het geregt, uitgezonderd het hooge geregt en dat over zijne eigenhoorigen, welke aldaar woonden, en over de vreemdelingen. Ook zijne hovelingen en die tot zijn hofgezin behoorden, zouden aan het regtsgebied der schepenen niet on-
10 v. Hooim. derworpen zijn (2). Hierop verklaarde de stad *Zutphen*, dat de vrijheid, haar bij de handvesten verleend, niet tot nadeel zou strekken van 's Graven heerlijkheid, bezittingen en geregte (3).

De rol welke REINOUD om dezen tijd in de Stichtsche zaken speelde, is reeds vermeld geworden (4). Graaf WILLEM III van *Holland*, met wien hij het wereldlijk gezag in het bisdom deelde, was hem behulpzaam geweest in de vereffening zijner verschillen met den Heer van *Voorne*, burggraaf van *Zeeland*. Deze had ten behoeve van den ouden REINOUD, weleer eenen togt in *Gelre* gedaan, en *Zutphen* en *Harderwijk* veel schade toegebragt, weshalve hij bij den vrede genoodzaakt was gewor-
5 v. Slagtm. den, schuldbrieven aan die steden te geven. VAN VOORNE had echter ook eischen op den Graaf van *Gelre*, welke nu door de tusschenkomst des Graven van *Holland* geregeld werden (5). De oneenigheden met *Kleef* over het *Rijkswald*, die bijna zoo oud waren als de beide graafschappen zelve, werden mede kort daarna door den verkoop van het woud de *Kelkt*, als een vrij eigen goed, en van het *Overwald* en *Ne-*
22 v. Hooim. 1331 *derwald*, als rijksleenen, door den Graaf van *Kleef* aan REINOUD uit den weg geruimd (6).

Inmiddels was de Gravin SOPHIA den derden van Bloeimaand dertien honderd negen en twintig overleden en te *'s Gravendaal* begraven (7). Zij had geene zonen, maar

---

(1) SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* bl. 567. Verg. NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 232. bl. 250.

(2) SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* bl. 566. Verg. NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 236. bl. 251.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 251. bl. 237. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 462.

(4) Zie hiervoor bl. 68—71.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 505. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 469, 470.

(6) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 251. bl. 259—265. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 470.

(7) *Chron. Tiel.* p. 323.

vier dochters nagelaten, twee van welke men nader zal leeren kennen (1). Thans was REINOUD 1300—1339
bedacht een tweede huwelijk aan te gaan. Hij zond derhalve een plegtig gezantschap uit OTTO *van Kuik*, REINOUD *van Heeswijck*, Proost van *St. Pieter* te *Utrecht*, en JAKOB *van Mierlaer*, zijne Raden, zamengesteld, naar *Engeland* om voor hem de hand van ELEONORA, zuster des Engelschen Konings EDUARD III, te verwerven. De gezanten traden in onderhandeling met de Raden des Konings en het huwelijksverdrag werd gesloten. 20 v. Wijnmaand. 1331
REINOUD zou aan zijne bruid eene jaarrente van zestien duizend ponden Tournois verzekeren en hiertoe *de Veluwe* voor veertien duizend, en de goederen van *Elst*, *Gent* en *Angeren* voor twee duizend ponden verbinden. De kinderen uit dit huwelijk moesten al zijne goederen erven, behoudens den lijftogt aan ELEONORA toegekend en de lijfrente van tien duizend Tournoische ponden, welke hij zijner dochters uit den eersten echt toewees. — De Koning schonk aan zijne zuster eenen bruidschat van tien duizend ponden sterlings, voor welke de kooplieden der Maatschappij *Bardorum* van *Florence* borg bleven. Hij zou daarenboven voor de kleederen en de stoffering der kamers van ELEONORA zorgen, en de prinses op zijne kosten, welke op duizend ponden sterlings berekend werden, den achtsten van Bloeimaand aanstaande naar *Sluis in Vlaanderen* laten geleiden. Reeds te voren had Keizer LODEWIJK aan REINOUD vergund, dat de kinderen uit dit huwelijk ontspruitende, hem in het bezit van de stad en den burg van *Nijmegen* met alles wat daarbij behoorde, zouden opvolgen, gelijk de Bisschop van *Utrecht* hem dit met betrekking tot alles wat *Gelre* van het *Sticht* in leen hield, beloofde. De Hertog van *Braband* en de Graaf van *Holland* waarborgden de nakoming der huwelijksvoorwaarden; en de gezanten beloofden 's Graven bekrachtiging en de opene brieven van al de Geldersche Baanderheeren, over de erfopvolging der kinderen over te zenden. De dochters uit REINOUDS eersten echt, welke zich met een jaargeld moesten vergenoegen, werden hierdoor geweldig in hare regten verkort. Immers in het huwelijksverdrag met SOPHIA, door de Geldersche Edelen en steden bezegeld, was bedongen, dat *Gelre* aan niemand anders zou komen dan aan kinderen uit haar geboren (2). Weinig dagen na het sluiten der voorwaarden werd, in naam 24 v. Wijnm.
van Graaf REINOUD, het huwelijk in *Engeland* voltrokken (3). ELEONORA begaf zich in het begin van Bloeimaand naar het vaste land, en het huwelijksfeest werd met veel

(1) V. SPAEN, *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 258—264. *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 463, 464.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 209, 246. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 119. NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 265 (3).

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 263—273. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 471, 472.

1300—1339 pracht te *Nijmegen* gevierd (1). De echtverbindtenis met eene zuster des Konings van *Engeland* was voorzeker meer schitterend dan die met de dochter van eenen Heer van *Mechelen* geweest was; ook heeft zij op de volgende lotgevallen van *Gelre* eenen beslissenden invloed gehad. REINOUD geraakte door haar aan betrekkingen, die hem in oorlogen wikkelden, even nadeelig voor hem zelven als voor zijne onderdanen, en welke de schatten, de vruchten van den uitgebreiden handel des Heeren van *Mechelen*, welke hij door eene vroegere vereeniging aan zich had gebragt, ten eenenmale verslonden (2).

De rijkdom van den Graaf had echter, naar het schijnt, reeds destijds eene gevoelige vermindering ondergaan. REINOUD althans verleende, om zijne inkomsten te vermeerderen, den vreemden kooplieden, welke onder den naam van *Lombardi*, *Caorcini*, *Corsini*, *Bardoni* en dergelijke zich in maatschappijën vereenigden en door geheel *Europa* handel dreven, ook in zijne staten onderscheidene voorregten. Deze handelaars vestigden zich in eene bepaalde stad, om aldaar onder bescherming van den Vorst, welke als hij geld behoefde tot hen zijne toevlugt nam, hunne zaken te verrigten. Het oprigten van wisselbanken en de uitvinding van wisselbrieven, zoo belangrijk voor het handelsverkeer, is men hun verpligt. Daar zij zich echter aan woeker schuldig maakten, werd weldra de naam van Lombardiërs en woekeraars gelijkbeteekenend, en in de meeste gewesten moesten ter beteugeling van hunnen woeker, maatregelen genomen worden (3). Ook REINOUD, door de ondervinding hiervan overtuigd, had tien jaren geleden verboden, geld van hen op te nemen, en omtrent het verpanden van goederen eenige bepalingen gemaakt (4). Thans echter hadden de Lombardiërs in onderscheidene Geldersche steden, huizen van den Graaf, voor welke zij, zoowel als voor de vergunning van vrij te handelen, hem jaar-
8 v. Louwmaand 1332 lijks eene bepaalde som opbragten. Onder anderen gaf hij aan eenige dezer lieden tegen vijftig ponden Tournois in het jaar verlof, om veertien jaren binnen *Bommel* te wonen, te wisselen en koophandel te drijven, onder belofte van geene andere Lombardiërs aldaar te zullen gedogen. Eenige Edelen in de stad *Bommel* waren hierbij 's Graven borgen en onderwierpen zich aan de kwijting, indien den vreemdelingen geen woord gehouden wierd. Nog uitgebreider voorregten ontvingen in hetzelfde jaar de Lombardiërs in de stad *Gelre*, welke jaarlijks den Graaf tachtig ponden moesten op-

(1) WILHELMUS PROCURATOR, p. 718.

(2) Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 471, 473.

(3) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 471.

(4) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 193. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VI. bl. 114.

brengen. De Graaf van *Kleef*, diens broeder JAN, Domdeken van *Keulen*, en de regering der stad *Gelre* waren hiervan borgen (1). 1300—1339

Tot deze vergunningen zal de oorlog van *Frankrijk* tegen *Braband*, in welken REINOUD gewikkeld werd, veel hebben toegebragt. ROBERT *van Artois*, uit hoofde van een geschil met zijne moei MACHTELD over het bezit van het graafschap *Artois*, waarin hij te kwader trouw had gehandeld, uit *Frankrijk* met verbeurdverklaring zijner goederen gebannen, had eene toevlugt bij zijn neef, den Hertog van *Braband*, gevonden, welke weigerde hem aan den Koning van *Frankrijk* uit te leveren. Deze Vorst, hierover gebelgd, sloot een verbond met den Aartsbisschop van *Keulen* en de Graven van *Gelre* en *Gulik*, welke hem tegen ROBERT *van Artois* en den Hertog van *Braband* onderstand beloofden; elk van hen zou daartoe een bepaald getal gewapende mannen ter beschikking en ter bezoldiging des Konings stellen (2). Met hen verbonden zich de Graaf van *Luxemburg*, Koning van *Boheme*, de Bisschop van *Luik*, de Graven van *Los*, van *Eu*, en van *Namen*, de Heer van *Beaumont* en GUI *van Namen* tegen den Hertog van *Braband*, wien zij gezamenlijk den oorlog verklaarden (3). Bij hen voegden zich nog eenige andere Heeren, en weldra bevond zich het vereenigd leger te *St. Truijen* in het gebied van *Luik*. De Hertog stond met zijne benden bij de abdij *Helesen*, tusschen *Thienen* en *Landen*, doch de geweldige slagregens verhinderden den beiden legers elkander te naderen. De Graaf van *Holland* bewerkte inmiddels eene wapenschorsing, welke spoedig door den vrede te *Compiegne* gevolgd werd (4). De Heeren, welke zich tegen den Hertog van *Braband* vereenigd hadden, sloten bij die gelegenheid een nieuw verbond onder elkander, waarbij zich later de Graaf van *Holland* voegde (5). REINOUD ontving honderd duizend kroonen van den Koning van *Frankrijk*, welke Vorst tevens beloofde de nog bestaande geschillen tusschen eenige der zamenverbondene Heeren en den Hertog van *Braband*, door zijne uitspraak te vereffenen. Deze geschillen echter hielden nog eenigen tijd aan, en men vindt REINOUD in verscheidene verdragen en uitspraken werkzaam, die

11 v. Bloeim. 1332

24 v. Zomermaand

10 v. Sprokkelm. 1333

(1) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 475, 476. NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 266.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 262, bl. 280.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 261. bl. 276.

(4) J. DE KLERK, *de Brabantsche Yeesten*, B. V. bl. 492—508. uitg. van WILLEMS, Brussel, 1839. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIV. p. 150. J. HARAEI *Annal. Brab.* T. I. p. 312. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 214. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 121. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 476. Zie hiervoor, bl. 79.

(5) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 263, bl. 284—288.

1300—1339 echter noch op hem, noch op zijne staten eenige onmiddellijke betrekking hadden (1). Het bondgenootschap der Vorsten tegen den Hertog van *Braband*, werd den elfden van Grasmaand dertien honderd drie en dertig, door den Koning van *Frankrijk* voor ontbonden verklaard (2).

De oorlog met *Braband* ontvlamde spoedig op nieuw door het verkoopen van *Mechelen*. Deze stad behoorde nevens eenige dorpen aan de Kerk van *Luik*, door welke zij somtijds aan dezen en genen in leen werd uitgegeven. De stadsvoogdij en het platte land daarentegen waren een eigendom der Heeren van *Mechelen*. Na den dood van FLORIS BERTHOUD, had Graaf REINOUD II, wien het bestier der goederen van de kinderen zijner gemalin SOPHIA, de natuurlijke erfgenamen van FLORIS, was op-
1 v. Lentemaand 1333 gedragen, deze bezittingen aan zijne dochter MARGARETHA, ondertrouwd aan den oudsten zoon des Graven van *Gulik*, tot bruidschat aangewezen (3). Doch eenige maanden later verkochten hij en MARGARETHA, onder bewilliging des Graven van *Gulik*, de voogdijschap van *Mechelen* voor zestigduizend ponden aan Graaf LODEWIJK van *Vlaanderen*, wien reeds door Bisschop ADOLF van *Luik* de stad zelve en eenige omliggende dorpen, tegen eene aanzienlijke som en onder verpligting van den leenband, waren afgestaan. De burgers van *Mechelen* echter weigerden den Graaf van *Vlaanderen* voor Heer te erkennen, en de Hertog van *Braband*, wien zij genegen waren en welke met leede oogen zag, dat de Vlamingen zich zoo diep in *Braband* vestigden, beloofde hun bescherming en bijstand. Hij verklaarde den verkoop nietig en van onwaarde, dewijl men hem als voogd (*advocatus*) der Kerk van *Luik* en uit wien de stadsvoogdij van *Mechelen* was voortgekomen, hierin niet gekend had. Graaf LODEWIJK verzuimde niet op dit berigt de Vorsten, welke zich in het vorige jaar tegen den Hertog vereenigd hadden en wien zij steeds een kwaad hart toedroegen, voor zijne belangen te winnen. De Koning van *Boheme*, de Aartsbisschop van *Keulen*, de Bisschop van *Luik*, de Graven van *Vlaanderen*, *Holland*, *Gelre*, *Gulik*, *Los*, *Eu* en van *Namen*, benevens JAN *van Beaumont* en GUI *van Namen*, verbonden zich te *Quesnoy* ten krijg
30 v. Slagtm. tegen *Braband*. Het onderlinge vriendschapsverdrag van den vier en twintigsten van Zomermaand des vorigen jaars, werd hierin tevens vernieuwd; men zou afzonderlijk geenen zoen aangaan, en opkomende oneenigheden onderling in der minne vereffenen (4). Dit

(1) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 477, 478.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 283. bl. 314.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl* D. I. *Oork.* No. 268, bl. 300—305. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 479, 480.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 287, bl. 322.

verbond werd nagenoeg in dezelfde bewoordingen te *Valenciennes* vernieuwd (1). 1300—1339
Hier werden luisterrijke feesten gevierd en prachtige maaltijden gehouden, terwijl 5 v.
herauten den Hertog van *Braband* den oorlog aankondigden. De Graaf van *Vlaanderen* beloofde REINOUD en den Graaf van *Gulik* schadeloosstelling voor de nadeelen, Louwmaand 1334
welke hunne Brabandsche bezittingen in dezen krijg mogten lijden.

De bondgenooten rukten kort daarna, elk langs den weg die hem het best gelegen was, in *Braband* (2). De Vlamingen drongen verwoestende tot *Selleke* of *Helleken* door, waar zij geslagen werden; het stadje *Landen*, op de Zuidelijke grenzen van *Braband*, werd door den Bisschop van *Luik* in de asch gelegd; *Limburg* gevoelde het gewigt van de wapenen des Konings van *Boheme;* de Aartsbisschop van *Keulen*, de Graaf van *Gulik* en de Heer van *Beaumont* sloegen het beleg voor het kasteel *Rode* in het *land van Over-Maas;* en *Tiel*, steeds een steen des aanstoots voor de 17 v. Louwmaand.
Graven van *Gelre*, gaf zich over aan REINOUD en werd terstond ontmanteld. Nu spoedde zich de Hertog van de grenzen van *Vlaanderen*, om *Rode* te ontzetten. Doch de belegeraars, onder welke zich thans ook Graaf REINOUD bevond, noodzaakten hem over de *Maas* terug te trekken, en het slot viel in hunne handen. Kort daarna maakte de 11 v. Lentemaand.
Graaf van *Gelre* zich bij verrassing meester van *Sittaert*, ten behoeve van de kinderen des Heeren van *Valkenburg*. De stad *Maastricht* werd door den Bisschop van *Luik* omsloten, welke van haar eene zware geldboete eischte, dewijl zij den Hertog ongehinderd had laten doortrekken. Vele van de vereenigde Vorsten voegden hunne benden bij de zijne, en een groot aantal sloten en versterkte plaatsen in deze omstreken viel hun in handen.

Te goeder ure voor den van alle kanten bedreigden Hertog, zond de Koning van *Frankrijk* eenige aanzienlijke lieden herwaarts, om aan deze vijandelijkheden perken te stellen. Zij bewerkten bij *Maastricht* een wapenstilstand, welke van tijd tot tijd verlengd werd, terwijl men inmiddels te *Noijon* en *Kamerijk*, in onderscheidene bijeenkomsten, over eenen vrede onderhandelde. De voorwaarden daarvan werden eindelijk te *Kamerijk* tusschen den Hertog van *Braband* en al de bondgenooten ge- 2 v. Oogstmaand.

---

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 288. bl. 329.

(2) J. DE KLERK verhaalt, dat de bondgenooten tien maanden *Braband* ingesloten hielden, want zij wilden:

Tlant van *Brabant* al onteeren,
Ende van honghere doen sterven. *Brab. Yeesten.* B. V. vs. 2788. bl. 513, 514.

Dit echter kan met den loop der gebeurtenissen niet overeengebragt worden. Welligt zal hij dit verward hebben met het bevel des Graven van *Vlaanderen*, waarbij alle toevoer naar het tegen hem wederspannige *Mechelen* verboden werd. V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenbosch*, D. I. bl. 183.

1300— troffen, en vier weken later door den Koning van *Frankrijk* te *Amiens* bekrachtigd.
1339 Met betrekking tot *Gelre* in het bijzonder, werd in dit verdrag bepaald, »dat MARGARETHA en hare erfgenamen *Mechelen* zouden behouden, op den voet als de oude Heeren van *Mechelen;* men zou voorts onderzoeken, welke goederen daaraan behoorden, wat leen aan *Braband* was, hoe verre de koop des Graven van *Vlaanderen* van waarde zou blijven en welke vergoeding hij anders van den Hertog ontvangen zou. *Tiel*, *Zandwijk* en *Herwaarden* werden aan REINOUD tegen de heerlijkheid *Heusden*, hem bij den dood van JAN *van Heusden* toegevallen, afgestaan. Eindelijk werd een huwelijk vastgesteld tusschen 's Graven eenjarig zoontje REINOUD en MARIA, 's Hertogs tweede dochter, welke eenen bruidschat van zestig of tachtig duizend ponden werd toegelegd; de Graaf daarentegen zou aan zijnen zoon het Graafschap *Zutphen*, tegen twaalfduizend pond jaarlijks afstaan. Mogt de jonge REINOUD vóór zijnen vader sterven en een zoon nalaten; dan zou deze het graafschap *Zutphen* en den tol van *Lobedé* erven, onder leenpligt echter aan den tijdelijken Graaf van *Gelre.* De dochters zouden alleen de twaalfduizend ponden genieten (1)." Uit dit vredeverbond vloeide een verdrag van onderlinge verdediging voort, tusschen den Aartsbisschop van *Keulen*, den Hertog van *Braband*, de Graven van *Holland*, van *Gelre*, van *Gulik* en WILLEM van *Henegouwen*, Graaf van *Zeeland* te *Kamerijk* gesloten. Hierbij werden eenige steden aangewezen, om aldaar opkomende misverstanden en geschillen in der minne te vereffenen (2).

5 v. Herfstmaand 1334 De Graven van *Gelre* en *Gulik* bleven borg bij den Hertog van *Braband* voor den Koning van *Boheme*, welke beloofde zich niet verder dan vijf mijlen buiten *Keulen* te verwijderen, zoolang hij den Hertog het verschuldigde niet voldaan had. Ook werden bij die gelegenheid nog eenige andere overeenkomsten gesloten (3). De ruiling van *Tiel* tegen *Heusden*, in het verdrag van *Kamerijk* bepaald ontmoette eenige zwarigheid. Het regt van REINOUD op *Heusden* is onbekend, doch het schijnt, dat hij meer
31 v. Louwmaand 1335 had afgestaan dan waarover hij beschikken konde. Men wil, dat hij om hierin te voorzien, van SOPHIA *van Heusden* en van hare kinderen de heerlijkheden *Oud-Heusden*, *Hedikhuizen*, *Vlijmen* en *Engelen*, welke hun uit de erfenis van hunnen broeder en oom JAN *van Heusden* toegekomen waren, door koop aan zich bragt en den Hertog

(1) VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 565—568. J. DE KLERK, *Brab. Yeesten*, B. V. bl. 508—553. *Chron. Tiel*, p. 326—329. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIV. p. 151—155. HARRAEUS, *Annal. Brab. Lib.* XXXIII. p. 313—317. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XII. p. 135. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 216—220. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. p. 122, 123. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 480—487.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 296, bl. 334.

(3) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 488.

tegen *Tiel*, *Zandwijk* en *Herwaarden* afstond. JAN III van *Braband* nam echter eerst den tienden van Herfstmaand dertienhonderd negen en dertig daarin genoegen, ingevolge eene uitspraak van OTTO *van Kuik* op den negen en twintigsten van Oogstmaand dertienhonderd zeven en dertig. Sinds dien tijd is *Tiel* nevens de beide dorpen aan *Gelre* gebleven (1). 1300—1339

Kort na den vrede met *Braband* werd REINOUD in den oorlog van *Engeland* tegen *Schotland* gewikkeld. Op het huis te *Rozendaal*, waar hij zich thans gewoonlijk bevond, werden onderscheidene staatkundige bijeenkomsten met de naburige Vorsten en Heeren gehouden, en door steekspelen of feestmaaltijden afgewisseld. Vele Duitsche Edelen en Ridders verklaarden zich hier 's Graven leenmannen en wel, naar men wil, voor het Engelsche goud, door Koning EDUARD aan zijnen zwager gezonden, om Duitsche mannen van wapenen voor den oorlog met *Schotland* te werven, en tevens om zich van krijgsvolk te verzekeren, wanneer hij zijne ontwerpen tegen *Frankrijk* wilde ten uitvoer brengen. De Bisschop van *Lincoln*, naar de *Nederlanden* afgevaardigd, bereikte niet slechts het doel van zijnen meester bij REINOUD, maar ook bij de Hoven van *Braband*, *Keulen*, *Gulik*, *Namen* en elders (2). Er werd eene wel uitgeruste krijgsmagt tot hulp van EDUARD tegen de Schotten, die door de onderdanen des Graven van *Holland* ondersteund werden, afgezonden (3). Naar eenigen zou REINOUD, naar anderen de Graaf van *Namen* en diens broeder het bevel over de hulpbenden gevoerd hebben. Hoe dit zij, men vindt REINOUD in dien tijd voor *Perth* in *Schotland* als getuige van de hulde des Graven van *Namen*. Terwijl deze stad door den Koning van *Engeland* belegerd werd, rukten de Geldersche benden naar *Edinburg* op, doch werden in eene ontmoeting geslagen en genoodzaakt den volgenden dag zich met de vervalle schans, in welke zij gevlugt waren, onder behoud van lijf en leven, over te geven. Onder de gesneuvelden ontdekte men eene verkleede Geldersche vrouw, welke dapperlijk in de voorhoede strijdende, den heldendood had gevonden. REINOUD, of wie de bevelhebber dezer benden geweest is, werd geslaakt onder voorwaarde, dat hij voor altijd *Engeland* zou verlaten. RANDOLF, Graaf van *Murray*, Regent van *Schotland*, deed hem minzaam uitgeleide naar de grenzen, doch beide werden met hun gevolg door de Engelschen onderschept en

(1) V. SPAEN, *Oordeelk. Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. III. bl. 207, 208. *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 488. Verg. NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 298, 318. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 222.

(2) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 489, 490. Verg. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 574.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 589.

1300—1339 naar EDUARD voor *Perth* gevoerd. Spoedig verliet REINOUD *Engeland*, hetzij om zijne belofte na te komen, hetzij andere aangelegenheden hem dringend huiswaarts riepen (1). De Utrechtsche zaken hielden sinds eenigen tijd al zijne aandacht bezig, en elders is aangetoond, langs welke wegen hij aan het bezit van *Overijssel* geraakte (2). Hij trachtte zich thans ook naar den kant van *Friesland* uit te breiden, welks stadhouderschap zijnen vader weleer, doch met weinig vrucht, door den Keizer was opgedragen (3). Waarschijnlijk had hij te dien einde bij *Vollenhoven*, door Bisschop FREDERIK van *Utrecht* aan *Gelre* verpand, eenig krijgsvolk bijeengebragt. Althans de Friezen, vreezende dat het op hen gemunt was, hadden deze manschappen overvallen en afgemaakt, vervolgens *Vollenhoven* ingenomen en ook hier burgers en bezetting over de kling gejaagd. REINOUD, van de Friesche gezagvoerders te vergeefs voldoening en schadeloosstelling eischende, greep naar de
25 v. Oogstmaand 1336 wapenen. Te *Staveren* op de *Veluwe* trok hij zijne krijgsmagt bijeen en rukte tot *Baslazijl* bij *Vollenhove* voort, waar hij met de Friezen handgemeen werd. Na eenen hardnekkigen en bloedigen strijd, verklaarde zich de lang weifelende zege voor
31 v. Oogstmaand. REINOUD; meer dan tweeduizend Friezen sneuvelden en het overschot koos in de grootste verwarring de vlugt. Zonder zijn voordeel te achtervolgen, trok de overwinnaar terug; hetzij zijn oogmerk slechts geweest was den vijand uit zijn gebied te verwijderen, hetzij hij zich niet sterk genoeg gevoelde, om in *Friesland* door te dringen.
3 v. Herfstmaand. Immers drie dagen na den slag, bevond hij zich reeds met JAN *van Beaumont* te *Harderwijk*, welke stad hem in dien togt door een geldelijk voorschot ondersteund had. Hij bleef evenwel de Friesche grenzen verontrusten, dewijl het klooster *Mariëndal* te *Humlum* en de ingezetenen van *de Kuinder* (*Cuinre*) en *Veenhuizen*
6 v. Bloeim. 1337 in het begin des volgenden jaars, de bescherming des Graven van *Holland* tegen de vijandelijkheden van den Graaf van *Gelre* inriepen. Door gebrek aan bescheiden is onbekend gebleven, hoe en wanneer deze krijg eindigde (4).

Inmiddels had REINOUD in den oorlog zijns zwagers, den Graaf van *Kleef*, tegen den

---

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII, p. 222. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 124. V. SPAEN, *Hist. v. Gelr.* D. I. bl. 491.

(2) Hiervoor, bl. 70, 71.

(3) *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II, St. I. bl. 448.

(4) *Chron. Tiel.* p. 329. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 223, 224. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 125. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 495—498. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 192, welke deze gebeurtenis verkeerd op 1323 terugbrengt en hierin door SCHOTANUS, *Fries. Hist.* bl. 170 gevolgd wordt; F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 333—336. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II, bl. 590. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 192.

Aartsbisschop van *Keulen* deel genomen, en het ontzet van het slot *Strunkede* bevorderd (1). Belangrijker voor hem in de gevolgen was de krijg, in welken hij door eenen anderen zwager, Koning EDUARD van *Engeland*, gewikkeld werd. Deze Vorst maakte als kleinzoon van moederszijde van FILIPS *den Schoone* en volle neef van de drie laatste Koningen van *Frankrijk*, die geen mannelijk oir hadden achtergelaten, aanspraak op den Franschen troon, welken toen FILIPS *van Valois*, broeders zoon van FILIPS *den Schoone*, en alzoo een graad verder dan hij, beklommen had. Men beweerde aan de Engelsche zijde, dat ofschoon de Salische wet de vrouwen van de erfenis uitsloot, deze op hare mannelijke afstammelingen niet konde toegepast worden, wanneer zij de naaste waren. Hierop grondde EDUARD, als naaste mans oir, zijn regt op de kroon van *Frankrijk* en beschouwde FILIPS *van Valois* als een onregtvaardig overweldiger. ROBERT *van Artois*, die naar *Engeland* gevlugt en tegen *Frankrijk* verbitterd was, ondersteunde dit gevoelen en vermaande den Koning de magtigste Duitsche Rijksvorsten voor zijne belangen te winnen (2). Tot dat einde werd een gezantschap met den Bisschop van *Lincoln* aan het hoofd, naar het vaste land gezonden, en weldra te *Valenciennes* een hulpverbond met de Graven van *Holland*, van *Gelre* en den Markgraaf van *Gulik* tot stand gebragt. Keizer LODEWIJK, de Hertog van *Braband* en de Aartsbisschop van *Keulen* waren reeds door het Engelsche goud gewonnen, niettegenstaande de Keizer weinig weken te voren, een verbond met den Koning van *Frankrijk* had gesloten (3). De Koning van *Boheme*, de Bisschop van *Luik*, de Markgraaf van *Brandenburg*, de Graven van *Loon* (*Los*), *van der Mark*, van *Meurs*, *van den Berg*, de Heeren van *Beaumont*, van *Kuik*, van *Valkenburg* en andere zoo geestelijke als wereldlijke Grooten, verklaarden zich ter gunste des Konings van *Engeland* (4). Met REINOUD en den Markgraaf van *Gulik* werd nog eene nadere overeenkomst getroffen, en elk van hen ontving honderd duizend Florentijnsche guldens of vijftien duizend pond sterling (5). Beiden werden daarenboven door den Keizer tot Rijksstedehouders (*vicarii*) van het stift en de stad *Kamerijk* aangesteld (6). EDUARD

1300—1339

24 v. Bloeim. 1337.

7 v. Hooim.

(1) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 498.

(2) J. DE KLERK, *Brab. Yeesten.* B. V. vs. 3921. bl. 553. FROISSART, *Chron.* T. I. feuillet 11. Paris, 1530.

(3) Zie hiervoor bl. 47. Verg. bij de aldaar aangehaalde schrijvers, FROISSART, T. I. f. 12. J. DE KLERK, *Brab. Yeesten.* B. V. vs. 3938, bl. 553.

(4) DE KLERK, *Brab. Yeest.* B. V. vs. 4045, bl. 557. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 502.

(5) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 501.

(6) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 315, 316. bl. 359.

1300—1339 zelf verkreeg de waardigheid van algemeen Stedehouder des Rijks in den oorlog tegen *Frankrijk*, opdat de Nederlandsche Heeren, ten deele leenmannen van FILIPS *van Valois*, zonder hunne eer en pligten te beleedigen, de wapenen tegen dien Vorst
21 v. Oogstmaand. 1337 konden opvatten (1). Nu verklaarde hij den oorlog aan *Frankrijk*, en REINOUD stak over naar *Engeland*, ongetwijfeld om hem betrekkelijk den staat van zaken in te lichten (2). Ondertusschen ontvingen de Engelsche gevolmagtigden, de Bisschop van *Lincoln* en de
3 v. Wijnm. Graven van *Northampton* en van *Suffolk*, nieuwen last om verbindtenissen aan te knoopen en krijgsbenden te werven (3). Aan REINOUD, welke zich, naar het schijnt, niet
30 v. Slagtm lang in *Engeland* had opgehouden, werd door hen tweemaal honderd duizend gouden guldens (*florins d'or*) aangewezen (4). Hij daarentegen, maakte hen met den inhoud van zekere brieven bekend, hetgeen het plotseling vertrek van ROBERT *van Artois* uit *En-*
6 v. Winterm. *geland* ten gevolge had (5). Spoedig daarna gaven hem de Engelsche gezanten te *Nijmegen* volmagt, om den last, welke hun was opgedragen, verder ten uitvoer te
7 v. Louwmaand. 1338 brengen; waaraan hij voldeed, alom de belangen des Konings bevorderende, in wiens geheele vertrouwen hij deelde (6). Zelfs schijnt hij zijne kleinooden ten behoeve van dien Vorst, verpand te hebben (7). Het was deze ijver voor EDUARD, welke het vermoeden opwekte, dat hij een ontwerp had gesmeed, den Koning van *Frankrijk* door vergif van het leven te berooven. Twee St. Jans-Heeren uit *Gelre* waren te *Parijs*, wegens het koopen van vergif, gevat en op de pijnbank gebragt geworden. Ofschoon zij verklaarden, dit slechts gekocht te hebben, om zich op hunnen Kommandeur en grootsten onderdrukker te wreken, begreep men echter aan het Fransche Hof, dat zij door den Graaf van *Gelre* gezonden waren, om den Koning, de Koningin, den Hertog van *Normandië* en 's Konings raadslieden te vergiftigen. REI-

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 317, bl. 361. Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 505.

(2) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 502.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 320, bl. 366.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 322. bl. 367.

(5) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 323. bl. 368.

(6) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 326. bl. 370. Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 504.

(7) In NYHOFF'S *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 374, vindt men althans een brief van KOENRAAD VAN MORKE, burger van *Aken*, waarin hij bekent tweeduizend gulden ontvangen te hebben, ter voldoening van het geld aan den Graaf van *Gelre* door ARNOUD *den Kleinen*; tot inlossing van 's Graven verzette kleinooden, geleend. De brief is van den 20 v. Lentemaand 1338.

NOUD, hierover ten uiterste verontwaardigd, schreef den Franschen Vorst: «Ik, 1330—1339
«een Edelman, beslecht niet het pleit met mijnen vijand door schandelijke middelen,
«maar door het zwaard. En iemand, indien hij waarlijk edel is, moet niet onzinnig «genoeg zijn, zich zulk eene schandelijke zaak van eenen anderen Edelen te ver-«beelden, of hem die aan te wrijven. Het betaamt geenen Vorst leugentaal te voeren «of te hooren. Daarom zal ik niet met vergif, maar met het zwaard de zaak met u «behandelen (1).” De Markgraaf van *Gulik* was hierin mede betrokken; en REINOUD, zoowel voor hem als voor zich zelven, zuiverde zich te *Leuven* van de hen opgeleg-
de blaam voor den Hertog van *Braband*, de Graven van *Holland*, van *den Berg*, 4 v. Sprokkelm. 1338
van *Kleef*, van *Namen*, van *Los* en andere Heeren, welke hiervan eene schriftelijke verklaring aflegden, waarmede, naar het schijnt, de zaak is afgeloopen (2).

Gebrek aan schepen had steeds EDUARD verhinderd met zijne geheele magt naar het vaste land over te steken, om den krijg tegen *Frankrijk*, die inmiddels door eenen
stilstand van wapenen geschorst was, met nadruk voort te zetten. Eindelijk stak hij 16 v. Hooim.
met eene vloot van driehonderd vijftig zeilen in zee, en kwam korte dagen daarna met een talrijk gevolg van Heeren en Ridders te *Antwerpen* aan (3). Hier verscheen weldra de Hertog van *Braband*, en er werd eene bijeenkomst te *Halle* bepaald, ten einde onderling het plan tot den aanstaanden veldtogt te beramen. De Hertog, die zich nog niet openlijk tegen *Frankrijk* verklaard had, verontschuldigde zich bij het Fransche Hof, dat hij EDUARD in zijn gebied had ontvangen, hetgeen hij eenen bloedverwant niet weigeren konde (4). Inmiddels had eene zamenkomst tusschen Keizer LODEWIJK en EDUARD te *Koblentz* plaats. Twee troonen waren op de groote markt aldaar opgerigt. LODEWIJK, in keizerlijk plegtgewaad, liet zijne grieven tegen den Paus en den Koning van *Frankrijk* openlijk voorlezen. EDUARD bragt zijne regten op de Fransche kroon te voorschijn, en riep den Keizer als oppersten scheidsman tot bijstand in. Hij werd door LODEWIJK tot zoon aangenomen en in het stedehouderschap over al de landen, beneden *Keulen* aan den linker Rijnoever bevestigd (5). De Keizer ontving veel geld

(1) Uittreksel uit de onuitgegeven kronijk van HENRICUS *de Hervordia*, bij NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. bl. 372 (2).

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Geld.* D. I. *Oork.* No. 327, bl. 371—374.

(3) DE KLERK, *Brab. Yeest.* B. V. vs. 3911. bl. 552.

(4) HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIII. p. 318.

(5) SCHMIDT, *Gesch. d. Teutschen.* Th. VIII. B. 7. c. 7. aangehaald door V. SPAEN. *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 506.

1300—1339 en beloofde groote hulp, maar gewonnen door het goud van FILIPS van *Frankrijk*, rigtte hij niets uit, en moeite en kosten waren voor EDUARD verloren (1).

12 v. Wijnmaand. 1338 REINOUD werd door den Koning van *Engeland*, als algemeen Stedehouder des Duitschen Rijks, gelast zich tegen den zesentwintigsten van Wijnmaand te *Mechelen* te vervoegen, ten einde te hooren voorlezen, wat de Keizer op den Rijksdag te *Koblentz* aangaande de regten des Rijks verklaard had (2). Op dien Rijksdag moet ook sprake van het verkiezen eens Roomsch-Konings geweest zijn. Uit een hulpverbond tusschen REINOUD en den Markgraaf van *Gulik* gesloten, blijkt althans duidelijk, dat deze laatste naar de Duitsche koningskroon streefde; indien hij deze verwierf,. belooft hij, al de 27 v. Wijnmaand. voorregten van *Gelre* te bekrachtigen en REINOUD in het verkrijgen van hoogere waardigheden, zoo als die van Markgraaf of Hertog, te ondersteunen (3). Men meent, dat het uitzigt op den Duitschen troon, een kunstgreep des Konings van *Engeland* geweest is, om den aarzelenden Keizer ten spoorslag te strekken en tevens den trots van den Gulikschen Markgraaf te vleijen (4).

EDUARD was inmiddels naar *Antwerpen* teruggekeerd, en begaf zich nu door REINOUD vergezeld, naar *Gent*. Hier had hij een magtigen bondgenoot in den bierbrouwer JAKOB VAN ARTEVELDE gevonden, welke zich aan het hoofd der Vlaamsche burgerijen geplaatst en zijnen landsheer genoodzaakt had, naar *Frankrijk* te vlugten. Door deze verbindtenis hadden de Engelschen het vorige jaar te *Cadzand* eene overwinning op den Graaf van *Vlaanderen* behaald (5). Thans werden het geheele najaar en de winter in onderhandelingen doorgebragt. Er viel niets belangrijks voor en het schijnt zelfs, dat EDUARD het voornemen koesterde naar 6 v. Slagtm. zijn rijk terug te keeren. Hij beloofde althans te *Antwerpen* schriftelijk, niet zonder bewilliging des Graven van *Gelre* en vóór hij zijne schulden aan hem voldaan had, de 10 v. Slagtm. zee over te steken (6). Weinig dagen daarna benoemde hij echter, op voordragt van REINOUD en den Markgraaf van *Gulik*, eenen raad, welke uit deze beide Graven, den Bisschop van *Lincoln*, de Graven van *Derbij* en *Salisbury* nevens eenige andere Engelsche Heeren was zamengesteld, die hem voornamelijk in het regelen van den oorlog op het vaste land zou dienen (7). Hij gaf REINOUD volmagt, om in zijn naam en

(1) *Chron. Colon.* Fo. 255, aangehaald door V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D I. bl. 506. DE KLERK, *Brab. Yeest.* B. V. vs. 3959. bl. 554.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 336. bl. 383.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D, I. *Oork.* No. 338. bl. 385.

(4) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 507.

(5) FROISSART, T. I. F. XII—XV. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XII. p. 136—138. D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flandr.* Ch. 156, p. 262.

(6) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 339, bl. 387.

(7) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 341, bl. 388.

in dien des Rijks met den Graaf van *Vlaanderen*, welke zich thans weder te *Gent* bevond, 1300—
en de Vlaamsche steden, die beide met den Hertog van *Braband* een verbond gesloten 1339
hadden, in onderhandeling te treden, bijzonder over den onderstand, welken deze Graaf 12 v. Slagtm.
in den oorlog leveren zoude (1). De krijgstoerustingen werden voortgezet, en de Graaf 1338
van *Gelre* nevens andere Vorsten gelast, met al hunne manschappen binnen eene maand 20 v. Slagtm.
op te komen, om het leger tusschen *Binch* en *Bergen in Henegouwen* te versterken (2). REINOUD won de Graven van *Teckelenburg* en *Hoya* voor de Engelsche dienst en beloofde GODFRIED *van Heinsberg* schadeloosstelling, voor hetgeen hij in dezen krijg mogt verliezen (3). Terwijl REINOUD met zoo veel ijver de belangen des Konings van *Engeland* behartigde en zich voor hem ginds en elders tot borg stelde (4), roofden de Engelschen verscheidene Geldersche schepen op de Vlaamsche kusten en bragten die in hunne havens op. Het is waar, de Koning beval, op klagten van den Graaf, de goederen en koopwaren op te sporen en die terug te geven, maar men weet niet, of het ten uitvoer gebragt is (5). Spoedig echter toonde EDUARD hoezeer hij de diensten 19 v.
van den getrouwen bondgenoot waardeerde, toen *Gelre*, door zijne tusschenkomst, tot Lentemaand
een hertogdom verheven werd. 1339

FRIESLAND. GRONINGEN. De deelneming in den Engelsch-Franschen oorlog, had REINOUD zijne blikken geheel van *Friesland* doen afwenden. De verdeeldheden tusschen de Schieringers en Vetkoopers aldaar, welke eenige jaren gerust hadden, waren in het begin 1304
van dit tijdvak, op nieuw en heviger ontvlamd (6). Hoewel de adel er niet geheel buiten bleef, waren het thans inzonderheid de rijkste huislieden, welke onderling moordden, brandden en de vreesselijkste verwoestingen aanrigtten. Waar men elkander ontmoette, viel een bloedig gevecht voor; en nergens, op weg noch in huis, was men veilig. Niemand, edel of onedel, geestelijk of wereldlijk werd ontzien, en het was genoeg, dat een kwaadwillige den onzijdigsten en bedaardsten man, Schieringer of Vetkooper noemde, om hem terstond aan al de woede der tegenpartij bloot te stellen, die slechts door bloed konde bevredigd worden (7). Somtijds namen geheele dorpen

---

(1) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 342—345. Verg. D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flandr.* Ch. 157. p. 264.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 346, bl. 395.

(3) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 508.

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 347, 348.

(5) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 509.

(6) Zie *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 460.

(7) OCCO SCARLENSIS, bl. 133. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VII. bl. 184.

1300—1339 en buurtschappen tegen elkander de wapens op, en niet zelden mengden zich in deze onzalige veeten de overheden en regters, welke anders de rust en het gezag der wetten moesten handhaven. Wanneer een stins bedreigd of aangevallen werd, plaatste de bewoner een boom op het dak, tot teeken voor zijne vrienden, dat hij zich in nood bevond. Met de uiterste verbittering werd gestreden, en men veroorloofde zich de onmenschelijkste daden. De gevangenen, in een gevecht gemaakt, moesten eene der volgende spreekwijzen nazeggen; *Raed hird reekt rierren lijre;* of: *Dir iz nin klirk zo krol, az Klirkampstir krol. Here! di klirk allir klirken iz hja to krol.*" Zij die hierin niet haperden werden voor inboorlingen en gevangen gehouden; maar de anderen zonder genade zoo lang in het water gedompeld, tot zij bezweken. Deze barbaarschheid noemde men *wapeldjepinga* (waterdooping) (1). Zelden werd de beslissing der veete aan twee kampvechters overgelaten, zoo als in den twist tusschen *Warns* en *Scharl*, twee dorpen in de Grietenij van *Hemelumer Oldevaart*, geschiedde. Meer dan honderd en vijftig mannen waren reeds aan elke zijde gevallen, toen men besloot, het geschil aan den uitslag van een tweegevecht te onderwerpen. Op den bepaalden dag traden de beide kampvechters in het strijdperk. De Vetkooper overwon, en nu beloofden de Schieringers, ingevolge de overeenkomst, bij eede en handtasting, nimmer weder eenige moeite, twist of geschil aan te regten, hetgeen ook door de Vetkoopers bezworen werd (2).

21 v. Bloeimaand 1305 Niet slechts deze burgerlijke oneenigheden alleen verspreidden jammer en ellende over *Friesland.* Zware regenvlagen vernielden het graangewas en spoelden het van de velden, zoodat men naauwelijks de plaats konde herkennen, waar koren gestaan had. Vele lage gronden werden in poelen en meren veranderd. Stormwinden en onweders verzelden den regen. Wat nog van het bosch *Fluissen*, staande tusschen *Stavoren* en *Sneek*, overig was, werd omver geworpen en in eene groote waterplas herschapen. Het graan steeg tot een geweldig hoogen prijs; eene menigte menschen kwam om van honger en gebrek, en de pest, die steeds den hongersnood pleeg te volgen, sleepte een nog grooter aantal naar het graf (3). Naauwelijks had zich in dien bangen tijd het uitzigt op eene betere toekomst geopend, toen eene bende Noormannen in *Friesland* viel, roovende of verwoestende

27 v. Oogstmaand 1306 wat hun voorkwam. De Potestaat REGNER HAYO CAMMINGA trok met eene sterke krijgsmagt den roovers te gemoet en leverde hun slag bij *de Lauwers.* Vierhonderd Friezen

---

(1) *Gesch. v. d. Onlusten tusschen de Schieringers en Vetkoopers in Vriesl.* bl. 12. Leeuw. 1827.

(2) OCCO SCARLENSIS, bl. 134. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 188. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 184. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D, III. bl. 220.

(3) OCCO SCARLENSIS, bl. 135. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 185.

en negen honderd Noormannen sneuvelden (1). Het overschot der vijanden vlugtte, met achterlating van al het geroofde, uit *Friesland*. De dappere CAMMINGA overleed den vijfden dag na den slag aan zijne wonden, betreurd door geestelijken en wereldlijken wegens zijne deugden en groote hoedanigheden. De waardigheid van Potestaat werd toen door de gemeene Regters en volksvertegenwoordigers (*volmagten van den lande*) aan J. HESSEL MARTENA opgedragen. Hij weigerde ernstig deze gewigtige betrekking te aanvaarden, maar liet zich eindelijk, op sterk aanhouden, daartoe bewegen (2). 1300—1339 6 v. Slagtm. 1306

Hoezeer MARTENA den vrede minde en dien trachtte te bewaren, hetgeen hij beweerde de beste dienst te zijn, welke een regent aan het volk bewijzen konde, noodzaakte hem echter dikwerf de heerschzucht van vreemde Heeren, het strijdzwaard zijns ondanks aan te gorden (3). Hij had naauwelijks twee jaren in rust het bewind gevoerd, toen Graaf WILLEM III van *Holland* den vrede met *Braband* en het bestand met *Vlaanderen* zich ten nutte maakte, om eenen togt tegen *Friesland* te ondernemen. Het schijnt, dat *Stavoren* zich tegen hem verzet, en hij uit dien hoofde besloten had, die stad tot haren pligt te brengen (4). Anderen meenen, dat deze togt ten behoeve van Bisschop GUI van *Utrecht* geschiedde (5). Wat hiervan zij, vijftienhonderd Hollanders vielen in *Gaasterland*, stelden het dadelijk onder brandschatting en rukten toen op naar *Stavoren*. Inmiddels had hier de Potestaat MARTENA eene talrijke bende gewapend volk bijeengebragt, met welke hij de vijanden te gemoet trok, die hem echter niet afwachtten en zich in allerijl weder inscheepten. De Friezen, verbolgen dat hunne aloude stam- en naamgenooten de West-Friezen met de Hollanders tegen hen hadden zamengespannen, dorstten naar wraak. Onder toestemming van MARTENA, staken LIEUWE SJOERDS BEYEM of BEIMA, SACO OFFINGAHUISEN, DOUWE HIDDAMA, de gebroeders RIENK en EPO AYLEWA en TACO TIETES HETTINGA met een goed deel volks over naar *Enkhuizen*, toen nog een onbemuurd stadje, rigtten door rooven en brandden, zoo hier als in den omtrek, groote schade aan en keerden met buit beladen terug. Uit weerwraak werden op bestel der Enkhuizers, in het geheim, des nachts de stinsen van BEIMA, OFFINGAHUISEN en HIDDAMA in brand gestoken. Uit 2 v. Bloeim. 1309 10 v. Oogstmaand.

(1) WESTENDORP, op welk gezag is ons onbewust, vertiendubbelt het getal der verslagenen, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 82.

(2) OCCO SCARLENSIS, bl. 135, 136. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VII. bl. 185, 186. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 188. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 224.

(3) OCCO SCARLENSIS, bl. 136.

(4) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 229—231. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 471.

(5) V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 52.

1300— de bekentenis van eenige dezer brandstichters vernam men echter, wie hen tot de eu-
1339 veldaad had omgekocht. BEIMA, gloeijende van toorn, trok met zijne gezellen naar *Enkhuizen*, plunderde het stadje en legde vijf en twintig woningen in de asch. Graaf WILLEM werd door den hernieuwden krijg met *Vlaanderen* verhinderd, den overmoed der Friezen te straffen. Doch de Enkhuizers zelve en de omliggende dorpbewoners, verschaften zich voldoening. Op kersnacht togen zij naar *Stavoren*, plunderden het St. Odulfs-klooster en staken het vervolgens in den brand. Het gelukte den burgers van *Stavoren* dien te blusschen; eenige der wijkende vijanden, welke te zwaar met buit beladen waren, vielen in hunne handen en werden des anderen daags voor het klooster opgehangen, omdat zij onder andere euveldaden, ook den Prioor doorstoken hadden (1).

Het schijnt, dat de Westergoërs steeds aan de strooptogten en invallen der West-Friezen blootgesteld bleven en derhalve besloten, zich met Graaf WILLEM III te verzoenen.
4 v, Er werd te *Alkmaar* een verdrag getroffen, waarbij onder anderen de Grietman-
Hooim. 1310 nen, mederegters en de geheele gemeente van *Westergo*, zoo voor zich als voor hunne nakomelingen, den Graaf en zijnen opvolgers het volle regtsgebied over geheel *Westergo* toekenden, benevens al de regten, welke zijne voorzaten aldaar bezeten hadden. WILLEM daarentegen vergunde den Westergoërs, met hunne schepen en goederen door *Holland*, *Zeeland* en *West-Friesland*, vrij van alle lasten te varen, behalve alleen voor de goederen, die zij op de jaar- en weekmarkten verkocht of gekocht hadden. De Hollanders, Zeeuwen en West-Friezen zouden in *Westergo* dezelfde gunsten genieten. Tevens bevestigde Graaf WILLEM al de voorregten, welke den Westergoërs door KAREL *den Groote* verleend en door Koning WILLEM bekrachtigd waren (2). De Grietman van *Wildinge*, waaronder men waarschijnlijk dien van *Hemelumer Oldevaart* en *Noordwolde* verstaan moet, bekommerde zich weinig om dit verdrag. Hij lie de burgers van *Stavoren* niet ongemoeid, zoodat Graaf WILLEM zich hunne zaak aantrok en den Grietman ernstig vermaande, hen in vrede te laten of wel de zaak voor hem te brengen, waartoe in geval van verschil, aan elk de vrijheid van gaan en komen vergund werd (3). De herstelde rust in dit gedeelte van *Friesland* spoorde SJOERD BEIMA, SJOERD AYLVA, JARIG DEKAMA, TIETE EPES HETTINGA en eenige andere

---

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 136, 137. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 187, 189. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 189. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 165. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 229—232, 235.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 106. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 149. Verg. v. WYN, op WAGENAAR, St. III. bl. 52.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 106. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 150. *Tegenw. Staat v. Friesl.* D. I. bl. 455. DRIESSEN, *Monumenta Gron.* T. I. p. 90, geeft in bedenking, of men niet onder *Wildinge*, veeleer *Wons* of *Woldens*, en de grietenij van *Wonseradeel* verstaan moet.

Edelen uit dat oord aan, de vanen van Keizer HENDRIK VII naar *Italië* te volgen. 1300—1339
BEIMA en DEKAMA sneuvelden in een gevecht voor *Florence* en werden, op bevel des 12 v.
Keizers, te *Pisa* begraven (1). Bloeim.
Ondertusschen waren op nieuw de onlusten tusschen de Stellingwerver-Friezen en den 1312 16 v.
Bisschop van *Utrecht* losgebroken (2). Te midden daarvan overleed de Potestaat HESSEL Oogst-
MARTENA, welke zes jaren het bewind over *Friesland* gevoerd en door zijne be- maand.
kwaamheden, zoowel in oorlog als in vrede, de algemeene achting verworven had. Terwijl men over eenen opvolger in deze belangrijke waardigheid twistte, ontwaakten weder de sluimerende burgerlijke oneenigheden met zulk eene woede, dat er dagelijks moorden en geweldenarijën gepleegd werden. En alsof de ellende niet reeds groot genoeg ware, mengden zich de geestelijken en monniken, tot leedwezen en ergernis van alle weldenkenden, in deze rampzalige partijschappen en ontzagen zich niet het zwaard tot verdelging hunner vijanden op te vatten. Alle maatschappelijke banden werden verscheurd, de wetten waren krachteloos geworden, en de zwakke vond nergens steun of bijstand tegen den overmoed des sterkeren (3). De Friezen aan de *Eems* trachtten door bepalingen en wetten, die nog in wezen zijn, den voortgang des kwaads te breidelen (4). Zij stelden tevens vast, dat naar aloud gebruik, de afgevaardigden der zeven *Friesche Zeelanden*, voortaan jaarlijks bij den Opstalboom zouden vergaderen (5). Vóór het jaar dertienhonderd drie en twintig schijnt dit echter niet weder geschied te zijn (6).

De volksrampen werden door eenen geweldigen watervloed en de daarop volgende landplagen ten top gevoerd. Een stormwind joeg de zee over de dijken, een groot getal huizen werd omver geworpen en eene menigte vee verzwolgen. Vijfhonderd men- 24 v. Wijnmaand 1313

---

(1) Occo SCARLENSIS, bl. 138. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VII. p. 189.

(2) Zie hiervoor, bl. 57—59. Verg. bij de aldaar aangehaalde schrijvers, UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 189. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VII. bl. 188, 189. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 165. *Tegenw. Staat v. Friesl.* D. I. bl. 446—454. De Stellingwervers ontleenden hunnen naam van de drie *Stellingen* of regtbanken, door welke zij van ouds beregt werden. Deze *Stellingen* verwisselden elk jaar en vervielen bij *Werving*, op plaatsen, welke daartoe geregtigd waren. Zie F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 241 (4).

(3) Occo SCARLENSIS, bl. 158. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 190. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* bl. 166.

(4) Zie het *Emsiger Landregt, van het jaar* 1312, uitg. door Mr. MONTANUS HETTEMA. Leeuw. 1830. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 141.

(5) E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 141.

(6) Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 491.

1300—1339 schen verloren het leven en onder hen zekere WIJBO SJOERDS GROUSTINS, een man van hoogen adel, groot vermogen en veel aanzien onder de Vetkoopers van *Oostergo*, die in hem eenen sterken steun verloren. Ondanks deze ellende, steeg de tweespalt tot eene vroeger ongekende hoogte. Veel bloeds werd gestort, en onder de slagtoffers der partijwoede worden twee voorname Edelen, WIJBO REINALDA en JEPPA WIJBALDA, genoemd, beide krijgservarene mannen, die langen tijd in vreemde gewesten den oorlog gediend
1314 hadden (1). Ondertusschen vernielden een sterke regen, welke tien maanden aanhield, en zware hagelbuijen al het veldgewas. De prijs der granen rees tot eene verbazende hoogte, en *Friesland* deelde rijkelijk in al de rampen, welke de hongersnood en pest op dat tijdstip ook elders in de *Nederlanden* verspreidden (2). Onder anderen verhaalt men, dat zekere weduwe te *Sexbierum*, TJAL genaamd, weleer vermogend maar door de burgertwisten in armoede gedompeld, te hooghartig om te bedelen, zich met hare kinderen in huis opsloot en met hen doodhongerde. Het gerucht hiervan verspreidde zich wijd en zijd en spoorde eenige voorname Edelen, als de LIAUCKAMA's, ADELENS en ALENKMA's aan, om naar elks omstandigheden naauwkeurig te vernemen, huisgezinnen te bezoeken, en in den nood der behoeftigen te voorzien, terwijl zij inzonderheid de rijke kloosters te *Lidlum* en *Ludingakerk* ernstig vermaanden, ook met hunnen overvloed de verarmden te ondersteunen (3). In *Groningerland* vereenigden zich insgelijks eenige aanzienlijke mannen, welke gelden en levensmiddelen inzamelden en onder de behoeftigen, naar welke naauwkeurig onderzoek gedaan werd, uitdeelden. Te *Adewert* werden dagelijks den armen gekookte spijzen uitgereikt (4). Bijna twee jaren hield deze duurte aan, welke door eene pestziekte verzeld en gevolgd werd, die een derde gedeelte der bevolking wegrukte. Men vindt als eene merkwaardige bijzonderheid opgeteekend, die zich echter natuurlijk laat verklaren, dat, terwijl elk, die door deze ziekte werd aangetast, er onder bezweek, echter niemand van de adellijke geslachten der LIAUCKAMA's, ADELENS en anderen, wier liefdadigheid in den bangen nood had uitgeblonken, daaraan overleden is (5).

De verdeeldheden in het Duitsche Rijk over de keuze eens Keizers, hadden inmid-

(1) Occo SCARLENSIS, bl. 138, 139. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 190. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesland.* B. VII. bl. 190.

(2) Zie hiervoor, bl. 53. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 257—261.

(3) Occo SCARLENSIS, bl. 139.

(4) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 102.

(5) Occo SCARLENSIS, bl. 140. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VII. bl. 190. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 167.

dels op den staat van *Friesland* merkelijken invloed gehad. LODEWIJK van *Beijeren* begreep te wel van welk belang de vriendschap des Graven van *Holland* hem in den strijd tegen zijnen mededinger FREDERIK van *Oostenrijk*, zijn moest, dan dat hij iets onbeproefd zou gelaten hebben, om zich daarvan te verzekeren. Niet alleen deed hij ten behoeve van WILLEM, in naam des Rijks, voor zich en zijne opvolgers afstand van alle regt en aanspraak op *Holland* en *Zeeland*, welke trouwens sinds lang door de Hollandsche Graven weinig meer geacht werden, maar ook van alle eischen op de Heerlijkheid van *Friesland*, de leenhulde alleen uitgezonderd (1). Den Grietmannen, Raden en gemeenten van *Oostergo* en *Westergo* ontvingen eene keizerlijke aanschrijving, waarbij hun ernstig gelast en bevolen werd, den Graaf van *Holland* voor hunnen wettigen Heer te erkennen (2). In hoeverre dit alles, zoo door de volgende Keizers als door de Friezen is geëerbiedigd geworden, zal later blijken (3). Een ander gedeelte van het voormalige *Friesland*, de gemeente *Westerwolde* nevens eenige kerspelen tusschen *Drenthe* en *Eemsland*, begaven zich om dien tijd, onder de bescherming des Bisschops LODEWIJK van *Munster*, wien zij trouw zwoeren en beloofden steeds te ondersteunen en te verdedigen, hem jaarlijks voor elk bewoond huis in *Westerwolde* een hoen tot pacht op te brengen, en buiten zijne toestemmiug geen kasteel of sterkte op te rigten. De Bisschop daarentegen verbond zich, hen tegen elken aanval te beschermen en hunne voorregten te handhaven (4).

1300—1339

25 v. Slagtm. 1314

Ten blijke, hoezeer Graaf WILLEM in *Friesland* aan gene zijde der *Zuiderzee*, reeds vóór den afstand van dat gewest door Keizer LODEWIJK, ontzien werd, strekt een brief van het jaar dertienhonderd dertien door verscheidene Dekens, Grietmannen, Regters en Raden (*Consules*) geschreven. Uit vrees voor 's Graven ongenade, trachten zij zich hierin van eene verdenking te zuiveren, dat zij den Schepenen van *Stavoren* in de uitvoering des bewinds verhinderd hadden, en beloven voortaan de voorregten en vrijheden dezer stad, haar door den Graaf en zijne voorzaten geschonken, te erkennen en naar vermogen te helpen onderhouden (5). Het schijnt, dat omtrent dezen tijd ook eenig geschil tusschen de Friezen en de Harderwijkers plaats had, waardoor het onderlinge handelsverkeer gestremd werd. Men vindt ten minste,

(1) Zie hiervoor, bl. 40. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 152—154. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 267, 268.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 146. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 154.

(3) Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 269.

(4) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 103.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 139. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 152.

1300—1339 dat de Grietman en Regters van *Wildinge* in *Westergo*, den burgers van *Harderwijk*
Win- eenen brief van vrijgeleide door hun regtsgebied gegeven hebben, met verbod aan
term. hunne ingezetenen hen aan lijf en goed te moeijen, op verbeurte van tachtig pon-
1314 28 v. den (1). Hetzelfde vrijgeleide werd hun vervolgens door de Grietmannen en Regters
Wijn- van *Franekeradeel* en *Wijmbritzeradeel*, onder bedreiging van dezelfde boete
maand. 1315 voor den overtreder, geschonken (2). Insgelijks sloten de Oostergoërs met hen een verbond, waaruit blijkt, dat de twist om den handel ontstaan was, die over en weder, doch niet altijd met gereed geld gedreven werd, hetgeen tot geschillen
Hooim. over de betaling aanleiding gegeven had (3). Ook met *Kampen* waren oneenig-
1317 heden ontstaan en tot zulk eene hoogte gestegen, dat zij weinig minder dan open-
9 v. baren oorlog ten gevolge hadden. Door tusschenkomst van Graaf WILLEM III werd een
Wijn- maand. vredesverdrag getroffen en bepaald, dat wederzijds alle verongelijkingen, nadeelen, roof en doodslagen kwijtgescholden en de gevangenen nevens de gijzelaars in vrijheid gesteld zouden worden. Den Kampenaars echter werd tot schadevergoeding aan de Friezen, de voldoening eener somme gelds opgelegd. Wie den vrede verbrak zou duizend mark goud verbeuren, de eene helft ten behoeve van den Graaf van *Holland* of zijne opvolgers, de andere helft ten voordeele der beleedigde partij (4).

Het ongeluk der tijden had het vuur der binnenlandsche tweedragt verflaauwd, maar niet uitgebluscht. Eerlang zelfs begon het met vernieuwde kracht te woeden, en een oud Jaarboek-schrijver getuigt « dat de onderlinge verdeeldheid en de woestheid van oproerige en goddelooze menschen tot eene verbazende hoogte gerezen waren, en velen, noch naar God noch naar overigheid vroegen" (5). In *Westergo*, voornamelijk onder de adellijke geslachten van AYLVA, HETTINGA, REINALDA, WIJBALDA en eenige andere, werd menig bloedige aanslag tegen elkander in het werk gesteld (6). In *Oostergo* trachtte men de geschokte rust te herstellen en met nadruk den handel te be-
6 v. Winterm. vorderen. Te dien einde sloot *Leeuwarden* met de stad *Groningen* een verbond,

(1) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 155.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 155

(3) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 156.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 188, 191, 192. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 157—159.

(5) *Chronika der Fresen*, H. S. aangehaald bij WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 109.

(6) WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VII. bl. 191. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. 190.

waarbij de vrijheid van handel tusschen de beide steden gewaarborgd werd (1). In een 1300—1339
gelijk verdrag trad *Groningen* met *Dokkum*. Geen inwoner van de eene stad zou in
de andere door roof, gijzeling, aanhouden van goederen of op eenige andere wijze
mogen benadeeld, noch wegens schulden vervolgd worden, dan die welke uit ver- 15 v.
kochte goederen voortsproten (2). Uit den inhoud dezer verdragen blijkt, hoe noodza- Bloeimaand.
kelijk zij waren, en in welken treurigen toestand de maatschappij zich in deze oorden 1318
bevond. Om dien te verbeteren en de veiligheid der ingezetenen te verzekeren, kwamen de Abten van *Klaarkamp*, *Dokkum*, *Mariëngaarde* en van *Bethanië*, benevens de Grietmannen en Regters van *Oostergo*, met de Raden der stad *Groningen* te *Dokkum* bijeen en bepaalden, hoe men iemand van roof zou moeten overtuigen, hoe geldschulden zouden behandeld worden, en hoe hoog het weergeld zou zijn. De boeten op verwondingen zouden naar de wetten bij ieder gebruikelijk, uitgewezen worden. Niemand dan de schuldenaar zelf, zou in regten mogen vervolgd worden en slechts voor schulden, welke uit het koopen van goederen voortvloeiden (3). Het was er echter verre af, dat deze maatregelen geheel het heerschende kwaad breidelden en rust en tucht in den lande terug riepen. Het tegendeel blijkt uit de kerkelijke bepalingen van Bisschop FREDERIK van *Utrecht*, onder wien *Groningen* en het *Go* behoorden, en in de verordeningen des Munsterschen Kerkvoogds van wiens stift de *Ommelanden* een gedeelte uitmaakten. De kerkelijke vergadering van *Munster* zag zich meer dan eenmaal genoodzaakt, krachtige maatregelen te nemen tegen het mishandelen van Geestelijken en het beschikken over kerspelkerken, heilige overblijfselen en versierselen der kerken door wereldlijke personen. Doch de Geestelijken zelve maakten zich aan de grofste buitensporigheden schuldig, en de Bisschop van *Munster* was gedwongen hun het dragen van ongepaste kleederen, het bezoeken van slechte huizen en het rinkelrooijen bij nacht, ten strengste te verbieden (4). *Friesland* aan gene zijde der *Eems* werd even als *Westergo*, door de burgerlijke verdeeldheden geteisterd. De magtigsten bliezen de twistvlammen aan en verhinderden het houden van de algemeene vergaderingen bij den Opstalboom, om niet in hunne heerschzuchtige oogmerken verijdeld te worden. Te

(1) DRIESSEN, *Monument. Gron.* T. I. p. 88.

(2) DRIESSEN, *Monumenta Groningana*, T. I. bl. 92.

(3) DRIESSEN, *Monument. Gron.* T. I. bl. 89. Het verdrag is van den elfden van Bloeimaand 1318. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 190. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 168. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 279, en de schrijver van den *Tegenw. Staat v. Friesl.* D. I bl. 466, hebben er mede gewag van gemaakt.

(4) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* bl. 109, 111.

1300—1339 *Norden* werd het klooster der Dominikanen door de oproerlingen overweldigd en geplunderd (1).

1318 Gaven binnenlandsche verdeeldheden steeds den buitenlandschen vijanden de schoonste gelegenheid, om hunne heersch- en roofzuchtige plannen te verwezenlijken, thans ondervonden de Westergoërs hiervan de treurige waarheid (2). De West-Friezen stroopten met kleine vaartuigen langs de kusten, plunderden *Makkum*, *Kornwerd* en de nabijgelegen dorpen in *Wonseradeel*, en pleegden veel moedwil. De Edelen van AYLVA en HETTINGA bragten ondertusschen in het geheim een goed deel volks in de wapenen en overvielen de zorgelooze plunderaars, waarvan de meeste over de kling en de overige op de vlugt gejaagd, doch te *Makkum* achterhaald, en neergesabeld werden. Degenen, welke op de schepen gebleven waren, zetten nu de zeilen bij en wilden zee kiezen, maar hierin door de stilte verhinderd, werden ook zij vermeesterd en over boord geworpen. De Friezen deden met de veroverde bodems een rooftogt naar *Medemblik* en *Enkhuizen*, en schonken deze vaartuigen bij hunne terugkomst, aan de stad *Stavoren*, zonder dat de reden dier mildheid gebleken is (3). Deze daden van vijandschap en geweld waren de uitvloeisels van bijzondere wederzijdsche wraak en geenszins van eenen openbaren oorlog. Immers stonden *Stavoren* en *Westergo* onder den Graaf van *Holland*, welke er alle Landsheerlijke regten en daden van oppergezag uitoefende, en voorzeker geene vijandelijkheden tegen zijne eigene onderdanen zal bevolen hebben. Deze gehoorzaamheid werd evenwel niet onbepaald en altijd erkend; dikwijls verzetten eenige deelen van *Westergo*, zelfs het Hollandschgezinde *Stavoren*, zich tegen de Graven van *Holland*, welke dit echter en teregt, als eene weerspannigheid tegen den wettigen Heer beschouwden (4).

Door de inbraken der *Noordzee*, welke reeds zooveel gronds bewesten het tegenwoordig *Friesland* verzwolgen hadden, moet *Stavoren* om dezen tijd vreeswekkend
1319 door het zeewater bedreigd zijn geworden. ALGERUS of ALBERUS, Abt van het klooster

(1) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 191. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 168. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 279.

(2) *Tegenw. St. v. Friesl.* D. I. bl. 466.

(3) WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 191. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 168. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 280. *Tegenw. St. v. Friesl.* D. I. bl. 467.

(4) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 281—282. De oorspronkelijke stukken, welke van WILLEMS gezag in *Westergo* getuigen, vindt men in het *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 161—165. Verg. tevens de Keizerlijke brieven, hiervoor bl. 115 vermeld.

van ST. ODULPHUS zou uit dien hoofde een ander klooster aan de Zuidzijde dier stad, gesticht hebben (1). Naast deze aloude handelplaats steeg *Franeker*, onder welks regtsgebied *Harlingen* behoorde, in magt en aanzien. Hier moesten voortaan de gemeene regters en overheden van *Westergo*, welke tot dien tijd, naar het schijnt, te *Hertwert* in *Wonseradeel* bijeenkwamen, hunne vergaderingen houden (2). Het zij er weder oneenigheden met *Harderwijk* ontstaan waren, hetzij dat bij het vorig vredesverbond niet alles was vereffend, thans ten minste verschenen te *Stavoren* eenige Schepenen en burgers van *Harderwijk*, om eene verzoening te bewerken met de vrienden van twee mannen, welke door de Harderwijkers gedood waren. Uit den zoenbrief door de regering van *Stavoren* gegeven, verneemt men, dat het zoengeld voldaan zijnde, de vrienden van den verslagenen den Harderwijkers den gewonen vredekus gaven, waarna men wederzijds zwoer, dien zoen ten eeuwigen dage, *zoolang de wind waaide, en de haan kraaide*, onverbrekelijk te houden (3). Kort daarna gaf de stad *Harlingen*, tot bevordering van den vrede, aan de Harderwijkers, wien zij van haren kant hetzelfde verzocht, vrijgeleide binnen hare muren en regtsgebied (4). Twee jaren later sloten de Grietmannen en Regters van *Froonakkere* eene overeenkomst met dezelfde Geldersche stad, dat niemand voor de schulden of het misdrijf van een ander zoude gemoeid worden (5).

1300—1339

1320

11 v. Bloeim. 1321

Steeds afwisselend door de Graven van *Holland*, *Gelre* en *Oldenburg*, de Bisschoppen van *Utrecht*, *Bremen*, *Munster* en anderen bedreigd, gevoelden de Friezen eindelijk het hoog belang, om de binnenlandsche rust te herstellen, den landvrede te bewaren en de onderlinge goede verstandhouding aan te kweeken, ten einde de pogingen hunner gemeenschappelijke vijanden te verijdelen. Er werd derhalve tegen Pinkster van het jaar dertienhonderd drie en twintig een groote algemeene landdag van de *Friesche Zeelanden*, uitgezonderd *West-Friesland*, hetwelk den Graven van *Holland* behoorde, bij den *Opstalboom* bepaald, zoo als vroeger jaarlijks de gewoonte was, doch hetgeen sinds langen tijd door de buitenlandsche oorlogen, de inwendige verdeeldheden en de onveiligheid der wegen was verzuimd geworden (6). Te bestemden dage verschenen de

(1) *Oudh. en. Gesticht. v. Vriesl.* D. I. bl. 474.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 166.

(3) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 162.

(4) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 163.

(5) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 165.

(6) WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 191, 192. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 192, 193. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 170. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II.

1300—1339 afgevaardigden der Friezen beoosten *de Lauwers* tot aan de *Wezer*, op die aloude hoogte bij *Aurich*, waar sinds de dagen van KAREL *den Groote*, zoovele eeuwen door, de algemeene belangen van geheel het oude *Friesland* tusschen den *Rijn* en de *Wezer* waren behandeld geworden (1). Daar echter de afgevaardigden der Friezen van *Oostergo* en *Westergo* niet, of niet in genoegzame getale opgekomen waren, werd er wel veel voorgesteld maar niets bepaald dan alleen, dat men tegen het einde van Oogstmaand eene nadere bijeenkomst houden, de Friezen bewesten de *Lauwers* daar-
24 v. Oogstmaand. toe ten sterkste uitnoodigen, en inmiddels den onderlingen vrede en eensgezindheid bewaren zoude. Deze vergadering had dan ook plaats en duurde drie weken. Een groot aantal Grietmannen, Regters en Geestelijken uit geheel *Friesland*, zoo ver het zich van het *Vlie* tot aan de *Wezer* uitstrekte, was bijeengekomen. Geene Edelen of Ridders, maar wel Zeelandsche Regters, voorheen gezworenen van den *Opstalboom* genoemd, worden daaronder afzonderlijk opgeteld. Na langdurige beraadslagingen, waarbij niet zelden de driften in gisting geraakten, werden wetten en willekeuren vastgesteld, die of geheel nieuw waren, of de oude landswetten bevestigden. Het eerste en hoofdpunt was, » gemeenschappelijk en gewapenderhand verzet tegen elken geeste- » lijken of wereldlijken Vorst, welke de Friezen of een van hen wilde bestrijden of het » juk der dienstbaarheid opleggen." De overige bepalingen strekten om de veiligheid

St. I. bl. 424, 492 (6). Bij de aldaar opgegevene naamsafleidingen van *Opstalboom*, voege men nog deze: « *Upstalling* beteekent in 't oude Fries een *Hoeveling*; volgens dien was « het de plaats, daar de *Capitales Hoevelingen* en de vornaamste des Volcks tzamen raad- « pleegden." BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 62 (a). F. SJOERDS bezocht in 1767 deze eerwaardige plaats, welke oudtijds negen honderd voeten in den omtrek zou geweest zijn, doch bevond, dat zij slechts honderd en twintig voeten lang en vijf en veertig voeten breed was, en alzoo driehonderd en dertig voet in den omtrek had. *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 291. Deze hoogte werd belommerd door de uitgebreide takken van drie statige eikenboomen, wier toppen in elkander slingerden. De zitplaatsen waren van zoden. Als men vergaderde sloeg men tenten op als in een veldleger. UBBO EMMIUS et SCHOTANUS in l. c.

(1) E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 61. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. I. bl. 379. Wat in de vergadering bij den *Opstalboom* besloten werd, moest door het geheele Friesche volk opgevolgd en onverbrekelijk gehouden worden. Gewoonlijk stond onder hare besluiten: *ita placitum est*; *alzoo heeft het ons goed gedacht.* Het zegel, met welk zij bekrachtigd werden, was een geharnast man, in de regterhand met eene spies, in de linker met een ontbloot zwaard naar den schouder gedraaid, de scheede op zijde houdende, staande onder eenen boom. Het was in witte was gedrukt. HARKENROTH, *Oost-Fr. Oorspronk.* bl. 548, bij SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 293, 294.

der ingezetenen te waarborgen, de inwendige rust te verzekeren en de misdaden te straffen (1). 1300—1339

In de Pinksterweek des volgenden jaars, hetwelk zich door een vernielenden watervloed had gekenmerkt, hielden de Friezen weder eenen landdag bij den *Opstalboom*. Van de werkzaamheden dezer vergadering weet men alleen, dat zij een hevig geschil tusschen de Rustringers en de stad *Bremen*, over den moord van een Rustringer door de Bremers ontstaan, vereffende. De Rustringers en de Bremers zouden één volk, en hunne voorregten en vrijheden ongeschonden blijven. Bij een opkomend geschil, zouden zij geenszins weder de toevlugt tot de wapenen mogen nemen, maar zich aan de uitspraak van de Regters der *Friesche Zeelanden* bij den *Opstalboom*, moeten onderwerpen. Degenen, welke zich hiertegen verzetten, of zonder verlof dezer Regters de wapenen opvatten mogten, zouden daarin worden tegengegaan. Daarenboven sloot elk *Zeeland* afzonderlijk, en sloten al de *Zeelanden* te zamen een verbond van vriendschap met de ingezetenen van *Bremen*, welken daarbij dezelfde regten en bescherming als de eigene landzaten in de *Zeelanden* werden toegezegd (2). Tot bevordering van het algemeene welzijn en ter bevestiging van den landvrede, werd op den bepaalden tijd in het volgend jaar weder eene zamenkomst bij den *Opstalboom* gehouden (3). Onderlinge eensgezindheid en inwendige rust, werden thans te meer gevorderd, dewijl Graaf WILLEM III van *Holland* ernstiger dan voorheen zich met de Friesche zaken bemoeide. *Stavoren* en de Westergoërs in het algemeen, welligt aangemoedigd door het besluit der groote Friesche volksvergadering van dertienhonderd drie en twintig, om elkander tegen elke uitheemsche magt te beschermen, poogden zich aan 's Graven gezag te onttrekken. WILLEM bleef onverzettelijk op zijn regt staan, en vond onderscheidene ingezetenen, die met hand en zegel, hem voor hunnen wettigen Heer erkenden en zijnen Schouten te *Stavoren* alle hulp en ondersteuning be- 1324

(1) WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 191—195. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 192—195. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 170—172. *Docum. v. Vriesl.* bl. 16. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 290—306. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 120—131. WINSEMIUS, SCHOTANUS en SJOERDS hebben deze wetten in haar geheel; UBBO EMMIUS en WESTENDORP in uittreksel medegedeeld. Dewijl met het vier en twintigste artikel, naar de afdeeling van WINSEMIUS, of met het zes en dertigste naar die van SCHOTANUS en SJOERDS, verscheidene Friesche overzettingen dezer willekeuren eindigen, meent WESTENDORP, in navolging van WIARDA, dat de overige artikelen bij eene andere gelegenheid, of voor *Oostergo* en *Westergo*, of voor eenig *Zeeland* in het bijzonder ontworpen zijn. *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 128.

(2) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 132, 133.

(3) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 134.

1300—1339 loofden (1). Hij wilde zich echter, naar het schijnt, niet door geweld van wapenen
23 v. in zijn gezag handhaven, maar sloot een bestand met de oproerige onderzaten, om later
Lentemaand over eenen duurzamen vrede te onderhandelen (2). Dit bestand werd ongeveer drie
1325 maanden daarna te *Geertruidenberg* vernieuwd (3). Ondertusschen zou de Graaf bedekteliјk gewerkt hebben, om den band der eendragt onder de Friezen te verbreken (4). Hoe dit zij, hij stelde toen in verschillende gedeelten van *Westergo*, Schouten of Regters aan (5). Onder hen bevonden zich twee burgers van *Stavoren*; eene nieuwigheid, welke den Friezen mishaagde. Opgehitst door den Abt van St. Odulfs klooster, verjoegen zij de beide ambtenaren en maakten hunne stinsen met den grond gelijk (6). Het schijnt, dat zij voor 's Graven wraak teregt beducht, zich met hem trachtten te verzoenen. WILLEM althans gaf aan zijne Gemalin JOHANNA *van Valois*
6 v. volmagt, om met hen (*Oest-Friezen*) te onderhandelen (7). Op bede van de stad
Louwmaand *Stavoren* en des Abts van het St. Odulfs klooster, verleende de Gravin vrijgeleide
1326 aan zestig mannen bewesten de *Lauwers*, om met 's Graven gemagtigden te *Alkmaar*
30 v. Louwmaand. zamen te komen (8). Niet duidelijk blijkt, wat hiervan geworden is. Men vindt slechts, dat de Oostergoërs, door den Graaf beschuldigd, dat zij de wederspannigen
28 v. in *Westergo* ondersteund hadden, zich niet alleen van die blaam door eene schrif-
Lentemaand. telijke verklaring zuiverden, maar zelfs beloofden, hem tegen de Westergoërs te on-
30 v. dersteunen (9). Daarop werd weder een bestand getroffen en door den Graaf, zoowel
Lentemaand. als door de Grietmannen van *Westergo* bekrachtigd (10). Dit was echter van korten duur. *Stavoren* en *Westergo* verzetteden zich spoedig op nieuw tegen WILLEM, welke
24 v. Hooim. hen nu voor vijanden verklaarde en onder anderen zekeren BOUDIJN *van Baersdorp*

---

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 168—171.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 349. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 169. In dien brief te *'s Hage* gegeven, noemt WILLEM de stad *Stavoren*, »*onze stad* (*opidum nostrum*)" en *Oost-Friesland*, dat is *Oostergo* en *Westergo*, »*ons land* (*terram nostram*)."

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 354. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 171.

(4) SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 172.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 360, 361. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 171—173.

(6) WILHELMUS PROCURATOR, p. 634.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 378. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 172.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 378. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 173.

(9) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 385. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 174.

(10) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 387. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 174, 175.

verlof gaf, hen aan te vallen en onder brandschatting te stellen (1). De Bremers, 1300—1339
beschuldigd dat zij deze bewegingen ondersteunden, trachtten zich inmiddels door een 10 v.
open brief van dien smet te zuiveren (2). *Stavoren* zond kort daarop eenige af- Sprokkelm.
gevaardigden naar *Zierikzee*, om met den Graaf in onderhandeling te treden (3). 1327
Men kwam overeen, den Heer en Graaf wegens de gepleegde misdrijven en bui- 3 v. Grasm.
tensporigheden, naar zijnen wil voldoening te geven (4). WILLEM verleende hierop 19 v.
aan zestig Friezen uit het onrustig gewest vrijgeleide, om op eenen bepaalden dag te Grasm.
Haarlem met zijne gemagtigden te handelen (5). Het blijkt niet duidelijk, dat deze 7 v.
bijeenkomst heeft plaats gehad. *Stavoren* ten minste, onderwierp zich afzonderlijk Bloeim.
aan 's Graven uitspraak, met betrekking tot de boeten voor de misdaad tegen hem be- 7 v.
dreven, en verklaarde voorts al de regten en handvesten, weleer van hem verkregen, Zomermaand
te onderhouden, en zich aan hem te onderwerpen (6). Tegen de Friezen, *zijne vijanden*, gaf nu de Graaf vrijbrieven uit, om voor eenen onbepaalden tijd op hen
te rooven, met last den gevangenen niet het leven te benemen, maar hen voor den 21 v.
Baljuw of grafelijken Regter te voeren (7). De Hollandsche kapers stroopten langs Winterm.
de Friesche kusten, namen vele schepen weg en plunderden eenige streken in *Gaasterland*. De Friezen daarentegen roofden in *West-Friesland*, verjoegen den grafelijken Schout uit *Stavoren* en pleegden vele baldadigheden. Het was een openbare krijg geworden; waar men elkander op zee ontmoette, werd met de hardnekkigste woede gevochten en de gevangene, wie hij ook zijn mogt, zonder genade over boord
geworpen. Graaf WILLEM rustte nu eene talrijke en sterk gewapende vloot uit, om 1328
de Friezen eens voor altijd tot rede te brengen. Dit bragt hen tot nadenken. Zij verzochten met den Graaf in onderhandeling te mogen treden, hetgeen hun werd toegestaan (8). Hierop verklaarden de Grietmannen, Regters en gemeenten van *Westergo* 28 v.
bij geschrifte, dat de Graaf van *Holland* in *Stavoren* en den lande van *Westergo* Grasm.

---

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 176.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 413. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 177.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 421. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 177.

(4) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 178.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 424. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 179.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 428, 429. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 179.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 449. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 180.

(8) WILHELMUS PROCURATOR, p. 676. DE BEKA, p. 114. OCCO SCARLENSIS, bl. 140. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 196, 197 SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 173. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 182.

1300—1339 dezelfde regten bezat, als zijne voorzaten bezeten hadden en door hem bezegeld waren (1). Kort daarop hield men te *Haarlem* eene bijeenkomst, waar de afgevaardigden
15 v. Bloeim. 1328 van *Westergo* met den Graaf overeenkwamen, «dat hij voortaan Schouten, Schepenen » en andere Regters in dat gedeelte van *Friesland* zou aanstellen, naar wier vonnissen » zij beloofden zich te zullen voegen (2)." Zij bekenden daarenboven nogmaals bij eenen brief, door hen en den Graaf bezegeld, » dat het regt binnen *Stavoren* den Graaf behoorde volgens de oude handvesten, en dat zij aldaar niets te eischen hadden (3)." Later werd een zoen getroffen over de geweldenarijën door de Westergoërs in *Stavoren* bedreven. Zij moesten de vernielde woningen der verjaagde burgers in
20—24 v. Hooimaand den vorigen staat herstellen, en den Graaf eene boete van vijftienhonderd Engelsche marken voldoen, voor welke de regering van *Stavoren* borg bleef (4).

Op denzelfden dag van het sluiten der overeenkomst te *Haarlem*, ontving Graaf WILLEM de hulde der Friezen, welke hem bij die gelegenheid een oud geschrift toonden, de plegtigheden betreffende met welke de Graven van *Holland* van ouds in *Friesland* tusschen het *Vlie* en de *Lauwers* ontvangen werden en regt oefenden (5). Dit geschrift is, in den grond, hetzelfde als dat, naar welk de Graven van *Holland* en de Bisschoppen van *Utrecht* sinds elfhonderd vijf en zestig, en bijzonder sedert twaalfhonderd vijf en twintig, zich bij hunne komst in *Friesland* gedroegen (6). Het is van dezen inhoud. « Wanneer de Heer Graaf in *Oost-Friesland* (*Friesland* beoosten het *Vlie*) komen wil, zal hij zes weken te voren daarvan kennis geven. Hij zal door het water *Suytvinde* (*Zuiderzee*) in *Stavoren* komen en aldaar zijne opene brieven toonen, door den Heer Koning van *Duitschland* bezegeld. De Heer Graaf zal bij zijne intrede, allen eenen goeden en vasten vrede geven, die door allen bezworen en gehouden zal moeten worden. Alle grafelijke leenmannen zullen voor hem verschijnen, om hunne leenen van hem te verheffen volgens regt. Hierna zal de Heer Graaf uit *Stavoren* naar zijn land, *Hof-land* genaamd, en *Kempenesse* vertrekken. Van daar naar *Aldanen* en voorts naar *Vroonakker* tot het *Groenedaal* (*Franeker*?), waar elk voor hem zal verschijnen. Hier zullen vier van de voornaamsten en edel-

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 454. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 180.

(2) WILHELMUS PROCURATOR, p. 676. DE BEKA, p. 114.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 455. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 181.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 460—462. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 182, 183.

(5) DE BEKA, p. 114.

(6) V. WYN, op WAGENAAR, St. III. bl. 53, en de aldaar aangehaalde schrijvers. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 169.

sten hem van de aarde (op een schild) omhoog heffen, en men zal hem van nu aan voor altijd voor Heer erkennen. Dan zal de Graaf hier te regt zitten over allerlei voorvallen, zaken en misdaden binnen het land geschied, en naar het oordeel zijner mannen uitspraak doen (1)." Er blijkt hieruit, dat de Friezen des Keizers oppermagt over zich erkenden, en den Graaf van *Holland* slechts als Rijksstedehouder, Landvoogd of Regter beschouwden, welke bij zijne komst in *Friesland*, 'sKeizers opene en bezegelde brieven moest vertoonen, zonder welk zijne regtzitting, naar het schijnt, nietig en krachteloos was. Men meent, dat deze erkenning der keizerlijke oppermagt, eene der uitdrukkelijke voorwaarden geweest zij, op welke de Westergoërs zich aan den Hollandschen Graaf onderworpen hebben (2). Hoe dit zij, Graaf WILLEM had zijn doel in het bedwingen van *Stavoren* en *Westergo* bereikt, en stelde daar, als voorheen, zijne Schouten en Regters aan (3). Even als de Hollandsche en Zeeuwsche, verbood hij de Friesche geestelijkheid scherpelijk het aankoopen van vaste goederen, of dat men haar die zou verkoopen of schenken (4). Deze maatregel zal te noodzakelijker geoordeeld worden, wanneer men bedenkt, dat de Geestelijken, gelijk verhaald wordt, toen twèe derden van de vaste goederen in *Friesland* bezaten, en de geestelijke eigendommen, tot groote schade der grafelijke inkomsten, doorgaans van alle lasten en opbrengsten ontheven waren (5).

1300—1339

31 v. Hooim. 1328

In *Friesland* tusschen de *Lauwers* en de *Eems* was inmiddels in het jaar dertienhonderd vijf en twintig, een geschil met den Bisschop van *Munster* over het gevangennemen van zijn officiaal ontstaan, en over eenige kerspelen, welke daaraan deel genomen hadden, de kerkban uitgesproken. Aan de eene zijde waren de Proost HESSEL te *Fermsum* en zijne broeders; aan de andere zijde de ingezetenen van het landschap *Oldambt* en van *Holwyrdra sindfeest* in de oneenigheden hieruit voortgesproten, betrokken geworden. Aan vier Regters in *Reiderland* had men de beslissing des geschils overgelaten, welke ondersteund door eenige wijze mannen uit *Groningen* en de *Ommelanden*, de volgende uitspraak deden: Ten behoeve des Bisschops, zal wegens het gevangenzetten des officiaals en verder gepleegde misdrijven, schadevergoeding

---

(1) A. MATTHAEUS in *Analect.* T. III. p. 219 (1). Verg. WAGENAAR, D. III. bl. 227. F. SJOERDS *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 246—249, welke echter de overgave van dit geschrift op het jaar 1310 terugbrengt.

(2) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 248.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 456. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 181.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 464. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 183.

(5) CERISIER, *Tableau de l'Histoire générale des Prov. unies.* T. I. p. 404.

1300—1339 ingevorderd, en tevens op nieuw de boeten aan den Bisschop, wegens het bezetten van kerken en wegens klagten voor Schepenen verschuldigd, bepaald worden. Er werden bovendien nog eenige andere bepalingen vastgesteld, die een ongunstig tafereel van den zedelijken en maatschappelijken toestand in die oorden, vertoonen (1).

En inderdaad, ook hier even als elders hadden de bloedige twisten, uit de verdeelde keizerskeuze ontsproten, de noodlottigste gevolgen. De banden, welke *Friesland* aan het Rijk hechtten, waren daardoor meer en meer ontbonden, de wetten krachteloos, de gehoorzaamheid en tucht verbroken en de sluimerende verdeeldheden weder ontwaakt geworden. Om het veelvuldig moorden, brandstichten, rooven en het plegen van andere misdrijven, waardoor in dit gewest niemand met het zijne meer veilig was, perken te stellen, had men in dertienhonderd zeven en twintig in eene zamenkomst bij den *Opstalboom*, den *Friesche Zeelanden* ten sterkste de verpligting opgelegd, dit kwaad door kracht van wapenen te beteugelen, en elkander daartoe naar vermogen met manschappen te ondersteunen (2). Op dien Landdag werden tevens de belangen van *Appingedam*, de hoofdplaats van *Fivelingo*, een uur van *de Eems*, aan *de Delf* gelegen, voorgedragen. Bloeijende door binnen- en buitenlandschen handel, nijverheid en kunstvlijt, was deze plaats aanmerkelijk in bevolking toegenomen en had niet alleen de gedaante eener stad gekregen, maar oefende zelfs eenige stedelijke regten uit. Deze bloei had den naijver der Groningers opgewekt, welke geene middelen onbeproefd lieten, dien handel tot zich te trekken, en inzonderheid, door de ruimste beloften, de landzaten van *Fivelingo* te bewegen, hunne granen en goederen bij hen te markt te brengen. Daarenboven werden de Appingedammers in de uitoefening hunner oude regten door de omliggende Edelen verhinderd, hetgeen eene steeds opwellende bron van twist opleverde. In dezen staat van zaken wendden zich het bestuur en de gemeente van *Appingedam* tot de Regters en Redgers van *Fivelingo*, welke in eene algemeene vergadering, de aloude gebruikelijke regten, vrijheden en gewoonten dier plaats, nevens de instellingen ten behoeve van haren handel bevestigden en onder den naam van *Appingedammer Buurbrief*, in schrift stelden, met de verzekering, die tegen elken inbreukmaker te beschermen. Deze beschrevene regten werden door de Friesche volksvertegenwoordigers bij den *Opstalboom* erkend en bekrachtigd, de tegenstrevers daarvan met de straf der oproermakers bedreigd, en aan *Appingedam* den naam van stad toegekend (3). Dit was de laatste algemeene ver-

(1) Westendorp, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 134—137.

(2) Westendorp, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 137, 138.

(3) Ubbo Emmius, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 195. Schotanus, *Fr. Hist.* B. V. bl. 173. F. Sjoerds, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 337. Westendorp, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 137—143.

gadering der *Friesche Zeelanden* bij den *Opstalboom* (1). De onderlinge geest van broederschap bestond niet meer, de zucht naar vrijheid en onafhankelijkheid werd door de kuiperijën der buitenlandsche mogendheden verlamd, en elk zorgde slechts voor eigen veiligheid. Het vuur der tweedragt van buiten gevoed, woedde door geheel *Friesland*; het eene *Zeeland* bestreed het andere, ja zelfs de eene gemeente kondigde de andere den krijg aan, en overal verrezen sterke burgen met diepe grachten omgeven. Zelden meer werden de geschillen in der minne bijgelegd, zoo als in den twist der Groningers en Drenthenaars met den Bisschop van *Utrecht*, JAN *van Diest*; over eenige geestelijke en wereldlijke regten geschiedde (2). Den Groningers en Drenthenaars werd, naar uitspraak der scheidsmannen, het bezit hunner aloude regten te eeuwigen dage gewaarborgd. Een Deken, door den Bisschop over *Drenthe*, het *Goo* en de stad *Groningen* aangesteld, zou de bisschoppelijke vervallen (*casus episcopales*), welke de Bisschop weleer aan zich trok, voortaan genieten; een Wijbisschop zou jaarlijks door den Utrechtschen Kerkvoogd gezonden worden, om de kinderen te bevestigen, kerken en heilige plaatsen te wijen, en den boetvaardigen aflaat van zonde te geven; de Drenthenaars en Groningers zouden door den Bisschop tegen elk beschermd en niet buiten de gestelde palen mogen gedagvaard worden. Daarentegen zouden de ingezetenen van *Drenthe*, van *Groningen* en van *Goo* en *Wold*, elk schrikkeljaar, en niet zoo als zij beweerden, om de zeven jaren, ongeveer honderd twee en veertig marken ligte sterlingen aan den Bisschop opbrengen, welke de regtmatigheid daarvan met den eed van zeven stolen bevestigen en de gelden in eigen persoon te *Hulsford* of *Bisschopsberg* vorderen moest. Verscheen hij niet op den bepaalden tijd, dan had hij vier jaren later niets te eischen; maar indien hij kwam, en eenigen voor *St. Lambrecht* niet betaalden, mogt hij de weigerachtigen door den Slotvoogd van *Koeverden* en den Schout van *Groningen* dwingen. De dienstmannen en eigene lieden, welke goederen van de Utrechtsche Kerk in leen hielden, mogten die niet, zoo als plaats vond, zonder toestemming des Bisschops verkoopen, vervreemden of aan anderen en zelfs aan vrije lieden, zonder de verschuldigde diensten, overdragen. De tiendschuldigen, die nalatig bleven, zou hij naar kerkelijk regt mogen vervolgen." Deze uitspraak werd aan beide zijden goedgekeurd en bezegeld (3).

1300—1339

(1) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 144.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 196. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 173. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 145—149.

(3) DRIESSEN, *Monum. Gron.* T. I. p. 101—110. MAGNIN, *Overzigt van de besturen in Drenthe.* St. I. bl. 87—91. Deze uitspraak is van den zes en twintigsten van Bloeimaand 1328. — Zie over den eed met zeven stolen (zeven kerkelijken in hun plegtgewaad, *stole* genaamd), H. V. AL-

1300—1339 Ondertusschen hadden de Friezen aan deze zijde der *Lauwers* (*Oest-Friezen*), onder welke men hier alleen de Oostergoërs wil verstaan hebben, zich weder tegen den Graaf van *Holland* verzet. Althans hij gelastte zijnen Schouten en Baljuwen (van *Wester-*
11 v. Winterm. 1328 *go?*), den Ridder JAN *van Cuneren* (*Kuinder*) niet te verhinderen, wanneer deze eenige goederen dier Friezen, of ook zelfs hunne personen, zijne vijanden, gevangen in het land bragt (1). Later verlijdde hij JAN *van Cuneren* met eenige goederen, weleer door HENDRIK *van Cuneren* in leen bezeten en gedeeltelijk in *Stellingwerf* gelegen (2). Om aan dit tegenspartelen der Friezen zoo mogelijk een einde te maken, bekrachtigde Keizer LODEWIJK, wien zij steeds erkenden, schoon zij geenen tusschen-regent duldden, den vroeger gedanen afstand van alle regten en aanspraken des Rijks op *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, en gelastte op nieuw » den Grietmannen, Raden en
14 v. Zomermaand 1330 » Gemeenten van *Friesland* in *Oostergo* en *Westergo*, Graaf WILLEM voor hunnen » wettigen Heer te ontvangen (3)." De oude verdeeling van dit gewest tusschen de Graven van *Holland* en de Bisschoppen van *Utrecht*, was door dit keizerlijk bevel afgedaan (4). De Friezen onderwierpen zich, ten minste het blijkt niet, dat gedurende het leven van den Graaf, de rust weder is gestoord geworden. Trouwens, WILLEM verzuimde niet hen door zachtheid, minzaamheid en gunstbewijzen te winnen. Zoo dikwijls hij een Fries zag, riep hij hem tot zich en verschafte hem, bij het minste klagen, terstond en schriftelijk regt. Wanneer zijne Edelen daarover morden en vroegen, waarom hij toch telkens den een en den ander van zulk een verachtelijk volk (*de tali vili populo*) tot zich riep, antwoordde hij: » Dit volk is de grootste schat van geheel mijn gebied; mijne voorzaten hebben het door hun zweet en bloed verworven, en ik *alleen* ben er Heer van. Ik zal niet dulden, dat het verdrukt worde, of dat iemand eenig deel in dit mijn gebied verkrijge (5)." WILLEM zag hier op den

---

PHEN, in het 2de D. der werken van de *Maatsch. v. Nederl. Letterk. te Leyden*, 1774. BONDAM, *Charterb. v. Gelre*, bl. 461 (1).

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 473. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 184. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 319.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 520. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 186. De brief is van den 24 v. Hooimaand 1331.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 497, 499. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 184, 185 Verg. hiervoor, bl. 40, 115.

(4) BILDERDIJK, D. III. bl. 96.

(5) PHIL. DE LEYDEN, *de Cura Reipubl. Casus* LIX. p. 201, 202. Amst. 1701. PHIL. DE LEYDEN was Raad van Graaf WILLEM V.

adel en leenmansstand, welke in zijne andere staten als tusschen het volk en den 1300—
Vorst geplaatst waren (1). Den Abt van *Klaarkamp*, welke onder de Friesche Geeste- 1339
lijken op de landsvergaderingen de eerste plaats bekleedde en voorstemde, verleende 26 v. Herfst-
hij door zijn geheel gebied vrijheid van tol voor alle goederen en levensmiddelen, maand.
welke aan het klooster behoorden (2). En na den geweldigen watervloed in het laatste ge- 1333.
deelte van hetzelfde jaar, welke de *Nederlanden*, doch in het bijzonder *Friesland*, teisterde, vele dorpen overstroomde en eene menigte menschen en vee medesleepte, voorzag hij »*in den noet*," gelijk hij zich uitdrukte, »*die in Vrieslandt is*," door eenen onderstand, welke uit *Rijnland*, *Delfland* en *Kennemerland*, die minder geleden hadden, geheven werd en in twee penningen van ieder morgen lands bestond (3).

In het bijzonder behartigde Graaf WILLEM de belangen van *Stavoren*. Schoon deze stad veel van haar ouden luister en aanzien had verloren, was zij echter nog rijk en magtig genoeg, om door hare schepen aan het verbond der Hanzee-steden, waarvan zij een voornaam lid uitmaakte, veel gewigts bij te zetten. Nog vóór het midden der dertiende Eeuw had WALDEMAR, Koning van *Denemarken*, haar vrijen handel door zijn rijk en andere voorregten geschonken, welke een zijner opvolgers, CHRISTOFFEL II, in het jaar dertienhonderd zes en twintig had vernieuwd en bekrachtigd (4). Maar daarentegen had zij zich in twaalfhonderd twee en negentig tot de bescherming des verbonds, met een bepaald getal welbemande schepen verpligt, en was hiertoe in dertienhonderd een en dertig door HENDRIK II, Bisschop van *Lubeck*, als Opperbestuurder des bondgenootschaps, uitgenoodigd geworden. Het schijnt, dat zij daaraan geen gehoor verleend heeft, en hieruit een geschil met *Lubeck* ontsproten is, waarin ook de stad *Hamburg* betrokken werd (5). Zeker is het, dat er een oorlog tusschen *Stavoren* en *Lubeck* ontstaan was, in welken, naar het schijnt, bijzonder de haringvaart belemmerd en benadeeld werd. Graaf WILLEM gaf den burgers van *Stavoren* vrijheid, hunne schade op de Lubeckers geheel zijn gebied door te verhalen, indien deze laatsten niet binnen eenen bepaalden tijd, de beslissing van den twist aan hem over-

(1) BILDERDIJK, D. III. bl. 96. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 546.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 187.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 559. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 191, 192. *Chron. de Traj.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 347. *De Vermeerderde* BEKA, bl. 224. Verg. WAGENAAR, D. III. bl. 229. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 325, 326. OUDHOFS *Verh. d. Watervl.* bl. 381, 382.

(4) WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VII. bl. 195—199. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 174, 175.

(5) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 323—325.

1300 gelaten hadden (1). De Lubeckers onderwierpen zich aan 's Graven uitpraak, en nu werd 1339— eerlang eene verzoening getroffen, waarbij de nadeelen, elkander in den krijg toegebragt, wederzijds, onder eenige bepalingen echter, kwijtgescholden en de gevangenen aan beide kanten op vrije voeten gesteld werden (2). Tevens werden eenige Enkhuizers, welke in dien krijg onschuldig met schip en goed te *Lubeck* opgebragt waren, ontslagen en hun schadevergoeding toegekend (3).

18 v. Wijnmaand 1333

Tusschen *Groningen* en de *Ommelanden* was inmiddels een oorlog ontstaan over eene sluis of waterlozing bij het huis *Gronenberg*, waarover de Ommelanders, ofschoon men daarin wederzijds genoegen had genomen, zich niet minder beklaagden dan over het willekeurig gedrag der Groningers met betrekking tot de munt, den wissel en den handel, waardoor hunne belangen aanmerkelijk benadeeld werden. Men beweert, dat afgunst en naijver over den toenemenden bloei van *Groningen*, op deze klagten veel invloed gehad hebben (4). Elders vermoedt men, dat deze krijg slechts een gevolg van de partijschappen der Schieringers en Vetkoopers geweest is (5). Hoe het zij, de ingezetenen van *Hunsingo*, *Fivelingo*, *Vredewold*, *Langewold*, *Humsterland* en *Achtkerspelen*, nevens velen uit *Twente* en *Drenthe* gordden het zwaard aan tegen de Groningers, welke aan hunnen kant ook door een aanzienlijk getal Drenthenaars ondersteund werden. De bondgenooten werden tweemaal door de Groningers geslagen, doch bij de derde ontmoeting, kregen de stedelingen de nederlaag. Dit wekte den moed der landlieden ongemeen op. Terstond bemagtigden en versterkten zij het slot *Gronenberg* nabij *Euvelgunne*, en sloegen vervolgens het beleg voor het *Kortinghuis*, tusschen *Groningen* en het klooster *Selwerd*. Dit slot, door Drentsche Edelen ten behoeve der Groningers verdedigd, werd stormenderhand overweldigd, de geheele bezetting met den slotvoogd HENDRIK KORTING over de kling gejaagd, en alles ten gronde toe verwoest. Nu was de weg tot de verovering van *Groningen* zelf gebaand. Men drong de stad binnen, waar hevig gevochten, een gedeelte der muren afgebroken en menig huis omvergehaald, of zwaar beschadigd werd. Vele burgers sneuvelden en zestig anderen werden, op last der overwinnaars, door beulshanden onthoofd. Hierop werd

---

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 186. De brief is van den 9den v. Oogstmaand 1332.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 187—191, overgenomen uit V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 549—552.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 552.

(4) SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 176. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 355, 356. Verg. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 151—155. DRIESSEN, *Monum. Gron.* T. I. p. 110—125.

(5) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 156.

eene verzoening te *Selwerd* getroffen, die echter niet lang stand hield (1). Onder- 1300—
tusschen verkregen de Groningers van de Regters en gezworenen in *Rustringeland* 1339
verzekering van vrijen handel en veiligheid voor hunne kooplieden aldaar. Werd iemand van hen gevangen genomen of beroofd, dan zoude men den beleedigde voldoe- 2 v.
ning verschaffen en de afgenomene goederen met de verschuldigde breuk terugzenden (2). Bloeim. 1334
Evenzoo verleenden Schepenen en Raden van *Stavoren*, als een blijk van genegenheid en vriendschap, aan de Groninger handelaren, welke met hunne schepen en 6 v.
goederen de markt dier stad bezochten, ontslag van de stedelijke tollen; onvermin- Hooim.
derd echter den tol van den Bisschop van *Utrecht* en des Graven van *Holland* (3).

Het aanzien en de magt van Graaf WILLEM III waren niet genoegzaam, om in *Westergo* de binnenlandsche rust en de persoonlijke veiligheid te verzekeren. De rijke kloosters van *Lidlum*, *Ludingakerk*, *Mariëngaard*, *Foswerd*, *Klaarkamp*, *Oudeklooster* of *Bloemkamp* en anderen kweekten een groot getal monniken en leekebroeders op, welke zich aan de grofste buitensporigheden overgaven en om elkander te verdrukken en te krenken, zich nu eens voor den aanhang der Schieringers, dan weder voor dien der Vetkoopers verklaarden. EELCO LIAUCKAMA, Abt van *Lidlum*, was in openbaren krijg met eenige Edelen en onderhield, behalve de leekebroeders zijns kloosters, honderd en vijftig gewapenden in zijne dienst. Voor het overige was hij een man van gestrenge zeden, vol ijver voor de godsdienst en ernstig in het bestraffen en vermanen der monniken, waardoor hij bij velen van hen zeer gehaat werd. Onder de goederen zijns kloosters, welks bloei hij ongemeen bevorderd had, behoorden twee landhoeven te *Boxum* in *Menaldumadeel*, de eene *Monnikhuis*, de andere *Ter Poorte* genaamd. Dikwerf had hij de leekebroeders of *conversen*, welke deze gronden bebouwden en daar, gelijk op de meeste landhoeven plaats had, welke ver van de kloosters verwijderd waren, een ergerlijk leven leidden, bestraft, maar hierdoor slechts hunnen onverzoenlijken haat opgewekt. Dien ondervond hij bij een bezoek te *Ter-Poorte*. Men ontving hem en zijn gevolg met alle teekenen van berouw, achting en liefde, doch het plan was, zich voor altijd van den gehaten tuchtmeester te ontslaan. Bij het avondeten ging de beker vrolijk rond. De argelooze Abt, niet gewoon te drinken, gevoelde de uitwerkselen van den zwaren drank, welken men hem

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 140, 141. JOANNES DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* in MATTHAEUS, *Analect.* T. I. p. 71. SYBE JARICHS, *Corte Chron.* in de *Analecta Medii Aevi* van M. BROUERIUS V. NIEDEK, bl. 444. Amst. 1725. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 198, wien SCHOTANUS en F. SJOERDS, volgen. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 156, 157.

(2) DRIESSEN, *Monument. Gron.* T. I. p. 125.

(3) DRIESSEN, *Monument. Gron.* T. I. p. 126.

1300—1339 had toegediend, nam zijn afscheid en begaf zich ter ruste. Op dit oogenblik drongen de leekebroeders met geweld zijne kamer binnen, verweten hem met schampere woorden zijne onmatigheid, waarvan zich de sporen op zijnen tabbaard vertoonden, sloegen hem met een dikken knods op het hoofd, zoodat brein en bloed tegen de wanden spatten, en wierpen het lijk uit het venster in de gracht. Zoodra 's anderen daags de gruweldaad ontdekt was, geraakte het geheele dorp in beweging. De booswichten werden gevat en aan staken levend verbrand; de landgoederen geraakten in het bezit van anderen, en de stins werd ten gronde toe geslecht (1). Eenige Edelen wilden, om de herinnering van zulk eene euveldaad te vernietigen, het klooster *Lidlum* zelf verdelgen, hetgeen echter door KEMPO WEIDUM, opvolger van LIAUCKAMA, voorkomen werd. Veel leed dit gesticht door brand en stormwinden onder het vierjarig bestuur van den nieuwen Abt, wien het evenmin gelukte het klooster te herstellen, als de tucht onder de monniken terug te roepen. Hij werd opgevolgd door
1336 GOERD ANDLA, een Friesch Edelman van *Reed*, die het klooster herbouwde, doch zich dieper wikkelde in de onlusten dier tijden. Als Vetkooper was hij in openbare vijandschap met de Schieringers-gezinde kloosters *Ludingakerk* en *Bloemkamp*, bij wie zich de Edelen TADINGA en SEERP *van Adelen* voegden. De strijd werd aan wederzijde met gehuurd krijgsvolk gevoerd; tot dat eindelijk de vrede, door tusschenkomst van eenige scheidslieden, getroffen werd (2).

De binnenlandsche rust was te wenschelijker dewijl *Friesland* thans door den
1337 Graaf van *Gelre* bestookt werd (3). Naauwelijks schepte het ongelukkig gewest eenige verademing, toen eene geweldige overstrooming een groot deel der Friesche landen teisterde, waardoor eene menigte menschen en vee het leven verloor, en vele kerken en zware gebouwen omvergeworpen werden (4). REINOUD van *Gelre* hervatte hierop weder de vijandelijkheden, en de bedreigde Friezen zochten toevlugt bij den Graaf van *Holland* (5).

---

(1) SIBRANDI LEONIS *Vitae et res gestae Abbatum in Lidlum*, in MATTHAEUS, *Analect.* T. III. p. 553—555. Occo SCARLENSIS, bl. 142. De eerste, door UBBO EMMIUS gevolgd, stelt dit feit in het jaar 1332; de tweede, door SCHOTANUS gevolgd, in 1336. Geheel verkeerd wordt in de *Oudh. v. Friesl.* D. II. bl. 175, het jaar 1322 opgegeven. Het eerste jaarmerk is ongetwijfeld het juiste.

(2) SIBRANDI LEONIS *Vitae Abbatum in Lidl.* p. 555—557. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 176. *Oudh. v. Friesl.* D. II. bl. 176, 177. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 332.

(3) Zie hiervoor, bl. 103. H. BRUMANI *Res Transis.* in DUMBAR's *Analect.* T. I. p. 120. Verg. DRIESSEN, *Monument. Gron.* T. I. p. 132.

(4) OUTHOF, *Verh. v. d. Watervl.* bl. 382.

(5) Zie hiervoor, bl. 104.

Vermoedelijk was dit vruchteloos, dewijl WILLEM III kort daarna overleed. Zijn zoon en opvolger WILLEM IV deed zich dadelijk als Heer van *Friesland* gelden (1). De burgers van *Stavoren* zonden vier afgevaardigden naar *den Haag* met last en magt «om voor hen en hunne nakomelingen, Graaf WILLEM van *Henegouwen* en *Holland* als *hunnen regten en wettigen Heer* te erkennen, te huldigen en uit aller naam getrouwheid te zweren, naar luid der handvesten, die zij van 's Graven voorzaten ontvangen hadden (2)." Op den dag van deze huldiging, bekrachtigde WILLEM al de regten en vrijheden door zijnen vader aan *Stavoren* gegeven en voegde er dit zonderlinge nieuwe voorregt bij, indien het een voorregt mag genoemd worden, dat » zoo iemand in *Stavoren* eenen man dood slaat, en de boete aan den Graaf, aan de stad en aan de bloedverwanten des verslagenen kan voldoen, hij noch zijn leven verliest, noch de stad behoeft te verlaten (3)." Men vindt nergens eenig blijk, dat de overige Westergoërs en Oostergoërs het voorbeeld van *Stavoren*, met betrekking tot 's Graven huldiging, gevolgd hebben (4). 1300—1339 16 v. Lentemaand. 1338

De onlusten tusschen de Groningers en de Ommelanders waren inmiddels met vernieuwde woede weder losgebroken. De verzoening te *Selwerd* getroffen, had niet lang stand gehouden. De Groningers waren weldra weder in *Hunsingo* gerukt, doch door *Fivelingo* terugtrekkende, op de vlugt gedreven geworden. *Groningen* lag nu een langen tijd open; de Ommelanders reden er naar goeddunken uit en in, en ongestraft zelfs werden er vele moorden en baldadigheden gepleegd (5). Om eindelijk deze noodlottige geschillen te vereffenen, kwam een aanzienlijk getal Geestelijken en Edelen uit *Friesland* beoosten en bewesten de *Lauwers* en uit *Drenthe*, in het klooster *Selwerd* bijeen. Men bepaalde, dat «de Groningers den steenen muur hunner stad van de Ebbingepoort tot aan den toren bij de Boteringepoort geheel nederwerpen, doch den houten muur met de houten poorten weder herstellen zouden; ook moesten zij van zes der sterkste stinsen de bovenste verdieping afbreken. De wederzijdsche schaden zouden vergoed, en van de gelden, door de Groningers den gevangenen Friezen afgedwongen, driehonderd marken sterlings teruggegeven worden. Alle gijzelaars en gevangenen werden ontslagen. De Ommelanders ontvingen van de Groningers, wegens de doodslagen, duizend mark sterling, maar betaalden daarentegen even zooveel aan de erfgenamen van de gesneuvelden in het slot van HENDRIK KORTING. Indien de erf-

(1) Zie de brieven van dien Graaf in het *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 193.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 605. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 194.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 606. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 195.

(4) F. SJOERDS *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 355.

(5) J. DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* p. 71. S. JARICHS, *Corte Chron.* bl. 444.

1300— genamen hiermede niet tevreden waren, mogt niemand, hij zij Fries, Groninger of
1339 Drenthenaar, hen tot zich nemen of beschermen; die zich daaraan schuldig maakten zouden in eene boete van honderd mark sterling verwezen, hunne huizen omvergeworpen, en zoo zij de voldoening der boete weigerden, zes hunner naaste mannelijke bloedverwanten voor hen in regten betrokken en tot de betaling gedwongen worden. Elk, zoo in als buiten de stad, bleef in het bezit zijner goederen en regten, gelijk hij die voor den uitgebroken twist regtens bezeten had. Al de roerende goederen van Geestelijken te *Groningen*, welke door de Groningers weggenomen, doch naar eede der vier Burgemeesters nog voorhanden waren, moesten aan de regte eigenaars worden teruggegeven. De Groningers zouden voortaan met de Friezen, wanneer het goede mannen oorbaar en nuttig mogt dunken, de vrijheid der Friezen tegen alle Heeren, (alzoo ook tegen de Graven van *Holland* en *Gelre?*) gemeenschappelijk verdedigen. Doodslagen met voorbedachten rade, welke nog uit de vorige oneenigheden mogten voortvloeijen, zouden met honderd marken sterlings, en die bij toeval of ongeluk gepleegd werden, met zestien marken bij de erfgenamen verzoend worden. De Groningers mogten in den wederzijdschen handel, zich van geene andere maten en gewigten bedienen dan de Friezen en de Drenthenaars. Ook zouden zij de oude verbindtenissen met dezen aangegaan, getrouwelijk nakomen en hen niet bedriegen, bij voorkoop in het koopen, of verkoopen en in het mengen (*in concambio*) van zilver of goud. Elk zou naar eigen goedvinden sluizen mogen leggen of herstellen. Indien een vreemdeling, welke vier dagen in *Groningen* vertoefde, aldaar iemand doodde, verminkte, gevangen nam, beroofde of anderzins verongelijkte, zou zijn gastheer of de geheele stad voor hem verantwoordelijk zijn, ten ware hij voldoening gave. Het huis van dengenen, welke hem beschermde, zou omver gehaald en de eigenaar in honderd marken sterling boete verwezen worden. De Friezen moesten de vesting in *Gronenberg* weder slechten op boete van honderd marken sterlings. Al de geschillen tusschen de Friezen en de Drenthenaars in dezen oorlog ontstaan, zouden onder deze verzoening begrepen zijn. De beslissing van twijfelachtige vraagstukken uit dit verdrag in het vervolg ontspruitende, zou aan scheidslieden overgelaten worden. Jaarlijks zou op het raadhuis te *Groningen* eene vergadering van een bepaald getal Regters uit de *Ommelanden*, *Drenthe* en de Burgemeesters van *Groningen*, benevens de Abten van *Adewerd* en *Wittewierum* of hunne gemagtigden, gehouden worden, om de munt te onderzoeken en zoodanig te regelen, als men ten meeste nutte der omliggende landschappen noodig zou achten. Op dien dag
30 v. Zomermaand 1338 moest tevens dit verdrag vernieuwd en weder bekend gemaakt worden. Wie zich tegen de punten daarin bepaald vergreep, zou met eene boete van honderd marken sterlings gestraft worden. Deze uitspraak werd aangenomen en bezegeld door *Hunsingo*, *Fivelingo*, *Drenthe*, *Groningen*, *Vredewold*, *Langewold*, *Humsterland* en *Achtkerspelen*. Ook de vrienden en erfgenamen der gesneuvelden op het huis te *Kortinge*,

berustten er in na eenige tegensparteling, op aandrang van REINOUD, Burggraaf van 1300—1339
Koeverden, en de gewestelijke overheid. De Burggraaf en het landschap *Drenthe* beloofden zelfs, de vredestoorders, naar luid van het verdrag, te straffen en zes nabe- Wijn-maand
staanden, in plaats van de gevlugten, in de bepaalde boetê te betrekken (1). Welk 1338
een treurig tafereel deze overeenkomst van den toestand dier tijden oplevert, lag echter in haar de grondslag eener nadere vereeniging met de *Ommelanden* en van dien aanmerkelijken bloei en dat aanzien, tot welke *Groningen* kort daarna opklom (2).

NOORD-BRABAND. LIMBURG. In *Braband*, even als in *Groningen* en elders in *de Nederlanden*, waren de steden magtiger geworden en hadden zich meer en meer doen gelden, waaruit dikwerf de grootste onlusten geboren waren, welke Hertog JAN II met moeite had kunnen stillen. Reeds vóór den krijg met *Holland*, welke na drie jaren met een verbond eindigde, waren de zorgen van dien Vorst door de geschillen der Edelen en Burgers opgeroepen geworden (3). De uitstekende voorregten, welke nog steeds de adel en de voorname geslachten (Patriciërs) genoten, hunne trotschheid, heerschzucht en onregtvaardigheid hadden de vrije gemeenten in de steden in beweging gebragt, welke gelijkheid van regten en lasten met deze begunstigde standen eischten (4). In *Antwerpen* was het eerst de vlam ontstoken, welke, ofschoon hier door het bloed der hoofdaanleggers van den opstand uitgedoofd, zich weldra over geheel *Braband* ver- 1300
spreiden zoude. *Mechelen*, waar Hertog JAN, wien de Bisschop van *Luik* zijne regten op die stad verkocht had, als Heer was gehuldigd geworden, volgde het voorbeeld van *Antwerpen*, doch sloot, voor hetzelfde lot beducht, de poorten voor den Hertog, welke naderde, om de rust te herstellen. De stad werd hierop ingesloten en eindelijk genoodzaakt, zich aan den Hertog te onderwerpen, welke haar slechts tot eene zware 1303
geldboete veroordeelde (5). Deze gematigdheid had geen invloed op de andere ste-

---

(1) DRIESSEN, *Monument. Gron.* T. I. p. 127—150. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 195—197. Verg. over de geschiedenis dezer onlusten, UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 197—200. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 177. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. bl. 355—362. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 156—163.

(2) DRIESSEN, *Monument. Gron.* T I, p. 128.

(3) Zie over dien krijg, hiervoor bl. 18, 20, 36. Verg. HARAEUS, *Annales Brab.* T. I. *Lib.* XXXII. p. 296, 297, DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIII. p. 136. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 356, 357. *Preuves du Liv.* IV. p. 140. DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. III. p. 179—181. V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenbosch.* D. I. bl. 159—162.

(4) Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 492—496.

(5) L. V. VELTHEM, *Spiegel Hist.* B. IV. bl. 291—297. DE KLERK, *Brab. Yeest.* B. V. bl. 423—428, en WILLEMS, *Cod. Diplom.* p. 693—701, 707—711. HARAEUS, *Annal. Brab. Lib.* XXXII. p.

1300—1339 den. Te *'s Hertogenbosch* behandelde het gemeen de Edelen met nog minder verschooning, zette hen uit het bewind en stelde anderen uit de burgers in hunne plaats. De Hertog zond den Heer van *Kuik* met eene bende krijgsvolk, om het oproer te dempen; doch de ingezetenen trokken hem te gemoet en behaalden in een gevecht tusschen *Hinthem* en *Rosmalen*, de overwinning. De Heer van *Kuik* sneuvelde met vele anderen en een groot getal gevangenen werd binnengebragt. Het volgend jaar was echter de stad weder in het bezit des Hertogs, hetzij dat de opstandelingen door het geweld der wapenen bedwongen waren, hetzij dat zij zich vrijwillig onderworpen hadden. De nieuwe regeringsleden werden ontslagen, de afgezette overigheidspersonen hersteld, en den burgers eene zoenboete van vijfduizend vijfhonderd ponden opgelegd (1). In *Leuven* geraakte insgelijks het gemeen tegen de Edelen in beweging, hetgeen echter zonder bloedvergieten gestild werd. De hoofdraddraaijers werden gebannen (2). Heviger en geweldig was de gisting in *Brussel.* De verbitterde gemeente liep te wapen, verdreef de Edelen, vermoordde er velen, roofde hunne goederen, verwoestte hunne huizen en tastte zelfs de legerplaats des Hertogs nabij *Vilvoorden* aan. Zij werdt geslagen, op
12 v. Zomermaand. 1306 de vlugt gejaagd, en zegepralende trok de Hertog in zijne hoofdstad, waar hij de Edelen en welgeborenen in hunne vorige waardigheden herstelde, de belhamels verbande, den ingezetenen eene geldboete oplegde en maatregelen nam, om in het vervolg de beroerten in hare geboorte te smoren (3).

Naauwelijks waren deze beroeringen gestild, toen eene beweging van eenen anderen aard ontstond. Eene menigte volks uit verschillende gewesten zamengevloeid, zonder opperhoofd, zonder standaard, maar in het geloof, dat zij onder aanvoering van God het *Heilige Land* zou heroveren, wanneer zij al de Joden op haren weg vermoordde, had zich uit *Frankrijk*, *Duitschland* en *Vlaanderen* naar *Braband* verspreid. De Joden, alom door het zwaard dezer moordenaars bedreigd, smeekten den Hertog om
1309 hulp, welke hun het kasteel van *Genappe* tot schuilplaats aanwees. Hier werden zij door deze woeste horde belegerd, doch door den Hertog ontzet, welke onder de bele-

---

294—296. Divaeus *Rer. Brab. Lib.* XIII. p. 132—136. Butkens, *Troph. d. Brab.* T. I. p. 350—353. Dewez, *Hist. Gén. de la Belg.* T. III. p. 209—211. v. heurn, *Hist. v. 's Hertogenbosch.* D. I. bl. 157—159.

(1) v. heurn, *Hist. v. 's Hertogenbosch.* D. I. bl. 162—164.

(2) Willems, *Cod. Diplom.* op de klerk, p. 721, 736, 739.

(3) De klerk, *Brab. Yeest.* B. V. bl. 428—431. Willems, *Cod. Dipl.* p. 721, 723—726. 750. Haraeus, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXII. p. 298, 299. Divaeus, *Rer. Brab. Lib.* XIII. p. 137, 138. Butkens, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 359. Verg. dewez, *Hist. Gén. de la Belg.* T. II. p. 212.

geraars eene groote slagting aanrigtte. De overgeblevenen trokken naar *Avignon* bij Paus CLEMENS V, welke hen gelastte, dat elk naar zijn bijzonder gewest zou terugkeeren (1). Men wil, dat eigenbelang, meer dan grootmoedigheid of gevoel van menschelijkheid, het gedrag van den Hertog bestuurd hebbe, welke van de Joden, die eenigzins onder de lijfeigenen gerangschikt werden, groote voordeelen trok (2). 1300—1339

De gestrenge middelen door, welke de binnenlandsche rust ter gunste der Edelen en aanzienlijken hersteld was, onderschraagden de dwingelandij der voorname geslachten en voedden derhalve het wrokkend misnoegen des volks. Hertog JAN voorzag de bloedige botsingen, welke hieruit later zouden voortspruiten en trachtte die te voorkomen. Te dien einde riep hij de Edelen en de afgevaardigden der steden van *Braband* te *Cortenberg*, eene abdij tusschen *Leuven* en *Brussel*, bijeen en gaf daar die beroemde bepalingen, welke onder den naam van *Cortenbergsche wetten*, of het *Charter van Cortenberg*, bekend zijn. De hoofdzakelijke inhoud van dit gedenkwaardig staatsstuk komt hierop neder. »De Hertogen van *Braband* mogen geene beden eischen, ten ware bij eene verheffing in den ridderstand, huwelijksvereeniging, of krijgsgevangenschap, en dan met zoo veel gematigdheid, dat niemand zich daarover kan beklagen. Zij moeten elken onderdaan, zonder onderscheid, onpartijdig naar de wetten en instellingen beregten, die aan het naauwkeurig onderzoek van verlichte regtsgeleerden zullen onderworpen worden, welke er die bepalingen in zullen verzachten, die te hard en te vernederende voor het volk konden zijn. Zij zullen de vrijheden en voorregten der steden handhaven en niet dulden, dat er eenige inbreuk op gemaakt worde. Met gemeene toestemming van den lande, zullen zij vier bekwame, regtschapen mannen uit den adel kiezen en tien uit de gemeenten, te weten, drie uit *Leuven*, even zooveel uit *Brussel*, een uit *Antwerpen*, *'s Hertogenbosch*, *Tirlemont* en *Leeuwen* (*Léau*), welke elke drie weken te *Cortenberg* moeten bijeenkomen, om de misbruiken, die in het beheer der zaken mogten ingeslopen zijn, te verbeteren en door besluiten of bepalingen in het vervolg te voorkomen. Wanneer een der leden sterft of weinig geschikt geoordeeld wordt, om zijne betrekking waar te nemen, zal de vergadering zelve zijne plaats door een ander van hare keuze vervullen. De nieuw gekozen leden moeten op het Evangelie zweren, dat zij zoowel voor de belangen van den Vorst als voor die der onderdanen, zonder aanzien des persoons, zorgvuldig zullen waken, hunne wederzijdsche regten handhaven, en met naauwgezette onpartijdigheid regt spreken. De besluiten en bepalingen door de Cortenbergsche vergadering uitgevaardigd, zullen van nu aan door den Hertog en zijne 27 v. Herfstmaand. 1312

(1) *Magn. Chron. Belg.* p. 297. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIII. p. 140. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXII. p. 299, 300.

(2) DEWEZ, *Hist. Gén de la Belg.* T. III. p. 214.

1300—1339 opvolgers bekrachtigd worden, en indien zij die mogten overtreden of weigeren na te komen, zullen de onderdanen geregtigd zijn, hun de dienst te weigeren, totdat zij zich daaraan onderworpen hebben. De Hertog belooft bij het Evangelie, dat hij alles, door deze besluiten voorgeschreven, als onwrikbaar en onherroepelijk zal beschouwen, zonder dat hij noch zijne opvolgers die ooit kunnen verbreken door list, bedrog of op eenige andere wijze. Hij beveelt al zijne Baronnen, Ridders, leenmannen en de ingezetenen der steden, krachtens de gehoorzaamheid en trouw, welke zij hem schuldig zijn, op zijn voorbeeld, de stipte nakoming dezer besluiten te bezweren. Eindelijk verklaart hij nogmaals, dat zoo een zijner opvolgers de eene of andere dezer bepalingen, hetzij geheel, hetzij ten deele vernietigde of er van afweek, de onderdanen ontslagen zullen zijn van de verpligting, hem dienst, gehoorzaamheid of hulp te bewijzen, zoo lang de overtreding niet in alle deelen hersteld is. Indien een der Baronnen, Ridders, leenmannen of burgers deze verordeningen mogt verbreken of overtreden, zal hij van nu aan voor verrader verklaard worden, onwaardig zijnen uitersten wil te maken en onbekwaam, om eenige openlijke betrekking te bekleeden." Ten einde zich insgelijks met de geestelijkheid te verzoenen, vaardigde Hertog JAN in het laatste tijdperk zijns levens, een bevel uit ter gunste der abdijen, waarin hij erkent, dat hij somtijds zijn gezag is te buiten gegaan in de lasten, welke hij deze gestichten heeft opgelegd. Hij betuigt zijn berouw over deze knevelarijën en belooft voor zich en zijne opvolgers, dat deze gestichten nooit weder met buitengewone lasten zullen bezwaard worden (1).

Hertog JAN II overleed op het kasteel van *Tervueren*, eene maand na de bezegeling van den Cortenbergschen voorregtsbrief, welke hem onder de meest volksgezinde Vorsten eene eervolle plaats aangewezen en de nadeelen gelenigd heeft, die zijne bekrompen, vaak kwalijk beradene staatkunde, zijne spilzucht en oorlogen den staat berokkend hadden (2). *Brussel*, *Antwerpen*, *Mechelen*, *Leuven*, *Herenthals*, *Genappe*, *Waelwijk* en *Leeuwen* (*Léau*) had hij met keuren en voorregten begiftigd (3). Zijn schoon en bevallig voorkomen, zijne welbespraaktheid, moed, goedhartigheid en andere deugden, die men echter bezwaarlijk met zijne daden kan overeenbrengen, worden geroemd (4).

JAN III, zijn minderjarige zoon, volgde hem op onder voogdijschap van LODEWIJK,

---

(1) HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXII. p. 301. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. Liv. IV. p. 366—368. DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. III. p. 215—217.

(2) Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 482.

(3) WILLEMS, *Cod. Dipl.* op DE KLERK, p. 686—747.

(4) DE KLERK, B. V. bl. 437, 438. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIII, p. 142. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXII. p. 302.

Graaf van *Evreux*, GERHARD, Graaf van *Gulik*, en FLORIS BERTHOUT, Heer van *Mechelen*, wien eenige leden uit den raad van *Cortenberg* werden toegevoegd. De hagchelijke toestand des lands had dezen maatregel gebiedend gevorderd. De schatkist was uitgeput en de aanzienlijke leeningen door de beide vorige Hertogen gesloten, hadden verpligtingen opgelegd, aan welke hun opvolger niet konde voldoen. De buitenlandsche schuldeischers over het gedurig uitstellen verbitterd, hielden de Brabandsche kooplieden aan en legden beslag op hunne goederen, waardoor natuurlijk de handel te eenenmale gestremd werd. Om dien te herstellen, kwamen de steden van *Braband* overeen, dat zij en de abdijën, tot vernietiging van de schuld, bij wijze van bede veertig duizend pond zwarten Tournois zouden opbrengen en het overige tekort voorschieten. Het bestier dezer gelden werd niet aan de gewone hertogelijke ontvangers, welke met reden het vertrouwen des volks verloren hadden, maar aan ambtenaren, door de steden met goedkeuring des Vorsten gekozen, opgedragen, welke tevens zoo lang de inkomsten des Hertogs zouden innen, totdat de voorgeschotene gelden voldaan waren. Door deze schikking werd de staat van zijnen schuldenlast ontheven, waartoe de Edelen echter niets hebben bijgedragen, ofschoon zij het besluit der steden mede geteekend hadden. Immers de Hertog verklaart in al de stukken betrekkelijk deze zaak uitgevaardigd, dat hij alleen door de hulp der *steden, abdijën en van het volk van Braband* uit de verlegenheid in welke hij zich bevond, is gered geworden. Nergens wordt van den adel een woord gerept; en de Ridderstand was in dien tijd in *Braband* tot zulk een verval geraakt, dat er nauwelijks vijftien adellijke Ridders geteld werden. De steden hadden toen het meeste aanzien en invloed, dewijl zij het rijkste en vermogendste waren (1).

1300—1339

1313

De jeugdige Hertog aanvaardde weldra zelf het bewind en deed zijne intrede in de voornaamste steden van *Braband*, wier voorregten hij vernieuwde en bekrachtigde (2). Hij begon zijne regering onder de ongelukkigste omstandigheden. Dadelijk vond hij zich in een geschil met Graaf WILLEM van *Holland* over het bezit der stad *Mechelen* gewikkeld, welke weder onder het gebied des Bisschops van *Luik* geraakt was, die zijne regten op haar aan den Graaf van *Holland* verkocht had. Ten hoogste mishaagde dit den Hertog van *Braband*, die, op grond van oude leenheersregten, de stad van den Graaf terugeischte, hetgeen geweigerd werd (3). Naauwelijks waren deze

1314 1315 1316

(1) DE KLERK, B. V. bl. 438—441. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIII. p. 302—304. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIV, p. 143, 144. DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. III. p. 250—252.

(2) BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. Liv. IV. p. 385. *Preuves du Livr.* IV. p. 147.

(3) V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenbosch.* D. I. bl. 165, 170, 171.

1300—1339 moeijelijkheden, die eenen openbaren oorlog dreigden, uit den weg geruimd, toen de landplagen, welke in dien tijd *de Nederlanden* teisterden, met zoo veel geweld in *Braband* woedden, dat zij, naar men berekent, een derde gedeelte der bevolking wegraapten (1). Te midden dezer ellende, werd de stad *Tiel* het slagtoffer van de geschillen tusschen OTTO *van Buren* en den Hertog van *Braband* (2). Eer deze nog geheel

(1) *Magn. Chron. Belg.* p. 316. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV. p. 144. HARAEUS, *Annal. Brab. Lib.* XXXIII. p. 305. Verg. hiervoor, bl. 53, 78, 114. DE KLERK, een tijdgenoot, zegt:

'T volc was in soe groter noot,
En mochte vertellen man en gheen; (dat niemand het kan verhalen.)
Want dat ghecarm ende dat gheween,
Dat men hoerde van den armen,
Mochte enen steene ontfermen,
Daer si achter straten laghen
Met iammere ende met groten claghen,
Ende swollen van honghere groot,
Ende bleven van armoeden doot,
Soe dat menre warp bi ghetale,
In enen putte tenenmale,
Tsestich ende oec mere.

Die derde plaghe (de pest), groot ende swaer,
Volghede na dit, int naeste jaer:
Dat was die sterfte, die swaerlike
Quam op arme ende op rike,
Dat niemant en was soe ghesont
Hi en ontsach hem tier stont
Van der doot, des sijt ghewes.
Luttel ontghinc ieman des
Hi en moeste grote siecheit liden
Van der socht (kwade ziekte), ten selven tiden,
Weder (hetzij) hi starf oft ghenas.
Men seide dat verstorven was
Van den volke dat derdendeel.
Danse, spele, sanc, al riveel (feestelijk vermaak)
Wart afgheleeght in dezen daghen,
Van anxte dat die liede saghen.
B. V. bl. 442—444.

(2) Zie hiervoor, bl. 78. Verg. DE KLERK, B. V. bl. 446—449. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIII. p. 305. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 387, 388.

vereffend waren, geraakte de Hertog in krijg met REINOUD, Heer van *Valkenburg*. 1300—1339
De dubbele keizerskeuze had tusschen den Graaf van *Gulik*, welke de zijde van LODEWIJK *van Beijeren* aankleefde, en den Heer van *Valkenburg*, die zich aan den kant van FREDERIK *van Oostenrijk*, zijn bloedverwant, schaarde, onmin ver- 1318
wekt, welke ten laatste in eenen openbaren krijg ontaard was. VAN VALKENBURG, in handen van den Graaf gevallen en op het slot te *Niedeck*, vijf mijlen van *Gulik*, in enge gevangenis gehouden, had slechts zijne vrijheid tegen een grooten losprijs verworven; en om dien te voldoen, zoowel zijne mannen als de onderdanen der omliggende Vorsten, welke in zijne heerlijkheid goederen bezaten, zware lasten opgelegd. De inwoners van *Maastricht*, welke in deze laatste omstandigheid verkeerden, beklaagden zich daarover bij Hertog JAN, welke den Heer van *Valkenburg*, wien hij te vergeefs zijne onbillijke handelwijze had voorgehouden, den oorlog verklaarde. Hij trok met eene groote krijgsmagt de *Maas* over, verwoestte het land van *Valkenburg* en sloeg het beleg voor *Sittart*, waar de landzaten zich met hunne kostbaarste goederen begeven hadden. De stad werd door eene sterke bezetting, onder aanvoering van geoefende bevelhebbers, verdedigd en sloeg een hevigen doch ongeregelden aanval der burgers van *Leuven*, *Antwerpen*, *Mechelen* en *Breda* moedig af. Het geweld der stormgevaarten en het naderende gebrek aan levensmiddelen noodzaakten echter de belegerden, 1 v. Oogstmaand.
onder voorwaarde van lijfsbehoud, tot de overgave. Het kasteel *Heerle*, vier mijlen van *Maastricht*, volgde hun voorbeeld. Beide plaatsen werden door den Hertog bezet en 10 v. Oogstmaand.
hem kort daarna, bij een vredesverdrag door den Heer van *Valkenburg* afgestaan, welke tevens plegtig beloofde, de inwoners van *Maastricht* niet weder te zullen moeijen (1).

Inmiddels waren tusschen *Braband* en *Holland* geschillen over het *Land van Heusden* ontstaan. De Graaf van *Holland* maakte aanspraak op die heerlijkheid, dewijl Graaf DIRK van *Kleef* in twaalf honderd negentig al zijn regt daarop aan Graaf FLORIS V had overgedragen, van wien JAN, Heer van *Heusden*, dan ook dit zijn leen werkelijk had verheven (2). Deze JAN *van Heusden* echter, door Hertog JAN II van *Braband* uit zijne stad gedreven en in zijnen burg belegerd, had bij zijn leenheer, toen JAN II van *Holland*, geene bescherming vindende, zijn goed aan den overwinnaar opgedragen. Aan de zijde van *Holland*, wilde men niet erkennen, dat het leen, als door *Holland* verlaten of door weigering van bescherming bij den leenheer, verbeurd zou

---

(1) DE KLERK, B. V. bl. 449—460, 465. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIV. p. 145, 146. HARAEUS, *Annal. Brab. Lib.* XXXIII. p. 306. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 389, 390.

(2) MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. I. bl. 505.

1300—1339 zijn, of dat de Hertog van *Braband* door de verovering meer dan het leenmanschap onder *Holland* van JAN *van Heusden* had kunnen verkrijgen. De Hertogen van *Braband* weerspraken dezen grond niet volstrekt, maar beweerden daartegen, dat de Graven van *Kleef*, toen zij als leenheeren van *Heusden* erkend werden en hun regt aan Graaf FLORIS afstonden, wegens dit goed leenmannen van *Braband* waren (1). De Graaf van *Kleef* deelde mede in dat gevoelen (2). Intusschen had Graaf WILLEM III van *Holland* de stad en heerlijkheid *Heusden* van den Heer van *Sassenberg*, welke met SOPHIA, de erfdochter van JAN VIII, Heer *van Heusden*, gehuwd was en te vergeefs beproefd had door den Hertog met dat goed beleend te worden, gekocht en hem daarmede verleid (3). Om zich in het bezit daarvan te stellen, zond hij eenige krijgsbenden in *Heusden*, welke den burg bestormden die door JAN *van der Helshout* voor den Hertog met zoo veel moed en beleid verdedigd werd, dat de aanvallers steeds met groot verlies moesten aftrekken (4). Daar met geweld niets te winnen was, besloot WILLEM de zaak aan de beslissing des Graven van *Gulik* te onderwerpen (5). Het betwiste regt werd den Hertog van *Braband* toegewezen, welke de stad en het land van *Heusden* den Graaf van *Kleef* in leen opdroeg (6). VAN SASSENBERG hierover verbolgen, viel in *Braband* en verbrandde *Turnhout* (7). Het schijnt, dat hiermede die krijg geëindigd is. Het verschil tusschen den Hertog en den Graaf van *Holland* over eenige andere goederen, werd aan de uitspraak van zes scheidslieden overgelaten (8).

Het steeds toenemend aanzien en de magt der steden gaven aanleiding, dat vele Heeren, om zich te handhaven, hunne steden den Landvorst opdroegen of verkochten, ten einde daarmede weder door hem beleend te worden. Met dit doel stelde OTTO, Heer van *Kuik* en *Hevele*, den Hertog van *Braband* in het bezit der stad *Grave* en van al
24 v. Zomermaand 1323 hare voorregten. Hij ontving haar voor zich en zijne erfgenamen als een leen van

---

(1) BILDERDIJK, D. III. bl. 179. Verg. D. II. bl. 259, 260.

(2) WILLEMS, *Cod. Dipl.* op DE KLERK, p. 759.

(3) DE KLERK, B. V. bl. 462. vs. 1312—1323. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 192, 193, 194, 196, 197.

(4) DE KLERK, B. V. bl. 462—464.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 193. Het besluit is van den 8 v. Lentemaand 1318.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 198.

(7) DE KLERK, B. V. bl. 464. vs. 1387. Doch DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIV. p. 255, HARAEUS, *Annal. Brab. Lib.* XXXIII. p. 316, BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 419, brengen deze vijandelijkheden in het jaar 1334.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 198.

Braband terug, waaraan zij thans voor altijd gehecht was. Het land van *Kuik* behield hij echter als een leen van het Rijk (1). De aloude heerlijkheid *Breda*, welke voorheen een gedeelte van het graafschap *Strijën* uitmaakte, werd insgelijks aan *Braband* gebragt. GERHARD, Heer van *Masseghem*, gehuwd aan ADELISSE, erfdochter van FILIPS, Heer van *Breda*, verkocht deze heerlijkheid aan Hertog JAN III, welke er eenen Drost aanstelde met volmagt, om in zijnen naam de regering in al de plaatsen van dit regtsgebied te veranderen, en de boeten en geregtigheden in te vorderen (2). 1300—1339 1326

Ondertusschen had REINOUD *van Valkenburg* het verdrag met betrekking tot *Maastricht* geschonden, doch was spoedig genoodzaakt geworden, zich aan den Hertog van *Braband* te onderwerpen, welke hem de stad *Leuven* tot kerker had aangewezen, waar hem bij dag vrijheid gelaten werd te gaan werwaarts hij begeerde. In dien tijd was JAN, Koning van *Bohemen* en Graaf van *Luxemburg* te *Brussel* gekomen, om als zoon van MARGARETHA, dochter van Hertog JAN I, een deel van *Braband* voor zich te eischen. Men stelde hem bij monde van den Kanselier ROGIER *van Levedale*, de onregtvaardigheid van zijnen eisch voor oogen, daar naar Brabandsch landregt, de vrouwen sinds ondenkbare tijden van het erfregt verstoken geweest waren, zoolang er mannelijk oir bestond; en MARGARETHA zelve, aan wie aanzienlijke huwelijksgoederen waren toegewezen geworden, noch haar gemaal, Keizer HENDRIK VII, ooit eene dergelijke aanspraak gemaakt hadden. Ten overvloede echter bood men hem aan, eene vergadering van Edelen en regtsgeleerden bijeen te roepen, om het vraagstuk te onderzoeken en op te lossen. De Koning van *Bohemen* was hierover zoo weinig tevreden, dat hij *Brussel* verliet met de bedreiging, dat hij met de wapenen zou trachten te verwerven, wat hem naar regten geweigerd werd. De Heer van *Valkenburg* van dezen onmin onderrigt, dacht zich dien ten nutte te maken en uit zijne gevangenis te ontsnappen; doch men ontdekte zijn voornemen en voerde hem naar *Genappe* in hechtenis. Na twee jaren enge opsluiting werd hij slechts geslaakt onder voorwaarde van een en twintig duizend pond Tournois, voor welke de Bisschop van *Luik* en de Graven van *Holland* en *Gelre* borg bleven, te zullen betalen, indien hij weder de wapenen tegen den Hertog opvatte of weigerde op diens bevel, in zijne gevangenis terug te keeren. Toen de Heer van *Valkenburg* deze verpligting aanging, konde zijn geheimschrijver, welke de inborst en het geldgebrek zijns meesters kende, zich niet wederhouden bij het opmaken van het verdrag te vragen, »Heer, wat doet gij?

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 319. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 395, 396.

(2) BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 398, 399, 400. Verg. KOK, *Vaderl. Woordenb.* D. VIII. bl. 955, 956.

1300—1339 Wilt gij u dan geheel in het verderf storten? Gij zijt immers zeker niet voornemens uw woord te houden, en hebt niet de middelen, om uwe borgen te bevredigen." »Schrijf maar voort," was het onbeschaamde antwoord, »schrijf maar voort; indien gij mij door dit geschrift van hier kunt helpen, zult gij mij eene groote dienst bewezen hebben. Bekommer u niet om het overige." Hij verbrak dan ook spoedig trouw en gelofte, en hervatte op aansporing des Konings van *Bohemen*, die zich met kracht ten krijg tegen *Braband* toerustte, zijne strooperijën en vijandelijkheden op het grondgebied van *Maastricht*. Hertog JAN, die insgelijks groote toebereidselen tot den oorlog gemaakt
1327 had, trok onmiddellijk de *Maas* over en sloeg het beleg voor den welversterkten burg en stad *Valkenburg*. Zonder gevolg was de belegering negen weken voortgezet, toen de Hertog, om de stad te bedwingen, eenen dijk in *de Geule*, welke er doorstroomt, liet werpen. Het water, hierdoor in zijnen loop gestuit, overstroomde de stad en noodzaakte de inwoners naar den burg te vlugten, welke op eene hoogte lag, doch te klein was om hen allen op te nemen. En nu ware de overgave onvermijdelijk geweest, indien niet de Koning van *Bohemen* behendig den slag had afgeweerd. Door tusschenkomst des Graven van *Gulik* verzoende hij zich met Hertog JAN en sloot te *Rode* een verdrag, waarbij hem tegen eenen bepaalden tijd, de beslissing der geschillen van den Hertog met den Heer van *Valkenburg* werd overgelaten, terwijl ondertusschen de versterkingen van *Valkenburg* geslecht zouden worden. Van het eene noch het andere kwam iets. De Koning had zijn doel bereikt; en indien niet de muren van *Valkenburg* door een zoon des Heeren van *Heinsbergen*, welke met die stad in onmin was, bij eenen vijandelijken inval met den grond gelijk gemaakt waren, zou hij welligt niet tot eene zamenkomst met den Hertog van *Braband* te *Nivelle* besloten hebben, om de ver-
1328 schilpunten te vereffenen. Hier echter verklaarde hij, dat de wallen van *Valkenburg* moesten hersteld worden, eer hij naar eenig ander voorstel zoude hooren. Dit verwekte eene hevige woordenwisseling; beleedigingen werden door beleedigingen beantwoord, en de bijeenkomst eindigde met eene wederzijdsche oorlogsverklaring. In het begin van de lente des volgenden jaars trok de Hertog de *Maas* over en belegerde het slot *Valkenburg*, waar WALERAM, de zoon van REINOUD, het bevel voerde.
9 v. Bloeim. 1329 Na negen weken gaf de bezetting zich over onder voorwaarde van lijfsbehoud, doch het slot werd geslecht (1).

De Koning van *Bohemen* begaf zich inmiddels naar *Frankrijk*, waar hij te vergeefs trachtte Koning FILIPS tegen *Braband* in de wapenen te brengen. Slechts

(1) DE KLERK, B. V. bl. 465—487. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIV. p. 146—149. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIII. p. 306, 307, 309—311. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 329—401. Verg. DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. III. p. 252—256.

konde hij dien Vorst bewegen, om als vredesbemiddelaar tusschen Hertog JAN en 1300—1339
REINOUD *van Valkenburg* op te treden. De Fransche gezanten werden te *Brussel* op de eervolste wijze ontvangen en met de verzekering terug gezonden, dat geene veroveringszucht maar alleen de bescherming zijner onderdanen tegen een trouwloozen vijand, den Hertog genoodzaakt had de wapenen op te vatten, weshalve men den Koning verzocht, zich niet met dien krijg te moeijen. FILIPS gevoelde zich hierdoor gekrenkt; en de vlugt van ROBERT *van Artois* naar *Braband* bood hem eene gelegenheid aan, zijnen wrok te openbaren. Hij nam ten hoogste euvel op, dat de Hertog, welke van hem geheel onafhankelijk was, den vlugteling weigerde uit te leveren; en zijn goud en de listen des Konings van *Bohemen* bragten twintig der magtigste omliggende Vorsten en Heeren tegen *Braband* in de wapenen. 's Hertogs stand- 1332
vastigheid en moed in dit hagchelijk tijdsgewricht, de vredesgezindheid des Graven van *Holland* en het vertrek van ROBERT *van Artois*, die uit eigen beweging en als een koopman vermomd, zich uit *Braband* naar *Engeland* begeven had, stemden den Koning van *Frankrijk* tot vrede, welke te *Compiegne* gesloten en waarbij tevens een huwelijk tusschen 's Konings dochter MARIA, en JAN, zoon des Hertogs, bepaald werd (1). Toen zich kort daarna de bondgenooten op nieuw tegen *Braband* vereenigden, was het weder de Koning van *Frankrijk*, welke als middelaar optrad. Na vele onderhandelingen verbleef de heerlijkheid *Heusden* aan den Hertog, welke daarentegen *Tiel* en eenige andere plaatsen aan den Graaf van *Gelre* afstond (2). Met betrekking tot *Meche-* 1333—1339
len, kwamen JAN van *Braband* en de Graaf van *Vlaanderen* overeen, dat zij en hunne nakomelingen, die stad met haren omtrek in het gemeen en op dien voet zouden bezitten, als de Bisschop van *Luik* en MARGARETHA van *Gelre* die bezeten hadden; de Hertog echter zou zijn aandeel van den Graaf, en deze het zijne van den Hertog in leen houden. De inkomsten zouden gelijkelijk verdeeld en de schout nevens de regeringsleden, uit beider naam aangesteld worden. Geen van beide mogt zonder toestemming des anderen, kasteelen of versterkingen binnen de stad of haren omtrek opwerpen (3).

(1) Zie hiervoor, bl. 99, 100. Voeg bij de aldaar aangehaalde schrijvers, BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 403—405.

(2) Zie hiervoor, bl. 100—103. Verg. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 406—410, 419. *Preuves*, p. 166—174. DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. III. p. 261—266.

(3) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIV. p. 156. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIII. p. 318.

TWEEDE HOOFDSTUK.

VAN DE

VERHEFFING VAN GELRE TOT EEN HERTOGDOM,

TOT OP

WILLEM V, DEN EERSTEN GRAAF VAN HOLLAND EN ZEELAND UIT HET HUIS VAN BEIJEREN.

1339—1354.

1339—1354 HOLLAND EN ZEELAND. WILLEM IV had zich reeds met roem in de wapenen onderscheiden en twee veldtogten tegen de ongeloovige Pruissen in *Duitschland* bijgewoond, toen hij zijnen vader in het grafelijk bewind over *Holland* en *Henegouwen* opvolgde (1). Men verhaalt, dat hij ook tegen de Saracenen in *Spanje* en in *Palestina* gestreden heeft (2). Het is echter meer dan waarschijnlijk, dat men hem met zijnen Oom, JAN *van Henegouwen*, Heer van *Beaumont* verwart, welke inderdaad in

---

(1) Zie hiervoor, bl. 44, 45. *Magn. Chron. Belg.* p. 307. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVII. c. 27. p. 256. *Fragm. Vet. Chron.* p. 62. in MATTHAEI *Analect.* T. I. WAGENAAR, D. III. bl. 237, besluit, naar aanleiding van WILHELMUS PROCURATOR, p. 707, dat WILLEM IV naauwelijks negentien jaren konde bereikt hebben, toen hij in 1337 het bewind aanvaardde. Hij moet echter hoogst waarschijnlijk veel ouder zijn geweest. Immers tien jaren vroeger, in 1327, werd hem reeds door zijnen vader, welke naar *Italië* wilde trekken, het bestuur des lands opgedragen, en het is niet denkelijk, dat men dit aan een kind van acht of negen jaren zou toevertrouwd hebben, evenmin als dat de Koning van *Frankrijk* in dat zelfde jaar, zulk een jeugdigen knaap op het slagveld bij *Kasselberg* tot Ridder zou geslagen hebben. Zie hiervoor, bl. 44, 45. In 1331 trad hij in den echt met JOHANNA *van Braband.* WILHELMUS PROCURATOR, p. 712. En op dien tijd kon hij echter, naar deze berekening, slechts dertien jaren oud geweest zijn. In plaats van XII, zal men alzoo XXII bij WILHELMUS PROCURATOR, op het jaar 1330, p. 707, moeten lezen. Dit verkrijgt nog een hooger graad van zekerheid, wanneer men bedenkt, dat WILLEM III in 1305 met JOHANNA *van Valois*, de moeder van WILLEM IV, gehuwd was. Zie hiervoor, bl. 34.

(2) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 2. p. 260. *Het Goudsch. Kron.* bl. 101.

dertienhonderd dertien eenen togt naar *Spanje* ondernomen had (1). Zoodra hij de regering had aanvaard, sloot hij een nieuw verbond met Koning EDUARD van *Engeland*, nagenoeg op denzelfden voet als de overeenkomst, welke hij bij het leven zijns vaders, weinig weken te voren, met dien Vorst had aangegaan (2). Thans belooft hij »EDUARD, zoo deze Koning van *Duitschland* of Rijks-stedehouder wierd, bij te staan en te helpen met duizend geharnaste mannen, die op 's Konings kosten in *Neder-Duitschland* (*le marche de la Basse Allemaigne*) zouden dienen, elk tegen vijftien Florentijnsche guldens soldij ter maand. De Graaf zou van den Koning tweemaal honderd duizend Florentijnsche guldens, of dertig duizend pond sterling ontvangen; en indien de Koning van *Frankrijk*, of een ander ten behoeve van dien Vorst, hem den oorlog aandeed, zou hij nog duizend man, voor 's Konings rekening, mogen werven. EDUARD zou niet zonder 's Graven toestemming vrede sluiten, ten minste niet tot nadeel van dit verdrag. Hij beloofde, gedurende den oorlog, 's Graven gevangenen te lossen en de verminkte of gedoode paarden te betalen. Voor de onderhouding en nakoming van dat alles verbond hij al zijne roerende en onroerende goederen (3)". Ofschoon EDUARD den Hertog van *Braband* en andere Nederlandsche Vorsten op gelijke wijze voor zich gewonnen, en hij zelf de waardigheid van algemeenen Stedehouder des Rijks verworven had, verklaarden zij zich echter niet openlijk tegen *Frankrijk*, toen hij met zijne vloot te *Antwerpen* gekomen was (4). Op de bijeenkomst te *Halle* in *Henegouwen*, waar ook Graaf WILLEM IV en zijn Oom, de Heer van *Beaumont*, zich bevonden, besloot men zelfs eenparig, »dat EDUARD niet bijgestaan konde worden, zoo niet de Keizer in het verbond betrokken werd en hij den bondgenooten, als leden des Rijks, bevel gaf, om *Frankrijk* den oorlog aan te doen (5)." EDUARD werd hierop door den Keizer tot zoon aangenomen en in het Rijksstedehouderschap nader bevestigd, met magt om de leden des Rijks in de wapenen te brengen, regt uit te oefenen en geld te munten in 's Keizers naam (6). De steden, wier onwilligheid

1339—1354

12 v. Hooim. 1337

1338

(1) WILHELMUS PROCURATOR, p. 712. WAGENAAR, D. III. bl. 249, wien BILDERDIJK volgt, D. III. bl. 111. WILLEMS gewaande togt naar *Spanje* en *Jeruzalem* wordt door J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 2, in 1338 geplaatst, maar toen was hij in den krijg tusschen *Frankrijk* en *Engeland* betrokken. Zie WAGENAAR, t. a. p. VAN WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 57.

(2) Zie hiervoor, bl. 47.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 594.

(4) Zie hiervoor, bl. 105—107.

(5) WAGENAAR, D. III. bl. 240.

(6) FROISSART, T. I. feuillet 20. Verg. hiervoor, bl. 107. Dat EDUARD reeds het jaar te voren tot Stedehouder des Rijks was aangesteld, blijkt onwedersprekelijk uit een echt staatsstuk van dien tijd,

1339—1354 om de Graven buiten 's lands te dienen meer dan eens gebleken was, ontvingen een keizerlijk bevel, Graaf WILLEM ter heirvaart tegen *Frankrijk* te volgen (1). Teregt wordt dit als een der klaarste blijken beschouwd, dat *Holland* als een lid des Duitschen Rijks werd aangemerkt, hetgeen dikwerf is bestreden geworden (2). Des Keizers brief aan de regering van *Haarlem*, uit *Frankfort* gedagteekend, is nog aanwezig en van dezen inhoud: » LODEWIJK, door Gods genade, Roomsch Keizer, altijd » Vermeerderaar des Rijks, aan de voorzienige mannen, de Burgemeesteren (*Magis-* » *tris*), Schepenen en Raden der stad *Haarlem*, zijne ('s Keizers) genade en alles goeds! » Daar wij met brieven onzer Majesteit, den edelen WILLEM, Graaf van *Holland*, gunstiglijk » aangeschreven hebben, dat hij, ter bevordering van de regten des Rijks, nevens ons, » een goed aantal volks in de wapenen brenge tegen FILIPS, die zich als Koning van » *Frankrijk* gedraagt, zoo bevelen en vermanen wij ulieden op het ernstigste, en bij » de trouw die gij ons en den Rijke schuldig zijt, dat gij zorg draagt uw aantal gewa- » pende mannen op de been te brengen, en u met hen bij het leger van genoem- » den Graaf WILLEM te voegen. Gij kunt u verzekerd houden, dat wij uwen ijver » hierin betoond, ons geheel leven door voor oogen zullen hebben (3)."

Na vele onderhandelingen met de bondgenooten, gelukte het EDUARD eindelijk de krijgstoerustingen met nadruk te kunnen voortzetten (4). Hij beloofde Graaf WILLEM 20 v. Oogstmaand. 1339 schadeloosstelling wegens hetgeen deze te zijnen behoeve, ter verdediging van de regten des Rijks, binnen de grenzen van het Rijk zelf, verrigten zou (5). Ondertusschen was de veldtogt met het beleg der stad *Kamerijk* geopend, welke de Franschen, nevens het grondgebied, vóór eenigen tijd bezet hadden. De belegering was met vele moeijelijkheden gepaard, en EDUARD, wien de verovering van *Frankrijk* meer dan het herwinnen van de plaatsen, die aan het Rijk behoorden ter harte ging, werd te rade haar op te breken, en in *Picardië* te rukken. Graaf WILLEM echter, die slechts verpligt was het Rijk in *Neder-Duitschland* te dienen, weigerde hem naar *Frankrijk*

---

bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 361. Hij kon thans derhalve slechts in die waardigheid nader bevestigd worden. WAGENAAR, D. III. bl. 240, heeft dit alzoo, op gezag van FROISSART, niet juist voorgesteld, en wordt hierin ook weder door BILDERDIJK, D. III. bl. 112, gevolgd.

(1) Verg. BILDERDIJK, D. III. bl. 112.

(2) WAGENAAR, D. III. bl. 244, 245. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 16.

(3) DE BEKA, p. 115. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 3. p. 260. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 613.

(4) Zie hiervoor, bl. 108, 109.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 622.

te volgen (1). Uit spijt en wraak, voerde nu de Koning van *Engeland* zijn leger door *Henegouwen* en spaarde dit gewest, ondanks zijne belofte, zoo weinig op dien togt, dat WILLEM zich met vijfhonderd speerruiters bij FILIPS te *Viroufosse* voegde. Hier zou een hoofdtreffen het pleit beslissen, doch de beide Koningen trokken af, zonder elkander slag te leveren. EDUARD plunderde en verbrandde eenige dorpen, en keerde, na een vergeefschen aanval op het slot *Honnecourt*, naar *Engeland* terug (2). 1339—1354

Kamerijk en het Kamerijksche waren ondertusschen in de magt der Franschen gebleven. Keizer LODEWIJK gelastte derhalve den Rijksvorsten, en onder deze den Graaf van *Henegouwen* en *Holland*, de Kamerijkers als vijanden en weerspannelingen te behandelen, aan te vallen en zoo veel mogelijk te benadeelen (3). Dit bevel werd opgevolgd. Immers beklaagde zich de Bisschop van *Kamerijk* bij Koning FILIPS, dat de Henegouwers meer dan eenige andere benden, vijandelijkheden pleegden en zijn gebied afliepen (4). Op last van den Franschen Vorst viel de bezetting van *Kamerijk* in *Henegouwen*, verraste het vreedzame stadje *Haspre* en legde het in kolen. WILLEM snelde, op dit berigt, uit *Valenciennes* derwaarts, doch de aanvallers waren reeds teruggetrokken (5). Nu riep hij eenen raad van Edelen, Ridders en waarschijnlijk ook van de afgevaardigden der steden uit *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland*, te *Bergen* in *Henegouwen* bijeen, welke eenparig besloot, *Frankrijk* den oorlog te verklaren. Koning FILIPS bekommerde zich hierover zoo weinig, dat hij 's Graven afgezant, den Abt van *St. Crespin*, ten antwoord gaf: » Mijn neef is een beleedigende gek, die zijn best doet om alles in vuur en vlam te zetten (6)." 25 v. Louwmaand. 1340

---

(1) FROISSART, T. I. feuillet 20. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 620, 621.

(2) FROISSART, T. I. feuillet 20—24. J. HOCSEMIUS aangehaald door SCRIVERIUS, *Chron. v. Holl., Zeel.* en *Friesl.* bl. 295.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 632.

(4) FROISSART, T. I. feuillet 25. Verg. DE KLERK, B. V. bl. 555, 558.

(5) FROISSART, T. I. feuillet 25, 26. WAGENAAR, D. III. bl. 246, heeft deze zaak onjuist voorgedragen; en BILDERDIJK, D. III, bl. 113, volgt, gelijk gewoonlijk, de getuigenis van dien geschiedschrijver, zonder zelf de bronnen te raadplegen. Immers bevond zich Graaf WILLEM op dat pas niet bij het Fransche leger, maar te *Valenciennes*; en het blijkt volstrekt niet, dat de inwoners van *Haspre* in het Kamerijksche gevallen waren. Uit FROISSART zou men veeleer tot het tegenovergestelde besluiten.

(6) FROISSART, T. I. feuillet 26. VAN WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 177, meent dat Graaf WILLEM den Koning tot een tweegevecht liet uitdagen, en daarop dit honende antwoord ontving. Wij zouden echter liever met WAGENAAR onder » *lettres et deffiances escriptes et scellées du conte et de tous les barons et chevaliers du pays* eene oorlogsverklaring dan eene uitdaging verstaan.

1339—1354 De verbitterde WILLEM nu viel in *Frankrijk* en veroverde *Daubenton* en *Thierache*. De Franschen rukten hierop onder den Hertog van *Normandië* plunderende en verdelgende in *Henegouwen*, terwijl Graaf WILLEM zich om onderstand naar *Engeland* en *Duitschland* begeven, en het bewind zijnen Oom JAN *van Beaumont* in handen gesteld had. *Thun-l'Eveque*, eene kleine doch sterke stad tusschen *Kamerijk* en *Bouchain*, welke de Henegouwers bij verrassing hadden ingenomen, werd belegerd en de bezetting, na den dappersten en hardnekkigsten tegenstand, tot een verdrag genoodzaakt. Men sloot een wapenstilstand van veertien dagen; na verloop van dien tijd zou de plaats weder aan de Franschen overgaan, indien Graaf WILLEM niet tot haar ontzet opdaagde. De belegerden verwittigden JAN *van Beaumont* van hunnen toestand; maar WILLEM kwam te goeder uur terug en spoedde zich aan het hoofd van eene talrijke legermagt te hunner hulpe. De Graaf van *Namen* met twee honderd lansen, de Hertog van *Braband* met zeshonderd ruiters, de Hertog van *Gelre*, de Graaf van den *Berg*, de Heer van *Valkenburg* en een groot aantal Heeren en gewapende mannen uit *Duitschland* voegden zich bij hem. Het Fransche heir was niet minder talrijk dan dat van WILLEM en had zich daarenboven op zulk een voordeelig punt nedergeslagen, dat het moeijelijk zou geweest zijn het tot een gevecht te noodzaken. En echter moest deze legerplaats bemagtigd worden, wilde men de stad ontzetten. De voornaamste bevelhebbers, in 's Graven tent bijeengeroepen om hierover te beraadslagen, vonden de zaak ondoenlijk. WILLEM nam derhalve zijne toevlugt tot een ander plan. Hij zond eene sterke bende krijgsvolk onder bevel van JAN *van Boissy*, in vaartuigen de *Schelde* op, met last de belegerde stad zoo veel mogelijk te naderen en den vijand bezig te houden, ten einde aan de bezetting tijd en gelegenheid te verschaffen de plaats te verlaten zonder dat de belegeraars dit bemerkten. De list gelukte. BOISSY kweet zich van zijne taak met evenveel beleid als moed; want terwijl hij de vijanden op verschillende punten door kleine schermutselingen bezig hield, verlieten de belegerden de stad en wierpen zich in de vaartuigen, welke op hen wachtten. Aan den anderen oever werden zij ontvangen, en bereikten gelukkig de legerplaats des Graven van *Holland*, welke hen op die wijze ontving als hunne trouw en dapperheid verdienden (1).

De krijgsbenden der Franschen en die van Graaf WILLEM waren slechts door de *Schelde* van elkander gescheiden; de eersten verwoestten *Oostervant*, de laatsten het gebied van *Kamerijk*. De Graaf wachtte op JACOB *van Artevelde*, en toen deze zich met een groot aantal gewapende Vlamingen bij hem gevoegd had, bood hij den Hertog van *Normandië* eenen veldslag aan, welke dien weigerde. Dit aan vrees toeschrijvende, ontvonkte het slechts te meer zijnen strijdlust. In eene bijeenkomst van de opperhoofden

(1) FROISSART, T. I. feuillet 26—30.

der bondgenooten verklaarde echter de Hertog van *Braband* zich tegen elke slagleve- 1339—1354
ring, zoolang de Koning van *Engeland*, dien men elk oogenblik verwachtte, niet gekomen was. »Wij hebben hem trouw, liefde en hulp beloofd," zeide hij. »Indien wij thans slag leveren, en het geluk ons tegen is, zal hij geen steun bij ons vinden en eene vergeefsche reis gedaan hebben. Indien wij daarentegen de zege behalen, zal hij er ons geenen dank voor weten. Wij kunnen dus, naar mijn inzien, zonder hem, die de opperbevelhebber is van dezen krijg, geen slag leveren. Ik raad u derhalve, schoonzoon, van hier te vertrekken waar gij tot uwe zeer groote kosten vertoeft. Laat elk zich naar zijne plaats begeven, want binnen tien dagen zult gij berigten van den Engelschen Koning ontvangen." De meeste Heeren gedroegen zich naar dien raad. WILLEM echter bood door den Heer van *Beaumont* op nieuw den Koning van *Frankrijk* den slag aan. »Zeg uwen Meester," was het antwoord, »dat wij hem in dien staat willen laten, in welken wij hem tot heden toe gehouden hebben. Wanneer het ons goeddunkt, zullen wij in *Henegouwen* voorttrekken en het geheele gewest in vuur en vlam zetten (1)."

Gelijk de Hertog van *Braband* voorspeld had, verscheen weldra de Koning van *Enge-* 24 v. Zomermaand 1340
land met eene talrijke, sterk bemande vloot, welke in het *Zwin* over de Fransche scheepsmagt eene volkomene overwinning behaalde (2). Kort daarna riep EDUARD zijne bondgenooten, onder welke nu weder Graaf WILLEM behoorde, te *Vilvoorden* bijeen, waar eenparig tot het beleg van *Doornik* besloten werd. Spoedig zag zich die stad door een heir van meer dan honderd en twintig duizend man, bij welke Graaf WILLEM zich met al zijne ruiterij en een groot getal Hollanders en Zeeuwen gevoegd had, aan alle kanten omsingeld. Het beleg was langdurig; en Graaf WILLEM veroverde middelerwijl *Mortaigne*, *St. Amand* en eenige andere plaatsen. Eindelijk zouden hongersnood en gebrek *Doornik* tot overgave gedwongen hebben, indien niet de Koning 20 v. Herfstmaand.
van *Frankrijk* de tusschenkomst zijner zuster JOHANNA *van Valois*, Gravin-weduwe van *Holland*, had ingeroepen, wie het gelukte een bestand voor twaalf maanden te bewerken, hetwelk sedert tot twee jaren verlengd werd (3).

---

(1) FROISSART, T. I. feuillet 30, 31.

(2) DE KLERK, *Brab. Yeest.* B. V. bl. 564. FROISSART, T. I. feuillet 31. MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XII. p. 141.

(3) FROISSART, T. I. feuillet 32—38. Verg. over dezen krijg DE KLERK, *Brab. Yeest.* B. V. bl. 552—569, MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XII. p. 138—144. D'OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flandr*, Ch. 157—160. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIV. p. 157—160, welke echter in het verhaal van den loop der gebeurtenissen en in het mededeelen van eenige bijzonderheden, van FROISSART, wien wij hier gevolgd hebben, verschillen.

1339—1354 1343 Graaf WILLEM, welke nimmer rusten konde, ondernam thans eene bedevaart naar *Jeruzalem.* Hij trok door *Frankrijk*, *Zwitserland* en *Italië*, ging met zijnen stoet te *Venetië* scheep op twee galeijën, kwam te *Cyprus* en vertrok van hier met slechts weinige Ridders, allen in matrozengewaad vermomd, bij nacht uit vrees voor de ongeloovigen, naar *Syrië* en voorts naar het H. Graf. Daar zijne gebeden gestort hebbende, keerde hij langs denzelfden weg naar *Venetië* terug, en trok door *Duitschland* naar *Pruissen* (1). Sinds eene eeuw hadden zich hier de Ridders der Duitsche Orde, ter verdediging en bescherming van het Christelijk geloof gevestigd (2). De strijd met de nog heidensche inwoners en Litthauers duurde steeds voort, en lokten van tijd tot tijd uit alle gewesten van het Christelijk *Europa* Vorsten en Ridders, deels uit godsdienstijver, deels uit strijdlust of begeerte naar krijgsroem derwaarts (3). Thans verleende Graaf WILLEM den Duitschen Ridders op nieuw zijne hulp, terwijl de Heer van *Beaumont* als stedehouder, het bewind voerde over *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland* (4). Kort na zijne terugkomst gaf hij een groot Ridderfeest in *den Haag*, hetwelk reeds in *Pruissen* door Herauten was aangekondigd, waar eene menigte van
25—29 van Grasm. 1344 vrouwen, jonkvrouwen, Ridders en knapen eenige dagen prachtig en rijkelijk onthaald werden (5). Na weinige maanden keerde hij weder naar *Pruissen*, omringd door in- en

(1) DE JONGE, *Verh. over de Hoeksche en Kabeljaawsche Twisten*, bl. 34, en niet VAN WIJN, gelijk BILDERDIJK zegt, heeft dien togt uit de grafelijke rekeningen medegedeeld. WILLEM had den 9den van Grasmaand 1343 nog eenen brief uit *den Haag* gedagteekend (V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 677), en een andere brief is door hem den 18 v. Slagtmaand daaraanvolgende uit dezelfde plaats gegeven (V. MIERIS, D. II. bl. 684); zijn togt naar *Palestina* en *Pruissen* moet alzoo in die tijdruimte gesteld worden. DE JONGE teekent aan, dat de Graaf den 8 van Oogstmaand 1343 vertrok en in 1344 terugkeerde. Doch, gelijk uit den aangehaalden brief bij VAN MIERIS blijkt, bevond WILLEM zich reeds in Slagtmaand 1343 weder in *den Haag*. Hij zou alzoo binnen drie maanden deze groote reis afgelegd hebben! —

(2) *Chron. Ordin. Eq. Teut.* c. CV. in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 690.

(3) BILDERDIJK. D. III. bl. 113, 114.

(4) VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 679.

(5) *Oude Holl. Div. Kron. Div.* XXIII. c. 9. *Goudsch. Kron.* bl. 101. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 35. Om een denkbeeld te geven van de groote uitgaven, alleen wat de mondbehoeften betreft, welke dergelijke feesten veroorzaakten, teekent DE JONGE uit de grafelijke rekeningen aan, dat men in de vijf dagen, welke dit feest duurde, gebruikte 72½ aam Rhijnwijn, 39 aam wijn van *St. Jan*, 45 vaten Hamburger bier, 54 koeijen; 42 varkens; *twee wilde ossen* en *een hert*, *uten houte van Haerlem.*

uitlandsche Ridders, welke op zijne kosten den togt bijwoonden (1). Naar eenigen ver- 1339—1354
spreidde hij schrik en verderf onder de ongeloovigen (2); naar anderen echter, wees de Grootmeester der Duitsche orde, HENDRIK *van Arsberg*, wien het gelukt was de Litthauwers en hunne bondgenooten, de Russen, te verslaan, den bijstand des Graafs van de hand, hetgeen de Ridders zoo euvel opnamen, dat hij deswege werd afgezet (3). WILLEM nam den terugtogt uit *Duitschland* over *Keulen*. Men wil, dat hem daar door de Keurvorsten de keizerlijke waardigheid werd aangeboden, welke hij echter weigerde aan te nemen (4). Er wordt insgelijks verhaald, dat hij vroeger evenzeer den voorslag van Keizer LODEWIJK, om *Holland* tot een hertogdom te verheffen, had afgewezen (5).

---

(1) DE BEKA, p. 118. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 11. p. 255. *Oude Holl. Div. Kron. Div.* XXIII. c. 9. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 36. BILDERDIJK, D. III. bl. 113, 114, bespot WAGENAAR, welke meende, dat de »zucht voor den koophandel, die uit deze landen op de *Oostzee* gedreven werd," onzen Graaf naar *Pruissen* gevoerd had. Ook wij gelooven, dat andere beweegredenen den Graaf bestuurd hebben. De Oostzeehandel echter was hem gansch niet onverschillig, en er bestaat een brief van den 22 van Bloeimaand 1340, in welken hij de kooplieden van *Pruissen* in zijne bescherming neemt. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 637.

(2) *Oude Holl. Div. Kron.* t. a. p.

(3) *Chron. Eq. Ordin. Teuton.* c. 115. p. 779. ALBERTUS ARGENTINENSIS ad annum 1345, p. 131, aangehaald door SCRIVERIUS, *Chron. v. Holl. Zeel. en Vriesl.* bl. 295, en WAGENAAR, D. III. bl. 254.

(4) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 11. p. 255. *Oude Holl. Div. Kron. Div.* XXIII. c. 11.

(5) VELDENAAR, *Chron. v. Holl.* bl. 78; of wel het *Cron. de Holl.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 557. Verg. BILDERDIJK, D. III. bl. 115, welke echter hier weder geheel het spoor bijster is, en op de grofste geschiedkundige feilen voortredeneert. Immers was WILLEM IV reeds gesneuveld, toen de Paus in 1346 (niet 1246) eene bul van afzetting tegen Keizer LODEWIJK uitvaardigde, en dezen Vorst in KAREL, Koning van *Bohemen*, kleinzoon van Keizer HENDRIK VII, een tegenkeizer werd in den weg gesteld. De verheffing van *Gelre* tot Hertogdom was reeds in 1339 geschied, en aan Graaf WILLEM twee of drie jaren later, volgens VELDENAAR, den Hertogstitel aangeboden; beide waren alzoo niet, gelijk BILDERDIJK beweert, »de gevolgen van de engte, in welke de pauselijke bul den Keizer in 1346 gebragt had." Even weinig moest hij beweren, dat Graaf WILLEM den titel van Hertog afsloeg, »omdat zijne macht en aanzien zoodanig was, dat hij, die buiten s'lands den naam had van Meester van alle soldaten en Regent van alle Vorsten te zijn, door dien titel daar niets aan winnen kon," want niet WILLEM IV, maar zijn vader WILLEM III, had dien naam gevoerd. Zie hiervoor, bl. 49. V. KAMPEN wil veeleer het weigeren der keizerlijke en hertogelijke waardigheid in WILLEM IV, aan het geldgebrek van dien Vorst en aan de schulden in welke hij gedompeld was, toegeschreven hebben. *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 152.

1339—1354 Naauwelijks uit *Pruissen* wedergekeerd, vatte hij de wapens tegen *Utrecht* op. De oorzaak hiervan ontsproot hoogstwaarschijnlijk uit het zigtbaar streven des Bisschops JAN *van Arkel*, om het *Sticht* van de afhankelijkheid aan *Holland* te ontslaan (1). De kostbare togten naar *Frankrijk* en *Pruissen* hadden ondertusschen 's Graven schatkist uitgeput. Om de onkosten van den Stichtschen krijg te bestrijden, leende hij eene geldsom van welke de jaarlijksche rente drie honderd pond zware of groote Tournois bedroeg. De Hollandsche en Zeeuwsche steden bleven borg voor deze rente of namen aan die te betalen, onder voorwaarde, dat de Graaf dit geld niet dan tot den Utrechtschen oorlog bezigen, en geene nieuwe bede eischen zou vóór dat deze schuld was afgelost. Hij moest daarenboven aan onderscheidene steden eene groote menigte tollen, visscherijën, tienden, lente- en herfstbeden, nevens vele andere inkomsten aanwijzen en verpanden. Zijne ontvangers zouden de opbrengst van dit alles ten behoeve dier steden en buiten hare kosten, innen en de jaarlijksche renten er uit voldoen. Bij gebreke daarvan mogten de steden zelve de handen aan de goederen slaan en deze, ter bekoming harer jaarrenten, verpachten en inbeuren, zonder dat zij daardoor eenigen ondank bij den Graaf of zijne nakomelingen zouden behalen, met uitdrukkelijk verlof van zich onderling te mogen verbinden, om elkander, ter uitwerking der voorgeschrevene geloften en verpligtingen, te hulp te komen. Ook de Edelen verbonden zich voor de nakoming
21 v. Zomermaand. 1345 van 's Graven beloften (2). Op dien zelfden dag sloten de steden *Dordrecht*, *Zierikzee*, *Middelburg*, *Delft*, *Leiden* en *Haarlem* zulk een verbond van onderlingen bijstand of *eendrachtigheyt*, zoo als men het toen noemde (3). De Graaf leende bovendien vijfduizend pond van den Heer van *Abcoude* en verpandde hiervoor eenige zijner goederen; terwijl hij tevens erkent, den Heer van *Beaumont* duizend schilden, voor bewezen diensten, schuldig te zijn (4). Dit alles gebeurde in de *tente*, en op de *weide* voor *Utrecht*, waar Graaf WILLEM in het gesticht van de Ridders der Duitsche orde, welke op zijne nadering, met hunne kostbaarheden het klooster verlaten en gedeeltelijk verbrand hadden, zijn verblijf genomen of zijne *tente* had opgeslagen (5).

Ondertusschen was het beleg der stad den elfden van Zomermaand met een talrijk

---

(1) BILDERDIJK, D. III. bl. 116. Verg. WAGENAAR, D. III. bl. 256.

(2) VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 691—693.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 693.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 694.

(5) A. MATTHAEI *Fundat. et fata Eccles.* p. 570, 571, aangehaald door V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 694, 695.

heir geopend, nadat Graaf WILLEM reeds tweemaal de Utrechtsche Burgers in het open veld had overwonnen (1). Eenige Stichtsche Edelen en leenmannen, ZWEDER *van Abcoude* en GIJSBRECHT zijn zoon, ARNOUD *van IJsselstein*, JAN, Burggraaf van *Montfoort*, HENDRIK *van Vianen*, GIJSBRECHT *van Sterkenburg*, JAN *van Broekhuizen*, ERNST *van Wulven*, FREDERIK *uit den Ham* en anderen voegden zich bij den Graaf, welke verklaarde, dat hij niet tegen den Bisschop, maar tegen hen, door wie hij was beleedigd geworden, het zwaard had aangegord (2). Vijf of zes weken achtereen werd de stad uit acht, naar anderen uit dertien blijden, zonder ophouden gebeukt; doch de burgers bleven onder het bestuur van ROBERT *van Arkel*, 's Bisschops broeder, den belegeraars niets schuldig en weerden hen dapperlijk van de muren af. Graaf WILLEM zelf, welke in een donkeren nacht de gracht genaderd was, om haar te peilen vóór hij de stad bestormde, werd door een pijl aan den voet gekwetst. Middelerwijl kwam Bisschop JAN *van Arkel*, die zich te *Grenoble* bevond, herwaarts en trachtte door tusschenkomst des Heeren van *Beaumont*, den vrede te bewerken. Hij konde echter slechts een bestand tot den elfden van Slagtmaand en alleen 1339—1354

---

(1) HEDA, p. 242. Hierbij voegt JOH. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 12, en na hem de *Oude Holl. Div. Kron.*, het *Goudsch. Kron.*, en anderen, dat op den laatsten dag, de Bisschop zelf sneuvelde. SCRIVERIUS heeft reeds in zijn *Toetssteen op het Goudsch. Kron.* bl. 272 opgemerkt, dat men hier de gebeurtenissen verwart en verhaalt, wat meer dan veertig jaar vroeger Bisschop WILLEM *van Mechelen* geschied was. Zie *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 413.

Naar DE BEKA, p. 118, bestond 's Graven krijgsmagt voor *Utrecht* in eenen zeer *magtigen* (*praepotentem*) Hertog (van *Gelre*, of van *Braband*?), dertien kloekmoedige Graven, twee en vijftig Baronnen, dertienhonderd Ridders, nevens acht en twintig duizend uitgezochte en geoefende krijgsknechten. HOCSEMIUS, aangehaald bij SCRIVERIUS, *Chron. v. Holl. Zeel.* en *Vriesl.* bl. 296, telt achttien Graven, acht en dertig Baronnen, vijf en twintig honderd zes en negentig Ridders, meer dan dertigduizend gemeene krijgslieden en elfhonderd ronde klootsteenen, elk van tweehonderd pond of meer. CORNELIUS ZANDVLIED in *Chron.* apud V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 696 geeft op achttien Graven, zeven en dertig Baronnen, bijna zes en twintig honderd Ridders en zestigduizend krijgers. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 13. p. 255, *Magn. Chron. Belg.* p. 326, en het *Cron. de Traj.* apud MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 359, stellen het grafelijk leger op honderd en vijftig duizend strijdbare mannen. Voorzeker is deze laatste opgave ten uiterste overdreven, ofschoon men 's Graven legermagt niet met BILDERDIJK, D. III. bl. 117, geheel alleen naar de bevolking van *Holland* in dien tijd moet afmeten. Immers stonden *Zeeland* en *Henegouwen* onder WILLEM, welke daarenboven eene menigte vreemde Heeren, Ridders en benden in zijne dienst had. Verg. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. twisten.* bl. 37 (28).

(2) *Cron. de Traj.* p. 358, 359. *De vermeerderde* BEKA, bl. 230. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 13. p. 255.

1339— onder de vernederende voorwaarde verwerven, dat vierhonderd burgers paar aan paar
1354 in losse lijfrokken (*ijdelen rocken*), ongegord, blootshoofds en barrevoets, den Graaf, voor zijne tent, knielend om vergiffenis zouden smeeken; hetgeen dan ook geschiedde (1). Sommigen voegen er bij; dat de Utrechtschen twintig roeden van den stadsmuur moesten afbreken en in de gracht werpen, eene geheele straat, nog lang daarna de *Hollandsche straat* genoemd, aan den Graaf afstaan en beloven, hem te allen tijde op hunne kosten met vijfhonderd gewapende mannen te dienen, wanneer hij binnen *de Maas* te velde lag (2). Gedurende het bestand zou men nader over den vrede in onderhandeling treden. Hierop werd het beleg den eenentwintigsten van Hooimaand opgeheven, hetgeen daarna jaarlijks in *Utrecht* door eenen plegtigen omgang is gevierd geworden (3).

Het is waarschijnlijk, dat Graaf WILLEM in geen bestand zou hebben toegestemd, indien niet een oproer in *Friesland* hem dringend derwaarts geroepen had. Nieuwe geldleeningen stelden hem weldra in staat, den togt tegen de Friezen te ondernemen (4). Hij versterkte met eenige krijgsbenden zijn nog talrijk heir, voorzag zich te *Amsterdam* van den noodigen voorraad en ging te *Enkhuizen* scheep (5). Door het onstuimig weder, of de onbekwaamheid der stuurlieden, geraakte de vloot verstrooid zoodat zij niet te gelijken tijde aankwam. JAN *van Beaumont*, het eerst met zijne benden aangeland, viel bezuiden het St. Odulfsklooster, nabij *Stavoren* op een hoop Friezen aan, die terugwijkende en zich ten deele binnen de stad, ten deele binnen den omtrek des kloosters werpende, een moedigen tegenstand bood en eindelijk met zoo veel geweld op den aanvaller indrong, dat deze met groot verlies moest afdeinzen. Ondertusschen had het klokgelui der omliggende dorpen de landlieden in de wapenen gebragt, die zich bij de strijdende Friezen voegende, eene groote slagting onder de Hollanders aanrigtten en de overigen op de vlugt joegen. Inmiddels had zich de Graaf met de bloem des adels ten Noorden van het St. Odulfsklooster ontscheept. Onmiddellijk stelde hij zich aan het hoofd van slechts vijf of zeshonderd man, en vergeefs baden hem zijne Edelen de aankomst der overige benden af te wachten.

(1) DE BEKA, p. 118. HEDA, p. 243. *Cron. de Traj.* p. 359. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 695. Het *Goudsch. Kron.* bl. 102.

(2) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 13. p. 256. Het *Goudsch. Kron.* bl. 102.

(3) *Cron. de Traj.* p. 360. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 37 zegt, dat »Graaf WILLEM den Bisschop dwong een vernederend verdrag *voor twee jaren* aan te gaan." Uit de bronnen, die wij konden raadplegen, is ons dit niet gebleken.

(4) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 43.

(5) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 38.

J. W. Kaiser sculps.

HET SNEUVELEN VAN GRAAF WILLEM IV.

»Die mijne vrienden zijn, volgen mij!" roept hij uit en stort met zijn klein krijgshoopje 1339—
doldriftig in een dorp op den vijand, velt met eigen hand den Frieschen hoofdman, en laat 1354
de plaats in vlammen opgaan. Op dit gezigt vliegen de verbitterde Friezen met onweerstaanbare woede van alle kanten op hem aan. Hij en zijne Edelen verrigten wonderen van dapperheid, tot zijne overige strijdmagt hem ter hulpe snelt. Het gevecht wordt nu algemeen en even bloedig als hardnekkig van zonnenopgang tot den avond voortgezet. Eindelijk verklaart zich de zege voor de Friezen. De grafelijke benden liggen op het strijdveld verslagen, of komen onder het najagen der overwinnaars in het water om; weinige, naar eenigen slechts twintig man, ontsnappen den algemeenen ondergang. De Graaf zelf, die zich in het hevigst van het gevecht had bevonden, was met een groot aantal der aanzienlijkste Henegouwsche, Hollandsche en Zeeuwsche Edelen en Ridders gesneuveld, onder welke de Heeren van *Hoorn*, van *Ligny*, van *Walcourt*, van *Mans*, van *Antoing*, van *Haemstede*, en van de *Merwede*, alle baanderheeren; voorts GERRIT *met den baard* (*Barbatus*), WILLEM *van Naaldwijk*, SIMON en DIRK *van Teilingen*, GUI *van Asperen*, JAN, REINOUD en WILLEM *van Montfoord*, DIRK *van Zandhorst*, DIRK en HERMAN *van Zwieten*, FLORIS *van Merwede*, OGIER *van Spangen*, GERRIT EVER, ALBERT *van Horst*, KLAAS OOM, WILLEM *van Dongen*, DIRK *Walcourt*, GERRIT *van Florenvile*, alle uitstekende Ridders, bij name genoemd worden. Eenigen voegen hier nog bij den Heer van *Brederode*, van *Wassenaar*, WOLFERT *van Borselen*, Heer van *Veere*, zijn neef FLORIS *van Borselen*, AREND, Heer van *Kruiningen* en NICOLAAS, Heer van *Reimerswaal*. JAN *van Beaumont* was het behoud zijns levens aan zijnen schildknaap ROBERT *van Gluves* verschuldigd, die met behulp van eenige anderen, hem met geweld in een vaartuig geworpen en ondanks
zijn tegenstreven, aan het gevaar ontvoerd had. Men begroot het getal der gesneu- 26 of 27
velden aan de Hollandsche zijde op drieduizend zevenhonderd man; doch anderen van Herfst-
voeren dit tot achtduizend, eenigen tot achttienduizend en zelfs hooger op. Deze maand.
noodlottige slag was bij het dorp *Warns*, een weinig Oostwaards van *Stavoren* gele- 1345
verd, waar de Hollandsche Graven als Heeren van *Friesland* gewoonlijk teregt zaten (1). Ongetwijfeld hebben de Friezen nimmer eene grootere en roemruchtiger overwinning

---

(1) DE BEKA, p. 118. SIBR. LEONIS *Vitae Abbat. Hort. Divae Virg.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 257, 258. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 14. p. 256. SNOI, *Rer. Bat. Lib.* VIII. p. 121. OCCO SCARLENSIS, bl. 142, 143. P. V. THABOR, *Hist. v. Vriesl.* D. I. bl. 8. FROISSART, T. I. feuillet 57. *Oude Holl. Div. Kron. Div.* XXIII. c. 14. V. GOUTHOEVEN, bl. 380. Het *Goudsch. Kron.* bl. 102, 103. Verg. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIII. p. 201, 202. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 180. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 202, 203. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 382—386.

1339—1354 bevochten dan toen; te merkwaardiger dewijl het schijnt, dat zij geene geregelde krijgsbenden, maar grootendeels ongeoefend landvolk, zonder tucht, zonder krijgskennis, zonder eigenlijken aanvoerder, tegen het overmagtig en geoefend vijandelijk heir, dat door eenen krijgshaftigen Graaf en een groot getal ervarene bevelhebbers werd aangevoerd, gesteld hebben. Het ongelijk aankomen der vloot, de ontijdige aanval van JAN *van Beaumont*, de onstuimige drift van den Graaf, en de moerassige grond, van welken de Friezen, met de wegen, toegangen en schuilhoeken bekend, zich wisten te bedienen, waren de middellijke oorzaken van de nederlaag der grafelijke benden (1).

De tijding van dit onheil verspreidde in de drie graafschappen algemeene verslagenheid en rouw, welke echter spoedig plaats maakten voor wraak en verbittering. De goederen der Friezen in *Holland* werden verbeurd verklaard, en eenige manschappen naar het eiland *Marken* gezonden, welke het Friesche klooster *Mariënhof* verbrandden en de monniken in zee wierpen (2). Het lijk van den Graaf werd tien dagen na den slag, omringd en bedekt door de Ridders, die naast hem gesneuveld waren, aan zekere *kennelijke teekenen*, dewijl het hoofd van den romp was afgehouwen, door den Kommandeur der Duitsche Ridders te *Haarlem* herkend en in het klooster *Bloemkamp* bij *Bolsward* begraven (3). Naderhand is het naar *'s Hage* vervoerd en waarschijnlijk eenen tijd lang in de Hofkapel bijgezet, doch later naar *Valenciennes* overgebragt en daar ter aarde besteld (4). Te *Heemstede* werd ter nagedachtenis van den

---

(1) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 386.

(2) BILDERDIJK gispt WAGENAAR, welke dit alles aan de Gravin-weduwe toeschrijft, » even of die vonnissen wijzen en over krijgsbenden bevelen kon.” D. III. bl. 120. WAGENAAR verhaalt dit op gezag van SYBRAND LEO, *Vitae et Res gestae Abbat. Hort. Divae Virg.* p. 258. Maar op welk gezag vertelt BILDERDIJK, D. III. bl. 120, dat de droefheid over 's Graven dood onbegrijpelijk (groot?) was? Een Vorst, over wiens gestrengheid, naar BILDERDIJKS eigen getuigenis, men zich zoo zeer beklaagde, als zijn vader wegens zijne goedheid bemind was geweest, en van wien een tijdgenoot zegt:

» Hij hielt zijn volck utermate zeer in dwonge.”

En zonderling zeker is 't wanneer diezelfde BILDERDIJK bij dezen regel van WILLEM *van Hildegaersbergh*

» Want alle sijn volck liet hi (WILLEM IV) in rouwen.”

zegt: » versta niet *in rouw*, door zijn dood veroorzaakt, maar IN *den rouw*, door zijne regering reeds verwekt.” D. III. bl. 126.

(3) DE BEKA, p. 118.

(4) V. WIJN, op WAGENAAR. St. III. bl. 83. *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 193. Het echt ge-

gesneuvelden Vorst eene kapel gesticht, welke twee jaren daarna, ter bede van Hertog WILLEM *van Beijeren*, tot eene kerspelkerk verheven werd (1). 1339—1354

Trotschheid, heerschzucht, drift ten oorlog, overmoed en praalzucht kenmerkten WILLEM IV en verleidden hem tot die nuttelooze togten, onberadene oorlogen en kostbare ridderfeesten, welke zijne inkomsten verslonden, hem in diepe schulden wikkelden, en steeds nieuwe, doch ontoereikende onderstanden vorderden, die het volk uitputten, misnoegen verwekten en daardoor een noodlottigen invloed gehad hebben op de verdeeldheden, welke na hem ontstonden. Hij had echter de steden, door het verleenen van nieuwe of het bekrachtigen harer oude voorregten en door het bevorderen van den handel, begunstigd (2). Het schijnt, daarentegen, dat hij de magt en het aanzien der Edelen getracht heeft te fnuiken. Hij voerde althans in, dat de leenen, welke bij ontstentenis van wettige afstammelingen, aan de grafelijkheid vervielen, niet zoo als gewoonlijk geschiedde, tegen betaling eener redelijke somme gelds aan de nabloedverwanten des verstorvenen afgestaan, maar gesplitst en aan onderscheidene Heeren uitgegeven zouden worden, waaruit eene bron van veel geschillen over het regt van patroonschap, het molenregt en andere heerlijke regten ontsproten is (3).

WILLEM IV had noch kinderen, noch broeders, maar twee zusters nagelaten, van welke de oudste, MARGARETHA, aan Keizer LODEWIJK, de andere, FILIPPE, aan EDUARD III, Koning van *Engeland* gehuwd was (4). De graafschappen *Holland* en *Zeeland* waren dus, als mansleenen, aan het Rijk terug vervallen, terwijl *Henegouwen* daarentegen, een vrouwenleen zijnde, op MARGARETHA, als oudste zuster van WILLEM IV, verstorven was (5). Het stond derhalve aan den Keizer, de leenen *Holland* en *Zee-*

---

denkstuk, aldaar aangehaald, stelt de zaak buiten twijfel, ondanks het scherpzinnig betoog in den *Overijssel. Almanak* voor 1844, bl. 27—34, dat het lijk van Graaf WILLEM IV onder diegenen behoort, welke in het jaar 1770, te *'s Hage* in de Fransche kerk, vroeger de Hofkapel, in den grafkelder der Graven ontdekt zijn. Een nieuw bewijs, hoezeer de hoogste waarschijnlijkheid van de waarheid verwijderd zijn kan. *Le vrai n'est pas toujours le vraisemblable.*

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 733.

(2) Zie V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 599—626.

(3) PHIL. A LEYDIS, *de Cura Reipubl.* Cas. LXXIX. p. 276. Ed. Amst. 1701.

(4) Zie hiervoor, bl. 40, 43. De beide andere dochters van WILLEM III, JOHANNA, Hertogin van *Gulik*, en ELIZABETH (hiervoor, bl. 40, 47) waren veelligt overleden. Van haar wordt althans in de geschillen over 's Graven nalatenschap, geene melding gemaakt. WAGENAAR, D. III. bl. 266 BILDERDIJK, D. III. bl. 129.

(5) BILDERDIJK, D. III. bl. 127—129. Verg. DE BEKA, p. 119.

1339 1354 *land* uit te geven aan wien hij wilde, en men vermoedt, dat de wensch, deze graafschappen en *Henegouwen* bijeen te houden, hem bewogen heeft, zijne gemalin in plaats van een zijner zonen of den Heer van *Beaumont*, zijn behuwdoom, daarmede te begunstigen (1). Hoe dit zij, LODEWIJK verklaarde op eenen Rijksdag te *Neurenberg*, 15 v. Louwmaand. 1346 *Holland* en *Zeeland* voor een vrouwenleen (2). Immers hij verlijde daarmede zijne gemalin, als zijnde zij de *regte, naaste en oudste erfgename* (*verior, proximior et antiquior haeres*) en beval den Edelen, steden en allen ingezetenen dezer gewesten haar als zoodanig te erkennen en als Landsvrouwe te gehoorzamen (3). Te zelfden dage beloofde de Keizer, de graafschappen *Holland*, *Zeeland* en de heerlijkheid *Friesland* nimmer te vervreemden of te scheiden, dan met bewilliging der Gravin, zijne echtgenoote (4). Hierdoor werd den Koning van *Engeland*, welke reeds voor het aandeel zijner gemalin in de erfelijke (*allodiale*) bezittingen van den overleden Graaf was opgekomen, de hoop op een gedeelte der leengoederen, zoo hij die ooit gekoesterd heeft, ontnomen (5).

Ondertusschen had de edele JAN *van Beaumont*, welke na den slag in *Friesland* zich naar *Geertruidenberg*, bij de Gravin-weduwe begeven had, het bestuur der zaken op zich genomen, tot MARGARETHA herwaarts zou gekomen zijn (6). Eene inderdaad bedenkelijke taak. De overleden Graaf toch had den staat in eenen hagchelijken toestand

---

(1) BILDERDIJK, D. III. bl. 127, 128.

(2) *Verhaal van den Oorsprong der H. en K. Twisten*, in V. D. BERGH'S, *Gedenst. tot opheld. d. Nederl. Gesch.* bl. 199, 200. Een merkwaardig en allergeloofwaardigst gedenkstuk in of kort na het ontstaan dezer twisten opgesteld. Zie NIJHOFF'S *Bijdr. v. Vaderl. Gesch. en Oudh.* D. IV. St. I. bl. 24. — DE BEKA, p. 119, wien J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 1. p. 268 woordelijk gevolgd heeft. *Oude Holl. Div. Kron. Div.* XXIV. c. 1. VELDENAAR, *Chron. v. Holl.* bl. 82. A. MATTHAEUS, *Analect.* T. III. p. 234 (1). — De zwarigheid door BILDERDIJK, D. III. bl. 132, geopperd, »dat de Keizer *qua talis*, geen *regt leen* tot een *vrouwenleen* konde maken, dewijl hij het regt van het Rijk niet kon veranderen, waartoe een Rijksdag noodig geweest was," vervalt alzoo van zelf.

(3) Zie den verlijbrief bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 702. HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 542 enz. houdt dien brief voor verdicht. Intusschen heeft VAN WIJN, op zijne Charterreis in 1805, het oorspronkelijk stuk gevonden. Zie DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 55 (53).

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 703.

(5) BILDERDIJK, D. III. bl. 129—132. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 700, 701.

(6) FROISSART, T. I. feuillet 57. WAGENAAR, D. III. bl. 266. TYDEMAN, *Verh. over de H. en K. partijschappen*, bl. 18 (a).

achtergelaten. Van buiten zoowel bedreigd door verbitterde vijanden, welke zijne onberadene oorlogen verwekt hadden, als door eenen aanval des Konings van *Engeland*, wiens eischen op de nalatenschap niet bevredigd waren. Van binnen een adel door deelneming aan de togten en ridderfeesten van den Graaf uitgeput, misnoegd over de bepaling met betrekking tot vervallen leengoederen genomen, verschillende in gevoelen over de erfopvolging in *Holland*, onderling door nijd en afgunst verdeeld, slechts strevende om zijne belangzuchtige oogmerken te bereiken en deswege afkeerig van een oppergezag, hetwelk den overmoed der Edelen beteugelde, hunne onafhankelijkheid beperkte en, hun tot spijt, den bloei der steden bevorderde. Tegenover den adel de gemeente, ontevreden over 's Graven geldspillingen, de schulden daaruit voortgesproten en de ondragelijke lasten haar opgelegd, in wier afwerping zij evenzeer belang stelde, als in het behoud en de vermeerdering harer voorregten, door welke zij zich alom boven de Edelen verhief. Derhalve in alle standen der Maatschappij misnoegen, wrevel, spanning, onrust en gisting; alles was rijp voor die inwendige beroeringen en staatsstormen, welke weldra onder den naam van Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten ontstonden en die anderhalve eeuw gewoed »adel tegen adel, steden tegen steden, burgers tegen burgers, bloedverwanten tegen bloedverwanten in de wapenen geroepen, en alle vorige verdeeldheden in hevigheid, haat, verbittering en duurzaamheid overtroffen hebben (1)." 1339—1354

(1) WAGENAAR, D. III. bl. 265. BILDERDIJK, D. III. bl. 126. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 40 en verv. VAN KAMPEN, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 152 en verv. Zie bovenal de beide stukken door VAN WIJN uit *Henegouwen* medegebragt en in het voorberigt van DE JONGE's bovengenoemde Verh. bl. 18—30 medegedeeld; gelijk mede den vertrouwelijken brief aan Keizer LODEWIJK, in v. D. BERGH's *Gedenkst.* bl. 160—164 opgenomen, doch welke ons zeer verdacht voorkomt. Verg. NIJHOFF, *Bijdr. voor Vaderl. Gesch. en Oudheidk.* D. IV. St. 3. bl. 24. — Er zijn verschillende gevoelens over den oorsprong der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten geopperd. V. LOON, IDSINGA, KLUIT en anderen meenden die te vinden in de verschillen reeds anderhalve eeuw vroeger ontstaan, over de hoedanigheid van het leen en het regt van opvolging in *Holland* en wel bepaaldelijk, of vrouwen van regtswege in deze landen konden opvolgen. Eenigen beweerden, dat deze twisten reeds, als voorspel, in de onlusten tijdens de minderjarigheid van FLORIS V ontstaan waren. Anderen vonden ze in den aanwas der steden onder dien Graaf, welke de gemeente, als 't ware, in eene vijandelijke houding tegenover den adel plaatste. Sommigen wilden, dat zij door buitenlandsche staatkunde berokkend waren, of daarmede zamenhingen. Anderen gelijk WAGENAAR, stelden, dat zij hunne geboorte aan 's volks misnoegen over de regering verschuldigd waren. Zie TYDEMAN, *Verh. over de H. en K. Partijschappen*, bl. 11, 12, 32, 79—101. GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.*, bl. 389, en BILDERDIJK, D. III. bl. 163, vinden den oorsprong daarvan in den twist tusschen MARGARETHA en haren zoon, over het hoog bewind dezer landen. De Hoogleeraar TYDEMAN leidt hoofdzakelijk de bron dezer onlusten uit den onderlingen haat der adellijke geslachten af (Zie *Verh. over de H. en K. Partijsch.* bl. 106), en stelt haar, even als de Archivarius DE JONGE, niet vroeger dan den leeftijd van MARGARETHA. De laatstgenoemde Schrijver, welke door VAN KAMPEN

1339—1354 's Keizers verlij van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* aan MARGARETHA bragt de gemoederen in hevige beweging. Velen wenschten, dat MARGARETHA en een harer zonen het hoog bewind aanvaardden, terwijl anderen slechts bepaaldelijk den oudsten zoon der Keizerin tot Heer begeerden (1). Dit wekte verdeeldheid. De Edelen splitsten zich in aanhangen en gingen in menigte te paard en gewapend rond, om elkander te benadeelen. Bloedige ontmoetingen hadden er dagelijks plaats en men vreesde, dat zij, welke zich geheel en onverdeeld voor MARGARETHA verklaarden, het onderspit zouden delven. Ook de gemeenten in de steden waren onderling zeer oneens en meest tegen MARGARETHA gezind. In *Dordrecht* en *Zierikzee* had de vroedschap reeds verscheidene harer medeburgers uit de stad gebannen. De Bisschop van *Utrecht* en andere omliggende Heeren kwelden de landzaten door vijandelijke aanvallen; terwijl men voor den Koning van *Engeland*, ofschoon deze in eenen geweldigen krijg met *Frankrijk* gewikkeld was, vrees koesterde. De spoedige overkomst der Keizerin werd als het eenige redmiddel uit dien gevaarlijken toestand beschouwd, en zij dan ook daartoe ten sterkste aangedrongen. (2) MARGA-

---

gevolgd wordt, beschouwt de onverstandige oorlogen en groote schulden van WILLEM IV als de hoofdoorzaak der volgende bloedige burgertwisten (*Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 40 en verv.). Naar ons inzien, moet men den oorsprong dezer onlusten niet in ééne *bepaalde*, maar in eene *zamengestelde* oorzaak zoeken. Gelijk bij alle groote omwentelingen en hevige burgeroorlogen, lagen ook hier vele en verschillende brandstoffen reeds voor lang opgehoopt en wachtten slechts de vonk, om in volle vlam uit te barsten. Die vonk werd bij het kinderloos overlijden van WILLEM IV geworpen, en het gemis van eenen Vorst als WILLEM III stortte thans *Holland* in dezelfde ongelegenheden, als waarin *Braband* en *Vlaanderen* sinds vijftig jaren verkeerden (V. KAMPEN, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 153.). De lange duurzaamheid dezer verderfelijke onlusten laat zich hieruit verklaren, »dat erfelijke veeten, hoezeer dan ook de eigenlijke oorzaak voor lang heeft opgehouden, door onderlinge terging, verbittering en somtijds bloedwraak bij half-beschaafde volken, eeuwen kunnen voortduren." VAN KAMPEN, aan wien deze opmerking ontleend is, gist tevens, dat de oude betrekking dezer landen tot het Duitsche Rijk, welke de Kabeljaauwschen erkenden, terwijl de Hoekschen zich daarvan meer onafhankelijk trachtten te maken, op de duurzaamheid dezer twisten, invloed gehad heeft. *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 154—158. Verg. daarentegen TYDEMAN's *Verh. over de H. en K. Partijschappen*, bl. 13.

(1) ALBERTUS ARGENTINENSIS ad annum 1346, bij SCRIVERIUS, *Chron. v. Holl. Zeel. en Friesl.* bl. 302; en bij HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 542.

(2) Zie de oorspronkelijke stukken door VAN WIJN medegedeeld in DE JONGE's *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. XVIII—XXX. De brief aan Keizer LODEWIJK, bij V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 160—164, schetst op dezelfde wijze den toestand des lands in dien tijd. Zoo de echtheid van dien brief, welke aan VAN BEAUMONT wordt toegeschreven, mogt blijken, dan zou hij, ook om der

RETHA begaf zich derhalve na het verlij en ondanks het gure jaargetijde, door OTTO den jongsten harer vier zonen verzeld, herwaarts (1). Zij nam den weg door *Lotharingen* en *Frankrijk*, en Koning FILIPS, die ongaarne den Koning van *Engeland* in het bezit van een aanzienlijk deel der *Nederlanden* zou gezien hebben, verleende haar zijnen bijstand (2). In *Henegouwen* werd zij gehuldigd, doch onder strikte voorwaarde van » het land schuldvrij te maken," of zoo als een ander het uitdrukt, » niets uit 's lands inkomsten te genieten, vóór dat de schulden van haren broeder voldaan waren (3)." Hierop deed zij den eed aan den Heer van *Beaumont*, den adel en aan elke harer goede steden (4). Over *Brussel* en *Mechelen* trok MARGARETHA naar *Zeeland*, voorts naar *Holland* en *West-Friesland*, werd alom gehuldigd en legde ook hier aan VAN BEAUMONT den adel en de steden den eed af (5). Ruimschoots deelde zij aan de steden en gemeenten voorregten, vrijheden en vergunningen uit, vereenigde *Amsterdam*, *Oudewater* en het *Land van Woerden* voor altijd met het graafschap *Holland*, en verklaarde voor zich en hare nakomelingen » geen oorlog buiten de palen van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* te beginnen, zonder toestemming van de Ridders, knapen en goede steden van *Holland;* bij overtreding daarvan zou niemand gehouden zijn, haar te dienen (6)." Aan VAN BEAUMONT, VAN DUIVENVOORDE, VAN BORSE-

1339—1354

28 van Bloeim. 1346

---

voorstellen wil, in meer dan een opzigt belangrijk zijn. Onder anderen wordt er in voorgeslagen, dat de Keizerin niet alleen met de graafschappen beleend, maar dat de naam van graafschap, in dien van *Markgraafschap* veranderd zou worden, en de titel van MARGARETHA zijn moest: » MARGARETHA, door de genade Gods, Keizerin der Romeinen, Markgravin van *Henegouwen*, *Holland*, en *Zeeland* en Vrouwe van *Oost- en West-Friesland*."

(1) *Magn. Chron. Belg.* p. 331. WAGENAAR, D. III. bl. 268. V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 58. *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 180.

(2) ALBERTUS ARGENTINENSIS in l. c. WAGENAAR, D. III. bl. 269. Verg. BILDERDIJK, D. III. bl. 129—132, 139.

(3) ADLZREITER, P. II. *Lib.* IV. p. 71, bij DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 56. ALBERTUS ARGENTINENSIS in l. c. WAGENAAR, D. III. bl. 140.

(4) *Verhaal over den Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGH'S *Gedenkst.* bl. 200. Het is ons niet duidelijk, wat MARGARETHA aan VAN BEAUMONT in het bijzonder *kon* zweren. Hij was Prins van den bloede, van groot vermogen en invloed. Welligt vertegenwoordigde hij destijds het volk, over hetwelk hij sinds den dood van WILLEM IV tot de komst van MARGARETHA, het bewind gevoerd had.

(5) *Verh. over den Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGH'S *Gedenkst.* bl. 201. DE JONGE *Verh. over de H. en K. Twisten.* bl. 56.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II., bl. 705—726. PHIL. A. LEYDIS, *de Cura Reipubl.* p. 270.

1339— 1354 LEN, VAN MATHENESSE en andere Edelen, schonk zij aanzienlijke voorregten en giften (1). Haren zoon OTTO van *Beijeren* had zij reeds bij hare eerste komst te *Middelburg*, het burggraafschap van *Zeeland* en de heerlijkheid van *Voorne*, geschonken (2). Keizer LODEWIJK bevestigde al de voorregten en vergunningen door haar verleend, en bekrachtigde op nieuw de belofte, *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* te verdeelen noch te scheiden (3).

7 van Herfstmaand 1346

Niettemin was MARGARETHA ten hoogste bekommerd over de plannen des Konings van *Engeland*, die men vreesde, dat het op *Zeeland* gemunt had (4). Eene maand na het sneuvelen van Graaf WILLEM IV had hij JAN *van Beaumont* gemagtigd, om de regten zijner gemalin op 's Graven nalatenschap te handhaven en tevens die landen en renten te vorderen, welke haar door haren vader in *Zeeland* en elders waren toegekend (5). Doch sedert VAN BEAUMONT zich voor MARGARETHA verklaard en de zijde van *Frankrijk* gekozen had (6), werd die taak aan OTTO *van Kuik* en eenige anderen opgedragen. EDUARD strekte echter toen zijne eischen ook over de grafelijke goederen in *Henegouwen*, *Zeeland*, *Holland* en *Friesland* uit en gelastte »met de mede-erfgenamen, indien zoodanige bestonden, over het verdeelen der erfenis te handelen en de gedeelten te bepalen, welke door elk zouden bezeten worden (7)." Hieruit moest onvermijdelijk eene verbrokkeling der graafschappen voortvloeijen, en daar in het verloop van vier eeuwen de erfelijke (allodiale) grondgoederen der Graven aanzienlijk vermeerderd waren, zou ongetwijfeld een groot gedeelte van *Holland* en *Zeeland* vervreemd geworden zijn (8). Later beval EDUARD zijnen gevolmagtigde, om met den Bisschop van *Utrecht*, den adel en het volk van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, zoowel over het erfdeel zijner gemalin als over een verbond van vriendschap te onderhandelen (9). Eenigen tijd daarna verklaarde hij, dat hij over de erfenis geen verschil zocht en benoemde DIRK, Heer van *Montjoië* en *Valkenburg*

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 709, 718, 722, 726, 729.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 706.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 726, 727.

(4) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten.* bl. 62—64.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 700. De brief is van den 20 v. Wijnmaand 1345.

(6) FROISSART, T. I. feuillet 57.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 701. De brief is van den 27 v. Wintermaand 1345.

(8) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 62. BILDERDIJK, D. III. bl. 131, 132, 139.

(9) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 707. De brief is van den 20 v. Grasmaand 1346.

als scheidsman, om vóór het aanstaande kersfeest eene vereffening te bewerken (1). 1339—1354
De zaak werd op eene bijeenkomst van MARGARETHA en FILIPPE te *Yperen* afgedaan, 17 van
of ten minste voor het oogenblik uit de voeten geruimd, doch op welk eene wijze is Wijnmaand
niet te bepalen (2). 1346.

Ondertusschen was MARGARETHA door den Keizer naar *Duitschland* ontboden en aan haren zoon WILLEM het bestuur over deze gewesten in haar afzijn, opgedragen. Men meent, dat LODEWIJK zijne gemalin terug riep, om zich van haren raad en hulp te bedienen in de moeijelijke omstandigheden, in welke hem de verkiezing van een nieuwen tegenkeizer gebragt had (3). Naar anderen, was het veel meer de zucht, om zijn Huis groot te maken en zijnen zonen aanzienlijke erflanden te bezorgen, welke hem aanspoorde, MARGARETHA terug te roepen en WILLEM, zelfs nog bij het leven zijner moeder, van het bezit harer graafschappen te verzekeren (4). Elders wil men hierin het gevolg eener vooraf bepaalde overeenkomst vinden, naar welke MARGARETHA wel den titel en het aanzien van Gravin in *Holland* en *Zeeland* zou hebben, maar na gehuldigd te zijn, haren zoon zou laten regeren, aan wien zijn vader die leenen inderdaad gebragt wilde hebben (5). Het komt ons voor, dat het misnoegen over eene vrouwenregering, welke zich in *Holland* zoo luide openbaarde, eenen grooten invloed op deze zaak gehad heeft. Hoe dit zij, MARGARETHA was naauwelijks zeven maanden als Landsvrouwe erkend geworden, toen zij, naar raad en wil des Keizers, het bewind over *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* aan haren tweeden zoon WILLEM opdroeg, nadat haar oudste zoon LODEWIJK, den Romein bijgenaamd dewijl hij in *Rome* geboren was, afstand van zijn regt op deze landen gedaan had. Zij beloofde tevens, »zoo lang, zoo dikwijls en wanneer zij zich buiten deze gewesten bevond, niets daarin te ondernemen of uit te voeren, en indien zij hiertegen handelde, dit van geene de minste kracht of waarde, maar vruchteloos gedaan zou zijn en als nietig moest beschouwd worden (6)." Dit alles werd door den Keizer bekrachtigd, welke den zevenden van Herfstmaand dertienhonderd zes en veertig te *Frankfort* bij opene brieven, WILLEM tot opvolger van MARGARETHA verklaarde en ALBRECHT, den derden zoon, tot opvolger van WILLEM, indien deze kinderloos

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 718. De brief is van den 25 v. Zomermaand 1346.

(2) V. WIJN bij DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. XXVII, XXVIII.

(3) WAGENAAR, D. III, bl. 271. Verg. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 83—86.

(4) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten.* bl. 86.

(5) BILDERDIJK, D. III. bl. 138.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 728, 729.

1339—1354 overleed (1). MARGARETHA wilde echter, naar het schijnt, het gevoelen der Edelen en steden over de opvolging inwinnen, vóór zij 's Keizers besluit met betrekking tot WILLEM openbaarde. Immers riep zij hen te *Geertruidenberg* bijeen, maakte haar aanstaande vertrek naar *Duitschland* bekend en raadpleegde met hen, wien men het hoog bewind gedurende hare afwezigheid zou toevertrouwen. Allen wenschten uit eenen mond haren oudsten zoon, Hertog LODEWIJK, hunnen toekomstigen wettigen Heer, liever dan eenig ander tot landvoogd of stedehouder. De Gravin verklaarde hierop, dat de Hertog me de dochter des Konings van *Crakou* (*Polen*) gehuwd was, en de Markgraaf van *Brandenburg* hem het bewind over het land *van der Mark* had opgedragen, weshalve hij niet herwaarts konde komen. Nu viel de keus op WILLEM, en MARGARETHA werd verzocht, eenige Edelen tot Raden van den jeugdigen onervaren Vorst te benoemen, opdat het land ten meesten nutte bestierd wierde (2).

1346 Hierop verliet MARGARETHA den achtsten van Herfstmaand *Geertruidenberg*, waar WILLEM den volgenden dag aankwam (3). Reeds in de eerste helft der vorige maand was hij onder geleide des Graven van *Katzenellebogen* en als een lijfknecht vermomd, herwaarts, waarschijnlijk in *Henegouwen*, aangekomen (4). Van *Geer-*

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holland.* D. II. bl. 727, 728. De echtheid dezer brieven, welke HUYDECOPER, op MELIS STOKE, D. III. bl. 544—597, bestrijdt, is door den Heer DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 76—81, boven alle bedenking gesteld.

(2) *Verh. v. d. Oorsp. d. H. en K. Twisten* bij V. D. BERGH, *Gedenkst. bl.* 202—204. Verg. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 93, 180. De aangehaalde plaats uit V. D. BERGH's *Gedenkst.* staaft hetgeen de Heer DE JONGE heeft opgemerkt, dat Keizer LODEWIJK, nimmer het plan uit het oog verliezende, om al zijne zonen wel te verzorgen, deswege den tweeden zoon zijner gemalin tot haren opvolger in *de Nederlanden* bestemde, en den Eerstgeborene tot afstand zijner regten bewoog, dewijl hij de hoop koesterde, dat deze laatste den Poolschen troon zou bestijgen." Door LODEWIJK den Romein het bestuur dezer graafschappen in handen te geven, zou die hoop vervlogen en WILLEM zonder gebied gebleven zijn." Zie *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 86—93. Hierdoor is te verklaren, waarom LODEWIJK *de Romein* in het *Magn. Chron. Belg.* p. 331. *Cron. de Holl.* ap. MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 560, J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. p. 268 en elders *Rex Cracoviae* genoemd wordt, ofschoon hij dit niet geweest is.

(3) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten.* bl. 105, 106.

(4) ALBERTUS ARGENTINENSIS, bij SCRIVERIUS, *Chron. v Holl. Zeel. en Vriesl.* bl. 302. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 105, 106. WAGENAAR, D. III. bl. 271 meent, dat WILLEM zich vermomde, om te onbekender en te veiliger voor de Engelschen te zijn. Uit ALBERTUS ARGENTINENSIS, t. a. p. blijkt duidelijk, dat men beducht was, dat hij onder weg door hen, welke zijn ouderen broeder tot Heer begeerden, mogt opgeligt worden.

truidenberg reisde hij terstond over *Dordrecht* naar *den Haag* (1). Hoewel WILLEM 1339—
thans zijne moeder gemist had, blijkt het echter, dat hij haar later elders aangetroffen 1354
heeft (2). Welligt had deze ontmoeting te *Bergen* in *Henegouwen* plaats. Hier althans
benoemde MARGARETHA zelve en op eigen gezag den vier en twintigsten van Herfstmaand 1346
WILLEM tot haren stadhouder over *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, en voegde hem wijsselijk eenen raad toe, die hem in het hoog bewind behulpzaam zou zijn en aan wiens hoofd de Heer van *Beaumont* geplaatst was. Zij verleende WILLEM, zoo lang zij zich buiten 's lands zou bevinden, onbepaalde volmagt (*plainne poissanche*) in het bestuur, mits het behoud van 's volks vrijheden, hare regten op de geërfde landen, en hare hoogheid als Landsvrouwe (3). Zij zelve was namelijk door den Keizer beleend, niet haar zoon WILLEM, wiens gezag dus altijd van het hare afhankelijk bleef (4). Zij beloofde voorts in de sterkste bewoordingen zich, in haar afzijn, niet met 's lands zaken te zullen bemoeijen (5). Men merkt te regt aan, dat deze onbepaalde volmagt tot twisten aanleiding konde geven. Immers, indien MARGARETHA haren zoon, dien zij zelve niet bedoelde tot Graaf te verheffen, geene andere voorwaarden heeft voorgeschreven, konde hij van de verkregene regten ligtelijk een gebruik maken dat tegen hare inzigten streed, zonder daarom zijne magt te buiten te gaan (6)."

De Keizerin verliet nu in Slagtmaand deze gewesten, nadat zij nog den zeven en twintigsten van Wijnmaand te *Ath* haren bastaardbroeder, JAN AELMAN, voor hem en zijne nakomelingen het land van *Woerden* met alle regten, renten en vervallen afgestaan, en den inwoners bevolen had, hem in alles onderdanig en behulpzaam te zijn (7). Niet slechts door deze belangrijke schenking, maar ook door talrijke andere giften, voorregten, vrijheden en vergunningen aan Edelen en gemeenten, om hen aan haar te verbinden en zich in het bestuur te handhaven, had MARGARETHA de grafelijke inkomsten geweldig verminderd (8). Ontegenstrijdig was de Vorstin in het uitdeelen harer gun-

(1) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 106.

(2) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 204.

(3) Zie het *Charter* van den 24sten van Herfstmaand 1346 bij V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 165—168. en de *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* aldaar bl. 204, 205. Verg. DE JONGE, *Verh. over d. H. en K. Twisten*, bl. 118—131.

(4) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 205 (2).

(5) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 168.

(6) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 165 (1) Het nietige van BILDERDIJK's geschrijf, D. III. bl. 144—147, behoeft wel niet betoogd te worden.

(7) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 66, 67.

(8) Zie V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 706—729. Hoe ruimschoots de Gravin giften en

1339—1354 sten niet met wijze behoedzaamheid, maar dikwerf zoo buitensporig te werk gegaan, dat haar gedrag, in dit opzigt, door den drang der omstandigheden in welke zij zich bevond, bezwaarlijk geheel kan verontschuldigd worden en in de gevolgen allernoodlottigst geweest is. Het grafelijk oppergezag, tegen welk men sinds den dood van WILLEM IV bijzonder in *Zeeland*, in eenen staat van openbaren krijg verkeerde, was er derwijze door verkort, dat Hertog WILLEM zich naderhand genoodzaakt zag, een gedeelte dier vrijheden en vergunningen in te trekken, van welke zelfs sommige steden uit zichzelve afstand deden. En daar MARGARETHA slechts over het geheel diegenen had begunstigd, van wier genegenheid zij zich wilde verzekeren, waren hierdoor het reeds heerschende misnoegen des volks, en de onderlinge nijd en afgunst der Edelen schrikwekkend gevoed geworden (1).

In dit tijdsgewricht, zwanger van ontzettende gebeurtenissen, nam Hertog WILLEM, onder den titel van *Verbeider* (toekomstige Heer), de teugels van het bewind op over een land dat hem vreemd was en over volken wier verschillenden aard, taal en zeden hij niet kende, die zeer naijverig waren op de handhaving hunner regten en vrijheden, en zoowel door eenen zwaren schuldenlast gedrukt, als door in- en uitwendige vijanden bestookt werden (2). De onlusten in *Zeeland*, vermoedelijk uit het besluit van WILLEM IV omtrent de leenen, welke aan de grafelijkheid vervielen, voortgesproten (3), waren in eenen volslagen opstand uitgebarsten, en niet zelden leest men van gevechten in dit gewest, van moorden en het zenden in ballingschap uit de onderscheiden eilanden. In *Zierikzee* stegen de beroerten tot zulk eene hoogte, dat reeds MARGARETHA

gunsten uitdeelde getuigen mede J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 1. p. 268. *Oude Holl. Div. Chron. Div.* XXIV. c. 1. *Chron. de Holl.* apud MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 561. *Magn. Chron. Belg.* p. 331, niet p. 303, zoo als DE JONGE en BILDERDIJK, welke de aanhaling van dien geleerde naschrijft, opgeven.

(1) DE JONGE, *Verh. over d. H. en K. Twisten*, bl. 57—68, zet dit alles duidelijk en oordeelkundig uiteen, en wordt door BILDERDIJK, D. III. bl. 141—147 gevolgd, die echter de zaak hartstogtelijk en bespottelijk overdrijft.

(2) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 106, 107. Over den naam *Verbeider* (*atendans*), zie BILDERDIJK, D. III. bl. 147. WILLEM wilde door dien titel te kennen geven, dat hij deze landen nog niet als de zijne beschouwde, maar in de verwachting leefde hun Heer te zullen worden. Hij zelf betuigde hierdoor, dat hem slechts het bestuur, niet de oppermagt was opgedragen.

(3) Zie hiervoor, bl. 159. De aldaar aangehaalde plaats van P. A. LEYDIS, wordt vertaald gevonden bij BOXHORN op REIGERSBERGH, *Chron. v. Zeel.* bl. 142 en DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 70.

zich genoodzaakt had gezien, den inwoners van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* te 1339—
verbieden, eenige gemeenschap te houden of handel te drijven met die stad, uit welke 1354
men de grafelijke ambtenaren verjaagd had en wier burgers zij deswege » openbare vijanden noemde, welke haar de stad onthielden en veel tegen hare heerlijkheid misdeden." Niet vroeger, naar het schijnt, dan in de helft van het volgende jaar konde 1347
WILLEM *Zierikzee* aan zich onderwerpen en het tot eene boete van vier en twintig honderd gouden schilden dwingen. Ook in *Holland* duurde de gisting voort, die zich reeds in *Dordrecht* tegen MARGARETHA geopenbaard had (1). De Kennemers en de West-Friezen van *Drechterland* randden de grafelijke hoogheid aan, doch waardoor wordt niet gemeld, en moesten hun vergrijp met eene aanzienlijke geldsom boeten (2). Terwijl WILLEM met nadruk zijn gezag handhaafde, trachtte hij van den anderen kant, de genegenheid der landzaten te winnen. Hij bekrachtigde de giften en vergunningen, de koop- en verkoopbrieven zijner moeder, bevestigde hare uitgegeven leenen, voldeed zoo veel mogelijk hare achterstallige schulden, en bevestigde de steden in de voorregten door haar geschonken. Voorts onderwierp hij zich aan al hare schikkingen en raadpleegde haar soms over 's lands aangelegenheden, waaruit van zelf voortvloeide, dat MARGARETHA, in weerwil harer belofte, zich in *Duitschland* met hare Nederlandsche gewesten nu en dan bemoeide. Het blijkt echter niet, dat zij zich dadelijke lastgevingen heeft veroorloofd (3).

Middelerwijl ontvlamde op nieuw de oorlog met het *Sticht*. De onderhandelingen tot vrede waren door den dood van Graaf WILLEM IV afgebroken, en MARGARETHA had bij hare komst herwaarts, een bestand van twee jaren gesloten dat nu geëindigd was. Bis- 1348
schop JAN *van Arkel* rukt derhalve zijn heir bijeen, herneemt *Eemnes*, dat tot *Holland* was overgegaan en den naam van *Oost-Holland* had aangenomen, verwoest de landen van *Amstel* en *Woerden* en verbrandt *Oudewater*, hetwelk hij stormenderhand had ingenomen (4). WILLEM, wien het grootste geldgebrek buiten staat gesteld had, de grenzen behoorlijk te verdedigen, verkoopt onmiddellijk een gedeelte der grafelijke erfgoederen, roept de Edelen en gemeenten te wapen en trekt, van alle zijden door geld

(1) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 68—71. VAN WIJN, in het voorwerk aldaar bl. XXVI, XXIX.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 742.

(3) DE JONGE, *Verhand. over de H. en K. Twisten.* bl. 108—118.

(4) *De vermeerderde* BEKA, bl. 233, 238—241. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 16. p. 267. *Lib.* XXIX. c. 9, 12.

1339—1354 en volk ondersteund, te velde (1). Nabij *Schoonhoven* gelegerd, daagt hij den Bis-
7 v. Herfstmaand. 1348 schop schriftelijk tot een veldslag uit. »Wi doen u weten," zegt hij, »dat wi mit den onsen komen sijn tote *Hopenesse*, begherende jegens u, uwe stadt van *Utrecht*, ende andere uwer Hulperen te stridene, omme 't groote onrecht, dat ons geschiet is van u ende van den uwen, mit roeve ende mit brande, binnen onsen palen, ende want het beter op eenen dach becort, danne dattet arme luden op allen tiden ontgelden souden, so begheren wi, dat ghi op den dach van morgen ofte in Dinxdage naeste comende ten langsten, tusschen *Iselsteyne* ende *Jutfaes*, striden wilt, ende hierof goede ghisele ende sekerheid te ghevene an beiden ziden, ende wat ghi hier toe doen wilt, dat wilt ons met uwen opene brieven ende uwer stat segelen beseghelt sonder marren over scriven" (2). Hierop volgde een hevig gevecht ten nadeele der Hollanders, welke achttien banieren verloren en vele krijgsgevangen achterlieten (3).
12 v. Herfstmaand. Er werd weder een bestand, doch slechts voor twee maanden aangegaan, uit welks inhoud men echter besluiten zoude, dat WILLEM de overwinnaar geweest was (4).

Korten tijd vóór het uitbarsten van den Stichtschen krijg, hadden de vijandelijkheden tegen *Friesland* een einde genomen. Hertog WILLEM had zich bij het aanvaarden des bewinds, het ten onder brengen van dit gewest, om den dood zijns voorgangers te wreken, ten doel gesteld. Daar hem echter de omstandigheden niet veroorloofden, de Friezen door magt van wapenen te bedwingen, gaf hij aan bijzondere personen last- en vrijbrieven, om hen alom te water en te lande, aan lijf en goed te benadeelen; met het geroofde konden zij naar welgevallen handelen, en den onderdanen werd bevolen, hen te ondersteunen en behulpzaam te zijn (5). Ondertusschen waren op dringend aanzoek der Koningin van *Engeland*, onderhandelingen over een bestand voor twintig jaren tusschen WILLEM en de Friezen geopend. Dan dewijl WILLEM begreep, dat hier de goedkeuring des Keizers, des Konings van *Engeland*, des Markgraven van *Gulik* en des Heeren van *Beaumont* vereischt en alzoo eenigen tijd gevorderd werd, had men bij voorraad eenen wapenstilstand van eenige maanden gesloten (6). Het overlijden des Keizers vertraagde welligt den voortgang der onderhande-

(1) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 184—186.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 754.

(3) *De vermeerderde* BEKA, bl. 241. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 12. p. 272. HEDA, p. 244.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 755.

(5) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 203, 204.

(6) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 205. De brief is van Hooimaand 1347. Het is opmerkelijk, dat in dit staatsstuk vrouw MARGARETHA niet genoemd wordt.

lingen. Althans na het einde des bestands, had WILLEM nieuwe lastbrieven tegen de Friezen uitgegeven, ofschoon zij hem hun leedwezen over de wederzijdsche onmin betuigd en stilstand van wapenen verzocht hadden (1). Eindelijk was den tienden van Oogstmaand dertienhonderd acht en veertig het gewenschte twintigjarig bestand gesloten en daarmede alle vijandschap geschorst (2). 1339—1354

Tijdens het verdrag met *Utrecht* was de Bisschop met *Gelre* in geschil geraakt. Dit gaf welligt aanleiding, dat WILLEM, om de geleden nederlaag te wreken, met Hertog REINOUD een verbond van wederzijdsche bescherming en onderstand sloot, waarbij tevens bepaald werd, dat hij zich niet met de zaken van het *Sticht* aan gene zijde des *IJssels*, en REINOUD zich niet met dien staat aan deze zijde dier rivier, bemoeijen zoude (3). Den volgenden dag gaf hij bevel, de goederen der Stichtenaars in *Zuid-Holland* aan te slaan (4). De krijg werd nu weder hervat, en WILLEM in zulk eene engte gebragt, dat hij in het midden des volgenden jaars, de hulp zijner Edelen en der steden van *Zuid-Holland*, uit hoofde van den *grooten nood* des lands, moest inroepen, om hem zoo lang in het verdedigen van *IJsselstein* en het beschermen der grenzen te ondersteunen, tot hij in staat zou zijn te velde te trekken, den vijand te wederstaan en de geledene nadeelen te herstellen (5). 3 van Slagtm. 1348

Ondertusschen had hem MARGARETHA den grafelijken titel en de oppermagt over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* geheel afgestaan bij brieven te *Munchen* gegeven en sedert te *Geertruidenberg*, zoowel door de Ridders en knapen, als door de tien aanzienlijkste steden van *Holland* en *Zeeland* bezegeld (6). Men zoekt de oorzaken van dien afstand in den verwarden staat van *Duitschland* na den dood van Keizer LODEWIJK, welke de Keizerin verhinderde, dat gewest te verlaten; in het gedrag van LODEWIJKS opvolger, KAREL IV, den onverzoenlijken vijand van het Beijersche Huis, welke de graafschappen *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* wilde splitsen en reeds werkelijk een vierde gedeelte daarvan aan den Vorst van *Gulik* had toegewezen; in het verlangen van de vijanden der Gravin en in den sterken aandrang 5 van Louwmaand 1349

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 205—207.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 207—208.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 755.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 756.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 761.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 745. VAN MIERIS brengt dit staatstuk tot het jaar 1348, maar volgens den Hof- of Paaschstijl, welken MARGARETHA volgde, behoort het tot 1349. Zie V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 58, 59.

1339—1354 van WILLEM zelven, dat hem onbeperkt het hoog gezag als Graaf wierd opgedragen (1). Naar eenen tijdgenoot echter, waren het de vernielende krijgstogten des Bisschops van *Utrecht* in *Holland*, de binnenlandsche tweedragt (*le descort ki estoient entre les parties de* Hollande *et de* Zellande), en de onwil van velen, om Hertog WILLEM, wien zij niet als wettig Heer erkenden, naar pligt te gehoorzamen, welke eenigen, die het wel met moeder en zoon meenden, aanspoorden, om aan MARGARETHA te verklaren, hoe gaarne zij wenschten, dat het gezag over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* aan WILLEM als Landsheer wierd opgedragen, dewijl deze landen, indien dit geschied ware, beter beschermd en in vrede gebleven zouden zijn. MARGARETHA, door ongesteldheid verhinderd *Beijeren* zóó spoedig te verlaten als de drang der omstandigheden in *Holland* en *Zeeland* vorderde, gaf, door de noodzakelijkheid gedrongen, aan dien wensch gehoor (2). De beweegredenen echter, welke zij zelve bijbrengt, bestaan hierin: »dat de landen met *schulden*, met *oorlog* en *allerhande zaken* bezwaard waren, zoodat zij wel *eenen Landsheer behoefden*, die *dagelijks* bij hen was, hen met kracht en met het zwaard beschermde en die hen te regt zette en hield; ook om *rust* en *oorbaar* harer landen; en uit *zonderlinge liefde*, *die zij tot haren zoon had*, wien zij zoo gaarne wel gegoed en bevorderd zag, opdat hij te beter en te eerlijker huwelijk doen mogt en het land beter konde beregten. Uit hoofde van al deze redenen stond zij *uit vrijen wil*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* aan Hertog WILLEM af, alleen *Henegouwen* voor zich behoudende, waarin hij haar ook, na haren dood, zoude opvolgen'' (3). WILLEM, die insgelijks verklaart, dat zijne moeder hem het grafelijk bewind had opgedragen » *om goeden jonst ende sonderlinge liefde*, *die sy tot hem had*, *en omdat si hem ghairne ghevordert saghe*, verbond zich daarentegen, haar jaarlijks zesduizend kleine Florentijnsche gouden guldens uit te keeren. Hij verpligtte zich tevens, haar dadelijk vijftienduizend dezer guldens tot aflossing harer *bijzondere* schulden te voldoen, terwijl hij daar en boven beloofde, al de schulden, die hare voorgangers en zij als Graven en Gravin van *Henegouwen*, van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* gemaakt hadden, te vereffenen, uitgezonderd die, welke aan de bewoners van *Henegouwen* moesten betaald worden. Hij verklaarde voorts, op eigen kosten en met zijne lieden uit *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, zijne moeder in het graafschap *Henegouwen* met al zijne strijdkrachten, tegen elken aanval te onder-

---

(1) WAGENAAR, D. III, bl. 274, 275. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 191—203. *Verh. en onuitg. stukken*, D. I. bl. 3—16. BILDERDIJK, D. III. bl. 151—153.

(2) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in v. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 206, 207.

(3) v. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 745.

steunen, zoodra MARGARETHA dit verlangde; onder verbindtenis, dat hij niet verder, 1339—1354
dan op haar uitdrukkelijk bevel, zich met het bewind van dat gewest zou bemoeijen. Verder beloofde hij zich zoodra mogelijk naar *Henegouwen* te zullen begeven, om in haar afzijn en in haren naam regt te spreken en andere schikkingen, met betrekking tot het bestuur te maken. Hij stelde wijders te harer beschikking zeker land, welk zij naar goeddunken in leen mogt uitgeven; en verbond zich, het burggraafschap van *Zeeland*, het land van *Voorne* en het huis te *Teilingen*, na den dood der bezitters, aan zijnen broeder OTTO op te dragen. Hij verzekerde op het plegtigst dit alles na te komen, en verzocht de aanzienlijkste Edelen en steden van *Holland* en *Zeeland* zich tot borgen daarvan te stellen en dit met hem door hun zegel te bekrachtigen; verklarende, dat zoo hij deze beloften geheel of ten deele mogt overtreden of schenden, hij zich in persoon te *Bergen* in *Henegouwen* in gijzeling zou stellen, of een bepaald getal Ridders en knapen van zijnent wege derwaarts zenden (1).

De bezegeling dezer voorwaarden geschiedde echter niet, en daarvan toch hing in de middeleeuwen de kracht en wettigheid eens verdrags geheel af (2). De Heer van *Beaumont*, de Edelen en steden weigerden zulks, zoolang MARGARETHA niet mondeling en in hunne tegenwoordigheid daarin had toegestemd (3). Slechts *Dordrecht*, uit aan-

(1) Zie den brief van Hertog WILLEM, door den Heer Mr. J. C. DE JONGE, in zijne *Verh. en onuitgegev. Stukken*, D. I. bl. 20—32 medegedeeld. Onze kronijkschrijvers J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 2. p. 268, *Holl. Div. Kron. Div.* XXIII. c. 2, VELDENAAR, *Chron. v. Holl.* bl. 84 of het *Cron. de Holl.* bij MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 562, en het *Goudsch. Kron.* bl. 105, melden, dat MARGARETHA eene jaarlijksche uitkeering van tienduizend oude Fransche schilden voor zich bedong. Verg. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten.* bl. 208—212. Moeijelijk is het te bepalen, of en in hoeverre deze som met zesduizend kleine gouden Florentijnsche guldens overeenkomt. Naar de berekening van GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 383 en SCRIVERIUS, *Chron. v. Holl.*, *Zeel. en Friesl.* bl. 304, bedroegen deze tienduizend schilden acht en twintig duizend gulden, en volgens den abt GHESQUIERE, bij DE JONGE t. a. pl. bl. 37, zou de kleine gouden Florentijnsche gulden ruim vijf gulden Hollandsch bedragen hebben, zoodat WILLEM jaarlijks dertig of een en dertig duizend gulden verpligt was, uit te keeren. De Heer DE JONGE daarentegen berekent de waarde van het oude Fransche schild tegen zeven hedendaagsche guldens, zoodat tienduizend zulke schilden eene som van zeventig duizend gulden uitmaken.

(2) Zie den brief van Hertog WILLEM, bij VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 786. DE JONGE, *Verh. en onuitg. Stukk.* D. I. bl. 39—42.

(3) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGH's *Gedenkst.* bl. 208. Het was alzoo niet, gelijk de Heer DE JONGE, t. a. p. bl. 41 beweert, dat WILLEM *met opzet* de bezegeling der bewuste overeenkomst achterliet. Ook zegt WILLEM niet in den brief bij V. MIERIS, *Charterb. v.*

1339—1354 merking van den treurigen staat des lands, ontving WILLEM als Graaf, onder beding, dat zoodra MARGARETHA weder in *Holland* kwam en dit niet goedkeurde, de stad aan alle verpligtingen jegens hem ontslagen zijn zoude (1). WILLEM beloofde hierop de Dordrechtenaars van alle schulden zijner voorzaten te bevrijden, bevestigde al hunne handvesten en verklaarde, dat indien hij niet voldeed aan de voorwaarden en geloften tusschen hem en zijne moeder gedaan, of zoo hij niet, »van den ghemenen lande en de steden, naar zeden en gewoonten ontvangen wierd," zij zich ontslagen mogten re-
29 v. Lente-maand. 1349 kenen van alle manschap en eeden hem gedaan, en dan zijne moeder als hunne wettige Landsvrouwe mogten houden en erkennen, zonder eenigzins tegen hem te misdoen (2). Deze verklaring des Hertogs werd sedert bij klokkenslag in elke gemeente voorgelezen. *Rotterdam*, *Schiedam* en *Delft* volgden het voorbeeld van *Dordrecht*, hoewel ongaarne en alleen omdat die stad was voorgegaan (3). Terstond hierna nam WILLEM den titel aan van: Graaf van *Holland*, van *Zeeland* en Heer van *Friesland* (4).

Zoo zag dan de jeugdige Vorst, gedrukt door de schulden zijner voorgangers en onder de verpligting eener jaarlijksche uitkeering, wier voldoening hem uit dien hoofde zeer bezwaarlijk, zoo niet onmogelijk zijn moest; gewikkeld in eenen ongelukkigen krijg met den Bisschop van *Utrecht*, en bedreigd door de eischen van *Engeland* en *Gulik*, zich als Graaf aan het hoofd van een land geplaatst, waar geene der drie magten, de Vorst, de adel en de steden, de andere bedwingen konde (5). De Edelen, met welke MARGARETHA hem bij haar vertrek naar *Duitschland* had omgeven, JAN *van Beaumont*, WILLEM *van Duivenvoorde*, DIRK *van Brederode*, FLORIS *von Boechorst*, FLORIS *van Alkemade*, FILIPS en JAN *van Polanen*, GERARD *van Heemstede*, de Heeren van *Ter Veere*, van *Moermont*, van *Cruningen*, van *Renesse* en anderen die nader-

---

Holl. D. II. bl. 786, volgens den Heer DE JONGE, dat hij deze voorwaarden »noch door zijn oom *van Beaumont*, noch door de Edelen en steden *had doen bezegelen*," maar dat zij bij zijnen »lieven oem, ende Ridderen, ende knapen, ende steden *nijet besegelt en worden*."

(1) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 209.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 748. Ten onregte worden door V. MIERIS deze stukken op het jaar 1348 gebragt.

(3) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 209.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 761. In eenen volgenden brief noemt hij zich weder: »Verbeider der graaflijkheden van *Henegouwen*, *Holland* enz.;" en in een later stuk zelfs: Graaf van *Henegouwen*.

(5) Verg. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 183—191, bl. 212. *Verh. en onuitgeg. Stukk.* D. I. bl. 45.

hand als hoofden of aanvoerders der Hoekschen gevonden worden, voerden aan het Hof 1339—
den hoofdtoon, deelden in het bijzonder vertrouwen van Hertog WILLEM, en verwierven 1354
voor zich en hunne vrienden de aanzienlijkste ambten (1). De EGMONDEN, de ARKELS en anderen, die later onder de Kabeljaauwschgezinde Edelen voorkomen, werden uit alle betrekkingen gehouden en zoo veel mogelijk van den persoon des Vorsten verwijderd (2). Dit echter veranderde plotseling en zij, welke tot dien tijd op den achtergrond stonden, traden te voorschijn. WILLEM, thans Graaf en Heer, ontdeed zich van de magtige gunstelingen zijner moeder, welke zijn gezag beperkten, en andere Edelen bekleedden weldra in hunne plaats de gewigtigste betrekkingen. Van daar, »hoe op het eene oogenblik de Edelen, die WILLEM naderhand zoo vijandig waren, bij hem worden gevonden, en op het ander tijdpunt juist hunne tegenstrevers hem omringen." De fakkel der tweedragt, die spoedig den staat in vuur en vlam zou zetten, was nu ontstoken. De vernederde Grooten, verbitterd over hunnen val, wenschten MARGARETHA in het hoog bewind terug, terwijl de begunstigde Edelen zich enger aan WILLEM sloten, hem van hunne hulp verzekerden en aanspoorden, de beloften en voorwaarden met zijne moeder aangegaan, niet te houden (3).

Ondertusschen had MARGARETHA, van den staat van zaken onderrigt, zich naar *Henegouwen* begeven (4). Op raad en aandrang der misnoegde Edelen, besloot zij de teugels van het bewind over *Holland* weder op te vatten, dewijl Hertog WILLEM niet aan de overeenkomst, het land in rust te houden en haar de verschuldigde gelden te betalen, voldeed, waardoor zij begreep, dat de afstand geacht konde worden nietig en
van geene waarde te zijn (5). Zij ontbood in Grasmaand WILLEM, die zich in *Zeeland* be- 1350
vond, naar *Quesnoy*, en schetste in eene vergadering van den Raad van *Henegouwen* met den Heer van *Beaumont* aan het hoofd, den toestand van *Holland* en hoe de voorwaarden te haren opzigte onvervuld bleven. WILLEM verklaarde hierop in deze zamenkomst alles voor vernietigd, wat tusschen hem en zijne moeder zoo wel schriftelijk als ander-

(1) Men zie over deze Edelen de doorwrochte verhandeling des Heeren DE JONGE, *over de H. en K. Twisten*, bl. 135—171; en vergelijke wat aldaar, bl. 148—160, over WILLEM *van Duivenvoorde* gezegd wordt, met den kwaadaardigen uitval van BILDERDIJK, D. III, bl. 151.

(2) DE JONGE, *Verh. over d. H. en K. Twisten*, bl. 172—182.

(3) Verg. DE JONGE, *Verh. o. d. H. en K. Twisten*, bl. 212—226. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 786. De Heer DE JONGE, t. a. p. bl. 217, meent, dat deze verandering in het bestuur en aan het Hof, op het laatst van 1349 of in het begin van 1350 plaats greep.

(4) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twisten* bij V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 210.

(5) WILLEM VAN HILDEGAERSBERCH, bij DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twist.* bl. 227, 272.

1339—1354 zins tot dien dag toe was aangegaan, dewijl hij liever geen gebied had dan zich bezwaard te gevoelen, wanneer hij het bezat. Van wederzijden werden nu de stukken betrekkelijk de overdragt, van onwaarde verklaard (1).

Naauwelijks echter was hij over *Zeeland* in *Holland* teruggekeerd, of hij sloot met de EGMONDEN, de ARKELS, de WATERLANDEN, de HEEMSKERKEN, de WATERINGEN en andere hem genegen Edelen, nevens zijne »lieve en ghetrouwe" steden *Dordrecht*, *Delft*, *Leiden*, *Haarlem*, *Amsterdam*, *Alkmaar*, *Medemblik*, *Oudewater*, *Geertruidenberg*, *Schiedam* en *Rotterdam* het beruchte en merkwaardig verbond tegen de DUIVENVOORDEN, de POLANEN, de BREDERODEN, de RAAPHORSTEN en vele andere gunstelingen van MARGARETHA, die weleer bij hem in het hoogste aanzien geweest waren, maar welke hij nu zijne vijanden noemde, »die hem niet alleen, maar ook al zijne vrienden uit zijne graafschappen en heerlijkheden verdrijven wilden, hunne personen beleedigden en hunne bezittingen verwoestten of hen daarvan beroofden." Hij verbant deswege deze lieden uit *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, en belooft dat zij daarin nimmer zullen terugkeeren, noch hij zich met hen zal verzoenen zonder toestemming zijner Edelen en steden, wien hij tevens plegtig verzekert »bij te zullen blijven gelijk een goed Heer verpligt is!" Voorts bepaalt hij, en dit verdient bijzondere opmerking, dat bij kinderloos overlijden, zijn broeder ALBRECHT hem zal opvolgen, en indien ook deze geene erfgenamen naliet, die broeder als opvolger zou erkend worden »welke alsdan naast hem de oudste is in nederwaartsche linie." Tevens wordt in dit staatsstuk gezegd, dat LODEWIJK *de Romein*, »zijne regten op deze gewesten aan WILLEM heeft afgestaan," welke laatste uit dien hoofde niet slechts de Edelen en steden, maar zelfs de landlieden, edel en onedel, poorters en dorpelingen verzoekt, deze regeling als wettig goed te keuren, en hun tevens vermaant met elkander eendragtig te blijven (2). De namen van Zeeuwsche Edelen en steden worden in dit verbond niet gevonden; en van de Hollandsche steden, welke toen de zijde van 's Hertogs tegenpartij aankleefden, geene genoemd. *Gouda* en *Schoonhoven*, van welke VAN BEAUMONT Heer was, zullen waarschijnlijk onder deze laatsten behoord hebben (3).

Uit dit verbond blijkt, dat de vijandelijkheden reeds eenen aanvang genomen hadden. En inderdaad, WILLEM ging dit verdrag niet aan, dan nadat de MARGARETHA's

---

(1) *Verh. v. d. Oorsp.. d. H. en K. Twisten* in V. D. BERGH's *Gedenkst.* bl. 211.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 778. WAGENAAR, D. III. bl. 280, stelt ten onregte, dit verbond een jaar later. Zie V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 59.

(3) WAGENAAR, D. III, bl. 281.

J. W. Kaiser del. et sculps.

WILLEM V SLUIT EEN VERBOND MET DE EDELEN EN STEDEN.

gezinden, om zich op hem te wreken, kort te voren de stad *Naarden* in de asch gelegd hadden (1). Dit schijnt de eerste openbare vijandelijke daad in dien verderfelijken twist geweest te zijn; althans van vroegere aanvallen wordt geen spoor gevonden (2). Met regt derhalve is gezegd geworden, » dat de aanhangers der moeder in spoed, om zich ten strijd toe te rusten, hunne tegenstanders overtroffen, doch dat dezen het van hen in beleid gewonnen hebben (3)." Vier dagen na het verbond van WILLEM met de hem aanhangende Edelen en steden, herriep MARGARETHA openlijk haren afstand, dewijl haar » lieve soen door *jongheid* of door *verzuim*, of wel door *behendigheid van sommige lieden* hare heerlijkheid, regt en hoogheid verminderd en vervreemd had" (4). Zij aanvaardde nu weder het bewind als Gravin van *Holland* en *Zeeland*, terwijl WILLEM evenzeer zijn grafelijk gezag handhaafde (5). Hij beweerde, » dat de graafschappen aan het Rijk en daardoor aan hem, als zoon des Keizers, vervallen waren." MARGARETHA daarentegen, » dat hij geen regt daarop had, dan uit kracht van de erfenis zijner moeder" (6). Beide partijën verklaarden elkander den oorlog, en onderscheidden zich nu door naam en kleedingsleus. De aanhangers der moeder werden HOEKSCHEN, die des zoons KABELJAAUWSCHEN genoemd; deze werden aan graauwe, gene aan roode mutsen kenbaar (7). De burgerkrijg, die honderd vijftig jaren zou duren, werd met hevigheid

1339—1354

27 van Bloeim. 1350

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 779.

(2) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 230, waar tevens de dwaling van WAGENAAR, D. III. bl. 278, en anderen wordt aangewezen, welke bij het niet opmerken van den hofstijl, de eerste aanvallen den Kabeljaauwschen toeschrijven. — Daar MARGARETHA in den brief waarbij zij haren afstand herroept, van geene gewelddadigheden der WILLEMS-gezinden gewag maakt, versterkt dit het gevoelen, dat niet dezen, maar hare aanhangers het eerst het zwaard getrokken hebben.

(3) SNOI, *Rer. Batav. Lib.* IX. p. 124.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 780.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 781, 785.

(6) *Magn. Chron. Belg.* p. 331. Verg. VAN KAMPEN, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 154—157.

(7) Algemeen wordt de naam *Kabeljaauwsch* afgeleid van den bekenden zeevisch; en *Hoeksch*, van den hoek of angel waarmede die visch gevangen wordt. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 16. p. 273, wordt in deze naamsafleiding door HEDA, p. 244, het *Magn. Chron. Belg.* p. 331, SNOI, *Rer. Batav. Lib.* IX. p. 123, MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XIII, en genoegzaam door al onze overige kronijk- en geschiedschrijvers, VOSSIUS, *Annal. Holl. Lib.* X. p. 131, WAGENAAR, D. III. bl. 278, gevolgd. Vergelijk de Verh. des Hoogleeraars TYDEMAN *o. d. H. en K. Partijsch.* bl. 47—50. Vernuftig en ongezocht leidt BILDERDIJK, D. III. bl. 164, den naam van Kabeljaauwschen uit de hofkleeding of die der ambtenaren af. Deze kleedij was onder het huis van *Henegouwen* rood en geel gebleven, de kleuren van het oude Hollandsche gravenhuis. Zoodra WILLEM, bij den afstand zijner moeder, Graaf was geworden, moest zij, naar zijn wapen, blaauw met wit of zilver zijn.

1339—1354 5 v. Herfstmaand 1350 begonnen. MARGARETHA vergaf in een open brief, de Edelen van haren aanhang en waarborgde hen wegens hetgeen zij tegen degenen bedreven hadden, welke bedoelden haar te verdrijven, en die haar land *ghebernt ende gheroeft* (met brand en roof vervuld) hadden; terwijl zij tevens beloofde, bij hen te blijven, hare vijanden te wederstaan en uit den lande te verjagen (1).

Het was welligt deze verklaring, zoo niet het besef van schuld, of het gevoel van onmagt, welke WILLEM aanspoorde te *Geertruidenberg* het hoog bewind over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* openlijk weder aan zijne moeder af te staan, de Edelen 27 van Herfstmaand. en steden van den eed hem gedaan te ontslaan en hen tot gehoorzaamheid aan MARGARETHA te vermanen, tegen wie hij zich, *bij rade van sommige lieden*, niet van zijne verpligtingen gekweten had (2). Hij bezocht nu zijne moeder, die aan eene kwijnende ziekte leed, en smeekte haar in tegenwoordigheid des Heeren van *Beaumont*, vergiffenis voor hetgeen hij tegen haar misdaan had, plegtig belovende, voortaan niets te verrigten in strijd met hetgeen een goede zoon aan zijne goede moeder verschuldigd is (3).

Deze verzoening vond geen weerklank in *Holland.* Het grafelijk gezag van MARGARETHA werd hier door WILLEMS aanhangers of de Kabeljaauwschen openlijk geschonden, en dagelijks vermeerderde het wederzijds plegen van ongeregeldheden en misdaden. In *Delft* onder anderen, werden eenige Hoekschen wegens eenen manslag vervolgd, veroordeeld en met den dood gestraft, zonder dat 's Graven Regter daarin gekend werd, buiten wien nogtans geene lijfstraffelijke regtspleging mogt plaats hebben. Om deze zaak en andere feiten geregtelijk te onderzoeken, begaf zich MARGARETHA, door WILLEM vergezeld, naar *Dordrecht* alwaar partijen gedaagd werden. DIRK *van Brederode* en de Heer *van der Leck* nevens hunne aanhangers verschenen en beloofden, de uitspraak der wet af te wachten. De Delvenaars daarentegen kwamen niet, verklarende dat wat zij gedaan hadden, op last van Hertog WILLEM, hunnen wettigen Heer, geschied

» Dit blaauw met wit of zilver," zegt BILDERDIJK verder., » bij de Beijerschen in schuine ruiten (als in het wapen) geschakeerd, onderscheidde derhalve zijne ambtenaren; en zij die MARGARETHA na hare herroeping aankleefden, namen hare hofkleeding weêr aan. De Margarcets-gezinden vonden in die schubachtige wit en blaauwe ruit een gelijkheid met kabeljaauwen, en noemden spotsgewijze WILLEMS ambtenaren Kabeljaauwen." Zie ook TYDEMAN's *Verh. over de H. en K. Partijsch.* bl. 52—57. De naam van Kabeljaauwsch moet dus vóór die van Hoeksch in zwang geweest zijn. Waarom de Hoeksche partij in de openlijke staatsstukken de eerste genoemd wordt, onderzoekt Prof. TYDEMAN, t. a. p. bl. 52; en BILDERDIJK ruimt op eene voldoende wijze de zwarigheden uit den weg, dat de namen van Hoekschen en Kabeljaauwschen in geen staatsstuk vóór het jaar 1428 gevonden worden. D. III. bl. 166, 167.

(1) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 290—295.

(2) VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 786.

(3) *Verhaal v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* bij V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 212.

was. WILLEM verontschuldigde zich (*sen escondi*) bij zijne moeder in eene vergadering van Edelen en steden, en zond open brieven onder zijn zegel naar *Delft* en de overige steden van *Noord-Holland*, dat zich toen van den Hollandschen *IJssel* tot aan de grenzen van *Kennemerland* uitstrekte. Hierin maakte hij zijn afstand van het bewind bekend, vermaande de Delvenaars, nevens het geheele land, zijne moeder als wettige Landsvrouwe te gehoorzamen, en verklaarde, dat hij hunne daden noch voor de zijne erkende, noch zich daarmede wilde inlaten, want tijdens den wapenstilstand, hadden zij zich bij de Utrechtschen gevoegd, welke op de eigendommen der Gravin in *den Haag* roofden en op de zijne brand stichtten (1). Dit alles betuigde en bevestigde hij insgelijks in eene vergadering der Edelen en steden van *Zuid-Holland*, door MARGARETHA te *Dordrecht* bijeen geroepen, daarbij plegtig belovende, dat hij nooit iets tegen zijne moeder ondernemen, of zoolang zij leefde, zich met *Holland* bemoeijen zoude (2). 1339—1354

MARGARETHA zond nu Hertog WILLEM als stadhouder naar *Henegouwen* en trok zelve naar *Zierikzee*, om de Zeeuwsche zaken te regelen en middelen tot herstel van den binnenlandschen vrede te beramen. Hier, waar zij nog niet gehuldigd was, ontving zij den eed van trouw, en zat, naar oud gebruik, als Landsvrouwe in de hoogere vierschaar, waar die zaken werden afgedaan, welke voor de mindere regtbanken niet mogten behandeld worden. Haar ziekelijke toestand echter bewoog haar weldra, WILLEM en VAN BEAUMONT derwaarts te ontbieden, om dezen laatsten de landvoogdij over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* op te dragen, als daartoe het geschiktste, zijnde hij de voornaamste en vermogendste Edele des lands en op wien zij het meeste vertrouwen stelde. WILLEM werd mede naar *Zeeland* ontboden, om als erfopvolger of toekomstige Heer, de opdragt des bestuurs aan VAN BEAUMONT ook door zijne goedkeuring kracht bij te zetten. Daar MARGARETHA echter de regtspraak in gewigtige gevallen, van ouds een bewijs van landsvorstelijke hoogheid, voor zich, doch met overleg des Heeren VAN BEAUMOMT, en der Heeren VAN BARBENCHON en VAN HAVRECH, twee Henegouwsche Edelen, wilde behouden, weigerden WILLEM en VAN BEAUMONT, ondanks haar dringend verzoek, zich naar *Zierikzee* te begeven, zoo lang zij op dit punt aandrong en deze eigenschap der oppermagt niet onverdeeld aan VAN BEAUMONT overliet. MARGARETHA, die reeds zeer veel had toegegeven door dit regt met hare bloedverwanten te willen deelen, weigerde gehoor aan dien onbillijken eisch; en WILLEM nevens VAN BEAUMONT, die zich reeds te *Tholen* bevonden, keerden naar *Henegouwen* terug (3).

---

(1) *Verhaal v. d. Oorspr. d. H. en K. Twisten*, bij V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 213—218; en de aant. aldaar.

(2) *Verhaal v. d. Oorspr. d. H. en K. Twisten* in V. D. BERGH'S *Gedenkst.* bl. 218.

(3) *Verhaal v. d. Oorspr. d. H. en K. Twisten* in V. D. BERGH'S *Gedenkst.* p. 218—221, en de aant. aldaar.

1339—1354 Zulk een gedrag deed MARGARETHA het ergste vermoeden en bragt haar ongetwijfeld tot het besluit, het bewind over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* aan EDUARD III, haren schoonbroeder, voor een bepaald getal jaren en onder zekere voorwaarden op te dragen. De Koning maakte wel spoedig toebereidselen tot de plegtige overneming dezer gewesten, doch in Wintermaand was men het over de gelden, welke hij eischte, nog niet eens geworden, en het schijnt, dat de onderhandelingen sedert geheel zijn afgesprongen (1). MARGARETHA had zich ondertusschen naar *Beijeren* begeven, en WILLEM zich eigendunkelijk in haar afzijn het hoog bewind, onder den titel van Graaf van *Holland* van *Zeeland*, Heer van *Friesland* en Verbeider van het graafschap *Henegouwen*, aangematigd (2). Deze stoutheid perste den BREDERODE's, den VAN BORSELENS en eenige andere aanzienlijke Edelen de openbare verklaring af, dat zij » eene hooghe edele Vrouwe, MARGRIET, Gravinne van *Heneguwen*, van *Hollant*, van *Zeelant*, ende vrouwe van *Vrieslant*, kennen ende houden over (voor) hunne geborne Lantsvrouwe also lange, als sy leven sal, ende heur met trouwen doen sullen, al dat goede getrouwe lude schuldich sijn te doene haerer gerechter Lantsvrouwen, in rade ende in dade alzo langhen, als sij leven sal (3)." MARGARETHA trachtte haren onrustigen zoon en zijne aanhangers, door den afstand van het graafschap *Zeeland* te zijnen behoeve, te bevredigen; een bewijs, dat zij hem bij haar laatste vertrek naar *Duitschland*, niet met het grafelijk gezag over deze gewesten bekleed had. Voorts verklaarde zij hem nogmaals tot wettigen erfgenaam, na haren dood, van al hare Nederlandsche graafschappen, en op haar verzoek, bekrachtigden en bezegelden de Heer VAN BEAUMONT, de VAN BORSELENS en anderen van den Zeeuwschen adel, benevens de steden *Middelburg* en *Zierikzee*, dezen giftbrief (4). Dezelfde Edelen en steden bevestigden vervolgens met hun zegel WILLEMS belofte, aan zijne moeder voor den afstand van *Zeeland*, vijfduizend kleine Florentijnsche guldens in eens, en tweeduizend jaarlijks uit te keeren (5).

21 v. Wijnmaand 1350

18 v. Louwmaand. 1351

20 v. Louwmaand

12 v. Sprokkelm.

Het schijnt, dat WILLEM kort daarna het bewind weder nedergelegd en zich naar *Beijeren* begeven heeft (6). Spoedig echter door de Kabeljaauwschen naar *Holland* ge-

(1) V. MIERIS, *Charterboek van Holl.* D. II. bl. 786—788.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 766, 769. Naar den hofstijl, welken MARGARETHA en WILLEM volgden, behooren de aldaar bijgebragte brieven tot het jaar 1351.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 767, 768.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 768.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 771.

(6) VELDENAAR, *Chron. v. Holl.* bl. 84, 85. Verg. V. D. BERGHS *Gedenkst.* bl. 214 (6), 221 (7), 222.

noodigd, om het gebied op nieuw te aanvaarden, kwam hij onder geleide van GERAERT *van Herlaer*, in het geheim te *Gorinchem*, waar de Delvenaars hem terstond als Graaf huldigden (1). MARGARETHA ontving met verbazing dit berigt te *Zierikzee* en ontbood onmiddellijk haren oudsten zoon, LODEWIJK *den Romein*, uit *Beijeren* herwaarts, om zich van zijn raad in dezen moeijelijken toestand te bedienen. Inmiddels begaf zij zich naar *Middelburg*, om hulp tegen WILLEM in te roepen, wie zij echter nog hoopte, dat zich aan haar zou onderwerpen (2). Hij integendeel, liet zich in de meeste Hollandsche steden, in *Kennemerland* en *West-Friesland* huldigen en zag zich eerlang aan het hoofd van eenen magtigen aanhang, die zijne tegenpartij te vuur en te zwaard vervolgde (3). MARGARETHA riep nu de Edelen en steden van *Zeeland* te *Middelburg* bijeen, welke haar trouw zwoeren, in het bijzonder de VAN BORSELENS en EVERINGEN, die haar bij open en bezegelde brieven voor hunne wettige Landsvrouwe erkenden. Hierop vertrok zij naar *Dordrecht*, waar men hare tegenwoordigheid verzocht had, en ontmoette er LODEWIJK *den Romein*.

1339—1354

Na vele vergeefsche pogingen, om WILLEM tot eene overeenkomst te bewegen, gaf zij LODEWIJK *den Romein* deel aan het bewind en noemde hem haren *erfzoon*, in welke hoedanigheid hij een handvest van den stapel, door haar aan *Dordrecht* geschonken, mede bezegelde (4). Als zoodanig werd hij door eenige leden van de vroedschap dier stad erkend, welke hem en zijner moeder trouw zwoeren. Zij beloofden, hen met goed en bloed te ondersteunen, nadat aldaar eene beweging ontstaan was en men eenige vrienden van MARGARETHA, onder hare oogen zelfs, deels gevangen genomen, deels vermoord had (5). De Gravin vertrok toen weder naar *Geertruidenberg* en van daar naar *Zeeland*. Het komt ons zeer waarschijnlijk voor, dat zij thans eene poging aangewend heeft, om zich met haren zoon, onder deze voorwaarden te verzoenen. 1°. Zij moest in het bezit van geheel *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* hersteld worden, dewijl WILLEM die onwettig bezat. 2°. Allen, welke uithoofde der binnenlandsche

17 v. Lentemaand. 1351

(1) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGHS *Gedenkst.* bl. 221. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 17. p. 274.

(2) *Verh. v. d. Oorsp. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGHS *Gedenkst.* bl. 222, 223.

(3) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 17. p. 274. *De vermeerderde* BEKA, bl. 244. VELDENAAR, *Chron. v. Holl.* bl. 85, 86.

(4) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGHS *Gedenkst.* bl. 224, 225. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 772.

(5) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGHS *Gedenkst.* bl. 226. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 773.

1339—1354 onlusten uit den lande gebannen waren, zouden daarin terugkomen, hunne goederen vreedzaam bezitten, en zij noch hunne erfgenamen er ooit van beroofd worden. Elk gevangene zou geslaakt worden en vrij naar de zijnen terugkeeren. 3°. Hertog OTTO zou gehandhaafd worden in de bezittingen, welke zij hem bij opene brieven had toegewezen. 4°. De verzoening door haar tusschen WOLFERT *van Borselen* en JAN *van Haemstede* bewerkt, zou stiptelijk gehouden worden. 5°. Hertog WILLEM zou zijn oudsten broeder LODEWIJK tevreden stellen, met betrekking tot het verdrag dat vroeger tusschen hen bestond. 6°. Zij moest in *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* eene buitengewone bede genieten, zoo als gebruikelijk was, wanneer de Landsheer of Vrouw voor het eerst in het land kwam, en welke zij nooit ontvangen had. Op deze voorwaarden zou zij WILLEM tot haren Landvoogd of Stedehouder over de genoemde gewesten aanstellen, doch het oppergezag voor zich zelve behouden (1). Vermoedelijk werden deze voorstellen niet aangenomen. Ondertusschen trachtte de Koning van *Engeland* de verzoening te bewerken, en zond deswege den Hertog van *Lancaster* benevens JOHN DE CARLETON en ANDREW DE OFFORD herwaarts (2). Tot dat doel noodigde de Koningin zelfs, beide moeder en zoon te *Calais*. MARGARETHA verscheen en met haar eenige regeringsleden van *Dordrecht*, *Middelburg* en *Zierikzee* (3). WILLEM
16 v. Grasm. 1351 daarentegen kwam, kort na haar vertrek, te *Dordrecht*, waar hij als Graaf gehuldigd werd en de burgers van den eed ontsloeg, dien zij zijner moeder gedaan hadden, terwijl hij tevens hunne aloude voorregten bekrachtigde (4). Op dit berigt verzekerden haar de Koningin van *Engeland* en de Engelsche afgezanten, aan wier hoofd de Hertog van *Lancaster*, naderhand de schoonvader van Hertog WILLEM, zich bevond, hunne hulp en den bijstand des Konings. Zij begaf zich hierop naar
28 v. Grasm. *Henegouwen* en hare zuster keerde naar *Engeland* terug (5). Spoedig echter werd zij door LODEWIJK *den Romein*, haren stedehouder over *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, en door de schepenen van *Zierikzee* naar *Zeeland* ontboden, waar WOLFERT *van Borselen* III zich voor WILLEM verklaard had en met eene krijgsmagt tegen Hertog LODEWIJK oprukte (6). MARGARETHA kwam weldra te

(1) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 174.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 789.

(3) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGHS *Gedenkst.* bl. 226.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 790.

(5) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGHS *Gedenkst.* bl. 227.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 791. *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGHS *Gedenkst.* bl. 228.

Reimerswaal met het doel, den Heer *van Borselen* slag te leveren. Doch WOLFERT, 1339—1354
door een groot gedeelte zijner benden verlaten, vlood naar Hertog WILLEM, wien hij met zich in *Middelburg* voerde. Hier overleed hij aan eene ziekte, en WILLEM trok in het geheim naar *Holland*, terwijl MARGARETHA en LODEWIJK zich naar *Zierikzee* begaven (1). Vruchteloos beproefde Koning EDUARD op nieuw de geschillen tusschen moeder en zoon bij te leggen (2). WILLEM, die inmiddels met den Bisschop van 22 v. Bloeim 1351
Utrecht den vrede gesloten had (3), stevende met eene Hollandsche vloot naar *Walcheren* en tastte tusschen *Arnemuiden* en *Veere*, de vereenigde strijdmagt van MARGARETHA en des Konings van *Engeland* aan. Na een hevig gevecht was hij genoodzaakt naar *Holland* te wijken (4). MARGARETHA trok weder naar *Zierikzee* en zond de Engelsche gezanten nevens ETIENNE MAULEON, een Henegouwsch edelman, naar *Middelburg*, waar men haar gezag miskende. De burgers verklaarden zich luide voor WILLEM, en de afgevaardigden ontsnapten te naauwernood aan de woede des gemeens (5). Wij vermoeden, dat de Keizerin-weduwe toen aan de Engelsche gezanten de volgende voorwaarden heeft overhandigd, op welke zij zich met haren zoon wilde verzoenen. 1°. Vóór alles moest WILLEM haar vergiffenis vragen met de woorden: zeer waarde en zeer geduchte Vrouw en Moeder, ik bid u nederig om vergeving voor al hetgeen ik u misdaan en waardoor ik uwen toorn heb opgewekt, en stel uwe landen weder in uwe hand. 2°. Indien WILLEM deze landen mogten teruggegeven worden, nevens het

---

(1) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twisten* in V. D. BERG's *Gedenkst.* bl. 228, 229.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 795.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 791, 793.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 797, 798. DE BEKA, in MATTHAEI *Analect.* T. III. p. 408. J. A. LEIJDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 18. p. 265. *Goudsch. Kron.* bl. 106. REYGERSBERG, *Chron. v. Zeel.* D. II. bl. 154. Naar VAN WIJN, *Huiszittend Leven*, D. II. St. I. bl. 257, moet dit gevecht tusschen 20 en 30 van Bloeimaand zijn voorgevallen. Met regt verwondert zich de Heer V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 230 (2), dat de gelijktijdige schrijver van het *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twisten*, den slag tusschen *Veere* en *Arnemuiden* geheel voorbijgaat, ten ware hij daarmede den togt van MARGARETHA tegen WOLFERT *van Borselen* bedoelde, hetgeen men evenwel geenen slag noemen kan." WAGENAAR, D. III. bl. 279 en anderen, noemen den gemelden slag eenen scheepsstrijd. J. A. LEYDIS en het fragment uit DE BEKA ter staving daarvan bijgebragt, zeggen dit echter niet duidelijk. Men twijfelt derhalve, of dit een zeeslag op den ouden stroom van *Arnemuiden*, sedert verzand en vernaauwd, dan een landgevecht geweest is. BILDERDIJK schijnt het toe eer een gevecht te lande, of wel een gemengd gevecht bij de ontscheping der Engelsche benden, dan een eigenlijke scheepsstrijd geweest te zijn. D. III. bl. 170—173.

(5) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twisten* in V. D. BERGHS *Gedenkst.* bl. 229.

1339—1354 verbeiderschap over *Henegouwen*, dan moest hij aan zijn broeder LODEWIJK de verschuldigde schadeloosstelling geven, en aan Hertog OTTO laten, wat dezen door MARGARETHA was toegewezen. 3°. WILLEM zou aan zijne moeder jaarlijks, zoolang zij leefde, achtduizend goede guldens (florents fortes) uitkeeren en deze som ook één jaar na haren dood, ter voldoening van erfmakingen en schulden, verstrekken. Daarenboven zou haar in eens veertigduizend dezer guldens en bovendien het achterstallige (der inkomsten?) van twee jaren, sinds het verdrag met *Engeland*, betaald worden. 4°. WILLEM moest ten behoeve van LODEWIJK *den Romein*, afstand doen van zijne goederen in *Beijeren*, en hem bovendien de schadeloosstelling geven zoo als bepaald was. 5°. WILLEM moest de schulden van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, door zijne voorgangers gemaakt, en wat men aan den Heer van *Beaumont* schuldig was, voldoen. MARGARETHA zou het voldoen der schulden van *Henegouwen* voor zich nemen. 6°. WILLEM zou de overeengekomene diensten voor *Henegouwen* verrigten, maar hij zelf mogt niet in dat gewest komen, noch zich met de zaken aldaar bemoeijen, dan op aanzoek van MARGARETHA. 7°. De goedkeuring of vernietiging van giften, zoowel door MARGARETHA als door WILLEM in *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* verleend, zal geschieden naar het goeddunken en de bescheidenheid van goede mannen aan beide zijden te kiezen. 8°. Allen, die uit hoofde der binnenlandsche onlusten, het land verlaten hadden zullen er ongemoeid en op hunne goederen kunnen terugkeeren, zoowel in *Henegouwen* als in *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* en daar ongestoord blijven; doch wat zij te voren misdaan hadden, zou naar de wetten en landsgebruiken beregt worden. De gevangenen zouden geslaakt worden. 9°. ANNA, de dochter der Keizerin-weduwe, zal behalve twee duizend pond, in het bezit blijven der landen van *Baudour* en *Halen*. 10°. WILLEM zal de hulde genieten en daarvoor het verschuldigde voldoen van al degenen, die leenmannen geworden zijn voor eene som gelds door den Graaf op zijne Hollandsche schatkist gevestigd, of die hulde gedaan hebben, zonder dat hun voor die som vaste aanwijzing geschied is; MARGARETHA daarentegen, zal die leenmannen bezitten en hun voldoen, welke aanwijzing hebben op de Henegouwsche schatkist. 11°. De zoen getroffen tusschen JAN *van Haemstede* en de Heeren van *Borselen* en van *Vere* door MARGARETHA, zal in allen deele nagekomen worden. 12°. Over deze voorwaarden zullen goede brieven, vaste verpligtingen, pandingen en borgen tusschen MARGARETHA, Hertog WILLEM en LODEWIJK *den Romein* gemaakt worden (1).

Men meent, dat hierop een ontwerp van verzoening door den Hertog van *Lancaster*, als tot antwoord, aan MARGARETHA is toegezonden, dat hoofdzakelijk, met weinige verandering en genoegzaam woordelijk, dezelfde voorwaarden bevat, en bewaard geble-

(1) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 180—187.

ven is (1). Slechts wordt hier bij het eerste punt gevoegd, dat »wanneer Hertog WILLEM aan zijne moeder vergeving verzocht en haar de landen van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* weder in handen gesteld heeft, zij hem in genade ontvangen en vergiffenis voor zijn wangedrag schenken zal. Na drie dagen zal zij hem de grafelijke waardigheid over die gewesten, nevens het verbeiderschap over *Henegouwen*, hetwelk hij na haren dood ook als Graaf bezitten zal, opdragen." MARGARETHA verklaarde hierop, dat zij de bemiddeling des Konings van *Engeland* in den twist met haren zoon had aangenomen (2). Hoe voordeelig het Engelsche ontwerp van verzoening voor WILLEM, in de gegeven omstandigheden, ook ware, dewijl het hem het geruste bezit dezer gewesten verzekerde, van welke toen nog maar een gedeelte in zijne magt was, waren echter de pogingen van den Engelschen afgezant DE MANNY te vergeefs, om hem tot vrede te stemmen (3). Het lot der wapenen zou dat van moeder en zoon beslissen. WILLEM rustte eene vloot uit, berekend om die van MARGARETHA het hoofd te bieden. JAN *van Egmond*, JAN *van Arkel*, GERRIT *van Heemskerk* en GERRIT *van Haarlem* worden onder de Hollandsche Edelen en Ridders genoemd, welke hem verzelden. Bij hen voegden zich de Heer van *Kuilenburg* met vele gewapenden uit *Gelre*, *Kleef* en *Duitschland*, zelfs eenige Engelschen; en MACHTELD, Vrouw van *Voorne* en Burggravin van *Zeeland*, over het wegschenken harer goederen op MARGARETHA verbitterd, zond eenen belangrijken onderstand (4). Voor *Schiedam* bragt WILLEM zijne scheepsmagt bijeen en verzekerde zich inmiddels van *Vlaardingen* dat de Keizerin aanhing, waar hij de straatsteenen deed opnemen en op de vloot voeren (5). MARGARETHA had zich van hare zijde met eene ontzagwekkende magt van Engelsche en Zeeuwsche schepen, versterkt door een groot getal Edelen, Ridders en gewapenden uit *Henegouwen*, ten strijde toegerust. Op *de Maas*, nabij den *Briel* en *Zwartewaal*, ontmoetten de beide vloten elkander. »Er ontstond een groote, bittere, »zware strijd; het krijgsgeschreeuw steeg op ten hemel en zij vielen stoutelijk malkan- »der aan, vromelijk vechtende om de overwinning en de overhand. Er werd gehoord »een vreesselijk geluid in de lucht door het roepen en schreeuwen, het barsten der »armborsten, het geklank der zwaarden, het breken der lansen, het vreesselijk wer- »pen der steenen en het scheuren der schilden, want het was een dag des toorns en

1339—1354

22 van Zomermaand 1351

4 v. Hooim.

---

(1) DE JONGE, *Verh. en Onuitg. Stuk.* D. II. bl. 4. Verg. V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 180 (2).

(2) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 178, 179.

(3) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twisten* in V. D. BERGH'S *Gedenkst.* bl. 229, 230.

(4) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 19. p. 265.

(5) V. WIJN, *Huiszittend leven*, D. II. St. I. bl. 265, gevolgd door BILDERDIJK, D. III. bl. 173.

1339—1354 » der wraak. Er werden vele vrome wapentuurs aan beide zijden gewond en verslagen. Vele van hen die gewond en gekwetst waren, zegenden zich met het teeken » des heiligen Kruises, sprongen in het water en verdronken (1)." De slag duurde van den vroegen ochtend tot den avond (2). Het water was gekleurd van het bloed (3). MARGARETHA moest eindelijk zwichten. De opperbevelhebber harer vloot, een Engelschman, KOSTIJN *ven Renesse* en andere voorname Edelen aan beide zijden waren gesneuveld, en DIRK *van Brederode* met een groot aantal Ridders en knechten gevangen genomen, van welke eenigen, gelijk FLORIS *van Haemstede*, na den slag verraderlijk werden omgebragt (4).

MARGARETHA week naar *Zierikzee* en trok vervolgens naar *Henegouwen*. Koning EDUARD bood op nieuw zijne bemiddeling aan en trachtte eenen wapenstilstand van twee maanden te bewerken, om in dien tusschentijd den grooten twist te beslechten. WILLEM wees den voorslag van de hand (5). Hij vervolgde alom de vrienden en aanhangers zijner moeder, die te zwak om weerstand te bieden, hunne sloten en goederen opgaven en ten lande uitvlugtten (6). Zeventien burgen der voornaamste Hoeksche Edelen werden in den loop van dit jaar ingenomen en gesloopt (7). Dit viel toen te ligter, daar men nu begonnen was het buskruid in den oorlog te gebruiken. Men had zich onder anderen daarvan bij de belegering van het slot *Rozenburg*, te *Voorschoten* bij *Leiden*, bediend (8). Hertog WILLEM veroverde *Zierikzee* en werd

(1) *Oude Holl. Div. Kron. Div.* XXIV. c. 13, gevolgd naar J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 19. p. 265.

(2) R. SNOI, *Rer. Batav. Lib.* XI. p. 124. *Goudsch. Kron.* bl. 107.

(3) Het *Goudsch. Kron.* bl. 107. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 19. *de Orig. et Reb. gest. D. D. de Bred*, p. 629, en naar hem de *Oude Holl. Div. Kron. Div.* XXIV. c. 13 verhalen dat » deze slach en bloedstortinghe so groot was, dat de *Mase* drie dagen lanc daernae ebbede ende vloiede root wesende van den bloede datter gestort was." Dat in dien vreesselijken strijd zeer veel volk gesneuveld was, getuigt DE BEKA, p. 119. Het gevoelen van HUYDECOPER, dat deze zeeslag niet op den vierden van Hooimaand, maar op den twaalfden van Slagtmaand geleverd werd, is bondig wederlegd in de *Ophelderingen en Bijvoegselen* van BILDERDIJKS *Gesch. d. Vaderl.* D. III. bl. 256, 257.

(4) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 19. *de Orig. et Reb. gest. D. D. de Bred.* in MATTHAEUS, *Analect.* T. I. p. 629. V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 195. aant. 2 en 3.

(5) *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGH's *Gedenkst.* bl. 231. Verg. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 800.

(6) DE BEKA, p. 119. *Verh. v. d. Oorspr. d. H. en K. Twist.* in V. D. BERGH's *Gedenkst.* bl. 231.

(7) PHIL. A. LEYDIS, *de Cura Reipubl.* casus LXXI. p. 253. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 17. p. 274.

(8) WAGENAAR, D. III. bl. 279 (*a*). BILDERDIJK, D. III. bl. 209. Beide schrijvers stellen dit verdel-

daardoor meester van geheel *Zeeland* (1). In *Holland* erkenden hem de meeste steden als haren Heer en verbonden zich, hem te beschermen (2). 1339—1354

26 v. Herfstmaand. 1351

De Keizerin-weduwe wilde nu, gelijk zij beloofd en bij verdrag bepaald had, zich naar *Engeland* begeven, om de geschillen met haren zoon door tusschenkomst des Konings te vereffenen, of van dezen gewapende hulp tegen hem in te roepen (3). Op aandrang echter van hare moeder JOHANNA van *Valois*, den Heer van *Beaumont* en de Edelen en steden van *Henegouwen*, vergunde zij dezen beide aanzienlijke personen, om vooraf nog eens met WILLEM zelven te *Bergen op Zoom* over eene verzoening te onderhandelen. Zij betuigde bij die gelegenheid, dat zij hare reis had uitgesteld » omme den groeten ontaet te scuwen die daer of gheco- » men mocht hebben," en verzekerde, dat geene andere reden haar bewogen had, om eene verzoening te beproeven, dan » omme te verhoeden ende te benemen, dat hare » vrienden niet meer scaden zoude geschieden." Het schijnt, dat de Hertog eenige, doch onaannemelijke voorstellen gedaan heeft; immers verklaarde MARGARETHA, bij de terugkomst der gezanten, dat zij zonder den raad en de toestemming van EDUARD III, in geen verdrag mogt treden. Daarop vertrok zij ijlings en in het geheim naar *Engeland* (4). Hier verklaarde zij den laatsten van Wijnmaand, bij eenen openen brief, dat zij den Koning van *Engeland*, als scheidsman in de geschillen tusschen haar en Hertog WILLEM erkend had (5). Naar het ons voorkomt, zijn toen door haar de volgende voorwaarden ter verzoening ontworpen en den Koning aangeboden. 1°. Hare regten zouden door den Koning, aan wiens uitspraak zij zich heeft onderworpen, erkend, of liever vastgesteld (*convens*) worden. 2°. WILLEM zou in hare tegenwoordigheid schuld bekennen, haar vergiffenis vragen en gehoorzaamheid belooven. 3°. Indien

---

gen der Hoeksche sloten ten onregte in het jaar 1350. Zie DE JONGE, *Verh. over d. H. en K. Twist.* bl. 231.

(1) DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twist.* bl. 71.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 803.

(3) Verg. hiermede den brief van den 22 v. Zomermaand 1351, hiervoor bl. 185.

(4) *Verhaal v. d. Oorsp. d. H. en K. Twisten* in V. D. BERGH's *Gedenkst.* bl. 231—233. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 260, 261. Het komt ons ten minste voor, dat deze beide Schrijvers dezelfde gebeurtenis bedoelen, ofschoon zij in eenige bijzonderheden van elkander verschillen, die wij getracht hebben overeen te brengen. De Heer DE JONGE plaatst deze gezantschapsreis één jaar vroeger dan het oude gedenkstuk bij V. D. BERGH, hetgeen ons minder waarschijnlijk voorkomt, daar het niet denkelijk is, dat MARGARETHA reeds in het begin der onlusten, zich om hulp tot *Engeland* zou gewend hebben.

(5) V. D. BERGH's *Gedenkst.* bl. 180.

1339—1354 het den Koning behaagde, dat zij afstand deed (*se deporte*) van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, haar eigen erfgoed (*se propre hiretage*), ten behoeve van WILLEM, zou dit op eene wijze geschieden het minst beleedigende voor hare eer. 4°. Wanneer WILLEM geen wettig mannelijk oir naliet, moesten de genoemde gewesten weder aan haar vervallen en voorts aan haren wettigen erfgenaam, volgens de wetten en gebruiken des lands. 5°. In het verdrag tusschen haar en WILLEM te sluiten, moest de Koning op de erkenning der regten van haren oudsten zoon LODEWIJK aandringen, en een goeden vrede of overeenkomst tusschen de beide broeders pogen te bewerken. 6°. Al hare gebannen en gevlugtte aanhangers moesten teruggeroepen, in het bezit hunner goederen hersteld, of daarvoor behoorlijk schadeloos gesteld, en in al hunne oude voorregten bevestigd worden. 7°. De handvesten, keuren en voorregten door WILLEM als Graaf en Heer tot aan het aanstaande vredeverbond gegeven, zouden van geene waarde zijn en herroepen worden. 8°. Na den dood van MACHTELD van *Voorne*, Burggravin van *Zeeland*, moesten de bezittingen dezer vrouw, en bij het overlijden van GERARD *van Haemstede*, het huis te *Teilingen* met de toebehoorende goederen op Hertog OTTO van *Beijeren* in regt leen, naar de wetten en gebruiken des Lands, overgaan; stierf deze zonder wettigen zoon na te laten, dan zouden haar (MARGARETHA) deze goederen, zoolang zij leefde, toevallen; het zou haar echter vergund zijn die bij levende lijve aan Hertog ALBRECHT, op dezelfde voorwaarden en wijze als aan OTTO, af te staan. 9°. Jaarlijks zouden haar twaalfduizend gouden overlandsche Rijnsche guldens, van ouden muntslag, uitgekeerd worden. 10°. Een jaar na haren dood, moest dezelfde som aan de uitvoerders van haren uitersten wil worden ter hand gesteld, om daarmede eenige harer wilsbeschikkingen te voldoen. 11°. Hare dochter ANNA, non te *Fontenelles*, moest levenslang jaarlijks duizend pond trekken uit de goederen harer grootmoeder, JOHANNA *van Valois*, wanneer deze zou overleden zijn. 12°. WILLEM zou al de schulden zijner voorgangers, Graven van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en Heeren van *Friesland*, ten behoeve dier gewesten gemaakt, betalen; ook die, welke uit den krijg tusschen hem en zijne moeder waren voortgesproten. De oorlogskosten van MARGARETHA in *Beijeren*, waren echter hierin niet begrepen. Doch daarentegen vorderde de Gravin ten 13°. dertigduizend kroonen tot voldoening harer schulden in *Beijeren*. 14°. WILLEM zou zich niet met *Henegouwen* moeijen, maar wanneer zij zijnen raad begeerde, zich op eigen kosten derwaarts begeven en er vertoeven, zoolang het haar behaagde. In geval men haar, of *Henegouwen* vijandig aanrandde, moest hij met al de magt van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* haar te hulp snellen. 15°. Zij moest schadeloosstelling erlangen van al de kosten en nadeelen, welke uit den twist met WILLEM voor haar waren voortgevloeid, en vergoeding voor de inkomsten en voordeelen uit de gezegde gewesten, welke zij sinds de onlusten niet genoten had. 16°. Het behoud harer bede in *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, uit hoofde harer inhuldiging, naar landsge-

bruik en zoo als hare voorgangers genoten hadden, moest haar verzekerd worden. 1339—
17°. Diegenen zouden gestraft worden, welke met verkrachting der grafelijke hoogheid, 1354
op eigen gezag halsregt gedaan hadden. 18°. Den moordenaars van FLORIS *van Haemstede* en van eenige andere Edelen, moest eene zoenboete worden opgelegd. 19°. Kosteloos moesten hare gevangen aanhangers, bijzonder de Heeren AELMAN, die met anderen voor hare zaak te *Utrecht* gevangen lagen, in vrijheid gesteld worden, en ongestoord hunne bezittingen genieten. 20°. De dochter des Heeren van *Mourmont*, haar neef, begeerde zij bij zich, om het huwelijk en de goederen dier jonkvrouwe, naar goeddunken, te regelen. 21°. De goederen dergenen, die om harentwil in deze onlusten gesneuveld of ter dood gebragt waren, en haar, naar landsgebruik, konden toevallen, zouden aan de erfgenamen der overledenen komen op de wijze, als de vorige eigenaar die naar landswetten en gebruiken bezeten had. 22°. De zoen, welke door hare tusschenkomst, met de moordenaars des Heeren van *Mourmont* getroffen was, zou gehouden en opgevolgd worden. 23°. De ontvangers, baljuws en rentmeesters, die toen Hertog WILLEM in haren naam regeerde, aangesteld, doch sedert afgezet waren, zonder dat hunne rekening en verantwoording gehoord was, zouden, wanneer zij deze behoorlijk hadden afgelegd, zoowel in haren naam als in dien van WILLEM, voldoening erlangen. En eindelijk 24°. moesten haar de gelden, met welke zij de schulden en nadeelen van Hollanders, Zeeuwen en anderen, behalve van Henegouwers, betaald had, teruggegeven worden, naar luid van het verdrag in *Beijeren* gesloten, volgens welk WILLEM al de schulden voldoen moest (1). Teregt is opgemerkt, dat hier overal de tusschenkomst en uitspraak des Engelschen Konings wordt ingeroepen, hetgeen in de twee vorige ontwerpen van verzoening het geval niet is; en dat MARGARETHA hier hare eischen op verscheidene punten aanmerkelijk inkrimpt (2). In eenen bijzonderen brief aan Koning EDUARD, dringt zij ten sterkste aan op het zesde en negentiende punt van de hem aangebodene voorslagen ter bevrediging (3).

Hertog WILLEM had insgelijks den Koning van *Engeland* tot middelaar aangenomen, en was reeds in het midden van Hooimaand bij dezen Vorst verwacht geworden (4). Het blijkt
niet, dat hij verschenen is; en ook nadat EDUARD hem ten tweedemale vrijgeleide had 12 v. Slagtm.
toegezegd, zond hij slechts zijne gezanten, welke 's Konings nicht MACHTELD, dochter 1351
des Hertogs van *Lancaster*, voor hem ten huwelijk verzochten en hierin slaagden (5).

---

(1) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 188—197 en de aant.

(2) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 187 (3).

(3) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 177.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 800.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 803, 804. Ten onregte derhalve verhaalt WAGENAAR,

1339—1354 Eduard vond zich niet in staat den grooten twist te beslechten. In de hoop den vrede te bevorderen, beval hij, ingevolge de magt hem opgedragen, dat de belegerde sloten en sterkten der Hoeksche Edelen in *Holland* en *Zeeland*, van het beleg ont-
10 v. Winterm. 1351 slagen en tot nadere beschikking, in zijne handen en hoede gesteld zouden worden (1). Margaretha vermaande en gelastte hierop haren getrouwen in het algemeen de nakoming van dit bevel, en verzocht in het bijzonder den Heer van *Duivenvoorde*, het huis
13 v. Winterm. te *St. Gheerdenberghe*, den Heer floris *van der Boekhorst*, het huis te *Vredelant*, en den Heer *van der Lecke*, het huis te *Heemskerk* op te geven (2). Zij droeg tevens aan van duivenvoorde en andere aanzienlijke Edelen den last op, om met den
21 of 29 v. Winterm. Bisschop van *Utrecht* over eenen vrede en de slaking des Heeren aelman te onderhandelen (3). Of dit alles opgevolgd is, blijkt niet, en veeleer mag men het tegenovergestelde vermoeden (4). Zeker is het, dat moeder en zoon steeds in vijandelijke houding tegenover elkander stonden, en Koning eduard zich daardoor gedron-
16 v. Lentemaand. 1352 gen zag, de Keizerin-weduwe en haar gevolg, bij haar vertrek uit *Engeland*, in zijne bescherming te nemen (5). De burgerkrijg dreigde zelfs met vernieuwde woede los te barsten. Margaretha beloofde openlijk vergiffenis en belooning dengenen, welke voor haar het zwaard tegen willem zouden aangorden (6). Als Gravin van
24 v. Hooim. *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en Vrouwe van *Friesland* sloot zij met Bisschop jan *van Arkel* en de stad *Utrecht* een verbond van zoen en vrede, waarbij de Kerkvoogd beloofde, geen verdrag dat margaretha of hare aanhangers konde benadeelen, met Hertog willem aan te gaan, zoolang de oorlog tusschen haar en haren zoon duurde (7). Willem voerde intusschen onder den titel van Graaf, ongestoord het hoog be-

---

D. III. bl. 282, en na hem weder bilderdijk, D. III, bl. 174, dat willem naar *Engeland* overstak, waar hij met machteld *van Lancaster* in het huwelijk trad. Willem bevond zich den 15 v. Slagtmaand te *Zierikzee*, den 22sten welligt te *Leiden*, en den twaalfden van Wintermaand in *'s Hage*, waar hij zich tot het begin des volgenden jaars heeft opgehouden. Zie v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 804—808.

(1) v. d. bergh, *Gedenkst.* bl. 235—239. v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 805.

(2) v. d. bergh. *Gedenkst.* bl. 233—235.

(3) v. d. bergh, *Gedenkst.* bl. 239.

(4) Zie willems brieven van den 13 van Zomermaand en 24 van Hooimaand 1352, bij v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 809, 810.

(5) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 809.

(6) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 810.

(7) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 810—813.

wind uit over *Holland* en *Zeeland.* De Koning van *Engeland* zelfs benoemde gemag- 1339—1354
tigden, om met hem over een altijddurend verbond van vriendschap te onderhandelen (1). Dit echter kwam, naar het schijnt, niet tot stand. Immers zond de Koning 10 v. Win-term.
eenige maanden later, den Hertog van *Lancaster* met hetzelfde doel herwaarts, en tevens om den vrede tusschen de Keizerin-weduwe en WILLEM te bewerken (2). Doch ook deze 1352
onderhandelingen liepen vruchteloos af. EDUARD schijnt zich nu geheel aan de zaak te 14 v. Wijnm.
hebben onttrokken. Althans MARGARETHA en WILLEM lieten de slissing hunner geschil- 1353
len aan JAN *van Beaumont* en WALRAVEN *van Luxemburg* over, welke eindelijk in 7 v. Win-term.
beider tegenwoordigheid en met wederzijdsche goedkeuring, het volgende bepaalden: 1°. Hertog WILLEM zal zijne moeder ootmoedig om vergiffenis bidden, welke hem ook 1354
op eene heusche wijze zal verleend worden. 2°. Alle gevangenen van wederzijde zullen geslaakt en in hunne goederen, die zij vóór het uitbarsten dezer twisten bezaten, worden hersteld. 3°. *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* zullen op nieuw aan WILLEM, tegen een nader te bepalen jaargeld aan MARGARETHA, worden afgestaan; en 4°. WILLEM zal op *Henegouwen* geene aanspraak mogen maken, zoolang zijne moeder leeft (3). Toen de Hertog aan het eerste punt der overeenkomst voldaan had, stond hem MARGARETHA, bij overgifte van eenen stroohalm, naar de gewoonte dier tijden, deze landen als erfelijk goed volkomen af (4). WILLEM verleende sedert bij opene brieven, een ontslag van alle schuld wegens »doodslaghe, roof, brande, schattinghe (brandschatting), vechtenisse van lyve, vanghenisse, brekinghe van huysen ende van vesten," in den oorlog tusschen hem en zijne moeder gepleegd (5). De Hoeksche Edelen keerden in het land terug, betrokken weder hunne sloten, en weldra deelden de aanzienlijksten van hen, zelfs DIRK *van Brederode*, de ergste zijner vijanden, in het vertrouwen des Vorsten (6).

MARGARETHA overleefde deze verzoening niet lang. Zij stierf den drie en twintigsten van Zomermaand dertienhonderd zes en vijftig te *Valenciennes*, waar zij ook begraven is (7). Hare daden kenmerken eene vrouw, die het noch aan bekwaamheid om te

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 816.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 820.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 824, 825.

(4) V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 62.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 838, 839, 840, 841, 842, 853.

(6) Dit blijkt uit onderscheidene brieven bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 821, 826, 835. Verg. DE JONGE, *Verh. o. d. H. en K. Twist.* bl. 262.

(7) V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 62. uit de *Regist. v. d. Leenkam.* BILDERDIJK, D. III. bl.

1339—1354 regeren, noch aan staatkundig beleid, noch aan persoonlijken moed mangelde. Slechts waren hare krachten te zwak voor de moeijelijke taak, en welke zelfs elken man te zwaar zoude geweest zijn, om voor de uiteenloopende belangen harer graafschappen te waken, deze gewesten uit den diep vervallen toestand op te heffen, in welken een oorlogzuchtig en spilziek Vorst hen gebragt had, daarenboven eene magtige partij binnen 's lands te bedwingen en tevens, na den dood haars echtgenoots, voor de belangen van haar huis in het verwijderde *Beijeren*, ja in het geheele Duitsche Rijk, te zorgen. Van trotschheid en ijdelheid kan zij evenmin geheel vrijgepleit worden, als van onvoorzigtigheid in het uitdeelen van groote giften, om zich in het naauwelijks verkregen gebied te handhaven, ofschoon zij als Gravin daartoe het regt en de magt bezat, en hierin slechts het voorbeeld harer voorgangers volgde. Getuigen hare veelvuldige pogingen tot verzoening met haren wederspannigen zoon van gematigdheid en vredesgezindheid, niet minder getuigt van menschelijkheid, toen zij vóór hare reis naar *Engeland* om hulp, nog eenmaal, hoewel te vergeefs beproefde, om door tusschenkomst van hare moeder en haren oom, de zaak met WILLEM bij te leggen, ten einde bloedvergieten te voorkomen. Evenzeer pleit voor haar hart, de ijver met welken zij, te midden harer eigene ongelukken, voor de belangen harer gebannen of gevlugte vrienden en aanhangers zorgde. De standvastige trouw met welke zij den Keizer in zijne tegenspoeden en in de moeijelijkste omstandigheden met raad en daad ondersteunde, maken haar achtingswaardig als gade; terwijl de eensgezindheid, in welke zij met den voorzoon haars echtgenoots, LODEWIJK *van Brandenburg*, en al de overige leden van haar geslacht leefde, haar als moeder, dochter en bloedverwante in een beminnelijk licht vertoont (1). Niet minder herkent men in haar de gemoedelijke Christin als de

---

177, blijft evenwel nog WAGENAAR volgen, die op gezag van VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 87 of het *Chron. de Holl.* bij MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 567, en het *Goudsch. Kron.* bl. 107, het afsterven van MARGARETHA op den 30sten van Herfstmaand 1355 geplaatst had. Door J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 19. p. 265, *de Oude Holl. Div. Kron. Div.* 24. V. GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* en het *Magn. Chron. Belg.* p. 335 wordt haar dood in het jaar 1356 gesteld.

(1) Verg. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 85, 86, 260. V. KAMPEN, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 158—160. De trekken met welke BILDERDIJK in zijne zoogenaamde *Geschiedenis des Vaderlands*, » een werk," gelijk de Heer GROEN VAN PRINSTERER, *Archives de la maison d'Orange Nassau*, T. I. p. 31, naar waarheid zegt, » den schrijver onwaardig," het karakter dezer merkwaardige en ongelukkige Vorstin afschetst, dragen zoo zeer het merk van 's mans bekrompene eenzijdigheid en berusten op zulke onbewezene, uit de lucht gegrepene en dikwerf geheel valsche onderstellingen, dat zij hunne eigene wederlegging met zich voeren. Ook hier heeft BILDERDIJK zich weder onverantwoordelijk schuldig gemaakt aan hetgeen hij met zoo veel regt in den geschiedschrijver gispt, wanneer hij D. III, bl. 157 zegt: » Men volgt veelal den verkeerden weg; en begint

teederhartige moeder, wanneer zij den Koning van *Engeland* ten krachtigste aanspoort, 1339—1354
om tusschen hare beide zonen, LODEWIJK en WILLEM, eenen goeden en vasten vrede te stichten, » opdat hare ziel met niets na haren dood mogt bezwaard zijn (1).” Niet dan nadat WILLEM, de zoo hoog begunstigde, door het verbreken der voorwaarden, het schenden zijner beloften, het verbannen van hare vrienden, het openlijk sluiten van een verbond met de Hollandsche Edelen en Steden tegen haar, en het opvatten der wapenen, zelfs na eene verzoening in welke hij zijn ongelijk beleden had, hare langmoedigheid op de grootste proef had gesteld, maakte moederliefde in haar gemoed plaats voor het beleedigd gevoel van de Vorstin. Men heeft haar van heerschzucht beschuldigd. Ondertusschen bewijzen hare opdragt van het verbeiderschap over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, en naderhand de volkomen afstand dier gewesten, tegen eene jaarlijksche uitkeering, aan haren zoon, geheel iets anders dan heerschzucht. Slechts toen WILLEM aan de voorwaarden, op welke zij hem het gebied had afgestaan, niet voldeed, eischte zij het hoog bewind over die graafschappen terug, van welke zij nu weder, hoezeer dan ook ten onregte, begreep, de wettige Landsvrouw te zijn, hetgeen zelfs door WILLEM meer dan eens erkend is geworden (2). Maar door deze erkentenis van de regten zijner moeder als Gravin van *Holland* en *Zeeland*, heeft hij ook het vonnis van *overweldiger* over zich en zijn aanhang uitgesproken. Bijna algemeen werd en wordt dan ook de Hoeksche partij, bovenal in den oorsprong, als de *regtvaardigste* beschouwd, welke, naar het gevoelen van HUGO DE GROOT, » niet is geweest eene factie, maar een deel van de onderdanen van 't Land, die volstandig bleven in haar devoir, om de wetten, usancien, vrijheden en gerechtigheden van 't Land voor te staan, die van de Kabeljaauwschen werden gecontrarieerd (3).”

---

met de Historische personen een karakter te geven, en plooit dan de daden naar dat arbitrair gegeven karakter, in plaats van de ontwijfelbare daden in zich zelven te beoordeelen, en daaruit de karakters op te maken: en dit heeft geheel den geest der geschiedenis bedorven.” Wie heeft ooit meer dan BILDERDIJK zelf, deze waarheid door zijn voorbeeld gestaafd?

(1) V. D. BERGH, *Gedenkst.* bl. 190.

(2) Zie den brief van den 7den v. Wintermaand 1354, waarin hij de regten en het gezag zijner moeder als Gravin, onbewimpeld erkent en zegt: » onse lieve *Vrouwe* en moeder heeft die Graefschap van *Hollandt*, en van *Zeelandt*, ende Heerlijckheit van *Vrieslandt*, vrijlick quite geschouden, ende ons overgegheven met allen hoeren toebehoren.” V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 824.

(3) *Hist. Consultatiën.* D. III. bl. 606, aangehaald door den Heer Mr. H. C. VAN HALL in zijne doorwrochte verdediging van HENDRIK *van Brederode*, Amst. 1844, bl. 13. Verg. DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten*, bl. 255—261. V. KAMPEN, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 158 en de

1339— 1354 UTRECHT. OVERIJSSEL. DRENTHE. De tweespalt in *Holland* had inmiddels het *Sticht* van het onteerend gezag bevrijd, welk WILLEM III en WILLEM IV daarin uitoefenden. Door den invloed van den laatstgenoemden Graaf, zweefde, na den dood van Bisschop JAN *van Diest*, de keuze der kapittelheeren tusschen den Utrechtschen Kanonik JAN *van Arkel*, welken hij had voorgedragen, en JAN *van Bronkhorst*, Proost van *Oudmunster*, die te voren nog eens verkoren geweest was en wien Hertog REINOUD van *Gelre* had aanbevolen (1). Doch Paus BENEDICTUS XII verklaarde bij
1 v. Hooim. 1340 eenen brief, dat hij de vervulling des opengevallen zetels aan zich behield; en nu bleek hoe onvoorzigtig men bij de vorige Bisschops-verkiezing gehandeld had, door de tusschenkomst der Pauselijke magt in te roepen en zich daaraan te onderwerpen (2). Hij verwierp de beide mededingers en benoemde NICOLAO DI CAPUCIO (NICOLAUS DE CAPUTIIS), een edelen Romein, bijzitter in de geestelijke Rota (*Auditor Rotae*), en Proost te *Deventer*, tot Bisschop van *Utrecht* (3). Het schijnt, dat de nieuwe Kerkvoogd zich niet van zijne betrekking aan het Pauselijk Hof wilde ontslaan (4). Hij zond althans eenen stedehouder (*vicaris*) naar het *Sticht*, welke, wegens den verwarden en

---

Schrijvers aangehaald door den Hoogl. TIJDEMAN, in zijne *Verh. over de H. en K. Twisten.* bl. 60. Hoewel deze Geleerde in het genoemde werkje, van een tegenovergesteld gevoelen is, verklaart hij echter later in de *Bijv. en Aant.* op BILDERDIJK's *Geschiedenis*, dat hij, »ondanks zijnen eerbied en achting voor den grooten Dichter, niet met hem zóózeer partij wil kiezen tegen MARGARETHA en voor WILLEM." D. III. bl. 255. Het is eene juiste opmerking van den Heer VAN HALL, t. a. p. bl. 13, 208, dat »ofschoon reeds in den zoenbrief van FILIPS van *Bourgondië* met JAKOBA van *Beijeren*, het verwijten van Hoeksch- of Kabeljaauwschgezindheid ernstig verboden en dit ten strengste door FILIPS onderhouden werd; en HEEMSKERK al in het begin der zeventiende eeuw verklaarde, dat die partijschappen niet alleen *buiten dadelijkheit*, maar zelfs *bijna geheel uit de gedagten en geheugenisse waren geraakt*, BILDERDIJK echter, zijne geschiedenis schrijvende, niet alleen van het nog voortdurend bestaan dezer partijschappen droomde, maar telkens poogde, waar hij die slechts vermoedde, de vonken dier tweespalt uit derzelver asche nog op te rakelen."

(1) DE BEKA, p. 117. HEDA, p. 242.

(2) Zie den brief bij MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 349.

(3) DE BEKA, p. 117. *Batavia Sacra*, D. II. bl. 333, 334. *Rota* is eene regtbank, of liever de voornaamste regtbank van het Hof te *Rome*, bestaande uit twaalf prelaten, die in alle zaken tusschen geestelijke personen vonnis vellen. Zij wordt *Rota* genoemd naar den marmeren vloer van het vertrek waarin men vergadert, en welke het rad van een wagen voorstelt. V. RHIJN, Aant. op *Bat. Sacr.* D. II. bl. 336 (3).

(4) GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in Nederl.* D. II. bl. 136.

verachterden staat van zaken, oordeelde, dat de tegenwoordigheid des Bisschops zelve in *Utrecht* gevorderd werd (1). CAPUCIO bedankte hierop nog binnen het jaar, voor de opgedragene waardigheid, tot welker bekleeding hij JAN *van Arkel* bij Paus CLEMENS VI, den opvolger van BENEDICTUS, aanbeval (2). Hij zelf werd later Bisschop van *Vercelli*, ontving in dertien honderd vijftig den Kardinaalshoed, en werd in dertien honderd zes en vijftig als Pauselijk legaat naar *Frankrijk* gezonden; hij overleed in dertien honderd acht en zestig (3). Ofschoon deze Kerkvoogd zijne eigene zorgen niet aan het *Sticht* wilde wijden, en deswege door eenigen niet onder de Bisschoppen van *Utrecht* geteld wordt, toonde hij nogtans zijne belangstelling in het gewest waarvan hij eenmaal den bisschoppelijken titel gevoerd had, en waarin hij nog eene proostdij bezat. Te *Perugia* in *Italië*, alwaar eene hoogeschool bestond, stichtte en begiftigde hij eene school of *Collegium*, om bekwame jongelingen te onderhouden en tot god- en regtsgeleerden te vormen. In gevolge zijner instelling, mogten de Bisschop, de Deken en het kapittel van *Utrecht* twee kweekelingen, van welke de een altijd, zoo mogelijk, uit het gebied der Deventersche Kerk moest zijn, derwaarts zenden, alwaar zij zes jaren van al het noodige voorzien werden (4). Van dit voorregt is dikwerf gebruik gemaakt, en onderscheidene getuigenissen door de Bisschoppen van *Perugia* aan Utrechtsche kweekelingen gegeven, zijn in afschrift bewaard gebleven (5). 1339—1354

Ondertusschen hadden de kapittelheeren, wier keuze zich op JAN *van Arkel* bepaald had, de voogdijschap over het bisdom voor twee jaren, aan Graaf WILLEM IV van *Holland* opgedragen, welke van zijnen kant beloofde, den door hen verkoren Bisschop en het stift te beschermen (6). De benoeming van CAPUCIO gaf aanleiding, dat hij en Hertog REINOUD van *Gelre* hunne oude verbonden over de Stichtsche zaken vernieuw- 25 v. Hooim. 1340

(1) *Magn. Chron. Belg.* p. 326. Doch HEDA, p. 242, *de vermeerderde* BEKA, bl. 228, en het *Chron. de Traj.* p. 349, melden, dat deze Kerkvoogd van zijne waardigheid is afgestapt, op het berigt van zijnen Vicaris, dat het wereldlijk regtsgebied te *Utrecht*, door niemand dan door den Bisschop zelven kon beheerd worden. Zie VAN RHIJN op *Bat. Sacra*, D. II. bl. 336 (4). Beide oorzaken kunnen CAPUCIO tot zijn besluit gebragt hebben.

(2) DE BEKA, p. 117 en de boven aangehaalde Schrijvers.

(3) BUCHELIUS ad BEKAM, p. 117 (a).

(4) *Magn. Chron. Belg.* p. 326. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. p. 253. REVIUS, *Daventr. Illustr. Lib.* I. p. 72.

(5) *Bat. Sacra.* D. II. bl. 335.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 642, 643.

1339—1354 den en wederzijds beloofden, elkander niet te verhinderen in het genot der goederen, welke zij in handen hadden (1).

21 v. Lentemaand 1341 Eene groote weldaad bewees derhalve CAPUCIO aan het *Sticht*, door den gunsteling van WILLEM IV, den even vredelievenden als krijgshaften JAN *van Arkel*, die te voren roem in de wapenen gezocht, en eerst kort geleden den geestelijken staat omhelsd had, tot zijnen plaatsbekleeder op den Utrechtschen zetel aan te bevelen (2). Als zoon van JAN XII, Heer van *Arkel*, en ERMGARDE, de eenige dochter des Graven OTTO van *Kleef*, uit een der magtigste adellijke geslachten van *Holland* ontsproten, in de volle kracht der jeugd, standvastig en moedig van aard, begaafd met een vlug verstand, evenzeer uitstekende door lofwaardige zeden als uitgebreide kundigheden, en meer dan gewoon bedreven in de Gewijde Schriften, scheen JAN *van Arkel* de man te zijn, geschikt om het *Sticht* uit den vervallen staat op te heffen (3). Hij werd te *Avignon*, alwaar hij zich bevond, door Paus CLEMENS VI tot Bisschop 20 v. Slagtm. 1342 van *Utrecht* benoemd, en door den Kardinaal GANCELINUS, Bisschop van *Albano*, plegtig ingewijd (4). Doch niet vóór Grasmaand des volgenden jaars kwam hij te *Utrecht*, en werd met de levendigste vreugde ontvangen (5). Bij zijne intrede bevestigde 26 v. Grasmaand 1343 hij de stad in hare aloude voorregten, en beloofde die te handhaven (6). Met onverpoosden ijver trachtte hij de vervallen zaken van het *Sticht*, dat geheel van de naburige Vorsten afhankelijk was, te herstellen, en loste binnen twee jaren, onderscheidene vervreemde sloten (7). Om den schuldenlast van den staat te verligten, brak hij zijne hofhouding op, vertrouwde het bestuur des bisdoms aan zijnen broeder ROBERT 1345 *van Arkel*, Heer van *Asperen*, en vertrok naar *Grenoble*, waar hij met minder kosten en als ambteloos burger leven konde (8). Doch spoedig riepen de vijandelijke wapenen

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 647.

(2) GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in Nederl.* D. II. bl. 137.

(3) Zie de Pauselijke bulle in de *Analecta* van MATTHAEUS, T. V. p. 351; en den brief van Graaf WILLEM IV. bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 634. HEDA, p. 242.

(4) MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 349—352. HEDA, p. 242. *Cron. de Traj.* p. 350. *De vermeerderde* BEKA, bl. 228.

(5) DE BEKA, p. 117. HEDA, p. 242.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 678.

(7) DE BEKA, p. 117. HEDA, p. 242. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 7. p. 263.

(8) DE BEKA, p. 117. HEDA, p. 242. *Cron. de Traj.* apud MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 356. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 11. p. 264.

van WILLEM IV hem naar het *Sticht* terug (1). Den dag op welken het bestand met den Hollandschen Graaf, die inmiddels in *Friesland* gesneuveld was, eindigde, bande hij al de Stichtsche Edelen en leenmannen, welke dien Vorst in den togt tegen *Utrecht* ondersteund hadden. Vele baden om vergiffenis en verwierven die. ZWEDER *van Abcoude*, AREND *van IJsselstein*, en ERNST *van Wulven* echter onderwierpen zich niet. Doch in hetzelfde jaar nog veroverde en slechtte de Bisschop het slot *Wulven*, verwoestte voor een groot gedeelte, de heerlijkheid *IJsselstein*, en dwong den Heer van *Abcoude* tot onderwerping (2). Nu tastte hij den Hollandschgezinden aanhang der GUNTERLINGEN, uit de Lichtenbergers voortgesproten, binnen *Utrecht* aan, die na een hardnekkig gevecht, overwonnen en van welke eenige honderden uit de stad verdreven werden (3). GIJSBRECHT GUNTER, naar het schijnt, hun hoofd en naamgever, JAN VAN LEEUWENBERG, HERMAN VAN DEN RIJN, GROTE GIJSENZOON, JAN VAN UTENWEERDE, GIJSBRECHT JANSZ en KLAAS VAN DEN PUTTE ontzette hij, met toestemming der stedelijke regering, van hun burgerregt en bande hen uit *Utrecht*, dewijl zij met den Graaf van *Holland* zamengespannen hadden (4). Hierop plunderde en verbrandde hij *Eemnes*, dat zich der bisschoppelijke gehoorzaamheid onttrokken had, doch konde het vooreerst nog niet aan zijn gezag onderwerpen (5). Er bleek intusschen uit, wat *Holland* van den wakkeren Kerkvoogd te wachten had; en Vrouwe MARGARETHA, bezorgd voor de veiligheid harer staten, sloot met hem een verdrag voor twee jaren (6). De Bisschop besteedde deze rust tot inwendige verbetering van zijn gebied. Hij omringde de stad *Rhenen* met eenen muur, en kocht het slot *Laghe* met de toebehoorende goederen ten behoeve van het *Sticht*. Den Duitschen Ridders, wier verblijf, voorheen buiten de stad *Utrecht*, door Graaf WILLEM IV verwoest was geworden, ruimde hij eene plaats in op den *Springweg* nabij de *St. Mariekerk*, alwaar eene kerk en klooster gesticht werd dat eeuwen lang onder den naam van het *Duitsche Huis* bekend geweest is. De domkerk verfraaide hij met een altaar ter eere van den Evangelist JOHANNES, waarbij

1339—1354

11 v. Slagtm. 1345

12 v. Louwmaand 1346

20 v. Hooim.

31 v. Oogstmaand

(1) Zie hiervoor, bl. 154—156.

(2) DE BEKA, p. 118. HEDA, p. 243. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 15. p. 267.

(3) HEDA, p. 243, 252 (p). J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 5. p. 269. *De vermeerderde* BEKA, bl. 239. *Chron. Tiel.* p. 349. Verg. hiervoor, bl. 54.

(4) Zie den banbrief bij BUCHELIUS ad HEDAM, p. 252. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 703, 704, 719.

(5) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXVIII. c. 16. p. 267. *De vermeerderde* BEKA, bl. 233.

(6) DE BEKA, p. 119. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 1. p. 268. *De vermeerderde* BEKA, bl. 238.

1339—1354 hij zijnen broeder, ROBERT *van Arkel*, welke in eenen veldslag tusschen de Luikenaars en hunnen Bisschop gesneuveld was, met de uiterste pracht liet begraven. Doch bovenal maakte hij zich verdienstelijk, dat hij *Overijssel*, namelijk het huis te *Vollenhove* met *Salland*, en het huis te *Goor* met *Twente*, door zijnen voorganger aan *Gelre* verpand, tegen voldoening van eenen aanzienlijken losprijs, onder het bisschoppelijk bewind terugbragt, Zijne Edelen en steden kwamen hem daarbij met hunne geldmiddelen te hulp, en hij stelde voor de terugbetaling, de sloten *Horst* en *Stoutenburg*, nevens eenig regtsgebied in het *Neder-Sticht*, ten onderpand (1). Door dit alles echter was de schatkist ten eenenmale uitgeput, en JAN *van Arkel* besloot, even als vroeger en met hetzelfde doel, zich naar *Frankrijk* te begeven. Het bestuur des *Stichts* vertrouwde hij in zijne afwezigheid aan zes voogden, den Kanonik ZWEDER UTERLOO, JAN, Heer van *Kuilenburg*, HENDRIK, Heer van *Vianen*, en de Ridders JAN VAN WOUDENBERG, GIJSBERT VAN STERRENBURG en JAKOB VAN LICHTENBERG. Hierop vertrok hij naar *Verdun* en voorts naar *Tours* waar hij ingetogen en zuinig leefde. Ondertusschen kweten de voogden zich kwalijk van hunne pligten; en toen de Bisschop, tegen het einde van het verdrag
1348 met *Holland* terug kwam, vond hij het *Sticht* met nieuwe schulden bezwaard (2). Dit belette hem evenwel niet, de wapenen tegen de Hollanders op te vatten en hun *Eemnes* te ontweldigen (3). Hertog WILLEM, Verbeider der graafschappen *Holland* en *Zeeland*, bragt eene groote krijgsmagt bijeen en daagde den Bisschop, wiens ben-
6 v. Herfstmaand. den de landen van *Amstel* en *Woerden* verwoestten, tot eenen veldslag tusschen *IJsselstein* en *Jutfaas* uit. Hier sloeg hij zijn leger neder, en legde *Jutfaas* in kolen. De vijandelijke inval van GIJSBERT *van Bronkhorst* in *Twente* en het verbran-

(1) HEDA, p. 243. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 5. p. 269, 270. *De verm.* BEKA, bl. 234. *Chron. de Traj.* in MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 360. T. II. p. 670. *Chron. Tiel.* p. 346, 347. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 724. J. A LEYDIS in l. c. en met hem PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII, p. 259 verhaalt, dat *Overijssel*, door JAN *van Diest* tegen 43000 pond Tournois aan *Gelre* verpand, voor 60,000 gouden Geldersche schilden gelost werd. *De verm.* BEKA en het *Chron. de Traj.* in l. c. spreken van 60,000 gouden realen, welke door het *Chron. Tiel.*, p. 346, op 72,000 gebragt worden. GLASIUS noemt 16,000 gouden Rijders, doch op welk gezag is ons onbekend. *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 143. Volgens de overeenkomst zelve, bedroeg de losprijs 49,000 pond oud geld. Zie NIJHOFF. *Gedenkw.* D. II. bl. XXVI—XXVIII, en de aant.

(2) HEDA, p. 243. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 7, 9. p. 270. *De verm.* BEKA, p. 239. SUFFRIDUS PETRI, *in appendice ad* BEKAM, p. 141.

(3) Zie hiervoor, bl. 169. Bij nader onderzoek, komt het ons voor, dat de Hollandsch-Utrechtsche krijg een ander beloop heeft gehad, dan door ons, op de zoo evengemelde plaats is voorgesteld. Verg. GLASIUS, *Gesch. d. Christ. K. in Nederl.* D. II. bl. 145.

den van het bisschoppelijk huis te *Goor*, stemden JAN *van Arkel* tot vrede met WILLEM, en door tusschenkomst des Hertogs van *Braband*, des Graven van *Kleef* en des Heeren van *Beaumont*, werd een wapenstilstand tot den elfden van Slagtmaand eerstkomende gesloten (1). De Utrechtsche Kerkvoogd nu de handen ruim hebbende, trok onmiddellijk naar *Overijssel*, om zich op den Gelderschen Edelman te wreken. 1339—1354 12 v. Herfstmaand 1348

GIJSBERT, Heer van *Bronkhorst*, was toen het hoofd van het oud adellijk geslacht van dien naam, en in het onverdeelde bezit dier aanzienlijke goederen in de vruchtbaarste streek langs den regter oever des *IJssels*, op welken hij, even als zijne voorzaten, al de regten van het heerlijk gezag uitoefende. Bovendien had zijne echtgenoote, aan het grafelijk huis van *Kleef* vermaagschapt, hem rijke en uitgestrekte bezittingen in *Braband* aangebragt. Hij moet ook regten op de heerlijkheid van *Borkulo* gehad hebben, en het bezit van *Batenburg*, het erfgoed zijner moeder, konde hem, sedert zijn eenige broeder in den slag bij *Walef* gesneuveld was, niet ontgaan. Zijne ridderlijke waardigheid, zoo wel als zijne geboorte en rijkdom, verschafte hem steeds eene eerste, doorgaans de eerste plaats in 's Hertogs raad, en onder de Edelen welke zich als vrije leenmannen aan den Gelderschen Vorst verbonden hadden, scheen er geen te zijn, die zich van eenen meer duurzamen en beslissenden invloed op de algemeene landszaken kon verzekerd houden (2). Wat hem bewogen hebbe de wapenen tegen den Bisschop van *Utrecht* op te vatten, is onzeker. Men meent, dat hij in verstandhouding stond met *Holland* (3); doch het is niet te denken, dat in dit geval, Hertog WILLEM in eenen wapenstilstand met den Bisschop zou bewilligd hebben, op het oogenblik, dat zijn bondgenoot het *Sticht* van eene andere zijde aanviel en hem daardoor eene afleiding bezorgde, welke de strijdkrachten des Kerkvoogds verdeelde. Hoe dit zij, de vijandelijkheden welke VAN BRONKHORST in het *Boven-Sticht* pleegde, werden door den Bisschop in het bijzonder op de heerlijkheid *Borkulo* gewroken, wier landerijen hij verwoestte, het dorp met eenige bijgelegene huizen aan de vlammen opofferde, en een grooten roof medevoerde. VAN BRONKHORST, alleen niet bestand tegen 's Bisschops overmagt, wendde zich om hulp tot Hertog REINOUD van *Gelre*, welke aan JAN *van Arkel* den vrede opzeide en met *Holland* dat verbond van onderlinge bescherming aanging, waarin tevens de beide staten het oppergezag over het Utrechtsche bisdom onder elkander verdeelden, en wederzijds beloofd werd, 3 v. Slagtm.

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 9. p. 270. HEDA, p. 243. *De vermeerderde* BEKA, bl. 240. v. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 754, 755. Verg. hiervoor, bl. 170.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXVIII, XXIX.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXIX.

1339—1354 dat *Gelre* in het *Boven-Sticht*, en *Holland* in het *Neder-Sticht* zonder mededinger zoude blijven (1). In dezen hagchelijken toestand, verloor de bedreigde Kerkvoogd den moed niet. Terstond wendde hij zich tot die Edelen, zijne leenmannen, aan gene zijde des *IJssels*, welke, het zij door leenpligt of erkenning van landshoogheid aan den Gelderschen of den Hollandschen Vorst verbonden, gewoon waren, dengenen te ondersteunen van wien zij zich het meeste voordeel of de rijkste belooning beloven konden. Hij vond krachtigen steun in ZWEDER, Heer van *Voorst*, uit een der oudste en aanzienlijkste geslachten van *Overijssel* gesproten, in den Heer van *de Kuinder*, en in FREDERIK *van de Eese* of *van Hekeren*, wien hij onder den titel van Stadhouder, de bescherming van *Salland*, *Twente* en de heerlijkheid *Diepenheim* tegen vreemd geweld aanbeval. Men vindt geene bijzonderheden van dezen krijg opgeteekend, welke, naar de wijze van oorlog voeren in dien tijd, hoofdzakelijk in het belegeren van sloten, het plunderen en verbranden van dorpen, het verwoesten van landerijen en in het heffen van brandschattingen zal bestaan hebben. Slechts weet men, dat de Heer van *Voorst* kort na de vredebreuk, het huis te *Keppel* aan den *Ouden IJssel*, ten behoeve des Bisschops belegerde (2).

8 v. Louwmaand 1349

Even als in het *Boven-Sticht* tegen de Gelderschen, trachtte JAN *van Arkel* zich in het *Neder-Sticht* tegen de Hollanders te sterken. Uit dien hoofde sloot hij een verdrag met JAN *van Kuilenburg*, Heer van *Woudenberg*, welke hem vierduizend pond zoude voorschieten, en wien hij de bewaring van het slot *Stoutenburg* en het schout-ambacht van *Eemland* opdroeg (3). Hierop trok hij zijne magt bijeen en viel in *Holland*. *Oudewater* werd stormenderhand door hem ingenomen, geplunderd en verbrand. De zege was echter met bloed gekocht. Vele Stichtsche Edelen en aanzienlijke burgers van *Utrecht*, onder andere twee broeders uit het geslacht van LICHTENBERG, waren gesneuveld. Met nog meer geluk bestreed hij de Hollanders in een hevig en langdurig gevecht nabij *Schoonhoven*, veroverde achttien banieren, maakte zich meester van een rijken buit, en voerde de Ridders GIJSBERT *van Langerak*, HERBERT *van Liesveld* en KOENRAAD *van Oosterwijk*, nevens een groot getal

12 v. Zomermaand.

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 9, 10. p. 271. HEDA, p. 243. *De vermeerderde* BEKA, bl. 240. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 259. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 755. NIJHOFF, *Gedenkw.* D. II. *Oork.* bl. 36. Hiervoor, bl. 171.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 10. p. 271. HEDA, p. 243, 244. *De vermeerderde* BEKA, bl. 240. H. BRUMANI, *Res Transisal.* p. 124. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 259. NIJHOFF, *Gedenkw.* D. II. bl. XXXI—XXXIV.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 759.

gewapenden, als krijgsgevangenen met zich (1). Met verhaaste schreden was hij voort- 1339—1354
gerukt, want op den dag van het gevecht, sloot Hertog WILLEM te *Rotterdam* een verbond met de Edelen en steden van *Zuid-Holland*, om de grenzen aan den kant van *IJsselstein*, tegen de magt des Bisschops te beschermen (2). De vijandelijkheden werden 24 v.
spoedig weder door een bestand tot St. Maartensdag van het volgende jaar geschorst (3). Oogstmaand.
De Bisschop had insgelijks een vredesverdrag met den Hertog van *Gelre* aangegaan. 1349
Toen de wapenen nedergelegd waren, eischte de Heer van *Voorst* vijfduizend oude schilden voor de kosten van het beleg van het huis te *Keppel*, en FREDERIK *van Hekeren* twee en veertig duizend twee honderd schilden tot schadeloosstelling van hetgeen hij in den Gelderschen krijg, ten behoeve van het *Sticht* had opgeofferd. Deze laatste schuldvordering werd in het volgende jaar met nog dertien duizend schilden verhoogd, welke VAN HEKEREN begeerde voor het beteugelen en afweren der vijandelijkheden van eenige Munstersche Edelen en Ridders, die met eene magt van ruiters en voetknechten het bisschoppelijk gebied in *Overijssel* verwoest hadden. JAN *van Arkel*, niet in staat deze verbazende schuld te voldoen, moest aan FREDERIK *van Hekeren* geheel *Salland* en *Twente* in pandschap afstaan, zoodat hij in *Overijssel* niets dan *Vollenhoven* voor zich overhield. Doch ook dit gedeelte eischten de zes voogden, welke hij, tijdens zijn verblijf in *Frankrijk*, over het *Sticht* had aangesteld, tot voldoening van opgeschoten gelden. Daarenboven begeerden zij het bisdom aan deze zijde des *IJssels* tot onderpand, en dertig jaren lang het bestuur van het *Sticht* tegen eene jaarlijksche uitkeering van twee duizend pond. Verontwaardigd over zulk eenen voorslag, welke niets minder bedoelde dan hun het geheele bewind in handen te stellen, ontzette hen de Kerkvoogd van hun ambt, en droeg het algemeen bestuur des bisdoms aan den kanonik GERARD VAN VEEN op. Hij zelf zoowel te einde raad als te einde geld, begaf zich, door slechts zes ruiters vergezeld, naar *Rome*, om daar af te wachten, wat de tijd baren zoude (4).

Inmiddels was een bestand tusschen het *Sticht* en ARNOUD, Heer van *IJsselstein*, een oproerig leenman des bisdoms, geëindigd (5). De Maarschalk van het *Sticht* toog

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 12. p. 272. HEDA, p. 244. *De vermeerderde* BEKA, bl. 241. SUFFRIDUS PETRUS *in Appendice* ad BEKAM, p. 141. *Chron. Tiel.* p. 352.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 761.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 12. p. 272. *De vermeerd.* BEKA, bl. 241.

(4) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 10, 13. p. 271, 273. HEDA; p. 244, *de vermeerd.* BEKA, bl. 240, 242—244. H. BRUMANI *Res Transis.* p. 124. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXXIV.

(5) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 15. p. 273. Verg. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 725.

1339—1354 deswege voor *IJsselstein* en dwong, na eene zware belegering van vijf weken, de stad en haren heer zich weder aan het bisdom te onderwerpen (1). De zes mannen of dwingelanden, gelijk zij elders genoemd worden, en die vroeger tot voogden waren aangesteld, hadden zich ondertusschen van het grootste gedeelte des *Stichts* meester gemaakt, en dit noodzaakte de hooge geestelijkheid van *Utrecht*, den Bisschop uit *Rome* terug te ontbieden. De Kerkvoogd trof bij zijne terugkomst zijn gebied in treuriger toestand aan, dan hij het verlaten had, en met een verhoogden schuldenlast bezwaard (2). De Heer van *IJsselstein* was weder tegen hem in de wapenen getreden, hij zelf vond nergens ondersteuning en zag zich bijna van alle onderdanen zoowel als van vrienden, ja, van zijne eigen betrekkingen verlaten (3). Hij bezweek daarom niet, maar zocht en
15 van Bloeim. 1351 vond den besten steun in zichzelven. Na het sluiten van een vredesverdrag met *Holland*, waarin echter de Heer van *IJsselstein* niet begrepen werd (4), maakte hij zich met vreemde hulp meester van het slot *Vredestein* of *Woerstein*, hetgeen kort daarna door de overgave van het kasteel *Beverwaard* gevolgd werd. Nu besloot hij, de zes dwingelanden tot rede te brengen, en bevocht hen met eenen moed te merkwaardiger, dewijl hij bij zijne eigene onderdanen geene medewerking vond, maar alles met
1352 vreemden moest uitvoeren. Door tusschenspraak der kapittelen en van de stad *Utrecht* werd eindelijk bepaald »dat hun een gedeelte der voorgeschoten gelden zonder rente zou teruggegeven worden, waartegen zij den Bisschop eenige plaatsen moesten afstaan." Allen bewilligden hierin behalve ZWEDER UTERLOO, welke het slot te *Eembrugge* niet wilde overgeven (5).

24 van Hooim. De Bisschop, die zich ook met MARGARETHA van *Henegouwen* en hare aanhangers verzoende (6), liet geene gelegenheid voorbijgaan, om zijn gezag uit te breiden en zich te laten gelden. Hij verbood het opwerpen van sterkten of vestingen aan deze
10 van Herfstmaand. zijde des *IJssels*, »om te verhoeden en te stuiten al zulken onraad, last en oorlogen,

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 15. HEDA, p. 244. *De verm.* BEKA, bl. 244.

(2) J. A LEYDIS, *Lib.* XXX. c. 2 zegt, dat JAN *van Arkel* den eersten van Herfstmaand 1351 in *Utrecht* terugkwam. Uit brieven bij VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 791—795, moet men echter besluiten, dat hij reeds in Bloeimaand was teruggekeerd.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 2. p. 277. HEDA, p. 244. *De verm.* BEKA, bl. 246.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 791—795.

(5) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 2. HEDA, p. 244, 245. *De verm.* BEKA, bl. 246. *Chron. Tiel.* p. 358.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D, II. bl. 810—813. Verg. hiervoor bl. 190.

welke voormaals daar uit ontsproten (1).” Stormenderhand bemagtigde hij, na een 1339—1354
hardnekkig beleg van zeventien weken, het slot *Woudenberg*, hetwelk door den zoon van den vorigen eigenaar, die het aan GIJSBRECHT *van Abcoude* verkocht had, in den nacht overrompeld was geworden, en slechtte het tot den grond. Middelerwijl had de Maarschalk van het *Sticht*, het slot *Ruweel*, welks bezetting de omliggende dorpen door gedurige invallen verontrustte, met geweld onder het beheer des Bisschops gebragt. Daarentegen roofden en brandden JAN, Heer *van Kuilenburg* en GIJSBRECHT *van Vianen* uit de sloten *Kuilenburg*, *Vianen*, *Goreel* en *Markenburg*, in het bisschoppelijk gebied; en met hen vereenigde zich weldra ZWEDER, Burggraaf van *Montfoort*. JAN *van Arkel* bragt nu al zijne strijdmagt bijeen en rukte voor het slot *Montfoort*, hetwelk uit een groot stormgevaarte zoo hevig beschoten 13 v. Bloeim 1353
werd, dat de Burggraaf zich ten laatste gedwongen zag, om vrede en genade te smeeken, welke hem tegen eene aanzienlijke som gelds en onder belofte van trouw aan den Bisschop, verleend werden. Na eenen zegepralenden intogt te *Utrecht*, trok de overwinnaar voor het huis *Markenburg* dat negen weken uit verschillende werktuigen zwaar beschoten en toen stormenderhand werd ingenomen. De bezetting werd deels gevangen gemaakt, deels over de kling gejaagd, en de burg geslecht. Kort daarna zond de Bisschop zijn Maarschalk met veel wapentuurs naar het sterke roofslot *Holenstein;* de burgzaten gaven zich spoedig over onder behoud van lijf en goed, en het slot werd met den grond gelijk gemaakt. Hetzelfde lot onderging het volgende jaar het huis te *Goreel*, waarvan zich de Bisschop met geweld meester maakte. Het werd echter GIJSBRECHT *van Vianen* vergund, de muren weder op te 1354
halen, nadat hij met den Bisschop, welke toen het slot *Nieveld* belegerde, eenen zoen getroffen had. Hierdoor de handen meer ruim gekregen hebbende, ontzegde JAN *van Arkel* den vrede aan ZWEDER UTERLOO, welke steeds de overgave van *Eembrugge* weigerde. Door tusschenspraak der steden *Utrecht* en *Amersfoort*, werd hem echter deze sterkte in handen gesteld onder voorwaarde, dat de bewaring van het slot nimmer anders dan aan een burger van *Utrecht* wierd toevertrouwd, opdat de stad of het *Sticht* er geen leed uit zou geschieden. Het slot *Vredelant*, onder JAN *van Diest* aan *Holland* verpand, werd door hem voor zevenduizend pond van den Ridder FLORIS *van den Boekhorst*, den Rentmeester van MARGARETHA van *Henegouwen*, ingelost (2). Uit eenen wapenstilstand met de stad *Stavoren* voor den

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 813.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 3, 4, 5. p. 277—279. HEDA, p. 245. *De verm.* BEKA, bl. 246, 247. *Chron. Tiel.* p. 358, 359. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 817. Verg. hiervoor bl. 65.

1339—1354 tijd van twee jaren gesloten, blijkt, dat hij ook met de Friezen overhoop gelegen heeft; doch van dezen krijg wordt elders geene melding gemaakt (1).

Zoo zag dan JAN *van Arkel* binnen een tijdsverloop van drie jaren, zijne voornaamste schuldeischers tevreden gesteld, de sloten, welke bemagtigd of verpand waren, onder zijn gebied teruggebragt, en zijne meeste vijanden overwonnen of beteugeld. Even werkzaam in vrede als in den krijg, trachtte hij thans met rusteloozen ijver het zoo lang geteisterde *Sticht* weder tot den vorigen bloei en onafhankelijkheid op te voeren. Hij loste de nog uitstaande staatsschulden met eigene opoffering af, herstelde en verfraaide de verwoeste kerken, even als sommige kloosters en in het bijzonder de Utrechtsche Domkerk; en zelf beminnaar der letteren en schrijver van verschillende werken, voorzag hij kerken en kloosters van aanzienlijke boekerijen tot bevordering van wetenschappelijke en verstandelijke beschaving, welke hem na aan het harte ging en waardoor hij zich van de meeste zijner tijd- en ambtgenooten gelukkig onderscheidde. Vrienden en welgezinde onderdanen vonden in hem eenen edelmoedigen beschermer, booswichten en oproermakers eenen gestrengen en onomkoopbaren regter, de behoeftigen eenen edelmoedigen weldoener, godsvrucht en deugd eenen ijverigen beoefenaar (2).

GELDERLAND. Het *Sticht* was nu van alle afhankelijkheid aan *Holland* en *Gelre* ontslagen. Dit laatste gewest had ondertusschen eenen meer aanzienlijken rang onder de Nederlandsche Staten verworven. Het was door Keizer LODEWIJK IV, op verzoek en in bijzijn van Koning EDUARD III van *Engeland*, ter gunste van Graaf REINOUD II op den Rijksdag te *Frankfort* met de grootste plegtigheid, onder toestemming der
19 v. Lentemaand. 1339 zes Keurvorsten, tot een hertogdom verheven (3). *Gelre* was het eerste voorbeeld, naderhand door de Keizers meermalen gevolgd, dat enkele graafschappen en stamgoederen tot dien rang verhoogd werden, welke voorheen slechts aan uitgestrekte gewesten, als *Beijeren*, *Saksen*, *Zwaben*, *Frankenland*, *Lotharingen*, was verleend geworden. Met den verhevener titel stegen de Graven niet alleen in aanzien, maar ook aanmerkelijk in magt, en verkregen nieuwe regten of werden in de oude nader bevestigd (4). REINOUD verwierf voor zich en zijne opvolgers het voorregt, bij de plegtigheid der krooning de kroon den Keizer vooruit te dragen, en hem op de Rijks- of openbare Hofdagen het keizerlijk gewaad om te hangen. Het houden van

---

(1) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 211. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 411, 412.

(2) HEDA, p. 245. SUFFRIDUS PETRUS in *Appendice ad* BEKAM, p. 141.

(3) Zie den verheffingsbrief bij V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. II. *Codex Diplom.* p. 96—100. Verg. hiervoor bl. 109.

(4) V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 254—256. *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 512.

de gewone vier erfelijke ambtenaren der Rijksvorsten, een Hofmeester (Drost), Maar- 1339—1354
schalk, Kamerling en Schenker, het regt van gouden en zilveren munt te slaan, naar de waardij en het gewigt van *Keulen*, *Braband* en *Holland*, en het bezit van het *Rijkswald* werden hem en zijnen wettigen nakomelingen vergund (1). Men vindt het opmerkelijk, dat door de verheffing van *Gelre* tot een hertogdom, de titel van *Graaf van Zutphen* niet met dien van *Teisterband*, *de Veluwe* of van andere landen verdween, wier vereeniging dat hertogdom vormde van hetwelk *Zutphen* daarenboven altijd een der kwartieren uitmaakte. De reden daarvan wordt hierin gevonden, dat *Zutphen* geen leen- maar een erfgoed zijnde, de Geldersche Hertogen een onderscheid hebben willen maken tusschen hunnen eigendom en de gewesten, welke zij van den Keizer hielden. Na REINOUD III zijn zij én met *Gelre* én met *Zutphen* verlijd geworden (2).

Twee dagen na dit uitstekend gunstbewijs des Keizers, ontving de nieuwe Hertog, tegen veertig duizend mark zilver, *Friesland* tusschen het *Vlie* en *de Lauwers*, uitgenomen het gedeelte dat aan *Holland* behoorde, in pandschap van het Rijk (3). 21 v. Lentemaand 1339
Hij verkreeg alzoo meer dan het stadhouderschap over dit gewest, weleer aan zijnen vader opgedragen (4). Doch evenmin als deze, heeft hij zich ooit van dat land meester gemaakt, en alzoo de pandpenningen, indien zij werkelijk betaald zijn, vruchteloos verspild (5). Voordeeliger was hem 's Keizers vergunning, bij eenen vroegeren brief verleend, dat hij Joden in zijne steden en burgen mogt opnemen, laten wonen en van hen de gewone diensten eischen (6). Immers voor deze bescherming lieten zich de Hertogen niet alleen jaargelden betalen, maar zij genoten ook eenige voordeelen van schuldbrieven aan Joden gegeven (7).

---

(1) Zie den verheffingsbrief in den *Codex Diplom.* bij VAN SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 96. W. V. LOON, *Geld. Placaatb.* D. I. bl. 2. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 228. V. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 127. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 616. Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 513, 514.

(2) V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 256—258. *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 514.

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 229. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 616. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 197. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 399.

(4) Zie *Algem. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 448. Verg. hiervoor bl. 104.

(5) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 518.

(6) Zie den brief van den 15 van Lentemaand 1339, bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 397. N°. 349.

(7) V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 518.

1339—1354 Met verhoogden ijver bewees nu REINOUD aan zijnen begunstiger, Koning EDUARD III van *Engeland*, gewigtige diensten tot voortzetting van den krijg tegen *Frankrijk* (1). Meer dan twee en vijftig duizend Florentijnsche guldens bragt hij ten behoeve van dien Vorst bijeen, welke hem daarvoor boven den borgtogt van een groot aantal Engelsche
21 v. Oogstmaand 1339 Grooten, beloofde, zes Ridders als gijzelaars naar *Nijmegen* te zullen zenden (2). Eene maand later zeide hij den Koning van *Frankrijk* de hulde op van al de leenen, die hij van hem hield, en zwoer den Koning van *Engeland* getrouwheid, waarvoor hij een jaargeld van duizend pond sterling ontving (3). Steeds verschafte hij den Vorst nieuwen geldelijken onderstand, en EDUARD verbond niet alleen zijne eigene roerende en onroerende goederen, maar ook die zijner onderdanen, voor de kosten door den Hertog tot bevordering zijner belangen aangewend (4). Zoo ras de veldtogt, na langdurige onderhandelingen, eindelijk met het beleg van *Kamerijk*, dat in de magt der Franschen geraakt was, zou geopend worden, gordde REINOUD het slagzwaard aan. Hij voerde het bevel over de voorhoede van EDUARDS strijdmagt, die uit veertig duizend man bestond. Elders is reeds de uitslag van dezen togt, welke tot niets
1340 beslissends leidde, gemeld geworden (5). Ongetwijfeld heeft REINOUD aan de verdere krijgsverrigtingen deel genomen (6). Het kostte hem intusschen veel moeite, van den
31 v. Bloeim. Koning de terugbetaling zijner kosten te erlangen, en hij verbond zich deswege met den Hertog van *Braband*, om elkander daarin te ondersteunen (7). Niettemin was hij een van EDUARDS afgezanten bij het sluiten van een bestand met *Frankrijk*, en
24 v. Bloeim. 1341 een van 's Konings gemagtigden bij de onderhandelingen over een verdrag van vrede (8). EDUARD was inmiddels naar *Engeland* terug gekeerd. Vruchteloos had hij schatten verspild, om het Fransche rijk, waarvan hij zich reeds den Koningstitel had aangematigd, aan zich te onderwerpen, en was alleen aan REINOUD, behalve meer dan dui-

---

(1) Verg. hiervoor bl. 105—109.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* bl. 399. No. 351.

(3) RIJMER, *Act. publ. Angl.* p. 51 en 111, aangehaald door V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 520.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* N°. 359, 360, 361, 362.

(5) Zie hiervoor, bl. 148, 149. Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 520.

(6) Vergelijk hiervoor, bl. 149—151. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 230—232. V. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 127—129.

(7) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* N°. 366. bl. 418.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 651. Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 522, 523.

zend balen wol, die hij hem op zijne kosten in *Vlaanderen* moest leveren, honderd 1339—
en tien duizend Florentijnsche goudguldens schuldig gebleven, welke hij in drie tijd- 1354
perken beloofde af te lossen (1). Reinoud nam geen deel in den oorlog over de op- 10 v. Wijn-
volging in het hertogdom *Bretagne*, in welken beide Filips en Eduard zich meng- maand 1341
den (2). Uit *Rome* werd hij echter ernstig vermaand, om tot het sluiten van eenen 2 v.
vrede tusschen de Koningen van *Frankrijk* en *Engeland*, naar vermogen mede te Bloei- maand
werken (3). In dertienhonderd drie en veertig werd een bestand voor twee jaren 1342
getroffen.

Na het vertrek der Engelschen uit *de Nederlanden*, keerde Reinoud in zijne staten terug. Het schijnt, dat hij zich voortaan slechts met het beheer zijner eigene zaken bemoeid, en binnen- en buitenlands den vrede bewaard heeft. Vele goederen werden hem, deels vrijwillig, deels gedwongen, in leen opgedragen en door hem weder als zoodanig uitgegeven (4). Door aankoop van het hoog en laag gerigt te *Velp* en het halve gerigt te *Oosterbeek*, bragt hij waarschijnlijk de geheele *Veluwe* onder zijn regtsgebied (5) De stad nevens het hoog en laag gerigt van *Kuilenburg*, waren reeds vroeger onder hem een leen van *Gelre* geworden, hetgeen te voren het slot alleen geweest was (6). Kort daarna hechtte hij *Tiel*, *Zandwijk* en *Herwaarden* voor
altijd aan *Gelre* (7). *Grol* en *Lochem* werden, naar men wil, door hem bemuurd (8). 1 v.
Zeker is het, dat hij het dorp *Venlo* tot eene stad verhief en den inwoners verschei- Herfst- maand
dene vrijheden en voorregten verleende (9). 1343

Niet lang daarna overleed hij plotseling te *Arnhem* in eenen ouderdom van

---

(1) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 379. bl. 427.

(2) v. Spaen, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl 523.

(3) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork* No. 392. bl. 441.

(4) Zie onderscheidene brieven bij Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 402—450. Verg. v. Spaen, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 525—530.

(5) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 434. No. 384 en 385. v. Spaen, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 528. 529.

(6) Zie den brief van den 31 v. Oogstmaand 1339 bij Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* bl. 402. No. 352.

(7) Zie den brief van den 10 v. Herfstmaand 1339 bij Nijhoff, *Gedenkw.* D. I. *Oork.* bl. 403. No. 353. Verg. hiervoor bl. 103, 145.

(8) v. Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 129.

(9) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. *Oork.* No. 404. bl. 450. Pontanus *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 240, 241.

1339—1354 naauwlijks acht en veertig jaren. Sommigen melden, dat hij na het aanhooren 12 v. Wijn-maand 1343 der mis, schielijk van zijne zitplaats opstaande, viel en den hals brak; en het ligtgeloof heeft er bijgevoegd, dat hem dit ongeluk door zijne zuster KLARISSE te *Keulen* voorspeld was, dewijl hij zijnen vader in hechtenis gehouden had. Zijn lijk werd te *Gravendaal* of *Nieuw-Klooster* met treurige praal ter aarde besteld (1). Nevens vier dochters, uit zijn eerste huwelijk ontsproten, liet hij twee minderjarige zonen, REINOUD en EDUARD, achter, van welke de oudste hem opvolgde (2). Hunne moeder ELEONORA van *Engeland*, zijne tweede echtgenoote, ontving als Hertogin-Weduwe de *Veluwe* tot lijftogt. REINOUD had zich van deze vrouw, welke men van melaatschheid beschuldigde, in zijne laatste levensjaren verwijderd.

Vleijers en oorblazers waren hieraan schuld; naar anderen echter, zou het niet te verwonderen zijn, indien eene jeugdige schoone den Hertog beter bevallen had, dan de Engelsche Prinses, welke gansch niet bevallig moet geweest zijn. Hoe dit zij, deze verwijdering gaf aanleiding tot een even zonderling als treffend tooneel. De Hertogin, die den meesten tijd op *Rozendaal* doorbragt, hetwelk zij aanmerkelijk vergroot en verfraaid heeft, trad op zekeren dag, terwijl REINOUD met een luisterrijk gezelschap te *Nijmegen* aan tafel zat, de eetzaal binnen. Zij was slechts in een fijn zijden hemd gekleed, waar over een mantel hing, en hield aan elke hand een van hare zonen. Binnentredende wierp zij terstond den mantel af, ontblootte het geheele bovenlijf, en in tranen losbarstende, wendde zij zich weemoedig tot den Hertog met deze woorden: »O, mijn geliefde Heer, ik smeek u, onderzoek de ziekte »van welke ik zoo onregtvaardig beschuldigd word, want ik ben als andere vrouwen, »en, Gode zij dank, zonder ligchaamsgebreken. Zie hier uwe twee zonen, sterk en »gezond. Door Gods hulp en genade zouden er wel meer zijn, ware zulks door uwe »schuld niet verhinderd. Mogelijk komt eens de tijd, dat *Gelre* onze scheiding betreurt, wanneer men geen Vorst uit ons bloed meer hebben zal." Men heeft opgemerkt, dat hun beider zonen kinderloos overleden zijn, en niet dan ongeveer honderd jaar na deze ontmoeting, een zoon in het huis van *Gelre* geboren werd. De Hertog, verhaalt men, van ELEONORA's zuiverheid overtuigd, werd over zijne ligtgeloovigheid van schaamte en droefheid vervuld; doch overleefde dit voorval niet lang (3).

---

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 242. *Chron. Tiel.* p. 340. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 130. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 530. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. V.

(2) Een uitvoerig berigt over de nablijvende dochters van Hertog REINOUD II, vindt men bij VAN SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 258—264. Beknopt bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. VI.

(3) *Keulsche Kronyk*, bl. 255, aangehaald bij VAN SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 536 (30).

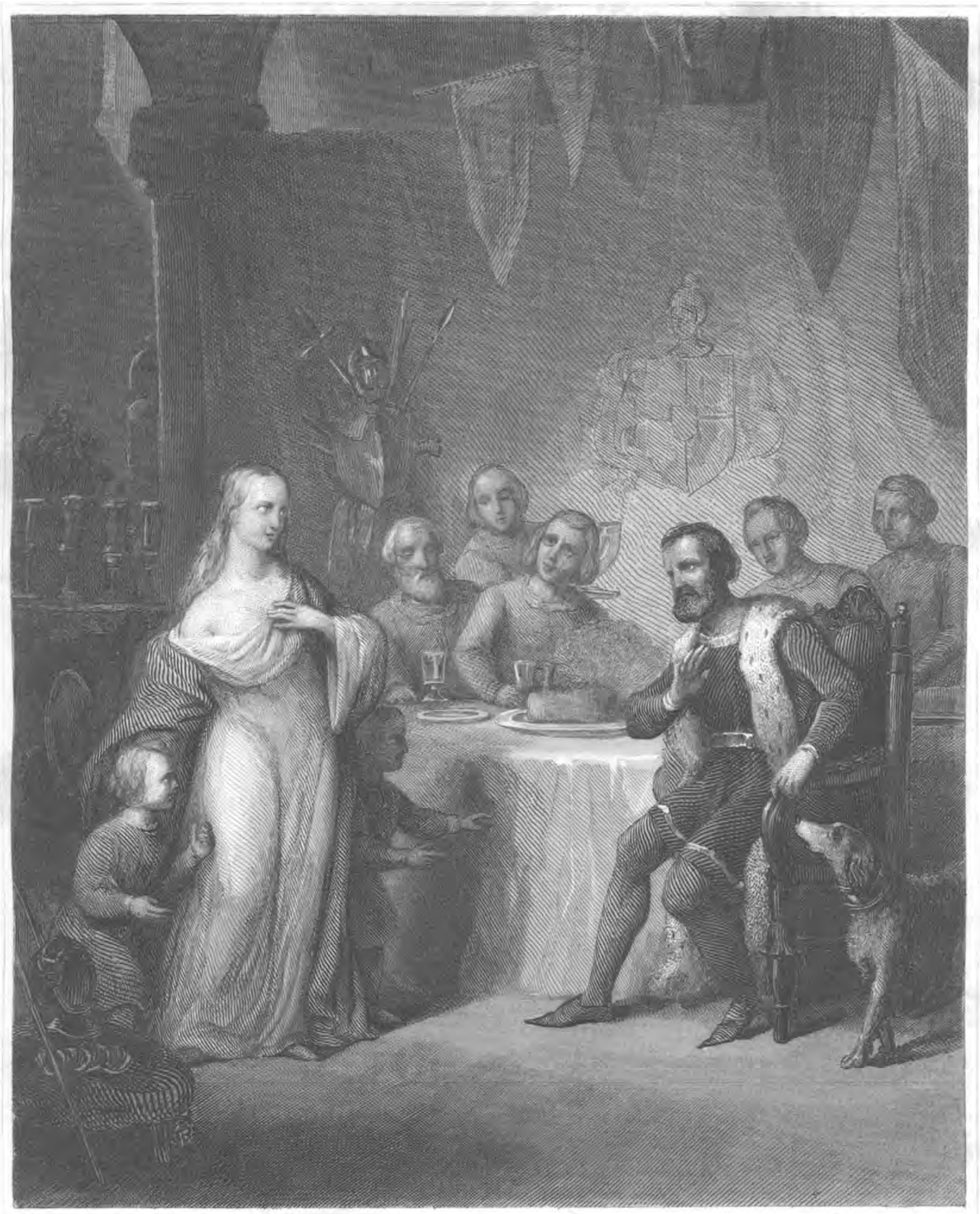

J. W. Kaiser sculps.

ELEONORA VERWIJT HAAR GEMAAL ZIJNE VERWIJDERING.

REINOUD II wordt als een regtvaardig, dapper, milddadig en prachtlievend Vorst beschreven. De oorlogen in welke hij zich wikkelde, hetzij om zijn eigen gebied te beschermen, of om zijne bondgenooten te ondersteunen, bewijzen, dat hij den krijg niet schuwde, hoewel hij meer vredeminnend dan oorlogzuchtig was en gaarne zijne geschillen aan de uitspraak van onpartijdige scheidsregters onderwierp. Met vaste hand had hij de teugels van het bewind, eerst als *zoon des Graven van Gelre*, toen als Graaf en eindelijk als Hertog vier en twintig jaren gevoerd en zijn bestuur, in vele opzigten, weldadig voor *Gelre* gemaakt. Door het aannemen van buitenlandsche leenmannen had hij de grenzen verzekerd, welke door het aankoopen van goederen onder hem voordeelig waren uitgebreid. Hij had zoowel zijn gezag als de inwendige rust van den staat bevorderd, door die onafhankelijke Heeren, welke nog verschillende deelen van zijn gebied gescheiden hielden, door leen- en dienstmanschap aan zich te verbinden, en diegenen te beteugelen, welke, om staatkundigen invloed te verwerven, zich in de geschillen met zijnen vader, tegen hem verklaard hadden. Schoon oppermagtig, versmaadde hij bij de behandeling van de algemeene zaken des lands, den raad der aanzienlijkste Edelen niet, en raadpleegde zelfs met de steden, wier vrijheden hij eerbiedigde en bekrachtigde, wanneer het bijzonder hare belangen gold. Door eigen voorbeeld bevorderde hij het ontslaan der eigenhoorigen, schonk den plattelandbewoners, tot dien tijd de prooi eener willekeurige regtspleging, doeltreffende landregten, en zorgde door bepalingen voor het onderhoud van dijken en waterleidingen. Daar hij naar vermogen den handel beschermde, nieuwe wegen voor de nijverheid ontsloot, en door het uitgeven van woeste gronden en het aanmoedigen van ontginningen den landbouw begunstigde, vermeerderde hij de welvaart der onderdanen en tevens de inkomsten van den Vorst. Deze wijze staathuishoudkunde en de schatten, welke hij met SOPHIA *van Mechelen* behuwde, hadden hem in staat gesteld, de schulden van zijnen voorganger te voldoen, de beleende goederen in te lossen, en zelfs *Overijssel* in pandschap te nemen; maar zij waren niet toereikend geweest, om tevens de kosten eener groote krijgsmagt, hoewel zij gedeeltelijk door *Engeland* bezoldigd werd, of die eener vorstelijke hofhouding, waartoe zijne verheffing tot de hertogelijke waardigheid aanleiding gaf, te bestrijden, zoodat hij eenen zwaren schuldenlast achterliet, en de Hertogin zelfs genoodzaakt was, hare kleinooden bij Joden in *Keulen* te verzetten (1). 1339—1354

VAN BERCHEM, bij PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 241. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 129, 130.

(1) Verg. V. SPAEN, *Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 393, 402, 531—535. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. IV. V.

1339—1354 REINOUD III had naauwelijks elf jaren bereikt, toen hij zijnen vader als Hertog van *Gelre* en Graaf van *Zutphen* opvolgde. De Markgraaf van *Gulik* eischte wel het hertogdom voor zijn oudsten zoon GERARD, verloofd aan MARGARETHA, eene dochter van REINOUD II en SOPHIA *van Mechelen*, vermoedelijk op grond, dat *Gelre* sinds Keizer ADOLF in twaalfhonderd vijf en negentig, een vrouwenleen geworden was; doch dewijl REINOUD II zelf de kinderen uit zijn eerste huwelijk van de opvolging had uitgesloten, en daarenboven in de Rijksleenen slechts bij ontstentenis van zonen, de dochters mogten opvolgen, sloeg men geen acht op de aanspraak van den Gulikschen Vorst, en de jonge REINOUD werd algemeen voor wettigen Landsheer erkend (1). Zijne minderjarigheid vergrootte den hagchelijken toestand, in welken *Gelre* door den plotselingen dood van REINOUD II, den bekrompen staat der geldmiddelen, en de zucht der Edelen, om meer invloed op het bestuur des lands te verwerven, reeds gebragt werd. De gevoelens over de voogdijschap waren verdeeld. Volgens de Romeinsche wetgeving, was het regt der Hertogin-weduwe op de voogdij over hare kinderen, met welke, naar de toen heerschende begrippen, die des lands gepaard ging, onbetwistbaar. Hetzelfde wilden ook sommige Duitsche wetten, terwijl andere dit regt aan den naasten bloedverwant van vaders zijde toekenden. Nevens ELEONORA had derhalve de Graaf van *Kleef*, als zwager van den overleden Hertog, daarop de meeste aanspraak; doch het blijkt niet, dat hij er gebruik van gemaakt heeft. Daarentegen schijnt zijn neef JAN *van Valkenburg*, Heer van *Borne* en *Sittard*, de zoon eener zuster van REINOUD I, een vermogend, dapper en ondernemend man, reeds aanstonds op de medevoogdijschap gevlamd, en zelfs voor zich een talrijken aanhang verworven te hebben (2). De Graaf van *Meurs* verzette zich zoowel tegen het opdragen van het bewind aan de Hertogin als aan VALKENBURG, en het geheele land was vol partijschappen. Te goeder uur derhalve sloten al de steden en plaatsen van *Gelre* en *Zutphen*, welke stedelijke regten bezaten en uit dien staat van zaken zich eene toekomst van verwarring en onheilen voorspelden, een verbond, waarin zij openlijk en onbewimpeld den jongen REINOUD voor haren wettigen Heer verklaren en beloven, elkander tegen elk onregt en geweld te beschermen, terwijl zij zich tevens verbinden, om in geene maatregelen te bewilligen, die het algemeene welzijn of eenige der gemeenten schadelijk konden zijn (3). Dit ge-

1 v. Winterm. 1343

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 250, 251. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 132. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. VI, VII. Verg. hiervoor bl. 97.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. VII, VIII.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. VIII, IX. *Oork.* bl. 3—6. Verg. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 250. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 132.

denkwaardig verbond kan als de oorsprong en de eerste vereeniging der Geldersche landstenden beschouwd worden (1). 1339—1354

De Edelen, Ridders en knapen trokken weldra eene lijn met de steden, en uit beide werd nu een Landraad gevormd, die in naam van den jongen REINOUD het bewind der zaken voerde. Aan het hoofd van dien Raad, welke nevens al de steden, uit de Heeren van *Bijland*, van *Bronkhorst*, van *Voorst*, van *Mierlar*, van *Ulft*, van *Lijnden* en anderen van minderen rang was zamengesteld, stond JAN *van Valkenburg*. Het eerste wat men zich tot doel stelde, was het vereffenen der nagelatene schulden van REINOUD II; en Edelen en Steden droegen daartoe uit hunne geldmiddelen naar vermogen bij (2). ELEONORA, aan wie ondertusschen de voogdij met het hoogste bewind was opgedragen, werd gemagtigd, om de inkomsten der vorstelijke domeinen, tot aflossing dezer schulden op de voordeeligste wijze aan te wenden. Zij oefende steeds het gezag uit op naam van haren onmondigen zoon, en had naast zich als landvoogd of stedehouder (*overste Berechter*), DIRK *van Valkenburg*, een uitstekend krijgsman en broeders zoon van JAN *van Valkenburg*, aan wien onder den titel van *overste Rentmeester*, het bestuur der geldmiddelen meer bepaaldelijk was aanbevolen. Men vermoedt, dat deze laatste, naijverig op het hooger aanzien en de uitgebreider magt van zijnen zoo veel jongeren neef, wantrouwen tegen hem en zijn groot gezag bij de Hertogin-weduwe en de Grooten des lands opgewekt, en om hem te vernederen, zoowel als om zijnen eigen invloed te verhoogen, op de vroegtijdige verheffing van REINOUD aangedrongen heeft. Hoe dit zij, men ziet den twaalfjarigen Vorst spoedig geheel op eigen naam en gezag handelen, wanneer hij de vrijheden en regten der stad *Zutphen* bevestigt. Ook die der overige steden, welke hij, waarschijnlijk onder geleide van JAN *van Kleef*, Domdeken van *Keulen*, JAN *van Valkenburg* en ARNOUD *van Herlar*, rondreisde, om als Landsvorst den huldigingseed te ontvangen, werden door hem bekrachtigd (3). 14 v. Wijnm. 1344

Het was ondertusschen moeijelijk, DIRK *van Valkenburg*, welke met de Hertogin-weduwe en haren zoon in onmin leefde, te verwijderen. De stad en burg van *Nijmegen* waren hem, welligt tot waarborg der gelden, welke hij ten dienste van het land had voorgeschoten, ingeruimd geworden, en de toestand der schatkist gedoogde niet, dat aan zijne wettige eischen voldaan werden (4). In deze netelige omstandig-

(1) V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 264.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. IX, X, en de aldaar aangehaalde Oorkonden.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. X—XIV, en de aldaar aangehaalde Oorkonden. Verg. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 251.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XI, XII, XIII.

1339—1354 heid, gelukte het ELEONORA, den ouden vriend en bondgenoot haars gemaals, Graaf WILLEM IV van *Holland*, aan de belangen van haren zoon te verbinden. Zij zond hem gezanten, aan wier hoofd zich de Domdeken JAN *van Kleef* bevond, om een
9 v. Slagtm. huwelijk tusschen Hertog REINOUD en 's Graven zuster, IZABELLA of ELIZABETH, te be-
1344 werken, hetwelk te *Middelburg* bepaald, doch nimmer voltrokken werd (1). Deze onderhandelingen gaven ongetwijfeld aanleiding, dat de Graaf van *Holland* bijzonder deel nam in het regelen der Geldersche zaken. Als scheidsman geroepen in de geschillen tusschen de Hertogin-weduwe en DIRK *van Valkenburg*, Heer van *Monjoije*, van *Voorn* en Burggraaf van *Zeeland*, verklaarde hij dezen laatsten verpligt, den burg van *Nijmegen* met al zijn toebehooren in dien staat over te leveren, waarin hij dien ontvangen had, terwijl hij hem daarentegen voor zijne uitgeschoten gelden, onkosten en jaarwedde als stedehouder drie duizend pond kleine Tournois toekent; voorts verklaart hij beide partijen als volkomen met elkander verzoend, en bepaalt, dat REINOUD, die » in grocten scult es, ende behoeft zinen zaken te bedriven metten minsten » coste," JAN *van Valkenburg*, als Rentmeester ontslaan, en deze betrekking aan eenen dienstman van minder aanzienlijken rang zal opdragen (2). Hij schoot zelf aan REINOUD de gelden voor tot voldoening van de wedde des Heeren van *Valkenburg*, in wiens plaats JAN *van Groesbeek* werd aangesteld (3). Door het verwijderen der vreemdelingen zag nu REINOUD zich in zijn gezag bevestigd, de inwendige rust was, voor het oogenblik althans, verzekerd, en ELEONORA, zich met haren weduwschat van zestienduizend kleine Tournoizen vergenoegende, schijnt zich, immers aanvankelijk, met het bestuur des lands minder bemoeid te hebben (4).

Ongelukkig werd *Gelre* eerlang weder in vreemde belangen gewikkeld. De krijg tusschen *Frankrijk* en *Engeland* was in dertienhonderd vier en veertig met vernieuwde woede ontstoken. EDUARD III, wien het niet ontgaan was, welke diensten zijn schoonbroeder REINOUD II hem bewezen had, trachtte thans insgelijks den jongen Hertog voor zich te winnen. Ongaarne zag hij dat deze Vorst, sinds het huwelijk met eene Prinses uit het huis van *Henegouwen* was afgesprongen, zich met MARIA *van Braband* verbond, aan wie hij reeds in vroege jeugd door zijnen vader was verloofd, dewijl de Hertog van *Braband*, eertijds *Engelands* bondgenoot tegen *Frank-*
1346 *rijk*, zich thans voor dat rijk verklaard had (5). Daar ELEONORA in de inzigten haar

(1) V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 265, 266.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 689.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 690.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XVI.

(5) V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 265, 266.

broeders deelde, vertrok REINOUD, verzeld door een stoet van Edelen en Ridders, 1339—1354
naar den Koning, welke toen *Calais* belegerde. In *Gelre*, nu van hoofd ontbloot, ontvlamde aanstonds het niet geheel uitgedoofde vuur der tweedragt; zelfs eenige aanzienlijken met DIRK *van Meurs*, een van 's Hertogs leenmannen, aan het hoofd, verzetten zich openlijk tegen het wettig gezag en kwelden het land door brandschattingen, 8 v. Winterm. 1346
roof en vernieling, zoodat REINOUD zich genoodzaakt zag, daartegen een scherp bevel uit te vaardigen (1). Om deze geweldenarijën te beperken en de geschokte rust te herstellen, werd met overleg der Hertogin-weduwe, door EDUARD het bestuur over *Gelre*, zoolang REINOUD afwezig zou zijn, immers voor den tijd van twee jaren, aan WILLEM, Markgraaf van *Gulik*, opgedragen. Ten einde dezen ervaren staatsman, die den Koning door vele diensten aan zich verpligt had, enger te verbinden en tevens REINOUD aan den invloed van *Braband* te onttrekken, werd een huwelijk tusschen dezen Vorst en 's Markgraven dochter, ELIZABETH *van Gulik*, voorgeslagen (2). Beide, EDUARD 6 v. Bloeim. 1347
en WILLEM, verbonden zich, REINOUD voor de nadeelen, welke hem deswege door den Hertog van *Braband* wierden toegebragt, schadeloos te houden, en in geval van krijg, *Gelre* naar vermogen te ondersteunen (3). Doch REINOUD vond geen behagen in 's Konings schikking en vlugtte, zeker met overleg zijner Raadslieden, die welligt de bedoelingen der beide Vorsten met *Gelre* wantrouwden en hem de beloften zijns vaders herinnerden, met zijnen broeder EDUARD in het geheim naar *Antwerpen*, om het huwelijk met MARIA *van Braband* te voltrekken (4). Dit had plaats te *Vilvoorden*, waar op denzelfden dag het trouwfeest van WENCESLAUS *van Luxemburg* met JOHANNA, de oudste dochter des Hertogs van *Braband*, Gravin-weduwe van WILLEM IV van *Holland*, en dat van den Graaf van *Vlaanderen* met MARGARETHA, 's Hertogs tweede dochter, gevierd werd. REINOUD ontving met zijne gemalin het land van *Turnhout* ten bruidschat (5). 1 v. Hooim.

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* N°. 22. bl. 25.

(2) DE KLERK, *Brab. Yeesten,* B. V. bl. 577. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 252. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 135. NIJHOFF, *Gedenkw.* D. II. bl. XVIII.

(3) V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 266, 267.

(4) DE KLERK, *Brab. Yeesten*, B. V. bl. 578, 579.

(5) DE KLERK, *Brab. Yeesten*, B. V. bl. 581. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 257. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 135. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XX, welke er bijvoegt, dat REINOUDS echt op de voorwaarden in 1334 bepaald, voltrokken werd. Het komt ons waarschijnlijk voor, dat de 60 of 80,000 pond Tournois, daarin tot huwelijksgoed van MARIA vastgesteld, (V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 567), door de gift van het land van *Turnhout* vervangen zijn.

1339—1354 De krijg der Luikenaars onder aanvoering van eenen molenaar tegen hunnen Bisschop, ENGELBERT *van der Mark*, wien zij noodzaakten de hulp van *Braband* in te roepen, bood hem terstond eene gelegenheid aan, zijnen schoonvader met de wapenen te dienen, en tevens zelf voor de eerste maal op het oorlogsveld te verschijnen. Weinig dagen na zijne echtverbindtenis, volgde hij met zijne Ridders en Knapen, de Hertogen van *Braband*, van *Limburg* en DIRK, Heer van *Heinsberg*, naar het gebied van *Luik*. De bedreigde Luikenaars trokken moedig de *Maas* over en drongen door tot eene vlakte tusschen *Hannut* en *Walef*. Hier schaarde Hertog JAN *van Braband* zijn heir in slagorde, nadat hij vooraf REINOUD, die thans den ouderdom van vijftien jaren bereikt had, nevens een groot aantal andere Heeren en Edelen, tot de ridderlijke waardigheid verheven had. Een geweldige regen verhinderde den onmiddellijken aanval der strijdlustige Luikenaars. Den volgenden morgen echter, vóór het opgaan der zon, stormden zij onverwachts op den Hertog van *Gelre* aan, versloegen een deel zijner dapperste Ridders en bragten den moedig strijdenden jongeling in het uiterste gevaar. Te goeder uur snelden de Brabandsche ruiters ter hulp. De vijand geraakte weldra in verwarring, werd ten eenenmale verslagen en met
21 v. Hooim. 1347 achterlating van een groot getal dooden, gekwetsten en gevangenen, op de vlugt gejaagd. Ook aan de zijde der overwinnaars waren velen gesneuveld en in het bijzonder had REINOUD, welke het spits moest afbijten, de zege duur gekocht. Naast hem waren HUBERT SCHENK, Heer van *Kuilenburg*, ROBERT *van Arkel*, Heer van *Asperen*, BOUDEWIJN van *Bronkhorst*, Heer van *Batenburg*, BERTHOLD *van de Ooij*, Burggraaf van *Nijmegen* en nog zeven anderen uit dat geslacht, gesneuveld (1). De

(1) DE KLERK, *Brab. Yeesten*, B. V. bl. 582—586. *Chron. Tiel.* p. 349. J. A LEYDIS, *Chron. Lib.* XXIX. c. 6. HARAEI *Annal. Brab. Lib.* XXXIII. p. 324, 325. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 251, 252, welke echter verkeerdelijk dien krijg tot het jaar 1344 terugbrengt, en hierin door SLICHTENHORST, bl. 132, gevolgd wordt. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXI, XXII. Het leger der Luikenaars wordt op dertigduizend man geschat, van welke ongeveer de helft zou gesneuveld zijn, volgens DE KLERK, t. a. pl. bl. 585. HARAEUS telt slechts 1500; PONTANUS daarentegen, naar het *Chron. Tiel*, p. 350, en VAN BERCHEM, 32000 man. Meer naïf en waar dan fraai uitgedrukt, merkt SLICHTENHORST hierbij aan, B. VIII. bl. 132: »De schrijvers van die eeuw schrijven zomtijds koeijen van kersse-boomen, en maeken nergens min zonde van dan van groote reekeningen te maeken, na de maet van de gunst, wangunst ofte andere herts-tochten daer sy van worden bezeeten; vooral in 't op-tellen der dooden, die sy wt het oude spreek-woord wel weeten dat niet en bijtten, ofte haer van onwaerheid konnen overtuygen. Naulijx vind men een blad dat met een logentie ofte anderhalf niet en is begooten, twelk de Heeren Monicken, (om dat de wereld doch wil bedroogen zijn) met een abelheyd weeten wt hun wyde mouwen te schudden; naulijx een veld-slagh, daer sy geen dubbel krijt en gebruycken ende, als of sy beroerd van handen waeren, in stede van 100 niet een 0 en somwijlen wel twee by en lappen.

Bisschop van *Luik* werd nu spoedig op zijn zetel hersteld, en REINOUD keerde in zijn 1339—
gebied terug. Immers weinig dagen na den slag bij *Walef*, was hij reeds te *Kuilen-* 1354.
burg bij de plegtige uitvaart van den gesneuvelden Heer HUBERT SCHENK tegenwoor-
dig, wiens zoon en opvolger hij van zijne bescherming verzekerde en met gunsten 1 v.
overlaadde (1). Oogst-
maand.
Niettegenstaande zijn huwelijk, voor hetwelk de Koning van *Frankrijk* de pauselijke 1347
bekrachtiging had verworven, dewijl hij en MARIA *van Braband* elkander in den derden graad van namaagschap bestonden (2), bleef hij evenwel *Engeland* tegen *Frankrijk* getrouw en komt in verscheidene verdragen tusschen deze beide rijken gesloten, onder de Vorsten voor, welke daarin begrepen waren, hoewel *Frankrijk* hem nog niet voor Hertog erkende (3). Misschien bevond hij zich wel bij de overgave van *Calais* en was ooggetuige van de edele daad eener Nederlandsche vrouw, de Koningin van *Engeland*, FILIPPE, dochter van Graaf WILLEM III van *Holland.* De stad was door den Koning van *Frankrijk*, onder wiens vanen JAN *van Beaumont* zich had geschaard, na vele vergeefsche pogingen tot ontzet, aan haar lot overgelaten, en zag zich ten laatste genoodzaakt, met den Koning van *Engeland* in onderhandeling te treden. Wreed waren de eischen van EDUARD. Slechts met moeite schonk hij eindelijk der stad genade, onder voorwaarde, dat zes der aanzienlijkste burgers van *Calais*, bloots-hoofds en barrevoets, met den strop om den hals, hem de sleutels der stad en van het kasteel zullen overleveren en voorts met den dood gestraft worden. De keus der slagtoffers, wreedaardig den inwoners zelven overgelaten, verhoogt de algemeene verslagenheid. Terwijl men hiervoor besluiteloos raadpleegt, vertoont zich EUSTACHE DE ST. PIERRE,

---

Hier van heeft men levendigh en tastelijk bewijs in de Tijd-boeken van *Braband*, *Holland*, *Gelderland*, *Luyk* ende in 't gemeen van alle volken. Sy hebben ons willen wijs maeken, dat de menschen doen als padde-stoelen langhs de wegh wiessen en op eene nacht volmaeckt wierden, ofte, als de Yrsche *Bernaques* en Schotsche gansen, aldaer geseyd Platgij-sen, van de boomen afvielen, gelijck het in de eerste wereld toe-gingh, *cum populos annosa creavit Fraxinus, et foeta viridis puer excidit alno;* opdat ick de woorden van STATIUS PAPINIUS op deze gelegendheyd te pas brenge, die meer na den zin als na den letter vertaeld zijnde dus luyden:

Doen 't volk, zoo dick als gort, viel wt de oude essen,
En een groen zuygelingh wt zwangere cipressen.

Dese waerschouwingh heb ick (en wij met hem) moeten doen, hoewel die meermaels kan te stade koemen."

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXIII. *Oork.* N°. 23.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XX.

(3) V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. II. bl. 267, 268. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXXIX (1).

1339—1354 de rijkste burger der stad, en zegt: »Het zoude eene groote ramp zijn, indien men »eene zoo achtenswaardige bevolking van honger of op eenige andere wijze liet omko- »men, indien er nog een middel is, haar te redden. EDUARD verlangt zes slagtoffers; »ik wil de eerste zijn!" Getroffen over zulk eene zeldzame grootmoedigheid, biedt zich terstond JEAN D' AIRE tot lotgenoot van den braven EUSTACHE aan, en wordt hierin door JACQUES en PIERRE WISANT, nevens twee andere burgers, wier namen niet genoemd worden, gevolgd. Men geleidt deze edele mannen naar de tent des Konings. Knielend en met zamengevouwen handen spreken zij den Vorst aan. »Sire, gij ziet »hier voor u zes burgers van *Calais*, die naar uwen wil, u de sleutels der stad en »van het kasteel overleveren, en tevens gekomen zijn, om hun vonnis te ondergaan, »ten einde hunne medeburgers te redden." Op wien ook dit treffend schouwspel indruk maakte, niet op den onverbiddelijken Monarch, die een blik van verachting op deze braven werpende, beveelt, dat hun het hoofd voor de voeten zal gelegd worden. »Zij »hebben zoo vele mijner mannen doen sterven," roept hij uit, »dat zij ook sterven! »Laat den beul komen." En nu waren deze helden der deugd ongetwijfeld verloren geweest, indien niet de Koningin, al het verhevene hunner daad gevoelende, zich aan de voeten des Konings geworpen en voor hen genade gesmeekt had, »Sire," zegt zij, »sedert ik de gevaren der zee getrotseerd heb, om u te vergezellen, heb ik nimmer »iets van u gevraagd. Verleen mij derhalve heden, in naam van den zoon der H. »Maagd, de genade, die ik u smeek: heb medelijden met deze mannen." Na een oogenblik stilzwijgens hief de Koning zijne gemalin op met de woorden: »Ach, Mevrouw, »ik wenschte u thans veel liever elders, dan hier. Maar gij smeekt mij zoo dringend, »dat ik 't u niet weigeren kan. Handel met deze mannen naar uw welbehagen." De Koningin maakt zich terstond deze gunstige stemming ten nutte, voert de doorluchtige burgers in hare tent, en zendt hen met geschenken veilig naar hunne haardsteden terug (1). Deze gebeurtenis staat wel in geen onmiddellijk verband tot de geschiedenis der *Nederlanden*, doch met haar eindigde een krijg in welken vele Nederlandsche Vorsten en Heeren deel genomen hadden. Na het vermelden van zoo vele bedrijven, in welke vaak de laagste driften, die de menschelijke natuur ontsieren, de hoofdrol spelen, is het een wellust bij daden te verpozen, welke ons weder met de menschheid verzoenen.

REINOUDS terugkeer in *Gelre* herstelde de geschokte rust niet. Men meent, dat de steden, om de nadeelen, welke voor hare regten, handel en nijverheid uit de partij-

---

(1) FROISSART, T. I. feuillet 78. HUME, welke in zijne *Hist. of Engl.* Ch. XV, insgelijks deze gebeurtenis verhaalt, betwijfelt eenigzins hare geloofwaardigheid op gronden, die ons niet overtuigd hebben.

schappen konden voortvloeijen, te voorkomen of af te weren, zich vereenigden en meer invloed op het bestuur des lands poogden te verwerven. Het blijkt inderdaad niet onduidelijk, dat althans de voornaamste stad van elk kwartier, alzoo *Nijmegen*, *Roermond*, *Zutphen* en *Arnhem*, door hare schepenen in 's Vorsten raad als stemgeregtigd werd vertegenwoordigd. Uit dien hoofde zullen deze steden sinds dien tijd, bepaaldelijk als *Hoofdsteden* of groote steden zijn beschouwd geworden, en zij komen sedert steeds als zoodanig voor. Haar moest JAN VAN WIJTFLIET, Heer van *Blaarsveld*, een natuurlijke broeder des Hertogs van *Braband*, denkelijk door dezen aan REINOUD als eersten Raadsman toegevoegd, bij het aanvaarden zijner bediening plegtig zweren, niet alleen hare regten te handhaven, maar zich ook in de uitoefening van hetgeen, waarmede hij door de Hertogen van *Gelre* en van *Braband* belast was, met acht harer schepenen, tot dat einde gevolmagtigd, te beraden. Door het verleenen van geldelijken onderstand aan REINOUD, wiens schatkist door de reis naar het Engelsche leger voor *Calais*, het oponthoud in *Braband*, de huwelijksfeesten, en den krijgstogt tegen de Luikenaars aanmerkelijk bezwaard werd, ontvingen onderscheidene steden van hem nieuwe voorregten en vrijheden. De Vorsten bedienden zich te liever van dit middel, om in hun geldgebrek te voorzien, dewijl het hun tevens een krachtig overwigt tegen den invloed der Heeren en Edelen verzekerde (1).

1339—1354

15 v. Oogstmaand 1347

1348

De oorlog met het *Sticht*, die weldra ontvlamde, stelde REINOUD in het bezit van eenige sloten (2). Noodlottiger dan de voorbijgaande rampen van dezen krijg, en de ellende, welke de vreesselijke ziekte, onder den naam van: *den zwarten dood* bekend, over geheel *Europa* en ook over *de Nederlanden* verspreidde, was voor *Gelre* het uitbarsten van het vuur der tweedragt, hetwelk reeds lang in dit gewest smeulde (3). Uit dezelfde hoofdoorzaken als elders in de *Nederlanden*, uit zucht namelijk naar heerschappij en het streven naar meer magt, aanzien en invloed, zoowel bij de steden als Edelen, ontsproot ook hier de verderfelijke burgerkrijg (4). Sinds de onmin tusschen REINOUD I en zijn zoon, hadden de binnenlandsche oneenigheden voortgeduurd. Immers bij den dood van REINOUD II waren de landzaten in verschillende aanhangen gesplitst; en de vrees, dat de vereffening der schulden van dien Vorst en de minderjarigheid van REINOUD III, de heerschende spanning nog grooter zouden maken, was niet ijdel geweest (5).

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXIII—XXV. *Oork.* No. 24.

(2) Zie over dien krijg, hiervoor bl. 198—200, en nevens de aldaar aangehaalde schrijvers, ook NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXV—XXX.

(3) Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXXV—XXXVIII.

(4) Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 460. Hiervoor, bl. 161 (1).

(5) Zie het verbond der Geldersche steden van den 1 v. Winterm. 1343, bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. Oork. No. 1. bl. 3. Verg. hiervoor bl. 210.

1339—1354 Van dien tijd aan, bespeurt men twee partijen, die steeds elkanders ondergang bedoelen en nutteloos daar naar streven. »Deze wil de voogdijschap over den jongen REINOUD aan den Heer van *Borne* opgedragen, gene alle vreemdelingen uit het bestuur verwijderd hebben; deze drijft de vervroeging van het tijdstip, waarop de minderjarige Hertog zelf de teugels van het gebied zou aanvaarden, gene wil het hoogste bewind in ELEONORA's handen laten; deze helt over naar de zijde van *Frankrijk* en raadt den Hertog tot de voltrekking van zijn huwelijk met MARIA *van Braband*, gene, aan *Engelands* belangen verknocht, zoekt hem beurtelings met eene dochter uit het huis van *Henegouwen* of *Gulik* te verbinden (1)." Te vergeefs had van tijd tot tijd, naar het schijnt, tusschen de beide partijen eenige toenadering plaats gevonden; de inwendige twist werd steeds door invloed van buiten levendig gehouden, sedert REINOUD, in spijt van vele Edelen, het bewind zelf aanvaard en, in weerwil zijner moeder, zich aan *Braband* vermaagschapt had, zonder daarom evenwel de zijde van *Engeland* te verlaten. De overmoed des adels had zich reeds eenmaal in openbaar verzet tegen het wettig gezag geopenbaard, hetgeen ongetwijfeld REINOUD te meer zal hebben aangespoord, om zich van de genegenheid der steden te verzekeren (2).

In dezen staat van wrevel en gisting, was de Utrechtsche krijg uitgebroken, in welken de hoofden van twee der aanzienlijkste Geldersche geslachten, GIJSBERT *van Bronkhorst* als vijand, en FREDERIK *van Hekeren* als bondgenoot des Bisschops, gewapend tegenover elkander gestaan hadden (3). Indien niet reeds vroeger, gelijk zeer waarschijnlijk is, tusschen deze beide geslachten, wier uitgestrekte goederen aan elkander grensden, wrok en naijver heerschten, die slechts op eene gelegenheid wachtten om in openbare veete uit te barsten, kan deze omstandigheid alleen den grond tot eenen onverzoenlijken haat gelegd hebben en de naaste oorzaak geweest zijn van die binnenlandsche onlusten, welke juist uit dien hoofde reeds bij de tijdgenooten, onder den naam van de *Partijschap der Hekerens en Bronkhorsten* bekend waren (4). FREDERIK *van Hekeren*, Heer *van de Eese*, eene ridderhofstad bij *Almen* aan den *Berkel*, het stamgoed van zijn geslacht, evenaarde zeker in afkomst niet den BRONKHORSTEN, oorspronkelijke standgenooten der Graven van *Gelre;* hij was echter van vrije geboorte en door zijne krijgsdiensten tot den adel- en ridderstand verheven. Hoe zijn geslacht aan den naam *van Hekeren* gekomen is, blijft twijfelachtig. Eenigen meenen naar het goed *Heker*, niet verre van het slot te *Bronkhorst*, bij *Doesburg* aan den *IJssel*

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II, bl. XXXVIII.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXXIX. Verg. hiervoor, bl. 210.

(3) Zie hiervoor, bl. 198—200.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXXIX.

gelegen; anderen naar het regtsgebied van dien naam tusschen *Emmerik* en *Elten;* 1339—1354
en sommigen naar eene hofstad bij *Goor* in *Twente.* Even als zijn vader en naamgenoot, was hij leenman van *Gelre* en komt meermalen voor onder de raden van REINOUD II. Door zijnen rijkdom, die zeer aanzienlijk moet geweest zijn, stond hij welligt in krachten en vermogen met den Heer *van Bronkhorst* nagenoeg gelijk. Beider zegepraal hing hoofdzakelijk van de meer of minder magtige bondgenooten af, welke elk tot dekking zijner magt konde verwerven; en daar het natuurlijk scheen, dat het overwigt naar die zijde zou overhellen tot welke zich de Hertog bepaalde, trachtte elke partij den Vorst aan zich te verbinden, wiens gezag en invloed haar kracht, waardigheid en wettigheid moest bijzetten (1).

Het groot en steeds toenemend aanzien des Heeren *van Bronkhorst*, de beslissende invloed, welken hij, onderschraagd door ELEONORA, dikwijls en bijzonder in den laatsten tijd, op het bestuur der zaken uitoefende, en bovenal de ontwaakte zucht in den jongen Vorst, om eens zelfstandig en naar eigen inzigt te handelen, waren het ongetwijfeld, welke den nu zeventienjarigen Hertog aanspoorden, bij het eerste uitbarsten der onlusten tusschen de Hekerens en Bronkhorsten, zich tegenover de laatsten aan de zijde der eersten te plaatsen, om alzoo de magt eener partij te fnuiken en zich voor altijd harer leiding te onttrekken, aan welke hij zich steeds met weerzin onderworpen had (2). Van stonde aan ontwaart men de uitwerkselen van dit besluit. De Hertog, voor wien VAN BRONKHORST en de hem genegen Edelen, naauwelijks twee maanden geleden, zich 25 v.
nog voor eene schuldvordering te zijnen laste borg gesteld hebben, roept nu tot gelijk doel de hulp in van andere Edelen, voorstanders der VAN HEKERENS. Louwmaand 1349

VAN BRONKHORST bekleedt niet meer de eerste plaats in 's Hertogs raad, maar AREND *van Arkel*, een neef des Bisschops van *Utrecht*, Heer van *Zoelen* en *Avezaat* en leenman van REINOUD, wien hij voor zijnen Landsheer erkende. VAN ARKEL had zich waarschijnlijk van het Hof verwijderd gehouden, zoolang VAN BRONKHORST zijn invloed aldaar deed gelden, maar zal derwaarts onmiddellijk zijn teruggekeerd, nadat de krijg tegen het *Sticht* geëindigd en VAN BRONKHORST, de onverzoenlijkste vijand des Bis-

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XXXII, XL. Oork. No. 76, bl. 87. (5). Zie over het geslacht der *Bronkhorsten*, V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. I. bl. 279—332. ADAM *van Bronkhorst* is de eerste, welke van dien stam tusschen 1127 en 1131, als getuige van Graaf GERHARD van *Gelre* voorkomt. Zie over GIJSBERT *van Bronkhorst*, den tegenstander van FREDERIK *van Hekeren*, hiervoor bl. 198.

(2) Zie dit fraai en breeder ontwikkeld bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II, bl. XLI. Deze verdienstelijke geschiedschrijver en vaderlandsche oudheidkundige is de eerste, welke den oorsprong dezer partijschap oordeelkundig heeft nagespoord.

1339—1354 schops in ongenade gevallen was. Ongetwijfeld uit dezelfde beweegreden schaarde zich Heer JAN *van Arkel* aan de zijde der VAN HEKERENS, voor welke REINOUD zich nu uitdrukkelijk verklaard had. Hij was het hoofd van het aloude adellijk Hollandsch geslacht van dien naam, een man van groot vermogen en hoog aanzien, beroemd wegens zijne dapperheid en persoonlijke kracht en wiens onafhankelijk, wel versterkt gebied, *Gelre* aan de zijde der *Linge*, van *Holland* scheidde. Met hem waren onderscheidene andere buitenlandsche Heeren, die echter binnen de grenzen van *Gelre* ook goederen bezaten en deswege het landsheerlijk gezag van REINOUD erkenden, of aan hem door leen, hulde of dienst verbonden waren, de partij der Hekerens toegedaan. Onder de voornaamste dezer Edelen behoorden ontegenstrijdig ZWEDER, Heer van *Voorst*, de vermogende bondgenoot van FREDERIK *van Hekeren* in den krijg des Bisschops van *Utrecht* tegen VAN BRONKHORST; JAN, Heer van *Kuilenburg*, een onafhankelijk gebied aan die zijde, waar *Gelre* het digtst aan *Holland* naderde; hij was leenman van *Gelre* en zijne belangen waren te naauw met die van het *Sticht* vereenigd, dan dat hij zich niet bij de tegenpartij van VAN BRONKHORST zou gevoegd hebben; eindelijk WALRAVEN *van Valkenburg*, zoon des Heeren van *Borne*, wiens geslacht door den invloed van ELEONORA en dien harer vrienden, van het bestuur was verwijderd geworden; hij stond in blakende gunst bij REINOUD, welke hem met het Drostschap van *Montfoort* en *Roermond* bekleedde (1). Beide VAN ARKEL en VAN KUILENBURG, begunstigden de bedoelingen der WILLEM's-gezinden in *Holland;* en REINOUD, bijna in dezelfde omstandigheden verkeerende als Hertog WILLEM, werd door de bevriending met deze twee magtige geslachten, zijn natuurlijke bondgenoot in den twist met MARGARETHA *van Henegouwen.* Den krachtigsten steun echter vond hij in zijn schoonbroeder JAN, Graaf van *Kleef*, die van den beginne aan zich voor de Hekerens verklaard had: en zijne naauwe betrekking tot den Hertog van *Braband* gaf hem aanspraak op de bescherming van dezen Vorst, wien het daarenboven aangenaam moest zijn, dat die partij haren invloed op den jongen REINOUD verloor, wien zij steeds getracht had aan de belangen van *Engeland* te verbinden en beurtelings tot een huwelijk met eene dochter uit het huis van *Henegouwen* en van *Gulik* aan te zetten (2). Doch juist hierdoor moest de val des Heeren *van Bronkhorst* in ELEONORA, volijverig om de bedoelingen van den Engelschen Koning, haren broeder, te ondersteunen, eene levendige spijt verwekken; het schijnt echter, dat in den beginne, althans voor het uiterlijke, de goede verstandhouding tusschen haar en REINOUD ongestoord gebleven is (3).

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit d. Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XLIV—XLVII.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit d. Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XLV, XLVI.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit d. Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XLV. Oork. No. 44, bl. 45.

'sHertogs openlijke toetreding tot de zijde der Hekerens veranderde de veete der 1339—1354
Bronkhorsten tegen dit bijzonder geslacht, in eenen openbaren wederstand en strijd van misnoegden tegen het wettig hoofd van den staat en het gevestigd gezag. De vernederde Edelen, verbitterd dat hunne tegenpartij aan het Hof de hoofdrol speelde, en vreemde Heeren, als VALKENBURG, ARKEL en KUILENBURG, de aanzienlijkste betrekkingen bekleedden, hetgeen niet weinig zal toegebragt hebben, om velen van den inlandschen adel, die nog geene partij gekozen hadden, voor hen te winnen, versmaadden geene middelen, om ten koste van de rust en welvaart van den staat, hunne wraak te bevredigen en den ondergang hunner tegenstanders te bewerken. Zij konden van de gunst der Hertogin-weduwe, des Markgraven van *Gulik*, des Graven *van der Mark*, en van den bijstand veler vermogende Edelen, Ridders en knapen zich verzekerd houden. Wat meer dan dit alles hun aanhang moest sterken, was dat het hun gelukte, den jongeren broeder des Hertogs voor hunne belangen te winnen, en daardoor de rampzalige fakkel van broeder- en burgertwist te ontsteken (1).

EDUARD *van Gelre* was thans veertien jaren oud, en volgens het Romeinsche regt, meerderjarig. Naar geest en ligchaam vroegtijdig ontwikkeld, heerschzuchtig, stout, schrander en ondernemend van aard, zal de begeerte naar eenen werkkring, meer overeenkomstig zijne krachten en vermogens dan die, in welken hij zich zou moeten bewegen, spoedig in hem ontwaakt en levendig geworden zijn. Ongelukkig ontbrak het niet aan gronden, om hem den wensch zijns harten, als regt en billijk voor te stellen. Het hertogdom en de overige rijksleenen daarmede verbonden, konden aan REINOUD, den oudsten zoon en alzoo, naar leenregt, ontegensprekelijk de opvolger zijns vaders, niet betwist worden. Met betrekking tot de stam- of erfgoederen was dit anders. De gewoonte, naar welke in sommige vorstelijke geslachten de oudste zoon alleen in het bezit der stamgoederen bleef en als regerend Landsvorst erkend werd, terwijl den jongeren broeders inkomsten werden aangewezen, om overeenkomstig hunne geboorte en hunnen staat te leven, greep destijds nog geen stand, of werd ten minste zeer zelden gevolgd. Over het algemeen werden toen de erfgoederen onder de zonen of hunne afstammelingen verdeeld, en elk van hen verkreeg zijn aandeel met de daaraan verbondene landsheerlijke regten, ten ware hij den geestelijken stand omhelsd had, hetgeen dikwerf in het huis van *Gelre* het geval geweest was. Nu echter waren daarin voor het eerst twee zonen overgebleven, van welke geene eene geestelijke waardigheid bekleedde. REINOUD II was ongetwijfeld door zijn onverwachten dood belet geworden, bij uitersten wil over zijne goederen te beschikken. Op grond der heerschende gewoonte, kon EDUARD beschouwd worden, op het onafhankelijk bezit van een ge-

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XLVI, XLVII.

1339—1354 deelte daarvan billijke aanspraak te mogen maken. Waarschijnlijk zullen de Bronkhorsten hier zijne aandacht op gevestigd, zijn vertrouwen gewonnen en hem hunnen bijstand toegezegd hebben, indien REINOUD weigerde zijne regten te erkennen (1). Hoe dit ook zij, EDUARD eischte inderdaad een deel der vaderlijke erfgoederen voor zich in onafhankelijk bezit, en toen dit aan de zijde zijns broeders tegenkanting ontmoette, voegde hij zich, zoowel uit spijt als om bescherming, bij dien aanhang, welke zich reeds openlijk tegen REINOUD verzette (2).

Met dezen stap was het teeken tot den broeder- en burgerkrijg gegeven. De Bronkhorsten, door eenen Vorst uit het regerend huis gesterkt, verhieven moedig het hoofd, en in menige stad verklaarde zich de volksmeening te hunner gunste. *Nijmegen* en *Tiel*, ontzegden zelfs den Hertog alle gehoorzaamheid. Onmiddellijk vatte REINOUD de wapenen op, om die steden te bedwingen, en bragt *Nijmegen*, na eene korte be-
16 v. Grasmaand 1350 legering, tot onderwerping. Ondersteund door JAN, Heer *van Arkel*, OTTO *van Arkel*, Heer *van Asperen*, en WALRAVEN *van Valkenburg*, sloeg hij terstond daarop het beleg voor *Tiel*. De stad werd na eene lange, hardnekkige verdediging stormenderhand ingenomen, en de toren der St. Walburgskerk in brand gestoken. Honderd veertig menschen, die daarin gevlugt waren, vonden den dood in de vlammen, welke verder om zich grijpende, het inwendige der kerk zelve, haar looden dak, en eenige
24 v. Oogstm belendende huizen verteerden. Nu werd het slot te *Bronkhorst* belegerd en alle toevoer derwaarts afgesneden, doch de uitslag daarvan is niet bekend. Slechts zooveel blijkt, dat REINOUD in het breidelen van zijne tegenpartij niet slaagde, en dat zelfs Edelen, op welke hij vertrouwen stelde, zijne banieren voor die zijns broeders verwisselden (3). De krijg duurde evenwel het geheele volgende jaar door, en de hoofden der partij, welke de eischen van EDUARD ondersteunden en zijnen Raad vormden, FREDERIK, Graaf van *Meurs*, GIJSBERT, Heer van *Bronkhorst* en *Batenburg*, FREDERIK, Heer van *Baar*, GERARD *van Herlar*, Heer van *Amersooi*, en EDUARDS groot zegelbewaarder JAN *van de Kemenade*, achtten het zelfs noodig, elkander tegen de nadeelen te waarborgen, welke uit hunnen opstand tegen den Hertog, voor elk van hen in het bijzonder zou kunnen voortvloeijen. Uit dien hoofde beloofden zij plegtig, elkander met goed en bloed te ondersteunen in den twist en oorlog tegen den Hertog, met wien zij geenen zoen of vrede zouden treffen, dan die allen aangenaam was en waarbij de schuldbrieven en voorregten, vroeger van hem ontvangen, erkend en goedgedaan wierden. Tevens ver-

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XLVII—XLIX.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XLIX, L.

(3) *Chron. Tiel.* p. 345. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 261. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 138. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. L, LI.

bonden zij zich, Jonkheer EDUARD van *Gelre* met raad en daad te blijven ondersteunen, 1339—1354
en te zorgen dat de beloften, welke hij ieder van hen in het bijzonder gedaan had, of 7 v.
nog doen mogt, nagekomen en vervuld werden (1). Waarschijnlijk hebben ook an- Herfstmaand
dere Edelen, hoofdzakelijk met hetzelfde doel, dergelijke overeenkomsten aangegaan (2). 1351
EDUARD, van zijnen kant, beloofde zeven dagen later, den genoemden Heeren, welke hem behulpzaam waren, om zijne verschillen met zijnen »lieven Heer en Broeder, den Hertog van *Gelre* en Graaf van *Zutphen*," te vereffenen, de binnenlandsche rust te herstellen en zijne regten te handhaven, tegen de nadeelen, welke zij daarvoor mogten lijden, te waarborgen, hun voorspraak te zijn, wanneer te dezer zaak, hunne eer werd aangerand, en zich voor hen verantwoordelijk te stellen, wanneer zij verhinderd wierden zich zelve te regtvaardigen; zonder hen zou hij geen zoen of vrede treffen; voor de vereffening hunner schuldvorderingen ten laste van zijn broeder zou hij zorg dragen, en niet gedogen, dat hun, wegens het opvatten der wapenen, door den Hertog of van zijnentwege eenig leed geschiedde (3).

Niet lang daarna werd eene overeenkomst tusschen de strijdende partijen getroffen, van welke wel geene staatsstukken voorhanden zijn, maar die uit de gevolgen blijkbaar is. Immers zij, welke uithoofde der onlusten gebannen waren, werden nu teruggeroepen en hun de feiten tegen den Hertog gepleegd, kwijtgescholden. REINOUD ver-
zoende zich met die burgers van *Nijmegen*, welke door den moord van een der zijnen 25 v.
en andere vijandelijkheden zich tegen hem vergrepen hadden, en wien hij deswege vroe- Sprokkelm.
ger zijn land ontzegd had (4). *Roermond* wordt nevens het *land van Kessel*, se- 1352
dert dertien honderd zes en twintig door aankoop een erfgoed van het hertogelijk Geldersche huis, met al de regten der opperheerschappij, naar het schijnt voor drie jaren, aan EDUARD afgestaan, wien voorts de opvolging in het vruchtgebruik van *de Veluwe* en van hetgeen ELEONORA verder in lijftogt bezat, verzekerd wordt. VAN BLAARSVELD, vroeger aan REINOUD als Raadsman toegevoegd, ziet men nu in eene dergelijke betrekking bij EDUARD geplaatst, met wien hij als middelaar en getuige bij den zoen tusschen REINOUD en de Nijmeegsche burgers voorkomt; en de ambtman van *Kessel* wordt door den
Hertog gelast, dien Heer zoowel als EDUARD, hulde en gehoorzaamheid te bewijzen (5). 9 v. Hooim.

---

(1) V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. IV. *Cod. Diplom.* No. 31. bl. 59.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LII.

(3) V. SPAEN, *Inl. t. d. Hist. v. Gelderl.* D. IV. *Cod. Diplom.* No. 32. bl. 61. Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LII.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 54, bl. 53.

(5) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LIII LIV, en de aldaar aangehaalde *Oorkonden.*

1339—1354 De broedertwist ontwaakte echter weldra op nieuw. Reinoud had zich, naar het schijnt, niet gehouden aan de bepalingen der overeenkomst, wederzijds door eed en zegel bekrachtigd; doch het is onzeker of en in hoe verre het gedrag der Bronkhorsten of Eduard's-gezinden ook daartoe aanleiding gegeven hebbe. Wat hier van zijn moge, de Graaf van *Meurs*, de Heeren van *Blaarsveld*, *Bronkhorst*, *Amersooi*, *Baar*, *Zulen*, *Megen* en *Weerdenberg*, nevens JAN en DIRK VAN DER STRATEN, GERARD VAN AASWIJN en JAN VAN HOMOET, alle ridders; voorts JAN VAN DE KEMENADE, JAN DE BUC VAN MERE, JAN VAN MIERLAR en GERARD VAN LEIJENBERG, knapen, sloten 27 v. Bloeimaand 1353 een nieuw verbond ten behoeve van EDUARD, tegen REINOUD, wien zij eene verbreking van beloften te last leggen en zich daarop beroepen. De Heer van *Blaarsveld* echter behield zich voor, aan dit verbond niet gehouden te zijn, indien de Hertog van *Braband*, welke de vorige overeenkomst tusschen de beide broeders mede bezegeld had, daarin geen genoegen nam; maar dan zouden ook de overigen van hunne verpligtingen jegens hem ontslagen zijn. Even als vroeger, beloofde EDUARD den verbondenen schadeloosstelling voor de schade en onkosten, welke uit dezen stap voor hen zouden voortvloeijen, en waarborgde hun tevens het bezit hunner leengoederen (1).

Reinoud, denkelijk beducht voor de vereenigde krachten van zoo vele vermogende Heeren, immers van nieuwe vijandelijkheden wordt geene melding gemaakt, sloot reeds vóór het midden van Wijnmaand weder een verbond, waarbij hij, met raad en goeddunken zijner vrienden, Edelen, ridders, knapen, mannen en steden, het hertogdom *Gelre* en graafschap *Zutphen*, met al hun hoog, middelbaar en laag regtsgebied, renten en inkomsten, steden, landen en lieden, aan zijnen broeder EDUARD overgeeft en opdraagt, en hem tevens daarover tot stedehouder of landvoogd (*overste meister ende berichter*) aanstelt, om het in zijnen naam tot kersmis over zeven jaren te besturen. Hij zelf zou evenwel den titel en rang van Hertog blijven behouden, en twaalf duizend kleine ponden 's jaars uit de opbrengst van den tol te *Lobede*, tot zijn onderhoud genieten." Dit verdrag werd wederzijds door een open brief bekrachtigd; doch sommige der Edelen en steden, wier goedkeuring er in gemeld wordt, schijnen evenwel daaraan hunne toestemming, althans zeker hunne bezegeling, geweigerd te hebben (2). Terstond oefende EDUARD de daden van hoog gezag uit; hij bevestigde op zijnen naam alleen, de steden *Zutphen* en *Nijmegen* in hare voorregten en vrijheden, doch bezegelde met Hertog REINOUD, een erfpachtsbrief van den molen te *Langendonk* in het 21 v. Wintermaand *Overkwartier* (3). —

(1) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LIV.

(2) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LV. *Oork.* bl. 65 (3).

(3) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LV, LVI, en de aldaar aangehaalde *Oorkonden.*

FRIESLAND. GRONINGEN. Waren *Gelre*, *Utrecht* en *Holland* in dit tijdperk ter prooi aan binnenlandsche verdeeldheden, ook *Friesland* en *Groningen*, ofschoon daar de twisten tusschen de Schieringers en Vetkoopers, althans voor eene poos, waren ingesluimerd, deelden in de rampen der tijden. De schenking van een gedeelte van *Friesland* aan Hertog REINOUD II van *Gelre*, welke de aanspraken van dien Vorst op dat gewest versterkte, maakte de Friezen op wederstand bedacht; doch het blijkt niet, dat zij door hem zijn aangevallen (1). Het was echter ongetwijfeld de vrees hiervoor, zoowel als het zwakke bestuur van den Graaf-Bisschop JAN *van Diest*, die aanleiding gaf, dat *Drenthe*, *Groningen* en *Goo* een onderling verbond sloten, *Pligt* genoemd, waarbij zij hunne vroegere verbindtenissen uitbreidden en elkander wederkeerig tegen alle buiten- en binnenlandsche vijanden bescherming beloofden. Dit verdrag, door REINOUD, burggraaf van *Koeverden*, en de raden van *Groningen* bezegeld, waarin de gemeente van *Drenthe*, de schout van *Eelde*, en de ingezetenen van *Goo* genoegen namen, bewijst, dat deze streken steeds in denzelfden ongunstigen maatschappelijken toestand verkeerden (2). Immers van den kant des landschaps *Drenthe*, beloofde men den Groningers en Gooërs, dat wanneer iemand van hen gevangen genomen of geroofd werd, men hem en zijn goed zou bevrijden, en zoo hij gewond was, men de breuk deswege van den gastheer, bij wien de dader hem vervolgde, zou opeischen, zoo de dader binnen het regtsgebied gegrepen werd. De Groningers verzekerden daarentegen den Drenthenaars bescherming in hunne stad en regtsgebied. Ook zij zouden elken Drenthenaar, die bij hen gevangen werd genomen, nevens zijn goed in vrijheid stellen. Wanneer iemand uit *Groningen*, *Drenthe* en *Goo* of uit eene der omliggende landschappen, of een reizende vreemdeling bij hen ergens roofde, brandstichtte, gevangenen maakte of geweld pleegde, zou men zulks gezamenlijk met magt keeren en dien persoon niet onder zich dulden. Op geheime brandstichtingen en diefstallen moest elk zelf toezien, doch waarborgde men elkander over en weder in de huizen dezelfde veiligheid, die men in zijne eigene woning genoot. Werd *Groningen*, *Goo*, of *Drenthe* van buitenlands aangevallen, dan zou men elkander, doch elk op zijne eigene kosten, ondersteunen (3).

1339—1354

21 v. Lentemaand 1339

5 v. Zomermaand.

De bondgenooten geraakten weldra met Bisschop JAN *van Arkel* in verschil over zekere opbrengsten, hetwelk eerst in het jaar dertienhonderd vier en veertig vereffend werd. Zij erkenden toen, dat de Bisschop geregtigd was, om de nalatigen in de betaling

(1) Zie hiervoor, bl. 205.

(2) Verg. hiervoor, bl. 134, 135.

(3) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. I. p. 150. N°. XLV. Verg. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 164—166.

1339—1354 daarvan door den ban, en degenen, welke de tienden weigerden, door het kerkelijke regt daartoe te dwingen. Zij verbonden zich tevens, om tegen het vervreemden van bisschoppelijke leengoederen en het overdragen van goederen van eigenlieden te waken; de Graaf-Bisschop zou ook hen, die zich daaraan schuldig maakten, mogen straffen. De Kerkvoogd erkende en bevestigde van zijne zijde, de bijzondere vrijheden van de inwoners zijner stad *Groningen* en zijner landschappen *Goo* en *Wolde* van het Groninger regtsgebied, welke zij door vroegere vergunningen bezaten (1).

Minder rust en eensgezindheid heerschte in *Friesland* tusschen het *Vlie* en de *Lauwers*. Graaf WILLEM IV van *Holland* schonk der stad *Stavoren*, welke hem terstond als haren regten en wettigen Heer had gehuldigd (2), verscheidene belangrijke voorregten, en men gist, dat hij daardoor trachtte, zich van hare hulp in zijne voorgenomene overweldiging van dit gedeelte van *Friesland*, te verzekeren (3).
7 v. Win-term. 1340 Onder anderen verleende hij haren inwoners vrijheid van tollen door geheel *Holland* en *Zeeland* niet alleen, maar gebood ook zijnen Hollandschen en Zeeuwschen onderdanen, alle goederen, van hen in onderpand genomen, terug te geven (4). Zelfs nadat in *Stavoren*, denkelijk uit misnoegen over eenige belastingen, geweldenarijen tegen de Hollandsche ambtenaren waren gepleegd, hetgeen, naar het schijnt, een op-
1342 roer had verwekt, waarbij een der Grafelijke beambten het leven verloor, ging echter de Graaf voort met zijne gunstbewijzen (5). Om zijne koop- en scheepvaart aan te
25 v. Slagtm. moedigen, gaf hij den poorteren verlof, hunne schepen, bij gebrek van eigen manschap, met andere Friezen te bemannen en verzekerde allen, die op schepen van *Stavoren* in zijne staten kwamen, volle bescherming en vrij geleide (6). Door deze vergunning werd de zwarigheid uit den weg geruimd, welke de Friezen vermoedelijk maakten, om met Stavorensche vaartuigen in *Holland* of *Zeeland* te komen, uit vrees van door Graaf WILLEM, wien zij, naar het schijnt, nog niet erkend en gehuldigd hadden, aangehouden te worden (7). Ondanks dit alles moet *Stavoren* zich sedert aan 's Graven gehoorzaamheid onttrokken, en WILLEM IV, bij eenige onlusten aldaar voorgevallen, uit oude brieven zijn regt op die stad en *Friesland* beweerd hebben. Om dit te bevestigen,

---

(1) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 171—174.

(2) Zie hiervoor, bl. 133.

(3) F. SJOERDS, *Friesche Jaarb.* D. III. bl. 366.

(4) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 198.

(5) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 198.

(6) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 198, 199.

(7) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 370.

vertoonden Schepenen en Raad der steden *Haarlem*, *Alkmaar* en *Medemblik* een 1339—1354
staatsstuk van dertienhonderd acht en twintig, waarbij de Grietmannen van *Westergo*, de regten der Hollandsche Graven op *Stavoren* erkennen (1). Ook beriep men zich 1343
op de getuigenis van eenige hooge Friesche Geestelijken, welke weleer de heerschappij dier Graven over *Friesland* bekrachtigd en verklaard hadden, dat zij op dien tijd, reeds vierhonderd jaren oud was (2). De Westergoërs weigerden echter hard- 1344
nekkig den Graaf van *Holland* voor hunnen Heer te erkennen, welke hierdoor getergd, hen met de wapenen aantastte, doch bij de nederlaag tevens het leven ver- 1345
loor (3). Belangrijk waren de gevolgen dezer overwinning voor de onafhankelijkheid van dit gedeelte van *Friesland*. Te vergeefs trachtte 's Graven opvolger, Hertog WILLEM *van Beijeren*, de Friezen aan zich te onderwerpen; en het blijkt, dat zij hem bij het sluiten van het bestand voor twintig jaren, den tienden van Oogstmaand dertien honderd acht en veertig, niet als hun Heer erkenden (4).

In *Friesland* tusschen de *Lauwers* en den *Dollart* was ondertusschen weder oorlog ontstaan. Zeven jaren na den getroffen vrede met de *Ommelanden* in dertienhonderd acht en dertig (5), waren de Groningers in *Hunsingo* gevallen en hadden er een groot bloedbad aangerigt, doch daarentegen in *Langewold* eene aanmerkelijke neder- 1345
laag geleden (6). Door welvaart en rijkdom steeds vrijer, onafhankelijker en stouter wordende, eischten zij, dat ook de geestelijkheid in de gemeentelasten zou deelen. Zonder het Hof van *Rome*, in gevolge pauselijke bevelen, hierin vooraf te kennen, vorderde *Groningen* lasten van de goederen der abdij *Adewerd*, die binnen de stad of onder haar regtsgebied gelegen waren. De Abt achtte zich ongehouden, uithoofde van keizerlijke voorregten, daaraan te voldoen. Men kwam eindelijk tot eene minnelijke schikking, waarbij een gedeelte der betwiste lasten aan de stad werden toegekend. Tevens bepaalde men, dat jaarlijks twee afgevaardigden uit de abdij en even zoo veel 5 v.
van *Groningen*, in die stad zouden bijeen komen, om alles te regelen, wat tot be- Sprokkelm.
houd des vredes van het zeeland strekken konde, dat wil zeggen, wat de bevredi- 1346
ging der onlusten en vijandelijkheden tusschen de Hollanders en Friezen, in welke het

(1) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 199.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 200. Verg. hiervoor, bl. 124, 125.

(3) Zie hiervoor bl. 156—158.

(4) Zie hiervoor, bl. 170, 171. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 394—397.

(5) Zie hiervoor bl. 134.

(6) J. DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* in MATTHAEI *Analect.* T. I. p. 71.

1339—1354 klooster *Adewerd* gewikkeld was, bevorderen konde (1). Dit klooster was in staat, vijfhonderd man uit zijne eigene onderhoorigen, monniken, leekebroeders en de meijers der landhoeven, onder de wapenen te brengen. De monniken ijverden zeer voor de Friesche vrijheid en onafhankelijkheid; en met de landschappen *Hunsingo* en het *Oldambt*, hadden zij de Friezen tegen Graaf WILLEM IV van *Holland* ondersteund (2). Zij dreven een belangrijken handel met de Hamburgers, die echter toen door den oorlog tusschen de Hollanders en Friezen, groot nadeel leed. De stad *Hamburg* beklaagde
1346 zich daarover te vergeefs bij het klooster *Adewerd* (3). De Friezen beroofden steeds hare schepen en kooplieden; waarop zij de Friesche schepen en goederen in beslag hield. Eindelijk werd het geschil, dat ruim een jaar met het klooster *Adewerd* en *Hunsingo* hevig gevoerd was, te *Hamburg* in der minne bijgelegd. De Hambur-
9 v. Oogstmaand 1347 gers verzekerden tevens den Hunsingoërs buiten en binnen hunne stad, te water en te land, volkomen bescherming der wet en der regering, en diegenen, welke of aan het klooster van *Adewerd* of aan de anderen eenig leed deden, zouden bij gebrek van behoorlijke vergoeding en voldoening, gebannen worden (4). Ten zelfde dage sloot *Hamburg* ten behoeve zijns handels, een gelijksoortig verdrag met den Abt en het klooster in *Minterne* of *Termunten*, en met het bestuur en de gemeente van het Friesche landschap *Oldambt* (5). Spoedig echter moest zich de regering van *Hamburg* op nieuw tot het klooster *Adewerd* wenden met verzoek, dat de Abt hare kooplieden, overal waar hij konde, naar vermogen beschermen en de Westergoërs, welke steeds de Hamburger schepen en kooplieden plunderden, door kerkelijke of wereldlijke magt bedwingen zoude. Hierop verklaarde het klooster *Klaarkamp*, dat de Abt en de
2 v. Sprokkelm. 1348 kloosterlingen van *Adewerd* het eerste steeds getrouw waren nagekomen, doch dat het tweede hun onmogelijk was, uit hoofde van den afstand en de menigvuldige gevaren des oorlogs (6).

Te midden der onlusten, twisten en vijandelijkheden, aan welke de landen tusschen het *Vlie* en den *Dollart* waren blootgesteld, was een groote hongersnood ont-

---

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. I. p. 166. N°. 49.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. I. p. 174 (*a*).

(3) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. I. p. 172—177. N°. 50.

(4) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. I. p. 177—181. N°. 51.

(5) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. I. p. 181—185. N°. 52.

(6) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. I. p. 186. N°. 53. Verg. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 179—183. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 171.

staan, die menig slagtoffer met zich had gevoerd (1). Nog vreeselijker werden deze 1339—1354
oorden kort daarna geteisterd, door de woedende pest, welke onder den naam van 1349—
zwarten dood bekend, *Europa* bijna half ontvolkte (2). De *Nederlanden* leden 1350
minder dan andere gewesten, doch moet de sterfte in *Friesland* aanmerkelijk geweest zijn. Velen vielen op de straten dood neder, en op eenige plaatsen bleven uit gebrek aan levenden, sterk en moedig genoeg om de dooden te begraven, de lijken onbegraven liggen. Binnen het klooster *Klaarkamp* alleen werden honderd vier en tachtig lieden, en in het mannen- en vrouwenklooster te *Foswerd*, tweehonderd en zeven, zoo priesters als monniken, nonnen en leekebroeders, weggeraapt (3). De Abt van *Adewerd* met meer dan tweehonderd zijner kloosterbewoners bezweek voor de ontzettende plaag (4). Uit deze bijzondere opgaven, kan men eenigzins tot het aantal slagtoffers in het algemeen besluiten. De verderfelijke invloed, welken deze geesel der verwoesting elders op de zedelijkheid en welvaart des volks uitoefende, zal ook in *Nederland* en bovenal in *Friesland*, niet achtergebleven zijn. Hier bragt zij moedeloosheid, dáár onverschilligheid voor het leven, ginds ligtzinnigheid voort. Landbouw, handel, nijverheid waren grootendeels gestremd, en de zorgen voor een bestaan, dat elken polsslag bedreigd werd, maakten plaats voor de genietingen van het oogenblik. Velen verspilden daardoor hun vermogen en geraakten tot den bedelstaf; anderen onverwachts rijke erfgenamen geworden, gaven insgelijks den vollen teugel aan losbandigheid, overdaad en verkwisting.

Daar de onkunde de Joden beschuldigde, dat zij door het vergiftigen der bronnen, de heerschende kwaal veroorzaakt hadden, vond de hebzucht hierin een geschikt middel, om zich de goederen dier ongelukkigen, welke verbannen of vaak onder de gruwelijkste martelingen gedood werden, toe te eigenen. Van den anderen kant verwekten bijgeloof en dweepzucht eene menigte ijveraars, die onder den waan en schijn van godsvrucht en boete, zich de buitensporigste daden veroorloofden. In grooten getale zwierven zij het land door, hunne ontbloote ligchamen wreedelijk geeselende, om

---

(1) SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. V. bl. 171.

(2) JOH. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 13. Zie over deze pestziekte het berigt der ooggetuigen MATTEO VILLANI uit *Florence*, opgenomen in de *Gött. Gelehrte. Anz.* voor 1830, N°. 197, BOCCACIO in de inleiding zijner *Decamerone*, en den Schrijver van de *Limburger Chronik*, uitg. door C. D. VOGEL, S. 13. Verg. DELPRATS bijdrage in het Mengelw. d. *Vaderl. Letteroef.* voor 1832, bl. 289, enz.

(3) OCCO SCARLENSIS, bl. 144. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIV. p. 203. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VII. bl. 205. BENINGA, *Hist. v. Oostfr.* bl. 144.

(4) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 188.

1339—1354 de vermeende wraak des Hemels te lenigen; onder de bloedige slagen zinneloos schreeuwende : »Slaet u seer doer Christus eer : doer Godt so laet die sonden meer." Dit geschiedde in de kerken, waar zij tweemaal daags met kruisen en vanen heentrokken. Zij vertoefden nooit meer dan een nacht op dezelfde plaats. Na eene boetepleging van dertig of veertig dagen kon ieder huiswaarts keeren, doch sommigen hielden het met verwonderlijke hardvochtigheid nog eens zoo lang uit. Steeds groeide het getal dezer dweepers aan, welke voorwendden, dat zij met God zelven gegeten en gedronken, met onze Lieve Vrouw gesproken, en van Christus zelven bevel, om zich te geeselen ontvangen hadden; dat zij dooden opwekken en andere wonderen verrigten konden. De boetelingen echter moesten zich verbinden, doodslagen en alle andere verongelijkingen kwijt te schelden, alle vijandschap, haat en nijd af te leggen, zich ter goeder trouw met elkander te verzoenen, en alle onregtvaardig goed terug te geven, hetgeen zich evenwel niet tot de Joden uitstrekte, die zij hevig vervolgden. Eindelijk sprak Paus CLEMENS VI den ban over hen uit en maakte aan hun bestaan een einde (1).

Ondertusschen was uit een geschil tusschen de Groningers en de ingezetenen van *Drenthe*, bijzonder die van *Peize*, *Roden* en *Roderwolde*, een oorlog ontstaan, die thans met een verdrag eindigde. De hoofdpunten waren, dat de Groningers vrij bleven met betrekking tot het gebruik van den muntslag van REINOUD, Heer van *Koeverden* en *Borkulo*; dat de gepleegde misdrijven overeenkomstig de vredebrieven zouden gestraft worden; dat de koopman met zijne goederen mogt trekken, werwaarts hij wilde, behoudens het regt van den Heer van *Koeverden*; dat men de ingezetenen
8 v. Oogstmaand. 1350 van weêrszijde aan regt zou helpen; dat men zijn eigen regter niet zou mogen zijn in zaken, die behoorlijk vervolgd werden; en eindelijk, dat de twist tusschen HENDRIK, den oom van RUDOLF, en zijn aanhang met REINOUD, Heer van *Koeverden*, het landschap *Drenthe*, en de stad *Groningen*, geheel bevredigd zoude zijn (2). Later werd een nader verdrag van wederzijdsche bescherming en veiligheid tusschen de beide partijen getroffen, waarbij REINOUD van *Koeverden* en het landschap *Drenthe* beloofden, met alle magt de buitenlanders te keeren, die door *Drenthe* wilden trekken, om op de burgers van *Groningen* te rooven, te branden of hen te benadee-

---

(1) DE KLERK, *Brab. Yeest.* B. V. bl. 588—593. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXIX. c. 13. p. 272. *Oude Holl. Div. Kron. Div.* XXIV. c. 10. p. 212. *Chron. Tiel.* p. 354—356. E. BENINGA, *Hist. v. Oostfr.* bl. 145. A. DE BEVERGERNE, *Chron. Monaster.* apud MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 46, 47. Een belangrijk tafereel van deze dweepers, levert de schrijver van *die Limburger Chronik*, een tijdgenoot, S. 14—20.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. I. p. 187—193, No. 54.

len (1). Men meent, dat deze bepaling voornamelijk tegen den Bisschop van *Utrecht* 1339—1354
gerigt is, tusschen wien en de Groningers denkelijk reeds die onlusten ontstaan waren, welke eenige jaren later vereffend werden (2).

De Friezen ten Westen der *Lauwers* waren even weinig het bisschoppelijk bewind genegen. Na het sluiten van het twintigjarig bestand (3), had Hertog WILLEM van 16 v. Winterm. 1351
Beijeren hun volle vrijheid van handel in zijne staten verleend (4). De burgers van *Stavoren* huldigden hem kort daarna als hunnen regten en wettigen Heer, hetgeen de bevestiging hunner vrijheden en voorregten ten gevolge had (5). Naarmate zij zich enger aan *Holland* sloten, schenen zij van den Bisschop van *Utrecht* afkeeriger te worden. Immers ongetwijfeld buiten zijne toestemming, trok het stedelijk be- 19 v. Zomermaand. 1353
stuur van *Stavoren* zekere tolregten aldaar, des Bisschops tollen genoemd, aan zich en verklaarde de Hollandsche steden er van ontslagen (6). Hieruit waarschijnlijk is de oorlog met het *Sticht* voortgevloeid, van welken elders geene melding wordt gemaakt, maar die onwedersprekelijk blijkt uit een bijna driejarig bestand, niet lang daarna door 1354
den Bisschop en de regering van *Utrecht* met *Stavoren* gesloten (7). Het was welligt de genegenheid dier stad voor den Graaf van *Holland*, welke haar met de Westergoërs in onmin bragt, die haren handel belemmerden. Door tusschenkomst van den Abt FOLKERT en den pastoor van *Oosterbierum*, veroorloofden ten laatste de Griet- 1 v. Oogstmaand
mannen en Mederegters van *Froonakker* (*Franeker*), nu de vijf deelen van *Westergo*, aan *Stavoren*, om in hun gebied handel te drijven en daarin naar goeddunken te komen en te gaan (8).

NOORD-BRABAND. LIMBURG. Terwijl *Friesland* en de overige Nederlandsche staten door inwendige beroeringen geschokt werden, voerde Hertog JAN III met vaste hand de teugels van het bewind over *Braband*. In den krijg tusschen *Frankrijk* en *Engeland*, hield hij zich steeds aan de zijde van EDUARD III, wien hij bij de belegering 1340
van *Doornik* met twintigduizend gewapenden ondersteunde (9). Na den wapenstil-

---

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. I. p. 193, No. 55. De zoenbrief is van den 21 v. Lentemaand 1352. Verg. MAGNIN, *Over de besturen van Drenthe.* D. I. St. II. bl. 100.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. I. p. 193. (a.)

(3) Zie hiervoor, bl. 171.

(4) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 208.

(5) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 208, 209, 210.

(6) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 211.

(7) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 211. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 411—413.

(8) *Charterb. v.' Vriesl.* D. I. bl. 211, 212.

(9) Zie hiervoor, bl. 105, 107, 109, 147—151.

1339— stand, welke een einde aan dat beleg maakte, nam hij niet meer werkdadig deel in de
1354 verdere geschillen der beide Vorsten, doch bleef, althans in naam, bondgenoot van *Engeland*. Hij bewaarde den buitenlandschen vrede, die kortstondig door de krijgstogt tegen de Luikenaars gestoord werd (1); en sinds het dempen van een oproer in *Leuven* (2), werd de binnenlandsche rust slechts voor eene poos door de zoogenaamde geeselaars geschokt (3). De Koning van *Frankrijk* liet ondertusschen geene middelen onbeproefd, om 's Hertogs vriendschap te winnen, waardoor hij zich tevens die van
1347 onderscheidene andere Vorsten verzekerde. Door zijne tusschenkomst werd *Mechelen* aan *Braband* afgestaan (4). Ook verleende hij den Brabandschen handelaren in zijne staten onderscheidene vrijheden en voorregten (5); en om den Hertog, die reeds naar zijne zijde overhelde, geheel voor zijne belangen te winnen en aan zich te binden, bewerkte hij een huwelijk van diens beide zonen, HENDRIK en GODFRIED, met Vorstinnen uit zijn geslacht. Aan HENDRIK werd het hertogdom *Limburg* en de stad
1348 *Mechelen* met haren omtrek; aan GODFRIED het *Land van Aarschot* geschonken (6).

Beide deze Vorsten volgden elkander kort daarop in het graf. Hertog JAN, nu van wettig mannelijk oir verstoken, vreezende, dat door de onlusten, welke tusschen zijne dochters of hare echtgenooten over de opvolging konden ontstaan, *Braband* vaneen gescheurd en verdeeld mogt worden, riep afgevaardigden uit de zeven hoofdsteden, *Leuven*, *Brussel*, *Antwerpen*, *'s Hertogenbosch*, *Tirlemont*, *Nivelles*, *Leau* en een en dertig kleinere plaatsen te *Leuven* bijeen, om over dit gewigtig punt te raadplegen. De wetten des lands en de bedoelingen des Hertogs verzekerden de heerschappij aan zijne oudste dochter JOHANNA en haren gemaal WENCESLAUS *van Luxemburg*; maar zijne andere schoonzonen, LODEWIJK van *Vlaanderen* en REINOUD van *Gelre*, konden ook daarop aanspraak maken, en dit was het, wat hij vreesde en trachtte te voorkomen (7). Overeenkomstig zijne wenschen, verklaarden de steden plegtig, dat zij nooit eene verdeeling van *Braband* zouden dulden, dat de heerschappij den-

---

(1) Zie hiervoor, bl. 214.

(2) HARAEI *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIII. p. 325. WILLEMS, *Cod. Dipl.* op DE KLERK, No. 187. p. 825.

(3) Zie hiervoor bl. 237, 238.

(4) HARAEI *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIII. p. 323. Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XIX, XX.

(5) WILLEMS, *Cod. Dipl.* op DE KLERK, No. 196. bl. 836.

(6) HARAEI *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIII. p. 324, 325.

(7) Verg. hiervoor, bl 213.

genen moest worden toevertrouwd, wien de wetten des lands daartoe riepen, waardoor duidelijk JOHANNA en WENCESLAUS te kennen werden gegeven, en dat de twee andere Vorstinnen een behoorlijk apanagium zouden ontvangen. 's Hertogs uiterste wil, in welken JOHANNA met WENCESLAUS tot de opvolging in *Braband* geroepen, aan de Gravin van *Vlaanderen* honderd twintig duizend, en aan de Hertogin van *Gelre* tachtig duizend Rijksdaalders werden toegekend, werd door Keizer KAREL IV bekrachtigd. Weinig maanden later overleed Hertog JAN, in den ouderdom van negen en vijftig, en na een bestuur van drie en veertig jaren. Hij werd in de abdij van *Villers* begraven (1). Men vindt hem als een welgemaakt en prachtminnend Vorst afgeschetst, dapper in het veld en schrander in de raadzaal, handhaver der geregtigheid en getrouw aan zijn woord, zelden weldaden, maar nog veel minder beleedigingen vergetende, geducht voor zijne naburen en bemind door zijn volk.

1339—1354

8 v. Lentemaand 1355

24 v. Grasmaand

5 v. Winterm.

(1) *Magn. Chron. Belg.* p. 316. *Anonym.*, *Chron. D. Brab.* p. 75—76. Ed. MATTHAEUS, 1707. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XIV. p. 165. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIII. p. 327. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. p. 440, 441. DEWEZ, *Hist. Gén. d. l. Belg.* T. III. p. 335, 336.

DERDE HOOFDSTUK.

VAN

WILLEM V, DEN EERSTEN GRAAF VAN HOLLAND EN ZEELAND UIT HET HUIS VAN BEIJEREN,

TOT OP

DEN DOOD VAN HERTOG REINOUD III VAN GELRE.

1354—1371.

1354—1371 HOLLAND EN ZEELAND. Het verbond tusschen den Bisschop van *Utrecht*, JAN *van Arkel*, en MARGARETHA van *Henegouwen* in dertien honderd twee en vijftig aangegaan, moest Hertog WILLEM, welke het jaar te voren met dien Kerkvoogd vrede had gesloten, natuurlijk geweldig hinderen (1). De omstandigheden echter, hielden zijn zwaard in de scheede, tot dat hij, binnenlands zijn gezag gevestigd hebbende, besloot zich op den Bisschop te wreken, wiens onderdanen daarenboven op Hollandsch grondgebied stroopten (2). Te dien einde verbond hij ARNOUD *van IJsselstein*, JAN *van*
1355 *Kuilenburg*, GIJSBRECHT *van Vianen* en andere Stichtsche Edelen aan zijne belangen, en kondigde in Slagtmaand den Bisschop den oorlog aan. Terstond rukte hij in het *Sticht* en legerde zich bij het dorp *Koten*, nabij *Wijk te Duurstede*, van waar hij schrik en verwoesting in den omtrek verspreidde; terwijl de Utrechtsche burgers, voor hem gewonnen, den Bisschop weigerden de wapenen tegen de Hollanders op te vatten. Ook *Eemnes* begaf zich op nieuw onder *Holland.* De burgers van *Montfoort*

(1) Zie hiervoor, bl. 190, 202. Hieruit blijkt, hoe BILDERDIJK, blindelings WAGENAAR volgende, de toedragt van zaken weder hoogst onjuist voorstelt, D. III. bl. 177, ofschoon VAN WIJN hem reeds op het regte spoor had kunnen helpen. *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 182, 183.

(2) DE BEKA, p. 119. In plaats van 1358 moet aldaar ongetwijfeld 1354 of 1355 gelezen worden.

en *Bunschoten* echter boden dapperen wederstand; en met een gevecht tegen 1354—
JAN *van Egmond*, waarin zij zeventig man verloren, eindigde voor dien tijd 1371
de veldtogt (1). Doch reeds in het begin des volgenden jaars opende de Bisschop, welke zich nu beter had toegerust, den krijg; en het gelukte hem, de steden *Weesp* en *Muiden*, die tot *Amstelland* behoorende thans Hollandsch waren, beide binnen vier dagen stormenderhand in te nemen en te verbranden. Spoedig bragt GIJSBRECHT *van Nijenrode*, een strijdhaftig Ridder, op last van Hertog WILLEM, te *Naarden* eene krijgsmagt bijeen en legde uit weerwraak het dorp *Soest* in de asch. Op den terugtogt versloeg hij 's Bisschops Maarschalk, OTTO *van Laar*, die hem met de burgers van *Amersfoort* was tegengetrokken, doch werd zelf zwaar gewond binnen 15 v.
Naarden gebragt. Hertog WILLEM, door deze overwinning aangemoedigd, trok met Lente-maand
zijne bende in het *Sticht*, en verwoestte de streken om *Hoogewoerd*, waar hij zich 1356
had nedergeslagen, terwijl JAN *van Egmond* het slot van STEVEN *van Nievelt*, na eene hardnekkige verdediging, bemagtigde en ten gronde toe slechtte. Zoo vele ver- 22 v.
liezen en de afval des Heeren ZWEDER *van Montfoort*, stemden den Bisschop tot Bloeim.
vrede, dien hij zelf, na bekomen vrijgeleide, van den Hertog kwam vragen en welke eerlang getroffen werd (2). De trouwlooze Stichtsche Edelen, de Heeren van *IJs-* 30 v.
selstein, *Montfoort* en *Kuilenburg*, werden weder in genade aangenomen en in hunne Zomer-maand.
goederen en leenen hersteld, zoo als die voor den oorlog waren. Alle gevangenen van beide zijden zouden geslaakt, en alle in den krijg gepleegde misdrijven verzoend zijn. De Bisschop zou zijn gewoon geestelijk regtsgebied in *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* behouden, en den ban over die gewesten, wegens dezen krijg door hem uitgesproken, opheffen. *Eemnes* keerde onder zijn gebied terug, met voorwaarde eener algemeene vergiffenis voor de inwoners; even zoo het slot *Vredeland*, doch tegen voldoening der pandpenningen, ten ware hij en de stad *Utrecht* getuigen mogten, die reeds betaald te hebben. Daarentegen moest hij het Huis te *Gooi* in dien staat herstellen, waarin het vóór den oorlog geweest was, of aan GIJSBRECHT *van Vianen* vier duizend pond uitkeeren. Hertog WILLEM zou door hem met de heerlijkheden van *Amstel*, *Woerden*, *Kuik*, en voorts met alle goederen, welke de vorige Graven van *Holland* in leen van het *Sticht* bezeten hadden, tegen voldoening der gewone jaarlijksche pachtgelden en behoudens elks regt, beleend worden. Beider onderdanen werden in de wederzijdsche landen bescherming en regt verzekerd, terwijl

---

(1) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 9. p. 281, 282. *De vermeerderde* BEKA, bl. 249. *Goudsch Kron.* bl. 109. SUFFRIDUS PETRUS, *Append. ad.* BEKAM, p. 142.

(2) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 10—13, p. 282, 283, en de boven aangehaalde schrijvers.

1354— 1371 de Hertog daarenboven den burgers van *Utrecht* de handhaving der oude voorregten, welke zij in zijn gebied genoten, beloofde; maar daarentegen moesten zij hem jaarlijks zes weken lang, honderd gewapende mannen leveren, of hem in plaats daarvan vierhonderd schilden jaarlijks opbrengen. Acht mannen, vier van elke zijde te kiezen, zouden bij eenig geschil over de bepaalde punten, uitspraak doen, naar welke men zich zou gedragen (1).

Naauwelijks was deze krijg geëindigd, toen Hertog WILLEM in eenen twist tusschen *Braband* en *Vlaanderen* betrokken werd. Verscheidene Brabandsche plaatsen waren den Vlamingen in handen gevallen, en Hertog WENCESLAUS had zich om hulp tot zijnen aangehuwden Neef, den Graaf van *Holland*, gewend, die echter allen bijstand of tusschenkomst weigerde, indien hem niet de Heerlijkheid van *Heusden* werd afgestaan, waarover reeds veel tusschen *Braband* en *Holland* te doen geweest was (2). Graaf WILLEM III had vroeger van den Graaf van *Kleef* de helft der regten van dien Vorst op *Heusden* afgekocht (3). De Hertog van *Braband* deed evenwel zijn regt van opperste magt over deze heerlijkheid steeds gelden, en WENCESLAUS en JOHANNA waren er als wettige Heer en Vrouw gehuldigd (4). Thans echter voldeed men aan den wensch van Hertog WILLEM, onder beding, dat hij de geschillen tusschen WENCESLAUS en den Graaf van *Vlaanderen* vereffenen, en indien dit niet gelukte, den eerst-
29 v. Lentemaand. 1357 genoemde met al zijn magt ondersteunen zoude (5). Hierop ontving hij van de beide trijdende Vorsten volmagt, om eene verzoening tusschen hen te bewerken (6). Spoe-

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 1—4. WAGENAAR, D. III. bl. 287, geeft andere vredesvoorwaarden op, doch is misleid geworden door een verdrag, achter VELDENAAR's *Chron.*, bl. 176, door BOXHORN medegedeeld, waar ongetwijfeld het jaartal 1351 in plaats van 1356 moet gelezen worden, en dat de voorwaarden van dien vrede bevat, welke in het eerstgenoemde jaar, tusschen Hertog WILLEM en den Bisschop gesloten werd. Zie hiervoor, bl. 190. Het zelfde verdrag heeft GLASIUS in het *Divers* FREDER. DE BLANKENHEIM gevonden, doch het verkeerdelijk op 1356 gebragt. *Gesch. d. Christ. kerk in de Nederl.* D. II. bl. 152, (36). VAN WIJN heeft deze vergissing niet bemerkt, althans er geene melding van gemaakt.

(2) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 16. p. 283, 284. Zie over de geschillen betrekkelijk *Heusden*, hiervoor bl. 141, 142—145. Verg. WAGENAAR, D. III. bl. 239. BILDERDIJK, D. III. bl. 178—180.

(3) Zie den brief van 1334, bij BALEN, *Beschr. v. Dordr.* bl. 735.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 5.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 867. Daar de Hertogen van *Braband* naar den hofstijl rekenden, moet die brief op het jaar 1357 geplaatst worden.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 21, 23. Verg. HUYDECOPER op MELIS STOKE, D. III. bl. 572.

dig bragt hij den vrede tot stand, waarbij de Heerlijkheid *Mechelen* aan *Vlaanderen* geraakte (1). *Heusden* werd voor altijd met *Holland* vereenigd; en het oude zeggen: »*Heusden mijn*, *Mechelen dijn*" is hieruit ontsproten (2). 1354—1371

4 v. Zomermaand. 1357

Middelerwijl was JAN *van Beaumont*, Heer van *Schoonhoven* en *ter Goude*, de broeder van WILLEM III, den elfden van Lentemaand des vorigen jaars in vergevorderden ouderdom overleden. Hij was een der beroemdste Ridders van dien tijd, alom vermaard door zijne dapperheid op het oorlogsveld, en door zijne schranderheid en wijsheid in de raadzaal. Zijne uitgestrekte bezittingen en leengoederen, zijne uitstekende bekwaamheden en veelvuldige ondervinding, zijn beleid en zuiverheid van baatzuchtige bedoelingen, verschaften hem reeds onder WILLEM III, gelijk later onder WILLEM IV, MARGARETHA *van Henegouwen* en WILLEM V, grooten invloed op het bestuur der zaken, en bij afwezigheid dier Vorsten had hij zelf meermalen de teugels van het bewind gevoerd. Niets gewis pleit meer voor het vertrouwen dat men in zijn doorzigt, beleid en regtvaardigheid stelde, dan toen beide MARGARETHA en WILLEM, hem de eindbeslissing hunner geschillen opdroegen en zich aan zijne uitspraak onderwierpen. Hij liet slechts eene dochter na, aan wie hij zijne aanzienlijke bezittingen, ingevolge eener gunstige beschikking van MARGARETHA *van Henegouwen*, achterliet (3). Zij was gehuwd geweest met LODEWIJK *van Chatillon*, Graaf van *Blois*, welke vóór haren vader overleed wiens erfgoederen nu onder hare drie zonen verdeeld werden (4). De tweede dier zonen, JAN *van Blois*, ontving voor zijn aandeel de bezittingen in *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, en werd hierin door Hertog WILLEM bevestigd (5).

Minder gelukkig dan VAN BEAUMONT, had drie jaren te voren WILLEM *van Duivenvoorde*, die weinig geringer aanzien genoot dan hij, eene schitterende loopbaan geëindigd. Het geslacht der *Duivenvoorde* was waarschijnlijk uit den oud adellijken stam der WASSENAARS ontsproten, van welken een jonger zoon, om welke reden is onbekend, in de dertiende eeuw dien naam had aangenomen. Niemand uit dat ge-

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 24. PH. A. LEYDIS, *de Cura Reipubl.* cas. 73. p. 247.

(2) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 16. p. 248.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 709.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 9, in de aant. ald.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 6. De brief is van den 21 v. Wijnmaand 1356. Zie uitvoerig over JAN *van Beaumont*, VAN WIJN, *Huisz. Lev.* D. II. St. I. bl. 191—197. DE LANGE VAN WIJNGAARDEN, *Beschr. v. Gouda.* D. I. bl. 91—103. DE JONGE, *Verh. over d. H. en K. Twist.* bl. 133—148. V. KAMPEN, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 160, 161.

1354—1371 slacht steeg tot zulk een hoogen trap van aanzien en vermogen, als WILLEM. Zijne uitgestrekte goederen in *Braband* als in *Holland* en elders, die hij ten deele van de Graven in geschenk en in leen ontvangen had, ten deele door aankoop was magtig geworden, verschaften hem een bijna vorstelijk inkomen. Men kan eenigzins over zijn rijkdom oordeelen, daar hij op eigen kosten, *Vianen* en *Geertruidenberg* met muren omringde en bij deze laatste stad twee kloosters stichtte, welke hij met de rijkste inkomsten begiftigde. Zijne onmiskenbare verdiensten, en bovenal zijne bedrevenheid in staatszaken, maakten hem noodzakelijk bij de regerende Vorsten en plaatsten hem in de aanzienlijkste ambten en betrekkingen. Reeds onder WILLEM III bekleedde hij den post van 's Graven Kamerling, welken hij onder WILLEM IV, MARGARETHA *van Henegouwen* en onder het verbeiderschap van Hertog WILLEM behield. Aanvankelijk deelde hij in de bijzondere gunst van dezen Vorst, welke hem »zijnen lieven en getrouwen Raad" noemde, zonder wien niets van eenig aanbelang verrigt werd, en die in meest al de gewigtige onderhandelingen tusschen Moeder en Zoon in dertienhonderd negen en veertig en dertienhonderd vijftig, als een der aanzienlijkste Edelen voorkomt. Nadat hij met zoo vele anderen plotseling in ongenade gevallen en gebannen was, schaarde hij zich openlijk aan de zijde van MARGARETHA, liever door verbeurdverklaring zijne goederen willende verliezen, dan eener Vorstin ontrouw worden, die hem eens zoo vele weldaden bewezen had en wier zaak hij als de regtvaardigste beschouwde (1).

Na het sluiten van den vrede tusschen *Braband* en *Vlaanderen*, begaf zich Hertog WILLEM naar *Engeland* (2). Dewijl EDUARD hem reeds vroeger als wettigen Graaf van *Holland* en *Zeeland* erkend had, zal zijne reis vermoedelijk slechts eene vereffening met den Koning betrekkelijk de nalatenschap van WILLEM IV ten doel gehad hebben, dat echter niet toen, maar eerst later onder Hertog ALBRECHT bereikt werd (3).

28 v. Oogstm 1357 Omstreeks het midden van Oogstmaand keerde WILLEM uit *Engeland* terug (4). Te *Dordrecht* bevestigde en vermeerderde hij de voorregten van *Heusden* (5). Weinig dagen later stelde hij het burggraafschap van *Leiden* weder in handen van DIRK *van Wassenaar*, wien hij het, wegens eene hem aangedane beleediging, ontnomen had (6). Het was om dien tijd, dat hij, zoo men zegt zonder eenige reden, Heer GER-

(1) DE JONGE, *Verh. over d. H. en K. Twist.* bl. 148—156.

(2) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 17. DE BEKA, p. 120.

(3) WAGENAAR, D. III, bl. 290. BILDERDIJK, D. III. bl. 180.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. bl. 27.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 27, 28.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 29. Verg. bl. 8.

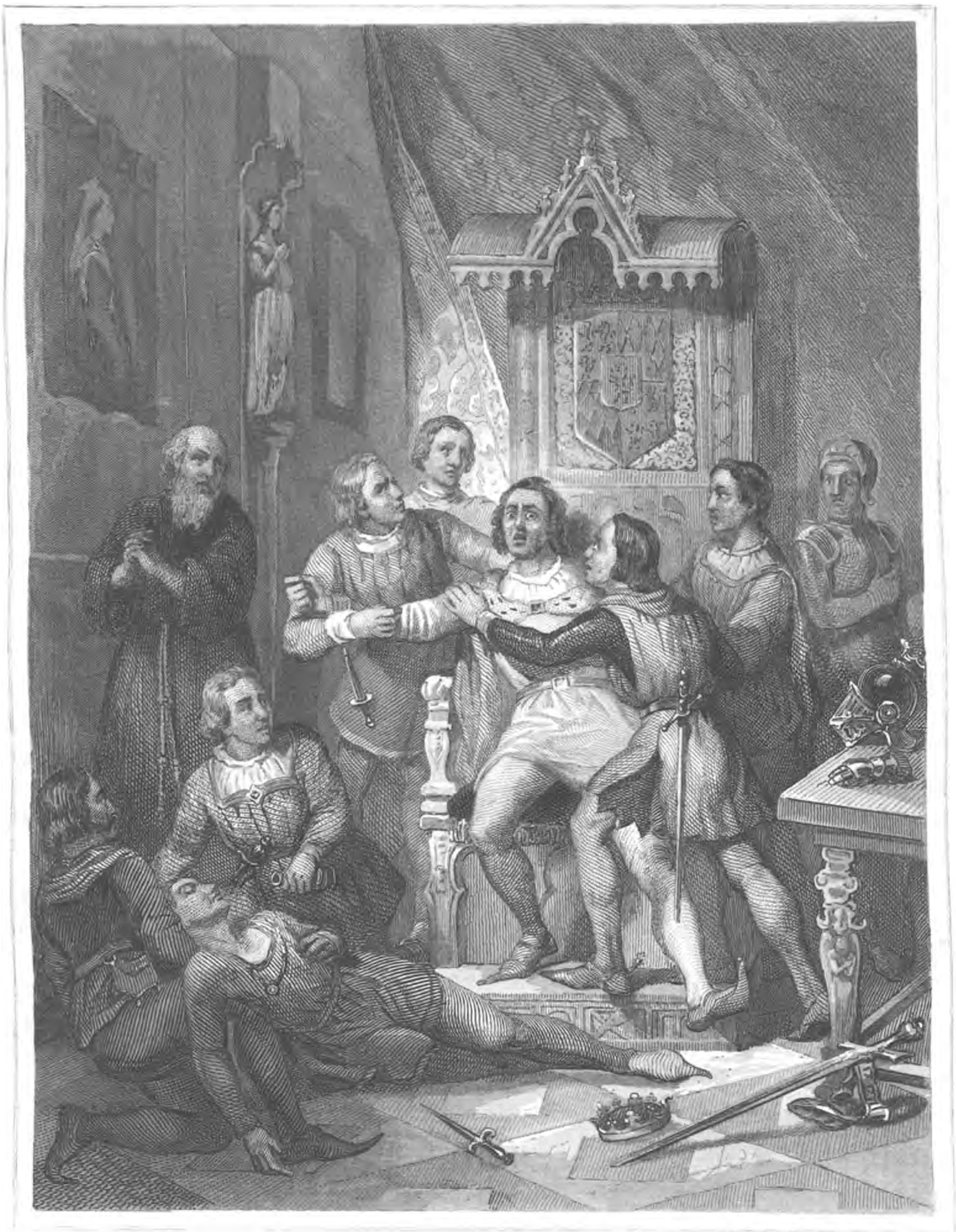

J. W. Kaiser del. et sculps.

GERRIT VAN WATERINGEN DOOR GRAAF WILLEM V OMGEBRAGT.

RIT *van Wateringen* met eigen hand doorstak (1). Dit wordt voor het eerste blijk zij- 1354—1371
ner krankzinnigheid gehouden (2). Men ontwaart echter reeds duidelijk genoeg sporen van die kwaal in zijn vaak zonderling gedrag in den twist met zijne moeder, hetwelk hierdoor grootendeels opgelost wordt (3). Voor de rust der ziel van den vermoorden Edelman 20 v. Herfstmaand 1357
stichtte en begiftigde hij rijkelijk eene kapellanij of altaar in de kapel van het Hof in '*s Gravenhage*, welke hij twee maanden later aan WILLEM *van Wateringen*, des gedooden erfgenaam voor altijd opdroeg (4). Dit is zeker evenmin het werk van eenen krankzinnige, als die daden van oppergezag, welke hij nog na dien tijd uitoefende en die uit echte gedenkstukken blijken (5). Hij zal heldere tusschenpoozen gehad hebben, doch zullen eindelijk meer en meer toenemende aanvallen zijne opsluiting noodzakelijk hebben gemaakt (6). Zijne laatste handeling als regent was, zoo ver men weet, een verdrag met zijne broeders LODEWIJK *den Romein* en OTTO *van Beijeren.* Hij bevestigde beide 25 v. Louwmaand 1358
in het bezit van het *Land van Voorne* en het burggraafschap van *Zeeland*, wanneer vrouw MACHTELD *van Voorne* zou overleden zijn, ofschoon MARGARETHA *van Henegouwen* daarmede alleen OTTO begiftigd had (7). Van LODEWIJK in het bijzonder kocht

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 17. p. 285. *Magn. Chron. Belg.* p. 335. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 29.

(2) WAGENAAR, D. III. bl. 292. BILDERDIJK, D. III. bl. 181.

(3) Verg. hiervoor, bl. 171—191. Behalve de getuigenissen van tijdgenooten als PH. A LEYDIS, *de Cura Reipubl.* cas. 61. p. 209 en cas. 70. p. 240. DE BEKA, p. 120; en de redenen van BILDERDIJK, D. III. bl. 181, is dit gedrag alleen, dunkt ons, genoegzaam ter wederlegging van HUYDECOPER (*Lambacheriana* in het derde Deel van MELIS STOKE, bl. 570 en de volg.) en anderen, welke de krankzinnigheid van WILLEM als verdicht en als een bloot voorgeven van Hertog ALBRECHT, om hem van de regering te ontzetten, willen beschouwd hebben. Evenmin behoeft men derhalve met BILDERDIJK, t. a. p., in navolging van eenige kronijkschrijvers, deze krankzinnigheid als het uitwerksel te beschouwen »van een vergif hem in *Engeland*, maar in geen genoegzame maat gegeven om volstrekt te dooden." Daarenboven zou men met HUYDECOPER, t. a. p. bl. 573, kunnen vragen »om welke reden en door wien is hem dit vergif toegediend? en waarom juist in *Engeland?*" Vroeger had hij een zijner geheimschrijvers, welke in eene kerk het sakrament des altaars oneerbiedig behandeld had, daarover ten vure veroordeeld. PH. A LEYDIS, *de Cura Reipubl.* cas. 70. p. 238. BILDERDIJK, D. III. bl. 181 (2) houdt dit voor een blijk van sterken godsdienstijver; WAGENAAR, D. III. bl. 291, voor een blijk van woestheid.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 29, 36.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 30—39. Over den oorsprong en aard der kapellanijen, zie men VAN RHYN op de *Bat. Sacra.* D. II. bl. 644.

(6) BILDERDIJK, D. III. bl. 182.

(7) Zie hiervoor, bl. 164.

1354—1371 hij de aanspraak, welke deze als eerstgeborene op *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* maakte, hoewel hij er eens plegtig afstand van gedaan had, voor vier duizend gouden schilden jaarlijks af (1). Kort daarna, zoo niet eenige dagen vroeger, werd hij te *Quesnoi*, waar dit verdrag door hem gegeven en bezegeld was, opgesloten (2). Hier eindigde hij eerst dertig jaren later zijn leven (3). De gevoelens over dezen Vorst waren steeds zeer uiteenloopend, en ongetwijfeld heeft meerdere of mindere Hoeksch- of Kabeljaauwschgezindheid daarop invloed gehad (4). Goede hoedanigheden kunnen hem niet betwist worden, en welligt zou zijn naam, zoo niet schitterend, toch vlekkeloos tot het nageslacht zijn overgegaan, indien niet heerschzucht en een onstuimig, hoogst prikkelbaar gestel hem tot daden verleid hadden, welke zijn hart zekerlijk afkeurde, en die eenen vloed van onheilen over land en volk verspreid hebben (5). Betreurenswaardig was zijn lot. Rampzalig hij, die met haar twist, welke hem gebaard en gezoogd heeft! (6).

'sHertogs ongeval vorderde eene dadelijke voorziening op het bewind des lands, en

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 15—18. Naar den hofstijl behooren deze brieven tot het jaar 1358. HUYDECOPER heeft de echtheid dezer stukken bestreden. Zie *Lambacheriana*, bl. 588 en de volgg. Ons schijnt het met BILDERDIJK toe, dat zij, ofschoon schrijffouten hebbende, echt zijn, D. III. bl. 190. BILDERDIJK gist, dat LODEWIJK misschien naar het Romeinsche regt wilde beweren, dat hij in 1328 geboren, bij den afstand in 1346, slechts 18 jaren oud was, en dus minderjarig, en de afstand daarom *nul* en niet voor afstand te rekenen.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 17. p. 285. DE BEKA, p. 120. WAGENAAR, D. III. bl. 292 verhaalt, denkelijk op gezag van GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 394, dat Hertog WILLEM in *den Haag* was in bewaring gesteld, vóór hij naar *Quesnoi* werd gevoerd. BILDERDIJK, D. III. bl. 182 zegt, op welk gezag is ons geheel onbewust, dat de kamer in welke WILLEM in het Hof te *'s Gravenhage* werd opgesloten, benedens vloers was, en in zijn tijd ter bewaring van papieren der Griffie van 't Hof van Justitie gebruikt werd, doch sedert de verplaatsing van dat Hof uitgebroken is.

(3) Dat Hertog WILLEM in 1389 te *Quesnoi* in zijne gevangenis overleed, heeft WAGENAAR, D. III. bl. 320, teregt beweerd. Zie V. WIJN op WAG. St. III. bl. 67.

(4) Men vergelijke den lof welke WILLEM VAN HILGAERTSBERGEN, een tijdgenoot, bij DE JONGE, *Verh. over de H. en K. Twisten. Inl.* bl. XXXI. 272; en PHIL. A LEYDIS, WILLEM's hoogbegunstigde klerk of geheimschrijver (*de Cura Reipubl.* cas. LXX. p. 238) hem toezwaaijen, met de getuigenissen van J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXX. c. 17. p. 285. *Magn. Chron. Belg.* p. 335, en HEDA, p. 246. BILDERDIJK's oordeel over dezen Vorst grenst aan dat eens volslagen krankzinnigen. D. III. bl. 215, 216. Verg. bl. 146, 151, 155, 159, 174.

(5) Verg. DE JONGE, *Verh. o. d. H. en K. Twist.* bl. 258—263. VAN KAMPEN, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 160.

(6) LULOFS, *Gesch. d. Nederl.* D. I. bl. 180.

ontvlamde op nieuw het vuur der tweedragt (1). De Kabeljaauwschen begeerden aan MACHTELD *van Lancaster*, WILLEMS gemalin, de regering op te dragen, zoo lang zijne ongesteldheid zou aanhouden (2). De Hoekschen wenschten het bestuur in handen van Hertog ALBRECHT, zijn broeder, die hem, bij kinderloos overlijden, zou opvolgen en daartoe door hemzelven zoowel als door Keizer LODEWIJK, hun vader, bestemd was. Niemand anders dan ALBRECHT was derhalve tot de regering bevoegd, »uit het welbekende beginsel, dat hem de last of de zorg der voogdij behoort, wien het voordeel der erfenis wacht (3)." Er is grond te gelooven, dat hij zich reeds vroeger van een magtigen aanhang in *Holland* voorzien had, en beproefd heeft zijn broeder den voet te ligten (4). Hij werd thans als *Ruwaard*, *Toeziener* of *Beschermer* des lands aangenomen, en kondigde zich den drie en twintigsten van Sprokkelmaand te *Dordrecht*, voorts te *Rotterdam*, *Schiedam*, *Leyden*, *Haarlem*, in *Kennemerland* en *Waterland*, te *Alkmaar*, *Monnikendam* en *Geertruidenberg*, als zoodanig aan, bij een open brief, welke den zesden van Lentemaand door Vrouw MACHTELD bezegeld werd (5). De steden, welke hem nog niet erkend hadden, of zulks weigerden, werden, bij eene aanschrijving der Gravin, daartoe uitgenoodigd en gelast (6). Hij beloofde »de landen, gedurende zijns broeders ziekte, te zullen

1354—1371

18 v. Lentemaand

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 1. p. 286.

(2) BILDERDIJK, D. III. bl. 183, 186, meent, dat de Kabeljaauwschen dit misschien in overeenstemming met den wil van (den krankzinnigen!) WILLEM begeerden, wiens ongesteldheid welligt kortstondig zijn konde.

(3) BILDERDIJK, D. III. bl. 183. HUYDECOPER is, doch geheel ten onregte, van een tegenovergesteld gevoelen. Zie 's mans *Lambacheriana*, in het derde Deel van MELIS STOKE, bl. 581 en de volg.

(4) Zie de beide brieven van den 5 en 6 van Zomermaand 1357 (het jaartal wordt echter in de stukken zelve niet opgegeven) bij VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 22. Verg. HUYDECOPER, *Lambacheriana*, bl. 571, wien BILDERDIJK volgt, D. III. bl. 186.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 39—43. Verg. HUYDECOPER's *Lambacheriana*, bl. 578—581.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 43. Verg. HUYDECOPER, *Lambacheriana*, bl. 575—578, en BILDERDIJK, D. III. bl. 187. Het was zeer natuurlijk, dat ALBRECHT hier en daar tegenkanting ontmoette. De Kabeljaauwschen mogen onder de Edelen de meerderheid niet uitgemaakt hebben, zeker bezaten zij die onder de steden. Ontegenstrijdig gaan HUYDECOPER en BILDERDIJK te ver, wanneer zij, in deze tegenkanting, die niet zoo veel zal te beduiden gehad hebben als zij meenen, en van welke geen kronijkschrijver eenig gewag maakt, een overtuigend bewijs meenen te vinden, dat »ALBRECHT in der daad der Natie werd opgedrongen, en deze hem niet als de broeder van WILLEM, maar als zoon van MARGARETHA en door de Hoekschen ingehaald, aanmerkte." — De grootste en voornaamste steden van *Holland*,

1354—1371 regeren met raad der goede steden en van zulken, die hij daarbij nemen zou; wijders in alle gevallen regt te doen naar 's Lands regten en gewoonten; en de schulden van zijn broeder te betalen (1)." Hiertegen beloofden de landzaten, die hem voor Ruwaard erkenden, hem onderdanig te zijn, het land te zullen helpen regeren, en alle geschillen bij te leggen (2). Op deze wederzijdsche beloften werd ALBRECHT in *Zeeland* 23 v. Grasm. 1358 zoowel als in *Holland* erkend (3). Twee maanden later kwam hij met LODEWIJK *den Romein* overeen, dat hij WILLEM, zoo die kinderloos overleed, zou opvolgen, onverminderd het regt van LODEWIJK en OTTO op het *Land van Voorne* en het burggraafschap van *Zeeland*. 24 v. Zomermaand. LODEWIJK zou de vierduizend schilden, hem door WILLEM toegezegd, behouden. Stierf ALBRECHT kinderloos, dan zouden de drie graafschappen weder 7 v. Hooim. erven naar luid des verlijbriefs van Keizer LODEWIJK, hun vader (4). Weinig dagen daarna, verklaarde ALBRECHT, dat WILLEM aan LODEWIJK twintig duizend gouden schilden, wegens den afstand van alle regt op *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, schuldig was; dat deze moesten voldaan worden, en hij uit dien hoofde *Wieringerland* verpand had, dewijl hij ».nergens geld lienen noch crijgen en konde (5)." Kort hierop is deze som door hem afgelost geworden (6).

De Hoekschen deelden natuurlijk in de bijzondere gunst van ALBRECHT, welke hun voornamelijk zijne verheffing verschuldigd was. Hij plaatste eenige hunner Edelen in de aanzienlijkste betrekkingen der Kabeljaauwschen, en veranderde naar goeddunken en

---

Delft uitgezonderd, erkenden hem dadelijk in zijne waardigheid, en volgens BILDERDIJK zelven, had hij op die waardigheid regt, en in dat regt werd hij daarenboven door de Gravin, misschien wel uit noodzaak, doch dit is nog onbewezen, bevestigd. Hij moest zijne tegenstanders derhalve als oproerlingen beschouwen.

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 39.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 45.

(3) Zie den brief van de regering van *Domburg*, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 45. Deze brief was te *Middelburg* geteekend, hetgeen de gissing van BILDERDIJK, D. III, bl. 187, 188, niet bevordert, dat die stad zich tegen ALBRECHTS aanneming gekant hebbe. Daarenboven blijkt uit brieven van den 2den van Herfstmaand, den 6den en 7den van Wijnmaand deszelfden jaars, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 52, 61, dat het gezag van den Ruwaard aldaar erkend werd.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 48. A. KLUIT, *Hist. d. Holl. Staatsreg.* D. V. bl. 252.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 49. Zie over deze onderhandelingen tusschen de beide broeders, HUYDECOPER, *Lambacheriana*, bl. 585—590. A. KLUIT, *Hist. d. Holl. Staatsreg.* D. V. bl. 244—254. BILDERDIJK, D. III. bl. 191—194.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. II. bl. 51; aldaar vindt men ten minste op den 15 v. Oogstmaand 1358, een kwijtbrief van 22,000 schilden door LODEWIJK te *Dordrecht* geteekend.

buiten den gewonen tijd, de regering in de steden zoowel als op het land (1). Ofschoon 1354—1371
hij tot beide geregtigd was, verwekte dit evenwel tegenstand en beweging (2). De stad *Delft* betwistte hem het afzetten harer Schepenen en weigerde zelfs, hem voor Ruwaard te erkennen (3). REINOUD *van Brederode*, in stede van JAN *van Bloemenstein*, een Kabeljaauwsch Edelman, tot Baljuw van *Kennemerland* aangesteld, viel in de duinen bij *Castricum* in eene hinderlaag der Kabeljaauwschen, waarbij drie zijner bedienden omkwamen, terwijl hij zelf te naauwernood het leven redde door in de kerk van het dorp te wijken, waar de inwoners hem ontzetten. De aanvallers bergden zich deels op het nabij gelegen slot te *Heemskerk*, deels in *Delft* (4). Deze overmoed moest terstond getuchtigd worden, indien ALBRECHT zijn bedreigd gezag niet op het spel wilde zetten. Spoedig werd op zijn bevel, het slot *Heemskerk* door DIRK *van Polanen*, een Hoeksch Edelman, belegerd en na elf weken bij verdrag bemagtigd. 10 v. Slagtm. 1358
WILLEM *van Heemskerk* voerde men nevens de bezetting, als krijgsgevangen naar *Zeeland*; en er verliepen eenige jaren, vóór hij geheel met Hertog ALBRECHT verzoend en in het bezit van zijn goed hersteld werd, hetwelk echter, dewijl hij kinderloos overleed, aan de graaflijkheid vervallen is (5).

Terwijl het slot *Heemskerk* nog belegerd werd, was *Delft* openlijk opgestaan en had krijgsbenden geworven, welke door GIJSBRECHT *van Nijenrode* en eenige andere Edelen werden aangevoerd. Deze bemagtigden en sloopten de sloten *Polanen* en *Binkhorst*, ja braken zelfs in *'s Gravenhage* 's Hertogs kerkers open, en voerden de 1359
gevangene Delvenaars in triumf met zich naar *Delft* (6). ALBRECHT bevond zich op dat pas in *Zeeland*, werwaarts de bewegingen van FLORIS *van Borselen*, naar het

(1) Verg. WAGENAAR, D. III. bl. 295. BILDERDIJK, D. III. bl. 194, 195.

(2) V. WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 184. BILDERDIJK, D. III. bl. 195.

(3) *Fragm. Chron. Rhytm.* in MATTHAEI *Analect.* T. I. p. 65. Verg. de aant. van V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 43.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 3. p. 287. *De Orig. et Reb. gest. D. D. de Bred.* in MATTHAEI *Analect.* T. I. p. 630.

(5) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 4. p. 287. *De verm.* BEKA, bl. 253. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 85.

(6) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 5. p. 287. BILDERDIJK had uit het *Goudsche Kronijkje*, bl. 110, kunnen leeren, dat hij zich, D. III. bl. 197 (1), in de personen dezer gevangenen, deerlijk vergist. Hij heeft zich hier, hoe gering de zaak ook op zich zelve is, aan grove slordigheid, of aan kwade trouw schuldig gemaakt, daar hij weinig regels later, dit kronijkje, en wel de bijgebragte bladzijde zelve aanhaalt.

1354—1371 schijnt, hem geroepen hadden (1). Deze Edelman had zich van het zegel en de papieren van Hertog WILLEM meester gemaakt en die met eenige kleinooden op het slot te *Heusden*, waar hij als Burggraaf het bevel voerde, geborgen. Hier werd
25 v. Louwmaand 1359 hij door Hertog ALBRECHT belegerd en genoodzaakt, zich bij verdrag over te geven (2). Hij stelde daarna, in tegenwoordigheid van de Gravin MACHTELD, eenige Edelen en afgevaardigden van steden, de bewuste papieren en het zegel in handen
20 v. Sprokkelm. van ALBRECHT, welke dit terstond in stukken deed slaan (3). Door de onderwerping van VAN BORSELEN, was echter de rust in *Zeeland* niet verzekerd (4). Maar de opstand der Delvenaars, noodzaakte ALBRECHT onverwijld naar *Holland* terug te keeren.
1 v. Grasm. Terstond beschreef hij heirvaart en sloeg het beleg voor *Delft*. Na eene hardnekkige en dappere verdediging van ruim tien weken, moest de stad zich op deze voorwaarden met hem verzoenen. « Duizend burgers zouden, barrevoets en blootshoofds, de Gravin MACHTELD en Hertog ALBRECHT om lijfsgenade bidden; ditzelfde zouden vijf-
20 v. Bloeim. honderd vrouwen uit de stad, blootshoofds, met hangende haren en in hare beste kleederen, van hen voor hare mannen en vrienden afsmeeken; van deze genade echter waren zij uitgesloten, welke zich aan het feit te *Castricum* hadden schuldig ge-
11 of 12 van Zomermaand? maakt (5)." Hierop volgde eene nadere uitspraak, op naam der Gravin, des Ruwaards, zijns gemeenen Raads, en der steden die zij » daertoe ghecrighen conden," waarbij 1°. verscheidene burgers, bij name genoemd, met vrouwen en kinderen, uit alle 's Graven landen, deels voor eeuwig deels op hoop van wederkomst, als zij eene bedevaart naar *Jeruzalem* gedaan hadden, gebannen werden; voorts 2°. zou *Delft* ontmanteld en nooit weder versterkt mogen worden; ten 3°. zouden de Graven voortaan de stedelijke regering, naar willekeur, veranderen kunnen; en ten 4°. werd den poorters eene boete van zestig duizend Brugsche schilden opgelegd (6). De Edelen en Uitheemschen,

---

(1) Vergelijk de brieven van den 2den van Herfstmaand, 7den van Wijnmaand en 8sten van Slagtmaand 1358 bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 52, 61, 68; en den brief van den 25sten van Louwmaand 1359, bl. 76; ook bl. 83.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 76, 77.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 80.

(4) BILDERDIJK, D. III. bl. 188. Verg. de aldaar aangehaalde brieven bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 88.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 91.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 92. Verg. HUYDECOPER's *Lambacheriana*, bl. 575—577. HUYDECOPER, even als PH. A LEYDIS, *de Cura Reipubl.* cas. 61. p. 209, berispt het gedrag des Hertogs betrekkelijk *Delft*, doch wordt hierin teregt door BILDERDIJK weêrsproken, D. III. bl. 199, 200.

welke hen ondersteund hadden, waren in den zoen niet begrepen; ook hadden deze zich reeds op het slot te *Heusden* gered. Een van hen echter, HENDRIK *van der Woerd*, werd op den kerktoren te *Delft* betrapt en onthoofd. De overigen werden een jaar lang op het slot te *Heusden* belegerd, en toen op voorspraak van OTTO *van Arkel*, in genade aangenomen, onder voorwaarde, van binnen twee jaren naar *Jeruzalem* in bedevaart te gaan (1). 1354—1371

Zegepralend kwam ALBRECHT binnen *Delft*. De voorwaarden werden op het gestrengst ten uitvoer gebragt en de muren ten gronde toe geslecht, waarbij zich de Dordrechtenaars het ijverigst betoonden; zij namen de ketenen der poorten met zich en hingen die als zegeteekenen aan hunne stadspoorten op. ALBRECHT besloot nu, *Delft* door het bouwen van een kasteel voortaan in bedwang te houden, doch ontmoette zooveel tegenstand, dat hij dit ontwerp varen liet (2). JAN *van Arkel*, een der magtigste Kabeljaauwschgezinde Edelen, welke een voornaam deel in den Delftschen opstand genomen en zich bovendien vele geweldenarijen veroorloofd had, verzoende zich met den Hertog, wien hij beloofde te dienen met zijne » banieren en luden van wapenen," en werd daarop met de goederen, welke hij van *Holland* in leen hield, op nieuw verlijd (3). Het was eene gezonde staatkunde dezen vermogenden man aan zich te verbinden, dewijl in *Holland* nog niet overal de gewenschte rust heerschte, en de ongeregeldheden en onlusten in *Zeeland* voortduurden (4). ALBRECHT zag zich zelfs genoodzaakt *Middelburg* te belegeren, waar men Vlamingen had ingeroepen, welke de stad tegen hem hielpen verdedigen. Er werd eene verzoening getroffen en den Vlamingen vrijgeleide naar hun land verleend (5). 4 v. Hooim. 1359 11 v. Wijnmaand 1361

Inmiddels was de Ruwaard in vriendschapsverbindtenissen met den Bisschop van *Utrecht*, de regering dier stad, de Friezen tusschen het *Vlie* en de *Lauwers*, de Gravin van *Kleef*, en met EDUARD van *Gelre* getreden (6). De goede verstandhouding met dezen laatsten, was echter van geen langen duur. Toen EDUARD in den slag bij *Tiel*, zijnen broeder REINOUD gevangen genomen en het alleenbewind over *Gelre* aan-

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 6. p. 288. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. 26. c. 6, 7. VELDENAAR, *Chron. v. Holl.* bl. 91. *Goudsch Kron.* bl. 110. Zie betrekkelijk het beleg van *Delft*, V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 89, 90, 97, 99, 104, 121, 129, 130; V. WIJN, *Huiszittend Leven*, D. I. bl. 635. DE LANGE V. WIJNGAARDEN, *Beschr. v. Gouda.* D. I. bl. 312, 328.

(2) *Goudsch Kron.* bl. 111.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 94, 100. Verg. bl. 87.

(4) Zie V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 83, 88, 96, 124, 129, 133, 135, 136, 178, 182.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 130.

(6) Zie V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 55, 59, 86, 105, 114, 118.

1354— vaard had, vond de aanhang der van Hekerens eene schuilplaats en bescherming in
1371 *Holland*. De invloed, welken de Heer van *Arkel*, een bitter vijand van EDUARD, in dien tijd op ALBRECHT uitoefende, had dit ontegenstrijdig bewerkt (1). EDUARD verklaarde wel terstond den oorlog aan ALBRECHT, doch verscheen niet op den *Heimenberg*, nabij *Amersfoort*, de plaats welke hij tot een veldslag had aangewezen, en waar ALBRECHT met ontrolde banieren hem wachtte. De Hollanders stroopten en plunderden daarop in *Gelre*, legden een aantal dorpen in de asch, en trokken eindelijk met een aanzienlijken buit af. Er werd een vrede getroffen, waarbij EDUARD aan AL-
1362 BRECHTS oudste dochter, KATHARINA, toen nog een kind, verloofd werd (2).

Goede verstandhouding met de naburige staten was ten hoogste wenschelijk voor ALBRECHT, ter handhaving van de inwendige rust en ter beteugeling van den euvelmoed der Edelen, van welke velen gelijk BREDERODE en VAN ARKEL, vijandig tegenover elkander stonden, en in wier geschillen hij dikwerf moest tusschen beide komen (3). Zelfs zijn gezag werd openlijk getrotseerd door die Heeren, wier magt hij moest ontzien. OTTO *van Arkel*, aanzienlijk door den adel zijns geslachts, welke met dien der Graven van *Holland* konde wedijveren, en magtig door zijne uitgestrekte goederen en binnen- zoowel als buitenlandsche betrekkingen, had te *Dordrecht* eenen tollenaar doen ombrengen, welke zijne onderdanen door knevelarijen bezwaarde. Aan het hoofd van een aantal gewapenden, verstoutte hij zich ALBRECHT in *'s Gravenhage* vergiffenis van dien manslag te verzoeken, welke hem niet alleen beleefdelijk toegestaan, maar hij zelf daarenboven met nieuwe voorregten begiftigd werd. Hier onder behoorde, naar het schijnt, vrijdom van het Dordsche stapelregt voor zijne onderdanen. Daar echter *Dordrecht* dit van hen bleef vorderen, nam hij de wijnschepen, die den *Rijn*

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXXIX, LXXX. Hoe verkeerd BILDERDIJK zaken voorstelt en beoordeelt, blijkt op nieuw uit D. III. bl. 201, 202. Hij zegt aldaar zoo veel als dat ALBRECHT de van Hekerens gunstig was, omdat zijn broeder WILLEM de Bronkhorsten ondersteund had. Ondertusschen blijkt uit de verdragen van wederzijdsche bescherming, den 20 van Grasmaand en 16 van Oogstmaand 1356 tusschen ALBRECHT en EDUARD, het hoofd der Bronkhorsten, gesloten, en door VAN MIERIS in het *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 86, 105 opgenomen (Verg. NIJHOFF, t. a. p. bl. LXXVIII, LXXIX), dat ALBRECHT in den eersten tijd zijns bewinds, even als zijn broeder, den Bronkhorsten gunstig was; en dat hij door een Kabeljaauwsch of Willemsgezind Edelman van hunne zijde werd afgetroond, heeft NIJHOFF t. a. p. boven alle redelijke tegenbedenking gesteld.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 9. p. 287, 288. Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XC.

(3) Zie V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 136, 138.

derwaarts afkwamen, voor *Gorkum* uit weerwraak weg, en bedreigde zelfs de stad 1354—1371
met eenen vijandelijken aanval (1). De uitspraak van dezen twist werd aan Hertog ALBRECHT en den Jonkheer *van Blois* overgelaten, welke te *Schoonhoven* eene verzoening 14 v. Slagtm. 1362
bewerkten (2). Sinds dien tijd werden de ingezetenen des lands van *Arkel* van het Dordsche stapelregt vrijgesteld (3). OTTO versterkte nu zijn gebied door het bouwen van het slot *Everstein* aan de *Lek* en het bevestigen van *Gasperen* en *Hagestein* (4). Ondanks dit alles prijst men zijne zucht voor vrede, en beweert, dat aan hem »voornamelijk dank te weten is, dat de woede der partijschap zoo lang slapende bleef eer zij wederom uitborst (5).'' Dit evenwel gebeurde weldra in *Delft* waar hevig gevochten 25 v. Hooim. 1364
werd en drie personen sneuvelden. ALBRECHT liet zich echter ligtelijk met de rustverstoorders verzoenen, onder welke eenige Hoeksche Edelen van den hoogsten rang genoemd worden (6). 3 v. Slagtm.
Even zoo vergaf hij het volgende jaar aan de Heeren van *Brederode*, van *Polanen* en anderen, den moord aan zekeren WILLEM BORT gepleegd. (7). Om dien tijd viel te *Haarlem* een opstand voor, welke insgelijks aan drie menschen het leven kostte (8). Ook *Amsterdam* bleef niet vrij van beweging, welke waarschijnlijk uit de Hoeksche en Kabeljaauwsche partijschap ontsproot (9). 1365
Hertog ALBRECHT verzoende zich met de stad en bevestigde al hare handvesten en regten mits zij hem tienduizend schilden, elk van vier en twintig grooten Vlaamsch, opbragt; alle ingezetenen moesten daarin dragen, uitgezonderd negentien personen, welke in bijzondere voorwaarden van verzoening met hem getreden waren (10). 17 v. Sprokkelm. 1366

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 11. p. 290.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 140, zoo ten minste het aldaar medegedeelde staatsstuk, niet op eenen vroegeren of anderen twist betrekking heeft.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 11. p. 291. WAGENAAR, D. III. bl. 298, plaatst deze gebeurtenis in 1359 of 1360, en wordt hierin weder door BILDERDIJK, D. III. bl. 200 gevolgd, ofschoon J. A LEYDIS in l. c. het jaartal 1363, en het document bij V. MIERIS t. a. p. het einde van 1362 opgeeft. VAN WIJN heeft evenmin dezen misslag opgemerkt. *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 185.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 11. p. 291.

(5) BILDERDIJK, D. III. bl. 201, welke WAGENAAR, D. III. bl. 299, volgt, die zich op J. A LEYDIS in l. c. had kunnen beroepen.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holland.* D. III. bl. 171. Het *Goudsch Kron.* bl. 111, waar echter het getal der gesneuvelden op 36 bepaald wordt.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 179.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 182.

(9) WAGENAAR, *Amsterdam*, St. I. bl. 123.

(10) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 184.

1354— Middelerwijl schijnt Koning EDUARD III van *Engeland* zijnen sinds achtien jaren
1371 sluimerenden eisch op een gedeelte van *Holland*, *Zeeland*, en *Friesland* hernieuwd te hebben (1). Althans Hertog ALBRECHT had den vijf en twintigsten van Grasmaand dertien honderd vier en zestig, de Edelen en Steden van *Holland* en *Zeeland* te *Geertruidenberg* ter dagvaart beschreven, om hun gevoelen over dit punt in te winnen. Zij verklaarden hierop «dat de Koningin van *Engeland* geen regt altoos op deze landen had, die van ouds onverdeelbaar geweest zijnde, Hertog WILLEM, en zijnen broeder, als Ruwaard, geheel en geregtelijk waren aanbestorven (2)." Het aandeel der Koningin van *Engeland* in de allodiale goederen haars overledenen broeders, kon men evenwel niet betwisten. Dit moest uitgekeerd, dat is haar toebedeeld, of zij of haar gemaal op eene andere wijze tevreden gesteld worden (3). Ter regeling daarvan zouden gemagtigden naar *Engeland*, onder vrijgeleide, vertrekken (4). ALBRECHT zelf besloot tot eenen togt in eigen persoon derwaarts, en ontving daartoe de konink-
15 v. Bloeim. lijke vrijgeleibrieven (5). Van het een noch van het ander kwam iets. De zaak
1366 werd eenige jaren slepende gehouden en toen ter gunste van ALBRECHT geëindigd. Koning EDUARD, wien de fortuin in den krijg tegen *Frankrijk* niet meer begunstigde, trachtte den Hertog, die steeds de onzijdigheid bewaard had, voor zijne belangen te winnen, en deed ongetwijfeld uit dien hoofde, in dertienhonderd twee en zeventig, voor zich en zijne nakomelingen afstand van al wat zijne gemalin, welke ondertusschen overleden was, in deze gewesten mogt toegekomen hebben (6).

20 v. Bloeim. Tijdens deze onderhandelingen sloot ALBRECHT een verbond van vriendschap en wederzijdsche bescherming met WENCESLAUS, Hertog van *Braband* (7). Zeer spoedig echter werd dit verbond door eene daad van geweld aan zijne zijde, in de waagschaal gesteld. Op eenen morgen liet hij SOHIER, Heer van *Enghien*, Hertog van *Athene* en Graaf van *Brienne*, uit het slot *Enghien* opligten, naar *Quesnoi* voeren en daar terstond onthalzen. Dit vermetel bestaan, waarvan de juiste oorzaak onbekend is,

(1) Verg. hiervoor, bl. 160, 164, 165.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 160.

(3) BILDERDIJK, D. III. bl. 203.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 182.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 187, 209.

(6) Zie de brieven van den 11 en 15 van Zomermaand 1372, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 272, 273.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 188.

bragt de broeders en vrienden des vermoorden, en onder dezen den Hertog van *Braband* en den Graaf van *Vlaanderen*, in de wapenen, om dien manslag te wreken. 1354—1371
Straks werd het slot *Enghien* door hen hernomen, vervolgens Hertog ALBRECHT, die zich ten strijd had toegerust, aangevallen, verslagen en op de vlugt gedreven. Men meende nu *Bergen* in *Henegouwen*, werwaarts hij geweken was, aan te tasten, doch door tusschenspraak des Konings van *Frankrijk* en des Graven van *Vlaanderen*, werd de vrede op deze voorwaarden getroffen: WOUTIER van *Enghien*, de zoon van SOHIER, zou het erfgoed zijns vaders ongestoord bezitten, en niet verpligt zijn in persoon Hertog ALBRECHT te dienen; geen geregtsdienaar uit *Bergen* zou voortaan iets in het gebied van *Enghien* mogen verrigten, en Hertog ALBRECHT moest tot rust van de ziel des gedooden, eene godvruchtige fundatie stichten (1). Uit dien hoofde werd door ALBRECHT en zijne gemalin MARGARETHA op den laatsten dag van het volgende jaar, eene vergadering (collegie) van twaalf Kanoniken en een Deken in *'s Gravenhage* ingesteld en begiftigd (2). 25 v. Zomermaand. 1366

Gelijk reeds vermeld is, was aan OTTO van *Beijeren*, den jongsten zoon van MARGARETHA van *Henegouwen*, het leen van *Voorne* en het burggraafschap van *Zeeland* toegezegd (3). Van dat goed deed hij afstand aan ALBRECHT en tevens van zijne aanspraak op de drie graafschappen zelve, voor negentien duizend mottoenen van *Braband*. Hij verzocht den Keizer en alle Rijksvorsten, ALBRECHT het land toe te kennen, en de ingezetenen, zoo geestelijke als wereldlijke, hem te ontvangen en te gehoorzamen (4). Hierop volgde dan ook de bekrachtiging van Keizer KAREL IV (5). Na den dood van MACHTELD van *Voorne*, in het jaar dertien honderd twee en zeventig, verviel alzoo de heerlijkheid van *Voorne* en de stad *Briel* aan ALBRECHT, welke dit aanzienlijk goed, bij uitersten wil, zijnen zoon JAN van *Beijeren* toevoegde, die hierdoor de zoogenoemde twaalfde Heer van *Voorne* geworden is (6). 21 v. Herfstmaand 1367

De binnenlandsche tweedragt duurde voort en belemmerde ALBRECHT in de uitvoering van zijn gezag. Dit geeft hij althans als de reden op, waarom hij den Keizer ver-

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 190. J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXI. c. 16. p. 292. RUTEAU, *Annal. d'Haynau*, p. 349, 350, aangehaald door V. MIERIS, in l. c. bl. 191, MEYERUS, *Annal. Flandr.* Lib. XIII, ad ann. 1366.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 218.

(3) Zie hiervoor, bl. 164, 173, 184, 188.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 185, 214. De brieven zijn van den 12 van Grasmaand en 8 van Herfstmaand 1367. KLUIT, *Hist. d. Holl. Staatsreg.* D. V. bl. 253 (98) (99) De Brabandsche mottoen zou thans *f* 6,60 gelden.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 216.

(6) KLUIT, *Hist. d. Holl. Staatsr.* D. V. bl. 253—255. (99).

1354—1371 zocht, onmiddellijk tot Graaf aangesteld te worden in plaats van zijnen broeder, wiens ziekte, welke nu dertien jaren had aangehouden, geen hoop van herstel meer opleverde. Zijn wensch werd voldaan en den landzaten bij een keizerlijken brief gelast, hem als Graaf
1371 en Heer te erkennen (1). De geheele zaak echter is met den giftbrief, als verdicht verworpen geworden (2). Zeker is het, dat ALBRECHT zich niet van den graventitel, zoo lang WILLEM leefde, bediend heeft (3). Men meent dan ook, dat hij door zijn verzoek bij den Keizer, niet zoo zeer bedoelde, om terstond onder den naam van Graaf te gebieden, dan wel om, nu door den Keizer gewettigd, voor zich de gelegenheid open te houden, dit te kunnen doen, wanneer hij het raadzaam zou oordeelen; te meer, dewijl uit den keizerlijken brief blijkt, dat ALBRECHT verzocht en verkreeg, om *niet alleen* als Ruwaard, *maar ook* als Graaf verlijd en erkend te worden (4).

UTRECHT. OVERIJSSEL. DRENTHE. Geenszins gelijk *Holland* in dit tijdperk, was het *Sticht* van buitenlandsche aanvallen bevrijd gebleven. De hoop op eene betere toekomst, welke het schrandere beleid en de moed van Bisschop JAN *van Arkel*
1356 hadden opgewekt, werd te spoedig door den hernieuwden krijg met *Holland* verijdeld (5). Zoodra deze storm voorbij was, wijdde de volijverige Kerkvoogd op nieuw zijne zorgen aan de versterking en inwendige verbetering van zijn gebied, terwijl te zijnen behoeve de giftbrief van HENDRIK III, waarbij *Groningen* aan het *Sticht* geschonken wordt, door den Keizer bekrachtigd werd (6). Hij voorzag het stadje
1357 *Hardenberg* aan de Overijsselsche *Vecht* met vesten, en bouwde in *Salland* het slot
1360 *Arkelstein*, tusschen *Bathem* en *Wegestapel*, om de landzaten in teugel te houden (7). GIJSBRECHT *van Netelenhorst* sloeg nog in hetzelfde jaar het beleg voor dit slot en nam eenige burgzaten gevangen, doch verzoende zich weldra weder met den Bisschop (8). Van ernstiger aard was de krijgstogt tegen de Stelling- en Schoterwerver Friezen. Voor eenigen tijd hadden de ingezetenen van *Isselham* zich met deze Friezen tegen het *Sticht* vereenigd; maar JAN *van Arkel* had hen in dertien

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 262, 263.

(2) HUYDECOPER op MELIS STOKE, D. III. bl. 561, 562.

(3) V. WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 67.

(4) V. WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 67, 68.

(5) Verg. hiervoor, bl. 204, 242—244.

(6) IDSINGA, *Staatsr.* D. I, bl. 416.

(7) HEDA, p. 246. *De verm.* BEKA, bl. 251, 254.

(8) *De verm.* BEKA, bl. 254.

honderd vijf en vijftig gedwongen dat verbond te verlaten en zich aan hem te onderwerpen, waarop zij bij eede en bezegelde brieven hem en zijne opvolgers hulde en trouw beloofden. De oorlog met *Holland* verhinderde den Bisschop de Stellingwervers te tuchtigen, welke, ongetwijfeld hiervoor beducht, zich met de Groningers verbonden. Hunne vrees was niet ongegrond. Naauwelijks had de wakkere Kerkvoogd den binnen- en buitenlandschen vrede hersteld, toen hij tegen hen, de Steenwijkerwolders, en eenige streken van *Drenthe*, die sedert lang hem gehoorzaamheid geweigerd hadden, de wapens opvatte. Midden in den winter tastte hij hen aan en met zulk een geweld, dat zij moesten vlugten. Zij werden achterna gejaagd, verscheidene dorpen in brand gestoken, en hun, tot straffe der ongehoorzaamheid, tien duizend oude schilden boete opgelegd. Spoedig echter weigerden zij op nieuw gehoorzaamheid; doch nu rukte eene sterkere heirmagt roovende en verwoestende in *Stellingwerf*, en verspreidde zulk eenen schrik, dat men den Bisschop om vrede smeekte, die, op voorwaarde van onderwerping, verleend werd (1).

1354—1371

1361

Terwijl de Friezen, immers voor het oogenblik, beteugeld waren, braken de geschillen tusschen de stad *Kampen*, toen een der middelpunten van den Noord-Westelijken Europeeschen handel, aan den eenen kant, en den Heer van *Bronkhorst* met de stad *Zutphen* aan den anderen, in openbare vijandelijkheden uit. (2). De Bisschop van *Utrecht* en EDUARD van *Gelre* kwamen te *Apeldoorn* op de *Veluwe* bijeen, om, als beiderzijdsche Landvorsten, in dien twist uitspraak te doen (3). Doch inmiddels was in het *Over-* of *Bovensticht* weder een nieuwe krijg ontstaan. SWEDER *van Voorst*, een der magtigste Edelen aan de zijde der van Hekerens of van Hertog REINOUD III, had uit zijn slot te *Keppel* gedurig het gebied van zijnen leenheer, den Bisschop van *Utrecht*, en bondgenoot van EDUARD van *Gelre*, aangerand en er veel moedwil bedreven. JAN *van Arkel* had hem derhalve op het einde van Oogstmaand dezes jaars, den vrede ontzegd en besloten, hem door de wapenen tot zijnen pligt te brengen. De stad *Zwol*, welke het meest van den lastigen nabuur moest lijden, was terstond tot ondersteuning van den Bisschop bereidwillig; ook *Deventer* en *Kampen* werden door het schenken van nieuwe regten en vrijheden voor hetzelfde doel gewonnen. Verbolgen over dit bestaan, trok de Heer van *Voorst* met eene aanzienlijke strijdmagt uit zijn slot te *Rechteren*, in de helft van Wijnmaand, naar *Zwol*, stak de voorstad in brand, versloeg de burgers, die tegen hem uitgetogen wa-

18 v. Wijnmaand.

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXI. c. 8. p. 289. HEDA, p. 246. *De verm.* BEKA, bl. 254, 255.

(3) *Overijss. Chron.* in DUMBAR's *Analect.* T. II. p. 294.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XCI.

1354—1371 ren, en nam zeventig hunner beste strijders gevangen (1). Eerlang echter viel hij zelf op een volgenden togt den vijand in handen (2).

Het ver gevorderde jaargetijde, de verwoestingen door een vreesselijken storm veroorzaakt, de groote toerustingen ten strijde, de onlusten binnen *Utrecht*, in welke
1362 ALFAART *van Lichtenberg* werd doodgeslagen, de vijandelijke gezindheid van die stad en van onderscheidene Stichtsche Edelen en leenmannen tegen den Bisschop, verhinderden ongetwijfeld dezen laatste, om van deze gunstige omstandigheid spoedig voordeel te trekken, en door het innemen van het huis te *Voorst*, het hoofdslot van Heer SWEDER, aan den krijg geheel een einde te maken (3). Het was niet vóór Hooimaand, dat hij, ondersteund door OTTO, Heer van *Arkel*, EDUARD van *Gelre*, en de burgers van *Deventer*, *Zwol* en *Kampen*, het beleg van *Voorst* konde openen. Dit slot, een half uur van *Zwol*, was het sterkste van het geheele *Sticht;* de ringmuren, met stevige torens en deuren of poorten van ijzer voorzien, waren tachtig voet hoog en twaalf voet dik; de grachten breed en diep en aan beide zijden met steen opgemetseld. Bovendien was het door een ongemeen sterken voorburg of vierkanten muur gedekt. Drie buitengewoon groote schietgevaarten werden door de belegeraars opgerigt, van welke zij de burgzaten met bussen, bogen en slingers dagelijks geweldig kwelden; en weldra werd
28 v. Hooim. de voorburg stormenderhand overweldigd. Nu werden de blijden op eene soort van vlotwerk in de binnengracht geplaatst en tot beneden aan den ringmuur gedreven, welke men, en inzonderheid den grooten toren, met zware steenen zoo geweldig beukte, dat deze laatste nederstortte en in zijnen val de groote zaal met eenige andere deelen van het gebouw vernielde. De belegerden versterkten terstond op nieuw de plaats waar de toren gestaan had, en, rijkelijk van leeftogt en mondbehoeften voorzien, verdedigden zij zich met onverwrikte standvastigheid, en vernielden met brandende stoffen de vijandelijke werken. Niet minder hardnekkig en dapper weerden zich de belegeraars; onophoudelijk slingerden zij tegen het slotgebouw overgroote steenklompen, en vulden de grachten met allerlei onreinheid, aas en lijken, of wierpen die zelfs, door middel der blijden, over den muur, waardoor het water ondrinkbaar werd en eene kwaadaardige ziekte ontsproot. Afgemat van het langdurig strijden, worstelende met ziekte en gebrek, en zonder uitzigt op ontzet, gaf zich eindelijk de bezetting na eene manhafte verdediging van vijftien weken, bij verdrag en
9 v. Slagtm. onder voorwaarde van lijfsbehoud, over. Zij ontruimde met hare goederen het slot,

---

(1) *De verm.* BEKA, bl. 255, 256. *Overijss. Chron.* in DUMBAR's *Analect.* T. II. p. 294.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XCII.

(3) *De verm.* BEKA, bl. 256. Zie den brief des Bisschops van den 15 van Winterm. 1362,

dat nu ten gronde toe geslecht werd (1). De steenen dezer verwoeste sterkte werden den Zwollenaars geschonken, tot schadeloosstelling voor hetgeen zij zoo vele jaren van de bezetting geleden hadden. Zij bezigden die naderhand tot het opbouwen hunner Michielskerk (2). De ijzeren poorten schijnen den Kampenaars tot belooning te zijn toegekend (3). SWEDER *van Voorst* die, naar het schijnt, intusschen uit zijne gevangenis was ontkomen, overleed in het begin des volgenden jaars vóór dat de vrede getroffen was (4). Doch kort daarna verzoenden zich zijne zonen, RODERIK en WOUTER *van Voorst*, met den Bisschop, waarbij wederzijds alle gevangenen, slechts eenigen uitgezonderd, in vrijheid gesteld, en alle doodslagen, rooverijen, verwoestingen en andere gepleegde misdrijven kwijtgescholden werden. De Bisschop zou den grond van het huis te *Voorst* behouden, doch dien niet weder mogen betimmeren ten nadeele der Heeren van *Voorst*, welke, even als de stad *Zwol*, eenige schadeloosstelling ontvingen, maar daarentegen den Bisschop behulpzaam moesten zijn tot het indijken en droogmaken van *Mastenbroek*, een groot stuk veenland tusschen *Kampen*, *Hasselt*, *Zwol*, de *Zuiderzee*, het *Zwarte Water* en den *IJssel* (5). *Mastenbroek*, naar opmeting, ruim zes duizend negen honderd zeven en twintig morgen groot, werd daarop tot bruikbaar land gemaakt, en met uitzondering van de helft der tienden, aan het *St. Lebuinus* Kapittel te *Deventer* geschonken, en het aandeel der Heeren van *Voorst*, aan het bisdom van *Utrecht* gehecht (6).

1354—1371

21 v. Louwmaand 1363

Zoo waakte JAN *van Arkel* met onverpoosden ijver voor de belangen zijns stifts. Te zijner gunste had Keizer KAREL IV al de oude voorregten der Utrechtsche Bisschoppen

---

waarin hij de stad *Utrecht* vergeeft al hetgeen zij tegen hem mogt misdaan hebben. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 141. Zie insgelijks 's Bisschops zoenbrieven met onderscheidene Stichtsche Edelen en leenmannen bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 143, 144, 145, 159.

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXI. c. 10. p. 290. HEDA p. 246. *Cron. Tiel.* p. 371. *De verm.* BEKA. bl. 256. Verg. H. BRUMANI *Res Transis.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 129—133. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VII. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* bl. 186, 187. V. HATTUM, *Gesch. d. Stad Zwol.* D. I. bl. 170—184, aangehaald door NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XCII, XCIII.

(2) MOONEN, *Chron. v. Deventer*, bl. 28.

(3) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XCII. (1).

(4) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. I. bl. XCIII.

(5) *Overijss. Chron.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 295—300.

(6) HEDA, p. 246, *de verm.* BEKA, bl. 257. *Overijss. Chron.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 295. MOONEN, *Chron. v. Deventer*, bl. 27. V. MIERIS *Charterb. v. Holl.* D. III bl. 150, 151.

1354— bevestigd (1), en hem vergund in *Salland* en *Twente* eenen vrijstoel, of regtbank van
1371 vrijgraaf en vrijschepenen, op te rigten (2). Thans ontving hij van dienzelfden Vorst, zoo voor hem zelven als voor zijne opvolgers, de vrijheid, om zelfs buiten toestemming der Kapittels, in alle steden en plaatsen van het *Sticht* gouden en zilveren munt te slaan, van dezelfde waarde als de Roomsch-Keizerlijke munten. Dit voorregt der Utrechtsche Kerk, door geen harer vorige Mijtervorsten genoten, werd naderhand door Paus GREGORIUS IX te *Avignon* bekrachtigd (3). JAN *van Arkel* zelf smaakte echter niet de vrucht van dit keizerlijk gunstbewijs. Reeds op den veertienden van Grasmaand deszelfden jaars, hadden zijne verdiensten, die hem voor het *Sticht* zoo onontbeerlijk maakten, Paus URBANUS V aangespoord, hem tot den bisschoppelijken zetel van *Luik* te roepen, welke door het vertrek des Bisschops ENGELBRECHT *van der Mark* naar *Keulen*, was opengevallen (4). Hier voerde hij nog veertien jaren met kracht en waardigheid den herdersstaf, dien hij echter niet zelden met het zwaard verwisselde. Zijn vaderland evenwel vergat hij niet geheel. Nog kort vóór zijnen dood, heeft hij te *Gorinchem* met zijn broeder OTTO *van Arkel*, een aanzienlijk Kapittel van dertien kanonikken gesticht (5). Hij overleed te *Luik* den eersten van Hooimaand dertien honderd acht en zeventig, en werd, naar zijne begeerte, te *Utrecht* in de Domkerk begraven (6). De buitengewone pracht, waarmede dit geschiedde, bewees de achting, in welke zijne nagedachtenis gebleven was (7). Trouwens, twee en twintig jaren lang had hij de Utrechtsche Kerk door zijne volhardende zorgen tot bevordering harer stoffelijke welvaart, duurzaam aan zich verpligt. Ook hare godsdienstige belangen had hij te midden van zoo vele oorlogen en staatszorgen, welke hem als krijgs- en staatsman den lof van tijdgenoot en nakomelingschap verwierven, niet uit het oog verloren. Hiervan strekken zestien of zeventien brieven door hem of op zijnen last uitgevaardigd ten getuige, en tevens van zijnen ernst, om de vele misbruiken en gebreken der Gees-

---

(1) HEDA, p. 247—250.

(2) *Overijss. Chron.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 283. De gunstbrief is van den 14 van Grasmaand 1361, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 126.

(3) *Overijss. Chron.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 300—305. Verg. V. MIERIS, *Besch. d. Bisschopp. munten*, bl. 207—215.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXI. c. 12. p. 291. HEDA, p. 246. *Magn. Chron. Belg.* p. 330.

(5) HEDA, p. 246.

(6) HEDA, p. 246. SUFFRIDUS PETRUS in *Append. ad* BEKAM, p. 143.

(7) G. LAPPIUS A WAVEREN, in *Append. ad Chron.* BEKAE, p. 123.

telijken van dien tijd tegen te gaan, en de verwaarloosde kerkelijke tucht te her- 1354—
stellen (1). 1371

In de plaats van dezen, in vele opzigten, uitstekenden Kerkvoogd, werd JAN *van Vernenburg*, gesproten uit het grafelijk geslacht van dien naam en Bisschop van *Munster*, op bevel van den Paus, wiens invloed op het *Sticht* hoe langer zoo grooter was geworden, tot den Utrechtschen zetel verheven. Vóór zijne komst, sloten de hooge 18 v.
Geestelijkheid en de regering van *Utrecht*, met toestemming der gilden, een verdrag Bloei-maand.
ter handhaving hunner regten en ter bepaling van die des Bisschops, welke daarbij 1364
aanmerkelijk ingekrompen werden (2). Men ontving echter den nieuwen Kerkvoogd 8 v.
met groote eer en plegtigheid, en kort daarna bevestigde hij al de voorregten, *Utrecht* Herfst-maand.
vroeger door de Keizers en de vorige Bisschoppen geschonken. Door het wijs beleid zijns voorzaats vond hij het *Sticht* in rust en alle sloten vrij en onbezwaard (3). Ofschoon zelf zachtmoedig en vredelievend van aard, zag hij zich evenwel reeds in het eerste jaar van zijn bestuur genoodzaakt, de wapenen tegen eenige Westfaalsche Edelen uit het geslacht der VEELENS en BROEKHUIZENS op te vatten, welke plunderende en verwoestende in *Overijssel* groote schade aanrigtten. Verzeld door acht honderd Ridders en schildknapen, viel hij hen in het stift *Munster* aan, verbrandde hunne sloten en dwong 1365
hen tot eene volledige schadevergoeding. Spoedig hierop moest hij het zwaard tegen zijne eigene onderdanen aangorden, en de Amersfoorders, welke hem de verschuldigde lasten weigerden, door eene belegering tot hunnen pligt terugbrengen (4). Hoezeer 1366
dit alles getuigt, dat het den Bisschop niet aan moed ontbrak, wist hij echter geen genoegzaam ontzag voor zich in te boezemen. Op zekeren avond werd hij met zijn hofstoet te *Goor* in *Overijssel*, waar hij den Herfst doorbragt, door JAN en SIMON 28 v.
van Zwolnis, EGBERT *van Sall*, OTTO *van Kemenade*, HENDRIK *van Homburg*, HER- Wijn-maand.
MAN *van Twickel* en meer anderen overvallen, en met eenigen van zijn gevolg ge- 1368
vangen genomen, waarbij HENDRIK *van Enthenicht* nevens drie knechten het leven verloren. Niet dan voor een losgeld van zestien duizend oude schilden, verkreeg hij zijne vrijheid weder. Aan JACOB ZOUDENBALCH, den Abt van *Oostbroek*, GIJSBERT en SWEDER *van Vianen*, STEVEN *van Nyeveld* en GERARD VRENCKE, welke dit geld verschaften,

---

(1) *Bat. Sacra.* D. II. bl. 342.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 161.

(3) DE BEKA, p. 120. G. L. A WAVEREN in *Append. ad* BEKAM, p. 122. SUFFRIDUS PETRUS in *Append.* p. 114. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXI. c. 12. p. 291. HEDA, p. 256 et BUCHELIUS in not (a) *Chron. de Traj.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 362 sqq. in notis. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 170.

(4) HEDA, p. 256. *de verm.* BEKA, bl. 258—260. SUFFRIDUS PETRUS in *Append. ad* BEKAM, p. 145.

1354—1371 moest hij deswege niet slechts al de sloten, diensten en goederen van het *Neder-Sticht*, maar ook het slot *Vollenhove* met zijn toebehooren in *Overijssel* verpanden. Deze ramp, welke het *Sticht* op nieuw in schulden dompelde, werd verhoogd door het woeden eener vreesselijke pest, welke in *Utrecht* alleen, elf duizend menschen ten grave sleepte (1).

Ondertusschen was de stad *Kampen* en andere Noord-Nederlandsche Hanzesteden in den krijg tusschen het Hanze verbond en den Deenschen Koning WALDEMAR III betrokken geworden, en uit hare haven eene oorlogsvloot naar *Denemarken* gezeild. Spoedig werd een wapenstilstand, en eindelijk te *Straalsond* een vrede getroffen, die den ouden bloei van *Kampens* handel op de *Oostzee* herstelde, welke bovendien door verscheidene voorregten van den Koning van *Zweden*, nog aanmerkelijk bevorderd werd (2). Daarentegen ontstond op nieuw geschil over de heerlijkheid *Vreeland*, die weder in het bezit der Bisschoppen van *Utrecht* geraakt was, en wier voorregten JAN *van Arkel* bevestigd en vermeerderd had (3). VAN VERNENBURG echter had onder meerdere, ook dit goed weder verpand (4). Nu beweerde Hertog ALBRECHT, dat de gelden weleer door den Graaf van *Holland* op *Vreeland* voorgeschoten, niet voldaan waren en eischte die van den Bisschop, of de teruggave van het slot (5). Van 's Bisschops zijde werd aangevoerd, dat JAN *van Arkel* het genoemde goed en toebehooren van MARGARETHA van *Henegouwen* voor zeven duizend pond gelost en gevrijd had. Doch ALBRECHT verklaarde, dat FLORIS *van der Boekhorst*, buiten bevel van Hertog WILLEM, dit slot aan dien Bisschop had overgeleverd, en dat de pandbrief ongeschonden onder hem berustte. De beslissing van het pleit werd aan Hertog EDUARD van *Gelre* opgedragen, welke den Bisschop tot betaling, of tot teruggave en afstand van *Vreeland* verwees (6).

24 v. Bloeim. 1370

15 v. Zomermaand. 1371

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXI. c. 17. p. 293. HEDA, p. 256. *Chron. de Traj.* p. 364—370, *de verm.* BEKA, bl. 263. *Overijss. Chron.* in DUMBAR's *Analect.* T. II. p. 305. H. BRUMANI *Res Transis.* p. 133. G. L. A WAVEREN in *Appendice ad* BEKAM, p. 122, die echter verkeerdelijk deze gebeurtenis in 1370 stelt en hierin door GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk. in Nederl.* D. II. bl. 157, gevolgd wordt.

(2) *Overijss. Chron.* bl. 305. BRUMANI *Res Transis.* p. 134. A. MOONEN, *Chron. v. Deventer*, bl. 28, 29. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 250, 251, 253.

(3) Zie den brief van den 17 van Bloeimaand 1363 bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. p. 148.

(4) Zie 's Bisschops brief van den 23 van Louwmaand 1369 bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 239.

(5) Verg. hiervoor bl. 65, 243.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 259. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 19. p. 294. HEDA, p. 256, *de verm.* BEKA, bl. 264, K. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 17—23.

In dien staat van zaken overleed plotseling JAN *van Vernenburg*, niet zonder vermoeden van vergiftigd te zijn, en werd zonder eenige praal in de Domkerk begraven (1). Zijn dood voorkwam de Pausselijke uitspraak over de beschuldigingen, welke de vijf Kapittels te *Utrecht* tegen hem aan het Hof van *Rome* hadden ingebragt, en wier onderzoek eerst den Kardinaal van *Napels*, en na diens overlijden, den Kardinaal DE MORIN was opgedragen (2). Te onregte wordt aan dezen beklagenswaardigen Kerkvoogd, » het slagtoffer zijner eigene zwakheid en der omstandigheden in welke hij verkeerde," het bouwen van het H. Geest Gasthuis te *Utrecht* toegeschreven (3). Maar hij stichtte het Kapittel van St. PANCRAS te *Leiden* (4), en bevestigde de landregten van *Twente* (5). 1354—1371 23 v. Zomermaand 1371

GELDERLAND. Betreurenswaardiger nog dan de toestand van het *Sticht*, was die van *Gelre*, dat op nieuw in al de ellende des broeder- en burgerkrijgs werd gedompeld. Spoedig berouwde REINOUD III de afstand van het hoog bewind aan EDUARD, en hij trachtte het verloren gezag te herkrijgen (6). Meer door list dan door geweld wenschte hij zijn doel te bereiken, en dit gelukte hem aanvankelijk. Hij wist de krachtige bewoners der *Veluwe*, die, met weinig uitzondering, nevens het land aan ELEONORA, welke den Bronkhorsten gunstig was, eigenhoorig waren, door de verzekering van ontslag dier drukkende dienstbaarheid en het genot der burgerlijke vrijheid, wanneer zij met hem tegen EDUARD, den voorstander der lijfeigenschap en die ten koste van hun zweet en bloed, met zijne Edelen leefde, gemeene zaak maakten, geheel voor zich te winnen (7). De banden der slavernij verbrekende, stroomde het landvolk, met spade en zeis gewapend, van alle zijden aan. Vrijheid was de leus der opgewonden menigte, die zich reeds bij voorraad *vrijen*, en den krijg, welken zij zou voeren, *der vrijen* 1354

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 20. p. 294. HEDA, p. 256. *De verm.* BEKA bl. 265.

(2) G. LAPPIUS A WAVEREN in *Append.* ad BEKAM, p. 122.

(3) *Bat. Sacra*, D. II. bl. 360, en de aant. van V. RHIJN, bl. 362 (3).

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 196. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 15. p. 292. HEDA, p. 246, schrijft dit verkeerdelijk aan JAN *van Arkel* toe en wordt hierin door GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 155 gevolgd. Verg. BUCHELIUS ad HEDAM, p. 256 (y y.) en *Bat. Sacra.* D. II. bl. 360.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 175. Verg. GLASIUS, t. a. p. bl. 158, 159. *Bat. Sacr.* D. II. bl. 361.

(6) Verg. hiervoor, bl. 224.

(7) Verg. bovenal NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LVI. LVII.

1354—1371 *oerloghe* noemde (1). Moordende en verdelgende wierp zij zich op den zuidelijken zoom der *Veluwe*, verbrandde zoowel de woningen der vrije landbewoners als de bijgebouwen der adellijke sloten, en rukte tot bij *Arnhem* voort. Hier moest men zelfs de poorten voor deze woedende benden sluiten en zich tot eene ernstige tegenweer voorbereiden; donderkruid en bussen werden deels uit *Utrecht* en *Rhenen* aangevoerd, deels zelve vervaardigd, en holle met lood gevulde steenen tot afwering der aanvallers in gereedheid gebragt (2). Men meent, dat de Hertogin-Weduwe ELEONORA om dien tijd ook den burg *Rozendaal*, tot bedwinging van het omliggende land, vergroot en versterkt heeft (3). Inmiddels hadden de Heeren van *Bronkhorst* en van *Baar* eene talrijke strijdmagt in der haast verzameld, om den uitgelaten hoop te gemoet te trekken. Niet ver van het dorp *Loenen*, aan den voet des heuvels, die lang daarna nog de *Vrijenberg* genoemd werd, behaalden zij op de slecht gewapende, en waarschijnlijk even slecht aangevoerde benden, eene bloedige overwinning. Een aanzienlijk getal strijders, de Heer van *Baar* zelf, een jong Ridder, en MENDO, de banierdrager des Heeren van *Bronkhorst* met bijna al de ruiters, die hem tot bedekking strekten, waren gesneuveld (4).

REINOUD III vond ook elders in *Gelre*, onder de geringere standen, warme aanhangers en verdedigers zijner belangen. Het slot te *Leeuwen*, een dorp tusschen *Maas* en *Waal*, werd door de eigenaars, WILLEM en EMMERIK *van Druten*, twee broeders, voor EDUARD opengehouden. Het gebeurde op Paaschdag, als beide uitgingen, om in de kerspelkerk de godsdienstoefening bij te wonen, dat WILLEM buiten de slotpoort op de brug den voet verstuitte en terugkeerde. EMMERIK vervolgde zijnen weg, maar was naauwelijks de kerk binnengetreden, toen eene woeste menigte er in stormde, juist als de priester den gewijden ouwel voor het volk ophief. Bemerkende, dat het op hem gemunt was, vlugtte EMMERIK naar het altaar, waar zelfs schuldigen voor de hand der geregtigheid onbereikbaar geacht werden. Doch hier doorstaken hem de booswichten in de armen des priesters, welke den ongelukkige, door smeekende woorden en aanraking met de gewijde voorwerpen, tegen geweld poogde te beschermen (5).

---

(1) *Chron. Tiel.* p. 361.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 264. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 139. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LVIII.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LVIII.

(4) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 265. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 139. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LVIII. Dit gevecht moet na den 19 van Zomermaand 1354 zijn voorgevallen. Zie NIJHOFF, t. a. p. (4).

(5) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 265. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. p. 139. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LIX.

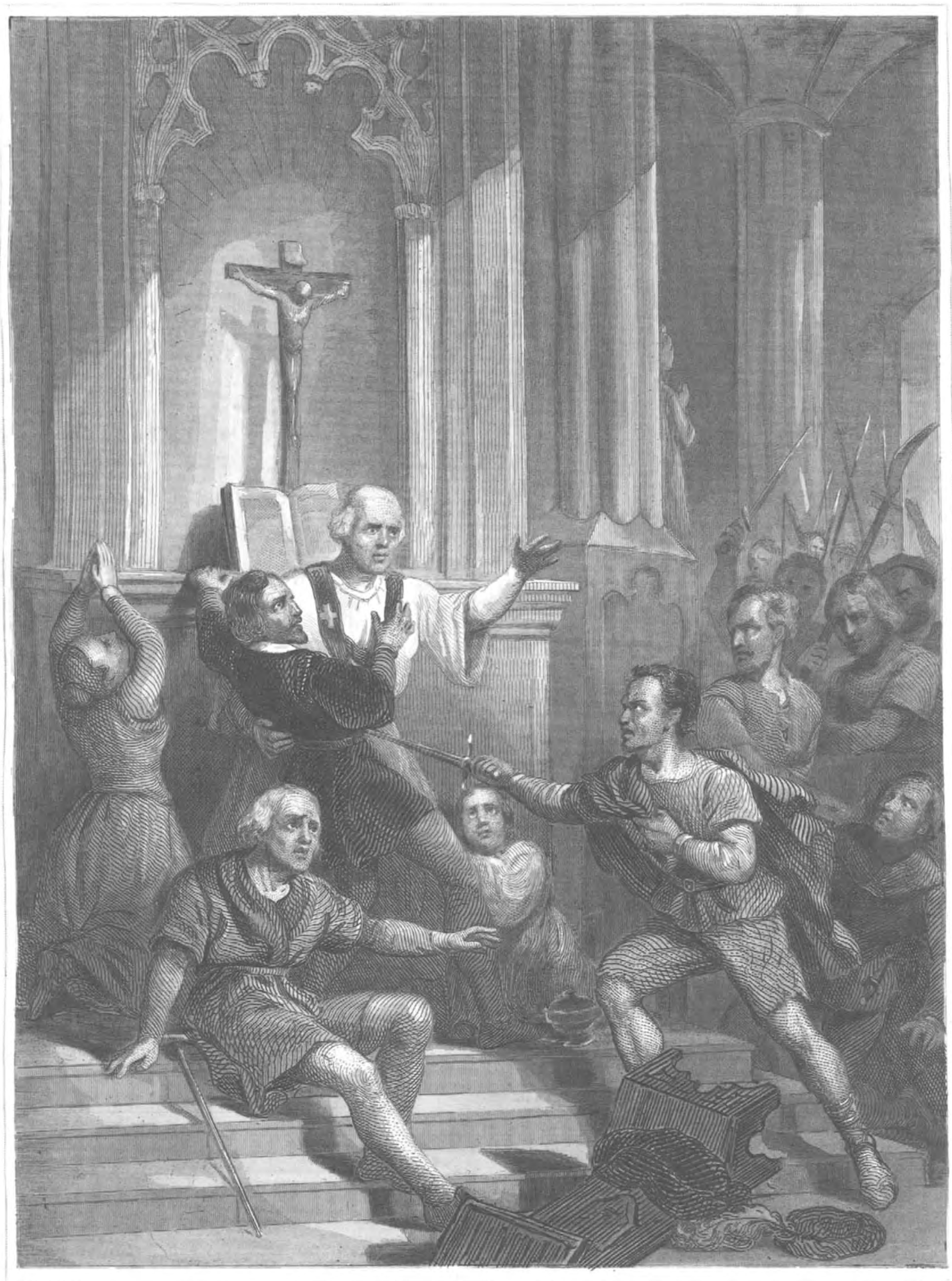

J.W. Kaiser sculps.

EMMERIK VAN DRUTEN VERMOORD.

Onder de getrouwste aanhangers en dapperste voorvechters van REINOUD, behoorde 1354—1371
DIRK *van Lent*, welke dagelijks, zoo uit het slot te *Lent*, als uit het huis in de *Ooi* (*Ooiswaard*), de stad *Nijmegen*, die zich voor EDUARD verklaard had, kwelde en verontrustte. Om aan dien overlast een einde te maken, sloeg EDUARD, door de Nijmegers geholpen, het beleg voor het huis in de *Ooi* en vermeesterde het. Van de zes en twintig man, uit welke de bezetting bestond, gelukte het slechts éénen vermomd te ontsnappen; de overigen werden onthalsd en hunne hoofden, tot afschrik van anderen, op staken gesteld op de omliggende heuvels, welke sedert dien tijd *de Hoofdbergen* genoemd werden. Daarna verwoestte EDUARD het slot *Lent*, vervolgens de heerlijkheden *Doornik* en *Loenen*, leengoederen des Graven van *Kleef*; en voorts naar den zuidelijken zoom der *Betuwe* voortrukkende, de sloten *Zoelen* en *Avezaten*, in het bezit des Heeren van *Arkel*, nevens het huis *Tuil*. Hetzelfde lot ondergingen *Balveren* en *Apeltern* tusschen *Maas* en *Waal*, *Zinderen* op de *Veluwe*, nabij het dorp *Voorst* aan den *IJssel*, en andere adellijke verblijven, wier bezitters de zijde der van Hekerens aankleefden (1). REINOUD daarentegen, krachtig door zijnen schoonbroeder, den Graaf van *Kleef*, ondersteund, bemagtigde met hem *Emmerik*, *Lobede*, *Doesburg*, *Tiel* en *Venlo*. *Arnhem* moest na eene wakkere verdediging insgelijks voor de vereenigde magt der beide Vorsten zwichten, die nu aan EDUARD de sleutels der Geldersche stroomen *Rijn*, *Maas*, *Waal* en *IJssel* ontwrongen hadden. Ook het sterke slot *Rozendaal* viel in hunne handen. De Bisschop van *Munster*, ADOLF *van der Mark*, een neef des Graven van *Kleef*, trachtte insgelijks van zijne zijde de belangen van REINOUD te bevorderen. Doch de Edelen van het aangrenzende kwartier *Zutphen*, waren, over het geheel, de partij der Bronkhorsten toegedaan, en verhinderden hem, door gedurige plunderende en verwoestende togten in zijn stift, den Hertog met eenigen nadruk te ondersteunen (2).

Het is teregt opgemerkt, dat REINOUD's vrijverklaring van de onvrije bewoners der *Veluwe*, ofschoon hem een oogenblikkelijk voordeel verschaffende, en hoe heilrijk ook voor beschaving en afschaffing der lijfeigenschap, evenwel ten slotte niet anders dan hoogst verderfelijk voor zijne zaak zijn konde en geweest is. »De leer en het voorbeeld, daardoor aan den talrijken stand van lijfeigenen gegeven, om zich de vrijheid toe te kennen, de wapenen op te vatten en hunnen Heeren dienst en schatting te weigeren," moesten schrik en onrust in de Edelen verwekken, wier hoofdza-

---

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 265. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 140. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LIX. LX.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 266. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 140. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LX. LXI. A. DE BEVERGERNE, *Chron. Monast.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 48.

1354—1371 kelijk vermogen in den grondeigendom, de daaraan verbondene regten, en de eigenhoorigen bestond. De reeds vijandig gestemde Heeren werden er slechts te meer door verbitterd; degenen, die tot nog toe wankelden, welke zijde te kiezen, beslissend voor EDUARD gewonnen, en wrevel, misnoegen en wantrouwen onder hen opgewekt, die zich voor REINOUD verklaard hadden (1). De partij van EDUARD, hierdoor aanmerkelijk
1355 versterkt, verkreeg het overwigt en behield eindelijk de overhand. Althans in de Lente van het volgende jaar, was zij weder meester van *Arnhem* en vermoedelijk ook van andere steden. Daarbij zag zich REINOUD in groote schulden gedompeld en moest den Graaf van *Kleef*, welke hem, zoowel met geld als volk ondersteund had, voor dit hulpbetoon de stad *Emmerik* en zijne goederen in de *Lijmers* te pand laten. Ongetwijfeld heeft deze ongunstige staat van zaken hem tot een vergelijk met zijnen broeder aangespoord; en EDUARD, die niet naar het alleenbewind des hertogdoms haakte, maar slechts behoorlijke afgoeding in de erkenning zijner regten op het onafhankelijk bezit van een deel der vaderlijke erfgoederen, en de nakoming der vroegere verdragen
7 v. Grasm. 1355 vorderde, zal gereedelijk tot eene onderhandeling zijn overgehaald (2). Hoe dit zij, op de *Veluwe*, denkelijk wel op het slot te *Rozendaal*, kwamen REINOUD, de Graaf van *Kleef* nevens de Ridders SWEDER *van Voorst* en AREND *van Arkel* aan de eene zijde, en EDUARD van *Gelre*, de Graaf *van der Mark*, FREDERIK, Heer van *Meurs* en REINOUD, Heer van *Koeverden* aan de andere zijde overeen, eenen landraad uit acht leden zamen te stellen, waartoe van de eene zijde, FREDERIK *van de Eeze*, GIJSBERT *van Tuil* (*Tule*), WOUTER *van Doornik* en HENDRIK *de Kok*; en van de andere zijde JAN *de Kok*, Heer van *Weerdenberg*, OTTO *van Buren*, Heer van *Arssen*, DIRK *van Brienen* en DIRK *van Meurs* gekozen werden. Onder plegtigen eede zouden deze acht mannen beloven, over de zaken van REINOUD en EDUARD van *Gelre*, van hunne landen en ingezetenen onpartijdig en naar hun beste vermogen te beraadslagen, en aan elk, naar landregt en hunne inwendige overtuiging (*na oeren vijf sinnen*), regt laten wedervaren. Indien zij, bij gebrek van eenstemmigheid, over eene klagte, hun aangebragt, binnen ééne maand geene uitspraak konden doen, zou de zaak aan drie opperscheidslieden, WOUTER STECK, DIRK *van der Leiten* en JAN, Heer van *Broekhuizen*, worden opgedragen, welke haar, weder binnen ééne maand, hetzij met eenparige, hetzij met meerderheid van stemmen, zonder verder beroep zouden beslissen. REINOUD en EDUARD zwoeren even plegtig op de overblijfselen der Heiligen, dat zij zich naar *Arnhem* begeven en die stad niet verlaten zouden, eer deze landraad was ingesteld; terwijl zij zich tevens verbonden, zich aan de uitspraken der scheidsmannen te onderwerpen, en zon-

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXI.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXII.

der deze vooraf te raadplegen, geen deel van hun gebied te verpanden, verkoopen 1354—1371
of wegschenken, noch ten nadeele des lands schulden te maken. De Hertogin-Weduwe ELEONORA zou in den lijftogt der *Veluwe* hersteld, de kleinooden, haar in den krijg ontvreemd, zouden haar terug gegeven en diegenen in regten vervolgd worden, welke deze poogden te verdonkeren. De elf Raden zouden handhaving van regt en waarheid den Edelen en steden, en deze hun wederkeerig zweren, dat zij hen in hunne bediening zouden ondersteunen, hetgeen ook REINOUD en EDUARD zelve beloofden. Het geschil tusschen de beide Vorsten over de landvoogdij, vroeger aan EDUARD opgedragen, zou door de Graven van *Kleef* en *van der Mark*, en indien zij het binnen een bepaalden tijd niet eens werden, door de elf Raden beslist worden. Voorts zou elk in het bezit van leen en eigen goed hersteld, de Hertog van *Braband* in den zoen begrepen, en aan den Graaf van *Kleef* zijne regtmatige pandverschrijvingen bevestigd worden. Roof en brand in openbare veete gepleegd, zoude men van weerszijden kwijtschelden, maar vredebreuk en geweld naar landregt vervolgen; eindelijk zou het bestand tot vier jaren na de dagteekening, van kracht zijn (1).

Dit verdrag werd echter nimmer ten uitvoer gebragt, waartoe de spoedige dood van ELEONORA aanleiding gaf. Zij overleed te *Deventer*, waar zij in de laatste jaren dikwijls haar verblijf had gehouden, en werd aldaar in het Minderbroeder klooster, door haar gesticht, begraven (2). 22 v. Grasm. 1355
De wederzijdsche aanspraken op de goederen, welke zij in vruchtgebruik had bezeten, baarden moeijelijkheden in welke niet voorzien was. Het schijnt, dat REINOUD zich dadelijk na haren dood in het bezit der *Veluwe* stelde, terwijl EDUARD zich de *Over-Betuwe*, waar zij de inkomsten van eenige aanzienlijke hoven genoten had, toeëigende. Het weder uitbarsten van den broederkrijg werd echter te goeder ure door de tusschenkomst der steden, wier handel en welvaart onder deze onlusten geweldig leden, voorkomen. De Schepenen van *Arnhem*, wier poorters door den Graaf van *Holland*, REINOUDS bondgenoot, buitengemeen gekweld werden, vervoegden zich op het slot *Rozendaal* bij EDUARD, en noodigden hem uit tot eene zamenkomst met zijn' broeder in hunne stad, om een vergelijk te treffen (3). 20 v. Herfstmaand
Slechts negen dagen daarna, werd inderdaad te *Rozendaal* een nieuw verdrag gesloten, waarbij REINOUD in het bezit der *Veluwe* gesteld werd, onder voorwaarde, dat hij *Emmerik* en de goederen in de *Lijmers* van den Graaf van *Kleef*, ten behoeve van EDUARD inlos- 29 v. Herfstmaand

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* N°. 65. bl. 71. Verg. bl. LXII. LXIII.

(2) *Chron. Tiel.* p. 361. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VII. p. 266. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 140. *Overijss. Kron.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 282.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXIV. LXV.

1354— sen, en dezen laatsten, zoolang dit niet geschied was, jaarlijks vierduizend konings-
1371 schilden uitkeeren zoude. Eduard werd in de landvoogdij over het geheele hertogdom
Gelre en graafschap *Zutphen* op dezelfde voorwaarden als vroeger, tot kerstijd dertien-
honderd zestig hersteld, doch zou thans de inkomsten te *Lobede*, ten bedrage van twaalf
duizend pond, voorheen aan zijnen broeder toegewezen, voor zich behouden. Hij moest
daarentegen zich verbinden jaarlijks aan reinouds gemalin, achtduizend schilden te
voldoen. Beide broeders beloofden, hun gebied door verpanding, verkoop noch gifte te
vervreemden, en de schulden te voldoen, welke elk van hen tot het voeren van den krijg
gemaakt had. Maria, beider ongehuwde zuster, bleef ten laste van reinoud. De onverbreke-
lijke nakoming van dit verbond werd wederzijds door eenen plegtigen eed bevestigd (1). De
herstelde goede verstandhouding zal, naar de gewoonte dier dagen, met ridder-feesten ge-
vierd zijn. Men meent althans, dat het steekspel van den Graaf *van der Mark* te *Arnhem*
6 v. kort daarop plaats vond, en reinoud bij die gelegenheid de regten en vrijheden dier stad be-
Wijn-maand vestigd en vermeerderd heeft (2). De overige steden der *Veluwe* zullen insgelijks de be-
1355 krachtiging harer handvesten en voorregten van hem verkregen hebben; van *Hattem* is dit
6 v. Louw- ten minste zeker. Zijne zorgen bepaalden zich, in het bijzonder, om de bezittingen
maand. 1356 der landzaten voor de inbraken van zee en stroomen te beveiligen. Met de geërfden
28 v. van *Putten* en *Nijkerk* kwam hij overeen, eenen dijk te leggen over *Erkemede*,
Lente-maand eene vruchtbare streek grond, grootendeels weiland, die zich van de Stichtsche gren-
zen oostwaarts langs den oever der *Zuiderzee*, ruim twee uren gaans, uitstrekte, doch
gedurig aan overstroomingen was blootgesteld. Dijkgraaf en Heemraden werden aange-
steld, en de wijze van beheer, het onderhoud van dijken en sluizen, de jaarlijksche
schouwen en dergelijke bepaald, waardoor de grond gelegd is tot de indijking van
15 v. ongeveer drie duizend bunders land. Even onbekrompen gaf hij aan *Zutphen* verlof,
Oogst- om den *IJssel* dwars door het goed *Neder-Helbergen*, op den linker of Veluwschen oever
maand, dier rivier gelegen, te leiden, ten einde het plan te ondersteunen, dien stroom, welke
weleer op aanzienlijken afstand westwaarts van de stad vloeide, thans digt langs haar
heenschuurde en steeds meer en meer oostwaarts aandringende, een gedeelte van haar
bedreigde, eene andere rigting te geven. Het schijnt, dat dit ontwerp onmiddellijk vol-
voerd is, en de *IJssel* sinds dien tijd zijnen loop behouden heeft, want nog ligt de
Helberger waard aan den regter oever dier rivier (3).

Reinoud had inmiddels met Bisschop jan *van Arkel* een verdrag voor twee jaren

---

(1) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* N°. 68. bl. 79. Verg. bl. LXV.

(2) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXV. LXVI. *Oork.* N°. 69, 70, 71, bl. 81—84.

(3) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXVI. LXVII.

gesloten, waaruit blijkt, dat van beide zijden vijandelijkheden gepleegd waren (1). 1354—1371
Terwijl hij alzoo met den titel van Hertog, over de *Veluwe* alleen het gezag voerde, oefende EDUARD, als Landvoogd, de volle oppermagt uit over al de andere deelen van *Gelre*. De binnenlandsche rust was evenwel door de verzoening der beide Vorsten 4 v. Hooim. 1356
niet hersteld; en EDUARD moest zelfs een bestand tusschen de steden *Nijmegen* en *Arnhem* bewerken. Omtrent het einde des jaars schijnen zelfs weder nieuwe oneenigheden tusschen de twee broeders ontstaan te zijn, en EDUARD moet tegen REINOUD eene vijandelijke houding aangenomen hebben. Doch wat thans daartoe aanleiding gaf is onzeker. Het geluk schijnt REINOUD niet begunstigd hebben. Immers droeg hij het bestuur over de *Veluwe* aan WALRAVEN *van Valkenburg*, den zoon zijns overledenen raadsmans, den Heer van *Borne*, een dapper en getrouw aanhanger, als Stedehouder (*overste meyster ende berichter*) op. WALRAVEN zou het gewest beschermen, regt uitoefenen en de inkomsten innen; maar daarentegen in de behoeften 24 v. Grasm. 1357
van de hofhouding des Hertogs voorzien, en hem het noodige verschaffen, wanneer hij door de *Veluwe* reisde, of, met overleg van den Stedehouder of van twee zijner Raden, daar buiten eenen togt ondernam (2). EDUARD, welke de genegenheid des Keizers genoot, trachtte zich meer en meer in zijn gezag te handhaven, en in het bijzonder de Edelen in *Opper-Gelderland* of het *Overkwartier*, door gunstbewijzen aan zich te verpligten. Boven allen stond JAN *van Meurs*, een vermogend en dapper Ridder van beproefde trouw, bij hem in aanzien. Hij verpandde dien, voor negentienduizend gouden schilden, den burg te *Gelre* met al de aanhoorigheden, benevens de daaraan verbonden bediening van Drost, Ambtman en Regter (3). 8 v. Herfstmaand.

Om de strijdende partijen te bevredigen, vereenigden zich op nieuw de vier hoofdsteden, *Nijmegen*, *Roermond*, *Zutphen* en *Arnhem*. Zij bragten den beiden Vorsten den noodlottigen toestand des lands onder het oog, drongen aan op onderlingen vrede, en overreedden hen ten laatste, hunne geschillen aan de beslissing van tien scheidslieden, twee uit den adel, JAN *van Meurs* en AREND *van Arkel*, en twee uit de schepenen van elke der genoemde steden, te onderwerpen. De hoofdinhoud van de uitspraak dezer mannen komt hierop neder, dat zij »eenen landraad, uit wederzijdsche aanhangers 5 v. Zomermaand. 1358

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. Oork. N°. 76. bl. 86. Verg. bl. LXVII—LXX.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 81. bl. 93. Verg. bl. LXX. LXXI.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 82. bl, 96. Verg. bl. LXXII.

1354— gekozen, zouden aanstellen, wien REINOUD en EDUARD hun zegel overgeven en bui-
1371 ten wiens voorkennis, zij noch oorlog voeren, noch eenige daad van gezag zouden
21 v. uitoefenen. Op die voorwaarde zou EDUARD de landvoogdij, vooreerst tot den vroeger
Zomer-maand. bepaalden tijd, en REINOUD de *Veluwe* behouden. Onder meer andere punten, werd
1358 ook bepaald, dat allen, op verbeurte hunner goederen, zich van vijandelijkheden onthouden en gevangenen, wegens gewelddadigheid of vredebreuk, ter beschikking der scheidslieden zouden gesteld worden." Hierop werden tot leden van den landraad gekozen WILLEM *van Bronkhorst*, SWEDER *van Voorst*, DIRK *van Lienden*, WILLEM *van Broekhuizen*, AREND *van Herlar*, DIRK *van Keppel*, JAN *van der Straten*, en DIRK, Graaf van *Meurs*, welke na de overigen genoemd wordt, omdat hem de rid-
19 v. Hooim. derlijke waardigheid nog ontbrak. Deze Raden beloofden met eenen plegtigen eed en bekrachtigden dien met hun zegel, dat zij 's lands welzijn behartigen en de bepalingen der scheidslieden handhaven zouden (1).

De treurige staat waarin de negenjarige burgerkrijg, van welks woede geplunderde steden, afgebrande dorpen en verwoeste velden, wijd en zijd getuigden, niet slechts *Gelre*, maar ook het aangrenzende *Kleef* gebragt had, de steeds woelzieke geest der Edelen, en de belangen des handelaars en landmans, noopten Hertog REINOUD, zijn broeder, EDUARD van *Gelre*, en JAN, Graaf van *Kleef*, in den aanvang des volgenden
1359 jaars tot het sluiten van een landvrede. Zij, nevens hunne Edelen, dienstmannen, ridders, knapen en steden verpligtten zich daarbij, voor den tijd van vijf jaren, » tot onderlinge bescherming en ondersteuning zoo wel tegen buitenlandsche aanvallen, als inwendige geweldenarijen, tot het verleenen van wederkeerige veiligheid en vrijgeleide aan elkanders onderdanen, en tot het handhaven van regt en geregtigheid. De geschillen, welke onder de verbondenen mogten ontstaan, zouden aan de beslissing van scheidsregters, gezworen raadslieden, door de drie Vorsten te kiezen, worden overgelaten, die maandelijks, beurtelings te *Arnhem*, te *Goch*, en te *Kleef* zouden zamenkomen. REINOUD *van Schonauwen*, Heer van *Schonevorst*, een der schranderste en meest beradene mannen van zijnen tijd, zou als opperscheidsrigter handelen, hoewel hij buiten den kring van het verbond gegoed was, en geenen der drie Vorsten voor zijnen Landsheer erkende. De overige punten des verbonds bevatten maatregelen en bepalingen, om het voorgestelde doel met dezen landvrede te bereiken, welke zoo lang zou
25 v. stand houden, als EDUARD de landvoogdij bekleedde of van zijnen broeder daarvoor
Louw-maand. geene afgoeding ontvangen had (2)." Deze landvoogdij was, wel is waar, slechts

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXXII—LXXIV, en de aldaar aangehaalde Oork.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* N°. 89. bl. 109—136.

tot het einde des jaars dertien honderd zestig bepaald; doch bij het verdrag van den 1354–1371
een en twintigsten van Zomermaand dertien honderd acht en vijftig, kon dat tijdperk door den landraad verlengd worden. Het blijkt, dat dit ligchaam daaromtrent, tot dus ver, geen besluit genomen had; het was dus onzeker, of het tijdstip, waarop EDUARD de voogdij nederleggen en van zijnen broeder, bij een verdrag van scheiding, behoorlijke afgoeding ontvangen moest, binnen de vijf jaren zou gekomen zijn, welke, in den aanvang van het tegenwoordig verbond, als de duur van den landvrede waren bepaald geworden. Het is duidelijk genoeg, dat, hetzij die tijd van afgoeding en de daarmede in verband staande nederlegging der landvoogdij, vroeger of later mogt komen, zulks ligtelijk tot vernieuwing der twisten aanleiding kon geven; en het zal uit dien hoofde geweest zijn, dat de verbondenen, en EDUARD in het bijzonder, het raadzaam oordeelden, om de bepalingen van dezen landvrede voornamelijk op dat tijdsgewricht, zoo hoogstgevaarlijk voor de gemeene rust en welvaart, toepasselijk te maken (1).

Den hersteldeu binnenlandschen vrede wijdde REINOUD aan de verbetering van den toestand der ingezetenen van de *Veluwe*. Niet minder waakte EDUARD voor de belangen zijner onderdanen. Hij sloot met Hertog ALBRECHT van *Beijeren*, Ruwaard van *Holland*, een 20 v. Grasm. 1359
verdrag hetwelk de veiligheid en het vrije verkeer der wederzijdsche volken bedoelde (2). Dewijl WALRAVEN van *Valkenburg*, de vertrouwde vriend van REINOUD, en JAN *de Kok*, Heer *van Weerdenberg*, een vurig aanhanger van EDUARD, daarbij benoemd werden, om nevens de Heeren van *IJsselstein* en *Brederode*, de wettigheid der aanspraken, welke Geldersche Edelen ten laste des Ruwaards mogten maken, te beoordeelen, besluit men, dat de goede verstandhouding tusschen de beide broeders toen nog plaats greep (3). Het was ook welligt omstreeks dezen tijd, dat zij gezamenlijk Koning EDUARD III in den krijg tegen *Frankrijk*, met een wel uitgerust vaartuig ondersteunden (4). Het blijkt echter, ofschoon stellige bewijzen ontbreken, dat zeer kort na het sluiten van het verdrag met den Ruwaard van *Holland*, de binnenlandsche krijg met vernieuwde woede is losgebroken, en REINOUDS aanhang gezegevierd heeft, dewijl, ruim eene maand later, EDUARD den Heer *van Meurs*, wien hij vroeger den burg te *Gelre* had verpand, zijnen dank betuigt, voor de liefde 26 v. Bloeim.
en trouw hem bewezen, door hem aldaar eene schuilplaats en onderhoud te verlee-

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXXVI. Verg. bl. 133 (5).

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 86.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXXVIII.

(4) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 273.

1354—1371 nen (1). Hij sloot vervolgens een naauwer wederzijdsch hulpverbond met Hertog ALBRECHT, welke de Bronkhorsten begunstigde, die in de Stichtsche oorlogen, de zijde
16 v. Oogstmaand. 1359 der Hoekschen gesterkt hadden, tegen REINOUD en diens aanhang (2). Door den invloed des Heeren van *Arkel*, die zoo wel in het oorlogsveld als in de raadzaal, REINOUD getrouw had ondersteund en thans bij ALBRECHT in groot aanzien stond, werd dit verbond, hetwelk trouwens, naar het schijnt, EDUARD weinig wezenlijk voordeel heeft aangebragt, geheel vernietigd en een ander verdrag van onderlinge bescherming en
21 v. Herfstmaand. 1360 verdediging tusschen den Ruwaard aan de eene, en REINOUD nevens den Graaf van *Kleef* aan de andere zijde, in het bijzonder tegen EDUARD *van Gelre* en zijne aanhangers, bewerkt (3).

Ongetwijfeld heeft de moeijelijke toestand in welken die Vorst hierdoor gebragt werd, nadeelig gewerkt op de voorwaarden, welke hij bij het nederleggen der landvoogdij, waarvan de tijd nu genaderd was, voor zich bedingen konde. Men meent dan ook, dat hij zich, voor alle afgoeding, met de heerlijkheid *Montfoort*, in *Opper-Gelderland* aan den regter oever van de *Maas* gelegen, een erfgoed van het hertogelijk ge-
1361 slacht van *Gelre*, moest vergenoegen. REINOUD, gelijk zijne daden bewijzen, gedroeg zich weder als Landsvorst, en voerde zelf het beheer over de hertogelijke domeinen (4). Weldra echter ontstonden nieuwe woelingen, en eene magtige partij begeerde in zijne plaats, EDUARD tot Hertog, waarvan zoo wel zijne mindere bekwaamheid, indien niet geheele ongeschiktheid om te regeren, als de heerschzucht zijns meer schranderen en werkzamen broeders, die in zijn zevenjarig bestuur het vertrouwen des volks en vele vermogende aanhangers zal verworven hebben, de naaste oorzaken zullen geweest zijn. *Nijmegen* en *Tiel* waren, naar het schijnt, even als bij het begin der verdeeldheden, de eerste steden, welke REINOUD de gehoorzaamheid opzegden en EDUARD tot Hertog uitriepen. REINOUD sloeg wel terstond het beleg voor *Tiel*, doch konde niet beletten, dat zijn broeder, welke te *Nijmegen* eenige benden had bijeengebragt, zich in die stad wierp, en hem van daaruit met ontrolde banieren en trompetgeschal te gemoet trekkende, tot den slag uitdaagde. Deze werd
25 v. Bloeim. in eene voor REINOUD ongunstige stelling, op den waard tusschen de *Waal* en den dijk, sedert deswege de *Strij-waard* geheeten, geleverd. EDUARD behaalde met ge-

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 94. bl. 141. Verg. bl. LXXVIII.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 105. Verg. NIJHOFF, t. a. p. bl. LXXIX.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 100. bl. 150. Verg. bl. LXXIX. LXXX.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXXXI.

ring verlies aan zijne zijde, eene volkomene overwinning. Reinoud zelf was met de 1354—1371
Ridders arend *van Arkel*, dirk *van Lienden*, gerard *van den Rijn* en frederik *van de Eese* of *van Hekeren*, in zijne handen gevallen; en onder de gesneuvelden telde men frederik *van Ulfe*, Erfmaarschalk van *Gelre*, nevens vele andere Ridders en knapen (1). Het lot van reinoud was door deze nederlaag beslist. De magt zijner partij was ongetwijfeld te zeer geknot, om dadelijk iets te zijnen behoeve te ondernemen. Eduard eischte nu niet alleen van hem afstand van het landsvorstelijk gezag, maar ook van den titel en de waardigheid van Hertog. Hij bewilligde in beide en het blijkt niet, dat hij hierbij eenige voorwaarden voor zich zelven bedongen heeft. Drie dagen na den slag, werd hij van stad tot stad rondgevoerd, om de ingezetenen van elke in het bijzonder, van de hulde, dienst en gehoorzaamheid, hem verschuldigd, ten behoeve zijns broeders te ontslaan, wien hij het hertogdom *Gelre* en het graafschap *Zutphen* had afgestaan, en hen te bevelen, dien als wettig Landsvorst te erkennen. Eduard verzelde hem op dien togt, om telkens in de onderscheidene steden de hulde te ontvangen en wederkeerig de handhaving harer regten en vrijheden te bezweren (2). Reinoud werd nu op het slot *Rozendaal*, en drie jaren later, op het huis te *Nijenbeek*, niet verre van het dorp *Voorst*, tusschen *Deventer* en *Zutphen*, in bewaring gesteld. Men verhaalt, dat hij door werkeloosheid, gebrek aan beweging, en overdadig gebruik van spijs en drank, zoo zwaarlijvig werd, dat hij in omvang bijna twee gewone menschen evenaarde, en zijn bewaarvertrek slot noch grendel behoefde, dewijl door den ingang een bediende van gewone gestalte wel tot hem komen, maar hij zelf niet ontsnappen konde (3).

Hoewel eduard door de meeste en voornaamste steden was gehuldigd, en zelfs eenige aanzienlijke Edelen, die vroeger aan reinoud ijverig verknocht waren, zich
met hem verzoenden, bleven echter andere Edelen, en ook enkele steden, steeds 1362
weigeren, hem als Landsvorst te erkennen. Doch de sloten dezer wederspannige Heeren werden vermeesterd, nedergeworpen en hunne bezitters gebannen, die nu, nevens andere tegenkanters van zijn gezag, in de naburige gewesten, bijzonder bij den Graaf van *Kleef* en den Ruwaard van *Holland*, eene schuilplaats vonden, en al hunnen

---

(1) J. a leydis, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 7. p. 289. *Chron. Tiel.* p. 369. *Magn. Chron. Belg.* p. 338. Pontanus, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 275.

(2) Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXXXIII—LXXXVII en de aldaar aangehaalde oorkonden.

(3) Pontanus, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 275. Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 142. Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXXXIII.

1354—1371 invloed in het werk stelden, om REINOUDS aanhang levendig te houden (1). Dit had die vredebreuk tusschen *Gelre* en *Holland* ten gevolge, welke door de belofte eener aanstaande echtverbindtenis van EDUARD met ALBRECHTS dochter geheeld werd (2). EDUARD hierdoor de handen meer ruim gekregen hebbende, ondersteunde den Bisschop van *Utrecht* in den krijg met SWEDER *van Voorst*, welke uit het huis te *Keppel*, ook tegen zijne onderdanen gedurig vijandelijkheden pleegde (3). Hoewel verslagen en vernederd, bleef VAN VOORST echter tot aan zijn dood in onmin met beiden; doch toen verzoenden zich zijne kinderen met hen, en RODERIK, de oudste zoon, verbond zich onder anderen, om bij het niet nakomen der verpligtingen jegens EDUARD, te *Nijmegen*, *Goch* of *Roermond* in gijzeling te blijven, tot dat daaraan voldaan zoude zijn (4).

21 v. Louwmaand 1363 De voornaamste steun der misnoegden of Reinoudsgezinden was nu de Graaf van *Kleef*, welke zich openlijk tot hunnen beschermheer verklaarde en het gebied van EDUARD, die hem het huwelijksgoed zijner gemalin, eene dochter van REINOUD II, onthield, door strooptogten en vijandelijke invallen teisterde. Er werd wel eene overeenkomst getroffen, waarbij zij hunne geschillen aan de uitspraak van vier Ridders onderwierpen, doch dit bleef evenzeer zonder gevolg als de wapenstilstand van zeven weken, ongeveer drie maanden later gesloten (5). De krijg werd sedert voortgezet; en de Graaf van *Kleef*, weinig kiesch in de middelen, wanneer hij zijn doel konde treffen, trachtte door verraad en list datgeen te bereiken, wat hij zich met het zwaard niet verschaffen konde. Door geld en beloften overreedde hij OTTO, Heer van *Loenen* in de *Neder-Betuwe*, en HENDRIK BOOT, 's Hertogs geheimschrijver, om in den nacht vóór het Paaschfeest, *Nijmegen* en den burg waar zich EDUARD bevond, aan vier hoeken in brand te steken, en te midden van den algemeenen schrik en verwarring, hem, die ondertusschen in stilte zou genaderd zijn, stad en Vorst over te leveren. Een vreesselijk onweder en geweldige stortregens echter beletten den Graaf den togt te volvoeren en verijdelden den geheelen aanslag. Een brief der verraders, in welken zij zich over zijne nalatigheid beklaagden en hem tot spoed aanmaanden, werd in de *Duffel* door JAN *van Berchem*, Erfmaarschalk des hertogdoms, onderschept

1364 en het geheim aan EDUARD geopenbaard. Terstond werden de verraders gevat; OTTO

16 v. Lentemaand. 4 v. Zomermaand.

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. LXXXVIII—XC.

(2) Zie hiervoor, bl. 254.

(3) Zie hiervoor, bl. 260.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XCIII.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 142. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl. Oork.* No. 126. bl. 181. Verg. bl. XCIV.

werd het hoofd voor de voeten gelegd, en HENDRIK, de schrijver van den brief, gevierendeeld (1). Spoedig kwam evenwel een vredesverdrag tot stand, waarbij de Graaf van *Kleef*, EDUARD voor Hertog erkende, die zich van zijne zijde verpligtte, den Graaf te bevredigen, zoowel met betrekking tot den bruidschat zijner gemalin, als tot zijne pandverschrijving op *Emmerik* en *de Lijmers*; de vereffening der verdere geschillen werd aan zes scheidslieden, drie van elke zijde te kiezen, opgedragen; terwijl zij tevens, voorloopig voor den tijd van twee jaren, elkander wederzijdsche bescherming en ondersteuning beloofden (2). Van nu af bleef, naar het schijnt, de goede verstandhouding tusschen de beide Vorsten ongeschonden, ofschoon men verhaalt, dat de hangende verschillen eerst bij het einde van den tijd des verdrags, en nadat de Graaf van *Kleef*, Hertog EDUARD tegen de aanslagen eens sluipmoordenaars had gewaarschuwd, geheel en tot wederzijdsch genoegen zijn uit den weg geruimd geworden (3). 1354—1371 22 v. Grasm. 1364

Inmiddels was EDUARD in onmin met *Braband* geraakt. Steeds worstelende met geldgebrek, had hij een gedeelte van het land van *Heinsbergen*, Zuidwaarts aan de Geldersche heerlijkheid *Montfoort* palende, aan JAN *van Meurs* verpand, van wien Hertog WENCESLAUS van *Braband* het pandbezit had overgenomen, dewijl deze streek niet alleen aan zijn gebied op den regter oever van de *Maas* vaste grenzen verzekerde, maar hem ook tevens de gelegenheid verschafte, zich nog verder naar die zijde uit te breiden, en zelfs tot in het hart van *Gelre* en *Gulik* door te dringen. EDUARD, hiervoor beducht, bood dezen magtigen nabuur, den zwager van REINOUD, zijn bondgenootschap aan, indien hij hem de lossing van het bewuste goed vergunde, hetgeen door WENCESLAUS op eene honende wijze van de hand gewezen werd. Uit wraak onthield EDUARD aan de gemalin van REINOUD, MARIA van *Braband*, welke zich nu eens te *Turnhout*, dan te *Brussel* ophield, de inkomsten die haar uit *Gelre* of hare daaraan grenzende goederen toekwamen. Niet vruchteloos beklaagde zij zich bij hare zuster, de Hertogin van *Braband*, over EDUARD, tegen wien dan ook weldra WENCESLAUS het slagzwaard aangordde (4). 29 v. Oogstmaand.

Met eene sterke krijgsmagt, te *'s Hertogenbosch* vereenigd, rukte, op zijn bevel, LEO *van Boechout* in den *Bommeler-waard*, en maakte, door behulp van GOOSWIJN *van*

---

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 279. V. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 143, 144. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XCIV. XCV.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 134—136. bl. 193—197. Verg. bl. XCV.

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 282. V. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 145. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XCV.

(4) FROISSART, T. III. feuillet 53. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XCVIII, XCIX.

1354—1371 *Varik*, een ingezetene dier streek, zich van *Zalt-Bommel* meester. Spoedig bragt
23 v. EDUARD zijne strijdkrachten bijeen, onder welke zich zelfs Deventersche burgers bevon-
Sprokkelm. den, en heroverde *Bommel* na eene belegering van twintig dagen. Vele Brabanders
1366 en voorstanders der van Hekerens werden onthoofd; doch VAN VARIK redde zich in één nacht door de vlugt (1). De Brabanders, van dit vaste punt beroofd, trokken weldra terug, en nu besloot EDUARD hen in hun eigen land aan te tasten. Te dien einde verzuimde hij niet door het verleenen van nieuwe voorregten en vrijheden, zich van de hulp en trouw der steden te verzekeren, eenige aanzienlijke naburige Heeren door gunstbewijzen en giften voor zijne belangen te winnen, en tot beveiliging der grenzen, met de Friezen en den Bisschop van *Luik* een verbond te sluiten. In-
29 v. middels verontrustten de Gelderschen door gedurige strooptogten, het gebied des Hertogs
Herfstmaand. van *Braband*. Onder beleid des Heeren van *Kuilenburg*, werd een togt naar *Gennep* ondernomen, met het waarschijnlijke doel, de stad *Grave* nevens den Heer *van Kuik*, een bondgenoot van *Braband*, te bestoken. Aan de andere zijde, viel JAN *van Mierlar* onverwachts in de *Meijerij van den Bosch*, verbrandde eenige dorpen en keerde met rijken buit en een groot aantal gevangenen terug. WENCESLAUS trok nu wel met een talrijk heir in het begin van dertien honderd acht en zestig,
1368 over de *Maas*, om de Gelderschen te tuchtigen, maar EDUARD bood hem moedig het hoofd en noodzaakte ook thans den vijand tot den aftogt. Er werd nu een wapenstilstand, en kort daarna, door tusschenkomst van Hertog ALBRECHT van *Beijeren*, een
19 v. vrede gesloten, van welken de wederzijdsche kwijtschelding der nadeelen, elkander in
Wijnmaand. den openbaren krijg toegebragt, de bepaling van het losgeld der gevangenen, de boete JAN *van Mierlar* wegens zijnen vijandelijken aanval opgelegd, en de regeling tot vereffening der overige geschilpunten den hoofdinhoud uitmaakten (2).

EDUARD alzoo eindelijk door het moedig handhaven zijns gezags tegen buitenlandsch geweld en binnenlandschen wederstand, tot het gerust bezit van den staat gekomen, meende nu ongetwijfeld, door de voltrekking van het vroeger bepaalde huwelijk met KATHARINA, Hertog ALBRECHTS dochter, de vestiging zijns gebieds te voltooijen. Hoewel de jeugdige jaren van de Verloofde, de echtelijke zamenwoning niet gedoogden, welke evenwel volstrekt vereischt werd, om de burgerlijke gevolgen des huwelijks niet krachteloos te maken, leverde dit echter geen bezwaar op tegen de volvoering zijns plans,

---

(1) FROISSART, T. III, feuillet 53. *Chron. Tiel.* p. 376. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 279. V. SLICHTENHORST, *Gelders. Gesch.* B. VII. bl. 143. DUMBAR, *Kerk. en Wereltl. Deventer*, D. I. bl. 538. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XCIX. C.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. C—CII, en de aldaar aangehaalde oorkonden.

dewijl het gewoonteregt, ten behoeve van dergelijke echtvereenigingen uit enkel staatkunde aangegaan, ook de kortstondigste zamenkomst van het verloofde paar op dezelfde sponde, als de volledige voltrekking des huwelijks deed gelden (1). Op deze wijze vereenigde zich EDUARD met KATHARINA en onder belofte, haar twee jaren daarna, wanneer zij haar twaalfde jaar bereikt had, als zijne wettige gemalin tot zich te nemen. Onder meer andere punten, werden bij de huwelijksvoorwaarden aan KATHARINA de inkomsten der *Veluwe* als weduwengoed toegekend, doch wanneer EDUARD vóór haar twaalfde levensjaar overleed, zou zij slechts eene jaarlijksche rente van vierduizend mottoenen uit die inkomsten genieten. Daarentegen verzekerde Hertog ALBRECHT aan zijne dochter zestig duizend mottoenen, elk van zes en twintig grooten Hollandsch, tot bruidschat, die echter, zoo zij kinderloos vóór EDUARD, of deze laatste, hetzij al of geene kinderen nalatende, vóór haar overleed, tot hem zouden terugkeeren. Deze voorwaarden werden aan weêrzijden door een groot aantal Ridders, knapen en steden bezegeld. De lijftogt der *Veluwe* werd daarenboven aan KATHARINA door de Ridders en steden van dat gewest, bij eenen afzonderlijken bezegelden brief, gewaarborgd (2). Of die brief ook door REINOUD III en den Bisschop van *Utrecht*, als leenheer der *Veluwe*, bekrachtigd is geworden, gelijk EDUARD later beloofde, is onbekend (3).

1354—1371

1 v. Slagtm. 1368

Het kinderloos overlijden des Graven van *Kleef*, wikkelde den Hertog van *Gelre* eerlang in buitenlandsche geschillen. ADOLF *van der Mark*, OTTO *van Arkel* en DIRK *van Hoorne*, Heer van *Perweis*, allen meer of minder aan den overleden Graaf vermaagschapt, dongen naar de opvolging. EDUARD ondersteunde de beide laatsten, die gewapenderhand hunne regten tegen ADOLF, wien de ingezetenen van *Kleef* tot Graaf gehuldigd hadden, poogden te handhaven; maar toen zij genoodzaakt waren te zwichten en zich met eene som gelds lieten bevredigen, erkende ook hij ADOLF voor Graaf van *Kleef*, en men sloot eene overeenkomst, waarbij de stad *Emmerik* en *de Lijmers*, aan *Kleef* verpand, onmiddellijk na den dood der Gravin-weduwe, MACHTELD

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. CIII.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 161, 162. bl. 231—240. Verg. bl. CIV. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 285. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 235, en SLICHTENHORST, *Gelders. Gesch.* B. VII. bl. 146. Zie over de waardij der mottoenen, NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. CII (3). bl. 198 (4), en Verg. hiervoor bl. 257 (4). De waarde der Brabandsche gouden mottoen zou echter, volgens GHESQUIERE, twee Holl. ducaten bedragen hebben.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 239. Verg. NIJHOFF, t. a. p. bl. CIV.

1354—1371 van *Gelre*, eene halve zuster van EDUARD, aan het hertogdom *Gelre;* de stad *Huissen* met haar toebehooren daarentegen, doch eers bij ontstentenis van mannelijk oir
25 v. Slagtm. 1368 in het geslacht van EDUARD, dadelijk aan *Kleef* vervallen zoude (1). Der Gravinweduwe werd twee dagen later, het levenslange vruchtgebruik van *Huissen*, *Emmerik* en *de Lijmers* verzekerd (2).

De onmin tusschen *Gelre* en *Kleef* duurde evenwel voort, en barstte in openbare vijandelijkheden uit, nadat EDUARD van zijne zuster MACHTELD de stad *Emmerik* had
19 v. Grasm. 1370 ingelost, welke, naar men vermoedt, in handen des Graven van *Kleef* gevallen was, of op wier bezit hij vlamde (3). De wederzijdsche grensgewesten in het bijzonder, werden de prooi van roof en verwoesting; het huis te *Spaldorp* geraakte in de magt des Graven van *Kleef*, die ook *Zevenaar* en *de Lijmers* bedreigde, en aan wiens
21 v. Zomermaand 1371 zijde, over het geheel, het voordeel schijnt geweest te zijn. Eindelijk bewerkte Hertog ALBRECHT van *Beijeren* een bestand tusschen de strijdende Vorsten, over wier bijzondere geschillen hij binnen drie maanden nader uitspraak doen zoude (4).

EDUARD begaf zich inmiddels naar *Holland*, om zijn huwelijk met de jeugdige KATHARINA van *Beijeren* geheel te voltrekken. De krijg tusschen *Gulik* en *Braband* noodzaakte hem evenwel dit voornemen te staken en den Hertog van *Gulik*, zijn bondgenoot en schoonbroeder, in het dreigend gevaar, onmiddellijk ter hulp te snellen. Juist op den oogenblik, dat de Gulikers in den slag bij *Baesweiler* zwichtten, stormde hij onverwachts op de zegevierende Brabanders aan, die, in verwarring gebragt, geheel verslagen werden. Doch
22 v. Oogstmaand. den roem der overwinning, door hem verworven, betaalde hij met zijn leven. Eenigen verhalen, dat hij in de hitte des gevechts sneuvelde; anderen, dat hij, vermoeid en afgemat, na den strijd zijn helm geopend hebbende, om frissche lucht te scheppen, verraderlijk door HERMAN BIER *van Hees*, een zijner gunstelingen, met wiens buitengemeen schoone vrouw hij eenen misdadigen omgang hield, in het ontbloote voorhoofd, uit de verte doodelijk gewond werd en twee dagen later overleed. VAN HEES, aan REINOUDS belangen verknocht, zou slechts geveinsd de zaak van EDUARD omhelsd, en nu van de gunstige gelegenheid gebruik gemaakt hebben, om zijnen lang verkrop-

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 164. bl. 240. Verg. bl. CV. CVI. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VII. p. 286, 287. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 146.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 165. bl. 245.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 172. bl. 254. Verg. bl. CVI.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. *Oork.* No. 180. bl. 274. Verg. bl. CVI. CVII.

ten spijt te ontlasten, en in den schender zijner bijzondere regten tevens het hoofd 1354—1371
zijner tegenpartij te vellen." (1).

Hertog EDUARD, welke den ouderdom van ruim vijf en dertig jaren bereikt had, werd in de kloosterkerk te *'s Gravendaal* of *Nieuw-Klooster*, de grafplaats van het vorstelijk huis van *Gelre*, bijgezet. Geheel het tegenbeeld van zijnen meer tragen en schroomvalligen broeder, voortvarend en werkzaam, geene hinderpalen vreezende om zijn doel, hoe verwijderd ook, te bereiken, en schrander genoeg om zich van de omstandigheden te bedienen, welke hem daartoe konden geleiden, had hij het alleenbewind verworven en dit zelfs minder beperkt dan zijn vader REINOUD II, tien jaren uitgeoefend. Hij heeft de binnenlandsche rust hersteld, den naburigen Vorsten achting voor zich ingeboezemd, en te midden van gedurige oorlogen en staatkundige verwikkelingen, den inwendigen toestand des Lands door onderscheidene nuttige bepalingen verbeterd, de vrijheden en regten der steden bekrachtigd en vermeerderd, en in het bijzonder door de verbetering van het muntwezen, het handelsverkeer bevorderd (2).

Zijn dood voerde REINOUD III uit eene meer dan tienjarige gevangenschap op den hertogelijken zetel terug (3). Weinig dagen na den Baesweiler veldslag, werd die Vorst door Edelen en steden, naar het schijnt, eenparig voor Landsheer erkend. Trouwens, hij alleen kon tot de opvolging geregtigd zijn, dewijl EDUARD geene kinderen, zelfs geene gemalin, in de eigenlijke beteekenis van het woord, had achtergelaten. Hem werd echter een vaste Raad van regering toegevoegd, met welken hij over de aangelegenheden van den staat beraadslaagde. Door de aanzienlijkste leden van dien Raad verzeld, trok REINOUD door de verschillende steden zijns gebieds en ontving op nieuw de hulde der inwoners, wier voorregten en vrijheden hij bevestigde, hun tevens vergiffenis schenkende voor hetgeen zij tegen hem mogten misdreven hebben, en schadeloosstelling toezeggende wegens mogelijke schuldvorderingen ten laste zijns vaders, broeders en van hemzelven. Daarenboven Herfstmaand 1371
beloofde hij, in zaken van wissel en munt niets buiten den raad der vier hoofdsteden te ondernemen, en bekrachtigde alzoo de bepalingen zijns broeders be-

(1) *Chron. Tiel.* p. 382. J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXI. c. 21. p. 294. *Magn. Chron. Belg.* p. 337. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VII. p. 290—294. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 148. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. CXIII, CXIV, CXV.

(2) Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XLVII, C, CVIII, CIX, en de aldaar aangehaalde Oork.. Zie hiervoor, bl. 221.

(3) *Chron. Tiel.* p. 383. J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXI. c. 21, p. 295.

1354—1371 trekkelijk het muntwezen, welke met den handel en de welvaart der steden zoo naauw verbonden waren (1).

Niet lang echter smaakte REINOUD het genot der herkregene vrijheid en der heerschappij. Door het zittend, werkeloos leven in den kerker was zijne gezondheid ge-
4 v. Win-term. 1371 knakt, en zijn ligchaam tot eene buitensporige dikte aangegroeid. Hij bezweek in het negen en dertigste jaar zijns levens; en geen wettig mannelijk oir nalatende, eindigde met hem het eerste stamhuis der Vorsten van *Gelre*, weshalve zijn schild en helm, naar ridderlijk gebruik, nevens hem naast EDUARD begraven werden (2).

FRIESLAND. GRONINGEN. De twisten en moeijelijkheden in welke deze broeders steeds gewikkeld geweest waren, hadden hunne oogen van *Friesland* geheel afgewend. Dit gewest moest daarentegen de wraak des Bisschops van *Utrecht* duchten, sinds de ingezetenen van *Isselham* van hem waren afgevallen en zich met de Stelling- en Schoterwerver Friezen verbonden hadden (3). Om dien tijd waren insgelijks ernstige geschillen tusschen den Deken van *Fernsum* en het *Oldambt* gerezen. Te vergeefs trachtte de Bisschop van *Munster*, onder wiens kerkelijk gebied deze landstreek behoorde, den hooggeklommen twist bij te leggen. Zijn zaakgelastigde werd zelfs in het *Oldambt* in hechtenis genomen, waarop hij den banvloek over de ingezetenen uitsprak en de openbare godsdienst schorste. Hierdoor geraakte aldaar alles
6 v. Hooim. 1355 in de uiterste verwarring, tot eindelijk, door tusschenkomst van eenige aanzienlijke wereldlijke en kerkelijke personen, de zaken bij een verdrag vereffend werden (4).

In weerwil van het twintigjarig bestand door Hertog WILLEM *van Beijeren* met de Friezen van *Oostergo* en *Westergo* in dertienhonderd acht en veertig gesloten (5) waren er weder vijandelijkheden tusschen deze laatsten en de West-Friezen voorgevallen. Dit blijkt uit het verdrag van bevrediging, door 's Hertogs rentmeester van *Kennemerland* en *West-Friesland* aan den eenen, en eenige geestelijken en grietmannen uit *Oostergo* en *Westergo* aan den anderen kant, te *Medemblik* ontworpen en door

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. CXV, CXVI, en de aldaar aangehaalde Oork.

(2) *Chron. Tiel.* p. 384. *Magn. Chron. Belg.* p. 339. J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXI. c. 21. p. 295. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VII. p. 293. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VII. bl. 148. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. CXVI.

(3) Zie hiervoor, bl. 258, 259. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIV. p. 204. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VI. bl. 186. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D II. bl. 411, 417, 418.

(4) SCHOTANUS, *Brieven en Documenten*, bl. 110—112.

(5) Zie hiervoor, bl. 171, 239.

Hertog WILLEM bekrachtigd, waarbij wederzijdsche schadevergoeding, naar uitspraak van 1354—1371
goede mannen aan beide zijden te kiezen, bepaald werd (1). Hertog ALBRECHT be- 5 v.
vestigde ongeveer een jaar later dit verdrag, betrekkelijk de middelen tot eenen Wijn-maand
vrede of een nader bestand (2). 1357

Ondertusschen was aan REINOUD, Heer van *Koeverden*, door Keizer KAREL IV vergund geworden, in het landschap *Drenthe* een vrijgraafschap en eenen vrijen schepensstoel of vrijstoel op te rigten, om van 's Keizers en Rijkswege aan ieder regt te verschaffen, onverminderd echter de regten van anderen (3). Niet minder was de Keizer den Bisschop van *Utrecht*, REINOUDS leenheer, genegen, toen hij in allen 11 v. Grasm. 1359
deele den giftbrief van Keizer HENDRIK III van 1040 bevestigde, waarbij zeker landgoed (*praedium*) in *Groningen* met de daaraan verbonden regten en inkomsten aan de Kerk van *Utrecht* geschonken werd (4). Hoogstwaarschijnlijk hebben tot deze nieuwe bekrachtiging de onlusten in dien tijd tusschen de stad *Groningen* en den Bisschop van *Utrecht* ontstaan, aanleiding gegeven. 's Bisschops wereldlijk regtsgebied aldaar was door HENDRIK *van Selwerd* bestreden geworden, welke na den dood van LUDOLF *van Gronenberg*, op de steevoogdij van *Groningen* aanspraak gemaakt en naar het schijnt, zijn regt bewezen had, waarop het geschil te zijnen voordeele was uitgewezen (5). Zijne eenige nagelatene dochter, IDA *van Selwerd*, huwde met HERMAN *van Koeverden*, den broeder van REINOUD, en bragt hem het slot nevens het heerschap van *Selwerd* met het geregt van *Groningen*, voormaals door haren vader bezeten, ten bruidschat; terwijl in dit huwelijksverdrag bepaald werd, dat deze goederen en regten aan hare naaste erfgenamen zouden vervallen, indien zij kinderloos 14 v.
overleed, onder voorwaarde echter, dat de gedane verschotten en gemaakte kosten Sprokkelm.
aan HERMAN *van Koeverden* of zijne erven vergoed wierden, welke ook tot zoo 1360
lang in het bezit dier goederen en regten blijven mogten. De Bisschop van *Utrecht* weigerde aan dit huwelijksverdrag zijne toestemming en bekrachtiging, dewijl hij niet erkende, dat het geregt van *Groningen* een erfeigendom van het huis van *Selwerd* 7 v.
zijn zoude (6). Er werd kort daarop tusschen hem en die stad eene verzoening ge- Zomermaand

(1) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 216.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 224.

(3) IDSINGA, *Staatsregt*, D. I. bl. 414. DUMBAR, *Kerkl. en Wereldl. Deventer*, bl. 574.

(4) IDSINGA, *Staatsr.* D. I. bl. 416. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 86. DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 211—216. Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 84.

(5) IDSINGA, *Staatsr.* D. I. bl. 417.

(6) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 216—222 en de aant. (*a*). IDSINGA, *Staatsr.* D. I. bl. 418.

1354—1371 troffen, waarbij haren burgers volkomen veiligheid en bescherming in het *Sticht* verzekerd werden (1).

De Groningers, wier aanzien en vermogen steeds meer en meer aanwiessen, zagen ongaarne het zoogenaamde *Cortings-huis* te *Selwerd*, de sleutel van den toevoer naar hunne stad van de zijde van *Hunsingo*, in zulke magtige handen als die van HERMAN *van Koeverden* en zijn geslacht. Met overleg en onderstand der naburige landschappen, vooral van *Langewold*, werd derhalve dit weleer sterke slot door hen aangekocht en gesloopt (2). Het schijnt, dat zij hierin even weinig den Bisschop van *Utrecht* gekend hebben, als in het sluiten van het merkwaardig verdrag met de Friezen van *Oostergo* en *Westergo*, de proostdij van *Humsterland*, *Hunsingo*, *Fivelingo*, het *Oldambt*, *Reiderland*, *Emisgo* en *Broekmerland*, hetwelk in eene aanzienlijke vergadering van grietmannen, regters en hooge geestelijken uit deze gewesten, te *Groningen* opgesteld, geteekend en bezegeld werd. 9 v. Herfstmaand. 1361 De willekeuren in dertien honderd drie en twintig bij den Opstalboom ontworpen, werden daarbij bevestigd en met eenige nieuwe vermeerderd, strekkende om de vrijheid, veiligheid en welvaart van *Friesland* in het algemeen en van elk zeeland in het bijzonder, te beschermen. Nevens andere bepalingen, ten einde dat doel te bereiken, werd vastgesteld, dat de grietmannen der bijzondere gewesten, met een regter en een geestelijke of klerk jaarlijks te *Groningen* zouden bijeenkomen, om over zaken van algemeen belang te onderhandelen, en niet eer te scheiden vóór zij afgedaan waren. Alle Friesche zeelanden, waar ook gelegen, zouden elkander helpen wanneer de vrijheid belaagd werd; en de opgeroepene zeelanden moesten binnen acht, uiterlijk binnen veertien dagen, het bedreigde gewest te hulp komen en blijven tot het gevaar geweken was (3). Men trachtte alzoo niet alleen zich tegen het wereldlijk gezag van den Utrechtschen Mijtervorst te verzetten, maar ook in elkander een steun te vinden tegen Hertog ALBRECHT of andere naburige Vorsten, wanneer zij hun gebied eens ten koste van *Friesland* verder poogden uit te breiden (4). Daar de stad *Groningen*, die voorheen bij de algemeene vergaderingen aan den Opstalboom noch verscheen, noch bevoegd was op eigen gezag, verbonden of wetten te maken dewijl zij van den Utrechtschen Kerk-

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 224—225.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIV. p. 205. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 198, 199.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 128. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 225. DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 229. Verg. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIV. p. 206. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 200, 201. SCHOTANUS *Fr. Hist.* B. VI. bl. 189.

(4) *Tegenw. Staat van Friesl.* D. I. bl. 507.

voogd afhing, in dit verdrag als een der magtigste leden voorkomt, zoo blijkt hieruit 1354—1371
ten duidelijkste, dat zij op dien tijd zich weinig meer om deze afhankelijkheid bekommerde (1). Het schijnt echter, dat dit zoo plegtig aangegane verbond reeds dadelijk kwalijk is gehandhaafd geworden. Het konde althans niet verhinderen, dat Bisschop JAN *van Arkel* nog in hetzelfde jaar, de Stellingwerver Friezen op nieuw en geheel aan zich onderwierp (2).

De stad *Stavoren* had geen deel in het Friesche bondgenootschap genomen. Zij huldigde Hertog ALBRECHT *van Beijeren* als Ruwaard en werd door hem in hare oude voorregten bevestigd, terwijl hij tevens haren schepenen het grafelijk schoutambt aldaar, 9 v. Winterm. 1361
tegen jaarlijksche pacht van een mark zilver opdroeg, tot zoo lang de duizend Brugsche schilden, hem door *Stavoren* voorgeschoten, ten volle vereffend zouden zijn (3). De overige Friezen tusschen het *Vlie* en *de Lauwers* daarentegen, weigerden hem voor Heer te erkennen, ondanks het bevel van Keizer KAREL IV aan de geestelijken, grietmannen, regters en gemeenten van *Oostergo* en *Westergo*, op verlies van al de 21 v. Slagtmaand. 1362
regten, vrijheden en gunsten, die zij van het Rijk ontvangen hadden, den Hertog, als beheerscher (*gubernator dominii*) aan te nemen en te gehoorzamen (4). Het blijkt niet, dat ALBRECHT toen door geweld van wapenen getracht heeft, de Friezen naar zijnen wil te buigen, ofschoon hunne binnenlandsche oneenigheden hem daartoe eene geschikte gelegenheid schenen aan te bieden. De kloosterlingen, door rijkdom en weelde baldadig geworden, hadden het vuur van twist en tweedragt op nieuw ontstoken (5). Zij vielen elkander met de wapenen aan, en *Oldeklooster* of *Bloemkamp*, onder anderen, zond zijne leekebroeders uit, om de proostdij *'s Heeren Wijngaard* (*Vinea Domini*) op het Zand te *Pingjom* te bevechten. WIJBRAND WOBBINGA, een Friesch edelman, noodzaakte hen tot den terugtogt, doch versterkte het stins *Wijma*, aan de proostdij behoorende, dewijl hij van deze kloostersoldaten steeds nieuwe aanvallen duchtte (6).

Om dien tijd werden de langdurige verschillen tusschen het klooster *Adewerd* en de

---

(1) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 439.

(2) Zie hiervoor, bl. 259. Verg. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VI. bl. 186. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 444. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 199, 200.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. 134, 135. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 226.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 140. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 227. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 447.

(5) OCCO SCARLENSIS, bl. 145.

(6) SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VI. bl. 197. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 454, 455.

1354—1371 gemeenten van *Oosterwold*, *Goo* en de *Acht Zijlvesten* over eenige dijken of waterkeeringen, aan de uitspraak der zes burgemeesters van *Groningen* onderworpen en
1364 eindelijk vereffend (1). *Groningen* oefende thans door den rijkdom en uitgebreiden handel zijner inwoners, eenen grooten invloed uit en was sinds het sluiten van het verbond in dertien honderd een en zestig, de vergaderplaats der Friezen. De aloude zamenkomsten bij den *Opstalboom* werden niet meer gehouden, waarvan, naar het schijnt, de oneenigheden en beroerten in *Oost-Friesland* de naaste oorzaken geweest zijn (2). De Groninger burgers moeten in eenige naauwe betrekking tot Hertog ALBRECHT *van Beijeren* gestaan hebben. Hij noemt hen in den bevestigingsbrief der
3 v. Oogstmaand. voorregten, hun weleer door Graaf JAN II van *Holland* verleend, *zijne* burgers en beveelt zijne regters op de nakoming dezer vergunningen wel te letten (3).

De oude luister van *Stavoren* begon zoowel door den steeds aanwassenden bloei van *Groningen*, als door de toenemende verzanding van den mond der haven, veelvuldige overstroomingen en de buitensporige weelde der inwoners, welke men deswege *de dartele kinderen van Stavoren* noemde, merkelijk af te nemen (4). Er werd echter nog sterken handel op de *Oostzee* gedreven, en de Koning van *Denemarken*, WALDEMAR III, verleende den kooplieden dier stad vrijheid van handel in zijne staten, hetgeen hun en den burgers van *Hindelopen* vijf jaren later, ook door den Koning van *Zweden* geschonken werd, uit erkentenis voor de diensten, hem door de beide steden tegen zijne vijanden bewezen (5). De gezindheid voor *Holland* wikkelde *Stavoren* niet zelden in moeijelijkheden met de Oostergoërs en Westergoërs, die zich steeds aan
25 v. Lentemaand 1367 de Hollandsche heerschappij trachtten te onttrekken. Van daar, dat Hertog ALBRECHT den burgers van *Stavoren* bescherming en vrijgeleide beloofde, wanneer hunne stad door de Friezen vernield mogt worden (6).

Ondertusschen was het algemeene Friesche bondgenootschap, in dertien honderd een

---

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 240—249. Verg. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 203, 204.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris Hist.* Lib. XIV 207. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 461, 462.

(3) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 253. Verg. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XIV. p. 207. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 206.

(4) SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VI. bl. 195.

(5) Zie de gunstbrieven in het *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 227, 233—233. Verg. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. II. bl. 191—194. WINSEMIUS. *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 207—210. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 464—467.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 208. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 229.

en zestig voor den tijd van zes jaren te *Groningen* gesloten, ten einde geloopen (1). 1354—1371
Nog vóór het eindigen daarvan, had die stad een afzonderlijk altijddurend verbond van vrede en wederzijdsche bescherming met *Humsterland* aangegaan, welk gewest, naar het schijnt, door anderen uit de Friesche landschappen ontrust werd (2). Hieruit blijkt genoegzaam, van hoeveel belang het was tot handhaving der binnenlandsche rust, het geëindigd zesjarig verbond door een nieuw verdrag te vervangen, hetwelk dan ook tusschen *Reiderland*, het *Oldambt*, *Fivelingo*, *Hunsingo*, *Westerwolde*, het *Westerambt*, *Vredewold*, *Langewold* en de stad *Groningen* tot stand gebragt werd. 29 v. Oogstmaand. 1368
Men vindt niet, dat de Oostergoërs en Westergoërs daaraan deel genomen hebben. De verbindtenissen en bepalingen van het vorig verbond werden er in vernieuwd, en aan de voorregten en vrijheden herinnerd, den Friezen door KAREL *den Groote* verleend. Voorts stelde men vast, dat ieder zich van bijzonder en openbaar geweld onthouden, niemand in zijne bezitting storen, en den landvrede bewaren zoude. Het leven, het lijf en de waardigheid der ambtmannen en regters werden voor onschendbaar verklaard, en zware boeten den aanrander daarvan opgelegd. De verbondene landschappen zouden jaarlijks tweemalen of meer, indien het noodig mogt zijn, te *Groningen* bijeenkomen, waar aan elk, acht dagen voor en acht dagen na zulk eene bijeenkomst, vrijgeleide verzekerd werd. Geen regter mogt achterblijven of iemand anders bevolmagtigen dan een beëedigd persoon, op verbeurte van zijn ambt en van eene geldboete, die ook den overtreder van hetgeen in de vergadering besloten was, werd opgelegd. De aanklager, de gedaagde en hunne pleitbezorgers moesten, behalve in bekende zaken, zweren, dat zij hunne zaak voor regtvaardig hielden, haar niet zouden ophouden, maar de waarheid huldigen, op de vragen naar overtuiging antwoorden, en dat zij niet getracht hadden of trachten zouden, door ongeoorloofde middelen een gunstig vonnis te erlangen. Welke aanklager of gedaagde dezen eed weigerde, had zijn pleit verloren. De voorzitter of keder der redgers, en daarna de overige regters, moesten zweren naar hun beste weten vonnis te zullen vellen. Het gevoelen der meerderheid zou als het algemeen oordeel aangenomen, in schrift gesteld en voorgelezen worden. Berustte de minderheid daarin niet, dan moest men van weêrzijde zegsmannen kiezen, en, in geval van ongelijk, een mark boete aan de meerderheid betalen. Indien deze zegsmannen het niet eens konden worden, dan moesten er regtskundige mannen uit de verbondene landschappen bijeengeroepen worden, en wat de meerderheid van dezen oordeelde, gold als laatste uitspraak. Voorts werden de pligten der regters omschreven

(1) Zie hiervoor, bl. 284.

(2) Zie den brief van den 7 van Grasmaand 1366, bij DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 254. Verg. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 206—208.

1354—1371 en de boeten bepaald voor hen, welke daarin te kort schoten. Bij het einde der zitting moest elk regter zweren, dat hij het regt onkreukbaar gehandhaafd en willens noch wetens zijne pligten verwaarloosd had. Eindelijk werd overeengekomen, dat een Fries in al de Friesche landschappen tolvrij zou zijn, doch de tol aan den Keizer of het Rijk op den ouden voet blijven stand houden (1).

Krachtens deze besluiten was nu *Groningen* de bepaalde zetel der Friesche staatsvergaderingen geworden. Op verzoek der inwoners en van de landschappen *Goo* en *Wolde* van het Groninger regtsgebied, verklaarde JAN *van Vernenburg*, Bisschop van *Utrecht*, in de aan hen vergunde vrijheden, betrekkelijk het aanstellen van een Deken binnen *Drenthe*, *Groningen*, *Goo* en *Wolde*, het zenden van een wijbisschop, het niet dagen van iemand verder dan *Hulsoord* en *Bisschopsberg*, en ein-
1370 delijk in de te verlenen bescherming buiten het *Sticht*, genoegen te nemen (2). In stukken van dien tijd wordt de stad *Groningen* onder de leden van het Hanzeverbond geteld, hetgeen haar ongetwijfeld groote voordeelen in den handel en een ongemeen overwigt in de Friesche landschappen verschafte (3). Even als andere steden onder den Bisschop van *Utrecht*, had zij zich reeds tot eenen afzonderlijken stand van regering verheven. Het blijkt evenwel, dat de Kerk van *Utrecht* aldaar nog wereldlijk gezag uitoefende, een punt hetwelk zoo dikwerf verdedigd en bestreden is geworden. Zij verhuurde of verpachtte aan JAN en HERMAN *van Koeverden*, nevens beider onmondige zonen REINOUD en HENDRIK, en aan GODEVAART *van den Oldenhave*, anders *van Haren* genaamd, voor hun leven al haar wereldlijk gerigt en heerlijkheid, hooge en lage, te *Groningen* en te *Selwerd*, met *Wolde* en *Goo* en alle toebehoo-
8 v. ren. Hieronder waren echter niet begrepen de tijns, tienden, renten en andere vaste
Hooim. 1371 inkomsten, welke zij aldaar bezat (4).

NOORD-BRABAND EN LIMBURG. In minder gunstige omstandigheden dan de Friesche gewesten tusschen de *Lauwers* en den *Dollart*, verkeerde *Braband* in dit tijdperk.
3 v. WENCESLAUS en JOHANNA waren JAN III in het bewind opgevolgd en te *Leuven* ge-
Louwmaand. 1356 huldigd, na de handhaving van 's Lands voorregten en gewoonten bezworen te hebben (5).

---

(1) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIV. p. 209, vertaald in SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VI. bl. 190 en overgenomen door F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 476. Verg. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 209—211.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 258.

(3) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 218, 219.

(4) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 298.

(5) BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I. Lib. IV. ch. X. p. 468. DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XIV. p. 165. HARAEUS, *Annal. Brab.* Lib. XXXIV. p. 329. *Magn. Chron. Belg.* p. 336, 337.

Deze inhuldiging (*huldinghe*) is de eerste, welke eigenlijk onder den naam van *blijde inkomste* (*joyeuse entrée*) bekend is (1). De hoofdinhoud van dit merkwaardig staatsstuk komt hierop neder: Alle voorregtsbrieven en papieren, de vrijheid, regten en het regtsgebied des lands betreffende, zullen te *Leuven* op eene verzekerde plaats gebragt worden, van welke de Hertog en de Hertogin, nevens de steden *Leuven* en *Brussel* elk eenen sleutel zullen hebben. De Hertog en zijne gemalin mogen, zonder toestemming der steden, het land met geene nieuwe schulden bezwaren. Slechts Brabanders zullen in den Raad van *Braband* toegelaten worden. Het hertogdom *Limburg* met de landen van *Daelhem*, *Rode*, *Spremont*, *Wassenberg* en *Heusden* mogen nimmer van *Braband* gescheiden, noch het bestier daarover aan iemand anders dan die trouw gezworen heeft, opgedragen worden. De landvrede en de verbonden met de Luikenaars en Vlamingen moeten gehandhaafd worden. De Hertog en Hertogin zullen geen krijg, dan na overleg met 's lands Staten, mogen voeren, en de landen, steden en sloten, welke zij veroveren, aan *Braband* moeten hechten. Zij zullen jaarlijks de regering der steden veranderen, doch geene bastaarden daarin plaatsen; van elk die eenig bewind of gezag uitoefent, rekenschap afvorderen en zorgen, dat de begane misslagen hersteld worden. Voorts bevat deze blijde inkomste onderscheidene andere bepalingen ter verzekering der algemeene zoowel, als van elks bijzondere veiligheid en regten (2).

1354—1371

Met spijt zag zich de Graaf van *Vlaanderen* van de opvolging in *Braband* uitgesloten, op welke hij echter noch naar de wetten des lands, noch naar de beschikkingen van Hertog JAN III, eenig regt had (3). Hij konde slechts op de voldoening der gelden, aan zijne gemalin door dien Vorst bij uitersten wil toegekend, aanspraak maken en drong dan ook onmiddellijk daarop aan (4). WENCESLAUS, ondanks zijne plegtige belofte bij de blijde inkomste afgelegd, trachtte onder vele voorwendsels en uitvlug-

---

(1) V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenb.* D. I. bl. 202. *Blijde inkomst* heette de brief in welken de Hertogen van *Braband* bij de huldiging, de oude voorregten des volks bekrachtigden, of nieuwe gunsten verleenden. Naar V. HEURN, t. a. p., werd deze brief dus genaamd, omdat de Vorsten het volk daarmede *verblijdden*, of misschien wel, dewijl zij, verblijd dat hunne komst aan het bewind den volke aangenaam was, daarom die voorregten schonken of bevestigden. Zie over den oorsprong en aard dezer inhuldigingen, RAEPSAET, *Recherches sur les Inaugurations*, in zijne *Oeuvres completes*, T. I., p. 123—198.

(2) Zie de schrijvers hierboven, bl. 288 (5) aangehaald.

(3) Verg. hiervoor, bl. 240, 241.

(4) Zie hiervoor, bl. 241.

1354—1371 ten, zich aan die verpligting te onttrekken, of ten minste de zaak op de lange baan te schuiven. De Graaf van *Vlaanderen* over deze trouwloosheid verbitterd, eischte nu ook den prijs, voor welken hij tien jaren te voren zijn regt op *Mechelen* aan Hertog JAN III had afgestaan en welke niet voldaan was. Vruchteloos kwamen de beide Vorsten in die stad bijeen, om de geschillen te vereffenen. De Graaf zelfs wist door vleijende beloften, de burgers van *Mechelen* voor zich te winnen en zonder veel moeite onder zijn gebied terug te brengen. De oorlog was hierdoor beslist, en met den grootsten ijver bereidde men zich aan den kant van *Vlaanderen* daarop voor (1).

20 v. Sprokkelm. 1356. WENCESLAUS bevond zich met zijnen broeder, Keizer KAREL IV, te *Maastricht*, om de voorwaarden van het bezit en den rang van opvolging hunner staten te regelen. Men kwam overeen, dat WENCESLAUS en JOHANNA in het levenslange bezit der hertogdommen *Braband* en *Limburg* zouden blijven, van welke de Hertog, zonder toestemming zijner gemalin, geen gedeelte mogt vervreemden. Indien JOHANNA het eerst en kinderloos overleed, zouden de beide hertogdommen aan WENCESLAUS verblijven, maar stierf deze zonder kinderen na te laten, en hertrouwde JOHANNA weder, dan zouden de kinderen uit dat huwelijk, in hare staten opvolgen. Stierven beide kinderloos, dan moest het bezit der twee hertogdommen op Keizer KAREL, of op den naasten bloedverwant van het huis *Luxemburg* overgaan (2). JOHANNA, minder om haren echtgenoot te bevoordeelen, dan om hare zuster MARGARETHA, Gravin van *Vlaanderen*, met wie zij in onmin leefde, te grieven, nam hierin genoegen, en de afgevaardigden der Brabandsche steden gaven daaraan mede hunne toestemming, waardoor zij het huis van *Leuven* misschien van een land zouden berooven, welk het zoo lang bezeten had, zonder acht te slaan op de aanspraken, welke MARGARETHA en MARIA, de beide zusters van JOHANNA, daarop maken konden. Immers had JAN III wel WENCESLAUS en JOHANNA tot de opvolging geroepen, maar niet voorzien in geval zij zonder kinderen overleden. Had dit plaats, zoo moest, bij gebrek van stellige bepaling, MARGARETHA naar geboorteregt hare zuster JOHANNA in het bewind over *Braband* opvolgen (3).

De overeenkomst te *Maastricht* konde alzoo Graaf LODEWIJK van *Vlaanderen* slechts verbitteren en hem te meer aansporen, zijne plannen tegen *Braband* te volvoe-

---

(1) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV. p. 167. HARAEUS, *Annal. Brab. Lib.* XXXIV. p. 331. ANONIJMI *Chron. Duc. Brab.*, p. 76. MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XIII. p. 157. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 469.

(2) BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I. *Preuves*, p. 190. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV. p. 167, 168. HARAEI *Annal. Brab. Lib.* XXXIV. p. 331, 332. *Magn. Chron. Belg.* p. 337.

(3) DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. III. p. 339, 340.

ren. Hij beproefde echter nog eene laatste poging, om bloedvergieten te voorkomen, en bood WENCESLAUS den vrede aan, onder voorwaarde, dat MARGARETHA's huwelijksgoed van tienduizend gulden zou uitgekeerd worden. Het voorstel, hoe billijk en gematigd ook, werd beleedigend van de hand gewezen. LODEWIJK rukte nu, alles te vuur en te zwaard verwoestende, tot bij *Brussel* door, terwijl WENCESLAUS, in plaats van zijne onderdanen te hulp te snellen, zijn tijd in weelderige werkeloosheid te *Maastricht* verkwistte. Wat hij schandelijk verzuimde, verrigtte de jeugdige GERHARD *van Gulik*, Graaf van den *Berg*, welke aan het hoofd der Leuvenaars, zich in *Brussel* wierp. Van hier uit tastte hij den vijand te *Scheut*, nabij *Anderlecht*, aan, doch moest na een hevig gevecht zwichten. De Vlamingen, welke de vlugtenden door bosschen en moerassen achtervolgden, drongen te gelijk met hen *Brussel* in, en naauwelijks gelukte het der Hertogin aan hunne handen en naar *Maastricht* te ontsnappen. De Graaf van *Vlaanderen* kwam kort daarop in de stad, betrok het paleis der Hertogen van *Braband* en liet zijn standaard op de groote plaats voor het stadhuis oprigten. Na het veranderen der stedelijke regering, trok hij naar *Ter Vueren*, *Leuven*, *Tirlemont*, *Nivelles*, *Leeuwen* en andere plaatsen, welke hem als Hertog van *Braband* huldigden (1).

1354—1371

17 v. Oogstmaand 1356

WENCESLAUS door dezen plotselingen ommezwaai van zaken uit zijne sluimering opgeschrikt, was nu onafgebroken bezig, om nieuwe strijdkrachten te verzamelen. Vele Edelen waren de Hertogin naar *Maastricht* gevolgd, en nevens hen boden de voornaamste Heeren van het land den Hertog hunnen arm en krijgsbenden aan. Doch ook de Graaf van *Vlaanderen* vond in eenige der naburige Vorsten magtige bondgenooten, welke te *Landen* de Brabanders versloegen. De zaken van WENCESLAUS, die zich met zijne gemalin te *'s Hertogenbosch* bevond, bijna de eenige veilige plaats welke hun was overgebleven, werden daardoor in den wanhopigsten toestand gebragt (2). Doch een enkel man, wiens moed meer dan een leger gold, herstelde alles in eenen dag. Deze man was EVERT T'SERCLAES wiens schranderheid zijnen moed en standvastigheid evenaarde. Te *Maastricht* hield hij geheime onderhandelingen binnen *Brussel*, en verwittigd zijnde, dat de Vlamingen zorgeloos de posten bewaakten, beklom hij des nachts

27 v. Herfstmaand.

24 v. Wijnm.

---

(1) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV. p. 168, 169. HARAEUS, *Annal. Brab. Lib.* XXXIV. p. 332, 333. ANONYMUS, *Chron. Brab.* p. 77-79. BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I. *Liv.* IV. p 469, 470. MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XIII. p. 157. Deze laatste schrijver verhaalt, dat LODEWIJK de stad *Brussel* liet plunderen en ten deele aan de vlammen opofferde. DIVAEUS daarentegen meldt, dat de Graaf alle geweld verhinderde en den krijgsknechten zelfs gelastte, hetgeen zij noodig hadden den inwoners te betalen. Verg. DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. III. p. 340—344.

(2) V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenb.* D. I. bl. 205, 206.

1354—1371 met een zeer klein getal dapperen, in stilte de muren dier stad en verspreidde zich in de straten, roepende: *Braband aan den grooten Hertog!* Terstond vlogen zij, die in het geheim deelden, op dit geschreeuw, gewapend uit hunne woningen en op de verschrikte Vlamingen aan, welke ten deele over de muren in de grachten sprongen en zich redden, ten deele door de woedende menigte meëdoogenloos werden afgemaakt. Al de overige steden van *Braband* verklaarden zich insgelijks voor WENCESLAUS, die nu met zijne gemalin, *Brussel* plegtig binnentrok en den manhaften T'SERCLAES tot de ridderlijke waardigheid verhief. De Graaf van *Vlaanderen* zette evenwel den krijg en zelfs met meer nadruk, onder afwisselend geluk den geheelen winter voort. Door tusschenkomst van Graaf WILLEM V van *Henegouwen* en *Holland*, werd ten laatste een voor WENCESLAUS nadeelige en schandelijke vrede getroffen, welke de Braban-
4 v. Zomermaand. 1357 ders, die in dezen oorlog door eene vrijwillige gift van vierhonderd vijftigduizend gouden kroonen hunne gehechtheid aan den Hertog betoond hadden, gevoelig moest kwetsen (1).

Een geweldig oproer te *Leuven* door PIETER COUTEREL ontstoken, noodzaakte WENCESLAUS, na eenige jaren van inwendige rust, de wapenen tegen zijne eigene onderdanen op te vatten (2). Hij dwong de stad tot onderwerping, doch konde niet verhinderen, dat zij en de overige steden van *Braband*, waaronder ook *'sHertogenbosch*, een
1362 verbond van verdediging en bescherming sloten ter handhaving harer onderlinge regten en vrijheden (3). Vermoedelijk heeft het gedrag van den Hertog te *Leuven*, of wel de vrees voor zijne magt, welke kort daarna door het bezit der heerlijkheid *Valkenburg* werd uitgebreid, tot dit verbond aanleiding gegeven.

JAN *van Valkenburg*, de laatste mannelijke telg van zijn geslacht, was in dertienhonderd twee en vijftig overleden, en de heerlijkheid van dien naam op zijne oudste zuster FILIPPA overgegaan, welke haar aan REINOUD, Heer van *Schonevorst*, verkocht, wien de Keizer daarmede vervolgens beleende. Doch WALRAVEN, zoon des Heeren van *Borne*, achtte zich als naaste mannelijke bloedverwant aan de zwaardzijde, bij uitsluiting tot de opvolging geregtigd; en de Heer van *Schonevorst*, niet bestand tegen dezen magtigen mededinger,

---

(1) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV. p. 169, 170. HARAEI *Annal. Brab. Lib.* XXXIV. p. 333—335. ANONYMUS, *Chron. Brab.* p. 79—91. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 470, 478. MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XIII, p. 157. Verg. hiervoor, bl. 244 en de aldaar aangehaalde schrijvers, nevens DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. III. p. 344—350.

(2) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV. p. 173—178. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIV. p. 336—340. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 479—486. ANONYMI *Chron. Brab.* p. 91—94.

(3) V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenb.* D. I. bl. 212.

stond zijne regten af aan den Hertog van *Gulik*. Deze Vorst werd insgelijks door den Keizer beleend en *Valkenburg* zelfs, te zijnen behoeve, tot een graafschap verheven. 1354—1371
Maar WALRAVEN vatte de wapenen op en bewerkte, dat de Keizer hem de heerlijkheid toewees tegen uitkeering eener aanzienlijke som aan FILIPPA, waaraan hij echter niet voldeed. Zij verkocht derhalve *Valkenburg*, of liever hare regten daarop, aan WENCESLAUS, hetgeen de Keizer bekrachtigde, evenwel zoo, dat de stad en het slot een Rijksleen zouden blijven. Tevens werd de Hertog van *Gulik*, en de eisch van de kinderen des Heeren van *Brederode* en BEATRIX, derde zuster des overledenen Heeren van *Valkenburg*, op de nalatenschap huns ooms bevredigd (1). WENCESLAUS stond den BREDERODE's, nevens eene jaarrente van negenhonderd oude schilden, *Waalwijk* af en verhief dit dorp tot eene heerlijkheid, doch behield voor zich de opperheerschappij, gelijk hij die in de landen van *Breda* en *Bergen op Zoom* uitoefende (2). 12 v. Oogstmaand. 1364

De oorlog, welke hoofdzakelijk uit deze gebiedsvergrooting tusschen *Braband* en *Gelre* ontsproot en met weinig roem voor WENCESLAUS eindigde (3), werd door eenen anderen krijg tegen den Hertog van *Gulik* gevolgd, die ongelukkiger voor *Braband* afliep en waarvan de oorzaak een weinig hooger moet worden opgehaald. Sinds den vrede van *Engeland* en *Frankrijk* in dertienhonderd zestig, hadden de talrijke afgedankte huurbenden zich onder den naam van *Linfars*, naar een der aanvoerders, tot eene rooversborde vereenigd, welke bovenal in de Rijngewesten, de wegen en stroomen onveilig maakte, de reizigers plunderde en vermoordde, de dorpen verwoestte en zelfs de steden bedreigde. Om aan deze wandaden perken te stellen, had Keizer KAREL IV in dertienhonderd vijf en zestig, zijn broeder, Hertog WENCESLAUS, tot stedehouder des Rijks aangesteld. Deze sloot nu uit dien hoofde met den Hertog van *Gulik*, nevens de steden *Keulen* en *Aken* eenen landvrede, met het bepaalde doel, de roovers te verdelgen en de reizende kooplieden tegen geweld en overlast te beschermen. Dit verbond zou vijf jaren duren. Hertog WILLEM van *Gulik* echter voldeed kwalijk aan zijne verpligtingen; hij verleende zelfs den roovers eene schuilplaats, en de buitenlandsche handelaars werden in zijn gebied door hen straffeloos aangevallen en uitgeplunderd. WENCESLAUS, te vergeefs bij hem op de nakoming des verdrags aandringende, vatte de wapenen op en zag zich, ondersteund door hulpbenden uit *Henegouwen*, *Vlaanderen*, *Namen* en *Frankrijk*, in korten tijd aan het hoofd eener aanzienlijke strijdmagt, zoo van ruiterij als voetvolk. Te *Maastricht* nam hij zijn leger, hetwelk aldaar door eene afdeeling Luikenaars was versterkt, in oogenschouw en rukte in het vijandelijk grondgebied, 1366—1368 1 v. Herfstmaand. 1369

(1) BUTKENS, *Troph. de Brabant.* T. I. *Liv.* IV. p. 483—486.

(2) v. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenb.* D. I. bl. 215.

(3) Zie hiervóór, bl. 277, 278. Verg. FROISSART, T. III. feuillet 53.

1354—1371 waar de vlammen van eenige dorpen zijne komst kenmerkten. Met eene genoegzaam even sterke magt trok hem de Hertog van *Gulik* te gemoet, en op de *Basweiler* vlakte, niet verre van *Geelkerken*, geraakte de beide legers handgemeen. De slag was lang en hardnekkig. In den beginne deinsden de Gulikers met zulk een aanmer-
22 v. Oogstmaand. 1371 kelijk verlies terug, dat de Brabanders zich reeds van de overwinning verzekerd hielden, toen de Hertog van *Gelre* met frissche manschappen onverwachts opdaagde, den strijd hernieuwde en de zege voor *Gulik* besliste. Het verlies was aan beide zijden zeer groot. Het getal der gesneuvelden stond aan weerskanten gelijk en onder hen verdient de meeste onderscheiding HENDRIK *van Kuik*, Heer van *Hoogstraten*, welke den standaard des Hertogs van *Gelre* omver geworpen, en met eigen hand zeven en zestig vijanden geveld had. Aan de zijde der Brabanders waren de meeste gewonden en krijgsgevangenen. Hertog WENCESLAUS zelf, LODEWIJK, ROBERT en WILLEM van *Namen*, de Graaf van *St. Pol*, JAN, de oudste zoon des Heeren van *Breda*, met nog tweehonderd zeventig andere Ridders en Heeren, nevens al het wapentuig waren in handen der vijanden gevallen. De Hertog van *Gulik* verdeelde de gevangenen onder zijne bondgenooten en behandelde hen heuschelijk. Hij behield WENCESLAUS voor zijn aandeel en voerde hem naar *Nidekken*, eene kleine stad aan de *Rhoer*, doch eischte zulk een buitensporig losgeld en stelde zulke onredelijke voorwaarden van vrede, dat er vooreerst geen uitzigt was, met hem in onderhandeling te treden (1).

(1) FROISSART, T. III, feuillet 53, 54. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV, p. 181—184. HARAEI *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIV, p. 344—346. BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I. *Liv.* IV, p. 489—491. *Magn. Chron. Belg.* p. 337. PONTANUS *Hist. Gelr. Lib.* VI. p. 292. Zie hiervoor, bl. 280, 281 en de aldaar aangehaalde schrijvers. De berigten over de bijzonderheden van dien slag zijn zeer uiteenloopend. Verg. DEWEZ, *Hist. Gén de la Belg.* T. III. p. 370—373. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. CXII—CXIV.

VIERDE HOOFDSTUK.

VAN

DEN DOOD VAN HERTOG REINOUD III VAN GELRE

TOT OP DIEN VAN

JOHANNA VAN BRABAND.

1371—1406.

HOLLAND EN ZEELAND. Het slot *Vreeland*, zoo dikwerf een twistappel tusschen *Holland* en het *Sticht*, gaf op nieuw aanleiding tot geschillen en eenen bloedigen krijg. 1371—1406
De Bisschop van *Utrecht*, ARNOLD *van Hoorne*, begreep het hooge belang van dit slot voor zijn stift, en weigerde zich aan de uitspraak van Hertog EDUARD van *Gelre* te onderwerpen (1). Hij schonk zelfs *Vreeland* en de onderhoorige bezittingen aan zijnen neef SWEDER *van Gaasbeek* onder voorwaarde, dat hij die nimmer van het *Sticht* vervreemden of gedogen zou, dat daaruit iets ten nadeele van het bisdom ondernomen wierd (2). Er gebeurde nog meer wat Hertog ALBRECHT moest verbitteren.
De Utrechtenaars groeven van hunne stad eene vaart naar de *Lek* bij *Vianen* en legden aldaar twee houten sluizen, die zij door een sterk kasteel dekten, hetwelk, daar het op kosten der gilden van *Utrecht* gesticht was, *Gildenburg* genoemd werd. De Dordsche kooplieden beklaagden zich daarover bij ALBRECHT, vermoedelijk dewijl de tol, welke hier afgeperst werd, hunnen handel aanmerkelijk bezwaarde; en GIJSBERT, Heer van *Vianen*, in wien de nabijheid van dit slot vrees verwekte, bragt den Hertog onder het oog, dat het op Hollandsch grondgebied gebouwd was. Onder- 1373
tusschen werden eenige Stichtsche afgevaardigden naar *den Haag* gezonden, ten einde 1374

(1) Zie hiervoor, bl. 264.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 20. p. 294. HEDA, p. 257.

1371—1406 het geschil betrekkelijk *Vreeland*, door het betalen der pandpenningen te vereffenen. ALBRECHT echter vorderde meer dan men was overeengekomen; de zaakgelastigden keerden verbolgen terug, en *Utrecht* verklaarde *Holland* den oorlog (1).

Bisschop ARNOLD sloeg onmiddellijk het beleg voor *Woerden*, doch konde het niet bemagtigen, en moest zich met het vernielen der buitenwerken en het gevangennemen van eenige schamele lieden uit den omtrek vergenoegen. Het slot *Kroonenburg* daarentegen, werd uit gebrek aan krijgsbehoeften, aan hem overgegeven en geslecht; *Muiden* en *Weesp*, sinds dertienhonderd zes en vijftig weder met *Holland* vereenigd, *Uitermeer*, *Loosdrecht*, *Bodegraven*, het huis te *Ameide*, *Leksmond*, *Jaarsveld* en andere plaatsen, welke geenen of weinig wederstand konden bieden, werden genomen en onder zware brandschatting gesteld. Deze voorspoed was echter van korten duur. GAASBEEK nam ondanks zijne plegtige gelofte, Hollandsche bezetting in het slot *Vreeland*, en bragt van daaruit den Stichtschen veel nadeels toe. Hertog ALBRECHT zelf, vergezeld door de Graven van *Kleef* en van *Blois* nevens vele Ridders, zoowel uit *Kleef*, *Gelre* en zelfs het *Sticht*, als uit zijne staten, rukte met eene sterke krijgsmagt voor het wel voorziene slot *Gildenburg*, waar de dappere JAN *van Klarenberg* het bevel voerde. Hevig was de aanval, moedig de verdediging. Te vergeefs beproefde
1 v. maand. 1374 de Bisschop van *Utrecht* door eenen plunderenden inval in *Holland*, waarbij *Naarden*, *Zwammerdam* en *Bodegraven* het meest leden, den Hertog tot het opbreken van het beleg te dwingen. Na groote krachtsinspanning gelukte het dan ook ALBRECHT, de bezetting tot de overgave, onder behoud van lijf en goed te noodzaken. Het slot werd aan GIJSBERT *van Vianen*, welke den dag te voren *Jutfaas* verbrand had, ter bewaring toevertrouwd, maar in hetzelfde jaar nog door de Utrechtschen hernomen. Hertog ALBRECHT trachtte vruchteloos het andermaal te bemagtigen, doch troostte zich met het veroveren van *Wulvenhorst* en andere Stichtsche sloten. De Utrechtenaars teisterden niet minder *Holland*, en onder WILLEM *van Rees* voerden zij uit *IJsselstein* een aanzienlijken buit met zich. Eindelijk begon men aan vrede te denken, welke op deze voorwaarden getroffen werd: » Het slot *Gildenburg* moest geslecht worden,

(1) DE BEKA, p. 121, J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 23, 24 p. 297. G. L. A. WAVEREN in *Appendice ad* BEKAM, p. 124. HEDA, p. 257. *de verm.* BEKA, p. 270—272. Onjuist wordt door WAGENAAR, D. III. bl. 306 verhaald en door BILDERDIJK, D. III. bl. 208, getrouw naverteld, dat de Stichtschen het volle bedrag der pandpenningen niet bragten en deswege door ALBRECHT onvriendelijk werden afgewezen. HEDA zegt duidelijk, dat zij terugkeerden: *quia Comes plus exigebat, quam conventum fuit.* p. 258. Dit blijkt ook uit J. A. LEYDIS in l. c. Even weinig vindt men, zooals WAGENAAR en BILDERDIJK beweren, dat de Bisschop zijne gemagtigden zond, dewijl ALBRECHT zoo sterk op de betaling der pandpenningen aandrong.

Vreeland zou onder het Bisschoppelijk bewind terugkeeren, doch door GAASBEEK bewaard worden, tot dat hem de gelden daarop voorgeschoten, voldaan zouden zijn. Het *Sticht* moest den Hertog drie duizend oude schilden tot schadevergoeding opbrengen, en de stad *Utrecht* hem zes weken lang met vijftig schutters en even zoo veel mannen van wapenen, mits niet tegen het bisdom, dienen. ALBRECHT daarentegen zou de heerlijkheid *Vreeswijk*, in welke *Gildenburg* gebouwd was en die hij beweerde, dat aan *Holland* behoorde, als een eigendom van het *Sticht* erkennen, indien de Bisschop zulks met zeven geestelijken bezweren wilde." De Kerkvoogd bood dien eed aan, doch werd daarvan door den Hertog ontslagen, zoodat *Vreeswijk*, sinds dien tijd aan *Utrecht* gebleven is (1). 1371—1406 28 v. Lentemaand. 1375

De rampen, welke deze oorlog over *Holland* had verspreid; de verwoestingen door eene geweldige overstrooming in dat gewest aangerigt, en andere onheilen, gelijk de brand, welke de stad *Schoonhoven* vernielde, konden de partijwoede bedaren, maar geenszins vernietigen (2). Zij smeulde steeds voort en barstte nu en dan in de steden los. Aan haar althans moet waarschijnlijk de opschudding te *Haarlem* worden toegeschreven, in welke het huis van zekeren SIMON *van Zaanden* werd aangevallen. Vroeger had deze man zich aan vredebreuk binnen *Haarlem* schuldig gemaakt, doch van Hertog ALBRECHT voor zich en zijne medepligtigen vergiffenis verworven (3). Uit haat tegen hem, weigerden thans de poorters onder het stadsvaandel tot demping van het oproer op te trekken. De bestormers drongen in het huis, hetwelk echter van binnen zoo wel versterkt was en zoo dapper verdedigd werd, dat vele van hen omkwamen en de overige aftrokken (4). De oproerstokers werden door Hertog ALBRECHT deels in boete verwezen, deels met ballingschap gestraft (5). 1377

Minder gelukkig was de Graaf van *Vlaanderen*, LODEWIJK *van der Male*, in het breidelen zijner oproerige onderdanen. Het ontbrak hem trouwens ook geheel aan kracht en vermogen, om bij den landzaat, dien zijne verspillingen en schraapzucht

---

(1) DE BEKA, p. 121. PH. DE LEYDEN, *de Cura Reipubl.* cas. 61. p. 210, 211. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 24, 25. p. 297, 298. G. L. A. WAVEREN in Appendice ad BEKAM, p. 124. HEDA, p. 258. *De verm.* BEKA, bl. 272—275. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 281, 284, 285, 289, 295, 301, 304, 305—308.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. p. 297, 300. Verg. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 314, 315.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 182, 261.

(4) *Het Goudsch Kron.* bl. 111. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 340.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 340, 365.

1371—1406 uitmergelden, ontzag voor zich in te boezemen. De Gentenaars verhieven het eerst de vaan
1379 des opstands, kozen opperhoofden en droegen witte kaproenen tot onderscheidingsteeken. Weldra volgden andere steden hun voorbeeld, en in verstandhouding met *Frankrijk*, belegerden zij zelfs het graafsgezinde *Oudenaarde* en *Dendermonde*, doch moesten het beleg voor deze laatste stad, die door DIRK *van Brederode*, welke in Vlaamsche dienst getreden was, dapper verdedigd werd, spoedig opbreken. De Graaf sloot een verdrag met de Gentenaars, maar zij verbraken het, waarop de oorlog hervat
1381 en *Gent* belegerd werd. Men wil, dat gebrek de stad binnen kort tot overgave zou gedwongen hebben, indien zij niet, ondanks het verbod van ALBRECHT, welke den Graaf in dien krijg naar vermogen ondersteunde, door de schepen der Hollanders, onder bedekking van een Gentschen admiraal de rivier opgezeild, van mondbehoeften voorzien geworden ware. Zij trachtte ondertusschen met den Graaf een vergelijk te treffen, en verzocht daartoe de tusschenkomst van Hertog ALBRECHT. Doch men kon over de voorwaarden niet eens worden, en daar de Gentenaars vervolgens eenige voordeelen behaalden, was de Graaf zelf genoodzaakt het beleg op te breken, en den bijstand van KAREL VI van *Frankrijk* in te roepen. Onder aanvoering van dien Vorst wer-
27 v. Slagtm. 1382 den in den slag bij *Rozenbeek* de oproerlingen wel verslagen, maar de onlusten bleven voortduren. Eerst na het bemagtigen van *Damme* door FILIPS van *Bourgondië*, den
18 v. Wintem. 1385 schoonzoon en opvolger van Graaf LODEWIJK, werd onder medewerking van ALBRECHT, de vrede met de Gentenaars getroffen (1).

Kort vóór het einde dezer beroeringen was eene echtverbindtenis bepaald tusschen JAN, zoon des Hertogs FILIPS van *Bourgondië*, en MARGARETHA, dochter van Hertog ALBRECHT, en de huwelijksvoorwaarde te *Kamerijk* opgemaakt (2). De oudere dochter des Ruwaards, KATHARINA, de weduwe, ten minste de verloofde van EDUARD van *Gelre*, was reeds in dertienhonderd twee en zeventig aan den Hertog van *Gulik* uitgehuwelijkt (3). ALBRECHT werd hierdoor in den twist tusschen dien Vorst en de Her-
1388 togin van *Braband* over het bezit der stad *Grave* betrokken, hetgeen hem in onderhandelingen met den Koning van *Engeland* wikkelde, die echter, naar het schijnt, minder van eenen staatkundigen, dan handeldrijvenden aard geweest zijn (4). Trou-

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 34—37. p. 303, 304. MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XIII. XIV. p. 170—206. OUDEGHERST, *Chron. et Annal. de Flandr.* Ch. 176—183. p. 298—312. WAGENAAR, D. III, bl. 313—316.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 423.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 22. p. 297. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 267. Verg. HUYDECOPER, *Lambacheriana*, bl. 567.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 393, 502. Verg. WAGENAAR, D. III. bl. 316—320. Wij zullen hierop nader en uitvoeriger in de geschiedenis van *Gelre* terugkomen.

wens, de steeds voortdurende binnenlandsche woelingen verboden ALBRECHT, zich ernstig in buitenlandsche oorlogen te mengen. Immers getuigen onderscheidene echte gedenkstukken dier dagen van den geest van wrevel, twist en onrust, welke toen heerschte (1). 1371—1406

Na den dood zijns broeders WILLEM V, tot Graaf van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en Heer van *Friesland* verheven en gehuldigd, vernieuwde of bekrachtigde Hertog ALBRECHT de giftbrieven door hem als Ruwaard verleend (2). Vermoedelijk om zich den last der regering te verligten, droeg hij aan zijn oudsten zoon WILLEM, Graaf van *Oostervant*, het bestier van *Henegouwen* op (3). Hij schijnt hem zelfs als mederegent beschouwd te hebben; althans vele zijner gift- en leenbrieven werden mede door WILLEM bekrachtigd (4). En inderdaad, de tegenwoordigheid en al het beleid van ALBRECHT werden in *Holland* en *Zeeland* gevorderd, waar de steden dikwijls geweldenarijën tegen elkander zoowel als tegen de plattelandbewoners pleegden, de Edelen door partijschap scherp gescheiden bleven, en de geestelijke gestichten zoo vaak werden aangerand, dat de Hertog genoodzaakt was vele daarvan onder zijne bijzondere bescherming te nemen (5). Bovenal ontstond over het stapelregt een ernstig geschil tusschen *Dordrecht* en de overige steden van *Holland*, welke zich beklaagden, dat de Dordrechtenaars daar bij onregt pleegden en haar benadeelden (6). De geschilpunten werden drie jaren later door Hertog ALBRECHT in eene vergadering van afgevaardigden uit de steden, waar echter *Dordrecht*, ondanks het ontbod des Hertogs, niet verschenen was, onderzocht en tèn voordeele der Hollandsche steden beslist (7). Maar *Dordrecht* onderwierp zich niet aan deze uitspraak; en ALBRECHT, in stede van zijn gekrenkt gezag tegen de weerspannige stad te handhaven, was zwak genoeg, een bestand tusschen haar en de Hollandsche steden te bewerken, om ondertusschen de verschillen over het stapelregt uit 1389 1391—1394

(1) V. MIERIS, D. III. bl. 377—501.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 520. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 29. p. 301. Verg. hiervoor, bl. 248 (2).

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 568, 570.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 552, 554, 581, 588.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 530, 548, 549, 515, 565, 603, 626, 706.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 581.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 603.

1371—1406 den weg te ruimen (1). Hiervan is waarschijnlijk niets gekomen. Zeker is, dat de altijd geldbehoevende Hertog zich het volgende jaar met de stad *Dordrecht* voor vierduizend vierhonderd Dordsche guldens verzoende, en haar eenige nieuwe voorregten schonk (2).

Inmiddels was er onmin tusschen ALBRECHT en WILLEM *van Oostervant* ontstaan. De Hertog, wien zijne gemalin, MARGARETHA *van Bryga*, door den dood ontvallen was, werd ten eenenmale beheerscht door ALEID *van Poelgeest*, eene jonkvrouw van ongemeene schoonheid en bevalligheden (3). Haar vader, JAN *van Poelgeest*, stamde uit het aloud adellijk geslacht van dien naam, en was vermoedelijk der Kabeljaauwsche partij toegedaan (4). Althans door den vermogenden invloed zijner dochter op den Hertog, die haar met gunsten overlaadde, kwamen Kabeljaauwschgezinde Edelen allengs in het bewind (5). Met OTTO *van Arkel* aan het hoofd, sloten deze Edelen een verbond, waarbij zij den Hertog en diens huis zoowel als elkander, trouw en hulp tegen elkeen verzekerden. ALBRECHT bekrachtigde dit verbond en beloofde den Edelen, van zijnen kant wederkeerige ondersteuning en bescherming (6). Dit alles verbitterde de Hoekschen; de heerschzuchtige minnares, de oorzaak van hunnen val, moest uit den weg geruimd worden; zij overvielen haar des avonds op het buitenhof in *den Haag* en boorden de ongelukkige schoone den dolk in het hart. WILLEM KUSER, 's Hertogs hofmeester, haar willende beschermen, werd insgelijks van het leven beroofd. De moordenaars redden zich door de vlugt (7).

17 v. Wijnm. 1391

21 v. Herfstmaand. 1393

Edelen van den eersten rang, de Burggraven van *Leyden* en van *Montfoort*, Heer

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 616.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 627.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 37. p. 304.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 42. p. 306. BILDERDIJK zegt, D. IV. bl. 3, dat deze JAN *van Poelgeest* »zich niet bijzonder uitgeteekend (onderscheiden) had in de twisten dier tijden." De laatste afstammeling uit het huis der Poelgeesten, welks overoude oorsprong niet is op te sporen, was GERRIT *van Poelgeest*, majoor eener afdeeling ruiterij in dienst der Algemeene Staten. Hij overleed ongehuwd in 1713 te *'s Hertogenbosch* en met hem werd het waden zijns geslachts in het graf gelegd. KOK, *Vaderl. Woordenb.* D. XXIV. bl. 30.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 552, 568.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 582.

(7) DE BEKA, p. 121. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 42, 47. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 95. *Goudsch. Kron.* bl. 112. R. SNOI, *Rer. Batav. Lib.* IX. p. 129. De schrijvers verschillen over het jaar, waarin dit feit gepleegd werd. J. A. LEYDIS, in l. c. p. 306, geeft den nacht aan van den 21 op den 22 van Herfstmaand 1390, en wordt hierin door WAGENAAR, D. III,

J. W. Kaiser sculps.

ALEID VAN POELGEEST VERMOORD.

DIRK *van Wassenaar*, FILIPS *van Polanen*, DIRK *van der Lek*, OTTO, JAN en GUY *van Asperen*, JAN, Heer van *Heemstede*, de Heer van *Duivenvoorde*, de Jonkvrouwe *van der Lek*, en vele andere aanzienlijke Hoekschgezinden door KOENRAAD KUSER, vader des vermoorden hofmeesters, van medepligtigheid aan deze euveldaad betigt, verlieten het land (1). Zij werden openlijk als misdadigers ingedaagd, en, daar niemand van hen verscheen, bij niet verschijning (*contumacie*) geoordeeld, lijf en goed verbeurd te hebben, of in ballingschap verwezen (2). De stedelijke besturen werden gelast, 's Hertogs ambtenaren in het opsporen en vervolgen der moordenaars en voortvlugtigen te ondersteunen, zich van hunne personen waar zij konden, meester te maken en hunne huizen te vernielen (3). Ook sloot ALBRECHT eene overeenkomst met

1371—1406

18 v. Wijnmaand. 1393

11 v. Slagtm.

---

bl. 322, gevolgd. Het *Goudsch Kron.* echter stelt 1391. Beide opgaven zijn onjuist, daar WILLEM KUSER in het laatst van 1391 nog in leven was. Zie V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 582. Verg. V. WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 186. VELDENAER, nevens de *Oude Holl. Div. Kron.*, stelt 1392, en DE BEKA, naar het schijnt, 1393. Dit laatste jaartal komt ons het aannemelijkste voor. Het is toch niet waarschijnlijk, dat Hertog ALBRECHT, of KOENRAAD KUSER, de vader des gedooden hofmeesters, een jaar of langer de booswichten ongemoeid zal gelaten hebben. Stelt men dat het misdrijf den 21 v. Herfstmaand 1393 geschied is, dan vindt men, dat reeds den 18 van Wijnmaand daaraanvolgende de hoofdaanleiders vervolgd werden, hetgeen zeker vrij wat natuurlijker is. Zie V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 600.

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 602, 617. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 47. p. 310, bepaalt het getal der zamengezworenen op vier en vijftig dat echter, volgens de opgegeven staatsstukken bij VAN MIERIS, geringer moet geweest zijn. Dat deze Edelen naar buiten 's lands vluchtten, » verstaat zich," zegt BILDERDIJK, D. IV. bl. 4. Doch het is onwaar, wanneer hij beweert, dat zij allen ook *handdadig* aan den moord zelven geweest zijn, in welken zij betrokken waren. Zie J. A LEYDIS, in l. c. Dit is even zoo uit de lucht gegrepen, als dat MARGARETHA *van Henegouwen* haren zoon WILLEM wilde doen *vierendeelen*, zoo als BILDERDIJK, t. a. p. in het voorbijgaan vertelt.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 600. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 47. p. 310.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 601, 603, 607. Het is opmerkelijk, dat in al deze stukken slechts van den moord aan WILLEM KUSER gepleegd, gesproken wordt. Het plakaat van Hertog ALBRECHT van den 13 van Herfstmaand 1394 heeft niet, zoo als WAGENAAR, D. III. bl. 323 beweert en BILDERDIJK hem weder, zonder eenig nader onderzoek, naschrijft, D. IV. bl. 4, 5, betrekking op de moordenaars van KUSER, maar op de burgers van *Utrecht*; » weer dat sake," dus leest men, dat » *enich burgher van Utrecht* enich ongheval ghesciede, dat hi doet sloghe eenen mensche, die wonachtich waar binnen onsen palen van Hollant, off van Zelant enz. enz. —" en dat hi quame binnen onsen palen voirsz. so verlenen wi allen onsen ondersaten, dat si dien man moghen doetslaen, onder verboernis tegens ons, off yemant anders enige beteringe te doen." V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 613. BOXHORN, op VELDENAER, bl. 183, 184.

1371—1406 de regerende Hertogin-weduwe van *Braband* betrekkelijk het uitleveren van mede-
24 v. Wijn- maand. 1394 pligtigen aan den moord van ALEID *van Poelgeest* en WILLEM KUSER (1). Vruchteloos trachtte de Graaf van *Oostervant* zijnen vader tot genade voor hen te bewegen; vruchteloos bleef hij borg, dat zij niets ten nadeele van den Hertog, zijne raden, of onderdanen zouden verrigten (2). Deze belangstelling in het lot der ballingen ontroofde hem zelfs 's Hertogs genegenheid, en hij, het ergste duchtende, week naar het slot te *Altena*, nabij *Woudrichem*, welk Hertog ALBRECHT hem onlangs in leen geschonken had (3). Nu verzuimden JAN *van Arkel*, sinds dertienhonderd negen en tachtig, stadhouder van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, en de Kabeljaauwsche Edelen niet, den gevlugten Graaf in het hatelijkste daglicht te plaatsen, hem als medepligtig aan den moord voor te stellen, en den Hertog tot het besluit te brengen, den weerspannigen zoon in zijne schuilplaats te belegeren en zich op diens vrienden te wreken. KOENRAAD KUSER, de bitterste vijand der Hoekschen, rukte op last des Hertogs, voor de sloten *Hodenpijl*, *Duivenvoorde*, *Zandhorst*, *Heemstede*, *Warmond*, *Paddenpoel*, die alle ingenomen en verwoest werden. ALBRECHT zelf trok te scheep langs de *Merwe*, over *Gorkum*,
1395 waar hij door OTTO *van Arkel* feestelijk ontvangen werd, naar *Woudrichem* en sloeg onmiddellijk het beleg voor *Altena.* WILLEM, te verstandig om zijn vertoornden vader af te wachten, had ondertusschen naar *'s Hertogenbosch* de wijk genomen; doch eene bezetting met de benoodigde krijgsbehoeften in het slot achtergelaten. Deze bood aan de hevige aanvallen der belegeraars eenen dapperen tegenstand, tot dat door tusschenkomst van JAN *van Beijeren* en anderen, een verdrag getroffen werd, waarbij zij, onder behoud van lijf en goed, het slot overleverde, hetwelk genoegzaam geheel geslecht werd. WILLEM vlood hierop naar *Frankrijk*, en vond in WILLEM EGGERT, een rijk Amsterdamsch koopman, eenen vriend, welke hem met zijn vermogen ondersteunde (4).

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 618.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 617. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 47. p. 310.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 47. p. 310. Deze ontvlugting geschiedde niet in 1393, gelijk WAGENAAR en na hem BILDERDIJK beweert, maar eerst in het begin van 1395, dewijl WILLEM den 28sten van Wintermaand 1394 zich nog in den *Haag* bevond. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 620. Hiermede vervalt tevens alles, wat WAGENAAR, D. III, bl. 325 over het doel van de komst van 's Hertogs tweeden zoon, JAN *van Beijeren*, in *Holland* om dien tijd gezegd heeft. Zie ook BILDERDIJK, D. IV. bl. 6. Immers werd JAN *van Beijeren* reeds den 23 van Lentemaand 1393 met de heerlijkheid van *Voorne* verlijd, toen er nog geen zweem was van oneenigheid tusschen ALBRECHT en WILLEM *van Oostervant.* Zie de *Privilegien van den Briel en Voorn*, bl. 49.

(4) J. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 47. 48. p. 310, 311. *Lib.* XXXII. c. 30. p. 347. DE BEKA, p. 121. *Goudsch. Kron.* bl. 112. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 95, 96.

Weldra echter verzoende hij zich met zijnen vader en keerde, door verscheidene Hoeksche Edelen vergezeld, in *Holland* terug (1). 1371—1406

Eene beleediging den Graaf van *Oostervant* in *Frankrijk* aangedaan, bewerkte, naar men wil, deze spoedige verzoening. Men verhaalt, dat aan 's Konings disch zittende, het tafellaken door een Heraut voor hem werd weggesneden en in stukken gescheurd, als iemand wiens wapen door den ongewroken dood van WILLEM IV verloren, en nog te herwinnen was. Het behoorde namelijk tot de gebruiken der Ridders, dat wie zijn schild in den strijd verloor, als onwaardig geweerd werd tot hij het herwonnen en alzoo zijne eer hersteld had. Men beweert, dat BERTRAND DU GUESCLIN, de krijgshaftigste ridder zijner eeuw en welke in dertienhonderd tachtig overleed, het wegsnijden van het tafellaken heeft ingevoerd. Er is opgemerkt »hoe weinig zoo iets ten aanzien van vorstelijke erflanden met den staat van zaken overeenstemde, waar het oorlogvoeren en krijgstochten doen aan geen Ridders of Erfjonkers hing, maar aan de Landvorsten alleen, en de wijze van oorlogen zoo veranderd was, dat men in een schild- of wapen-kwartier als zoodanig niet meer 't belang stelde van eertijds. Het was maar een bloote formaliteit en woordformel, waarbij eigenlijk het ongewroken laten van de dood eens voorzaats of naastbestaanden beteekend; en op den grond van 't Romeinsche recht, het verzuim van die wraak als onbevoegdheid tot zijne erflating, en evenzoo tot het voeren van zijn wapen verweten werd. Dit verwijt ging hem (WILLEM) inderdaad niet aan, maar zijn vader (2)." WILLEM evenwel verliet verbolgen het Hof en zond den Graaf van *Nevers* naar ALBRECHT met de betuiging, dat hij veeleer dan dien hoon te overleven, met JAN *van Bourgondië* naar *Hongarije* zou trekken, om aldaar in den strijd tegen de Turken den dood te zoeken. ALBRECHT hierdoor getroffen, verzoende zich, naar men wil, onmiddellijk met zijnen zoon, en besloot tot den krijg tegen *Friesland* (3). Anderen willen eenvoudig, dat 's Hertogs begeerte, om de Friezen ten Westen der *Lauwers* aan zijn gezag te onderwerpen en tevens den smaad der nederlaag van WILLEM IV uit te wisschen, waartoe hem de binnenlandsche beroerten in *Friesland* eene gunstige gelegenheid aanboden, de oorzaak der terugroeping van WILLEM en der met

---

(1) Den 28 van Grasmaand 1395, bevond hij zich reeds weder in *den Haag* en bekrachtigde aldaar den zoenbrief van ALBRECHT met de stad *Dordrecht*. v. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 627.

(2) BILDERDIJK, D. IV. bl. 10.

(3) BILDERDIJK, D. IV. bl. 10, welke de berigten van J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 5. p. 312. HEDA, p. 265, OCCO SCARLENSIS, bl. 146, met dat van FROISSART, T. IV, feuillet 24, in overeenstemming brengt en zamenknoopt.

1371—1406 hem gevlugte Edelen geweest is, wier bijstand den Hertog thans niet onverschillig zijn konde (1). Met niemand daarenboven konde ALBRECHT de zorgen van den gewigtigen krijgstogt, welken hij in het hoofd had, veiliger deelen dan met den wakkeren Graaf van *Oostervant*, die reeds tot loon zijner dapperheid in de Vlaamsche onlusten, ridder geslagen, met de orde van den kousenband, onlangs ingesteld, omhangen, en door zijne wapenfeiten op alle steekspelen vermaard was (2).

De Friezen, wien het doel des Hertogs niet verborgen was gebleven, hadden met den Bisschop van *Utrecht* een vredesverdrag voor *duysend jaer ende dagh* gesloten, hetwelk een einde maakte aan de geschillen, welke zij met hem voerden, en waarbij
18 v. Grasm. 1395 hij zich verbond geen vreemd krijgsvolk, tot hinder en nadeel van *Friesland* of *Groningen*, door het *Sticht* te laten trekken (3). Hierdoor verzekerden zich de Friezen tegen eene aanranding van de landzijde, en konden te geruster den vijand aan den
20 v. Grasm. zeekant afwachten. Hertog ALBRECHT verlengde ondertusschen met hen het bestand voor nog een jaar, vermoedelijk om zich inmiddels tot den geduchten oorlogstogt voor te bereiden (4). Na het verloopen van dien tijd, vermaande hij alle vreemdelingen, die zich in *Friesland* gevestigd hadden, dat gewest, onder toezegging van vrijgeleide te
22 v. Bloeim. 1396 verlaten, opdat zij de Friezen niet tegen hem zouden sterken, helpen en bijstaan (5). Daarop sloot hij met de Amelanders een verdrag van onzijdigheid in den ophanden zijnden
10 v. Zomermaand. krijg tegen *Friesland* (6). En opdat het hem niet aan bodems tot inscheping zijner benden en oorlogsbehoeften zou ontbreken, gelastte hij den volgenden dag de overheden in de steden en dorpen van *Holland* en *Westfriesland*, op verbeurte van lijf en goed naauwkeurig gade te slaan, dat niemand eenige schepen buiten 's lands voerde, en dat allen, die binnenlands naar *Braband*, *Vlaanderen*, *Gelre* of elders varen wilden, zich verbonden met hunne vaartuigen vóór den eersten van Oogstmaand terug en bij

---

(1) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 226. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 97, 98. Verg. TE WATER, *Vaderl. Hist.* D. II. bl. 25.

(2) WAGENAAR, D. III. bl. 329. BILDERDIJK, D. IV. bl. 9. FROISSART beschrijft den Graaf van *Oostervant* » ung home moult bien fourny de tous membres, car il estoit grant et gros a merveilles et de tres bon courage." T. IV, feuillet 31.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 625. *Charterb. v. Friesland.* D. I. bl. 254.

(4) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 255. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 99.

(5) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 256.

(6) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 257.

de hand te zijn (1). Hij schijnt echter, alvorens tot het uiterste te komen, be- 1371—
proefd te hebben, de Friezen door middel van een verdrag aan zich te onderwer- 1406
pen (2) Zeker is het, dat hij het bestand met hen weder eenige dagen verlengde, en
zelfs aan twintig Friezen vrijgeleide schonk, om over den vrede of eene overeenkomst 8 v.
met hem te onderhandelen; maar te vergeefs (3). Dien zelfden dag verzekerde hij Oogstmaand.
den predikheeren van het ST. JACOBS klooster te *Leeuwarden* zijne bescherming, wan- 1396
neer hij gewapenderhand in *Friesland* mogt komen (4). Dit was ongetwijfeld een zeer geschikt middel » zoo wel om het vuur van inwendige verdeeldheid in *Friesland* levendig te houden, als om zich bij de volksmenigte aangenaam te maken, welke van de hand der Geestelijken vloog, en die niet veel reden had, om zich geluk te wenschen met de ontelbare onheilen, aan welke zij door de verdeeldheid der Edelen en Grooten gedurig onderworpen was, zonder zich daar aan door onzijdigheid te kunnen onttrekken (5)."

Intusschen waren in *Holland* de ingezetenen overeengekomen, alle koggen en andere groote schepen, zoodra zij in het land terugkwamen, naar *Enkhuizen* ter beschikking van ALBRECHT te zenden (6). Hier was de algemeene verzamelplaats der strijdmagt, die *Friesland* tot onderwerping moest dwingen, en welke door Fransche, Engelsche en Duitsche hulpbenden versterkt werd. Sinds den vrede tusschen *Frankrijk* en *Engeland*, was ALBRECHT met beide Hoven verbonden; en *Duitschland* ondersteunde hem als Lid des Rijks, ter verkrijging van hetgeen zijnen voorzaten en hem zelven zoo dikwerf door de Keizers was afgestaan. De Franschen, die het langst op zich lieten wachten, werden door den Admiraal van *Frankrijk*, den Graaf van *St. Pol* en dien van *Namen* aangevoerd. De Engelschen stonden onder de bevelen des Graven van *Cornwales*, en de Duitschers onder die des Graven van *Solms*. Over de inlandsche benden voerden 's Hertogs zonen, WILLEM *van Oostervant*, JAN, verkoren Bisschop van *Luik*, en ALBRECHT *van Beijeren*, het opperbevel, en onder hen FILIPS *van Wassenaar*, Burggraaf van *Leiden*, JAN *van Brederode*, de Heer van *Asperen* en andere Hoeksche Edelen, die nu weder in de gunst des Hertogs deelden; GUI, Graaf van *Blois* en Heer van *Gouda* en *Schoonhoven*, JAN *van Arkel*, FLORIS en NIKO-

---

(1) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 257.

(2) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 100.

(3) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 257, 258.

(4) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 258.

(5) *Tegenw. Staat v. Friesl.* D. I. bl. 533.

(6) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 258.

1371—1406 LAAS *van Borselen*, FILIPS *van Kortgene* en anderen. De Hollandsche en West-Friesche steden, bijzonder *Amsterdam* en *Hoorn*, leverden eene menigte gewapenden, om den krijgstogt bij te wonen, of bewezen op andere wijzen hulp en deelneming. *Henegouwen*, alwaar ALBRECHT de drie Staten des Lands bijeengeroepen en hun de noodzakelijkheid van den Frieschen krijg betoogd had, verschafte, nevens eenen onderstand van dertig duizend gulden, een aanzienlijk getal Edelen, die zich bij het heir voegden dat dagelijks aangroeide en eindelijk uit honderd duizend, naar anderen zelfs uit honderd en tachtig duizend man bestond. Men bepaalde den vijftienden van Oogstmaand als de dag, om naar *Friesland* over te steken. Doch door het spade aankomen der Franschen, en een hevig geschil tusschen de Hollanders en Engelschen, waarbij tot nadeel van deze laatsten, dadelijkheden voorvielen die met moeite door den Graaf van *Oostervant* gestild werden, moest de togt nog eene week vertraagd worden. De schepen te *Enkhuizen* bijeengekomen, om het vereenigd heir over te voeren, vormden eene vloot, zoo als men voorzeker nooit voorheen in deze gewesten gezien had (1). Nadat Hertog ALBRECHT eenige Edelen tot ridders had ge-
22 v. Oogst-maand. 1396 slagen, stak hij aan het hoofd dezer scheepsmagt, met eenen gunstigen wind naar *Friesland* af (2). Zijne gemalin, MARGAREET *van Kleef*, en de Gravin van *Oostervant* hielden zich in dien tusschentijd meestal te *Medemblik* en te *Hoorn* op (3).

De Friezen hadden inmiddels eenparig besloten, den geduchten vijand onverschrokken

---

(1) Naar het verhaal van J. À LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 51. p. 313, was de vloot vier duizend groote en veertig kleine schepen sterk. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 96, verhaalt, dat Hertog ALBRECHT «al had hi nyt dan drie man wt elk scip genomen, so had daer volkes genoech geweest om Vrieslant mede te winnen, alsoe veel schepen waren daer." FROISSART, T. IV. f. 33. getuigt: Tant y avoit de vaisseaux que silz eussent este arrengez lung pres l'autre de deuers encuse (*Enkhuizen*) jusques a la bonde cundrem (*de Kuinder*) qui est en la haulte frise ou ilz contentoient a descendre comme ilz firent ou il y a douze lieues deaue, quilz eussent bien couuerte toute la marine.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 51. p. 313. FROISSART, T. IV. feuillet 31—33. VELDENAER, *Chron. v. Holl.*, bl. 96. *Goudsch Kron.* bl. 114. OCCO SCARLENSIS, bl. 146. PETRUS THABORITA, *Hist. v. Vriesl.* bl. 2. HEDA, p. 262. *de Verm.* BEKA, bl. 300. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XIV. ad annum 1396. BENINGA, *Hist. v. Oostfr.* bl. 161. WAGENAAR, D. III. bl. 330—332. V. WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 188—192. NIJHOFF's *Bijdr. v. Vaderl. Gesch.* en *Oudheden.* D. I. St. 2. bl. 151, 152.

(3) V. WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 191. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. p. 304 vergist zich, en BILDERDIJK, D. IV. bl. 6, met hem, wanneer hij meldt, dat ALBRECHT in 1391 MARGAREET *van Kleef* gehuwd had. Het is V. WIJN uit de Thesaurier rekening van Jonkheer V. ARKEL gebleken, dat dit in de lente van 1394 geschied is. *Naleez. op de Vaderl. Hist.*, bl. 189.

af te wachten. Ju JONGHEMA, Heerschap en Olderman te *Bolsward*, was reeds te 1371—1406
voren, of werd nu voor dezen oorlog, tot Potestaat van *Friesland* gekozen. Door zijne groote krijgsbekwaamheden, schrander beleid en ongemeene dapperheid in de oorlogen tegen de Turken en Lithauwers betoond, zoo wel als door regtschapenheid, zucht voor vrede, en onzijdigheid, had hij zich derwijze van de algemeene achting verzekerd, dat beide, Vetkoopers en Schieringers, hem deze aanzienlijke waardigheid hadden opgedragen. Onder zijne bevelen stelden zich insgelijks de Stellingwervers en Schoterlanders, die anders doorgaans weinig deel in de binnenlandsche onlusten namen. Hoewel de Friezen, in vergelijking van 's Hertogs benden, gering in getal, slecht gewapend en weinig geoefend waren, werd echter op eenen algemeenen landdag aangedrongen, den vijand bij zijne komst en landing met alle magt te keer te gaan. »Liever," riep men uit, »als vrije Friezen sterven, dan eenen uitheemschen Heer dienen of onderworpen zijn." Te vergeefs vermaande JONGHEMA, om in plaats van op eens alles tegen den overmagtigen vijand in de waagschaal te stellen, zich in de steden en burgen te versterken en te verdedigen, maar het platte land den aanvallers over te laten, die, naar zijn oordeel, weldra van gebrek omkomen, of verloopen zouden, zonder dat men van hen meer dan het verbranden van eenige dorpen zou te duchten hebben. Hoe heilzaam deze raad in de gegeven omstandigheden ook mogt geweest zijn, hij vond slechts ingang bij de minsten; en JONGHEMA, om den schijn van lafhartigheid van zich af te werpen, moest zich naar de meerderheid schikken. Hij verdeelde het van alle zijden bijeengevloeide leger, dertig duizend man sterk, in drie even talrijke hoopen, welke te *Schoterzijl*, de plaats waar men de landing verwachtte, achter den dijk gelegerd werden; zes duizend man moesten de landing beletten en den dijk beschermen (1).

Hertog ALBRECHT ontscheepte zijne benden in de *Kuinder*, welks Heer zijne zijde 24 v. Oogstmaand. 1396
hield, terwijl de Friesche voorhoede, die de landing moest verhinderen, door de boogschutters van de vloot teruggedreven werd, en daarop de naaste stinsen en schansen bezette. Hieruit zoo wel, als door de rivieren en wateren werden de Hollanders in hunnen togt belemmerd, en er vielen van tijd tot tijd hevige schermutselingen voor, waarbij echter geene beslissende zege konde behaald worden. Eindelijk vond een gedeelte der vijandelijke ruiterij en voetknechten eenen omweg en daardoor eene gelegenheid, de Friezen van achteren en van ter zijde aan te tasten. Deze besloten nu den vijand te voorkomen en hem moedig tegen te trekken in spijt van JONGHEMA, welke hun nogmaals den raad gaf, om in de verschansingen de Hollanders geduldig af te wachten, en hen door uitvallen en schermutselingen af te matten. Ziende dat alles

(1) FROISSART, T. IV. feuillet 33, 34. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XIV. ad annum 1396. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 227.

1371—1406 vruchteloos was om hen terug te houden, plaatste de Potestaat zich aan het hoofd zijner benden, met het vaste besluit te overwinnen, of voor de zaak der vrijheid te sterven. De Hollanders trokken met trompetgeschal en ontrolde banieren de naderende Friezen te gemoet, welke van verre door de Engelsche en Henegouwsche boogschutters, die de voorhoede van 's Hertogs leger uitmaakten, met een hagelbui
29 v. Oogstmaand. 1396 van pijlen begroet werden. Spoedig geraakte men op eene vlakte bij *Schoterzijl* handgemeen. Het was een woedende, wanhopige strijd. Lang bleef de zege onbeslist. Eindelijk brak het drie- of viermaal sterker heir der Hollanders door de gelederen der afgestreden Friezen, die overhoop geworpen en op de vlugt gejaagd werden. Zes honderd Friezen, waaronder vele Edelen en ook de wakkere Jonghema, waren in den slag gesneuveld; doch een veel grooter getal werd onder het vlieden neergesabeld, of versmoorde in de poelen en moerassen, of bezweek van vermoeidheid op de wegen. Men wil, dat slechts vijftig krijgsgevangenen op hen gemaakt werden, dewijl de meesten den dood verkozen boven de onderwerping aan eenen uitheemschen meester (1).

Het zij de Hollanders te veel geleden hadden, om de voordeelen der overwinning te achtervolgen, het zij de regens en slechte wegen hen verhinderden dieper in *Friesland* door te dringen, Hertog Albrecht althans begaf zich te scheep naar *Stavoren.* Hij zond echter, onder bevel des Ridders Pieter Beets, eenige gewapende bodems naar *de Lauwers* en het *Dokkumerdiep*, om het gewest aan dien kant te bedwingen. Doch eene talrijke bende Friezen bewaakte met zoo veel zorg den dijk, welke het Diep aan beide zijden beschutte, dat Beets het niet raadzaam oordeelde zijne manschappen te ontschepen, maar zich vergenoegde met den stroom te sluiten, om den uit- en invoer te beletten. Ondertusschen wierpen de Friezen in *Kollumerland*, tusschen de Kollumer- en Oudwoudemerzijlen, eene sterkte of verschansing op, *Ter Luine* genoemd, ten einde den vijand het opkomen en landen te verhinderen. Inmiddels was eene sterke afdeeling hunner strijdmagt tegen den Hertog opgetrokken, en bij het St. Odulfs klooster, niet verre van *Stavoren*, werd een tweede bloedige veldslag geleverd, doch met
1 v. Herfstmaand. hetzelfde noodlottig gevolg voor de Friezen als de vorige. Albrecht waagde het echter niet verder landwaarts in te trekken; hij legerde zich op de strijdplaats en bleef aldaar nog tien dagen de mogelijke aanvallen der Friezen afwachten; doch zij vertoonden zich niet. In weerwil zijner vermaning, verwijderden zich eens de Engelsche hulpbenden twee mijlen van de legerplaats, staken eenige dorpen en huizen in den brand

(1) Froissart, T. IV. feuillet 33,34 J. a Leydis, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 51. p. 313. Petrus Thaborita, *Hist. v. Vriesl.* bl. 2. Occo Scarlensis, 146, 147. Meijerus, *Annal. Flandr. Lib.* XIV. ad annum 1396. Ubbo Emmius, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 228.

en keerden met den roof terug, toen zij door eene menigte gewapende Friezen onverwachts omringd, en na een scherp gevecht gedwongen werden in eene versterkte plaats te vlugten, waar de verbitterde achtervolgers hen dien dag en den volgenden nacht belegerden. Op dit berigt, zond de Hertog terstond de Delftsche poorters tot hulp der Engelschen af, die ontzet ziende opdagen, eenen uitval deden, terwijl op hetzelfde oogenblik de Delvenaars de Friezen in den rug aantastten, welke na een hevig gevecht en het verlies van vier honderd man, vloden. De omliggende landerijen werden nu een prooi der overwinnaars, welke alom de sporen van moord, verwoesting en roofzucht achterlieten. Het steeds toenemende gure herfstweder, hetwelk de wegen geheel onbruikbaar maakte en het voortzetten van den krijg in *Friesland* belette, noopte Hertog ALBRECHT naar *Holland* terug te keeren. Na *Stavoren* met een blokhuis versterkt en, nevens eenige andere plaatsen en burgen, van bezetting voorzien te hebben, scheepte hij zich weder in naar *Enkhuizen*, waar het heir uiteen ging, en de hulpbenden na bekomen soldij, ontslagen werden (1). 1371—1406

Met den terugtogt uit *Friesland* werden evenwel de vijandelijkheden niet gestaakt. Hertog ALBRECHT had kort vóór zijn vertrek uit dat gewest den Bisschop van *Utrecht*, den Hertog van *Gelre* en eenige Stichtsche en Geldersche steden verzocht, hunne onderdanen te verbieden den Friezen, zijne vijanden, tegen welke hij krijg voerde, met wapenen en mondbehoeften te ondersteunen, terwijl hij niet aansprakelijk wilde zijn voor de gevolgen, welke daaruit ten nadeele van hen zelve zouden voortvloeijen (2). Tevens werden lastbrieven uitgegeven, om den Friezen elken toevoer te water af te snijden en hen, nevens allen, die hun eenigen onderstand boden, als vijanden te behandelen; ook werden aan elk, die zulks begeerde, vrijbrieven verleend, om op eigen kosten en gevaar, op hen en hunne bondgenooten te kapen (3). De Friezen daarentegen verdreven met geweld de Hollandsche bezettingen, hier en ginds achtergelaten om hen in teugel te houden; zelfs de Stavorenaars maakten zich meester van het blokhuis en joegen de Hollanders de stad uit. Onmiddellijk werd op dit berigt eene bende Kennemers en West-Friezen, onder bevel van JAN *van Heenvliet*, Baljuw van *Amstelland*, en GERRIT *van Heemskerk*, Drost van *Muiden*, naar *Friesland* gezonden. Men zette op de hoogte van *Hinlopen* voet aan land, doch werd zoo wel ont- 9 v. Herfstmaand. 1396 Sprokkelm. 1397

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI, c. 51. p. 313, 314. OCCO SCARLENSIS, bl. 147. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 228. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 110—113. Reeds vóór den veertienden van Herfstmaand 1396 moet ALBRECHT uit *Friesland* teruggekeerd zijn. V. WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 191.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 260.

(3) *Charterb. v. Friesland.* D. I. bl. 260—269.

1371—1406 vangen, dat de aanvallers met verlies van veel volks moesten terugkeeren (1). ALBRECHT trachtte thans door middel van onderhandelingen zijn doel met de Friezen te 20 v. Lentemaand. 1397 bereiken, en noodigde de Oostergoërs en Westergoërs, onder vrijgeleide voor veertien dagen, daartoe uit (2). Indien hierin door hen is voldaan geworden, moeten de onderhandelingen vruchteloos afgeloopen zijn. 30 v. Zomermaand. Althans, kort daarna gaf de Hertog niet alleen nieuwe vrijbrieven tegen de Friezen uit, maar stelde vervolgens deze kapers, de Engelsche uitgezonderd, onder het opperbevel van JAN *van Heenvliet* en GERRIT *van Egmond*, Baljuw van *Medemblik*, welke den titel van Admiraal voerden, met last, de Friezen zoowel in de binnenwateren als op zee te beschadigen, en tevens te verhoeden, dat zij eenigen toevoer of bijstand ontvingen. Al wat door de beide Vlootvoogden, of op hun gezag, op den vijand veroverd of verloren wierd, zou te hunnen voor- en nadeele komen. De goederen en gevangenen, welke zij vermeesterden, behoorden hun toe; de veroverde sloten, landen en heerlijkheden echter, vervielen aan den Hertog als Landsheer. Alle havens in *Holland* en *Zeeland* werden voor hen en hunne medehelpers opengesteld; daar zouden zij steeds eene veilige schuilplaats vinden en hun vergund worden, zich van de noodige behoeften te voorzien, waarin de Hertogelijke ambtenaren hun alle ondersteuning zouden verleenen (3).

Ongetwijfeld werd der Friezen koophandel en scheepvaart daardoor geweldig belemmerd en aanmerkelijk nadeel toegebragt. Meer echter leed *Friesland* door de inwendige verdeeldheden, die met vernieuwde woede herrezen waren en verhinderden, den algemeenen vijand, welke niet verzuimde het vuur der tweedragt meer en meer te ontvonken, naar vereisch wederstand te bieden (4). Hertog ALBRECHT maakte zich 5 v. Bloeim. 1398 dit voor zijne plannen zoo gunstig tijdstip ten nutte. Hij ontbood de Edelen en steden van *Holland* en *Zeeland*, zijne buitenlandsche leenmannen en eenige vreemde Heeren, met een bepaald getal gewapende manschappen, werklieden en krijgsbehoeften tegen den Zondag na *St. Jan* te *Enkhuizen* tot eenen krijgstogt naar *Friesland*, waartoe insgelijks de hulp en bijstand van vreemde mogendheden werden ingeroepen. De steden moesten elk een bepaald getal schepen leveren (5); en eenige van haar schoten

---

(1) IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 21. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI, c. 55, p. 316, stelt het verdrijven der Hollanders uit *Stavoren* in 1398.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 264.

(3) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 267.

(4) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 228. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV bl. 118—122.

(5) *Haarlem* leverde 150, *Rotterdam* 45, *Schiedam* 25, *Gouda* 40, *Dordrecht* 25, *Alkmaar* 26, *Hoorn* 25, *Akersloot* 10, *Naarden* 22, *Enkhuizen* 26, *Amsterdam*, behalve de

daarenboven den Hertog aanmerkelijke sommen voor. Den Baljuwen van *Holland* en *West-Friesland* werd aangeschreven, alle dienstpligtige welgeboren mannen, en van de huislieden den derden man behoorlijk gewapend te zenden. De Zeeuwen besloten acht duizend man meer te leveren dan waarop zij geraamd waren, en vijf en twintig schepen uit *Zierikzee* zouden de Engelsche hulpbenden aanvoeren. Al deze strijdkrachten, bij welke zich nog honderd en vijftig gewapenden uit het land van *Altena* voegden, kwamen te *Enkhuizen*, de algemeene vergaderplaats des legers, bijeen (1). 1371—1406

Aanvankelijk was Hertog ALBRECHT van meening den togt bij te wonen, doch thans droeg hij het opperbevel den Graaf van *Oostervant* op, wien de Heeren van *Arkel*, van *Brederode*, van *Egmond* en vele andere aanzienlijke Edelen verzelden. Hij zelf bleef te *Hoorn*, om aldaar den uitslag des krijgs af te wachten. Onder de bevelen der beide Admiralen, JAN *van Heenvliet* en GERRIT *van Egmond*, en van den ondervlootvoogd WILLEM *van den Berge*, stevende men naar *Friesland* en landde op de hoogte van *de Lemmer* en *Takozijl*. WILLEM trok onmiddellijk door *Gaasterland* op *Hindelopen* aan, waar eene bende Friezen hem den doortogt betwistte, doch met verlies van drie honderd man, op de vlugt gedreven werd. De vlammen der omliggende dorpen en de vlugtelingen verkondigden aan *Stavoren* het naderen der Hollanders. De stad werd ingesloten en na een beleg van ruim twee weken, door gebrek aan levensmiddelen genoodzaakt in een verdrag te treden, hetwelk door de afgevaardigden van *Oostergo* en *Westergo*, GARRYT KAMMINGHE, TYARCK WALTA, HERE HOTTINGHE, SYWRD WYEERDA, GOSLICK HESLINGHE, FEYA VAN DOCKUM en TYDMER HOPPER, alle Vetkoopers, met den Graaf getroffen werd (2). De hoofdpunten waren, dat WILLEM van 's Hertogs wege zweren zoude, den Friezen tusschen het *Vlie* en de *Lauwers* een genadig Heer te zijn, waarop deze hem als hunnen wettigen Heer ontvangen, huldigen en trouw zweren zouden. Het zou beiden, hem en hun, vrijstaan stinsen, 1 v. Oogstmaand. 1398

---

groote schepen, 50, te zamen 444 bodems. V. MIERIS, *Charterterb. v. Holl.* D. III. bl. 677. Behalve deze, verzocht de Hertog nog drie honderd andere schepen, mogelijk uit *Zeeland*. Zie V. MIERIS, t. a. p. bl. 677. De Heer van *Hensberch* beloofde hem daarenboven nog met twee honderd galeijen te zullen dienen. V. MIERIS, t. a. p. bl. 679. De Hollandsche en Zeeuwsche steden moesten te zamen ruim 6000 gewapende mannen verschaffen, en daarnevens een goed aantal timmerlieden, metselaars, smids enz. V. MIERIS, t. a. p. bl. 670.

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 670, 673—682. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 270—279.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 55. p. 316. OCCO SCARLENSIS, bl. 151, 152. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 229.

1371—1406 burgen en steden in het land te bouwen, waar men verkoos. Elk zou zijne goederen vrij en onbezwaard blijven bezitten, in alle 's Hertogs en 's Graven landen tolvrij varen, en niemand tot eene heirvaart buiten de landpalen verpligt zijn. Geene vreemdelingen zouden in *Friesland* tot schouten, baljuws, schepenen of ambtlieden mogen aangesteld worden. Alle voorgaande misdrijven, zoo van doodslag als anderzins, zouden aan zeven leden van 's Graven Raad en de zeven bovengenoemde afgevaardigden worden overgelaten, wier uitspraak aan beide zijden gevolgd, en daarmede alle misdaad vergeven en vergeten zou worden. Naar oordeel dezer veertien mannen, zou het Friesche regt gebruikt worden, doch indien dit niet toereikend was, zou men de keuze hebben, tusschen de regten van *West-Friesland*, *Kennemerland* en *Zuid-Holland*. Den Poorters van *Stavoren* en allen die zich aldaar bevonden, den Abt van *St. Odulf* en zijne kloosterbroeders werden behoud van lijf en goed verzekerd. De goede lieden van *Oostergo*, *Westergo* en *Stavoren* beloofden van hunnen kant den Graaf behulpzaam te zijn tot het ten onderbrengen dergenen, welke weigerden hem voor Heer te erkennen (1).

Op deze voorwaarden ging *Stavoren* over, en werd *Friesland* aan den Graaf van 11 v. Oogstmaand. 1398 *Holland* opgedragen. Eenige dagen daarna huldigden de Edelen Hertog ALBRECHT en WILLEM *van Oostervant*, welke daarbij de punten in het vorig verdrag bepaald, bekrachtigden, maar tevens de Friezen verpligtten, tot boete voor hunne wederspannigheid tegen de Graven van *Holland*, en tot rust der zielen van de Hollanders welke in *Friesland* gesneuveld waren, binnen het jaar eene kerk voor een Deken en twaalf Kanoniken te stichten, ter plaatse waar de Hertog dit begeerde, en de rente tot onderhoud van de dienst daarvoor aan te wijzen. Bovendien moesten zij ter eere Gods en ter huisvesting van arme lieden, een gebouw oprigten en dit van een genoegzaam aantal bedden en vrouwelijke bedienden voorzien (2). Daarop ontvingen de beide 14 v. Oogstmaand. Vorsten de hulde van de hooge Geestelijken, Grietmans, Mederegters en gemeenten van *Oostergo* en *Westergo* (3). Het was waarschijnlijk op dien tijd, dat ALBRECHT eenige Friesche Edelen, onder welke GERRIT KAMMINGHE en TJERCK

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 281.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 684. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 282, 283. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 55 verhaalt, dat de Friezen den Hertog jaarlijks van ieder huis en hofstede tot erkentenis zijner heerschappij, zes stuivers moesten betalen. Hiervan wordt in de overeenkomst geene melding gemaakt.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 686. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 284.

WALTE zich bevonden, tot den ridderstand verhief, en het gebeente zijns ooms WILLEM 1371—
IV uit het klooster *Bloemkamp* deed halen en met zich naar *Holland* voerde (1). Hier 1406
vaardigde hij de wetten en regten uit, naar welke het thans overheerde *Friesland* moest bestuurd worden. Vele daarvan zijn uit het oude Friesche landregt, andere, 24 v.
naar het schijnt, uit de Hollandsche regten ontleend (2). Oogst-maand.

Vóór 's Hertogs vertrek uit *Friesland*, hadden de Vetkoopersgezinden beoosten de 1398
Lauwers insgelijks hun gewest aan hem opgedragen. Zelfs eenige Over-Eemsche Edelen droegen hem hunne goederen op en ontvingen die in leen terug (3). Vruchteloos echter trachtte hij de stad *Groningen*, zonder wier bezit hij zich nooit een duurzaam gezag in *Friesland* konde beloven, nu eens door kuiperijen en beloften, dan door bedreigingen te bewegen, hem voor haren Heer te erkennen. Zij was het toevlugtsoord der Schieringers, welke van de Hollandsche heerschappij ten uiterste afkeerig waren. Ook onder de Ommelander Edelen waren vele ALBRECHT ongenegen, en bovenal kenmerkte zich EPPO VAN NITTERSUM, Heer te *Stedum*, een van de hoofden der Schieringers, door zijnen haat tegen de Hollanders. Hij overweldigde den burg *Aitzum*, en liet de Hollandsche bezetting in het *Damsterdiep* werpen en verdrinken (4). Om de wederspannigen te breidelen en het hertogelijk gezag te handhaven, zond Graaf WILLEM eene vloot naar de *Lauwers*, en toog zelf met eene sterke krijgsmagt door *Oostergo* en *Westergo*. Bij het klooster *Foswerd* geraakte hij met eene bende Friezen handgemeen, joeg haar op de vlugt en kwam te *Dokkum*. Het slot *ter Luine* werd door hem versterkt en de verdediging daarvan, naar het schijnt, aan FREDERIK *van Brederode* en FLORIS *van Alkemade* toevertrouwd, om *Friesland* aan die zijde in teugel te houden; gelijk door *Stavoren*, waar GERRIT *van Heemskerk* over het krijgsvolk het opperbevel voerde, aan de andere zijde geschiedde. Uit *Dokkum* zond hij brieven naar alle oorden van het gewest, in welken hij door vleijende beloften de ingezetenen tot onderwerping en gehoorzaamheid vermaande. Velen leenden hieraan gewillig het oor en stelden zich onder zijne magt en bescherming; doch de Schieringersgezinden namen de wijk naar *Groningen*, anderen hielden zich hier en elders verborgen, en eenigen veinsden onderwerping, slechts eene geschikte gele-

---

(1) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 51. p. 314. Occo SCARLENSIS, bl. 147. BENINGA, *Hist. v. Oostfr.* bl. 162. Deze allen plaatsen dit in 1396; doch verg. V. WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 139.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 285—288. De brief werd in *den Haag* gegeven.

(3) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 149.

(4) J. DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* in MATTHAEI *Analect.* T. I. p. 72, 73. SYBE JARICHS, *Corte Chron.* in BROUERIUS V. NIDEK'S *Analecta*, bl. 445, 446.

1371—1406 genheid afwachtende, om het vreemde juk af te werpen. Na het bestuur over *Friesland* geregeld, verschillende ambtenaren aangesteld en de geschiktste plaatsen van bezetting voorzien te hebben, stak de Graaf van *Oostervant* over naar *Holland* (1). Reeds bij den aftogt der vloot gaven de Friezen niet onduidelijk te kennen, wat men van hen te wachten had, daar zij twee Hollandsche schepen, die met de ebbe aan den grond geraakt waren, met al het volk verbrandden (2).

En inderdaad, de misnoegden in *Friesland*, door des Graven vertrek de handen ruimer gekregen hebbende, staken spoedig het hoofd op en alles dreigde eene algemeene zamenspanning tegen het Hollandsch bewind. Zij verschansten in den winter *Molkwe-* Sprokkelm. 1399 *rum*, met het doel zich van *Stavoren* meester te maken (3). ALBRECHT derhalve gaf in tijds last tot het versterken der bezetting, waartoe de Hollandsche steden de benoodigde manschappen moesten leveren (4). Hij zelf besloot tot eenen togt naar *Friesland*, doch wilde eerst door toegevendheid en te gemoetkoming beproeven, de Friezen tot het nederleggen der wapenen te bewegen. Uit dien hoofde trad hij met hen in een nader verdrag, hetwelk door dezelfde wederzijdsche gevolmagtigden, die in Oogstmaand des verleden jaars de voorwaarden van onderwerping aan WILLEM ontworpen hadden, werd opgemaakt en waarvan de hoofdinhoud hierop nederkomt: behalve 27 v. Lentemaand eenige andere gunsten, zullen de Friezen ontslagen zijn van het jaarlijksche huisgeld, hetwelk door 's Hertogs voorzaten altijd gevorderd was, gelijk ook van de zoogenaamde smalle tienden van vee en gevogelte, en in stede van *de tienden* slechts *de twaalfden* van het gewas opbrengen; de Hertog zal het regt van windmolens, het begeven van openvallende kerken en alle aanwas van onbedijkte landen voor zich behouden, en onder eenige bepalingen, meester zijn van de rivieren, waterloozingen, zijlen, verlaten en de daarbij behoorende visscherijen (5). Aanvankelijk bereikte ALBRECHT het hiermede beoogde doel. *Oostergo* en *Westergo* verklaarden, in erkentenis der verleende gunsten, den Hertoge goede, getrouwe en gehoorzaame lieden en on- 3 v. Bloeim. derzaten te zullen zijn, en ten alle tijde verrigten, wat goede lieden hunnen wettigen Landsheer verschuldigd waren (6). Waarschijnlijk zal deze verklaring 's Hertogs voor-

---

(1) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 55. p. 316. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 230. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 288.

(2) J. DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* p. 73, 74.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 56. p. 316. OCCO SCARLENSIS, bl. 152.

(4) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 289.

(5) *Charterb. v. Friesl.* D, I. bl. 290.

(6) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 292—296. Verg. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 671.

genomen togt naar *Friesland* vooreerst geschorst hebben (1). Door deze gunstige stemming wilde hij nu welligt den loop der zaken in dat gewest, waar nog veel verbittering tegen de Hollanders heerschte, afwachten; te meer dewijl ook de Stellingwervers en Zevenwolders hem als hunnen *leve* (*lieve*) *genedige Heere* huldigden en zelfs zich tot eene jaarlijksche schatting of opbrengst verpligtten (2). 1371—1406 6 v. Zomermaand 1399

De overmoed en knevelarijën der Hollandsche ambtenaren, naar men verhaalt, verwekten echter weldra gemor en oproerige bewegingen (3). Der Friezen afkeer van alle vreemde afhankelijkheid, en welligt nog meer het misnoegen der Schieringers, welke zich nu door de Vetkoopers van de rijkste en aanzienlijkste ambten zagen uitgesloten, daarenboven de waan, dat de Hertog door den vorigen krijgstogt te zeer was uitgeput, om een nieuwen te ondernemen, zoowel als de kuiperijen des Bisschops van *Utrecht*, welke zijne bijzondere belangen daardoor poogde te bevorderen, zullen niet minder tot den opstand, welke spoedig met vernieuwde woede losbrandde, aanleiding gegeven hebben (4). Na het ginds en elders plegen van geweld tegen de hertogelijke gezagvoerders en ontvangers, traden de Friesche misnoegden in een verbond met de stad *Groningen* en de Schieringers van de *Ommelanden*, het *Oldambt* en *Eemsland* tot omverwerping van het bewind der Hollanders en Vetkoopers. Op gemeene kosten werd eene vloot voornamelijk in de havens aan de *Lauwers* uitgerust, om de Friesche kusten te beschermen; ook nam men de zeeroovers in dienst, die zich doorgaans omstreeks de *Eems*, de *Jade* en de *Wezer* ophielden. Een talrijk heir van gewapende burgers en huislieden vloeide uit al de deelen van *Oostergo* en *Westergo* te zamen, onder bevel van SYTSE DEKAMA, GALE HANIA en ODE BOTNIA, drie wakkere Edelen, welke gezworen hadden hun leven voor de zaak der vrijheid op te offeren. Men verklaarde alom de ambtenaren, welke niet terstond den Hertog afvallig werden, voor vijanden des vaderlands en dwong hen, met verbeurdverklaring hunner bezittingen, het gewest te ruimen. *Dokkum* werd belegerd en der bezetting, die zich zonder tegenstand overgaf, tot loon harer lafhartigheid vrije aftogt geschonken. Het sterke slot *Kammingheburg*, nabij *Leeuwaarden*, daarentegen moest stormenderhand overweldigd worden en een goed deel der verdedigers werd uit wraak over de kling gejaagd. Nu wendde men de wapenen tegen het welversterkte en welbemande slot *ter Luine*, om meester van het *Dokkummerdiep* te blijven. Dag en nacht werd het met zulk een onafgebroken geweld bestormd, dat de bevelhebber JELLE SCHENG, spoedig

(1) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 296.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 680. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 296.

(3) OCCO SCARLENSIS, bl. 152.

(4) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 233.

1371—1406 gedwongen was zich, onder behoud van lijf en goed, over te geven. Thans werden de Hollanders in *Westergo* alom aangevallen, verdreven en zij, die in der Friezen handen vielen, wreed behandeld. Het steeds Hollandschgezinde *Stavoren* alleen bleef den Hertog getrouw, ook had de Graaf van *Oostervant* aldaar eene sterke bezetting achtergelaten. Het was voor de Friezen van het hoogste belang zich van die stad meester te maken, welke, even als *ter Luine*, den vlugtenden Hollanders tot schuilplaats strekte, en den Hertog, bij een krijgstogt naar *Friesland*, eene geschikte landingplaats aanbood. Derhalve sloegen zij zich, met de zeeschuimers vereenigd, bij *Molkwerum* neder, voltooiden de vroeger opgeworpen vestingwerken en rigtten hier en daar schansen op, door welke zij *Stavoren* in teugel hielden en uitvallen deden, zelfs tot onder de muren dier stad (1).

Op dit berigt vloog WILLEM *van Oostervant* op nieuw in de wapenen. Met eene sterke krijgsmagt, en verzeld door zijn broeder JAN *van Beijeren* nevens een luisterrijken stoet van de aanzienlijkste Edelen en Ridders, stak hij van *Amsterdam* over naar *Stavoren*. Hier zwoeren hem vele Friezen, voornamelijk Vetkoopers, thans de onderliggende partij, hulde en trouw. Na eenig oponthoud, voer het Hollandsch leger langs de kusten tot op de hoogte van *Sexbierum*, waar het aan land stapte en nog dien zelfden avond naar *Holwerd* oprukte. Van eenen beraamden nachtelijken overval der Friezen, door GERRIT KAMMINGHA onderrigt, schaarde Graaf WILLEM zijne benden in slagorde en bood den vijanden, welke met den dageraad aanvielen, zulk eenen tegenstand, dat zij met groot verlies moesten aftrekken. De overwinnaar rukte onmiddellijk naar *Dokkum*, bemagtigde en versterkte die stad, gelijk twee dagen later *ter Luine*, waar hij vijf weken vertoefde en inmiddels de hulde van vele grietenijen en dorpen ontving, terwijl die plaatsen, welke hem weigerden te erkennen, geplunderd, verbrand, en de inwoners gevankelijk weggevoerd werden. De Groningers onderwierpen zich mede aan den Hertog, doch verbraken spoedig den eed van trouw, en hunne poging, om in vereeniging met de Friezen, het grafelijk leger te overrompelen, mislukte slechts door het manhaftig bestaan van zekeren PANTHER, een Engelschman, welke de aanvallers een wijl tijds bij een water ophield, en vervolgens door de Hollanders ondersteund, op de vlugt dreef. Graaf WILLEM, menende de Friezen genoegzaam beteugeld te hebben, begaf zich eerlang naar *Stavoren*, stelde FLORIS *van Alkemade* tot landvoogd van *Friesland*, en GERRIT *van Egmond*, tot Burggraaf van *Stavoren* aan, en keerde met het grootste gedeelte zijner strijdmagt naar *Holland* terug (2). 29 v. Zomermaand 1399

---

(1) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 56. p. 316. OCCO SCARLENSIS, bl. 152. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 236.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 56. p. 317.

Doch weinig dagen na zijn vertrek, was het geheele gewest weder in beweging te- 1371—1406
gen de Hollanders. De omstandigheden veroorloofden Hertog ALBRECHT niet den opstand aanstonds met de wapenen te onderdrukken. Hij gelastte inmiddels zijnen bevelhebbers te *Stavoren*, die stad, op welke de Friezen het bijzonder gemunt hadden, zoo veel 14 v.
mogelijk in staat van tegenweer te stellen en haar tot het uiterste te verdedigen (1). Hooim 1399
Later beval hij den Stavorenaars, » *zijne meenedige en wederwendighe onderzaten* in 26 v.
Friesland te benadeelen en te beoorlogen waar zij konden en mogten, mits op hunne Hooim.
eigene kosten en hem de daarbij veroverde sloten, landen en heerlijkheden af te staan (2). Kort daarop nam hij het klooster of de commanderij der orde van ST. JAN nabij *Sneek* in bijzondere bescherming, en begunstigde de Ridders, welke naar het 5 v.
schijnt zijne belangen behartigden, met eenige aanmerkelijke voorregten (3). WAL- Oogstm 8 v.
RAVEN *van Brederode* werd vervolgens bij een uitgestrekten magtbrief, tot opperbe- Herfst-maand.
velhebber van *Stavoren* aangesteld en ontving daarna last, alle Friezen aan te tasten 17 v.
en te regt te stellen, welke den Hollandschen koopman belemmerden of benadeelden (4). Wijnm.
Hem werd tevens door ALBRECHT en den Graaf van *Oostervant* beide, een spoedig ontzet toegezegd, in geval de stad mogt belegerd worden (5). De regering van de stad *Utrecht* beloofde den Hertog, de Oostergoërs en Westergoërs op geene wijze te 19 v.
ondersteunen, tot zij zich met hem verzoend hadden, en ontving voor deze verklaring Slagt-maand.
eene gunstige beschikking betrekkelijk de tolgelden door *Holland* en *Zeeland* (6).

De krijg werd eerst in het begin des volgenden jaars, na eenen gestrengen winter, door de Friezen met het beleg van *Stavoren* geopend. Het afzijn van Graaf WILLEM, welke met honderd mannen van wapenen Keizer ROBERT op eenen togt naar *Lombardije* vergezelde, spoorde hen hiertoe aan (7). Zoodra echter de Hollandsche benden onder bevel van ARNOUD *van Egmond*, Heer van *IJsselstein*, geland waren, trokken de belegeraars af, doch voorzagen de schans te *Molkwerum* van eene sterke bezetting. EGMOND keerde hierop met zijn volk naar *Holland* terug. Te vergeefs beproefde VAN BREDERODE kort daarna *Molkwerum* te verrassen; hij zelf zwaar gewond, werd gevangen genomen, maar ontsnapte eerlang aan zijne wachters en kwam weder te

---

(1) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 298.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 298, 299.

(3) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 299.

(4) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 301.

(5) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 302.

(6) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 302—304. v. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 708, 709.

(7) WAGENAAR, D. III. bl. 341.

1371—1406 *Stavoren*, alwaar in dien tusschentijd, op last des Hertogs, HENDRIK *van Naaldwijk*. het opperbevel gevoerd had (1).

ALBRECHT besloot den oorlog tegen de Friezen met nadruk voort te zetten. Hij magtigde
2 v. Zomermaand. 1400 FLORIS *van Borselen*, om zoo op hen als op de Hamburgers, naar het schijnt hunne bondgenooten, te kruissen (2). Vervolgens werden de Hollandsche en Zeeuwsche steden, de leenmannen, ridders, baljuws en welgeboren mannen in *Holland*, *Zeeland*, het *Sticht*
12 v. Hooim. en elders, op dezelfde wijze als twee jaren te voren, tegen den vijftienden van Oogstmaand aanstaande te *Enkhuizen* ter heirvaart beschreven, om van daar onder bevel des Hertogs of des Graven van *Oostervant* naar *Friesland* over te steken (3). De togt had echter geenen voortgang, hetzij de ongunstige uitslag der vorige krijgstogten de steden en Edelen huiverig maakte, zich met eene nieuwe uitrusting te bezwaren, hetzij de bekrompen geldmiddelen van den Hertog dit verhinderden, of wel, dewijl op geene ondersteuning in *Friesland* zelf te hopen was, waar de Schieringers den boventoon voerden en de Hollandschgezinde Edelen verdreven hadden, welke ten getale van vijftig, door den Hertog
5 v. Herfstmaand jaarwedden werden toegekend, zoo lang zij als ballingen zouden rondzwerven (4). Verhinderd de Friezen op eene eervolle wijze door de wapenen te bedwingen, trachtte ALBRECHT hen, zoo veel mogelijk, ter zee te kwellen, en gaf te dien einde onderscheidene nieuwe lastbrieven uit; zelfs blijkt, dat hij zeeroovers van elders daartoe heeft aangespoord en bezoldigd, zoo dat de Oostergoërs en Westergoërs den Koning van
19 v. Bloeim. 1401 *Engeland* verzochten, dit gespuis in de haven van *Calais* geene bescherming te verleenen, terwijl zij tevens met de Engelschen een vredeverbond sloten (5). Ondertusschen had Hertog ALBRECHT het plan gevormd, de stad *Stavoren* door twee kasteelen te versterken, om altijd eenen vasten voet en veilige haven in *Friesland* te hebben. De baljuwen van *Holland* en *Zeeland* werden herhaaldelijk aangeschreven,
23—29 v. Zomerm. de benoodigde werklieden en bouwstoffen op eenen bepaalden tijd naar *Enkhuizen* te zenden; en de steden, baanderheeren en ridders gelast een genoegzaam getal gewapenden op den aangewezen tijd ter beschikking des Hertogs te stellen (6). Doch ook

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 57. p. 317, 318. OCCO SCARLENSIS, p. 153. Den 23 v. Grasmaand 1400 was HENDRIK *van Naaldwijk* het bevelhebberschap te *Stavoren* ad interim opgedragen, *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 308.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 308.

(3) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 309—314.

(4) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 315—317. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 202—207.

(5) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 317—321.

(6) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 322—325.

hiervan kwam weinig, zoo iets. Veeleer schijnt ALBRECHT zelf op een bestand met de Friezen aangedrongen te hebben, hetwelk eerlang voor den tijd van zes jaren gesloten werd. Immers verklaren de hooge Geestelijken, Raden, Grietmans, mederegters en gemeenten van *Oostergo* en *Westergo*, dat zij den Hertoge eenen goeden, vasten en gestadigen vrede gegeven hebben, van welken de voorwaarden hoofdzakelijk hierop neêrkomen: *Stavoren* zal onder het bevel des Hertogs blijven; *ter Schelling*, *Ameland* en alle Friesche eilanden, zoowel als *Groningen*, de *Ommelanden* en allen, die tusschen de *Lemmer* en de *Wezer* wonen, zullen in den zoen begrepen zijn; 's Hertogs onderdanen mogen op geene andere plaatsen in *Friesland* varen, dan op *Harich*, *Harlingen* en *Holwerd*, en de Friezen alleenlijk op *Amsterdam*, *Hoorn* en *Enkhuizen*; de gewone regten, betrekkelijk de schipbreukelingen, moeten wederzijds in acht genomen worden; de Stavorenaars zullen door geheel *Friesland*, en de Friezen in *Stavoren* tolvrij zijn; elk zal zijne goederen vrij bezitten; de voortvlugtigen en ballingen kunnen onverlet terugkeeren en zich in het bezit hunner goederen, zoo als zij nu waren, herstellen; een vergrijp aan personen of bezittingen, zal den vrede niet breken, maar de misdadiger naar de gewoonten der plaats, waar het feit gepleegd is, beregt worden (1). Van onderwerping en gehoorzaamheid aan den Graaf van *Holland* wordt geen enkel woord gesproken.

1371—1406

1 v. Wijnm. 1401

Zoo eindigde dan tot eer der wakkere verdedigers hunner onafhankelijkheid, de vijfjarige oorlog tegen *Friesland*; een oorlog, de vreesselijkste, wat de strijdkrachten en het beleid des vijands betreft, welke dat gewest vóór den tijd des Hertogs van *Saksen*, eene eeuw later, ooit getroffen heeft; allermerkwaardigst uit hoofde van den langen duur en van de vele en verschillende gebeurtenissen, welke er in voorvielen (2). Het was een worstelstrijd, in welken een volk, dat liever vrij wilde sterven dan in dienstbaarheid leven, gelijk overal waar dit het ernstig grondbeginsel der daden geworden is, over geweld en stoffelijke overmagt gezegepraald, de schatten zijns vijands verslonden en eenen schuldenlast op hem geworpen had, dien hij door het verkoopen van erfgoederen, jaarrenten en voorregten niet konde uitdelgen.

Ongetwijfeld werd het vredesverdrag met de Friezen door den oorlog van ALBRECHT met den Heer van *Arkel* bespoedigd. Men heeft den oorsprong van dien krijg aan JAN *van Arkel* toegeschreven, dewijl hij tien jaren rentmeester van *Holland* geweest

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 327. Ofschoon deze verdragsbrief alleen van den kant der Friezen bekrachtigd, en tot nog toe geene bevestiging daarvan door den Hertog gevonden is, behoeft men echter, op goede gronden, niet te twijfelen, of dit laatste geschied zij. Zie F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 228.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 216.

1371—1406 zijnde, weigerde rekening en verantwoording af te leggen (1). Doch het blijkt onwedersprekelijk uit echte gedenkstukken, dat de Heer van *Arkel* geene tien jaren, maar slechts ruim één jaar het rentmeesterschap bekleed, en reeds in het begin van dertienhonderd vier en negentig rekening gedaan heeft, waarbij de Hertog hem zelfs nog ongeveer vierhonderd drie en veertig pond schuldig bleef (2). De Arkelsche oorlog moet derhalve in eene andere oorzaak gezocht worden. Men meent die in den haat te vinden, welken de Graaf van *Oostervant* en de Hoeksche Edelen, die nu weder aan het Hof den boventoon voerden, tegen JAN *van Arkel* hadden opgevat, dewijl hij met zoo veel ijver het vervolgen der medepligtigen aan den moord van ALEID *van Poelgeest* en WILLEM KUSER had aangeraden, en wiens aanzien en vermogen zij daarenboven steeds moesten duchten (3). Welligt heeft VAN ARKEL op het voldoen zijner schuldvordering sterk aangedrongen, of het verleenen van nieuwen onderstand geweigerd en daardoor de verbolgenheid des Hertogs opgewekt, van welke zijne vijanden gebruik maakten, om hun oogmerk te bereiken en zich van hem te ontdoen. Hoe dit zij, op last van ALBRECHT verklaarde Graaf WILLEM, de heerlijkheden des Heeren van *Arkel* in *Holland*, als *Haastrecht*, *Vlist*, *Stolwijk* en anderen ten behoeve der graaflijkheid verbeurd, en bande hem zelven ten eeuwigen dage uit *Holland* (4). VAN ARKEL was niet de man, welke dit ongewroken konde laten. Moedig, trotsch, stug en heftig van aard, had hij weleer op eigen gezag tegen zijne naburen oorlog gevoerd en zelfs zijne moeder uit het land van *Arkel* verdreven, ja, zou haar buiten haar vaderlijk erfgoed, het slot *Pirlepont* in het hertogdom *Bar*, gehouden hebben, indien zij niet in het gewaad eener melaatsche vrouw binnen den voorburg was geraakt, waarna zij de brug neder- en eene bende krijgsvolk er over liet, welke zich van het slot meester maakte (5). Steunende op zijn zwaard, aanzien en rijkdom, verklaarde hij terstond den krijg aan ALBRECHT, welke zich op het slot te *Nieuwburg* nabij *Alkmaar* bevond, en begon te gelijken tijd de vijandelijkheden. Een aanslag op de sterke grensvesting *Oudewater* mislukte hem, maar hij bemagtigde het slot te *Giessenburg* en verbrande *Werkendam* nevens eenige gehuchten in den *Alblasserwaard*. Hierna kondigde hij ook den

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 60. p. 321. WAGENAAR, D. III. bl. 344, wien BILDERDIJK, D. IV. bl. 18, even als in het beschrijven van den Frieschen krijg, getrouw volgt.

(2) V. WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 194—196.

(3) V. WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 197. Verg. hiervoor, bl. 303.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 60. p. 321.

(5) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 39, p. 305; c. 52. p. 314. *De gestis Dominor. de Arkel* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 238. GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 410.

J. W. Kaiser del. et sculps.

HET SLOT PIRLEPONT VERMEESTERD.

Graaf van *Oostervant* te *Quesnoi*, den oorlog aan. WILLEM ontving den bode vriendelijk en zond hem met de schertsende, bijtende woorden terug: »wees welgemoed, mijn vriend, gij hebt ons eene aangename tijding gebragt. Uw Heer is nu onze vijand geworden, thans staat het aan ons, wanneer wij zijn vriend willen worden." Kort daarop begaf hij zich naar *Holland* bij den Hertog. JAN *van Arkel* viel middelerwijl in den *Krimpenerwaard* waar hij grooten buit wegvoerde, en versloeg bij *Nieuwpoort* aan *de Lek* de Dordsche en Schoonhovensche poorters, welke met de landzaten hem najoegen. Doch weinig dagen later trokken de Rotterdammers en Schiedammers in het *Land van Arkel*, verwoestten de velden en keerden met aanzienlijken buit terug. Ondertusschen had Graaf WILLEM de Haarlemmers met de Kennemers, de Leidenaars met de Rijnlanders, en de Amsterdammers met de Waterlanders en Gooilanders ter heirvaart beschreven. Onder aanvoering van HENDRIK *van Wassenaar*, Burggraaf van *Leiden*, vielen zij in het gebied van *Arkel*, belegerden, doch te vergeefs, het stadje *Hagestein* en kenmerkten hunnen togt door plunderen en vernielen. Maar toen zij zich reeds gedeeltelijk tot vertrekken bij *Vianen* hadden ingescheept, werd hunne achterhoede, bestaande uit Haarlemsche en Amsterdamsche poorters, door de Arkelschen overvallen en uit donderbussen begroet, die evenwel weinig schade aanrigtten. De Leidenaars en Beverwijkers stapten weder aan land, en de aanvallers werden op de vlugt gedreven. Eerlang echter vermeesterde VAN ARKEL het stadje *Nieuwpoort* en legde het in asch (1). 1371—1406

Om den weerspannigen leenman te beteugelen, bragt nu Hertog ALBRECHT uit zijne staten een groot leger, met hulpbenden uit *Engeland*, *Kleef* en van elders versterkt, bijeen, waartoe hij op nieuw geld van de steden moest opnemen (2). Tegen den zin van Bisschop FREDERIK *van Blankenheim*, trad ook de regering der stad *Utrecht* met hem in een verbond, waarbij zij beloofde, de Hollandsche Vorsten in den Arkelschen oorlog op hare eigene kosten (*selfs gewinne ende verlies*) te helpen. De buit en gevangenen zouden onderling verdeeld worden. Indien men *Hagestein*, *Everstein* of *Leerdam* bemagtigde, moesten deze sterkten geslecht, maar de heerlijkheid *van der Leede* en *Haastrecht* aan het *Sticht* afgestaan worden, indien de Bisschop met zeven Geestelijken (*Stolen*) zijn regt van eigendom bezweren wilde. *Gorinchem* en het *Land van Arkel* zou de Hertog voor zich behouden. Zoo de veldtogt zonder eenig beslissend gevolg mogt afloopen, zou men op wederzijdsche kosten en tot bescherming der beide staten, op Stichtschen bodem bij *Everstein* eene sterkte opwerpen. De 23 en 24 v. Zomermaand. 1402

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 60, 61. p. 321. *De verm.* BEKA, bl. 317, 318. HEDA, p. 266, 267. R. SNOI, *Rer. Batav. Lib.* IX. p. 131.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 761, 763, 769.

1371—1406 geschillen, welke in vervolg van tijd tusschen *Holland* en het *Sticht* mogten ontstaan, zouden niet door de wapenen, maar naar uitspraak van goede mannen in der minne vereffend worden; doch zou het aan de stad *Utrecht* vrij staan haren Bisschop te ondersteunen, wanneer hij het eerst door *Holland* werd aangevallen, en de stad veertien dagen te voren daarvan aan den Hertog of Graaf kennis gaf. De Utrechtsche burgers zouden voortaan in het Hollandsche gebied op hunne oude tollen varen, terwijl de Hertog van al de voordeelen, welke hem in dertienhonderd vijf en zeventig waren toegekend, afstand deed (1).

Jan *van Arkel* had zich daarentegen met vele Duitsche en Geldersche Edelen verbonden. Hij droeg zijne heerlijkheid *Arkel* aan den Abt van *Mariënwaard* op en wierp zich met eene aanzienlijke magt in *Gorinchem.* Onmiddellijk werd het beleg
29 v. Zomermaand. 1402 voor de stad geslagen. Aan de noordzijde, op den Arkelschen dijk, legerden zich Hertog albrecht en Graaf willem; adolf *van Kleef* en walraven *van Brederode* met de poorters uit verschillende Hollandsche steden en vele Engelschen bezetten de oostzijde, bij den Dalemschen dijk; de Utrechtschen lagen aan de noordoostzijde op eene plaats *Twijschilt* geheeten; de Henegouwers met de Zuid-Hollanders waren aan de zuidzijde, op den Workumschen dijk en den Weerd gelegerd; en de Zeeuwen met de Friezen, nevens meer andere gewapenden sloegen zich neder aan de westzijde, op den Merwedijk en elders. Dag aan dag werden stad en slot uit groote en kleine bussen en andere werptuigen hevig beschoten, verscheidene huizen nevens den grooten toren ter neder geworpen, en vele lieden op de straten door pijlen en uit bussen gewond. De belegerden bleven den belegeraars niets schuldig, welke steeds te vergeefs de muren bestormden. Veelvuldig en bloedig waren hunne uitvallen. Eens verrasten zij de legerplaats der Zeeuwen en Friezen, sloegen hun bijna honderd man af, onder welke verscheidene Edelen waren, en keerden met boudewijn en floris *van Borselen* en andere gevangenen terug. Op eenen anderen tijd overvielen zij met gelijken uitslag de Kleefsche benden, bij welke gelegenheid walraven *van Brederode* sneuvelde. Even dapper tastten zij vervolgens de Henegouwers en Zuid-Hollanders aan, doch werden geslagen en in verwarde vlugt naar de stad teruggejaagd. Twaalf, naar anderen twee en twintig weken, had nu de belegering geduurd, en de Graaf van *Oostervant* middelerwijl de heerlijkheid van *Schoonrevoort* of *Schoonewoerd* en andere bezittingen des Heeren *van Arkel* verwoest, toen men weerzijds naar het einde begon te verlangen. Door tusschenkomst van jan *van Beijeren*, verkozen Bisschop van *Luik*, en eenige Edelen en ridders werd een verdrag, naar men zegt tegen den wil van oostervant bewerkt. Arkel moest binnen *Gorinchem* Hertog albrecht en zijne beide zonen, op

(1) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 764—769.

de knieën vergeving vragen en gedogen, dat 's Hertogs vaandel, tot teeken der overwinning een dag van het slot *Arkel* wapperde. Na het volbrengen dezer voorwaarde trok het leger af en werd ontbonden (1). 1371—1406

Het blijkt, dat dit vredesverdrag, of liever die wapenstilstand, voor den tijd van vier jaren gesloten en door ALBRECHT nevens eenige steden bezegeld, van zijnen kant of dien zijner onderdanen zeer kwalijk is gehouden geworden (2). Immers klaagt de Heer *van Arkel* over de kwellingen, welke zijne onderzaten tegen de vredesvoorwaarden aan van de Hollanders moesten verduren, en brengt nog eenige andere grieven ter kennis van den Hertog, van wien hij voldoening vordert, dewijl hij anders over hem zou »claghen ende schrijven, allen Coningen, Vorsten, Heeren, Ridderen, Knegten, steden ende allen goeden luyden (3)." Vermoedelijk werd deze klagte in den wind geslagen en gaf dit aanleiding, dat de Hertog en de Heer *van Arkel* elkander ontzegden; de Graaf van *Oostervant* althans belooft vier weken later, uit dien hoofde vrede noch bestand met VAN ARKEL te sluiten, dan met goedvinden zijns vaders (4). Het schijnt echter, dat eerst na den dood des Hertogs het krijgsvuur op nieuw ontstoken is geworden. 14 v. Zomermaand. 1403 6 v. Hooim.

ALBRECHT overleed na een bewind van zes en veertig jaren, in *den Haag* waar hij gewoonlijk zijn verblijf hield, en ook begraven werd (5). Uit zijn eerste huwelijk met MARGARETHA, dochter van LODEWIJK, Hertog van *Bryga* in *Silezië*, waren drie zonen, WILLEM, zijn opvolger, ALBRECHT, Hertog in *Beijeren* en JAN, verkoren Bisschop van 16 v. Winterm. 1404

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 62. p. 322, 323. *De Gest. Dominor. de Arkel.* p. 230. *De verm.* BEKA, bl. 318—321. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 98, 99. *Oude Holl. Div. Kron. Div.* XXVI. c. 56. A. KEMP, *Beschr. v. Gorinchem.* bl. 149—153. Sommigen stellen de belegering van *Gorinchem* in 1402, anderen in 1403, en eenigen zelfs in 1404. Het eerste jaartal is ontegenstrijdig het juiste.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 780.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 780, 781.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 781.

(5) Over den sterfdag van ALBRECHT loopen de berigten der oude schrijvers uiteen. Zie J. A LEYDIS *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 64. p. 323. *de oude Holl. Div. Kron. Div.* XXVII. c. 58. VELDENAER *Chron. v. Holl.* bl. 99. *De verm.* BEKA, bl. 321. HEDA, p. 267. Het *Chron. Magn. Belg.* p. 351, geeft het jaar 1403 op. VAN WIJN heeft in eene gelijktijdige aanteekening gevonden, dat die dag op den 16 van Wintermaand 1404 gevallen is. *Bijv. en Aanm.* op WAGENAAR, St. III. bl. 69. WAGENAAR, D. III. bl. 352 zegt, en BILDERDIJK na hem, op welk gezag is ons onbewust, dat ALBRECHT in den ouderdom van bijna zeven en zestig jaren overleed. GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 415, geeft hem een 74 jarigen ouderdom.

1371—1406 *Luik*, nevens vier dochters ontsproten; de oudste, KATHARINA, huwde met EDUARD, later met WILLEM, Hertogen van *Gelre*; JOHANNA met den Koning van *Boheme*; MARGAREET met JAN, Hertog van *Bourgondië*; en IDA, ook wel JOHANNA genoemd, met den Hertog van *Oostenrijk* (1). Bij zijne tweede gemalin, MARGARETHA *van Kleef*, had hij geene kinderen. Daarentegen liet hij verscheidene natuurlijke zonen na, onder anderen WILLEM, den eersten Heer van *Schagen*, welke het eerst de *Zijpe* bedijkte en in bruikbaar land herschiep (2). Men prijst zijne godsvrucht, maar het is bekend, wat men hieronder in de middeleeuwen verstond. Minzaamheid en regtvaardigheid worden hem toegekend, doch men zoekt te vergeefs naar daden, welke die getuigenis bevestigen, ten ware men zwakheid met het eerste, en ongepaste gestrengheid met het tweede woord wilde te kennen geven. In de eerste jaren zijns bestuurs was hij veel eer opbruisend, hevig, geweldig; en later beurtelings de speelbal van gunstelingen en vrouwen, of van zijnen zoon, welke hem in krijgsbekwaamheden overtrof en wien hij deswege de leiding zijner oorlogen overliet. Ten deele uit deze oorlogen, ten deele uit den berooiden staat der geldmiddelen bij den aanvang zijns bewinds, vloeide die geldbehoefte voort, door welke hij steeds gedrukt werd en die hem noodzaakte aan de steden groote vergunningen te verkoopen, waardoor haar aanzien en vermogen vermeerderden, hetgeen grooten invloed op de staatsregering gehad heeft, gelijk elders door ons nader zal ontwikkeld worden.

Door den zwaren schuldenlast, welken ALBRECHT achterliet, moest zijne gemalin, wilde zij haar eigendom behouden, van zijnen boedel afstand doen, of, gelijk men het naar landsgebruik noemde, dien openlijk *met den voet stooten*. Een tijdgenoot geeft van deze plegtigheid het volgende verslag. »Vrou MARGARIETE *van Cleve*, Hertog AELBRECHTS leste wijf, saliger ghedachten, vytede (deed afstand van) die erfelike goeden van *Hollant* aldus. Dair was die Bailiu, ende die Mannen, ende men maeckte dair Vierschair. Als die ghemaect was, koes die Vrou een Voecht, ende die gheerde (begeerde) Vonnes: *Of die Vrou hem also aldair ghecoren hadt tot eenen Voecht, dat hij hair verantwoirden mocht, ende recht voir hair spreken?* 't Vonnes wijsde: *Ja, tot dier Vierschair.* Dair na vraechde die Rechter: *Of dair yement yet lette?* Der Vrouwen Voecht sprak *ja*, ende seide: *Dat dair stont mijn Vrouwe van* Hollant *etc mit haren ghecoren Voechde, ende gheerde aldair te vyten* (aftestaan), *na den Recht van* Rijnlant, *alsulke erfelike goeden, als Hertoech* AELBRECHT *zaliger ghedachten, ghelaten had in sinen lesten live, sonder* (uitgezonderd) *dair sy aen verlyftocht wair, also nauwe, als sy wist, hoe sy dat doen*

(1) *Magn. Chron. Belg.* p. 351.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 64. p. 323. *Lib.* XXXII. c. 28. p. 346.

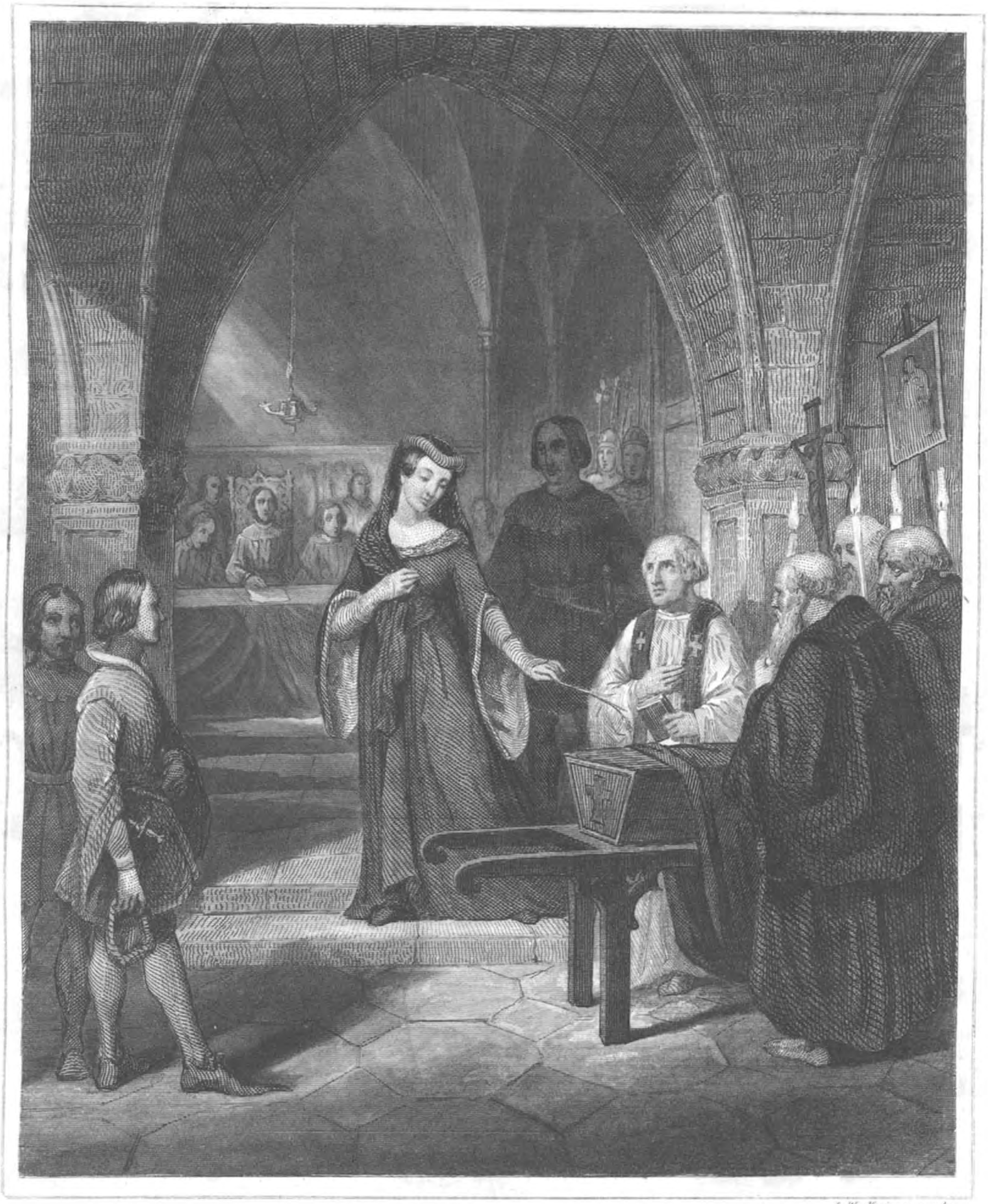

J. W. Kaiser sculp.

DE WEDUWE VAN HERTOG ALBRECHT VAN BEIJEREN
STOOT ZIJNEN BOEDEL MET DEN VOET.

soude mit recht. Die Rechter vermaende 's Vonnes. 't Vonnes wysde : *Dat sy al- dair staen soude in gheleenden cleederen, die hair niet en bestonden, ende bloet* (ontbloot) *van alre haven, die van Hertogh* AELBRECHT *ghecomen wair, ende gaen voir die bare wt* (uit), *ende sy soude hebben een halm in die hant, ende soude dat wech werpen, ende vyten, ende vertyen hair aldair* (zich aldaar verklaren af te zien van) *mit hairs ghecoren Voechts hant, alle goeden, die Hertoech* AELBRECHT *in sinen lesten live liet, sonder dair sy an verlyftocht wair, ende alles, insculT ende wtscult.* So dede die Vrouwe. Dair tenden (ten laatste) gheerde hair Voecht een Vonnes: *Of hy, als een Voecht van der Vrouwen, die goeden gevyt had, als recht was.* 't Vonnes wijsde : *Ja.* Want dat lichaem van den Edelen Prins was gebairt (op de baar gezet), ende gebrocht voir der doren van der zalen, ende sy trat voert wter zalen, ende dede so voirs. is (1). 1371—1406

De Hertogin-weduwe alzoo in geleende kleederen voor de lijkbaar haars echtgenoots tredende met een halm in de hand, welken zij wegwierp, verklaarde openlijk zijnen boedel niet te aanvaarden, en afstand te doen van al de goederen, welke hij had nagelaten, uitgezonderd die, welke aan haar verlijftogt waren. Deze vernederende plegtigheid had zich vroeger ook de weduwe van Graaf WILLEM IV getroost (2). En in

---

(1) *De Politieke Regering, Regten enz. in de stad Briel,* in V. ALKEMADE's *Besch. van den Briel,* enz. D. I. bl. 310, 311.

(2) WILLEMS, *Codex Diplomaticus,* op J. DE KLERK's *Brab. Yeest.* bl. 834. Om der merkwaardigheid wille, vinde dit stuk ter nadere opheldering van het bovenstaande, hier eene plaats. ANDRIES *van Wike*, scoutete in die Haghe in *Nort-Hollant*, ende die gemeine scepene in den *Haghe* vornoemt, verclaren dat si daer over, bi, ende mede geroepen waren in propren persone ende tegenwoordich, daer ene edele en hoghe vrouwe JEHANNE *van Brabant*, gravinne van *Hienegouwen*, van *Hollant* ende van *Zeelant* utegaende quam, uter der woninghe van der *Haghe*, die gelegen is in *Nort-Hollant*, ende buten der Utrechtse poerte ende den begripe van der selver woninghe, na der kennisse van hoers liefs heren ende mans doot WILLEMS', 's graven van *Hienegouwen*, van *Hollant* ende van *Zeelant*, daer Godt die siele af hebbe moet, ende toende haer selven daer gecleedt ende ombehanghen met alle vremder clederen, haer geleent van andere personen, ende betughede daer met goede wittachtigen oerconden, die daer op swoeren, die geheeten sijn AECHTE, COLYNS ridders wijf, KATRINE, wile SNOYEN wijf, ANNE, JANS wijf *van Artois*, ende KATRINE, JANS wijf *van Santen*, dat si in geenderhande dinge in aertrike doer haer, noch aen horen live en hadde, die toebehoren mochte den boedel van der graefscip van *Nort-Hollant* voers., noch van eneghenen anderen, also dat daer een vonnis op ghinc ter selver stede ende ter selver uren, dat si dat volcomelic geproeft hadden, ende dat si ute ghegaen ware, als si sculdich was ute te gane na der rechter ouder costume van den lande van *Nort-Hollant*, om te besittene hare duarie, ende verteech (deed afstand) aldaar met monde ende met hande alle des boedels ende alle den haven, die den boedel voreseit toebehoren mochten, ende begeerde daer mede dat men haer gehulpich ware, hoir duarie te

1371— het zelfde jaar als MARGAREET *van Kleef*, deed ook de Hertogin-weduwe van FILIPS
1406 van *Bourgondië*, schoonvader des Graven van *Oostervant*, afstand van haars mans nalatenschap, haren gordel afdoende en dien nevens hare beurs en sleutels op de doodkist leggende (1).

De dood van ALBRECHT maakte geene verandering in het staatsbestuur. Zijn opvolger had reeds verscheidene jaren deel aan het bewind gehad, en door daden en wapenfeiten
1405 zich gunstig onderscheiden. Zonder tegenkanting werd dan ook WILLEM VI in de steden gehuldigd, wier handvesten en voorregten hij tevens bekrachtigde, of vermeerderde (2). Ondertusschen woedde de tweespalt tusschen de Hoekschen en Kabeljaauwschen voort, wier wederontbranding ongetwijfeld uit het begunstigen der Hoekschen, sinds de terugkomst des Graven van *Oostervant* uit *Frankrijk*, was ontsproten. Reeds in de laatste levensjaren van ALBRECHT, had deze burgertwist tot bloedige tooneelen aanleiding gegeven. In veertienhonderd twee was JAN *van Arkel*, schout te *Dordrecht*, door een der stads Raden van het leven beroofd geworden, waaruit groote verbittering ontstaan was (3). Om dien tijd had insgelijks eene groote opschudding in *Haarlem* plaats gehad (4); en in het volgende jaar waren aldaar bij eenen geweldigen volksoploop verscheidene aanzienlijke lieden vermoord, en driehonderd poorters uit de stad gejaagd en gebannen geworden. Ook was bij die gelegenheid het slot te *Heemstede* aangetast en onder den voet gehaald. In *Amsterdam* had bij een gelijk oproer, de Priester WILLEM *Bruinszoon* het leven verloren, en drie voorname burgers, welke zich aan dat feit hadden schuldig gemaakt, waren elders op 's Graven last onthalsd geworden, en hunnen vrienden de lijken te huis gezonden (5). Te *Delft* waren zes en dertig voorname burgers, in

gecrighene, gelijc datsi hoir bewijst is, ende die letteren spreken, dier op gemaeckt sijn, ende des ware hoer ghesciet die ghene die daer tegenwordich waren, ende loveden haer te helpen na hore macht. Ghegeven in 't jaer ons Heren MCCCXLV, des vridaeghs na Sinte Lucas daghe, op den een en twintichsten dach der maent October, omtrent middagh.

(1) MONSTRELET, *Chron.* T. I. Ch. XVIII. Fo. 17. Ed. Paris, 1595: »La Duchesse MARGUERITE sa femme renonça à ses biens meubles pour la doubte qu'elle ne trouuast trop grans debtes; en mettant sur sa representation, sa ceinture auec sa bourse et les clefs, comme il est de coustume; et de ce demanda instrument a un Notaire publique, qui estoit là present."

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 2—12. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 1. p. 324.

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 367.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 775.

(5) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 64. p. 323. WAGENAAR, D. III. bl. 366. *Beschr. v. Amst.* St. I. D. II. bl. 138. Deze feiten worden op rekening der Kabeljaauwschen gesteld;

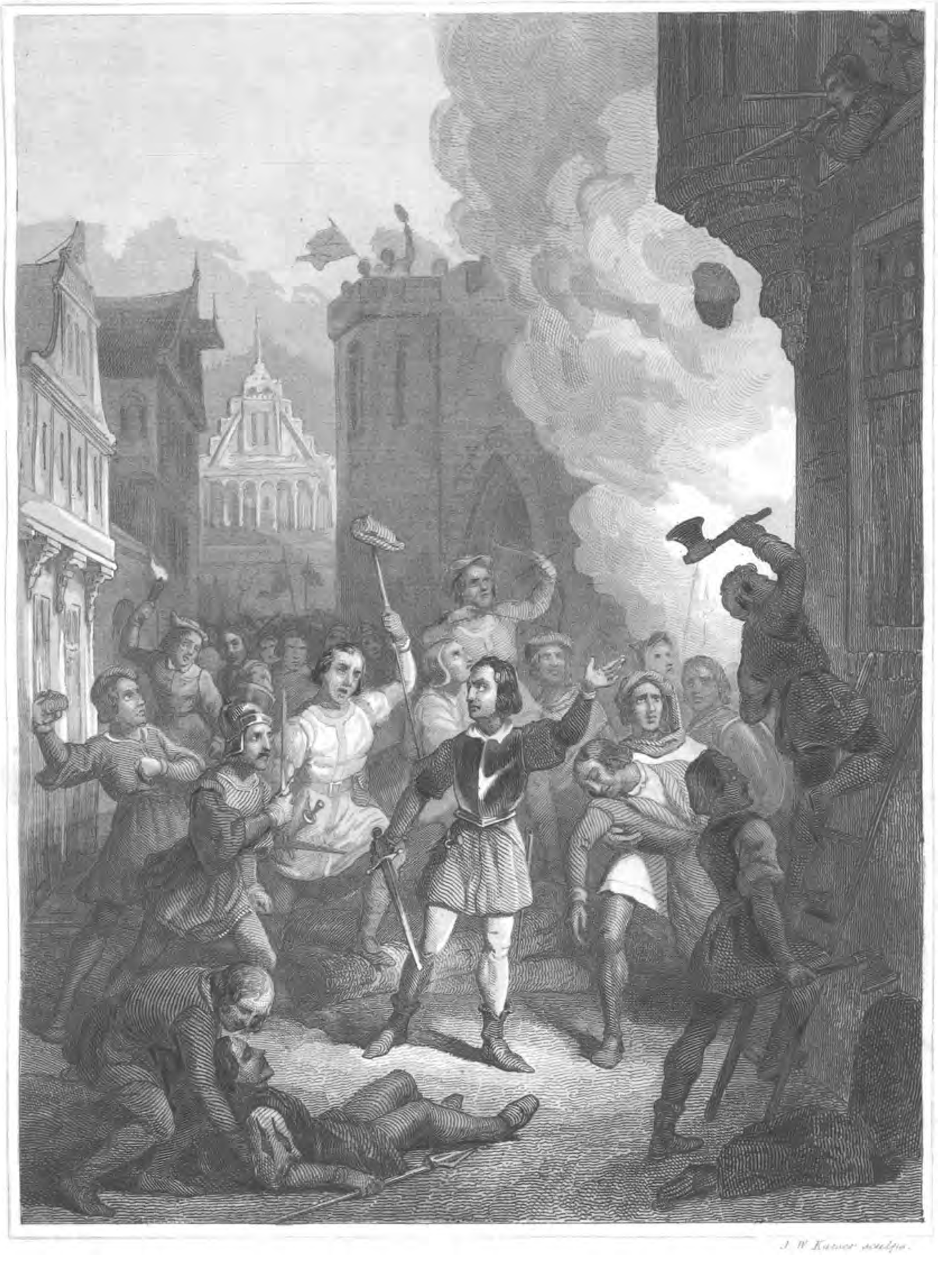

J. W. Kaiser sculps.

OPSCHUDDING TE DORDRECHT IN 1406

eene beweging van die soort om het leven gebragt (1). Hertog WILLEM, tot Graaf ge- 1371—1406
huldigd, trachtte de gemoederen te bedaren, en wel verre van thans de Hoekschen boven de Kabeljaauwschen te begunstigen en hen ter stadsregering in te dringen, waarvan men hem beschuldigd heeft (2), blijkt veeleer, dat hij beider regten en belangen onderschraagde. Althans bij de jaarlijksche verandering der regering te *Dordrecht*, 1406
welke grootendeels uit Kabeljaauwschgezinden bestond, liet hij uit voorzigtigheid of ten blijke zijner onpartijdigheid, dezelfde personen aanblijven. Doch dit was den Kabeljaauwschen niet genoeg; zij haakten naar het alleenbewind, en poogden in de stad alles naar hunnen wil te schikken. De gemeente, meest Hoekschgezind, geraakte hierdoor in beweging. Om haar in toom te houden, dreef de Kabeljaauwsche aanhang in den Raad door, dat binnen de stad eene sterkte of bolwerk opgeworpen en met bussen, kruid en eene genoegzame bezetting voorzien werd. De verbittering over zulk een dwangmiddel van eene stedelijke overheid tegen hare burgers, steeg ten top, toen op den vierden van Louwmaand veertienhonderd zeven eene bijeengevloeide menigte met een zwerm pijlen uit het bolwerk begroet werd. Aanstonds werd de sterkte bestormd en na veel bloedstorting ingenomen. De gevangen Kabeljaauwsche opperhoofden, die waarschijnlijk in FILIPS *van der Lecke*, den Baljuw en JAN SCHOONHOUT, den moordenaar van den schout VAN ARKEL, den rentmeester van *Zuid-Holland*, met twee burgemeesters en vier schepenen bestonden, werden te naauwernood, door tusschenkomst der Hoeksche regenten, aan de woede des volks onttrokken en naar *'s Heeren slote*, of de stadsgevangenis geleid. Zeven dagen later verbonden zich de voornaamste ingezetenen van *Dordrecht*, onderling de lasten en nadeelen voor hen uit dat oproer voortgesproten of nog te verwachten, elk naar zijn vermogen te helpen dragen (3). Aan eenige Kabeljaauwschen werd vervolgens onder zekere

---

waarmede wij ons vereenigen, ofschoon noch de kronijkschrijver VAN LEYDEN, noch de gedenkstukken dier dagen dit uitdrukkelijk melden. Trouwens in geen staatsstuk vóór 1428 worden de namen van Hoekschen en Kabeljaauwschen gevonden. Hiervoor, bl. 178. Tegen de getuigenis van J. A LEYDIS in l. c., meent WAGENAAR en zij, welke hem, zooals BILDERDIJK, volgen, dat deze beroeringen in 1405 zijn voorgevallen. Daar deze echter nog bij het leven van ALBRECHT plaats vonden, vervalt de redenering van WAGENAAR, D. III. bl. 366 en die van BILDERDIJK, D. IV. bl. 28.

(1) HEEMSKERK, *Bat. Arcad.* bl. 211. Uitg. v. 1729.

(2) WAGENAAR, D. III, bl. 366. BILDERDIJK, D. IV, bl. 28. TE WATER, *Vaderl. Hist. Verk.* D. II. bl. 37.

(3) Zie het verdrag van den 11 van Louwmaand 1406/7, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 45.

1317—1406 voorwaarden, vergiffenis geschonken (1). Ondertusschen had zich een nieuw stedelijk bewind gevestigd (2). Het schijnt echter, dat dit weder ontbonden werd en de burgerschap begreep zichzelve te regeren, weshalve de aanzienlijkste poorters dagelijks te rade kwamen (3). Hertog WILLEM toonde zich gebelgd, dat men geweld tegen zijne ambtenaren gebruikt had. De stad bood voorwaarden tot verzoening aan, welke na veel onderhandelen getroffen werd. Het aanstellen van een nieuw stedelijk bestuur, het bannen van twaalf Kabeljaauwschen ten eeuwigen dage uit *Zuid-Holland*, de eed van hen gevorderd, dat zij zich ooit noch op de stad, noch op een der poorters, om het voorgevallene zouden wreken, en de verzoening van ruim vijftig anderen van dien aanhang met de nieuwe schepenen, herstelden de rust te *Dordrecht*, maar maakten geen einde aan de verbittering. Immers werd de nieuw aangestelde schout, WILLEM *van Brakel*, kort daarna door JAKOB *van Kuuvre*, een der uitgebannenen, ondanks den afgelegden eed, buiten *Rotterdam* omgebragt (4).

UTRECHT. OVERIJSSEL. DRENTHE. Niet minder dan *Holland*, werd het *Sticht* in dit tijdperk door binnenlandsche twisten en buitenlandsche oorlogen gekweld. JAN *van Vernenburg* had het bisdom in eenen beklagenswaardigen toestand achtergelaten, en meer dan ooit eenen schranderen, rijk begaafden, krachtvollen Kerkvoogd op den Utrechtschen zetel noodzakelijk gemaakt (5). Er heerschte weder groote verdeeldheid onder de Kanoniken. Dadelijk na 's Bisschops overlijden, benoemde het Domkapittel den Domproost ZWEDER UTERLOO tot stedehouder (vicaris) van het *Sticht*, hetgeen echter bij de vier overige Kapittels zoo veel tegenstand ontmoette, dat de aanstelling moest ingetrokken worden. Nu werd GIJSBRECHT KOK, Kanonik van de Domkerk, tot geestelijk, en ZWEDER *van Gaasbeek* tot wereldlijk stedehouder benoemd. Maar 's anderdaags werd dit alles door de vier Kapittels vernietigd, voorwendende dat vrees hen gedwongen had, hunne stemmen bij die des Domkapittels te voegen (6). Op den dag, bepaald tot het kiezen eens nieuwen Bisschops, stegen de

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 47.

(2) Dit blijkt uit het gedenkstuk bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 47.

(3) BALEN, *Beschr. v. Dordr.* bl. 283, waar men vindt opgeteekend: »van den 22 April totten 25 September 1407, stond die Stede zonder *Scout* ende *Scepenen*, en werde *Bericht* door den *Burgermeesters*, en de *Guede Luden*, die er bijgevoecht waren, van der *Stede* wegen, dagelicx te *Rade* te comen.

(4) V. MIERIS *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 76—79, 81, 83, 85, 86, 99, 101, 130, 131.

(5) Zie hiervoor, bl. 265.

(6) V. RHIJN, op *Bat. Sacra*, D. II. bl. 373. Op welk gezag V. RHIJN dit verhaalt, is ons niet gebleken.

oneenigheden zoo hoog, dat een groot gedeelte der Kanoniken, uit vrees voor levensgevaar, naar *Deventer* vlugtte en in vereeniging met het Kapittel aldaar, in de kerk van ST. LEBUINUS den Domproost ZWEDER UTERLOO, die geene kuiperijen gespaard had, om de keuze op zich te vestigen, den mijter opdroeg (1). Men heeft reeds dezen man van geene gunstige zijde leeren kennen (2). Hij wordt daarenboven als ongeletterd, onbeschaafd van zeden, en in de godsdienstleer en kerkelijke tucht geheel onbedreven, afgeschilderd (3). Zelfs beweert men, dat hij noch lezen, noch zingen konde, om de kerkdienst waar te nemen (4). Ofschoon dit ongetwijfeld overdreven is, dewijl men volslagen gebrek aan deze eerste kundigheden in eenen Geestelijke van zijnen rang niet vooronderstellen kan, blijkt evenwel duidelijk, dat zijne hoedanigheden hem voor het bekleeden der bisschoppelijke waardigheid geheel ongeschikt maakten (5). De achtergebleven Kanoniken te *Utrecht*, welke zich reeds vroeger voor ARNOUD *van Hoorn*, Kanonik te *Keulen*, verklaard hadden, vernieuwden denzelfden dag, op welken ZWEDER UTERLOO te *Deventer* benoemd werd, hunne keuze en zonden daarvan berigt aan Paus GREGORIUS XI (6). ARNOUD *van Hoorn*, ontsproten uit het aanzienlijk adellijk geslacht van dien naam, vereenigde met eene schoone gedaante, uitstekende gaven van hoofd en hart, die echter door hoogmoed en bemoeizucht ontluisterd werden; ook schroomde hij niet den herderstaf voor het zwaard te verwisselen, wanneer zijn belang het vorderde (7). Hij bevond zich op dien tijd juist te *Rome*, waar hij over het Utrechtsche aartsdiakenschap een pleitgeding tegen ZWEDER UTERLOO voerde. Zijne verkiezing werd door den Paus goedgekeurd, en hij te *Rome* tot Bisschop van *Utrecht* gewijd. Onmiddellijk reisde hij naar het *Sticht* en werd in zijne zetelplaats, onder het vreugdegejuich des volks ingehaald. Vervolgens in het bisschoppelijk gewaad naar de *Maria*-kerk geleid, legde hij den gewonen eed af en aanvaardde met veel plegtigheid zijne hooge bediening (8).

1371—1406

9 v. Hooim. 1371

28 v. Herfstmaand.

(1) G. L. A WAVEREN in *Appendice* ad BEKAM, p. 123. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 20. p. 294. BUCHELIUS *ad* HEDAM, p. 258 (a). *Magn. Chron. Belg.* p. 347. H. BRUMANI *Res Transisal.* p. 138.

(2) Zie hiervoor, bl. 198, 202, 203.

(3) HEDA, p. 257.

(4) *De verm.* BEKA, bl. 266.

(5) V. RHIJN, aant. op *Bat. Sacra*, D. II. bl. 373.

(6) *Magn. Chron. Belg.* pag. 347, 348. G. L. A WAVEREN in *Appendice ad* BEKAM, p. 123.

(7) HEDA, p. 257. BUCHELIUS ad eundem, p. 258 (b).

(8) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 20. p. 294. *Magn. Chron. Belg.* p. 348.

1371—1406 Terstond maakte de nieuwe Kerkvoogd het zich tot pligt, het *Sticht* uit den verwarden staat, in welken het gezonken was, op te heffen en de goederen door zijnen voorzaat verpand, onder het bisschoppelijk bewind terug te brengen (1). Tot borg voor de schuld, welke uit het gevangen nemen van JAN *van Vernenburg* was ontsproten (2), nam hij ZWEDER *van Gaasbeek*, tweeden zoon des Heeren van *Abcoude*, en schonk hem uit dien hoofde, onder zekere bepalingen, het slot *Vreeland* (3). Spoedig waren de geldmiddelen in zulk eenen gunstigen staat gebragt, dat de Bisschop de Hertogin-weduwe van *Kleef*, MACHTELD *van Gelre*, in hare aanspraken op het bewind van *Gelre* met nadruk tegen WILLEM *van Gulik* konde ondersteunen, en hem de steden *Elburg*, *Harderwijk* en *Hattem* tot onderpand van vijf en twintig duizend oude schilden door haar werden afgestaan (4). Meer dan deze krijg, welke te gunste van WILLEM
1372—1375 *van Gulik* eindigde, bragt de oorlog met de Hollanders betrekkelijk *Vreeland* het *Sticht* voordeel aan, dewijl dit slot onder het bisschoppelijk bewind terugkeerde (5). Men meent, dat de stad *Utrecht* de gelden daarop door VAN GAASBEEK voorgeschoten, naderhand grootendeels voldaan heeft; zij stelde althans in het vervolg, met goedvinden van den Bisschop, aldaar den slotvoogd aan (6).

1375 Naauwelijks was de Hollandsche krijg geëindigd, toen ARNOUD *van Hoorn* zich gedrongen zag, de wapenen tegen HERBERN *van Putten*, eenen weerspannigen Stichtschen leenman, op te vatten. Deze stamde af uit een hoog adellijk geslacht en hield zijn verblijf op de voorvaderlijke hofstad *Oud-Putten*, tusschen *Elburg* en *Oosterwolde* gelegen, een uitgestrekt eigen goed, waar hij al de hooge heerlijke regten uitoefende. Bovendien was hij in het bezit van het sterke slot *Puttenstein* tusschen *Oldebroek* en *Wesop*, aan hetwelk aanzienlijke regten verbonden waren en dat den geheelen omtrek beheerschte. Vertrouwende op zijne magt, trotsch op zijn vermogen en bedwelmd door weelde, kenden zijn moedwil en brooddronkenheid geene grenzen. Hij noemde zich «*Gods vriend en allemans vijand*,» en »wist," naar de getuigenis eens ouden schrijvers, »van dartelheid niet wat te doen." *Kampen*, *Harderwijk* en *Elburg* werden door zijne geweldenarijen dikwijls tot weerwraak gesard, waardoor die geheele landstreek een tooneel van verwoesting opleverde. De tienden van

(1) SUFFRIDUS PETRUS in *Appendice ad* BEKAM, p. 145.

(2) Zie hiervoor, bl. 263.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 20. p. 294. Verg. hiervoor, bl. 295.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. IV—XXVIII.

(5) Zie hiervoor, bl. 295—297.

(6) KOK, *Vaderl. Woordenb.* D. XXX, bl. 34.

Kamperveen, welke hij van den Utrechtschen Bisschop in leen hield, liet hij niet slechts met de uiterste gestrengheid invorderen, maar hij kwelde daarenboven de ingezetenen, onderdanen van het *Sticht*, door allerlei knevelarijen en onregtvaardigheden. Bisschop ARNOUD weigerde deswege in dertienhonderd drie en zeventig den overmoedigen Ridder, welke zich te *Zwol* bij hem vervoegd had, de verzochte bevestiging in dit leen, zonder voorafgaande voldoening voor de aangedane beleediging en de toegebragte nadeelen. HERBERN *van Putten* wilde hierin niet bewilligen, maar trachtte door tusschenspraak van twee schepenen van *Kampen*, welke zich juist te *Zwol* bevonden, zijnen leenheer te bewegen, de zaak aan de beslissing der steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwol* te onderwerpen. De Kerkvoogd echter bleef op onvoorwaardelijke voldoening zoo sterk aandringen, dat HERBERN in woede opstoof en hevig verbolgen de stad verliet. Thans was hij slechts bedacht, om zijne wraak op den Bisschop te koelen. Hij poogde met de stad *Kampen*, die zich gekrenkt gevoelde, dat ARNOUD *van Hoorn* de voorgeslagene bemiddeling harer schepenen verworpen had, een verbond tegen dien Kerkvoogd te treffen, dit aandringende door de verzekering, dat hij zijne sloten den Graaf van *Holland* opgedragen en onder diens bescherming gesteld had. Hierin slaagde hij in zoo verre, dat men wederzijds beloofde, elkander niet onverwachts of ongewaarschuwd met de wapenen aan te vallen. Hoe weinig zulk een verdrag ook beteekende, meende HERBERN echter zich aan de zijde van *Kampen* genoegzaam verzekerd te hebben en hervatte, zonder zich om de leenpligten te bekommeren, zijne vorige geweldenarijen in de nabuurschap en in het bijzonder tegen de bewoners van *Kamperveen*. Het gebeurde eens bij dergelijke gelegenheid, dat de langgetergde Kamperveners, na eene bloedige schermutseling, negen zijner mannen nedervelden. Hierover ten uiterste verbitterd, zond hij dadelijk klaagbrieven aan de naburige Heeren en steden, hunne hulp inroepende tegen de Kampenaars, welke hij, ondanks hunne tegenverzekering, voor de aanleggers hield en die daardoor het aangegane verdrag geschonden hadden. Meer dan vijftig Heeren en Edelen, bijna alle reeds met den Hertog van *Gulik* tegen den Bisschop in de wapenen, schaarden zich aan zijne zijde en zonden aan de stad *Kampen* ontzegbrieven, welke ongeveer dus luidden. »Gij Schepenen en Raden van *Kampen* zult weten, dat gij vijanden van den edelen Ridder HERBERN *van Putten* geworden zijt, uit zake der Kamperveners wier Heeren en Beschermers gij zijt. Om het onregt dan dat gij Heer HERBERN hebt aangedaan, willen wij GIJSBERT *van Bronkhorst*, LODEWIJK *van Ripperscheyt*, HENDRIK *van Homoet*, Heer van *Salmander*, Ridders; ARNOUD *van Hoemen*, WILLEM *van Steenbergen*, WILLEM *van Baer*, HENDRIK *van Hunnep*, JAN MOLHELLER, WOUTER *van Dannen*, JAN *de Drijver*, DIRK WITTEBOLLE en HENDRIK VOEGEL, Knapen, u toonen, dat de Heer van *Putten* ons liever is, dan gij en uwe geheele burgerij het zijt, en dat wij onze eer tegen u mannelijk willen verdedigen en beschermen." Terstond vielen zij

1371—1406

1371—1406 de burgers van *Kampen* en de onderdanen van het *Sticht* vijandig aan, en verontrustten uit het slot *Puttenstein* door gedurige strooptogten de omliggende landstreek (1).

Ondertusschen had *Kampen* zijne bondgenooten, de steden *Deventer* en *Zwol*, zelfs de stad *Lubek* als hoofd der Hanze, van de toedragt der zaken kennis gegeven en het wederregtelijk gedrag van HERBERN opengelegd. Hij en zijne broeders DIRK en PELGROM *van Putten* werden bij klokgelui voor vredebrekers en rustverstoorders verklaard, hun het regtsgebied der stad verboden en hunnen helpers ontzegbrieven toegezonden. Sommige van deze laatsten verzoenden zich later met de stad *Kampen* en beloofden in den krijg de onzijdigheid te bewaren. De Bisschop van *Utrecht*, evenzeer door den woelzieken HERBERN getergd en uitgedaagd, schoot de wapenen aan en begaf zich naar *Kampen*, waar hij met den Raad overeenkwam, het slot *Puttenstein* te belegeren en na de verovering tot op den grond te slechten. Hij zou voorts bewerken, dat *Kamperveen* weder aan de regte hand kwam, en geen vrede of verdrag met HERBERN sluiten, zonder toestemming der burgers van *Kampen*, wier belangen hij
15 v. Zomermaand. 1375 als de zijne zou behartigen. In gevolge dezer overeenkomst werd door de Kampenaars, onder het bevel van twee raadsleden, het beleg voor het slot geslagen en spoedig met het beuken der muren door de stormbokken en het werpen van ontzaggelijk groote steenen, een aanvang gemaakt. HERBERN bestuurde zelf de verdediging en bood dapperen tegenstand. Zijne bondgenooten rukten inmiddels aan, om hem te ontzetten, doch werden door twee honderd ruiters en even zoo veel voetknechten, welke de Bisschop van *Utrecht* ten behoeve der belegeraars had afgezonden, teruggeslagen en in teugel gehouden. Hoewel van alle hoop op ontzet beroofd en ondanks de verwoestingen, welke de stormtuigen aanrigtten, hield HERBERN zes weken moedig stand, toen hij, door gebrek aan levensmiddelen tot het uiterste gebragt, genoodzaakt was zich over te geven. Hij werd geketend naar *Kampen* gevoerd, en sloot daar
15 v. Oogstmaand. met den Bisschop en den Raad dier stad een verdrag, waarbij hem genade en even als de overige gevangenen wederzijds, de vrijheid geschonken werd; daarentegen moest hij gedoogen, dat *Puttenstein* met den grond gelijk gemaakt werd, en zich verbinden, noch op dat erf, noch ergens op een mijl afstands van *Kampen* ooit eenige schans of sterkte aan te leggen (2). Twee jaren later herstelde Bisschop ARNOUD *van Hoorn* de

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 302, 303, 304, 305. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 156, 157. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXI—XXIII. *Overijss. Alm.* voor 1838, bl. 104—110.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 27, p. 300. HEDA, p. 258. SUFFRIDUS PETRUS *in Appendice ad* BEKAM, p. 145. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 307. SLICHTENHORST,

Kampenaars en Kamperveners in het bezit hunner landen, welke HERBERN met geweld zich had toegeëigend (1). De trotsche Ridder overleefde slechts weinige jaren op het slot *Oud-Putten* zijne vernedering. Hij liet eene eenige dochter na, welke met een harer hofknapen, PELGROM DE VOS, van *Steenwijk* of *Vollenhove* oorspronkelijk, huwde, waardoor de aanzienlijke goederen van *Putten* aan het geslacht der DE VOSSEN gekomen zijn (2). 1371—1406

Na het bedwingen des Heeren van *Putten*, moest Bisschop ARNOUD tegen een anderen onrustigen Edelman, SPLINTER *van Loenersloot*, die het *Sticht* door zijne strooptogten gedurig kwelde, het zwaard opvatten. Ondersteund door de Heeren van *Gaasbeek*, van *Abcoude*, van *Vianen* en vele andere Ridders en knapen, bragt hij hem tot onderwerping en veroverde zijn slot (3). Ondertusschen was door den dood van JAN *van Arkel*, de Luiksche bisschopszetel ledig geworden (4). Paus URBANUS VI benoemde ARNOUD *van Hoorn* tot opvolger en stelde FLORIS *van Wevelichoven*, Bisschop van *Munster* en vroeger Kanonik van *Keulen*, tot Bisschop van *Utrecht* aan. Doch ARNOUD wenschte bij den Luikschen, ook in het bezit van den Utrechtschen stoel te blijven, te meer, dewijl het kapittel van *Luik*, EUSTACHIUS *van Rupefort* tot Bisschop gekozen had, en hem alzoo welligt die zetel ontgaan konde. Hij bezette althans de sloten en vestingen van het *Sticht* met krijgsvolk; en toen zijne vrees verdwenen was, wilde hij evenwel aan FLORIS *van Wevelichoven* het *Sticht* niet inruimen, dan onder voorwaarde, dat hij nog één jaar de inkomsten daarvan zoude trekken. De Heeren van *Abcoude*, van *Vianen* en andere Stichtsche Edelen spanden met hem zamen en weigerden den nieuwen Bisschop te erkennen, wien het eerst na verloop van een jaar gelukte door hulp der Heeren van *Arkel* en van *IJsselstein*, zich in zijnen zetel te vestigen (5). Het komt ons niet onwaarschijnlijk voor, dat de Gunter- 1378 7 v. Slagtmaand 1379

Geld. Gesch. B. VIII. bl. 158. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXIII, XXIV. *Overijss. Alm.* voor 1838, bl. 110—113.

(1) *Overijsselsche Alm.* voor 1838, bl. 113.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 307. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 158. V. SPAEN, *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. IV. bl. 193.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 30. p. 301. HEDA, p. 258 et BUCHELIUS ad h. l. p. 259. G. L. A WAVEREN *in Appendice ad* BEKAM, p. 125.

(4) Zie hiervoor, bl. 262.

(5) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 32. p. 302. *Magn. Chron. Belg.* p. 349—351. G. L. A WAVEREN et SUFFRIDUS PETRUS in *Appendice* ad BEKAM, p. 125, 126, 146. HEDA, p. 258, 259. ARNOLD DE BEVERGERNE noemt dezen Bisschop: FLORENS WEVELINCKHOF. *Chron. Monasteriense* in MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 52.

1371—1406 21 v. Lentemaand. 1380 lingen zich tegen hem verklaard hadden en om deze reden kort daarop met vrouwen en kinderen uit de stad *Utrecht* verdreven werden (1).

Aanstonds bepaalde Bisschop FLORIS zijne zorgen tot het herstel der geldmiddelen, welke ARNOUD *van Hoorn* door de Geldersche en Hollandsche oorlogen en het willekeurig innen van een jaar inkomsten van den staat, wederom in eenen verwarden toestand gebragt had. Spoedig zag dan ook het *Sticht* zich van den schuldenlast ontheven, en weder grootendeels in het bezit der verpande sloten en ambachten (2). Niet minder beijverde hij zich, om de woelzieke Edelen en de adellijke röovers, welke het bisdom in dien tijd geweldig teisterden, aan het gezag der wetten te onderwerpen. De Utrechtsche Kerkvoogden hadden sinds Bisschop JAN *van Diest*, zich de oppervoogdij over de vrije goederen der abdij *Essen*, welke in *Salland* gelegen waren, aangematigd en de regten der abdis aanmerkelijk ingekort. Dit had aanleiding gegeven tot het voeren van een twistgeding tusschen ARNOUD *van Hoorn* en de abdis, welke in het volle genot harer regten wilde hersteld worden. Ofschoon de Paus, aan wiens beslissing het geschil werd onderworpen, ter gunste van de abdis uitspraak deed, weigerde evenwel de Bisschop zich daaraan te onderwerpen. Hij werd deswege in den ban gedaan, maar bleef niettemin vrijmagtig over deze goederen beschikken, wier bewoners en bezitters hij met ongewone belastingen en hoofdgelden bezwaarde (3). De Ridder EVERT *van Essen* heerschte ondertusschen als onafhankelijk Heer op het sterke kasteel *Eerde* in het landgoed van dien naam, eene zoogenaamde vrij-hoeve der abdij van *Essen* in de nabijheid van *Ommen* en het dorp *den Ham*. Hij roofde en plunderde naar welgevallen in de omstreken en zijn slot onwinbaar achtende, tartte hij daar openlijk de magt des Bisschops uit. *Kampen* had met hem een verdrag aangegaan en daardoor weinig van zijne strooptogten te vreezen, maar ook tevens zich de handen gebonden, om in het verbond van *Deventer* en *Zwol* met Bisschop FLORIS tegen hem te treden. Beide steden sterkten den Utrechtschen Kerkvoogd met eene talrijke gewapende magt, bij welke de strijdkrachten der Heeren van *Egmond*, van *IJsselstein* en van den Jonkheer *van Arkel* zich voegden. Met dit vereenigd leger sloeg FLORIS *van Wevelicho-*
3 v. Bloeimaand. *ven* het beleg voor het kasteel *Eerde*, alwaar VAN ESSEN zich toen niet bevond. Na eene belegering van meer dan drie weken, in welke al wat de krijgskunst dier
28 v. Bloeimaand tijden vermogt in het werk was gesteld, moest de bezetting zich onder beding van lijfsbehoud overgegeven. Het kasteel werd ten gronde toe geslecht. EVERT *van Essen*

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 33, p. 303.

(2) G. L. A WAVEREN in *Appendice* ad BEKAM, p. 126. *De verm.* BEKA, bl. 278, 279. HEDA p. 259.

(3) *Overijss. Alm.* voor 1839, bl. 167—175.

verzoende zich daarna met den Bisschop, die hem in genade aannam (1). Nog in het-zelfde jaar verwoestte de Bisschop drie andere roofsloten, en maakte door eene gestrenge regtspleging zijnen naam voor elken boosdoener verschrikkelijk (2). 1371—1406

Met niet minder kracht en waardigheid handhaafde zich de wakkere Kerkvoogd tegen REINOUD *van Vianen*, welke door den tegenpaus CLEMENS VII te *Avignon* op den Utrechtschen zetel, ofschoon die reeds bezet was, verheven werd. REINOUD vond den meesten steun bij zijnen broeder GIJSBERT *van Vianen*, welke het slot *te Gooi* in zijne magt had en daaruit het omliggende land verontrustte, terwijl hij zich tevens van de bisschoppelijke tienden trachtte meester te maken. FLORIS *van Wevelichoven* belegerde spoedig het slot *te Gooi;* de Heeren van *Vianen* werden bedwongen en eerlang door tusschenkomst der regering van *Utrecht*, in de kerk te *Jutphaas* met hem verzoend. Zij moesten beloven, zich tegen Paus URBANUS VI, noch tegen Bisschop FLORIS ooit weder te verzetten, steeds goede trouwe Stichtsmannen te blijven, en voortaan alle verbindtenis met CLEMENS VII te vermijden (3).

Onverpoosd ging de Bisschop voort met het inwendig verbeteren van het *Sticht* in welks voorregten, vroeger daaraan door het Rijk geschonken, Keizer WENCESLAUS hem bevestigde (4). Bovenal was hij ijverig in het beteugelen der magtige en hebzuchtige Edelen. Hij daagde GIJSBERT *van Abcoude*, welke zich het hoogste regtsgebied in zijne heerlijkheden had aangematigd, voor zich te *Utrecht* en dwong hem tot onderwerping. Even zoo noodzaakte hij SPLINTER *van Loenersloot*, die zich weder tegen het bisschoppelijk gezag had vergrepen, tot teruggave van hetgeen hij den Stichtenaren afgeperst of ontroofd had, en nam hem niet in genade aan, dan na de plegtige

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 33. p. 303. G. L. A WAVEREN in *Appendice* ad BEKAM, p. 126, 127. *De verm.* BEKA, bl. 279. HEDA, p. 259. H. BRUMANI *Res Transisal*, p. 143. DUMBAR, *Kerk. en Wereldl. Deventer*, D. I. bl. 558. *Overijss. Alm.* voor 1839, bl. 173—177. NIJHOFF's *Bijdrage*, D. I. bl. 213. Het sprookje door eenige dezer schrijvers medegedeeld, dat het houtwerk van het kasteel *Eerde* zoo hard en stevig was, dat men het niet konde slopen, en nadat het deswege aan de vlammen was overgegeven, nog eene geheele maand lang brandde, stelt zeker het geloof op eene te gestrenge proef.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI, c. 33, p. 303. G. L. A WAVEREN in *Appendice ad* BEKAM, p. 227. *De verm.* BEKA, bl. 280. HEDA, p. 259.

(3) G. L. A WAVEREN *in Appendice ad* BEKAM, p. 127. HEDA, p. 259. *De verm.* BEKA, bl. 280.

(4) HEDA, p. 260.

1371—1406 verzekering, dat *Loenersloot* ten alle tijde voor den Bisschop van *Utrecht* zoude
21 v. Herfstmaand. 1385 openstaan (1). Met meer moeite moest HENDRIK *van Montfoort* gebreideld worden. *Montfoort*, een sterk slot in elfhonderd zes en vijftig door Bisschop GODFRIED *van Rhenen* aan de linkerzijde des *IJssels* tegen de Hollanders opgeworpen, had zijne bijzondere Heeren, welke het hooge regtsgebied binnen en om de stad *Montfoort* uitoefenden (2). Hierover was reeds tusschen Bisschop ARNOUD *van Hoorn* en HENDRIK *van Montfoort* twist ontstaan. Terwijl de een beweerde, dat de Heeren van *Montfoort* sinds honderd jaren dit regtsgebied van de Bisschoppen en van de stad *Utrecht* in leen ontvangen en bezeten hadden, ontkende dit de ander, welke daarenboven den Heer van *Montfoort* beschuldigde, dat hij zich van de kerkelijke tienden en eenige bijzondere burgereigendommen had meester gemaakt, waarvoor hij voldoening eischte. HENDRIK wilde het pleit naar 'slands, of naar 's Keizers regt onderzocht en beslist hebben; dit weigerde de Bisschop, welke het aan de uitspraak des algemeenen kapittels wenschte te onderwerpen, waarin de Heer van *Montfoort* geen genoegen nam, die zich openlijk daar tegen verklaarde en klaagde, dat men hem regt weigerde (3). ARNOUD *van Hoorn* werd op dat tijdstip van den Utrechtschen zetel naar *Luik* geroepen, en moest het eindigen der onvoltooide zaak aan zijnen opvolger overlaten, die thans besloot haar met het zwaard te beslechten. Hij trok met eene talrijke
13 v. Lentem. 1387 magt voor *Montfoort* dat van alle zijden werd ingesloten. Ruim zestien weken lang had de bezetting met den onversaagdsten moed het geweldig en veelvuldig bestormen afgeslagen, toen men door tusschenkomst van den Luikschen Bisschop, oom van de gemalin des Heeren van *Montfoort*, met elkander in onderhandeling trad en het beleg opgebroken werd (4). Heer HENDRIK moest met twintig zijner mannen bloots-hoofds den Bisschop de sleutels van stad en slot aanbieden en hem vergiffenis smeeken, hetgeen ook al de ingezetenen boven de twaalf jaren knielend zouden verrigten. Voorts moest hij met vierentwintig zijner gezellen als gijzelaar te *Utrecht* blijven, tot hij het verdrag, hetwelk door den Bisschop van *Luik* zou ontworpen worden, bezegeld had, en zoo lang zouden de banieren der steden *Utrecht* en *Amersfoort* op zijn slot wapperen. Bij dit verdrag moest hij verklaren, dat hij noch zijne voorza-

(1) G. L. A. WAVEREN in *Appendice* ad BEKAM, p. 128. HEDA, p. 295. *De verm.* BEKA, bl. 281, 282.

(2) *Hist. v. 't Utr. Bisdom*, D. II, bl. 255

(3) *Hist. v. 't Utr. Bisd.*, D. II, bl. 277—280.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 38. p. 305. G. L. A WAVEREN in *Appendice* ad BEKAM, p. 128. HEDA, p. 259.

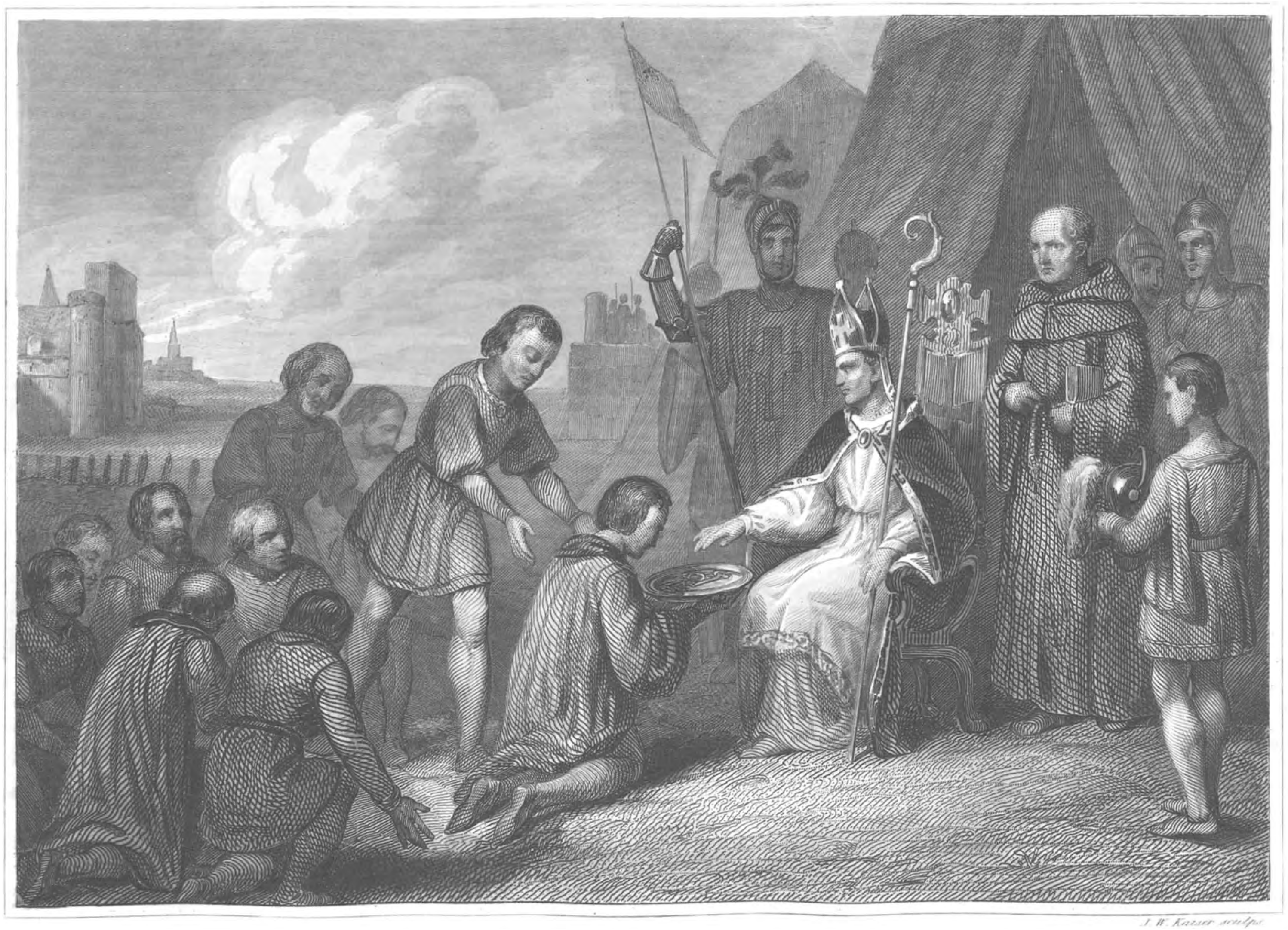

J. W. Kaiser sculps.

ONDERWERPING VAN HENDRIK VAN MONTFOORT.

ten hoog geregt en hooge heerlijkheid in het *Sticht* bezeten hadden, en dit ook tegenwoordig niet bezaten, dat de Bisschop alle zaken daartoe in *Montfoort* behoorende, zou beregten; dat hij en zijne nakomelingen zich uit dien hoofde, niet Heeren, maar Burggraven van *Montfoort* zouden noemen, welk slot en stad hij en zijne nazaten van den Bisschop van *Utrecht* in leen zouden ontvangen, voor wien beide te allen tijde open en te dienste zoude staan; eindelijk, dat hij en zijne nakomelingen goede en getrouwe Stichtsluiden zouden zijn en blijven. Dit alles, met eenige andere punten, door welke het gezag der Burggraven van *Montfoort* aan banden werd gelegd, moest HENDRIK voor zich en voor zijn nageslacht bezweren en onder verbeurte van al zijne Stichtsche goederen, beloven getrouwelijk te onderhouden. Dit verdrag werd door hem nevens verscheidene Ridders en poorters van *Montfoort* onderteekend en bezegeld, en alzoo de verzoening met den Bisschop voltooid (1). Deze maakte eerlang van zijne regten gebruik, toen hij zekeren moordenaar uit *Montfoort* naar *Utrecht* voeren en aldaar het hoofd over de voeten liet leggen (2). Het beteugelen der wederspannige Heeren had ondertusschen de geldmiddelen des Bisschops uitgeput. Tot bestrijding der onkosten van den Montfoortschen oorlog was hem door de stad *Utrecht* vijfduizend pond voorgeschoten. Ook hadden verschillende andere plaatsen zijns gebieds hem ter bedwinging der inlandsche twisten, met geld en wapenen ondersteund. Bijzonder had *Bunschoten* in dit opzigt zich onderscheiden, en uit dien hoofde eenige belangrijke voorregten van hem ontvangen (3). Dit geldgebrek was waarschijnlijk de reden, dat hij zich niet in buitenlandsche oorlogen wikkelde, ja zelfs geen deel nam in den krijg tusschen JAN *van Arkel* en den Heer van *Vianen* en *Ameide*, ofschoon die ten deele bij, ten deele in het *Sticht* zelf gevoerd werd. Wederzijds berokkende men elkander veel leeds met rooven, branden, vangen en doodslaan. VAN ARKEL legde het dorp *Ameide* in de asch en belegerde het slot. De burgzaten verdedigden zich dapper, tot dat WILLEM, Graaf van *Oostervant*, een wapenstilstand van twee jaren bewerkte, onder voorwaarde, dat het slot *Ameide* en al zijn toebehooren voor zestienduizend Rijnsche guldens in handen des Heeren van *Arkel* zou overgaan, doch bij teruggave dezer gelden binnen twee jaren, in het bezit des Heeren van *Vianen* terugkeeren. Naauwelijks was het bestand ten einde geloopen, toen eene gewapende menigte poorters van *Gorinchem* in het land van *Vianen* viel, plunde-

1371—1406

Oogstm. 1387

1388

(1) *Hist. v. 't Utr. Bisdom*, D. II. bl. 280—283, waar het oorspronkelijk verdrag wordt medegedeeld, van hetwelk J. A LEYDIS en G. L. A WAVEREN in l. c. slechts den hoofdinhoud opgeven.

(2) HEDA, p. 259. G. L. A WAVEREN *in Appendice* ad BEKAM, p. 129.

(3) Zie *Divers.* FRED. DE BLANKENHEIM, bij GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. I. bl. 172.

1371—1406 rende en verwoestende wat zij ontmoette. De Heer van *Vianen* trok haar met al zijne magt tegen. In *Lakerveld* geraakte men handgemeen; de Gorinchemmers werden geslagen, en het losgeld hunner gevangenen stelde den Heer van *Vianen* in staat, zijn verpand kasteel en heerlijkheid in te lossen. Hierop werd een zoen getroffen 1390 en aan dezen vernielenden krijg een einde gemaakt (1).

Bisschop FLORIS *van Wevelichoven* ging inmiddels onvermoeid voort met het herstellen der rust en het handhaven van zijn gezag in het *Sticht*. Ondersteund door de steden *Deven-* 1391 *ter*, *Kampen* en *Zwol*, vatte hij de wapenen op tegen den Ridder EVERT *van Ulft*, wien hij echter eerst na twee jaren tot een verdrag konde noodzaken (2). Met de uiterste zorg bleef hij steeds waken voor de veiligheid en de belangen zijner onderdanen. Twee gasten, welke nabij *Rhenen* eenen poorter van die stad hadden aangerand, waren op het toeschieten des volks, naar het huis *ter Horst* geweken, hetwelk de Heer van *Vianen* weleer van Bisschop JAN *van Vernenburg* gepand had. Terstond trok FLORIS derwaarts en eischte de gezellen op, doch de voogd, THOMAS MULAART, weigerde hen uit te leveren. De Bisschop besloot nu zich met geweld van hen meester te maken, waarop de bezetting, die slechts uit vier mannen en zoo vele vrouwen bestond, hem tegen 24 v. Zomermaand. 1392 voldoening der gelden, welke MULAART op het slot voorgeschoten had, *ter Horst* overleverde, hetwelk op deze wijze weder onder het bisschoppelijk bewind terugkeerde. De beide gezellen werden gekerkerd, doch ontsnapten later door de vlugt (3). Zoo zag zich dan eindelijk Bisschop FLORIS in het gerust bezit van het *Sticht* gevestigd en zijn hoog gezag alom, behalve in het gebied van het St. Jans Kapittel en in de stad *Utrecht*, geëerbiedigd. *Salland* en *Twente* echter had hij, om welke reden is onbekend, aan den Hertog van *Gelre* verpand, welke er ambtenaren uit zijne onderzaten aanstelde, die echter verpligt waren de steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwol* te beloven, dat zij hun ambt getrouw bedienen en het landregt handhaven zouden (4).

4 v. Grasm. 1393 Niet lang genoot Bisschop FLORIS de vruchten zijner onvermoeide en weldadige pogingen. Hij overleed op het door hem gestichte of herbouwde slot *Hardenberg* in *Overijssel* na een bewind van dertien jaren, en werd met de opregtste droef-

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 39, p. 305. G. L. A WAVEREN *in Appendice* ad BEKAM, p. 129. A. KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 124—128.

(2) REVIUS, *Daventr. Illustr.* p. 86, 87.

(3) G. L. A WAVEREN *in Appendice* ad BEKAM, p. 130.

(4) *Overijss. Chron.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 339. REVIUS, *Daventr. Illustr.* p. 86. Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LXXX.

heid in de Domkerk te *Utrecht* begraven (1). Immers verloor het *Sticht* in hem een ijverigen en spaarzamen Regent, die met standvastigen moed zijn eenig doel, de herstelling en bevordering van de welvaart des volks, doorgezet en grootendeels gelukkig bereikt had. Slechts daarom en niet om uitbreiding van grondgebied, gelijk zoo vele zijner voorgangers en navolgers, had hij de wapenen opgevat en zich den naam eens bekwamen krijgsmans verworven. De vervreemde sloten waren bijna alle door hem ingelost, de vervallene burgen hersteld, nieuwe sterkten aangebouwd, veiligheid en rust in den staat teruggeroepen, en de geldmiddelen op eenen beteren voet gebragt geworden (2). Met zijne toestemming was door eenige kweekelingen van GEERT GROOTE, Broeders des Gemeenen Levens genoemd, in dertienhonderd zes en tachtig te *Windesheim* of *Winsem*, in het kerspel van *Zwol*, op eenen heuvel, welke voor het IJsselwater beveiligd was, het beroemde Augustijner klooster van dien naam gesticht, welks kerk met onderscheidene andere geestelijke gebouwen, de Wij-bisschop van *Utrecht*, HUBERT, Bisschop van *Yppuse*, had ingewijd (3). Het klooster *Mariëndaal* bij *Arnhem*, en dat van *Eemstein* buiten *Dordrecht* waren ook in zijnen tijd gebouwd (4). Men roemt zijn verstand, zijne wetenschappelijke en godsdienstige kennis, maar bovenal zijne godsvrucht naar den geest van dien tijd. Dagelijks las hij zielmissen (*Vigilien*), en op de vraag, waarom hij zich daarmede vermoeide, was het antwoord: «Moet dan een goed herder niet voor zijne schapen zorgen? En zoo ja, waarom maakt gij dan aanmerking, dat ik mijne pligten vervul (5)?" Evenzeer overeenkomstig de begrippen dier eeuwen, prees men 's Bisschops ijver voor het geloof, toen op zijn bevel omstreeks het jaar dertienhonderd tachtig het lijk van eenen zoogenaamden ketter, MATTHEUS LOLLARD, welke waarschijnlijk dien naam voerde dewijl hij tot de Waldenzen behoorde, die ook Lollards genoemd werden, opgegraven, voor het bisschoppelijk paleis verbrand en de asch in de stadsgrachten gestrooid werd (6). Niet minder dan zijne vroomheid, verheft men zijne ijverige handhaving 1371—1406

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI, c. 45. p. 309. G. L. A WAVEREN *in Appendice* ad BEKAM, p. 130. *Magn. Chron. Belg.* p. 354. *Chron. Tiel.* p. 418. HEDA echter stelt het sterfjaar van Bisschop FLORIS in 1394, p. 259. Verg. de aant. in MATTHAEI *Analect.* T. III, p. 290.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 45, p. 309.

(3) REVIUS, *Daventr. Illustr.* p. 85. *Overijssel. Chron. in* DUMBAR's *Analect.* T. II, p. 317. *Bat. Sacra*, D. II. bl. 390—394. *Oudheden en Gestichten van het Bisdom van Deventer* D. II, bl. 101—107.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 33. p. 303. A. MOONEN, *Chron. v. Deventer.* bl. 34.

(5) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 31. p. 302. *Magn. Chron. Belg.*, p. 354, 355.

(6) HEDA, p. 259 et BUCHELIUS ad eundem, p. 263. Verg. BRANDT, *Hist. d. Reform.* D. I. bl. 27.

1371—1406 van het regt. Dit ondervond zekere JACOB *van Gulik*, een Franciskaner monnik, welke zich op valsche Pauselijke brieven in de bisdommen *Trier*, *Mentz*, *Straatsburg* en *Utrecht* voor eenen gewijden Bisschop had uitgegeven en zelfs door FLORIS *van Wevelichoven* tot Wij-bisschop was aangenomen, in welke betrekking hij onderscheidene Geestelijken, kerken, altaren, kelken en andere dergelijke voorwerpen gewijd had. Toen het bedrog na meer dan tien jaren ontdekt werd, baarde dit eene schroomelijke verwarring, dewijl naar de Roomsche kerkwetten, de wijingen van dezen bedrieger krachteloos waren. De Geestelijken, die hunne waardigheid wilden behouden, moesten zich op nieuw door andere Bisschoppen laten wijen; doch velen, de kerkelijke tucht moede, traden in het huwelijk, waaruit vele moeijelijkheden ontsproten. Bij rade en goeddunken van den Paus werd VAN GULIK door FLORIS *van Wevelichoven* in hechtenis genomen, welke met nog zes andere Bisschoppen den laatsten van Herfstmaand dertienhonderd twee en negentig, het kerkelijk vonnis over hem uitsprak. In het midden van de *Neude* te *Utrecht* was een houten stellaadje opgeslagen, waar de misdadiger voor FLORIS en de overige Bisschoppen in tegenwoordigheid van al de Geestelijken en het volk gebragt werd. Meester ARNOUD POT las hierop het vonnis af. «In den naam des Heeren, Amen. FLORIS *van Wevelichoven*, door de genade Gods en van den Apostolischen stoel, Bisschop van *Utrecht*, en de broeders ARNOUD, Bisschop van *Capitolias*, WENEMAR, Bisschop van *Symbocië*, HUBERT, Bisschop van *Yppuse*, BERTHOUD, Bisschop van *Lindo*, ANDREAS, Bisschop van *Mysconië* en JACOBUS, Bisschop van *Sarepte*, mederegters in de onderstaande zaak. Wanneer het gebied der rede voorzit in het gemoed des regters, dan zit de geregtigheid zelve, bij het onderzoek naar de waarheid, op den regterstoel, gelijk een Koning op zijnen troon, uit wiens mond een tweesnijdend zwaard voortkomt. En op het vreesselijk gezigt dier geregtigheid, verdwijnt de verkiezing van den eigen wil, en de schadelijke begeerlijkheid der misdadigers wordt, zonder aanzien van persoon, door den regel van het regt beperkt. Dit toch is de wijsheid van den eeuwigen Regter geweest, van wiens gelaat de regtvaardige vonnissen afhangen, dat in de wereld regters zouden aangesteld worden, welke de geregtigheid beminnen, de kinderen der menschen oordeelen, en de booswichten naar de mate hunner misdrijven, straffen zouden. Wanneer wij derhalve niet zonder groote droefheid des harten, op de ongehoorde schrikkelijkheid van uwe schelmstukken, o Hoofdbron van ergernis en steen des aanstoots, acht geven; en wanneer wij de allerrampzaligste vermetelheid uwer baldadigheid en roekeloosheid, welke den Hemel ontroert en de aarde doet beven, met veelvuldige en smartelijke angsten des gemoeds overwegen, dan zeker zijn wij gedrongen, en de geregtigheid eischt het, dat wij u naar verdienste straffen. Nadat wij alzoo den naam van CHRISTUS op onzen regterstoel aangeroepen, en alleen God voor oogen hebben; en nadat wij daarenboven den raad van vele verstandige en regtskundige mannen hebben ingewonnen, vellen

wij vonnis over u. Want wij zijn, zoo wel door uwe eigen bekentenis als langs andere wegen, volkomen en wettig overtuigd, dat gij Apostolische brieven verdicht en u verstout hebt den bisschoppelijken titel vermetel en valschelijk te voeren en u aan te matigen, en u hebt vermeten onder eenen valschen en door u zelven verdichten titel, in de bisdommen van *Trier*, *Mentz*, *Straatsburg*, *Utrecht* en op meer andere plaatsen, den tijd van tien volle jaren en langer, de groote en kleine wijdsels aan vele lieden te bedienen, de heilige oliën en het *Chrisma* te wijen, kerken, kapellen en altaren te wijen en te verzoenen (*reconciliare*), het vormsel op de voorhoofden te bedienen, en andere zaken, welke den Bisschop alleen toekomen, zonder dat gij Bisschop waart of zijt, tot groot gevaar uwer eigene ziel en van vele andere zielen en tot smaad van de algemeene Katholijke Kerk, onbeschaamd en op verdoemeniswaardige wijze te verrigten.' En ofschoon wij, FLORIS, Bisschop van *Utrecht* voornoemd, goedgevonden hebben, u, terwijl gij in onze gevangenis gesloten waart, uit eene goedgunstige genade tijds genoeg te geven, om tot inkeer te komen, opdat gij den Allerhoogste, welken gij door uwe vuile boosheden zoo hoogelijk vertoornd hebt, zoudt trachten te bevredigen en Zijne genade door godvruchtige en veelvuldige tranen en gebeden te verwerven, zoo hebt gij evenwel, niet wetende weder tot uw hart te keeren en waardige vruchten van boetvaardigheid, hoe lang wij ook daarnaar gewacht hebben, voort te brengen, geenszins geschroomd, hetgeen wij met droefheid getuigen, den tijd der boetvaardigheid, dien wij u, zoo als reeds gezegd is, genadiglijk vergund hadden, tot nu toe met een versteend hart en verstokt gemoed tot verlies uwer zaligheid te verwaarloozen. Het is uit dien hoofde, dat wij, FLORIS en de bovengenoemde mede-bisschoppen, om en tot deze tegenwoordige handeling bijzonder en in eigen personen bijeengeroepen en vergaderd, naar hetgeen wij gezien, gehoord en vernomen hebben, en als nog zien en weten, u, die wettig voor dezen Bisschop gedagvaard zijt, als een verdichter van Apostolische brieven, als een misbruiker en vijand der kerkelijke bondzegels, als een bederver der geloovige zielen en als een schender der kerkelijke wetten, voor eeuwig ontwijen, en zoo wel van alle kerkelijke wijdsels als van het priesterlijk ambt afzetten en berooven, en u door deze schriften eindelijk veroordeelen, om in de daad ontwijd te worden, en ontwijd zijnde aan den wereldlijken regter te worden overgeleverd, ten einde gij naar den eisch der wetten, doch zonder gevaar van uw leven, moogt gestraft worden." Daarop werd de veroordeelde voor eenige oogenblikken verwijderd en toen in priesterlijken tooi, den beker met wijn en de offerschaal met eene hostie in de handen, als of hij de mis zoude bedienen, teruggebragt. Bisschop FLORIS nam hem beker, offerschaal, stool en kasuifel af met de woorden: « Bij het ontnemen van de offerschaal, ontnemen wij u het kleed en de sieraden des priesterschaps, en ontzetten u van het priesterambt." Hierop werd hem, zoo als gebruikelijk was, aan

1371—1406

1371— beide handen het vel van den duim tot aan den wijsvinger, door den Bisschop zel-
1406 ven met een stuk glas afgeschraapt. Nu moest de misdadiger in het gewaad van een diaken het boek der Evangeliën den Kerkvoogd aanbieden, welke hem dit afnam, zeggende: « Wij ontnemen u het kleed en de teekenen des diakenschaps, en ontzetten u van het diakenambt." Daarop werd hij in het kleed van een onderdiaken en met het boek van de brieven der Apostelen in de hand voor den Bisschop gebragt, welke hem ook dit ontnam en zeide: « Wij ontnemen u het kleed en de teekenen des onderdiakenschaps, en ontzetten u van het onderdiakenambt." Voor het laatst verscheen hij thans in het gemeene kerkelijke kleed, eenen kandelaar met eene uitgedoofde waskaars en eene kruik in de handen. Ook hiervan beroofde hem de Bisschop en sprak: « Op gezag van den almagtigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest, en op het onze, ontnemen wij u het kerkelijke kleed en leggen het u af, verklaren u van uwe waardigheid vervallen, en berooven en ontdoen u van alle kerkelijke orde en voorregten." Hierop begon de Bisschop hem het haar af te scheren, doch liet dit vervolgens eenen anderen verrigten, opdat geen spoor van zijn geschoren kruin (tonsuur) zou overblijven. Thans werd hij in het kleed eens leeks gestoken en den wereldlijken regter te *Utrecht* overgeleverd, welke hem tot den dood in een ketel met ziedend water veroordeelde. De onmenschelijke straf werd werkelijk ten uitvoer gelegd, doch de kermende VAN GULIK, op last des Bisschops er dadelijk aan onttrokken en onthoofd (1).

Naauwgezette eerlijkheid behoorde onder de deugden, welke FLORIS *van Wevelichoven* versierden, en de edele handelwijze met welke hij zijne loopbaan eindigde, levert daarvan zoo wel als van zijne liefde voor het volk, een treffend bewijs op. Kort vóór zijnen dood verzochten hem bloedverwanten en vrienden, hoezeer ook beweldadigd, nog om gunsten en giften. Hij weigerde hun den toegang, maar wees daarentegen zijnen vertrouwden eenen schat aan, om zijne schulden te vereffenen, en beval hun zijne overige goederen voor ST. MAARTEN, van wien hij die ontvangen had, en voor den toekomstigen Bisschop te sparen, te wiens behoeve hij de aanzienlijkste slotvoogden vermaande de hun toevertrouwde sterkten wel te bewaren (2).

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 43, p. 306—308. G. L. A WAVEREN *in Appendice* ad BEKAM, p. 130. HEDA, p. 259, 260. *Magn. Chron. Belg.* p. 354. MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XIV. p. 210 ad annum 1392. MATTHAEUS, *Analect.* D. III. p. 287 (1). Verg. over de plegtigheid van het ontwijen eens Geestelijken, de aant. van V. RHIJN op *Bat. Sacra.* D. II. bl. 402, 403.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 45. p. 309. G. L. A WAVEREN *in Appendice* ad BEKAM, p. 131. HEDA, p. 260. *Magn. Chron. Belg.* p. 354.

Achttien dagen na zijne begrafenis, kwamen Hertog ALBRECHT *van Beijeren*, Graaf van *Holland*, en WILLEM *van Gulik*, Hertog van *Gelre*, met een aanzienlijk gevolg te *Utrecht*, om bij de naaste Bisschopsverkiezing hunnen invloed op de Kanoniken uit te oefenen. Dit bragt de Kapittels in de uiterste verlegenheid. Wel liet WILLEM met hoofsche pligtpleging aan ALBRECHT, zijnen schoonvader, den voorrang, om eenen opvolger voor te stellen, maar toen deze ROGIER of RODIGER *van Bronkhorst*, schatbewaarder der Keulsche Kerk, voorsloeg, stond hij driftig op en zeide, zich tot de vergaderde Kapittels wendende: «Wij willen smeeken noch bidden, maar begeeren, dat gij onzen neef, FREDERIK *van Blankenheim*, Bisschop van *Straatsburg*, kiest. Daarvoor zullen wij u en het bisdom, uit zijnen naam, dankbaar zijn en ons leven lang uwe goede naburen blijven." Vruchteloos beproefden de Kanoniken de keus der twee Vorsten op éénen persoon te vereenigen. Zij zelve werden oneens, en bij het verkiezen verklaarden zich vijf en vijftig voor den Bisschop van *Straatsburg*, en zeven en twintig voor zijnen mededinger. De beide verkozenen zonden terstond renboden naar *Rome*, om van BONIFACIUS IX de bevestiging der op hen gevallene keuze te verwerven. De Paus schonk die aan FREDERIK *van Blankenheim*, dewijl deze de meeste stemmen had verworven, en wien hij daarenboven ook voor deze waardigheid het geschiktste oordeelde. De uitkomst heeft bewezen, dat de H. Vader zich in hem niet vergist had (1). 1371—1406

Vergezeld door Hertog WILLEM van *Gelre* en een luisterrijken stoet van Ridders en Edelen, deed de nieuwe Bisschop zijne intrede binnen *Utrecht*, waar de Geestelijken en het volk hem met geestdrift ontvingen (2). Hij bevestigde aanstonds met zijn zegel de voorregten van het *Sticht*, welke in den bekenden Landbrief beschreven waren, en beloofde, zonder voorkennis der Kapittelen geenen oorlog te zullen ondernemen (3). Tot het opvatten van het zwaard werd hij spoedig gedrongen, dewijl sommige Heeren van den ouderdom zijns voorgangers en het openstaan van den zetel gebruik gemaakt hadden, om het bisdom te bedreigen en te kwellen. In het bijzonder leed het *Boven-Sticht* veel overlast van twee Westfaalsche Edelen, BITTER en JAN *van Raasveld*. Bisschop FREDERIK trok ras eene aanzienlijke krijgsmagt bijeen en verwoestte in *Munsterland* en over *de Lippe*, hunne bezittingen. Met grooten buit keerde hij 11 v. Slagtmaand 1393 24 v. Oogstmaand. 1394

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 46. p. 310. G. L. A WAVEREN *in Appendice* ad BEKAM, p. 131. SUFFRIDUS PETRUS *in Appendice* ad BEKAM, p. 151. HEDA, p. 265. *Magn. Chron. Belg.* p. 370. *Chron. Tiel.* p. 421.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 46. p. 310. HEDA, p. 265. *Magn. Chron. Belg.* p. 371.

(3) *Diversorium* FRED. *de Blankenh.* f 2.103, apud GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 181. Verg. J. A LEYDIS in l. c.

1371–1406 zegepralend naar *Utrecht* terug en begiftigde rijkelijk de vreemde benden, welke hem ondersteund hadden (1).

Thans bepaalde de Kerkvoogd al zijne aandacht tot *Drenthe*, welk gewest op het punt was, grootendeels voor hem verloren te gaan, indien niet spoedig en krachtdadig daartegen voorzien werd. Onder Bisschop JAN *van Arkel* waren, buiten twijfel ten gevolge van het zwakke bewind zijns voorzaats, de leenheerlijke regten der heerlijkheid *Koeverden* aan den Burggraaf REINOUD III verpand geworden, welke tevens eigenaar van *Borkulo* was en denkelijk in die hoedanigheid geld liet munten, dewijl deze heerlijkheid, naar het schijnt, van ouds het muntregt bezat. Als Heer van *Koeverden* en van *Borkulo* beide was hij ver in magt en aanzien verheven boven de voormalige slotvoogden van *Koeverden*, welke voor zoo veel die heerlijkheid betrof, steeds leenmannen van de Utrechtsche Bisschoppen waren geweest, terwijl hij daarentegen door het panden of pachten der leenregten, van den leenband en de daaraan verknochte pligten jegens den Graaf-Bisschop ontslagen, althans zoo lang de verpanding duurde ontheven was (2). REINOUD III en zijne opvolgers JOHAN en REINOUD IV, hadden van het grooter vermogen en den meerderen invloed, welke dit alles hun verschafte, gebruik gemaakt, om zich wederregtelijk het gezag over dat gedeelte van *Drenthe* aan te matigen, welk niet tot het leen van *Koeverden* behoorde en alzoo niet aan hen onderworpen was. De magteloosheid der Bisschoppen werkte hun in de hand; en REINOUD IV voerde willekeurig het bestuur over geheel *Drenthe*, van welk gewest hij in een staatsstuk van dertienhonderd twee en tachtig openlijk Hoofd en Heer genoemd wordt, ofschoon hij als zoodanig nooit door de Utrechtsche Bisschoppen erkend is geworden (3). Hij schijnt het voornemen gekoesterd te hebben, *Drenthe* geheel aan het *Sticht* te ontrukken en zich tot onafhankelijk Heer van dat graafschap te verheffen. Ongetwijfeld uit dien hoofde, hechtte hij zich aan de vijanden en tegenstanders van de Bisschoppen van *Utrecht*, aan de stad *Groningen* en de Friesche Schieringers, zoo als later aan de Oostfriesche Edelen, welke den Vetkoopers en Hertog ALBRECHT *van Beijeren* toegedaan waren, om door hen in het volvoeren zijner plannen ondersteund te worden. De Drenthenaren evenwel bleven grootendeels de belangen hunner gemijterde Graven getrouw en erkenden in spijt des Heeren van *Koeverden* en zonder hem hierin te kennen, FREDERIK *van Blankenheim* voor hunnen Landsheer, gelijk zij FLORIS *van Wevelichoven* in dertienhonderd drie en tachtig ook

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 49. p. 311. HEDA, p. 265.

(2) MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II, 1ste Ged. bl. 42—49.

(3) MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II, 1ste Ged. bl. 64—69. 107.

als zoodanig gehuldigd hadden (1). REINOUD hierdoor in zijne heerschzuchtige bedoelingen tegengewerkt, vereenigde zich met zijne bloedverwanten de Heeren van *Bronkhorst*, welke verstoord over het niet verkiezen van ROGIER *van Bronkhorst* 1371—1406
op den Utrechtschen zetel, vele oneenigheden en opschuddingen in het bisdom verwekten en zelfs de stad *Deventer*, die zich met ijver voor Bisschop FREDERIK verklaard had, met oorlog bedreigden (2). Om zich te wreken, plaagde en benadeelde REINOUD die Drenthenaars, welke dezen Kerkvoogd aankleefden, en berokkende hun vele moeijelijkheden. Dit konde slechts de wederzijdsche verkoeling en verwijdering, die reeds vroeger ontstaan was, verhoogen. Verre het grootste gedeelte der bevolking van *Drenthe* werd tegen hem gestemd en bragt, naar het schijnt, hare billijke klagten over zijn gedrag voor den stoel van *Utrecht* (3).

Ondertusschen had Bisschop FREDERIK alles wat de regten en bezittingen van zijn stift betrof, naauwkeurig onderzocht en hierdoor ontwaard, dat de heerlijkheid *Koeverden* aan de Utrechtsche Kerk behoorde en door een zijner voorgangers slechts was verpand geworden. Naar luid van den pandbrief, moest die heerlijkheid tegen voldoening der pandpenningen dadelijk tot het *Sticht* terugkeeren. De Bisschop liet deze gelden aanbieden; doch REINOUD eischte veeleer van hem den onmiddellijken afstand van de heerlijkheid *Koeverden* en van het ambtmanschap over *Drenthe*. Daar dit geweigerd werd en de overmoedige Ridder zich steeds als openbaar vijand tegen hem en zijne onderdanen betoonde, nam FREDERIK de toevlugt tot de wapenen (4). Om de benoodigde gelden tot het voeren van den krijg te vinden, maakte hij gebruik van het regt, hem bij het aanvaarden zijner regering toegestaan, om, wanneer de nood het eischte, door het vorderen van beden in de behoeften van den staat te voorzien; daar anders de Utrechtsche Bisschoppen bij hunne komst aan het bewind, onder eede moesten beloven, van de onderdanen in het *Sticht* geen *morgengeld*, *huisgeld*, of *gemeene schattingen* hoegenaamd te zullen vergen (5). Op zijn verzoek, ontving hij tevens gereedelijk hulp en onderstand van de steden *Utrecht*, *Amersfoort*, *Deventer*,

(1) MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II, 1ste. Ged. bl. 165—169.

(2) DUMBAR, *Kerk en Wereldl. Deventer*, D. I. bl. 625.

(3) MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*. St. II, 1ste. Ged. bl. 169, 170.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 49, p. 311. HEDA, p. 265. *De verm.* BEKA, bl. 295. *Cron. d. Traj.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 396—401.

(5) IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 6. MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Best. in Drenthe*, St. II. 1ste. Ged. bl. 171.

1371—1406 *Kampen* en *Zwol* (1). En opdat hij van de onzijdigheid der naburige Heeren en staten verzekerd zoude zijn, sloot hij in het laatste van Wintermaand dertienhonderd vier en negentig een verbond van vriendschap met den Heer van *Almelo* (2). In het begin des volgenden jaars, trad hij in een driejarig vredesverdrag met de Heeren of Graven van *Steinfurth* en *Ottenstein*. Drie maanden daarna ging hij eene eeuwigdurende verbindtenis aan met de Friezen van *Stellingwerf*, *Schoterwerf*, *Upsaterland*, *Dodingwerfstal*, *Oosterzee* en andere die het naast aan *Drenthe* grensden. Hierin werd vooreerst bepaald: dat de geschillen, welke nu of namaals tusschen het *Sticht* en de opgenoemde deelen van *Friesland* mogten ontstaan, in minne en naar inhoud der
18 v. Grasm. 1395 wederzijdsche oude verdragsbrieven vereffend zouden worden. Voorts zou *Drenthe* bij zijne aloude regten blijven, en behalve het kasteel te *Koeverden*, in dat gewest geen ander slot of sterkte gebouwd, noch dit kasteel sterker gemaakt worden dan het toen was; geenen Landsheer of Vorst, wie ook, zou vergund worden, door *Koeverden*, *Drenthe* of eenig ander gedeelte van het *Sticht* gewapenderhand naar *Friesland* of *Groningen* op te trekken; ook zou de Bisschop, zijne onderdanen en opvolgers, de vijanden van *Friesland* met raad noch daad, noch op eenige wijze ondersteunen. De overeenkomsten en verbindtenissen tusschen *Drenthe* en *Stellingwerf* of de gemeene Friezen, zouden van kracht blijven, en geene ambtlieden of slotvoogden op het kasteel te *Koeverden* aangesteld worden, zonder raad en overleg van de landen van *Friesland* en *Drenthe*. Dit verdrag was door den Bisschop, de vijf Kapittels der Utrechtsche Kerk, en door de steden *Utrecht*, *Amersfoort*, *Deventer*, *Kampen* en *Zwol* bezegeld (3).

Nadat Bisschop FREDERIK zich alzoo aan de zijde van *Bentheim* en aan den kant van *Friesland*, althans wat de *Zevenwouden* betrof, tegen vijandelijkheden gewaarborgd had, trachtte hij zich de gelden te verschaffen, om den veldtogt tegen den Heer van *Koeverden* met nadruk te kunnen beginnen. Het schijnt, dat de opbrengst der door hem gevraagde, of liever verkregene beden daartoe niet voldoende geweest is (4). Immers op zijn verzoek, werd hem door de vijf Kapittelen te *Utrecht* toegestaan, om tot
12 v. Bloeim. bestrijding der oorlogskosten, » alle tafelgoederen, renten, tijnsen, tienden, tollen, vervallen, opkomsten en ambten zoo geestelijke als wereldlijke, welke de Kerk van *Utrecht* aan deze zijde des *IJssels* (het *Neder-* of *Beneden-Sticht*) bezat, tot een be-

(1) *De verm.* BEKA, bl. 296.

(2) *Overijss. Chron.* in DUMBAR's *Analect.* T. II, p. 339.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 625. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 254. Verg. hiervoor, bl. 304.

(4) MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II. 1ste Ged. bl. 173.

drag van twaalfduizend Fransche schilden te verzetten of te verpanden, onder voorwaarde echter, om binnen de twaalf naaste jaren deze pandpenningen in jaarlijksche termijnen van duizend Fransche schilden af te lossen (1). Den volgenden dag verzocht hij, en, naar het schijnt, niet vruchteloos, aan de regering der stad *Utrecht*, om ter verkrijging van nog zesduizend gelijke schilden tot hetzelfde doel, voor den tijd van zes jaren de tafelgoederen, renten en andere inkomsten, welke hij in die stad genoot of te vorderen had, te mogen verpanden (2). Op deze wijze in de geldelijke behoefte voorzien hebbende, trok de Bisschop, ondersteund door de Heeren van *Abcoude*, *Brederode*, *Vianen*, *Renesse* en andere Edelen, met eene sterke krijgsmagt naar *Drenthe* (3). Een aanzienlijk getal burgers uit *Deventer*, *Kampen* en *Zwol*, nevens vele Ridders en knapen uit *Overijssel* met hunne onderhoorigen, voegden zich bij hem, toen hij in de eerste dagen van Oogstmaand *Drenthe* binnenrukte (4). 1371—1406

Het blijkt, dat de Bisschop in dit gewest weinig tegenstand ontmoette. Immers onderwierpen zich spoedig de Drenthenaars en stelden zich onder zijne bescherming tegen den moedwil en de knevelarijen des Heeren van *Koeverden*, welke bij het grootste gedeelte van *Drenthe's* ingezetenen in haat en verachting geraakt was. Hij bevestigde daarop bij een open brief hunne aloude regten en voorregten, en beloofde 1°. in *Drenthe* eenen Wij-Bisschop te zenden, om tegen dezelfde belooning en gelijke kosten als elders, aldaar kerken, altaren en versierselen te wijen; 2°. den Deken van *Drenthe* te magtigen tot het geven van aflaat, ook in die gevallen, waarin zulks anders door den Bisschop zelven moest geschieden; 3°. de Drenthenaren niet voor den geestelijken regter te roepen buiten *Hulsvoord* en den *Bisschopsberg*, ten ware het zaken betrof, welke tot 's Bisschops leengoederen, tafelgoederen en eigenhoorige lieden betrekking hadden; 4°. de Drenthenaren zoowel buiten als binnen het *Sticht* te beschermen en hun overal vrijdom van 's Bisschops tollen te schenken; 5°. geenen slotvoogd van *Koeverden*, of ambtenaren van *Drenthe* aan te stellen, zonder overleg en goedkeuring der steden *Deventer*, *Kampen*, *Zwol* en van het landschap *Drenthe* zelf; 6°. behalve het kasteel van *Koeverden* geene andere sloten of sterkten in *Drenthe* te bouwen; 7°. de Friezen niet te benadeelen, noch hen door de Drenthenaren te laten benadeelen; 8°. de bestaande verbonden tusschen *Drenthe*, *Friesland*, de *Ommelanden* en de stad *Groningen* in volle kracht te laten, voor zoo verre zij niet stre-

(1) IDSINGA, *Staatsregt*, D. II, bl. 8, 9.

(2) MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II, 1ste Ged. bl. 174.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 49. p. 311.

(4) MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II, 1ste Ged. bl. 175.

1371—1406 den met de regten der Bisschoppen en der Kerk van *Utrecht;* en eindelijk 9°. geene meerdere geldleeningen of beden van de Drenthenaren te vorderen, of hun gewest hooger te belasten, dan onder de vorige Bisschoppen gebruikelijk was (1)."

14 v. Oogstmaand. 1395 De vergaderde Drenthenaren namen genoegen in deze beloften en verklaringen, en huldigden nog dienzelfden dag FREDERIK *van Blankenheim* als hunnen wereldlijken Landsheer. Zoo voor zich zelven als voor hunne nakomelingen, »zwoeren zij den Bisschop en zijne volgers op den zetel van *Utrecht* hulde en trouw en dat zij ten eeuwigen dage goede en getrouwe onderdanen van het *Sticht* zouden zijn en blijven. Bovendien verbonden zij zich, den Bisschop met al hunne magt te ondersteunen in het bewaren en beschermen van het slot en de vesting *Koeverden*, ten behoeve van het *Sticht;* en hem, behoudens hunne landregten en voorregten, in het landsheerlijk gezag over *Drenthe* en in de uitoefening daarvan te handhaven (2)."

Om de bezetting van *Koeverden* in teugel te houden en haar het stroopen in *Drenthe* te beletten, had de Bisschop reeds vroeger in dat gewest twee schansen opgeworpen. Thans sloeg hij het beleg voor het slot zelf, waartegen de Heeren van *Bronkhorst*, DIRK, Heer van *Wisch*, en JAN *van Homoet* te vergeefs zich verzetten. Even vruchteloos trachtte Hertog WILLEM van *Gelre*, als leenheer van REINOUD, den Kerkvoogd, voor wiens verheffing op den Utrechtschen zetel hij zoo sterk geijverd had, tot het opbreken des belegs te bewegen. FREDERIK bleef op de overgave van het slot en de heerlijkheid, tegen voldoening der pandgelden, aandringen. WILLEM hierover gebelgd, ontzegde hem openlijk den vrede en ontbood zijne leenmannen, die zich in het bisschoppelijk leger bevonden, terug. Hij waagde het echter niet, het slot te ontzetten, dewijl de burgers van *Utrecht* en *Amersfoort* last ontvangen hadden, om bij de minste beweging zijner benden, in de *Veluwe* te vallen. Van alle hulp afgesneden, zagen de belegerden zich spoedig gedrongen, in onderhandeling te treden, waarbij zij beloofden, indien binnen acht dagen geen ontzet opdaagde, de stad en het slot *Koeverden*, behoudens hun lijf en goed, den Bisschop over te leveren, gelijk ook na verloop van dien tijd geschiedde (3). REINOUD zelf werd als krijgsgevangene naar het slot *Hardenberg* gevoerd (4).

Ondertusschen zette JAN, Heer van *Reinestein*, een natuurlijke zoon van Bisschop

(1) *Overijss. Chron.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 343—347.

(2) *Overijss. Chron.* in DUMBAR'S *Analecta*, T. II. p. 347, 348. De oorspronkelijke brief door de »*wijsheyt, gesworen en gemeene Landt van Drenthe*," gegeven en bezegeld, wordt nog ongeschonden in de archieven der stad *Deventer* bewaard. Verg. MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe.* St. II, 1ste Ged. bl. 177—182.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 49. p. 311. *De verm.* BEKA, bl. 295—299. HEDA, p. 265. *Cron. d. Traject.* p. 401.

(4) MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II, 1ste Ged. bl. 184, 185.

JAN *van Arkel*, in het *Neder-Sticht* den strijd om *Koeverden* voort. Door krijgsbenden uit *Gelre*, *Braband*, *Luik* en inzonderheid door de Heeren van *Bronkhorst* gesterkt, viel hij in het gebied van HENDRIK, Heer van *Vianen*, welke den Bisschop in *Drenthe* te hulp was gekomen. Doch HENDRIK, ondersteund door eene talrijke menigte gewapende Utrechtenaars, dreef hem naar zijn slot aan *de Vaart* tegenover *Jutfaas* terug, en hield hem daar ingesloten. De Bisschop, die zich nog in het *Boven-Sticht* bevond, trok op dit berigt dadelijk voor *Reinestein* en zette met behulp der Heeren van *Abcoude*, van *Montfoort*, van *Renesse*, van *Nievelt* en anderen het beleg zoo krachtig door, dat de bezetting na een dapperen tegenstand genoodzaakt was, zich onder voorwaarde van lijfsbehoud over te geven. Het slot werd geheel geslecht. Driehonderd gevangenen, onder welke JAN *van Reinestein* zelf en GIJSBRECHT *van Bronkhorst*, werden naar *Utrecht* gevoerd en slechts onder verklaring bij eede, dat zij nimmer de wapenen tegen den Bisschop of het *Sticht* zouden opvatten, voor groot losgeld ontslagen (1). 1371—1406

Hoewel Bisschop FREDERIK met de wapenen het slot, de stad en de heerlijkheid *Koeverden* aan zich onderworpen had en er alzoo naar welbehagen over beschikken konde, wilde hij tevens door den openlijken afstand van REINOUD, op de vroeger aangebodene voorwaarden, zich van het bezit dezer goederen verzekeren. REINOUD maakte hierin nog steeds zwarigheid, doch het berigt van de nederlaag zijner aanhangers in het *Neder-Sticht* en de gevangenschap des Heeren van *Bronkhorst* bragt hem tot andere gedachten (2). Door tusschenkomst van Hertog WILLEM van *Gelre*, kwam een verdrag tot stand, waarbij REINOUD in zijne leen- en eigen goederen, voor zoo ver die niet tot de heerlijkheid *Koeverden* behoorden, hersteld werd, en GIJSBERT *van Bronkhorst* nevens de andere gevangenen van beide zijden tegen oorveede ontslagen werden (3). Daarentegen zou REINOUD, na vijf jaren, 14 v. van alle aanspraak op de heerlijkheid *Koeverden* en van zijn vroeger regtsgebied Bloeimaand. in *Drenthe* afstand doen, en daarvoor vijftienduizend oude schilden genieten (4). De 1397

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 53. p. 315. *De verm.* BEKA, bl. 302—304. HEDA, p. 266.

(2) *De verm.* BEKA, bl. 304.

(3) *Oorveede*, *oirvede* of *oervede* was een plegtige eed, welken de veroordeelde aflegde, dat hij wegens het gevelde vonnis, zich niet zou wreken of laten wreken. Vooral werd oorveede van hen gevergd, welke uit de gevangenis geslaakt, of gebannen werden. Het doen van oorveede is door Keizer KAREL V afgeschaft. Zie BURMAN, *Utr. Jaarb.*, D. I. bl. 85—87. Verg. DUMBAR, *Analect.* T. II. p. 399. MATTHAEI *Analect.*, T. I. p. 452. (1). T. III. p. 304, 325.

(4) IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 17—21. DUMBAR, *Kerk- en Wereldl. Deventer*, D. I. bl. 637. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXVI. MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II, 2e Ged. bl. 4, 5.

1371— drie Overijsselsche steden, *Deventer*, *Kampen* en *Zwol*, verbonden zich, om tegen
1406 den veertienden van Bloeimaand veertienhonderd twee, deze som te voldoen, welke uit beden, in de kwartieren van *Salland*, *Vollenhoven* en *Twente* te heffen, zoude gevonden worden (1). Op den vierden van Grasmaand des laatstgenoemden jaars, deed dan ook REINOUD plegtig en geheel afstand van alle eischen op de heerlijkheid *Koeverden* en het bestuur van *Drenthe*, onverminderd zijne bijzondere eigendommen, goederen en bezittingen aldáár of elders in *Twente* en *Bentheim* (2).

Koeverden en *Drenthe* werden nu door den Bisschop bij het *Sticht*, van hetwelk zij zoo lang vervreemd geweest waren, weder ingelijfd, en de noodige voorzieningen, betrekkelijk het bestuur aldaar, genomen (3). De eerste ambtenaar of Drost van *Koeverden* en *Drenthe*, reeds in dertienhonderd vijf en negentig door FREDERIK *van Blankenheim* aangesteld, was ZWEDER *van Hekeren*, geheeten *van Rechteren*, welke in veertienhonderd vier overleed. Hij werd door zijn broeder FREDERIK, gewoonlijk *van der Ese* genaamd, opgevolgd, die in het volgende jaar door den dood plaats maakte voor JOHAN *van Buckhorst*, welke even als zijne beide voorgangers, den eed van trouw aan de steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwol* aflegde (4). REINOUD schijnt zich ondertusschen naar *Gelre* begeven en als Raadsheer van den Hertog eenige jaren aldaar in groot aanzien geleefd te hebben (5).

Kort nadat het verschil met hem was vereffend, werden de vijandelijkheden, welke tusschen Bisschop FREDERIK en *Groningen*, dewijl deze stad zijn wereldlijk gezag
1402 over haar betwistte, ontstaan waren, door eenen wapenstilstand van twee jaren voorloopig geschorst. Vervolgens trachtte men door scheidslieden de geschillen geheel uit den weg te ruimen. Er verliep echter nog een geruime tijd, eer *Groningen* den Bisschop van *Utrecht* voor Heer erkende en hem als zoodanig den eed van hulde en trouw aflegde (6).

Inmiddels was de Arkelsche krijg uitgebroken, welke zoo lang aan het *Sticht* den

(1) DUMBAR's *Analect.* T. II. p. 368—370. MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe* St. II. 2e Ged. bl. 5, 6.

(2) DUMBAR's *Analect.* T. II. p. 370—375. IDSINGA, *Staatsr.* D. II, bl. 43—47. V. MIERIS *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 760.

(3) MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II, 2e Ged. bl. 24, 61 sqq.

(4) DUMBAR's *Analect.* T. II. p. 375—377. MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II, 2e Ged. bl. 42—44.

(5) MAGNIN, *Geschiedk. Overz. d. Bestur. in Drenthe*, St. II, 1ste Ged. bl. 185; 2e Ged. bl. 6—23.

(6) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II, bl. 310—326. Zie voorts hier achter de geschiedenis van *Friesland* en *Groningen*.

vrede ontroofd heeft. Bisschop FREDERIK zelf had daarin tot nu toe geen deel genomen en zelfs het verbond tusschen de stad *Utrecht* en *Holland* met leede oogen aanschouwd (1), ofschoon uit de sloten *Hagestein* en *Everstein*, die weleer onder het *Sticht* behoorden, maar thans in het bezit des Heeren van *Arkel* waren, aan die stad veel nadeel toegebragt en haar handel op *de Lek* geweldig belemmerd werd (2). Euvel werd echter door hem opgenomen, dat Jonker JAN *van Arkel*, Heer van *Zoelen*, het dorp *Vreeswijk* nevens het *Gein* verbrand had en met grooten roof op *Hagestein* teruggekeerd was (3). De Utrechtenaars namen geen genoegen in den vrede, welke tusschen Hertog ALBRECHT en den Heer van *Arkel* gesloten werd, dewijl deze laatste daarbij in het bezit bleef van *Hagestein* en *Everstein*, waardoor de veiligheid van het *Sticht* aan die zijde steeds in de waagschaal gesteld werd (4). De vijandelijke spanning bleef derhalve bestaan; zelfs geraakte men een en andermaal handgemeen en wederzijds werden daden gepleegd, die de verbittering slechts verhoogen konden (5). De krijg werd evenwel eerst na den dood van Hertog ALBRECHT met ernst voortgezet, nadat de Ridder WILLEM *van IJssendoorn*, een voornaam bevelhebber des Heeren van *Arkel*, met eene bende gewapenden als kooplieden vermomd, de stad *Woudrichem* overrompeld, geplunderd en verbrand, doch toen weder verlaten had (6). Eenigen verhalen, dat deze aanslag geschied was, om gevangen Gorinchemmers te redden, welke door de Hollanders te *Woudrichem* in het gezigt van *Gorinchem* op het rad zouden gelegd worden (7). Hertog WILLEM kon dit niet ongewroken laten, en terstond riep hij de Edelen en steden van *Holland* en *Zeeland* tegen aanstaande Paschen te *Vianen* ter heirvaart op (8). Om de krijgskosten te vinden, moest hij op nieuw zijne goederen bezwaren, op welke de Hollandsche steden hem geld voorschoten (9). De grafelijke rentmeesters van *Oost-* en *Westerschelde* of *Zeeland*, en naar het schijnt, ook de overige het geheele land door, ontvingen last, alle renten, jaargelden en goederen, welke tot

1371—1406

29 v. Zomermaand. 1402

1405

6 v. Grasm.

(1) Zie hiervoor, bl. 321.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 4.

(3) HEDA, p. 267. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 31.

(4) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I, bl. 32, 38.

(5) HEDA, p. 267. *De verm.* BEKA, bl. 321. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I, bl. 40, 49.

(6) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 4. p. 325. HEDA, p. 266.

(7) A. KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 154. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* bl. 202.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 12, 13.

(9) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 22, 29, 30.

1371—1406 nu toe uit die rentmeesterschappen uitgereikt of betaald werden, voortaan in te houden en ten behoeve des Hertogs te verpanden (1). Tevens sloot hij niet alleen een nader verbond met de stad *Utrecht*, maar ook met Bisschop FREDERIK *van Blankenheim* zelven, welke den Heer van *Arkel* den oorlog verklaarde, wiens volk zich vele geweldenarijen in het *Sticht* veroorloofde (2). De Stichtschen zouden den burg of vesting *Everstein* aan de *Lek*; de Hollanders de stede *Gasperne* en het slot *Hagestein*, niet ver van elkander en een vierendeel uurs meer landwaarts in naar *Gorinchem*, te gelijken tijde belegeren. Voor elk dezer plaatsen werd een blokhuis opgerigt en met eene sterke bezetting voorzien, terwijl de *Lek*, om den toevoer naar *Everstein* te beletten, met paalwerk werd afgesloten (3). Hierop vertrok Hertog WILLEM naar *Henegouwen* (4).

Het belegeren werd met weinig voordeel doorgezet, terwijl intusschen Jonker WILLEM *van Arkel* gedurig *Holland* verontrustte en bij eenen uitval, *Werkendam* weder vernield en een grooten buit met zich naar *Gorinchem* gevoerd had (5). De Burggraaf van *Leiden* en FILIPS *van den Dorp*, schatbewaarder van *Holland*, welke Hertog WILLEM tot stedehouders over dat gewest in zijne afwezigheid had aangesteld, ontboden nu
16 v. Hooim. 1405 in naam des Vorsten, de Hollandsche en Zeeuwsche Edelen en Ridders, die, naar het schijnt, nog niet opgekomen waren, ten strijde (6). De vestingen werden met ernst aangetast, doch dewijl zij sterk waren en wel bemand, oordeelden de belegeraars het weldra raadzaam, zich hoofdzakelijk bij insluiting te bepalen en door uithongering hun doel te bereiken. Tot dat einde groeven zij, niet zonder groote moeijelijkheden, om deze sterkten eene gracht, welke door eene schans of borstwering van palen, door wilgentakken verbonden en met aarde gestevigd, omringd werd, zoo dat den belegerden alle toevoer was afgesneden (7). Men wil, dat aan deze omheining de *Hollandsche Tuin* (het wapen en de maagd van *Holland* door eene hegge omgeven), op de grafelijke munten en zegels aangenomen, den oorsprong verschuldigd is (8). Het

---

(1) VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III, bl. 76.

(2) HEDA, p. 267.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXIII. c. 4, p. 325, 326. HEDA, p. 267.

(4) *Rekenboek* van FILIPS *van Dorp*, Thesaurier van *Holland*, aangehaald bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 20.

(5) A. KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 154, 155.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 20. Men vindt eene opgave van de Hollandsche, Zeeuwsche en Utrechtsche Edelen, welke in dezen oorlog dienden, bij GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl*; bl. 421, 422.

(7) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 4. p. 326. *De term.* BEKA, bl. 324. HEDA, p. 267.

(8) WAGENAAR, D. III. bl. 373.

blijkt echter, dat reeds ten tijde van Hertog ALBRECHT ronde gouden of zilveren hals- 1371—1406
sieraden, eene omtuining voorstellende, en toen *tunen* en *twnen* genaamd, door den Landsheer aan onderscheidene Edelen en aanzienlijke vreemdelingen geschonken werden (1). Door deze laatste omstandigheid in het bijzonder, zoowel als uit het karakter van WILLEM VI, komt ons niet zeer waarschijnlijk voor, dat dit halssieraad, gelijk men later beweerd heeft (2), het bondteeken eener verbindtenis van onderlinge vrijwaring zou geweest zijn tusschen de steden, die Kabeljaauwschgezind zijnde, zich tegen de Hoeksche partij vereenigden en aan wier hoofd zich de Hertog (WILLEM VI) uit staatkunde stelde.

De belegering der drie sloten duurde tot laat in het najaar voort. Nog in het laatst van Wijnmaand werden de Zeeuwsche Edelen, welke toen de tijd voor die heirvaart bestemd verstreken was, huiswaarts waren gekeerd, door den Hertog ernstig vermaand, zich met hunne dienstmannen weder onder zijne banieren te scharen en hem op hunne kosten te dienen (3). *Everstein*, door hongersnood tot het uiterste gebragt, ging het 11 v. Winterm. 1405
eerst bij verdrag over. Hierin werd bepaald, dat de bezetting, onder beding van nimmer weder tegen het *Sticht* of *Holland* de wapenen op te vatten, met hare have vertrekken, doch het slot en hetgeen den Heeren *van Arkel* toebehoorde, aan den Bisschop blijven zouden. De val van *Everstein* verhaastte dien der beide andere sterkten, welke alle hoop van ontzet opgaven, toen zij van daar de banieren des Bisschops zagen wapperen, en kort daarna het huis in vlammen opging; terwijl Hertog WILLEM tevens toebereidselen maakte, om over de bevroren grachten ladders aan te voeren en hare muren te beklimmen. De bezetting trad, nadat haar opperbevelhebber, de Heer van *Zoelen*, gesneuveld was, in onderhandeling, doch konde alleen lijfsbehoud bedingen en moest krijgsgevangen blijven. De sloten werden geplunderd, in brand gestoken 19 v. Winterm.
en tot den grond toe geslecht. Het land van *Hagestein* werd den Bisschop afgestaan, nadat hij plegtig met zeven stolen het eigendomsregt der Utrechtsche Kerk op deze heerlijkheid bezworen had. Vervolgens werd met WILLEM, zoon des Heeren van *Arkel*, een wapenstilstand tot de eerstkomende Pinkster gesloten, waarop de bondgenooten naar hunne haardsteden terugkeerden (4).

---

(1) V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 77, 78. *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 198, 199. Verg. HEDA, p. 267. *De verm.* BEKA, bl. 324, uit welke plaatsen ons echter niet gebleken is, dat ook Bisschop FREDERIK dit teeken zou gedragen hebben, gelijk WAGENAAR verhaalt, D. III. bl. 373.

(2) BILDERDIJK, D. IV. bl. 30.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 27, 28.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 4, p. 326. HEDA, p. 267, 268. *De verm.* BEKA, bl. 324—328. A. KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 155, 156.

1371— 1406 GELDERLAND. Ondertusschen waren in het naburig *Gelre* belangrijke gebeurtenissen voorgevallen. De dood van den laatsten mannelijken telg uit het hertogelijk geslacht aldaar, had op nieuw en hevig de binnenlandsche twisten verlevendigd, die door Hertog EDUARD wel met kracht beteugeld, maar niet geheel vernietigd waren (1). REINOUD III had drie zusters, uit het eerste huwelijk van REINOUD II ontsproten, achtergelaten. De oudste was MACHTELD, de kinderlooze weduwe van den Graaf van *Kleef;* de tweede MARIA, aan den Hertog van *Gulik* gehuwd, wien zij een zoon had geschonken; en de jongste ELIZABETH, abdis te *'s Gravendaal. Gelre* was een mansleen van het Duitsche Rijk; doch in twaalfhonderd vijf en negentig had Keizer ADOLF *van Nassau* aan de dochters der Geldersche Vorsten, bij gebrek van mannelijk oir, het regt tot de opvolging toegekend, hetwelk later door onderscheidene Keizers was bekrachtigd (2). Overeenkomstig de daarbij gemaakte bepaling, dat eene jongere zuster eerst dan het regt van opvolging bezat, wanneer hare oudere zuster kinderloos overleden was, had MACHTELD de meeste aanspraak op het gebied van *Gelre.* Maar van den anderen kant was ook de zoon des Hertogen van *Gulik* evenzeer daartoe gewettigd door de gewoonte, dat zoo lang onder de bloedverwanten van den overledenen rijksleenman een mannelijke spruit gevonden wierd, aan deze boven allen de voorrang toekwam (3). Beide zusters hadden alzoo genoegzamen grond, om elkander het regt van opvolging te betwisten; en bij de herleving der binnenlandsche verdeeldheden, vond elk van haar aanhangers en voorstanders (4). De Hekerens verklaarden zich voor MACHTELD, dewijl de overledene Graaf van *Kleef* van den beginne aan de zaak van REINOUD III omhelsd en ondersteund had; terwijl de Bronkhorsten daarentegen den jeugdigen WILLEM *van Gulik* begeerden, in wiens geslacht zij steeds eenen magtigen steun gevonden hadden (5). Een nieuwe burgerkrijg was onvermijdelijk.

De Hertog van *Gulik* verzuimde niet, terstond met de Bronkhorsten in een verbond te treden waarbij zij beloofden, den zevenjarigen WILLEM als wettig Landsheer te huldigen en zijnen vader de voogdij op te dragen, tot hij de jaren bereikt zou hebben, Win- om zelf de teugels van het bewind op te vatten. Dit verdrag werd door WILLEM *van* term. 1371 *Bronkhorst*, het hoofd van zijn geslacht, nevens een aanzienlijk getal andere voorname

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 299. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. 3, 4.

(2) Zie *Algem. Gesch. d. Vaderl.* D. II, St. 1. bl. 450

(3) G. V. HASSELT, *Arnh. Oudh.* D. I, bl. 24 aangehaald door NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. V.

(4) Verg. FROISSART, V. III. feuillet 53.

(5) Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Geld.* D. III, bl. V, VI.

Ridders en knapen bezegeld (1). De Hekerens, aan wier hoofd WOUTER, Heer van *Voorst* en *Keppel* zich bevond, toefden niet, om insgelijks onderscheidene vermogende Heeren voor hunne belangen te winnen. Onder deze behoorden de Utrechtsche Bisschop ARNOUD *van Hoorn*, welke van moederszijde uit het huis van *Kleef* was ontsproten, en REINOUD *van Brederode*, Heer van *Gennep*, een achterkleinzoon van FILIPPE, zuster van REINOUD I van *Gelre*, en schoonvader van JAN, Heer van *Lijnden*, die het geheele vertrouwen der Gravin-weduwe MACHTELD genoot. Hetzij deze maagschapsbetrekkingen, hetzij staatkundige inzigten den Bisschop van *Utrecht* en den Heer van *Brederode* aan de Hekerens verbonden hebben, zeker is het, dat deze aanhang, zoodra hij zich voor MACHTELD verklaard had, in hen eenen voornamen steun vond (2). Om het aanzien en de magt dier Vorstin te verhoogen, wist men een huwelijk tusschen haar en den vermogenden JAN *van Blois*, Heer van *Gouda* en *Schoonhoven* te bewerken (3). Hij was de tweede zoon van LODEWIJK *van Chatillon*, Graaf van *Blois* en *Soissons*, en van JOHANNA, erfdochter van den beroemden en ridderlijken JAN *van Henegouwen*, Heer van *Beaumont*, broeder van Graaf WILLEM III van *Holland*. Door zijne uitgestrekte bezittingen in *Holland*, *Zeeland* en *Henegouwen*, welke door den dood zijns broeders LODEWIJK nog met het graafschap *Blois* vermeerderd werden, was hij een der aanzienlijkste en rijkste Heeren van zijnen tijd (4). Ongetwijfeld alleen om die reden, trachtten de Hekerens hem met MACHTELD te verbinden en hun doel te bereiken, daar anders én zijne vergevorderde jaren én zijne weinige bekwaamheid in zaken van staat en oorlog, hem ongeschikt moesten verklaren, om hare regten tegenover eene magtige partij te handhaven, en den staat 1371—1406

---

(1) *Chron. Tiel.* p. 385. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 299. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. VI, VII.

(2) *Chron. Tiel.* p. 384, 385. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 299. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. VIII, IX.

(3) FROISSART, V. III. feuillet 53. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 22. p. 296. *Chron. Tiel.* p. 285. *Chron. Magn. Belg.* p. 339, alwaar opgemerkt wordt, dat de eerste gemaal van MACHTELD, GODFRIED *van Heinsberg*, de laatste Graaf van *Los* of *Loon;* haar tweede gemaal de laatste Graaf van *Kleef*, dewijl dit graafschap na hem aan het huis van *van der Mark* geraakte; en haar derde gemaal de laatste Graaf van *Blois* geweest is. Dit is niet juist. GUI, de broeder van JAN, was de laatste Graaf van *Blois*. Hij overleed in 1397. Zie DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 203.

(4) Men vindt eene lijst van al zijne heerlijkheden, bezittingen, renten, enz. die bijna wel een derde deel van *Holland* en *Zeeland* uitmaakten, bij C. J. DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 107—111, 399. Verg. FROISSART, V. III. feuillet 53. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 299.

1371—1406 in dit hagchelijk tijdsgewricht behoorlijk te besturen (1). Ondanks de zigtbare afkeuring van Hertog ALBRECHT, wien JAN *van Blois* te *Quesnoi* over dit huwelijk raad-
14 v. Sprokkelm. 1372 pleegde, werd het echter weldra te *Arnhem* met veel plegtigheid voltrokken (2). De nieuw gehuwden namen terstond de titels en wapens van Hertog en Hertogin van *Gelre*, van Graaf en Gravin van *Zutphen* aan, en werden onmiddellijk als zoodanig door ENGELBERT, Graaf *van der Mark*, ADOLF *van der Mark*, Graaf van *Kleef*, WILLEM II, Graaf *van den Berg* en andere naburige Heeren erkend (3). De Graven *van der Mark* en van *Kleef* hadden reeds vroeger aan MACHTELD bijstand verleend en hulp beloofd, en daarvoor van haar eenige aanzienlijke goederen en inkomsten in pandschap ontvangen (4). De Bisschop van *Utrecht* en JAN *van Blois*, door hen en andere bondgenooten ondersteund, bragten thans eene aanzienlijke krijgsmagt, grootendeels uit ruiterij zamengesteld, bijeen, met welke zij uit het *Neder-Sticht* in de *Veluwe* rukten (5). Terstond werd de vesting *Grunsfoort* belegerd en na vijf dagen bemagtigd. *Kannenburg* zwichtte na een beleg van acht dagen (6). *Wageningen* onder-
24 v. Sprokkelm. wierp zich; en kort daarna werden JAN *van Blois* en MACHTELD als Hertog en Hertogin in de stad *Arnhem* gehuldigd, wier oude voorregten zij bekrachtigden (7). Uit *Arnhem* verleenden zij bij opene brieven, hunnen poorteren van *ter Goude* en van *Schoon-*
17 v. Lentemaand. *hoven* vrijdom van de Geldersche tollen (8). Eene onderneming tegen de stad *Gelre* mislukte. Maar daarentegen werden de sloten *Hell*, *Aller* en andere op de *Veluwe* vermeesterd. Nadat men te vergeefs tegen het sterke kasteel *Nijenbeek* aan den *IJs-*

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. X. Verg. DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 111—115, 399.

(2) FROISSART, V. III. feuillet 53. DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 399—404. «Ainsi,» zegt FROISSART, t. a. p. «eut messire JEHANN *de Bloys* femme et guerre qui moult luy cousta.»

(3) *Chron. Tiel.* p. 385. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 299. DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I, bl. 405.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XI.

(5) DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude.* D. I. bl. 408.

(6) J. A LEYDIS, *Lib.* XXXI. p. 296. *Chron. Tiel.* p. 385. DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, bl. 408, 409.

(7) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XI. *Oork.* No. 3, bl. 5. *Chron. Tiel.* p. 385.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 266. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 4, bl. 6.

sel zijne krachten beproefd had, werd het belangrijke *Lobede*, de sleutel van *Waal*, *Rijn* en *IJssel*, aangevallen en na eene langdurige belegering bemagtigd (1). 1371—1406

Inmiddels had het *Overkwartier* de regten van den jeugdigen WILLEM *van Gulik* erkend, en zijn vader de voogdij aanvaard (2). *Nijmegen*, *Tiel* en *Harderwijk* waren dit voorbeeld gevolgd, en even als *Roermond*, door den Hertog van *Gulik* in hunne oude voorregten bevestigd, of met nieuwe gunsten begiftigd geworden. Maar deze Vorst had nog niet voor zijnen zoon de beleening des Keizers verworven, en zonder deze konde hij zich niet van de duurzame trouw en genegenheid des volks verzekerd houden. Hij hield steeds den Hertog van *Braband*, WENCESLAUS, 's Keizers broeder en stedehouder, sinds den Baesweiler slag in hechtenis (3) en weigerde hem te slaken, ofschoon onder die voorwaarde de Keizer hem het uitzigt op het beleenen van *Gelre* 4 v. Grasm. 1372
aan zijnen zoon, en een huwelijk van dezen laatste met KATHARINA *van Beijeren*, de dochter van Hertog ALBRECHT, opende (4). KAREL IV over deze halsstarrigheid verbitterd, besloot den rijksban over hem uit te spreken en begaf zich tot dat einde naar *Aken*, door de Keizerin en een schitterenden stoet van geestelijke en wereldlijke Rijksgrooten verzeld. Aan de *Maas* wachtte een Brabandsch leger zijne bevelen af, om zich met de keizerlijke benden te vereenigen en op den eersten wenk het land van *Gulik* vijandelijk binnen te trekken. Doch te goeder ure traden de Aartsbisschoppen van *Trier* en *Keulen*, de Bisschoppen van *Mentz* en *Luik*, en Hertog ALBRECHT *van Beijeren* met zijnen broeder OTTO, Markgraaf van *Brandenburg*, tusschen beide (5). Zij Zomermaand.
verijdelden de pogingen des Bisschops van *Utrecht* en des Graven van *Blois*, welke met de Heeren van *Putten*, *Brederode*, *Montfoort*, *Voorst* en een talrijk gevolg te *Aken* gekomen waren, om de beleening van het Hertogdom *Gelre* aan WILLEM *van Gulik* en diens verloving met de dochter des Ruwaards van *Holland* te verhinderen (6). Immers, Hertog ALBRECHT, wien het niet onverschillig konde zijn, dat de aanstaande

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 22, p. 296. *Chron. Tiel.* p. 385. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 301. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 154. DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude.* D. I. bl. 409, 410. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XIV. XV.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 5, 6.

(3) Verg. hiervoor, bl. 294.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 267.

(5) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 300. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 154. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XII, XIII.

(6) DE LANGE V. WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 407.

1371—1406 verloofde zijner dochter Hertog van *Gelre* werd, begaf zich onder toestemming des Keizers, met OTTO van *Brandenburg* naar *Gulik* en bewerkte, dat WILLEM den gevangen WENCESLAUS dadelijk in vrijheid stelde en zich met hem en de beide bemiddelaars naar *Aken* spoedde. De Hertog van *Gulik* wierp zich voor de voeten des Keizers, erkende zijn onregt en verwierf genade. Daarop werd overeengekomen, dat even als WENCESLAUS, ook de overige gevangenen zonder losgeld ontslagen zouden worden. De Keizer verklaarde voorts den jongen WILLEM *van Gulik*, als de naaste mannelijke bloedverwant, voor den wettigen erfgenaam der overledene Hertogen EDUARD en REINOUD, en beleende hem met het hertogdom *Gelre* en het graafschap *Zutphen*, doch droeg het bewind, tijdens zijne minderjarigheid, zijnen vader op (1). Toen of kort daarna werd in weerwil van JAN *van Blois* en der Hekerens, de jeugdige Vorst aan ALBRECHTS oudste dochter verloofd (2).

Om dien tijd maakten de Bronkhorsten, aangevoerd door GIJSBERT, Heer van *Bor-*
12 v. Zomermaand. 1372 *kulo*, HENDRIK, Heer van *Wisch*, en PETER *van Steenbergen*, zich des nachts meester van *Arnhem* (3). *Wageningen* geraakte insgelijks weldra in hunne magt, waardoor de Bisschop van *Utrecht* verhinderd werd, vooreerst *de Veluwe* verder te verontrusten (4). JAN *van Blois* werd hierdoor een gevoelige slag toegebragt, welken het innemen van *Tiel* door GOOSWIJK *van Varik* voor de Hekerens, niet konde lenigen (5). En daar hij even weinig berekend was, om aan de wederwaardigheden moedig het hoofd te bieden, als om de moeiten en gevaren eens oorlogs te trotseren, vertrok hij naar *Schoonhoven* en liet het beleid van den krijg aan zijne gemalin, den Bisschop van *Utrecht*, en den Heer van *Gennep* over (6). De Hertog van *Gulik* poogde inmiddels

---

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 300. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XIV.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XIV. DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. der stad v. d. Goude.* D. I. bl. 405. WILLEM *van Gulik* was in 1364 geboren. *Chron. Tiel.* p. 377.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 22. p. 296. *Chron. Tiel.* p. 385. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 301. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 11. bl. 11.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XV.

(5) *Chron. Tiel.* p. 386. Zie over dezen VAN VARIK, de aant. van V. LEEUWEN op het *Chron. Tiel.* p. 376 (q). Verg. hiervoor bl. 277, 278.

(6) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 22, p. 296. FROISSART, V. III. feuillet 53.

de genegenheid der ingezetenen te winnen. Als Voogd van *Gelre*, verleende hij en zijne 1371—1406
gemalin aan onderscheidene plaatsen, bij het bekrachtigen der oude voorregten, tevens nieuwe gunsten en vrijheden. Hij nam in het bijzonder de belangrijke stad *Arnhem*, nevens *Wageningen* en de omliggende dorpen *Eede*, *Bennekum* en *Redinchem* (*Renkum*) in zijne bescherming, dewijl de inwoners de aanvallen der uitgewekene Hekerensgezinden vreesden, die de omstreken onveilig hielden (1). En deze vrees was niet ijdel. Immers zelfs terwijl de Hertog zich met zijn zoon in *Arnhem* bevond, rukte onverwachts de Bisschop van *Utrecht* met eene krijgsmagt voor die stad en daagde hem ten strijde uit. Hij weigerde dien. De Kerkvoogd plunderde en verbrandde nu de voorstad en keerde na verloop van vier en twintig uren, naar *Rhenen* terug. De Hertog begaf zich naar *Nijmegen*; doch uit de verspieders vernemende, dat zoo hij zich voor *Tiel* vertoonde, men er hem ongemoeid zou binnenlaten, besloot hij spoedig tot den togt derwaarts. De Bisschop van *Utrecht* wierp zich nu ijlings in die stad, waar de Hertogin MACHTELD zich bevond. Men dacht hier echter meer aan het vieren van feesten en aan de genietingen des levens, dan aan het behoorlijk bewaken der vesten. De Bronkhorsten geraakten derhalve des nachts onverwachts over 7 v. Herfstmaand. 1372
de muren in de stad en te midden der feestvierenden, die echter onmiddellijk te wapen snelden. De Bronkhorsten behielden na een woedend gevecht de overhand. Het getal der gesneuvelden en gewonden wordt niet opgegeven. Onder de gevangenen telde men LOEF *van Hoorn*, broeder des Bisschops van *Utrecht*, GIJSBERT *van Hardenberg* of *Hardenbroek*, FREDERIK *van Zuilen*, JAKOB *van Lokhorst*, ERNST *van Groenenwoude* en meer andere Ridders en knapen. De Bisschop zelf, vermoeid van het strijden, kon ter naauwernood op het tolhuis ontkomen, waar MACHTELD den uitslag van het gevecht afwachtte. Des anderendaags kwam de Hertog met eene bende krijgslieden voor de stad en maakte zich gereed, om het tolhuis te belegeren. De Utrechtenaars, onmiddellijk door renboden van den nood huns Kerkvoogds onderrigt, bragten in allerijl eene gewapende magt bijeen, trokken tegen zonnenondergang te *Wijk bij Duurstede* over de *Lek*, legden het dorp *Ravenswade* in de asch en togen, alles te vuur en te zwaard verwoestende, tot de *Linge* voort, welke zij overtrokken, en kwamen nog twee uren vóór zonsopgang den volgenden dag voor *Tiel.* De verheugde Bisschop begaf zich terstond in hunne legerplaats en schaarde hen tot den strijd, welken hij den Hertog aanbood. Deze, wien het minder aan voorzigtigheid en beleid dan aan krijgsmanseer ontbrak, veinsde hieraan gehoor te leenen, doch slechts om zich de gelegenheid te verschaffen, uit de omsingelde en kwalijk voorziene stad te

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XVI. *Oork.* No. 8—16. bl. 9—15.

1371—1406 ontsnappen. Toen derhalve de vijanden al hunne magt op een punt hadden bijeengetrokken, om hem, overeenkomstig zijn krijgsmanswoord, slag te leveren, toog hij in stilte uit eene onbezette poort naar *Nijmegen*, de gevangenen met zich voerende, doch *Tiel* aan den Bisschop ten beste gevende, die er onder het vreugdegejuich des volks ontvangen werd (1).

Het verlies van *Tiel* werd in hetzelfde jaar nog door dat van *Zaltbommel*, *Venlo* en *Harderwijk* aan de zijde des Hertogs gevolgd, waardoor de Hekerens zich van drie belangrijke punten in verschillende deelen van het hertogdom meester zagen. Bij het beleg van *Harderwijk* was JAN *van Blois*, en bij de berenning van *Zaltbommel* de Hertogin MACHTELD zelve tegenwoordig geweest. De laatstgenoemde stad moest voor den geboden tegenstand duizend gouden schilden opbrengen. De Hertog van *Gulik* daarentegen deed eenen vernielenden strooptogt in het *Neder-Sticht*, plunderde en verbrandde de dorpen *Amerongen*, *Doorn*, *Zeist* en *de Bilt* en keerde met rijken buit terug (2). De erkenning van zijn gezag door *Zutphen* en *Doesburg* was voor hem van meer belang. Hij ontving de hulde dezer steden, wier aloude voorregten hij bevestigde en met nieuwe vrijheden aanmerkelijk vermeerderde, terwijl hij hare burgerijen kwijtschold wat zij tegen hem misdaan hadden (3). Hierbij beperkte deze Vorst, die »door weldaden de ingezetenen aan zich trachtte te verbin-
18 v. Herfstmaand. 1372 den" zijne gunsten niet. Tot bevordering des handels verleende hij zelfs den Zutphenaars vrijheid, om vrede en bestand met zijne vijanden te maken (4). Den zelfden dag bepaalde hij, dat zoo lang *Lobede* in de magt zijner wederpartij zou blijven, de tol voor de op- en afvarende schepen langs de *Waal*, te *Nijmegen*; langs den
18 v. Slagtmaand. *Rijn*, te *Arnhem*; en langs den *IJssel*, te *Zutphen*, zou geheven worden (5). De Bisschop van *Utrecht* en de Heeren van *Voorst*, de hoofden der Hekerens, sloten twee maanden later met WILLEM *van Bronkhorst*, GIJSBERT *van Borkulo*, HENDRIK *van Wisch* en STEVEN *van Zuilen*, de voorstanders hunner tegenpartij, een

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 22, p. 296, 297. *Chron. Tiel.* p. 387. *De verm.* BEKA, bl. 268—270. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 103. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 155. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XVII, XVIII.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 22. p. 297. *Chron. Tiel.* p. 388. *De verm.* BEKA, bl. 270. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 302. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 155. DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 410.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 12, 13, 14, 15, bl. 12—15.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 16, bl. 15.

(5) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 17.

verdrag, waarbij zij elkander de schorsing der wederzijdsche vijandelijkheden, en de onzijdigheid der landstreek aan den regter oever van *Rijn* en *IJssel* verzekerden. 1371—1406 Hier lagen de meeste heerlijkheden der voornaamste Edelen van beide zijden, wier grenzen zoodanig dooreen slingerden, dat hierdoor de aanhangers van eene en dezelfde partij van elkander en van eenige hunner eigendommen gescheiden waren, hetgeen gedurig botsingen veroorzaakte en het handelsverkeer geweldig belemmerde. De goederen des Graven van *Kleef* aan deze zijde des *Rijns*, en die, welke de Bisschop van *Utrecht* op *de Veluwe* en op den linker IJsseloever in pand bezat, waren, even als de steden *Doetichem*, *Lochem* en *Groenlo*, mede in dit verdrag begrepen. Aan *Zutphen* en *Doesburg* werd daarenboven de ongehinderde scheepvaart op den *IJssel* toegestaan, mits zij niet voorbij het Hekerensgezinde *Hattem* zouden varen, zonder aldaar aan te leggen en van den bevelhebber eenen vrijbrief te vragen, welke hun dan niet mogt geweigerd worden (1). Omtrent het midden des volgenden jaars vergunde WILLEM *van Bronkhorst*, als Drossaart van den Lande van *Zutphen*, aan de ingezetenen van *Doesburg*, zich in den binnenlandschen krijg onzijdig te houden en binnen hunne vesten met den 2 v. Zomermaand. 1373 vijand handel te drijven (2). Die stad verleende daarop vrijgeleide aan de lieden des Graven van *Blois* en der Heeren van *Voorst*, om op hare markt levensbehoeften in te koopen, waartegen zij de vrije overvaart van den *IJssel* met een klein pontschip bedong en tevens veiligheid voor hare vaartuigen, welke op dien stroom of in de stadsgrachten voor anker lagen. Deze overeenkomst moest stand houden tot eene algemeene verzoening zou getroffen zijn (3).

De toenadering tusschen de beide strijdende partijen, werd ongetwijfeld aanmerkelijk 1373–1375 bevorderd door de oorlogen des Bisschops van *Utrecht* met *Holland* en den Heer van *Puttenstein*, welke de bisschoppelijke wapenen uit *Gelre* voerden (4). Het blijkt zelfs op goede gronden, dat in het laatste gedeelte van dertienhonderd drie en zeventig, door middel en onder waarborg van Hertog ALBRECHT *van Beijeren*, tusschen den Graaf van *Blois* en zijne gemalin aan de eene, en den Hertog en de Hertogin van *Gulik* aan de andere zijde een verdrag is getroffen, waarbij een gedeelte des lands, vermoedelijk de *Over-* en *Neder-Betuwe*, de *Tieler-* en *Bommelerwaard*, het graafschap *Zutphen* en de *Veluwe* door de Hertogin MACHTELD, en het overige van *Gelre* door den Hertog van *Gulik* tot aan de meerderjarigheid des jongen WILLEMS, zou beregt wor-

---

(1) SLICHTENHORST, *Tooneel des lands van Gelderl.* bl. 93, 94. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XIX, XX.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 19, bl. 17.

(3) SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 156.

(4) Verg. hiervoor, bl. 295—297, 330—333.

1371—1406 den. Zeker is het, dat MACHTELD in de steden *Elburg*, *Harderwijk*, *Zutphen*, *Doesburg* en vermoedelijk ook op andere plaatsen, als erfvrouw erkend en gehuldigd
28 v. Lentemaand. 1375 is geworden. Men denkt tevens, dat deze verzoening insgelijks aanleiding gegeven heeft tot eene vereeniging van beide partijen tegen den Bisschop van *Utrecht*, wiens heersch- en bemoeizucht men reden had te vreezen. Althans de Graven van *Blois* en van *Kleef* bevonden zich als bondgenooten van Hertog ALBRECHT, den aanstaanden schoonvader van WILLEM *van Gulik*, bij het vermeesteren van de Stichtsche veste *Gildenburg*, en de eerstgenoemde verschijnt als borg van dien Vorst in het vredesverdrag met den Utrechtschen Bisschop, den ijverigen verdediger van de belangen der Hekerens. Men meent ook, dat de Stichtsche Kerkvoogd sinds dien tijd, en nadat hem de steden *Elburg*, *Harderwijk* en *Hattem* in pand voor vijf en twintigduizend
18 v. Herfstmaand. 1375 oude schilden, welke hij waarschijnlijk der Hertogin MACHTELD had voorgeschoten, waren afgestaan, zich weinig meer met de Geldersche zaken bemoeid heeft (1). Hij komt evenwel nog voor als bondgenoot van den Graaf en de Gravin van *Blois* in den zoenbrief, welken deze als Hertog en Hertogin van *Gelre* uitvaardigden ten behoeve van FREDERIK, Graaf van *Meurs* en Heer van *Baer*, GIJSBERT *van Bronkhorst*, Heer van *Borkulo*, GERRIT, Heer van *Weerdenburg* en een groot aantal andere Ede-
Slagtm. 1376 len, Ridders en Knapen, betrekkelijk de twisten en vijandelijkheden, welke na den dood van Hertog EDUARD waren voorgevallen. Zij verklaarden daarmede al deze Heeren in de leen- en eigengoederen hersteld, zoo als zij die ten tijde van genoemden Vorst bezeten hadden; en gaven hun, nevens die ingezetenen van de *Over-* en *Neder-Betuwe*, den *Tielerwaard* en *Teisterband*, welke met hen hadden zamengespannen, kwijtschelding van alle eischen wegens gepleegd onregt en geweld, en kwamen met hen overeen betrekkelijk het behandelen en loskoopen der wederzijdsche gevangenen. Daarentegen beloofden zij, welke in dezen zoen begrepen waren, den Hertog en de Hertogin van *Gelre* als gehoorzame mannen en onderzaten te dienen tegen de Arnhemmers, en WILLEM en JAN *van Steenbergen*, die, ofschoon hunne bezittingen op de *Veluwe* gelegen waren, nog steeds den Hertog van *Gulik* aankleefden. Verscheidene Hekerensgezinde Edelen en Ridders met REINOUD *van Brederode*, Heer van *Gennep*, aan het hoofd, bezwoeren plegtig deze voorwaarden te onderhouden en te helpen houden, hetgeen zij met hun zegel bekrachtigden (2).

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XXV—XXVIII. *Oork.* No. 20—22, bl. 17—22. Verg. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 303—308. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 156—158. DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude.* D. I, bl. 411—415.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 29, bl. 22. Verg. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 308. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 158, 159.

Deze verzoening werd weldra gevolgd door een enger verbond of landvrede voor 1371—1406
den tijd van zes achtereenvolgende jaren, tusschen den Hertog en de Hertogin van *Gelre*, JAN *van Blois* en zijne gemalin MACHTELD, en de Edelen, Ridders en Knapen, zoo wel Bronkhorst- als Hekerensgezinden, ten getale van bijna driehonderd, in de *Over-* en *Neder-Betuwe*, den *Tieler-* en *Bommelerwaard* en in de Geldersche 6 v. Louwmaand. 1377
Veluwe gegoed en gezeten, nevens de steden *Huissen*, *Tiel*, *Bommel*, *Wageningen*, *Harderwijk*, *Elburg* en *Hattem*. De verbondenen verpligtten zich tot onderlinge hulp en verdediging bij elken vijandelijken aanval, bevordering van elkanders belangen en welvaart, bescherming van de openbare veiligheid zoowel te water als te land, handhaving van het regt en dat niemand aan zijnen gewonen regter onttrokken wierd. De geschillen, die onder hen mogten opkomen, zouden door tien gezworen raadslieden, bestaande uit een gelijk getal Hekerens- en Bronkhorstgezinden, onderzocht en beslist worden. Met raad van deze gezworenen, die alle zes weken voor de *Neder-Betuwe*, den *Tieler-* en *Bommelerwaard*, te *Tiel*; en voor de *Over-Betuwe* en de *Veluwe*, te *Wageningen* te zamen moesten komen, zouden de leden van den landvrede gezamenlijk geweld met geweld te keer gaan, de vredebrekers vervolgen, ook buiten de palen des bondgenootschaps, welke van *Lobede* af, de landen tusschen de *Waal* en den *Rijn*, met insluiting van den *Bommelerwaard* en het land van *Buren* benevens de geheele Geldersche *Veluwe* omvatten, hunne sloten nederwerpen, de geledene schade op hen verhalen en regt doen over de gevangenen. Ten behoeve van de Hertogin MACHTELD zou gedurende vier jaren, eene jaarlijksche bede van acht pond van diegenen, welke honderd pond of meer bezaten, en acht ten honderd van de bezittingen der mindergegoeden geheven worden. Hertog JAN *van Blois* zou niet verpligt zijn, wanneer hij zich buiten 's lands of ongesteld bevond, in persoon met de verbondenen te veld te trekken; maar zijne banier met de daaronder behoorende manschappen mogt hij hun niet weigeren. Ingeval de Hertogin binnen den afloop van den landvrede overleed, zouden de gezworenen veertien dagen na haren dood, te *Tiel* zamenkomen en van dáár twee uit hun midden aan den nieuwen Landsvorst afvaardigen en hem uitnoodigen in het verbond te treden. De overige punten des verdrags bevatten bepalingen betrekkelijk het krijgs- en muntwezen, het betalen van pachten, tijnsen en renten, het inlossen van eigendommen, die sinds den dood van Hertog EDUARD verpand waren, en tegen het woekeren. Deze landvrede werd door den Hertog en de Hertogin, een groot aantal der verbondene Edelen, en door de zeven opgenoemde steden onderteekend en bezegeld (1).

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 31, bl. 28—45. Verg. bl. XXIX—XXXII. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 308—314. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 159—161.

1371—1406 De Hertog van *Gulik* verzuimde intusschen van zijnen kant niet, om de belangen zijns zoons te bevorderen, en voor hem, die met rassche schreden het tijdperk naderde, waarin hij zelf de teugels van het bewind kon opvatten, den weg tot den hertogelijken zetel van *Gelre* effen te maken. Behalve het gedeelte van *Gelre*, waarover hem bij de gebleken overeenkomst van dertienhonderd drie en zeventig het beheer was toegekend, bleven *Arnhem* en het geslacht van *Steenbergen* hem onverwrikt getrouw (1). Maar deswege werd deze stad, welke onder het gebied der Hertogin MACHTELD behoorde, doch standvastig weigerde zich daaraan te onderwerpen, door de Hekerens uit het naburig *Wageningen* hevig bestookt. Deze hadden met REINOUD *van Brederode* aan het hoofd, onder anderen eens de overwinning in een gevecht bij het dorp *Oosterbeek* behaald en nevens HENDRIK *van Homoet*, menig ander Ridder gevangen medegevoerd (2). De Guliksche Vorst spoorde ernstig de Arnhemsche Regenten aan, in hunne trouw te volharden en de stad, ofschoon haar ook alle toevoer was afgesneden, voor zijnen zoon te bewaren, die weldra meerderjarig zijnde, te hunner hulpe aansnellen en dankbaar erkennen zou, wat zij voor hem gedaan en geleden hadden. Ter bemoediging verwittigde hij hen van de huwelijksverbindtenis zijner dochter JOHANNA met JAN, den veertienjarigen zoon van den magtigen OTTO *van Arkel*, op raad zijner vrienden van *Gelre* aangegaan, ten einde dat gewest te beter voor den jongen WILLEM te behouden, wiens huwelijk met de oudste dochter van Hertog ALBRECHT, reeds vóór vier jaren vastgesteld, de voltrekking naderde (3). En inderdaad, toen kort daarna WILLEM *van Gulik* zijn veertiende jaar bereikt had, en alzoo naar het regt dier tijden mondig geworden was, werden de voorwaarden zijns huwelijks met KATHARINA *van Beijeren*, de maagdelijke weduwe van EDUARD *van Gelre*, gelijk zij door eenen tijdgenoot genoemd wordt, bezegeld (4). Hertog ALBRECHT kende daarin den verloofden Vorst, als bruidschat, de drie en dertigduizend mottoenen toe, welke overeenkomstig de huwelijksvoorwaarde met EDUARD, reeds waren uitbetaald, doch die men na het vóóroverlijden van dien Vorst met regt had kunnen terugvorderen;

7 v. Grasm. 1377

---

(1) Zie hiervoor, bl. 361.

(2) J. A LEYDIS, *de Orig. et Reb. Gest. DD. de Brederode*, in MATTHAEI *Analect.* T. I, p. 632, 633. *Chron. Tiel.* p. 393. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 314. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 161. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XXXII.

(3) Zie den brief van den 23sten v. Slagtmaand 1376, bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 30. Verg. bl. XXXIII.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 22, p. 297. Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXXIII.

voorts de jaarlijksche rente van zesduizend mottoenen, door EDUARD aan KATHARINA als weduwegoed toegelegd, en zulks mede over de zes jaren, welke sinds zijn dood verschenen waren. Het huwelijk, waartoe men, wegens de namaagschap der verloofden, het pauselijk verlof had verworven, zou vóór den aanstaanden Bloeimaand voltrokken worden, althans op die wijze, dat de gehuwden de burgerlijke gevolgen daarvan konden genieten (1). De voornaamste Edelen en steden van *Holland* en *Zeeland* waarborgden de nakoming dezer voorwaarden met hun zegel. Onder hen bevond zich niet alleen REINOUD *van Brederode*, Heer van *Gennep*, maar zelfs JAN *van Blois*, die zich echter hier niet, zoo als nog kort te voren bij den Landvrede, den titel van Hertog van *Gelre* en Graaf van *Zutphen* toekent. Men beweert, dat hij dezen titel vroeger ook nimmer anders gebruikte, dan in de brieven, welke hij gezamenlijk met zijne gemalin uitvaardigde (2). Thans had hij dien geheel laten varen en zich te eenenmale aan het krijgs- en staatstooneel onttrokken. Weerzin in eenen oorlog, welke een groot gedeelte zijner inkomsten verslond; de overtuiging, dat hij overeenkomstig het verdrag van dertienhonderd drie en zeventig, na het mondig verklaren van WILLEM *van Gulik*, geen gegrond regt had, om verder op het bewind van *Gelre* aanspraak te maken; de wensch, Hertog ALBRECHT, van wien hij zijne aanzienlijkste Hollandsche, Zeeuwsche en Henegouwsche bezittingen in leen hield, en die in zulke naauwe betrekking met zijnen mededinger getreden was, niet van zich te vervreemden; en eindelijk de aangeboren zucht naar rust en vrede, welke zijn gevorderde leeftijd en ligchaamskwalen voor hem te begeerlijker maakten, zullen JAN *van Blois* tot dien stap bewogen hebben (3). Hij had zich weder naar *Schoonhoven* begeven en daar weldra een bezoek van den Utrechtschen Bisschop ontvangen, naar men gist, met het vergeefsche doel, hem tot andere gedachten te brengen (4). Nadat de huwelijksvoorwaarden tusschen WILLEM *van Gulik* en KATHARINA *van Beijeren* door hem medegeteekend en bezegeld waren, gaf hij daarvan kennis aan zijne gemalin en hare aanhangers, schonk haar een levenslangen lijftogt van veertienhonderd franken jaarlijks, en vertrok naar 1371—1406

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 33. bl. 45—48. Verg. bl. XXXIII, XXXIV; en zie hiervoor bl. 278, 279. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 314. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 161.

(2) DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 416. (6).

(3) DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 418—421. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXXIV.

(4) DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 416.

1371—1406 *Frankrijk* (1). Naar *Schoonhoven* teruggekeerd zijnde, herbouwde hij aldaar het Karmeliter klooster, en vergrootte zijn slot even als dat in *ter Goude*. In Bloeimaand, dertienhonderd tachtig eindigde hij op den burg te *Schoonhoven* zijne loopbaan (2). Men prijst zijne godsvrucht, minzaamheid en vredelievendheid, maar laakt teregt zijne spilzucht. Krijgs- en staatkundige bekwaamheden ontbraken hem geheel; hij zou een goed burger geweest zijn, indien het lot hem niet tot den rang van Vorst had verheven. Even als hij, schijnt ook de Heer van *Gennep*, REINOUD *van Brederode*, zich ten minste voor eene poos, aan dadelijke ondersteuning der belangen van MACHTELD onttrokken te hebben. Welligt waren vooreerst de middelen van dien Edelman hiertoe niet toereikend. Hij had, naar zijne berekening, reeds ten behoeve der Hertogin honderd en zeven duizend gouden schilden opgeofferd, voor welke aanmerkelijke som hij zich met het pandbezit harer sloten, tollen, ambten en renten te *Lobede*, *Tiel*, in de *Neder-Betuwe* en op de *Veluwe* moest vergenoegen (3).

25 v. Bloeim. 1377 Door dezen ommezwaai van zaken zag de jonge WILLEM *van Gulik* de schoonste uitzigten op het onverdeeld bezit van *Gelre* voor zich geopend. De woede der partijschap was sinds de verzoening des vorigen jaars merkelijk bedaard; de overeenkomst van dertienhonderd drie en zeventig waarborgde den thans meerderjarigen Vorst tegen alle regtmatige aanspraak van MACHTELD op het bestuur des lands; en de vereenigde magt van *Holland* en *Gulik* stond hem te dienst, om zijn regt en gezag tegen haar te handhaven, die, verlaten van echtgenoot en vele vermogende beschermers, welke zich nu voor hem verklaard hadden, daarenboven door eenen zwaren schuldenlast gedrukt werd (4). Behalve deze voordeelen boven zijne mededingster, beleende hem Keizer KAREL IV, die zich juist te *Gulik* bevond, op de gebruikelijke plegtige wijze met het geheele hertogdom *Gelre* en het graafschap *Zutphen*, onverminderd evenwel

29 v. Slagtmaand. de lijftogten, welke de Hertogin van *Gulik* in *Gelre* bezat (5). Hiervan werden de vier hoofdsteden, *Nijmegen*, *Roermond*, *Zutphen* en *Arnhem*, den volgenden dag door den Keizer verwittigd en haar gelast, WILLEM *van Gulik*, als lands- en

---

(1) DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 415, 417. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 388.

(2) DE LANGE VAN WIJNGAERDEN, *Gesch. d. Heeren en Beschr. d. stad v. d. Goude*, D. I. bl. 126. FROISSART zegt dat JAN *van Blois* in Hooimaand 1381 overleed. V. III. feuillet 53. Maar reeds in Lentemaand van dat jaar werd GUI *van Blois* door Hertog ALBRECHT met de Hollandsche goederen zijns overleden broeders beleend. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 380.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXXIV. *Oork.* No. 34, bl. 48.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XXXV.

(5) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 36, bl. 51. Verg. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 315, 333.

erfheer hulde en trouw te zweren (1). Te gelijken tijde ontving de Hertog eene 1371—1406
keizerlijke vergunning tot het heffen van een nieuwen landtol op die plaats in zijn
gebied, welke hij daartoe het geschiktste keuren zou (2). Dadelijk oefende WILLEM
zelf het hoog gezag uit, en nog in hetzelfde jaar werd hij in de steden *Nijmegen*, 5—13
Arnhem, *Goch* en *Venlo* gehuldigd, wier voorregten en vrijheden hij bekrachtigde, v.Winterm.
uitgezonderd die, welke door Hertog REINOUD III gegeven waren (3). Hij gaf daar- 1377
door stilzwijgend te kennen, dat hij de handelingen van dien Vorst niet erkende en zich zelven als den onmiddellijken opvolger van EDUARD *van Gelre* beschouwde. Dit stiet verscheiden Hekerensgezinden geweldig tegen de borst, en in het bijzonder den Heer van *Voorst*, hun ijverigsten voorstander, wiens geslacht steeds in REINOUD III den wettigen erfvorst gehuldigd en zich niet, dan door overmagt gedrongen, aan EDUARD onderworpen had. Met hen verzetten eenige steden, als *Tiel*, *Zalt-Bommel*, *Zutphen*, *Doesburg* en *Lochem*, zich ook tegen WILLEM *van Gulik* en weigerden hem den eed van hulde en trouw (4). In sommige plaatsen ontstond deswege verdeeldheid en menig bloedig tooneel. Te *Tiel*, onder anderen, hadden de
Hekerens het versterkte tolhuis bezet en hielden daarmede de Guliksgezinde burgers 1378
in bedwang. Op het Paaschfeest geraakten beide partijen handgemeen. GOVERT *van Arkel* en andere aanzienlijken sneuvelden in het moorddadig gevecht dat jaren lang onder den naam van *den quaden Paeschdach*, in geheugen gebleven is (5). RUTGER *van den Boetzelaar*, een Kleefsch Ridder, HERMAN *van Eyl*, LUKAS *van Empel* en DIRK *van Monement*, begunstigd door den Graaf van *Kleef*, die nog steeds de zijde van MACHTELD getrouw bleef, plunderden en verwoestten het gebied van de stad en het *Rijk van Nijmegen*, waar WILLEM *van Gulik* zijne ijverigste aanhangers telde. Eens verrasten zij een deel stedelingen, die ter beveiliging hunner bezittingen waren uitgetrokken, en namen er driehonderd vijftig gevangen, die slechts tegen een groot losgeld geslaakt werden (6). Een verdrag tusschen den jongen Hertog en den Graaf van

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXXV. *Oork.* No. 37, 38.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 19, bl. 55.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 40—43. bl. 56—58. Verg. bl. XXXV, XXXVI.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXXVI.

(5) *Chron. Tiel.* p. 395. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 317. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXXVI.

(6) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 317. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 161. TESCHENMACHER, *Annales Cliv.* p. 250 en 514, aangehaald door NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XXXVII.

1371—1406 12 v. Herfst-maand. 1378 *Kleef* stelde eindelijk perken aan deze vijandelijkheden. Men beloofde wederzijds elkanders bezittingen, noch rustige onderdanen te benadeelen, den vreedzamen handelaar en zijne koopwaren te beschermen, en alle vredebreuk en gewelddadige aanranding te keer te gaan. Verschillen die tusschen hen beide mogten ontstaan, zouden door vier scheidsregters, twee aan elke zijde te kiezen, beslist worden (1).

Ondertusschen was WILLEM *van Gulik* te *Zutphen* gehuldigd, waarop hij de voorregten dier stad bekrachtigd, haren inwoners, wegens het leed hem berokkend, vergiffenis geschonken en hun daarenboven beloofd had, binnen de stad noch een vierde mijl daar buiten, eenig slot of sterkte op te werpen (2). Het slot *Altforst*, tusschen *Maas* en *Waal*, *Bemmel* en *Valburg* in de *Betuwe*, waren door hem ingenomen, en vóór de eerste helft des jaars nog ten einde was gespoed, bevond hij zich in het bezit van de huizen *Nijënbeek* en *Kannenberg* op de *Veluwe*, van de stad *Elburg* en vermoedelijk ook van *Harderwijk* (3). Inmiddels had REINOUD *van Brederode* zich weder de belangen van de Hertogin MACHTELD aangetrokken; en uit zijn slot te *Gennep*, aan de *Maas*, waar de *Niers* zich in die rivier ontlast, bestookte hij steeds het Geldersche grondgebied. De Hertog van *Gulik* en zijn zoon sloegen met eene aanzienlijke krijgsmagt het beleg voor deze door kunst en natuur versterkte plaats, welke een dapperen tegenstand bood. Om de belegerden te ontzetten, brengt WOUTER *van Voorst* in der
19 v. Wijnm. ijl uit *Westfalen* en den omtrek eene talrijke krijgsbende bijeen, met welke hij den *Rijn* overtrekt en zich te *Honepel*, niet ver van *Kalkar* nederslaat. De beide Hertogen hiervan onderrigt, breken met hunne geheele heirkracht in de stilte des nachts voor *Gennep* op, en stormen onverwachts, onder een verdoovend trompetgeschal en krijgsgeschreeuw, op den niets kwaads vermoedenden vijand aan, die na eenen hardnekkigen strijd, op de vlugt geslagen en verstrooid wordt. De Heer van *Voorst* zelf valt den overwinnaars in handen. Het slot is nu gedwongen zich over te geven; het beleg had een en twintig dagen geduurd. De Hertog van *Gulik* bekleedde zijnen zoon, die zoo hier als reeds elders, zich door dapperheid had onderscheiden, op het slagveld met de ridderlijke waardigheid (4). Dit konde slechts den moed des

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl* D. III. *Oork.* No. 50, bl. 62—65.

(2) Zie den brief van den 7den van Bloeimaand 1378, bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Geld.* D. III. *Oork.* No. 46, 47, en den brief bij SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* bl. 569.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXXVII. *Oork.* No. 48.

(4) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p, 317, 318. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 162. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXXVIII. REINOUD *van Brederode* overleed in 1390. Zie J. A. LEYDIS *de Orig. et Reb. Gest. DD. de Brederode.* in MATTHAEI *Analect.* T. I. p. 634.

jeugdigen Vorsten, die zoo wel in ligchaamsgestalte en kracht als in geestvermogens 1371—1406
uitmuntte, te meer opwekken. Het beteugelen zijner wederspannige onderdanen werd dan ook, zoodra het jaargetijde dit veroorloofde, door hem met nadruk voortgezet. Op raad en met hulp des Hertogs van *Gulik*, bemagtigde hij het tolhuis te *Tiel*, een versterkt slot aan de *Waal*, door hetwelk de Hekerens de burgers, die 23 v. Sprokkelm.
van het begin af steeds de zaak der Bronkhorsten ijverig hadden voorgestaan, in bedwang hielden. Dadelijk na deze verovering werd hij in de stad en in den omtrek 1379
als erfvorst gehuldigd (1).

Maar meer nog door minzaamheid dan door het zwaard, trachtte WILLEM *van Gulik* de Gelderschen aan zich te onderwerpen. Hij trok van stad tot stad en boeide door welwillendheid, billijkheid en zachtmoedigheid aller harten, waardoor het hem gelukte, de ingezetenen met elkander en allen te zamen met den Vorst te verzoenen en te vereenigen. Slechts *Zalt-Bommel*, *Wageningen* en de sterkte *Grunsfoort* op *de Veluwe* eerbiedigden nog te naauwernood het gezag der Hertogin MACHTELD. De hoop op den hertogszetel van *Gelre* was voor deze Vorstin, thans van allen onderstand beroofd en met schulden bezwaard, geheel verdwenen, en indien zij niet alles wilde verliezen, moest zij met haren gelukkigen mededinger eene overeenkomst treffen. Bij een verdrag deed zij derhalve, nevens haar gemaal, volkomen afstand van hare regten op het hertogdom *Gelre* en het graafschap *Zutphen*, tegen 24 v. Lentemaand.
het vruchtgebruik van den tol te *Lobede* en eene jaarlijksche rente van drie en dertigduizend gouden schilden uit de halve schatting- en bedegelden. Daarbij behield zij de inkomsten, die haar weleer door Hertog EDUARD waren verzekerd, en natuurlijk ook den lijftogt uit haar vorig huwelijk met den Graaf van *Kleef*. Zij moest de plaatsen, die nog van harentwege bezet waren, binnen eene maand overleveren en waar het noodwas, de ingezetenen van den eed aan haar gedaan ontheffen; zij zou echter den titel van Hertogin blijven voeren. REINOUD en WILLEM *van Brederode* waren mede in dezen zoen begrepen, welke door een aantal zoo Hekerens- als Bronkhorstgezinde Edelen gewaarborgd, mede onderteekend en bezegeld werd. Hiermede nam de binnenlandsche twist, welke dertig jaren *Gelre* geteisterd had, een einde (2). Hertog 22 v. Grasm.
WILLEM werd vóór dat eene maand verstreken was te *Zalt-Bommel* gehuldigd. Hij bevestigde de regten dier stad, en een weinig later die van *Tiel*, *Doesburg* en *Lochem*, doch niet de voorregten door REINOUD III verleend, hetgeen nu,

(1) *Chron. Tiel.* p. 399. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 318. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 162. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XXXIX.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 318. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 162. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XL. *Oork.* No. 53, bl. 67—72.

1371—1406 naar het schijnt, geen tegenstand meer ontmoette. Buitenlandsche Edelen, die in *Gelre* gegoed waren, onderwierpen zich aan hem; en FREDERIK, Graaf van *Meurs* en Heer van *Baer*, met WOUTER, Heer van *Voorst* en *Keppel*, voorheen ijverige voorstanders der belangen van MACHTELD, erkenden hem voor Hertog van
18 v. Herfstmaand. 1379 *Gelre*, terwijl hij wederkeerig hun het onbetwist genot hunner bezittingen en regten verzekerde. Kort daarna voltrok hij, thans in zijn zestiende jaar getreden, te *Geertruidenberg* zijn huwelijk met de twintigjarige KATHARINA *van Beijeren*; en weinig dagen later hield het jeugdige paar eenen plegtigen intogt te *Arnhem* (1).

De rust was nu in *Gelre* hersteld en het gezag van WILLEM *van Gulik* genoegzaam overal gevestigd. De jonge Hertog begreep teregt, dat de genegenheid des volks de ware steun is van het vorstelijk gezag; en deze trachtte hij door het bevorderen der algemeene welvaart te verwerven. Hij bevestigde het landregt van het *Overkwartier*
26 v. Hooim. 1380 en bepaaldelijk de voorregten van *Roermond* (2). In het bijzonder deelden *Arnhem* en *Nijmegen*, welke hem steeds getrouw gebleven waren, in zijne gunsten en ontvingen belangrijke voordeelen (3). Zijn verdrag met de stad *Stavoren* in *Friesland*, toont
2 v. Grasm. 1381 hoezeer hij de belangen des handels voorstond (4). Dit blijkt niet minder uit het zoenverbond met ARNOUD *van Hoorn*, toen Bisschop van *Luik*. Welligt door ouden wrok aangedreven, had Hertog WILLEM zich, nevens eenige andere naburige Vorsten, voor PERSAND, den mededinger van dezen Kerkvoogd naar den Luikschen zetel, verklaard, waaruit vijandelijkheden, bijzonder tusschen de bewoners van *Maastricht* en die van het *Over-kwartier*, waren voortgesproten. ARNOUD *van Hoorn* zegevierde, en bij het
2 v. Hooim. vredesverdrag verzekerde men elkander uitdrukkelijk, veiligheid en vrij verkeer voor de wederzijdsche ingezetenen en kooplieden (5). Door inlossing, afgoeding of uitkoop hereenigde Hertog WILLEM den burg te *Gelre*, *Wageningen* nevens de sterkte *Grunsfoort*, en die plaatsen op *de Veluwe*, welke hem nog weerstreefden, met zijn gebied. Slechts
1382 *Breevoort*, welks Burgvoogd noch hem, noch MACHTELD, wilde erkennen, bragt hij door de wapenen tot onderwerping. Met de Heeren van *Hemmen* en van *Kuilenburg* had hij zich verdragen, en van den Graaf *van der Mark*, *de Lymers* met het huis

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. van Gelderl.* D. III. bl. XL, XLI.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 69, 70, bl. 82.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XLIII, en de aldaar aangehaalde oorkonden.

(4) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 243, en NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 74, bl. 87.

(5) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 81. bl. 92.

te *Zevenaar* gepand, zoo als die aanzienlijke en voor de veiligheid van *Gelre* hoogst- 1371—1406
belangrijke bezitting, door de Hertogin MACHTELD, welke haar in vruchtgebruik had, aan dien Graaf voor zijne schuldvordering was overgelaten (1).

De dood dezer Vorstin, welke te *Huussen* in het laatst van dertienhonderd twee en tachtig voorviel, bluschte ten eenenmale de toorts der tweedragt in *Gelre*, maar ontstak eenen krijg tusschen *Keulen* en *Kleef*, in welken Hertog WILLEM zich mengde. MACHTELD had de stad en het ambt *Lynne*, in lijftogt van haren tweeden echtgenoot, JAN van *Kleef*, ontvangen, reeds in dertienhonderd acht en zeventig aan den Aartsbisschop van *Keulen* verpand, die nu beide als een opengevallen leen beschouwde, hetwelk bij ontstentenis van mannelijk oir, aan zijn stift vervallen was. De Graaf van *Kleef* integendeel, beweerde, dat de Hertogin niet bevoegd geweest was, eene bezitting, die haar slechts als lijftogt toebehoorde, te verpanden of te bezwaren, en dat *Lynne* onder de goederen der grafelijkheid van *Kleef* moest terugkeeren. Men had elkander hierover nog niet den oorlog verklaard, toen de Graaf van *Kleef*, met een klein gevolg in een bootje den *Rijn* overgestoken zijnde, om, naar men wil, eene geestelijke dochter te *Elten* of te *Rees* een nachtelijk bezoek te brengen, door eenige lieden van den Aartsbisschop opgeligt werd. Geheel *Kleefsland* vloog te wapen, *Rees* werd belegerd, en de Hertog van *Gelre* sloeg zich voor *Alpen* neder, welke beide plaatsen toen onder het gebied van *Keulen* behoorden. Tien jaren achtereen werd wederzijds geroofd en gebrand, toen bij een verdrag bepaald werd, dat *Lynne* den Aartsbisschop, en *Rees* met het naburig slot den Graaf van *Kleef* gelaten zou worden (2).

Middelerwijl was Keizer KAREL IV in dertienhonderd acht en zeventig door WENCESLAUS op den Duitschen troon gevolgd. Hertog WILLEM, welke tot nog toe verzuimd had het nieuwe Opperhoofd des Rijks leenhulde te bewijzen, kweet zich nu bij volmagt op de Hertogen van *Gulik* en van *Teschen*, van dezen pligt. Hij ontving de beleening, onder voorwaarde van in persoon en met de gebruikelijke plegtigheden het leen te komen verheffen, wanneer WENCESLAUS, die zich toen te *Neurenberg* bevond, meer de grenzen van *Gelre* genaderd zoude zijn (3). Deze Vorst beloofde 18 v. Wijnmaand 1383

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XLV.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 318. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 162. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XLII.

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 321. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 162. Dat het beleenen bij volmagt niet ongewoon was, wordt aangetoond in NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XLVI (1).

1371—1406 hem tevens bij eenen afzonderlijken brief, hulp en bescherming (1). WILLEM hierdoor van het gerust bezit zijner staten te meer verzekerd, trok tegen het einde van hetzelfde jaar naar *Pruissen*, om gelijk zoo vele Ridders dier tijden, de heidensche *Litthauwers* te bestrijden en met het zwaard tot het Christendom te bekeeren (2). Een vij-
1384 andelijke inval op Geldersch grondgebied riep hem echter spoedig en onverwachts terug. De Brabanders hadden van zijne afwezigheid gebruik gemaakt en waren de *Maas* overgestoken, waar zij het dorp *Vermeeren* verbrand, een der inwoners met zich over dien stroom gevoerd en aan een boom opgehangen hadden. Op dit berigt staakte WILLEM dadelijk zijnen kruistogt en vaardigde reeds in *Hamburg* bevelen uit tot eene algemeene wapening, om zich te wreken, wanneer de Hertogin-weduwe van *Braband* hem voldoening weigerde (3).

Sedert de geschillen over het pandbezit van een gedeelte van het land van *Heinsbergen*, en wel van de heerlijkheid *Millen* met *Gangelt* en *Vucht*, bij het verdrag van dertienhonderd acht en zestig onbeslist gebleven waren, was de goede verstandhouding tusschen *Braband* en *Gelre* niet volkomen hersteld geworden (4). Men verzekert, dat Hertog WILLEM steeds in stilte de gelegenheid afwachtte, om zich in het bezit dier betwistte streek te stellen (5). Daarenboven eischten én WILLEM én JOHANNA van *Braband*, elk voor zich de leenheerschappij der stad *Grave*, wier ligging aan den linker Maas-oever haar voor beide belangrijk maakte. *Brabands* aanspraak berustte daarop, dat sinds OTTO *van Kuik* die stad in dertienhonderd drie en twintig aan Hertog JAN III opgedragen en van hem in leen ontvangen had, zijne nazaten steeds den Hertog van *Braband* als leenheer gehuldigd hadden. Twijfelachtig daarentegen is de grond, op welken WILLEM zich het leen aanmatigde; doch zoo veel is zeker, dat WENEMAR, sedert dertienhonderd twee en tachtig Heer *van Kuik*, steeds
1385 als bondgenoot van den Gelderschen Vorst verschijnt, wien hij voor zijnen hoofdheer erkende en die werkelijk om dezen tijd zich in het bezit van de stad *Grave* bevond (6).

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 101, bl. 112.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 321. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 162. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XLVI, XLVII. Verg. hiervoor, bl. 152.

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 322. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 163. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XLVII.

(4) Verg. hiervoor, bl. 277, 278.

(5) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. van Gelderl.* D. III. bl. XLVIII.

(6) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XLIX. In eene aant. op bl. 126—129 wijst deze verdienstelijke Schrijver de misslagen van DIVAEUS, HARAEUS, PONTANUS en anderen betrekkelijk dit punt, oordeelkundig aan.

Immers toen WILLEM bij zijne terugkomst uit *Duitschland*, van de Hertogin-weduwe voldoening eischte voor den hoon hem aangedaan, en haar tevens, tegen vergoeding der pandpenningen, tot de overgave van *Millen*, *Gangelt* en *Vucht* uitnoodigde, werd hem dit niet alleen geweigerd, maar hij van harentwege aangemaand, onmiddellijk de stad *Grave* te ontruimen (1). De wederzijdsche onmin en het wederkeerig wantrouwen tusschen *Braband* en *Gelre* waren echter hoofdzakelijk ontsproten, doordien in den Engelsch- Franschen krijg, in welken al de omliggende volken min of meer deelden, WILLEM aan de zijde van *Engeland*, en JOHANNA aan die van *Frankrijk* zich had aangesloten. Daar nu beider belangen aan de zegepraal der eene of der andere partij naauw verknocht waren, stonden zij in vijandelijke houding tegenover elkander, en het geschil over het bezit van eenige plaatsen strekte minder om eenen openbaren krijg te ontvlammen, dan wel om het uitbarsten daarvan te bespoedigen (2). 1371—1406

Eene poging van Hertog WILLEM, om *Millen*, *Gangelt* en *Vucht* aan den regter Maas-oever, door verraad of verrassing te bemagtigen mislukte, ofschoon ook JAN, Heer van *Gronsfeld*, de bevelhebber dier plaatsen, door REINOUD *van Schonevoort*, en zoo men wil op aandrang, althans niet zonder voorkennis van WILLEM, in eene hinderlaag gelokt en vermoord was (3). De Geldersche bezetting in *Grave* teisterde door roof en verwoesting het omliggende Brabandsche grondgebied. Zij overviel op eenen harer strooptogten, onder aanvoering van GERARD *van Oijen*, niet verre van *Grave* den Heer van *Middelar* en *Amersooi*, ARNOUD *van Hoemen*, welke aan *Braband* manschap had bewezen en thans krijgsbehoeften van *'s Hertogenbosch* naar zijn slot *Middelar*, aan den regter Maas-oever tusschen *Gennep* en *Mook*, vervoerde. Hij werd nevens zijn oudsten zoon REINOUD en eenige Brabandsche Grooten gevangen voor Hertog WILLEM gebragt, welke hem de keuze overliet tusschen het onverwijld bevel tot overgave van het slot, of den dood. »Ik weet te sterven," antwoordt de onverschrokken Ridder; »maar mijne trouw aan de Hertogin zal ik niet schenden." WILLEM schenkt hem het leven, maar brengt, na eene korte belegering, 1386
eerst *Amersooi* en toen *Middelar* onder zijne magt (4). Hierbij bleef het niet. WILLEM riep weldra zijne binnen- en buitenlandsche leenmannen op en kondigde ne-

(1) FROISSART, T. III, f. 94. Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XLIX.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. L, LI; alwaar dit fraai en nader ontwikkeld wordt.

(3) FROISSART, T III, feuillet 56. BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I. Liv. IV. p. 505.

(4) BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. L. IV. p. 506.

1371—1406 vens zijne vrienden, onder welke nu ook WOUTER *van Voorst* behoorde, de Hertogin van *Braband* den oorlog aan (1).

Deze schrandere Vorstin had tot nu toe de vijandelijkheden der Gelderschen niet met de wapenen te keer gegaan, en slechts eenige benden in *'s Hertogenbosch* geworpen, om *Braband* aan dien kant te dekken. Het was haar raadzaam voorgekomen, zich vooraf door bondgenooten te sterken en den invloed der Engelschen palen te stellen, hetgeen haar gelukt was. Het huwelijk van Hertog ALBRECHTS oudste zoon, WILLEM *van Oostervant*, met de oudste dochter van FILIPS *van Bourgondië*; en van den oudsten zoon van FILIPS met de tweede dochter van ALBRECHT, door haar beleid tot stand gebragt en in Grasmaand dertienhonderd vijf en tachtig te *Kamerijk* voltrokken, had ALBRECHT voor *Frankrijk* gewonnen. Niet minder dan die Vorst, was zij mede werkzaam geweest in het treffen van den vrede tusschen den Hertog van *Bourgondië* en de stad *Gent*, waardoor de invloed van *Engeland* in *Vlaanderen* gefnuikt, haar gebied aan die zijde verzekerd en FILIPS in staat gesteld werd, haar, gelijk zij vertrouwde, met eene krijgsmagt te ondersteunen (2). Zij aarzelde dan ook niet, bij de oorlogsverklaring van WILLEM van *Gelre*, aanstonds het zwaard op te vatten, om *Grave* aan zijne magt te ontrukken. Het Brabandsche leger, waartoe de groote steden, bijzonder *Brussel* en *Leuven*, hare uitgezochtste manschappen hadden geleverd, sloeg zich voor deze belangrijke plaats neder, in welke DIRK *van Apelteren* en JAN *van den Velde* het bevel voerden. De stad werd veelvuldig en hevig bestormd, maar nog mannelijker verdedigd. Eens gelukte het den Ridder DIRK *van Heetveld*, een aanvoerder der Brusselaars, de buitenwacht te verslaan en den muur te beklimmen; doch in het midden des gevechts van de zijnen verlaten, moest hij voor de aandringende menigte der belegerden wijken en stortte in de gracht, uit welke hij te naauwernood het leven redde. De Brabanders besloten toen, zich alleen bij eene naauwe insluiting der stad te bepalen en haar door uithongering tot overgave te dwingen. Hertog WILLEM hiervoor beducht, noodigde zijnen schoonvader ALBRECHT *van Beijeren* uit, om als middelaar tusschen beide te treden (3). JOHANNA van *Braband* nam

8 v. Wijnmaand 1386

(1) BUTKENS, *Trop. de Brab.* T. I. p. 506. ANONYMI *Chron. Ducum Brab.* p. 106. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LIII.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LI, LII. Verg. hiervoor, bl. 298, en voeg bij de aldaar aangehaalde Schrijvers nog FROISSART, T. III. feuillet 87. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI. p. 195. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIV. p. 356, 357. BUTKENS. *Troph. d. Brab.* T. I. p. 503, 504.

(3) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI. p. 197, wien HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIV. p. 358, gelijk meermalen, woordelijk naschrijft. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 323 en zijn volger SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 164. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. p. 508.

na een mondgesprek met dien Vorst te *'s Hertogenbosch*, hierin genoegen, en nu bepaalde ALBRECHT te *Heusden*, dat de Hertogin-weduwe in haar regt op *Grave*, zoo als zij dat vóór den oorlog bezat, zou hersteld worden; ARNOUD *van Hoemen* en REINOUD zijn zoon zouden van Hertog WILLEM en diens bondgenoot WENEMAR, Heer van *Kuik;* en deze laatste nevens zijnen zoon JAN, van de Hertogin al hunne leen- en eigengoederen terug ontvangen; de nadeelen, elkander door roof en brand toegebragt, zouden wederzijds kwijtgescholden en de gevangenen geslaakt worden (1). 1371—1406 23 v. Wijnmaand 1386

Het zij WILLEM slechts vredesgezindheid geveinsd had, om *Grave* van het beleg te ontheffen; het zij de Koning van *Engeland* den oorlog in *Braband* wenschende, om de magt des Hertogs van *Bourgondië* elders te breken, hem ophitste, hij voldeed althans zeer kwalijk aan deze voorwaarden. *Grave* werd door hem, of niet ontruimd, of spoedig weder bemagtigd, en VAN HOEMEN bleef met zijnen zoon gevangen. JOHANNA wendde zich te vergeefs tot Hertog ALBRECHT, om hem als bemiddelaar van het verdrag, tot het handhaven daarvan te vermanen. Zij konde hem alleen tot een mondgesprek met den Koning van *Frankrijk* en den Hertog van *Bourgondië* te *Kamerijk* overhalen. Hier werd besloten, dat te *Antwerpen* het geschil door wederzijdsche afgevaardigden nader overwogen en zoo mogelijk, beslecht zoude worden; op later verzoek van ALBRECHT echter werd de stad *Geertruidenberg* tot de bijeenkomst bestemd. De Fransche, Bourgondische en Brabandsche gevolmagtigden kwamen op den bepaalden tijd, doch niet die van *Gelre*, welke, naar luid eener boodschap van Hertog WILLEM, »door andere omstandigheden voor als nog daarin verhinderd werden." Deswege bepaalde men eene tweede zamenkomst te *'s Hertogenbosch*, op welke allen verschenen. Hertog ALBRECHT nam hier op zich, zijnen schoonzoon, den Hertog van *Gelre*, tot vredelievender gezindheid en tot de overgave der stad *Grave* te bewegen; voorts zou hij zich over zijne uitspraak te *Heusden* gedaan, nader verklaren en de overige punten van geschil vóór aanstaande Paschen beslissen, tot welken tijd dan ook de vijandelijkheden zouden geschorst worden. Maar de immer weifelende ALBRECHT kweet zich zoo flaauw van zijne taak, dat de afgevaardigden naauwelijks waren uiteen gegaan, of men maakte zich reeds aan beide zijden ten strijd gereed (2). 26 v. Lentemaand 1387 2 v. Zomermaand.

NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LIV. Het *Chron. Tiel.* p. 408, stelt de belegering van *Grave* een jaar later.

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 452, 453. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 119, bl. 125.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 323, 324. BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 508. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI. p. 197. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LIV, LV.

1371—1406 Trouwens het beslechten der geschillen door onderhandelingen, was geenszins ernst geweest bij Hertog WILLEM van *Gelre.* Reeds in Grasmaand dezes jaars had hij twee zijner vertrouwden, den Proost HENDRIK *van Steenbergen*, zijn bloedverwant, en WOUTER *van IJssendoorn*, zijn hofmeester, naar *Londen* afgevaardigd, om met Koning RICHARD II, die geheel door den Hertog van *Glocester*, den onverzoenlijken vijand des Konings van *Frankrijk*, beheerscht werd, een verdrag aan te gaan, welk weinig weken later tot stand kwam. WILLEM verbond zich daarbij, den Koning leenhulde te bewijzen en hem in eigen persoon tegen al zijne vijanden te dienen, uitgezonderd tegen den Keizer, den Hertog van *Gulik* en de Graven van *Holland* en *Kleef*, ten ware zij buiten den omvang hunner staten met *Frankrijk* zamenspanden; hiervoor zou hij die wedde genieten, welke de Hertog van *Gulik*, zijn grootvader, in gelijk geval van Koning EDUARD genoten had. Indien een zware oorlog of eene ernstige ziekte hem verhinderde zelf den Koning te hulp te komen, zou hij eenen plaatsvervanger met vijfhonderd mannen van wapenen, Ridders en Knapen zenden. Hij verpligtte zich voorts, om binnen vier maanden den Koning van *Frankrijk* en den Hertog van *Bourgondië* den oorlog te verklaren. Voor deze leenhulde en manschap zouden hem gedurende zijn leven, jaarlijks duizend pond sterling toegekend worden. Dit verbond werd door den Koning den eersten van Wijnmaand daaraanvolgende bekrachtigd (1).

10 v. Zomermaand 1387

De Hertog van *Gulik*, WILLEMS vader, was over het aangaan van dit verdrag ten hoogste ontevreden. Zijn zoon toch had zich daardoor niet alleen de vijandschap des vermogenden Hertogs van *Bourgondië*, den erfgenaam van *Braband*, zijnen magtigsten nabuur, op den hals gehaald, maar hem zelven tevens van de hoop op herstelling in het bezit den heerlijkheid *Vierson* beroofd, voor welke hij Koning KAREL V als ledigman hulde bewezen, doch zulks bij diens opvolger, KAREL VI, verzuimd had, waarop dit leen door den Hertog van *Berry* was bezet geworden. Maar WILLEM, hevig, stout en ondernemend, hakende naar krijgsroem en steunende op den beloofden geldelijken onderstand en de bescherming zijns Engelschen bondgenoots en van den Koning van *Duitschland*, bekommerde zich niet om de redenen van den voorzigtigen Hertog (2).

---

(1) FROISSART, T. III. feuillet 56. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 324, 326. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 164. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LV, LVI. *Oork.* No. 122, bl. 130. Laatstgenoemde schrijver betwijfelt, en naar ons inzien teregt, dat WILLEM zelf zich ter bevordering zijner belangen naar *Engeland* zou begeven hebben, zoo als FROISSART en PONTANUS vermelden.

(2) FROISSART, T. III. feuillet 56. » Le duc de Guerlez (*Gelre*)" zegt hij op zijnen gewonen naiven toon, feuillet 67, » est jeune. Jeunesse de teste et fumee l'a present esmeu de deffier le roy de *France.* Ce na pas este gran sens ne bon conseil fors de jeunes gens qui sont oultrecuydez et lesquelz *veullent voller avant quilz ayent esles.*" PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 326. SLICHTEN-

Éene maand slechts na het sluiten des verdrags met *Engeland*, en alzoo vroeger dan hij 1371—
verpligt was, zond hij den Koning van *Frankrijk* dezen schamperen ontzegbrief: » Aan 1406
KAREL, die zich schrijft Koning *van Frankrijk*. Wij WILLEM *van Gulik*, Hertog van 12 v. Hooim.
Gelre en Graaf van *Zutphen*, doen u weten, dat, dewijl eenige onzer voorouders 1387
met trouw verbonden geweest zijn aan de kroon en edele Prinsen van hoogen naam, Koningen van *Engeland*, en wij uit innige liefde tot onze voorouders, ons daarin willen voegen, wij onlangs door onze bijzondere boden, welke wij daartoe van onzentwege gezonden hadden, eenen hoogen, edelen Prins, onzen geliefden Heer, Heer RICHARD, Koning van *Engeland* en van *Frankrijk* en Heer van *Ierland*, manschap en trouw beloofd en gezworen hebben, zoo als het behoort, en met hem zijne vaste vriendschap en oorlog hebben aangenomen. En wij laten u weten, dat wij den genoemden Prins en Heer, den Koning van *Engeland* en *Frankrijk*, als onzen Heer, met al ons vermogen getrouwelijk zullen bijstaan tegen u als zijn vijand, in lieden en in goederen, en dat wij u en de uwen, als vijand van onzen geliefden Heer, den Koning van *Engeland* en *Frankrijk*, en als onzen vijand, om die reden voortaan tot alle steden ontzeggen met dezen open brief, bezegeld met ons zegel (1)."

Het baarde alom ongemeen veel opzien, dat de gebieder van een klein hertogdom zich verstoutte, den beheerscher van een groot rijk den vrede op te zeggen, hem honend zijne regten op de kroon te betwisten en die openlijk zijnen mededinger toe te kennen. Scheen deze oorlogsverklaring, of liever uitdaging, aan de eene zijde spotternij en minachting meer dan vrees op te wekken, van den anderen kant deed de stoute en nadrukkelijke toon vermoeden, dat de krijgshaftige Hertog welligt over grooter hulpmiddelen beschikken konde, dan men zich voorstelde, en er derhalve meer dan gewone behoedzaamheid tegen hem gevorderd werd (2). Zóó dacht men ook in *Braband;* en daar dit gewest ongetwijfeld den eersten schok zou verduren, wanneer WILLEM van *Gelre* inderdaad den krijg tegen *Frankrijk* opende, wendde zich de Hertogin JOHANNA nu onmiddellijk door een plegtig gezantschap, om hulp tot *Frankrijk* en *Bourgondië*. Hertog FILIPS, die als naaste erfgenaam van JOHANNA, in het behoud van *Braband* het hoogste belang stelde, zond haar aanstonds onder bevel van WILLEM *de la Tremouille* en GERVAIS *de Merande*, vier- of zeshonderd wel gewapende ruiters, met toezegging van meer ondersteuning, wanneer de nood het eischte. Deze krijgs-

HORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 165. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourgogne*, T. I, p. 211. Brux. 1839. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl* D. III. bl. LVII.

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 464. *Chron. Tiel.* p. 407, et VAN LEEUWEN in notis.

(2) FROISSART, T. III. feuillet 57. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LVII, LVIII. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. I. p. 212, 221.

1371—1406 14 v. Slagtmaand. 1387 bende bezette *Gangelt*, *Millen* en *Vucht* en stroopte van daar uit dagelijks op Geldersch grondgebied. Zij verraste het kwalijk bewaakte stadje *Stralen*, op merkelijken afstand van de Brabandsche grenzen gelegen, stak het gedeeltelijk in den brand, en nam eenige Engelsche boogschutters met hunnen aanvoerder, die zich kort te voren daarin geworpen hadden, gevangen en keerde met grooten buit naar de drie sterkten terug (1). De tijding dezer stoute onderneming voerde WILLEM in allerijl met eene aanzienlijke krijgsmagt naar het *Overkwartier*, om *Stralen* en de bezettingen der overige vestingen in dien omtrek, bijzonder die van *Grave*, te versterken (2). Ofschoon nu wederzijds de gemoederen meer dan ooit vijandelijk gestemd waren, werd evenwel een

24 v. Wintern. wapenstilstand tot de helft des volgenden jaars gesloten, waarschijnlijk, om zich middelerwijl door nieuwe verbindtenissen en krijgstoerustingen te beter tot den strijd voor te bereiden (3).

In *Braband* bovenal heerschte eene buitengemeene geestdrift en opgewondenheid. Edelen, Ridders, knapen, en stedelingen uit *Brussel*, *Leuven*, *Nivelles* en andere plaatsen stroomden welgewapend naar *'s Hertogenbosch*, de algemeene vergaderplaats en waar zich de Hertogin met haar hofstoet bevond, om in den aanstaanden oorlog deel te nemen; en van alle zijden werden mond- en krijgsbehoeften in overvloed aangevoerd. De Brabandsche strijdmagt, de legertros er onder begrepen, wordt op veertigduizend man begroot, over welke REINOUD *van Valkenburg*, Heer van *Borne*,

1388 JAN *van Polanen*, Heer van *der Leck*, en HENDRIK *van Bautersem*, Heer van *Bergen*, drie Ridders van beproefde trouw, dapperheid en ondervinding, het opperbevel voerden. Ondertusschen wachtte Hertog WILLEM te *Nijmegen* de verzochte hulp uit *Engeland*. Maar toen deze niet opdaagde, trachtte hij op nieuw met den overmagtigen vijand in onderhandeling te treden. Het schijnt, dat de Brabandsche Edelen en legerhoofden niet ongezind waren, hem tot dat einde eene verlenging van wapenstilstand te vergunnen; doch de steden kantten er zich tegen, ten ware WILLEM al de oorlogskosten, waartoe hij, naar haar zeggen, aanleiding gegeven had, voor zich alleen nemen wilde; hetgeen hij van de hand wees (4).

---

(1) FROISSART, T. III. feuillet 57—59. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 327. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 165. Te onregte brengt BUTKENS deze gebeurtenis tot het jaar 1386 terug, gelijk door NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LIX (1), reeds is opgemerkt.

(2) FROISSART, T. III. feuillet 59. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 327. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LIX.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LIX. *Oork.* No. 125, bl. 137.

(4) FROISSART, T. III. feuillet 68. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI, p. 198. ANONYMI *Chron.*

De stad *Grave*, op welke de Brabanders het bijzonder gemunt hadden, werd derhalve, toen de tijd van het bestand naauwelijks verstreken was, door hen belegerd met het vaste besluit, niet van daar op te breken, vóór dat de veste in hunne handen geraakt was. Zij waren van alle benoodigdheden rijkelijk voorzien en openden, zoodra hunne schutgevaarten opgerigt waren, het beleg. De stormtuigen en het werpgeschut rigtten in de stad groote verwoestingen aan, en bovenal leden de belegerden door de krengen en andere onreine voorwerpen, welke de Brabanders uit hunne blijden in de vesting wierpen, en die bij de hitte van het jaargetijde, de lucht en het water verpestten. De dappere bezetting echter wankelde niet, ofschoon de geringe magt des Hertogs haar van alle hoop op ontzet beroofde, en bijna dagelijks hadden er voor de muren, met afwisselend geluk, kleine gevechten plaats, die tot niets beslissends geleidden. De belegeraars vorderden weinig, dewijl de stad niet geheel was ingesloten en alzoo van den anderen kant langs *de Maas* toevoer konde ontvangen. Om dit te verhinderen en de plaats door insluiting en honger tot overgave te dwingen, besloot men, in allerijl eene brug op palen over dien stroom te slaan en een gedeelte des legers in het vijandelijk gebied te zenden. Doch toen het werk bijna voltooid was, werd het door de belegerden bij eenen nachtelijken uitval, in brand geschoten en vernield. Vele der werklieden sneuvelden, en niemand waagde het, den arbeid te hervatten. Het plan werd daarom echter niet opgegeven. Tien- of elfduizend man trokken twee uren beneden *Grave*, te *Ravestein*, eene stad en heerlijkheid van REINOUD *van Valkenburg*, een leenman van *Braband*, door eene waadbare plaats over *de Maas* en zetten ongehinderd voet op Geldersch grondgebied (1). 1371—1406 30 v. Hooim. 1388?

Ondertusschen was Hertog WILLEM te *Nijmegen* reeds van het ontwerp der Brabanders onderrigt geworden en door hem over de middelen nagedacht, dit te verijdelen. In weerwil zijner raadslieden, had hij het moedig besluit genomen, om met de geringe krijgsmagt over welke hij beschikken konde, naar *Grave* op te rukken en in *Braband* te dringen, zoo de Brabanders in *Gelre* trokken. »Wat wilt gij dan dat ik doen zal?" vroeg hij HERMAN *van Gemen*, zijn voornaamsten raadsheer, welke hem het gevaarlijke daarvan onder het oog bragt. »Zal ik mij in eene mijner steden opsluiten en mijn land ongestraft laten uitplunderen en verwoesten? Neen, bij God en onze Lieve Vrouw, zweer ik, dat ik te velde trekken en mij naar vermogen verdedi-

---

Duc. Brab. p. 108, 109. BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I, p. 511. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 327. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LIX, LX.

(1) FROISSART, T. III. feuillet 68, 77. *Chron. Tiel.* p. 412. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI. p. 199. *Magn. Chron. Belg.* p. 360. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib* VIII, p. 327. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXI.

1371—1406 gen zal." Terstond geeft hij bevel tot den togt. Na eene plegtige gelofte aan de H. Maagd afgelegd, en zich en de zijnen met een teug wijns versterkt te hebben, trekt hij aan het hoofd van drie- of vierhonderd zwaar gewapende Ridders en Knapen, onder welke de Heeren van *Gemen*, van *Heinsberg*, van *Heukelum* en van *Asperen* genoemd worden, nevens eenige boogschutters, in den vroegen morgen uit *Nijmegen*. Nagenoeg op dat zelfde tijdstip waren de Brabanders *de Maas* overgetrokken. WILLEM, hiervan verwittigd, gevoelt zijn moed op het hevigst ontvlammen. Vruchteloos stelt men hem voor, wat toch een handvol volks tegen een twintig of dertigmaal sterkeren vijand zou vermogen. Vruchteloos tracht men hem te bewegen, zich, overeenkomstig zijn vroeger besluit, in *Grave* te werpen en daar eene gunstige gelegenheid af te wachten, om de Brabanders te benadeelen. » Liever wil ik op het veld met eer, dan met schande in eene stad den dood vinden," is zijn antwoord. » Trekken wij in den naam van God en van ST. JORIS onze vijanden tegen. Wij zullen overwinnen en grooten roem behalen. Wie mij lief heeft volge mij. Voorwaarts! Voorwaarts!" — Aangevuurd en bemoedigd door deze taal, stijgen allen te paard en rijden stapvoets, om hunne rossen vóór den aanval niet te vermoeijen, met aangegespte wapenrusting en gesloten vizier, den weg op naar *Ravestein* (1).

Het berigt van den aantogt des Hertogs van *Gelre* verwekte niet weinig verbazing onder de Brabanders. Zij konden zulk een stout bestaan met zijne, naar hun oordeel, geringe magt niet overeenbrengen, en schatteden derhalve die nu veel grooter en ontzaggelijker, dan inderdaad het geval was. Zij maakten zich evenwel gereed, om hem af te wachten, doch waren nog niet behoorlijk geschaard, toen plotseling de Geldersche Vorst en zijne Ridders met lossen teugel en gevelde speer, onder het geschreeuw, van: *Gelre! Gelre!*, op hen nabij het dorp *Nistrik* aanstormden. HERMAN *van Moerbeek*, een Schildknaap, brandende van verlangen om zich te onderscheiden, rijdt spoorslags de gelederen vooruit, stort zich met uitgetogen zwaard op den vijand en stoot een Brabandsch Ridder ter neder. Honderd twintig vijanden vallen bij den eersten aanval; de geheele voorhoede geraakt in verwarring, dewijl de Gelderschen overal zoodanig doordringen, dat de Brabanders zich niet weder kunnen aaneen sluiten. Het naderende gekletter der wapenen en de wolken van stof verkondigen aan de meer verwijderde benden de nederlaag harer makkers. Van schrik en ontsteltenis overweldigd, zoeken allen, als door den vijand achtervolgd, ijlings het behoud in de vlugt. Eenigen slaan den weg in naar *Ravestein*, anderen

(1) FROISSART, T. III, feuillet 77, 78. BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I. Liv. IV, p. 511. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII, p. 328. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 165. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LXIII.

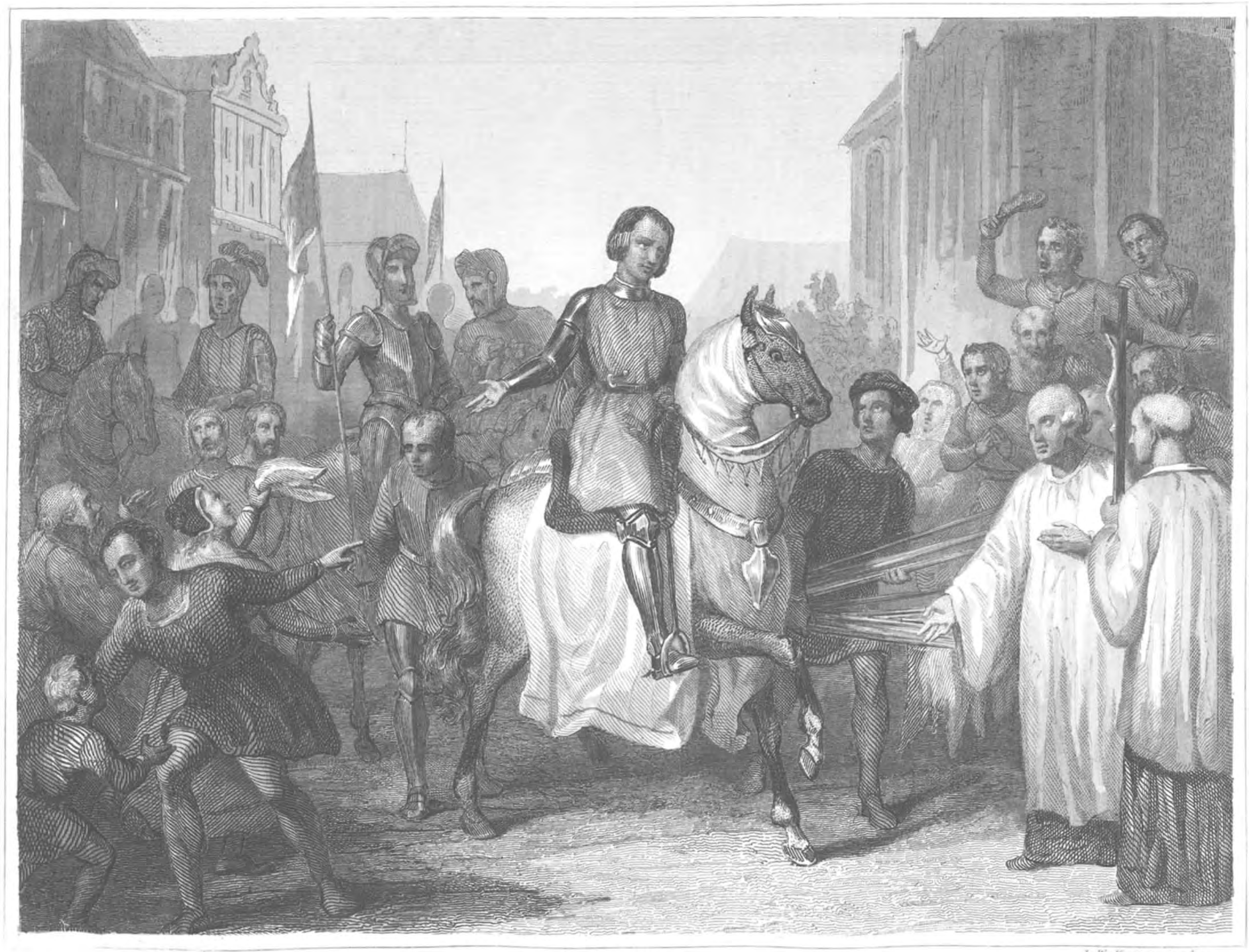

J. W. Kaiser sculps.

INTOGT VAN HERTOG WILLEM VAN GELRE IN NIJMEGEN.

verspreiden zich ginds en herwaarts, velen vlieden regtstreeks naar *de Maas* en storten te voet of te paard, gewapend of ongewapend zich onbesuisd in dien stroom, in welken twaalfhonderd, zoo Ridders als knechten, hun graf vinden. Drie- of vierduizend, en onder hen aanzienlijke bevelhebbers, waren in den strijd gesneuveld. Hertog WILLEM zelf, betreurde den dood van WALTER *van Celles*, een jong Ridder uit *Namen*, met wien hij zich eenige jaren te voren in *Pruissen* bevonden, en toen voor hem eene bijzondere vriendschap had opgevat. Het getal der gevangenen was grooter dan dat der overwinnaars zelve, en onder hen werden ook vele Edelen en Ridders geteld. Zoodra de mare dezer ramp het leger voor *Grave* bereikt had, braken de belegeraars in de uiterste verwarring met achterlating van tenten, wagens, stormtuigen, geschut, krijgs- en mondbehoeften het beleg op, en vlugtten in allerijl naar *'s Hertogenbosch*, *Heusden*, *Geertruidenberg*, *Dordrecht* of waar zij slechts meenden, eene veilige schuilplaats te zullen vinden. Het was een geluk voor hen, dat de belegerden, van de nederlaag der Brabanders onbewust, hen niet achtervolgden. Deze hadden den aftogt des vijands voor eene krijgslist gehouden, om hen tot een uitval te lokken en dan te overrompelen. Eerst omtrent den middag werden zij van den waren toestand van zaken onderrigt, en maakten zich meester van den achtergelaten rijken buit. Binnen twee uren alzoo was door drie- of vierhonderd dapperen een heir van veertigduizend man uiteen gejaagd en eene vesting ontzet. Zulk een wapenfeit zou zelfs in het heldentijdvak der Grieken en Romeinen uitgeblonken hebben. Hertog WILLEM keerde zegepralend naar *Nijmegen* terug en werd door de geestelijkheid en het volk jubelend ingehaald. Terstond begaf hij zich naar de kerk en wijdde de wapenrusting, met welke hij deze roemrijke overwinning had bevochten, aan de H. Maagd, voor wier beeld zeventien veroverde banieren als zegeteekenen werden opgehangen (1). 1371—1406

Geen tijd moest den vijand gelaten worden, om zich van den schrik te herstellen en zijne verstrooide benden weder bijeen te brengen. Reeds in het begin van Oogstmaand trok WILLEM derhalve, ondersteund door manschappen uit de stiften van *Keulen*, *Bremen*, *Munster* en *Utrecht*; uit het gebied van den abt van *Prume* en uit de graafschappen *Kleef*, *Seyn*, *Katzenellebogen* en *Meurs*, met eene krijgsmagt van drieduizend ruiters en duizend voetknechten te *Grave* over *de Maas*. Geheel *Peel-* en *Kempenland* werd door hem der verwoesting prijs gegeven, en de dorpen *Boxtel*, *Oosterwijk*, *Hilvarenbeek*, *Oorschot* en *Gestel* gingen in de vlammen op. Door

(1) FROISSART, T. III. feuillet 78. *Chron. Tiel*, p. 412. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI, p. 199. ANONYMI, *Chron. Brab.*, p. 115. *Magn. Chron. Belg.* p. 360. BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I, p. 511, 512. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII, p. 328. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 165, 166. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXIII, LXIV.

1371—1406 het land van *Hoorn* keerde hij na weinig dagen met den roof over *Roermond* naar *Nijmegen* terug. De Hertogin van *Braband*, die uit *den Bosch* naar *Brussel* was geweken, zond twaalfhonderd ruiters en vierduizend boogschutters, onder bevel der Heeren *van Witthem* en van *Heeswijk*, welke *Osch*, *Lith*, *Herpen*, *Ravestein* en andere plaatsen langs *de Maas* bezetteden, om haar gebied tegen nieuwe strooptogten te verzekeren (1).

Ondertusschen had het berigt van de nederlaag des Brabandschen heirs den jongen krijgslustigen Koning van *Frankrijk*, op aansporing des Hertogs van *Bourgondië*, tot het onverwrikt besluit gebragt, om tegen den Hertog van *Gulik* zoowel als tegen dien van *Gelre*, wiens ontzegbrief hem op het grievendst had beleedigd, de wapens op te vatten. Een ontzagwekkend leger, door eenigen op vijftig-, door anderen op honderdduizend man begroot, van krijgs- en mondbehoeften overvloedig voorzien, was spoedig uit alle oorden des rijks in *Champagne* bijeengevloeid. Daar echter *Gelre* en *Gulik* van *Duitschland* leenroerig waren, en de Koningen van *Frankrijk* zich op den dag hunner krooning bij plegtigen eede verbonden, onder straffe van 's Pausen banvloek, nimmer het gebied des Duitschen Rijks gewapenderhand te zullen betreden, werden gezanten naar *Coblentz* afgevaardigd, om den Keizer de beweegredenen tot dezen togt te ontvouwen. » Het verwondert mij," zeide die Vorst, » dat mijn neef, de Koning van *Frankrijk*, zoo veel volk bijeen gebragt en zoo vele kosten gemaakt heeft. Hij had zich eenvoudig tot mij moeten wenden; ik zou dien Hertog van *Gelre* zonder zoo veel omslag wel tot rede gebragt hebben." — » Sire," hervatten de afgezanten, » de Koning, onze meester, ziet nooit op kosten, wanneer het zijne eer betreft." — » In dat geval," zeide de Keizer, » kan hij naar goedvinden handelen; ik zal mij niet met de zaak inlaten." — Thans werd geraadpleegd, welken weg het heir zoude inslaan. Men oordeelde het raadzaamst, langs *Henegouwen* en *Luik* door *Braband* in *Gelre* te dringen; of bij *Maastricht* over den stroom te trekken en eerst *Gulik* aan te tasten. De Hertogin van *Braband* zou hierin gereedelijk hebben toegestemd, maar de Ridders en steden verklaarden openlijk, dat zij tegen het doortrekken der Franschen, wier verwoestingen zij vreesden, zich met geweld zouden verzetten. De Hertog van *Bourgondië* trad nu weder in het belang van *Braband* tusschen beide, en men besloot door het ongebaande Ardenner woud en het Luxemburgsche heen te trekken. Twee duizend vijfhonderd man werden derhalve vooruitgezonden, om boomen te kappen,

---

(1) Froissart, T. III. feuillet 79. Butkens, *Troph. de Brab.* T. I. Liv. IV. p. 512. Divaeus, *Rer. Brab. Lib.* XVI. p. 200. Haraeus, *Annal. Brab.* p. 360. Pontanus, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 328. Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 166. Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LXV.

diepe kloven te vullen, en naauwe doorgangen te verbreeden, ten einde eenen weg voor het groote heir te banen, welks legertros uit niet minder dan twaalfduizend wagens, behalve de lastdieren, bestond. Koning KAREL, door een schitterenden stoet van Rijksgrooten en Ridders gevolgd, stelde zich te *Chalons sur Marne* aan het hoofd zijner krijgsmagt. Bij *Mouzon*, thans *Pont-à-Mousson*, trok hij *de Maas* over en zond eenen ontzegbrief aan den Hertog van *Gulik*, nevens een afschrift van den brief, welken hij zelf van den Hertog van *Gelre* had ontvangen, en verweet hem, dat hij zich met dien zoon tot wederstand tegen de Fransche hulpbenden in *Braband* vereenigd had. Het leger zette nu zijnen weg voort, en kwam eindelijk na eenen allermoeijelijksten togt door *Luxemburg* en *Luik*, aan de grenzen van *Gulik*, over welke spoedig eenige stroopende benden trokken. In dien hagchelijken toestand begaf zich de verschrikte Hertog, op raad en onder geleide des Aartsbisschops van *Keulen* en des Bisschops van *Luik*, ARNOUD *van Hoorn*, naar den Koning, wierp zich nederig op de knieën, betuigende, dat hij het gedrag zijns zoons ten opzigte des Konings, afgekeurd en getracht had, hem tot andere gedachten over te halen, doch te vergeefs, dewijl de Hertog van *Gelre* altijd zijn eigen hoofd volgde. Hij bood aan, hem nogmaals zijne dwaasheid onder het oog te brengen en tot onderwerping aan den Koning te bewegen. Indien hij hierin niet slaagde, zou hij zijn halsstarrigen zoon als vijand behandelen, en zijne eigene steden en burgen voor de Franschen openzetten, in wier onderhoud hij, gedurende den winter zou voorzien. Op die voorwaarde werd de Hertog van *Gulik* in genade aangenomen en zelfs weder met de heerlijkheid *Vierson*, tusschen *Blois* en *Berry*, beleend (1).

1371—1406

1 v. Herfstmaand. 1388

8 v. Herfstmaand

Het gedrag van den bejaarden Vorst werd door WILLEM van *Gelre* niet gunstig opgenomen. Hij bleef nog steeds bij het besluit, den vijand het hoofd te bieden. »Naarmate de Franschen naderen," zeide hij, »zullen zij den langen togt moede worden; en hoe grooter hun getal is, hoe eerder het hun aan levensmiddelen zal ontbreken. Het gure jaargetijde zal mijn land voor hen ontoegankelijk maken. Vereenigd kunnen zij er niet inrukken; en verdeelen zij zich, dan is het gemakkelijk hen te verslaan." Het kostte inderdaad den Franschen spoedig moeite, zich in *Gulikkerland* staande te houden. Zij hadden veel te lijden van de verbitterde landzaten, die hen moesten voeden, maar bovenal van de Linfars, een hoop afgedankt Duitsch krijgsvolk, die gewapend rondzwierven en van stelen en plunderen leefden. Als roofvogels volgden

---

(1) FROISSART, T. III. feuillet 79—82, 89. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI. p. 200. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. p. 512. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 328. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 166. DE BARANTE, *Hist. des Ducs de Bourgogne.* T. I. p. 227—230. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LXV—LXIX.

1371— zij het Fransche leger, dat dag noch nacht voor hunne aanvallen zeker was. Menig
1406 Ridder, menig krijgsknecht viel in hunne handen, en naauwelijks had een oorlogsman meer den moed, op leeftogt uit te gaan. Er bood zich ook nog geene gelegenheid aan tot groote wapenfeiten of belangrijke ondernemingen. Eens drong de Connetable van *Frankrijk* met eenige der aanzienlijkste bevelhebbers en ongeveer vierduizend gewapenden, tot voor *Roermond* en schaarde zich daar ten strijde, om den Hertog van *Gelre*, die zich in de stad bevond, tot een gevecht uit te lokken. Doch deze begreep wijsselijk, zich niet aan de overmagt der vijanden te moeten blootstellen, die nu zonder iets uitgerigt of tegen de stad zelve ondernomen te hebben, spoedig aftrokken (1). Hertog WILLEM keerde naar *Nijmegen* terug. Hier trachtte zijn vader en de Aartsbisschop van *Keulen*, FREDERIK *van Sarwarden*, hem van zijn besluit af te brengen en de rampen te schetsen, welke hem en zijn volk zouden treffen, wanneer hij daarin volhardde. Vruchteloos. Hij steunde op hulp uit *Engeland.* En toen men aanvoerde, dat de Engelschen door binnenlandsche twisten werden bezig gehouden; dat de togt naar *Spanje* en de oorlog met *Schotland* hunne legers en geldmiddelen verslonden hadden, beriep hij zich op de met hen gesloten en bezworen overeenkomsten. »Ik kan nu niet de vriend des Konings van *Frankrijk* worden, dien ik heb uitgedaagd," zeide hij, »en vijand van den Koning van *Engeland*, wien ik mijn woord en zegel gegeven heb. De bedreigingen der Franschen kunnen mij verschrikken, noch mijne trouw doen wankelen. De wateren, de regenvlagen, de koude zullen voor mij strijden; en eer Louwmaand voorbij is, zal de dapperste Fransche Ridder wenschen, dat hij in zijn land gebleven ware." Zes dagen achtereen beproefden de Hertog van *Gulik* en de Aartsbisschop te vergeefs, deze redenen te ontzenuwen en den onbesuisden jongen Vorst tot onderwerping te vermanen. »Zoo ik nu al voor de overmagt moet zwichten," riep deze uit, »ik ben jong en zal dat te boven komen. Eenmaal breekt de dag aan, dat ik op *Frankrijk* of op *Braband* mijne schade zal verhalen." Doch toen eindelijk de oude Hertog over zoo vele hardnekkigheid vertoornd, ernstig dreigde hem te onterven, zeide hij: »Welaan, uit liefde en eerbied voor u, zal ik doen wat gij begeert. Red slecht mijne eer." Men kwam nu voorloopig overeen, dat hij het onwelvoegelijke van den bewusten ontzegbrief erkennen, maar tevens verklaren zoude, dat dit staatsstuk door zijne bevolmagtigden in *Engeland*, aan welke hij zijn zegel had toevertrouwd, buiten zijn weten opgesteld en uitgevaardigd was; dat hij overigens zijn verbond met *Engeland* niet verbreken, maar te-

(1) FROISSART, T. III, feuillet 89, 90. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXIX, LXX.

vens plegtig onder eede zich verbinden zou, den Koning van *Frankrijk* niet te beoorlogen, zonder hem een jaar te voren ontzegd te hebben (1). 1371—1406

De Koning en zijne beide ooms, de Hertogen van *Bourgondië* en van *Berry*, namen in deze schikking te eerder genoegen, dewijl de toestand des legers dagelijks verergerde, en zij, door de vrijwillige onderwerping van den stoutmoedigen Hertog, van de overwintering in het barre, van hunne grenzen zoo verwijderd gewest, ontslagen werden (2). De Hertog van *Gulik*, verzeld door den Aartsbisschop van *Keulen* en den Hertog van *Lotharingen*, geleidde zijnen zoon naar de tent des Konings, waar de aanzienlijkste Rijksgrooten vergaderd waren. WILLEM van *Gelre* wierp zich, naar gebruik op de knieën voor den Koning, welke hem terstond de hand reikte en ophief. Hij verontschuldigde zich nu vrijmoedig ten opzigte van den ontzegbrief, en bezwoer de vroeger ontworpen punten van verzoening (3). Hierbij werd nu ook bepaald, dat door den Koning, of in zijnen naam door den Aartsbisschop van *Keulen*, den Hertog van *Lotharingen* en de Heeren van *Couci* en *de la Tremouille*, vóór den vier en twintigsten van Zomermaand des volgenden jaars, de wederzijdsche aanspraken en eischen van *Braband* en van *Gelre* zouden beslecht worden; de stad *Grave* zou den Koning overgeleverd en WENEMAR, Heer van *Kuik*, of diens zoon daarmede, als van ouds, door de Hertogin van *Braband*, die ook de overige vorderingen dezer Heeren regt zou laten wedervaren, beleend worden. De Hertog van *Gelre* zou den gevangen ARNOUD *van Hoemen* ter beschikking des Konings stellen (4). Dien zelfden dag verklaarde ook de Hertogin van *Braband*, zoo voor zich zelve als voor hare medehelpers, bijzonder de Heeren van *Valkenburg*, van *Merade* en van *Rijpherscheit*, dat zij op de voorwaarden door den Koning van *Frankrijk* ontworpen, met WILLEM van *Gelre* en zijne medestanders, met name FREDERIK, Heer van *Meurs*, WENEMAR, Heer van *Kuik* en JAN zijnen zoon verzoend was (5). Ofschoon de genoemde vier scheidslieden uitspraak deden, liep het evenwel tot den drie en twintigsten van 12 v. Wijnm. 1388

---

(1) FROISSART, T. III. feuillet 90, 91. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII, p. 330. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 167. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. I. p. 230, 231. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXX—LXXII.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXII, LXXIII. Verg. FROISSART, T. III. feuillet 91.

(3) FROISSART, T. III. feuillet 91. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. p. 513. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII, p. 330.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 132, bl. 141.

(5) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 133, bl. 143.

1371— Wijnmaand dertienhonderd negentig, vóór dat het eindverdrag tusschen *Braband* en
1406 *Gelre* getroffen werd. Men verbond zich daarin, den wederzijdschen vrede en vriendschap ongeschonden te bewaren. *Millen*, *Gangelt* en *Vucht* zouden in het ongestoord bezit blijven van de Hertogin, die daarentegen beloofde, JAN *van Kuik*, wiens vader WENEMAR inmiddels overleden was, in den vrede op te nemen en met de stad *Grave* te beleenen (1).

Vóór dat de Hertog van *Gelre* den Koning verliet, welke hem met veel onderscheiding behandeld had, verwierf hij de slaking der gevangenen, die in dezen krijgstogt den Franschen in handen gevallen waren, zonder losgeld en zonder dat hij wederkeerig hetzelfde aan de Fransche gevangenen, onder welke zich aanzienlijke Ridders bevonden, behoefde toe te staan. »Ik ben een gering Vorst," zeide hij tot den Koning, welke hierop aandrong. »Om mij tegen u te verdedigen, moest ik de hulp van Duitsche Ridders inroepen en beloven, hun al de voordeelen te laten, welke hun in dezen krijg zouden toevallen. Ik kan hen van de gevangenen, noch van het losgeld berooven; zij zouden tegen mij zelven de wapenen opvatten." De welwillende Monarch vergenoegde zich met dit voorwendsel, en nam tegen het einde van Wijnmaand, den terugtogt naar *Frankrijk* aan (2). Het ongunstige weder, de onbegaanbare wegen, de buiten hunne oevers getredene stroomen, belemmerden dien togt geweldig, en bij het overtrekken van de *Maas* kwam eene groote menigte volks om het leven. Al de rampen van dezen oorlog werden den Hertog van *Bourgondië* verweten. Het misnoegen tegen hem, wien men met den Hertog van *Berry*, en voorzeker niet te onregte, beschuldigde, meer hunne belangen, dan die des rijks te behartigen, werd hierdoor meer en meer opgewekt en veroorzaakte, dat de Koning zich zeer spoedig geheel aan de voogdij zijner ooms onttrok en zelf het bewind aanvaardde (3). Mogt het verlies van het bestuur des Franschen rijks den Hertog van *Bourgondië* grieven, hij vond daarvoor eenige vergoeding, dat de opperheerschappij der belangrijke stad *Grave*, met *Millen*, *Gangelt* en *Vucht*, aan *Braband* bleven, welk gewest hij reeds als zijn eigendom beschouwde. WILLEM van *Gelre* daarentegen, had grooten krijgsroem ingeoogst niet alleen, maar ook door zijne onderdanen, tot één gemeen doel onder zijne banieren te vereenigen, de zoo lang verdeelde gemoederen steeds nader tot elkander gebragt, en de laatste vonken der bur-

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 571. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 160, bl. 171. Verg. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. p. 515. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 331. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 118 in notis.

(2) FROISSART, T. III. feuillet 91.

(3) DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourgogne*, T. I, p. 231, 232.

gerlijke tweedragt uitgedoofd. Zoo zag hij dan de eensgezindheid van binnen, den vrede van buiten, en zijn gezag in *Gelre* onwrikbaar gevestigd (1). 1371—1406

In plaats van deze gelukkige omstandigheden tot verbetering van den inwendigen toestand zijns gebieds aan te wenden, vond de woelzieke Hertog veeleer daarin een spoorslag, om nu elders krijgslauweren te gaan plukken. Naauwelijks had zich het Fransche leger van zijne grenzen verwijderd, of hij vatte het besluit op, om ten tweedemale naar *Pruissen* te trekken. Het was nu niet, om gelijk vroeger, de heidensche Litthauwers te bestrijden, welke ondertusschen het Christendom hadden aangenomen, maar om de Ridders van de Duitsche orde tegen den magtigen JAGELLO, Grootvorst van *Litthauwen*, te ondersteunen, welke zich met kracht van wapenen tegen de verdere uitbreiding dier orde in *Pruissen* en langs de kusten der *Oostzee* verzette. Nadat hij aan HENDRIK *van Steenbergen*, Proost van *Oud-Munster* te *Utrecht*, een zijner vertrouwdste vrienden, het bewind des lands, tijdens zijne afwezigheid, had opgedragen, vertrok hij uit *Doesburg* door een luisterrijken stoet van Ridders en Knapen verzeld, tot wier uitrusting geene kosten gespaard waren. Men ontving hen alom in *Duitschland* met de meeste onderscheiding, en ongemoeid bereikten zij *Stolpe*, eene plaats in *Pommeren* niet verre van de *Oostzee*. Hier echter werd WILLEM door EGGARD *van den Wolde*, een dienstman des Hertogs van *Stettin*, den bondgenoot van JAGELLO, overvallen en na hevigen tegenstand, waarbij twee zijner Ridders, DIRK *van Eyl* en PETER *van Byland*, sneuvelden, gevangen genomen en naar het slot *Falkenburg* gevoerd. Op het berigt hiervan, trok de Groot- of Hoogmeester van *Pruissen*, KOENRAAD TZOLLENAAR *van Rodenstein*, onmiddellijk op, om den Hertog te ontzetten, en EGGARD, het niet wagende weerstand te bieden, liet slot en gevangenen in zijne handen. WILLEM begaf zich nu met den Grootmeester naar *Koningsbergen*, doch daar hij zich niet van den eed aan EGGARD gezworen van terug te zullen keeren, ontslagen hield, ging hij vrijwillig naar eene plaats, welke deze hem had aangewezen, in gevangenschap terug. De tijding dezer noodlottige gebeurtenis bragt geheel *Gelre* in ontsteltenis en beweging. Terstond werd daarvan aan de naburige Vorsten en Heeren, ook aan den Roomsch-Koning kennis gegeven, en door het gansche land eene algemeene bede geheven, om het gevorderde losgeld te voldoen. Eindelijk werd WILLEM door tusschenkomst des Hertogs van *Stettin*, in het begin van Oogstmaand, doch niet dan onder oorveede voor zich en de zijnen, ontslagen. Nadat hij zich eenigen tijd in *Bohemen* aan het Hof van Koning WENCESLAUS had opgehouden, kwam hij te *Nijmegen* terug (2).

19 v. Slagtmaand. 1388

3 v. Louwmaand. 1389

12 v. Wijnm.

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXIV.

(2) FROISSART, T. III. feuillet 94. *Chron. Tiel.* p. 414. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII.

1371—1406 Het is onbekend, welke reden den Hertog tegen het midden des volgenden jaars, tot
eene reis naar *Engeland* aanspoorde. Men weet slechts, dat hij met vier schepen te
4 v. Bloeim. 1390 *Brielle* in zee stak, eenige dagen te *Londen* vertoefde en door den Koning met de
grootste achting behandeld werd (1). Naauwelijks was hij teruggekeerd, toen de togt der Franschen en Genuezen tegen de Barbarijsche roofstaten, zijnen onrustigen en krijgslustigen geest ontvonkte. De Genuezen, wier koopvaardijschepen en grondgebied zelfs voor de aanvallen der Afrikaansche zeeschuimers geen oogenblik veilig waren, hadden om dien tijd de hulp van *Frankrijk* tegen hen ingeroepen. Zij boden aan, op hunne kosten de benden naar *Afrika* over te voeren en van levensmiddelen te voorzien. De edelste Ridders uit *Frankrijk*, ook eenige uit *Engeland* en andere omliggende gewesten, vereenigden zich onder het bevel des Hertogs van *Bourbon* tot dien togt.
24 v. Zomermaand. Hertog WILLEM van *Gelre* voegde zich bij hen. Eene groote sterk bemande vloot stak in zee en kwam na vele gevaren, voor de stad *Algiers* ten anker, in wier nabijheid de benden zich aan het strand nedersloegen. De buitengewone hitte en ziekten, die dagelijks nieuwe slagtoffers eischten, de gedurig herhaalde en afmattende kleine gevechten met de Saracenen, de oneensgezindheid, welke zich meer en meer onder deze veelsoortige benden openbaarde, en de mislukte aanval op de vesting zelve,
20 v. Hooim. welke op een groot verlies van volk te staan kwam, noodzaakten de bondgenooten, na een verblijf van twee maanden, tot den aftogt. De schepen liepen verschillende havens binnen. Het schijnt, dat Hertog WILLEM in *Venetië* is aangeland; zeker was hij vóór het einde van Herfstmaand, in zijne staten teruggekeerd (2). Altijd rusteloos
19 v. Slagtm. 1392 naar krijgsroem hakende, ondernam hij twee jaren daarna weder een togt naar *Pruissen* en slaagde nu gelukkiger dan vroeger; immers hielp hij eene veste vermeeste-
14 v. Grasm. 1393 ren (3). Weinig dagen na den dood des Utrechtschen Bisschops FLORIS *van Wevelichoven*, was hij terug, en wij hebben reeds gezien, welken invloed hij bij de verkiezing eens nieuwen Kerkvoogds op de Kapittels uitoefende (4).

13 v. Wintern. Tegen het einde van dit zelfde jaar overleed de Hertog van *Gulik* (5). WILLEM nam nu bij den titel van *Hertog van Gelre*, ook dien van *Gulik* aan, en werd drie

---

p. 330, 331. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 167. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXV—LXXVII.

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXVIII.

(2) FROISSART, T. III. feuillet 122, 123, 132—136. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 331. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LXXVIII—LXXX. *Oork.* No. 164.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LXXX.

(4) Hiervoor, bl. 342.

(5) *Chron. Tiel.* p. 419.

of vier jaren later met dit hertogdom door den Roomsch-Koning WENCESLAUS beleend. 1371—1406
De Hertogin-weduwe MARIA deed te zijner gunste afstand van de heerlijkheid
Monfoord met *Nieuwstad* en *Erkelens* nevens de landen van *Kriekenbeek*, 1394
en *Kessel* met de stad *Venlo*, welke zij in lijftogt had bezeten; alleen de inkomsten van den tol te *Venlo* en eenige andere renten voor zich behoudende (1). Even zoo zag zijn jongere broeder REINOUD af van alle eischen op *Gelre*, *Gulik* en *Zutphen*, 12 v. Zomer-maand.
slechts het bezit begeerende van het land *Kessel* en van drie kleine steden in het Zuidelijkste gedeelte van *Gulik*, die echter steeds voor WILLEM, wien hij als leenheer erkende, zouden openstaan. Hij verpligtte zich tevens, om het verbond met den Heer van *Rijpherscheit*, hetwelk hem in de ongenade en in den kerker des Heeren van *Schonevorst* gebragt had, te verbreken. Daarentegen beloofde Hertog WILLEM, nog vóór het einde der maand zijne vrijlating te zullen bewerken (2).

Zoodra de Geldersche Vorst aan het bezit van *Gulik* geraakt was, hadden de vijandelijkheden der Keulenaars, die in hevige onmin met hunnen Aartsbisschop leefden, hem reden tot klagten gegeven (3). Het blijkt niet, wat tot dit gedrag der Keulenaars tegen hem aanleiding gaf (4). Thans was hij met den Keulschen Kerkvoogd zelven in geschil geraakt over het bezit van eenige kleine grensplaatsen, onder welke het stadje *Zulpich*, het oude *Tolbiacum*, de voornaamste was. WILLEM beriep zich op eenen giftbrief van den Paltsgraaf *aan den Rijn*; de Aartsbisschop op het veeljarig bezit. Eene openlijke vredebreuk scheen onvermijdelijk. De Graaf van *Oostervant*, vele Brabandsche en Duitsche Ridders, zelfs Keulsche burgers boden WILLEM hunnen bijstand aan, en reeds waren zesduizend voetknechten met tweehonderd ruiters naar *Stralen* opgerukt, om de aanspraken des Hertogs met de wapenen te ondersteunen, toen de Aartsbisschop, wien het beteugelen zijner oproerige hoofdstad werk genoeg verschafte, besloot een vergelijk te treffen. Er werd bepaald, dat *Zulpich* door een Drost in beider naam zou bestuurd worden; de Aartsbisschop zou in het bezit blijven van eenige betwiste plaatsen, doch daarvoor den Hertog in eens zestigduizend goudguldens uitkeeren en hem jaarlijks tachtig voeder wijns kosteloos overzenden (5). 1395

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 332, 333, 337. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 168. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXI.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 190, bl. 189—193.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 186, bl. 186—188. 's Hertogs klaagbrief is van den 26 v. Wintermaand 1393. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 334.

(4) Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXII (3).

(5) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 334. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 168, 169. NIJHOFF, *Gedenkw, uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXII.

1371— Te naauwer nood waren deze geschillen vereffend, of WILLEM haastte zich, eene
1406 krijgsmagt uit zijne staten en de naburige gewesten bijeen te brengen, om den Graaf van *Katzenellebogen*, stadhouder des afwezigen Hertogs van *Luxemburg*, tegen den Graaf van *St. Pol*, die sinds eenige jaren *Luxemburg* gewapenderhand verontrustte, te hulp te snellen. Hij trok over *Venlo* en *Vierson* regtstreeks op den vijand aan, die zich bij den oever der *Moezel* sterk verschanst had, en begroette hem aanstonds hevig uit stormtuigen en geschut. De Graaf van *St. Pol*, om zich uit den nood te redden, gaf hem door eenen Heraut te kennen, dat het den waren Ridder niet betaamde, met zulke wapenen zijnen vijand uit de verte te vernielen, en dat hij hem met zijne benden den volgenden dag in het open veld verwachtte. Niets konde den strijdlustigen WILLEM aangenamer zijn; hij vermaande zijn volk tot dapperheid, en verhief den jongen Graaf ADOLF *van Kleef* nevens eenige andere Edelen, om te meer hunnen moed te ontvlammen, tot de ridderlijke waardigheid. De Graaf van *St. Pol* daarentegen, maakte van den nacht gebruik, om met achterlating van wa-
26 v. gens en krijgstuig, de *Moezel* te doorwaden, waarbij velen verdronken, en zich door
Grasm. 1395 de vlugt te redden. WILLEM keerde hierop onmiddellijk naar *Gelre* terug (1).

Ondertusschen was de oorlog tusschen den Bisschop van *Utrecht* en den Heer van *Koeverden* uitgebroken (2). Hertog WILLEM zou zich welligt de zaak van dezen laatsten ernstiger aangetrokken hebben, indien niet zijne zucht, om door wapenfeiten op een uitgebreider tooneel roem te verwerven, hem daarin verhinderd
20 v. had (3). Hij trok nu voor de vierde maal naar *Pruissen* te dienste van de Rid-
Slagtm. ders der Duitsche orde, wier vrijheden hij in zijn gebied onlangs aanmerkelijk vermeerderd had. Bijzonderheden van dien togt worden nergens vermeld. Men weet slechts, dat de Hertog na eenige maanden terugkeerde en te *Grunsfoort* door den
9 v. Bisschop van *Utrecht*, REINOUD *van Gulik*, den Jonker van *Arkel* en vele andere
Grasm. 1396 Ridders en Knapen verwelkomd werd (4). Drie maanden later begaf hij zich naar *Engeland*, nadat kort te voren tusschen hem en zijn schoonbroeder, den Graaf van
25 v. *Oostervant*, eene zamenkomst te *Rozendaal* had plaats gehad, alwaar op dat tijdstip
Zomermaand. de Heeren van *Arkel*, van *Kuilenburg* en andere aanzienlijke Ridders met een talrijk gevolg zich bevonden (5). De reden is onbekend, welke hem bewogen heeft, om in

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII, p. 334, 335. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 169. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXIII.

(2) Zie hiervoor, bl. 345—348.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXV.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXV.

(5) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXV.

Engeland het doel des Graven van *Oostervant*, het verwerven van Engelsche hulp- 1371—
benden voor den krijg tegen *Friesland*, te helpen verijdelen, waarin hij gedeeltelijk 1406
slaagde (1). Misschien hoopte hij, die welligt weder een nieuwen krijgstogt in den zin had, deze hulpbenden aan zich te verbinden; misschien gedoogde zijne staatkunde niet, de oogmerken van Hertog ALBRECHT betrekkelijk *Friesland* te ondersteunen, op welk gewest de Geldersche Vorsten oude aanspraken hadden (2); of misschien was zijn gedrag in dit opzigt, slechts het uitvloeisel dier afgunst en trotschheid, welke hem verweten worden (3).

Bij zijne terugkomst uit *Engeland* zag hij zich terstond weder verpligt, het zwaard 3 v.
op te vatten. De Heer van *Schonevorst* had namelijk niet alleen REINOUD *van Gulik* Oogst-maand.
slechts voor eenen buitensporig hoogen losprijs ontslagen, maar verontrustte daaren- 1396
boven, ofschoon hij 's Hertogs leenman was, het gebied van *Gulik*. Om hem te tuchtigen, bragt WILLEM op de *Veluwe* eene krijgsmagt bijeen en sloeg, gesterkt door de benden der Heeren van *Kuilenburg*, van *Abcoude*, van *Vianen*, en van *Asperen*, benevens eenige Engelsche ruiters, het beleg voor het sterke slot *Schonevorst*, niet ver van *Aken* gelegen. Zes weken had de bezetting met onverwrikten moed het geweld der stormtuigen doorgestaan en menigen aanval dapper afgeslagen, toen de groote toren nederstortte, waarop zij, onder beding van vrijen uittogt voor zich en hare goederen, het slot, of veeleer de puinhoopen daarvan, overgaf. De nabijgelegene sterkte *Willemstein*, geraakte na eene belegering van veertien dagen, insgelijks in handen des Hertogs. Daarop werden de geschillen door tusschenkomst der Hertogin van *Braband*, en JAN van *Beijeren*, verkozen Bisschop van *Luik*, uit den weg geruimd (4). Om dien tijd trad WILLEM zelf als middelaar op in de onlusten tusschen den Bisschop
van *Utrecht* en den Heer van *Koeverden*, welke bij een verdrag vereffend werden (5). 14 v.
Inmiddels was de Hertog van *den Berg* over eene erfrente van vier en twintig dui- Bloeim. 1397

(1) FROISSART, T. IV, feuillet 30.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXV.

(3) FROISSART, T. IV. feuillet 30. »Ainsi osta le duc de guerles (*Gelre*) en cette saison au conte de haynault et a son filz layde et compaignie du conte DERBY dont il sembla a plusieurs quil ne fust pas bien advise ne conseille ne point navoit l'honneur de lung ne de lautre. Et de cette condition et nature fut il toute sa vie envieux et orgueilleux."

(4) *Chron. Tiel.* p. 420. *De verm.* BEKA, bl. 308. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII, p. 335. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 169. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXVII.

(5) Zie hiervoor, bl. 349, en de schrijvers aangehaald bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXVII (1).

1371—1406 zend Rijnsche goudguldens uit den tol te *Keizerswaard*, met zijne neven, de Graven van *Kleef* en van *der Mark*, in oorlog geraakt. De Hertog van *Gelre* nam in persoon geen deel in dezen krijg, maar wel zijn broeder, REINOUD *van Gulik*, die zich met de Graven van *Salme*, van *Sayn* en den Heer van *Heinsbergen* aan de zijde des Hertogs van *den Berg* schaarde. Op de vlakte bij het dorp *Kellen* werd een hevige en beslissende slag geleverd. Het Bergsche leger werd geheel verslagen, en onder de vele aanzienlijke krijgsgevangenen, ook REINOUD *van Gulik* geteld. Hij moest zijne slaking voor honderd duizend schilden koopen, van welke hem echter later, ter gunste des Hertogs van *Gelre*, de helft is kwijtgescholden (1). In hetzelfde jaar werd ook *Loevestein* door den Graaf van *Oostervant* belegerd. BRUSTO *van Herwijnden*, een Gelderschman, Hertog ALBRECHT's rentmeester over *Zeeland beooster Schelde*, achterlijk blijvende, om de geëischte rekening af te leggen, was op 's Hertogs last in *Amsterdam* vastgehouden, doch van daar ontsnapt, naar dit slot geweken, hetwelk hem door ALBRECHT, sedert eenige jaren, ter bewaring was toevertrouwd. Hij voorzag de plaats van manschappen en krijgsbehoeften, maar toog zelf in *Gelre*. De bezetting moest na eene allerhevigste bestorming, zich op genade overgeven, en drie van des rentmeesters zonen vielen daarbij in handen van den overwinnaar (2).

Een gering voorval ontvlamde kort daarna op nieuw den krijg tusschen *Braband* en *Gelre*. WOUTER *van Overrijn*, ambtman van *Zalt-Bommel* en *Bommelerwaard*
24 v. Zomermaand. 1397 en slotvoogd van *Amersooi*, een man zeer gezien bij Hertog WILLEM in wiens vertrouwen hij deelde, geraakte op de St. Jansmis, welke te *'s Hertogenbosch* zoowel met plegtige omgangen als luidruchtige vermaken gevierd werd, in eene herberg met een burger dier stad in hevigen twist. Dewijl zich andere burgers hierin mengden, riep hij, onder het geschreeuw van: *Gelre! Gelre!* zijne landgenooten, welke uit de omliggende plaatsen herwaarts waren gevloeid, te hulp, die terstond toeschoten en met de burgers handgemeen werden. Een dienaar der Hertogin, die hare kleedij droeg, werd door den ambtman dood gestoken. De woede steeg ten top; ten laatsten werden de Gelderschen overvleugeld, uit de vensters geworpen, op spiesen en zwaarden opgevangen, armen en beenen afgekapt, of op eene wreede wijze vermoord.

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 54, p. 316. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII, p. 336, 337. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 170. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. LXXXVIII.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 54, p. 314. *De verm.* BEKA, bl. 306. *Chron. Tiel*, p. 424. Volgens BOXHORN, op REIJGERSBERGEN, *Chron. v. Zeelandt*, D. I, bl. 452, zou BRUSTO, of BRUYNSTEN, wegens eenen manslag, door Hertog ALBRECHT met ballingschap en verbeurdverklaring van goederen gestraft geworden zijn.

De ambtman werd in hechtenis genomen en naar vonnis van Schepenen, onthalsd. 1371—1406
Hertog WILLEM eischte voldoening, doch zoo buitensporig, dat de Hertogin daaraan weigerde gehoor te geven. Dit was het sein tot eenen vernielenden krijg, welke bijna twee jaren duurde. De Aartsbisschop van *Keulen*, de Bisschoppen van *Utrecht*, van *Munster* en van *Osnabrug*, de Graven van *Nassau* en van *Ravensberg*, de Heeren van *Kuilenburg*, *Buren*, *Vianen*, *Asperen*, *Heukelom* en anderen voegden hunne benden bij die des Hertogs, welke de *Meijerij van den Bosch* binnenrukten, alles tot aan *Eindhoven* toe, te vuur en te zwaard verwoestende. Te *Oosterwijk* ontving WILLEM eenen heraut van de Hertogin, welke hem den oorlog verklaarde en over vijf dagen eenen veldslag aanbood ter plaatse waar hij begeerde, hem tevens belovende, honderd voer wijn, driehonderd stuks rundvee en andere levensmiddelen kosteloos te zenden, wanneer hij in dien tusschentijd de landbewoners wilde sparen. Doch de Hertog bekommerde zich weinig om dat aanbod; hij trok roovende en vernielende door *de Langestraat* en de *Meijerij*, en kwam met buit beladen in *Gelre* terug. Inmiddels was het Brabandsche leger te *Herenthals* bijeengekomen. Op het berigt van den aftogt des Hertogs van *Gelre*, toog het niet verre van *Maastricht* over de *Maas*, verwoestte in tien dagen tijds een groot gedeelte van *Gulikkerland* en keerde toen door *Maastricht* in *Braband* terug. JAN GUNDERS, bevelhebber van de sterkte *Lit-* 1398
tooien, legde de Geldersche dorpen *Dreumel* en *Bracht* tusschen *Maas* en *Waal* in de asch; de Gelderschen daarentegen staken het dorp *Littooien* en eenige andere vlekken in den brand, bemagtigden de stad *Grave* en zetten hunne strooptogten tot diep in *Braband* voort. Om hen met nadruk te keer te gaan, sloten de Brabanders 6 v. Sprokkelm.
te *Diest* een verbond met de Luikenaars tusschen wie en de Gelderschen eene veete bestond. JAN *van Beijeren*, verkoren Bisschop van *Luik*, hoewel de schoonbroeder des Hertogs van *Gelre*, stelde zich aan het hoofd zijner benden, die zich met het Brabandsche leger, hetwelk, naar men wil, uit veertig duizend man bestond, bij het dorp *Vlietingen* vereenigden. De Graaf van *St. Pol* voerde eene bende van driehonderd speerruiters aan, door den Hertog van *Bourgondië* tot hulp van *Braband* afgezonden. De Luikenaars zouden *Gulikkerland*, de Brabanders het *Overkwartier* van *Gelre* binnenrukken. De laatsten meenden Hertog WILLEM in *Nieuwstad* te verrassen, 25 v. Zomermaand.
maar hij was bij tijds van daar vertrokken; de plaats zelve werd door de inwoners in brand gestoken, en terwijl zij de eene poort uitvlugtten trokken door de andere de Brabanders binnen, die nu ook het slot van dit stadje verwoestten. Vereenigd sloeg men thans het beleg voor *Roermond;* doch hier ontstond tweespalt onder de bondgenooten. JAN *van Beijeren* sloot vrede met den Hertog, en voerde zijne benden naar 16 v. Hooim.
Luik terug. De Brabanders braken het beleg op en vielen in het land van *Gulik;* zij legden het stadje *Leunich* in de asch en stroopten tot voor de poorten der hoofdstad, wier burgers eene brandschatting van dertigduizend gulden moesten opbrengen. Midde-

1371—1406 lerwijl verwoestten de Gelderschen de *Meijerij* en staken de dorpen *Heeswijk* en *Dinther* in den brand. Eindelijk werd door JAN *van Beijeren* eene wapenschorsing tusschen den Hertog van *Gelre* en de Hertogin van *Braband* tot stand gebragt, welke tot de Lente van het volgende jaar zou duren. Zij werd na langdurige onderhandelingen en nadat de Hertog van *Bourgondië* een magtig heir tot onderstand der Hertogin had
9 v. Hooim. 1399 bijeengetrokken, door eenen vrede gevolgd. In het verdrag, te *Ravestein* gesloten, beloofde men elkander, inzonderheid uit en in *Millen*, *Gangelt* en *Vucht*, niet te zullen benadeelen, zoo lang de Hertogin leefde (1). Op dien zelfden dag werd bepaald, dat van beide zijden zes mannen van aanzien vóór den eersten van de aanstaande Herfstmaand te *Ravestein* zouden bijeenkomen, om over den losprijs der wederzijdsche gevangenen te onderhandelen, en de voldoening te bepalen, welke de Hertog van *Gelre*, naar billijkheid van *Braband*, wegens het gebeurde in *'s Hertogenbosch*, eischen konde. Men zou dan ook tevens de gronden onderzoeken, op welke beide *Braband* en *Gelre*, elk voor zich, het huis en de heerlijkheid *Oijen* aan de *Maas* vorderden, die onder de nalatenschap van de onlangs overledene MARIA *van Braband*, Hertogin-weduwe van REINOUD III behoorden. In gevalle de scheidsmannen het over deze punten niet eens wierden, zou de Hertog *van den Berg* als opperscheidsregter de zaak beslissen (2). De afloop is onbekend; slechts blijkt, dat de heerlijkheid *Oijen* aan *Gelre* is toegewezen (3).

Reeds vóór het sluiten van dit verdrag, den vijfden van Bloeimaand, was men met elkander betrekkelijk de stad *Grave* en de heerlijkheid *Kuik* overeengekomen. JAN *van Kuik*, de zoon van WENEMAR, in dertienhonderd vier en negentig overleden, had deze heerlijkheid aan zijne zuster JOHANNA nagelaten. Nog in het laatste gedeelte van dat jaar, was door toedoen van Hertog WILLEM, een huwelijk tusschen deze jonkvrouw en WILLEM, 's Hertogs zeer jeugdigen bastaardzoon bij MACHTELD *van Brakel*,

---

(1) *Chron. Tiel.* p. 425, 426. *Magn. Chron. Belg.* p. 361. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI. p. 202—204. ANONYMI *Chron. Brab. Duc.* p. 119—125. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. Liv. IV. p. 517—520. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 338, 339. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl, 171. v. HEURN, *Hist. d. stad en meijerij van 's Hertogenbosch*, D. I. bl. 239—246. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. LXXXIX—XCI. *Oork.* No. 217, 222, 223.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelre*, D. III. *Oork.* No. 224. p. 217. Zie over MARIA *van Braband*, *Chron. Tiel*, p. 429, 430, en de aant. van v. LEEUWEN. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 125, 126. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 339. Naar SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 171, werd zij gemeenlijk *de vrouw van Turnhout* genoemd, welke stad zij aanmerkelijk verbeterd en verfraaid, en er veelal haar verblijf gehouden had.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XCII.

beraamd geworden. Thans werd op grond van het verdrag des jaars dertienhonderd acht en tachtig, waarbij het leen van *Kuik* aan *Braband* was toegewezen, bepaald, dat de jonge WILLEM, ongetwijfeld zoodra hij meerderjarig en het huwelijk voltrokken zou zijn, de heerlijkheid *Kuik* van *Braband* in leen ontvangen en de stad *Grave* voor de Hertogin open zou houden, terwijl deze Vorstin en Hertog WILLEM zich beide verbonden, elkander daaruit nimmer te zullen beoorlogen. Doch reeds tegen het einde des volgenden jaars, deed JOHANNA *van Kuik* ten behoeve des Hertogs, geheel afstand van de halve heerlijkheid nevens den burg en de stad *Grave*, en verpligtte zich tot leenhulde voor het andere gedeelte. De Hertog daarentegen schonk haar het levenslang vruchtgebruik der gansche heerlijkheid en het hooggerigt van de dorpen *Est* en *Meteren* in den *Tielerwaard*, doch behield uitdrukkelijk de oppermagt aan zich. JOHANNA *van Kuik* verklaarde tevens, dat zij van haar huwelijk met 's Hertogs zoon afzag en hem van de voorwaarden, deswege beraamd, ontsloeg. Hertog WILLEM werd denzelfden dag door de stad *Grave* als Erfheer gehuldigd, en hij bevestigde hare vrijheden en voorregten nevens die van dat gedeelte des lands van *Kuik*, welk hem was afgestaan (1).

1371—1406

15 v. Winterm. 1400

Ondertusschen had hij nogmaals eenen togt naar *Pruissen* ondernomen. Wat hem hiertoe bewogen en wat hij thans aldaar verrigt hebbe, wordt niet gemeld. Men weet slechts, dat hij in Herfstmaand dertienhonderd negen en negentig vertrokken is, en zich in Sprokkelmaand des volgenden jaars weder in *Gelre* bevond (2). Na zijne terugkomst vergrootte hij zijn grondgebied door den aankoop der heerlijkheid *Borne* met *Sittart* en *Susteren* voor zeventigduizend Rijnsche guldens. De ligging dezer heerlijkheid, welke bij het jongste verdrag, in spijt van WILLEM, aan *Braband* verbleven was, maakte haar bezit voor den Hertog van *Gelre* en *Gulik* belangrijk. Ten Zuiden van het Geldersche ambt *Monfoord* gelegen, ten Oosten aan het gebied van *Gangelt*, *Vucht* en *Millen* palende en ten Westen door de *Maas* bespoeld, konde hij van dien kant de vaart op die rivier belemmeren; daarenboven was ook het Geldersche steedje *Nieuwstad* tusschen *Sittart* en *Susteren* ingesloten (3). Middelerwijl sleepte eene besmettelijke ziekte, welke zich over bijna geheel *Europa* had verspreid, in *Gelre* eene groote menigte menschen weg. In de stad *Bommel* alleen, zouden vierduizend slagtoffers door haar geveld zijn; en langen tijd is zij onder den

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelre*, D. III, bl. XCII en de aldaar aangehaalde schrijvers en oorkonden.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XCIV.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XCIII. *Oork.* No. 232, bl. 225—230.

1371—1406 naam van *die grote starft*, in de geheugenis bewaard gebleven. Zelfs de beminnenswaardige Hertogin van *Gelre*, KATHARINA *van Beijeren*, bezweek voor haar ge-
10 v. Slagtmaand 1400 weld te *Hattem*, en werd in het klooster te *Monnikhuizen* bij *Arnhem* begraven (1). Haar dood vergrootte de reeds bestaande verwijdering tusschen Hertog WILLEM en zijnen schoonvader ALBRECHT *van Beijeren* en den Graaf van *Oostervant*. WILLEM hechtte zich nu enger aan den Heer van *Arkel*, die met zijne eenige zuster gehuwd was, en wiens zoon, WILLEM *van Arkel*, naar het schijnt, in zijne bijzondere vriendschap deelde. Men wil, dat VAN ARKEL, steunende op zijne belofte van bescherming en onderstand, den oorlog tegen den Graaf van *Holland* ondernomen heeft (2). Hoe dit zij, het was ongetwijfeld minder om ALBRECHT te grieven, die thans met *Engeland* bevriend was, dan om den invloed van FILIPS *van Bourgondië* te fnuiken, dat Hertog WILLEM in dezen tijd van staatkunde verwisselde, de verbindtenis met *Engeland*, ondanks zijne leenhulde, verbrak en zich met den Hertog van *Orleans*, den broeder des Konings van *Frankrijk*, tegen den Hertog van *Bourgondië*, zijn persoonlijken vijand, vereenigde, die zich nu weder met den Hertog van *Berry* aan het hoofd van het bewind in *Frankrijk* gesteld had en wien ORLEANS trachtte den voet te ligten. Te *Pont-á-Mousson* hield hij een mondgesprek met ORLEANS, wien hij daarop naar het slot te *Couci* vergezelde, alwaar hij met de grootste onderscheiding ontvangen en onthaald werd. De beide Hertogen, door een aanzienlijken stoet van gewapenden vergezeld, hielden vervolgens, in weerwil des Hertogs van *Bourgondië*, eenen plegtigen intogt in *Parijs*. Het gelukte den Hertog van *Orleans*, den Koning tot het bekrachtigen van het verdrag te bewegen, het welk hij reeds te *Couci* met WILLEM ontworpen had. De Hertog van *Gelre* verklaarde daarbij, »dat hij voor vijftigduizend gouden
2 v. Zomermaand 1401 schilden des Konings ledigman geworden was en hem als zoodanig hulde en trouw gezworen had. Hij beloofde, hem tegen *Engeland* en al zijne vijanden te zullen dienen, wanneer de Koning dit begeerde, behalve tegen Koning WENCESLAUS en het Duitsche Rijk, zijn broeder REINOUD *van Gulik*, den Aartsbisschop van *Keulen*, de Hertogin van *Braband*, den Hertog *van den Berg* en de Graven van *Holland* en van *Kleef*. Hij verpligtte zich, op 's Konings opontbod in eigen persoon met zijne man-

---

(1) *Chron. Tiel.* p. 434, 435. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 340, 341. SLICHTENHORST *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 172. De uiterste wil van KATHARINA *van Beijeren*, welke van hare »zachte, menschlievende, vergevingsgezinde geaardheid getuigt" wordt bij PONTANUS in l. c. p. 341, en in uittreksel bij SLICHTENHORST, t. a. p., en bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. II. bl. XCV, gevonden.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XCV. Uit de aldaar aangehaalde plaats van J. A LEIJDIS, is ons dit echter niet gebleken.

1371—1406 Vorst en Regent geweest zijn, indien hij minder Ridder, in den geest der middeleeuwen, geweest ware. Zijne overheerschende zucht naar wapenroem en ridderlijke krijgsbedrijven was drukkend voor zijn volk en maakte zijne regering tot eene aaneenschakeling van krijgs- en strooptogten, die zijne geldmiddelen bezwaarlijk bestrijden konden. Het nageslacht mag echter niet vergeten, dat hij door schrander beleid aan de rampzalige twisten der Hekerens en Bronkhorsten perken stelde, en alzoo aan *Gelre* de burgerlijke eendragt terugschonk; een geluk dat *Holland* niet dan honderd jaren later mogt verwerven (1).

Op het berigt van 's Hertogs overlijden, had zich REINOUD *van Gulik*, zijn eenige broeder en onbetwistbare opvolger, naar *Gelre* gespoed. Zonder tegenkanting werd hij alom in de steden gehuldigd, wier voorregten en vrijheden, behalve die welke zij van REINOUD III ontvangen hadden, hij wederkeerig bevestigde en de handhaving daarvan met eede beloofde (2). Terstond wijdde hij al zijne zorgen aan eene betere regeling van het binnenlandsch bestuur en het afschaffen van vele ingeslopene misbrui-
14 v. Lentemaand 1402 ken. Hij maakte, onder anderen, nieuwe bepalingen op het muntwezen, en vermeerderde de landregten van den *Bommeler- en Tielerwaard*, van *Over- en Neder-Betuwe*, van *het land tusschen Maas en Waal* en van het *Overkwartier*, welke het bewijs van een meer vrijzinnig beheer, dan tot hiertoe plaats had, met zich voe-
1403 ren (3). Tevens beijverde hij zich, om de geschillen met buitenlandsche Heeren te vereffenen. De grensscheiding tusschen de landen van *Gelre* en van *den Berg* werd geregeld, en eene overeenkomst met 's Hertogs ouden vijand, REINOUD, Heer van *Schonevorst*, getroffen, waarbij men elkander wederzijds voor de toegebragte nadeelen, voldoening verschafte (4). Minder gewenscht slaagde REINOUD in het bevredigen van ADOLF, Graaf van *Kleef* en *van der Mark*, wien hij in het laatst van veertienhonderd twee, de stad *Emmerik* en haren burg afgestaan en zich daardoor waarschijnlijk van eene verpligting gekweten had, welke hij zich bij zijne slaking uit ADOLFS gevangenis, na den slag van *Kleverham*, had opgelegd. De Graaf echter maakte aanspraak op nog andere bezittingen, misschien de waarden langs den stroom beneden *Emmerik*, of de vruchtbare *Lijmers*, welke REINOUD, als erfgenaam zijns broeders WILLEM, zich toe-

(1) Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CI.

(2) *Chron. Tiel.* p. 436, 437. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 357. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. CII. *Oork.* No. 246—251.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. CIII. en de aldaar aangehaalde oorkonden.

(4) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 357. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 175.

schappen op te trekken, tegen eene bezolding, in maandelijksche vooruitbetaling, van tweeduizend kroonen voor zich zelven, en van vijf en twintig kroonen voor elke lans, die hij zoude aanvoeren; bij wettige verhindering, mogt hij vijfhonderd gewapenden in zijne plaats zenden onder aanvoering van eenen waardigen Ridder, welke daarvoor maandelijks duizend kroonen zoude genieten." Een weinig later verbond zich REINOUD *van Gulik*, met toestemming van Hertog WILLEM en onder gelijksoortige voorwaarden, tot den leenpligt aan den Hertog van *Orleans* (1). 1371—1406 24 v. Oogst-maand. 1401

Reeds den negentienden van Zomermaand was WILLEM in *Gelre* teruggekeerd, waar JAN *van Homoet*, die in 's Hertogs afwezigheid onder den titel van *bewaarder des lands van Gelre*, het opperbewind voerde, een gezantschap van *Lubeck*, *Hamburg*, *Thorn* en andere steden aan de *Oostzee* had ontvangen, welke de Friezen tegen Hertog ALBRECHT ondersteunden. WILLEM zelf had nog vóór zijne terugkomst, den eed van hulde en manschap van KENO *van den Broeke*, een Oost-Friesch Edelman en vijand van Hertog ALBRECHT, aangenomen, welke zijne landen, die bijna de geheele streek tusschen de *Eems* en de *Jade* besloegen, aan hem had opgedragen. Hierdoor stelde KENO zich onder zijne bescherming, en hij zelf zich in vijandelijke houding tegenover Hertog ALBRECHT in *Friesland* (2). Meer dan ooit, was thans een tooneel tot het uitvoeren van schitterende wapenfeiten, in *Holland* met de VAN ARKELS, in *Frankrijk* met ORLEANS en in *Friesland* met de misnoegde Schieringers, alzoo tegen *Engeland*, *Bourgondië* en de Hollanders, voor den oorlogzuchtigen Hertog geopend (3). Doch eene hevige ziekte maakte na een lijden van meer dan twee maanden, een einde aan zijn rusteloos leven. Hij overleed te *Arnhem* in den ouderdom van ruim acht en dertig jaren van welke hij ongeveer vijf en twintig als Hertog van *Gelre* geregeerd had. Overeenkomstig zijnen wensch, werd hij naast zijne gemalin begraven. Hij liet geene wettige kinderen na, maar van die, welke hem buiten echt geboren waren, overleefden hem vier zonen en eene dochter, welke in zijnen uitersten wil, ééne maand vóór zijnen dood opgesteld, niet vergeten werden (4). Ongetwijfeld zou WILLEM beter 16 v. Sprokkelm. 1402

---

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 345—350. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 173, 174. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourgogne.* T. II. p. 81. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. XCVI—XCVIII. *Oork.* No. 239, 240, bl. 238—242.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XCVIII—C. Zie verder hierachter de geschiedenis van *Friesland* gedurende dit tijdperk.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. C.

(4) *Chron. Tiel*, p. 436. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 61. p. 321. PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 350—354. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 174. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. C.

eigende. Uit deze onmin ontstonden openbare vijandelijkheden tusschen de Kleefschen 1371—1406
en Gelderschen, terwijl REINOUD, om welke reden is onbekend, zich in *Parijs* bevond 1404
en het bestuur des lands aan vier zijner Raadsheeren had toevertrouwd. Denkelijk behoorde tot deze vijandelijke bedrijven de strooptogt over de *Lippe*, tot welken een getal ingezetenen van de *Veluwe* met vier en tachtig paarden opontboden, en waarbij 28 v. Wijnmaand.
het dorp *Heijden*, op den regteroever der *Lippe*, in de asch gelegd werd. De Aartsbisschop van *Keulen* beproefde, maar te vergeefs, de zaak bij te leggen. REINOUD, door zijnen regeringsraad van alles onderrigt, maakte nu in eenen open brief aan alle geestelijke en wereldlijke magten, Koningen, Vorsten, Hertogen, Markgraven, Heeren, Ridders, Knapen, steden en gemeenten kenbaar »dat dewijl de Graaf van *Kleef* zich goederen toeëigende, welke aan hem, REINOUD, uit de erfenis zijns broeders 3 v. Wintern.
waren ten deel gevallen, en tegen regt en billijkheid de Geldersche ingezetenen verontrustte, hij de oorveede herriep, welke hij bij zijne loslating uit 's Graven gevangenis gegeven had." Hierop werden dadelijk ruiterbenden langs de Kleefsche grenzen, en zelfs hooger op tot *Udem* en *Monreberg*, uitgezonden, om ADOLFS gebied te bestoken. Het schijnt, dat de twist het geheele volgende jaar voortduurde, tot 1405
eindelijk door tusschenkomst des Aartsbisschops van *Keulen*, een verdrag werd getroffen, waarbij Hertog REINOUD al zijn regt en aanspraak op de *Lijmers*, voor eene schuld van tienduizend oude gouden schilden afstond, onder beding, dat hij met gelijke som dat goed weder konde inlossen (1). 31 v. Louwmaand 1406

FRIESLAND. GRONINGEN. De in- en uitwendige rust, welke thans *Gelre* genoot, was niet het deel van de landen tusschen de *Zuiderzee* en *den Dollart*. Tegen het einde van het vorige tijdperk waren zoo wel deze gewesten, als de meeste plaatsen langs de *Noordzee*, door eene vreesselijke pestziekte geteisterd geworden, welke een ongemeen groot aantal menschen had weggesleept (2) Het aanzienlijk klooster *Lidlum* was daardoor grootendeels uitgestorven. De Abt DIRK, van *Tjummarum* geboortig, een man van geleerdheid en verstand en die reeds alles had aangewend, om de tucht aldaar zoo lang verwaarloosd, te herstellen, vond door deze ramp gelegenheid, dit gesticht met geschikter monniken te voorzien, waartoe hij bij voorkeur dezulken koos, welke zich door eene goede afkomst, onbesproken gedrag en vereischte kunde onderscheidden. Hij spaarde geene kosten ter verbetering van de gebouwen des kloosters, doch overleed in dertienhonderd negen en zestig van verdriet over de kwellingen, hem door de Grietmannen van *Baverderadeel* en *Birumadeel*, die zijn kloos-

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 359. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 176. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. CIV—CVI. *Oork.* No. 285, bl. 278—282.

(2) WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 211.

1371— ter op schatting stelden, en door de kerkvoogden van *Winsum* aangedaan. Zijn opvolger,
1406 WIBRAND II, te *Tjum* geboren en eerst, even als hij, priester te *Berlikum*, geraakte met Bisschop JAN *van Vernenburg* in geschil over de grenspalen van zijn geestelijk regtsgebied, en reisde deswege naar *Rome*, alwaar de zaak door den Paus vereffend werd. Met ijver en een gewenschten uitslag verzette zich WIBRAND vervolgens tegen zekeren BOUDEWIJN, een kruisprediker, doch die tevens door den Utrechtschen Bisschop ARNOUD *van Hoorn* naar *Friesland* was gezonden, om de Friezen tegen de Hollanders in de wapenen te brengen. Hij werd hierop door den Bisschop, onder den schijn van hem over eenige
1374 zaken van belang te willen raadplegen, naar *Vollenhoven* ontboden, doch aldaar gevat en slechts tegen eenen losprijs van tweeduizend kroonen ontslagen (1). De Bisschop was overigens den Frieschen Geestelijken niet ongenegen. Immers spoorde hij bij eenen open brief, alle Christenen onder belofte van groote aflaten aan, het St. Odulfs klooster nabij *Stavoren*, het oudste in *Friesland*, hetwelk door een schrikkelijk onweder en het geweld der zee zeer veel geleden had, te hulp te komen (2).

Het is onbekend, wat Hertog ALBRECHT *van Beijeren* om dien tijd tot eenen togt naar *Terschelling* bewogen heeft, en dat eiland, toen aan *Friesland* behoorende, te vuur en te zwaard te verwoesten. Men wil, dat dit uit wraak op de Friezen geschiedde, welke hunne stamgenooten ten Westen der *Zuiderzee* in eenen opstand, om zich, gelijk men gist, aan het grafelijk bewind van *Holland* te onttrekken, ondersteund hadden (3). Van dezen opstand der West-Friezen en het beteugelen daarvan door ALBRECHT, maken evenwel de Hollandsche jaarboeken geen gewag. Het komt ons meer waarschijnlijk voor, dat de Hertog eene poging deed, om *Friesland*, waar men, behalve in de stad *Stavoren*, welke in 't belang van haren handel en zeevaart meestal Hollandschgezind was, zijn gezag niet erkende, aan zich te onderwerpen, doch in het voortzetten daarvan door den krijg met den Bisschop van *Utrecht* verhinderd werd, zoodat hij zich bij het vernielen van *Terschelling* voor dien tijd moest bepalen (4). Onder de steden

(1) S. LEO, *Vit. et Res Gest. Abbat. in Lidlum*, in MATTHAEI *Analect.* T. III. p. 558—561. Verg. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. p. 211. *Oudh. en Gesticht. v. Vriesl.* D. II. bl. 179—182. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 483, 486.

(2) MATTHAEI *Analect.* T. III. p. 478. De brief is van den 12den v. Slagtmaand 1371, en vertaald opgenomen in de *Oudh. en Gesticht. v. Vriesl.* D. I. bl. 480.

(3) WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 210. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. III. bl. 469, welke dit voorval te onregte op het jaar 1364 terugbrengt, en hierin door de schrijvers van den *Tegenw. staat v. Friesl.*, D. I, bl. 512, 513, gevolgd wordt. Occo SCARLENSIS stelt het, zeker even verkeerd, in 1378, bl. 145.

(4) Verg. hiervoor bl. 286.

in *Westergo*, welke het meest zich tegen zijn gezag aankantten, was *Franeker* de voornaamste. De bewindslieden der Steden en Deelen van dat gewest begrepen teregt, van hoeveel belang het voor de gemeene zaak zijn moest, zulk eene stad, die sinds eenigen tijd in aanmerkelijken bloei geraakt was, aan zich te verbinden. Zij verleenden deswege bijna eenparig op eene vergadering te *Bolsward*, den Franekers de magt, » om alle zaken en misdaden, binnen hunne stad en vrijheid gepleegd, aan lijf en leven te mogen beregten naar keizersregt, landregt en de gewoonten (costumen) der vijf Deelen. Hij, die eenige inbreuk op dit verleende voorregt maakte of het overtrad, zou tot eene zware boete veroordeeld en als de algemeene vijand des lands beschouwd worden" (1). Dit is niet het eenige voorbeeld, dat de bewindslieden in *Friesland*, staatsgewijze vergaderd, in het bepalen of verleenen van dergelijke regelen van regtsoefening, eene oppermagt vertoond hebben, die in strijd is met de afhankelijkheid van het land aan het Duitsche Rijk (2). Men meent, dat hun eene zoodanige regtsregeling was aanbevolen, zonder dat zij daarin de Keizers behoefden, of althans meenden te moeten erkennen (3). 1371—1406

Nu genoot *Friesland* eenige jaren de voordeelen des buitenlandschen vredes, maar deelde daarentegen rijkelijk in de rampen, welke de vreesselijke stormen en watervloeden, sinds dertienhonderd drie en zeventig tot dertienhonderd tachtig, over de gewesten langs de *Noordzee*, van de *Eems* tot de *Schelde*, verspreidden. Ontzettend is het verhaal van de verwoestingen, welke de overstroomingen van zee en rivieren in deze jaren in *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* en *Gelderland* aanrigtten. Vele Friesche dijken en zeeweringen waren niet bestand tegen de woede der golven, eene menigte menschen en vee verdronk, en de haven van het rijke en weelderige *Stavoren* werd vernield (4). Maar minder nog door het geweld der verbolgen natuur, dan door de misdaden der menschen werden *Friesland* en *Groningen* in die noodlottige dagen geteisterd. De bewindslieden in *Hunsingo* waren niet bij magte, om de onlusten en verdeeldheden tusschen de Edelen en Geestelijken in hun gewest te bedwingen, hetwelk, zoowel als *Fivelingo*, steeds aan moord en brandstichting was overgegeven. Zij vereenigden zich tot dat einde met de regering der stad *Groningen*, welke zich thans

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 239.

(2) Verg. F. Sjoerds, *Fr. Jaarb.* D. IV, bl. 5.

(3) *Tegenw. Staat van Friesl.* D. I, bl. 518.

(4) Ubbo Emmius, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XV, p. 214. Zie een uitvoerig berigt over deze watervloeden bij Outhof, *Verh. d. watervloeden*, bl. 395—403, Westendorp, *Jaarb. v. Groningen*, D. II, bl. 227.

1371—1406 aan het hoofd der Schieringers bevond. Men verzekerde elkander wederzijds volkomen veiligheid voor personen, goederen en bezittingen, van welken aanhang men ook zijn mogt. De goederen van wederspannigen en voortvlugtigen zouden verbeurd verklaard worden en wel half ten voordeele der stad. Indien de *Hunsingoërs* de hulp der Gro-
21 v. Grasm. 1378 ningers begeerden, moesten zij vier gijzelaars tot borg stellen, en zoo er verschil onder hen over het regterambt ontstond, zou de stad de partijen scheiden. Bij de togten, welke gezamentlijk gedaan wierden, moest elk zijne eigene kosten dragen (1). Terstond traden het klooster *Adewerd*, de zes Middagster kerspelen en de gemeente van *Lijwarderwolde* in dit verbond van onderlinge bescherming (2). Eerst vier jaren later heeft *Fivelingo* daaraan deel genomen (3). De Abt van *Adewerd* ging zelfs
16 v. Zomermaand eene nadere verbindtenis aan met de burgemeesters en den raad van *Groningen*. Men waarborgde daarbij de reizigers en ingezetenen van *Hunsingo*, waaronder *Adewert* behoorde, volkomen veiligheid en bepaalde tevens de wijze, op welke men elkander wederkeerig zou beschermen en de boosdoeners of vredebrekers straffen (4). Kort daarop volgden de regters en gemeente van *Humsterland* dit voorbeeld, door het sluiten van een dergelijk beschermend verbond met de stad *Groningen* en het land-
27 v. Wijnmaand schap *Hunsingo*, waarbij de breuken op doodslag, verwondingen, gevangenneming en berooving van reizigers of kooplieden naar en van *Groningen* bepaald werden (5). Reinoud Hughinc, een aanzienlijk ingezeten van *Groningen* en wiens naam meermalen op de lijst der burgemeesters van die stad voorkomt, trof eene soortgelijke overeenkomst met de regters en de gemeente in de *Achtzijlvesten*. Er werd bepaald, dat hij zich onder hen vestigen, hen tegen al hunne vijanden in *Drenthe* en in *Goo*
1380 helpen en daartoe, voor gezamenlijke rekening, twaalf of zestien mannen houden zou. Deed hij een togt voor zich zelven, dan waren de voor- en nadeelen voor hem; trok men gezamenlijk uit, dan zou men daarin gemeenschappelijk deelen. Men beloofde, hem en zijn gezin steeds te zullen beschermen en zijn huis, in geval van belegering, te ontzetten (6). Zulke verdragen leeren ons den betreurenswaardigen toestand dezer gewesten in dit tijdperk genoegzaam kennen.

---

(1) Ubbo Emmius, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XV. p. 214, 215. Driessen, *Mon. Gron.* T. II, p. 334. Westendorp, *Jaarb. v. Gron.* D. II, bl. 229.

(2) Driessen, *Mon. Gron.* T. II. p. 341, 342.

(3) Driessen, *Mon. Gron.* T. II. p. 367.

(4) Driessen, *Mon. Gron.* T. II. p. 343.

(5) Driessen, *Mon. Gron.* T. II. p. 345.

(6) Driessen, *Mon. Gron.* T. II. p 381. Westendorp, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 233.

Niet gunstiger was het in *Friesland* tusschen de *Zuiderzee* en de *Lauwers* gesteld. 1371—1406
De twisten der Schieringers en Vetkoopers woedden steeds voort, en de Geestelijken stookten het vuur der oneenigheid wakker aan. Somtijds zelfs stelden de kloostervoogden zich aan het hoofd hunner monniken en leekebroeders, en trokken gewapend ten strijd. Zoo voerde RIENK CAMMINGHA, Abt van *Bloemkamp*, een voorstander der Schieringers, zwaren krijg tegen JUW JONGEMA van *Bolsward* en andere Vetkoopers. Hij leverde menig bloedig gevecht aan ADAM, Abt van *Ludingakerk*, die waarschijnlijk zich voor de Vetkoopers verklaard had. In een dezer gevechten te *Arum* in 4 v. Hooim. 1380
Wonseradeel, sneuvelden over de driehonderd leekebroeders. De oorlogzuchtige CAMMINGHA konde niet verhinderen, dat vele plaatsen, die tot nu toe onder zijn klooster behoord hadden, zich daarvan afscheidden, als *Ritsum*, *Wierum* en andere, zoo wel in *Friesland* als elders gelegen (1).

Hoewel Hertog ALBRECHT *van Beijeren* thans van deze inwendige verdeeldheden geen gebruik maakte, om regtstreeks eene onderneming tegen *Friesland* te beproeven, gaven echter zijne daden te duidelijk zijne bedoelingen te kennen, dan dat de Friezen en Groningers daaromtrent gerust konden zijn. Hij trachtte zijn gezag zelfs tot over de *Eems* te vestigen. Met dat oogmerk, liet hij zich de opdragt der bezittingen van OKKO *ten Broeke*, zoowel aan de overzijde dier rivier als in *Friesland* en *Groningerland*, welgevallen en nam dien woelzieken Ridder, wien hij met deze goederen weder beleende, tegen de Schieringers in zijne bescherming (2). Dit gaf 1381
welligt de aanleiding, dat *Oostergo*, *Westergo* en de stad *Groningen* kort daarna met elkander een verbond sloten ter verdediging hunner vrijheid en onafhankelijkheid 22 v. Herfstmaand
tegen vreemde Vorsten en heerschzuchtige inlandsche Edelen. Later voegden zich hierbij *Hunsingo*, *Fivelingo* en al de overige landschappen tusschen de *Lauwers* en de 11 v. Slagtm. 1382
Eems, voor den tijd van zeven jaren (3). Blijkbaar was dit verbond hoofdzakelijk gesloten, om de oogmerken van Hertog ALBRECHT op *Friesland*, en die der Vetkoopers, zoo veel mogelijk te verijdelen, en tevens *Groningen* in staat te stellen, zich meer en meer aan het wereldlijk gebied des Utrechtschen Bisschops te onttrekken. Zoo veel ontzag verwekte dit bondgenootschap, dat deze Kerkvoogd het niet waagde,

---

(1) WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 211. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VI. bl. 199.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 791; minder naauwkeurig is die opdragtsbrief afgedrukt bij v. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 380. Verg. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XV. p. 217. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. p. 211. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 22—29, 37—89.

(3) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XV. p. 217, 218. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 211. DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 367.

1371—1406 de Stellingwerver en Schoterlander Friezen, die hem weder gehoorzaamheid weigerden, met de wapenen aan te tasten (1).

Het is niet denkelijk, dat de stad *Stavoren*, over het geheel aan *Holland* gehecht, dewijl dit voor haren handel en zeevaart het voordeeligst was, in dit verbond begrepen geweest is. Te meer meent men hieraan te mogen twijfelen, dewijl zij in hetzelfde jaar, afgezonderd van de overige Friezen uit *Oostergo* en *Westergo*, een verdrag met den Hertog van *Gelre* sloot, waarbij haren inwoners veiligheid en vrijgeleide door geheel *Gelre* vergund worden (2). Eene maand later verleende zij wederkeerig die zelfde voorregten aan den Hertog en zijne onderdanen in haar gebied. Dit verdrag zou van kracht blijven tot twee maanden nadat een van beiden het den ander had opgezegd (3). Men wil hier minder aan eenige verschillen denken, welke tusschen den Hertog van *Gelre* en de stad *Stavoren* ontstaan waren en op deze wijze beslecht werden, dan wel den oorsprong van dit verdrag aan wederzijdsche belangen toeschrijven (4). Drie jaren later sloten de Stavorenaars insgelijks een verbond voor vijftien jaren met den Bisschop en de regering van *Utrecht*, zonder dat men van eenige
30 v. Grasm. 1384 voorafgegane vijandelijkheden gewaagd vindt, of dat deze uit den verdragsbrief zelven blijken (5). Het is gansch niet onwaarschijnlijk, dat zij den bloei hunner stad, welke aanmerkelijk verminderde, door het aangaan van soortgelijke verdragen getracht hebben te onderschragen (6).

Eenige maanden daarna kwam het tot een vergelijk tusschen den Utrechtschen Bisschop FLORIS *van Wevelichoven*, en *Groningen*. De Kerkvoogd had van die stad de teruggave van den bevestigingsbrief gevorderd waarin hij, even als zijne voorzaten, haren inwoners en die van *Goo* en *Wolde* van het Groninger regtsgebied, de oude verzekering gaf met betrekking tot den aan te stellen Deken, den Wijbisschop, het dagen van personen en het beveiligen buiten het *Sticht*, doch welken brief zij door list vier jaren te voren verkregen had. Hij beloofde wel, gelijk als in het genoemde staatsstuk, dat hij niemand uit *Groningen*, uit *Goo* en uit *Wolde*, of uit het gerigt van *Groningen* buiten *Hulsvoorde* of *Bisschopsberg* dagen zoude, maar thans onder

---

(1) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 40. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II, bl. 234, 235.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D, I, bl. 243. Het charter is van den 3den van Lentemaand 1381. Zie ook WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII, bl. 212.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 74, bl. 87.

(4) *Tegenw. Staat v. Friesl.* D. I, bl. 522.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 412. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 244.

(6) *Tegenw. Staat v. Friesl.* D. I, bl. 522.

de bijvoeging, tenzij hij zulks vooraf aan de burgemeesters of aan den schout te *Groningen* had verwittigd. Verschaften deze hem geen of geen behoorlijk regt, dan zou hij in regten mogen voortgaan tegen allen van welke hij iets te eischen had (1). 1371—1406 5 v. Slagtmaand 1384

De twisten tusschen de Schieringers en de Vetkoopers duurden in de *Ommelanden*, in weerwil der onderlinge verdragen tot beteugeling daarvan aangegaan, immer voort. Men acht het mogelijk, dat op aansporing der Vetkoopers, eenige ingezetenen van *Drenthe* en uit een gedeelte van het *Goo-regt*, geweldadig *Fivelingo* aantastten, de dijken aan de *Hunze* doorstaken, en een groot gedeelte van dat landschap onder water zetten en bedorven (2). De regters van *Fivelingo Westerambt*, van de *Acht Zijlvesten* en het *Zijlvest der Drie Delfzijlen* vereenigden zich, om dezen moedwil perken te stellen en riepen elk op, om den aanvallers wederkeerig alle mogelijke nadeel toe te brengen. Overal waar de Drenthenaars invielen, moesten de klokken geklept, de bakens opgestoken worden en allen opkomen, om het geweld te keeren (3). 4 v. Hooim 1385.

Tot krachtdadige beteugeling der binnenlandsche onlusten in *Hunsingo* en *Fivelingo*, sloten de regters van *Stellingwerf*, *Schoterwerf* en *Bornevrede* met de stad *Groningen* en de *Ommelanden* eene overeenkomst, waarbij tot eene breuk van duizend oude schilden degeen verwezen werd, welke binnen drie dagen, in *Hunsingo* en *Fivelingo* den vrede verstoorde. In dezelfde breuk verviel hij, welke het huis van een ander met blijden of steenbussen aanviel; daarenboven zou hij door het gemeene land met de wapenen bedwongen worden (*by des menes landes to vare*). Beide aanhangen moesten voorts binnen *Groningen* gijzelaars stellen, alwaar ook de vervallene breuken, met voorkennis der bondgenooten, zouden ingevorderd worden. En dewijl ONNO ONSTA, een Vetkooper, en zijn aanhang, zich in geenen deele aan deze over- 26 v. Herfstmaand. 1386.

---

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 352—354, 369—374, 376. Verg. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 232, 238.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 381, 382. Men vergelijke intusschen ook WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 238.

(3) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 378. Berigten over het *Fivelingo Westerambt* vindt men bij dezen Schrijver op bl. 369; over de *Acht Zylvesten*, bl. 382 en over de *Drie Delfzijlen*, bl. 83. Het bovenstaande verdrag is in de oude Friesche taal opgesteld; een bewijs, dat die taal, ofschoon zij in de *Ommelanden* reeds sedert lang in onbruik was geraakt, aldaar nog verstaan werd. Dat zij in het opgenoemde stuk gebezigd is, wil men aan de geestdrift dier tijden toeschrijven, in welke de Ommelanders en de Friesche Schieringers, ter handhaving der oude Friesche staatsgesteldheid en vrijheid, naauw vereenigd waren. DRIESSEN in l. c. p. 391. Zeker is, dat de oude Friesche taal in nog latere Groningsche staatsstukken is gebruikt geworden. Zie onder anderen DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III. p. 471.

1371—1406 eenkomst wilden onderwerpen, werd besloten, om de onwilligen, binnen een jaar tijds, met de wapenen te bedwingen (1). Doch deze bedreigingen baatten niets, en slechts door geweld van wapenen werden de beiden partijen gedwongen, de gevorderde gijzelaars tot waarborgen van den vrede te leveren. Daarop hielden de bondgenooten over *de Lauwers* eene zamenkomst en verpligtten de Hunsingoërs en Fivelingoërs, binnen den tijd van achttien maanden geene geweldenarijen te plegen en ter verzekering daarvan, gijzelaars naar *Groningen* te zenden. Maar ook dit was van geringe uitwerking. Immers vernieuwden al de bondgenooten in het volgende jaar, de verdragen ter beteugeling der verdeeldheden, en bepaalden zwaarder straffen voor de
1387 vredebrekers. Dit verbond werd plegtig van het raadhuis te *Groningen* afgekondigd (2). Behalve de Schieringers en Vetkoopers, had zich nog een andere aanhang in de *Ommelanden* gevormd, die onder den naam van de *Hillinge partij* voorkomt, doch welks oorsprong, doel en gezindheid nog in het duister liggen. Het schijnt, dat zij het voornamelijk op de geestelijkheid gemunt had, wier schraap- en heerschzucht vaak onverdragelijk waren. Thans voerden de *Hillingen* tegen het klooster
22 v. Herfstmaand. *Adewerd* een openbaren krijg, in welken veel geroofd, verbrand en verwoest werd, en velen sneuvelden. Er werd eene wapenschorsing getroffen en bij het einde daar-
10 v. Bloeim. 1388 van, de vereffening der onderlinge geschillen door den Abt van *Klaarkamp* en nog drie andere zoenlieden tot stand gebragt (3).

Minder uit vredesgezindheid dan wel door de omstandigheden gedrongen, verlengde Hertog ALBRECHT *van Beijeren* steeds het bestand met de Friezen, hoewel telkens maar voor een korten tijd (4). Dat zijne bedoeling was, hen aan zijne heerschappij te onderwerpen, zoodra het hem aan geene magt daartoe ontbrak, bleek duidelijk uit eene soort van verdrag, welk hij tot tweemaal toe, met de inwoners van *Terschelling* in dertienhonderd zevenentachtig had gesloten. Hij verzekerde hun hierin eenen tweejarigen vrede, onder uitdrukkelijk beding, »dat zij hem onderdanig zouden zijn, wanneer hij *Friesland* binnen dien tijd overwon, en hem intusschen veroorloven, het eiland met vesten en sterkten te voorzien, wanneer hij dit tot bescherming daarvan, noodig zou achten" (5). In het tweede verdrag werd hier nog bijgevoegd, dat zij

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 398—407. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 241, 242.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XV. p. 219.

(3) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. II. p. 410—419.

(4) Zie het *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 239, 240, 243, 244, 245, 247, 249, 250, 251, 252, 253, 255.

(5) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 245. Het stuk is van den 22 v. Grasmaand 1387.

hem, de Friezen overwonnen hebbende, voor »hunnen Heer huldigen en houden zouden" (1). Doch deze wenk was voor de Friezen verloren. Wel verre van zich met alle krachten tegen het dreigend gevaar te vereenigen, wroetten zij veeleer in eigene ingewanden om, en de burgerlijke tweespalt gaf van tijd tot tijd aanleiding tot verregaande onlusten. Dit ondervond de Abt van het klooster te *Lidlum*, TJAERD van *Terschelling*, een der geleerdste en braafste Geestelijken van dien tijd. Om het regtsgebied zijns kloosters tegen het geweld der strijdende aanhangen te beschermen, ondernam hij eene stins aan zijn uithof *Miedum* bij *Tjum* in *Franekeradeel* op te werpen. Dit was zeer tegen den zin der SJAARDEMA's, de hoofden der Schieringers in *Westergo*, welke vreesden, dat deze stins eenmaal ten breidel van hun gezag zou strekken. Zij namen hierom den Abt onverwachts, terwijl hij van *Miedum* naar zijn klooster terugkeerde, in hechtenis, vermoordden vier van de monniken, welke hem verzelden, en klonken hem zelven op hun slot binnen *Franeker* in ijzeren boeijen. SICCO SJAARDEMA, het hoofd van zijn geslacht, bragt nu eene talrijke bende gewapenden bijeen, plunderde het klooster en stak het in den brand. Hetzelfde lot trof de uithoven of eigendommen van dit gesticht te *Midlum*, *Koldekool*, *Wallinga*, *Wobbinga* te *Weidum*, *Amkema* te *Berlikum* en andere. Eindelijk werd door tusschenkomst van eenige aanzienlijke mannen, eene verzoening getroffen en de Abt op vrije voeten gesteld. Terstond na zijne terugkomst liet hij het klooster met muren en grachten omringen, om in het vervolg beter tegen vijandelijke aanvallen bestand te zijn (2).

1371—1406

1389

Aan gene zijde der *Eems* woedde insgelijks de haat tusschen de Schieringers en Vetkoopers voort. FOLKMER ALLENA, een man van groot aanzien onder de Schieringers, werd door OKKO *ten Broeke* van daar verdreven, en hield zich eenigen tijd te *Groningen* op, toen het algemeene toevlugtsoord zijner partij, welke hij in *Friesland* getrouw tegen den Hollandschgezinden aanhang ondersteunde (3). Hertog ALBRECHT had inmiddels weder het vredesbestand met de Friezen vernieuwd (4). Het is derhalve zeer waarschijnlijk, dat het plunderen en in brandsteken van het St. Odulfsklooster bij *Sta-*

1390

13 v. Zomermaand

(1) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 245. Het stuk is van den 1 v. Bloeimaand 1387.

(2) S. LEONIS FRISII *Vit. et Rer. Gest. Abbat. in Lidlum*, in MATTHAEI *Analect.* T. III. p. 562, 563. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VII. bl. 213, en de schrijvers aangehaald bij F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 50.

(3) E. BENINGA, *Hist. v. Oostfriesl.* bl. 157. Verg. de aanm. van F. SJOERDS, *Jaarb. v. Friesl.* D. IV. bl. 50 (2).

(4) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 249.

1371—1406 *voren* in dit jaar door de Hollanders, niet op last van den Hertog, maar door zeeschuimers, zoo niet door Friezen zelve, geschied is. (1). Althans twee jaren later leverde *Leeuwarden* een treurig bewijs op, tot welk eene hoogte de burgerhaat onder de Friezen was gestegen. De stad werd, onzeker door welken aanhang, overrompeld en aan de Noord-oostzijde in brand gestoken, waardoor het Preekheeren- of Domini-
1392 kanerklooster aldaar met de kerk voor het grootste gedeelte vernield werden (2). Welligt heeft dit voorval aanleiding gegeven, dat de stad *Leeuwarden*, om haar in het vervolg te meer tegen voorvallen van dien aard te verzekeren, door de Grietmannen van *Leeuwarderadeel*, *Tietjerksteradeel*, *Smallingerland* en *Idaarderadeel*, met toestemming beide van de Schieringers en de Vetkoopers, in het oude regt op nieuw bevestigd werd » om allen die eenige misdaad in de stad, het zij bij dage of bij nacht pleegden, zonder uitzondering vast te houden en naar het regt der gemeene misdaden, of naar het bijzonder stedelijke regt, aan den lijve te mogen straffen" (3).

In de landen tusschen de *Lauwers* en *de Eems* heerschte sinds eenigen tijd eene gewenschte rust. Men was die hoofdzakelijk aan de magt van *Groningen* verschuldigd, welke de *Ommelanden* in teugel hield en tevens ook den Friezen, ten Westen der *Lauwers*, tegen uitheemsch geweld tot steun verstrekte (4). Hoewel deze stad reeds eene eigene regering bezat, welke door de burgers zelve gekozen werd, berustte echter de hoogere regtspleging oorspronkelijk bij dien leenman, aan welken uit naam en van wege de Utrechtsche Bisschoppen, het regterambt in *Groningen*, *Groninger regtsgebied*, *Goo* en *Wolde* was opgedragen (5). Lang had de stad getracht deze magt voor zich te verwerven, en sloeg thans daartoe den regten weg in. Zij pachtte van den Deken en het Domkapittel te *Utrecht* voor den tijd van honderd jaren, » alle geregten en heerlijkheden te *Groningen*, hooge en lage, binnen en buiten de stad gelegen," met *Wolde* en *Goo*, met hofsteden, akkers, wegen, tollen en wat verder daarbij behoorde. De jaarlijksche pacht werd op drieëntachtig en een half goede gouden Fransche schilden bepaald, en moest om de twintig jaar met zeven mark Lodewijks zilver vernieuwd worden. Na verloop der honderd jaren mogt de stad

(1) Occo SCARLENSIS, bl. 146. P. J. VAN THABOR, *Hist. v. Friesl.* D. I. bl. 9. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 213. Verg. *Tegenw. Staat v. Friesl.* D. I. bl. 526.

(2) GABBEMA, *Verhaal van Leeuwaarden*, bl. 12, bij F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 68.

(3) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 252. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 70—72. *Tegenw. Staat v. Friesl.* D. I. bl. 526, 527.

(4) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 56.

(5) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 250.

de pacht weder voor zulk eene tijdruimte met vijftig mark Lodewijks of zuiver zilver verlengen. *Groningen* daarentegen zou den Kapittelheeren, hunnen boden en goederen steeds de noodige hulp en bescherming, benevens vrijheid van alle tollen, weggelden en dergelijke verleenen. De stad beloofde plegtig deze voorwaarden te zullen nakomen (1). Openlijk werd van deze overeenkomst door het Domkapittel aan de ingezetenen van *Groningen*, *Goo* en *Wolde* kennis gegeven (2). GODEVAART en JAN *van den Oldenhave*, welke na den dood huns vaders GODEVAART, nevens hunne moeder een derde gedeelte der genoemde regten gepacht hadden, moesten de bedongene jaarlijksche pacht voortaan niet aan het Kapittel, maar aan de stad *Groningen* voldoen, en in bezit van het gepachte blijven. JAN en HERMAN *van Koeverden* met hunne zonen daarentegen, werden door het Kapittel van hun aandeel in die pacht vervallen verklaard, dewijl zij dit niet betaald hadden (3). Later sloot *Groningen* een verdrag met het Gerkesklooster, waarbij de kloosterbroeders onder anderen ook den kooplieden hulp en veiligheid beloofden (4).

1371—1406

15 of 19 Winterm. 1392

25 v. Louwmaand. 1393

8 v. Herfstmaand

In dien tusschentijd was Bisschop FLORIS *van Wevelichoven* overleden, en door FREDERIK *van Blankenheim* op den Utrechtschen zetel gevolgd (5). De verpachting van het wereldlijk geregt en der heerlijkheid van *Groningen*, met *Goo* en *Wolde* aan de stad *Groningen* gedaan, werd door den nieuwen Kerkvoogd als onwettig beschouwd (6). Hij maakte voor zichzelven op deze geregtigheden aanspraak, zonder dit echter vooreerst openlijk te kennen te geven. De vrees, dat *Groningen*, de hoofdzetel der Schieringers, voor hem en de Kerk van *Utrecht* verloren mogt gaan, wanneer de toen onderliggende aanhang der Vetkoopers door ondersteuning des Graven van *Holland* de bovenhand verkreeg, is zeker niet zonder invloed gebleven op het sluiten van 's Bisschops verbond met de Friezen, of liever met de Schieringers, die zich *Vrije Friezen* noemden, welks voorwaarden ook op *Groningen* en *de Ommelanden*, hunne staatsgesteldheid en verdediging betrekking hebben (7). Om de 1395
Groningers te meer aan zich te verbinden, schonk de Bisschop aan *zijne* lieve ge-

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III, p. 457—463. Zie ook V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 591.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III, p. 464.

(3) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III, p. 452—465. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. III, bl. 249—252. Verg. hiervoor, bl. 288.

(4) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III. p. 469.

(5) Zie hiervoor, bl. 338, 343.

(6) IDSINGA, *Staatsr.* D. I, bl. 449, 453.

(7) Zie hiervoor, bl. 304, 346. Verg. DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III. p. 476 (a).

1371–1406 trouwe burgemeesters, raad en gemeene burgers *zijner* stad *Groningen* insgelijks vrijheid van tollen in het *Sticht*, beloofde de handhaving hunner oude regten, en dat het huis te *Koeverden* steeds een voormuur en verdedigingsplaats voor alle *vrije Friezen* zijn zou. Tevens bekrachtigde hij hunne verbonden, weleer met de Koever-
31 v. Wijnm. 1395 denaars en Drenthenaars aangegaan: alles echter onder beding, dat zij hunne oude verpligtingen met betrekking tot de Bisschoppen van *Utrecht* zouden nakomen (1).

Middelerwijl was er hevige twist ontstaan, tusschen de stad *Groningen* en het landschap *Vredewold*. Men meent, dat die twist in betrekking stond tot de geschillen tusschen de Schieringers en Vetkoopers en de gevreesde komst der Hollandsche benden in *Friesland* bewesten *de Lauwers*. Het belang der Schieringers vorderde derhalve, om het *Westerkwartier*, dat voor een aanval uit *Friesland* het eerst blootstond en waar vermoedelijk de Vetkoopers de overhand hadden, voor zich te verzekeren. Hoe dit zij, de onlusten stegen tot die hoogte, dat de Groningers den burg van BOUWE POPPAMA belegerden, en in een gevecht met de Vredewolders, welke tot ontzet opdaagden, eenigen gevangen namen, wondden en doodden. Het geschil werd bijgelegd, onder voorwaarde, dat het gebeurde niet zou gewroken worden en elk voortaan ongehinderd naar of van *Groningen* door *Vredewold* zou mogen trekken. Op de schending daarvan werd eene zware boete gesteld (2).

De verbittering tusschen de Schieringers en Vetkoopers woedde steeds door geheel *Friesland* van de oevers der *Zuiderzee* tot aan die des *Dollaarts* voort, hetgeen slechts de bedoeling van Hertog ALBRECHT *van Beijeren*, de onderwerping van *Friesland* namelijk, konde begunstigen. Het is waar, bij den eersten krijgstogt van
1396 dien Vorst in dat gewest, vereenigden zich de beide aanhangen tot gemeenschappelijke verdediging van den vaderlandschen grond, maar kort na zijn vertrek ontbrandde het vuur der tweedragt op nieuw (3). Geen Edele was te bewegen, om bij dezen staat van zaken, den gesneuvelden JONGHEMA in de waardigheid van Potestaat op te volgen. Men koos dan eindelijk twee Potestaten te gelijk: HARING
1397 HARINXMA van *Heeg*, een Schieringer, voor *Westergo*; en SJOERD WIARDA van *Goutum*, een Vetkooper, voor *Oostergo*; onder bepaling, dat de landdagen van *Westergo* te *Hartwerd*, nabij *Bolsward*, en die van *Oostergo* te *Barrahuis*, niet ver van *Leeuwarden*, zouden gehouden worden (4). Hierdoor werden de

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III, p. 476—478.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III. p. 473—475.

(3) Zie hiervoor, bl. 304—310.

(4) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 112—115. 241. OCCO SCARLENSIS, bl. 154. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* bl. 224. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVI, p. 244, stellen de verkiezing dezer twee Potestaten zeven jaren later; wij hebben echter gemeend F. SJOERDS te moeten volgen.

onderlinge verdeeldheden niet uit den weg geruimd, hetgeen Hertog ALBRECHT in staat stelde, de Friezen bewesten *de Lauwers* met de wapenen te dwingen, hem en zijnen zoon, den Graaf van *Oostervant*, als hunne heeren te erkennen en te huldigen (1). Doch toen de Hollandsche benden weder vertrokken waren, staken de beide aanhangen op nieuw moedig het hoofd op. Aan het hoofd der Vetkoopers stonden ODO BOTNIA, welke onlangs voor het Potestaatschap bedankt had, en JACKLA JEPPAMA, dappere krijgshelden, boezemvrienden en zwagers. SYTZE DEKAMA en GALO HANNIA, die beide zooeven insgelijks de waardigheid van Potestaat van de hand gewezen hadden, waren de aanvoerders der Schieringers. Zij hadden zich in *Duitschland* en *Italië* eenige jaren zoowel in de beschaafde wetenschappen, als in den krijg met roem geoefend. Op het berigt, dat de Vetkoopers, geholpen door de Foswerder kloosterlingen, onder bevel van BOTNIA en JEPPAMA hunne goederen en stinzen vernield hadden, waren zij teruggekeerd, zwerende, zich te wreken. Thans trokken zij dan ook met hunne vrienden en bondgenooten in *Oostergo*, rigtten groote verwoestingen aan en keerden met aanzienlijken buit terug. Hierop wapenden zich de Vetkoopers op nieuw en vielen met gelijke woede weder in *Westergo*. Na menig bloedige schermutseling, werd op *Menaldumer maden*, tusschen *Marsum* en *Dronrijp* in *Menaldumadeel*, een hoofdtreffen geleverd. Woedend was de aanval, wreed en hardnekkig de strijd. ODO BOTNIA en SYTZE DEKAMA, de wederzijdsche opperbevelhebbers, geraakten handgemeen en vochten langen tijd met gelijke bitterheid, tot dat eindelijk beide, afgemat en zwaar gewond nederzegen en voor dood uit den slag gedragen werden. Aan weerskanten sneuvelde veel volks; doch de Vetkoopers het ten laatste te zwaar krijgende, lieten het veld met de eer der overwinning aan de Schieringers en redden zich door de vlugt. De Schieringers koelden nu hunne wraak op de aanzienlijksten hunner tegenpartij. Onder anderen vernielden zij te *Dokkum* het huis van FEIJE HEEMSTRA, een voornamen Vetkooper, wien men beschuldigde, de Hollanders mede in het land gelokt te hebben. Hij zelf ontkwam te naauwernood het gevaar door de vlugt. Ongelukkig mengden zich ook de geestelijken in deze noodlottige twisten. De monniken van het klooster *Klaarkamp*, welke Schieringsgezind waren, stonden in vijandelijke houding tegenover de Vetkoopersgezinde kloosterlingen van *Foswerd*. Men beschuldigde hen, dat zij om zich te wreken, de schoone kerk van deze laatsten in brand gestoken hadden, welke de vlammen tot op den grond toe vernielden. Dit vermoeden voerde de verbittering dezer laatsten ten top; vier Klaarkampers werden vermoord, en men deed elkander alle mogelijke leed aan. Ongetwijfeld zou deze kloosterkrijg eerlang den geheelen omtrek in vuur en vlam ge-

1371—1406

18 v. Oogstm. 1398

(1) Zie hiervoor, bl. 310—313.

1371—1406 zet hebben, indien niet de verzoening van BOTNIA en DEKAMA, na het genezen hunner wonden, door eenige bezadigde mannen bewerkt, de Schieringers en Vetkoopers, althans voor eenigen tijd, weder tot elkander had gebragt. Zij vereenigden zich in het geheim, om gezamenlijk het Hollandsche juk af te werpen en de beide Graven, welke men hulde en trouw gezworen had, niet langer over zich als Heeren te erkennen, op grond dat: »een gedwongen eed is God leed (1)."

Nadat *Friesland* bewesten de *Lauwers* aan Hertog ALBRECHT, doch naar het schijnt, alleen door de Vetkoopers was opgedragen, besloot die aanhang in de *Ommelanden* op eene bijeenkomst te *Sauwerd* in *Hunsingo*, bovenal op aandrang van de zonen van ONNE ONSTA te *Sauwerd*, POPKE SNELGERS, hoofling of heer in *den Dam* en broeder van OMKO SNELGERS, ONKE RIPPERDA, proost van *Fermsum* en *Loppersum* en hoofling te *Fermsum* en te *Wedde*, benevens EYLT GOCKINGA, hoofling te *Oostbroek*, dit voorbeeld te volgen (2). Tot dat einde werd een gezantschap naar den Hertog in *Friesland* gezonden. AILCO VERHILDEMA en REINER EYSINGA van wege *Hunsingo*, OMKO SNELGERSOEN en HAYE WIBBEN van wege *Fivelingo*, en TAMMO GOCKINGA met MENNO HOUWERDA van wege het *Oldambt*, droegen hem deze landschappen, over welke zij niet als eigenaars beschikken konden, in eigendom op, met al de heerlijkheden, goederen, sloten en landen, die zij reeds aldaar bezaten of nog verkrijgen en veroveren mogten, met huizen, sloten, heerlijkheden, hooge en lage regten,
11 v. Herfstmaand. 1398 renten, voordeelen, zeevonden en andere voorregten. Zij werden door den Hertog met al deze goederen weder beleend en bewezen hem daarvoor hulde, eed en manschap, zich verpligtende hem, hunnen *lieven genadygen Here*, getrouw binnen de grenzen van *Friesland* te zullen dienen. De Hertog beloofde daarentegen, hen, zijne leenmannen, te beschermen, indien zij in hunne bezittingen en regten aangevallen werden (3). Op denzelfden dag en onder dezelfde voorwaarden droegen WIDZEL, de

---

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 148—151. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 215. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 228, 229. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 218, 219. In strijd met de aangehaalde en andere schrijvers, hebben wij deze gebeurtenissen een jaar later gesteld, dewijl dit met den loop der zaken destijds in *Friesland* beter overeenkomt. Immers in de eerste helft van dat jaar en niet in het vorige, waren de Friezen door geweld van wapenen gedwongen geworden, den Graaf van *Holland* en zijn zoon te huldigen. Verg. hiervoor, bl. 310—313.

(2) DE LEMMIGE, *Chron. Gron.* p. 73 in MATTHAEI *Analect.* T. I. BENINGA, *Hist. v. Oostfriesl.* bl. 164. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 231. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II, bl. 272.

(3) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 785, 794, 841. Verg, bl. 495—498. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 231. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII, bl. 221.

natuurlijke zoon van OKKO *ten Broeke* en VOLMAR, ALLEN zoon, hooflingen uit het 1371—
Eemsche Friesland, het tegenwoordig *Oost-Friesland*, hunne goederen aan Hertog 1406
ALBRECHT op (1).

Het gedrag der Ommelander Vetkoopers getuigt van eene voorbeeldelooze stoutheid en van de hoogste verbittering tegen de Schieringers, welke zij door dezen gewaagden stap geheel van zich afhankelijk trachtten te maken en onder eene vreemde heerschappij te brengen. Immers droegen zij den Hollandschen Graaf niet alleen hunne eigene goederen op, maar ook de geheele landschappen in welke zij gezeten waren. »Wien moet het niet verbazen," vraagt UBBO EMMIUS, »goederen te zien wegschenken, die niet aan de gevers behoorden; deze goederen weder te zien opdragen aan personen, welke daarop nimmer regt gehad hadden (2)?" Het is alzoo niet te verwonderen, dat de mare van deze opdragt de hoogste verontwaardiging inzonderheid bij de Schieringers opwekte. De landschappen *Langewold*, *Vredewold* en *Hummerke*, die thans het *Westerkwartier* uitmaken, verbonden zich te sterker met de stad *Groningen* tegen den Hertog. ALBRECHT, overtuigd van hoe veel belang het voor hem was, deze stad, uit welke hij altijd met goed gevolg konde bestreden worden, voor zich te winnen, had reeds sinds het begin des Frieschen krijgs, dikwerf in het geheim zijne vertrouwden derwaarts gezonden, om de gemoederen te polsen en het zaad der verdeeldheid onder de regeringsleden uit te strooijen (3). Verscheidene Groninger Vetkoopers ondersteunden zijne bedoelingen en deelden in zijne gunsten. Onder deze behoorde inzonderheid PIETER REYNERS, een Hollander van geboorte, welke op de Friezen in dezen krijg te kaap gevaren had (4). Ter belooning zijner diensten, was hem door den Hertog in dertienhonderd zes en negentig eene streek lands aan gene zijde van het *Groninger Diep* in onversterflijk erfleen, en het schoutsambt van *Groningen* voor zijn leven opgedragen (5). Men heeft de vraag opgeworpen, op welken grond Hertog ALBRECHT zich deze beschikkingen heeft aangematigd in een gewest, dat destijds van hem geheel onafhankelijk was?; en geantwoord, dat men deze schenking evenzoo te beschouwen hebbe, als de bovengemelde opdragt der *Omme-*

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 786, 792, 840. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 164. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 230, 231. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 220. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV, bl. 135, 147—150.

(2) *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 231, 232.

(3) Verg. hiervoor, bl. 313.

(4) *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 262, 265.

(5) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 778. Verg. T. III. p. 501.

1371—1406 *landen*, waarbij de Vetkoopers weggaven, wat hun eigendom niet was (1). Het is zeker, dat Hertog ALBRECHT eerst na de genoemde opdragt beproefde dat gezag in *Groningen* te verkrijgen, hetwelk hem tot zulk eene schikking, ten minste eenigermate, zou geregtigd hebben. Thans immers trachtte hij de Groningers te overreden, hem voor hunnen Heer aan te nemen, aan hem de magt af te staan, om schouten en regters af- en aan te stellen, de boeten en andere voordeelen aan het schoutsambt verbonden, te innen, en om de van elders gebannen en gevlugte Schieringers uit hunne muren te verdrijven, terwijl hij overigens de regten der stad ongeschonden wilde laten. Er bevonden zich in dien tijd te *Groningen* velen, welke den Vetkoopers en den Graaf van *Holland* genegen waren. Hunne pogingen ten behoeve des Hertogs, werden echter door den Bisschop van *Utrecht* verijdeld, welke door boden en brieven den andersgezinden moed inboezemde en hen van zijnen bijstand en bescherming verzekerde, indien ALBRECHT hen gewapenderhand mogt aanvallen. De gevlugte Friesche Schieringers vuurden den haat tegen den Graaf van *Holland* nog meer aan, en vonden eenen vermogenden steun bij verscheidene mannen van aanzien, onder welke EVERD SIKKEMA, ALBERT WIGBOLDS, ZWEDER VAN WINDEN, FREDERIK ARLO, REINOUD HUGINGA, JAN RENGERS en JARGES COPPEN boven anderen genoemd worden. Deze laatste, een man van groot vermogen, had uit haat tegen het Hollandsch gezag, zijne geboorteplaats *Stavoren* verlaten, en stond thans met zijn zoon COPPEN JARGES in groot aanzien te *Groningen*. Door hunnen invloed inzonderheid, werden de *Ommelanden* tegen den Hertog in beweging gebragt. ALBRECHT liet eenige benden ter bevordering zijner belangen derwaarts oprukken; doch deze dreigende houding bragt geene verandering te weeg, en de manschappen trokken spoedig onverrigter zake terug (2). Hij trachtte nu weder langs den zachteren weg van onderhandeling zijn doel te bereiken,
2 v. Wijnm. 1398 en verleende deswege aan honderd personen uit de stad *Groningen*, de landschappen *Langewold*, *Vredewold* en *Humsterland*, vrijgeleide, om tot hem te komen (3). Naar het schijnt, zijn deze onderhandelingen aangevangen, maar vruchteloos afgeloopen. De Hertog schonk echter aan PIETER REYNERS het schoutsambt te
28 v. Winterm. *Groningen*, waaruit men afleidt, dat de eerste opdragt van deze waardigheid niet was to stand gekomen; en stond hem *Humsterland*, *Zuid-* en *Noordhorn*, be-

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV, p. 782.

(2) WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII, bl. 218. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI, p. 232. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII, bl. 221. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 150—152. DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III, p. 494. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II, bl. 273, 274.

(3) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV, p. 806.

nevens eene aanzienlijke uitgestrektheid lands ten erfleen af; terwijl de vorige schikking daardoor werd ingetrokken (1). 1371—1406

De Schieringers van *Fivelingo*, verbitterd over het gedrag der Vetkoopers en afkeerig van alle onderwerping aan Hertog ALBRECHT, vereenigden zich middelerwijl met de gemeenten van dat gewest ter handhaving hunner onafhankelijkheid. Onder aanvoering van EPPO VAN NITTERSUM, hoofling te *Stedum*, trokken zij naar *Westeremden*, en HAYE WIBBEN, nevens andere aanhangers van ONSTA in de kerk ontmoetende, vielen zij hen weldra aan. Deze trachtten zich eerst in de pastorij te redden, doch daar die in brand gestoken werd, vlugtten zij naar de kerk terug, waar zij van het altaar gescheurd en vermoord werden. Een gelijk lot had om dienzelfden tijd WIDZEL *ten Broeke* in de kerk te *Deteren* getroffen. EPPO VAN NITTERSUM, door nieuwe manschappen uit *Fivelingo* en het *Oldambt* versterkt, bemagtigde vervolgens den burg *Aitsum;* de bevelhebber PIETER REYNERS werd met de bezetting in het *Damsterdiep* verdronken, en de burg nedergeworpen. Nu bragten de ONSTA's, REINER EYSINGA, TAMMO GOCKINGA, OMKE SNELGERS en andere Ommelander Vetkoopers insgelijks eene aanzienlijke magt bijeen, welke door Hollandsche benden ondersteund, EPPO VAN NITTERSUM noodzaakte de wijk naar *Groningen* te nemen en den wapenkreet wegens den wapennood en de vervolging aan te heffen. Hij vond echter de poorten gesloten en werd met de zijnen, hoezeer door de vijanden nagejaagd, niet binnengelaten, dan onder belofte van altijd onder den Raad en de stad *Groningen* te zullen blijven. Naderhand is over deze, door nood afgeperste belofte meermalen getwist geworden (2).

De afkeer der Friezen en Groningers van de Hollandsche overheersching, verdubbelde den ijver van den Utrechtschen Vorst-Bisschop, om *Groningen* tot getrouwheid aan hem te bewegen. Hierin slaagde hij thans volkomen. De burgemeesters, raad en de gemeente dier stad en van de geregten van *Groningen* erkenden, dat zij overeenkomstig de keizerlijke gifte, verscheidene eeuwen lang onder de magt der Utrechtsche Kerk geweest waren, en beloofden derhalve voor zich en hunne nakomelingen geenen heer te zullen aannemen of huldigen, ten nadeele van den Bisschop, de Kerk of het stift van *Utrecht*, ten ware in den uitersten nood. Bisschop FREDERIK *van Blankenheim* verzekerde daarentegen *zijne* stad *Groningen* hulp en bijstand,

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV, p. 493. Verg. T. III, p. 782.

(2) J. DE LEMMIGE, *Chron. Gron.* p. 72, 73. SYBE JARICHS, *Corte Chron.* bl. 445, 446. E. BENINGA, *Hist. v. Oostfriesl.* bl. 165. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 233, 234. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 221. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 152, 153. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II, bl. 276, 277. Zie hiervoor, bl. 313.

1371—1406 wanneer iemand haar wilde dwingen, eenen anderen heer te gehoorzamen, en nam
19 v. op zich, om haar, hare vrijheden en regten naar vermogen te beschermen (1). Dit we-
Sprokkelm. derzijdsch verdrag, werd mede door den Deken en het Domkapittel van *Utrecht*,
1399 de regering der stad *Utrecht* en de steden *Deventer*, *Kampen*, *Zwol* en *Amersfoort* bezegeld (2).

Hierop vereenigde zich de regering van *Groningen* met de Schieringers uit de *Ommelanden*, het *Oldambt* en *Eemsland*, om het bewind der Vetkoopers en Hollanders in *Friesland* bewesten de *Lauwers* omver te werpen. In denzelfden tijd besloten de Bisschoppen van *Munster* en van *Minden*, om hunne magt bijeen te voegen en de Vetkoopers te tuchtigen, welke in *Oost-Friesland* vele verwoestingen aangerigt en zelfs de kloosters niet ongeschonden gelaten hadden (3). Terwijl zij hierin naar wensch slaagden, verdreven de Groninger en Ommelander Schieringers, door hunne Friesche aanhangers ondersteund, de Hollanders uit *Oostergo* en *Westergo* (4). Doch de zegevierende krijgstogt des Graven van *Oostervant* in *Friesland*, bewoog de Groningers, zich weder de gunst des Hertogs te verwerven (5). Er werden althans uit *Groningen* en de *Ommelanden* gevolmagtigden naar *den Briel* gezonden, zoo als ALMERS, kerkheer te *Engwierum*, de raadsheer KENO *ten Broeke*, de Groningsche Burgemeester BRUNO CLINGE en meer anderen, welke in naam van dat gewest aan ALBRECHT vijftig zware vette ossen vereerden. De Hertog betoonde zich der stad en den *Ommelanden* gunstig en beloofde, geene sloten tusschen *Gerkesklooster* en de *Eems* te zullen stichten (6). Zelfs huldigden zij in *ter Luine* den Hertog, in den persoon des Graven van *Oostervant*, als hunnen Heer (7). Er is reeds gemeld, hoe spoedig zij den eed van trouw verbraken (8).

---

(1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III. p. 504.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III. p. 507.

(3) E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 168, 169. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 193—196.

(4) J. DE LEMMIGE, *Chron. Gron.* p. 73. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 166. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VII. bl. 219. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII, bl. 222, 223. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV, bl. 160—176. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II, bl. 277, 278, 283. Hiervoor, bl. 313—316 en de aldaar aangehaalde schrijvers.

(5) Zie hiervoor, bl. 316. Voeg bij de aldaar aangehaalde schrijvers UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVI. p. 237. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 223. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 176—179.

(6) J. DE LEMMIGE, *Chron. Gron.* p. 74. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 166.

(7) *De verm.* BEKA, bl. 311.

(8) Hiervoor, bl. 316.

Hertog ALBRECHT beloonde de Edelen, welke hem in dien krijgstogt ondersteund of zijne belangen behartigd hadden. Onder anderen werd de Heer van *Arkel* met het eiland *Terschelling* beleend (1). 's Hertogs vertrouwde vriend en ijverige aanhanger GERRIT KAMMINGHA, ontving de stad *Leeuwarden* met de dorpen *Stiens*, *Werdum* en *Ferwerd* in leen (2). Het wankelend en kortstondig bewind der Hollanders in *Friesland* heeft waarschijnlijk verhinderd, dat KAMMINGHA en zijne erven ooit in volle uitgestrektheid die voorregten hebben genoten, welke voor hen uit deze schenking voortvloeiden. Men zal echter uit deze gifte hebben af te leiden, dat de KAMMINGHA's van tijd tot tijd, of zelve Oldermans in *Leeuwarden* geweest zijn, of Oldermans aldaar aangesteld hebben, om uit hunnen naam in den Raad dier stad voor te zitten. Hun geslacht is eeuwen lang te *Leeuwarden* in groot aanzien gebleven; en uit verscheidene scherpregtersgereedschappen, welke men in het laatste der vorige eeuw nog op het slot *Kamminghaburg* vond, blijkt, dat aldaar halsregt werd uitgeoefend (3).

1371—1406

18 v. Zomermaand. 1399

Ondertusschen trachtte de Bisschop van *Utrecht* meer en meer zijn gezag in *Groningen* te vestigen. Tegen afstand van eenige goederen, ruilde hij van den Deken en het Kapittel der Utrechtsche Kerk in, alle regt, gebied en heerlijkheid, hooge en lage, in en buiten *Groningen*, benevens *Goo* en *Wolde* met alles wat daarbij behoorde, welke goederen en regten de regering van *Groningen* het jaar te voren van hen in jaarlijksche pacht ontvangen had; gelijk ook de cijnsen, tienden, opkomsten en landgoederen binnen of op eene mijl afstands van die stad gelegen. Tevens werd bepaald, dat de Bisschop het Kapittel van alle verpligtingen met betrekking tot *Groningen* moest vrijwaren. Deze ruiling en overdragt werd door den Aartsbisschop van *Keulen* goedgekeurd (4). Voorts bekrachtigde de Utrechtsche Kerkvoogd de regten en vrijheden door zijne voorzaten aan de stad *Groningen* verleend. Zij behelsden, dat hij een geschikt persoon in *Drenthe* tot Deken zou benoemen, voor wien die zaken zouden worden afgedaan, welke anders tot 's Bisschops regtbank behoorden; hij zou voorts op gepaste tijden eenen Wijbisschop zenden, niemand buiten *Hulsvoorde* en *Bisschopsberg* bij *Westerhesselen* dagvaarden, en de ingezetenen naar zijn vermogen buiten het *Sticht* beschermen (5).

25 v. Louwm. 1400

(1) *Charterb. v. Vriesl,* D. I, bl. 289.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 297.

(3) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV, bl. 186—188.

(4) IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 37, 38, 41.

(5) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. III. p. 519.

1371—1406 Het vertrek des Graven van *Oostervant* uit *Friesland* verlevendigde den moed der Schieringers in de *Ommelanden* (1). De Vetkoopers, welke zij als verraders van de vrijheid en onafhankelijkheid des vaderlands beschouwden, werden voor openbare vijanden en hunne goederen verbeurd verklaard. De hoofden van dien aanhang, ONNE ONSTA van *Sauwerd*, en zijne broeders OMKE en POPKE SNELGERS in *den Dam*, OMKE RIPPERDA te *Fermsum*, MENNO HOUWERDA te *Munte*, TAMME GOCKINGA te *Oosterbroek* en anderen zoo in de *Ommelanden* als over de *Eems*, verlieten het land en begaven zich naar *Utrecht*. Bisschop FREDERIK *van Blankenheim* stond thans op eenen vriendschappelijken voet met den Graaf van *Holland* (2). Door geld en de belofte van zijne belangen in *Groningen* te ondersteunen, gelukte het hun, zich van de hulp dezes Kerkvoogds te verzekeren. Hij zond zijn broeder naar *Groningen*, welke van den Burgemeester en den Raad begeerde, dat men de gebannen en uitgeweken Vetkoopers weder inlaten, hen in hunne goederen herstellen en tevens aan den Bisschop het schoutsambt in en buiten de stad, hetwelk zij zich tegen regt hadden aangematigd, terug geven zouden. Doch meer dan de Groningers zelve, waren de bondgenooten uit de landschappen tegen alle toegeeflijkheid. Men antwoordde derhalve, dat men de verdrevenen niet weder konde binnenlaten, dewijl zij verraders van het vaderland waren, en dat de stad het schoutsambt met alle regt bezat, hetwelk zij niet dan tot groot nadeel harer regten konde afstaan. Tevens werd de Vorst-Bisschop verzocht, het onlangs gemaakte verbond te verbreken noch der stad eenig leed aan te doen (3).

Terwijl over deze punten werd onderhandeld, vereenigden de Groninger en Ommelander Schieringers zich met de Eemslanders, Reiderlanders en den Proost HISKE van *Embden*, om, ware het mogelijk, hunne tegenpartij geheel te fnuiken. Bijzonder hadden zij het op het geslacht ONSTA gemunt. ONNE ONSTA had nevens ééne dochter, zeven zonen nagelaten, welke dikwerf onder den naam van ONSTEMA's en ONSTEMANS voorkomen en die zich met verscheidene binnenlandsche en Oost-Friesche hooflingen verbonden hadden. AEPCO ONSTA, de oudste dier zonen, voerde thans het bevel in het voorouderlijk slot te *Sauwerd*. De verovering van dit ongemeen sterk gebouw werd aan den dapperen Groninger Burgemeester ALBERT WIGBOLDS toevertrouwd, welke het met eene talrijke krijgsbende belegerde. Na eene hardnekkige verdediging

(1) Verg. hiervoor, bl. 317.

(2) Verg. hiervoor, bl. 317.

(3) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVII. p. 238, 239. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 225. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 196—199. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II, bl. 301, 302.

moest de bezetting zich gevangen geven; het slot werd verwoest, en ONSTA langen tijd 1371—1406
op de Boteringepoort te *Groningen* in hechtenis gehouden. De ONSTA's, wier goederen de stad *Groningen* nu onder haar beheer genomen had, drongen te sterker bij den Bisschop van *Utrecht* om bijstand aan; zij huldigden hem als hunnen leenheer en verschaften hem eene aanzienlijke som gelds, om *Groningen* te belegeren. FREDERIK *van Blankenheim* rukte inderdaad met eene krijgsmagt derwaarts aan, doch dewijl het jaargetijde te ver verloopen was, om met vrucht het beleg te openen, bepaalde hij zich bij het opwerpen van de sterkte *Blankeweer*, omtrent eene mijl ten Zuiden van de stad, voorzien met twee zware bolwerken te *Noordlaren*, op welke hij eene sterke bezetting legde, waardoor den stedelingen aan dien kant alle gemeenschap met het buitenland werd afgesneden (1).

Niet te vergeefs beproefden middelerwijl de Schieringers eenen verklaarden voorstander der Vetkoopers, den Bisschop van *Munster*, OTTO *van Hoija*, wiens bijstand HAIJE en BOELE ADDINGHE van *Westerwolde* door een voorschot van geld gekocht hadden, voor zich te winnen. Zij boden hem namelijk eene veel grootere som aan, en hieruit vloeide een verbond voort van dezen Kerkvoogd en het Kapittel van *Munster* met de stad *Groningen*, de *Ommelanden*, het *Oldambt*, *Reiderland*, *Eemsland* en met den Proost HISKE van *Embden*, het hoofd der Schieringers in het tegenwoordig *Oost-Friesland*, waarbij dezen, tegen voldoening van tweeduizend goudgulden, door het geheele bisdom vrijen handel en verkeer, benevens de bescherming en gunst des Bisschops werden verzekerd. Zoolang de onlusten in welke zij met den Bisschop van *Utrecht* gewikkeld waren voortduurden, zou hij niets tegen hen mogen ondernemen, ten 13 v.
ware hij deze som had terug gegeven, waardoor hij van zijne verbindtenis ontslagen Lente-maand.
zou zijn (2). Hierdoor aangemoedigd, besloten de Groningers en Ommelander Schie- 1401
ringers, ondersteund door eenige hunner Oostergoër en Westergoër aanhangers en een aantal zeeschuimers, al de sloten en stinsen der Vetkoopers of der ONSTEMANS, zoo als men hen in de *Ommelanden* noemde, in hun gebied omver te halen. De burgen der hooflingen ONNE en POPKE SNELGERS in *den Dam* werden het eerst verwoest. Van daar trok men naar *Fermsum* voor het slot van wijlen OMKE RIPPERDA, Proost van *Fermsum* en *Loppersum*, doch stiet hier het hoofd. De bezetting was des nachts met vier- of vijfhonderd zeeroovers van *Grietzijl* vermeerderd, die bij eenen uitval de belegeraars, van welke vele sneuvelden, noodzaakten naar *den Dam* terug te trekken. Na drie dagen hervatten deze evenwel, doch met meer be-

(1) J. DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* p. 74, 75. S. JARICHS, *Corte. Chron.* p. 446. BENINGA *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 168. *De verm.* BEKA, bl. 315.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 831—833.

1371—1406 leid, den aanslag. Zij voerden op wagens ligte schuiten in de burggracht en bestormden toen van alle zijden het slot, hetwelk zij niet dan met veel krachtinspanning bemagtigden. De zeeroovers werden alle in de gracht en in de zijlrijt verdronken (1). Onder de gevangenen was de oude HAIJE ADDINGHE van *Westerwolde*, welke zeven jaren in den kerker te *Groningen* moest zuchten. Nu lag het slot van MENNO HOUWERDA te *Termunte* aan de beurt, en nadat dit vernield was, werd de burg van EIJOLT GOCKINGA te *Oosterbroek* belegerd. Vruchteloos had deze hoofling door inschikkelijkheid getracht den dreigenden storm te ontgaan. In dertienhonderd negen en negentig had hij zich met de stad *Groningen* en de *Ommelanden* verzoend, de versterkingen van zijn slot geslecht, zijne mannen van wapenen afgedankt, en zelfs aangeboden, zich als gijzelaar naar *Groningen* te begeven. Hiermede echter waren de naburige Edelen en anderen in het *Oldambt* en in *Duurswolde*, welke het slot wilden verwoest hebben, niet voldaan. Om dit onheil te voorkomen, had zich GOCKINGA in het begin van dit jaar aan de voorwaarden, hem door *Groningen* en *Appingedam* voorgeschreven, onderworpen, waarbij bepaald was, » dat hij in vrede leven, de wetten en regters gehoorzamen, de vrijheid niet beleedigen, en uit het volk, naar goeddunken, de bezetting van zijn slot kiezen zou. Tot waarborg van de getrouwe nakoming dezer voorwaarden, zou hij binnen acht dagen zijnen zoon als gijzelaar naar *Groningen* zenden, en dewijl deze zich toen in *Westerwolde* ophield, TAMME GOCKINGA zich inmiddels in gijzeling stellen.'' Juist was EIJOLT naar *Westerwolde* vertrokken, om zijnen zoon van daar naar *Groningen* te geleiden, toen de Oldambters zich om zijn slot schaarden en het opeischten. Zijne moeder, welke er zich met eenig gewapend volk op bevond, dit weigerende werd de burg terstond belegerd. EIJOLD en zijn zoon snelden op dit berigt terug en geraakten nog te naauwernood onder begunstiging van den nacht, op het slot. Zij verdedigden zich moedig; doch moesten weldra zwichten, toen de Groningers, door de geschenken der belegeraars omgekocht
24 v. Lentemaand. 1401 en ondanks den gesloten zoen, hun geschut bij dat der aanvallers voegden. EIJOLT

(1) Onder de beruchtste zeeroovers van dien tijd behoort Jonker SISSINGHA, bijgenaamd STORTENBEKER, wiens nagedachtenis nog niet uit het geheugen des volks verdwenen is. Toen hij gevangen werd genomen, vond men bij hem een grooten beker met dit opschrift:

Ick Joncker SISSINGHA,
Van *Groninga*,
Dronck dees hensa,
In een flensa,
Door myn kraga,
In myn maga. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II, bl. 299.

en HAYO GOCKINGA werden in ketenen geklonken en naar *Groningen* gevoerd. Tegen het verdrag aan, werd de bezetting deels vermoord of in de burggracht verdronken, deels verminkt en naakt uitgeschud weggejaagd. Het slot werd hierop leeggeplunderd en vernield. EIJOLT moest onder allerlei nietige voorwendsels, vier jaren in hechtenis blijven en werd toen bij het bestand met den Utrechtschen Bisschop, ontslagen. Zoo veel prijs stelden de Groningers op deze hen schandvlekkende verovering, dat zij besloten de geheugenis daarvan jaarlijks plegtig te vieren (1). De *Ommelanders* keerden nu weder naar hunne haardsteden terug, en hun tot spijt hield *Groningen* de heerlijkheden van *Houwerda*, *Gockinga* en anderen uit het *Oldambt* alleen voor zich (2). 1371—1406

De Bisschop van *Utrecht* had ondertusschen de noodige toebereidselen gemaakt, om deze stad te bedwingen en het beleg werd, naar gissing, in het begin van Bloeimaand dezes jaars hervat. Hij plantte zijn geschut op *Kemkensberg*, waarschijnlijk eene der hoogten tusschen de Heere- en Oosterpoorten en *Helpen* gelegen; en om zijne benden tegen de uitvallen der belegerden te dekken, werd van de Heerepoort Oostwaarts tot aan *Helpen* eene breede drooge gracht gegraven en door eenige kleine schansen beschermd. Ondanks deze voorzorgen, beproefden de Groningers eenen uitval, doch met zulk een ongelukkig gevolg, dat ruim tweehonderd hunner mannen in de handen des Bisschops vielen. Onder hen bevonden zich FOLKERT MAURISSINGHE en JOHAN TEN HOVE, welke met meer anderen naar *Vollenhove* werden gevoerd. De eerste werd tegen voldoening van eenige honderden Fransche schilden geslaakt, welke JARGES COPPEN van *Stavoren*, zijn schoonvader, voor hem betaalde; de tweede moest van het derde deel van het geregt van *Selwerd*, hem door zijnen vader GODEKE TEN HOVE aangeërfd, afstand doen. Zijne goederen of overige inkomsten binnen dat geregt, 4 v.
of in *Groningen* gelegen, behield hij echter aan zich. Het beleg ging ondertusschen Hooim.
met vele moeijelijkheden gepaard en werd na zes weken opgebroken. De sterkte 1401
Blankeweer en eenige andere schansen bleven echter met krijgsbenden bezet, welke den handel en toevoer belemmerden en op de Groningers en Ommelanders roofden, die van hunnen kant den Bisschop, vooral in het *Boven-Sticht*, veel nadeel toebragten. Eindelijk, van weerszijde dezen staat van zaken moede, verlangde men naar vrede en sloot voorloopig eenen wapenstilstand voor den tijd van een jaar. Er werd 30 v.
daarbij bepaald, »dat de krijgsgevangenen onder borgtogt ontslagen zouden worden Slagtm.

---

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 156, 157. J. DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* bl. 76, 77. S. JARICHS, *Corte Chron.* p. 446. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 169.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVII. p. 241. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 227. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 216—218.

1371—1406 en even als de ballingen en uitgewekenen, ongehinderd tot hunne bezittingen terugkeeren; de Bisschop zou *Blankeweer* niet sterker mogen maken of eenige andere sterkte in *Gooregt* opwerpen; de stad *Groningen* zou inmiddels, tegen voldoening der jaarlijksche pacht aan het Utrechtsch Kapittel, in het bezit van de geregtigheid te *Groningen* en te *Selwerd* blijven; voorts zou er vrede, vriendschap en vrije handel bestaan tusschen al de Friezen van de *Lauwers* tot aan de *Eems*, en de onderdanen des stichts van *Utrecht* (1).

Ongetwijfeld was de op handen zijnde oorlog van de stad *Utrecht* met den Heer van *Arkel* de hoofdoorzaak, welke den Bisschop tot het sluiten van dit bestand aanspoorde, gelijk diezelfde krijg ook het vredesverdrag van Hertog ALBRECHT met de Friezen bewesten de *Lauwers* had bespoedigd (2). De invloed des Hollandschen Graafs was insgelijks in de landen aan de *Eems* aanmerkelijk afgenomen. KENO *ten Broeke*, de zoon van OKKO en broeder van WIDZEL, die beide hunne goederen aan Hertog ALBRECHT hadden opgedragen en van hem weder in leen terug ontvangen, had dezelfde goederen Hertog WILLEM van *Gelre* in leen aangeboden, wanneer deze hem tegen zijne vijanden onderschraagde, die door ALBRECHT beschermd werden. WILLEM had zich hiertoe verbonden en daarop van KENO den eed van hulde en manschap ontvangen, maar ook daardoor zich verpligt, eene vijandelijke houding tegenover ALBRECHT in dat gedeelte van *Friesland* aan te nemen (3).

De uitgeweken Friezen, en onder hen GERRIT KAMMINGHA en RIENK BOKKEMA, keerden kort na het sluiten van het verdrag met den Graaf van *Holland*, op wiens kosten zij geleefd hadden, in hun vaderland en op hunne sloten of stinsen terug, voor zoo verre die niet door de Schieringers waren vernield geworden. RIENK BOKKEMA, de zoon van BOKKE DOEDINGA, was vóór zijn uitwijken, even als zijn vader, heerschap te *Sneek* geweest. Door staats- en krijgsmansbekwaamheden en daden van dapperheid, had hij zich een grooten naam verworven en was door den Koning van *Engeland*, wien hij op eenen krijgstogt tegen de Turken vergezelde, tot de ridderlijke

---

(1) Het oude Kronijkje, aangehaald bij DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 695, 748. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXI. c. 59. p. 320. *De verm.* BEKA, bl. 316. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVII. p. 241. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 227. IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 41, 42, wien wij hier, betrekkelijk den loop der bovenverhaalde gebeurtenissen, met F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 218—222, gevolgd hebben. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 304, 310, 311.

(2) Zie hiervoor, bl. 319, 350. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 222.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. XCVIII—C. *Oork.* No. 231, 241. Verg. hiervoor bl. 403, 404, 397. Zie voorts UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVII. p. 245. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 243—249.

waardigheid verheven. Na den dood zijner gade, had hij eene bedevaart naar *Jeruzalem* ondernomen, en vervolgens met Hertog WILLEM van *Gelre* de ongeloovige Litthauwers beoorloogd. Hertog ALBRECHT begiftigde hem in dertienhonderd acht en negentig met het baljuwschap van *Wagenbruggerdeel* (nu *Wijmbritzeradeel*), *Gaasterland* en *Doniawerstal;* doch in het volgendende jaar, bij den opstand der Friezen tegen de Hollanders, moest hij het land ruimen, en zijn huis *Rodenberg* in de burgstraat te *Sneek* werd omvergehaald. Na het bestand, vertoefde hij een jaar in *Stavoren* en keerde toen naar *Sneek* terug, waar hij onder het vreugdegejuich des volks ontvangen werd. Het gewoel der wereld moede, begaf hij zich vier jaren later, naar het Kapittel der Kanonikken te *Windesheim* nabij *Zwol*, om onder hen in stille afzondering zijne dagen te eindigen. Hij droeg hun eenige zijner landgoederen op, ten einde daaruit een klooster van hunne orde te stichten, hetwelk omtrent een half uur gaans ten Noord-westen van *Sneek* in het zoogenaamde *Isbrechtumer Hemrik* gebouwd en door den Bisschop bij de wijding, *Thabor* genoemd werd. Men voorzag het van genoegzame inkomsten, zoowel tot aanbouwen van woningen, als tot onderhoud der kloosterlingen. BOKKEMA werd op zijn dringend verlangen door den Prioor van *Windesheim* in de orde dezer Kanonniken opgenomen en naar *Thabor* gezonden, alwaar hij na zes en twintig jaren in zeer hoogen ouderdom overleed. Priester konde hij niet worden, dewijl hij veel bloeds in den krijg vergoten had, maar het priesterlijk gewaad heeft hij tot aan zijnen dood gedragen. Door het huwelijk zijner eenige dochter met AGGE HARINXMA, werd de heerschappij van *Sneek* in het adellijk huis der HARINXMA's overgebragt (1).

1371—1406

2 v. Sprokkelm. 1402

De rust, welke het bestand met *Holland* den Friezen verschafte, werd tot het verbeteren van den inwendigen toestand des lands met ijver aangewend. Wereldlijke en geestelijke bewindslieden vereenigden zich, om beide het wereldlijk en kerkelijk bestuur op eenen vasten voet te brengen, en door doeltreffende wetten en bepalingen de kwijnende welvaart des volks op te beuren, den binnenlandschen vrede te verzekeren en de vrijheid tegen alle aanranding van buiten te beschermen (2).

---

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 145, 158. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 227. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVII. p. 243. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 228, 229. *Oudh. en Gesticht. v. Friesl.* D. II. bl. 90—92. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 229, 263.

(2) Zie het *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 334, 335, 341—350. OCCO SCARLENSIS, bl. 154—156. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 224—226. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist. Lib.* XVII. p. 244. Dat toen twee Potestaten te gelijken tijde werden aangesteld, komt ons met F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 241, zeer onwaarschijnlijk voor; met hem hebben wij dit eenige jaren vroeger gesteld. Zie hiervoor bl. 410 (4).

1371—1406 Doch het gezag der overheden was te zeer beperkt, en de onderlinge haat der Edelen te sterk geworden, om de vruchten dezer weldadige pogingen lang en onafgebroken te genieten. De Geestelijken inzonderheid bliezen steeds het vuur der tweedragt aan. De kloosters, met eene nietsdoende menigte bevolkt, waren gewoonlijk met elkander in twist en sloten overeenkomsten met de Heerschappen, om hunne vijanden te verdelgen; van daar, dat WORP VAN THABOR, ofschoon zelf een kloosterling, getuigde, » dat de duivel altijd zijne woning in de kap der monniken gehad heeft." Slechts wanneer gevaar van buiten dreigde, werden gewoonlijk de gemoederen verzoend en de burgergeschillen vergeten; maar naauwelijks was het onweder afgetrokken, of de binnenlandsche onlusten ontstaken op nieuw, welke men acht aan *Friesland* meer bloeds gekocht te hebben, dan de oorlogen met buitenlandsche vijanden (1). Tegen deze laatste waren de Friezen door het verdrag met Hertog ALBRECHT niet gewaarborgd. Het is aan geenen twijfel onderworpen, dat die Vorst bedoelde, hen weder te beoorlogen en slechts door onvermogen hierin verhinderd werd. Immers liet hij niet alleen *Stavoren* versterken en in staat van tegenweer brengen (2), maar gelastte ook de steden van *Holland* en *Zeeland*, hem met het bepaalde aanzienlijk getal manschappen op eenen togt tegen *zijne vijanden de Oost-Friezen* (de Oostergoërs en Westergoërs) te
23 v. Zomer-maand 1404 dienen (3). Het schijnt, dat men vervolgens op nieuw door wederzijdsche gevolmagtigden in vredesonderhandelingen wilde treden, doch hetgeen denkelijk vruchteloos afliep (4). Althans in een openbaar staatsstuk kort daarna uitgevaardigd, veroorlooft de
17 v. Slagt-maand Hertog aan het eiland *Ameland* onzijdig te mogen blijven » in allen oirloghe, twyst ende gheschele, als wij mitten Oestvriezen ghehadt hebben, of noch hierna hebben mochten, durende toter tijt toe, dat wy die Oestvriesen, oft God wilt, becrafticht ende onder onsen bedwangen hebben sullen" (5). Doch de dood verijdelde kort daarop de heerschzuchtige bedoelingen des Hertogs. WILLEM VI, zijn opvolger, steeds in den Arkelschen krijg gewikkeld, verlengde, doch slechts voor korten tijd, het bestand met de Friezen (6). Het blijkt duidelijk uit onderscheidene oorkonden van dien tijd, dat hij het voornemen koesterde, de Friezen weder met de wapenen aan te tasten, zoo-

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 157, 158. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VIII. bl. 226. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 229. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 242.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 329—334, 336, 337.

(3) *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 338. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 249—251.

(4) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 251.

(5) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 340.

(6) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 350.

dra zijne omstandigheden dit maar eenigzins gedoogden. De bewoners van *Terschel-* 1371—
ling waarborgde hij tegen alle schade en storenis van zijne Stavorensche bevelhebbers, 1406
»tot dat hij zijne ongehoorzame lieden, de Oost-Friezen, met Gods hulp bedwongen 20 v. Grasm.
zou hebben (1).” Den Amelanders verleende hij vrede en vrijgeleide onder voor- 1405
waarde, dat zij hem als hunnen landsheer zouden huldigen, wanneer hij *Friesland* te 6 v. Wijn-
eenigen tijde bedwongen zou hebben (2). Met hen konde hij nu als met een vrij en van maand.
Friesland onafhankelijk volk onderhandelen, dewijl kort te voren de Friezen op eene vergadering te *Hartwerd*, hen vrij, en onbelast van alle regten in eenige deelen van *Oostergo* en *Westergo* verklaard hadden, en dat »zij bij zich zelve zouden regten, en hun regt bij zich zelve zouden voeren” (3). Eindelijk vaardigde hij nog in ditzelfde jaar onderscheidene lastbrieven uit, om den Friezen, *zijne vijanden*, schade
toe te brengen (4). Zelfs beval hij zijnen bevelhebbers te *Stavoren*, *Medemblik* en *Texel*, 21 v. Louw-
om alle schepen in beslag te nemen die het *Marsdiep* inliepen en hun tot dat vijandig maand
doel dienstig schenen (5). De zaken in *Holland* echter veroorloofden hem vooreerst niet, 1406
zijne plannen tegen de Friezen uit te voeren (6). Veeleer verlengde hij, na eenige onderhandelingen, met hen op nieuw voor weinige maanden het bestand. Hierbij werd bepaald, dat men intusschen op eene dagvaart te *Amsterdam* nader over eenen vasten vrede zou handelen; en de Oostergoërs en Westergoërs verklaarden, dat zij den Graaf van *Holland* voor hunnen wettigen Heer zouden erkennen op zulke voorwaarden, als door
de afgevaardigden op de bepaalde dagvaart tot wederzijdsch genoegen beraamd zou- 13 v. Slagtm.
den worden (7). Hertog WILLEM verwittigde onmiddellijk zijne leenmannen in *Friesland* beoosten de *Eems*, *Reiderland*, het *Oldambt*, *Fivelingo* en *Hunsingo* van dit bestand en in zulke bewoordingen, dat men het schier voor een volkomen vredeverbond zou houden (8). Hij meldt hun dat hij »zijnen landen en lieden van *Oostergo* en *Westergo* eenen goeden en vasten vrede gegeven heeft, op zulke voorwaarden al nader door de afgevaardigden zouden bepaald worden, om hen tot meer onderdanigheid en vriendschap jegens hem te brengen.” Voorts vermaant hij zijne bovengenoemde leen-

(1) *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 350.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 352.

(3) *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 351.

(4) *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 351.

(5) *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 352.

(6) Verg. hiervoor bl. 326—328.

(7) *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 353—355, 356—358

(8) *Tegenw. Staat v. Friesl.* D. I, bl. 578.

1371—1406 mannen, om als zoodanig »met hunne landen en lieden dien vrede insgelijks aan te nemen en op denzelfden voet als de wederzijdsche vrede-brieven door en aan de Oostergoërs en Westergoërs gegeven, inhielden." Hieròp verzoekt hij hun spoedig antwoord, »want" voegt hij er bij, »wairt, dat ghi den vrede niet aengaen en woldet, noch dair inne staen in der maten voirscreven, so wilden wy mit onsen lieven vrienden, den goeden steden van den Hanze, eenen anderen raet dair up hebben" (1). Slechts
22 v. Slagtm. 1406 twee der Eems-Friesche leenmannen beantwoordden aan zijne wenschen (2). De stad *Groningen* en *Fivelingo* daarentegen namen den vrede aan (3).

Onderwijl waren de geschillen tusschen de Groningers en den Bisschop van *Utrecht* bijgelegd. Van beide kanten had men reeds spoedig na het opbreken van het Groninger beleg, daaraan ernstig gedacht en deswege wederzijdsche scheidslieden gekozen. Na vele vruchtelooze onderhandelingen over de huldiging van den Vorst-Bisschop, op welke de Utrechtsche Kerkvoogd even sterk aandrong als de Groningers weinig genegen waren hem die te bewijzen, had de regering van *Gròningen* de beslissing van dat gewigtig punt den Graaf van *Benthem* als oppersten scheidsman opgedragen. Hierop was in Herfstmaand des jaars veertienhonderd vijf op de volgende voorwaarden een verdrag ontworpen. »De stad *Groningen* zou het geregt en de heerlijkheid van *Selwerd* weder aan den Bisschop afstaan, maar daarentegen van hem voor den tijd van honderd jaren, zijn geregt binnen hare muren en Zuidwaarts tot aan de plaats waar men in de vrijmarkt het kruis plagt te zetten, en verder ten Oosten, ten Westen en ten Noorden, als van ouds, in jaarlijksche pacht van acht en twintig oude Fransche schilden ontvangen. Alle twintig jaren moest zij dit geregt met twee marken zilver aan 's Bisschops ambtman te *Koeverden* verzoeken. Alle honderd jaren zou de pacht vervallen, maar met zestien en twee derde mark zilver, voor eene gelijke tijdruimte te *Utrecht* weder vernieuwd worden. De Groningers zouden nu naar goeddunken uit hun midden eenen schout mogen aanstellen, die echter den eed in handen van 's Bisschops ambtman te *Selwerd* moest afleggen, dat hij het regt, overeenkomstig de oude herkomsten van het geregt te *Groningen*, zou bedienen. Deze ambtman zou te *Selwerd* en op *Goo* en *Wolde* het regt naar aloud landsgebruik blijven uitoefenen. De sloten *Blankeweer*, *Blankenvoorde*, *Peize*, *Eelde* en andere zouden geslecht, de gevangenen geslaakt, de uitgewekenen in hunne goederen hersteld en de wederzijds toegebragte nadeelen tegen elkander vereffend worden." De regters en gemeenten van *Hunsingo*, *Fivelingo*, het *Oldambt* en *Reiderland*, met

---

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 358, 359.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 360. Verg. P. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV, bl. 267—271.

(3) *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 355, 356.

welke de Bisschop insgelijks verzoend was geworden, hadden zoo wel als de burgemeesters en raad van *Groningen*, deze voorwaarden aangenomen. Hierdoor zag thans de Bisschop aan den eenen kant zijne regten op het oppergeregt erkend, en bleef hem de uitoefening daarvan verzekerd, behalve binnen *Groningen* zelf. Deze stad behield de vrije regtsoefening binnen hare muren en het behoud van het landregt daarbuiten (1). JAN TEN HOVE bevestigde aan dien Kerkvoogd den afstand van het derde gedeelte der heerlijkheden en des geregts van *Selwerd* met al wat daarbij behoorde in *Groningen*, *Goo* en *Wolde*, en zoo als hij en zijne voorouders dit bezeten hadden (2). De stad *Groningen* en de landen van *Hunsingo*, *Fivelingo*, het *Oldambt*, *Reiderland* en hunne bondgenooten ontvingen van de Westerwolders de verzekering eener volkomene kwijtschelding van al het leed en nadeel, hetwelk zij dezen hadden aangedaan (3). Nu genoten *de Ommelanden* acht jaren lang de zegeningen des vredes, en *Groningen* bovenal steeg in magt en aanzien. 1371—1406

Even kalm, na het doorstaan van geweldige staatsstormen, eindigde dit tijdperk voor

NOORD-BRABAND EN LIMBURG. Bij den aanvang daarvan, waren deze gewesten door de nederlaag en gevangenneming van Hertog WENCESLAUS, in de uiterste verwarring gedompeld geworden (4). De Hertogin JOHANNA had zich op het berigt dier treurige mare naar *Coblentz* gespoed, om den raad en hulp des Keizers in te roepen; en terwijl die Vorst op 's Hertogs slaking steeds vruchteloos aandrong, waren de afgevaardigden uit de groote en kleine steden van *Braband* te *Brussel* bijeen gekomen, om elkander in dezen hagchelijken toestand, tot eendragt en wederzijdsche hulp aan te manen, en overeenkomstig de *Cortenbergsche wetten* te handelen (5). Na menige onderhandeling gelukte het eindelijk Keizer KAREL IV den gevangen Hertog de vrijheid weder te ver-

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 24—26. A. MATTHAEUS *ad Anon.* p. 54—58. *Analect.* T. III. p. 314 in not. UBBO EMMIUS, *Rer. Frist. Hist. Lib.* XVII. p. 247, 248. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII, bl. 231. IDSINGA, *Staatsr.* D. II, bl. 49—54. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 256—261. DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 798. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 316—319.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 749, 750.

(3) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 834, 835.

(4) Zie hiervoor, bl. 294.

(5) V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenbssch.* D. I. p. 217, 218. Zie over de *Cortenbergsche wetten*, hiervoor, bl. 137.

1371—1406 schaffen (1). WENCESLAUS riep daarop terstond de steden en het gemeene land van
17 v. Herfstmaand 1372 *Braband* te *Cortenberg* bijeen, om over de middelen ter bestrijding der oorlogsschulden te raadplegen. Negenmaal honderdduizend Vilvordsche mottoenen, naar onze munt zevenmaal honderd twee en twintigduizend gulden, werden hem tot dat einde toegestaan. Maar nu ontstond geschil, wie deze gelden zou innen en beheeren. De Hertog drong er op aan, dat zijne ontvangers in het bijzonder met die taak belast wierden, terwijl de steden even nadrukkelijk beweerden, dat dit haren ontvangers bij uitsluiting moest opgedragen worden, op dat die gelden ook tot het bestemde doel wierden aangewend. De Hertog was ten uiterste verbitterd over dezen tegenstand der steden, wier zamenkomst en besluiten tijdens zijne gevangenschap, hij daarenboven als eene inbreuk op zijn gezag beschouwde. Hij vertrok met zijne gemalin uit *Brussel* naar *Genappe*, bragt daar eenig krijgsvolk bijeen met welk hij het grondgebied van *Nivelles* bemagtigde, en maakte zelfs toebereidselen, om *Braband* door geweld van wapenen aan zijnen wil te onderwerpen. Te goeder ure bragt JAN *van Arkel*, Bisschop van *Luik*, hem onder het oog, dat in volksbewegingen, gestrengheid dikwijls een gevaarlijk middel is; dat men zich met elkander moest verstaan en aan eene algemeene vergadering de beslissing der moeijelijkheden overlaten; men zou daar geschikte maatregelen kunnen nemen, om beide partijen te bevredigen; hierdoor zou het bloedvergieten gespaard en de eensgezindheid tusschen Vorst en volk hersteld worden, welke voor het behoud der staten zoo onontbeerlijk is. WENCESLAUS gaf aan deze redenen gehoor, en te *Braine-Lalland* werd eene vergadering uit zijne en der steden afgevaardigden bijeengeroepen. Men kwam overeen, dat de regenten van elke stad, ver-
30 v. Grasm. 1374 zeld door de geestelijkheid, den Hertog en de Hertogin, bij het naderen der muren, te gemoet zouden trekken en hun vergiffenis smeeken voor hetgeen zij tegen hen mogten misdaan hebben; den Hertog zouden de overeenkomsten tusschen de steden, ten tijde zijner afwezigheid aangegaan, worden overgeleverd, om, indien zij met zijne oppermagt streden, vernietigd te worden. Van de negenmaal honderd duizend mottoenen, twee jaren te voren toegestaan, zouden de steden en het platte land acht maal honderd duizend opbrengen en nog vijf en twintig duizend als eene laatste bede daarbij voegen; beide sommen in zes tijdperken binnen drie jaren te betalen. De ontvangers dezer penningen zouden door de steden, doch twee van hen door den Hertog aangesteld worden. Indien deze som voor het losgeld der gevangenen niet toereikende was, zou het te kort uit de hertogelijke goederen aangevuld worden, terwijl de Hertog zich tevens verpligtte, zijne onderdanen voor de nadeelen schadeloos te stel-

(1) Zie hiervoor, bl. 357, 358. Verg. DEWEZ, *Hist. Gen. de la Belg.* T. III, p. 373—377; en de aldaar aangehaalde FROISSART en BUTKENS, nevens DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV. p. 184. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIV. p. 346.

len, welke hij hun veroorzaakt had. Daar *Leuven*, *Brussel* en *Tirlemont* de eenige steden waren, welke afgevaardigden op deze vergadering gezonden hadden, zouden zij slechts hun geregte deel betalen; indien de overige steden weigerden de som op welke zij geraamd werden, te voldoen, zou men haar met geweld daartoe dwingen; men zou in allen deele het regtsgebied en gezag van den Hertog eerbiedigen, gelijk ook de voorregten en vrijheden der steden; de Hertog en Hertogin zouden bij open brieven verklaren, dat de tegenwoordige bede van hoegenaamd geene gevolgtrekking voor de toekomst zou zijn en dat *Braband* al zijne vrijheden, voorregten en gewoonten zou behouden. Deze overeenkomsten zouden in geschrift gesteld, en bij eenigen twijfel of duisterheid, over de betwiste punten door twee afgevaardigden uit elke stad te *Genappe* beraadslaagd worden, tot dat men de behoorlijke verklaring gegeven had. Bij een volgend staatsstuk werd bepaald, dat van de negenmaal honderd duizend mottoenen, de kloosters honderd duizend, en bij wijze van laatste bede, vijftienduizend betalen zouden; en dat de achtmaalhonderd vijf en twintigduizend, ten laste der steden en van het platte land, ook door de Ridders en Edelen gedragen zouden worden (1). 1371—1406 4 v. Hooim. 1374

De monniken weigerden het aandeel waarop zij geschat waren te voldoen, onder voorwendsel, dat zij niet bij de beraadslagingen waren tegenwoordig geweest en men hen alzoo zonder hunne toestemming bezwaard had. Toen zij hiertoe met geweld gedwongen werden, beklaagden zij zich bij den Paus, die den kleinen ban over *Braband* en den grooten over de ambtenaren des Hertogs en anderen uitsprak, welke in deze zaak betrokken waren. Zelfs daagde de H. Vader den Hertog met de steden, welke hem bij deze dwangmiddelen ondersteund hadden, voor zijnen regterstoel en gelastte den Bisschop van *Luik*, om inmiddels de klagten der monniken te onderzoeken, zichzelven het regt voorbehoudende, om *naar zijn goeddunken* het deel te bepalen, welk deze kloosterlingen verpligt zouden zijn te voldoen. Hij beval daarenboven zijnen afgevaardigden, *krachtens het Apostolisch gezag*, om als ongeoorloofd en van geener waarde alle lasten en opbrengsten te verklaren, met welke de Geestelijken of de geestelijke gestichten *met de daad*, dat is te zeggen, zonder eenig regt hoegenaamd, door den Hertog, de gemeenten of andere leeken bezwaard waren. Dit vreemd regtsgeding werd eerst na ongeveer drie jaren door een voor WENCESLAUS vernederend verdrag afgedaan. De Hertog, de Hertogin, de gemeenten en elk die met de daad eenige gelden van de kloosters, kerken, Geestelijken, 1 v. Sprokkelm. 1377

(1) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV. p. 186, 187. HARAEUS, *Annal. Brab. Lib.* XXXIV. p.347. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 101. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. p. 492—495. V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenbosch*, D. I. bl. 218—222. DEWEZ, *Hist. Gen. de la Belg.* T. III p. 377—379.

1371— van hunne landen of dienstmannen afgeperst of ontvangen hadden, welke de som over-
1406 troffen, die de Paus goed zal vinden te bepalen, moesten dit meerdere aan hen weder ter hand stellen. De roerende en onroerende goederen, welke aan deze Geestelijken en geestelijke gestichten behoorden, en die men reeds wegens deze zaak aangetast, belast of vervreemd mogt hebben, zouden vrij en onbezwaard aan de eigenaars terug gegeven worden. De Paus ontsloeg daarentegen den Hertog en de Hertogin van de verpligting, voor zijnen regterstoel te verschijnen; en de ban over de ambtenaren des Hertogs of anderen uitgesproken zou opgeheven worden. De Hertog en Hertogin moesten niet alleen *in schrift*, maar ook *met de daad*, alle besluiten vernietigen, welke zij tegen de kloosters en andere geestelijke gestichten, betrekkelijk deze geldelijke aangelegenheid, uitgevaardigd hadden; en de voorregten aan deze gestichten door hen zelve of door hunne voorgangers JAN II en JAN III toegestaan, handhaven. De Hertog en Hertogin bezwoeren deze bepalingen in alle deelen op te volgen en te laten opvolgen, en die nimmer regtstreeks of van ter zijde tegen te werken (1)

Te midden dezer binnenlandsche onlusten, was er tusschen *Braband* en *Holland* een geschil ontstaan over de grenzen van de stad en het land van *Heusden*, welke bij den afstand aan *Holland* in dertienhonderd zeven en vijftig door den Drost van *Braband*, BERNHARD *van Borneval*, bepaald, maar niet zoo wel geregeld waren, om allen twist te voorkomen (2). De Brabanders beweerden, dat de dorpen *Vlijmen* en *Engelen* onder hun gebied behoorden; de Hollanders daarentegen wilden die onder het *Land van Heusden* begrepen hebben. De twist hierover dreigde in dertienhonderd twee en zeventig in eenen openbaren krijg te ontaarden. De Brabanders staken toen te *Onzenoort* een huis in brand, waarop NIKOLAAS en FLORIS *van Borselen* de Brabandsche goederen in *Zeeland* lieten aanslaan. REINOUD *van Brederode*, Heer van *Gennep*, viel daarenboven in de *Meijerij van 's Hertogenbosch* en verbrandde verscheidene huizen in de omstreken van *St. Oedenrode*. De Bosschenaars wreekten zich op de dorpen *Vlijmen* en *Engelen*, welke zij aan de vlammen opofferden. WENCESLAUS zelf zond eenige benden naar *Henegouwen*, welke de landstreek aan deze zijde van *Valenpont* afliepen en verwoestten; en op zijn bevel werden de goederen der Hollanders te *Leuven* in beslag genomen. Door tusschenkomst van eenige welmeenende mannen, kwam men eindelijk van weêrszijde te *Geertruidenberg* in dertienhonderd vier en zeventig overeen, om de onderlinge geschillen aan de uitspraak van vijf scheidslieden te onderwerpen. De Hertog en Hertogin van *Braband* verkozen hiertoe uit *Holland* FILIPS *van Polanen*, Heer van *Kapelle*, en KOENRAAD, Deken

(1) DEWEZ, *Hist. Gen. de la Belg.* T. III. p. 379—382.

(2) Zie hiervoor, bl. 244, 245.

van *St. Maria* in *den Haag;* door Hertog ALBRECHT *van Beijeren* werden JAN 1371—1406
van der Aa, Heer van *Grimbergen* en *Griethuizen*, en GERRIT *van der Heiden*, Heer van *Bautershem*, uit den Raad van *Braband*, tot dat einde benoemd. Als opperscheidsman werd van beide zijden JAN *van Polanen*, Heer van *der Leck* en *Breda*, aangesteld. FILIPS *van Polanen* en JAN *van der Aa* werden sedert, uit thans onbekende redenen, door GODFRIED *de la Tour* en REINIER *Willemanszoon* vervangen. De uitspraak geschiedde te *Breda* den achttienden van Wijnmaand dertienhonderd vier en zeventig en bepaalde, dat »de grensscheiding door den Heer van *Borneval* aangewezen, in stand zou blijven, waarvoor de Graaf van *Holland* en zijne opvolgers jaarlijks van *Braband* twee honderd oude gouden schilden zouden genieten. *Vlijmen* en *Engelen* werden geoordeeld tot het *Land van Heusden* te behooren. Het vee, buiten de grensscheiding komende, mogt van wederzijde geschut, doch voor een vastgestelden prijs ingelost worden. De Schepenen van *'s Hertogenbosch* moesten zweren, dat zij aan den moedwil in de beide dorpen gepleegd geen deel hadden, of anders Hertog ALBRECHT, zoo hij dit begeerde, met twintig gewapenden veertien nachten lang op eigen kosten in den krijg dienen. REINOUD *van Brederode* moest voor den brand te *St. Oedenrode* gesticht, den Hertog en de Hertogin van *Braband* vergiffenis smeeken, zich met vier Ridders van zijne maagschap in hunne handen stellen, en na zijne slaking hun insgelijks veertien nachten ten krijg dienen." Deze overeenkomst werd van beide zijden aangenomen en hierdoor de buitenlandsche vrede hersteld (1).

De inwendige rust van *Braband* daarentegen werd spoedig door eenen geweldigen
opstand der burgers van *Leuven* tegen den adel, welke bij uitsluiting alle aanzienlijke 1378
ambten en waardigheden bekleedde, vreesselijk geschokt. Het behoort niet binnen de grenzen, welke wij ons hebben voorgeschreven, om den oorsprong en voortgang dezer beroeringen en de gruwelen, welke haar verzelden, te schetsen. Het zal genoeg zijn
hier aan te stippen, dat Hertog WENCESLAUS ten laatste besloot, de oproerige stad door 5 v.
kracht van wapenen te dwingen, en met een talrijk leger voor hare muren verscheen. Winterm.
Door tusschenspraak van ARNOUD *van Hoorn*, Bisschop van *Luik*, werd echter een 1382
verdrag getroffen." De burgers van *Leuven* zouden den Hertog bij zijne intrede in hunne stad, knielend, blootshoofds en barrevoets om vergiffenis smeeken; de vestingwerken zouden omvergeworpen worden; de bres door welke de Hertog zou

---

(1) BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I.p. 496, 497. Preuves du Livre IV. p. 191—201. v. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III, bl. 298—301. v. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenbosch*, D. I. bl. 222—224.

1371—1406 binnentrekken, moest blijven, en opdat ook het overige des muurs niet met den grond
27 v. Louwmaand 1383 gelijk gemaakt wierd, zoude men den Hertog en de Hertogin levenslang eene bepaalde som gelds uitkeeren; de gebannen Edelen zouden teruggeroepen en de hoofden der beweging voor eeuwig uit het land verwezen worden." Slechts weinigen werden met den dood gestraft, doch velen verlieten de stad en onder hen verscheidene lakenwevers, welke zich in *Engeland* vestigden en aldaar hunne weverijen met gelukkig gevolg voortgezet en uitgebreid hebben. *Leuven* heeft na dien tijd nooit weder zijnen ouden bloei en luister herkregen (1).

7 v. Wintern. Naauwelijks had WENCESLAUS dezen opstand gedempt, toen hij te *Luxemburg* aan eene kwijnende ziekte overleed. Noch zijne bekwaamheden als veldheer en als regent, noch zijne zedelijke hoedanigheden verdienen het marmeren gedenkteeken, hetwelk in de abdij van *Orval* te zijner nagedachtenis is opgerigt. Hij liet geene kinderen na, en de Hertogin-weduwe JOHANNA vatte nu weder alleen de teugels van het bewind op, welke zij met meer beleid gevoerd heeft dan hij (2). Immers in de twintig jaren, welke zij nog regeerde, werd door hare voorzigtigheid, vastheid van geest en zachtmoedigheid overal het vuur der tweedragt gebluscht, en indien er zich hier en daar
1386—1390 nog eene vonk van vertoonde, deze dadelijk uitgedoofd. De oorlogen met *Gelre* getuigen
1397—1399 van hare schranderheid en dat haar niet den moed ontbrak, hare onderdanen tegen buitenlandsch geweld beschermen (3). Doch ook evenweinig schroomde zij door kracht van wapenen haar gezag binnenlands te handhaven, wanneer overreding en zachter middelen niet baatten. Een misdadiger, te *Hoogstraten* in hechtenis genomen, had op de pijnbank beleden, dat hij in *'s Hertogenbosch*, waaruit hij gebannen was, verscheidene medepligtigen telde. Dit verwekte in die stad eene geweldige beweging onder de burgers, van welke eenige hen wilden straffen, terwijl anderen zich met nadruk daartegen verzetten. WOLFERT *van Borselen*, Heer van *Veere*, welke zich aldaar bevond,

---

(1) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV. p. 187—194, wien HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIV. p. 350—355, naschrijft. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 102—104. J. LIPSII *Lovanium*, *Lib.* II. c. XI. p. 72—75. BUTKENS, *Troph. d. Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 501, 502. DEWEZ, *Hist. Gen. de la Belg.* T. III. p. 382—388.

(2) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XV. p. 194. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIV. p. 355. ANNOYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 105. Fuit in moribus clemens, affabilis, et humilis" zegt deze laatste van WENCESLAUS sprekende, wiens daden deze getuigenis geenszins bevestigen. — Het *Magn. Chron. Belg.* p. 338 stelt 's Hertogs dood in 1384 en verhaalt, dat hij aan eene melaatschheid overleed, welke zijn geheele ligchaam had aangetast. Hij ontblootte zich dikwerf voor zijne Edelen, uitroepende: »Ziet in welken toestand de bloem der wereld, de zoon eens Konings, wegsterft."

(3) Zie hiervoor, bl. 372—386, 392—395.

mengde zich in deze oneenigheden en werd deswege gevangen genomen. Hertog AL- 1371—1406
BRECHT *van Beijeren* eischte dadelijk de slaking zijns leenmans, en toen hieraan niet voldaan werd beval hij, de wol der burgers van *Leuven*, *Brussel* en *Diest* in *Zeeland* aan te houden. Vruchteloos bragt men hem onder het oog, dat de gepleegde daad aan de Bosschenaars alleen te wijten was; en ongetwijfeld ware eene vredebreuk tusschen *Braband* en *Holland* gevolgd, indien niet de Hertog van *Bourgondië* de
zaak in der minne vereffend had (1). De oneenigheid in *'s Hertogenbosch*, door 1399
de Edelen uit den omtrek gevoed, duurde echter voort en was de bron veler rampen voor de geheele *Meijerij*, dewijl men om de geringste oorzaken de wape-
nen tegen elkander opvatte. De Hertogin besloot geweld met geweld te stuiten en 1400
zond eene krijgsbende naar *Loon op Zand*, welke het slot van PAULUS *van Haastrecht*, het hoofd der oproerigen te *'s Hertogenbosch*, omsingelde. Doch de gemoederen geraakten hierdoor slechts meer in beweging, en de ware of vermeende vijanden des Heeren VAN HAASTRECHT werden door de opgeruide menigte uit de stad gejaagd. De Hertogin beschreef nu de Brabandsche steden ter heirvaart tegen *'s Hertogenbosch*, maar deze drongen aan, dat men de zaak minnelijk zoude schikken. Dit echter was niet mogelijk; de oproerlingen werden er slechts te stouter door, en JOHANNA
zag zich genoodzaakt de hulp des Heeren van *Heinsbergen* in te roepen, welke met 1401
zijne benden de stad insloot. De burgers oordeelden het spoedig raadzaam, met de Hertogin te *Oirschot* in onderhandeling te treden, doch weigerden halsstarrig ver-
giffenis te smeeken, die hun de goedhartige Vorstin evenwel verleende (2). Later werd 1 v. Wijn-
door FILIPS *van Bourgondië* tusschen JOHANNA en de burgerij eene overeenkomst ge- maand.
troffen, dat al het gebeurde vergeten, en door de stad eene som van vierduizend Fransche kroonen aan de Hertogin uitgekeerd zou worden (3). De partijwoede was echter in *'s Hertogenbosch* geenszins bedaard. Men had HENDRIK *van der Leck*, Heer van *Heeswijck*, een groot voorstander der uitgedreven burgers, veroorloofd zich daar weder te vestigen, doch hem weldra in hechtenis genomen en vele zijner lieden gedood. De geheele adel des lands drong op zijne slaking aan, die hij niet konde verwerven dan op voorwaarden, welke met de eer eens Edelmans in strijd waren. De adel ten hoogsten verbolgen, ving verscheidene burgers op, van welke eenige gedood en anderen voor groot losgeld ontslagen werden. De Hertogin vereffende het

---

(1) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI. p. 204, 205. BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 251.

(2) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI. p. 205, 206. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIV. p. 369, 370. BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 521.

(3) V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenbosch.* D. I. bl. 248.

1371—1406 geschil, en de Heer van *Heeswijck* werd tegen een losgeld van drieduizend oude
21 v. Wijnmaand 1402 schilden in vrijheid gesteld (1).

Ondertusschen had JOHANNA van *Braband*, wier jaren reeds hoog waren geklommen, in dertienhonderd negen en negentig te *Doornik* hare volle nicht MARGARETHA *van Vlaanderen*, gemalin des Hertogs van *Bourgondië*, tot de opvolging geroepen, ofschoon deze beschikking lijnregt streed met het verdrag in dertienhonderd zes en vijftig te *Maastricht* met Keizer KAREL IV gesloten, waarbij bepaald was, dat in geval JOHANNA en WENCESLAUS kinderloos overleden, *Braband* en *Limburg* in het huis van *Luxemburg* zouden overgaan (2). Zij had reeds sinds lang ANTONIE, den tweeden zoon van MARGARETHA, als kind aangenomen, en dewijl zij thans merkbaar den eindpaal haars levens naderde, trachtte de Hertog van *Bourgondië* het bezit van *Braband* en *Limburg* voor hem te verzekeren. Hij begaf zich naar *Brussel*, om zelf over deze belangrijke zaak met de Staten van *Braband* te onderhandelen, wien hij voorstelde, hem en zijne kinderen voor wettige opvolgers van JOHANNA te erkennen, belovende, indien men zijnen wensch voldeed, *Antwerpen* en *Mechelen* met het onderhoorige regtsgebied voor altijd aan *Braband* te hechten. De Staten gaven een ontwijkend antwoord, verklarende, dat zij gedurende het leven van de Hertogin geen afdoend besluit op dit punt zouden nemen en na haren dood, dengenen voor hunnen wettigen Vorst erkennen, wien de wetten des lands het oppergezag toekenden. De Roomsch Koning WENCESLAUS, broeder van Keizer KAREL IV, Hertog van *Luxemburg*, had van zijnen kant afgevaardigden naar *Leuven* gezonden, om de Staten, aldaar bijeengekomen, te bewegen, hem na den dood van JOHANNA, overeenkomstig het verdrag van *Maastricht*, als naaste bloedverwant van den overleden Hertog WENCESLAUS, voor haren eenigen erfgenaam te erkennen. Maar even als FILIPS, ontving hij een dubbelzinnig antwoord. De Hertog van *Bourgondië* spoorde ondertusschen de Staten ijverig aan, om tot eene beslissing te komen. Door beloften en geschenken gelukte het hem eenige hunner leden voor zich te winnen,
1403 door wier invloed hij de steden tot zijne belangen overhaalde; en nu bestuurde hij op eene talrijke Statenvergadering te *Brussel* de zaak met zoo veel beleid en schranderheid, dat men eindelijk zijn zoon ANTONIE tot opvolger van JOHANNA verklaarde. Te midden der prachtige feesten, door hem ter eere der Hertogin van *Braband* in
27 v. *Brussel* gegeven, werd hij door eene besmettelijke ziekte aangetast en over-
Grasm. 1404 leed op het kasteel te *Hal*, werwaarts men hem op zijn bevel vervoerd had. Zijn

---

(1) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI, p. 206, 207. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIV. p. 370. *Vetus Chron. Belg.* in MATTHAEI *Analect.* T. I. p. 53.

(2) Zie hiervoor, bl. 290.

onverwachte dood wettigde, als 't ware, en verhaastte de uitvoering van het besluit 1371—1406
der Staten. JOHANNA deed bij wijze van gift, aan MARGARETHA, hare nicht, afstand
van de hertogdommen *Braband* en *Limburg* met al de daaraan onderhoorige landen,
kasteelen, steden en bezittingen, slechts acht en twintig duizend Fransche kroonen 7 v.
voor zich behoudende, nevens het regt van sommige geestelijke bedieningen te begeven, Bloeim. 1404
en het vruchtgebruik van eenige weinige goederen en opbrengsten. MARGARETHA be- 19 v.
noemde kort daarna Prins ANTONIE tot haren landvoogd en opvolger in *Braband*. Hij Bloeim.
werd door de Staten voor *Ruwaard* erkend, bezwoer in die hoedanigheid de 6 v.
handhaving der voorregten en vrijheden van *Braband*, en nam den titel aan Zomermaand.
van Hertog van *Limburg*. Het overlijden van MARGARETHA in het begin des vol- 16 v.
genden jaars te *Arras*, verschafte hem de opperheerschappij van *Braband*, welke Lentemaand
alzoo uit het huis van *Leuven*, waarin zij bijna drie eeuwen geweest was, in dat van 1405
Bourgondië overging. JOHANNA eindigde in godsdienstige afzondering hare dagen op den eersten van Wintermaand veertienhonderd zes. Zij werd in het koor der Karmeliter kerk te *Brussel* naast het zoontje, uit haar eerste huwelijk met Graaf WILLEM IV van *Holland* gesproten, plegtstatig bijgezet (1). Zij had eene halve eeuw, en acht en twintig jaren daarvan in vereeniging met WENCESLAUS, *Braband* en *Limburg* bestuurd, welke onder haar alleenbewind van de rampen herstelden, welke hen onder en door haren gemaal getroffen hadden. Zij was bemind door het volk, geacht door den adel, en men getuigt van haar, dat zij regt en geregtigheid onkreukbaar gehandhaafd, nooit iemand benadeeld, maar veler voordeel behartigd heeft (2).

(1) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVI. p. 208, 209. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. *Lib.* XXXIV. p. 372, 373. BUTKENS, *Troph. de Brab.* T. I. *Liv.* IV. p. 524, 525. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 126—129. MONSTRELET, *Chron.* V. I. p. 16. Paris, 1595. *Magn. Chron. Belg.* p. 361, 362. DEWEZ, *Hist. Gen. de la Belg.* T. IV. p. 145—148.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. V. p. 326. MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XV. p. 226. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 129.

VIJFDE HOOFDSTUK.

VAN

DEN DOOD VAN JOHANNA VAN BRABAND,

TOT OP

DE VEREENIGING VAN BIJNA AL DE NEDERLANDEN ONDER FILIPS VAN BOURGONDIË.

1406—1433.

1406—1433 HOLLAND EN ZEELAND. Het verlies van *Everstein*, *Gasperne* (*Gasparde*) en *Hagestein* konde JAN *van Arkel* niet tot onderwerping bewegen (1). Te vergeefs beproefde Hertog REINOUD van *Gelre* een bestand tusschen de strijdende magten te bewerken; slechts verwierf hij de slaking des Heeren WALRAVEN *van Brederode*, welke in veertienhonderd twee door de Arkelschen gevangen was genomen (2). JAN *van Arkel* wilde halsstarrig den krijg tegen *Holland* en *Utrecht* voortzetten terwijl zijn zoon WILLEM, welke hierin het onvermijdelijk verlies zijns erfgoeds te gemoet zag, tot vrede overhelde (3). Ook de ingezetenen des lands van *Arkel*, inzonderheid de vermogende grondbezitters, wenschten vurig naar het einde van eenen oorlog, welke hunne oogsten wegroofde en hunne goederen verwoestte (4). De Graaf van *Holland*, Hertog WILLEM VI, maakte zich deze stemming der gemoederen te nutte.

---

(1) Zie hiervoor, bl. 353. Wij hebben te dier plaatse, bij wijze van voorverhaal, van het bestand melding gemaakt, hetwelk door de aldaar aangehaalde schrijvers en anderen ten onregte in 1405 gesteld wordt, gelijk zeer juist is aangewezen door NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXI (1), CXII (1).

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CIX.

(3) *De Vita et Reb. Gest. Dom. de Arkel* in MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 231. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. VIII. p. 329.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. VIII. p. 329.

Door middel van WALRAVEN *van Brederode*, nu op zijn eerewoord ontslagen, voedde 1406—1433
hij in *Gorinchem* de ontevredenheid, en bragt onderscheidene aanzienlijke inwoners door rijke geschenken en beloften in zijne belangen (1). Het kostte dezen weinig moeite, den argeloozen en vredeminnenden WILLEM *van Arkel* te belezen, zich aan de zijde der misnoegden te scharen, welke zelfs hem overreedden, zich verantwoordelijk te 1 v. Grasm. 1406
stellen voor hetgeen zij tegen den last zijns vaders zouden ondernemen (2). JAN *van Arkel*, die zich te *Arnhem* bij zijnen zwager, Hertog REINOUD, bevond, begaf zich hierop ijlings naar *Gorinchem*, doch vond de poorten voor zich gesloten en zijn gezag op den burg niet langer erkend. Verbolgen wendde hij zich nu naar *Leerdam*, doch ook hier werd hem de toegang geweigerd, waarop hij naar *Gelre* terugkeerde (3). Vruchteloos zond Hertog REINOUD herhaalde malen afgevaardigden naar *Gorinchem*, om eene verzoening tusschen den Heer van *Arkel* en zijne oproerige onderdanen te bewerken (4). WILLEM *van Arkel* beloofde veeleer zijnen Gorinchemschen vrienden plegtig en onder eede, dat hij zonder hunne toestemming en goedkeuring met zijnen 30 v. Bloeim.
vader of diens aanhang in geene onderhandeling zou treden (5). Doch hetzij hij bij ernstig nadenken zijn gedrag afkeurde, hetzij hij nu eerst bemerkte, hoezeer hij misleid werd door lieden, welke voor goud het land aan Hertog WILLEM verraden hadden, hij begaf zich althans eerlang op uitnoodiging zijns vaders, in stilte naar *'s Hertogenbosch*. Onder medewerking des Hertogs van *Gelre* werden hier de beide VAN ARKELS met elkander verzoend en tevens middelen beraamd, om het weerspannig *Gorinchem* bij nacht te overvallen en de verraders aan leven en bezittingen te straffen. Doch nu hielden de ontevredenen zoowel voor den zoon als voor den vader de poorten gesloten, sloegen zijnen aanval af, en boden den Graaf van *Holland* de heerlijkheid van *Arkel* aan (6). Het belang des Hertogs van *Gelre*, bij wien Jonker WILLEM toevlugt zocht, vorderde, dat hij zich van *Gorinchem* verzekerde en op aannemelijke voorwaarden een bestand tusschen de VAN ARKELS en Hertog WILLEM bewerkte, eer deze Vorst van het aanbod der Gorinchemmers gebruik konde maken. Hij beschreef eenige der naburige Ridders en Knapen nevens de steden *Nijmegen*, *Tiel* en *Bommel* ter heirvaart met bevel, om dadelijk te *Gorinchem* in te rijden, en trad tevens met *Holland* en

(1) A. KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 157.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 34. Verg. aldaar bl. 69—71.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. VIII. p. 329.

(4) Zie de hertogelijke rekeningen bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CX (3).

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 35. Verg. aldaar, bl. 69—71.

(6) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. VIII. p. 329. *De verm.* BEKA, bl. 329, 330.

1406—1433 *Utrecht* in onderhandeling (1). Er werd tusschen Hertog WILLEM en den Bisschop van *Utrecht* aan de eene zijde, en WILLEM *van Arkel* met de steden *Gorinchem* en 7 v. Wintermaand 1406 *Leerdam* aan de andere een wapenstilstand gesloten, welke van den twintigsten van Wintermaand des loopenden jaars tot de eerstkomende Pinkster duren zoude. JAN *van Arkel* echter en die zijner aanhangers, welke met hem waren uitgeweken en niet begeerden terug te keeren, waren uitdrukkelijk buitengesloten (2). De Graaf van *Hol-* 6 v. Grasm. 1407 *land* echter was reeds vóór het einde des bestands, in *Gorinchem* en *Leerdam* als Landsheer gehuldigd (3). De kosten der inhuldiging waren uit den verkoop van lijfrenten ten bedrage van duizend vijftig Engelsche Nobels, ten laste van *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Amsterdam*, *Gouda* en *Rotterdam* gevonden (4). Hertog WILLEM bevestigde 7 v. Grasm. de vrijheden der beide steden en vermeerderde die met een aantal nieuwe voorregten (5). Hij verhief eenigen van degenen, welke hem ingeroepen hadden, tot de ridderlijke waardigheid en beloonde de overigen met andere gunstbewijzen. »Wacht u wel voor deze Ridders," zeide hem de Heer van *Asperen*, »wat zij hunnen eigen Heer gedaan hebben, kunnen zij ook te avond of morgen u doen." WILLEM glimlachte, voorzag *Gorinchem* en *Leerdam* van bezetting en begaf zich van daar naar *den Haag* (6).

Het was geenen twijfel onderworpen, dat deze schending des bestands door den Hertog van *Gelre* ten hoogsten euvel zou opgenomen worden. Hertog WILLEM had derhalve bij zijn vertrek naar *Holland*, den Gorinchemmers en Leerdammers schadeloos-5 v. Zomermaand. stelling beloofd voor de nadeelen, welke zij van de Gelderschen in goederen, landen of renten mogten lijden (7). De regering en gemeente van *Gorinchem* vaardigde kort 2 v. Zomermaand. daarop te harer verdediging, eenen openbaren klaagbrief uit aan alle Vorsten, Heeren, steden en goede lieden, in welken zij het wangedrag van Jonker WILLEM openlegden (8). Ondertusschen was eene aanzienlijke vergadering der Ridderschap en steden

(1) Zie de oude rekeningen aangehaald bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXI.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 40.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 50—54. *De Vita et Reb. Gest. Dom. de Arkel.* p. 232. De rekening van PHILIPS *van den Dorp*, bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXII (2).

(4) WAGENAAR, D. III, bl. 376, 377.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. III. bl. 55—60.

(6) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. VIII. p. 329. De rekeningen van PHILIPS *van den Dorp* bij WAGENAAR, D. III, bl. 377. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXII (2).

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 60.

(8) V. MIERIS, *Charterb. van Holl.* D. IV. bl. 69.

van *Gelre* door Hertog REINOUD in *Arnhem* bijeengeroepen, die welligt strekte 1406–1433
om over eenen krijg tegen *Holland* te raadplegen (1). Het blijkt, dat men in *Holland* eenen vijandelijken aanslag tegen *Amsterdam* of de omstreken vreesde; doch zoo dit plan ooit bestaan heeft, schijnt het niet ten uitvoer gebragt te zijn (2). Maar WILLEM *van Arkel*, ondersteund door eene bende Gelderschen, verraste *Gorinchem* bij eenen donkeren nacht; de bezetting week in den burg, voor welken hij het beleg sloeg (3). 13 v. Herfstmaand. 1407

Hertog WILLEM beschreef dadelijk heirvaart door geheel *Holland* en ontbood op nieuw hulp uit het *Sticht*, toen hem door Hertog REINOUD van *Gelre* de oorlog werd aangezegd. 23 v. Herfstmaand. De Gelderschen ontnamen terstond den Hollanders eene menigte krijgs- en mondbehoeften, en onderhielden van uit *Zalt-Bommel*, over *Vuren* en *Dalem*, alwaar zij een blokhuis opgeslagen of de kapel versterkt hadden, gemeenschap met *Gorinchem.* WILLEM *van Arkel* had bij het naderen der Hollandsche en Stichtsche benden, welke op den regter oever der *Linge*, waar toen het Slot van *Arkel* stond, zich nedersloegen, in die stad de wijk genomen, waar hij door de Gelderschen van het noodige voorzien werd. Om hieraan een einde te maken, trok Hertog WILLEM bij *Spijk* over *de Linge* naar *Dalem* op, en bood REINOUD tegen den volgenden dag den slag aan. Doch de Gelderschen slopen bij nacht henen, en lieten hem het slot van *Arkel* en de omliggende sterkten ongehinderd van volk en voorraad voorzien. Hij zelf keerde met het overige des legers naar *Holland* terug (4).

Inmiddels werden tusschen de bezetting van het slot en die van de stad, waar de Gelderschen aan de *Linge* een versterkt blokhuis hadden, de vijandelijkheden voortgezet, zonder dat men echter wederzijds eenig aanmerkelijk voordeel behaalde. Hertog WILLEM riep op nieuw zijne leenmannen te wapen (5). 12 v. Wijnmaand. Heviger werd nu buiten het Arkelsche grondgebied de krijg tusschen de Hollanders en Gelderschen achtervolgd. Terwijl de eersten den *Tieler-* en *Bommelerwaard* afliepen, bestookten de laatsten het stadje *Woudrichem* en drongen roovende en brandende tot *Vlijmen*

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXII, CXIII.

(2) De rekeningen van PH. V. D. DORP, bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXIII (2).

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. VIII. p. 329. HEDA, p. 268.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. VIII. p. 330. *De Vita et Reb. Gest. Dom. de Arkel.* p. 232, 233. *Chron. Tiel.* p. 443, 444. *Chron. de Holl.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 587. HEDA, p. 268. *De verm.* BEKA, bl. 332, 333. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 79. NIJHOFF, *Gedenkw.uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. CXIII, CXIV.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 84.

1406–1433 en *Engelen* door (1). Doch hier werden zij door JAN *van Kranenburg*, Slotvoogd van *Heusden*, onzacht op het lijf gevallen en met veel verlies op de vlugt gejaagd. Tot een bewijs hoezeer de schrik zich van den tienmaal sterkeren vijand had meester gemaakt, wordt onder anderen verhaald, dat zeven vlugtende Gelderschen in het dorp *Hedikhuizen*, te voren door hun volk in brand gestoken, in een varkenskot eene schuilplaats zochten. Bij het vallen van den avond stiet de zeug met haar snuit aan de deur om er in te komen. De Gelderschen meenende, dat het de vervolgende vijanden waren, riepen angstig en luide: »Wij geven ons over, wij geven ons over, slaat ons niet dood, maar neemt ons gevangen!" De landlieden schoten dadelijk toe op dit gerucht en voldeden aan het verlangen der zeven helden. Hertog WILLEM in den *Tielerwaard* meester gebleven, stichtte te *Dalem*, tegenover *Loevestein*, eene sterkte
1408 of verschansing tegen de Gelderschen, welke *Holland* aan die zijde beveiligde en den toevoer naar *Gorinchem* afsneed (2). Dit stemde Hertog REINOUD tot vrede. Immers acht dagen na het bijeenroepen eener vergadering van de Ridderschap en steden des lands te *Nijmegen*, zond hij vier zijner Raden naar *Utrecht*, om
26 v. Lentemaand. door tusschenkomst van JAN *van Beijeren*, Bisschop van *Luik*, die zich aldaar bevond, een wapenstilstand te bewerken. Hertog WILLEM en de stad *Utrecht* beloofden insgelijks, zich aan de uitspraak van dien Kerkvoogd te onderwerpen, en nu kwamen na eene maand onderhandelens, Hertog REINOUD met de beide
29 v. Grasm. Heeren van *Arkel* aan de eene, en Hertog WILLEM met de Heeren van *Vianen* en van *Heukelom* aan de andere zijde wegens eene wapenschorsing overeen, welke tot den tweeden van Sprokkelmaand eerstkomende zou duren. In dien tusschentijd mogten noch vijandelijkheden gepleegd, noch nieuwe blokhuizen binnen het land van *Arkel* of te *Dalem* opgeworpen worden; den wederzijdschen ingezetenen werden onbelemmerde handel en vrij verkeer verzekerd; slechts Hollandsche onderzaten en die aanhangers van het Hollandsch bewind, welke bij de verrassing van *Gorinchem* door WILLEM *van Arkel* uit die stad geweken waren, mogten, evenmin als de ingezetenen van *Leerdam*, binnen het land van *Arkel* of te *Gorinchem* komen; doch wederkeerig werd ook aan JAN en WILLEM *van Arkel* nevens dengenen, welke vroeger of later om hunnentwil uitgeweken waren, het verblijf in *Holland* ontzegd; daarentegen mogten zij, die zich onder alle veranderingen als stille burgers gedragen hadden, even als de Geldersche ingezetenen, in *Holland* vertoeven, doch niet in *Leerdam*, *Schoonrewoerd* en *Heukelom*; Geldersche onderzaten en ingezetenen van *Gorinchem* zouden het door de Hollanders bezette slot van *Arkel*, en de Hollanders

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXV.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. VIII. p. 330. *De verm.* BEKA, bl. 334, 335.

het Geldersche blokhuis aan de *Linge*, niet dan op eenen bepaalden afstand mogen naderen (1). 1406—1433

13 v. Louwmaand. 1409

Dit bestand werd reeds vóór den verstreken tijd met twee en eene halve maand, en voorts tot den eersten van Bloeimaand verlengd (2). De omstandigheden hadden namelijk JAN *van Beijeren* verhinderd de zaak, aan zijne uitspraak onderworpen, naauwkeurig te onderzoeken, en tevens Hertog WILLEM gedrongen, hem met de wapenen tegen de Luikenaars te ondersteunen. JAN *van Beijeren* in dertienhonderd negentig, toen naauwelijks zestien jaren oud, tot Bisschop van *Luik* verheven, had uit afkeer voor den geestelijken stand, gedraald de ordening aan te nemen, schoon hij zich met eede daartoe verbonden had. Het misnoegen der Luikenaars hierover was eindelijk openbare tegenstand geworden, en daar zij het Kapittel tot het verkiezen van eenen nieuwen Kerkvoogd niet konden bewegen, hadden zij besloten den Bisschop van het wereldlijk bestuur te ontzetten, het eenige waarom hij van zijne waardigheid niet wilde afzien, en HENDRIK *van Perwys* bij voorraad tot voogd aangesteld, even als of het bisdom open geweest ware. JAN *van Beijeren* was hierop naar *Maastricht* geweken, doch in veertienhonderd vier in zijne zetelplaats teruggekeerd, nadat door het Kapittel een verdrag was bewerkt, waarbij het bestuur des bisdoms aan zestien mannen, de helft ter keuze van JAN *van Beijeren* en de wederhelft ter verkiezing van de Luiksche burgers, was toevertrouwd (3). Gelijk te verwachten was, ontstonden weldra op nieuw beroeringen, en Bisschop JAN werd genoodzaakt in veertienhonderd zes wederom naar *Maastricht* te vlugten, het geestelijk geregt (*curiam*) en het bisschoppelijk zegel met zich nemende. In weerwil des Kapittels, verkozen nu de Luikenaars DIRK, den achttienjarigen zoon van HENDRIK *van Perwys*, tot Bisschop, welke nieuwe Kanoniken aanstelde in de plaats van hen, die men ter stad uitgejaagd had. Om hem in het bewind te handhaven, sloeg zijn vader het beleg voor *St.Truijen*, doch moest het opbreken; voor *Bouillon*, dat hem in handen viel; en eindelijk voor *Maastricht*, waar JAN *van Beijeren* zich bevond, maar hetwelk door de buitengewoon felle vorst niet kon voortgezet worden (4).

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 95—97. Verg. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXV, CXVI.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 293, 294, bl. 285—287. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 116.

(3) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. III. p. 325. *Magn Chron. Belg.* p. 363—366, alwaar een uitvoerig verslag van deze bewegingen wordt gegeven. MONSTRELET, Vol. I, ch. 31. f. 27.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. VI. p. 327. *Magn. Chron. Belg.* p. 366, 367. MONSTRELET, Vol. I. ch. 31. f. 27. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs. de Bourg.* T. II. p. 217 (1).

1406—1433 Weinig weken na het sluiten van den wapenstilstand tusschen *Holland* en *Gelre*, hervatte de Heer *van Perwys* dit beleg, en JAN *van Beijeren* drong nu bij zijnen broeder, den Graaf van *Holland*, ernstig om hulp aan. Hertog WILLEM verbond zich deswege met zijnen schoonbroeder, Hertog JAN *van Bourgondië*, en versterkte zijne krijgsmagt met een groot aantal loontrekkende buitenlandsche Edelen en knechten. Bij hen voegde zich de Graaf van *Namen* met eenige benden, en Koning HENDRIK IV van *Engeland* zond eenen onderstand van zestig mannen van wapenen en vijfhonderd boogschutters. Dit vereenigd leger viel in den Zomer van het jaar veertienhonderd acht in het Luiksche, waardoor het beleg van *Maastricht*, na zestien of negentien weken opgebroken werd. De Luikenaars trokken nu met een heir dat ten minste op veertig duizend man begroot wordt, de bondgenooten te gemoet, doch werden op de drie en twintigsten van Herfstmaand in een allerbloedigst gevecht te *Hasbain* nabij *Tongeren*, ten eenenmale geslagen. Onder de duizenden, welke aan hunne zijde sneuvelden, werden ook de nieuwverkozen Bisschop en HENDRIK *van Perwys*, de Opperbevelhebber, met nog een anderen zoon geteld. Deze slag was beslissend. De wederspannige steden onderwierpen zich en werden gestrengelijk gestraft, ofschoon de Bisschop den smeekenden inwoners genade beloofd had. De nieuw verkoren Kanoniken en vele anderen, zoo vrouwen als mannen, werden in *de Maas* verdronken; anderen gevierendeeld; anderen onthoofd. Toen ontving de Bisschop van *Luik* den bijnaam van JAN *zonder genade*, dien hij sedert behouden heeft. De muren van *Dinant*, *Huy* en eenige andere steden werden omvergeworpen, en al de gunstbrieven en voorregten der Luikenaars vervallen verklaard en den Hertogen JAN *van Bourgondië* en WILLEM *van Holland*, op wier naam het vonnis was uitgesproken, in handen gesteld (1).

Terwijl de laatste verlenging van het bestand tusschen *Gelre* en *Holland* nog duurde, hadden Heer JAN *van Arkel* en zijn zoon WILLEM het beheer hunner heerlijkheid en der stad *Gorinchem* aan Hertog REINOUD overgedragen. REINOUD daarentegen verzekerde aan hen, hunne gevangenen, hunne have en goederen, een veilig geleide, beloofde de schulden door den Heer *van Arkel* op de inkomsten uit *Gorinchem* gevestigd, over te nemen,
22 v. in mindering van hetgeen hij hem, volgens nadere bepaling, voor de overgifte van
Grasm. 1409 stad en land betalen zou, en nam tevens op zich, om bij verzoening met *Holland*, voor de bevordering hunner belangen en die hunner vrienden te zullen zorgen. Reeds den volgenden dag stelde zich REINOUD in het bezit van *Gorinchem* en maakte toebe-

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. X. p. 332, 333. *Magn. Chron. Belg.* p. 367—369. MONSTRELET, Vol. I. c. 47. p. 72—81. MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XV. p. 230—232. VELDENAAR, *Chron. v. Holl.* bl. 133. Het *Goudsch Kron.* bl. 117. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. II. p. 220—232.

reidselen tot het hervatten van den krijg tegen Hertog WILLEM, welke in HUBRECHT, 1406—1433
Heer van *Kuilenburg*, een leenman van *Gelre*, eenen niet onbelangrijken bondgenoot gewonnen had, die aan hem zijne heerlijkheid met stad en slot had opgedragen (1). Het kwam echter spoedig weder tot eene wapenschorsing, en weinig weken later werd door tusschenkomst van JAN *van Beijeren*, te *Utrecht* een verdrag tusschen 26 v. Bloeim. 1409
de strijdvoerende Vorsten tot stand gebragt. Hierbij verzekerden de Hertogen REINOUD en WILLEM elkander voor zich, hunne bondgenooten en hunne onderzaten, 24 v. Zomermaand.
veiligheid en vrij verkeer tot Paschen van het jaar veertienhonderd twaalf; Hollandsche onderzaten echter, en die van *Leerdam*, *Schoonrewoerd* en *Heukelom* mogten binnen *Gorinchem*, noch Geldersche onderzaten te *Leerdam*, te *Heukelom*, of op het slot te *Gorinchem* zich vertoonen; degenen die om hunnen handel met *Holland* uitgeweken waren, bleven uit *Gelre* gebannen, en den vrienden van het huis van *Arkel*, welke *Gorinchem* ontruimden, werd het verblijf in *Holland* ontzegd; maar de poorters, die zich steeds vreedzaam gedragen hadden, konden ongehinderd van *Gorinchem* opwaarts langs *de Linge* met *Gelre* gemeenschap houden. De inkomsten des lands van *Arkel* en des schependoms van *Gorinchem*, ook de goederen der uitgewekenen naar beide zijden, werden JAN *van Beijeren* in handen gesteld. Blokhuizen en vesten, buitensteden en sloten in de landen van *Arkel* en *Dalem* opgerigt, zouden nedergeworpen en geene nieuwe gebouwd worden. De Heer van *Kuilenburg* zou om het ontzeggen van den Hertog van *Gelre* niet gemoeid worden. De beide VAN ARKELS waren van deze bevrediging uitdrukkelijk buitengesloten, doch stelde zich Hertog REINOUD verantwoordelijk voor hetgeen zij tegen *Holland* of zijne bondgenooten nadeeligs mogten ondernemen. Opkomende verschillen zouden aan de beslissing van JAN *van Beijeren* worden onderworpen. Voorts werden bepalingen vastgesteld, ingeval inbreuk op dezen vrede gemaakt wierd. Van REINOUDS zijde waarborgden ADOLF, Hertog van *den Berg*, en FREDERIK, Graaf van *Meurs*, nevens de steden *Nijmegen*, *Roermond*, *Zutphen* en *Arnhem;* van Hertog WILLEMS zijde, JAN *van Beijeren* en JAKOB, Heer van *Gaasbeek*, met de steden *Haarlem*, *Delft*, *Middelburg* en *Zierikzee*, onder medebezegeling, het nakomen van het bestand (2). Den zelfden dag stelde JAN *van Beijeren* de inkomsten des lands van *Arkel* in handen van REINOUD, om daarmede naar goeddunken te handelen; en de goederen en renten dergenen, welke om de VAN ARKELS uitgeweken waren, onder het beheer van AREND PIEK, den rentmeester van *Gelre*, ten einde aan elk van hen in het bijzonder daarvan uit te keeren, wat hem toekwam (3). Een weinig later deden de Bisschop van *Munster*, de Hertog van

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 122.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXVIII. *Oork.* N°. 303. bl. 297—304.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 304, bl. 305—307.

1406—1433 den *Berg* en de Graaf van *Meurs* de hun opgedragen uitspraak over de schadeloosstelling, welke REINOUD aan de VAN ARKELS verpligt was wegens den afstand van
6 v. Oogst-maand 1409 *Gorinchem* en het land van *Arkel* te zijnen behoeve den twee en twintigsten van Grasmaand dezes jaars gedaan. De Hertog van *Gelre* zou aan den Heer van *Arkel* en zijnen zoon de heerlijkheid van *Oijen* met al het toebehoorende erfelijk, en hun voorts zoo veel aan andere bezittingen in *Gelre* afstaan, dat alles te zamen een jaarlijksch inkomen van vijfduizend vijfhonderd Rijnsche guldens opleverde. Indien de VAN ARKELS hierin geen genoegen namen, moesten zij binnen den tijd van veertien nachten de stad *Gorinchem* en het land van *Arkel* weder van den Hertog overnemen (1).

Daar dit laatste niet geschiedde, werd REINOUD te *Gorinchem* als erfheer inge-
25 v. Oogst-maand. huldigd, onder voorwaarde, dat hij die stad nooit van *Gelre* vervreemden of scheiden zou, ten ware hij haar aan Heer JAN en zijnen zoon terug mogt geven. Hij bevestigde en vermeerderde tevens hare oude vrijheden en voorregten (2). Zoo was dan het magtig aloud geslacht der VAN ARKELS, dat kort te voren in *Holland* alvermogend geweest was, door overmoed gevallen, en door eenen even belangzuchtigen bloedverwant als verraderlijken beschermer van zijn erfgoed beroofd. Heer JAN hield zich meestal op in zijne heerlijkheid *Pirlepont* in het hertogdom *Bar*, en zijn zoon WILLEM, naar het schijnt, aan het hof des Hertogen van *Gelre* (3).

Hertog WILLEM nam in deze beschikkingen genoegen; het verdrag van den vier en twintigsten van Zomermaand bleef in waarde, en hij zelf in het bezit van het slot te *Gorinchem*. Er was middelerwijl tusschen hem en ANTONIE, Hertog van *Braband*, een geschil ontstaan. Hij was nog belast met de huwelijksgave der overledene Hertogin-weduwe JOHANNA, weleer gemalin van Graaf WILLEM IV van *Holland*. WILLEM V had in dertienhonderd een en vijftig, en Hertog ALBRECHT drie en veertig jaren later, die schuld openlijk erkend, welke toen, volgens schuldbekentenis van dezen laatsten, aan achterstallen nog negenduizend vier en tachtig oude keizersschilden met den arend bedroeg (4). ANTONIE drong nu sterk op de betaling aan, welke WILLEM uit geldgebrek steeds trachtte te ontwijken. Men vreesde eene vredebreuk, toen Hertog JAN van *Bourgondië* tusschen beide trad en eene overeenkomst bewerkte, waarbij ANTONIE met zeventigduizend oude schilden in eens af te betalen, genoegen nam en tevens beloofde, Hertog WILLEM tegen den Hertog van *Gelre* en de Heeren

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 124—126.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 126—129. A. KEMP, *Beschr. v. Gorinchem.* bl. 172—174.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. CXIX.

(4) WAGENAAR, D. III. bl. 384, 385.

van *Arkel* te ondersteunen (1). Het was welligt om deze gelden bijeen te brengen, dat de stedelingen en platte landbewoners van *Holland*, wanneer zij boven de honderd kroonen gegoed waren, den honderdsten penning hunner goederen, in twee tijdperken moesten opbrengen, waartoe elk bij eede tot opgave van zijne bezittingen aan de geregten verpligt was (2). 1406—1433

Het bestand tusschen *Holland* en *Gelre* bleef niet ongeschonden, en het schijnt, dat de Gelderschen zich voornamelijk daar aan schuldig maakten. Het blijkt ook, dat de beide VAN ARKELS in het *Sticht* geweldenarijen pleegden, naar men vermoedt, om zich op den Bisschop te wreken aan wien zij, voor een groot gedeelte, het verlies van *Everstein*, *Gasparne* en *Hagestein* verschuldigd waren (3). Zeker is, dat FREDERIK *van Blankenheim* in dien tijd over hen en hunne medepligtigen wegens het verwoesten van zijn kerkelijk gebied, den ban uitsprak (4). Hertog REINOUD zelf werd op eene zamenkomst van wederzijdsche afgevaardigden te *Utrecht* verpligt, eene aanzienlijke som gelds, wegens vredebreuk door zijne onderdanen gepleegd, te voldoen. Eenige maanden later moest hij, op inmaning des Graven van *Holland* en in overeenstemming met het gesloten verdrag, vier goede mannen met zestien paarden naar *Heusden* in gijzeling zenden, welke daar ruim drie maanden op zijne kosten vertoefden. Kort te voren had hij over Hertog WILLEM geklaagd en hem gemaand, om zelf naar *Zalt-Bommel* in gijzeling te komen. Het kan zijn, dat het opwerpen van een blokhuis aan *de Lek* door de Gelderschen, en de pogingen der Hollanders om dit te beletten, tot deze wederkeerige klagten aanleiding gegeven hebben. Sedert werden bestendig zoo te *Arnhem* en te *Utrecht*, als te *'s Hage* en te *Quesnoi* in *Henegouwen*, waar zich Hertog WILLEM bevond, tot vereffening der gerezen geschillen, dagvaarten en zamenkomsten gehouden (5). Ondertusschen trachtte de Graaf van *Holland* zich door bondgenooten te sterken, en droeg de bewaring van het slot te *Gorinchem* aan den dapperen JAN *van Drongelen* op (6). De Graaf van *Kleef*, in onmin met REINOUD, werd zijn bondgenoot en verpligtte zich, na het einde des bestands ten krijg tegen *Gelre* gereed te zijn; WILLEM zou hem vijftig welgewapende ruiters toezenden; de voordeelen uit veroverde sloten, ridderhofsteden en ge-

6 v. Bloeim. 1410

5 v. Louwmaand 1411

14 v. Grasm.

(1) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVII. p. 214. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. p. 377, 378.

(2) VAN WIJN op WAGENAAR, St. III, bl. 80.

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 380, 381.

(4) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII, p. 381.

(5) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXXVI.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 163, 169, 202, 213.

1406—1433 vangenen voortvloeijende, zouden bij minnelijke schikking gelijkelijk door beide genoten, doch de stad *Gorinchem*, wanneer zij hun in handen viel, alleen aan den
20 v. Wijnmaand 1411 Graaf van *Holland* gelaten worden (1). Tevens gelukte het Hertog WILLEM, de stad *Amersfoort*, zoo belangrijk voor de twee strijdvoerende magten, door gunsten en voorregten voor zich te winnen en te bewegen, hare poorten voor hem open te houden, waardoor hij in staat gesteld werd *Gelre* van dien kant te bestoken (2). Hertog REINOUD kwam met Heer JAN en Jonker WILLEM *van Arkel*, thans opperbevel-
15 v. Lentemaand 1412 hebber zijner ruiterij, overeen, dat zij van zijnentwege en te zijnen behoeve uit de stad *Gorinchem* den Graaf van *Holland* zouden beoorlogen, en beloofde onder andere voorwaarden, buiten hunnen raad geen vrede met *Holland* te sluiten (3).

Dadelijk na den afloop van het bestand werd de krijg hervat. Eenigen meenen, dat REINOUD hiertoe door den Hertog van *Orleans* werd aangespoord, wiens nicht, MARIE D'HARCOURT, hij tot gemalin had en dus evenzeer op de zijde der Orleansche partij in *Frankrijk* was, als WILLEM op die van *Bourgondië*, uit hoofde zijner echtverbindtenis, geacht werd te zijn (4). Doch de vijandelijkheden werden, naar het schijnt, niet aan den kant des Hertogen van *Gelre*, maar aan dien des Graven van *Holland* geopend, welke zich daartoe, bij wijze van bede of leening van de Hollandsche steden, het benoodigde geld verschafte (5). Onmiddellijk bij het einde der wapenschorsing, was aan de steden *Westkappel*, *Vlissingen* en *Zierikzee*
12 v. Grasm. verlof gegeven, op de Gelderschen ter zee te kapen en den buit, tegen uitkeering van een derde aan den Landsheer, voor zich te behouden (6). Tevens waren eenige schepen uitgerust, welke langs de *Zuiderzee* kruisten en bovenal den handel van *Elburg* en *Harderwijk* aanmerkelijk stremden. Door het verdrag met de stad *Amersfoort*, in welke Hertog WILLEM eene aanzienlijke krijgsmagt onderhield, was hem aan die zijde den toegang tot de *Veluwe* geopend, welke dan ook door de Hollanders hevig bestookt en door plunderen en branden deerlijk geteisterd werd. Om hieraan perken te stellen, werd WILLEM *van Arkel* door Hertog REINOUD met eene sterke krijgsbende in het slot te *Hoeflaken* of *Hoevelaken* op de grenzen der *Veluwe*, een uur gaans van

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 183, 184.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXXVIII.

(3) KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 177—179; overgenomen door VAN MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV bl. 195.

(4) BILDERDIJK, D. IV. bl. 38.

(5) WAGENAAR, D. III. bl. 387.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 198.

Amersfoort, gezonden, en niet ver van daar eene tweede sterkte opgeworpen, opdat beide vesten elkander wederkeerig mogten beschermen. Maar de Heeren van *Kuilenburg*, van *Vianen* en ARNOUD *van Leijenburg*, door Amersfoortsche burgers ondersteund, verdreven de bezetting, staken *Hoeflaken*, daarna *Nijkerk* in brand en keerden met aanzienlijken buit naar *Amersfoort* terug (1). Hertog REINOUD vernielde daarentegen te *Maurik* een slot des Heeren van *Kuilenburg* (2). Ongetwijfeld werden wederzijds meer geweldenarijen gepleegd dan men vindt opgeteekend; doch de landen van *Kuilenburg* en *Vianen* schijnen het meest geleden te hebben (3). Welligt waren het inzonderheid deze twee Heeren, welke bij de strijdende Hertogen op het eindigen van eenen oorlog aandrongen, die zonder dat iemand eenig voordeel behaalde, de landzaten uitplunderde, de welvaart der steden vernietigde en de schatkist der Vorsten uitputte. Maar Hertog WILLEM wilde volstrekt het bezit der heerlijkheid *Arkel* en de stad *Gorinchem* voor zich verzekeren, waartoe REINOUD noode besluiten konde (4). Eindelijk werd door tusschenkomst der Bisschoppen van *Luik* en *Utrecht*, op het slot *Duurstede* bij *Wijk* een vredesverdrag getroffen. *Gorinchem* en het *Land van Arkel* werden daarbij aan Hertog WILLEM, tegen eene schadeloosstelling van honderd duizend Fransche kroonen aan Hertog REINOUD, toegewezen. REINOUD zou afstand doen van de stad *Gorinchem* met haar regtsgebied ten behoeve van WILLEM *van Arkel*, die haar echter onmiddellijk weder aan Hertog WILLEM moest afstaan; hetgeen dan ook dien zelfden dag met de gebruikelijke plegtigheden geschiedde. De Gorinchemmers zouden wegens het vroeger gebeurde niet gemoeid, de uitgewekenen onder zekere voorwaarden, eene ongehinderde terugkomst verzekerd, en de wederzijdsche gevangenen ontslagen worden. De Heer van *Kuilenburg* en ARNOUD *van Leijenberg* waren in den zoen begrepen; WILLEM *van Arkel* zou zich met de stad *Utrecht* verzoenen. Nevens eenige andere punten van minder belang, kwam men overeen, dat *de Linge*, die waarschijnlijk door de Hollanders elders was heengeleid, voortaan weder door *Gorinchem* zou stroomen (5). Den zelfden dag sloten *Gelre* en *Holland* tevens een verbond van onderlinge hulp en bescherming tegen elken vijandelijken aanrander, slechts de Koning van *Engeland*, de Hertog van *Orleans* en de stad *Utrecht* uitge-

1406—1433

26 v. Hooim. 1412

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. XV. p. 339.

(2) *Chron. Tiel.* p. 450. ZUIDERI DE CULENBURGH, *Orig. Culenburg.* in MATTHAEI *Analect.* T. III. p. 623.

(3) ZUIDERI DE CULENBURGH, *Orig. Culenb.* p. 625.

(4) *De verm.* BEKA, bl. 340.

(5) V. MIERIS. *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 206—208.

1406—1433 zonderd. Dit verdrag werd even als het vorige, door de beide Hertogen op de overblijfselen der Heiligen bezworen, en door hun zegel bekrachtigd (1). Hertog
24 v. Oogstm 1412 WILLEM als Heer in de stad *Gorinchem* gehuldigd, bevestigde en vermeerderde hare voorregten en vrijheden (2). Sedert zijn stad en land van *Arkel* met *Holland* vereenigd gebleven (3). Het aloude slot *Arkel* werd tot den grond toe geslecht, en in *Gorinchem* zelf, aan de *Merwe* eene sterkte opgeworpen, om de stad in bedwang te houden (4).

Al deze onderhandelingen waren buiten Heer JAN *van Arkel* omgegaan, die zich thans in *Braband* ophield (5). Verontwaardigd over de lafhartigheid zijns zoons, en met wrok in het hart over de trouwloosheid zijns zwagers, bleef hij in vijandige houding tegenover *Gelre* en *Holland*. Het schijnt echter, dat hij zich spoedig met Jonker WILLEM verzoend en deze tot zamenspanning met hem tegen de beide Vorsten overreed heeft. Althans de Hertogen REINOUD en WILLEM verbonden zich op nieuw
9 v. Oogstm 1413 tegen hem; en op aanzoek van dezen laatste, zegde REINOUD aan WILLEM *van Arkel* het vrijgeleide op, verklaarde hem van het slot te *Oijen* vervallen en stelde hem, wegens gepleegd onregt en geweld, voor zijne regtbanken aansprakelijk (6). Hertog WILLEM wenschte in het bijzonder, zich van JAN *van Arkel* te verzekeren, dewijl hij kort na het sluiten van den vrede met *Gelre*, eerst uit den mond van een van REINOUDS Raden, en toen uit dien Vorst zelven vernomen had, dat in *Holland*, en zelfs onder de Edelen, een aanslag tegen zijn leven gesmeed was (7).

De bekendheid in *Gelre* van dien toeleg, moest natuurlijk in hem het vermoeden op de VAN ARKELS en hunne betrekkingen in *Holland*, bovenal op JAN *van Egmond* en zijn broeder WILLEM, Heer van *IJsselstein*, doen vestigen (8). JAN *van Egmond*

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 208, 209.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 214—219. Verkort bij KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 180—186.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. XVI. p. 340. In het verhaal van den Arkelschen krijg, wat den loop der gebeurtenissen betreft, zijn wij den oordeelkundigen NIJHOFF gevolgd.

(4) *Chron. de Holl.* apud MATTTHAEI *Analect.* T. V. p. 594; of VELDENAAR, *Chron. v. Holl.* bl. 106, 107. Zie ook KEMP, *Beschr. v. Gorinchem.* bl. 186, 187.

(5) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. XVI. p. 340.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 245—248.

(7) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. XVII. p. 340.

(8) BILDERDIJK, D. IV. bl. 41. Verg. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. XVII. p. 340.

was gehuwd met MARIA, de eenige dochter van JAN *van Arkel* (1). De ongunstige stemming, welke hij daardoor bij Hertog WILLEM voor zich had opgewekt, was welligt de oorzaak geweest, dat de uitspraak van dien Vorst in een geschil tusschen hem en den abt van *Egmond*, minder tot zijn voordeel was uitgevallen (2). Hij had voorts den Hertog in den Geldersch-Arkelschen krijg de leendienst geweigerd (3). Sedert jaren was hij ook niet aan het Hof verschenen, zonder tegen alle gebruik aan, vooraf daartoe vrijgeleide verzocht en verkregen te hebben (4). Schoon al deze omstandigheden hem verdacht maakten, wilde Hertog WILLEM echter zonder stellige bewijzen, niet tegen hem handelen; en er verliepen nog twee jaren, eer JAN *van Arkel*, wien men voor den smeder van het schelmstuk hield, in WILLEMS handen viel (5). Toen eerst gelukte het aan drie Zuid-Hollandsche Edelen, GERRIT *van Strijën*, Heer van *Zevenbergen*, FLORIS *van der Aa* en FILIPS *van der Leck*, dien onverzoenlijken vijand huns meesters, terwijl hij met een klein gevolg van *Brussel* terugkeerde, waar hij de uitvaart des Hertogs van *Braband* had bijgewoond, nabij *Arpenbrugge* op te ligten en, in het witte ordeskleed der Duitsche Ridders vermomd, naar *Holland* te voeren. Hertog WILLEM ontving te *Utrecht*, waar hij als middelaar der burgertwisten feestelijk onthaald werd, deze blijde mare en spoedde zich naar *den Haag* terug (6). Den Heer van *Zevenbergen*, die reeds vroeger in zijne gunst en vertrouwen deelde (7), werden voor deze daad vierduizend vijfhonderd Fransche kroonen, en den beiden medestanders insgelijks geldelijke belooningen toegekend (8). VAN ARKEL werd eerst op de poort van het hof in *den Haag*, daarna een geruimen tijd op het sterke slot te *Gouda* bewaard en toen naar *Zevenbergen* gevoerd, waar hij tot veertienhonderd zes en twintig of zeven en twintig in hechtenis bleef, terwijl Hertog REINOUD, althans ge-

1406—1433

25 v. Slagtm. 1415

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 13. p. 337. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXX. CXXXIII.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 13. p. 337. c. 14. p. 337—339. *Kron. v. Egmond.* bl. 123—135. Zie ook V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 43, 44, 103—105, 179—181.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 17. p. 340.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 17. p. 340.

(5) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 17. p. 340. Verg. BILDERDIJK, D. IV, bl. 41.

(6) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 22. p. 343. *De Vita et Reb. Gest. Dom. de Arkel.* p. 237. HEDA, p. 270. *De verm.* BEKA, bl. 349, 350. *Chron. Tiel.* p. 461.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 135, 154, 158.

(8) WAGENAAR, D. III, bl. 389.

1406—1433 deeltelijk, in zijn onderhoud voorzag (1). Hij werd door den Proost van *Oudmunster* te *Utrecht* met de heerlijkheid van *Haastrecht* en eenige andere goederen verleid (2). Niet lang daarna, den vijf en twintigsten van Oogstmaand veertienhonderd acht en twintig, overleed hij in den ouderdom van vijf en zestig jaren te *Leerdam*, een zijner ouderlijke goederen hem door toedoen van Hertog FILIPS *van Bourgondië* teruggeschonken (3). Zijne gemalin JOHANNA *van Gelre*, zijne dochter MARIA, de moeder van ARNOUD *van Egmond*, naderhand Hertog van *Gelre*, en zijn kinderlooze zoon WILLEM waren hem reeds voorlang door den dood ontrukt (4). Met hem eindigde derhalve het oude en magtige geslacht der VAN ARKELS dat zich evenzeer door rijkdom en trotschheid, als door overmoed en dapperheid had onderscheiden (5). Men geloofde, dat er in *Duitschland* naauwelijks vermogender Heeren waren dan de VAN ARKELS in *Holland*. Hunne inkomsten bedroegen jaarlijks drie en tachtig duizend zeshonderd Rijnsche guldens; daarbij gerekend vijfduizend oude schilden uit Veluwsche tienden en zesduizend dukaten jaarlijks uit de bank van *Venetië*, welke te *Antwerpen* werden ontvangen. Behalve de heerlijkheid *Arkel* met den burg van dien naam, de steden *Gorinchem* en *Leerdam* met *Schoonrewoerd*, *Everstein*, *Gasperne* en *Hagestein*, bezaten zij in het Hertogdom *Bar* de heerlijkheid *Pirlepont* met vele dorpen en sloten; in *Braband* de stad *Mechelen* met onderscheidene dorpen en vlekken, genaamd het *Land van Arkel;* in *Gelderland*, *Geldermalsen*, *Oijen* en meer andere plaatsen; in *Holland* de stad *Haastrecht*, *Vliet*, *Stolkwijk* en al de dorpen in de *Krimpenerwaard*, tusschen *Schoonhoven* en *ter Goude;* en in *Zeeland* het ambt *Krieken* met de toebehoorende goederen (6).

Toen JAN *van Arkel* in de magt zijns vijands geraakt was, had hij voor afgevaar-

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 22. p. 344. *De Vita et Reb. Gest. Dom. de Arkel.* p. 234, 237. *Chron. Tiel.* p. 504, 516. WAGENAAR, D. III, bl. 389. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXXXV (4).

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 869.

(3) *De Vita et Reb. Gest. Dom. de Arkel.* p. 236. *Chron. Tiel.* p. 520. KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 235, 237, 238.

(4) PONTANUS, *Hist. Gelr. Lib.* VIII. p. 393. KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 194, 208.

(5) Het was in *Holland* een oud gezegde:

De BREDERODES de edelsten; de WASSENAARS de oudsten:
De EGMONDS de rijksten; de ARKELS de stoutsten.

(6) KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 238.

digden uit den Raad van *Holland* driemaal onder eede verklaard, wie de zamenspanners tegen de vrijheid of het leven van Hertog WILLEM geweest waren, wiens vermoeden daardoor tot zekerheid gebragt werd. Immers, schoon de Hertog het geheim bewaarde, liep er spoedig een algemeen gerucht, dat EGMOND en IJSSELSTEIN deze verraders waren. EGMOND bood aan, zich voor den Vorst te verantwoorden, mits men hem vrijgeleide verzekerde. Dit werd hem toegestaan, en hij voor 's Graven raad geroepen. Maar hij verscheen niet; zijn leven en goederen werden nu verbeurd verklaard en deze laatsten terstond op 's Graven last aangeslagen. Ondertusschen was hij bij zijnen broeder op het sterke slot *IJsselstein* geweken, hetwelk weldra door WILLEM opgeëischt en na weigerend antwoord, met eene belegering bedreigd werd. Doch terwijl de helft van het Hollandsche leger derwaarts oprukte en Hertog WILLEM met het andere gedeelte nog te *Schoonhoven* vertoefde, werden door tusschenkomst van eenige magtige bloedverwanten van EGMOND, als JACOB *van Gaasbeek*, Heer van *Abcoude*, *Wijk te Duurstede*, *Putten* en *Strijën*, HUIBERT *van Kuilenburg*, en JAN *van Vianen*, bij verdrag de stad, het slot en de heerlijkheid van *IJsselstein* aan *Holland* afgestaan. Beiden broeders werd het land ontzegd, en uit de inkomsten hunner voormalige bezittingen aan EGMOND jaarlijks tweeduizend oude schilden, aan IJSSELSTEIN zeshonderd Fransche kroonen, en aan JOLANDE, hunne moeder, achthonderd Fransche kroonen toegelegd. Kort daarna werd Hertog WILLEM te *IJsselstein* als heer gehuldigd (1). 1406—1433

De Geldersch-Arkelsche oorlog, het dempen van den Luikschen opstand, en het bevredigen der Utrechtsche onlusten hadden dezen Vorst verhinderd eenen krijgstogt tegen de Friezen te ondernemen, en het bestand met hen, gelijk ook met de Groningers en Ommelanders, was deswege steeds vernieuwd geworden (2). Zelfs zag hij zich gedwongen, dit bestand weder te verlengen, ofschoon de Oostergoërs en Westergoërs bij het einde daarvan in het voorjaar van veertienhonderd veertien, *Stavoren* overrompeld en de Hollandsche bezetting verjaagd hadden (3). De ver-

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 23. p. 344, 345. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 366, 368.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 360—363, 368, 370, 373, 374. Dat MARGARETHA *van Kleef*, de weduwe van ALBRECHT, aan welke Hertog WILLEM, naar men wil, in zijn afzijn de regering toevertrouwde, dit bestand in zijn naam zou vernieuwd hebben, gelijk WAGENAAR, D. III, bl. 397 op gezag van UBBO EMMIUS verhaalt, en BILDERDIJK navertelt, blijkt niet uit de oorspronkelijke staatsstukken zelve.

(3) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 383, 384 enz. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 19. p. 342.

1406—1433 deeldheden aan het Hof van *Frankrijk*, in welke hij van ter zijde betrokken was, hebben hem welligt mede belet, om zich vooreerst de Friesche zaken met ernst aan te trekken. Door zijne tweede gemalin, MARGARETHA *van Bourgondië*, was hij geheel gehecht aan de belangen zijns schoonbroeders JAN, Hertog van *Bourgondië*, tusschen wien en den Hertog van *Orleans*, sedert veertienhonderd vijf eene groote verwijdering was ontstaan. Men had toen uit hoofde der krankzinnigheid van Koning KAREL VI, aan ORLEANS en de Koningin het regentschap over *Frankrijk* toevertrouwd, hetwelk FILIPS *van Bourgondië* weleer bezat en waarmede Hertog JAN zich nu ook gaarne bekleed gezien zou hebben (1). Reeds waren er toebereidselen tot eenen geweldigen krijg tusschen ORLEANS en BOURGONDIË gemaakt; reeds verwoestten de benden van Hertog WILLEM ten behoeve zijns zwagers, een gedeelte van *Frankrijk*; reeds was men op het punt, door eenen grooten veldslag het pleit te beslechten, toen eene overeenkomst tusschen de beide Vorsten getroffen werd, waarbij zij het bewind over *Frankrijk* onder elkander verdeelden (2). Deze verzoening was door onderscheidene groote echtverbindtenissen gevolgd geworden, welke te *Compiegne* in veertienhonderd zes prachtig gevierd waren (3). Bij die gelegenheid was tevens een huwelijk ontworpen tusschen JAN, Hertog van *Touraine*, tweeden zoon des Konings, toen naauwelijks acht jaren oud, en JAKOBA, de eenige dochter van Hertog WILLEM, welke in veertienhonderd een op *St. Jakob*, den vijf en twintigsten van Hooimaand, geboren en haren naam waarschijnlijk daaraan verschuldigd was (4). In de staatsstukken dier dagen wordt zij ook vaak JAKOB genoemd.

De jeugdige Prins was sedert, naar het schijnt, met JAKOBA, die toen reeds *Dochter van Frankrijk* genoemd werd, in *Henegouwen* of in *Holland* opgevoed geworden (5). Zijn vader had hem, op aanzoek van Hertog WILLEM, in veertienhonderd acht de burgvoogdij van *Kamerijk* afgestaan (6), en hierbij weinig jaren later, het graafschap *Ponthieu* tot een weduwgoed voor JAKOBA gevoegd, welke hij zijne » teerbeminde dochter" noemt (7). Middelerwijl waren aan het Fransche Hof gewigtige veranderingen voorgevallen. JAN *van Bourgondië* had in veertienhonderd zeven den Hertog van

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 9. p. 331. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs d. Bourgogne*, T. II. p. 135—148.

(2) DE BARANTE. *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. II. p. 149—160.

(3) MONSTRELET, V. I. ch. 27. p. 24.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 1. p. 324.

(5) WAGENAAR, D. III. bl. 398. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 115, 223.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 115.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 229.

Orleans, kort na het bezweren eener broederlijke vriendschap, door sluipmoordenaars van het leven doen berooven, en zich het regentschap alleen aangematigd. Doch terwijl hij het volgende jaar in *Luikerland* JAN *van Beijeren* hielp herstellen, hadden de Koningin en de Dauphijn LODEWIJK zich intusschen van *Parijs* en het hoog bewind meester gemaakt, en hem als schuldig aan manslag, veroordeeld. Door de goede diensten van Hertog WILLEM echter was hij in veertienhonderd negen weder met de Koningin en het huis van *Orleans* verzoend en in het verloren gezag hersteld geworden (1). Spoedig evenwel hadden de Prinsen van den bloede zich tegen hem verbonden, en nu was hij genoodzaakt geweest zijn wankelend gezag door Engelsche benden te onderschragen. Maar toen zijne tegenstanders in veertienhonderd twaalf met den Koning van *Engeland* in een verbond getreden waren, was hem deze steun ontvallen, zijn invloed verminderd, en hij zelf had *Frankrijk* verlaten en het zwaard tegen dat rijk aangegord. Eene nieuwe verzoening was daarop in veertienhonderd veertien door de Gravin van *Holland*, zijne zuster, en eenige andere Grooten bewerkt, maar van korten duur (2). Ondertusschen had men het bepaalde huwelijk van den Hertog van *Touraine* met WILLEMS dochter voltrokken, en de vroeger ontworpen voorwaarden in *den Haag* bevestigd. Zij behelsden, » dat *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, indien Hertog WILLEM zonder mannelijk oir overleed, aan JAKOBA zouden komen en door den Hertog van *Touraine* geregeerd worden." Tot dat einde zouden de echtgenooten » *het leen* dier landen verzoeken en ontvangen van dengene en op zulke wijze als door Hertog WILLEM en al zijne voorvaders geschied was. De drie gewesten zouden onverdeeld blijven en altijd op *den oudsten zoon*, of bij ontstentenis van mannelijk oir, op de *oudste dochter* versterven" (3). Hieruit blijkt, om dit in het voorbijgaan op te merken, dat men deze landen steeds als leenroerig van het Duitsche Rijk, ofschoon dit laatste hier wel niet uitdrukkelijk gezegd wordt, heeft aangemerkt, en dat men hen nu voor vrouwenleenen hield, hetgeen beide zoo dikwerf is betwist geworden (4). Dewijl WILLEM VI ook landen van andere Vorsten dan van den Keizer, zoo als bij voorbeeld *Oostervant* van *Frankrijk*, in leen hield, acht men hierin de reden dezer algemeene uitdrukking van leen-erkentenis te vinden (5). Voorts zou WILLEM,

1406—1433

6 v. Oogstmaand. 1415

(1) DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. II. p. 166—255,

(2) DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. III. p. 1—150.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 342.

(4) WAGENAAR, D. III. bl. 400. Verg. hiervoor bl. 159, 160, 169. D. II, St. I. bl. 16, 346, 378, 483, 484, en SIEGENBEEK, *de Eer van* JACOBA *verdedigd*, bl. 139. met de redekaveling van BILDERDIJK, D. IV. bl. 48—52.

(5) V. WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 81.

1406—1433 zoo lang hij leefde, geen dezer landen afstaan. Het jeugdige paar beloofde »het handhaven der oude voorregten, handvesten, vrijheden en gewoonten te zullen bezweren en geene ambten aan vreemdelingen te geven." De overige punten zijn van weinig of geen belang. De jonggehuwden hielden zich in *Henegouwen*, soms ook in *Holland* op (1). Doch slechts weinig maanden verliepen toen de Hertog van *Touraine*, middelerwijl door den dood des Dauphijns LODEWIJK, erfgenaam der kroon geworden, op raad des Graven van *Armagnac*, die thans het voornaamste gezag in *Frankrijk* voerde, derwaarts werd geroepen. Hertog WILLEM, ofschoon weifelende om zich met JAN *van Bourgondië* te vereenigen en den nieuwen Dauphijn aan het hoofd van een talrijk leger in het bezit des bewinds te stellen, wilde evenwel van den anderen kant zijn schoonzoon niet aan de hevigste vijanden van het huis van *Bourgondië* overleveren, en gaf een weigerend antwoord aan de gezanten, welke men hem in naam des Konings gezonden had (2).

25 v. Wijnmaand. 1415 Door de schitterende overwinning der Engelschen bij *Azincourt* op de Franschen behaald, was *Frankrijk* ondertusschen in den neteligsten toestand gebragt. Keizer SIGISMUND kwam in het begin des volgenden jaars te *Parijs* en bood aan, om zelf in *Engeland* over eenen vrede te onderhandelen (3). Hertog WILLEM, het zij om de geheime bedoelingen des Hertogs van *Bourgondië* te ondersteunen, het zij om eenige geschillen tusschen de Engelsche en Hollandsche kooplieden ontstaan, te vereffenen, volgde den Keizer, wien hij te *Dordrecht* feestelijk onthaald had, met een aanzienlijken stoet van Ridders en Edelen derwaarts (4). Hij had het bestuur des lands tijdens zijne afwezigheid, den Heer van *Kuilenburg* en WALRAVEN *van Brederode* opgedragen (5). Vruchteloos echter waren zijne pogingen en die des Keizers, om den Koning van *Engeland* tot vrede te bewegen (6). Slechts bood die Vorst eenen drie-

28 v. Zomermaand 1416 jarigen wapenstilstand aan, welke door het bewind van *Frankrijk* geweigerd werd (7). Er wordt verhaald, dat WILLEM in dien tijd den Keizer verzocht, zijne dochter JA-

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 26. p. 345. MONSTRELET. V. I. ch. 161. p. 240.

(2) MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XV. ad annum 1415. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs d. Bourg.* T. III. p. 185—188.

(3) DE BARANTE. *Hist. d. Ducs de Bourgogne.* T. III. p. 192.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 22. p. 344. WAGENAAR, D. III, bl. 404, 405.

(5) WAGENAAR, D. III, bl. 405. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 370.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 374.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 375. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. III. p. 192.

KOBA na zijnen dood met deze landen te verlijen (1). Men heeft deze handelwijze, 1406—1433 als zeer ongepast beschouwd, indien JAKOBA naar Rijks- en Leenregten opvolgster ware (2). Doch het was welligt een maatregel van voorzigtigheid in WILLEM, door welken hij, bij de steeds voortwoelende binnenlandsche verdeeldheden en den heerschzuchtigen aard zijns broeders JAN *van Beijeren*, zijne dochter te gewisser van de opvolging wilde verzekeren. Zoo had weleer Graaf JAN II tot *meerder zekerheid*, van zijne steden en onderdanen, brieven en zegels genomen, dat zij hem voor heer erkenden, hetgeen niet minder ongepast en eene zeldzame vertooning was (3). SIGISMUND zou het verzoek afgeslagen hebben en WILLEM daarop verbolgen vertrokken zijn (4). Zeker is, dat de Hertog zonder den Keizer naar zijne staten is teruggekeerd (5).

SIGISMUND was met den Koning van *Engeland* naar *Calais* overgestoken, en ontving daar de hulde des Hertogs van *Bourgondië* voor het graafschap *Bourgondië* en het land van *Aalst* als leenen des Rijks. Hij was met zigtbare genegenheid voor de Franschen en de partij van ORLEANS in *Frankrijk* gekomen, maar keerde als bondgenoot der Engelschen en den Bourgondiërs genegen, naar *Duitschland* terug (6). Te vergeefs echter had Koning HENDRIK V van *Engeland* getracht, den Hertog van *Bourgondië* tot een verbond tegen *Frankrijk* over te halen. Op aanzoek van Hertog WILLEM, welke den voortgang der Engelsche wapenen voor de belangen zijns schoonzoons gevaarlijk achtte, bood JAN *van Bourgondië* den jeugdigen Dauphijn zijne diensten aan. Hij zwoer, hem en den Koning zijn vader tegen al hunne wederstrevers te dienen; terwijl de Dauphijn van zijnen kant zich onder eede verpligtte, den Hertog tegen elken vijand naar vermogen te verdedigen en te ondersteunen. Deze onderhandelingen te *Valenciennes* verwekten aan het Fransche Hof de grootste onrust, en 's Konings raad drong ernstig op de terugkomst des Dauphijns aan. Hertog WILLEM, verzeld door een talrijk gevolg van Ridders en gewapenden, begaf zich in

---

(1) E. WINDECK, *Hist. Imperat.* SIGISMUNDI, apud MENCKENIUM, *Script. Rer. Germ.* T. I. p. 1104, aangehaald door WAGENAAR, D. III. bl. 406, en V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 373. J. A LEYDIS noch eenig ander onzer kronijkschrijvers gewaagt van deze merkwaardige bijzonderheid in het verhaal van WILLEMS togt naar *Engeland*.

(2) BILDERDIJK, D. IV. bl. 49.

(3) Zie hiervoor, bl. 6 (4).

(4) E. WINDECK, *Hist. Imperat.* SIGISMUNDI in l. c.

(5) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 22.

(6) DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. III. p. 195.

1406—1433 het begin van veertienhonderd zeventien, met den jongen Prins derwaarts op weg. Te *St. Quentin* aangekomen, verzocht hij een gesprek met de Koningin. Dit werd te *Compiegne* gehouden doch liep vruchteloos af. Hij trok daarop naar *Parijs* en verklaarde hier nadrukkelijk, dat de Dauphijn zonder den Hertog van *Bourgondië* niet aan het Hof zou terugkeeren en alleen dan, wanneer de Raad des Konings op eene andere wijze als tot nu toe den vrede en de binnenlandsche rust wilde handhaven. Men besloot hem te vatten, doch in het geheim gewaarschuwd, ontsnapte hij het dreigend gevaar en kwam in allerijl te *Compiegne* terug. Hier vond hij den Dau-
4 v. Grasm. 1417 phijn zieltogende, en zag hem weldra sterven. Bijna niemand twijfelde, dat men den Prins vergiftigd had, van welke wandaad eenigen zelfs zijne eigene moeder betigten (1).

De zestienjarige JAKOBA door dien dood weduwe geworden en van de schitterende hoop beroofd, eenmaal als Koningin van eene der aanzienlijkste rijken van *Europa* op te treden, trof spoedig een niet minder onherstelbaar verlies. Hertog WILLEM volgde
31 v. Bloeim. na weinig weken zijn schoonzoon in het graf. Hij overleed te *Bouchain* aan de gevolgen van het openen eens gezwels aan de dij, hetwelk naar eenigen, uit den beet van een hond ontstaan was (2). Overeenkomstig zijn uitersten wil, werd zijn lijk in de hofkapel in *den Haag* bijgezet (3). Twee en vijftig jaren had hij geleefd en dertien daarvan over het geheel gelukkig geregeerd. Zijne dapperheid had hem door geheel *Europa* een grooten roem verworven, en zijn naam wordt onder die der Ridders van den Kousenband geteld (4). De Geldersch-Arkelsche en Luiksche oorlogen, de steeds opwellende binnenlandsche onlusten, de Utrechtsche geschillen en de Fransche regeringstwisten, in welke hem de betrekking zijner dochter tot den erfgenaam van dat rijk wikkelde, mogen, gelijk wij reeds opmerkten, als de naaste oorzaken worden beschouwd, dat *Friesland* ongemoeid bleef en verloren ging. Als regent verdienen zijne pogingen, om de algemeene veiligheid te verzekeren, de regtspleging te verbeteren, den handel te bevorderen en het munt-

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 26. p. 345, 346. MONSTRELET, V. I. ch. 160—162. p. 239—241. MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XV. ad annum 1416, 1417. Verg. WAGENAAR, D. III. bl. 406—408. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. III. p. 192—198. BILDERDIJK, D. IV. bl. 53, 54.

(2) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 27. p. 346. MONSTRELET, V. I. ch. 165, p. 242.

(3) V. WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 82, 83. *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 200. Het is denkelijk het lijk van WILLEM VI geweest, hetwelk men in 1770 in de Fransche kerk te *'sHage* heeft ontdekt. Zie *Overijsselsche Alm.* over 1844, bl. 27—34, waar men echter, doch ten onregte, meent, dat dit het overschot van Graaf WILLEM IV geweest is. Zie hiervoor bl. 158 (4).

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 371.

wezen beter in te rigten, dankbaar erkend te worden (1). Met krachtige hand had hij de teugels van het bewind gevoerd, de magt en het geweld der geestelijken beperkt, den overmoed der Edelen gebreideld, de steden in ontzag gehouden en de burgertwisten bedwongen (2). Erkentelijkheid voor genoten weldaden en bewezen diensten versiert zijn karakter (3); maar te betreuren is het, dat een braaf Vorst, als hij was, zich vaak door geldgebrek gedrongen zag, voorregten, vrijheden en gunsten te verleenen, welke noch de regtvaardigheid, noch het algemeene belang van den staat schijnen te wettigen (4). Hij was tweemaal gehuwd geweest; eerst met MARIA, de dochter van KAREL V van *Frankrijk*, en daarna met MARGARETHA *van Bourgondië*, eene schrandere en moedige Vorstin, welke hem vele jaren overleefde (5). JAKOBA *van Beijeren*, die buitengewone vrouw, wier levensloop van zoo vele zeldzame en treurige lotverwisselingen verzeld is, was uit dezen laatsten echt ontsproten. Hij liet nog drie natuurlijke kinderen na; BEATRIX, eerst met den Ridder FILIPS VAN DEN DORP, 's Hertogs schatmeester en stedehouder in *Holland* en *Zeeland*, en naderhand met JAN VAN WOERDEN, Heer van *Vliet* gehuwd (6); EVERHARD, de eerste Heer van *Hoogwoude*, welk slot hij gesticht heeft (7); en LODEWIJK, Heer van *Vlissingen* (8).

1406—1433

Het overlijden van WILLEM VI stelde JAKOBA, zijne eenige wettige erfgename, in het bezit zijner staten. Sinds Keizer LODEWIJK *van Beijeren* waren *Holland* en *Zeeland*, even als *Henegouwen*, *regtens* vrouwenleenen geworden, hetgeen zij reeds vroeger door het gebruik en zelfs door keizerlijke vergunning, *in de daad* geweest waren (9). Hoezeer WILLEM van het regt zijner dochter op de erfopvolging in deze landen overtuigd was, gelijk uit het huwelijksverdrag met den Hertog van *Touraine* blijkt, werd echter, naar het schijnt, het vertrouwen, dat zij hierin geenen

(1) Zie een groot aantal oorkonden bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. van bl. 9 tot 369.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 38, 111, 126, 137, 148, 169.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 123, 157, 227, 233, 242, 250, 261, 319, 371.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 192, 193, 236, 242, 292, 300.

(5) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 1. p. 324. c. 27. p. 346.

(6) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 29. p. 347. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 147.

(7) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 29. p. 347.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 311.

(9) Verg. hiervoor bl. 159, 160. SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verdedigd*, bl. 139—141.

1406—1433 tegenstand zou ontmoeten, later bij hem verzwakt. Hij achtte het althans raadzaam, haar daarvoor te beveiligen, en toen zijn aanzoek bij Keizer SIGISMUND, ten behoeve van JAKOBA, vruchteloos was afgeloopen, had hij kort na zijne terugkomst uit *Engeland*, tegen den vijftienden van Oogstmaand veertienhonderd zestien, tot dat einde eene dagvaart van de Hollandsche en Zeeuwsche Edelen en steden beschreven (1). Hier waren uit *Noord-Holland* verschenen de Rdders FILIPS, Heer van *Wassenaar*, Burggraaf te *Leiden*, HENDRIK *van Wassenaar*, DIRK *van der Leck*, HERBAREN *van IJsselstein*, JAN *van Heemstede*, Heer van *Benthuizen*, HENDRIK *van Naaldwijk*, Maarschalk van *Noord-Holland*, JAN, bastaard van *Blois*, Heer van *Treslong*, MELIS *van Mijnden*, AREND *van Duivenvoorde*, JAN *van den Woude*, Heer van *Warmond*, WILLEM *van der Bronckhorst*, GERRIT *van Heemskerk*, Heer van *Oosthuizen*, BARTHOUD *van Assendelft*, GERRIT *van Zijl*, JAN *van Hodenpijl*, FILIPS *van der Spange* en GILLIS *van Kralingen*: de Knapen, WILLEM EGGAART, Heer van *Purmerende*, HENDRIK *van Doornik*, ADRIAAN *van Raaphorst*, JAN *van Nienrode*, GERRIT *van Poelgeëst*, FILIPS *de Bloot*, MOURIJN *van der Does*, GERRIT *van Benningbroek*, DIRK *van Zandhorst* en ADRIAAN *van Matthenesse;* voorts de Schouten, Burgemeesters, Schepenen en Raden der steden *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Oudewater*, *Schiedam*, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Medemblik*, *Enkhuizen*, en *Monnikendam.* Uit *Zuid-Holland* waren tegenwoordig HUBERT, Heer tot *Kuilenburg* en *Lek*, HENDRIK, Heer van *Vianen* en *Goije*, OTTO, Heer van *Asperen*, *Verff* en *Herpel*, GERRIT *van Strijen*, Heer van *Zevenbergen*, HENDRIK *van der Lek*, Heer tot *Heeswijk*, JAN, Heer tot *Vliet*, JAN DRONGELEN, Heer tot *Eten* en *Meeuwen*, JAN *van Kronenburg*, Heer tot *Loenen*, AREND, Heer van *Leyenburg*, GERARD *van Heemskerk*, Heer tot *Liesvelt*, WILLEM *van Brederode*, Heer tot *Merwede* en *Steyn*, JAN, Heer tot *Langerak*, DIRK *van der Merwede*, JAN *van Herlaar van den Syle*, DIRK *van Heukelom* en WILLEM *van Besoijen*, nevens de regeringsleden der steden *Dordrecht*, *Schoonhoven*, *Geertruidenberg*, *Gorinchem*, *Heusden*, *Woudrichem*, *IJsselstein* en *Leerdam.* De afgevaardigden uit *Zeeland* waren de Ridders FLORIS, Heer van *Haamstede*, FLORIS *van Haamstede*, Heer tot *Montegus*, FLORIS *van Borselen*, Heer van *St. Martensdijk* en van *Zuilen*, JAN, Heer van *Heenvliet*, FILIPS *van Borselen*, Heer tot *Kortgene*, FLORIS *van Haamstede*, Heer WILLEMS ZOON, ALBRECHT *van Heenvliet*, Heer van *Stavenesse*, KLAAS KERVINK *van Reimerswale*, Heer van *Lodijk*, WOLFAART *van der Maalstede van Everingen*, WOLFAART *van Reimerswale*, JAN *van Ostende*, VRIZE *van Ostende*; GERRIT *van der Maalstede*, JAN *van Renesse van Everingen*, FLORIS *van Abeel*,

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 25. p. 345.

Heer van *Welsing*, ALBRECHT *van Armuden* en BOUDIJN *van Baarsdorp;* de Knapen JAKOB *van Borselen*, Heer van *Brigdam*, JAN, Heer van *Kruiningen*, JAN *van Renesse van Rijnouwen*, JAN *van Haamstede*, AART *van Haamstede van Moermont*, BOUDIJN *van Borselen*, AART *van Kruiningen*, WOUTER *van Gent*, WOLFAART *van der Maalstede* en LAURENS *van Cats;* de Baljuws, Burgemeesters, Schepenen en Raden der steden *Middelburg*, *Zierikzee*, *Reimerswale*, *Tholen* en *Goes*. Deze aanzienlijke Edelen en steden erkenden, zoo als de geteekende en gezegelde brieven nog aanwezig getuigen »dat die doorluchtige Vorstinne, hunne genadige Vrouwe JAKOBA *van Beijeren*, Dauphijndre van *Vienne*, Hertogin van *Barry*, Gravin van *Ponteau*, eenige dochter ende *rechte erfgenaem en de leenvolchster* is van Hertog WILLEM;" en beloofden » geseeckert ende onbedwongen", onder plegtigen eede haar, indien WILLEM zonder wettigen zoon na te laten mogt overlijden, als zijne *erfdochter ende leenvolchster* te ontvangen, tot hunne *rechter gheborene landtsvrouwe* te huldigen, en haar, nevens haren wettigen voogd, onderdanig te zijn en met lijf en goed tegen al hare vijanden te beschermen (1). Men gaat te ver, wanneer men beweert, » dat indien ook het graafschap van *Holland* in dien tijd als een enkel mannelijk leen was aan te merken, JAKOBA echter, door de beschikkingen haars vaders en de bekrachtiging daarvan door verre de meeste en voornaamste Edelen en steden, » volkomen geregtigd was, zich, na zijn overlijden, als wettige Gravin, zoo van *Holland* en *Zeeland*, als van *Henegouwen*, te beschouwen, en dat de Hollanders door den eed aan WILLEM gedaan, verbonden waren, haar in die waardigheid te erkennen en in het bezit daarvan te handhaven (2)." Maar men zal evenwel toestemmen, dat die Edelen, welke later ten behoeve van den heerschzuchtigen JAN *van Beijeren* tegen haar, hunne wettige en door hen voor wettig erkende Gravin zelfs de wapenen opvatteden, zich met den naam van eer- en pligtvergetenen gebrandmerkt hebben. Van daar, » dat elk onpartijdig voorstander van waarheid en regt zal erkennen, dat de Hoekschen, om hunne getrouwe aankleving van JAKOBA, lof, de Kabeljaauwschen daarentegen, die met schennis van hunnen eed, zich tegen haar verklaarden, de grootste berisping verdienen (3)." 1406—1433

Men vindt verhaald, op welk gezag is ons onbewust, dat Hertog WILLEM in de laatste dagen zijns levens er ernstig aan dacht, de weduwgewordene JAKOBA aan Jonker

(1) V. MIERIS, *Charterb. v.Holl.* D.IV. bl. 383—386. J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 25. p. 344.

(2) SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verdedigd*, bl. 143, 144.

(3) SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verdedigd*, *bl.* 144. Het belagchelijke van BILDERDIJKS vooronderstelling, D. IV. bl. 57, dat Hertog WILLEM » zich niet konde voorstellen, dat zijn broeder JAN *van Beijeren*, zijn geestelijken staat zou willen verlaten en de op hem gekomen opvolging aanvaarden" wordt zeer juist aangetoond door SIEGENBEEK, t. a. pl. bl. 142.

1406—1433 WILLEM *van Arkel* uit te huwen, welke als vermoedelijke erfgenaam van Hertog REINOUD, den hertogelijken hoed van *Gelre* en *Gulik* te wachten had, en hierdoor eenmaal voor haar gevaarlijk konde worden, wanneer hij zich over de vernedering en nadeelen aan zijn huis toegebragt, wilde wreken. Ofschoon Hertog WILLEM reeds den drost van *Gorinchem*, AREND *van Leyenburg*, naar hem had gezonden, om over dit huwelijk te onderhandelen, werd hij echter in de voltrekking daarvan door de Hoekschgezinde Grooten weêrhouden, welke uit zulk eene vereeniging hunnen ondergang voorspelden (1). De zaak komt ons echter onwaarschijnlijk voor, te meer, dewijl weinig maanden te voren, de Dauphijn, zijne gemalin, en de Gravin van *Holland* zich onderling tegen de beide VAN ARKELS en JAN en WILLEM *van Egmond* verbonden hadden, om hen eeuwig uit *Holland* te houden en hunne goederen met de grafelijkheid te vereenigen (2). Hertog WILLEM zelf had daarenboven tegen het einde van veertienhonderd zestien, het weduwen-goed zijner gemalin met de heerlijkheid en de steden des lands van *Arkel*, nevens andere goederen vergroot (3). Doch wat hier van zij, zeker is, dat Hertog WILLEM zijn einde voelende naderen, verlangde, dat JAKOBA met haren neef JAN *van Braband* zoude huwen, teregt begrijpende, dat zij eenen vermogenden beschermer behoefde, om zich in het gerust bezit harer graafschappen te handhaven (4). Zij bevond zich bij zijnen dood, met hare moeder MARGARETHA *van Bourgondië*, en eenige trouwe dienaren van den overleden Vorst, in *Henegouwen*. Zonder tegenstand werd zij te *Bergen*, te *Valenciennes* en elders,
17 v. Zomer-maand. 1417 tot Gravin van dat gewest gehuldigd (5). Hierop spoedde zij zich naar *Holland*, waar 's Graven dood de sluimerende burgertwisten had opgewekt. In *Haarlem*, *Gouda* en elders waren zelfs woeste opschuddingen ontstaan, welke later door JAKOBA verzoend werden (6). JAN *van Egmond* en WILLEM *van IJsselstein* hadden dit gunstig oogenblik niet laten voorbijgaan, maar zich van de stad en het slot *IJsselstein* door verraad meester gemaakt. De Heeren van *Brederode* en *Montfoort*, ondersteund door een aanzienlijk getal burgers uit verschillende steden van *Holland*, sloegen er

---

(1) KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 202.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 386.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 393.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 27. p. 346. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 232. SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verdedigd*, bl. 146.

(5) GACHARD, *Rapport sur differentes séries de Documents concernant l'histoire de la Belgique.* Brux. 1841. p. 82.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 400, 407, 421.

terstond het beleg voor. JAN *van Beijeren* met vele gewapenden uit *Gooiland* en de 1406—1433
Stichtschen, wien het sterke *IJsselstein* ten breidel strekte, voegden zich bij hen. Door tusschenspraak des Heeren van *Heinsbergen*, werd na veertien dagen een verdrag van overgave getroffen, waarbij »de gebroeders VAN EGMOND, de Utrechtsche ballingen en de vreemde gasten, welke zij in de stede gelegd hadden, vrijelijk met hunne have mogten uittrekken (1).” Sedert werden door de Stichtschen, op vergunning van JAKOBA, het slot en de versterkingen der stad ten gronde toe geslecht (2). Dit mishaagde vele Heeren en Edelen. *Holland* immers werd daardoor van »zijn sleutel en nagel” aan den kant van het *Sticht* beroofd; een staatkundige misslag, welke onder Hertog WILLEM nimmer geschied zou zijn (3).

Het bemagtigen van *IJsselstein* door EGMOND, had de Hoeksche Edelen in de wapenen gebragt, om zich van die steden te verzekeren, aan wier trouw jegens de Gravin men twijfelde. FILIPS *van Wassenaar* had zich tot dat einde in *Amsterdam* geworpen, terwijl JAN *van Vianen* het slot te *Leerdam* van geschut en krijgsvolk voorzag, en anderen zich elders vestigden (4). Kort na de overgave van *IJsselstein* kwam JAKOBA in *Holland* en werd in alle steden, gelijk niet lang daarna ook in *Zeeland*, plegtig als wettige landsvrouwe ontvangen en gehuldigd (5). Zij bevestigde alom de oude handvesten en vrijheden, en beloofde als Gravin van *Holland* en *Zeeland* met goedvinden van hare moeder, haren oom JAN *van Beijeren* en hare raden, 10 v. Hooim. 1417
allen haren onderdanen, zoo armen als rijken, regt te zullen verschaffen, hen tevens tot rust en onderlinge vriendschap vermanende (6). Erkende JAN *van Beijeren* hierdoor de regten zijner nicht op de grafelijke regering, ook uit andere stukken van dien tijd is dit blijkbaar (7). Hij gaf zelfs nevens de Gravin-weduwe en den Hertog van *Bourgondië* te *Biervliet* zijne toestemming tot het huwelijksverdrag tusschen JA- 1 v. Oogstmaand.

---

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 3. bl. 256. *De verm.* BEKA, bl. 357. *Cron. de Holl.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 601, of VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 110. Het *Goudsch. Kron.* bl. 120.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 401.

(3) *Goudsch. Kron.* bl. 120. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 2.

(4) Extract uit de rekeningen van PH. ENGHEBRECHTS, bij WAGENAAR, D. III. bl. 417.

(5) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 4. VELDENAER zegt, dat zij alleen in *Dordrecht* niet gehuldigd werd. *Chron. v. Holl.* bl. 111. en *Cron. de Holl.* bij MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 604; doch volgens BALEN, *Beschr. v. Dordr.* bl. 765, had ook aldaar deze plegtigheid plaats.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 399, 411, 412, 415.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 400, 408.

1406— KOBA en JAN, Hertog van *Braband* en bekrachtigde dit door zijn zegel (1). In de
1433 voorwaarden daarvan was onder anderen bepaald, dat JAN *van Braband* de landen van *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland* op die wijze zou ontvangen als de overleden Hertog en zijne voorzaten gedaan hadden, en plegtig zweren al hunne regten, gewoonten, handvesten, vrijheden en gebruiken volkomen te handhaven; hij zou de drie genoemde gewesten niet van elkander scheiden, zoo als voor tijden door den Graaf en de goede steden bevoorwaard en bezegeld was; voorts zouden deze graafschappen op den oudsten zoon, welke uit dit huwelijk mogt ontspruiten, of bij gebrek van mannelijk oir, op de oudste dochter komen. JAN *van Beijeren* werden al de giften verzekerd, welke hij van de Hertogen ALBRECHT en WILLEM ontvangen had, en die, welke hem door JAKOBA waren toegezegd (2). JAN *van Braband* bezegelde deze voorwaarden en men deed hem beloven, dit huwelijk onder verbeurte van vijfmaal honderdduizend gouden kroonen, te zullen voltrekken. De reden van dit zonderling beding was welligt, om JAKOBA te meer van eenen vermogenden beschermer harer regten te verzekeren, wanneer haar oom JAN *van Beijeren*, wiens heerschzuchtige aard en bedoelingen men vreesde, aanspraak op *Holland* en *Zeeland* mogt maken, en de jonge, onervaren Hertog deswege huiverig wierd, zich met haar te vereenigen die reeds, uit persoonlijken tegenzin, weinig genegenheid tot dit huwelijk betoonde, aan hetwelk zij alleen uit pligtbesef en staatkundig belang hare toestemming gegeven had (3). Hoe dit zij, JAN *van Beijeren* bewees welhaast, dat indien men vrees voor hem koesterde, deze niet ijdel was. Vlammende op het bezit, of ten minste op de voogdij dezer landen, trachtte hij de voltrekking van JAKOBA's huwelijk, welke hem daarvan versteken zoude, te voorkomen (4). Hij verzocht derhalve de kerkvergadering van *Constanz*, de kerkelijke zwarigheid uit hoofde van de namaagschap der verloofden, als broeders- en zusters kinderen, niet op te heffen en alzoo hun huwelijk te beletten (5). Keizer SIGISMUND, op deze vergadering tegenwoordig, ondersteunde dit verzoek, en de kerkelijke bewilliging werd geweigerd (6). Nu begaf zich JAN *van Beijeren* in persoon naar *Holland*, waar hij ongetwijfeld reeds lang, vooral in *Dordrecht*, met de Kabeljaauwschen in geheime verstandhouding was. Hij ligtte thans geheel

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 408.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 409—411. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 4.

(3) Verg. BILDERDIJK, D. IV. bl. 62, 63; en SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verd.* bl. 147.

(4) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 115.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 422.

(6) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 4.

het masker af, achter hetwelk hij eenigen tijd zijne plannen bedekt gehouden had, en gordde het zwaard tegen JAKOBA aan (1). In *Dordrecht* werd hij, doch slechts, en men houde dit wel in het oog, als *Voogd* van JAKOBA en *Ruwaard* der landen aangenomen (2). *Den Briel*, waar hij als Heer van *Voorne* het meeste bewind uitoefende, volgde (3). Vruchteloos beproefde hij door brieven de overige steden tot dien stap te bewegen. Op eene zamenkomst te *Schoonhoven*, weigerde JAKOBA, bij rade harer drie Landen, hem voor haren voogd te erkennen, bewerende, dat hij tevreden moest zijn met hetgeen hem bij het verdrag te *Biervliet* was toegekend. Verbolgen keerde hij naar *Dordrecht* en ontzegde JAKOBA, indien zij zich niet onder zijne voogdij stelde (4). Een binnenlandsche oorlog was onvermijdelijk geworden. 1406—1433 10 v. Slagtmaand. 1417

JAKOBA maakte zich tot weêrstand vaardig en beval de Zeeuwen zich te wapenen, om haar behoorlijk te kunnen dienen (5). JAN *van Egmond* en WILLEM *van Arkel* boden JAN *van Beijeren* hunnen bijstand aan, welke van zijnen kant beloofde, hen in al de heerlijkheden en goederen te herstellen, uit welke zij verdreven waren (6). Hertog REINOUD van *Gelre* ondersteunde hen, hoezeer hij onzijdigheid huichelde en beval dat »noch tegen het *Sticht*, en bondgenoot van JAKOBA, noch ook tegen *Holland*, in of uit het land van *Gelre* vijandelijkheden gepleegd mogten worden" (7). Het bezit van *Gorinchem* en het land van *Arkel* was voor JAN *van Beijeren*, als Heer van *Naarden* en *Gooiland*, het land van *Woerden* en dat van *Voorne* met *den Briel* van het hoogste belang, dewijl hij alsdan genoegzaam het geheele *Zuid-Holland* van dien tijd in zijne magt had (8). In *Gorinchem* ontbrak het den VAN ARKELS niet aan vrienden. Door hunne hulp maakte zich EGMOND bij verrassing van die stad meester, en dreef de Hollandsche bezetting in het slot, welke dit voor JAKOBA inhield. WILLEM *van Arkel* volgde hem aan het hoofd van Geldersche en Luiksche benden, die op vijf en dertig duizend man begroot worden, versterkte de stad en scheidde haar door eene gracht van het slot af, om daaruit niet onverhoeds overvallen te worden. Dan de jonge Gravin trok onverwijld met een aanzienlijk getal 17 v. Slagtmaand.

---

(1) Zie V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 428, 430.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D, IV. bl. 431,

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 418.

(4) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 5.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 432.

(6) *Oude Holl. Div. Kron.* Div, XXVIII. c. 5.

(7) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.*. D. III. bl. CXLIV.

(8) Verg. BILDERDIJK, D. IV. bl. 60.

1406—1433 gewapenden uit *Holland* en *Zeeland*, versterkt door Utrechtsche en Amersfoortsche burgers, onder bevel van WALRAVEN *van Brederode*, langs de *Merwe* en kwam op het slot. De Stichtschen bestormden het eerst de stad, schoten bres en trokken over de gracht binnen, door de overige benden gevolgd. Nu viel in eene der straten, de *Krijtsteeg* genoemd, een allerbloedigst gevecht voor, in welk JAKOBA de overwinning behaalde. WILLEM *van Arkel* en meer dan duizend zijner mannen, onder welke een aantal Geldersche Ridders en Knapen, waren gesneuveld; en de Graaf van *Vernenburg*, JAN *van Egmond* en onderscheidene andere Edelen en gewapenden gevangen genomen. JAKOBA had het verlies van WALRAVEN *van Brederode*, haren stadhouder in *Holland* en *Zeeland*, te betreuren. Zij voorzag *Gorinchem* van bezetting en toog met de krijgsgevangenen naar *den Haag* (1). Men verhaalt dat de Gravin, op het vernemen van den dood van WILLEM *van Arkel*, in tranen uitbarstte en uitriep: »Ik heb niet gewonnen, maar verloren," dewijl zij gehoopt had hem gevangen te krijgen en dan met de vrijheid tevens hare hand te schenken (2). Zeker is, dat zij *Gorinchem* niet verliet, vóór dat het lijk des gesneuvelden Jonkers aldaar plegtstatig in de kerk was bijgezet (3). De bezittingen dergenen, welke de stad aan EGMOND verraden hadden, werden op haar bevel verbeurd verklaard en ter verkoop aangeslagen (4). De kinderen van den gesneuvelden WALRAVEN *van Brederode* daarentegen, begiftigde zij met aanzienlijke geschenken aan geld en goederen (5). De Stichtschen werden in al hunne oude voorregten, vrijheden van tollen en dergelijke in *Holland* bevestigd (6).

1 v. Winterm.ᵈ 1417

Het berigt van de zegepraal der Hollanders verspreidde schrik in *Gelre*. Aanstonds werd de weerbare manschap tot dekking der grenzen, die, zoo het heette, door de Brabanders bedreigd werden, opgeroepen, en de bezetting van *Nijmegen*, *Rozendaal*

---

(1) *Magn. Chron. Belg.* p. 394. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 5. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 111—114, of *Cron. de Holl.* p. 604, 605. *Chron. Tiel.* p. 466. HEDA, p. 271. *Goudsch Kron.* bl. 120. *De verm.* BEKA, bl. 361—366. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 527. *De Vita et Reb. Gest. Dom. de Arkel*, p. 234. Naar MONSTRELET, V. I. ch. 182. p. 259, liet JAKOBA eenige der gevangenen het hoofd voor de voeten liggen, omdat zij tegen haar ontrouw (*desloyautez envers elle*) geweest waren; onze schrijvers melden hiervan niets. Verg. BILDERDIJK, D. IV. bl. 61.

(2) KEMP, *Beschr. v. Gorinchem.* bl. 207, 208.

(3) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 5. bl. 258.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 436, 437, 472.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 449.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 453.

en het slot te *Oijen* versterkt en van krijgs- en mondbehoeften voorzien (1). Doch de woelingen en kuiperijen van JAN *van Beijeren* in *Holland*, beletten JAKOBA of hare raadslieden aan buitenlandsche oorlogsvoering te denken; zij zag zich zelfs gedrongen de burgers van *Dordrecht*, welke de belangen haars ooms bevorderden, voor openbare vijanden te verklaren (2). 1406—1433 12 v. Winterm. 1417

Ongetwijfeld gaf deze staat van zaken aanleiding, haar huwelijk met den Hertog van *Braband*, hoezeer tegen haren zin, te voltooijen. Des Pausen bewilliging werd verkregen en de plegtige voltrekking tegen de aanstaande Lentemaand bepaald (3). Maar de sluwe Luiksche Bisschop wist door invloed van Keizer SIGISMUND, de intrekking dezer bewilliging te bewerken (4). Zijne geweldenarijen tegen JAKOBA, over welke zij geklaagd en zich zelve schadevergoeding verschaft had, ontaardden weldra in openbaren krijg (5). Ofschoon de jaarboeken daarvan op dat pas niet gewagen, blijkt zulks echter onwedersprekelijk uit echte staatsstukken van dien tijd. Men vindt immers, dat de jonge Graaf van *Nassau* in dezen krijg zich aan de zijde van JAN *van Beijeren* geschaard had (6). Zijn vader, ENGELBRECHT *van Nassau*, Heer van *Breda*, daarentegen, had op begeerte des Hertogs van *Braband*, zijne manschap aan den Luikschen Kerkvoogd opgezegd (7). JAKOBA zelf had een hulpverbond met den Hertog *van Berg* tegen haren oom gesloten (8). De Utrechtenaars en Amersfoorders waren in dien oorlog tegen hem hare bondgenooten, en zij belooft, buiten hunne toestemming, zich niet met hem te zullen verzoenen (9). Ook werden op haar bevel, de goederen der wederspannige Edelen verbeurd verklaard en aan andere weggeschonken (10). 22 v. Winterm. 5 v. Louwmaand 1418 21 v. Louwmaand. 31 v. Louwmaand.

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXLV.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 436.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 440.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 445.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 442.

(6) Zie de brieven van den 16 en 21 v. Lentemaand 1418, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 475.

(7) Zie den brief van den 1sten van Lentemaand 1418, bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 464, 476.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 450.

(9) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 454, 455.

(10) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 458, 460, 467.

1406—1433 Inmiddels was JAN *van Braband*, ondanks het verbod des Keizers (1), op den bepaalden tijd in *den Haag* gekomen, om het huwelijk met JAKOBA te voltrekken (2). Even weinig belette de vernieuwde intrekking der Pauselijke vergunning (3), dat die echtverbindtenis in tegenwoordigheid der Staten van *Braband*, van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland*, de afgevaardigden des Hertogs van *Bourgondië*, en vele Edelen en adel-
30 v. Lentemaand 1418 lijke vrouwen plegtig geschiedde (4). Later herriep Paus MARTINUS V zijne brieven van herroeping, welke hij slechts uit vrees voor den Keizer had uitgevaardigd, en verklaarde den aangeganen echt voor wettig (5). JAN *van Braband* nam den titel aan van Graaf van
4 v. Grasm. *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en Heer van *Friesland;* hij werd in die gewesten als Landsheer, gelijk zijne gemalin in *Braband*, als Landsvrouwe gehuldigd (6).

JAN *van Beijeren* had te regt begrepen, dat het huwelijk zijner nicht hem van dien invloed op het bestuur harer landen zou berooven, welken hij in den eersten tijd harer regering had uitgeoefend, toen zij »bij zijnen voorzienigen rade" en dien harer moeder de zaken bestuurde (7). Hij was derhalve steeds bedacht geweest het te verijdelen, ofschoon hij dit eerst ontveinsd en er kwanswijs zelfs zijne toestemming aan gegeven had. Toen hij nu hierin te loor gesteld was, had hij langs eenen anderen weg getracht zijn doel te bereiken, en zich tot den Paus en den Keizer gewend, die beide op de kerkvergadering te *Constanz* tegenwoordig waren. Reeds lang wars van den geestelijken stand, was hij hier op zijn aanzoek door den Paus van zijn bisdom ontslagen en hem bewilligd geworden, met ELIZABETH, de weduwe van ANTONIE, Hertog van *Braband*, eene volle nicht des Keizers, in het huwelijk te treden, waartoe hij reeds van SIGISMUND verlof verzocht en verworven had. Dit huwelijk, waaruit zich welligt de hooge ingenomenheid des Keizers voor JAN *van Beijeren* laat verklaren, werd kort daarna gevierd en verschafte den echtgenoot het bezit, of liever het bestuur van het hertogdom *Luxemburg*, hetwelk zijne gade als weduwegoed was toegekend. Tevens had hij van den Keizer het verlij der graafschappen van *Holland*, *Zeeland* en *Henegouwen* verkregen. Het staatsstuk daarover, den dertigsten

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 466.

(2) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 6.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 476.

(4) EBERH. WINDECKII *Hist. Imperat.* SIGISMUNDI, apud V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 446. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 6. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 224.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 485. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 6.

(6) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 6.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 399, 400.

van Lentemaand uitgevaardigd, is aan de Edelen en steden dezer landen gerigt, die 1406—1433
» des Keizers en des H. Rijks onderdanen en getrouwe geliefden" genoemd worden. SIGISMUND verklaart, dat Graaf WILLEM » des Keizers en des H. Rijks leenman en medelid" zonder wettige mannelijke erfgenamen overleden zijnde, zijne graafschappen aan hem, als Roomsch-Koning, regtens vervallen waren en dat hij deze aan JAN, WILLEMS broeder, had opgedragen om van hem en het Rijk *in leen* te bezitten, in weerwil van JAN, zoon van wijlen ANTONIE, Hertog van *Braband*, en JAKOBA, dochter van wijlen Hertog WILLEM, welke zich, zonder 's Keizers toestemming, in het bezit dezer landen gesteld hadden. Deswege beveelt hij allen landzaten, « JAN *van Beijeren* en diens wettige mannelijke nakomelingen alleen voor hunnen waren Heer te erkennen, terwijl hij hen tevens van den eed van getrouwheid ontslaat, welken zij aan JAN *van Braband* en JAKOBA mogten afgelegd hebben" (1). De Keizer schonk hier weg waarover hij niet beschikken mogt en waarop hij geen regt ter wereld had. Immers, gesteld dat *Holland* en *Zeeland* in dien tijd nog mansleenen waren, welke alzoo bij ontstentenis van wettig mannelijk oir weder aan het Rijk vervielen, kon zulks toch niet met het vrouwenleen *Henegouwen* het geval zijn (2). Deze vergissing of willekeurige beschikking met opzigt tot dat graafschap, boezemt reeds weinig vertrouwen in, dat SIGISMUND over de betrekking van *Holland* en *Zeeland* destijds tot het Duitsche Rijk, behoorlijk ingelicht geweest zij en niet ook hier zijne magt te buiten gegaan is. Zeker begrepen dit zoo de Hollanders en Zeeuwen. Zij verklaarden openlijk aan JAN *van Beijeren*, toen hij bij hen aandrong, hem als Landsheer te erkennen, dat zij JAKOBA, » hunne wettiggeboren Landsvrouwe, dochter en regte oir van Hertog WILLEM, als Gravin gehuldigd hadden; dat zij als zoodanig door hem zelven was erkend geworden, en hij zijne leenen van haar ontvangen had; zij zouden haar derhalve niet begeven en verzochten hem, zijne aanspraken te laten varen. » Reeds driemaal," voegden zij er bij, » zijn deze landen op vrouwen overgegaan; en wij hebben daarenboven keizerlijke brieven, dat deze gewesten *onversterfelijke leenen waren.*" In dien zelfden geest uitten zich de steden van *Henegouwen*, te regt bewerende, dat dit gewest reeds van ouds een vrouwenleen was (3). JAN *van Beijeren* besloot nu verder door geweld te verkrijgen, wat hij door list niet konde verwerven. Hij verzocht hulp bij den Regent van *Engeland*, om zich gewapenderhand in het bezit dier landen te stellen, welke hem door den Keizer in leen waren opgedragen (4). JAKOBA 27 v. Grasm. 1418

(1) v. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 477—479.

(2) Verg. BILDERDIJK, D. IV. bl. 69. SIEGENBEEK, bl. 149, 150.

(3) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 7. bl. 259.

(4) v. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 483.

1406—1433 vaardigde hierop terstond naar *Zeeland* bevelen af, om door eene vloot de kusten en stroomen te beveiligen (1). Te haren behoeve werd door de steden krijgsvolk in
3 v. Bloeim. 1418 *Vlaanderen* geworven en geld in *Braband* opgenomen (2), Tevens ontzegden vele Edelen aan JAN *van Beijeren* vrede en vriendschap, om het onregt en leed door hem hunne Landsvrouwe aangedaan (3). Hij daarentegen rustte in *Dordrecht* en in *den Briel* een aantal schepen uit, welke de vaart naar *Engeland*, *Braband* en op de Zeeuwsche stroomen onveilig maakten; en gaf aan de koopvaardijschepen zijner aanhangers naar *Braband* en *Vlaanderen*, het geleide eener gewapende scheepsmagt (4). Hij deed de koopvaart zijner tegenstanders eenige afbreuk; doch een aanslag door den Brielschen Burgemeester JACOB VRANCK in zijn naam tegen *Schiedam* ondernomen, mislukte (5). De Dordrechtenaars trokken roovende en brandende door tot *Zierikzee*, waar JAKOBA's vloot moest bijeenkomen; de Brielenaars legden *'s Gravenzande* in assche, en eenige vrienden van JAN *van Beijeren* vermeesterden *Medemblik* (6). De Jakoba'sgezinden vernielden in *Amstelland* en *Kennemerland*, uit weerwraak de goederen van GERRIT *van Heemskerk*, die JAKOBA hulde beloofd, doch zich thans voor haren oom verklaard had (7). JAN *van Beijeren* had inmiddels den titel aangenomen van Graaf van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en Heer van *Friesland*. Onder dien naam verleende hij aan zijne »lieve getrouwe stede van *Dordrecht*," den twintigsten van Zomermaand, een handvest en werd aldaar tot Graaf gehuldigd (8). Het belangrijkste punt in dit staatsstuk, hetwelk verscheidene voorregten voor *Dordrecht* in het bijzonder vervat, is de vergunning aan de steden van *Holland* en *Zeeland*, om, nadat zij hem gehuldigd zouden hebben, »raad en vergadering met elkander te mogen houden, tot *zijner* eer en 's lands oorbaar, mits niet dragende tegen *hem*, *zijnen* lande, of *zijne* heerlijkheid." Tevens belooft hij, niet te zullen munten dan met overleg en toestemming van zijn Raad en zijne hoofdsteden, als *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft* en *Leiden* (9).

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 484.

(2) WAGENAAR, D. III. bl. 427, 428.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 485, 487.

(4) WAGENAAR, D. III. bl. 428.

(5) V. WIJN, *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 201.

(6) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 7. WAGENAAR, D. III. bl. 427.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 490.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 488, 490.

(9) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 488.

Zoo belangrijk voor de steden het voorregt was, afzonderlijk te vergaderen en 1406—
over 's Lands zaken, buiten bijzijn van den Graaf of zijne ambtenaren te raadplegen 1433
en te besluiten, zoo bedenkelijk was tevens dit voorregt uit hoofde der bijgevoegde bepaling, dat in die » vergaderingen niets tegen den Graaf, zijn land of zijne heerlijkheid ondernomen mogt worden." Aan deze voorwaarden kon eene uitlegging gegeven worden, welke het afzonderlijk bijeenkomen van weinig nut zoude maken; en men had reden, om de woorden en beloften van eenen Vorst te wantrouwen, wiens trouweloos gedrag tegen de Luikenaars niet vergeten was (1). De steden derhalve, wel verre van JAN *van Beijeren* voor Graaf te erkennen, toonden zich bereidvaardig, de zaak van JAKOBA en haren gemaal tegen hem te verdedigen. En toen de Hertog van *Braband*, ondanks de vermaning des Keizers, om het bewind der drie graafschappen aan den gewezen Luikschen Bisschop af te staan (2), in overeenstemming met JAKOBA tot het belegeren van *Dordrecht* besloten had, verschenen de afgevaardigden uit een en dertig steden in *'s Gravenhage*, om over dit punt te raadplegen. Men keurde de vermeestering van *Dordrecht*, de wapenplaats van JAN *van Beijeren*, uit welke de meeste strooptogten ondernomen en werwaarts de buit en gevangenen gevoerd werden, met reden noodzakelijk, om de rust aan het land te hergeven (3). Tegen het einde van Zomermaand werd de stad door de vereenigde Brabandsche en Hollandsche benden ingesloten, om haar den toevoer af te snijden en daardoor tot overgave te dwingen. De Brabanders wierpen in het dorp *de Mijle* ten Zuid-Westen, en de Hollanders in *Papendrecht* aan de *Merwe* ten Noorden der stad, een blokhuis of bolwerk op. De belegerden, van leeftogt en gewapenden rijkelijk voorzien, deden bijna dagelijks gelukkige uitvallen op de Brabanders, welken zij eenige schepen afnamen. Het beleg werd zes weken, doch zonder nadruk voortgezet, dewijl zich onder de Brabanders geheime vrienden van JAN *van Beijeren* bevonden, die elke onderneming tegen de stad wisten te verijdelen. Den belegeraars ontbrak het daarenboven aan krijgs- en mondbehoeften, en om hierin te voorzien, was de schatmeester van *Holland*, FILIPS *van Wassenaar*, verpligt, op eigen geloof en onderpand, hier en daar gelden tot tien ten honderd op te nemen. De Brabanders eindelijk in een gevecht met de belegerden teruggeslagen, staken hun blokhuis in den brand en namen met hunnen Hertog de vlugt. De Dordrechtenaars joegen hen tot *Geertruidenberg* achterna en keerden op nieuw met grooten buit benevens een aanzienlijk getal gevangenen terug. De aftogt

(1) WAGENAAR, D. III. bl. 426, 427. BILDERDIJK, D. IV. bl. 59, 60.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 486.

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 429. Verg. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. bl. 259.

1406—1433 der Brabanders noodzaakte de Hollanders, die aan den anderen kant gelegerd waren, om insgelijks weldra op te breken; zij lieten het blokhuis evenwel bezet, dat echter spoedig door JAN *van Beijeren* stormenderhand veroverd werd, waarbij ADRIAAN, een
8 v. Oogst-maand. 1418 natuurlijke zoon van Hertog ALBRECHT en bevelhebber dier sterkte, met de meeste manschap sneuvelde (1).

De Brabanders, om hunnen smaad af te wisschen, deden eenigen tijd daarna eenen inval in het land van *Voorne* en staken *Goereede* in brand (2). Om hen te keeren begaf zich JAN *van Beijeren*, verzeld door den Graaf van *Vernenburg*, den jongen Graaf van *Nassau* en andere Grooten, in den *Wiel* voor *Geervliet*. Eene talrijke menigte Brielsche burgers, onder bevel van den Burgemeester JAKOB VRANCK, diende hem te water, en bevorderde onder Burgemeester BARTELMUS AELBRECHTZOON, zijnen aanslag op *Rotterdam* (3). De stad werd grooten-
10 v. Wijn-maand. deels door verraad van binnen bemagtigd, en JAN *van Beijeren* aldaar tot Graaf gehuldigd. De werkzaamheid en moed van JAKOBA alleen belette, dat hij zich van *Delft*, *Schiedam* en *Gouda* meester maakte, op welke hij het thans gemunt, doch die zij aanstonds van eene genoegzame bezetting voorzien had (4). Op voorstel van FILIPS, Graaf van *Charolois*, naderhand onder den naam van *den Goede* als Hertog van *Bour-*
27 v. Wijn-maand. *gondië* bekend, werd een wapenstilstand tusschen de strijdende partijen getroffen, die elke acht dagen tot aan de sluiting van een vredesverdrag verlengd werd (5). JAN *van Beijeren* ging niettemin voort met het plegen van vijandelijkheden; als meester van *Dordrecht*, *Rotterdam* en den *Briel*, hield hij *Zuid-Holland* en *Zeeland* in bedwang en den mond *der Maas* voor de schepen der Jakoba'sgezinden gesloten (6). De
27 v. Win-term. lafhartige Hertog van *Braband* zag niet alleen de gewelddenarijen van den oom zijner gemalin geduldig aan, maar beloofde zelfs, dat hij bij kinderloos overlijden van JAKOBA,

---

(1) *Magn. Chron. Belg.* p. 395. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 8. DINTERUS, *Chron. Brab.* apud GOUDHOEVEN, bl. 439. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 116. *Goudsch Kron.* bl. 122. *De verm.* BEKA, bl. 369—371. WAGENAAR, D. III. bl. 429, 430.

(2) REIGHERSBERG, *Chron. v. Zeel.* D. II. bl. 190. WAGENAAR plaatst, naar ons inzien, minder waarschijnlijk, deze gebeurtenis tijdens het beleg van *Dordrecht.* D. III. bl. 430.

(3) V. WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 86.

(4) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 8. *De verm.* BEKA, bl. 371.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 501, 506, 513, 518.

(6) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 8. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 116. V. MIERI *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 506.

den nakomelingen van JAN *van Beijeren* tot erfgenamen van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* zou verklaren (1). 1406—1433

Deze belofte zal niet zonder invloed op het besluit van JAN *van Beijeren* gebleven zijn, om de aangebodene tusschenkomst des Hertogs van *Bourgondië*, ter regeling zijner geschillen met JAKOBA en haren echtgenoot aan te nemen, ofschoon die Vorst op beide nadere betrekking had dan op hem. Hij konde daarenboven in de tegenwoordige gunstige omstandigheden, zich voordeelige voorwaarden beloven (2); terwijl het weigeren van een vergelijk, hem de magt van *Bourgondië* zou op den hals halen, tegen welke hij niet bestand was (3). Men trad dan te *Woudrichem* in onderhandeling. De Hertog van *Bourgondië*, door den staat van zaken in *Frankrijk* teruggehouden, zond zijnen zoon, den Graaf van *Charolois*, en LODEWIJK *van Luxemburg*, Bisschop van *Terouane*, met een aanzienlijk gevolg derwaarts (4). JAN *van Beijeren* had tot zijne zaakgelastigden den jongen Graaf JAN *van Nassau*, JAN *van Egmond*, GERARD *van Heemskerk* en eenige andere Raden benoemd, aan welke de Hertog van *Braband* vrijgeleide verleende (5). Even als JAN *van Braband*, Vrouw JAKOBA en hare moeder 3 v.
MARGARETHA *van Bourgondië*, was hij echter ook in persoon tegenwoordig (6). Eene Sprokkelm.
talrijke en schitterende schaar van de voornaamste Hollandsche, Zeeuwsche, Henegouwsche, nevens eenige Vlaamsche en Brabandsche Edelen woonden deze belangrijke vergadering bij (7). Op last des Graven van *Charolois* werden de punten van verzoening opgesteld, die wederzijds geteekend en bezegeld werden en van welke de hoofd- 13 v.
inhoud deze is: *Dordrecht* met het baljuw- en dijkgraafschap van *Zuid-Holland*, Sprokkelm.
Gorinchem en het *Land van Arkel*, *Leerdam* met het omliggende grondgebied, de landen van *Schoonrewoerd* en *Hagestein*, nevens *Rotterdam* bleven aan JAN *van Beijeren*, maar als leen van JAN *van Braband* en JAKOBA. *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland* zouden gedurende vijf jaren door JAN *van Braband* en JAN *van Beijeren* te zamen geregeerd, en aan beiden, gelijk ook aan JAKOBA, door baljuwen, schouten, geregten en andere ambtenaren den eed van gehoorzaamheid gedaan worden; doch JAN *van Braband* alleen zou hen aanstellen, en de slotvoogden ook aan hem en JAKOBA,

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 506.

(2) WAGENAAR, D. III. bl. 431.

(3) BILDERDIJK, D. IV. bl. 67.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 521.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 519.

(6) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 9.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 526.

1406— niet aan JAN *van Beijeren*, gehouden zijn. Even zoo zouden de inkomsten der drie
1433 landen alleen door JAN *van Braband* en zijne gemalin genoten, maar de rekening der rentmeesters ook voor JAN *van Beijeren* gedaan worden. Zoo JAKOBA kinderloos overleed, zou *Henegouwen*, zoowel als *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, terstond aan JAN *van Beijeren* afgestaan worden; JAN *van Braband* moest hem daarvan brieven leveren, door acht of negen Edelen uit elk der drie graafschappen, bezegeld. Daarentegen moest JAN *van Beijeren* van alle eischen en regten, welke hij door Pauselijke of Keizerlijke giften op deze gewesten mogt hebben, afstand doen, de brieven daarop betrekkelijk aan den Hertog en de Hertogin van *Braband* overleveren en beloven, met niet meer dan zestig paarden te gelijk in *Holland* te verschijnen. Hiervoor werden hem honderd duizend gouden Engelsche nobels (driemaal honderd duizend gulden), in ruim twee jaren te voldoen, toegelegd, onder borgtogt der Hollandsche en Zeeuwsche Edelen en steden «zoo vele men daartoe krijgen konde." Voorts zouden de wederzijds toegebragte nadeelen, »doode tegen doode, brand tegen brand, roof tegen roof" vereffend gerekend, de gevangenen geslaakt en den ballingen terugkeer vergund worden. De zaak van JAN *van Egmond* en WILLEM *van IJsselstein* werd ter beslissing des Hertogs van *Bourgondië* gesteld; de schade door GERRIT *van Heemskerk* geleden zou men van JAKOBA's zijde vergoeden; en de voorregten van *Dordrecht*, welke stad uitdrukkelijk in deze verzoening begrepen was, door den Hertog en de Hertogin van *Braband* bevestigd worden, gelijk den volgenden dag geschiedde. Dit even merkwaardig als zonderling verdrag, werd van beide zijden plegtig op de Evangeliën bezworen (1). JAN *van Braband* en JAKOBA ontsloegen *Dordrecht*, *Rotterdam* en de dorpen van het baljuwschap
1 v. Grasm. 1419 van *Zuid-Holland* van den eed, dien zij hun gedaan hadden of verpligt geweest waren te doen, en gelastten hen, JAN *van Beijeren* en zijne nakomelingen voor hunne wettige Heeren te erkennen (2).

De groote voordeelen in het zoenverbond aan JAN *van Beijeren* toegewezen, ofschoon de zaken van JAKOBA gansch niet hopeloos stonden en de meeste steden haar aankleefden, geven eene hooge waarschijnlijkheid aan het vermoeden, dat de Graaf van *Charolois*, vóór het ontwerpen der voorwaarden, van hem de belofte verkregen had, dat hij hem, bij uitersten wil, zijn regt op de drie graafschappen zou afstaan. Althans dat dit laatste werkelijk geschied is, bleek bij het overlijden van JAN *van Beijeren* in veertienhonderd vijf en twintig. En wanneer men onmiddellijk na diens dood FILIPS *van Bourgondië* alles ziet aanwenden, om zijne nicht JAKOBA, wiens naaste erfgenaam hij was wanneer zij kinderloos overleed, van het gebied te ontzetten, kan

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 521—525.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 532.

men zonder de billijkheid of de waarschijnlijkheid te kwetsen, aannemen, dat dit denkbeeld hem, toen hij als middelaar tusschen haar en haren oom optrad, bestuurd en bewogen heeft, der Gravin zoo weinig bewind als mogelijk te laten, opdat hij er haar naderhand te gemakkelijker van konde berooven (1). Er is opgemerkt, dat JAN *van Beijeren* door dit verdrag een wonderlijk soort van wezen geworden was (2). Graaf of Heer van *Zuid-Holland*, mederegent van het overige van *Holland*, van *Zeeland* en *Henegouwen*, wist men geenen gepasten naam voor hem uit te denken. Hij noemt zich zelven *Zoon van Henegouwen*, van *Holland* en van *Zeeland* (3). Later werd hij in vele steden als *Ruwaard* en *Oir* of erfgenaam aangenomen (4). 1406—1433

Onmiddellijk na het sluiten van het verdrag, begaven JAN *van Braband* en Vrouw JAKOBA zich naar *Henegouwen*, om den eed van hulde en trouw te ontvangen (5). Niet zonder voorkennis van JAKOBA werd te *Bergen* WILLEM DUMONT, 's Hertogs gunsteling en schatmeester, door EVERHARD, haren natuurlijken broeder, en zijne medgezellen vermoord. De booswichten ontsnapten, en het gelukte JAKOBA haren zwakken gemaal ter neder te zetten, zoodat over de zaak niet meer gesproken werd (6). Het vorstelijk paar kwam nu in *Braband*, en werd te *Vilvoorden* door de afgevaardigden uit al de Brabandsche steden plegtig begroet. Van hier begaf zich JAKOBA naar *Leuven*, waar zij met veel eer werd ontvangen, en de Hertog vertrok naar *'s Hertogenbosch* (7).

Beider afzijn verschafte JAN *van Beijeren* gelegenheid zijne heerschzuchtige plannen te voltooijen. Slechts twee dagen na de geslotene overeenkomst, ontbood FLORIS *van Borselen*, Heer van *Zuilen* en *St. Maartensdijk*, schatmeester van *Holland*, de afgevaardigden van *Leiden* met die van andere steden op eene dagvaart in *den Haag*.

---

(1) WAGENAAR, D. III. bl. 435, 436.

(2) BILDERDIJK, D. IV. bl. 70.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 529, 530, 531, 533.

(4) WAGENAAR, D. III. bl. 435.

(5) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 225. Het *Magn. Chron. Belg.* p. 395, verhaalt daarentegen, dat het vorstelijk paar zich terstond naar *Braband* begaf. Dat hunne tegenwoordigheid aldaar tot het stillen eener gevaarlijke beweging vereischt werd, gelijk WAGENAAR, D. III. bl. 437, verhaalt en hierin door BILDERDIJK, D. IV. bl. 70 en anderen gevolgd wordt, is onjuist. De tweedragt van welke MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XVI. p. 261, spreekt, en waarop WAGENAAR zijn vermoeden grondt, had later plaats, gelijk nader zal blijken.

(6) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 225, 226. HARAEUS, *Annal. Brab. Lib.* XXXVI. p. 389. ANONYM. *Chron. Brab. Duc.* p. 159. DEWEZ, *Hist. Gen. de la Belg.* T. IV. p. 164.

(7) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 226.

1406—1433 Hij verwittigde hun van het doel van JAN *van Beijeren*, om van stad tot stad te reizen en gehuldigd te worden. Vier Leidsche afgevaardigden vertrokken den volgenden dag naar *Gouda*, waar de Hertog zich bevond, deels om hem te begroeten, maar ook deels om het gerucht te logenstraffen, als of men *Leiden* voor hem gesloten houden en den burg tegen hem versterken wilde. Niet lang daarna verscheen de Vorst met zijn gevolg in de stad, waar men hem vier dagen achtereen den eed van trouw aflegde. Hij veranderde eigendunkelijk de regering, gelijk vervolgens in de meeste overige steden, en stelde, in weerwil van het verdrag, op eigen gezag hier en elders nieuwe ambtenaren aan. Met nadruk eischte hij van de steden, elke naar evenredigheid van haar vermogen, de voldoening der honderd duizend nobels, hem in het zoenverbond toegekend. Schoorvoetend en zelden op de bepaalde tijden werden de gelden bijeengebragt; zelfs dikwijls moesten de steden daartoe aangemaand worden; doch schijnt het, dat de zaak eindelijk tot genoegen des Hertogs is afgeloopen; er wordt ten minste in het vervolg niet meer van gesproken (1).

JAN *van Beijeren* voerde thans inderdaad het alleenbewind in *Holland* en *Zeeland;* want ofschoon aldaar doorgaans op naam der beide Hertogen, door eenen Raad van achten de bevelen werden uitgevaardigd, was echter FLORIS *van Borselen*, het hoofd van dien Raad, geheel in de Beijersche belangen. Slechts nu en dan zond men, voor het uiterlijke, berigten aan JAN *van Braband* en scheen met hem over eenige zaken van staat te willen raadplegen (2). Hij noch JAKOBA verzetten zich tegen de willekeurige handelingen huns ooms, wiens uitsluitend bevorderen en bevoordeelen der Kabeljaauwschgezinden, het misnoegen der Hoekschen opwekte en het land in hevige beroering bragt. In *Leiden* geraakten de beide aanhangen handgemeen, en
23 v. Grasm. 1419 de twisten stegen er tot zulk eene hoogte, dat FILIPS *van Borselen* met HENDRIK, den oudsten zoon des burggraafs VAN WASSENAAR, en WILLEM *van Brederode* zich naar de stad begaven. Met moeite bewerkten zij, dat wederzijds de slissing der oneenigheden aan goede mannen werd overgelaten, maar men twijfelt of van de uitspraak iets
19 v. Bloeim. geworden is. De onlusten althans duurden den geheelen zomer door; en VAN BORSELEN, welke Hertog JAN *van Beijeren* op eene reis door *Henegouwen* en andere omliggende gewesten vergezelde, zond eenen bode naar den burggraaf en de regering der stad,
17 v. Zomermaand. om hen te vermanen de rust tot op zijne terugkomst te handhaven. Dit baatte zoo

---

(1) J. MEERMAN, *Verhaal van het beleg en de verovering van Leiden door Hertog* JAN *van Beijeren* in 1420. bl. 24—30. WAGENAAR, D. III. bl. 437. Het behoeft niet aangetoond te worden, hoe ongetrouw en ongeschiedkundig BILDERDIJK, D. IV. bl. 70, 71, weder alles met betrekking tot JAN *van Beijeren*, heeft voorgesteld.

(2) MEERMAN, *Verhaal van het beleg en de verovering van Leiden*, bl. 28, 29.

weinig, dat er nu zelfs een aanslag tegen de bewindslieden gesmeed werd, die echter 1406—1433
mislukte en de schuldigen namen de vlugt. De oproeren en bewegingen bepaalden zich niet tot *Leiden* alleen. Nevens deze stad werden *Amsterdam*, *Haarlem* en *Dordrecht* gelast, afgevaardigden naar VAN BORSELEN in *den Haag* te zenden, » om 13 v.
des ongestants wille, dat in den Lande geschiedde, te beteren." De uitslag daarvan Oogst-maand.
is ons niet gebleken; maar niet lang daarna werd van wege den Hertog en de Her- 1419
togin van *Braband* en JAN *van Beijeren*, door goede mannen tusschen de Leidsche poorters en hunne gevlugte stadgenooten eene minnelijke schikking getroffen, waarbij dezen laatsten een vrije en ongehinderde terugkeer in de stad verzekerd werd. Hierop verscheen in naam der beide Hertogen een bevelschrift aan de regering en inwoners van *Leiden*, waarin de twee Vorsten verklaren, » dat zij in overeenstemming met hunnen gemeenschappelijken Raad en bij goeddunken der beide aanhangen, een bestand en vasten vrede treffen tusschen alle poorters en goede lieden van *Leiden*, zoowel die zich binnen als buiten die stad bevinden; en gebieden een ieder, op verbeurte van lijf en goed, dit bestand en dien vrede te onderhouden tot drie weken na de terugkomst van Hertog JAN *van Beijeren* in *Holland;* ondertusschen zouden de ingezetenen veilig onder elkander verkeeren en het hunne ongestoord genieten, terwijl het tevens niemand veroorloofd werd in de stad een pantser of eenig harnas te dragen 7 v.
op boete van drie pond en verbeurte van het wapentuig." Tot waarborg van de rust Herfst-maand.
en vrede in de stad moesten op last der Hertogen, vijf en twintig Hoekschgezinde burgers als gijzelaars naar *Schoonhoven*, en een gelijk getal Kabeljaauwschgezinde naar 13 v.
Gouda zich begeven en daar, tijdens het bestand, vertoeven. Den burggraaf en de Herfst-maand.
bevolking van *Leiden* werd bevolen, den Schout te ondersteunen in het bedwingen en straffen van oproermakers en vredebreukers (1).

Ingevolge de overeenkomst kwamen nu spoedig de voortvlugtige burgers binnen *Leiden*. Tegen het verbod aan, waren zij onder hunne bovenkleedij met een harnas 17 v.
gewapend, en vielen, terwijl men geen kwaad vermoedde, op JAN *van Wassenaar*, Herfst-maand.
den tweeden zoon des burggraafs, en GERRIT *van Poelgeest*, die zij het eerst ontmoetten, onverhoeds aan. Beiden ontsnapten te naauwernood aan de verraders, die vechtende zich door de stad verspreidden. Alles wat aan de zijde des burggraafs was vloog ondertusschen te wapen, dreef de vredeschenders ter stad uit en maakte er een deel van gevangen, terwijl anderen in den toren der St. Pieterskerk de wijk namen. Reeds den volgenden dag zond FILIPS *van Borselen* gelastigden naar *Leiden*, om de toedragt der zaak te onderzoeken. Hij zelf kwam kort daarna met eenigen van de acht Raadsleden en gewapend krijgsvolk in de stad, om uit naam der beide Hertogen

---

(1) MEERMAN, *Verhaal van het beleg en de verovering van Leiden*, bl. 30—35.

1406— 1433 de geschillen bij te leggen. De burggraaf en de stedelijke regering drongen nu op de teregtstelling der snoode vredeschenders ernstig aan; zij konden echter slechts verwerven, dat van wege de twee Vorsten den burggraaf gelast werd, dengenen te weren, welke met geweld de stad wilde binnendringen; terwijl dezen bewindsman ook volmagt werd verleend, om elk die hem binnen *Leiden* verdacht voorkwam, tot acht dagen na de terugkomst des Hertogs van *Beijeren*, uit de stad te verwijderen zonder daarbij iets te verbeuren. Door het bestuur des lands werden tevens acht goede mannen benoemd, om de zaken in der minne te vereffenen. Het schijnt, dat deze scheidslieden tot eene eindbeslissing gekomen zijn. Althans den gevangenen vredebrekers werd vrije aftogt uit *Leiden* vergund. De burggraaf en de stedelijke regering gaven hun misnoegen hierover in deze opmerkelijke woorden te kennen: »mer hoe veel dat wij vervolchden (op de teregtstelling der schuldigen drongen), ons en mogt gene richtinge geschiden van den misdadigen voirz. mer wij mosten se quyt, ende uyt onse stede laten gaen, bij dedinge (overeenkomst) ende mit beveel des Tresoriers (FILIPS *van Borselen*), en der geenre dien dat lant mede bevolen was; ende des en dorsten wij niet laten, om gedwank wille der Heeren: want die van *Hairlem* ende andere steden mit ontwonde banyeren tot onsswaert op ten wege waeren, om ons laste aen te doen, des wij niet verschult en hadden (1)."

23 v. Herfstmaand 1419

Dit misnoegen verhinderde in *Leiden* het herstel der rust, hetwelk thans, bij de verwikkelingen met het *Sticht*, door het bewind des Lands van het hoogste belang geacht werd. De steden *Utrecht* en *Amersfoort* hadden kort na het verdrag van *Woudrichem*, met JAN *van Beijeren* eenen afzonderlijken zoen gesloten (2). De spanning bleef evenwel tusschen hen bestaan, en aan beide zijden stelde men zich allengs in staat van tegenweer, ofschoon de hertogelijke bewindvoerders in *Holland* het uitbarsten eens krijgs poogden te voorkomen, en er telkens onderhandelingen aangeknoopt werden. De vijandelijke stemming der Stichtschen openbaarde zich reeds in het begin van Bloeimaand door bedreigingen aan de IJsselsteiners, indien zij zich op de markt te *Utrecht* vertoonden (3). Welligt gaf dit aanleiding, dat JAN *van Egmond* of zijne onderhoorigen te *Krimpen* op *de Lek* de goederen der Utrechtschen en Amersfoorders aanhielden, de schepen in den grond boorden en de manschap gevangen namen. Ook werd de Stichtsche handel langs de *Zuiderzee* aanmerkelijk belemmerd (4).

---

(1) MEERMAN, *Verhaal van het beleg en de verovering van Leiden*, bl. 35—41.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 533. De brief is van den 1sten v. Grasmaand 1419.

(3) MEERMAN, *Verhaal van het beleg en de verovering van Leiden*, bl. 42, 43.

(4) *De verm.* BEKA, bl. 376, 377. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 12. BILDERDIJK draagt alzoo deze zaak weder geheel verkeerd voor, D. IV. bl. 71.

Te vergeefs vervoegden zich de beide steden tot JAN *van Beijeren* om schadevergoe- 1406—
ding. Zij wendden zich derhalve tot Bisschop FREDERIK *van Blankenheim*, wien JAN 1433
van Beijeren het land *Hagestein*, door WILLEM VI aan het *Sticht* overgelaten, bij den zoen met JAKOBA ontnomen had, doch vonden bij hem even weinig troost als bij de Overijsselsche steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwol* (1). Hare burgers werden niet alleen overal waar zij zich in *Holland* vertoonden, beroofd, mishandeld en gevangen gezet, maar JAN *van Beijeren* sloot zelfs op den derden van Zomermaand een verbond met Hertog REINOUD van *Gelre*, welk bepaaldelijk tegen haar gerigt was (2). Men zou met vereenigde krachten in het *Neder-Sticht* vallen, de bemagtigde plaatsen en gevangenen gelijkelijk onder elkander verdeelen, *Amersfoort* vermeesterd wordende, den Hertog van *Gelre*, en *Montfoort* den Hertog van *Beijeren* toekennen, en bij het openvallen van den bisschopszetel, met gemeen overleg, eenen nieuwen Kerkvoogd kiezen (3). De Utrechtschen en Amersfoorders zochten toen hulp in *Braband*. Doch de Hertog, die zich alleen met de jagt bemoeide, wees hen af, en JAKOBA was niet bij magte hen te ondersteunen, daar zij en hare vrienden buiten alle bewind gehouden werden (4).

Thans eindelijk begrepen Bisschop FREDERIK en de drie Overijsselsche steden, tusschenbeide te moeten treden. Vruchteloos echter waren hunne pogingen bij JAN *van Beijeren*, die zich toen in *Luxemburg* bevond, om eene verzoening te bewerken (5). En nu schijnt het, dat men zich aan de zijde van het *Sticht* tot krijg voorbereid, ja zelfs eenige vijandelijkheden veroorloofd heeft. Althans FILIPS *van Borselen* zond bevelen naar *Leiden*, *Haarlem*, *Alkmaar* en door geheel *West-Friesland*, dat elk 15 v.
dienstpligtige zich gewapend gereed zou houden, om hem op den eersten wenk ten Wijn-
strijd te volgen. Vijf dagen later ontbood hij de Heeren van *Kuilenburg*, *Egmond*, maand 1419
Brederode en HENDRIK *van Wassenaar*, nevens de steden *Haarlem*, *Amsterdam*, *Alkmaar*, *Delft*, *Leiden* en *Schiedam* bij zich te *Gouda*, om te overleggen hoe men »de zaken met de Utrechtschen zou aanstellen." Zoodra deze dagvaart was afgeloopen, kwamen de hertogelijke Raadsleden en de steden in *den Haag* op nieuw

---

(1) *De verm.* BEKA, bl. 377, 381. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 12.

(2) *De verm.* BEKA, bl. 377.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CLIII. *Oork.* N° 385. bl. 363—368. *De verm.* BEKA, bl. 377.

(4) *De verm.* BEKA, bl. 379. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 12. BILDERDIJK, onnaauwkeurig WAGENAAR volgende, heeft de toedragt der zaken meestal geheel onjuist en scheef voorgesteld. Verg. D. IV. bl. 71, 72, met WAGENAAR, D. III. bl. 438, 439.

(5) *De verm.* BEKA, bl. 380, 381.

1406—1433 4 v. Slagtmaand. 1419 23 v. Slagtmaand. bijeen, om over de onderhandelingen met *Utrecht*, het Dordtsche stapelregt en andere staatszaken, doch in het bijzonder, om over de nog immer voortdurende onlusten in *Leiden*, te raadplegen. Na vele bemoeijingen, geschiedde betrekkelijk dit laatste punt eene uitspraak op naam van FLORIS *van Borselen*, de Heeren van *Egmond*, van *IJsselstein*, van *Kuilenburg* en HENDRIK *van Wassenaar*. De burggraaf en de stad weigerden zich daaraan te onderwerpen, voornamelijk dewijl de stichters van het oproer, weinigen uitgezonderd, ongestraft bleven en de stad eene boete van duizend Engelsche nobels werd opgelegd, zonder dat zij iets misdaan had. De gedreigde oorlog met het *Sticht*, in welken men de hulp van *Leiden* behoefde, heeft waarschijnlijk het bestuur weêrhouden, de zaak tegen die stad en haren burggraaf met nadruk door te zetten (1).

Tot nu toe had men het losbarsten van dien krijg door het telkens verlengen van een bestand tegengehouden. Doch na den afloop eener bijeenkomst van de hertogelijke Raadsleden en de afgevaardigden van eenige steden met de Utrechtschen te *Schoonhoven*, werden uit *Gouda*, alwaar zich het bestuur bevond, de meeste Noord- en Zuid-Hollandsche steden opgeroepen, om aanstonds een deel gewapenden naar 27 v. Winterm. *Oudewater* te zenden, dewijl de krijg met *Utrecht* onvermijdelijk was geworden. En inderdaad, reeds in het begin des volgenden jaars togen de Stichtschen ten strijde uit en wierpen een blokhuis op (2). Zij rigtten in de landen van *Woerden* en *IJsselstein* groote verwoestingen aan, stroopten tot voor de muren van *Amsterdam* en voerden eenige burgers, welke buiten de poorten wandelden, gevangen naar *Utrecht*. De Kampenaars met de twee andere Overijsselsche steden plunderden en verwoestten het eiland *Marken*; doch de burgers van *Hoorn*, ondersteund door eenige Kabeljaauwschgezinde Waterlanders, overvielen hen bij het inschepen van den buit, sloegen er velen dood of namen hen gevangen, en slechts weinigen ontkwamen door de vlugt (3).

Middelerwijl was JAN *van Beijeren* in *Holland* teruggekeerd en hield zich deels te *Gouda*, deels te *Dordrecht* op. Aanstonds had hij eene overeenkomst met een van de leden zijns Raads, JAKOB, Heer van *Gaasbeek*, *Abcoude*, *Putten* en *Strijen*, tegen den Bisschop van *Utrecht* gesloten, en beloofd hem als bisschoppelijk leenman 9 v. Sprokkelm. 1420 en zijne nakomelingen voor de gevolgen schadeloos te stellen (4). Thans was zijne

(1) MEERMAN, *Verhaal van het beleg en de verovering van Leiden*, bl. 43—66.

(2) MEERMAN, *Verhaal van het beleg en de verovering van Leiden*, bl. 66, 67.

(3) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 12. VELIUS, *Chron. v. Hoorn*, bl. 35.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 539—541.

eerste zorg, de zaken in het steeds onrustig *Leiden* te regelen, en tot dat einde riep 1406—
hij, onder verzekering van vrijgeleide, den burggraaf FILIPS *van Wassenaar*, de re- 1433
geringsleden en eenige der aanzienlijkste burgers ter verantwoording naar *Dordrecht*. 14 v.
Het schijnt, dat de gedaagden hieraan even weinig gehoor gegeven hebben, als aan Lente-maand
het daarop volgende bevel in naam der beide Hertogen uitgevaardigd, dat zij zich 1420
naar de gewezen uitspraak van FLORIS *van Borselen* zouden gedragen. Deze laatste 4 v. Grasm.
beslissing heeft veelmeer de onmiddellijke aanleiding gegeven, dat de burggraaf aan het hoofd zijner stad, en WILLEM *van Brederode*, die zich in de Leidsche onlusten had onderscheiden, met den Bisschop van *Utrecht*, den burggraaf van *Montfoort*, 15 v.
en de steden *Utrecht* en *Amersfoort* een verbond sloten (1). In dit merkwaardig Grasm.
staatsstuk klagen de bondgenooten over het groote onregt en geweld, welke hun was geschied en nog dagelijks door de Hollandsche bewindslieden geschiedde. In het bijzonder toonen de burggraaf en de stad *Leiden* de kwellingen, beleedigingen en overlast aan, die zij moeten verduren; dat zij zich deswege tot den Hertog en de Hertogin van *Braband* gewend, maar noch bij hen, noch bij een dergenen, welken het bestuur des lands was aanbevolen, »troost, hulpe of genade" gevonden hadden. Eindelijk verklaart WILLEM *van Brederode*: »wanneer ic aensye die grote gewelde, ongelove ende ongenaden, die mi ende minen Vrienden geschiet siin ende geschien, tegens ende sonder rechte ende vonnisse: so werde ic van node daertoe gedrongen, dat ic mi mit minen Magen ende Vrienden behelpen ende beschermen moet, om lijf ende goet te behouden, of ic mach, ende alle duechdelike harten wail begripen mogen, dattet Gotlic, redelic ende eerlijk is, dat een ygelijc siin lijf ende siin goet bescudden sal, dair hij mach." Tot dat doel werd dan dit verdrag van vriendschap gesloten, hetwelk nog vijf jaren na de vereffening der geschillen zou voortduren. Bisschop FREDERIK *van Blankenheim*, de burggraven van *Montfoort* en van *Leiden*, de Heer van *Brederode*, en de steden *Utrecht*, *Leiden* en *Amersfoort* ontzeggen daarbij den vrede aan JAN *van Egmond*, GERRIT *van Heemskerk*, den Jonker VAN GAASBEEK en den Heer van *Kuilenburg*, allen leden van den Raad des Hertogs, den schatmeester FLORIS *van Borselen* en aan alle die uit *Leiden* verdreven waren, nevens hunne deelgenooten en aanhangers. Wederzijds beloofde men elkander, wanneer de nood het vorderde, met alle magt en elk op eigen kosten bij te staan. De buit zou gelijkelijk worden verdeeld, doch elk gevangene aan dengenen blijven, in wiens handen hij gevallen was. In de steden en sloten, welke men veroverde, zou niemand eenig leed geschieden, dan op last van den Bisschop en FILIPS *van Wassenaar* beide; maar uit hetgeen zij opleverden, zou men de oorlogkosten

---

(1) MEERMAN, *Verhaal van het beleg en de verovering van Leiden*, bl. 68—70.

1406–1433 goed maken. Daarna zouden die plaatsen weder aan den Hertog en de Hertogin van *Braband* teruggegeven worden, indien ze hun hadden toebehoord; doch die van JAN *van Beijeren*, zoo hij in dien krijg mede betrokken werd (*of hij in der velden quame*), aan het sticht van *Utrecht* blijven. De Edelen en steden, welke in hun verbond traden, zouden in al de voorwaarden daarvan begrepen worden. Men beloofde voorts elkander, geen afzonderlijken vrede te sluiten en de een den ander voor de gevolgen na de verzoening, welke hen en al hunne helpers moest omvatten, in te staan. Dit verdrag werd mede bezegeld door de Ridders LODEWIJK *van Montfoort*, WILLEM *van Montfoort*, Heer te *Latum*, JAN *van Heemstede*, Heer tot *Benthuizen*, WILLEM *van Montfoort en van Zweten*, DIRK *van Zulen en van der Zevender*, MELIS *uten Enge*; en de schildknapen JAN *van Wassenaar*, GERRIT *van Poelgeest*, HERMAN *van Steenre*, REMBRANDT *van Zweten*, GERRIT JANSZ *van der Mersch* en JAN *van der Meer* (1).

Het schijnt uit dit verbond, dat men het wilde doen voorkomen, als of men niet tegen JAN *van Beijeren* zelven, maar slechts tegen de leden van zijnen Raad de wapenen opvatte. Niet ongegrond is het vermoeden, dat de burggraaf en de regering van *Leiden* zich beloofden, door dit verdrag de Hoekschgezinden alom in opstand te brengen, en dit als het eenig overgebleven, schoon gewaagd middel beschouwden, om *Holland* voor JAKOBA te behouden (2). Doch zij vonden geen weêrklank in dat gewest. Er vereenigden zich wel met hen nog eenige Heeren, doch de drieentwintig wier namen genoemd worden, zijn, behalve DIRK *van Santhorst*, GERRIT *van Benningbroek*, WILLEM en JOHAN *van Poelgeest*, AREND *van Hodenpijl*, EGBERT *van Spangen*, JAN en WILLEM *van den Weerde*, GERRIT *van der Zijl*, en EVERHARD, de natuurlijke zoon van WILLEM VI, van weinig beteekenis (3).

Het was noodlottig voor de bondgenooten, dat kort na het sluiten van hun verdrag de Hertog van *Braband*, ook uit naam zijner gemalin doch buiten hare voorkennis,
21 v. Grasm. 1420 aan JAN *van Beijeren* op eene zamenkomst te *St. Maartensdijk*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* met alle toebehooren en inkomsten voor vier en tachtig duizend vier honderd nobels en negentig duizend Fransche kroonen verpandde, de helft op kersmis naastkomende, de andere helft een jaar daarna te voldoen (4). Deze verpanding zou

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 542; doch naauwkeuriger bij MEERMAN, *Verh. v. h. beleg en de verovering van Leiden*, Bijl. XX. bl. 273—283.

(2) MEERMAN, *Verh. v. h. beleg en de verovering van Leiden*, bl. 78—80.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holland*, D. IV. bl. 544. MEERMAN, *Verh. v. h. beleg en de verovering van Leiden*, bl. 80.

(4) Naar MEERMANS berekening maakte het geheel eene som uit van *f* 423,580. *Verh. v. h. beleg en de verovering van Leiden*, bl. 81 (b).

twaalf jaren duren, of zoo veel langer tot JAN *van Braband* en JAKOBA of hunne 1406—1433
wettige erven, die som aan JAN *van Beijeren* of zijne wettige erven wederom betaald zouden hebben. JAN *van Beijeren* moest daarentegen alle bewind in *Henegouwen* afstaan, behoudens zijn erfregt bij kinderloos overlijden van JAKOBA, en beloven, de Pauselijke en Keizerlijke brieven hem verleend, aan JAN van *Braband* en JAKOBA over te geven (1). Het markgraafschap van *Antwerpen* en het graafschap *Herenthals* werden hem insgelijks door den Hertog van *Braband* geschonken (2). Den volgenden dag verpligtte zich die Vorst, indien dit verdrag, hetwelk hij als »Heer van de landen en als voogd zijner gemalin" aangegaan had, door JAKOBA niet vóór *St. Jakobsdag* naastkomende bezegeld was, aan JAN *van Beijeren* zes en twintig duizend kroonen uit te keeren (3). Het is zeer te betwijfelen, of JAKOBA aan dezen vernederenden pandbrief haar zegel gehecht heeft (4). Haar gemaal maakte ook slechts alleen op zijnen naam den Geestelijken, Edelen, Ridders, steden en landzaten van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* deze verpanding bekend, hen tevens ontslaande van den eed hem gedaan, 22 v.
met verzoek en bevel, JAN *van Beijeren* te ontvangen, hulde en eed te doen »en Grasm.
in allen stucken gehoersaem, bystandich, en gehulpich te syn trouwelic" overeenkom- 1420
stig den inhoud des verdrags, dit »met zijn rechten wille ende wete" bezegelende (5).

Natuurlijk moest deze vermeerdering van de magt, het aanzien en den invloed van JAN *van Beijeren* dengene huiverig maken, zich met den Burggraaf van *Leiden* en zijne bondgenooten te vereenigen, welke anders daartoe genegen mogt geweest zijn. Dit echter ontmoedigde de zamenverbondenen niet. *Leiden*, welk het middelpunt des krijgs zijn moest van waar al de ondernemingen tegen den vijand zouden uitgaan, werd in staat van verdediging gebragt, met gewapende manschap, waaronder vier- of vijfhonderd Stichtschen, en van krijgs- en levensbehoeften rijkelijk voorzien. Op denzelfden tijd werd door ontzegbrieven, aan EGMOND, HEEMSKERK en hunne medegenooten de oorlog verklaard. Onmiddellijk namen de vijandelijkheden tegen de naburige sloten der Kabeljaauwschgezinden in *Rijnland* eenen aanvang, van welke *Zuik* of *Zuidwijk*, *Raaphorst* en andere overrompeld en verwoest werden. JAN *van Beijeren* die zich, naar het schijnt, op dat pas in *Zeeland* bevond, snelde naar *Holland*. Terstond stortte hij zijne wraak uit tegen den Burggraaf wiens weerspannigen zoon, HENDRIK *van Wassenaar*, hij met al datgeen beleende wat de vader van de graaf- 20 v. Bloeim.

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 545. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 227.

(2) *De verm.* BEKA, bl. 390. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 227.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 547.

(4) VAN WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 87.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 548.

1406—1433 lijkheid van *Holland* in leen hield. Ook werden de goederen der Leidsche kooplieden alom aangeslagen, doch den eigenaars, welke de stad verlieten en niet in den opstand deelden, teruggegeven. Nu begaf zich de Hertog naar *Gouda*, om aan dien kant het land tegen *Utrecht* te verzekeren, hier zijne strijdmagt te vereenigen en dan *Leiden* te belegeren, waartoe hij door geheel *Holland* en *Zeeland* heirvaart beschreef. Vruchteloos trachtten de Stichtschen hem tot eenen veldslag te lokken; hij sloeg echter hunne bewegingen naauwkeurig gade, vermaande de omliggende plaatsen tot waakzaamheid, en zond onder bevel des Heeren VAN EGMOND eene bende ruiters om *den Haag* te dekken. Spoedig zag hij zich door eene aanzienlijke krijgsmagt van Hollanders en Zeeuwen omringd, bij welke zich verscheidene gewapenden uit *Braband*, *Gelre* en *Luxemburg* voegden. Hij beproefde echter door onderhandelingen met den Burggraaf en de regering van *Leiden*, de zaken zonder de wapenen te vereffenen, doch men bleef in die stad over de ontvangene verongelijkingen klagen en weigerde naar eenige onderwerping te luisteren. Er werden nu nieuwe ontzegbrieven
17 v. Zomermaand. 1420 naar *Leiden* en *Utrecht* gezonden, en het hertogelijk leger trok op naar de oproerige stad, wier bezetting door gedurige uitvallen de omliggende streken verontrustte. Na het veroveren van de sloten der opstandelingen te *Poelgeest*, *ter Does*, *de Zijl* en
24 v. Zomermaand. *te Waerd*, sloeg JAN *van Beijeren* het beleg voor de stad. Terstond werden twee blokhuizen, het eene *Bonkhuizen* genoemd, niet verre buiten de *Witte Poort*, het andere *Pokenpoel* geheeten, buiten de *Rijnsburgsche Poort* opgeworpen, waardoor men zich aan beide zijden van den *Rijn* beneden dien stroom versterkte. De stad was echter niet zoo eng ingesloten, of er geraakten soms door omwegen nog Stichtschen en levensmiddelen binnen. Het beleg werd tragelijk voortgezet en reeds zes weken waren verloopen zonder dat er iets van belang van de zijde der belegeraars, behalven het verwoesten van *Warmond* en *Paddenpoel*, welke den Burggraaf van *Leiden* toebehoorden, geschied was. De Hertog verlangde en ontbood steeds meer benden om de stad naauwer in te sluiten en door het afsnijden van toevoer te bedwingen; hij beloofde zelfs soldij dengenen, welke zich onder zijne vanen wilden scharen. Ondertusschen bragten de belegerden hem telkens door uitvallen, waarbij zij eenige Kabeljaauwsche sloten vernielden, in beweging, terwijl de vrees voor het naderen der Stichtschen hem steeds in onrust hield. Het wekt derhalve verwondering, dat hij in dezen mingunstigen staat van zaken, de beide laatste weken van het beleg in *den Haag* doorbragt. Maar men vermoedt, dat hem van de zijde der stad voorstellen tot onderhandeling gedaan waren, en hij alzoo van dien kant de grootste zwarigheid overwonnen had, terwijl hij welligt niet verkoos, zelf met zijne wederspannige onderdanen in woordenwisseling te treden. Zeker is, dat men om dien tijd in de stad begreep, zich met den Hertog te moeten verzoenen en daartoe den Heer van *Kuilenburg*, FLORIS *van Borselen* en AREND *van Leijenburg* in den arm nam, »opdat

die stede onghestormt, onghebrant en onghedestruweerdt bleve." Gebrek aan levens- 1406—1433
middelen en teleurgestelde hoop op ontzet van de Stichtschen, welke in eenen krijg 17 v.
met *Gelre* gewikkeld waren, dwongen haar na een beleg van negen weken, tot de Oogst-
overgave (1). De hoofdpunten van het zoenverbond waren, dat FILIPS *van Wassenaar* maand 1420
afstand doen zou van het burggraafschap van *Leiden*, met behoud echter van den burg, de mannen, de zwanen, de visscherijen, de Wassenaarsche tollen en eenige stads-belastingen. JAN *van Beijeren* zou door de stad, de WASSENAARS, BREDERODE, JAN *van Heemstede* en GERRIT *van der Zijl*, even als door de andere steden en Edelen geschied was, erkend en gehuldigd worden. De oude handvesten van *Leiden*, uitgezonderd die, welke JAKOBA had verleend, zouden door den Hertog bevestigd worden, maar de stad moest daarentegen eene boete van achttien duizend Wilhelmusschilden, tot straf harer ongehoorzaamheid, voldoen en borgen daarvoor stellen. Der Stichtsche bezetting en anderen vreemdelingen, die in den zoen niet wilden begrepen zijn, werd een veilige aftogt verzekerd, terwijl de zieken en gewonden, tot hunne herstelling, ongemoeid in de stad konden blijven. Voorts zouden alle schade en nadeelen wederzijds tegen elkander opgaan, en de gevangenen, zonder onderscheid, geslaakt worden (2). Niet dan ruim twee jaren later verzoende zich JAN *van Beijeren* met den Bisschop van *Utrecht* (3).

De overwinnaar maakte terstond den Hertog van *Braband* met dezen afloop van zaken bekend. Den volgenden dag hield hij een statigen intogt te *Leiden* en veranderde er de regering (4). Het vertrek der Stichtsche benden had daarop plaats. Men beweert, dat zij over *Woerden* gekomen zijnde, door JAN *van Egmond* en zijne mannen, tegen het verdrag aan en uit wraak over het verbranden van *IJsselstein*, verraderlijk overvallen, geslagen en tot voor de poorten van *Utrecht* nagejaagd werden (5). Uit echte bescheiden blijkt intusschen, dat zij over *Maasland*, en alzoo langs eenen geheel anderen weg, onder behoorlijk geleide, over de grenzen zijn gevoerd geworden (6). FILIPS *van Wassenaar* deed plegtig afstand van het burggraafschap,

---

(1) *De verm.* BEKA, bl. 382, 383, 386—388. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 118, 119. *De Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 12, 13. *Goudsch Kron.* bl. 125. HEDA, p. 272, 273. MEERMAN, *Verh. v. h. beleg en de verover. v. Leiden*, bl. 82—118.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 551—554. MEERMAN, *Verh. v. h. beleg en de verover. v. Leiden*, *Bijl.* XXII. Verg. bl. 118—125.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 636—638, 643, 644, 647, 651, 680.

(4) MEERMAN, *Verh. v. h. beleg en de verover. v. Leiden*, bl. 125—130.

(5) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 13. SUFFRIDUS PETRUS, *Append. ad* BEKAM, p. 156.

(6) MEERMAN, *Verh. v. h. beleg en de verover. v. Leiden*, bl. 136—138.

1406—1433 welk in het volgende jaar JAN *van Beijeren* met de grafelijkheid van *Holland* vereenigde, hetgeen in veertien honderd dertig door JAKOBA bekrachtigd werd (1). Met hem eindigde alzoo dat gezag, hetwelk de Heeren van *Wassenaar* sinds eeuwen in *Leiden* bezeten hadden. Hij werd kort daarna door zijnen ontaarden zoon HENDRIK uit zijne bezittingen verjaagd en lang te *Schoonhoven* in hechtenis gehouden. Hij overleed vergeten en in de diepste armoede gedompeld te *Wijk bij Duurstede* in veertien honderd acht en twintig (2). Het is zeer twijfelachtig, of de stad *Leiden* veel reden gehad heeft, zich over hare bevrijding van het gebied der Burggraven te verheugen. Indien deze Heeren uit geldelijke belangen, dikwerf hunne magt met betrekking tot het stedelijk bestuur en de aanstelling van het geregt misbruikt hebben, zoo begon de Hertog zijn bewind over de stad inderdaad niet veel beter. Terstond verpandde hij voor zeven en twintig honderd vijftig gouden Engelsche Nobels aan drie mannen van aanzien, het geregt te *Leiden* met al de daarbij behoorende diensten, om het te regelen en te bestieren met degenen, die zij er tot eer des Hertogs en van de stad in zouden plaatsen, met magt om Schout, Schepenen en alle andere ambtenaren binnen de vrijheid van *Leiden*, op de gewone tijden door de keuren bepaald, aan- en af te stellen zoo dikwijls het hun nuttig en noodig zou voorkomen, terwijl hij tevens verklaarde, dat zoo lang de pandpenningen niet verrekend waren, hij niemand, door hen aangesteld, zoude afzetten (3). Hij drong voorts ernstig aan, dat de voorwaarden der verzoening wederzijds naauwkeurig opgevolgd en de overtreders daarvan gestraft zouden worden. Men rekent, dat hij in de losgelden der gevangenen en in de boeten, der stad in het algemeen en eenigen burgers in het bijzonder opgelegd, welke te zamen verre boven de dertig duizend schilden of daalders, naar onze munt, beliepen, eene merkelijke vergoeding voor de kosten der belegering gevonden heeft. Maar zwaar drukte deze heffing op de burgerij en het innen ging met ontzaggelijke moeite gepaard. De gisting bleef in de stad steeds voortduren en barstte nu en dan in openlijke geweldenarijen uit, welke de Hertog door scherpe bevelen poogde te beteugelen, verklarende, dat hij »force en gewalt" uit het land wilde hebben. En dit is zeer natuurlijk, wanneer men zich zelven eerst door »kracht en geweld" aan het hoofd van een staat gesteld heeft (4).

Bijna onmiddellijk na de overgave van *Leiden* was eene dagvaart van de Hollandsche

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 556, 567, 568, 980.

(2) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 13. bl. 262. ORLERS, *Beschr. v. Leiden*, bl. 92.

(3) MEERMAN, *Verh. v. h. beleg en de verover. v. Leiden*, bl. 132—134.

(4) MEERMAN, *Verh. v. h. beleg en de verover. v. Leiden*, bl. 146—151. *Bijl.* XXXI.

steden in *den Haag*, hoofdzakelijk ter beraming van verdedigingsmiddelen tegen *Utrecht*, gehouden geworden. Elke stad zond hierop een aantal gewapenden naar *Oudewater* en *Woerden*, de meest bedreigde plaatsen en in wier omtrek de Stichtschen brandden en roofden, terwijl men alom in de steden van *Holland* tegen dezen vijand op zijne hoede was en zijn moest (1). De Hertog van *Beijeren* trok evenwel met zijn leger op naar *Braband*, alwaar inmiddels belangrijke gebeurtenissen hadden plaats gehad. 1406—1433

JAN *van Braband*, zwak beide naar ligchaam en geest, derhalve traag en wars van alle inspanning, slechts verslaafd aan de jagt en de vermaken van het Hof, had het bestuur der zaken aan gunstelingen opgedragen, welke zijn vertrouwen misbruikten en hierdoor het volk van hem vervreemdden. Geheel zijn tegenbeeld was JAKOBA thans in den bloei des levens en der schoonheid, gebiedend, bevallig, en met een krachtvol en gezond uiterlijk, eenen opgeruimden geest, fieren moed en schrander doorzigt vereenigende (2). Alleen op aandrang harer moeder en vrienden, had zij hem hare hand geschonken en was met weerzin hem naar *Braband* gevolgd, waar hij in ongeoorloofden omgang met eene dochter des Heeren van *Asche* leefde (3). Zijne volslagene onbekwaamheid voor het bewind, waaraan zij reeds het verlies van een groot gedeelte harer erfstaten te wijten had, hinderde haar geweldig en was eene altijd opwellende bron van onderlingen twist en tweedragt (4). Om JAKOBA te grieven, raadden hem de Brabandsche Grooten, door welke hij zich liet beheerschen en leiden, in het geheim aan, de Hollandsche staatjuffers, met welke zij was opgevoed, te verwijderen en door Brabandsche jonkvrouwen, onder welke 's Hertogs minnares, te vervangen. Noch de tranen, noch de gebeden, noch de bedreigingen der Hertogin konden de uitvoering van dit noodlottig besluit verhinderen. Te vergeefs begaf zich hare moeder, MARGARETHA *van Bourgondië*, met dat doel naar *Brussel;* ongetroost en mismoedig vertrokken de beide Vorstinnen den volgenden dag naar *Quesnoi* in *Henegouwen* (5). JAKOBA riep hier de drie standen

---

(1) MEERMAN, *Verh. v. h. beleg en de verover. v. Leiden*, bl. 151—158.

(2) MONSTRELET, V. I. ch. 235. p. 303. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XVI. p. 261, 262. *De verm.* BEKA, bl. 380. OLIVIER DE LA MARCHE, *Memoires*, p. 51. *Ed.* 1645.

(3) MONSTRELET, V. I. ch. 235. p. 303. MEYERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XVI. p. 261. *De verm.* BEKA, bl. 378.

(4) MONSTRELET, V. I. ch. 235. p. 303.

(5) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 16. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 227. ANONYMI, *Chron. Duc. Brab.* p. 161. Ongeschiedkundig en ten deele uit de lucht gegrepen, is de even lasterlijke als bespottelijke voorstelling dezer gebeurtenissen door BILDERDIJK, D. IV. bl. 77, 78. Verg. SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verdedigd*, bl. 152—156.

1406–1433 des lands bijeen, ontvouwde de redenen van haar vertrek uit *Braband* en verzocht, dat in haar levensonderhoud zou voorzien worden (1).

Het gedrag van den Hertog betrekkelijk zijne gemalin, ontwaakte in *Braband* het sluimerend misnoegen tegen de misdadige raadslieden, aan wier wil hij geheel onderworpen was. De Staten besloten op eene vergadering te *Leuven* hen uit het land te bannen, en de Hertog onderteekende dit vonnis, maar stelde onmiddellijk nog veel slechter voorwerpen in hunne plaats aan. De verbittering der Brabanders kende nu geene grenzen meer, en 's Hertogs broeder, FILIPS, Graaf van *St. Pol*, werd verzocht, de teugels van het bewind op te vatten. Hij kwam in het begin van Herfstmaand te *Brussel* en vertrok, na een langdurig mondgesprek met zijnen broeder, naar *Leuven*, ten einde de grieven en klagten der Staten te onderzoeken en, zoo mogelijk, uit den weg te ruimen. Op zijn verzoek begaven zich JAKOBA en hare moeder derwaarts, en de Hertog van *Bourgondië* zond er LODEWIJK van *Luxemburg*, Bisschop van *Terouanne*, en HUGO *de Lannoi*. Men besloot tot het bijeenroepen eener
20 v. Herfstmaand 1420 algemeene vergadering te *Vilvoorden*, tot welke de Hertog werd uitgenoodigd ten einde hem met zijne gemalin en de Staten te verzoenen. Hij verontschuldigde zich onder verschillende voorwendsels en verliet in het geheim *Brussel*, om de hulp van eenige Neder-Rijnsche Vorsten in te roepen (1). Men meent, dat ook ondersteuning bij JAN *van Beijeren* gezocht en hem, naar het schijnt, zelfs hoop op het regentschap des Lands gegeven werd (2). Hij trok, hetzij te dezer of uit eene andere oorzaak, naar de Brabandsche grenzen en kwam te *Geertruidenberg*. Het slot werd hem echter door DIRK *van de Merwede*, die alleen in den eed stond van JAN *van Braband* en JAKOBA, niet geopend. Hij meende die sterkte, in geval van terugtogt, voor zich te moeten verzekeren, en dwong den bevelhebber, na eene langdurige belegering, in welke de stad door de burgzaten in brand geschoten en gedeeltelijk vernield was, tot de overgave (3). Ondertusschen had de Statenvergadering te *Vilvoorden* den

---

(1) GACHARD, *Rapport* etc. p. 414.

(2) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 16. *De verm.* BEKA, bl. 390. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 227, 228.

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 446, wien BILDERDIJK, D. IV. bl. 74, zoo als gewoonlijk volgt. De plaats uit MEYERUS, tot staving daarvan door WAGENAAR bijgebragt, doelt echter, dunkt ons, op den afstand der graafschappen van JAKOBA door den Hertog van *Braband* aan den Beijerschen Vorst gedaan.

(4) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 15. bl. 263. *De verm.* BEKA, bl. 389. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 119. R. SNOIUS, *Rer. Batav. Lib.* IX. p. 137. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 228. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 578.

Graaf van *St. Pol* tot Regent van *Braband* verklaard (1). Hij geleidde JAKOBA naar 1406—1433
Heusden en maakte zich tegen haren oom strijdvaardig (2). Op de stroomen te *Steenbergen*, te *Bergen op Zoom* en elders werden gewapende vaartuigen gelegd, welke den onderdanen des Hertogs van *Beijeren* veel nadeel toebragten en hem, na het plunderen van *Lillo* en *Zandvliet* door de Zeeuwen, noodzaakten met den nieuwen Regent een bestand te sluiten en af te trekken (3).

JAN *van Beijeren* oefende thans onbetwist in *Holland* en *Zeeland* al de regten uit van het oppergezag. Hij gaf keuren en wetten en trad in onderhandelingen met de Friezen en Groningers, welke, even als zijne krijgsverrigtingen in vereeniging met den Hertog van *Gelre* tegen het *Sticht*, nader in de geschiedenis dier gewesten uiteengezet zullen worden. De bewegingen, die te *Zierikzee* en elders ontstonden werden door hem bedwongen (4). Ernstig noodigde hij den Hertog van *Bourgondië* uit, om zijn gedrag tegen JAKOBA, waarover men bij dien Vorst luide geklaagd had, te onderzoeken, en wees *Middelburg* als de plaats aan, waar zijne afgevaardigden die van *Bourgondië* zouden overtuigen, dat niet JAKOBA door hem, maar hij door haar en de haren «te kort gedaan was en nog dagelijks gedaan werd" (5). Wat hiervan geworden is, blijkt niet. Met den Regent van *Braband*, insgelijks een verdediger der belangen van JAKOBA, werd op eene bijeenkomst van wederzijdsche gevolmagtigden te *Geertruidenberg*, de vrede gesloten (6). 23 v. Grasm. 1421

Ondertusschen was het opbloeijend *Amsterdam* door een geweldigen brand voor een groot gedeelte vernield geworden (7). Maar eenige maanden later, trof *Holland* 18 v. Slagtm.
bovenal, eene nog vreesselijker ramp door het inbreken van den *Grooten* of *Zuid-Hollandschen waard* op *St. Elisabeths*-nacht. Onder dien waard verstond men bepaaldelijk al het land gelegen tusschen *Zevenbergen*, *Geertruidenberg* en *Dordrecht*; hij strekte zich alzoo uit van den Zuider-oever der *Merwe* tot de Noordelijke grenzen van *Braband*. Het begin der indijking wordt tot het tijdvak der Romeinen en der Franken teruggebragt, maar is, door gebrek aan bescheiden, even weinig als haar

(1) *De verm.* BEKA, bl. 392. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 16. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 228.

(2) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 228.

(3) *De verm.* BEKA, bl. 392, 393. AEGIDIUS DE ROYA, *Annales Belgici*, in F. SWEERTII *Annal. Belg.* p. 74.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 592.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 583.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 607, 622, 623.

(7) *De verm.* BEKA, bl. 398, 399. *Chron. Tiel.* p. 482. WAGENAAR'S *Amsterd.* St. I. bl. 146.

1406—1433 verdere voortgang en voltooijing te bepalen; slechts weet men, dat in de eerste helft der dertiende eeuw een Dijkgraaf over dezen waard werd aangesteld. Ten tijde der ramp bestond deze uitgestrekte streek uit vijftigduizend morgen, grootendeels zeer vruchtbaar wei- en bouwland, en telde nevens twee rijke abdijen, eene menigte ambachten, heerlijkheden, ridderhofsteden en dorpen wier bewoners de zegeningen van bloei en welvaart in de ruimste mate genoten. De *Oude Maas* splitste dezen waard in twee deelen, doch was toen waarschijnlijk bij *Heusden* aan de landzijde en bij *Maasdam* of *Puttenstein* aan de zeezijde met sluizen afgedamd, en strekte om het water der vele binnenstroomen op te nemen en in zee uit te lozen. Een geweldige orkaan zoo als er bij menschen geheugen geen had gewoed, eerst uit het Zuid-Westen en daarna uit het Noord-Westen opstekende, tegen welken dijken noch sluizen bestand waren, stortte in weinig tijds deze heerlijke landouw in de diepste ellende. De zeedijk tusschen de *Merwe* en de *oude Maas* bezweek het eerst aan de *Oude Wiel*, bij *Werkendam* tusschen *Dordrecht* en *Geertruidenberg*, waardoor waarschijnlijk de rivierdijken op verschillende plaatsen van *Dordrecht* Oostwaarts tot aan *Geertruidenberg* toe zwichtten en weggespoeld zijn. Men berekent, dat van de twee en zeventig dorpen, die overstroomd werden, vijf en veertig verdronken en zeven en twintig weder bovengekomen zijn. Vele kasteelen, sloten en kerken werden verzwolgen, en een groot aantal menschen en vee kwam om in dezen ontzettenden vloed. Onder hen, die aan het verderf ontkwamen, behoorde een kind dat met eene kat in eene wieg behouden aan den zoogenaamden *Kinderdijk*, of liever te *Houweningen* bij *Dordrecht* aandreef. Dit kind werd BEATRIX genoemd, en ofschoon het een keten van bloedkoraal en een kruis daaraan, waarop het wapen der ouders stond, om den hals had, is echter zijne afkomst, ongetwijfeld eene adellijke, onbekend gebleven. Tot maagd opgewassen, huwde zij met JAKOB ROEROM wiens nakomelingen aanzienlijke betrekkingen in *Dordrecht* bekleed hebben. Vele der oudste en aanzienlijkste, ook adellijke geslachten uit den *Waard* waren door deze geduchte ramp tot armoede gebragt en moesten buiten 's lands dienst zoeken, of hier hun brood bedelen (1).

De kusten langs de *Noordzee* van de *Schelde* tot aan den *Dollart*, waren insgelijks door dien woedenden storm vreesselijk geteisterd. Het Noord-Hollandsche dorp *Petten* verging, en men verhaalt, dat de kerk, in welke vierhonderd lieden gevlugt waren, met

(1) *De verm.* BEKA, bl. 404. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 19. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 119. *Chron. Tiel.* p. 488. R. SNOIUS, *Rer. Batav. Lib.* IX. p. 137. OCCO SCARLENSIS, bl. 172. OUTHOF, *Verh. d. Watervl.* bl. 411—419. J. SMITS JZ., *Verh. over de inbraak en overstrooming van den grooten Zuid-Hollandschen Waard*, bl. 17—55. De aanteekeningen van R. H. V. SOMEREN, op het dichtstuk: *de St. Elizabeth's nacht* en de aldaar op bl. 62—68 aangehaalde Schrijvers.

haren toren in zee werd geworpen, zoo dat men bijna niet wist waar zij gestaan had (1). De dijken in *Waterland* waren zwaar beschadigd (2). *Zeeland* moet veel geleden hebben; de ingezetenen van *Noord-Beveland* althans werden om de groote schade, hun door het water veroorzaakt, voortaan van schot en bede vrijgesteld (3). Zelfs *Gelre* bleef van deze verwoestingen niet verschoond; en verscheidene huizen in *Tiel* en elders waren door den hevigen wind ter nedergeworpen (4). Er wordt berekend, dat ten minste honderd duizend menschen door dien vloed in *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* omgekomen zijn (5). 1406—1433

De algemeenheid van dezen ramp, die in de laatste maanden van het volgende jaar door eene overstrooming van *West-Friesland*, *Waterland* en *Amstelland* gevolgd werd (6), verhinderde ongetwijfeld voor een groot gedeelte het weder indijken van den Zuid-Hollandschen Waard, waartoe Hertog JAN *van Beijeren* in overeenstemming met de stad *Dordrecht* reeds maatregelen genomen had (7). De Hollandsche en Zeeuwsche steden, die alle min of meer in het noodlottig voorval deelden, bleven achterlijk in hulpbetooning. Ondertusschen verspoelden de overstroomde dorpen steeds meer en meer, en de nood werd hoe langer hoe nijpender. Hierdoor gedrongen, wendde zich de Dordtsche regering op nieuw tot den Hertog, wien zij verzocht in hare stad te komen, om onderling te beraadslagen, wat in de treurige omstandigheden te doen ware. Zij verklaarde tevens rondborstig, niet ter dagvaart te zullen komen, vóór men haar hulp verleende, er hooghartig bijvoegende: »aansiende, lieve Here — dat wi doch tot uwer genaden, ende toten steden voirsz., niet vorder verbonden en syn, dan, lieve Here, uwe genaden, ende die steden tot ons verbonden sijn" (8). De Hertog kwam werkelijk, ingevolge dit verzoek, binnen *Dordrecht* en beraamde met de regering voorloopige schikkingen tot herdijking. Maar ondanks zijne veelvuldige bemoeijingen, begon men niet vóór het jaar veertienhonderd twee en dertig de zaak ernstig door te zetten. Er werden sedert van lieverlede indijkingen gemaakt en tot onze 6 v. Grasm. 1422 1 (?) v. Hooim.

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 19. Occo Scarlensis, bl. 172. v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 640.

(2) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 631

(3) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 609.

(4) *Chron. Tiel.* p. 488.

(5) m. vossii *Annal. Holl.* Lib. XVIII. p. 544.

(6) *Chron. Tiel.* p. 492, 493.

(7) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 626. Zie ook bl. 639.

(8) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 642.

1406—1433 tijden voortgezet (1). Een reiziger, welke in het begin der zestiende eeuw deze geweldige waterplas bevaren heeft, verhaalt, dat op vele plaatsen nog torenspitsen en ander hoog muurwerk uit het water opstaken (2).

Te midden der verslagenheid over dit ontzettende voorval, ontstond te *Haarlem* een hevig oproer. De Hoekschen geraakten met de Kabeljaauwschen handgemeen, waarbij zes en dertig burgers sneuvelden (3). Hertog JAN *van Beijeren* herstelde echter weldra de geschokte rust; eenige der oproermakers werden aan den lijve gestraft of in boete verwezen, eenige uit het land gebannen, en andere in *den Haag* of in *den Briel* gevangen gezet (4). Sommigen werd onder *overeede* genade geschonken; zij moesten namelijk met eede beloven, zich nimmer tegen den Hertog, het geregt van *Haarlem*, of tegen hunne betigters, heimelijk of openbaar te verzetten; en nooit eenig pantser, harnas of wapentuig te dragen, ten ware zij ter heirvaart werden opgeroepen (5).

Ondertusschen hadden de jongste gebeurtenissen in *Braband* den gemaal van JAKOBA geheel in minachting gestort, hetgeen slechts den billijken en diepen afkeer der zwaargegriefde, schier tot wanhoop gebragte vrouw voor hem konde verhoogen (6). Thans meer dan ooit, trachtte zij haar huwelijk te ontbinden en in eenen anderen echtgenoot eenen beschermer te vinden (7). Zij had reeds vroeger het oog op HUMFREY, Hertog van *Gloucester*, den broeder van HENDRIK V van *Engeland*, geworpen, en over het aangaan van een huwelijk met hem, in het geheim den Koning van *Engeland*, die zich toen te *Parijs* bevond, geraadpleegd (8). GLOUCESTER, een Vorst van geene goede hoedanigheden ontbloot, maar door onstuimige driften en hevige hartstogten beheerscht, aangespoord door de bekoorlijkheden van de Gravin, zoowel als door het uitzigt op het bezit harer rijke erflanden, gaf onbezonnen zijne goedkeuring aan dit voorstel (9). JAKOBA en hare moeder werden uitgenoodigd in *Engeland* over te

(1) Zie de aant. van R. H. V. SOMEREN, bl. 107—114.

(2) CHRYSOSTH. NEAPOLITANUS, *Epist. de Holland,* in P. SCRIVERIUS, *Bat. Illustr.* Ed. 1609. p. 129.

(3) *Chron. Tiel.* p. 491.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 630, 631.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 632.

(6) SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *v. Beijeren verd.* bl. 156.

(7) MONSTRELET, V. I. ch. 235. p. 303.

(8) WAGENAAR, D. III. bl. 449.

(9) HUME, *Hist. of Engl.* ch. 20. p. 225.

komen, ongetwijfeld om het voorgenomen plan te voltooijen (1). Weldra verliet JAKOBA het Hof van haren gemaal en trok naar *Valenciennes* bij MARGARETHA *van Bourgondië*, op wier aandrang zij hem gehuwd, en die dikwijls zich beijverd had, de gedurig weder oprijzende geschillen tusschen de echtgenooten bij te leggen. Onder voorwendsel van een lusttogtje, begaf zij zich naar *Bouchain*, maar vertrok van daar reeds den volgenden dag, onder geleide van den Heer D'ESCAILLON, een Henegouwsch Edelman, die in het geheim deelde en haar met zestig gewapenden opwachtte, naar *Calais* en stak dadelijk over naar *Engeland* (2). Daar werd zij met veel onderscheiding ontvangen en haar door den Koning maandelijks honderd ponden toegelegd, zoolang zij in *Engeland* vertoeven zou (3). Later stond zij over den doop van 's Konings zoon, HENDRIK, die naderhand den Engelschen troon beklom (4). Het voltrekken van het ontworpen huwelijk ging echter met vele en gewigtige zwarigheden verzeld. Niet alleen trachtten JAN *van Braband* en JAN *van Beijeren*, maar ook de Hertog van *Bourgondië*, wiens hulp de Engelschen in den krijg tegen *Frankrijk* niet ontberen konden, dit te verhinderen (5). Daarenboven moest men van Paus MARTINUS V een verlof tot echtscheiding en hertrouwing verwerven, en het was zeker wat te veel van zijne Heiligheid gevergd, dat hij nog eens een huwelijk voor onwettig verklaren en dus ontbinden zou, hetwelk door zijn gezag eerst gewettigd, toen onwettig verklaard en verboden, en toen weder gewettigd was geworden (6). Doch dewijl het Hof van *Rome* voor eischen van dien aard, wanneer zij door magt en geld ondersteund werden, niet ongevoelig was, zond JAKOBA uit *London* den Heer van *Andregnies* en den Kanonik van *St. Waudru* naar *Rome*, om de vernietiging van haar huwelijk te bewerken. De zaak werd aan het onderzoek van twee Kardinalen onderworpen, en de Hertog van *Braband* naar *Rome* ontboden, doch welke den Bisschop van *Kamerijk* en JAN BONTIUS, om hem te vertegenwoordigen, 1406—1433

(1) Zie het koninklijk vrijgeleide van den 1sten v. Lentemaand 1421 bij v. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 570. Ofschoon BILDERDIJK, D. IV. bl. 79, dezen geleibrief aanhaalt, beweert hij evenwel stellig, dat JAKOBA's moeder buiten het geheim bleef.

(2) MONSTRELET, V. I. Ch. 235. p. 303. Dat MARGARETHA *van Bourgondië* niets van dit vertrek zou geweten hebben, gelijk uit de woorden van dezen Schrijver wordt opgemaakt, is geheel onwaarschijnlijk. Zie v. WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 88. SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verd.* bl. 157, 158.

(3) MONSTRELET, V. I. Ch. 235. p. 303. v. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 589. De giftbrief is van den 10 v. Hooimaand 1421.

(4) GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 449. WAGENAAR, D. III. bl. 451.

(5) SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verd.*, bl. 158.

(6) BILDERDIJK, D. IV. bl. 81.

1406—1433 derwaarts zond (1). Het ontslag van den Paus werd verworven (2). Er werden in deze en de omliggende gewesten Pauselijke bullen verspreid met den naam van MARTINUS V aan het hoofd, waarbij het huwelijk van JAN *van Braband* met JAKOBA nietig verklaard en haar verlof tot hertrouwing gegeven werd. Het Opperhoofd der Kerk verklaarde in eenen brief aan JAN *van Braband*, doch zonderling genoeg eerst drie jaren later, dat hij nimmer zulke bullen had uitgevaardigd, en beval den Bisschoppen van *Utrecht*, *Luik* en *Kamerijk* dit openlijk in hunne kerken af te kondigen (3). Dit schrijven kwam zekerlijk vrij laat; JAKOBA was reeds met GLOUCESTER gehuwd; maar JAN *van Braband* verkeerde op dien tijd, door den dood van JAN *van Beijeren*, in schitterender omstandigheden dan te voren; en de wensch van FILIPS *van Bourgondië*, JAKOBA's erfgenaam wanneer zij kinderloos overleed, om zich van het bezit harer graafschappen te verzekeren, zullen niet zonder invloed op 's Pausen verklaring gebleven zijn.

De voltrekking van het huwelijk werd zoowel uithoofde van den dood des Konings van *Engeland*, als door de onderhandelingen van FILIPS *van Bourgondië*, welke het wilde keeren, eenigen tijd vertraagd. 't Geschiedde echter nog vóór het einde van veertienhonderd twee en twintig (4). Immers vindt men GLOUCESTER in zeker ver-
7. v. Lentemaand 1423 zoekschrift in het begin des volgenden jaars, »Graaf van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland*, enz." betiteld (5). De voogdij, welke hem over den jongen HENDRIK VI was opgedragen, en de pogingen des Hertogs van *Bourgondië*, om de geschillen tusschen hem en JAN *van Braband* ontstaan, welke eenen oorlog dreigden, te vereffenen, hebben ongetwijfeld verhinderd, dat hij aanstonds trachtte zich in het bezit dezer gewesten te stellen (6). Na lang toeven stak hij tot dat doel met zijne gemalin,
Wijnmaand 1424 aan wie het regt van inboorlingschap in *Engeland* was geschonken (7), over naar *Calais* door Engelsche benden gevolgd (8). Hier ontving hij de afgezanten der Her-

---

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 26. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 233, 234.

(2) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 121, 122.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 755. De brief is van den 13 van Sprokkelmaand 1425. Het is ons nergens gebleken, dat de Hertog van *Gloucester* en JAKOBA zich tot den nevenpaus, BENEDICTUS XIII gewend, en van hem het gewenschte verlof verkregen zouden hebben, zoo als WAGENAAR, D. III. bl. 455, 456, verhaalt en waarop BILDERDIJK voortredeneert, D. IV. bl. 82—85.

(4) ÆGIDIUS DE ROYA ad annum 1422, p. 47. VELDENAER, *Chron. v. Holl.*, bl. 120, 121.

(5) WAGENAAR, D. III. bl. 457.

(6) MONSTRELET, V. II. p. 10.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 700.

(8) MONSTRELET, V. II. p. 18. V. WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 90—94, heeft het boven allen redelijken twijfel gesteld, dat deze togt, niet zoo als WAGENAAR, D. III. bl. 460, verhaalt in Wijn-

togen van *Bourgondië* en van *Bedfort*, zijn broeder en *Engelands* stedehouder in *Frankrijk*, welke zich tot scheidsmannen tusschen hem en JAN *van Braband* hadden opgeworpen. Doch zijn antwoord en dat van JAKOBA op hunne voorstellen en vermaningen was, » dat zij in *Henegouwen* zouden trekken, om zich in het bezit van dat graafschap te stellen (1).” Reeds in de volgende maand rukte hij met zijne krijgsmagt derwaarts op. JAN *van Braband* hierdoor uit zijne loome sluimering opgeschrikt, verzocht dadelijk onderstand bij FILIPS *van Bourgondië* en JAN *van Beijeren*, om GLOUCESTER en JAKOBA met nadruk het hoofd te bieden. Doch terwijl men zich ten strijde vaardig maakte, overleed JAN *van Beijeren* aan een toeval in *den Haag* (2). Hij was denkelijk het slagtoffer van een langzaam werkend vergift, hetwelk hem vijf maanden te voren was toegediend (3). Toen de Hertog, naar men wil, de werking van het vergift ontwaarde, werd JAN *van Woerden*, Heer van *Vliet*, gevat en tot de bekentenis gebragt, dat hij met twee ballingen was overeengekomen, om van eenen onbekende, een koopman uit *Engeland*, het vergift te ontvangen, terwijl hem tot belooning vierduizend kroonen op hand en belofte van veertigduizend na de daad waren toegezegd. Naderhand had men dit in tweeduizend kroonen op hand en vijftigduizend na het feit veranderd en daarvoor borgen in *Utrecht* gesteld. Het vergift, zoo het schijnt, uit de blaas eens giftigen adders genomen, was, naar luid der bekentenis, door VAN VLIET op het getijdeboek des Hertogs gestreken met eenen handschoen dien hij verbrand had zoowel als het lederen zakje, waarin het hem was overhandigd. Toen hij om het bloedloon gekomen was, had men hem geantwoord, dat het gif te zwak was om te kunnen werken, en hij had niets ontvangen (4). Bij vonnis van Edelen en steden werd hij in *den Haag* onthalsd, zijn hoofd op een der torens van de hofpoorten, en een stuk van het gevierendeeld ligchaam op een toren van elke der vier hoofdsteden van *Holland* ten toon gesteld (5). Het blijkt ondertusschen, dat men drie jaren later, de eigenlijke schuldigen aan den dood van Hertog JAN nog niet had

1406—1433

6. v. Louwmaand. 1425

---

maand 1423, maar een jaar later geschied is. Zie ook TE WATER, *Vaderl. Hist.* D. II. bl. 60. BILDERDIJK blijft evenwel de dwaling van WAGENAAR volgen en redeneert daarop voort.

(1) MONSTRELET, V. II. p. 18. WAGENAAR, D. III. bl. 459, heeft uit de woorden van dezen schrijver meer afgeleid, dan zij wezenlijk bevatten; en BILDERDIJK, D. IV. bl. 91, er nog eenige verzinsels bijgevoegd. Zie SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verd.* bl. 159.

(2) *Oude Holl.* Div. *Kron.* Div. XXVIII. c. 27. bl. 269. Het *Goudsch. Kron.* bl. 126. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 123, meent, dat JAN *van Beijeren* des avonds te voren gestorven is.

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 464. In het *Magn. Chron. Belg.* p. 430 (396), aldaar tot bewijs aangehaald, hebben wij dit, evenmin als in eenige andere onzer oude kronijken gevonden.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 729, 785.

(5) V. GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* b. 210, 249.

1406–1433 opgespoord (1). Wie tot deze gruweldaad heeft aangezet, is nimmer ontdekt. Eenigen werpen het vermoeden op den Hertog van GLOUCESTER en zijne gemalin, dewijl zij alleen in dien moord belang konden stellen (2). Hiertegen is aangemerkt, dat zij door dezen moord eene geheel nuttelooze misdaad gepleegd, en zich eenen veel magtiger vijand in den Hertog van *Bourgondië* op den hals geladen zouden hebben (3). Anderen betigten van dit misdrijf de Hertogin weduwe MARGARETHA *van Bourgondië* (4).

JAN *van Beijeren* had slechts vijf jaren over *Holland* en *Zeeland* het bewind gevoerd. Men heeft met regt zijne wreedheid, gierigheid, heerschzucht en trouwloosheid gegispt (5). Hij was noch geestelijke, noch veldheer, noch staatsman en bezat geene hoedanigheden, welke hem bij de Hollanders begeerlijk konden maken. Aan zijn gebrek aan magt alleen, was hij waarschijnlijk in *Holland* zijne verheffing verschuldigd. De Edelen en steden immers zagen zich liever onder het bestuur van eenen Vorst, welke, zoo zij meenden, niet vermogend was hen te beteugelen, dan onder het bewind des beheerschers van het magtige *Braband*, van wien zij meer te duchten hadden. Zij werden hierin door den Hertog van *Gelre* ondersteund, wien het evenmin onverschillig konde zijn, dat *Holland* en *Braband* onder één gezag gebragt wierden, waardoor hij eenen te magtigen nabuur zou gekregen hebben. Een tijdgenoot getuigt van hem, »dat hij den landen menich verdriet gedaen had (6)" Van den anderen kant is echter niet minder waar, dat hij in zijne bewindvoering over *Holland* zich door standvastigheid, beleid en waardigheid onderscheiden, met weinig middelen veel verrigt, en *Friesland* weder, hoewel zeer onvolkomen, met *Holland* vereenigd heeft (7).

Gelijk reeds in het voorbijgaan is opgemerkt, had JAN *van Beijeren* zijne regten op de drie graafschappen en zijne goederen ten nadeele van JAKOBA, zijne naaste erfgename, bij uitersten wil aan FILIPS *van Bourgondië* overgedragen en vermaakt (8). Slechts twee dagen na zijnen dood hadden de *Algemeene Rade*, de ridderschap en steden van *Holland* verklaard, «dat dewijl de overleden Hertog de landen van *Holland* en *Zeeland* niet beheerd of bezeten had als Heer des lands, maar als Regent en Ruwaard bij bevele en wil des Hertogs van *Braband*, zij nu gezamenlijk overeengekomen waren en besloten hadden, bij hunnen genadigen Heer van *Braband* te blijven en hem goede getrouwe onderzaten te zijn, zoo als zij van regtswege en over-
8 v. Louwmaand 1425

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 921.

(2) DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* D. IV. p. 172. BILDERDIJK, D. IV. bl. 97.

(3) V. KAMPEN, *Verk. Gesch. d. Nederl.* D. I. bl. 157, 158. *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 175.

(4) MEIJERUS, *Annal. Flandr. Lib.* XVI. p. 267.

(5) MARCHAL, in de aant. op DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. II. p. 217.

(6) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 123.

(7) BILDERDIJK, D. IV. bl. 87.

(8) AEGIDIUS DE ROYA, *Annal. Belg.* p. 74.

JAN VAN BEIJEREN.

J. W. Kaiser sculps.

eenkomstig de hulde en eed hem vroeger gedaan, verschuldigd waren (1)." Tevens 1406—1433
gelastten zij den ambtenaren, in naam van dien Vorst regt te spreken en de beden te innen (2). Men gist, dat van JAKOBA en haar goed regt op deze landen hier met geen enkel woord gerept wordt, dewijl de Edelen en steden misschien oordeelden, dat zij dit regt door het huwelijk met den Engelschen Hertog, buiten hunne kennis gesloten, verbeurd had (3).

Ondertusschen was GLOUCESTER met JAKOBA in *Henegouwen* gekomen. *Bouchain* had hem het eerst ontvangen en gehuldigd. *Bergen* en al de overige steden, *Halle* alleen uitgezonderd, waren gevolgd; terwijl tevens de Edelen zich onmiddellijk aan zijne zijde geschaard en hem den eed van trouw afgelegd hadden (4). Te *Bergen* was door JAKOBA in eene vergadering van de drie staten des Lands betoogd, hoe naauwgezet zij haren pligt als Christin vervuld had, door den Hertog van *Braband* te verlaten, wiens volle nicht zij was en die haar echtgenoot niet zijn konde. Zij voegde er bij, dat zij steeds haar huwelijk met hem als eene doodzonde beschouwd en altijd gelijk een blad gebeefd had, wanneer hij in hare kamer trad (5). Om dien tijd was JAN *van Beijeren* overleden. De Hertog van *Braband*, ofschoon ziekelijk, spoedde zich op aandrang der Kabeljaauwschgezinden naar *Holland*, waar inmiddels JAKOB *van Gaasbeek* en WILLEM *van Egmond*, in zijnen naam de teugels van het bewind hadden opgevat (6). In alle steden van *Holland* en *Zeeland*, behalve in *Zierikzee*, werd hij als wettig Heer en voogd zijner gemalin ontvangen en gehuldigd (7). Bij deze wederinhuldiging bevestigde hij de handvesten en voorregten, door zijne voorzaten, de Graven en Gravinnen van *Holland* en JAN *van Beijeren* verleend; tevens plegtig belovende, de landen te vervreemden noch te verpanden, geenen vreem- 8 v.
delingen ambten te geven, niet te munten dan met toestemming van zijnen Raad en Sprokkelm.
de steden, de bekende schulden van den overleden Hertog te voldoen, en de Hoek- 1425
sche ballingen niet dan bij bijzondere vergunning van hem en zijnen Raad, in het land toe te laten (8). Deze laatste maatregel was zeker allernuttigst voor het behoud

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 746.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 747.

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 465. Zie over BILDERDIJKS (D. IV, 499.) belagchelijk hevigen uitval tegen deze op reden gegronde gissing, SIEGENBEEK, *de Eer van* WAGENAAR *verdedigd*, bl. 86—92.

(4) MONSTRELET, V. II. p. 18, 19.

(5) SAINT-REMY aangehaald door DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. IV. p. 97.

(6) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 123. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 753, 754.

(7) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 27. bl. 269. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 123. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 758.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 751, 752, 753, 760.

1406—1433 van 's Lands rust, die steeds door de Hoekschgezinden, bovenal in *West-Friesland*, verstoord werd (1). De Hertog van *Braband* zag zich dan ook spoedig genoodzaakt zijnen baanrotsen, ridders, knapen, steden en lieden in *Holland* en *Zeeland* te gebieden, ballingen noch voortvlugtigen te huisvesten of hun eenigen onderstand te verleenen, op verbeurte van lijf en goed; terwijl hij daarentegen twintig kroonen dengenen belooft welke er eenen levend gevangen neemt, en tien kroonen, die er eenen doodslaat (2). Hij stelde JAKOB *van Gaasbeek* tot stedehouder en WILLEM *van Egmond* tot schatmeester van *Holland* aan, en begaf zich naar *Zeeland*, waar hij onderscheidene daden van oppermagt uitoefende (3).

17 v. Sprokkelm. 1425.

De Hertog van *Gloucester* maakte zich de afwezigheid van Hertog JAN ten nutte, om *Braband* te verwoesten (4). Middelerwijl zond JAKOBA, bij wie zich de gevlugte Hoeksche Edelen begeven hadden, FLORIS *van Kijfhoek* met een goed deel gewapenden naar *Holland*, om voor hare belangen te waken. Door hulp van eenige poorters, maakte hij zich spoedig meester van *Schoonhoven*, welke stad aan JAKOBA's moeder verlijftogt was. (5). De bezetting van het slot echter, hoewel slechts vijftig man sterk, bood onder bevel van WILLEM VAN DEN KOULSTER en ALBRECHT BEILING zes weken lang den hardnekkigsten tegenstand. Eindelijk, door honger en gebrek gedrongen, gaf zij zich op voorwaarde van vrij lijf en goed, over. ALBRECHT BEILING alleen werd hiervan uitgesloten en ter beschikking (*toe behoef*) van JAKOBA gesteld. Onder eede van binnen eene maand weder te keeren, werd hij om zijne zaken te regelen, ontslagen. Op den bepaalden tijd kwam de edele man terug en werd, er valt bezwaarlijk aan te twijfelen, op last, althans met voorkennis van JAKOBA, des nachts op een molenwerf even buiten *Schoonhoven*, levend in de aarde gedolven (6). BEILINGS grootheid van ziel wischt schitterend den smet uit, welken de laaghartige wreedheid zijner moordenaren op *Holland* geworpen hebben.

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 756.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 757.

(3) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 123. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 27. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 765—772.

(4) DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 235. MONSTRELET, V. II. p. 19, 22.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 740, 741.

(6) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 124. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 28. Uit de zonderlinge omstandigheid, dat niet VAN DEN KOULSTER, de opperbevelhebber, maar BEILING, en, naar het schijnt, hij alleen ter dood veroordeeld werd, meent men, dat BEILING »hier boeten moest voor wezenlijke of vermeende oorzaken tot wraakzucht, door hem aan de Hoekschen te voren gegeven." Dat BEILING eene straf ontving, die men anders slechts aan vrouwen ten uitvoer bragt, schrijft de Heer LAUTS toe aan de minachting der Hoekschen, die hem welligt de doodstraf der man-

J. W. Kaiser sculp.

Inmiddels was de Hertog van *Gloucester* in openbaren twist met den Hertog van 1406—1433
Bourgondië geraakt. Zoodra hij kennis had gekregen van de brieven, bij welke *Vlaanderen* en *Artois* door FILIPS ter heirvaart tegen hem waren opgeroepen, had hij den twaalfden van Louwmaand dien Vorst ongeveer in deze bewoordingen geschreven: » Hoogmagtige Prins, zeer waarde en beminde Neef! Men heeft mij berigt, dat gij in uw gebied tegen mij, mijne vrienden en onderdanen heirvaart beschreven hebt. Dit en meer nog heb ik uit andere brieven gezien, welke men zeide dat ook van u kwamen, en ik geloof, dat zij inderdaad op uw bevel uitgevaardigd zijn. Het is u echter genoegzaam bekend, wat ik vroeger op uwe bede, raad en verzoek gedaan heb; hoe ik mij aan u en mijn broeder, den Regent van *Frankrijk*, onderworpen heb, om het geschil tusschen mijn neef van *Braband* en mij te vereffenen; hoe ik de dagen, bepaald om uitspraak te doen, heb aangenomen en welke aanbiedingen ik, zelfs te mijnen nadeele, gedaan heb. Gij weet, dat men van de zijde des Hertogs van *Braband* in niets heeft willen toegeven of naar eenig verdrag luisteren. Men zou dus kunnen vooronderstellen, dat deze brieven verdicht waren; gij zult u daarvan kunnen overtuigen, want ik zend er u een afschrift van; immers kan ik niet gelooven, dat al wat ik gedaan heb aan uw geheugen ontsnapt is. En indien namaagschap u in beweging moest brengen, zoudt gij dan niet meer genegen moeten zijn, mij te ondersteunen dewijl mijne medgezellin en echtgenoote van twee zijden uwe volle nicht is, dan mijn neef van *Braband*, die niet zoo naauw aan u vermaagschapt is? — Daarenboven zijt gij hiertoe verpligt door het vredesverdrag dat wij wederzijds plegtig bezworen hebben. De Hertog van *Braband* bezwoer het nooit; hij staat, zoo als gij weet, in verbond met *Frankrijk* en dit moest u tegen hem innemen. Dit vredesverdrag is nooit door mij geschonden geworden. Verre van daar; ik zou mij zelven als schuldig beschouwd hebben, wanneer ik er zelfs aan gedacht had, en ik zou denken, dat mij voortaan niets meer zou kunnen gelukken; ik houd mij ook verzekerd, dat gij nooit iets daarmede strijdig zoudt willen verrigten. Daarenboven hebt gij, zoowel vóór als na mijne komst op het vasteland, moeten bemerken, dat ik nooit begeerte gehad heb, u en de uwen te mishagen; dat ik nooit leed of nadeel aan u en uwe onderdanen gedaan, of geduld heb dat men het deed. Ik

---

nen (het zwaard of de galg) onwaardig gekeurd hebben. Zie NIJHOFFS *Bijdragen v. Vaderl. Gesch. en Oudheidk.* voor 1838. Maar hoe is die minachting der Hoekschen overeen te brengen met het vertrouwen dat zij in 'smans deugd en eerlijkheid stellen, om hem het verzochte uitstel te geven? — BEILING was in het jaar 1422 Schout van *Gouda* geweest. Zijn geslacht was in die stad tot in het laatste gedeelte der vijftiende eeuw nog in aanzien. DE LANGE VAN WIJNGAARDEN, *Beschr. v. Gouda*, D. II. bl. 157.

1406—1433 heb uwe onderdanen als de mijne behandeld, zoo als zij er u getuigenis van kunnen geven. Gij weet ook, en ik heb het u geschreven, dat ik mij voorgenomen heb, niets anders te begeeren aan deze zijde der zee, dan wat mij wegens mijne medgezellin, uwe nicht, behoort en hetwelk ik met Gods hulp zal trachten te bewaren zoo lang zij leeft. En zoo ik iets tegen mijn neef van *Braband* gedaan heb, dan weet gij dat dit mijne schuld niet is; ik ben er door zijne handelingen toe genoodzaakt geworden, om mijne eer te handhaven en mijn land te verdedigen. Na al deze zoo blijkbare omstandigheden, kan ik derhalve niet gelooven, dat de bewuste brieven en oproepingen met uwe kennis en voorweten vervaardigd zijn. Daarom verzoek ik u, grootmagtige Vorst en zeer beminde Neef, alles wel te willen overwegen wat ik u hier ontvouwd heb; en mogten, gelijk men verzekert, deze brieven van u zijn, dan zult gij bij rijp nadenken, andere besluiten nemen en van een tegenovergesteld gevoelen worden. Indien gij anders wilt handelen, zal God, voor wien men niets kan verbergen, mijn goed regt beschermen en ik beroep mij op de eeden, welke gij mij gedaan hebt. Laat mij derhalve uw gevoelen met den brenger dezes weten. Is er iets, waarin ik u van dienst kan zijn, ik zal er mij van harte toe verledigen; de Heere weet het en Hij behoede u voor alle kwaad." De brief was onderteekend: uw neef de Hertog van *Gloucester*, Graaf van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland*, *Penbroek*, en Heer van *Friesland* (1).

Eerst ongeveer twee maanden daarna zond de Hertog van *Bourgondië* een antwoord, verklarende, dat hij het grootste gedeelte der zaken in den brief vermeld, stilzwijgend
3 v. Lentemaand 1425 zou voorbijgaan: » want zij gaan mij niets of weinig aan," zegt hij, » behalve wat mijne eer betreft, die ik niet duld dat tegen regt en rede gelasterd en besmet worde. Echter schrijf ik u, dat de brieven en oproepingen van welke gij spreekt, van mij afkomstig zijn. Ik ben er toe gedrongen geworden, dewijl gij weigerde, u aan de voorwaarden te onderwerpen, welke na rijp overleg met den Raad van *Parijs*, door uw broeder den Regent en mij ontworpen en u sedert aangeboden zijn, om de geschillen en twisten tusschen mijn neef den Hertog van *Braband* en u te vereffenen; welke voorwaarden de Hertog van *Braband*, om God aan zijne zijde te brengen en mijnen schoonbroeder den Regent te behagen, had goedgekeurd en aangenomen. Maar gij, na uwe weigering en zonder het einde van uw regtsgeding voor het Hof van *Rome* hangende te willen afwachten, zijt gewapenderhand en vijandig in *Henegouwen* gerukt, trachtende mijn neef van *Braband* er uit te sluiten en hem van het bezit er van te berooven. Ziedaar de redenen mijner brieven, die opregt en waarachtig zijn zoo als u bewust is en gij niet ontkennen kunt. Daarin heb ik niets leugenachtigs en bezijden de waarheid te kennen gegeven, zoo als gij mij te onregte verwijt en naar hetgeen uit uwe brieven blijkt, die ik voor mij houd, om er op te berigten, wanneer het

---

(1) MONSTRELET, Vol. II. p. 19, 20. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 748.

tijd zal zijn. Wat gij mijnen neef van *Braband* gedaan hebt en tracht te doen, was 1406—1433
reeds genoeg en te veel oneer voor mij, hetgeen ik noch van u, noch van iemand anders verdragen wil; en ik geloof, dat zij, aan wie ik door bloed, afkomst en verwantschap verbonden ben, dat mijne getrouwe en opregte leenmannen en onderdanen, die zoo groot en trouwelijk mijne voorzaten en mij gediend hebben, het evenmin zouden willen dulden of gedoogen. Daarom eisch en vorder ik, dat gij uit uwe brieven terugneemt wat gij er in zegt, dat ik iets tegen de waarheid getuigd heb. Zoo gij dit weigert en uw woord wilt staande houden, hetgeen mijne eer en mijn goeden naam kan bezwaren, ben en zal ik gereed zijn, om er mij met mijn lijf tegen het uwe van 'te zuiveren en met hulp van God en Onze Lieve Vrouw er voor te strijden, een geschikten dag bepalende in tegenwoordigheid van den grootmagtigen en doorluchtigen Keizer, mijn waarde neef en Heer. En opdat gij en de geheele wereld zien moogt, dat ik die zaak spoedig wil ten einde brengen en mijne eer naauwgezet bewaren, zoo zal ik, indien u dit beter behaagt, tevreden zijn, dat wij mijn beminden neef, uw broeder den Regent, tot regter nemen, wat gij met reden niet kunt weigeren, dewijl hij een Vorst is, die voor u, voor mij en voor elk ander altijd een regtvaardig regter zijn wil. Tot eer van en uit eerbied voor God, en om het plengen van Christenbloed en het verderf des volks, voor hetwelk ik in mijn hart medelijden heb, te voorkomen, moet het u en mij die jeugdige Ridders zijn, beter voegen, in geval gij de gezegde woorden wilt staande houden, dezen twist lijf tegen lijf, zonder meer, ten einde te brengen. Anders zouden vele Heeren en anderen zoowel van uw leger als van het mijne, hunne dagen beklagelijk eindigen, hetgeen mij en ook gewis u leed zou doen, omdat de oorlog tusschen Christenen elk Christen Vorst moet smarten. Grootmagtige Vorst, wees zoo goed mij door brieven of door den brenger dezes en zoodra mogelijk te antwoorden, zonder de zaak door schrijven te vertragen; want ik wensch voor mijne eer, dat zij spoedig afgedaan worde, en ik moet en zal haar op dat punt niet laten varen. Ik had u vroeger geantwoord, indien niet vele belangrijke bezigheden mij daarin verhinderd hadden. En opdat het u blijke, dat dit uit mijne eigen beweging en weten voortkomt, heb ik mijn naam en teeken (*signet*) onder dezen brief gezet (1)." 16 v. Lentemaand. 1425

Eenige dagen daarna antwoordde de Hertog van *Gloucester*: »Gij zegt, dat ik geweigerd heb het geschil tusschen mijnen neef den Hertog van *Braband* en mij te vereffenen; dit is minder dan waarheid; want mijn beminde broeder de Regent, de geheele Raad van *Frankrijk* en gij zelf weet wat er van de zaak is; gij zoudt dit niet willen weten, maar kunt dit niet. Wat gij van mijne brieven zegt, ik laat u weten, dat ik den inhoud voor waarheid erken en mij daaraan zal houden; dit is zelfs reeds bewezen door hetgeen uwe lieden op uw bevel in mijn graafschap

(1) MONSTRELET, Vol. II. p. 20. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 763.

1406—1433 *Henegouwen* gedaan hebben; dus noch voor u, noch voor iemand, wie hij ook zij, zal ik iets herroepen. Integendeel, met hulp van God, van Onze Lieve Vrouw en den H. JORIS, zal ik u door mijn lijf tegen het uwe voor een der regters die gij hebt aangewezen, want beide zijn mij onverschillig, doen kennen en belijden wat waarheid is. Gij begeert, dat de zaak spoedig afgedaan worde en ik insgelijks; dus daar mijn broeder het naastebij is, ben ik tevreden als de zaak in zijne tegenwoordigheid afgedaan worde en ik neem hem tot regter aan. Gij hebt den dag aan mijne keus overgelaten; ik bepaal dien van ST. JORIS aanstaande of elken anderen naar goeddunken van mijn broeder; indien het Gode behaagt zal ik gereed zijn en niet in gebreken blijven. Maar dewijl ik niet weet, of gij uwe handteekening wilt bevestigen, zoo eisch en vorder ik van u, mij door den brenger dezes andere brieven met uw zegel bezegeld, gelijk de tegenwoordige door het mijne, te zenden. Wat den Hertog van *Braband* betreft, indien gij wilt of durft zeggen, dat hij beter regt heeft dan ik, ben ik bereid u door mijn lijf tegen het uwe op den bepaalden dag te doen belijden, dat ik het beste regt heb (1)."

De Hertog van *Bourgondië* antwoordde uit *Hesdin* aan GLOUCESTER, dat hij in den bepaalden dag en in den regter door hem gekozen genoegen nam; dat hij gezanten naar den Regent zou zenden met bede, zich deze keuze te laten welgevallen; en dat hij, in geval van weigering zijne toevlugt tot den Keizer zou nemen. » Wat mijn volk" zegt hij, » in het land van *Henegouwen* tot eer of tot voordeel van mijn neef van *Braband* verrigt heeft, daarover ben ik tevreden en verheugd. Gij zegt, dat gij mij tot de belijdenis zult brengen, dat gij beter regt hebt dan hij; ik antwoord u, dat uit het vonnis van onzen Heiligen Vader den Paus duidelijk zal blijken, wie regt of onregt heeft; ik zou voor niets in de wereld mij tegen zulk eene magt en gezag willen verzetten of haar ongehoorzaam zijn; van ons beide hangt het niet af te beslissen en te bevelen, wien het regt toekomt. Ik hoop door onzen Heer JEZUS CHRISTUS en de verheerlijkte Moeder-Maagd, dat vóór het einde van het tweegevecht door u aangenomen, ik mijne goede zaak zoo wél zal verdedigd hebben, dat het u niet meer mogelijk zal zijn met zulke nieuwigheden voor den dag te komen (2)."

Op de zekere tijding, dat de twee Hertogen besloten hadden hunne geschillen op deze wijze te beslechten, werden de vijandelijkheden geschorst. Dit verschafte GLOUCESTER gelegenheid met vier- of vijfduizend Engelschen naar *Engeland* terug te keeren, waar levendige twisten met den Bisschop van *Winchester* zijne tegenwoordigheid vorderden (3). Hij liet JAKOBA te *Bergen* in *Henegouwen*,

(1) MONSTRELET, Vol. II. p. 21. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 766.

(2) MONSTRELET, Vol. II. p. 21, 22. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 767.

(3) HUME, *Hist. of Engl.* Ch. XX. p. 225. Ed. London, 1838.

op verzoek van de Hertogin-weduwe MARGARETHA *van Bourgondië* en aandringen der Henegouwers, in het bijzonder van de poorters dier stad, welke onder eede beloofden, goed en bloed voor haar op te zetten. Zijn broeder BEDFORT, die steeds te vergeefs als middelaar tusschen hem en FILIPS *van Bourgondië* zijne goede diensten had aangeboden, riep eene groote vergadering van aanzienlijke Fransche en Engelsche Heeren, Ridders, regtsgeleerden, geestelijken, en verstandige mannen te *Parijs* bijeen, om de beweegredenen tot de bewuste uitdaging te onderzoeken en te toetsen. Na rijp beraad verklaarde men, dat overeenkomstig de wetten, gebruiken en regten der wapenen, er geene oorzaken tot uitdaging bestonden, noch bestaan konden, en partijen derhalve niet tot het tweegevecht konden toegelaten worden. BEDFORT zond deze verklaring aan de beide Vorsten, en bragt tevens GLOUCESTER het onvoorzigtige van zijn gedrag nadrukkelijk onder het oog. Dit gedrag werd ook algemeen in *Engeland* afgekeurd en het Hof gaf den Hertog te kennen, dat hij voor zulk eene onderneming op geenen onderstand in geld of manschappen hopen konde. Zijne geschillen met den Bisschop van *Winchester* duurden voort en schokten zoodanig het rijk, dat de Regent van *Frankrijk* ten laatste genoodzaakt was naar *Engeland* over te steken, om de rust te herstellen (1). 1406—1433

Naauwelijks was de Hertog van *Gloucester* vertrokken, toen de Brabanders en de Picardiërs, ondanks den wapenstilstand, in *Henegouwen* rukten, schrik en verwoesting om zich heen verspreidende. *Valenciennes*, *Condé*, *Bouchain*, *Ath* en andere steden openden deels uit genegenheid, deels uit vrees, hare poorten. *Bergen*, waar JAKOBA zich bevond, bleef bijna alleen nog getrouw. De stad werd ingesloten en alle toevoer afgesneden, om haar door honger te dwingen. In dezen nood trad de Hertogin-weduwe MARGARETHA in onderhandeling met FILIPS *van Bourgondië* (2). Te *Douai* werd door de Hertogen van *Bourgondië* en van *Braband* tot het opbreken van het beleg van *Bergen* en de ontruiming van *Henegouwen* besloten, op voorwaarde dat JAKOBA zich onder het gebied des Hertogs van *Bourgondië* zou stellen, totdat het Hof van *Rome* uitspraak over de wettigheid haars huwelijks gedaan had, terwijl intusschen *Henegouwen* door den Hertog van *Braband* zou beheerd worden (3). Het blijkt, dat er dien zelfden dag door middel van den Jonker van *Nassau*, punten van verdrag tusschen JAKOBA en FILIPS *van Bourgondië* gewisseld waren. FILIPS had daarbij voorgeslagen, dat zij zich met den Hertog van *Gloucester* en de Engelschen niet 1 v. Zomermaand 1425

(1) MONSTRELET, Vol. II. p. 23, 25, 26, 27, 28. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. IV. p. 103, 104.

(2) MONSTRELET, Vol. II. p. 24. DIVAEUS, *Rer. Brab. Lib.* XVIII. p. 237.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 782.

1406—1433 moeijen, maar hen laten zou; dat zij zich een dag of een uur in zijne handen zou stellen, en in *Braband*, *Henegouwen*, *Vlaanderen* of *Picardië* de uitspraak van den Paus afwachten. Zij zou dien tijd door de renten harer landen blijven genieten, maar moest ook zoo lang de steden en sloten, die nog in haar bezit waren, aan den Jonker van *Nassau* overleveren. Jakoba daarentegen eischte, dat de Hertog van *Bourgondië* zijne handen zou aftrekken van hare landen van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* met hun toebehooren, en haar die, als eenige erfdochter dezer gewesten, gerust en in vrede laten bezitten; terwijl zij tevens schadevergoeding vorderde voor de nadeelen, welke hij haren landen en onderdanen berokkend had en nog dagelijks berokkende. Zij moest op nieuw gehuldigd worden in al de landen, die haar als wettige erfvrouw aanbestorven waren; filips zou echter voogd of momber van al hare landen blijven tot dat de Paus uitspraak gedaan had, maar zij de inkomsten genieten. De hooge Geestelijken, Baanderheeren, Ridders, knapen en steden zouden bezegelen, dat wanneer zij zonder kinderen na te laten overleed, filips als erfheer harer landen gehuldigd en ontvangen zou worden; wederzijds zou men trachten de partijen met elkander te verzoenen en de ballingen in het bezit hunner goederen te herstellen. Beide filips en zij zouden elk zes mannen kiezen uit *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland*, om in hunnen naam te regeren. Zoo lang het vonnis van het Hof van *Rome* niet gekomen was, zou zij zich met de Engelschen niet inlaten; en wierd zij aan den Hertog van *Braband* toegewezen, dan zoude zij evenwel zich aan de voornoemde overeenkomst (*dadinghe*) houden, zoo lang jan *van Braband* leefde. Ook als deze vóór haar stierf, zou zij zich aan de gemaakte bepalingen houden tot dat zij hertrouwde, behoudens altijd dat de Hertog van *Bourgondië* hare landen zou erven, wanneer zij kinderloos overleed (1).

Werden deze voorstellen door filips verworpen, ook jakoba weigerde van haren kant zich aan de voorwaarden, welke men buiten haar ontworpen had, te onderwerpen. Het beleg van *Bergen* werd daarop met meer nadruk voortgezet; en de inwoners, vreezende aan al de woede eens verbolgen overwinnaars te worden blootgesteld, drongen zeer spoedig bij jakoba op overgave aan. In dien nood schreef zij den Hertog van *Glocester* om hulp; doch haar bode werd opgevangen en de brief van ongeveer den volgen-

6 v. Zomermaand. 1425 den inhoud, geraakte in handen des Hertogs van *Bourgondië*. » Mijn zeer geduchte Heer en Vader, ik beveel mij uwer goedheid en gunst op het onderdanigst aan; weet dat ik thans als de treurigste, de beklagenswaardigste, de trouweloost verradene vrouw op aarde aan u schrijf. Verleden Zondag, den derden van Zomermaand, keerden de afgevaardigden van uwe stad *Bergen* terug en bragten een verdrag mede door mijn neef van *Bourgondië* en mijn neef van *Braband* aangegaan en gesloten, hetwelk in het afzijn mijner moeder en buiten haar voorweten was opgesteld, gelijk zij mij dit door haren kapellaan heeft laten verzekeren. Zij maakt wel in hare brieven melding van dit verdrag,

(1) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 781.

maar weet of waagt het niet mij te raden, want zij zelve weet niet wat te doen; slechts zegt zij 1406—1433
mij, dat ik de goede lieden dezer stad in den arm moet nemen, om te weten welke troost en hulp zij mij willen verschaffen. Daarop, zeer geliefde Heer en Vader, ging ik den volgenden dag naar het raadhuis en herinnerde hen, hoe op hun verzoek en bede het u behaagd had mij onder hunne bescherming en verdediging te laten; hoe zij bij het sacrament van het altaar en de heilige Evangelisten gezworen hadden, uwe goede en getrouwe onderdanen te blijven, mij te beschermen en u daarvan rekenschap te geven. Hierop antwoordden allen rondweg, dat zij niet sterk genoeg waren, om mij te beschermen. Dus met overdachten rade sprekende, stoven zij op en zeiden, dat mijne lieden hen wilden laten omkomen; en nu grepen zij in spijt van mij, een uwer onderdanen, den sergeant MAQUART, en lieten hem onmiddellijk het hoofd afslaan. Daarop namen zij allen, die u beminnen en uwe zijde houden, ten getalle van twee honderd vijftig in hechtenis; eindelijk verklaarden zij mij zonder omwegen, dat indien ik niet onderhandelde, zij mij in handen van mijn neef van *Braband* zouden overleveren. Ik heb slechts acht dagen om mij te beraden, dan zal ik gedwongen worden mij naar *Vlaanderen* te begeven, hetgeen mij hard en smartelijk zou vallen, want ik vrees, dat ik u nooit zal wederzien, indien het u niet behaagt mij in allerijl te hulp te snellen. Helaas! mijn zeer geduchte Heer en Vader, gij zijt al mijne hoop; al mijn heil ligt in uwe magt; gij zijt mijne eenigste en hoogste vreugde, en alles wat ik lijde is ter liefde van u. Ik smeek u dus nederig en zoo teederlijk als men dit op de wereld doen kan, om ter liefde van God medelijden met mij en mijnen toestand te hebben, en in aller haast mij, treurend wezen, te hulp te komen, zoo gij mij niet voor altijd wilt verliezen. Ik leef in de hoop, dat gij dit doen zult, want zeer geduchte Heer en Vader! ik heb nooit gedaan en zal nimmer iets doen dat u mishagen kunne; ik ben zelfs gereed, om ter liefde van u en uw edelen persoon den dood te ondergaan, zoo zeer behaagt mij uwe edele heerschappij. Op mijne eer, mijn zeer geduchte Heer en Vorst, gij, mijn troost en mijne hoop, overweeg toch ter liefde van God en van den H. JORIS ernstig mijn betreurenswaardigen toestand; dit hebt gij nog niet gedaan, het komt mij voor, dat gij mij geheel vergeten hebt. Ik weet u voor het oogenblik niets anders te schrijven. Meld en beveel mij, wat uwe begeerte is; ik zal het met al mijn hart ten uitvoer brengen; dit weet de gezegende zoon van God. Moge Hij u een lang en gelukkig leven schenken, en verleenen dat ik de vreugde smaak u te zien! Geschreven uit de valsche en verradersche stad *Bergen*, den zesden van Zomermaand. Uwe treurende en zeer beminde dochter, om uwentwille zeer groote smart lijdende, uwe dochter van *Quienbourg* (2)." Bij dezen brief was eenen

(2) MONSTRELET, Vol. II. p. 24. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 783. Wat de onder-

1406—1433 anderen aan haren neef gevoegd, wiens naam niet genoemd wordt, doch die zich bij GLOUCESTER bevond en haar geraden had naar *Engeland* over te steken. Zij verklaart, dat zulks nu te laat is, maar vermaant hem den Hertog tot eene spoedige overkomst aan te sporen, om haar uit de handen der Vlamingen, in welke zij binnen acht dagen zijn zoude, te redden (1). Deze voorspelling was niet ijdel. Zoo wel tegen den wil der Hertogin-weduwe als dien van JAKOBA, gaf *Bergen* zich weldra over; de jeugdige Gravin werd na een vergeefsch verzoek aan ENGELBRECHT *van Nassau*, Heer van *Breda*, om zich in *Braband* te mogen vestigen, onder geleide van den Prins van *Oranje* naar *Gent* gevoerd en aldaar in het verblijf des Hertogs
13 v. Zomermaand. 1425 van *Bourgondië* bewaakt, doch overeenkomstig haar rang en staat onderhouden. Geheel *Henegouwen* onderwierp zich aan JAN *van Braband*; er werd algemeene vergiffenis afgekondigd en de vreemde krijgsmagt teruggetrokken. In denzelfden tijd liet de Hertog van *Bourgondië* door zijnen neef van *Braband*, zich tot *Ruwaard* van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* benoemen (2). JAKOBA schreef dadelijk uit *Gent* aan den Hertog van *Gloucester*, hoe zij gedwongen was geweest hare stad *Bergen* te verlaten, en toonde hem de noodzakelijkheid aan van met het Hof van *Rome* in onderhandeling te treden. Daarop ontving zij ten antwoord, dat reeds derwaarts zaakgelastigden vertrokken waren (3).

Middelerwijl had de stedehouder JAKOB *van Gaasbeek*, de Hoeksche Edelen uit *Holland* gebannen en heirvaart beschreven, om de Jakobaasgezinde plaatsen en sterkten te bedwingen. Met eene aanzienlijke magt van poorters uit al de steden van *Holland* en *Zeeland*, behalve uit *Gouda*, *Oudewater*, *den Briel* en *Zierikzee*, sloeg hij in het voorjaar het beleg voor *Schoonhoven*. Wakker verdedigden zich de hevig bestormde belegerden en deden menig gelukkigen uitval. Op zekeren nacht drongen

---

teekening: »uwe dochter van *Quienbourg*" betreft, volgens de oudste en beste handschriften van MONSTRELET moet men lezen »van *Pennebrog*, en nog juister volgens de hedendaagsche spelling: *Pembroke*, een graafschap van den Hertog van *Gloucester*. Zie MARCHAL in de aant. op DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. IV. p. 115.

(1) MONSTRELET, Vol. II. p. 24. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 784.

(2) MONSTRELET, Vol. II. p. 25. DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVIII. p. 238. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 30. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 122, 125. Het behoeft evenmin een betoog, hoe valsch en verkeerd BILDERDIJK, D. IV, bl. 93—100, door blindelings het verhaal van WAGENAAR te volgen, de gebeurtenissen heeft voorgesteld en beoordeeld, als dat 's mans flaauwe en gemeene aardigheden wederlegging waardig zijn.

(3) GACHARD, *Rapport* etc. p. 83, 84.

J. W. Kaiser sculps.

VLUGT VAN JAKOBA VAN BEIJEREN UIT GENT.

eenigen van hen tot *Rotterdam* door en maakten zich daar meester van vele geladen schepen met welke zij *de Lek* opvoeren. De Rotterdammers volgden hen op de hielen en voor *Schoonhoven* viel een bloedig gevecht voor, in hetwelk zij de overwinning behaalden en nevens andere gevangenen, den schout van *Rotterdam* met de stads banier zegepralend in hunne vesten voerden. Vier en twintig weken duurde het beleg, toen op aandrang der belegeraars, door tusschenkomst des Hertogs van *Kleef* en des Graven van *Meurs* een wapenstilstand van zes weken gesloten en het beleg in het laatst van Oogstmaand opgebroken werd (1). 1406—1433

Om dien tijd ontsnapte JAKOBA aan hare bewakers te *Gent*, waarvan zij terstond den Hertog van *Gloucester* in *Engeland* kennis gaf (2). Haar was in het geheim berigt, dat zij naar het slot *Rijssel* in eeuwigdurende gevangenis zou vervoerd worden. Hiervan had zij DIRK *van de Merwede*, den verdediger van het slot *Geertruidenberg* tegen JAN *van Beijeren*, en andere harer vrienden in *Holland* door eenen snelbode verwittigd, en terstond waren ARNOUT SPIRING en ARNOUT VAN AALBURG afgezonden, om hare vlugt te bevorderen. In mansgewaad ontvlood zij met deze twee Edellieden en door eene harer vrouwen verzeld te paard naar *Antwerpen*. Van daar vertrok zij aanstonds in vrouwenkleederen met een wachtend rijtuig naar *Breda*, toen naar *Woudrichem*, *Heukelom* en *Vianen*. Onder geleide van JAN *van Vianen*, toog zij voorts te scheep naar *Schoonhoven*, den volgenden dag naar *Gouda* en toen naar *Oudewater*, in welke steden zij onmiddellijk voor Gravin erkend werd. Er kwamen afgevaardigden van de stad *Utrecht* en het *Neder-Sticht*, en sloten met haar een verbond van vrede en vriendschap (3).

Kort vóór JAKOBA's terugkomst was FILIPS *van Bourgondië* in verschillende Hollandsche steden voor Ruwaard en Voogd erkend geworden, en voerde in die hoedanigheid het bewind over *Holland* en *Zeeland* (4). Thans bragten deze steden hare strijdkrachten bijeen, om de wettige erfgename van haren overleden Vorst en Heer te be-

---

(1) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 124, 125. *De verm.* BEKA, bl. 406. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 29. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 775, 776, 779, 785, 788, 789. WAGENAAR verhaalt, D. III, bl. 467, dat de stad en het slot *Schoonhoven* door FLORIS *van Kijfhoek* verdedigd werden. Zulks is wel waarschijnlijk, maar wordt nergens, zoo ver wij weten, uitdrukkelijk gemeld.

(2) GACHARD, *Rapport etc.* p. 84. MEIJERUS, *Annal. Flandr.* Lib. XVI. p. 268.

(3) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 126. *De vermeerd.* BEKA, bl. 406. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 30, bl. 265. MONSTRELET, Vol. II. p. 27. DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVIII. p. 238.

(4) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 126. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 31. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 791, 800—819.

1406—1433 strijden, niettegenstaande zij, gelijk een tijdgenoot zich uitdrukt, » gezworen en bezegeld hadden, anders geen Heer of Vrouw te erkennen en aan te nemen na Hertog WILLEM's dood dan zijne eenige erfdochter (1)." JAKOBA voor *Gouda* beducht, liet den IJsseldijk doorsteken waardoor *Schieland* onderliep en de stad aan die zijde gedekt werd; maar aan den Rijnkant en *de Gouwe* moest de gemeenschap met *Oudewater* en het *Sticht* openblijven. Zij trok dan met de burgers van *Schoonhoven*, *Gouda*, *Oudewater* en eenige Stichtsche hulpbenden den vijand, die tot het
21 v. Wijnmaand 1425 beleg van *Gouda* aanrukte, te gemoet. Bij *Alphen* geraakte men handgemeen, en na een hevig gevecht verklaarde zich de overwinning voor JAKOBA. Vele gevangenen en de banieren van *Leiden*, *Haarlem* en *Amsterdam* werden zegepralend in *Gouda* gebragt (2). FILIPS *van Bourgondië* konde zijn verdriet over deze nederlaag niet verbergen. Hij trachtte de drie steden over het geleden verlies te troosten en beloofde
23 v. Wijnmaand haar zijn verderen bijstand (3). Zijne verbittering tegen de JAKOBAASgezinde steden blijkt, wanneer hij kort daarna veiligheid belooft aan allen die de ingebroken dijken van den *Krimper-* en *Lopikkerwaard* helpen herstellen, » mits geene ballingen of bur-
26 v. Wijnmaand gers van *Schoonhoven*, *Gouda* en *Oudewater* (4)." Voorts gelastte hij den burgers van *Breda* dezen laatsten geenen onderstand te verleenen (5); en verlegde den tol van *Schoonhoven* naar den uitloop der *Lek* (6). Hij beval, dat de aanhangers zijner nicht ver-

---

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 31. Verg. ook VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 126. Zie hiervoor bl. 459. De Heer LULOFS vraagt, of de erkenning door Edelen en steden voor het regt van JAKOBA niets afdeed? Of het ook soms niet dwaas is bij het geschil, of *Holland* geen vrouwelijk leen ooit geweest is, en in de gegevene omstandigheden en bij het allengs vervallen van het leenregt en de magt der Keizers niet konde zijn, bloot *ex stricto veteri jure* te willen redeneren? *Gesch. d. Nederl.* D. I. bl. 238. » Men kan toch vragen," zegt hij, » waardoor dat oppergezag des Keizers en zijner voorgangers, de Frankische Monarchen, over deze gewesten ontstaan is? Door het zwaard! In een tijd van barbaarschheid en woestheid, toen vaak de heiligste regten der menschheid vertrapt werden! Dit zal het antwoord zijn. Zeker geen alles afdoende regtsgrond, om daarop de stelling te bouwen, dat in tijden van meer verlichting en beschaafdheid, het gezag dier regenten juist altijd even absoluut moest blijven, en dat de burgerijen der steden of het zoogenaamde volk zich niet van het haar door de Voorzienigheid allengs geschonken vermogen en aanzien zouden hebben mogen bedienen, om zich met Vorsten en adel op een wat meer gelijken voet te stellen," bl. 161.

(2) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 31. Het *Goudsch. Kron.* bl. 127.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 794.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 795.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 809.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 806.

volgd en gestraft zouden worden (1); en verzekerde, dat hij *Holland* niet zou verlaten, 1406—1433
vóór de krijg met haar geëindigd en het land wel bewaard zou zijn (2). Door onderscheidene gunstbewijzen poogde hij de steden, inzonderheid *Dordrecht*, steeds meer en meer aan zich te verbinden (3), en beloofde den Geestelijken, Baanrotsen, knapen, steden en lieden van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, die hem na de overdragt des Hertogs van *Braband* gehuldigd hadden of nog zouden huldigen, de handhaving hunner vrijheden en voorregten (4). 31 v. Win-term. 1425

Ondertusschen was door den Hertog van *Gloucester* eene vloot tot bijstand van JAKOBA uitgerust, over welke hij het bevel aan Lord FILWATER had opgedragen, wien hij tevens tot zijn Stadhouder in *Holland* en *Zeeland* had aangesteld (5). Het was op *Zeeland* gemunt, waar de Gravin onder de aanzienlijkste Edelen vele vrienden telde, welke de landing der Engelschen zouden begunstigen. Eenige schepen werden door den vijand onderschept en genomen; de overige kwamen in *Schouwen* aan. Hier vereenigden zich de Hoeksche Zeeuwen met de Engelschen en men sloeg zich neder benoorden *de Nolle* bij *Brouwershaven*, eene plaats welke aan FLORIS *van Kijfhoek*, een der grootste voorstanders van JAKOBA, toebehoorde. FILIPS *van Bourgondië*, die zich in *Leiden* bevond, trok terstond aan het hoofd van vierduizend man over *Rotterdam* derwaarts en ontscheepte zijne benden in het gezigt van den vijand. Vooraf verhief hij FRANK *van Borselen*, HENDRIK *van Borselen*, Heer van *ter Veere*, JAN *van Egmond*, JAN *van Alewijn*, JAN *van Vlaanderen* en anderen tot de ridderlijke waardigheid. Maar eer zijne mannen in behoorlijke slagorde zijn geschaard, stormen de Engelschen op hen aan, wier boogschutters hen zoo geweldig begroeten, dat de 13 v. Louw-maand 1426
voorhoede aan het wankelen wordt gebragt. De Hertog laat zich onverwijld aan land zetten en roept, de banier van *Bourgondië* in de hand, met luider stem: » Wie mij lief heeft volge mij." In een oogenblik is hij te paard en stort zich met de poorters van *Dordrecht* en *Delft* op den vijand. Ten tweedenmale worden zijne benden teruggeslagen; hij zelf is van alle zijden door vijanden omringd, toen de Ridder JAN VILAIN van *Gent*, die met zijne vreesselijke bijl hem zoo dapperlijk in den veldslag van *Mons en Vimeu* had ondersteund, weder tot zijne hulp toesnelt. Alles wijkt voor dezen verschrikkelijken kampvechter; elk zijner slagen velt een Engelschman ter neder. » Doodt

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 796.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 801.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 796, 798, 799, 800—803, 811, 812.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 813.

(5) Elders wordt deze bevelhebber FALBAT, FUWATER, FITZWATER, FITZ-WALTER, en SELVATIER genoemd.

1406—1433 hen, doodt hen," roept hij degenen toe, die hem volgen; » wat mij betreft, ik zal er genoeg verslaan." Door dit voorbeeld aangemoedigd, vallen de mannen van *Bourgondië*, *Artois*, *Picardië*, *Vlaanderen*, *Braband* en *Holland* met vernieuwde woede aan en behalen na een geweldig gevecht dat tot den nacht duurt, eene bloedige overwinning. Een groot aantal Engelschen was in den strijd gesneuveld; vele waren onder het vlugten naar hunne schepen verdronken, en tweehonderd werden gevangen gemaakt. In het lot dezer laatsten deelde ook FLORIS *van Haamstede*, welke de Engelschen en Zeeuwen had aangevoerd. KOSTIJN en RAAS *van Haamstede*, JAN *van Renesse*, JAN *van Hodenpijl* en vele andere Hoeksche Edelen met hunne mannen van wapenen waren gesneuveld. Wat Lord FILWATER betreft, deze had vóór het aangaan van het gevecht verklaard, dat hij uit hoofde van eenen eed, niet in persoon tegen den Hertog van *Bourgondië* konde strijden. Hij had derhalve het opperbevel aan VAN HAAMSTEDE opgedragen, en in zijn schip den uitslag van het gevecht afgewacht. De Hertog van *Bourgondië* had de overwinning voor het bloed van vele zijner dappere Ridders en krijgers gekocht. JAKOB *van Borselen* was gesneuveld, en FRANK *van Borselen* door eenen pijl gewond (1). Langen tijd heeft men in de sterkte *Lillo* de vreesselijke bijl van VILAIN bewaard (2).

FILIPS van *Bourgondië* vertoefde eenigen tijd in *Zeeland*, regelde het inwendig bestuur des lands en bevestigde als Ruwaard en Oir, de voorregten en vrijheden der steden (3). Hij beval allen ambachtsheeren en leenmannen uit *Zeeland bewester* 30 v. Louwmaand 1426 *Schelde*, hem te *Middelburg* hulde en eed af te leggen (4). *Zierikzee* echter weigerde hem te erkennen; immers werd die stad daartoe door JAN *van Braband* verzocht en gelast, welke haar tevens berigtte, dat hij de landen van *Holland*, *Zeeland* 1 v. Lentemaand. en *Friesland* aan den Hertog van *Bourgondië* voor een bepaald getal jaren had afgestaan, dewijl hij zelf niet in staat was, die zoo wel te kunnen beschermen en regeren als de drang der omstandigheden vorderde (5). FILIPS bevond zich toen bij

---

(1) MONSTRELET, Vol. II. p. 28. *De vermeerd.* BEKA, bl. 406. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 127. *Het Goudsch. Kron.* bl. 127. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 32. *Magn. Chron. Belg.* p. 397. MEIJERUS, *Annal. Flandr.* Lib. XVI. p. 269. DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVIII. p. 239. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 829, 832, 845. V. GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 451, 452. V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 94, 95. *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 201.

(2) DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. IV. p. 180.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 816—819.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 815.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 819.

dien Vorst te *Mechelen*, en bevestigde van hieruit de handvesten en regten van onderscheidene Noord-Hollandsche en West-Friesche steden (1). Spoedig was hij weder in *Zeeland* en werd nu te *Zierikzee* als Ruwaard gehuldigd, waarbij hij de oude voorregten dier stad bekrachtigde en met vele nieuwe vermeerderde (2). Het bewind over geheel *Zeeland* werd door hem aan HENDRIK *van Borselen*, Heer van *ter Veere*, en FRANK *van Borselen* opgedragen, en den Edelen, Ridders en steden vermaand hen te gehoorzamen (3). Hij begaf zich voorts naar den *Briel* en werd er, als erfgenaam van Hertog JAN *van Beijeren*, tot Landsheer ontvangen (4). Hierop keerde hij naar *Vlaanderen* terug, om eene grootere strijdmagt tegen JAKOBA bijeen te brengen (5).

1406—1433 13 v. Lentemaand 1426 21 v. Lentemaand 26 v. Lentemaand.

De Gravin maakte zich de afwezigheid des Hertogs ten nutte, om *Haarlem* te belegeren, waar ROELAND *van Uitkerken*, een Vlaming, het bevel voerde en de bezetting, gelijk in verscheiden andere steden, uit vreemde huurbenden bestond (6). De Alkmaarders en Kennemers, welke FILIPS als Ruwaard gehuldigd hadden, verbolgen over de belastingen, die hij ter betaling zijner vreemde krijgsknechten hun had opgelegd, verklaarden zich voor JAKOBA (7). Onder aanvoering van WILLEM *van Brederode* voegden zij zich bij hare strijdmagt, welke uit poorters van *Schoonhoven*, *Gouda*, *Oudewater* en eenige Stichtsche hulpbenden was zamengesteld. Zij sloegen zich neder voor de stad, die zij eenigen tijd geleden nog eens ingesloten doch toen, op belofte van kwijtschelding aller boeten en breuken in welke zij geoordeeld waren vervallen te zijn, weder verlaten hadden. Vier weken ongeveer had het beleg geduurd, waarbij de omstreek van *Haarlem* deerlijk verwoest en menig hevige aanval door de belegerden was afgeslagen geworden, toen JAN *van Uitkerken* met zeven of achthonderd Vlamingen en de poorters uit verschillende steden aanrukte, om zijnen vader te ontzetten. Maar JAKOBA hiervan onderrigt, brak in den nacht het beleg op en bood hem in den vroegen morgen nabij *Alphen* den slag aan. Vóór den aanvang van het gevecht, verhief zij JAN *van Wassenaar*, den jongsten zoon van den gewezen Burggraaf FILIPS, JAN *van Langerak*, HENDRIK *van Kronenburg*, EVERT *van Hoogwoude*, haren bastaardbroeder, DIRK *van der Merwe*, GERRIT *van Poelgeest*

4 v. Grasm. 30 v. Grasm.

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 820, 821.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 825—829.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV bl. 833.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. 836.

(5) MONSTRELET, V. II. p. 28.

(6) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 127. MONSTRELET, V. II. p. 28.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 837—840.

1406—1433 en AREND *van Gent*, een Geldersch Edelman, tot de ridderlijke waardigheid. Woedend was de strijd. Vijfhonderd Vlamingen en vijf en tachtig Leidsche poorters met den baljuw van *Rijnland*, OTTO *van Reimerswaal*, sneuvelden. JAN *van Uitkerken* reddo zich met eenigen te naauwernood door de vlugt. Gering was het verlies aan de zijde van JAKOBA, die hare overwinning met den moord der gevangenen bezoedelde. Slechts zes of zeven aanzienlijke Amsterdammers behielden het leven door haar tot Landsvrouwe te erkennen. De Gravin, verwittigd dat de Hertog van *Bourgondië* in *Vlaanderen* een talrijk heir naar *Holland* bestemd had bijeengebragt, nam het verstandig besluit naar *Gouda* terug te keeren (1). Een wapenstilstand van zes weken werd nu tusschen den Stadhouder van *Holland*, JAKOB *van Gaasbeek*, nevens ROELAND en JAN
8 v. Bloeim. 1426 *van Uitkerken*, ALLARD *van Buren* en de stad *Haarlem*, met WILLEM *van Brederode*, de steden *Alkmaar*, *de Beverwijk*, geheel *Kennemerland* en *Kennemergevolg* bepaald, en het beleg van *Haarlem* opgebroken (2).

Spoedig daarop kwam Hertog FILIPS in *Holland*. Hij legde den Kennemers niet
24 v. Hooim. alleen eene boete op, dewijl zij in de belegering van *Haarlem* onder JAKOBA deelgenomen hadden, maar eischte ook van hen de kwijtscheldingsbrieven van gelden en breuken terug, welke hun de bevelhebbers dier stad, toen zij het eerste beleg opbraken, gegeven hadden (3). Hierover verbitterd, grepen zij, onder bevel van hunnen Baljuw WILLEM NAGEL naar de wapenen (4) Na het verwoesten van het huis *Heemskerk*, uit weerwraak over het vernielen der sloten *Brederode*, *Heemskerk* en *Assendelft* door de Haarlemmers, trokken zij roovende en verdelgende door *Holland*. *Hillegaartsberg*, *Spangen* en andere huizen van Kabeljaauwschgezinde Edelen in *Schieland* werden bemagtigd en verwoest (5). Uit *Schieland* trokken zij naar

---

(1) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 127, 128. *Goudsch. Kron.* bl. 127, 128. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 35, 36. MONSTRELET, V. II. p. 28. R. SNOIUS, *Rer. Batav.* Lib. IX. p. 139. Op den 1sten v. Bloeimaand bevond zich JAKOBA reeds in *Gouda*. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 840.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 841.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 844.

(4) WAGENAAR, D. III. bl. 472, meent, dat de Kennemers hierdoor het bestand schonden, hetgeen hem BILDERDIJK, D. IV. bl. 101, nazegt, die het evenwel beter konde en moest weten. Immers was de tijd van het bestand reeds bijna eene maand verstreken, toen zij de wapenen opvatteden.

(5) *De Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 37. BILDERDIJK heeft deze kronijk niet geraadpleegd, toen hij, D. IV. bl. 102, WAGENAAR, welke zich op haar beroept, naschreef, dat de Heeren dezer sloten op dien tijd in *Zeeland* waren.

Waterland en *West-Friesland* terug. De sloten *Nieuwburg* en *Middelburg* werden door hen overweldigd en van binnen geheel vernield. *Monnikendam* viel hun in handen, doch zij stootten het hoofd voor *Purmerende* en *Medemblik*. *Enkhuizen* werd stormenderhand ingenomen, geplunderd en een aantal poorters over de kling gejaagd (1). *Hoorn* bood dapper tegenstand. Men verhaalt, dat JAKOBA door eene daad van wreede onbarmhartigheid die stad geheel van zich vervreemd had. JAN LAMBERTSZ GRUIJF, een burgemeesters zoon van *Hoorn*, had te *Gouda* haar toevallig gezien en zich onvoorzigtig laten ontvallen, »dat het schande was, zulk eene schoone en edele vrouw zoo te behandelen en haar heen en weder te sleuren als of zij eene gemeene slet ware." Dit werd der Gravin verkeerd aangebragt en nog veel verkeerder opgenomen. De jonge man werd gevat en zonder lang toeven tot het zwaard veroordeeld. Terstond spoedde zich de vader henen, om door bidden, smeeken en het aanbieden van eenen aanzienlijken losprijs genade voor hem te verwerven. Spot en hoon bij wreedheid voegende, maakte men hem diets, dat zijn zoon slechts het schavot betreden, maar de beul, op een wenk der Gravin, hem alleen het zwaard over het hoofd zwaaijen zoude. JAKOBA echter gaf dien wenk niet en de jongeling werd onthalsd. »Nu zult gij nooit vrouw dezer landen worden," riep de verbitterde vader uit en snelde huiswaarts. De Hoornsche regering stemde eenparig in zijn gevoelen; en om zich tegen allen aanval te verdedigen, werd de stad, die nog open lag, ommuurd, waartoe LAMBERT GRUIJF de gelden leende, welke hij JAKOBA voor het behoud zijns zoons had aangeboden (2). 1406—1433

Langs den *Oudendijk* trokken de Kennemers op *Hoorn* aan en ontmoetten tusschen *Zwaagdijk* en *Oosterblokker* de Hoornsche poorters. Hevig werd hier gevochten. De Kennemers behielden de overhand en sloegen onmiddellijk het beleg voor de stad, waartoe geheel *West-Friesland* opontboden werd en ook, behalve *Medemblik*, bijeenkwam. Maar Hertog FILIPS zond onder bevel van JAN *de Villers*, Heer van *L'Isle-Adam*, hulpbenden in *Hoorn*, die straks met de burgerij op de Kennemers aanvielen en hen na een hardnekkig gevecht op de vlugt joegen. WILLEM NAGEL, hun opperbevelhebber, was met een groot aantal volks gesneuveld en vele banieren waren veroverd, welke in de groote kerk te *Hoorn* werden opgehangen (3). FILIPS zelf kwam kort daarna in de stad en liet er eene sterkte opwerpen. Van daar trok hij

(1) Zie den zoenbrief van FILIPS *van Bourgondië* bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 848.

(2) VELIUS, *Chron. v. Hoorn.* bl. 42, 43. Uitg. v. 1740.

(3) MONSTRELET V. II. p. 28. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 37. VELIUS, *Chron. v. Hoorn*, bl. 45—48.

1406—1433 door de West-Friesche en Waterlandsche steden, die hem alle zonder tegenkanting ontvingen (1). Uit weêrwraak vielen de Hoekschen, met eenige schepen nabij *Wieringen* zwervende, onverwacht op een middag in *Enkhuizen*, waar zij meer dan honderd burgers van tafel opligtten en onthoofdden; eene gruweldaad, die slechts strekte, om de verbittering tegen de aanhangers der Gravin te vermeerderen (2).

Maar ook het gedrag van FILIPS was niet berekend, om de doorzigtigen in den lande voor zich in te nemen. Niet alleen het willekeurig bezetten der hem genegen steden met vreemde benden, en het oprigten van sterkten, om die steden zoo wel in bedwang te houden als te beschermen, maar ook de wijze waarop hij de Kennemers strafte, moest hun toonen, wat zij onder het bestuur van zulk eenen magtigen Vorst te wachten hadden. Zwaar en vernederend waren de voorwaarden op welke hij zich met de Kennemers, te *Amsterdam* gedagvaard, verzoende. Naar zijn oordeel, had-
13 v. Oogstmaand 1426 den zij om het schenden van het bestand, hetwelk zij echter, gelijk aangetoond is, niet geschonden hadden, lijf en goed verbeurd, doch uit *loutere gunst en goedertierenheid* verklaarde hij slechts hunne handvesten en vrijheden verbeurd. Zij zouden voortaan aan alle grafelijke tollen onderworpen zijn, en werden geoordeeld de aanspraak op zekere gelden door hen voorgeschoten, ten behoeve van de grafelijkheid verloren te hebben. Zij mogten van nu aan geene dagvaarten houden, noch eenige andere wapenen voeren dan eenvoudige broodmessen zonder punten. *Alkmaar* moest poorten, muren en vestingen slechten, zijne stedelijke regten verliezen en een open dorp worden, daarenboven de omliggende verwoeste sloten herstellen en acht duizend kroonen opbrengen. Eene boete van honderd vijftien duizend driehonderd kroonen, binnen zes maanden te betalen, werd den Kennemers en hunnen overigen medehelpers opgelegd; daarbij werden zij nog tot eene altijddurende belasting van vier grooten 's jaars voor elke haardstede verwezen; eene straf van welke men onder de vorige Graven geen voorbeeld aantreft. Behalve eenige andere drukkende voorwaarden, moesten tien personen aan de keur des Hertogs worden overgelaten, om » zijnen wil meê te doen.'' (3) Op gelijke voorwaarden als de Kennemers werden acht dagen later de West-Friezen, die hen

---

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 37. VELIUS, *Chron. v. Hoorn.* bl. 48.

(2) VELIUS, *Chron. v. Hoorn.* bl. 50.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 847—851. BILDERDIJK zegt, D. IV. bl. 102, dat de Hertog zich met deze voorwaarden *vergenoegde!* Zij waren welligt in 's dichters oog een blijk van » 's Vorsten goed en beminnelijk karakter" bl. 103. Nu FILIPS had ook van zich zelven in dien zoenbrief getuigd: « Want wi altoes guedertier, ende ghenadigh syn willen, ende ymmer die ontfermhertigheit laten gaen voor die herdicheit." Hoe heeft toch die snoode WAGENAAR, D. III, bl. 478, 479, aan die hertogelijke *ontfermhertigheit* bij mogelijkheid kunnen twijfelen? Verdient hij alzoo niet ten volle de even minzame als kiesche berisping van BILDERDIJK, D. IV. bl. 104?

ondersteund hadden, met FILIPS verzoend; den Waterlanders echter werd slechts eene geldboete opgelegd (1). Voorts beval FILIPS, alle ballingen of voortvlugtigen op te sporen, in hechtenis te nemen of te dooden, en hunne goederen aan te slaan en te verkoopen (2). Daarentegen schonk de Hertog aan de stad *Haarlem* eene geldsom, benevens nieuwe voorregten en vrijheden tot vergoeding van de nadeelen, welke zij door het beleg geleden had (3). JAN *van Uitkerken* ontving het bestuur over de stad en het land van *Woerden* (4). Een gedeelte van het haardstedegeld den Kennemers opgelegd, werd aan den Heer van *Egmond*, het overige aan ROELAND *van Uitkerken* zoo voor zich als voor zijne nakomelingen, weggeschonken (5). Tot betaling van de vijftien honderd vreemde knechten onder ISLE-ADAM, voor zes maanden in dienst genomen, eischte Hertog FILIPS van de steden, welke zijne zijde hielden, eene bede van dertig duizend schilden of tweeëntwintig duizend vijfhonderd gulden (6). 1406—1433

JAKOBA zag nu haar gezag tot de drie steden *Gouda*, *Schoonhoven* en *Oudewater* bepaald. Hertog FILIPS had, om meester van de Goudsche sluis en doorvaart te worden, reeds vroeger met zekeren FLORIS *van Boschuzen* eene overeenkomst getroffen tot het opwerpen van twee blokhuizen bij *Gouda*, elk voor driehonderd man bestemd (7). Thans sloot hij een hulpverbond met den Hertog van *Gelre* tegen de Gravin en hare drie getrouwe steden, de stad *Utrecht* en allen, die hare belangen verdedigden (8). Zelfs werd het handelsverkeer met *Utrecht* gestremd en gestreng bevel gegeven, geene mond- of krijgsbehoeften uit *Holland* in het *Sticht* te voeren (9). Vóór dat echter Hertog FILIPS met ernst aan het bemagtigen van *Gouda* en de twee andere steden begon te denken, achtte hij het raadzaam, zich van de stad *Zevenbergen* te verzekeren. Zij lag op Brabandsch grondgebied en werd als eene grensvesting van *Holland* 26 v. Herfstmaand. 1426

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 856—859. *Grootebroek* moest 20,000, *Wognum* 2000, *Hoogwoud* 4800, *Spanbroek* 4000, *Abbekerk* 2560, *Sijbecarspel* 1440, *Purmerend* 580, *Purmerland* 1032, *Landsmeer* 812, *Randorp* 973, *Sunderdorp* 642, *Broek* 612, *Suiderwoude* 630 en *Schellingwoude* 322 kroonen opbrengen.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 852, 855, 860.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 852, 854.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 851.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 853, 856.

(6) VELIUS, *Chron. v. Hoorn*, bl. 48, 49.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 846.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 862.

(9) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 865, 867.

1406—1433 beschouwd wier heer, GERRIT *van Strijen*, onder de aanzienlijkste voorstanders van
11 v. JAKOBA behoorde. Na eene belegering van veertien weken gaf zij zich over en hul-
Grasm. digde FILIPS. De Heer van *Zevenbergen* werd met zijne Edelen naar *Rijssel* in hech-
1427 teni gevoerd, en eerst tien jaren later geslaakt (1).

Nu zou het ongetwijfeld *Gouda* gegolden hebben, indien niet de bewegingen der JAKOBA'sgezinden in *Holland*, 's Hertogs krijgsmagt elders geroepen hadden. De Hoeksche ballingen en voortvlugtigen maakten in *Delftland* en *Rijnland* de wegen onveilig (2). De Alkmaarders en Kennemers bleven traag in het voldoen der boete en FILIPS dreigde, hen door den Prins van *Oranje* en L'ISLE-ADAM met krijgsvolk te vuur en te zwaard daartoe te dwingen (3). Tot bestrijding van twee maanden bezoldiging van dit krijgsvolk, eischte hij op nieuw van de goede steden eene aanzienlijke bede, tot welke *Haarlem* vier duizend zes honderd twee en twintig schilden; *Delft* en *Leiden* ieder drie duizend, drie honderd en vijf; *Amsterdam* twee duizend acht honderd drie en dertig; *Rotterdam* achthonderd drie en dertig, en de overige plaatsen naar evenredigheid moesten bijdragen. Dit verwekte gemor vooral onder de landlieden. *Schellinkhout* en eenige dorpen van *Delfland* weigerden het opbrengen dezer bede, en werden sedert hierom met eene zware geldboete gestraft (4). De Maaslandsche boeren vermoordden bij een oproer den Schout van *Delft*, JAN *van Egmond*, met vijf zijner dienaren voor het raadhuis dier stad. Twaalf dezer moordenaars werden onthalsd en hunne hoofden op de poorten ten toon gesteld (5). Zulk een staat van zaken maakt het duidelijk, waarom FILIPS het bestand of den wapenstilstand tusschen *Dordrecht* en *Gorkum* aan de eene zijde, en *Gouda*, *Schoonhoven* en *Oudewater* met hunne bondgenooten aan de andere zijde verlengde (6), en zelfs de veiligheid dezer laatsten waarborgde (7); waarom hij den Edelen, Ridders en Steden van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, die hem gehuldigd hadden, beloofde de landen niet te zullen vervreemden of zich met JAKOBA te verzoenen, ten ware zij zelve in die verzoening
11 v. Bloeim. begrepen zouden worden (8).

(1) MONSTRELET, Vol. II. p. 29. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 129. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 34. V. GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 553. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 883—885.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 877.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 875.

(4) WAGENAAR, D. III, bl. 480.

(5) *Goudsch. Kron.* bl. 128. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 38.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 883.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 886.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 889.

Inmiddels was JAN *van Braband* overleden (1). Thans meer dan ooit, werd het 1406—1433
den Hertog van *Gloucester* ernst, JAKOBA krachtdadig in *Holland* te ondersteunen.
Hij bragt in *Engeland* een leger bijeen en bewoog den Graaf van *Salisbury*, den
persoonlijken vijand van FILIPS *van Bourgondië*, en andere Engelsche Grooten, om in
den togt deel te nemen (2). De Koning van *Engeland* verzekerde hem eenen aan- 9 v. Hooim.
zienlijken onderstand in geld, opdat hij daarmede zijne gemalin, de Hertogin van 1427
Gloucester, in het bezit harer landen herstellen zou (3). Doch de Hertog van
Bedford, wien de vriendschap van FILIPS niet onverschillig was, verijdelde het plan
van GLOUCESTER. In naam van den jongen HENDRIK VI, werd een bevel uitgevaardigd, waarbij die Vorst den Hertog van *Bourgondië* in zijne bescherming nam en verbood, diens onderdanen of landen eenig leed te berokkenen (4).

JAKOBA bevond zich ondertusschen in den hagchelijksten toestand, maar verloor den moed niet. WILLEM *van Brederode*, welke met eene vloot in de *Zuiderzee* kruiste, had *Texel* en *Wieringen* tot hare belangen overgehaald. Nabij dit laatste eiland geraakte hij in een hevig gevecht met de gewapende vaartuigen, door de West-Friesche steden met *Haarlem* en *Amsterdam* tegen hem uitgerust, doch werd geslagen en met een groot gedeelte zijns volks gevangen naar *Enkhuizen* gevoerd. Vier en tachtig van hen werden hier uit weerwraak onthoofd; BREDERODE zelf had slechts aan zijne hooge
geboorte zijn lijfsbehoud te danken (5). De Wieringers werden door FILIPS *van Bour-* 11 v.
gondië op dezelfde wijze als vroeger de Kennemers gestraft, doch weldra weder in Wijnm.
hunne oude regten hersteld (6). De Grootebroekers, welke zich ten behoeve des Hertogs in den zeeslag dapper gekweten hadden, ontvingen afslag van de boete, welke hun om de onderneming tegen *Hoorn* was opgelegd (7). FILIPS zou nu ongetwijfeld JAKOBA in *Gouda* belegerd hebben, doch de zaken van *Bourgondië* en *Frankrijk* riepen hem elders; hij liet echter eene krijgsmagt achter, onder bevelen van ISLE-ADAM en LIONEL *de Bournonville* (8).

---

(1) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 129. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 38. MONSTRELET, V. II. p. 33. MEIJERUS, *Annal. Flandr.* Lib. XVI. p. 270 vers.

(2) MONSTRELET, Vol. II. p. 29.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 894.

(4) MONSTRELET, V. II. p. 29. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. IV. p. 120.

(5) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 39. J. A LEYDIS, *de Orig et Reb. Gest. D. D. de Bred.* c. XLIV. p. 640. MEIJERUS, *Annal. Flandr.* Lib. XVI. p. 271.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 902.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 911.

(8) MONSTRELET V. II. p. 35. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. IV. p. 121.

1406—1433 Niet werkeloos sleet JAKOBA den winter in *Gouda*. De burgers ondersteunden haar zoo te water als te land, hielden de streken langs *de Maas* in beweging en strooptten tot in de landen van *Putten* en *Voorne*, alwaar zij het bovenal op *den Briel* en *Geervliet* gemunt hadden, en niet dan met veel moeite afgeweerd werden (1). Doch reeds vroeg in het volgende jaar was FILIPS weder in *Holland* (2). Het jaargetijde verhinderde echter het inschepen zijner benden te *Sluis* in *Vlaanderen*, om het beleg van *Gouda* te ondernemen (3). Intusschen werd de hoop, welke JAKOBA tot nu toe op GLOUCESTER gesteld had, geheel vernietigd. Het geestelijk geregtshof van *Rome* had eindelijk uitspraak over haar huwelijk met JAN *van Braband* gedaan, dit voor wettig erkend en hare echtverbindtenis met GLOUCESTER voor ongeoorloofd, onwettig en van geener waarde verklaard (4). Zij verzocht den regters zelven herziening van dit vonnis (5). Maar GLOUCESTER onderwierp zich er aan, liet JAKOBA aan haar lot over en huwde zijne bijzit ELEONORA COBHAM (6). Dit baarde in *Frankrijk*, maar bovenal in *Engeland* veel opzien en misnoegen (7). Eenige vrouwen te *Londen* met zekere Miss STOKES aan het hoofd, stoven het Parlement binnen, waar GLOUCESTER met de Aartsbisschoppen en andere Lords vergaderd was, en verweten hem scherpelijk bij geschrifte, dat hij zijne gemalin JAKOBA niet uit den nood redde, en in het openbaar met een overspelig wijf leefde, strijdig tegen de wetten van God en die des huwelijks (8). Verscheidene jaren later werd ELEONORA COBHAM, die zich ook den haat der Grooten had op den hals gehaald, van eenen aanslag door toovermiddelen op het leven van HENDRIK VI beschuldigd, en tot openbare boetedoening nevens eeuwige gevangenschap veroordeeld. De Hertog zelf werd in veertien honderd zeven en veertig

9 v. Louwmaand. 1428

(1) V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 95.

(2) Zie de brieven bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 909.

(3) MEIJERUS, *Annal. Flandr.* Lib. XVI. p. 271.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 910. Het aldaar opgenomen gedenkstuk ruimt allen twijfel van WAGENAAR, D. III. bl. 480, over den tijd, wanneer deze uitspraak eigenlijk geschiedt is, uit den weg; en toont de verwarring in de tijdorde der gebeurtenissen aan, welke deze geschiedschrijver, D. III. bl. 481, naar aanleiding van MONSTRELET V. II. p. 32—35, begaat en waarin hij door BILDERDIJK en zijne overige naschrijvers getrouwlijk gevolgd wordt. Ook HUME, DE BARANTE en DEWEZ vervallen in denzelfden tijdrekenkundigen misslag.

(5) V. MIERIS *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 917.

(6) MONSTRELET, V. II. p. 32. Dit moet echter niet in de eerste helft von 1428 geschied zijn, dewijl JAKOBA in een brief des Konings van *Engeland* van den 11 v. Bloeimaand dezes jaars nog Hertogin van *Gloucester* genoemd wordt. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 912.

(7) MONSTRELET, Vol. II. p. 32.

(8) SOUTHEY, *Joan of Arc.* V. I. p. 225, aangehaald door TYDEMAN, op BILDERDIJK, D. IV. bl. 106.

door zijne magtige vijanden van hoog verraad betigt, in den kerker geworpen en spoedig van kant geholpen (1). 1406—1433

JAKOBA door GLOUCESTER en de meeste Hollandsche Edelen en steden verlaten, besloot geene belegering in *Gouda* af te wachten, maar met FILIPS wiens benden naderden, zich te verzoenen (2). De onderhandelingen werden te *Brugge* geopend en in *Delft* voortgezet (3). Een wapenstilstand voor den tijd van drie weken gesloten, werd spoedig door een eindverdrag gevolgd (4). De hoofdpunten waren: 1°. 29 v. Zomermaand. 1428
JAKOBA moest in het vonnis door het Hof van *Rome* ter zake van haar huwelijk gewezen, berusten. 2°. FILIPS zou haar voor Gravin van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland;* en zij hem voor *Ruwaard* en *Oir*, of erfgenaam dier gewesten erkennen: beiden zouden in die hoedanigheid op nieuw door de Edelen en steden gehuldigd worden. FILIPS zou het bewind over deze graafschappen voeren, tot dat JAKOBA met toestemming van hem, hare moeder en van de drie Staten harer landen (de Geestelijkheid, de Edelen en de Steden) weer hertrouwd zou zijn; indien zij zich tegen dit punt vergreep, moest zij ten behoeve van FILIPS, de onderdanen van alle gehoorzaamheid jegens haar ontslaan. 3°. Het bestuur over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* zou aan negen Raden worden toevertrouwd; JAKOBA er drie benoemen, FILIPS de zes overige, drie uit de gemelde en drie uit zijne andere landen. FILIPS bleef daardoor, om dit in het voorbijgaan op te merken, niet alleen meester in den Raad, maar drong ook vreemdelingen in 's landsregering, strijdig met de oude voorregten en handvesten. 4°. De beden zouden voortaan voor twee derden ter aflossing van oude schulden gebezigd, een derde tusschen FILIPS en JAKOBA verdeeld worden; de andere inkomsten daarentegen, na aftrek van de wedden der ambtenaren en onkosten, aan haar uitgekeerd worden. 5°. Van haar moesten de leenen der graaflijkheid verheven worden, doch de leenmannen zouden gehouden zijn ook Hertog FILIPS trouw te zweren. 6°. Over de nalatenschap van JAN *van Beijeren*, op welke FILIPS en JAKOBA beide meenden regt te hebben, zou door goede mannen uitspraak gedaan worden. 7°. De wederzijdsche ballingen zouden hersteld, de gevangenen geslaakt en de gepleegde vijandelijkheden, weinige uitgezonderd, vereffend gerekend worden; maar die aan den dood van JAN *van Beijeren* schuldig mogten bevonden worden, waren van allen zoen uitgesloten. 8°. De Hertog

(1) HUME, *Hist. of Engl.* ch. XX. p. 223.

(2) MONSTRELET, V. II. p. 37. MEIJERUS verhaalt, *Annal Flandr. Lib.* XVI. p. 271, dat JAKOBA werkelijk in *Gouda* belegerd werd, doch hiervan zwijgen al onze kronijkschrijvers.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 914.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. blz. 914, 917.

1406–1433 van *Gelre* en ook des begerende, de Bisschop van *Utrecht* werden in dien vrede begrepen. 9°. Eindelijk zou de veete tusschen de beide aanhangen verzoend zijn, en
3 v. Hooim. 1428 alle verwijt daarover, ook het noemen van Hoeksch en Kabeljaauwsch voorbeeldig gestraft worden. — Dit belangrijk verdrag werd te *Delft* gesloten en bezegeld (1). Later werden te *Valenciennes* op dezen zoen eenige nadere bepalingen gemaakt, waarbij onder anderen de inkomsten van JAKOBA, thans niet genoegzaam om haren staat te onderhouden, verbeterd werden (2).

Aanstonds na het sluiten des verdrags, droeg JAKOBA het hoog bewind harer landen over aan Hertog FILIPS, om die als » een goedt Ruwaerd ende Gouverneur" te regeren, met magt om alle ambtenaren en regters binnen en buiten de steden te zetten en te ontzetten, behoudende zij alleen aan zich het regt van benoeming tot de kerkelijke beneficiën, kosterijen, scholasterijen, bodenambachten en dergelijke, die binnen een half jaar zouden openvallen (3). Ten gevolge van dien trok FILIPS met haar door *Holland* en *Zeeland* rond, en werd door de Edelen en steden als Ruwaard en erfgenaam gehuldigd (4). De regeringsraad werd, doch slechts tot s'Hertogs wederzeggen
13 v. Oogstmaand. toe, aangesteld. De drie leden door JAKOBA benoemd waren de Ridders JAN, Burggraaf van *Montfoort*, JAN *van Viane*, Heer te *Noordeloos* en GERRIT *van Zijl*; de zes andere door FILIPS gekozen, waren JAKOB, Heer te *Gaasbeek*, HENDRIK *van Borselen*, Heer van *Veere*, WILLEM *van Egmond* en de vreemdelingen ROELAND *van Uitkerken*, KOLAART *van Komene* en BAUDIJN *van Zwieten*. Hun werd opgedragen, op alle voorkomende zaken te letten, verschillende ambtenaren in naam des Hertogs af- en aan te stellen, hunne rekeningen te hooren, in alle stukken regt en bescheid te doen en het kwaad naar behooren te straffen. Zaken betreffende 'sHertogen en der landen erfachtigheid, de renten en inkomsten van JAKOBA, het geven en bevestigen van voorregten, het verleenen van geestelijke giften en zulke ambten, in welke geen ontvang van gelden plaats had, behoorden niet tot hun beheer (5). FILIPS veranderde buitentijds de regeringsleden der JAKOBA's gezinde steden onder verklaring evenwel, dat dit niet tot verkorting der stedelijke voorregten zou strekken (6). Hij stelde FRANK

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 917.

(2) Zie het verdrag van den 24 v. Louwmaand 1429 bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 942.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 922.

(4) VELDENAER; *Chron. v. Holl.* bl. 130, 131. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 40. *Goudsch. Kron.* bl. 129. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 923.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 932.

(6) WAGENAAR, D. III. bl. 491.

FILIPS VAN BOURGONDIË.

J. F. C. Rechleben sculps.

van Borselen, Heer van *St. Maartensdijk*, tot zijnen stadhouder over *Holland*, 1406—
Zeeland en *Friesland* aan (1). Door weldaden trachtte hij de steden te winnen en 1433
de inwendige rust te bevorderen. *Gouda* en *Middelburg* werden in hunne oude voorregten bevestigd, en *Haarlem*, *Leiden* en *Alkmaar* van de betaling der oorlogslasten ontheven (2). Tevens bewerkte hij, dat HENDRIK VI den Hollanders en Zeeuwen vrijen handel in zijne staten vergunde (3); en verbood ter bevordering der binnenlandsche nijverheid, den invoer van Engelsche lakens, of wollen garens (4). Na het sluiten van een bestand met den Bisschop van *Utrecht*, dankte hij de vreemde benden af en vertrok naar *Vlaanderen* (5).

JAKOBA bragt nu drie of vier jaren in rust en stilte door, terwijl de Fransche zaken den Hertog van *Bourgondië* elders bezig hielden. Onder zijne goedkeuring en bevestiging, deelde zij als Gravin onderscheidene gunstbewijzen uit (6). Zij bevestigde zelfs eenige giftbrieven door hem verleend (7); en gaf te zamen met hem voorregten en handvesten uit (8). Meestentijds hield zij haar verblijf in den *Haag*, doch bezocht ook dikwerf andere steden, bovenal het aan haar gehechte *Goes* in *Zuid-Beveland*, en woonde nu en dan de ridder- en volks-spelen bij, in welke zij vaak hare behendigheid toonde. Zoo nam zij eens met eenige aanzienlijke Heeren deel aan een volksfeest binnen *Goes*, waarbij met den kruisboog naar den papegaai geschoten werd. Zij schoot den vogel af, werd door de juichende menigte tot Koningin van het feest uitgeroepen en ontving met zigtbaar welbehagen, de kleine geschenken, die haar als zoodanig door de vrouwen uit de omstreek gebragt werden, welke zij daarvoor vrijheid van de vlastienden in eenige deelen van *Zuid-Beveland* voor altijd verleende (9). Hare

---

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII, c. 40.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 925, 926, 929, 935.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 915.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 923.

(5) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 131. MONSTRELET, V. II. p. 37 vers.

(6) Zie verscheidene gunstbrieven door haar gegeven bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 924—1006.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. 960, 976, 981.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 976.

(9) REYGERSBERGEN, *Chron. v. Zeel.* D. II. bl. 201, 202. Dit eenvoudig schuldeloos tafereel, „zoo berekend om het hart liefelijk te treffen en dus voor JAKOBA in te nemen," wordt haar door BILDERDIJK, D. IV. bl. 114, even dom als hatelijk, tot een verwijt geduid. Verg. SIEGENBEEK, *de eer van* JAKOBA *van Beijeren verdedigd*, bl. 165, 166. Het schieten naar den papegaai was eene der geliefkoosdste uitspanningen zoowel bij adellijken als onadellijken. Onze vroegere Vorsten onder anderen WILLEM V, namen dikwijls deel in dergelijke volksspelen. Zie SCHOTEL, *Iets over het slot Teilingen*, in V. KAMPEN'S, *Holl. Mag.* D. I. St. III. bl. 326.

1406–1433 inkomsten waren intusschen niet toereikend ter bestrijding harer uitgaven (1). Eens dat hare moeder haar eenige schoone paarden en kostbare juweelen zond, was zij niet in staat degenen, welke deze geschenken overbragten, te beloonen. In deze verlegenheid, wendde zij zich tot FRANK *van Borselen*, die Stadhouder van *Holland* en *Zeeland*, maar ook tevens een der leden van dien Raad was, welke haar door FILIPS was toegevoegd. Onderscheidene harer gunstbrieven waren door hem medegeteekend en bezegeld (2). Hij had derhalve dikwerf gelegenheid met de Vorstin om te gaan, haar met die deelnemende belangstelling, welke gevallen grootheid verwekt, gade te slaan, en haar welligt reeds menige som opgeschoten (3). Hoe dit zij, thans ondersteunde hij haar op de verpligtendste wijze met geld, terwijl de Hoeksche Grooten zich harer niet meer bekommerden (4). Dankbaarheid bij de Gravin, en medelijden met haar ongeluk bij VAN BORSELEN, bragten wederzijds eene genegenheid voort, die spoedig haren waren aard openbaarde (5). Men verhaalt, dat FRANK op zijn lusthuis te *St. Maartensdijk*, JAKOBA op een prachtig banket onthalende, de zaal met wilgen takken had getooid, die telkens door eene D aan elkander waren gehecht. Zij vraagt hem, wat die versiering van *wilgen* en D toch beteekent? Bedeesd en aarzelend antwoordt
1432 hij eindelijk: »wat anders dan het gevoel van mijn hart: *Dyn willige Dienaar.*" Het gevolg dezer verklaring was eene echtverbindtenis, welke in het geheim voltrokken werd (6).

Natuurlijk kon dit huwelijk niet lang geheim blijven. FILIPS er van verwittigd, kwam tegen het laatste gedeelte van veertienhonderd twee en dertig met zeshonderd

---

(1) WAGENAAR, D. III, bl. 510. Wat op die plaats verder daarvan verhaald en door BILDERDIJK, D. IV. bl. 115, zwart gekleurd naverteld wordt, is wel niet onwaarschijnlijk, maar berust op geene geschiedkundige berigten.

(2) VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 98.

(3) VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 99. BILDERDIJK, D. IV. bl, 115.

(4) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII, c. 48. bl. 276.

(5) BILDERDIJK, D. IV. bl. 115, 116. Hij schetst hier den oorsprong en voortgang der liefde tusschen JAKOBA en VAN BORSELEN, waarop het: *si non é vero, é ben trovato* toepasselijk is.

(6) V. GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 458. Verg. hierbij het romantisch verhaal van BILDERDIJK, D. IV. bl. 116, in hetwelk hij JAKOBA de rol eener Fransche coquette laat spelen. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 131, en MEIJERUS, *Lib.* XVI. p. 288, welke WAGENAAR, D. III. bl. 511, volgt, stellen het geheime huwelijk tusschen FRANK en JAKOBA in 1433. Door de *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 48, en MONSTRELET, V. II. p. 87, wordt dit huwelijk, naar het schijnt, tot een jaar vroeger terug gebragt. Zie VAN WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 99.

mannen van wapenen in *Holland* (1). Op zijn bevel werd FRANK *van Borselen* in 1406—1433
's Hage opgeligt en met den uitersten spoed over *Delft* en *Rotterdam* naar het slot *Rupelmonde* in *Vlaanderen* gevoerd (2). Op het gerucht, dat de Ridder zijne daad met den hals zou boeten, verzuimde JAKOBA geen oogenblik, om door middel van Graaf FREDERIK *van Meurs*, over zijn behoud met FILIPS te onderhandelen (3). Overeenkomstig het verdrag van veertienhonderd acht en twintig, waren door dit huwelijk de onderzaten van hunne trouw en gehoorzaamheid aan de Gravin ontslagen (4). FILIPS eischte en verkreeg thans van haar, om VAN BORSELEN te redden, geheelen afstand van alle regt op *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, gelijk ook van den grafelijken titel. Zij behield daarentegen voor zich en hare nakomelingen in leen en manschap de landen van *Oost-* en *Westvoorne* met den *Briel*, *Zuid-Beveland* met *Goes*, *Tholen* benevens eenige heerlijkheden, goederen, renten en tollen in *Holland*; en na den dood harer moeder, *Texel*, *Wieringen*, *Teilingen*, *Noordwijk* en *Beverwijk*. Zij moest den titel voeren van: JAKOBA *van Holland*, Hertogin in *Beijeren*, Gravin van *Oostervant*. Uit dit graafschap *Oostervant* zou zij jaarlijks vijfhonderd schilden genieten; ook werd haar het jagtregt in al de eigendommen des Hertogs vergund. Indien zij kinderloos vóór FILIPS overleed, zouden al hare bezittingen tot dien Vorst wederkeeren; stierf de Hertog vóór haar zonder wettige kinderen achter te laten, 12 v. Grasm. 1433
dan zouden de graafschappen tot haar en hare nakomelingen terugkomen (5). FRANK *van Borselen* werd nu ontslagen (6). Zijn huwelijk met JAKOBA was, althans in schijn, FILIPS tegen de borst. Immers, slechts in algemeene bewoordingen veroorloofde die Vorst haar naar goeddunken te huwen, mits in overeenstemming met twee zijner Raadsheeren door hem genoemd, en onder beding, dat de man, wien zij hare hand 9 v. Winterm.
schonk, hem aangenaam zoude zijn (7). De beide Raadsheeren gaven daarop hunne toestemming tot een huwelijk met den « edelen en mogenden Ridder FRANK *van Borselen*, Heer van *Zuilen*, *St. Maartensdijk* en *Kortgene*, en met niemand anders" (8). Het 27 v. Louwmaand. 1434

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 49. MONSTRELET, V. II. p. 86, 87. VAN WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 99. De laatste bekende brief door JAKOBA als Gravin uitgevaardigd, is van den 28 v. Wijnmaand 1432. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1006.

(2) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 131. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 49. FRANKS gevangenneming had waarschijnlijk tusschen Slagtmaand 1432 en Lentemaand 1433 plaats. V. WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 100.

(3) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 131. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 49.

(4) Zie hiervoor, bl. 517.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1012.

(6) V. WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 101 (k). Hij was dit reeds op den 19den van Wijnmaand 1433.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1028.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1029.

1406—1433 blijkt niet; dat MARGARETHA *van Bourgondië* dit ingewilligd heeft; zelfs zou men bijna het tegendeel vooronderstellen (1). Eerlang werd het huwelijk openlijk in de Kerk te *St. Maartensdijk* op het eiland *Tholen* voltrokken (2). Ingevolge de huwelijksvoorwaarden, den eersten van Lentemaand gesloten, stond JAKOBA aan FRANK *van Borselen* de heerlijkheid *Oost-* en *Westvoorne* met de steden *den Briel* en *Goe-*
1 v. Oogst-maand. 1434 *dereede* benevens de heerlijkheid *Borselen bewester Vijfrode* in lijftogt af, hetgeen later door Hertog FILIPS bekrachtigd werd (3). Om de ongelijkheid van dit huwelijk zoo veel mogelijk te vereffenen, verhief de Hertog FRANK *van Borselen* levenslang tot Graaf van *Oostervant*, een titel, welken de oudste zonen uit het huis van *Henegouwen* gevoerd hadden, en die hem met de Prinsen van den bloede gelijk stelde (4). Hij vereerde hem later ook nog met de Ridderorde van het Gulden Vlies, welke hij bij gelegenheid van zijn eigen huwelijk met ISABELLA *van Portugal* in veertienhonderd dertig had ingesteld (5). Daarentegen werd het stadhouderschap over *Holland* en *Zeeland* aan FRANK ontnomen en den Ridder HUGO *van Lannoi* opgedragen (6). FILIPS schonk aan JAKOBA de stad *Leerdam*, het land *van der Leede*, *Schoonrewoerd*, *Nieburg* nevens onderscheidene dorpen in het tegenwoordig *Noord-Holland*, die zij naderhand voor de reeds gemelde heerlijkheid *Borselen*, het land en ambacht van *'s Gravenzande*, van *Maasland* en *Vlaardingen* verwisselde (7). Tevens begiftigde hij haar met het opperhoutvesterschap der wildernissen in *Holland*, welk ambt, omtrent een jaar later, aan FRANK *van Borselen* werd overgedaan (8). Haar ijverige voorstander, FLORIS *van Kijfhoek*, deelde in de gunst des Hertogs en werd tot houtvester van het Haagsche bosch aangesteld (9). — FILIPS *van Bourgondië* had nu het doel zijner onvermoeide

---

(1) BILDERDIJK, D. IV. bl. 119, 120.

(2) REYGERSBERGEN, *Chron. v. Zeel.* D. II. bl. 202. V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 101 (k).

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1039, 1048—1066.

(4) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 131. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 49. V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 101.

(5) P. HEUTERUS, *Rer. Burgund.* L. IV. p. 88. REYGERSBERGEN, *Chron. v. Zeel.* D. II. bl. 202. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. V. p. 22. Verg. T. IV. p. 211.

(6) V. GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 100. Verg. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1070.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1041, 1049. BILDERDIJK, D. IV. bl. 124, heeft deze zaak weder geheel onjuist medegedeeld.

(8) WAGENAAR, D. III. bl. 514. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1057.

(9) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1037, 1057, 1068.

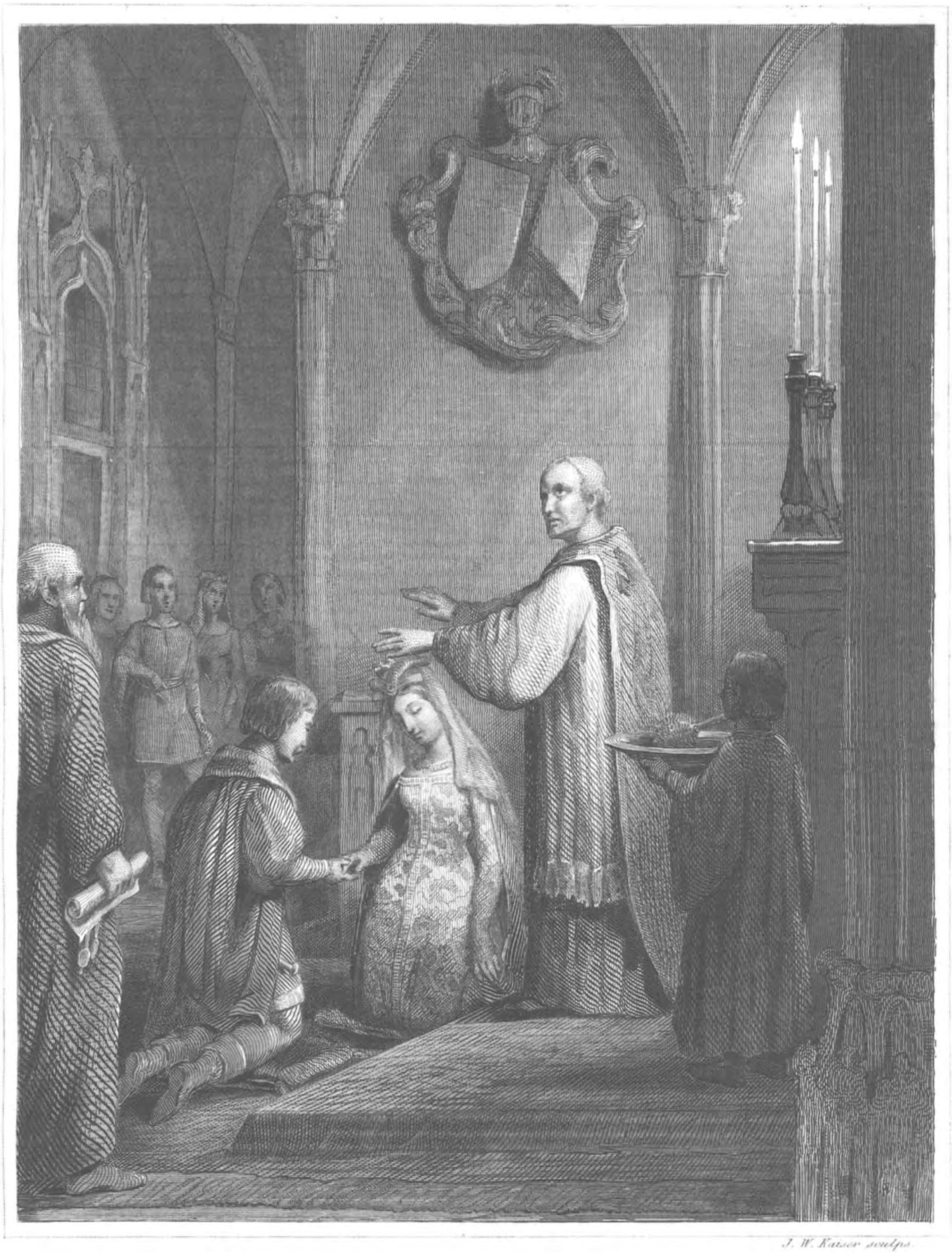

J. W. Kaiser sculps.

HUWELIJKSVEREENIGING VAN FRANK VAN BORSELEN MET

JAKOBA VAN BEIJEREN.

pogingen bereikt. Verzeld door JAKOBA, trok hij onmiddellijk na haren afstand, door 1406—1433
Henegouwen, *Holland* en *Zeeland* en werd alom door de Edelen en steden als wettigen Landsheer gehuldigd (1). Met spijt zag MARGARETHA *van Bourgondië* hare dochter van al hare heerschappij beroofd. De aanslag van EGIDIUS POSTEL, een *Henegouwer* en aan haar Hof opgevoed, om Hertog FILIPS op de jagt verraderlijk dood te schieten, wordt aan hare wraakzucht toegeschreven (2).

JAKOBA, gelukkig in het bezit van haren beminden VAN BORSELEN, hield haar hoofdverblijf op het riddersIot *Teilingen*, niet verre van het dorp *Sassen* of *Sassenheim* nabij *Leiden*. Dikwerf bezocht zij ook het huis *te Zand*, *Reimerswaal*, *St. Maartensdijk*, *Oost-Voorne*, *den Briel*, *Maasland* en andere plaatsen. Zij had eene aanzienlijke en talrijke hofhouding en leefde op eenen voet, harer voormalige grootheid niet onwaardig. Bovenal beminde zij het buitenleven, en onder hare meest geliefde uitspanningen behoorde het naar den vogel schieten en de jagt (3). Niet lang 9 v. Wijnmaand. 1436
smaakte zij de genoegens der reinste huwelijksliefde. Hare wederwaardigheden, rampen, vermoeijenissen en kwellingen naar geest en ligchaam, hadden hare gezondheid ondermijnd. Zij viel in eene tering, welke op het huis *Teilingen* een einde aan haar wisselvallig leven maakte in den bloeijenden leeftijd van ruim vijf en dertig jaren. Met statige praal werd zij in de Hofkapel te *'s Hage* in het graf van haren grootvader Hertog ALBRECHT bijgezet (4). Hier rigtte men te harer eere een standbeeld op; en

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 49. VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 132. Men vergelijke de uiteenloopende gevoelens over het gedrag van FILIPS met betrekking tot JAKOBA, WAGENAAR, D. III, bl. 511 enz, BILDERDIJK, D. IV. bl. 117—121, wiens onkiesche taal bl. 120, geene wederlegging verdient; en SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verd.* bl. 167—170, met wiens gevoelen wij ons gaarne vereenigen, »dat wij in de geheele handelwijze van FILIPS, bij deze gelegenheid, duidelijk den schranderen en listigen staatsman ontdekken, die, terwijl hij zijne heerschzuchtige oogmerken volkomen bereikt zag, zich tevens den lof van gematigdheid en zachtmoedigheid wist te verwerven." bl. 167.

(2) PONTUS HEUTERUS, *Rer. Burgund.* Lib. IV. p. 89. Ed. Lovani 1651. BILDERDIJK, D. IV. bl. 121, 122. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs. de Bourg.* T. V. p. 22.

(3) V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 103. G. D. J. SCHOTEL, *Iets over het slot Teilingen*, in VAN KAMPEN's *Hollandsch Magazijn*, D. I. St. III. bl. 291, 299—302. Aan het belagchelijk sprookje van JAKOBA's zonderlinge liefhebberij, om aarden kannetjes te maken, die te ledigen en dan speelsgewijze over haar hoofd in de vijvers te werpen, om daardoor hare droefheid te verzetten, wordt evenwel door BILDERDIJK nog geloof gehecht. Hij leidt er zelfs uit af, dat JAKOBA »aan den drank verviel!!!" D. IV. bl. 123. Verg. VAN WIJN, op WAGENAAR, t. a. p. en SCHOTEL t. a. p. bl. 305—315.

(4) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 132. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 49. *Magn.*

1406—1433 acht en twintig jaren daarna werd zekere DIRK *van Duivenvoorde*, welke dit gedenkteeken van achting en liefde met onbetamelijke woorden bespotte, te regt bij vonnis van het Hof van *Holland*, met eene geldboete gestraft (1).

Zelden ondervond eene Vorstin zoo vele wisselingen der fortuin als JAKOBA *van Beijeren*; zelden zonk eene Vorstin van den top der menschelijke grootheid tot zulk eene vernedering als zij. Door natuur en geboorte bestemd om te regeren, wordt zij hierin steeds door het wangunstig lot verhinderd. In hare teedere jeugd ziet zij zich als weduwe des Franschen Koningszoons, van alle hoop op eenen der schoonste troonen van *Europa* verstoken; weldra betwist een listige, heerschzuchtige oom haar het bezit der voorvaderlijke staten en bereikt zijn doel door de lafhartigheid van haren gemaal en de ontrouw harer onderdanen. Om hulp en bijstand werpt zij zich in de armen eens anderen, die haar verlaat, terwijl de sluwe, magtige Hertog van *Bourgondië* zich openlijk tot haren vijand verklaart, wien de binnenlandsche beroerten, toen heviger dan ooit aan het woeden, begunstigen. Is het wonder, dat de ongelukkige, radelooze vrouw misslagen en daden van overijling begaat, welke haren ondergang verhaasten! Met mannelijken moed en standvastigheid biedt zij met eene geringe strijdmagt, immers de meeste Edelen en bijna al de steden hebben haar verlaten, onder afwisselend geluk drie jaren lang den vermogenden Bourgondiër het hoofd, wint de Kennemers voor zich, belegert *Haarlem* en verslaat tweemaal in eigen persoon de benden harer vijanden. In het einde genoodzaakt voor de overmagt te zwichten, vervangen dankbaarheid en liefde in hare ziel de plaats der wraak en heerschzucht; zij doet afstand van grootheid en titels, om den man, dien zij bemint, uit banden en dood te redden; zeker de schoonste trek in haar leven, een leven dat zich overigens zelden door daden van menschelijkheid en goedhartigheid, vaak door onbarmhartige en doellooze gestrengheid heeft onderscheiden. Geene verdediging maar eene verontschuldiging vinde haar gedrag in de woeste wijze, op welke in dien tijd de burgerkrijg wederzijds gevoerd werd, en in den kwalijk begrepen ijver, het lage eigenbelang of de bijzondere wraakzucht harer aanhangers, van welke zij geheel afhankelijk was. Men heeft haar vier eeuwen na haren dood, van wulpschheid en verslaafdheid aan den drank beschuldigd, maar is in gebreke gebleven dit schandelijk verwijt door eenig geldend bewijs te staven. Erkennen wij hare gebreken, maar verge

---

Chron. Belg. p. 408. V. WIJN op WAGENAAR, St. III. bl. 103. *Overijss. Alm.* voor 1844, bl. 14. BILDERDIJK, die in het verhalen der gebeurtenissen bijna geen ander schrijver raadpleegt of volgt dan WAGENAAR, stelt even verkeerd als deze, JAKOBA's sterfdag op den 8sten van Wijnmaand 1436.

(1) DE RIEMER, *Beschr. v. 's Gravenhage*, D. I. bl. 271.

JAKOBA VAN BEIJEREN.

J. W. Kaiser sculps.

ten wij niet hare goede hoedanigheden; betreuren wij hare zwakheden, maar miskennen wij niet in haar die begaafdheden door welke zij, »onder gunstiger omstandigheden zich gewisselijk eene eervolle plaats zou hebben verworven in de rij der Vorstinnen, wier namen in de geschiedenis met lof vermeld staan" (1). 1406—1433

JAKOBA's huwelijken waren onvruchtbaar gebleven. FRANK *van Borselen*, de edele Ridder, wiens beminnenswaardig karakter elders even bevallig als naar waarheid is geschilderd (2), overleefde haar een groot aantal jaren. Hij stamde af uit het Zeeuwsch oudadellijk geslacht van dien naam, en behoorde onder de aanzienlijkste Edelen van den lande, die onmiddellijk van den Keizer afhingen en naast den Graaf de eerste plaats bekleedden (3). Van WOLFERT *van Borselen*, een zijner voorvaderen, wordt gezegd, dat hij en FLORIS V elkander zeer na bestonden (4). Derhalve, hoewel niet tot den stand van JAKOBA gestegen, was FRANK echter én door zijne geboorte én door zijne uitgestrekte goederen harer niet geheel onwaardig. Hij was de zoon van FLORIS *van Borselen*, Heer van *Zuilen*, *St. Maartensdijk* en andere plaatsen, en van ODA *van Bouthershem* (5). De voordeelen eener schoone gedaante en edel voorkomen, vereenigde hij met uitstekende gaven van hoofd en hart. Door zijne dapperheid en verdiensten, deelde hij achtervolgens in de gunst en het vertrouwen van JAN *van Beijeren*, van JAN *van Braband* en van FILIPS *van Bourgondië*, bekleedde onder hen, gelijk wij zagen, de aanzienlijkste betrekkingen en werd voor zijne diensten edelmoedig beloond (6). Het ambt van Opperhoutvester nam hij waar tot zijnen dood den negentienden van Slagtmaand veertienhonderd zeventig. Hij werd te *St. Maartensdijk* begraven; en daar hij slechts een natuurlijken zoon, FLORIS *van Borselen*, naliet, welke met BARBARA *van Wassenaar* huwde, kwamen zijne meeste goederen aan zijne zuster ELEONORA *van Borselen* (7).

---

(1) SIEGENBEEK, *de Eer van* JAKOBA *van Beijeren verd.* bl. 173.

(2) V. KAMPEN, *Vaderl. Karakterk*, D. I. bl. 178, 179.

(3) *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 204. KOK, *Vaderl. Woordenb.* D. VII. bl. 809.

(4) MELIS STOKE, D. II, B. IV. 280.

(5) Zie de 2e geslachtstafel van *van Borselen*, in KOKS *Vaderl. Woordenb.* D. IV. bl. 810.

(6) Verg. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 607, 628, 761, 779, 794, 796, 833, 862, 987. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. 367. OLIVIER DE LA MARCHE, *Mem.* p. 53. MEERMAN, *Verh. v. h. beleg van Leiden.* bl. 105. GOUTHOEVEN, *Chron. v. Holl.* bl. 451. V. WIJN, op WAGENAAR, St. III. bl. 97—99.

(7) KOK, *Vaderl. Woordenb.* D. VII. bl. 820; en de 2e geslachtstafel van het huis van *Borselen*, aldaar bl. 810.

1406—1433 UTRECHT. OVERIJSSEL. DRENTHE. De vlam der burgertwisten, welke *Holland* in dit tijdperk meer dan immer teisterde, was ook naar het *Sticht* overgeslagen. Het waren deze binnenlandsche onlusten, welke Bisschop FREDERIK *van Blankenheim* en de hoofdsteden van het *Sticht*, zoowel aan deze als aan gene zijde des *IJssels*, aanspoorden, hunne geschillen met de Friezen, van welke men de oorzaak slechts kan
1413 gissen, door een verbond van vriendschap te vereffenen (1). Daarentegen had de Bisschop het veelvermogende huis *Brederode* van zich vervreemd. JAN *van Brederode*, gehuwd met JOHANNA, de eenige dochter van WILLEM, Heer van *Abcoude* en *Wijk te Duurstede*, was na het bijwonen van den krijgstogt van Hertog ALBRECHT tegen de Friezen, monnik onder de Karthuizers te *Utrecht* geworden en had tevens zijne echtgenoote bewogen, het nonnengewaad in een klooster te *Wijk te Duurstede* aan te nemen. Hij hield zich in zijne afzondering bezig met het vervaardigen van geestelijke liederen en in het bijzonder met het vertalen van de bekende *Somme le Roi*, welke hij *des Conincs Summe* noemde en die onder de eerste Nederduitsche gedrukte werken behoort (2). Toen echter zijn schoonvader in veertienhonderd zeven was overleden, legde hij met pauselijk verlof, den monnikskap af, bevrijdde zijne gade met geweld uit het klooster, en stelde zich met haar in het bezit van de hun aanbestorven rijke goederen. Bisschop FREDERIK, verbolgen over deze inbreuk zoo wel op zijn geestelijk als wereldlijk regtsgebied, maakte zich in veertienhonderd tien gewapenderhand meester van *Wijk te Duurstede* en nam de beide echtgenooten gevangen. De vrouw werd naar het klooster teruggezonden, waar zij het volgende jaar uit hartzeer en verdriet overleed; en JAN *van Brederode* aan JAKOB *van Gaasbeek*, den broeders zoon van WILLEM *van Abcoude*, overgeleverd, die hem tot den dood van JOHANNA in hechtenis hield. De Bisschop stelde ondertusschen VAN GAASBEEK, als naasten, erfgenaam, in het bezit van *Wijk te Duurstede* en verlijde hem met *Abcoude*. JAN *van Brederode* begaf zich naar *Frankrijk* en sneuvelde in den vermaarden veldslag van *Azincourt* tegen de Engelschen in veertienhonderd vijftien (3).

Het gedrag des Bisschops in dit opzigt droeg geenszins de goedkeuring der Utrechtschen weg (4). Meer misnoegen echter verwekte de Arkelsche oorlog, welke ter gunste van

---

(1) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 285—293, 307—317. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 267—270.

(2) *Naleez. op de Vaderl. Hist.* bl. 200.

(3) J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXII. c. 7. *De Orig. et Reb. Gest. D. D. de Bred*, c. 39, 40. *De verm.* BEKA, bl. 384. HEDA, p. 268, 271.

(4) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I, bl. 87, 88.

Holland door de Lichtenbergers werd doorgedreven. Men verspreidde zelfs het gerucht, 1406—1433
dat de Lichtenbergers de stad *Utrecht* voor eene aanmerkelijke som aan Hertog WILLEM van *Holland* verkocht hadden. Het gemeen geraakte weldra in beweging en drong voor het stadhuis, alwaar de raad vergaderd was, schreeuwende » wij willen de regering naar 20 v. Lentemaand. 1413
onzen zin veranderd hebben, en hem weêrstaan, die er zich tegen stelt." De Burgemeesters JAN *van Lichtenberg* en JAN *van Klarenberg*, nevens den oversten ouderman WOUTER GRAWERT den storm ziende opkomen, hadden eenige uren te voren de stad verlaten. De oproerigen, door den Domdeken HERMAN *van Lokhorst* aangevoerd, bereikten hun doel en het stedelijk bestuur werd ten eenenmale veranderd. De drie gevlugte Regenten, de Proost van St. Pieter, JAKOB *van Lichtenberg*, en anderen werden uit de stad gebannen; eenigen in de gevangenis geworpen, sommigen uit hunne ambten en betrekkingen ontslagen, en velen van hun burgerschap beroofd (1). Te vergeefs boden uit *Amersfoort* de ballingen eerst den nieuwen Raad en toen den Bisschop aan, zich onder vrijgeleide over het hun aangetijgde te verantwoorden. VAN LOKHORST, JAN *van den Spiegel* en anderen wisten elke poging te hunner gunste te verijdelen. Dewijl zij alzoo onverhoord waren uitgezet en men hun, door hun driewerf schrijven niet te beantwoorden, regt geweigerd had, begaven zij zich onder bescherming des Graven van *Holland*, die terstond zijnen onderdanen allen handel met de Utrechtenaars op verbeurte der gekochte goederen en eene boete van tweehonderd pond bovendien, verbood (2). De stad *Utrecht*, waar de Lokhorsten, die van allen Hollandschen invloed afkeerig waren, thans het gezag voerden, trachtte zich nader aan den Hertog van *Gelre* te verbinden, die hoewel met *Holland* verzoend, echter een verdrag met haar sloot, waarbij hij hare burgers niet alleen tegen alle vijandelijk- 13 v. Winterm.
heid van zijne zijde waarborgde, maar hen zelfs veiligheid, vrijgeleide, bescherming en billijke regtspraak in zijn gebied verzekerde, en de Geldersche tollen tot hun voordeel regelde (3). Gestreng handhaafde de stedelijke regering van *Utrecht* de maatregelen, genomen om de terugkomst der ballingen te verhinderen en de rust in de stad te bewaren. Elk die eenig gerucht maakte of oproerig geschreeuw aanhief,

---

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXII. c. 18. *De verm.* BEKA, bl. 343. HEDA, p. 269. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 127—130.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 226. Wij vermoeden, dat er eene vergissing in de dagteekening van dien brief is ingeslopen, en in stede van *Januarius*, *Junius* moet gelezen worden. Waarom zou Hertog WILLEM in de eerstgenoemde maand, toen de Lichtenbergsche of Hollandschgezinde aanhang in *Utrecht* nog den boventoon voerde, dit bevel uitgevaardigd hebben?

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 264—267. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 139—148.

1406—1433 moest dit oogenblikkelijk met den hals boeten. Niemand mogt bij een oploop zijn huis verlaten ten ware bij brand of door de overigheid gelast, op boete van tien pond, en de leden van den Raad moesten in dergelijke omstandigheid op het stadhuis, doch nergens anders bijeenkomen, op verbeurte van hunne raadsheerlijke betrekking. Zij, welke verdachte zamenkomsten hielden, werden voor een jaar uit de stad gebannen; en hun, die wapens droegen zonder verlof der regering, eene boete van vijf pond opgelegd. Bij een afzonderlijk raadsbesluit werd den gebannenen op nieuw de stad ontzégd en hun en hunne kinderen het burgerschap ontnomen (1). Deze voorzorgen waren noodig, dewijl de Lichtenbergers nog vele vrienden in *Utrecht* telden en geene middelen onbeproefd lieten, om zich weder in het bezit der stad te stellen. Zij bragten tot dat einde eenige gewapenden bijeen en trachtten door verraad van binnen, hun doel te bereiken, doch de aanslag mislukte en de medepligtigen werden deels met den dood, deels met den kerker of ballingschap gestraft (2). De uitgewekenen en ballingen werden nu door de Utrechtsche gezagvoerders vogelvrij verklaard, waarop Hertog WILLEM van *Holland* hun vergunde, zoo lang men hun regt weigerde, wederkeerig de burgers of onderzaten van *Utrecht* in zijn gebied ongestraft dood te slaan; en indien zij door de stad *Utrecht* in hunne goederen benadeeld werden, hunne schade op de bezittingen der Utrechtschen in *Holland* te verhalen (3).

1 v. Sprokkelm. 1414 Het stremmen van den handel met *Holland* verwekte niet alleen de klagten der kooplieden, maar ook veel gebrek in de stad en nieuw misnoegen tegen de regering, bij wie men het verwachte heil niet vond, terwijl de vrienden der Lichtenbergers het vuur der tweedragt dapper aanstookten (4). Hertog WILLEM drong daarenboven bij de burgers van *Utrecht* op het verwijderen van HERMAN *van Lokhorst*, JAN *van den Spiegel* en IJSBRAND *van der A*, «die belhamels van allen twist," ernstig aan; en verwittigde tevens de kapittels, dat hij niet aansprakelijk wilde zijn, indien de ballingen, wien zij bij het aangedane ongelijk regt geweigerd hadden, hen in hunne goederen benadeelden (5).

7 v. Grasm. 1415 In deze spanning, die nu omtrent twee jaren geduurd had, bragt het mishandelen van eenen der stadsdienaren door een knecht van JAN *van den Spiegel*,

(1) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 134—136, 151.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 155.

(3) TE WATER, *Utr. Placaatb.* D. I. bl. 742, 743. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 306 307, 308, alwaar echter de dagteekening der brieven verkeerdelijk, 1 *Febr.* 1414/1415 gesteld is.

(4) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 169. J. A. LEYDIS, *Chron. Belg. Lib.* XXXII. c. 18. p. 341.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 334, 335

de menigte in beweging. Het huis van VAN DEN SPIEGEL werd omsingeld, en hij zelf ontsnapte ter naauwernood door een venster, aan het dreigende gevaar. Te vergeefs bragt HERMAN *van Lokhorst* eenigen van zijnen aanhang bijeen, om het oproer te dempen; hij was weldra genoodzaakt zich voor de woede des volks in het klooster der Reguliere Kanoniken te bergen. Hij, zijn broeder de Schout JAKOB *van Lokhorst*, JAN *van den Spiegel*, IJSBRAND *van der A*, JAN *van Damassche* en anderen werden uit de stad gezet en voorts bij vonnis van den Raad, gebannen en van hun burgerschap beroofd. Ofschoon hieruit blijkt, dat de regering thans den Lichtenbergers niet ongenegen was, werden de ballingen evenwel niet terug geroepen, om alzoo te handhaven, wat men elkander bij handtasting en eede beloofd had (1). Het was ongetwijfeld deswege, dat op last des Graven van *Holland*, op nieuw alle handel met *Utrecht* op zware boete verboden werd (2). De Raad zond terstond boden naar Hertog WILLEM, om hem van de toedragt der zaken en van hun besluit kennis te geven, dat zij, ter voorkoming van alle verdere onrust en opschudding, zoo min de laatst gebannenen als de eerste weder in de stad zouden opnemen. Dit besluit werd later door al de regeringsleden plegtig bezworen, doch verhinderde niet, of spoorde veeleer VAN DEN SPIEGEL en de zijnen aan, om door verraad van binnen, zich met geweld van de stad meester te maken. De aanslag mislukte en de deelnemers daaraan werden naar verdienste gestraft. De Burgemeester GERRIT *van Damassche*, die niet alleen kennis van den aanslag gehad, maar zelfs, in weerwil van zijnen eed, de beraadslagingen der zamenzweerders bijgewoond had, werd als meineedig voor eeuwig uit de stad gebannen; ALFER *van Woudiggen*, ANDRIES KLAASZOON en WILLEM UTENGAERDE werden aan het leven gestraft, negentien hunner deelgenooten ontburgerd en twee en veertig andere in den kerker geworpen (3).

1406—1433

17 v. Bloeimaand 1415

23 v. Zomermaand.

29 v. Zomermaand.

29 v. Oogstmaand

Na het herstellen van de rust, was de naaste zorg van den Raad, om zich in de gunst en toegenegenheid van Hertog WILLEM te herstellen, en den gestremden handel met *Holland* weder te openen. Men kwam wederzijds overeen, dat het geschil over het binnenlaten der vorige ballingen aan de uitspraak van vier mannen, FILIPS *van Wassenaar* en WILLEM EGGAERT aan de zijde des Hertogs, en WILLEM *van Alendorp* met VOLPERT *van Amerongen* aan die der stad *Utrecht*, zou verblijven (4). Het

6 v. Wijnmaand

(1) J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXII. c. 18. p. 342. HEDA, p. 270. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 169—171.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 340.

(3) BURMAN, *Utrechtsche Jaarb.* D. 1. bl. 171—173.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 348.

1406—1433 ontslag van den ban van JAN *van Lichtenberg*, JAN *van Klarenberg* en eenige anderen waarover men het onderling niet eens konde worden, werd aan Bisschop FREDERIK *van Blankenheim* gesteld, welke hun den volgenden dag vergunde, binnen eene bepaalde tijdruimte terug te komen; de overige ballingen daarentegen, konden in hun vorig burgerschap en oude regten wederkeeren, doch zij die voor den tijd van honderd jaren waren gebannen, moesten zoolang het den Bisschop goeddacht, buiten den Raad blijven. Den moordenaars van eenen Utrechtschen burger te *Amsterdam* en hunnen medehelpers, werd ten eeuwigen dage de stad ontzegd, en LOKHORST, VAN DEN SPIEGEL met vele hunner aanhangers op lijfstraffe voor altijd uit *Utrecht* en tevens uit *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* gebannen. De misdrijven aan beide zijden gepleegd, werden vergeven en vergeten. Gelijk reeds vroeger was overeengekomen, zouden de Utrechtschen den Hertog met honderd vijftig gewapenden in gegeven omstandigheden dienen, maar daarentegen de oude vrijheid van tollen in *Hol-*
12 v. Wijnmaand 1415 *land* tegen eene jaarlijksche voldoening blijven genieten (1). Deswege liet Hertog WILLEM onmiddellijk een bevel uitgaan aan alle ambtenaren in zijn gebied om de Utrechtschen, welke hij in zijne bescherming genomen had, op den ouden voet vrij en ongehinderd door zijne landen te laten trekken (2). Zijn schoonzoon, de Dauphijn van *Frankrijk*, bekrachtigde tot meer zekerheid de uitspraak der scheidslieden (3). Hij zelf kwam eenige dagen daarna met een schitterend gevolg van Edelen en Ridders in *Utrecht*, waar hij luisterrijk werd ontvangen (4).

Kort te voren waren door zijne bemiddeling de geschillen tusschen den Bisschop van *Utrecht* en den Heer van *Montfoort* beslecht geworden. JAN *van Montfoort*, Domproost van *Utrecht*, na den dood zijns broeders SWEDER, Burggraaf van *Montfoort* geworden en door WILLEM in de Hollandsche leenen bevestigd, had zijne proostdij nedergelegd en zich met KUNIGUNDA *van Bronkhorst* in het huwelijk begeven (5). Het is niet onwaarschijnlijk, dat hieruit 's Bisschops misnoegen tegen hem is voortgesproten. Hoe dit zij, men beschuldigde hem, dat hij de voorwaarden des verdrags in dertienhonderd zeven en tachtig door HENDRIK *van Montfoort* met Bisschop

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 350—355. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 176—190.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 190. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 354.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 354.

(4) J. A LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXII. c. 18. p. 342. HEDA, p. 270. *De verm.* BEKA, bl. 349, 350. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 192.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 232, 233.

FLORIS *van Wevelichoven* aangegaan, geschonden had (1). Hij wilde zich over het 1406—1433
aangetijgde verontschuldigen, doch men weigerde hem te hooren. Hierop had Hertog WILLEM hem als leenman van *Holland*, in bescherming genomen en hulp beloofd, ingeval de Bisschop niet tot een verdrag verstaan, of hem vijandelijk aantasten wilde (2). De Kerkvoogd besloot eindelijk de zaak met JAN *van Montfoort*, die inmiddels kamerheer des Dauphijns van *Frankrijk* was geworden (3), aan het oordeel van Hertog WILLEM te onderwerpen (4). Zij werd ter gunste van den Heer van *Montfoort* beslist, en deze van alle boete en breuke vrij verklaard (5). Op denzelfden dag vereffenden WILLEM en Bisschop FREDERIK *van Blankenheim* in der minne de oneenigheden, die tusschen JAN *van Montfoort* en zijne moeder en broeders, over het bezit van eenige goederen en gelden ontstaan waren (6).

De inwendige rust van het *Neder-Sticht* was nu hersteld en werd zoo lang FREDERIK *van Blankenheim* den herderstaf voerde, niet weder gestoord. Keizer SIGISMUND 17 v.
bevestigde op zijn verzoek, de leenen, voorregten en vrijheden, welke de Bisschoppen Slagtm. 1416
of de Kerk van *Utrecht* van de vorige Keizers ontvangen hadden (7). Het blijde uitzigt op herleving van bloei en welvaart werd echter door den dood van Hertog WILLEM van *Holland*, welke op het *Sticht* eenen belangrijken invloed uitoefende, vernietigd. Er is reeds opgeteekend, hoe spoedig de Stichtschen in de op nieuw ontwaakte Hollandsche burgertwisten gewikkeld werden, en hoezeer zij hunne belangen bij de sloping van *IJsselstein* wisten te behartigen (8). Even als hier, waren het ook inzon- 1417
derheid de Utrechtenaars en Amersfoorders, welke JAKOBA bij het vermeesteren van *Gorinchem* gewigtige diensten bewezen, welke door haar dankbaar erkend werden (9).

---

(1) Zie den zoenbrief bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 346. Verg. hiervoor bl. 336, 337.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 302. De brief is van den 4den van Herfstm. 1414.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 305.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 335.

(5) Zie den zoenbrief van den 30 v. Herfstmaand 1415 bij V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 346.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 346, 347.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 392.

(8) Zie hiervoor bl. 460, 461. Verg. R. SNOI, *Rer. Batav.* Lib. IX. pag 135. HEDA, p. 270. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 204—206, 223—225.

(9) Zie hiervoor bl. 463, 464. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 206—215.

1406—1433 Zij bleven hare bondgenooten in den worstelstrijd over het grafelijk bewind met JAN *van Beijeren*, wien de Graaf van *Vernenburg* tegen de stad *Utrecht* ondersteunde (1). JAKOBA beloonde de getrouwheid der Amersfoorders door het bekrachtigen der voorregten en vrijheden, welke zij van de Graven van *Holland* ontvangen hadden (2).

Bisschop FREDERIK *van Blankenheim* zelf schijnt bij dit alles de onzijdigheid bewaard te hebben; hij werd ook trouwens door andere zaken bezig gehouden. Een hevige opstand in veertienhonderd zestien te *Zwol* tegen de regering, had zijne tusschenkomst gevorderd en was met moeite door het straffen der belhamels gedempt
30 v. Slagtm. 1417 geworden (3). Kort daarop deed een zijner dienstmannen, EVERWIJN *van Gutterswijck*, uit wien de Graven van *Bentheim* zijn voortgesproten, onverwachts eenen plunderenden inval in *Twente*, verbrandde omtrent *Ootmarsum* verscheidene boerenwoningen, en bragt den roof op zijn slot te *Nienhuis*. Zoodra het jaargetijde dit veroorloofde, sloeg de Bisschop met hulp van *Deventer*, *Kampen* en *Zwol* het beleg voor deze sterkte en dwong haar na zes weken tot de overgave, onder voorwaarde, dat het stadje en slot *Nienhuis* vijf jaren lang te dienste des Bisschops zouden zijn, maar na dien tijd door
5 v. Zomermaand 1418 den vorigen bezitter voor achtduizend driehonderd Rijnsche guldens konden ingelost worden; beide echter zouden een leen blijven van het *Boven-Sticht* en voor de Utrechtsche Kerkvoogden openstaan. De slotvoogdij werd aan WOUTER *van Koeverden*
15 v. Bloeimaand 1419 opgedragen (4). Even gelukkig bragt de Bisschop een jaar later de geschillen met *Groningen* ten einde; de stad huldigde hem als haren Heer en werd eene van de zes hoofdsteden des Utrechtschen bisdoms (5).

Inmiddels was tusschen JAKOBA en JAN *van Beijeren* te *Woudrichem* een vredesverdrag getroffen, waarin ook *Utrecht* en *Amersfoort* begrepen waren (6). Den burgers, welke wegens de twisten in *Holland*, uit deze steden waren gebannen, werd vergund, in hunne haardsteden terug te keeren (7). De gevangen Sticht-

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 428, 454, 455. Zie hiervoor, bl. 465.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 461.

(3) *Overijsselsche Chron.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 399—410.

(4) HEDA, p. 272. *De verm.* BEKA, bl. 366—368. REVIUS, *Daventr. Illustr.* Lib. I. p. 95. *Overijsselsche Chron.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 413, 414. DUMBAR, *Kerkl. en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 64—68.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 534, 535. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 230. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 359—362.

(6) Zie hiervoor, bl. 471, 472. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 533.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 533.

sche Edelen werden geslaakt, onder verband, dat zij zich niet op de Heeren van *Mont-* 1406—
foort of andere aanhangers van JAKOBA zouden wreken (1). Om den zoo lang kwij- 1433
nenden handel met *Holland* weder te verlevendigen, traden *Utrecht* en *Amersfoort* in eene nadere overeenkomst met JAN *van Beijeren* en verwierven, tegen voldoening van achttienduizend Rijnsche guldens, voor hunne burgers en vrienden, vrije en veilige vaart in 's Hertogs staten (2). Hoe kwalijk deze overeenkomst werd nagekomen en welke krijg daaruit tusschen *Holland* en het *Sticht* ontsproot, is reeds door ons vermeld (3). Om den Utrechtschen Bisschop te verhinderen het belegerde *Leiden* te ontzetten, verklaarde Hertog REINOUD van *Gelre*, de bondgenoot van JAN *van Beije-* 20 v.
ren, het *Sticht* den oorlog. Hij had zich met de Bisschoppen van *Trier*, *Keulen* en Bloeim.
Munster, den Hertog van *den Berg*, den Heer van *Gaasbeek*, den leenman en be- 1420
weldadigde van FREDERIK *van Blankenheim*, den Heer van *Kuilenburg* en andere aanzienlijke Edelen vereenigd, en terstond werden de vijandelijkheden begonnen. Terwijl VAN GAASBEEK uit zijne stad *Wijk te Duurstede*, het *Sticht* verontrustte en daarbij *Amerongen*, *Doorn* en *Zeist* plunderde en verbrandde, verwoestte eene bende Gelderschen de omstreken van *Amersfoort*, en in eene hevige schermutseling werden 30 v.
meer dan honderd burgers dier stad deels gevangen genomen, deels gedood. Weldra Zomer-
trok Hertog REINOUD met den Bisschop van *Munster*, en gesterkt door Keul- maand. 13 v.
sche, Munstersche en Guliksche krijgsbenden op *de Eem* voor *Amersfoort*. Daar Hooim.
echter de bezetting inmiddels door den Bisschop van *Utrecht* aanmerkelijk versterkt en van al het benoodigde rijkelijk was voorzien geworden, beproefde hij door omkooping en verraad van binnen, de stad te bemagtigen. Doch ook dit werd door den wakkeren Utrechtschen Kerkvoogd verijdeld, welke er des nachts met versch krijgsvolk binnenrukte en de afgezondenen des Hertogs van *Gelre* buiten de poort zette. REINOUD brak na twee dagen het beleg op, dewijl naar het schijnt, verdeeldheid in het veelsoortig zamengebragte leger ontstaan was; hij trok naar *Rozendaal* terug. Bisschop FREDERIK voorzag *Amersfoort* van genoegzame bezetting, en voerde eenige der voornaamsten, welke in het Geldersch verraad betrokken waren, met zich naar *Utrecht* (4). Ondertusschen had deze aanval hem verhinderd, om zoo spoedig

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 531.

(2) *De verm.* BEKA, bl. 375, 376. HEDA, p. 272. Aan deze nadere overeenkomst met JAN *van Beijeren* wordt door eenigen getwijfeld. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 222.

(3) Zie hiervoor, bl. 476—483. Voeg bij de aldaar aangehaalde Schrijvers, HEDA, p. 272, 273.

(4) *De verm.* BEKA, bl. 383—389. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 14. *Chron. Tiel.* p. 474, 475. HEDA, p. 273. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 241—244. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CLV.

1406—1433 als de nood het vorderde, tot ontzet van *Leiden* op te trekken, en weldra werd hij van de overgave dier stad aan JAN *van Beijeren* verwittigd (1).

Evenwel duurde de oorlog voort. Vele vreemde en woeste gasten, gemeenlijk *ligte gezellen* genoemd, dienden op hoop van buit, zonder soldij onder de Stichtschen, welke dikwijls genoodzaakt waren den roof- en brandlust dezer lieden door gestrenge wetten te beteugelen. FLORIS *van Kushoek* en HENDRIK LEDEBUER werden door den Bisschop en den Raad der stad *Utrecht* tot volstrekte bevelhebbers over deze bende aangesteld, die na het plunderen der omstreken van *Naarden*, voor *Amsterdam* toog, om het vee uit de stads weiden weg te rooven. De Amsterdammers grepen naar de wapenen

1 v. Wijnmaand 1420 en joegen den wijkenden vijand achterna, doch eene hinderlaag ontdekkende, keerden zij terug. Nu vervolgden hen de Utrechtschen met hunne geheele krijgsmagt, en tweehonderd en vijftig Amsterdammers werden zoo gevangen als gedood. Het vooruitgevlogen berigt van deze ramp, verspreidde zulk een schrik en ontsteltenis in de stad, dat vele inwoners zich gereed maakten, om met hunne in haast bijeengepakte goederen haar te vlugten. Men meent, dat de Utrechtschen zich in deze algemeene verwarring met weinig moeite van *Amsterdam* meester zouden gemaakt hebben, indien zij voortgerukt waren; doch tevreden met den buit en de gevangenen, keerden zij naar *Utrecht* terug (2).

1 v. Winterm. Uit weêrwraak over de nadeelen, welke de Stichtschen door hunne strooptogten aan *Holland* hadden toegebragt, werden de goederen der Kerk en burgers van *Utrecht* in dat gewest op last van JAN *van Beijeren* aangeslagen en verbeurd verklaard (3).

Louwmaand 1421 Eene zamenkomst van dezen Vorst en REINOUD van *Gelre* met den Bisschop nevens *Utrecht*, *Amersfoort* en de drie Overijsselsche steden te *Vianen*, om de geschillen te vereffenen, liep vruchteloos af (4). Men maakte nu, bovenal in *Utrecht*, de noodige toebereidselen tot het voortzetten van den krijg (5). Om de vrije vaart van *de Eem* te verzekeren, door welke uit *Overijssel*, bovenal uit *Kampen*, het *Neder-Sticht* van vele benoodigdheden voorzien werd, wierpen de Utrechtschen aan den zeekant het blokhuis *ter Eem* op, zoodat de Kamper schepen dat riviertje veilig in en uit konden varen. Doch de Amsterdammers rustten weldra twee groote gewapende koggen en vele baardsen uit, met welke zij den toevoer langs de *Eem* belemmerden en on-

(1) Zie hiervoor, bl. 483.

(2) *De verm.* BEKA, bl. 394, 395. HEDA, p. 273.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 560.

(4) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 251.

(5) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 252—256.

veilig maakten, waardoor de steden *Utrecht* en *Amersfoort* vaak in ongelegenheid 1406—1433
geraakten (1). Het was welligt om dit hulpbetoon tegen de Utrechtschen, dat JAN *van Beijeren* de stad *Amsterdam* vele voorregten schonk (2). Overigens werd, aan 23 v. Louwmaand 1421
den kant van *Holland* de krijg tragelijk voortgezet. Slechts vindt men, dat de burgers van *Oudewater* roovende en brandende in het *Sticht* vielen, doch spoedig door LODEWIJK *van Montfoort* geslagen en verjaagd werden (3). Meer overlast leed het bisdom van de Gelderschen, welke tot voor de poorten van *Amersfoort* stroopten, en door de Heeren van *Gaasbeek* en *Kuilenburg* ondersteund werden. De Stichtschen namen hierover eene geduchte wraak; *de Veluwe* strekte den geheelen zomer tot het tooneel hunner woede; *Barneveld*, *Nijkerk*, *Putten*, *Eden*, al de omliggende dorpen en sloten, werden eene prooi der verwoesting. Tegen het najaar stelde de acht en zeventigjarige Bisschop FREDERIK *van Blankenheim* zelf, gezeten in een wagen, zich aan het hoofd van een leger dat op zes duizend voetknechten en vijf honderd ruiters begroot wordt. Uit *Rhenen* drong hij langs *Renkum* en *Wageningen* in de *Veluwe*, verbrandde de dorpen *Redichem*, *Velp* en *Roozendaal*, maar niet het vorstelijk slot van dien naam, en voerde een aanzienlijken buit met zich naar *Utrecht*. Te vergeefs had de moedige grijsaard beproefd, door deze verwoestingen den Hertog van *Gelre* tot een veldslag uit te lokken. Onder aanvoering van GIJSBERT PIEK, de Heeren van *Egmond*, van *Gaasbeek* en van *Kuilenburg* deden de Gelderschen even vernielende invallen in het *Sticht*. *Amerongen*, *Houten*, bijna al de dorpen in dit gedeelte des bisdoms werden geplunderd en in de asch gelegd. De Utrechtschen daarentegen maakten zich in den winter meester van *Wageningen* en namen den Ridder HENDRIK *van Hemert* met honderd zijner mannen gevangen, de overigen vlugtten. 11 v.
De stad werd geplunderd en aan de vlammen prijs gegeven (4). Slagtm

In deze gedurige roof- en strooptogten waren de landlieden verjaagd, de velden verwoest en de oogsten vernield geworden. Het koorn steeg tot een buitengewoon hoogen prijs, en het gebrek vertoonde zich in zijne schrikverwekkendste gedaante. De walgelijkste en ongezondste spijzen werden tot stilling van den honger verzwolgen, waaruit eene pestziekte ontsproot, die eene menigte slagtoffers met zich sleepte (5).

---

(1) *De verm.* BEKA, bl. 399. HEDA, p. 273, 274.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 565.

(3) *De verm.* BEKA, bl. 405. HEDA, p. 274. Verg. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 252 (1).

(4) *De verm.* BEKA, bl. 399—404. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 14. *Chron. Tiel.* p. 485—488. HEDA, p. 274. ZUEDERI DE CULENBURCH. *Orig. Culenb.* p. 627.

(5) *De verm.* BEKA, bl. 403. HEDA, p. 274. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 257, 258.

1406—1433 De steden zoo van het *Boven-* als *Neder-Sticht*, klaagden over het verval van handel en zeevaart, waardoor haar de middelen ontbraken, den tweejarigen krijg nog langer voort te zetten. JAN *van Beijeren* had in *Holland* zijn doel ten deele bereikt, en reeds in het midden des jaars beproefd in vredesonderhandeling met den Bisschop te treden (1). Dit mislukkende, was door hem wel heirvaart tegen het *Sticht* uitgeschreven, doch het schijnt, dat hiervan niets gekomen is (2). Later had hij de Hollandsche vloot voor de *Eem* versterkt, doch kort daarna met *Utrecht* over de slaking van gevangenen onderhandeld, en de Karthuizer monniken bij die stad, in zijne bescherming genomen (3). REINOUD van *Gelre* verlangde naar het einde van eenen krijg, in welken hij voor vreemde belangen zijne laatste krachten verspilde, en waarbij een gedeelte zijner staten verwoest werd (4). Allen dus geneigd tot vrede, zonden hunne bevolmagtigden te *Ingen* in de *Neder-Betuwe* (5). Er werd voorloopig een wapenstilstand getroffen en het vredesverdrag ontworpen, onder welks voorwaarden behoorde, 3 v. Zomermaand 1422 dat JAN *van Beijeren* aan de Stad *Utrecht* eene schuldbekentenis van zeventien duizend Rijnsche guldens terug geven, maar daarentegen een anderen schuldbrief van twaalf duizend, vijf honderd Rijnsche guldens van haar ontvangen zoude (6). Nagenoeg op dien zelfden voet zou ook de Hertog van *Gelre* bevredigd worden (7). De Bisschop en zijne opvolgers zouden, onder zekere bepalingen, in het gerust bezit van het land *Hagestein* blijven; en de Stichtschen in *Holland* de oude tolvoorregten, veiligheid en bescherming genieten; de wederzijds gepleegde feiten werden als vereffend beschouwd; en er zou eene wederkeerige verzoening plaats hebben, buiten welke echter VAN LOKHORST, VAN DEN SPIEGEL en hunne medeballingen gesloten waren, even als de Burggraaf van *Montfoort* en zijne broeders, die daarover later den Bisschop met de steden *Utrecht* en *Amersfoort*, openlijk van trouwbreuk te hunnen opzigte aanklaagden (8).

De uitwisseling der stukken nevens de geheele sluiting des verdrags zou drie weken later te *Kuilenburg* geschieden, doch steeds opkomende verschillen en zwarigheden

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 588. De brief is van den 26sten v. Zomerm. 1421.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 591.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 600, 605, 606.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.*. D. III. bl. CLVI.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 635.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 636, 638, 686.

(7) HEDA, p. 274. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib VIII. p. 412.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 647—651, 655, 686.

bewerkten, dat dit tijdperk, met onderling goedvinden, verlengd werd (1). Het blijkt, dat deze vertraging alleen den beiden Hertogen te wijten was. Immers toen REINOUD van *Gelre* den Bisschop vermaande zijne beloften te voldoen, antwoordde deze, dat zijne zaakgelastigden en die der steden *Utrecht* en *Amersfoort* op den bepaalden tijd te *Kuilenburg* verschenen waren, maar tot op dit oogenblik noch de gezegelde zoenbrieven der wederpartij, noch den schuldbrief, welken de stad *Utrecht* te vorderen had, ontvangen hadden (2). De vrede moet echter kort daarop gesloten zijn (3). In *Holland* evenwel maakten eenige Edelen zwarigheid in het bezegelen van dien vrede; en GERRIT *van Heemskerk*, Heer van *Oosthuizen*, werd door Hertog JAN *van Beijeren* gebannen tot dat hij het verdrag met *Utrecht* aangenomen en bezegeld zou hebben (4). Er verliepen ongeveer twee maanden, in welke nog eenige onafgedane punten vereffend werden (5), vóór dat de zoen met den Bisschop en de steden *Utrecht* en *Amersfoort* openlijk in *Holland* afgekondigd werd (6). De gebannen Lokhorsten werden nu door de Utrechtsche regering voor vijanden van de stad en vogelvrij verklaard (7).

1406—1433

8 v. Sprokkelm. 1423

10 v. Bloeim.

16 v. Hooim.

Bisschop FREDERIK *van Blankenheim* overleed kort daarna in eenen meer dan tachtigjarigen ouderdom (8). Het is vreemd, dat hij denzelfden dag, op welken hij overleden was, in de Domkerk begraven werd, waar nog een gedenkteeken zijne rustplaats aanwijst (9). Dertig jaren had hij met roem en geluk het bisdom bestuurd, doch meer voor de stoffelijke welvaart dan voor het geestelijk welzijn zijner onderhoorigen gezorgd. Het oproerig *Groningen* had hij bedwongen, de Friezen zoowel door de wapenen als door verdragen in ontzag gehouden, met dapperheid en kloek beleid de aanslagen van

9 v. Wijnm.

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 643, 644, 680, 685. NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 414. bl. 383.

(2) NYHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CLVII.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 674.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 677.

(5) DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Devent.* D. II. bl. 75, 76.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 686. Verg. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 264—266.

(7) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 266.

(8) HEDA, p. 274. *Magn. Chron. Belg.* p. 372, waar echter even verkeerdelijk als in het *Chron. Tiel.* p. 497, zijn sterven op het slot *Ter Horst*, en in de *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c, 22, dit te *Vollenhoven* geplaatst wordt.

(9) MATTHÆUS, *Analect.* T. V. p. 403 (1). Verg. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 278. en VAN RHIJN, op *de Bat. Sacra.* D. II. bl. 401 (5).

1406—1433 *Holland* en *Gelre* tegen het *Sticht* verijdeld, de oproerige leenmannen gebreideld, door aankoop de heerlijkheid *Kuinre* en door het zwaard het land van *Hagestein* aan zijn gebied gevoegd, het verpande *Koeverden* weder ingelost, verscheidene Keizerlijke gunsten voor zijn stift verworven, en eindelijk de voorregten van *Drenthe*, *Twenthe* en van verschillende steden bevestigd of met nieuwe vermeerderd (1). Het blijkt daarentegen niet, dat hij ééne der pogingen, in zijne dagen aangewend om de geestelijkheid te verbeteren, bevorderd heeft (2). Ook werden op zijn grafschrift slechts zijne staatkundige handelingen en verdiensten vermeld, even alsof daarin eigenlijk en alleen de hoofddeugden van een geestelijk herder bestaan (3). Het schijnt, dat hij de geestelijke zorgen geheel overliet aan zijnen Wijbisschop MATTHIAS, Bisschop van *Biduano*, een ijverig bevorderaar van het bijgeloof en die zich aan het verkoopen van kerkelijke ambten schuldig maakte (4). Men prijst niet minder zijne kunde en geleerdheid, dan zijn moed en doorzigt, en roemt zijne schoone, rijzige gestalte (5). Door langdurige ondervinding geheel vertrouwd met den geest zijns tijds, en doorkneed in de kennis der wereld en van de menschen, voorspelde hij op zijn sterfbed: »De Utrechtenaars zullen na mijnen dood, als het te laat is, bemerken, dat ik een vreedzaam en goedertieren Heer voor hen geweest ben. Ieder Geestelijke wil den meester spelen en niemand de minste zijn. Hieruit zullen verschrikkelijke beroeringen ontstaan (6).”

En inderdaad, deze voorspelling heeft niet gefaald. Den dag na het begraven van FREDERIK *van Blankenheim*, kwamen de vijf Kapittels der Utrechtsche Kerk bijeen. 10 v. Wijnmaand. 1423 Naar gewoonte lagen de algemeene stedehouder (*vicarius generalis*), de geestelijke regter (*officiaal*), en de geheimschrijver des overleden Bisschops in die vergadering hunne bedieningen neder en stelden in handen van den Domproost de zegels, die aldaar verbroken werden, behalve dat van den officiaal, hetwelk dengenen werd gegeven, wien de Kerk daartoe het waardigst oordeelde. Hierover nu rees terstond geschil, want de Domproost gaf op eigen gezag, dit zegel aan ARNOUD DE WAAL, den onder-

---

(1) Verg. H. BURMANI *Res Transisal.* p, 149—170. *Overijsselsche Kron.* in DUMBAR'S *Analect.* T. II. p. 343—424. DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Devent.* D. II. bl. 9—76. HEDA, p. 274—276.

(2) GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 197.

(3) *Magn. Chron. Belg.* p. 372.

(4) *Bat. Sacra.* D. II. bl. 404—410.

(5) *Bat. Sacra.* D. II. bl. 397, 398.

(6) *Magnum Chron. Belg.* p. 372. BOXHORN, *Nederl. Hist.* bl. 143.

Domdeken, hem tot tijdelijk officiaal benoemende zoo lang de bisschopszetel onbezet 1406—1433
bleef. Hiertegen verzetteden zich de vier andere Kapittels, op grond, dat de aanstelling eens officiaals in zulke omstandigheden, van de vrije keuze der gezamenlijke Kanoniken en niet van den Domproost afhing. In weerwil van het Dom-kapittel, kozen zij eenparig tot algemeenen stedehouder JAKOB *van Lichtenberg*, Proost van *St. Pieter;* tot zijn medehelper *(coadjutor)* JAKOB HONDERTMERK, Kanonik van *Oud Munster;* en HENDRIK HOUBERG, Deken van *Oud Munster*, tot officiaal; aan GIJSBERT VAN VIANEN *van Rijzenburg* en GIJSBERT *van Nyenrode* werd het wereldlijk bewind des *Stichts* opgedragen (1). Even verdeeld waren de gemoederen in het benoemen van een nieuwen Bisschop. Van alle zijden deden zich mededingers naar den opengevallen zetel op, en onderscheidene Vorsten en Heeren, zoo geestelijke als wereldlijke, kwamen zelf of zonden gezanten met een talrijk gevolg naar *Utrecht*, om hunne gunstelingen den Kanoniken aan te bevelen. Onder meer anderen werd WALRAVEN *van Meurs* door zijnen broeder den Aartsbisschop van *Keulen;* JAN *van Buren*, Proost te *Aken* en van *St. Maria* te *Utrecht*, door den Luikschen Kerkvoogd; ALBERT *van der Hoey*, door den Bisschop van *Munster;* GERRIT *van Kleef*, door den Hertog van *den Berg;* en RUDOLF, Graaf van *Diepholt*, Kanonik te *Keulen* en Proost te *Osnabrug*, door den Hertog van *Kleef* voorgedragen (2). Door de zes groote steden van het bisdom, *Utrecht*, *Amersfoort*, *Deventer*, *Zwolle*, *Kampen* en *Groningen*, werd op de verkiezing van dezen laatste aangedrongen (3). Het blijkt wel niet, wie door JAN *van Beijeren* is aanbevolen, maar ongetwijfeld heeft hij, dien het niet onverschillig zijn konde wie den Utrechtschen zetel bekleedde, van zijnen invloed in het *Sticht* gebruik gemaakt en welligt de wenschen van den Domproost SWEDER *van Kuilenburg* onderschraagd; zeker is het, dat FRANK *van Borselen* destijds met een stoet van vijftig personen in zijn naam te *Utrecht* gekomen is (4). Op *St. Maartensdag* waren de Kapittels tot het verkiezen
eens Bisschops bijeen, toen BAREND PROEYS, een der regeringsleden van *Utrecht*, de 11 v.
vergaderzaal binnenstoof en zijnen neef, den Deken of Proost van *St. Pieter*, den Slagtm. 1423.
dood dreigde, indien hij niet voor RUDOLF stemde. De Kanoniken van het Domkapittel, verontwaardigd over deze oproerige bedreiging en inbreuk op de onafhankelijkheid hunner keuze, stonden op weigerende met het verkiezen voort te gaan. De andere Kapittels echter gingen daartoe over, ofschoon zij het gansch niet met elkander eens

(1) MATTHÆUS, *Analect.* T. V. p. 404 sqq. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 279–281.

(2) HEDA, p. 284. *Chron. de Traj.* in MATTHÆI *Analect.* T. V. p. 404—407. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 23. *Chron. Tiel.* p. 498.

(3) *Chron. de Traj.* p. 408.

(4) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 281, 282.

1406—1433 waren. De stemmen zweefden tusschen RUDOLF *van Diepholt*, WALRAVEN *van Meurs*, JAN *van Buren* en SWEDER *van Kuilenburg*. Doch de meeste waren voor RUDOLF; zelfs SWEDER verklaarde zich voor hem, onder de plegtige betuiging, dat men geen bekwamer en geschikter Kerkvoogd zou kunnen vinden. Hij werd dan onmiddellijk van het koor der Domkerk tot Bisschop uitgeroepen, en daar hij zich juist met den Hertog van *Kleef* en den Graaf van *Bentheim* in de nabijheid van *Utrecht* bevond, aanstonds statig naar de stad gevoerd en gehuldigd; waarop naar gewoonte het *Te Deum laudamus* werd aangeheven (1).

Men verzuimde niet, van Paus MARTINUS V de bevestiging van den nieuw verkozen Mijtervorst te verzoeken. Maar de Opperkerkvoogd van *Rome* weigerde eenen Bisschop te erkennen, welken hij zelf niet had aangesteld, zich op de aangematigde onbepaalde magt der Pausen beroepende, om over alle kerkelijke ambten en bedieningen naar willekeur te beschikken. De geestelijkheid van het *Sticht* verdedigde te vergeefs hare oude regten en gebruiken. De Paus stelde RABANUS *van Helmstadt*, Bisschop van *Spiers*, op den Utrechtschen zetel, welken hij hem, zoo verhaald wordt, reeds bij het even van FREDERIK *van Blankenheim* had toegezegd. Geheel het *Sticht* geraakte in beweging. De Kanoniken beriepen zich van deze uitspraak des Pausen op eene algemeene kerkvergadering. De Edelen en steden van het *Boven-Sticht*, *Groningen* er onder begrepen, besloten inmiddels op eene aanzienlijke 10 v. Wijnmaand. 1424 bijeenkomst te *Deventer*, RUDOLF *van Diepholt* tot *Postulaat* (den geëischte) en Voogd van het bisdom te erkennen; want hoewel hij wettig en bij meerderheid van stemmen tot Bisschop benoemd was, werd hij echter niet, gelijk weleer JAN *van Beijeren* te *Luik*, *Elect* of *verkoren* genoemd, dewijl hij als Proost van *Osnabrug* en Kanonik te *Keulen*, die betrekkingen buiten bewilliging van den Paus niet verlaten mogt, van wien hij derhalve *verzocht* of *geëischt* moest worden (*a quo postulando erat*). Dadelijk werden de sloten nevens de inkomsten, welke de Bisschoppen uit het *Boven-Sticht* genoten, te zijner beschikking gesteld. De Hertog van *Kleef*, de Graaf van *Bentheim* en de Heer van *Diepholt* nevens zijn zoon, waarborgden de behoorlijke teruggave dezer sloten, ingeval RUDOLF door de algemeene kerkvergadering mogt afgezet worden. Van dit alles verwittigde men de regering der stad *Utrecht* en verzocht haar evenzoo te handelen. In het vervolg werd nog een dergelijk verzoekschrift tot de ridderschap van het *Nedersticht* en de steden *Utrecht* en *Amersfoort* gerigt, toen men haar kennis gaf, dat op den landdag te *Deventer* besloten was, den Postulaat kracht-

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 23. HEDA, p. 284. *Chron. de Traj.* p. 410—414. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 282—284.

dadig te handhaven bij al hetgeen hem vroeger wederzijds beloofd was, zoo binnen de stad *Utrecht* in het Duitsche Huis, als te *Deventer* in het Bisschops Hof (1). 1406—1433

De Bisschop van *Spiers*, een man van hooge jaren, van dezen staat van zaken onderrigt, welke hem geen vreedzaam bezit van het bisdom beloofde, liet zich gemakkelijk bewegen, zijne regten op den Utrechtschen stoel aan SWEDER *van Kuilenburg* over te dragen, welke hem daarentegen de Domproostdij nevens zijne andere geestelijke bedieningen afstond. Op het berigt, dat reeds afgevaardigden waren gezonden, om 's Pausen goedkeuring voor deze overeenkomst te verwerven, vermaanden de drie Overijsselsche steden, *Deventer*, *Kampen* en *Zwol*, nogmaals de regering van *Utrecht* ten ernstigste, om den Postulaat in het bezit van de sloten en sterkten van het *Neder-Sticht* te stellen, gelijk aan deze zijde des *IJssels* geschied was »alzoo de Bisschop van *Spiers* had afgelaten en de Domproost voor Heer niet deugde" (2). Toen nu kort daarop SWEDER *van Kuilenburg* voor goud 's Pausen bevestiging verkregen had en dit in *Utrecht* was afgekondigd, steeg het misnoegen ten top. Gezamenlijk verzetten de steden van het *Sticht* zich tegen zijne benoeming en vervoegden zich in hooger beroep tot den stoel van *Rome* zelven. Men voerde als hoofdgrieven tegen hem aan, dat zijn geslacht sinds dertig jaren in openbare vijandschap met de Kerk van *Utrecht* verkeerde, ofschoon door leengoederen aan haar verbonden, zonder dat SWEDER, zoo lang hij Domproost geweest was, dit verhinderd had; dat hij deze waardigheid langs slinksche wegen en door ambtkooping (*simonie*), zoo streng bij kerkelijke wetten verboden, had verworven; dat hij eenen priester, door den Paus met een Kanonikschap aan den Dom, ter begeving aan den H. Vader staande, begiftigd, met geweld geweerd, 's Pausen brief smadelijk verscheurd en zich alzoo tegen het Hof van *Rome* vreesselijk vergrepen had; eindelijk, dat hij zelfs in verbond stond met de Heeren van *Egmond*, de onverzoenlijkste vijanden van het *Sticht* en der stad *Utrecht*, van wie beide dagelijks veel te lijden hadden. Dit vertoog baatte niets; de afgevaardigde, welke het aanbood, werd met verachting behandeld en zelfs te *Rome* in den kerker geworpen (3).

---

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 23. *Magn. Chron. Belg.* p. 402. HEDA, p. 284. *Chron. de Traj.* p. 415—418. Het *Manifest der drie Staten 's Lands van Utrecht*, bij MATTHÆUS, *Analect.* T. III. p. 632. v. RHIJN, *Aant. op. Bat. Sacra.* D. II. bl. 456. REVIUS, *Daventr. Ill.* Lib. I. p. 97. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 288, 289. DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer*, D. II. bl. 76—80.

(2) DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 81.

(3) *Manifest der drie Staten 's Lands van Utrecht*, bij MATTHÆUS, *Analect.* T. III. p. 633—636. DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 81.

1406—1433 Even als in het *Boven-Sticht*, had de Raad der stad *Utrecht* RUDOLF *van Diepholt* voor *Postulaat* erkend, hem met de inkomsten van het *Neder-Sticht*, ook tevens hunnen bijstand verzekerd, en geld met zijne beeldtenis, *Postulaten* genoemd, laten munten, doch hem niet in het bezit der sloten en sterkten gesteld (1). Eenparig werd besloten, 22 v. Lentemaand 1425 de bevestiging van den Domproost met kracht zoo lang mogelijk te weren, en wie daartegen handelde, zou met verlies van burgerregt, of eenige jaren ballingschap gestraft worden (2). Dit besluit echter was van weinig gevolg. Zoodra SWEDER *van Kuilenburg* de pauselijke bullen van zijne benoeming ontvangen had, onderwierpen 21 v. Hooim. de vijf Kapittels der Utrechtsche Kerk, behoudens hunne regten, zich aan den wil van den Paus, en huldigden hem in den persoon zijns zaakgelastigden WILLEM GRAWERT, Kanonik van *St. Jan*, met de gebruikelijke plegtigheden in de Domkerk tot Bisschop (3). Zij bewilligden tevens in het bijeenroepen van een algemeen Kapittel binnen *Utrecht*, en noodigden door het geheele *Sticht* allen, welke daartoe behoorden, ter bijwoning uit. De geestelijkheid, de ridderschap en steden van het *Boven-Sticht*, met uitzondering van WOUTER *van Koeverden*, verklaarden daarentegen, dat zij RUDOLF *van Diepholt* zouden handhaven en met hem, bij beroep op den stoel van *Rome* of eene algemeene kerkvergadering, zich blijven verzetten tegen de verheffing van SWEDER *van Kuilenburg*, door den Paus wederregtelijk geschied (4).

Ook in het *Neder-Sticht* ontmoette de nieuwe Bisschop veel tegenstand. Niet vóór dat hij *Amersfoort*, *Rhenen* en het slot *Ter Horst* door hulp zijner vrienden aan zich had onderworpen, trad de regering van *Utrecht*, naar wier genegenheid hij trachtte, met hem in onderhandeling (5). Hij beloofde plegtig de maatregelen, door FREDERIK *van Blankenheim* ter handhaving van de inwendige rust genomen, te onderhouden; de bannelingen en uitgezetten, slechts eenige uitgezonderd, niet in de stad te gedoogen; de geschillen met *Gelre*, bij rade der geestelijkheid, ridderschap en stad te vereffenen; geene sloten te verpanden of te vervreemden; en eindelijk alle tegenkantingen en nadeelen, welke hij van de zijde der stedelijke regering had ondervonden, kwijt te 16 v. Oogstmaand. schelden en te vergeten (6). Voorts verzekerde hij de Utrechtsche burgerij van zijne hulp en bescherming, indien zij door de Heeren van *Egmond* bezwaard wierden, en bevestigde den volgenden dag hare voorregten en vrijheden (7). Nadat hij zich ver-

(1) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 291, 292.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 303, 304.

(3) *Chron. de Traj.* p. 421 sqq. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 304.

(4) DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 82, 83. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 24. BRUMANI *Res Transisal.* p. 173.

(5) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XVIII. c. 24. *Chron. Tiel.* p. 499.

(6) *Chron. de Traj.* p. 426—429; ook bij BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 306—311.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 790, 791.

bonden had, zonder toestemming der geestelijkheid geene belangrijke zaken van vrede 1406—
of oorlog te ondernemen, en met eenen eed de belofte had bekrachtigd, geen wraak 1433.
te nemen op eenig lid van den Raad wegens het beroep op den stoel van *Rome*, 21 v.
deed hij met een schitterenden stoet van Ridders en Edelen zijne intrede in Oogst-maand
Utrecht (1). Aan de *Burgerbrug* werd hij door de Hooge Geestelijken en de Ka- 1425
noniken der vijf kapittels, hunne koorjongens, zangers en leerlingen met kruisen, brandende waskaarsen en wierookvaten opgewacht, en onder feestgezang naar het groote kapittelhuis gevoerd, waar hij zich op den stoel plaatste, op welken gewoonlijk de Bisschoppen het algemeene kapittel bijwoonden. Hier legde hij den eed af van dezen inhoud: »Ik zweer, ik zal de regten mijner Kerk ongeschonden bewaren, de vrijheid van verkiezing en uitzondering (*exemptie*), welke het *Sticht* tot nog toe gehad en genoten heeft, nimmer verbreken of gedoogen, dat zij verbroken worde. Ik zal de Kerk met geene lastige beden bezwaren of laten bezwaren, noch hare sloten en sterkten op eenige wijze vervreemden, verpanden of met schulden beladen, maar die ten behoeve der Kerk, vrij, zoo als zij thans zijn, getrouw bewaren, even als al de overige kerkelijke goederen en bezittingen, welke van mijne voorgangers op mij gekomen zijn. Ik zal geenen oorlog aanvangen zonder gemeen overleg en uitdrukkelijke toestemming der geestelijkheid, en niemand ondersteuning beloven tegen de leen- of dienstmannen der Kerk, zoo lang deze bereidvaardig zijn, zich naar den raad der geestelijkheid te gedragen. Dit alles zal ik getrouw en onverbrekelijk onderhouden. Zoo waarlijk helpe mij God met alle Heiligen en de Heilige Evangeliën." Nu werd hij naar het koor der Domkerk en op den bisschopszetel geleid, terwijl de Geestelijken te zamen een *Te Deum laudamus* aanhieven. Na het eindigen van dien lofzang, voerde men hem voor het groote altaar in het koor, en van daar, na het zingen van een tegenzang (*antiphonie*), plegtstatig naar het bisschoppelijk paleis (2).

Het was eene oude gewoonte te *Utrecht*, om bij de intrede van eenen nieuwen Vorst-Bisschop, op zijne voorspraak en te zijner eere eenigen ballingen te vergunnen met hem in de stad terug te keeren, mits zij zeker gespannen koord of lijn niet overschreden (3). Thans had Bisschop SWEDER, ondanks zijn woord en eed en tegen den wil des Raads, een balling ingebragt, welke spoedig door de stadsdienaars opgeligt en in den kerker geworpen word. Dit verwekte oogenblikkelijk opschudding en de gevangene werd met geweld bevrijd. Hierop begaf zich de opgeruide menigte naar den burgemeester BAREND PROEYS, den ijverigen aanhanger van RUDOLF *van Diepholt*, en

---

(1) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 24. *Chron. de Traj.* p. 429—431. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 311, 312.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 312, 313.

(3) BUCHELIUS, *ad Hedam*, p. 288 (c).

1406—1433 vermoordde hem, naar men wil op uitdrukkelijken last van SWEDER *van Kuilenburg*, terwijl hij op zijn sterfbed de laatste vertroostingen der Kerk ontving. Men verzekert zelfs, dat de Bisschop getracht had hem met eigen hand te dooden en daarvan slechts met moeite teruggehouden was. Nog andere lieden werden omgebragt of gewond, en verscheidene huizen geplunderd. In stede van de booswichten en oproermakers naar de kerkelijke regten te straffen, verklaarde SWEDER *van Kuilenburg*, dat hij alles, wat er dien dag gebeurd was, voor zijne rekening nam, als met zijn wil en voorkennis geschied. Om echter de hierdoor verbeurde gunst van een groot gedeelte des Raads en des volks te herwinnen, betuigde hij later, dat hij met de Utrechtsche regering overeenstemde in het banvonnis door haar over de handdadigen in dit oproer, waartoe hij zelf aanleiding had gegeven, uitgesproken en gezind te zijn, haar voortaan in het breidelen van dergelijke ongeregeldheden te ondersteunen. Geheel ernst zal
25 v. Oogstmaand 1425 dit wel niet geweest zijn, dewijl hij aan den Heer van *Egmond* vermaagschapt was, bij wien de ballingen eene schuilplaats vonden (1). De vrienden en begunstigers van RUDOLF *van Diepholt*, gelijk de Ridder JAN *van Renesse*, VAN LICHTENBERG en andere lieden van aanzien, werden, beide door den Bisschop en den Raad, voor onbepaalden tijd uit de stad gewezen, en het volk op lijfstraffe vermaand er in te berusten (2). RUDOLF zelf, geheel *Overijssel* en al zijne aanhangers werden door SWEDER *van Kuilenburg* in den ban gedaan (3). Men wil, dat hij elken Zondag den eeuwigen vloek over den man uitsprak, dien hij nog kort te voren den bisschoppelijken zetel alleen waardig gekeurd had (4). Onder bedreiging van den kerkban, door pauselijk gezag ondersteund, werd den Geestelijken in het *Boven-Sticht* verboden, de openbare dienst waar te nemen. Doch de ridderschap en steden van *Overijssel* gelastten dengenen, welke uit ontzag voor den Paus, hunne kerken gesloten hielden, die weder te openen en daarin de godsdienst, zoo als gewoonlijk, te verrigten, of het land te verlaten, dewijl men inwoners konde noch wilde dulden, die zich tegen de regering aankantten. Dit bevel werd met nadruk gehandhaafd en menig hiertegen wederspannig Geestelijke gebannen. Tevens werd op eene bijeenkomst van de ridderschap en steden te *Deventer* besloten, den Kanonik JOHAN BORGHGREVE in haren naam met het beroep op eene algemeene kerkvergadering naar *Rome* te zenden, en de stedelijke rege-

---

(1) Zie de *Acta Ultraj.* ap. MATTHAEI *Analect.* T. III. p. 638, 639. T. V. p. 431—435. *Chron. de Traj.* p. 428—431. HEDA, p. 284. *Chron. Tiel.* p. 499. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 24. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 314—319.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 318.

(3) *Chron. de Traj.* p. 432. HEDA, p. 284. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 24.

(4) ZUEDERI DE CULENBURCH *Origines Culenb.* p. 630. Verg. GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in Nederl.* D. II. bl. 204.

ringsleden met de regters en schouten ten plattenlande te verpligten, om op het voetspoor der ridderschap, aan Rudolf *van Diepholt* als Postulaat den eed van trouw en bijstand af te leggen (1). 1406—1433

Sweder *van Kuilenburg* maakte ondertusschen door geweldenarijen, knevelarijen en misdrijven van allerlei aard de gemoederen in het *Neder-Sticht* van zich afkeerig (2). De stad *Utrecht*, wier voorregten hij bezworen doch geschonden had, was niet alleen het tooneel zijner wraakgierige heerschzucht; ook in het onrustige *Amersfoort* werd onder zijne oogen gemoord, gebannen en geroofd tot zich daar alles naar zijnen wil gerigt had (3). In *Utrecht* teruggekeerd, bragt hij wel het vleeschhouwers gilde tot onderschraging van zijn gehaat gezag aan zijne zijde, maar daarentegen ontwaakte in de overige steeds meer en meer de sluimerende liefde voor rudolf *van Diepholt*, en het plan tot zijnen val beraamd, gelukte spoedig. Men raadde hem aan, niet altijd te *Utrecht* te vertoeven, maar bij afwisseling nu eens te *Amersfoort*, dan te *Rhenen* of op het slot *ter Horst* zijn verblijf te houden, waardoor hij niet alleen de kosten zijner hofhouding aanmerkelijk besparen, maar ook elders de harten 1426
voor zich winnen zoude. Sweder liet zich verschalken en vertrok in de lente naar *Amersfoort*, te onvoorzigtiger dewijl zijn mededinger naar den bisschoppelijken zetel zich op het slot *Wulven*, omtrent een uur van *Utrecht*, bevond en slechts op eene geschikte gelegenheid wachtte, om de stad te bemagtigen. Hij was dan ook naauwelijks vertrokken, toen op Pinksterdag de Ridder jan *van Renesse van Reinouwen*, een dapper verdediger der belangen van Rudolf, aan het hoofd van veertien als monniken verkleede ruiters *Utrecht* binnenreed en zich met den Heer van *Buren* nevens andere zamengezworenen, voor het raadhuis vestigde. Aanstonds schaarde zich het gild der vleeschhouwers onder de stedelijke banier voor de *Rodenburger brug* en riep de burgerij op, om den Ridder het verder voortrukken te beletten. Doch zij werden bij den eersten aanval door renesse overhoop geworpen; velen redden zich door de vlugt; de gevangenen werden onder oorveede ontslagen en met al de aanhangers van sweder de stad ontzegd. Den volgenden dag werd rudolf *van Diepholt* ingehaald en sweder *van Kuilenburg*, welke, doch te laat, zijne vrienden te hulp wilde snellen, buitengehouden, om er nimmer weder in te komen (4). Aan jan *van Renesse* werden

(1) *Scriptum* r. dier de muden, in dumbar's *Analect.* T. I. p. 71—75. brumani *Res Transisal.* p. 174. dumbar, *Kerk- en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 83—87.

(2) Zie het Manifest of berigtschrift in matthaeus, *Analect.* T. III. p. 631, 637—644.

(3) heda, p. 284.

(4) heda, p. 284. zuederi de culenburch *Orig. Culenb.* p. 630. *Chron. de Traj.* p. 433—439. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 25.

1406—1433 door RUDOLF en de stad *Utrecht* tot loon zijner diensten, groote voorregten toegestaan (1). De medepligtigen aan de ongeregeldheden bij de inkomst van Bisschop SWEDER gepleegd, werden met ballingschap, of verlies van burgerregt gestraft; allen daarentegen, welke het vorige jaar uit de stad gezet of van hunne ambten en voorregten verlaten waren, teruggeroepen en in hunne betrekkingen hersteld (2).

SWEDER *van Kuilenburg* was naar *Amersfoort* teruggekeerd en er niet dan met moeite binnengelaten. De Heer van *Egmond* zond vijfhonderd gewapende mannen te zijner ondersteuning derwaarts, doch men weigerde hen in te nemen. Zij trokken in schijn af, maar verscholen zich in de omstreken en drongen den volgenden morgen binnen, toen SWEDER, onder voorwendsel van een togtje te paard naar buiten te on-
24 v. Zomermaand. 1426 dernemen, zich eenigen tijd in de poort ophield. Zij maakten zich meester van de stad, vele burgers werden gebannen en twee blokhuizen ter verdediging opgeworpen (3). Om den verloren zetel te herwinnen, sloot SWEDER een verbond met onderscheidene aanzienlijke Edelen, bijzonder uit zijn geslacht, welke op drie verschillende tijdperken in het midden des jaars, aan RUDOLF, wien zij slechts »*Proest tot Osenbrugge*" noemen, aan de ridderschap, steden, burgers en onderzaten van *Salland*, *Twente* en *Vollenhoven* den oorlog verklaarden, » om des gewelts en onrechtes wille", welke deze gelijk zij zich uitdrukken » tegen God, tegen reght en tegen onsen heiligen Vader den Paues, den eerwaerdigen Vader in Gode SWEDER bij der genaden Godts Bysscop te *Utrecht* hunnen genadigen Heer langen tijt gedaen hadden." Met gelijke verklaring van veete werd dit door de uitgedaagden beantwoord, welke daarvan aan de kapittels, ridders, knechten, stad en steden van *Utrecht* kennis gaven (4). SWEDER eischte nu, uit kracht van den grooten kerkban (*interdict*), door den abt van *Mariënwaard*, zijnen officiaal, over *Utrecht* uitgesproken, dat de kapittels die stad, als liggende onder den ban, verlaten en in *Wijk bij Duurstede* beraadslagen zouden, waar in het vervolg het kapittel zou gehouden worden. Doch de kapittels beriepen zich gezamenlijk tegen hem op den Roomschen stoel, betogende, dat hij geen regt had dit te eischen en zij daaraan konden noch behoefden te gehoorzamen (5). Twee dagen later werd RUDOLF *van Diepholt* door de stad *Utrecht*, even

(1) Uit eene *Verzameling van echte bescheiden*, door GLASIUS geraadpleegd in de *Gesch. der Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 206, 207.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 326—329.

(3) BEDA, p. 285. *Chron. de Traj.* p. 450. *Chron. Tiel.* p. 506.

(4) *Verzameling van echte bescheiden* enz. bij GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 208.

(5) *Bat. Sacra.* D. II. bl. 415—425.

als in het geheele *Boven-Sticht*, tot Ruwaard en Beschermer aangenomen, en 1406—
aan SWEDER alle gehoorzaamheid ontzegd, dewijl hij stad en land met moord, bloed- 1433
storting, geweld en groot onregt vervuld, zijnen eed verbroken, *Amersfoort* in 8 v.
handen van de vijanden der Kerk gebragt en tot nu toe de inwoners van het *Sticht* Wijn-maand.
uitgeschud en van het hunne beroofd had (1). SWEDER werd thans door het algemeen 1426
kapittel driemaal te vergeefs gedaagd, om zich te verantwoorden, ofschoon hem het
begeerde geleide van honderd man toegestaan en hij verpligt was aan zulk eene op- 12 v.
roeping te gehoorzamen. Daar hij zich van deze indaging op den Paus beroepen Wijn-maand.
had, kwamen de kapittels overeen, elkander te beschermen wanneer hun deswege overlast werd aangedaan, en hunne regten met nadruk tegen den verdreven Bisschop te handhaven, wien zij tevens van al zijne geestelijke en wereldlijke regten vervallen verklaarden (2). De regering van *Utrecht* riep de Geestelijken terug, welke wegens den ban de stad verlaten hadden, en nam hen in bescherming, wanneer zij met het verrigten der kerkdiensten voortgingen; maar daarentegen werd het inbrengen van brieven of stukken ten behoeve van den afgezetten Bisschop, op lijfstraffe verboden (3).

Onder bevel van AREND *van Amerongen* en DIRK GRAWERT werd eene gewapende magt gesteld, om de geweldenarijen te breidelen, welke SWEDER en de Gelderschen, die hem ondersteunden, dagelijks in het *Sticht* pleegden. RUDOLF *van Diepholt* zelf, wien de Hoekschen onderschraagden, gelijk de Kabeljaauwschen zijnen tegenstander, rukte door eenige benden van JAKOBA *van Beijeren* gesterkt, voor *Amersfoort*. De burgers waren in het geheim van den aanslag onderrigt en vlogen des
nachts met schijnbaren ijver naar die zijde der wallen, welke door de Eemnessers 1 v.
bedreigd werd, terwijl de Utrechtenaars aan eenen anderen kant de muren beklom- Slagt-maand.
men en de stad bemagtigden (4). De blokhuizen, door de Gelderschen bezet, werden stormenderhand ingenomen (5). PIETER *van Kuilenburg*, de broeder van SWE-

(1) Zie het Manifest bij MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 436—440, 450—455. REVIUS, *Daventr. Ilustr.* Lib. I. p. 101. DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 87.

(2) Zie het Manifest bij MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 454—456. ZUEDERI DE CULENBURCH *Origines Culenb.* p. 630. *Chron. de Traj.* p. 440—446. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 25. DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 87. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 330.

(3) MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 449.

(4) HEDA, p. 285.

(5) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 25. Verg. *Chron. Tiel.* p. 508, waar verhaald wordt, dat de bezetting der blokhuizen zich na drie dagen op lijfsgenade overgaf.

1406—1433 DER, en meer dan tweehonderd mannen van wapenen vielen den overwinnaars in han-
14 v. den (1). *Amersfoort* werd weder met het *Sticht* vereenigd en voegde zich bij
Slagt- het beroep der Utrechtenaars op den Roomschen stoel tegen den ban van SWEDER (2).
maand. 1426 Bisschop RUDOLF eischte van den Hertog van *Gelre* vergoeding voor de schade, welke die stad door zijn volk was toegebragt, met bedreiging, bij weigering daarvan zijn goed regt te behoorlijker plaatse te achtervolgen (3). Hij ontsloeg de Amersfoorders van alle hem verschuldigde boeten en breuken (4). De kapittels en geestelijkheid
3. v. der Utrechtsche Kerk verkozen hem nu ook tot Ruwaard en Beschermer, in welke
Louw- hoedanigheid hij de handhaving der regten van land en kerk plegtig bezwoer (5).
maand. 1427 Na het verlies van *Amersfoort*, had SWEDER zich op het slot *ter Horst* begeven, en kwelde van daaruit met zijne bondgenooten, de Gelderschen, voornamelijk het *Boven-Sticht* door strooptogten en rooverijen (6). RUDOLF *van Diepholt*, welke met JAKOBA van *Beijeren* een wederzijdsch hulpverbond had gesloten, verklaarde den Her-
14 v. tog van *Gelre*, en tevens den tegenstanders der Gravin in *Holland* den oorlog (7).
Lente-maand Hij werd ongetwijfeld te meer hiertoe aangespoord, dewijl FILIPS van *Bourgondië* reeds vroeger zich vijandelijk betoond, allen handel met het *Sticht* en de stad *Utrecht* gestremd, en de *Eem* door de Amsterdammers gesloten had (8). Thans kondigde deze Vorst hem, de steden *Utrecht*, *Amersfoort*, *Deventer*, *Kampen*, *Zwol* en al de
30 v. ingezetenen van het *Sticht* aan beide zijden des *IJssels*, den krijg aan, dewijl zij den
Bloei-maand. H. Vader den Paus en den wettigen Bisschop SWEDER *van Kuilenburg*, 's Hertogs lieven Neef, ongehoorzaam waren (9). Eenige dagen te voren had hij twee kloosters bij *Utrecht* en *Amersfoort*, welke zich voor SWEDER verklaarden, in zijne bescher-
18 v. Zomer- ming genomen (10); en verzekerde vervolgens de Geestelijken, welke uit *Utrecht* ge-
maand.

(1) *Chron de Traj.* p. 452.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 333.

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. IX. p. 427.

(4) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 333.

(5) Zie het Manifest bij MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 440. sqq.

(6) Zie de *Verzameling van echte bescheiden*, bij GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 209, 210.

(7) *Verzameling van echte bescheiden*, bij GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 209. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 882.

(8) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 867, 869, 881.

(9) *Verzameling van echte bescheiden*, bij GLASIUS, *Gesch. d. Christ. Kerk in de Nederl.* D. II. bl. 210. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 41.

(10) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 889, 890.

bannen waren, veiligheid en hulp in *Holland* (1). Het bisdom verkeerde thans in eenen netéligen toestand. De beide bondgenooten van SWEDER, de Hertogen van *Bourgondië* en van *Gelre*, verpligtten zich, het *Sticht* van twee zijden te gelijk aan te tasten en zonder wederzijdsche voorkennis geen vrede te sluiten (2). In het *Boven-Sticht* bewerkte men ondertusschen eene overeenkomst met den Graaf van *Benthem* tegen de Gelderschen, en beproefde dit, doch te vergeefs, met den Hertog van *Kleef*, ofschoon ook deze vroeger zijnen bijstand, in geval van nood, beloofd had (3). Weldra werd door FILIPS van *Bourgondië* het beleg voor *Amersfoort* geslagen, en *Rhenen* door den Hertog van *Gelre* belegerd. Om den toevoer te water naar *Amersfoort* af te snijden, hielden de Amsterdammers den mond der *Eem* door een groot schip gesloten (4). Met hen maakten de Haarlemmers en Hoornschen zich van *Bunschoten* meester, en voorzagen van over de *Zuiderzee* de belegeraars met mond- en krijgsbehoeften. Het gelukte evenwel den Utrechtenaren bij nacht nog drie honderd schutters in *Amersfoort* te werpen. Den volgenden dag werd de stad onder aanvoering van FILIPS zelven, hevig bestormd. Driemalen reeds was de bezetting voor het geweld der aanvallers van de muren geweken en haar de moed ontzonken; doch de Utrechtsche schutters met de vrouwen en jongens, welke ziedend water met mout gemengd uit de talrijke brouwerijen aanvoerden en op de bestormers uitstortten, weerden zich zoo dapper, dat de vijand genoodzaakt werd af te houden en eerlang het beleg op te breken. Men verhaalt, dat acht dagen vereischt werden, om de gesneuvelden van 's Hertogs leger te begraven; ook aan de zijde der belegerden waren vele dooden en gewonden (5). De Utrechtenaars slechtten *Bunschoten* tot den grond, dewijl het den vijand ingelaten en ondersteund had. Zij verijdelden een aanslag der Hollanders tegen *Vreeland*, en wierpen aan den mond der *Eem* een blokhuis op, waardoor zij het groote schip der Amsterdammers onbruikbaar maakten, hetwelk sedert bij eenen ijsgang geheel vernield werd (6). In de stad *Utrecht* hield men zich tegen den magtigen nabuur strijdvaardig. Elk die ten behoeve van RUDOLF het zwaard wilde aangorden, werd door den Raad vrijgeleide en een behoorlijk gedeelte van den te behalen buit toege- 1406—1433

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 891.

(2) HEDA, p. 285.

(3) DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 90—93.

(4) VELDENAER, *Chron. v. Holl.* bl. 130.

(5) MONSTRELET, Vol. II. p. 34. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 25. HEDA, p. 285. Het Manifest bij MATTHAEUS, *Analect.* T. III. p. 641. AEGIDII DE ROYA *Annal Belg.* p. 76.

(6) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 25. HEDA, p. 286. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 338, 339.

1406—1433 zegd. Het bevel over de krijgsbenden werd aan vier veldheeren, twee door den Bisschop en twee door den Raad gekozen, opgedragen (1).

RUDOLF *van Diepholt* had ondertusschen met den Graaf van *Hoey* en ondersteund door de Overijsselsche steden, de *Veluwe* te vuur en te zwaard verwoest, zonder kloosters of kerken te sparen. Van *Apeldoorn* en *Wilpe* tot aan *Hattem* waren achttien dorpen in de asch gelegd, en men had een grooten buit aan vee en goederen wegge-
24 v. Zomermaand. 1427 voerd. Nabij *Barneveld* viel een hevig gevecht voor, waarin de Gelderschen geslagen werden, vele gesneuvelden en gevangenen achterlatende. Daarentegen verbrandden zij in het *Neder-Sticht* de dorpen *Amerongen*, *Woudenberg* en *Spalkenberg*, en rigtten in het *Boven-Sticht* groote verwoestingen aan; doch de burgers van *Deventer* met hunne bondgenooten staken de Veluwsche dorpen *Voorst*, *Brummen*, *Dieren* en anderen tot bij *Arnhem* in brand, en keerden met honderd veertig gevangen Zutphensche poorters terug. Om denzelfden tijd trok RUDOLF *van Diepholt*, door de Hoekschen ondersteund, met een leger van zeven duizend voetknechten en twee honderd ruiters bij *Rhenen* den *Rijn* over in de *Betuwe*. *Heusden*, *Kesteren*, *Lijnden*, *Ommeren*, *Ingen*, *Eck*, *Maurik* en de omliggende buurtschappen tot aan het sterke slot *Ravenswade* toe, werden uitgeroofd en door de vlammen verslonden. Vruchteloos trachtten de inwoners van *Tiel*, *Nijmegen* en *Bommel* dezen geesel der verwoesting in zijne woede te stuiten. In een gevecht met de Utrechtschen tusschen
4 v. Herfstmaand. *Rijswijk* en *Maurik* werden zij geslagen, en meer dan vijf honderd van hen gevangen gemaakt (2). RUDOLF hierdoor aangemoedigd en zich met de Heeren van *Merwen* en van *Buren* verbonden hebbende, waagde eenen aanslag op *Tiel*, die echter mislukte. Hij stelde zich eenigzins schadeloos door het plunderen en verdelgen der dorpen *Zandwijk*, *Dromt*, *Zoelen*, *Malsen*, *Wadenoijen* en het Klooster *Mariëngaard*, welks abt vroeger den ban over hem en zijne aanhangers had uitgesproken (3). De Hertog van *Gelre* viel onmiddellijk uit weerwraak in het graafschap *Buren*; alles werd hier aan de verwoesting prijs gegeven; geen dorp, geen boomgaard zelfs bleef gespaard (4).

---

(1) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 339.

(2) *Chron. Tiel.* p. 509—514. HEDA, p. 285, doch die onjuist den inval in de *Betuwe* een jaar later stelt. Vide VAN LEEUWEN, ad Chron. Tiel. p. 512 (z). ZUEDERI DE CULENBURCH *Origines Culemb.* p. 647.

(3) *Chron. Tiel.* p. 516—518. *De Vita et Reb. Gest. Dom. de Arckel.* in MATTHAEI *Analect.* T. V. p. 239, 240.

(4) *Chron. Tiel.* p. 519. *De Vita et Reb. Gest. Dom. de Arckel.* p. 240. ZUEDERI DE CULENBURCH *Origines Culemb.* p. 647

Niet alleen trachtte men door geweld van wapenen, maar ook door middel van vergif zich van SWEDER te ontdoen. Twee booswichten, op last van eenige Utrechtsche regeringsleden met voorkennis van RUDOLF *van Diepholt* daartoe omgekocht, werden te *Kuilenburg* gevat, onthoofd en gevierendeeld (1). Even weinig kiesch waren SWEDER en zijne aanhangers in de keus der middelen, om hun doel te bereiken. Immers niet minder dan achttien zamenzweringen tegen RUDOLF werden in deze onlusten gesmeed en gestraft (2). Door verraad van binnen, poogde men zich van *Utrecht* meester te maken, doch de aanslag werd tijdig ontdekt en de schuldigen aan het leven, of met ballingschap gestraft (3). Uit ontzag voor den Paus hechtten zich nog vele Utrechtsche Geestelijken aan den verdreven Kerkvoogd, die afwisselend nu eens te *Arnhem*, dan te *Kuilenburg* zijn verblijf hield, en in *Holland*, *Zeeland*, *Vriesland* en *Gelre*, over het algemeen, steeds als wettig Bisschop erkend werd. Eenige Kanoniken uit de vijf kapittels te *Utrecht*, vestigden zich bij hem te *Arnhem* en gaven hem volmagt, in naam van al de kapittels, om gelden op te nemen en daarvoor de jaarlijksche bisschoppelijke inkomsten en tafelgoederen te verpanden (4). Verscheidene Edelen, gelijk JOHAN *van Middendorp*, maakten van deze verwarringen gebruik, om zich aan het bisschoppelijk gezag te onttrekken, en kondigden RUDOLF den oorlog aan (5). De afgevaardigde van het *Sticht* aan het Hof te *Rome*, RAISO DOGGART *van Oudewerve*, kreeg niet alleen geen gehoor bij den Paus, maar werd zelfs als een misdadiger in den kerker geworpen. Hierdoor getergd, rigtten de drie Staten des lands van *Utrecht*, de Geestelijken, Edelen en Steden, zoo aan deze als aan gene zijde des *IJssels*, te hunner verdediging een openbaar geschrift aan alle geestelijke en wereldlijke Vorsten en Grooten der Christenheid. In dit merkwaardig staatsstuk toonen zij de wettigheid der verkiezing van RUDOLF *van Diepholt*, de reden van hun beroep op den pauselijken stoel tegen de benoeming van SWEDER *van Kuilenburg*, en de regtsweigering bij het Hof van *Rome*, in krachtige bewoordingen aan. Daarna hangen zij een zwart en uitvoerig tafereel op van de gruwelen, wreedheden, knevelarijen en daden van geweld, door welke SWEDER zich den bisschoppelijken zetel onwaardig had gemaakt, en verklaren hem eindelijk deswege voor eedbreker, schender van regt en geregtigheid, vervreemder van kerkelijke goederen, in

1406—1433

(1) ZUEDERI DE CULENBURCH *Origines Culemb.* p. 638, 647.

(2) HEDA, p. 286.

(3) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl 343, 344.

(4) Zie eenige brieven bij MATTHAEUS, *Analect.* T. V. p. 491, 494, 496. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII.

(5) REVIUS, *Davent. Illustr.* Lib. I. p. 102, 103.

1406—1433 één woord, voor een booswicht met moord en veelvuldige misdaden bezoedeld, tegen wien de Paus hen evenwel weigerde te hooren, weshalve zij, onder betuiging van altijd onder de gehoorzaamheid der Kerk te zullen blijven, zich thans op eene algemeene kerkvergadering en op den Paus, welke daar zal voorzitten, beriepen (1). De regering van *Utrecht* verbood op nieuw onder straffe des doods, het inbrengen of
8 v. Winterm. 1427 mededeelen van eenige pauselijke brieven van welken aard ook, in haar gebied, tot dat de algemeene kerkvergadering uitspraak, of de Paus openbaar regt gedaan en alle bullen en stukken te onregte tegen haar uitgevaardigd, herroepen zou hebben (2). Zij zette tevens de toebereidselen ten oorlog met nadruk voort, niettegenstaande de stad dit jaar bijna honderd zestig duizend pond, ongeveer de helft meer dan hare inkomsten, daartoe had opgeofferd. Ook werd op last der Staten een morgengeld uitgeschreven, om de groote onkosten van het regtsgeding voor het Hof van *Rome* tegen SWEDER te bestrijden (3).

Sedert eenigen tijd hielden de Utrechtenaars door blokhuizen het vijandelijk *Kuilenburg* ingesloten, zonder dat het hun gelukt was de stad te bemagtigen (4). Onder-
23 v. Louwmaand. 1428 steund door de Hollanders en aangevoerd door JAN *van Buren*, Proost te *Aken*, geraakten zij er om dezen tijd bij nacht binnen, doch werden door de burgers moedig teruggeslagen. JAN *van Buren* met zestien zijner gezellen waren gesneuveld en eenigen gevangen gemaakt (5). Tot erkentenis hunner dapperheid en trouw, bevestigde SWEDER de Kuilenburgers in de tolvrijheden door het *Sticht*, welke hun, sinds zij zich te zijner gunste verklaard hadden, ontnomen waren (6). Het geleden verlies werd kort daarna door eene overwinning op den stadhouder van *Holland*, ROELAND *van Uitkerken* vergoed. Hij was met vijfduizend Picardiërs *de Vecht* tot bij *Breukelen* opgevaren, doch hier zoo lang door de landlieden opgehouden, tot de Utrechtschen aanrukten en hem versloegen. Duizend Picardiërs waren geveld, vier honderd gevangen genomen en acht vaandels veroverd, die ten teeken der zegepraal in de Domkerk te *Utrecht* werden opgehangen (7). Na deze wapenfeiten leverde de krijg niets merk-

---

(1) MATTHAEUS, *Analect.* T. III. p. 631—646. Verg. T. V. p. 469—482.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 347.

(3) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 348, 349.

(4) ZUEDERI DE CULENBURCH *Orig. Culemb.* p. 637. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 340.

(5) ZUEDERI DE CULENBURCH *Orig. Culemb.* p. 637. *Chron. Tiel.* p. 519, 520.

(6) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 363.

(7) HEDA, p. 285 et BUCHELIUS ad eundem p. 289 (i). Ongetwijfeld noemt HEDA verkeerdelijk den aanvoerder RUDOLF *van Westkerke*.

waardigs op. Het sluiten van een zoenverbond met JAKOBA *van Beijeren*, deed Hertog FILIPS het voorzetten van den krijg met het *Sticht* minder noodzakelijk achten (1), en de Gulieksche zaken riepen den Hertog van *Gelre* elders. Van daar dat in het najaar een voorloopig bestand of wapenstilstand tusschen de beide Vorsten en RUDOLF *van Diepholt* getroffen en van tijd tot tijd verlengd of vernieuwd werd (2). 1406—1433

Hoewel aan SWEDER *van Kuilenburg* door dit bestand twee magtige bondgenooten waren ontvallen, verloor hij echter den moed niet. In de stad *Utrecht* zelve telde hij nog vele en vermogende aanhangers, die elke gelegenheid aangrepen, om hem weder op den zetel te plaatsen. Onder hen behartigde AREND PROEYS, zoon van den vermoorden burgemeester, BAREND PROEYS, het ijverigst zijne belangen, zonder dat het blijkt, wat dezen hiertoe aangespoord heeft. Een opstand ten behoeve van SWEDER bewerkt, was mislukt en AREND PROEYS door den Raad uit de stad en het land van *Utrecht* gebannen (3). Gloeijende van wraak, spande deze wrevelige en bloeddorstige mensch met andere ballingen zamen, om de stad te overrompelen. En ofschoon de Raad dengenen duizend gulden beloofde, die hem levend gevangen nam, en vijfhonderd wie hem doodsloeg, had hij echter de stoutheid in *Utrecht* te komen, doch werd aanstonds gevat en kort daarna met het zwaard geregt (4). SWEDER had zich om dien tijd, en welligt ter bevrijding van zijnen vriend, naar de stad op weg begeven, maar werd door eene gewapende Utrechtsche bende bij *Absteede* en *Outwijk* in dat voornemen verhinderd (5). Zijne verdrevene aanhangers, die zich te *Vianen* ophielden en van daar uit door list en geld steeds twist en onrust in *Utrecht* zaaiden, ontvingen van den Raad dier stad bevel, die plaats, op verbeurte van hunne achtergebleven goederen, te verlaten. Zoo groot was de invloed dezer lieden, dat de Utrechtsche regering, naar het schijnt, niet langer hare eigene burgers en onderzaten vertrouwen konde en derhalve vreemd krijgsvolk in dienst nam, zoowel om de blokhuizen te *Kuilenburg* en aan *de Eem* te bezetten, als om de ballingen in het oog te houden, die te *Muiden* vergaderden en eenen aanslag tegen *Amersfoort* beraamden; zelfs het stadhuis liet zij door buitenlanders bewaken (6). 8 v. Oogstmaand 1429

Inmiddels was den acht en twintigsten van Hooimaand met den Hertog van *Gelre* een vaste en voor het *Sticht* zeer voordeelige vrede gesloten. De Geldersche Vorst

(1) Zie hiervoor, bl. 517.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 364, 365.

(3) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 352.

(4) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 370—373.

(5) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 379.

(6) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 378.

1406—1433 zou het slot *ter Horst*, door SWEDER hem opgedragen, aan RUDOLF *van Diepholt* terug geven en zich voortaan niet meer met hem of zijnen aanhang moeijen; het wederzijdsch verkeer en de wederzijdsche bescherming zouden op den vorigen voet hersteld worden, terwijl men elkander tegen de aanslagen van SWEDER en elke andere vijandelijkheid, welke uit dit verdrag mogt voortvloeijen, zou verdedigen en ondersteunen. Aan beide zijden zouden de gevangenen geslaakt, de onbetaalde gelden kwijtgescholden, maar de toekomstige vredebrekers en geweldenaars nadrukkelijk gestraft worden. De overige
29 v. Wijnmaand. 1429 punten alle ter gunste van het *Sticht*, gaan wij als minder belangrijk stilzwijgend voorbij (1). Hertog FILIPS verlengde op nieuw het bestand met RUDOLF *van Diepholt* (2); doch vóór het eindperk daarvan genaderd was, werd het door eene geheele verzoening gevolgd. RUDOLF *van Diepholt* en het *Sticht* aan beide zijden des *IJssels* moesten beloven, als goede vrienden en naburen den Hertog boven elken anderen Vorst getrouw te dienen en zijne vijanden noch te ondersteunen, noch hun binnen de grenzen van het *Sticht* eenige schuilplaats te verleenen. RUDOLF en de regeringsleden der Boven- en Nederstichtsche steden verbonden zich, op eenen nader te bepalen tijd den Hertog eene halve mijl buiten de stad *Utrecht* te gemoet te gaan en knielende ootmoedig vergiffenis te smeeken voor hetgeen zij tegen hem mogten misdaan hebben, waarna geestelijke en wereldlijke personen hem met kruisen en vanen inhalen, en zijne banier drie dagen achtereen op de poorten te *Utrecht*, *Amersfoort* en *Rhenen* verheffen zouden, zonder dat hij echter daardoor eenig regt of aanspraak op het *Sticht* en de steden verkreeg. De ballingen en voortvlugtigen uit *Holland* moesten uit het *Sticht* verdreven worden, ten ware zij den Hertog oorveede gedaan hadden. Voorts worden de bepalingen opgegeven, hoe men in het *Sticht* met toekomstige Hollandsche uitgewekenen zal handelen. De Utrechtsche ballingen zouden na het afleggen van oorveede, de onroerende goederen, welke zij bij hun vertrek bezaten, weder genieten; maar zij, welke de oorveede weigerden, ook uit *Holland* geweerd worden. De Hertog zou RUDOLF *van Diepholt* en de steden van het *Sticht* onder zijne bescherming nemen en beloven, de vijanden van het bisdom uit zijne staten te weren. Het verkeer
12 v. Louwmaand. 1430 der wederzijdsche onderdanen moest vrij en onbelemmerd zijn; de beiderzijds toegebragte schaden en nadeelen zouden kwijtgescholden worden. SWEDER en RUDOLF bleven in hunne regten met betrekking tot het bezit van den bisschoppelijken zetel (3). Dit verbond

(1) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 380—393. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 953—956 DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer*, D. II. bl. 93.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 957.

(3) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 401—416. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 962, 966.

werd acht dagen later door RUDOLF *van Diepholt*, de steden *Utrecht*, *Amersfoort*, 1406—1433
Deventer, *Kampen* en *Zwol* bekrachtigd (1). Men vindt niet, dat FILIPS op het nakomen van de tweede en vernederendste voorwaarde des verdrags heeft aangedrongen; men beweert zelfs, dat reeds vooraf genoegzaam besloten was, dat de Hertog zulk eene onderwerping niet zoude vergen (2). Het blijkt ook niet, dat dit verdrag door de Hollandsche steden bezegeld is, vermoedelijk dewijl zij zich met de bepalingen omtrent de schaden en nadeelen, niet konden vereenigen (3).

Door den krijg was het *Sticht* in zware schulden geraakt. Er waren door de Staten buitengewone belastingen geheven, en de regering der stad *Utrecht* had van hare burgers gelden opgenomen (4). Het zal derhalve slechts een sprookje zijn, dat de Utrechtenaars, om te toonen, dat zij niet, gelijk de Hollanders en Gelderschen beweerden, door den oorlog verarmd waren, openlijke schouwspelen aangekondigd en vreemdelingen er op genoodigd hebben, bij welke gelegenheid zij drie dagen achtereen al hunne kostbaarheden ten toon stelden, zoodat het scheen, alsof *Utrecht* de schatkamer van *Holland* en *Gelre* geworden was (5).

De scheuring in de Utrechtsche Kerk was met den oorlog niet geëindigd. Bisschop SWEDER hield thans met de hem toegenegen Kanoniken zijnen zetel te *Dordrecht* (6). Hier en in de overige steden van *Holland* erkende men hem steeds als wettig Bisschop, en scheidde zich van den stoel van *Utrecht* af (7). Paus MARTINUS V sprak nog eenmaal den ban over RUDOLF *van Diepholt* uit, waarbij hij tevens alle geloovigen ernstig vermaant, Bisschop SWEDER te blijven aankleven, dezen alleen voor hunnen herder 22 v.
te erkennen, en alle verkeer met RUDOLF *van Diepholt* en diens aanhangers af te Louwmaand.
snijden, welke hij van ketterij verdenkt, hardnekkige zondaars noemt en de zamenle- 1431
ving met de geloovigen onwaardig keurt (8).

Hoewel RUDOLF en degenen, welke het met hem hielden, zich weinig over dezen

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 967. DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer*, D. II. bl. 98—103.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 417. DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer*, D. II. bl. 99. (4).

(3) WAGENAAR, D. III. bl. 497.

(4) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 395—397.

(5) HEDA, p. 285; doch vergelijk BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 418—420.

(6) BEVERWIJCK, *Beschr. v. Dordr.* bl. 314. BALEN, *Beschr. v. Dordr.* bl. 774.

(7) *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 25.

(8) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 423. MOONEN, *Chron. v. Deventer*, bl. 48.

1406—1433 ban bekommerden, vonden echter hunne tegenstanders daarin steun en aanmoediging, om de belangen van SWEDER te blijven behartigen, ofschoon zij noch uit *Gelre*, noch van Hertog FILIPS eenigen onderstand te hopen hadden. Het schijnt, dat zij met het vleeschhouwers gild te *Utrecht* in verstandhouding stonden. Tweemaal althans beproefden zij die stad door verraad van binnen te bemagtigen, doch beide aanslagen mislukten en de verraders werden gestraft. De domdeken HERMAN *van Lokhorst* werd om dien
1432 tijd door zijn Kapittel « overmits sinen groten brueken" berispt, gevonnisd en in de Domkerk gevangen gehouden. Waarin zijne misdaad bestaan heeft, blijkt niet; het is echter geenszins waarschijnlijk, dat hij in de aanslagen der ballingen betrokken geweest is. Om te verhoeden, dat hij door zijne talrijke vrienden met geweld geslaakt, en de stad daardoor aan eene gevaarlijke opschudding blootgesteld wierd, vaardigde de Raad tegen zulk een ondernemen scherpe bevelen uit. Hij moet zich weder met de Kanoniken verzoend hebben, dewijl hij tot zijnen dood het dekenschap bekleed heeft. (1).

Inmiddels was MARTINUS V overleden en door EUGENIUS IV op den pauselijken zetel gevolgd. Om de voortdurende verdeeldheden in de Utrechtsche Kerk zoo mogelijk te vereffenen, zond de nieuwe Paus den Bisschop van *Mascon* herwaarts, welke na een naauwkeurig onderzoek, op eene vergadering van Geestelijken te *Vianen* het pleit ten voordeele van den Postulaat beslechtte (2). De ban over het *Sticht* uitgesproken, werd opgeheven en RUDOLF *van Diepholt*, nu op pauselijk gezag in de bisschoppelijke waardigheid bevestigd, door den Bisschop van *Osnabrug* en twee Wij-
30 v. Louwmaand. bisschoppen te *Vollenhove* plegtig gewijd (3). Bij zijne intrede in de stad *Utrecht* bekrachtigde hij als verkozen en bevestigd Bisschop al hare voorregten (4), gelijk kort
1433 daarna die van *Amersfoort* (5). Hertog FILIPS van *Bourgondië* gelastte hierop zij-
3 v. Wintern. nen onderzaten in *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, den nieuwen Kerkvoogd in het geestelijke te gehoorzamen en onderdanig te zijn (6). Later werden tusschen de beide Vorsten bepalingen getroffen met betrekking tot het geestelijk regtsgebied der Utrechtsche Kerk in de genoemde gewesten (7).

---

(1) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I, bl. 431—434.

(2) *Magn. Chron. Belg.* p. 404. BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I, bl. 435.

(3) *Chron. de Traj.* p. 455, 456, 483—490, doch vergelijk hierbij de oordeelkundige aanm. van BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 446. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 45.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1010.

(5) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 445.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1028.

(7) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 1029.

SWEDER *van Kuilenburg* had zich ondertusschen van 's Pausen uitspraak op de 1406—
Kerkvergadering van *Bazel* beroepen, en daar in persoon, hoewel vruchteloos, zijne 1433
klagten ingediend (1). Hij overleed er van spijt en smart, waarschijnlijk in veertien honderd vier en dertig (2). Kort vóór zijn dood werd hem het bisdom *Caesarea in partibus infidelium* opgedragen (3). Hij had acht jaren den titel, doch slechts weinige maanden het gezag van Bisschop van *Utrecht* gevoerd en niets tot nut van het *Sticht* verrigt, ten ware dit het bevelschrift moest zijn waarin hij gelast, dat in *Noord-Holland* en *West-Friesland* de feestdag van den Heiligen JEROEN, even als die van den Heiligen LAURENTIUS, zou gevierd worden, en tevens eenen aflaat van veertig dagen voor opgelegde boetedoeningen dengenen verleent, welke op dien of een anderen hoogen feestdag de parochiekerk te *Noordwijk* zal bezoeken (4).

GELDERLAND. Terwijl binnenlandsche twisten en buitenlandsche aanvallen het Utrechtsche bisdom teisterden, was ook *Gelre* het tooneel van belangrijke gebeurtenissen. Er is reeds aangetoond, welke rol Hertog REINOUD IV in den Arkelschen oorlog speelde, 1406—
waarbij hij even weinig lauweren als voordeel inoogstte (5). Middelerwijl legde hij te 1413
Aken in handen des Keizers den lang verschuldigden leeneed af, en werd met *Gulik* en *Gelre* verlijd (6). Kort te voren had hij te *Empel* insgelijks den Hertog van *Bra-* 23 v.
band voor de heerlijkheid *Kuik* en de stad *Grave* hulde bewezen, nadat hem dit Wijnmaand.
door zijnen leenheer, wiens benden reeds tot *Valkenburg* waren voortgerukt, gewa- 1407
penderhand herinnerd geworden en dezen eene aanzienlijke som als heergewaad voldaan was (7). De beide Vorsten bevestigden de herstelde goede verstandhouding te *'s Hertogenbosch* door een verdrag, waarbij zij elkander, onder eenige bepalingen, wederzijds bescherming en onderstand tegen elken vijand, uitgezonderd den Keizer,

---

(1) *Chron. Tiel.* p. 525. *Chron. de Traj.* p. 454. HEDA, p. 286; ZUEDERI DE CULENB. *Orig. Culemb.* p. 648. *Magn. Chron. Belg.* p. 404. *Oude Holl. Div. Kron.* Div. XXVIII. c. 45.

(2) BURMAN, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 437 (1).

(3) *Magn. Chron. Belg.* p. 405. S. PETRI, *Append. ad* BEKAN, p. 153. MATTHAEUS *in Analect.* T. V. p. 495.

(4) *Bat. Sacra.* D. II. bl. 426—430.

(5) Zie hiervoor bl. 436—450.

(6) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. CXIV.

(7) DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVII. p. 212. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII. p. 367. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 178. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXVI.

1406—1433 den Koning van *Frankrijk*, en den Graaf van *Holland* toezegden. REINOUD zou inzonderheid de regten des Hertogs van *Braband* op *Maastricht* en het graafschap *Loen;* de Hertog daarentegen die van REINOUD op *Zulpich* handhaven en verdedigen; de geschillen, welke tusschen hen uit dit verdrag ontstaan mogten, zouden door twaalf
15 v. Win-term. 1408 scheidslieden te *Ravestein* beslist worden; het verkeer van beider onderdanen zou vrij en onbelemmerd zijn (1).

De tusschenpoozen van vrede, welke de wapenstilstand met *Holland* afwisselend aanbood, bezigde REINOUD tot de inwendige verbetering en rust van den staat. Hij bevredigde onderscheidene zoo buiten- als binnenlandsche Edelen, welke vijandig tegen hem gezind waren (2). Denkelijk op verzoek der steden en tot hare meerdere verzekering,
24 v. Sprok-kelm. 1410 bevestigde hij op nieuw, onder medebezegeling van WILLEM *van Arkel* en den Heer van *Heinsberg*, zijne vermoedelijke erfgenamen wanneer hij kinderloos overleed, al de voorregten en vrijheden, haar door de vorige Graven en Hertogen van *Gelre* verleend (3). Eenigen tijd te voren, had de Heer van *Heinsberg*, zijn neef, zich tot zijnen ledigman verklaard en beloofd, hem met raad en daad te ondersteunen, zijne sloten voor hem open te houden, en indien REINOUD wettige erfgenamen achterliet, van alle aanspraken op *Gulik* en *Gelre* af te zien. Door het verleenen van nieuwe voorregten aan de ingezetenen van de *Neder-Betuwe*, van *Maas en Waal* en van de stad *Tiel* werd eene meer gelijkmatige regtsbedeeling in het kwartier van *Nijme-*
1 v. Zomer-maand. 1412 *gen* tot stand gebragt (4). Het gelukte REINOUD, met Graaf ADOLF *van Kleef*, den bondgenoot van Hertog WILLEM van *Holland*, de goede verstandhouding te herstellen en kwijtschelding van de oorveede te erlangen, welke hij hem vroeger gedaan had (5). Spoedig volgde daarop de vrede van *Gelre* met *Holland* (6), welke door wederzijd-
26 v. Hooim. sche bezoeken der Vorsten en prachtige feesten gevierd werd. Het was toen dat REINOUD na eenen vrolijken maaltijd, in een vertrouwelijk gesprek tot Hertog WILLEM zeide: »Gij moogt van geluk spreken, neef, dat wij verzoend zijn, anders waart gij

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII. p. 375—377. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 180, 181.

(2) PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII. p. 365. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 177.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXXII.

(4) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXXV.

(5) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 333. bl. 319. Verg. hiervoor, bl. 445.

(6) Zie hiervoor bl. 447.

mijn gevangene geweest." Willem hield dit aanvankelijk voor scherts, doch begon 1406—
er ernstig over na te denken op reinouds verzekering, » dat voorname lieden in 1433
Holland tot dat verraad de hand zouden geleend hebben (1).

Dit gaf aanleiding tot het nader verbond tusschen de beide Hertogen tegen de van arkels, waarvan reeds gesproken is en in welk zij tevens elkander in algemeene bewoordingen, tegen elke vijandelijke onderneming hunner onderdanen bijstand beloofden en reinoud zich in het bijzonder verpligtte, om diegenen zijner onderhoorigen, welke met jan *van Arkel* tegen *Holland* mogten zamenspannen, des noods met geweld daarvan terug te brengen (2).

Indien niet de oorlog tegen *Holland* de krachten van Hertog reinoud, en het deelnemen in de Fransche zaken het vermogen des Hertogs van *Braband* hadden uitgeput, zou waarschijnlijk de naauwlijks gebluschte oorlogsvlam tusschen deze beide staten, met vernieuwde woede weder losgebarsten zijn (3). Gijsbert *van Bronkhorst* had in veertienhonderd acht zijne heerlijkheid *Batenburg* op den regter *Maas*oever, een half uur beneden *Ravestein*, aan den Heer van *Helmond* verkocht, doch zich het regt van wederkoop of lossing uitdrukkelijk voorbehouden (4). Vier jaren later was het pandbezit dier heerlijkheid met haar toebehooren door van helmond aan den Hertog van *Braband* overgedragen, welke buiten voorkennis van den eigenaar, de stad en burg in eenen geduchten staat van verdediging tegen de Gelderschen gebragt had (5). Reinoud zag dit, naar het schijnt om de aangevoerde reden, werkeloos aan; maar geenszins gijsbert *van Bronkhorst*. Ondersteund door vele zijner bloedverwanten uit de geslachten van *Bronkhorst*, van *Buren* en van *Wisch*, nevens de burgers van *Nijmegen*, *Venlo* en *Grave*, sloeg hij het beleg voor stad en burg, totdat de bezetting, bestaande uit acht honderd vier en tachtig man, zich gevangen 7 v.
gaf (6). De Hertog van *Braband* trachtte *Batenburg* door geweld van wapenen Slagtm.
weder aan zich te onderwerpen, maar zijne steden weigerden hem onderstand (7). In 1412

(1) J. A. LEYDIS, *Chron. Belg.* Lib. XXXII. p. 340. HEDA, p. 270. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII. p. 388.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 245—254. Zie hiervoor, bl. 448.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXXXVI.

(4) PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII, p. 373, sqq.

(5) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 339, bl. 323. *Chron. Tiel.* p. 449.

(6) *Chron. Tiel.* p. 449.

(7) DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVII, p. 215.

1406—1433 het volgende jaar deed hij het bezit dezer heerlijkheid met stad en slot voor den pandprijs van zeven duizend schilden over aan Hertog REINOUD, wiens natuurlijke zoon, WILLEM *van Wachtendonk*, gehuwd aan HERMANNA, de dochter van GIJSBERT *van Bronkhorst*, daarmede later beleend werd (1). Om zich aan de zijde van *Holland* te versterken, maakte de Hertog van *Gelre* zich door aankoop meester van het slot *Ackooi* aan *de Linge;* en om tegen de aanvallen uit het *Sticht* verzekerd te zijn, bouwde hij het kasteel *Ravenswade* aan de *Lek.* Tot verligting der uitgestane oorlogsrampen, verleende hij *Zalt-Bommel* nevens de geteisterde deelen der *Veluwe* nieuwe voorregten, verbeterde dijken en dijkregten, en trad in onderhandeling met Hertog WILLEM over het bedijken van het aan *Holland* afgestane land *Dalem*, en het in verband brengen daarvan met den bestaanden Waaldijk in den *Tielerwaard* (2).

Ondertusschen had hem Keizer SIGISMUND, wiens krooning hij te *Aken* als Rijksvorst had bijgewoond, in al zijne Rijksleenen en waardigheden bevestigd en het
8 v. Slagtm. 1414 voorregt vernieuwd, ruim honderd jaren te voren door Koning HENDRIK verleend en waar de Gelderschen te allen tijde zoo naijverig op geweest zijn, dat geen ingezeten van *Gelre* voor het keizerlijk Hof konde gedaagd worden, ten ware hem regtspraak geweigerd was. REINOUD had daarbij de verzekering ontvangen, dat alle zaken, welke niettemin tegen zijne onderdanen voor het keizerlijke Hofgeregt gebragt wierden, aan zijne beregting zouden overgelaten worden, onder voorbehoud aan partijen, om zich van zijn vonnis op den Keizer te beroepen; voor zichzelven had hij het toen belangrijk voorregt verworven, zich door eenen zaakgelastigde te laten vertegenwoordigen, wanneer hij voor den Keizer of het Hofgeregt ter verantwoording geroepen wierd (3).

Om dien tijd was de Aartsbisschop van *Keulen* overleden. DIRK *van Meurs*, Proost te *Bonn*, zijn neef en erfgenaam, had bij voorraad de sterkste plaatsen van het stift in bezit, en van de hooge ambtenaren was een eed gevergd, dat zij hem tot opvolger zouden erkennen en aannemen. De Kapittelheeren echter verkozen WILLEM, Bisschop van *Paderborn*, welke in zijnen vader, den Hertog *van den Berg*, en in REINOUD van *Gelre* wakkere voorstanders vond. Jonker WILLEM *van Arkel* behoorde

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXXXVII, en de aldaar aangehaalde oorkonden.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXXXVII—CXXXIX

(3) PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII, p. 390. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. CXL.

onder de Edelen, welke VAN MEURS ondersteunden op wien zich, na vele onderhandelingen, de keuze bepaalde, niettegenstaande de beide Hertogen met geweld de deuren der St. Pieterskerk te *Bonn* geopend, WILLEM *van Paderborn* voor het altaar geplaatst en hem tot Aartsbisschop uitgeroepen hadden (1). Inmiddels was de groote kerkvergadering te *Constans* tot herstel van den vrede en ter verbetering van de ingeslopene misbruiken der Kerk geopend. Als Vorst en Raad des Rijks werd ook REINOUD, die zich op dien tijd aan het Fransche Hof te *Parijs* bevond, door den Keizer derwaarts uitgenoodigd, zoowel om er de bedoelingen van het Opperhoofd des Rijks te ondersteunen, als zijne eigene belangen te behartigen. Hieraan werd, naar het schijnt, door REINOUD niet beantwoord; maar twee jaren later, toen Keizer SIGISMUND van eenen togt naar *Frankrijk* en *Engeland*, over *Tiel* en *Nijmegen* weder te *Constans* was teruggekeerd, zond hij twee wereldlijke en twee geestelijke personen als zijne vertegenwoordigers ter kerkvergadering (2). Teregt is opgemerkt, « dat REINOUD slechts een niet noemenswaardig gewigt in de schaal der raadplegingen legde, en hem alzoo naauwelijks eenig deel in den uitslag en de gevolgen dier kerkvergadering kan toegekend worden (3).'' Evenwel werd vier jaren daarna de kruistogt, door den Paus tegen de Hussiten uitgeschreven, ook in *Gelre* met 's Hertogs toestemming gepredikt en hier vereenigde zich eene talrijke bende gewapenden, om onder de Aartsbisschoppen van *Keulen*, van *Trier* en den Graaf *van der Mark* deze ongelukkigen te bestrijden (4).

1406—1433

29 v. Oogstmaand 1415

1417

Deze beide Kerkvorsten nevens den Aartsbisschop van *Mentz*, den Paltsgraaf *aan den Rijn* en Hertog REINOUD hadden ter verbetering van den maatschappelijken toestand, ter bevordering van de welvaart en ter handhaving van de regten en belangen hunner onderdanen onderling eenen landvrede gesloten, waarbij men elkander wederzijdsche bescherming en hulp, maar bovenal de vrije vaart op den *Rijn* waarborgde (5). Daarentegen was het onderlinge hulpverbond tusschen *Gelre* en *Holland*, bepaaldelijk

(1) *Magn. Chron. Belg.* p. 389. *Chron. Tiel.* p. 453. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII. p. 391. KEMP, *Beschr. v. Gorinchem*, bl. 193.

(2) *Chron. Tiel.* p. 455—459 en de aant. van V. LEEUWEN. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII, p. 392—394, 398—400. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 185, 186, 187.

(3) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXLI.

(4) *Chron. Tiel.* p. 484, 485. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII. p. 410. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 191.

(5) HONTHEIM, *Hist. Diplom. Trevir.* T. II. p. 357—359, bij NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXLII.

1406— tegen het huis van *Arkel* gesloten, doch slechts voor den tijd aangegaan dat beide,
1433 REINOUD en WILLEM, in leven zouden zijn, door den dood van dezen laatste krachteloos geworden (1). Het is dan geen wonder, dat REINOUD in de geschillen tusschen JAKOBA *van Beijeren* en haren oom, den Bisschop van *Luik*, diens zijde omhelsde. Immers had JAN *van Beijeren* aan WILLEM *van Arkel*, toch altijd 's Hertogs neef en vermoedelijken opvolger in *Gelre*, het bezit des lands van *Arkel* beloofd, en het konde daarenboven REINOUD niet onverschillig zijn, dat dit rijke gebied aan zijnen magtigen Hollandschen nabuur ontwrongen werd (2). Toen nu Jonker WILLEM gesneuveld en het *Land van Arkel* aan JAN *van Beijeren* bij het verdrag van *Woudrichem* was toegekend, vorderde REINOUDS staatkunde, de belangen van den gewezen Luikschen Bisschop tegen JAKOBA te ondersteunen (3). De Edelen in de *Neder-Betuwe* en *Bommelerwaard*, bijzonder uit de geslachten van ROSSEM, PIEK, TENGNAGEL, AMERZODE, DIEDEN, ECK, BRAKEL en RANDWIJK, verklaarden zich mede te gunste van dezen Vorst (4).

Groote oneenigheden waren middelerwijl tusschen Hertog REINOUD en zijne onderdanen ontstaan. Sinds de eerste helft der veertiende eeuw hadden ook in *Gelre* de Edelen en steden eenen toenemenden invloed op het bestuur van den staat uitgeoefend, waartoe de onlusten der Hekerens en Bronkhorsten allezins bevorderlijk geweest waren. Men heeft reeds meer dan een voorbeeld gezien, hoe zij in tijden van beroering en spanning op eigen gezag tot regeling der staatszaken te zamen kwamen, of door den Vorst ter raadpleging bij gewigtige omstandigheden werden bijeengeroepen (5). Maar thans te midden van de binnenlandsche rust, vereenigden zich de ridderschap en steden plotseling en ongeroepen, om over de belangen van den staat te raadplegen en door een tegenwigt het gezag van den Vorst en diens Raad in den evenaar te houden. Denkelijk gaf de vrees voor twisten over de opvolging daartoe de hoofdaanleiding. REINOUDS echt immers bleef onvruchtbaar en na zijn dood konden de Hertog *van den Berg*, als achterkleinzoon van Hertog WILLEM I van *Gulik*, de Heer van *Egmond* en de Heer van *Heinsberg* op de erfopvolging regt hebben of althans

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 206—209, 245—248. Verg. hiervoor, bl. 447, 448.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III, bl. CXLIV. Zie hiervoor, bl. 463—465.

(3) Zie hiervoor bl. 464, 471, 494.

(4) PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib VIII. p. 402, 403. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII, bl. 188.

(5) Zie dit uitvoerig ontwikkeld en in een helder licht gesteld door NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXLVI—CXLVIII. Verg. hiervoor bl. 211, 222, 223, 224, 269, 271, 354—364.

voorwenden, en dit aan elkander betwisten, waardoor *Gelre*, gelijk reeds tweemaal 1406—1433
binnen eene halve eeuw het geval geweest was, een tooneel van bloedige onlusten en misschien zelfs vaneen gescheurd zou worden. Daarenboven hadden de aanhoudende zware, kwalijk geslaagde en meestal voor vreemde belangen gevoerde oorlogen, vereenigd met de kostbare hofhouding, 'sHertogs geldmiddelen uitgeput en de inkomsten zijner domeinen verminderd, van welke vele door verpanding in vreemde handen geraakt waren en ongetwijfeld door nog meer zouden gevolgd worden, weshalve het ligt te voorzien was, dat ten laatste de landzaten door middel van buitengewone opbrengsten, het te kort zouden moeten dekken. Met tegenzin zag men lieden van geringe geboorte, ook vreemdelingen uit *Gulik*, eene plaats onder 's Hertogs Raden, of aanzienlijke ambten bekleeden en de steden inzonderheid klaagden over verkorting harer wettig verkregene voorregten en vrijheden, met welke de vernietiging harer welvaart onvermijdelijk gepaard ging (1). Hoe dit zij, te *Nijmegen* had tusschen den Raad en de vrienden des Hertogs aan de eene, en de ridderschap met 17 v. Sprokkelm. 1418
de steden van *Gelre* aan de andere zijde eene onderhandeling plaats, welke weinig tijd daarna in tegenwoordigheid des Hertogs te *Arnhem* werd voortgezet. Men kon waarschijnlijk van den Vorst de gewenschte voldoening niet verwerven, en besloot ter bevordering der algemeene belangen, zich enger aan elkander te sluiten. Tot dat einde verbonden zich de Edelen, de ridderschap en de steden der kwartieren *Nijmegen*, *Roermond*, *Zutphen* en *Arnhem*, om eendragtig bij elkander te blijven, 3 v. Bloeim.
geenen Heer aan te nemen of te huldigen dan die door de vier hoofdsteden eenparig, en door de ridderschap en kleine steden bij meerderheid van stemmen daarvoor was erkend geworden, en niet te gedoogen, dat het land of het regt er op onder verschillende heerschappijen verdeeld wierd. In geval de ridderschap in hare landregten en gewoonten, en de burgers of ingezetenen der steden in hunne voorregten en vrijheden verkort wierden, en de Vorst te vergeefs om de handhaving daarvan was aangezocht, zou men op verzoek desgenen, welke zich hierover te beklagen had, te zamen komen en zijne klagte bij den Landsheer en diens Raad zoo lang getrouw en onbezweken ondersteunen, tot het gekrenkte regt behoorlijk in volle kracht en waarde zou hersteld zijn. Tevens echter beloofden zij aan hunne verpligtingen betrekkelijk den Vorst getrouw te blijven en hem met al hun vermogen te ondersteunen tegen elk, die hem in zijn land of heerlijke regten wilde benadeelen. Dit verdrag werd door de aanwezige Edelen en Ridders en door al de steden der vier kwartieren bezegeld (2).

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CXLVIII.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 374, bl. 347—354. Verg. bl. CL. Ook over deze gebeurtenis, gelijk over zoo vele andere in de oude geschiedenis van *Gelderland*, heeft deze verdienstelijke geleerde een nieuw licht verspreid.

1406—1433 Hertog REINOUD was hierover ten hoogste verbolgen en besloot met de magt, welke *Gulik* hem konde verschaffen, zijn gezag in *Gelre* te onderschragen. Eene slepende ongesteldheid, naar het schijnt, zoo niet de onwil, zelf met zijne onderdanen te onderhandelen, drong hem, het beleid der zaken aan zijne gemalin over te laten, welke reeds met eenige Gulіksche raadsheeren was tusschenbeide
1419 getreden en eene soort van bemiddeling bewerkt had. Bijna het geheele jaar door, hielden zij en haar Raad, zoo te *Nijmegen* als te *Arnhem* onderscheidene bijeenkomsten en langdurige onderhandelingen met de ridderschap en steden ter handhaving van 's Vorsten bedreigde oppermagt. Doch vruchteloos waren hare pogingen. In naam des Hertogs moest zij eindelijk de ridderschap en steden des lands
25 v. Wijnmaand van *Gelre* en des graafschaps *Zutphen* verzekeren, dat haar gemaal niemand ter zake des verbonds een kwaad hart toedragen of moeijen zou; dat hij geene steden, sloten of eenig gedeelte des lands verkoopen, verpanden of op welke wijze ook zou vervreemden zonder voorkennis der ridderschap en van de vier hoofdsteden, welke dan na een onderzoek van den staat van zaken door gevolmagtigden, te zamen met de Gulіksche Raden de noodzakelijkheid, om het voor te dragen bij meerderheid van stemmen zouden erkennen; in geval van afstemming, zouden zij evenwel den Hertog niet kunnen beletten, door vervreemding van zijne eigene goederen zich te redden. Ten slot verklaart de Hertogin, dat elks regten en vrijheden, voorregten en vergunningen, zoo als hij die van ouds bezeten had, zouden gehandhaafd worden. Dit belangrijk staatsstuk werd door de Hertogin en acht Gulіksche raadsleden bezegeld (1).

Hoogst gewigtig en voor eeuwen beslissend was deze uitslag voor *Gelre*. Ridderschap en steden waren van nu aan tot één ligchaam van landstenden, ofschoon nog niet onder den naam van *Staten*, vereenigd; hare bijeenkomsten zonder 's Vorsten voorkennis gehouden, waren gewettigd; hare inzage in het bestuur des lands moest de Hertog gedoogen niet alleen, maar zij waren zelfs uitdrukkelijk gemagtigd, van zijne beschikkingen kennis te nemen en, het raadzaam oordeelende, de uitvoering daarvan te beletten; en eindelijk was het verbond, waarbij zij waren overeengekomen, geenen Heer dan wien de keuze der meerderheid daartoe bestemde, te huldigen, ongeschonden gebleven. In dat verbond door de burgers te *Arnhem*, en ongetwijfeld ook in de andere steden, op aanmaning der burgemeesters bezworen, traden van tijd tot tijd vele andere Ridders en knapen uit de vier kwartieren, tot dat het in veertienhonderd zes en dertig plegtig bekrachtigd werd door den Vorst, wien de landzaten, ondanks den Keizer, in het bewind wisten te handhaven, maar welke

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 388. bl. 371.

daarvoor ook ten laatste de meeste takken des bestuurs aan hen moest over- 1406—
laten (1). 1433

Te midden dezer binnenlandsche staatkundige verwikkelingen, had REINOUD met JAN *van Beijeren* een verbond voornamelijk tegen *Utrecht* en *Amersfoort* gesloten, om zich, naar het heette, te wreken over den tegenstand, welken de Gelderschen van de ingezetenen dezer steden te *Gorinchem* ontmoet hadden. Onder andere punten werd hierbij bepaald, dat in geval men *Amersfoort* en *Montfoort* bemagtigde, deze stad aan JAN *van Beijeren*, gene aan REINOUD zou komen; en voorts, dat de beide Hertogen bij het openvallen van den Utrechtschen zetel, met gemeen overleg in de vervulling daarvan zouden voorzien. Dit verdrag moest beiderzijds door acht hertogelijke Raden bezegeld worden; doch dewijl REINOUD op dat pas met zijne ridderschap en steden in onmin verkeerde, verklaarden deze, dit verbond eerst dan te
zullen bekrachtigen, wanneer die geschillen vereffend waren (2). Toen hieraan vol- 22 v. Lentemaand 1423
daan was, namen ook weldra de vijandelijkheden tegen *Utrecht* eenen aanvang, wier afloop reeds gemeld is en in welke REINOUD geheel in overleg met zijne ridderschap
en steden handelde (3). Hij zelf beleefde niet de geheele voltrekking der vredesvoorwaar- 25 v. Zomermaand.
den. Onverwachts overleed hij bij een kortstondig oponthoud in de buurschap *Ter Let*, nabij *Rozendaal*. Als de laatste wettige mannelijke telg van het Gulik-Geldersche stamhuis werden zijn schild en helm met hem in het klooster *Monnikhuizen* bij *Arnhem* begraven (4).

Uiteenloopend is het oordeel der tijdgenooten over REINOUD IV, en meer of minder gunstig naar mate hunne belangen door hem bevorderd, of gekrenkt waren (5). Maar het nageslacht vereert in hem eenen vredeminnenden Vorst, die nooit ongetergd of ongeroepen het slagzwaard aangordde, nimmer de trouw aan woord en eed der eigenbaat opofferde, opregtheid met voorzigtigheid zamenpaarde en door wijs beleid den woeligen geest des tijds bij zijne onderdanen bestuurde, waardoor hij die hevige botsin-

---

(1) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CLII, CLIII.

(2) NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. *Oork.* No. 385, 386. bl. 363—368. Het verdrag is van 3 v. Zomermaand, 1419.

(3) Zie hiervoor bl. 482, 483, 533—537. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CLIV—CLVII. Verg. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII. p. 408 sqq. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 189 enz.

(4) *Chron. Tiel.* p. 494. PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII, p. 415. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 193. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CLVIII.

(5) *Chron. Tiel.* p. 494, 495.

1406—1433 gen voorkwam, welke elders den strijd tegen het vorstelijk gezag zoo bloedig kenmerkten (1). Het evenwigt van magt hieruit tusschen Vorst en Volk ontstaan, werd later en te spoedig verbroken. De oorzaken hiervan, zoowel als de gevolgen, zullen, om een zamenhangend geheel te leveren, in het eerstkomende tijdvak der geschiedenis van *Gelre* ontwikkeld worden. — Beschouwen wij thans de gebeurtenissen in

FRIESLAND en GRONINGEN, welke gewesten wij aan het einde van het vorige tijdperk in eenen staat van vrede verlieten (2). Met behulp der Hamburgers werden de Hol-
1408 landers, die sedert lang met hen in onmin leefden, uit de landen beoosten *de Eems* verdreven, waardoor ook hier de binnenlandsche rust hersteld werd (3). De omstandigheden verhinderden Hertog WILLEM VI van *Holland*, zich hierover te wreken. Zij drongen hem zelfs, het bestand met de Friezen van *Oostergo* en *Westergo* steeds te verlengen, wien dit in het belang van hun handel en zeevaart niet onverschillig was (4). De Stellingwerver, Schoterlander en Oostzingerlander Friezen daarentegen waren in geschil met den Bisschop van *Utrecht*, welke onlangs de heerlijkheid *Kuinre* door aankoop met het *Sticht* vereenigd had, zoowel om de grenzen aan dien kant uit te breiden, als tegen de onrustige naburen te verzekeren (5). Het is ligt te bevroeden, dat de genoemde Friezen hiermede bedoeld worden, en deze weinig gediend waren met zulk eenen magtigen nabuur, welke hen uit het kasteel *Kuinre* te allen tijde bestoken konde (6). En toen de Bisschop hun gelastte, de landerijen, welke zij in deze heerlijkheid in het kerspel *IJsselham* in pacht bezaten te ontruimen of deze laatste aanmerkelijk te verhoogen, weigerden zij beide en het wrokkend misnoegen ontaardde weldra in openbare vijandelijkheden. Eindelijk begreep men het geschil door goede mannen te beslechten, en te *Vollenhove* werd in tegenwoordigheid van des Bisschops en der Friezen afgevaardigden, door JARICH, Abt van *Stavoren*, WILLEM
13 v. Hooim. 1408 *van Renen*, Proost te *Emmerik*, en zes schepenen uit de steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwol*, als zoenslieden, een verdrag getroffen. De Friezen zouden wegens de achterstallige pacht den Bisschop in eens tweeduizend zeshonderd oude schilden, elk van drie-en-dertig Vlaamsche grooten, en bovendien van ieder huis vier Vlaamsche penningen voldoen, en dit bedrag moest verdubbeld worden, wanneer de betaling niet op den

(1) PONTANUS, *Hist. Gelr.* Lib. VIII, p. 415. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* B. VIII. bl. 193. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. v. Gelderl.* D. III. bl. CLIX.

(2) Zie hiervoor bl. 425—427.

(3) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 271—279.

(4) Zie hiervoor bl. 451, 452. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 279—285.

(5) DUMBAR, *Analect.* T. II. p. 385—390. DUMBAR, *Kerkl. en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 30—36.

(6) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 287.

bepaalden tijd geschiedde; de landerijen in den *IJsselham* zouden aan de Friezen jaarlijks tegen vier penningen sterlings elk morgen verpacht worden, doch weder aan den Bisschop vervallen, wanneer men drie jaren met de betaling der pacht ten achteren was. De Bisschop zou op het kasteel *Kuinre* eenen voogd stellen, welke den Friezen aangenaam was en die zich moest onthouden van elke beleediging of verkorting hunner voorregten en vrijheden; wederkeerig beloofden zij zich van alle vijandelijkheden in *Kuinre* te zullen onthouden. Deze voorwaarden zouden beiderzijds ongeschonden blijven, op boete van drieduizend oude Fransche schilden voor den overtreder (1). Dit verdrag werd twee dagen later door den Bisschop met de drie Overijsselsche steden, en ongetwijfeld ook door de Friezen bekrachtigd (2). 1406—1433

Geheel *Friesland* tusschen de *Zuiderzee* en de *Lauwers*, genoot nu de voordeelen van buitenlandschen vrede, want ook het bestand met den Graaf van *Holland* werd weder hernieuwd (3). De verzoening van DEKAMA met BOTNIA strekte ten breidel aan de noodlottige burgertwisten (4). Maar de dood dezer mannen ontstak het nimmer geheel uitgedoofde vuur der tweespalt op nieuw en hevig, hetwelk door de kloosterlingen, die met deze en gene vermogende Edelen in bondgenootschap traden, dapper werd aangestookt. De Schieringers openden dit bloedig tooneel onder voorgeven, dat de Vetkoopers het ontwerp koesterden, hen, zonder onderscheid van kunne of jaren, zelfs de zuigelingen niet uitgezonderd, aan hunne wraak op te offeren en daartoe des noods vreemde hulp in te roepen (5). Aanstonds namen zij GOSLINK HIDDEMA van *Pingjum* op den weg naar *Kollum* gevangen en voerden hem naar het huis van TJAARD JONGEMA te *Bolsward*. Op ontbod van JOOST, den zoon van HIDDEMA, kwamen onmiddellijk de GALAMA'S, EPO AYLVA, TJERK WALTA en SIKKE ROORDA met hunne gewapende mannen op zijne stins te *Nieuwland* nabij *Bolsward* te zamen en dreigden JONGEMA, dat zij zich op zijne verwijderdste bloedverwanten zouden wreken, indien

29 v. Herfstmaand 1409

141

(1) DUMBAR, *Analect.* T. II. p. 390—397. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 107. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 364—367. DUMBAR, *Kerkl.- en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 36—38. Verg. OCCO SCARLENSIS, bl. 159. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVII. p. 253. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VIII, bl. 228. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII, bl. 233. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV, bl. 287—293.

(2) DUMBAR, *Kerk- en Wereltl. Deventer.* D. II, bl. 38.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 133. *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 370.

(4) Zie hiervoor bl. 412.

(5) OCCO SCARLENSIS, bl. 161, 162. Verg. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVII, p. 256, welke de waarheid dezer betigting betwijfelt. WINSEMIUS schrijft het bewuste plan eerst aan de Vetkoopers en daarna aan de Schieringers toe. *Chron. v. Friesl.* B. VIII. bl. 229.

1406—1433 hij den gevangene niet slaakte. Op grond, dat HIDDEMA het moorddadig plan der Vetkoopers tegengehouden en daardoor de Schieringers aan zich verpligt had, werd hij, op aandrang der burgers van *Bolsward*, ontslagen en door hen, zoowel eers- als veiligheidshalve naar de stins te *Nieuwland* geleid. Hier zat WIJBO MINNEMA, een Schieringer opperhoofd, gevangen, die nu ook op HIDDEMA's aanzoek in vrijheid gesteld werd (1). De wederzijdsche verbittering steeg zoo hoog, dat men schier meende, Gode eene dienst te bewijzen, wanneer men zijne tegenpartij krenkte of van het leven beroofde; en de Schieringers, welke op dien tijd verre de magtigste waren, vervolgden met de uiterste woede de Vetkoopers, van welke vele doodgeslagen werden en vele over *de Eems* bij Jonker KENO *ten Broeke* eene schuilplaats zochten (2).

Hertog WILLEM van *Holland* had door tusschenkomst der Hanzesteden, met dezen woelzieken Edelman een wapenstilstand getroffen (3). Waarschijnlijk heeft hij om dien tijd ook het bestand met de Friezen weder verlengd (4). Zeker is, dat in het volgende jaar Hertog WILLEM, steeds in den Geldersch-Arkelschen krijg gewikkeld, een

1 v. Oogstmaand 1411 vrede voor drie jaren met de Friezen, de stad *Groningen* en de *Ommelanden* heeft gesloten, waarbij inzonderheid de belangen des handels werden behartigd (5). Doch de buitenlandsche rust bevorderde slechts de binnenlandsche onlusten, en het jaar veertienhonderd elf in het bijzonder, heeft wegens de veelvuldig gepleegde moorden en geweldenarijen in de gedenkschriften eene treurige vermaardheid verworven.

1412 Te vergeefs trachtte TJAARD JONGEMA zich van de stins van JOOST HIDDEMA te *Nieuwland* bij verrassing meester te maken. Hij was reeds met zijn volk bijna over de valbrug geraakt, toen hem HIDDEMA alleen met het zwaard in de vuist zoo geweldig aantastte, dat hij den moed verloor en met een aanmerkelijk verlies terugweek (6). Stouter en gelukkiger was de overrompeling van *Bolsward* door DODO FEITEMA, Abt van *Oudeklooster* of *Bloemkamp*, een man van adellijke afkomst en door zijne geleerdheid en deugden vermaard. Reeds lang had hij vruchteloos bij de Bolswarders op voldoening voor het vermoorden van een zijner kloosterbroeders aangedrongen, toen hij besloot zich zelven regt te verschaffen. Negen dagen vóór Kersmis rukte hij in den vroegen morgen met zijne gewapende vrienden en monniken voor de onbezorgde stad

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 162, 163. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII, bl. 229, 230.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVII, p. 257. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 235.

(3) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 370, 371.

(4) P. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 297. Verg. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 372.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 172, 173. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 373, 374.

(6) OCCO SCARLENSIS, bl. 163. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 230.

en nam haar in. Dertien medepligtigen aan den moord werden gedood, en anderen, welke de gevraagde voldoening verhinderd hadden, naar het klooster gevoerd en op losgeld gesteld. De Bolswarders vol spijt en schaamte, dat eene bende monniken hun de wet had voorgeschreven, tastten in het volgende jaar tweemalen het sterk gebouwde en welbewaakte klooster aan, doch werden telkens met verlies teruggeslagen (1). 1406—1433

Gelijk vroeger in tijden van beroering en spanning onderscheidene gemeenten in *Friesland* zich wel eens tot handhaving der rust en veiligheid hadden vereenigd, zoo hield nu ook tot dat doel de Kerklandraad van *Leeuwarden* met de leeken en Geestelijken van *Wirdum*, *Wartena* en *Grouw* eene bijeenkomst, waar men overeenkwam, » de onschuldigen en verdrukten tegen alle geweld en onregt te beschermen, maar de onruststookers en booswichten ten strengste te vervolgen en te tuchtigen (2)." Doch de woede van den burgerhaat werd door de op nieuw ontstane geschillen van de Stellingwervers en hunne naburen met den Bisschop van *Utrecht*, voor eenigen tijd gelenigd. De twist was over de landerijen in den *IJsselham* ontstaan, over welke men vijf jaren te voren den zoen gemaakt had (3). Eene bende Stichtsch krijgsvolk rukte in *Stellingwerf* en legde *Peperga*, *Bleswijk* met eenige andere dorpen in de asch. Nog grooter verwoestingen rigtte 's Bisschops Maarschalk, ADOLF *van Zwieten*, in *Lemsterland* aan, waar onder anderen *Lemmerhoek* met de kerspelkerk in brand gestoken werd; doch toen hij dieper landwaarts wilde doordringen, tastten hem de veldbewoners met zulk een geweld aan, dat hij met bijna al zijn volk verslagen werd. Dit bragt ongetwijfeld den Bisschop tot vreedzamer gedachten, te meer dewijl de Oostergoërs en Westergoërs den Stellingwervers hunne hulp aanboden. Immers werd kort daarna door gekozene scheidsmannen uit de drie Overijsselsche steden, *Oostergo*, *Westergo*, *Groningen*, *Stavoren* en *Dodingawerstal*, te *Vollenhove* bepaald en wederzijds bekrachtigd, dat de Stellingwervers en hunne bondgenooten, den Bisschop van *Utrecht* wegens deze en vorige onlusten twee en twintig honderd oude schilden zouden voldoen, maar daarentegen werden de bepalingen van veertienhonderd acht met betrekking tot de landerijen in den *IJsselham*, te hunner gunste gewijzigd (4). Dien zelfden dag 21 v. Wintern. 1413

(1) WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VIII. bl. 231. UBBO EMMIUS hecht niet veel geloof aan dit verhaal, hetwelk hij met een *quis credat?* begint, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVII. p. 258. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 236.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 375—377. Vertaald door F. SJOERDS, *Beschr. v. Friesl.* D. I. bl. 666.

(3) Zie hiervoor bl. 566, 567.

(4) OCCO SCARLENSIS, bl. 164, 165. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVII. p. 257, 258. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VIII. bl. 230. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VII. bl. 235, 236. *Char-*

1406—1433 sloot de Bisschop een vredeverbond voor den tijd van veertig jaren met de Friezen bewesten *de Lauwers*, waarin al de steden en onderdanen van het *Sticht* begrepen waren, en bij welk men elkander veiligheid van personen en goederen beloofde (1). Het sluiten van dit verbond was aan beide zijden door eene gezonde staatkunde gewettigd. Niet alleen werden de wederzijdsche handelsbelangen hierdoor bevorderd, maar den Friezen kon de vriendschap met het *Sticht* niet onverschillig zijn, dewijl de wapenstilstand met *Holland* ten einde spoedde en de vernieuwing daarvan onzeker was; daarenboven konden ligtelijk de onlusten, die thans beoosten *de Lauwers* heviger dan ooit woedden, ook tot hen overslaan. Kwam hun in deze omstandigheden de hulp des Bisschops te stade, niet minder moest het vredeverbond met hen ook dien Kerkvoogd welkom zijn, welke uithoofde der twisten in *Utrecht*, een krijg met *Holland* moest duchten en die steeds een oog op *Groningen* gevestigd hield, om die stad geheel aan zich te onderwerpen, waar thans de schrikkelijkste verdeeldheden heerschten (2).

Hiske abdena, aanvoerder van de Schieringers in het tegenwoordig *Oost-Friesland* en die steeds in de naauwste verbinding met de Groningers gestaan had, was door keno *ten Broeke* uit *Embden* verdreven en naar *Groningen* gevlugt (3). Hier stond aan het hoofd der Schieringers coppen jarges van *Stavoren*, een schrander, moedig en heerschzuchtig man, die even als zijn vader jarges coppen, reeds onderscheidene malen de burgemeesterlijke waardigheid bekleed had en den Utrechtschen Bisschop genegen was, hetgeen niet weinig de burgeronlusten bevorderde. Vele leden van den stedelijken Raad, bovenal ludolf en jan sickinge, bernard en rading hornkinge, jakob schelge, evert wigbolds en jan wichering, alle oud-burgemeesters, ondersteunden zijne bedoelingen, en Bisschop frederik *van Blankenheim* bleef niet in gebreke, ofschoon met weinig gevolg, hen aan te moedigen om hem de heerschappij der stad in handen te spelen (4). De komst van hiske te *Groningen* deed op nieuw de lang sluimerende driften ontwaken. De Schieringers wilden hem tegen keno *ten Broeke* ondersteunen, welke in de Vetkoopers ijverige verdedigers vond, waardoor de twee partijnamen van Hikhorsten en Broekhorsten ontsproten en de stad in verwarring geraakte. Hevig

---

terb. v. Vriesl. D. I. bl. 379. dumbar, *Kerkl.- en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 55. f. sjoerds. *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 307—311.

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 377. dumbar, *Kerkl.- en Wereltl. Deventer.* D. II. bl. 53.

(2) f. sjoerds, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 315—317.

(3) occo scarlensis, bl. 164. j. de lemmege, *Chron. Gron.* bl. 77. s. jarichs, *Corte Chron.* bl. 447. e. beninga, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 180.

(4) ubbo emmius, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 259. schotanus, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 239.

barstte de vlam der tweedragt los, toen de Hikhorsten of Schieringers eenige Broek- 1406—1433
horstgezinde regeringsleden op het stadhuis overvielen. De burgemeester JOHAN RENGERS 23 v.
werd midden in de raadzaal doorstoken, en ALBERT BARELTS nevens JAN HEKMAN, beide Wijnm.
zwaar gewond, uit de vensters op de markt geworpen. Hier ontmoette de woedende 1413
menigte HENDRIK CLANT en zijn vader OTTO CLANT, die zij tot in huis vervolgde en aldaar afmaakte. ALLERT CLANT werd aan tafel gedood; zijn zoon WIJBRANT, en DETMAR RENGERS, zoon van den vermoorden burgemeester, ontsnapten ter naauwernood in de kerk der Minnebroeders of Franciskanen het gevaar. Op aandrang van COPPEN JARGES, welke door de oproermakers werd ondersteund, moesten de Vetkoopers, bij een besluit van den Raad de stad verlaten. Hun hoofd REINOLT HUGINGE, van een oud en zeer vermogend geslacht, met zijne kinderen, benevens WIJBRANT, JOHAN en OTTO CLANT *de Jonge*; de burgemeester BRUIN CLINGE met zijne behuwdbroeders; de raadsheer HENDRIK TER BRUGGEN met zijne vier broeders LODEWIJK, BARTELT, JOHAN en ROELOF; REINOUD DE VOS, ARNOUT *van Steenwijk* en vele andere burgers en vrienden begaven zich naar Jonker KENO in *Embden*, die hen met open armen ontving. Derwaarts wendden zich insgelijks al de broeders ONSTEMANS en hunne aanhangers, met RIPPERDA, HOUWERDA, GOCKINGA en anderen, welke door COPPEN JARGES, die thans met zijne vrienden in *Groningen* en de *Ommelanden* uitsluitend het oppergezag voerde, verdreven en verbannen waren. Kort daarna viel Jonker KENO in *Reiderland* en vernielde er twee sluizen; twee dammen werden doorgestoken en de dijken verwoest, waardoor dat land al meer en meer wegspoelde. De kerspels *Fermsum*, *Oterdum*, *Heveskes*, *Weiwerd*, *Bierum* en *Spijk* legde hij in de asch. COPPEN JARGES bezette ondertusschen de schansen *Reiderzijl*, *Munsterzijl* en *Oterdummerzijl*, en ligtte uit verscheidene kerken de gouden en zilveren kostbaarheden, van welke hij te *Kampen* arends-guldens liet slaan, die men naderhand Coppens-guldens noemde (1).

Middelerwijl maakten de Schieringers in *Westergo* zich meester van *Stavoren* en 12 v.
verdreven de Hollandsche bezetting (2). Niet alleen moest de Graaf van *Holland* door Lentemaand.
de omstandigheden gedrongen, zijne spijt verkroppen (3), maar zelfs het bestand met 1414

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 164. J. DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* p. 78, 79. S. JARICHS, *Corte Chron.* bl. 447. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 180—184. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 260. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 240. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 320—322. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 341—343.

(2) OCCO SCARLENSIS, bl. 165.

(3) Zie hiervoor bl. 451.

1406—1433 de Friezen nog voor een jaar verlengen (1). *Stavoren* bleef in hunne magt, en *Friesland* tusschen de *Zuiderzee* en *de Lauwers* was nu geheel aan het Hollandsch gezag

26 v. Bloeim. 1414 onttrokken (2). Later vernieuwde Hertog WILLEM insgelijks den vrede met KENO *ten Broeke* (3). Om zich tegen de aanslagen van dezen edelman en de Groninger ballingen, die sedert twee jaren zich bij hem ophielden, te verzekeren, sloot de stedelijke regering van *Groningen* met *Fivelingo* en een gedeelte van *Hunsingo* een verbond. Men moest wederkeerig en op eigen kosten, elkander tegen KENO of andere Duitsche Heeren en vijandiggezinde landzaten helpen en beschermen, zonder gezamenlijke toestemming geen vergelijk treffen, en elk in zijne vrijheden en regten handhaven, alles onder verbeurte van duizend oude schilden boete voor den overtreder. De renten en opbrengsten van de goederen der ONSTA's zouden, zoo lang deze Edelen niet met de stad en hare bondgenooten verzoend waren, in beslag genomen en tot algemeen nut aangewend worden.

12 v. Lentemaand. De nadeelen uit eenen krijg met KENO voortvloeijende, zouden uit de goederen zijner aanhangers en verdedigers aan deze zijde der *Eems* worden vergoed (4).

1415 Deze voorzorg was echter te vergeefs. KENO verscheen met een aantal vaartuigen te *Fermsum*, waarop zich COPPEN JARGES dadelijk met een deel gewapende manschappen derwaarts spoedde en hem het landen verhinderde. Ondertusschen had eene menigte Groninger en Ommelander ballingen te *Eelde* zich met verscheidene aanzienlijke

14 v. Herfstmaand. Drenthenaren vereenigd. In den nacht trok zij langs den Potterwolder of Hozenschen dijk naar *Groningen;* eenige rappe gasten geraakten over de gracht, beklommen in stilte den muur en sloegen de A-poort open, door welke de overigen binnendrongen. Terstond staken zij eenige huizen in brand, tot teeken voor KENO van het welgelukken van den aanslag. COPPEN JARGES dit merkende, vlugtte ijlings met een klein gevolg naar *Kampen*, zijne benden liepen uiteen, en KENO trok ongehinderd met zijne manschappen naar *Groningen*, waar hij de Vetkoopers in het bewind plaatste. Hij herstelde hen tevens in hunne goederen en in het gezag in de *Ommelanden*, waar alom de burgen der Schieringers omvergeworpen en hunne bezittingen te vuur en te zwaard verwoest werden. Nu namen van alle zijden de Ommelander Schieringers de vlugt, meestendeels naar *Hoorn* in *West-Friesland.* COPPEN JARGES begaf zich eerst bij zijn aanhang te *Sneek*, en toen naar *Bolsward. Groningen* was nu het algemeene toevlugts-

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 286, 288, 289. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 383—386.

(2) Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 323, 324.

(3) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 386.

(4) IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 230, 231. DRIESSEN, *Mon. Gron.* D. IV. p. 799.

oord der Vetkoopers geworden. De Groningsche Schieringers wendden zich tot den 1406—1433
Bisschop van *Utrecht* en ontvingen van hem belofte van bijstand en bescherming, tot welk einde hij met toestemming van den Paus, zes duizend dukaten zoo van zijne geestelijke als wereldlijke onderdanen ligtte (1).

Na het verdrijven der Schieringers, kwam KENO met *Groningen*, *Hunsingo* en *Fivelingo* overeen, dat hij noch zijne nakomelingen de stad en de beide gewesten in hun gezag en regt hinderlijk zouden zijn, van hen geene landschatting afvorderen, of eenig slot in deze streken aanleggen. Hierbij waren nog eenige bepalingen gevoegd, welke op de regtsbedeeling en veiligheid van beider onderzaten betrekking hadden. Onder anderen mogt niemand aangehouden worden, dan om schuld door 21 v. Wijnmaand 1415
hem of zijne erfgenamen gemaakt (2). KENO werd voor zijne moeite eene som van ongeveer duizend gulden toegekend. Zoodra hij vertrokken was, trad *Groningen* met *Hunsingo* en *Fivelingo* in een tienjarig verbond, waarbij zich vervolgens ook *Vredewold*, *Humsterland* en *Acht Kerspelen* voegden, tot verdediging hunner gemeenschappelijke vrijheid tegen alle vreemde Vorsten. Elk der bondgenooten zou zich op eigen kosten wapenen, en geene zonder toestemming der overigen eenig verdrag aangaan. De onderling ontstane geschillen moesten door zegsmannen, of indien dit niet gelukte, op eene jaarlijksche algemeene zamenkomst van afgevaardigden te *Groningen* beslecht worden. COPPEN JARGES, JAKOB SCHELGE, JAN TEN HOVE en andere hoofden der Schieringers zou men uit het land weren en overal vervolgen; de aan KENO beloofde som werd zijnen zaakgelastigde, FOCCO UKENA, ter hand gesteld (3). De Graaf van *Holland* vernieuwde den vrede met KENO, den beschermer der Vet- 18 v. Bloeimaand 1416
koopers, maar verlengde ook tevens het bestand met *Oostergo* en *Westergo* waar de Schieringers het bewind voerden (4). Immers waren de voornaamste Friesche Vetkoopers naar *Groningen* gevlugt, en hier lieten de Schieringers hen ook niet in rust.

---

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 165, 166. J. DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* p. 79. S. JARICHS, *Corte Chron.* p. 448. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 185, 186. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 262, 263. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 232. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 241. IDSINGA, *Staatsr. der Nederl.* D. II. bl. 231—233. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 326—331. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 344—347.

(2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 801—803.

(3) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 263. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 241. IDSINGA, *Staatsr. der Nederl.* D. II. bl. 234.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 368, 369. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 348.

1408— 1433 Deze bragten in vereeniging met hunne verdreven aanhangers uit de landen aan deze en gene zijde des *Dollarts*, eene krijgsmagt bijeen en vielen onder aanvoering van SICCO SIARDA of SJAARDEMA, in *Langewold*. FOCCO UKENA rukte op last van KENO met eene gewapende bende onmiddellijk tot hulp der Vetkoopers aan. Achter *Noordhoorn* bij de
10 v. Zomermaand 1417 *Okwerder Zijl* geraakten de beide legers in een hevig gevecht; de Schieringers werden geslagen, vijfhonderd van hen gedood en vierhonderd gevangen naar *Groningen* gevoerd. Nu tastte FOCCO UKENA den vijand in *Acht Kerspelen* aan, roofde, verwoestte en keerde met grooten buit terug. De losgelden der gevangenen werden tusschen de stad *Groningen* en KENO gelijkelijk verdeeld (1). Later werden betrekkelijk dit punt, nog eenige nadere bepalingen getroffen (2). KENO *ten Broeke* overleed niet lang daarna te *Oldenburg* (3). Men schildert hem af als een onrustig, trotsch, heerschzuchtig man, wien het noch aan doorzigt noch aan dapperheid ontbrak; en die waarschijnlijk geheel het tegenwoordig *Oost-Friesland* aan zich zou onderworpen hebben, indien hij langer geleefd hadde (4).

Intusschen had Keizer SIGISMUND, onderrigt van den staat van zaken in *Friesland*, den Kanselier BUNTSLOW en den kanonik HENDRIK CLANT derwaarts gezonden. Zij waren voorzien van brieven, gedagteekend den negentienden van Oogstmaand veertienhonderd zestien, aan het Friesche volk, waarin hij getuigde, dat de Friezen van ouds aan niemand dan aan den Keizer en het Rijk onderworpen waren; dat hij hen bij die vrijheid wenschte te bewaren, en hun derhalve deze gevolmagtigden zond, om hen nader met zijne bedoeling bekend te maken en over hunne onderhoorigheid aan het Rijk met hen te onderhandelen (5). De Friesche stenden te *Leeuwarden* bijeengeroepen, verklaarden dat zij niet gezind waren, hunne vrije regering en de voorregten hun vroeger door de Keizers geschonken af te staan, maar evenwel als getrouwe leden en vrienden des Rijks bereid waren, den Keizer en het Rijk de verschuldigde eer en

---

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 166. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 187. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 265. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 232. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 243. IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 232; en de overige schrijvers aangehaald door WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 352.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 265. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 243.

(3) E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 199.

(4) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 265, 266. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 348.

(5) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 390.

dienst te bewijzen; den Keizer tevens verzoekende, hen te verwittigen, op welke wijze hij nader met hen in verbindtenis wilde treden (1). Met dit antwoord keerden de gezanten onverrigter zake tot den Keizer terug, dewijl hunne volmagt zich niet had uitgestrekt, om de vele zwarigheden door de Friezen geopperd, uit den weg te ruimen. Er vloeide evenwel uit voort, dat men weldra aan SIGISMUND een aanzienlijk gezantschap zond, met last om de bevestiging der oude voorregten en vrijheden te verwerven, zoowel tot vernietiging der aanspraken van vreemde Vorsten, als ter beteugeling van de heerschzuchtige bedoelingen der binnenlandsche Edelen (2). Ongetwijfeld was het gedrag én van den Keizer én van de Friezen het minst tot genoegen van den Graaf van *Holland*. Hij konde zich hieruit niet veel goeds voor zijne regten en aanspraken op *Friesland* beloven, die veeleer met eene geheele vernietiging bedreigd werden (3). Zoodra hij uit *Frankrijk* was teruggekeerd, besloot hij zich met ernst tegen 's Keizers inzigten te verzetten. Hij verbood den Oostergoërs en Westergoërs den Keizer eenige schatting te geven of voor Heer te erkennen; hij was dien Vorst slechts voor de Friesche landen leenverheffing schuldig en had besloten, zijne regten op het krachtigste te handhaven. Te zelfden dage schreef hij in gelijken geest en toon aan den Kanselier BUNTSLOW, om alle verdere onderhandelingen met de Friezen te staken (4). Het bestand met *Oostergo* en *Westergo* werd door hem en zijn broeder, den Bisschop van *Luik*, voor nog één jaar verlengd (5). 1406—1433

's Keizers handelwijze met betrekking tot *Groningen* en het *Gooregt*, was in strijd met de gevoelens, welke hij aan de Friezen bewesten *de Lauwers* had opengelegd. Immers werd Bisschop FREDERIK *van Blankenheim* door hem in al de bezittingen en regten door zijne voorzaten aan den Utrechtschen stoel geschonken, en derhalve ook in die op *Groningen* en het *Gooregt*, bevestigd (6). Dit bragt de Groningers en Ommelanders tot nadenken en gaf ongetwijfeld aanleiding, dat zij zich door een nieuw verbond enger aan-

---

(1) WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 232.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 264. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 243.

(3) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 337.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 396—397. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 392, 393 De brieven zijn van den 30 van Grasmaand 1417.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 395, 396, 397. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 391, 393.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 392. De brief is van den 17 van Slagtmaand 1416. HEDA, p. 274—276.

1406— een sloten, om zich meer en meer tegen vreemde overheersching te verzekeren. Zij
1433 beloofden elkander te goeder trouw, zonder onderlinge toestemming en goedkeuring
12 v. geen bestand met iemand aan te gaan of eenigen vreemden Heer te erkennen, op
Zomer- maand. boete van tweeduizend oude schilden, ten behoeve van hen, welke zich aan het ver-
1417 bond hielden (1). Te vergeefs zond hun de Keizer den Kanselier BUNTSLOW en den Ridder SEFRIED *van Wendingen*; zij weigerden aan eenig voorstel tot onderwerping gehoor te geven. Dit bewoog hem, naar het schijnt, den rijksban over hen en hunne bondgenooten aan gene zijde der *Eems* uit te spreken (2). Men bekommerde zich hierover zoo weinig, dat de nu heerschende Vetkoopers steeds hunne landgenooten, de Schieringers, alom, zelfs over *de Lauwers* op het hevigst vervolgden (3). Ook vernieuwde en bekrachtigde OCCO *ten Broeke* het verbond door zijn vader KENO
16 v. met de stad *Groningen*, *Hunsingo* en *Fivelingo* getroffen (4).
Oogst- maand. Inmiddels was Hertog WILLEM van *Holland* overleden (5). Zijn broeder JAN *van Beijeren* bood den Schieringers tegen de Vetkoopers hulp en bijstand aan, indien zij hem voor heer wilden erkennen. Hiertoe werd op eene algemeene vergadering te *Stavoren*, aan welke ook de Groninger en Embder Schieringers deel namen, besloten. Het regt zou in naam des Hertogs, als wettigen landsheer, door de Grietmans en regters naar het landregt uitgeoefend worden, en zij hem hierop jaarlijks te *Groningen* en te *Stavoren* den eed afleggen en er de boeten of breuken verantwoorden; twee grooten Vlaamsch jaarlijks van ieder huis, het regt van munt en de honderdste penning van alle inkomende uitheemsche goederen tot tol werden hem toegekend. Daar-
1418 entegen zou hij de Friezen bij hunne vrijheden en regten handhaven, hen tegen alle in- en uitlandsche vijanden beschermen, de ballingen aan de beide oevers der *Eems* in het bezit hunner goederen herstellen, en niemand buiten *Friesland* ter heirvaart zenden (6).

---

(1) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 265. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 243. IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 234.

(2) IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 234. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 353.

(3) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 265. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII, bl. 243.

(4) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 802, 803.

(5) Zie hiervoor, bl. 456.

(6) BROUERIUS VAN NIDEK, *Analect.* p. 415—417. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 189. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 502. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 403, 404. P. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 349, beweert, dat deze voorwaarden en opdragt voornamelijk het werk der Vetkoopers geweest zijn.

De Groninger en Eemser Vetkoopers waren ten uiterste gebelgd over dit verbond, 1406—1433
en dewijl de Schieringers, voornamelijk uit *Dokkum* en *Ezumazijl*, de *Eems* en de *Lauwers* onveilig maakten, bragten zij eene talrijke krijgsmagt bijeen, welke onder bevel van FOCCO UKENA alles te vuur en te zwaard in *Achtkarspelen* en *Dongeradeel* verwoestte. *Dokkum* werd bij den eersten aanval ingenomen, geplunderd en in brand gestoken; geen stins of slot der Schieringers in den omtrek bleef gespaard. Een gelijk lot trof het blokhuis te *Ezumazijl*, hetwelk met groote moeite en met hulp van Hamburger en Lubecker schepen, welke van den zeekant aanvielen, stormenderhand ingenomen en welks bezetting door beulshanden onthoofd werd. Van *Stavoren* tot *Gerkesbrugge* werden allen Schieringers, wereldlijken en geestelijken, zonder onderscheid, eene brandschatting van eenige duizenden oude schilden opgelegd. SICCO SJAARDEMA te *Franeker* moest tot waarborg dezer gelden, welke niet zoo terstond konden bijeengezameld worden, zijnen zoon in gijzeling naar *Groningen* zenden. Nu sloten de Achtkarspelers een bestand van zeven maanden met de Groninger Vetkoopers en hunne bondgenooten, waarbij zij beloofden, de Schieringer ballingen niet te herbergen, den verbondenen vrijen doortogt tegen hen te verleenen, en geene sterkten aan de grenzen op te werpen. *Opsterland* volgde hun voorbeeld. Daarna 15 v.
bevredigden zij zich met *Langewold*, *Vredewold* en *Humsterland*; een weinig later Slagtm 1418
werd het verdrag tusschen *Groningen*, *Hunsingo* en *Fivelingo* vernieuwd (1).

Om dien tijd had Keizer SIGISMUND weder den Kanselier BUNTSLOW en den Kanonik CLANT gemagtigd, om met de Friezen, op hun eigen verzoek, over eene nadere verbinding van hen met het Rijk te onderhandelen (2). Te *Leeuwarden* overhandigden
deze afgevaardigden den bewindslieden den keizerlijken brief, in welken het Opper- 1419
hoofd des Rijks verklaart, dat hij, met raad zijner Vorsten, de bewoners van *Oost-* en *West-Friesland*, gemeenlijk *vrije Friezen* genoemd, op hun aanzoeken bevestigt in al de vrijheden en voorregten hun door de vorige Keizers verleend, zoowel als in hunne eigene regten, loffelijke gewoonten en aloude gebruiken; de straf van naastbestaande en verwante boosdoeners zou echter voortaan niet meer op de onschuldigen overgaan; alleen de schuldigen, niet hunne onschuldige bloedverwanten zouden gestraft worden. Hieronder waren ook de landstreken, gezinnen, lieden en goederen begrepen, welke met geweld van het Rijk waren afgescheurd, maar nu onder het gezag daarvan teruggebragt werden. Zij zouden tot geenen Vorst dan tot de Keizers en

(1) J. DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* p. 81, 82. S. JARICHS, *Cort. Chron.* bl. 448. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 188. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 267, 268. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 244, 245. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 233, 234. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 357—359.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 502. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 403.

1406—1433 Roomsch Koningen in betrekking staan en niet van het Rijk afgescheiden of vervreemd mogen worden; al wat er van dien aard in het groote of kleine had plaats gehad, werd vernietigd en opgeheven. Zij zouden den Keizer alleen binnen de grenzen van *Friesland*, vooral ter bedwinging van de ongehoorzamen aan het keizerlijk gezag aldaar, dienstpligtig en, behalve een bepaald haardstede-geld, hetwelk hij beloofde weg te schenken noch te verpanden, van alle beden en belastingen, ten zij in bijzonder noodzakelijke gevallen, vrijgesteld zijn. Voorts belooft hun de Keizer, dat zij nimmer door eenig geestelijk of wereldlijk Vorst of Heer, van welken staat ook, maar slechts door hunne Grietmans, regters en ambtenaren naar hunne wetten, gewoonten en gebruiken zullen bestuurd worden. Het overtreden van dezen vergunningsbrief, zou met vijfhonderd mark zuiver goud geboet worden (1).

Te vergeefs trachtten de keizerlijke afgevaardigden de Vetkoopers en de Schieringers met elkander te verzoenen. Het scheen genen toe, dat zij dezen begunstigden, en welligt moet daarin de hoofdoorzaak gezocht worden, dat *Groningen*, waar thans de Vetkoopers het gezag voerden, met den Bisschop van *Utrecht*, welke steeds zijn regt op die stad met nadruk aandrong, in onderhandeling trad; men verkoos veeleer eenen vreemden Heer te erkennen, dan de Schieringers in het bewind hersteld te zien. De Stichtsche Kerkvoogd grondde zijne aanspraken op de giften door de Keizers vóór eeuwen aan de Kerk van *Utrecht* gedaan (2). De Groningsche regering erkende die en verklaarde tevens, dat de stad, het geregt en de heerlijkheid van *Groningen* derhalve den Bisschoppen en der Kerke van *Utrecht* sinds eeuwen behoorden, en dat zij de huldiging van den Vorst Bisschop als wettigen landsheer in zijne stad *Groningen* zoo vele jaren te onregte geweigerd, maar thans hiertoe op de volgende voorwaarden besloten hadden: Alle manspersonen boven de twaalf jaren zullen zweren goede Stichtslieden te zijn en altijd te blijven. De stad zal hare oude regten, vrijheden en gewoonten behouden. Niemand zal in het bisschoppelijk gebied wegens de overrompeling van *Groningen* vervolgd of beleedigd worden. Zoowel die in als buiten het Hanzeverbond zijn, zullen hunnen handel drijven gelijk sinds dertig jaren geschied is. De Bisschop zal nimmer iemand, en vooral niet de ballingen, zonder bewilliging der stedelijke regering in *Groningen* mogen brengen. De Groningers zullen door het geheele *Sticht*

---

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 167, 168. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 193—198. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 268, 269. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 235—241. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 245. *Docum.* bl. 22. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 423. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 396—401. De brief was reeds den 30 van Herfstmaand 1417 gegeven, doch de overgifte daarvan, door vele omstandigheden, vertraagd. Zie F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 372.

(2) Zie *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. I. bl. 82, 84, 85.

vrij en ongehinderd handel drijven, reizen en verkeeren. De Bisschop zal de verbind- 1406—1433
tenissen van *Groningen* met occo *ten Broeke* en met de *Ommelanden* niet hinderen, de stad beschermen en zij ten eeuwigen dage eene van de zes hoofdsteden van 15 v.
het *Sticht* blijven. Deze voorwaarden werden op denzelfden dag door den Bisschop Bloeim. 1419
bij eenen afzonderlijken brief aangenomen en bezegeld. Hij werd daarop in Zomermaand te *Groningen* gehuldigd en gaf, op verzoek der stad, aan de *Ommelanden* de verzekering, dat hij hen nimmer in iets zoude krenken of verkorten, indien zij slechts hem niet beleedigden en het verbond met *Groningen* getrouw bleven; dat hij hen tegen het geweld en de verongelijkingen van anderen met raad en daad zou ondersteunen en zorgen, dat hen niemand in zijn gebied ongestraft overlast aandeed; tevens beloofde hij geen slot of sterkte in het land te bouwen of van een ander over te nemen, waaruit voor hen eenig gevaar of nadeel konde voortvloeijen (1). Zoo eindigde het langdurig geschil over het oppergezag tusschen den Bisschop van *Utrecht* en de stad *Groningen*. De Groningsche handel begon zich van dat oogenblik af krachtig uit te breiden, de koopman reisde nu waar hij voorheen niet komen mogt en genoot, even als de andere Stichtsche onderdanen, door het geheele bisdom vrijheid van tollen zoo te water als te land (2).

De overeenkomst met den Bisschop van *Utrecht* konde slechts de klove tusschen de Schieringers en Vetkoopers verwijden. De burgerkrijg dreigde dan ook weder op nieuw en hevig te ontbranden. In *Westergo* trokken de Vetkoopers tegen SICCO SJAARDEMA te *Franeker* op, om van hem het uitleveren eens vlugtelings, die een diefstal gepleegd had, af te dwingen. Maar SJAARDEMA toog hen met eene talrijke gewapende bende te gemoet, versloeg hen te *Spankamp* en maakte zich meester van *Dokkum* met de stins te *Ezumazijl*, welke hij versterkte, om de nabuurschap in bedwang en de Groningsche Vetkoopers in teugel te houden. (3). De nadrukkelijke vertoogen der keizerlijke gezanten, die zich thans te *Deventer* bevonden, bewogen echter de beide aanhangen, om tot herstel van den binnenlandschen vrede, hunne afgevaardigden derwaarts te zenden. Veelvuldige bijeenkomsten en langdurige onderhandelingen hadden zoo te *Deventer* als te *Kampen* plaats. De volijverige en welmeenende BUNTSLOW bezocht zelfs nogmaals de onrustige gewesten van de *Zuiderzee* tot over de *Eems*, om de gemoederen te bevredigen; doch alles was vruchteloos. De Schieringers drongen op de herstelling van de Groninger en Embder ballingen, en de

---

(1) IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 236—242. Verg. J. DE LEMMEGE, *Chron. Gron.* p. 84, 85. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 270. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 247. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 362—370.

(2) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 362.

(3) OCCO SCARLENSIS, bl. 168. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 241.

1406—1433 vernietiging van het verbond met den Bisschop van *Utrecht* aan, waarvan OCCO *ten Broeke* noch de Vetkoopers in *Groningen* iets wilden hooren. BUNTSLOW en zijn medegezant trokken onverrigter zake naar den Keizer terug, tot wien zij partijen ter eindelijke beslissing verwezen hadden, maar bij wien hij even weinig dank inoogstte als bij de Friezen, welke hem zelfs van dubbelhartigheid en kwade trouw beschuldigden. *Groningen* was ondertusschen voor tienduizend Rijnsche guldens uit den belemmerenden rijksban ontslagen geworden (1).

Het vertrek der keizerlijke gezanten was het teeken tot de wederuitbarsting van den burgerkrijg. Kort te voren had de stad *Groningen* een nader verbond van vriendschap
28 v. Winterm. 1419 met *Hunsingo* en *Fivelingo* gesloten, en daarbij de oude regten en vrijheden dezer gewesten tegen elke inbreuk van hare zijde verzekerd (2). Waarschijnlijk trachtte zij die gemeenten te meer aan zich te verbinden, opdat deze, wanneer de vredesonderhandegen mogten afspringen, haar bij een inval in *Friesland* bewesten de *Lauwers*, waar de Vetkoopers de onderliggende partij waren, niet hinderlijk zouden zijn (3). Wel
30 v. Grasm. 1420 hadden de Bolswarders den onrustigen COPPEN JARGES verdreven, maar de Schieringers maakten zich eerlang bij verrassing meester van de stad, waarbij JAN TJALLINGA, een voornaam Vetkooper, met eenigen van zijnen aanhang werd doodgeslagen. Twee dagen daarna overrompelden de Schieringers het Haskerklooster, verdreven de monniken en verwoestten grootendeels het gebouw. De Vetkoopers in *Groningen* en in *Oost-Friesland* bragten nu eene vloot bijeen tot ondersteuning hunner partij in *Westergo*. Een togt te land oordeelde men te bezwaarlijk, dewijl de wegen en posten in *Oostergo* door de Schieringers bezet waren. De bondgenooten landden onder aanvoering van den dapperen FOCCO UKENA bij *Hindeloopen*. De benden van SICCO SJAARDEMA, welke hen trachtte te weren, werden tusschen die stad en
12 v. Bloeim. *Molkwerum* in een scherp gevecht geslagen; driehonderd Schieringers waren gesneuveld en tweehonderd gevangen gemaakt. De vlugtelingen redden zich binnen *Stavoren* en *Sloten*, welke plaatsen zij in der haast zooveel mogelijk versterkten, om een aanval te kunnen wederstaan. UKENA werd terstond te *Hindeloopen* binnengelaten, waarvan alle kanten Edelen en Geestelijken zich aan hem onderwierpen, de plundering afkochten, of met hem een verbond van vriendschap sloten (4). De buit en de gevange-

---

(1) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XVIII. p. 271—278. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 247—252. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 382—405. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 363—368.

(2) IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 250, 251.

(3) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 405.

(4) OCCO SCARLENSIS, bl. 168, 169, 171. VAN THABOR, *Hist. v. Vriesl.* bl. 610. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 200, 201. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 279. WINSE-

nen werden gelijkelijk onder de bondgenooten verdeeld (1). De Abt van het klooster te *Ludingakerk* verzoende zich met OCCO *ten Broeke*, de stad *Groningen* en de *Ommelanden*, belovende geen hunner vijanden op te nemen of te beschermen (2). Kort daarna traden de Smallingerlanders, op dezelfde voorwaarden als vroeger de *Achtkarspelen* en *Opsterland*, met hen in een verbond (3). 1406—1433 2 v. Zomer-maand. 1420

De ontmoedigde Schieringers wendden zich om hulp tot Hertog JAN *van Beijeren* uit kracht van het met hem gesloten verdrag, hetwelk kort te voren weder was verlengd geworden (4). Ondertusschen had FOCCO UKENA het stadje *Sloten* belegerd, hetwelk hij oordeelde eerst te moeten bezitten, vóór hij *Stavoren*, de voornaamste wijkplaats der Schieringers, met vrucht konde aantasten. JAN *van Beijeren* zond weldra onder bevel van HENDRIK *van Renesse* de verzochte benden, die bij hare aankomst eenige der aan strand liggende schepen der bondgenooten vernielden en vervolgens met de Schieringers vereenigd, tot ontzet van *Sloten* oprukten. UKENA werd genoodzaakt het beleg op te breken en geraakte in een bloedig gevecht, waarin hij door den veel magtiger vijand werd verslagen. Hij liet vele gesneuvelden en gevangenen achter, en vlugtte naar *Hindeloopen*. De staat van zaken in *Holland* riep de hulpbenden terug, en ook FOCCO UKENA verliet dit gedeelte van *Friesland*, om zijne strijdkrachten te herstellen, doch liet eene sterke bezetting in *Hindeloopen* achter. Op aanzoek van SICCO SJAARDEMA kwam spoedig weder eene bende *Hollanders* in *Friesland*, welke het dorp *Makkum* met verschansingen omringde en van daar uit de omliggende dorpen der Vetkoopersgezinden veel nadeel berokkende. Het versterken van *Makkum* beschouwden de Workummers, hoezeer Schieringersgezind, als eene inbreuk op hunne vrijheid en wendden zich tot OCCO *ten Broeke*, die zich tot een tweeden krijgstogt toerustte. Dit stemde SICCO SJAARDEMA en andere aanzienlijke Schieringers, welke daarenboven uit het verdeelde *Holland* vooreerst niet veel onderstand te wachten hadden, tot vrede met de Vetkoopers beoosten *de Lauwers*, en SJAARDEMA werd met dit oogmerk naar *Groningen* afgevaardigd. In zijne afwezigheid zond SJAARD AYLVA te *Witmarsum* eenen brief aan de Hollandsche bevelhebbers te *Makkum* met de nagebootste naamteekening van SJAARDEMA en diens zegel, aan eenen anderen brief ontnomen, waarin hij hun raadde op hun behoud bedacht te zijn, daar geheel 9 v. Zomer-maand.

MIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 241. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 252. P. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 406.

1) DRIESSEN, *Mon. Gron.* T. IV. p. 804.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 412.

(3) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 280.

(4) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 415.

1406—1433 *Oostergo* en *Westergo* de wapenen hadden opgevat, om hen aan te tasten en hij niet bij magte was, de verwoede menigte te beteugelen. Deze tijding verwekte zulk een schrik onder de bezetting, dat zij zich des nachts met hare goederen en oorlogsbehoefte inscheepte, de vestingwerken van het zwakbezette *Makkum* in brand stak en naar *Holland* vertrok. Deze welgeslaagde list had ongetwijfeld invloed op het bespoedigen van het verdrag, hetwelk voor den tijd van twintig jaren tusschen OCCO *ten Broeke*, de stad *Groningen* en de *Ommelanden* aan de eene, en SICCO SJAARDEMA nevens onderscheidene Edelen, Priesters en de gemeenten van *Franekeradeel* aan de andere zijde getroffen werd. 5 v. Oogstmaand. 1420 De voorwaarden dezer bevrediging waren: volkomen veiligheid van personen en goederen bij het reizen, trekken, handelen en verkeeren onder elkander; wederzijdsche bijstand tot dat einde bij dag en nacht; het weigeren niet alleen van doortogt of verblijf aan hem, die het voornemen aan den dag legde, iemand hunner aan te vallen of te benadeelen, maar ook het krachtdadig verhinderen van zulke bedoelingen (1).

Dit verdrag bepaalde zich slechts hoofdzakelijk tot de Schieringers in *Franekeradeel*; tegen de overigen verbonden zich OCCO *ten Broeke*, *Groningen*, *Langewold* en *Humsterland* met de Vetkoopers van *Hindeloopen* en *Wolderkerk* (2). Dit schijnt de Oostergoërs en Westergoërs aangespoord te hebben, om zich met OCCO *ten Broeke* en zijne bondgenooten te verzoenen. Immers werden tot dat doel van wederzijden gemagtigden naar *Leeuwarden* gezonden. Doch naauwelijks waren zij bijeengekomen, of de monniken, nog onverzoenlijker en haatdragender dan de Edelen en het volk, geraakten in beweging, om de middelen tot verbroedering vruchteloos te maken. De kloosterlingen van *Bloemkamp* of *Oldeklooster*, wier Abt DODO FEITAMA, met TJAARD, Abt van *Lidlum*, ABBA van *Jorwerth*, TJAARD WALTHA en POPKO FEDDAMA, als afgevaardigde van *Oostergo* en *Westergo* op de vergadering te *Leeuwarden* zich bevond, vielen gewapenderhand in den nacht *Ludingakerk* aan, overweldigden de poort en zouden zich ongetwijfeld van het klooster meester gemaakt hebben, indien niet juist daar binnen SICCO NYENHUIS, SICCO GRATINGA, GALE HANYA en eenige anderen vereenigd geweest waren, om de zaak des vredes te bevorderen. In vereeniging met de Ludingakerker monniken, sloegen deze Edelen de Bloemkampers met verlies tot aan het dorp *Arum* in *Winseradeel* terug, waar de vlugtelingen stand hielden en

---

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 169—171. VAN THABOR, *Hist. v. Vriesl.* bl. 6, 7. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 201—203. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 280. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 242, 234. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII, bl. 252, 253. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 551. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 415. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 413—417.

(2) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 373.

een scherp gevecht voorviel. SICCO NYENHUIS sneuvelde; GRATINGA en HANYA werden 1406—
zwaar gewond. Zoodra deze na eenigen tijd genezen waren, trokken zij met vijftig 1433
van de sterkste Ludingakerker monniken heimelijk naar *Bloemkamp*, staken twee poorten in brand en sleepten twee van de kloosterbroeders mede, welke aan eenen boom op het kerkhof te *Ludingakerk* werden opgeknoopt (1).

Te midden van zulke geweldenarijen en buitensporigheden, die ongestraft gepleegd werden en bij elk weldenkende den wensch naar vrede en herstel van tucht versterkten, werd te *Leeuwarden* een verbond van bescherming tusschen OCCO *ten Broeke* 14 v.
en *Groningen* met de landen van *Oostergo* en *Westergo* getroffen. De belangrijkste Herfst-maand.
punten waren: algemeene vergiffenis van alles wat er geschied was, behalve van den 1420
moord aan OTTO CLINGE, den broeder van BRUIN CLINGE, een der Groningsche afgevaardigden gepleegd; terugroeping van alle ballingen uit *Oostergo* en *Westergo*, en teruggave hunner goederen in den staat in welken zij die achtergelaten hadden; algemeene bevrediging, aflegging van wapenen en afdanking van vreemde krijgsbenden; vrijheid van handel en wandel door geheel *Friesland*, handhaving van rust en veiligheid en het gestreng straffen van misdadigers. Het dooden van een hoofdling moest met duizend oude schilden aan de naastbestaanden en even zooveel aan den plaatselijken regter; van een huisman met de helft, en van een ruiter met een vijftigste gedeelte dier som verzoend worden; wie niet betalen konde, werd met den dood gestraft. Bij binnenlandsche oproeren of buitenlandsche aanvallen zou men elkander op eigen kosten de behulpzame hand bieden. Tot waarborg van de nakoming van dezen vrede zouden de zonen van de voornaamste Vetkoopers voor den tijd van drie jaren bij OCCO *ten Broeke*, en die van de hoofden der Schieringers in *Groningen* als gijzelaars blijven (2).

Deze overeenkomst, hoezeer door de gemagtigden der beide aanhangen geteekend en bezegeld, beantwoordde geenszins aan het doel. De burgerhaat was te lang en te diep ingeworteld, om op eens uitgeroeid te worden. Velen, inzonderheid Schieringers, weigerden, toen het verdrag in werking moest komen, het stellen van gijzelaars; en verscheidene punten werden afgekeurd door hen, die er zich door benadeeld meenden. De Embder en Groninger ballingen, welke zich in *Westergo* ophielden, waren het minste er over voldaan en verwekten het eerst onrust. De Vetkoopers en de Hindelooper Schieringers vereenigden zich met hen, en deden des nachts een onverhoedschen aanval 26 v. Herfst-
op de stad *Stavoren*, welke zij vermeesterden. COPPEN JARGES en eenige anderen sneuvel- maand.

---

(1) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 281. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VIII. bl. 243. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 254.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 416—419. Vergelijk UBBO EMMIUS en SCHOTANUS in l. c.

1406— den dapper strijdende; zijne overige aanhangers vlugtten naar *Holland* of naar *Sloten* (1).
1433 Hertog JAN *van Beijeren* nam zijne weduwe en kinderen in bescherming (2). Om dien tijd of niet lang daarna geraakte *Stavoren* in brand; de vlam, door een hevigen wind voortgedreven, vernielde meer dan vijfhonderd huizen, meestal met riet gedekt, waardoor het zuidelijk en zuid-oostelijk gedeelte der stad in asch verkeerde. Het *St. Odolfs* klooster, met een steenen dak voorzien, bleef staan. De stad werd later binnen een veel kleineren kring ommuurd; zij had reeds veel van haren handel en fabrijken verloren (3).

Ondertusschen had JAN *van Beijeren* zijn gezag in *Holland* zoo wèl gevestigd, dat hij zich thans ernstiger met de Friesche zaken konde moeijen (4). Vele onderhandelingen, zoo met de Vetkoopers als Schieringers werden aangeknoopt (5). De vijandelijkheden tusschen de beide aanhangen duurden middelerwijl voort. *Sloten* en *de Lemmer* waren de voornaamste sterkten der Hollanders en Schieringer Friezen, uit welke zij de Vetkoopers bestookten, die van hunne zijde niet in gebreke bleven hen door
1421 gedurige aanvallen afbreuk te doen (6). De Schieringers verwoestten op Palmzondag het huis van TACO ABBEMA te *Ippekolsga* in *Wijmbritseradeel*, bemagtigden op Paaschnacht *Leeuwarden* en plunderden de dorpen *Rauwerd*, *Irnsum* en *Roordahuizum* (7). Eindelijk gelukte het JAN *van Beijeren* eene overeenkomst met *Oostergo*,
3 v. Grasm. 1421 *Westergo* en de ballingen uit de landen tusschen de *Lauwers* en *de Wezer* te treffen, waarbij zij hem als landsheer erkenden. Hierbij werd bedongen: de bevestiging der regten en vrijheden van *Stavoren*; jaarlijksche eedaflegging der Grietmans en regters aan den Hertog of zijnen stedehouder in die stad, dat zij naar de oude Friesche wetten in zijnen naam regt geoefend hadden; verantwoording der boeten en breuken; 's jaars eene schatting of *huislage* ten behoeve des Hertogs, twee Vlaamsche grooten (vijf stuivers van onze munt) op ieder huis; het regt van munten; de honderdste penning als tol van alle goederen door buitenlanders uitgevoerd voor den Hertog, benevens het

---

(1) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 282, 283. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VIII. bl. 245. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 255.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 444.

(3) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 283. SCHOTANUS in l. c.

(4) Zie hiervoor bl. 487.

(5) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 419—425.

(6) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 434, 435.

(7) V. THABOR, *Hist. v. Vriesl.* bl. 10. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 283. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 244, 245. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 255.

derde gedeelte der gestrande goederen, wanneer de eigenaar zich niet binnen het jaar vertoonde; het toepassen van straf alleen op den misdadiger; tolvrijheid voor de Friezen in *Holland;* geene oproeping tot heirvaart buiten de grenzen van *Friesland;* bescherming van de Geestelijken, steden, hoofdelingen en goede lieden tegen al hunne vijanden; algemeene vergiffenis aan de zijde des Hertogs; en eindelijk, vrij gebruik van vrijheden, handvesten, brieven en regten (1). *Oostergo* en *Westergo* bekrachtigden van hunne zijde dit verbond door een geschrift van gelijken inhoud aan den Hertog (2). Even zoo de Groninger en Oost-Friesche ballingen, die zich thans te *Stavoren*, te *Sloten* en gedeeltelijk, naar het schijnt, in *Holland* ophielden, onder de bijbepaling, dat de Hertog hen niet alleen tegen hunne vijanden beschermen, maar hen weder in hunne goederen herstellen zoude, uit welke zij verdreven waren (3). 1406—1433

's Hertogs aandringen op den titel van: *Heer van Friesland*, was den Friezen het meest tegen de borst, meenende dat dit met hunne hooggeroemde vrijheid streed; maar de noodlottige toestand des lands en de verwoestingen des burgerkrijgs, welke het geheele volk met eenen wissen ondergang bedreigden, zegepraalden over de zucht tot eene vrijheid, die liefelijker was in naam dan voordeelig in de daad (4). Jan *van Beijeren*, welke naar deze waardigheid voor zich zelven, niet voor het graafschap *Holland* of zijne nicht jakoba streefde (5), werd derhalve te *Medemblik* door geestelijke en wereldlijke afgevaardigden uit een aanzienlijk gedeelte van *Friesland*, als wettig geboren Landsheer gehuldigd, wien zij, zoo wel als zijnen nakomelingen, trouw zwoeren en van wien zij nimmer zouden dulden, gescheiden of vervreemd te worden (6). De Hertog aanvaardde dadelijk het opperbewind en stelde onderscheidene ambtenaren in het hem onderworpen *Friesland* aan (7). Hij werd echter te zeer door andere zaken bezig gehouden, om met nadruk zijn gezag te handhaven tegen hen, welke zich aan de bondgenooten van *Groningen* en *Oost-Friesland* aangeslo- 4 v. Grasm. 1421

---

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 425—427. Zie ook v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 572—574. idsinga, *Staatsr.* D. II. bl. 254—256. f. sjoerds, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 437—443.

(2) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 574. — *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 427.

(3) v. mieris, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 575. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 429.

(4) ubbo emmius, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 283.

(5) schotanus, *Fr. Hist.* B. VIII, bl. 255.

(6) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 430, 431.

(7) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 431, 432, 441, 442.

1406—1433 ten hadden en weigerden hem te erkennen. De verdeeldheden en vijandschap duurden voort, en ofschoon de Hertog eenige krijgsbenden zond, waren deze te gering in getal, om de wederspannigen te bedwingen en de bondgenooten te beteugelen. In vereeniging met de Schieringers, maakten zij zich echter meester van *Dokkum* en versterkten die stad. Door een grooten toeloop van rooflustig volk ondersteund, bemagtigden zij *Ezumazijl*, doodden er vele ballingen en maakten het sterker dan het tot nu toe geweest was. Beide plaatsen werden roofnesten en verzamelplaatsen van landloopers, die onverschillig op vrienden en vijanden roofden (1).

De Groninger en Oost-Friesche bondgenooten hielden SICCO SJAARDEMA van verstandhouding met Hertog JAN *van Beijeren* verdacht. Ofschoon hij op hun aandrang, zijne stins versterkt en van bezetting voorzien had, namen echter de Groningers op het *Kamperdiep* twee vaartuigen met hout voor de kerk te *Franeker* geladen, weg en zes burgers dier plaats gevangen. Zij dreigden voorts hem te belegeren, indien hij niet te *Groningen* verscheen, om zich wegens een voorgenomen aanslag tegen die stad te verantwoorden. Verhinderd om zelf onmiddellijk te verschijnen, zond hij zijn eenig en twaalfjarig zoontje als gijzelaar derwaarts, doch kwam kort daarna zelf over, bewees zijne onschuld en eischte zijn zoon terug. De Groningers beloofden hem dien te zullen nazenden, maar hielden hun woord niet. Hij zond derhalve eerlang een vertrouwden man, om het kind te halen, welke het op eene kamer aan een ijzeren keten gesloten vond, en onverrigter zake moest terugkeeren. Het knaapje stierf in zijne gevangenis aan de pest; naar anderen, werd hij door de Groningers van kant gemaakt. De verbitterde SJAARDEMA werd nu de verklaarde vijand der bondgenooten en trachtte hen al het gewigt zijner wraak te doen gevoelen (2).

Ook de Geestelijken, inzonderheid de Abt van *Ludingakerk*, leden vele mishandelingen van den kant der Vetkoopers en riepen des Hertogs bijstand in. Terstond werden allen Grietmans, hoofdelingen en regters bevolen, dien Abt tegen de onruststoo-
15 v. Bloeim. 1421 kers, welke afvalligen (apostaten) genoemd worden, te beschermen (3). Men ver-
11 v. Zomermaand. wittigde insgelijks den Heer van *Alkemade*, welke toen in naam van JAN *van Beijeren* het opperbevel in *Friesland* voerde, van eenen heimelijken aanslag op *Dokkum* door de bondgenooten, welke zich tot dat einde in het gebied des Utrecht-

---

(1) V. THABOR, *Hist. v. Vriesl.* bl. 11. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX, p. 283, 284. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 255, 256.

(2) OCCO SCARLENSIS, bl. 172, 173. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 284. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII, bl. 245.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 580, 582. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 433, 434. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 449.

schen Bisschops vereenigden (1). Het schijnt echter, dat wegens het openen van vredesonderhandelingen, van dezen aanslag niets gekomen is. 1406—1433

Reeds sinds eenigen tijd was men bedacht geweest, eenen bestendigen vrede tusschen de bondgenooten en Hertog JAN, aan wien zich de Schieringers aansloten, te treffen en onderscheidene brieven van vrijgeleide waren deswege wederzijds verleend geworden (2). Inmiddels liet de Hertog onder de hand eenige voorwaarden aan de stad *Groningen* voorstellen, op welke hij van haar de hulde als Landsheer begeerde; hij zou een goed Heer zijn, hare voorregten handhaven en de gevangen Vetkoopers uit dit gewest onder behoorlijken borgtogt ontslaan (3). De onderhandelingen met de bondgenooten werden te *Grietzijl* geopend en in *den Briel* voltooid. De voornaamste punten in dit verdrag van bestendigen zoen en vrede waren, dat *Friesland* bewesten *de Lauwers* onder het bestuur van den Hertog, *Friesland* beoosten dat water aan de bondgenooten zou blijven, doch zou het den Hertog geoorloofd zijn, aan deze zijde der *Lauwers* sterkten te stichten; wederkeerige vrijheid van handel en verkeer zou plaats hebben; de boete op manslag werd bepaald en de namaagschap moest voor den dader boeten, doch deze, bij ontstentenis daarvan, aan den lijve gestraft worden; de ballingen en gevlugten uit *Groningen* en de *Ommelanden*, welke den Hertog hadden gehuldigd, zouden ongehinderd in het bezit hunner goederen terug keeren; de Groninger ballingen moesten echter ten westen de *Lauwers* blijven en nooit meer dan op vier mijlen *Groningen* naderen; *Embden* bleef aan OCCO *ten Broeke* (4). De zeeschuimerijen, welke 's Hertogs onderzaten zoo veel nadeel hadden toegebragt, werden terstond gestaakt, en de bondgenooten zonden hem vijftig vette ossen ten geschenke (5). Hij beantwoordde dit blijk van vriendschap door het benoemen van OCCO *ten Broeke* tot zijnen Kamerheer met het regt, om met acht paarden en zeven bedienden ten hove te mogen verschijnen (6). Hij stelde vervolgens onderscheidene ambtenaren in *Friesland* aan; en om de Friezen zoo veel mogelijk aan zich te hechten, schonk hij zekeren burgers van *Leeuwarden* en *Dokkum* tolvrijheid in zijn gebied, overeenkomstig de voorregten onlangs aan *Oostergo* en *Westergo* gegeven (7).

1 v. Herfstmaand 1421

23 v. Herfstmaand

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 586. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 436. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 451.

(2) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 577, 587, 588, 589. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 433, 436.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 589.

(4) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 595. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 437—441.

(5) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 460.

(6) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 441.

(7) *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 441—443

1406—1433 De ingekankerde haat der Friezen tegen vreemde heerschappij; hun misnoegen, dat zij in het verdrag des Hertogs met de bondgenooten naauwlijks gekend waren, waaruit, naar hunne meening, bleek, dat men hen als een overheerd volk beschouwde; en het steeds voortsmeulend vuur der tweedragt, waren naar het schijnt, de oorzaak dat *Dokkum* en *Ezumazijl* met Hollanders bezet bleven en een sterk blokhuis of kasteel in *de Lemmer* werd aangelegd, om de Friezen in toom te houden. JAN *van Beijeren*, wien de toenemende gisting der gemoederen niet verborgen bleef, herinnerde zoowel de geestelijke als wereldlijke bewindslieden en gemeenten in *Westergo* en *Oostergo* hunne belofte, om drie honderd gewapende mannen onder de
2 v. Slagtm. 1421 bevelen van FLORIS *van Alkemade*, slotvoogd in de *Lemmer*, te stellen, ten einde het land te bewaren, de kwaden te tuchtigen en de goeden te beschermen (1). Men bekreunde zich echter zoo weinig aan deze vermaning en aan het hertogelijk gezag, dat zelfs de Schoterlanders en eenige anderen over zwak ijs naar *de Lemmer* trokken en het nieuw gebouwde slot bemagtigden en slechtten, bij welks verdediging VAN ALKEMADE sneuvelde (2). De nadeelen en verwoestingen door den vreesselijken storm en watervloed op St. Elizabeths nacht veroorzaakt, in welke ook *Friesland* en *Groningen* rijkelijk deelden (3), zullen den Hertog verhinderd hebben, zich over dien hoon te wreken. Gedeeltelijk ontsproot het misnoegen tegen het Hollandsch bewind, uit de baldadigheden en mishandelingen, aan welke vaak de Hollandsche ambtenaren zich schuldig maakten (4). De bondgenooten waren evenzeer ontevreden op den Hertog, welligt dewijl hij de weduwe en kinderen van COPPEN JARGES en andere uitgewekene Groningers in *Friesland* te gunstig ondersteunde (5). Doch welke redenen er ook mogen bestaan hebben, de Friesche Schieringers en de Vetkoopers-gezinde bondgenooten, kwamen allengs nader tot elkander en eindelijk tot het sluiten van een onderling verbond. Maar SICCO SJAARDEMA en zijne vrienden, zoo uit haat tegen de Groningers, wien hij den dood zijns kinds verweet, als uit gehechtheid aan Hertog JAN *van Beijeren*, waren hiertoe niet te bewegen en bewerkten zelfs, dat de bur-

---

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 605. *Charterb. v, Vriesl.* D. I, bl. 443.

(2) OCCO SCARLENSIS, bl. 171, stelt dit ten onregte één jaar vroeger, gelijk zeer juist door IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 263 is opgemerkt, en door V. THABOR, *Hist. v. Vriesl.*, bl. 10, bevestigd wordt.

(3) OCCO SCARLENSIS, bl. 172. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII, bl. 246. Verg. hiervoor bl. 487.

(4) F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 463—465.

(5) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 444, 445.

gers van *Franeker* en *Sloten* zich insgelijks in geene onderhandelingen wilden inlaten. 1406—1433
Dit verhinderde evenwel niet, dat ten laatste, na het vereffenen van vele tegenstrijdige belangen, het uit den weg ruimen van onderscheidene zwarigheden en het zenden van wederzijdsche gijzelaars, op eene bijeenkomst van afgevaardigden uit de landen van de *Zuiderzee* tot aan *de Wezer*, te *Groningen* een vrede tusschen de Vetkoopers beoosten en de Schieringers bewesten *de Lauwers*, in naam van OCCO *ten Broeke*, de stad *Groningen* en de *Ommelanden* aan de eene zijde, en van de Grietmans, Geestelijken, regters en gemeenten van *Oostergo*, *Westergo* en *Zevenwolden* aan de andere zijde getroffen werd, waarvan de hoofdvoorwaarden hierop neêrkwamen: volkomen verzoening en eeuwige vrede; wederzijdsche bescherming en hulp bij buitenlandsche aanvallen; veiligheid en vrijheid van verkeer; herstelling van de gevlugte en gebannen Schieringers in het bezit hunner goederen; handhaving van elks regten en vrijheden; vervolging van de misdadigers als naar regten; tuchtiging van den dader zelven en niet van anderen; doodstraf dengenen, welke eene vreemde magt inhaalde; eindelijk, ontruiming en slechting der vestingwerken te *Dokkum*, *Ezumazijl*, *Sloterzijl* en *Houwerzijl*. Het verbond werd door allen, in wier naam het gesloten was, onderteekend en bezegeld; de geestelijke en wereldlijke gezagvoerders in *Oostergo* en *Westergo* voegden er echter bij »behoudens zoodanige heerlijkheid als Hertog JAN *van Beijeren*, hun genadige Heer, wien zij gehuldigd en gezworen hadden, er bezat (1)." Denzelfden dag werden deze voorwaarden door onderscheidene Friesche Edelen, zoo Vetkoopers als Schieringers, bekrachtigd, uit wier namen men de hoofdpersonen in de bloedige burgergeschillen van dien tijd leert kennen (2).

1 v. Sprokkelm. 1422

Groot was het misnoegen van JAN *van Beijeren* op de Oostergoërs en Westergoërs over het deelnemen in eene overeenkomst, waarin zoo vele punten voorkwamen, welke tegen zijne heerlijkheid streden; doch zijn verbod, het te bezegelen kwam te laat (3). In plaats van den gesneuvelden FLORIS *van Alkemade*, stelde hij HENDRIK *van Renesse* aan tot zijnen Kapitein Generaal en Rentmeester over de landen tusschen de *Zuiderzee* en *de Wezer*, om die in zijn naam te besturen en te bewaren met bevel

5 v. Sprokkelm.

4 v. Lentemaand.

(1) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 445—449. Verg. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 618—621. OCCO SCARLENSIS, bl. 173—177. E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 206—208. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 287—289. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 246—250. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 258—260. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 471—487. Verkort bij WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 384—389.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 450. Verg. de bovenaangehaalde Schrijvers,

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV, bl. 622. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 451. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 488—490.

1406—1433 aan de ingezetenen, hem te gehoorzaamen en te eerbiedigen (1). Hoe weinig acht op deze grootendeels bespottelijke aanmatiging werd geslagen, zal spoedig blijken. SICCO SJAARDEMA, WIJBRANT HERMANA en AGGE HARINXMA, wier namen in den verbondsbrief gevonden worden, maar dien zij weigerden te bekrachtigen, werden aanstonds voor vijanden des vaderlands verklaard, doch tegen wie de Groningers en Oost-Friezen zouden te velde trekken om de Friezen bewesten *de Lauwers* te verschoonen, hunne eigene landgenooten te beoorlogen. Daarentegen zou men gezamenlijk de bezetting van *Dokkum* en *Ezumazijl* aantasten, dewijl deze, steunende op den bijstand van *Holland*, weigerde die vestingen goedschiks te verlaten, welke sinds een geruimen tijd de verblijfplaats van zeeschuimers geweest waren. De bondgenooten traden tevens in verbond met de Lubeckers en Hamburgers, welke in dien tijd met *Holland* in oorlog waren. Op het vernemen der krijgstoerustingen, voegden AGGE
1 v. Bloeim. 1422 en SIERK HARINXMA nevens de inwoners van *Sloten* zich bij het bondgenootschap. Zij werden hierin door andere tot nog toe halsstarrige Edelen, zelfs door SICCO SJAARDEMA gevolgd, toen de voorhoede der bondgenooten aan en over de *Lauwers* genaderd was en de Oostergoërs en Westergoërs zich in beweging stelden. Geheel *Friesland*, van de *Wezer* tot aan de *Zuiderzee*, had nu den algemeenen zoen aangenomen en zich tot één doel,
31 v. Bloeim. omverwerping van alle vreemd gezag, vereenigd. De beide roofnesten der zeeschuimers, *Dokkum* en *Ezumazijl*, werden opgeëischt en na het bekomen van weigerend antwoord, hevig doch vruchteloos bestormd. De bondgenooten moesten zich tot insluiting bepalen, en de stoutheid der bezetting maakte hun het beletten van uitvallen ten uiterste moeijelijk. Ondertusschen kwam onder bevel van FOCCO UKENA eene aanmerkelijke versterking van manschappen uit de gewesten aan deze en gene zijde der *Eems* aan de Friesche grenzen, en tevens verscheen eene wel uitgeruste vloot van *Hamburg* en *Lubeck* met duizend rappe bootsgezellen bemand, voorzien van metalen stukken en ander nieuw belegeringsgeschut. De schepen drongen in de haven van *Ezumazijl* digt onder de vesting, welke door een hoogen aarden wal en aan de landzijde door diepe grachten was omgeven. Zij werd van beide zijden geweldig aangetast, doch elke bestorming met geweld afgeslagen tot eindelijk de vijand, na het schieten van eene groote bres in de vestingwerken, de sterkte stormenderhand bemagtigde en in de eerste woede eene menigte ballingen en krijgers over de kling joeg. Vier en veertig zeeschuimers werden onthalsd en hunne hoofden op staken langs het strand gezet. Nu zou het *Dokkum* gelden, maar de bezetting, beducht voor het lot hunner medgezellen te *Ezumazijl*, nam de vlugt. In de stad werd veel buit gevonden, en aan de kooplieden datgeen er van teruggegeven, wat zij als hun ontroofd

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 623. *Charterb. v. Friesl.* D. I, bl. 451.

konden bewijzen; de burgers van *Dokkum* daarentegen, geraakten naauwelijks met het verlies hunner goederen vrij, dewijl zij den zeeschuimers eene schuilplaats vergund hadden. Eenige van hen werden naar *Hamburg* en *Lubeck* gevoerd en slechts tegen zwaar losgeld geslaakt. De twee vestingen werden, overeenkomstig het verdrag, geslecht. De bondgenooten togen nu huiswaarts, doch een gedeelte der vreemde benden en bootsgezellen bleef den geheelen winter door in het land en pleegde veel moedwil, bovenal in de omstreken van *Stavoren*, *Hindeloopen* en *Workum*, met branden, rooven en moorden, tot eindelijk het landvolk zich tegen hen vereenigde, waarop zij aftrokken (1). 1406—1433

Hertog JAN *van Beijeren* had middelerwijl te vergeefs getracht met de bondgenooten in onderhandeling te treden en aan SICCO SJAARDEMA, in het geheim steeds zijnen vriend, over den staat van zaken in *Friesland* geschreven (2). Thans beklaagde hij zich bij OCCO *ten Broeke* over de nadeelen hem toegebragt, in antwoord op het verzoek van dien Edelman, om eenige zijner onderdanen te slaken welke te *Enkhuizen* waren opgebragt, en stelde eene bijeenkomst te *Amsterdam* voor, om de geschillen onderling te vereffenen (3). Kort daarop verleende hij aan eenige Oostergoërs en Westergoërs vrijgeleide, om met hem in *Holland* te onderhandelen (4); en dewijl hij zich naar tijd en omstandigheden moest schikken, bevredigde hij zich met de Friezen bewesten *de Lauwers* en vermeerderde zelfs hunne voorregten (5). Uit het op nieuw verleenen van vrijgeleide in de laatste maanden des jaars aan afgevaardigden uit *Stavoren*, *Oostergo* en *Westergo* blijkt, dat alle zwarigheden niet uit den weg geruimd, of dat er weder nieuwe moeijelijkheden ontsproten waren (6). Om dien tijd overleed SICCO SJAARDEMA op zijne stins te *Franeker*. De Hertog verloor in hem eenen ijverigen aanhanger, en de Schieringers eenen dapperen hoofdman (7). 21 v. Zomermaand. 1422 13 v. Hooim. 17 v. Oogstm.

---

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 179. V. THABOR, *Hist. v. Vriesl.* bl. 11. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 289—291. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 250. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 260. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 493—497.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 451, 452, 453. V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 639.

(3) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 641. *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 453.

(4) *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 454.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 654. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 454, 455.

(6) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 456.

(7) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XIX. p. 291. Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. IV. bl. 501, 502.

1406—1433 De Friezen, nu geheel van Hollandsche bezettingen ontslagen, grepen weder de wapenen tegen elkander op. De adellijke geslachten BONNEMA en GERKEMA voerden
1424 met elkander een hevigen krijg van welken de eigenlijke oorzaak ons niet gebleken is, maar die *Westergo* met moord en brand en verwoesting vervulde. De stins van GERKEMA werd door de BONNEMA's genomen en in brand gestoken; de oude GERKEMA kwam in de vlammen om en zijn zoon werd doodgeslagen (1). Later trof FOCCO BONNEMA met eenigen der zijnen een zelfde lot, en de stins van het Harkesklooster, welke hunne zijde hield, werd bemagtigd en met den grond gelijk gemaakt, waarmede deze rampzaligheden, die jaren lang hadden geduurd, voor korten tijd een einde namen (2). Ook in de *Ommelanden* heerschte wrevel en onrust. De Proost SYNEKE van *Fermsum*, werd door de ruiters van HAYO RIPPERDA, een voornaam Vetkooper, tusschen *Appingadam* en *Fermsum* overvallen en gedood (3). Er was insgelijks een geschil ontstaan tusschen den Proost van *Loppersum* en zijne onderhoorigen, tegen wie hij zich daden van geweld en knevelarij veroorloofd had. Door bemiddeling van eenige scheidslieden werd het geschil te *Groningen* bijgelegd en eene wet ontworpen, naar welke zich voortaan de Proost en de gemeente moesten gedragen (4).

JAN *van Beijeren* verzuimde intusschen niet, om zoo mogelijk, de Friezen en Groningers op nieuw aan zich te verbinden en de bestaande verschillen te vereffenen. Te
27 v. Lentemaand. *Elburg* trof hij met de Oostergoërs en Westergoërs eene nadere overeenkomst, in welke hij hun door zijn geheel gebied veilig verkeer verzekerde, mits zij hunne belofte nakwamen (5). Op eene tweede dagvaart te *Elburg* zouden de overige zwarigheden opgeheven worden; doch ofschoon de Hertog de noodige vrijgeleibrieven voor de afgevaardigden van *Groningen*, *Oostergo* en *Westergo* derwaarts overzond, schijnt
21 v. Wijnmaand. echter hiervan niets gekomen te zijn (6). JAN *van Beijeren* overleed kort daarna, zonder dat het hem gelukt was zich in het gerust en onbetwist bezit van *Friesland* te handhaven (7). JAN *van Braband*, welke nu in *Holland* als Landsheer werd gehuldigd, vernieuwde de overeenkomst te *Elburg* gesloten en bevestigde tevens den vrede aldaar door de inwoners van de *Lemmer*, *Oosterzee* en *Schoterland* onderling

---

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 179. V. THABOR, *Hist. v. Vriesl.* bl. 11.

(2) WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII, bl. 251. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 262.

(3) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 391.

(4) SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 261; *Brieven en Documenten*, bl. 113—116.

(5) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 715, 717, 726. *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 460—462.

(6) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 740. *Charterb. v. Vriesl.* D. I, bl. 464.

(7) Verg. hiervoor, bl. 493, 494.

getroffen (1). *Groningen* en de *Ommelanden* verbonden zich met *Opsterland*, om door gestrenge strafbepalingen de misdaden te tuchtigen en te beteugelen, welke in de binnenlandsche twisten tot eene schrikbarende hoogte gestegen waren. Er werd onder anderen bepaald, dat hij die voor meer dan een oud Fransch schild (vijf en twintig stuivers) gestolen had, gehangen zou worden (2). Later voegden zich de *Acht Kerspelen* bij dit verbond (3). 1406—1433 21 v. Bloeim. 1425

Terwijl men aan deze zijde des *Dollarts* vrede, rust en veiligheid inwendig poogde te handhaven, ontstond in de landen aan de *Eems* eene zamenspanning tegen den magtigen en overmoedig geworden OCCO *ten Broeke*, tot wiens vernedering de gevlugte proost HISKE van *Embden*, een der voornaamste Schieringers, krachtig medewerkte. Occo *ten Broeke* trad derhalve in een afzonderlijk verdrag met de stad *Groningen* en de hoofden der Vetkoopers in de *Ommelanden*, om zich onderling enger en sterker tegen de Schieringers te vereenigen en dezen den terugkeer in *Groningen* en *Embden*, zoo mogelijk, voor altijd te verhinderen. Hij riep insgelijks de tusschenkomst in van de regering van *Groningen* in een geschil met FOCCO UKENA, hoofdling te *Lier*, over de goederen van HEBE *van Dornum*, welke aan UKE FOKKEN, den zoon van FOCCO, sinds twee jaren gehuwd was. De Groninger zegslieden, de burgemeester BRUNO CLINGE en de raadsheer HENDRIK BEIJER, bewerkten wel eene verzoening waarbij de eischen van UKENA, althans gedeeltelijk, bevredigd werden, maar de gemoederen bleven onverzoend (4). De lang betoomde wrok brak eindelijk uit. Focco UKENA 1426
versterkte zich door een bondgenootschap met de Groninger Schieringers, en OCCO *ten Broeke* sloot zich enger aan den Graaf van *Oldenburg*, den Bisschop van *Bremen*, aan *Rustringen*, *Groningen* en aan eenige Ommelander Vetkoopers. Meer dan elf duizend buitenlandsche krijgsknechten, over welke de Bisschop van *Bremen* het opperbevel voerde, werden ten behoeve van OCCO *ten Broeke* bijeengebragt, doch ten eenenmale door den dapperen FOCCO UKENA met eene veel geringere magt verslagen. Vele Vetkoopers uit *Groningen* en eenige uit de *Ommelanden* maakten zich nu gereed, om OCCO *ten Broeke* te hulp te komen. Maar FOCCO UKENA stak de *Eems* over en landde te *Oterdum*, welke sterkte aan zijne vrouw behoorde en door hem met krijgsvolk bezet werd. De Groningers vielen ondertusschen zijn slot *Dijkhuizen* bij *Appingedam* aan, 1427

(1) V. MIERIS, *Charterb. v. Holl.* D. IV. bl. 778. *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 465, 466.

(2) *Charterb. v. Vriesl.* D. I. bl. 466.

(3) IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 344, 345.

(4) E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 217, 221—227. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XX. p. 293—296. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. VIII. bl. 268, 270. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. V. bl. 3—13.

1406—1433 roofden er alles uit en trokken toen met eene talrijke overmagt tegen hem op. Weldra geraakte men handgemeen. De Groningers werden na een hevig gevecht geslagen en verloren, naar men wil, vierduizend man zoo aan dooden als gevangenen, onder welke laatste hun burgemeester HENDRIK *ter Brugge* geteld werd. FOCCO trok nu over *de Lauwers*, om de Friezen, die zich tegen hem wapenden, te tuchtigen. Alles wat hem voorkwam werd verslagen, op de vlugt gejaagd of der vernieling prijs gegeven, en hij keerde niet terug dan na de belofte, dat zij het zwaard zouden nederleggen. Hierop trachtte men, doch vruchteloos, eene verzoening tusschen hem en de Groningers te bewerken. Hij en zijne Ommelander vrienden sloten een verbond met den Bisschop van *Munster*, wien zij voor hunnen leenheer erkenden, waartegen deze hun zijne hulp verzekerde. Hierdoor gesterkt herstelde FOCCO UKENA den gebannen HISKE te *Embden* in zijne waardigheid, versloeg OCCO *ten Broeke* andermaal in een
28 v. Wijnmaand. 1427 allerbloedigst gevecht nabij het dorp *Deteren* op de grenzen van *Oldenburg*, nam hem gevangen en hield hem zeven jaren in zijn slot te *Lier* in ketenen gesloten. Verscheidene voorname aanhangers van OCCO vertrokken met hunne have naar *Munsterland*, *Groningen*, *Friesland* en naar *Holland*, waar zij zich omtrent achttien jaren opgehouden hebben (1).

Alles schikte zich nu in *Oost-Friesland* naar den wil van FOCCO UKENA en zijne bondgenooten. In de landen tusschen *den Dollart* en *de Lauwers* daarentegen waren de gemoederen sinds de nederlaag bij *Oterdum*, zoo verdeeld en verbitterd, dat men elkander op het hevigste vervolgde. Het hoofdgeschil betrof het terugroepen der ballingen, die FOCCO UKENA krachtig ondersteund hadden en nu bij hunne Groninger medeburgers, welke van over *de Eems* geen bijstand te wachten hadden, ernstiger dan ooit op de herroeping van het banvonnis aandrongen, hetgeen geweldigen tegenstand ontmoette. UKENA kwam onder den naam van voorstander der vrijheid, met eene
1428 welgeoefende krijgsbende in de *Ommelanden*. Het gelukte hem eenige punten van vrede en eendragt tusschen de beide aanhangen te bewerken, wier uitvoering echter door de Groningers, welke eene vereeniging van de *Ommelanden* met de zegevierende partij in *Oost-Friesland* boven alles vreesden, en door vele Ommelanders zelfs verijdeld werd. Om de onruststokers te bedwingen, trok UKENA nu door *Hunsingo*, *Fivelingo*, *Humsterland*, *Langewold* en *Vredewold*, allen verslaande en verstrooijende, die het waagden zich tegen hem te stellen, hunne goederen stroopende, plunderende en vernielende. HIDDE TAMMINGA, een Groningsgezind heerschap uit de *Om-*

(1) E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 227—235. SICKE BENINGA, *Chroniekel der Vriesscher Landen* enz. in BROUERIUS VAN NIDEK, *Analecta*, bl. 4. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XX. p. 297—301. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. IX. bl. 271—276. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. V. bl. 26—49. WESTENDORP, *Jaarb. v. Groningen.* D. II. bl. 423—425.

melanden, werd door hem in een gevecht overwonnen en gevangen. »Wat zoudt gij 1406—1433
mij gedaan hebben," vroeg hij dezen, »indien ik in uwe handen gevallen ware?" »Ik zou u niet gespaard hebben," was het onberaden antwoord, hetwelk FOCCO dermate vertoornde, dat hij den edelman onmiddellijk met eigen hand doorstak; eene daad welke vele gemoederen van hem afkeerig maakte en zijne vijanden te meer verbitterde. Niemand evenwel verstoutte zich weder de wapenen tegen hem op te vatten. Hij herstelde de ballingen in het bezit hunner goederen, toog toen met zijn zegepralend heir naar *Groningen*, en bragt ook daar de uitgebannenen met vrouwen en kinderen in hunne bezittingen terug. De stad moest de tegen hem gepleegde vijandelijkheden met eene aanzienlijke som afkoopen en zich naar zijnen wil voegen. Te *Westeremden* poogden zich zijne tegenstanders nog staande te houden, doch werden weldra uiteengedreven (1). Tot bevestiging van den landvrede en de algemeene veiligheid, werden tusschen FOCCO UKENA en de geestelijke zoowel als wereldlijke gezagvoerders en de gemeenten in de landen van de *Lauwers* tot aan de *Eems* eenige zeer belangrijke bepalingen in een twintigjarig verdrag vastgesteld (2). Dit afzonderlijk verbond, hoe heilzaam ook, mishaagde zeer aan de stad *Groningen*. Om de gevolgen te voorkomen, welke zij oordeelde dat daaruit ten nadeele van haar gezag konden voortvloeijen, sloot zij met hare aanhangers naar den kant der *Lauwers*, in *Humsterland*, *Vredewold*, *Langewold* en *Middagerland*, voor den tijd van tien jaren een verdrag van vrede en onderlinge bescherming, hetwelk het *Eerste Verbond* genoemd wordt en later door *Hunsingo* en *Fivelingo* werd aangenomen, maar de medeoorzaak van hooggaande twisten geweest is. De hoofdpunten van dit belangrijk staatsstuk zijn: handhaving van elks regten; strikte regtsbedeeling; strafbepalingen en hulpverleening tegen elken aanval zoo van binnen- als buitenlandsche vijanden (3). Insgelijks werd tusschen de stad *Groningen*, en *Oostergo*, *Westergo*, *Smallingerland*, *Opsterland* nevens de steden, uitgezonderd *Franeker*, een gelijksoortig tienjarig vrede- en hulpverbond getroffen (4). FOCCO UKENA hield zich den geheelen zomer in de *Ommelanden* op, en maakte verscheidene nuttige bepalingen en wetten tot voordeel des lands, die echter den Groningers mishaagden, doch welke zij te vergeefs trachtten tegen te

---

(1) S. BENINGA, *Chroniekel.* bl. 4, 5. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XX. p. 301—303. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. IX. bl. 276—278. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. V. bl. 60—64. IDSINGA, *Staatsr.* D. II. bl. 348.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XX. p. 307, 308. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. IX. bl. 277. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 427—432.

(3) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 434—440.

(4) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XX. p. 309. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 440.

1406—1433 werken. ALBERT HUGINGE moest voor de betaling der hun opgelegde oorlogsbelasting borg blijven, en daarenboven werden zij verpligt FOCCO UKENA de schade te vergoeden aan zijn slot te *Dijkhuizen* toegebragt. Hierop keerde deze veldheer naar zijn land terug (1).

Door de immer voortdurende verdeeldheden en bijzondere veeten waren de algemeene belangen van den staat verwaarloosd en de zeedijken zoo slecht onderhouden, dat de gewesten tusschen de *Zuiderzee* en den *Dollart*, bij den geringsten storm, eene prooi werden van watervloeden en overstroomingen. In veertienhonderd drie en twintig en de drie volgende jaren had het zeewater onberekenbare schade veroorzaakt en eene menigte van menschen en vee weggesleept. Naauwelijks was men eindelijk begonnen de dijken in eenen beteren staat te brengen, toen een vreesselijke storm en watervloed, 4 v. Wijnmaand 1428 gewoonlijk de *St. Franciscus vloed* genoemd, het nieuwe werk vernielden waardoor geheel *Friesland* tot aan *Drenthe* overstroomd werd. Kort daarop volgde eene andere 20 v. Winterm. doorbraak waarbij ook het gewest *Groningen* onderliep. Men wil, dat het platte land drie jaren lang met zeewater bedekt gebleven is. Schaarschheid van gewas en een dure tijd waren hiervan de natuurlijke gevolgen (2). Onbeschrijfelijk was de ellende, en hoewel het gebrek twee jaren aanhield konde dit echter de gemoederen niet verteederen. Eenige Schieringers vielen onder aanvoering van WIJBE MINNEMA en BEINTE ROMMERTS, onverwachts in het dorp *Wijkel* in *Gaasterland*, namen den Pastoor, Heer PIETER, gevangen en bragten hem doodelijke wonden toe. Hij was een man van adellijke afkomst en waarschijnlijk vóór hij den geestelijken staat omhelsde, gehuwd geweest. Veel invloed oefende hij uit op het bestuur des lands en had meermalen als afgevaardigde met de Groningers verbonden gesloten. De booswichten sleepten hem half zieltogende voor de stins van zijn zoon AGGE, in het Gaasterlandsche dorp *Sondel*, en eischten het huis op, onder bedreiging, wanneer AGGE dit weigerde, den grijsaard voor zijne oogen te vermoorden. De zoon was op het punt aan hun verlangen te voldoen, toen de vader hem uit al zijne magt toeriep: »Houd u standvastig; ik zal toch aan mijne wonden sterven." Op deze woorden stootten de moordenaars hem den dolk in het hart en trokken af. Hierdoor tot wraak getergd, versterkte AGGE zijne stins, ging buitenslands en keerde in het volgende jaar, terwijl *Frieslands* velden overstroomd waren, met eenige vreemde benden terug. Aanstonds tastte hij WIJBE MINNEMA aan,
1429 doodde hem en dreef zijn volk uiteen. Hierop belegerden HILLE BONNEMA, EDO KEIMPES JONGEMA en andere Schieringers hem op zijne stins te *Sondel;* doch bij een uitval

(1) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 440—443.

(2) OCCO SCARLENSIS, bl. 180, 181. VAN THABOR, *Hist. v. Friesl.* bl. 11, 12. WINSEMIUS, *Chron. v. Friesl.* B. VIII. bl. 251. OUTHOFF, *Verh. d. Watervl.* bl. 421—423.

rigtte hij eene groote slagting onder hen aan en joeg de overigen op de vlugt. De gesneuvelde JONGEMA werd in het klooster *Thabor* begraven (1). 1406—1433

Na het vertrek van FOCCO UKENA waren in de *Ommelanden* op nieuw onlusten ontstaan. Een gedeelte der ingezetenen wilden zich aan de hem verschuldigde en toegestane vergoeding der oorlogskosten onttrekken, waartegen zich de overigen met nadruk verzetten. Men vatte het zwaard op, roofde, brandde, moordde, tot eindelijk de stad *Groningen* en eenige weldenkende Geestelijken tusschenbeide traden en het geschil vereffenden, waarmede deze twist eindigde. Het verbond tusschen de *Ommelanden* en *Groningen* werd hernieuwd en hierdoor de rust in deze gewesten hersteld (2). Van buiten werd die rust door de Hamburger vrijbuiters gestoord, welke den zeehandel der Groningers groot nadeel toebragten. Men besloot uit weerwraak de koopvaarders van *Hamburg* aan de kusten en in de havens over *de Eems* aan te vallen, doch moest dit plan opgeven, dewijl FOCCO UKENA beloofde, deze zeerooverij naar vermogen te beletten, maar tevens verklaarde niet te zullen gedogen, dat zij, met wie hij in vrede en verbond leefde, ongestraft in zijn gebied overvallen werden. Eenige over-Eemsche Heeren, ofschoon bondgenooten van UKENA, wapenden zich tegen deze vrijbuiters en werden door de Hollanders, die even als de Hamburgers, Oost-Friezen en Groningers belang hadden bij den handel op de *Eems*, met schepen en manschappen ondersteund (3). Tot bevordering van den vrijen handel en de veiligheid van personen en goederen, trad *Groningen* in een verdrag met *Vredewold*, waarbij strenge straffen bepaald werden tegen hen, welke daarop inbreuk maakten (4).

In *Friesland* bewesten *de Lauwers* trachtten insgelijks de gezagvoerders den vrede te herstellen. Zij riepen eene algemeene vergadering te *Leeuwarden* bijeen, om de op nieuw ontstane geschillen tusschen de Schieringers en Vetkoopers te beslissen. Na veel onderhandelens, bragt men het zoo ver, dat er een bestand voor den tijd van twee jaren getroffen en onderhouden werd, waarbij straffen en boeten bepaald werden voor hen, welke den vrede stoorden, zich aan geweldenarijen schuldig maakten, of de vredebrekers beschermden; terwijl men tot demping van elken opstand 29 v. Wijnmaand 1429

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 181. V. THABOR, *Hist. v. Vriesl.* bl. 12. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XX. p. 311. WINSEMIUS, *Chron. v. Vriesl.* B. VIII. bl. 251. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. IX. bl. 279. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. V. bl. 69—71.

(2) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XX. p. 310. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. IX. bl. 279.

(3) UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XX. p. 310. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 448, 449.

(4) WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 453.

1406 – 1433 elkander behulpzaam zoude zijn (1). Van de zijde van *Holland*, waar FILIPS *van Bourgondië* het oppergezag voerde doch elders werd bezig gehouden, hadden de Friezen thans weinig te duchten. In veertienhonderd zes en twintig had hij het verbond des Hertogs JAN *van Braband* met hen hernieuwd en dit, naar het schijnt, steeds verlengd (2). Het is moeijelijk te bepalen, hoever de magt der Hollandsche Graven zich in dien tijd over *Friesland* heeft uitgestrekt. Het was meer een gezag in schijn dan in de daad geworden; want hoewel deze Vorsten nog altijd hunne, het zij dan erkende of vermeende regten en aanspraken op dat gewest behielden, hadden zij echter te huis de handen te vol werks, om die regten en hun gezag met nadruk te ondersteunen. Het bestand met de Friezen werd gedurig jaarlijks vernieuwd en zij werden somtijds onder vrijgeleide opgeroepen, om met den Raad van den Graaf te onderhandelen; maar daarbij bleef het, zonder dat er iets met betrekking tot hunne onderwerping werd vastgesteld. De Friezen leefden derhalve meesttijds als een vrij en onafhankelijk volk, dat slechts aan het Keizerrijk onderworpen was, en beschouwden zich over het geheel niet als onderdanen, maar als bondgenooten van de Hollanders, wier gezag over hen zij ongaarne duldden en dat zich thans waarschijnlijk tot het aanstellen van rentmeesters, misschien somtijds ook nog van eenige andere ambtenaren, zal bepaald hebben. In het begin dezes jaars was het rentmeesterschap over *Oostergo* en *Westergo* door Hertog FILIPS aan WILLEM PEYE HERMANSZ opgedragen (3). Het is onzeker, wat die rentmeesters eigenlijk verrigtten. Mogelijk zal hun ambt bestaan hebben in het invorderen van de zes stuivers belasting van elk huis, welke Hertog ALBRECHT *van Beijeren* in dertienhonderd acht en negentig den Friezen had opgelegd, en die zij, zoolang de verdragen met de Hollandsche gezagvoerder duurden, schijnen voldaan te hebben (4). Het bestuur van den staat was den Edelen, Grietmans en Schepenen der steden aanbevolen. Zij waren het onder anderen, welke in dien tijd aan de knevelarijen en afpersingen, waaraan zich de Geestelijkheid in *Friesland* schuldig maakte, perken stelden en bepaalden, dat die Geestelijken, welke zich aan de voormaals vastgestelde wetten op dit punt niet onderwierpen, zonder onderscheid van rang of waardigheid, met gevangenis of anderzins, naar bevind van zaken, zouden gestraft worden (5). Waarschijnlijk als een gevolg van de stipte

(1) OCCO SCARLENSIS, bl. 182, 183.

(2) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 470, 476.

(3) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 488.

(4) Verg. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. V. bl. 19, 78. *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 494—505 waar vele stukken het bovenstaande bevestigen.

(5) *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 497.

uitvoering dezer maatregelen, klaagden de Geestelijken bij den Bisschop van *Utrecht* 1406—
over de veelvuldige mishandelingen, welke zij te verduren hadden. Men verhaalt, dat 1433
die Kerkvoogd zich hunner aangetrokken en op straffe van den kerkelijken ban, elk uitdrukkelijk bevolen heeft, hen niet in hunne regten te verkorten (1). Kort daarna echter maakte Bisschop RUDOLF *van Diepholt*, in overleg met FILIPS *van Bourgondië*, verscheidene bepalingen tot beteugeling en inkrimping van der Geestelijken gierigheid en hun te groot aanmatigend gezag (2).

Ondertusschen waren er weder nieuwe onlusten in de landen over *de Eems* ontstaan. Het vermoeden, dat FOCCO UKENA naar de opperheerschappij van geheel *Oost-Friesland* trachtte, bragt een magtigen aanhang tegen hem in de wapenen. Er ontstond een vreesselijke burgerkrijg, die twee jaren woedde en in welken ook Hertog FILIPS *van Bourgondië*, ten behoeve van UKENA deelde, terwijl vele aanzienlijke Edelen tusschen de *Zuiderzee* en den *Dollart* de zijde van diens tegenstanders aankleefden.
De sloten *Oosterhuizen*, *Oldersum* en *Aurich* werden FOCCO met geweld ontnomen; 1430
hij zelf werd voor vijand des vaderlands verklaard en na het verrassen van *Embden*
door de Hamburgers, op zijn slot te *Lier* belegerd. Een half jaar lang verdedigde 1431
hij zijn burg en tot het uiterste. Toen de bovenste verdieping was nedergevallen, hield hij zich nog staande in de benedenste, tot eindelijk, alle leeftogt verteerd zijnde, hij des nachts met een getrouwen dienaar in een vat over de burggracht geraakte en naar *Munsterland* ontsnapte. Den volgenden dag gaf zich de burg over en
werd ten gronde toe geslecht. Focco viel daarop weder in *Oost-Friesland*, tot ten 1432
laatste een vrede gesloten en hem de terugkeer in zijn vaderland veroorloofd werd.
Zijn zoon UKE zette den krijg voort, doch sneuvelde in een gevecht nabij *Norden*. 1433
Focco zelf begaf zich naar zijn slot *Dijkhuizen* bij *Appingadam*, alwaar hij in veertienhonderd vijf en dertig overleed (3). —

Niet minder onrustig dan voor het Noordelijkst gedeelte der *Nederlanden*, was dit tijdperk voor

NOORD-BRABAND en LIMBURG. Kort na den dood van Hertogin JOHANNA was AN- 18 v.
TONIE *van Bourgondië* te *Leuven*, en vervolgens in andere voorname steden Wintern.
tot Hertog van *Braband* gehuldigd (4). Bij zijne *Blijde Inkomste* bevestigde hij de 1406

(1) OCCO SCARLENSIS. bl. 184.

(2) *Documenta* J. BASILII, p. 377—383. F. SJOERDS *Fr. Jaarb.* D. V. bl. 112—120.

(3) E. BENINGA, *Hist. v. Oost-Friesl.* bl. 249—269. UBBO EMMIUS, *Rer. Fris. Hist.* Lib. XXI. p. 317—333. SCHOTANUS, *Fr. Hist.* B. IX. bl. 280—286. F. SJOERDS, *Fr. Jaarb.* D. V. bl. 80—88, 97—106, 129—136. WESTENDORP, *Jaarb. v. Gron.* D. II. bl. 453—455.

(4) Zie hiervoor, bl. 435.

1406— vrijheden en voorregten door zijne voorgangers verleend en beloofde, er nimmer eenige
1433 inbreuk op te maken. Hij zou een goed en getrouw Heer zijn, niet gedogen dat iemand buiten regt of vonnis gehandeld werd, geen krijg zonder overleg en toestemming der steden aanvangen, en slechts geboren Brabanders en binnen den lande gegoed, in zijnen Raad opnemen (1). Hij bezwoer deze en andere voorwaarden, alle te gunste van het volk, en ontving daarop van zijne onderdanen den eed van hulde
1407 en trouw (2). Na het eindigen der moeijelijkheden met den Hertog van *Gelre* over de leenhulde voor het land van *Kuik* en de stad *Grave* (3), begaf hij zich naar *Parijs* bij zijnen oudsten broeder JAN *van Bourgondië*, welke zijn regt van opvolging in
1408 *Braband*, *Limburg* en de landen van *Overmaas* aan hem had afgestaan, waardoor hij nu in elk opzigt in het opperbewind dier gewesten was bevestigd geworden (4). Hij ondersteunde dien Vorst in den krijg tegen de Luikenaars, welke het ontzet van *Maastricht* ten gevolge had en JAN *van Beijeren* op den Luikschen zetel herstelde (5). Vervolgens verkreeg hij het bewind over het hertogdom *Luxemburg* en het graafschap *Chiny* door een huwelijk met ELISABETH, dochter van JAN van *Luxemburg*, Hertog van *Görlitz* en zoon van Keizer KAREL IV (6). Graaf WILLEM VI van *Holland* was bij dit huwelijksfeest tegenwoordig; en de eischen, welke ANTONIE op hem had, werden weldra uit den weg geruimd (7). Ondanks zoovele gunstige omstandigheden, wist de Hertog zich niet de liefde des volks te verwerven. De onverschilligheid, welke hij over het geheel den Brabanders betoonde en zijne onmiskenbare genegenheid voor de Fran-
1411 schen, vervreemdden van hem aller harten. Een opstand in *Luxemburg* was naauwelijks gedempt, toen eene nieuwe beweging in *Braband* ontstond. ANTONIE had namelijk een togt tegen het stadje en kasteel *Batenburg* in *Gelre* beraamd, waartoe de steden hem haren bijstand weigerden en besloten, indien dit euvel door hem werd opgenomen, geweld met geweld te keeren (8). Op eene vergadering van Edelen en steden door

(1) *Brab. Placcaatb.* D. I. bl. 140.

(2) V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenb.* D. I. bl. 255, 256.

(3) Zie hiervoor, bl. 557, 558.

(4) V. HEURN *Hist. v. 's Hertogenb.* D. I. bl. 257.

(5) Zie hiervoor, bl. 442. Voeg bij de aldaar aangehaalde schrijvers, DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVII. p. 212, 213. HARAEUS, *Annal. Duc. Brab.* T. I. Lib. XXXVI. p. 376, 377. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 136—138.

(6) DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVII. p. 213. HARAEUS, *Annal. Duc. Brab.* T. I. Lib. XXXVI. p. 377.

(7) Zie hiervoor, bl. 444.

(8) Zie hiervoor, bl. 559, 560.

door den Hertog te *Vilvoorden* bijeengeroepen, werd wel de goede verstandhouding tusschen Volk en Vorst voor eene poos hersteld, maar van den voorgenomen krijgstogt schijnt niets gekomen te zijn. Twee jaren later weigerde men den Hertog eene zware bede, ten ware hij, naar belofte, al de grieven der bijzondere steden herstelde. Het blijkt echter, dat hem honderd en vijftigduizend kroonen zijn toegestaan (1). Daarentegen weigerden *Leuven*, *Antwerpen* en *Brussel*, hem in *Frankrijk* tegen de Engelschen te dienen en vermaanden hem vruchteloos, zich in dien krijg niet te mengen, welke *Braband* niet aanging. Zonder het voetvolk af te wachten, trok hij aan het hoofd der ruiterij naar *Frankrijk* en sneuvelde in den bloedigen veldslag bij *Azincourt*. Zijn lijk werd naar *Brussel* gevoerd en te *Ter Vuren* bijgezet (2). 1406—1433 25 v. Wijnmaand 1415

Den dag na deze laatste plegtigheid, kwamen de drie Staten van *Braband*, de geestelijkheid, de adel en de steden, te *Brussel* bijeen en kozen eenparig den dertienjarigen JAN, oudsten zoon van Hertog ANTONIE, voor hunnen wettigen Heer. Hij moest zich verbinden, alles stipt na te komen, wat zijn vader aan het volk bij zijne *Blijde Inkomste* beloofd en bezworen had (3). De voogdij over den jongen Vorst en het bestuur des lands werden aan elf, zoo geestelijke als wereldlijke leden der Staten opgedragen, die spoedig het vertrouwen des volks verwierven. Terstond sloten zij den vrede met den Hertog van *Gelre*, den Bisschop van *Luik* en andere omliggende Vorsten. Hierop lieten zij JAN IV in *Leuven* en in de overige steden van *Braband* als Heer huldigen en door hem beloven, 's lands voorregten, wanneer hij vijftien jaren zou bereikt hebben, op nieuw te bevestigen en te bezweren; hetgeen ook werkelijk in veertienhonderd achttien geschied is. Met veel beleid ruimden zij de moeijelijkheden met Keizer SIGISMUND uit den weg, welke onder voorwendsel, dat ANTONIE hem geene hulde wegens *Braband* bewezen had, op dat hertogdom aanspraak maakte, hetwelk, gelijk hij beweerde, door 's Hertogs dood weder aan den Keizer moest vervallen van wien 't was uitgegaan. Evenzeer bevredigden zij den Hertog van *Bourgondië*, welke als broeder van ANTONIE en naaste bloedverwant de voogdij en het regentschap over *Braband* voor zich vorderde, doch tegen twintig duizend gouden kroonen van zijn eisch afzag (4). 4 v. Slagtm. 17 v. Wintern. 14 v. Louwmaand 1416

---

(1) V. HEURN, *Beschr. v. 's Hertogenb.* D. I. bl. 261.

(2) DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVII. p. 215—220. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. Lib. XXXV. p. 378—382. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 142—148. *Magn. Chron. Belg.* p. 382.

(3) *Placaatb. v. Brab.* D. I. bl. 144, 145.

(4) DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVIII. p. 221, 222. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. Lib. XXXVI. p. 384—386. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 148—150. DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. IV. p. 156—160.

1406—1433 Middelerwijl was JAN IV meerderjarig geworden en trad nu, ruim zestien jaren oud,
30 v. Lentemaand. 1418 in den echt met JAKOBA *van Beijeren*, een huwelijk dat meer uit staatkunde dan uit neiging gesloten, voor beide eene bron werd van rampen en ellende, gelijk reeds is aangetoond (1). Na een roemloos en onrustig bewind van elf jaren, overleed hij
17 v. Grasm. 1427 zonder kinderen na te laten. Hij had slechts vier en twintig jaren geleefd. De namaals zoo beroemde hoogeschool van *Leuven* was door hem in veertienhonderd zes en twintig opgerigt (2).

23 v. Bloeim. FILIPS, Graaf van *St. Pol*, volgde zijn broeder op in het gebied. Bij de inhuldiging bevestigde en vermeerderde hij de voorregten, den Brabanders door zijne beide onmiddellijke voorgangers verleend (3). Uit de bijgevoegde punten, welke hij beloofde stiptelijk te onderhouden, blijkt, hoe vele misbruiken ten tijde der slappe regering van JAN IV in het staatsbestuur waren ingeslopen, en hoezeer men trachtte de vrijheid tegen de aanwassende magt van het Bourgondische huis te handhaven (4). Te vergeefs verzocht de nieuwe Hertog van de Staten eene buitengewone bede tot vereffening van de schulden zijner voorzaten en ter inlossing der verpande domeinen. Waarschijnlijk had de ondervinding geleerd, dat de gelden, onder dergelijke voorwendsels geheven, door de Vorsten tot een geheel ander dan het oorspronkelijk doel besteed werden. Bij eene zamenkomst der Staten te *Antwerpen*, werd hem echter eene bede van driemaal honderd vijf en twintig duizend Fransche kroonen toegestaan, onder voorwaarde evenwel, dat eenige hunner leden voor het welbesteden dezer gelden zouden waken. Schoorvoetend ongetwijfeld stemde FILIPS hierin toe, en men moet erkennen, dat de voorwaarde indedaad voor den Vorst even beleedigend als vernederend was (5). Hij
4 v. Oogstmaand. 1430 had slechts drie jaren geregeerd, toen hij plotseling te *Leuven* overleed, terwijl de toebereidselen tot zijne echtvereeniging met YOLENDA, dochter des Konings van *Sicilië*, gemaakt werden. Men vermoedde vergiftiging, doch bij de lijkopening bleek, dat hij aan eene leverontsteking was overleden (6). Men betreurde zijn verlies, want zijne

(1) Zie hiervoor, bl. 461—515. DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVIII. p. 222—240. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. Lib. XXXVI. p. 386—402. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 152—181. DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. IV. p. 160—183.

(2) DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XVIII. p. 239, 240. LIPSII *Lovanium*, Lib. III. p. 91.

(3) *Placaatb. van Brab.* D. I. bl. 145.

(4) V. HEURN, *Hist. v. 's Hertogenbosch*, D. I. bl. 292. DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. IV. p. 184—186.

(5) ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 181. DEWEZ, *Hist. Gén de la Belg.* T. IV. p. 186.

(6) DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XIX. p. 242. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p, 184. DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. IV. p. 225. Note de MARCHAL (3).

gematigdheid in de huisselijke geschillen tusschen Hertog JAN IV en JAKOBA *van Beijeren*, en de wijze op welke hij de teugels van het bewind in handen hield, voedden de hoop, dat zijne regering gelukkig zou zijn. 1406—1433

De Staten van *Braband* kwamen te *Leuven* bijeen, om over eenen opvolger te raadplegen. Onder de mededingers, welke op dat hertogdom aanspraak maakten, kwamen MARGARETHA, de Hertogin-weduwe van WILLEM VI van *Holland*, en FILIPS *de Goede*, Hertog van *Bourgondië*, het meest in aanmerking. MARGARETHA, de oudste dochter van FILIPS *den Stoute*, door wiens gemalin *Braband* in het huis van *Bourgondië* was overgegaan, zuster van Hertog ANTONIE van *Braband* en van JAN, Hertog *van Bourgondië*, schoonmoeder van JAN IV en moei van FILIPS *van St. Pol*, kwam in persoon te *Leuven*, bewerende, dat zij om deze redenen de naaste erfgenaam was en dat in *Braband* de vrouwen niet van de opvolging uitgesloten waren, zoo als in dertienhonderd vijf en vijftig bij de komst van Hertogin JOHANNA, dochter van JAN III, aan het bewind, gebleken was. Dit regt werd haar door den Hertog van *Bourgondië*, FILIPS *den Goede*, betwist. Als zoon van JAN *van Bourgondiè*, was hij een volle neef van Hertog ANTONIE, wiens geslacht met FILIPS *van St. Pol* was uitgestorven. Hij stamde dus in regte lijn af van den oudsten tak en werd hierdoor de eerste regelregte erfgenaam, terwijl de Hertogin-weduwe MARGARETHA slechts eene zijdelingsche was. Daarenboven had zijn vader, wien als oudste zoon van FILIPS *den Stoute* naar alle regt de hertogdommen van *Braband* en *Limburg* toekwamen, die aan ANTONIE afgestaan, onder voorwaarde, dat zoo deze of zijne kinderen zonder nageslacht overleedden, *Braband* tot de erfgenamen van JAN *van Bourgondië* zou terugkeeren. *Braband* behoorde hem derhalve, niet als neef van FILIPS *van St. Pol*, maar als zoon van Hertog JAN *van Bourgondië*. De Staten van *Braband* verklaarden na eene beraadslaging van twee maanden, eenparig Hertog FILIPS *den Goede* voor hunnen wettigen Heer (1). Terstond werd de *Blijde Inkomste* opgemaakt, wier nakoming FILIPS moest bezweren vóór hij tot Hertog van *Braband* en *Limburg* gehuldigd werd. Zij is van denzelfden inhoud en geest, doch uitvoeriger, naauwkeuriger en vrijzinniger dan die der vorige Vorsten; en daar zij, met eenige wijzigingen, de grondwet van *Braband* gebleven is, welke het laatst door Keizer FRANS II in zeventienhonderd vier en negentig bezworen werd, verdient zij eenigzins nader gekend te worden. Er wordt in bepaald: 1°. De Hertog zal zijnen onderdanen een goed, regtvaardig en getrouw Heer zijn; geweld plegen noch veroorloven dat het geschiede; het regt handhaven en doen handhaven

(1) DIVAEUS, *Rer. Brab.* Lib. XIX, p. 243. HARAEUS, *Annal. Brab.* T. I. Lib. XXXVII, p. 410. ANONYMI *Chron. Duc. Brab.* p. 185—187. MARCHAL, *Notes sur* DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. IV. p. 227.

1406—1433 door de overheid met betrekking tot de kloosters, de Edelen, de burgers der steden en alle overige ingezetenen van *Braband* en het *Land van Overmaas*, naar de regten en voorregten der steden en plaatsen. 2°. De bewaarplaats van 's lands handvesten en voorregten zal in *Antwerpen* zijn; de Hertog, de stad *Leuven* en de stad *Brussel*, zullen ieder eenen sleutel daarvan hebben, en de Hertog van die voorregten een afschrift bekomen. 3°. Zonder toestemming der steden en van het gewest, zal de Hertog geen oorlog voeren, en de grenzen noch de voorregten des lands veranderen. 4°. De Hertog zal den titel aannemen van: Hertog van *Lotharingen*, van *Braband* en van *Limburg*, Markgraaf van het H. Rijk. Hij zal niet handelen dan in overeenstemming met de drie Staten van *Braband*; het groot zegel moet in *Braband* bewaard worden; de regtszaken zullen aldaar beregt, en de vonnissen door vier Raadsleden geteekend moeten worden. 5°. De Raad van *Braband* zal uit zeven leden bestaan, de Kanselier er onder begrepen, welke laatste de onderteekening hebben en het zegel bewaren zal; hij moet Brabander zijn en de drie talen, Latijn, Fransch en Vlaamsch, verstaan; vier dezer Raadsleden zullen Brabanders en barons of groote grondbezitters zijn; de twee andere staan ter keuze van den Hertog, doch ook zij moeten de Vlaamsche taal verstaan. De Raad van *Braband* bestuurt het land bij afwezigheid van den Hertog. Zonder toestemming der Staten zal de Raad geene brieven van vervreemding of grondbelasting mogen afgeven. 6°. De Raadsleden moeten uit wettig huwelijk geboren zijn; hunne ambtspligten worden voorgeschreven overeenkomstig het vijfde punt. 7°. De Hertog zal zijn Raad in zijne verblijfstad in *Braband* houden. De wijze van bestuur in *Braband* zal niet dan na twee jaren kunnen veranderd worden, ten ware in dringenden nood, te beslissen door de twee geheimschrijvers der Staten. 8°. Geene kwijtschelding van straf, geene genade zal verleend worden dan op het berigt door vier Raadsleden onderteekend. 9°. De Raadsleden moeten in *Braband* wonen. 10°. De Stadhouder des Hertogs zal de *Blijde Inkomste* beëedigen. 11°. Alle ambtenaren zullen eenen eed afleggen. 12°. Het hertogdom *Limburg* en het *Land van Overmaas* worden met *Braband*, ook in bestuur, vereenigd. 13°. en 14°. De handel zal, onder zekere opgegeven bepalingen, in *Braband* vrij zijn. 15°. en 16°. De Brabanders zullen in *Holland* en *Zeeland* op de geregte tollen varen als van ouds. 17°. en 18°. De geschillen met *Vlaanderen* over de vaart op de *Schelde* en de *Senne* zullen geregeld worden. 19°. De Brabandsche onderdanen zullen vrijheid genieten, om buitenlands handel te drijven, en niet verantwoordelijk zijn voor de schulden van den Hertog. 20°. Het hooren van getuigen voor den regter, zal naar de vastgestelde wijze geschieden. 21°. De Hertog zal het regt van genade aan moordenaars, onder zekere bepalingen mogen toestaan. 22°. De ambtenaren zullen in persoon hunne betrekking waarnemen; de overleving (survivance) door opvolging of door huwelijk is veroorloofd. 23°. De ambten of posten zullen noch in pandschap, noch in huur uit-

gegeven worden; men kan eenvoudig te gunste eens anderen of tegen een jaargeld daarvan afstand doen. 24°. De wezenlijke Brabander, dat is hij, die in geen ander gewest dan in *Braband* zijn verblijf houdt, zal niet buiten *Braband* door een niet wezenlijken Brabander voor het regt gedaagd kunnen worden. Het 25ste, 26ste en 27ste punt hebben betrekking op het verleenen van gunsten en genade. 28°. De straf voor de misdrijven is op den misdadiger alleen toepasselijk en zal zich niet tot anderen uitstrekken. 29°. De veroveringen alleen door de wapenen der Brabanders gemaakt, zullen tot hun voordeel zijn. Het 30ste punt betreft zekere uitoefening van regt. 31°. De voorregten der Sint-Pietermans te *Leuven* zullen bevestigd worden. 32°. Bedriegelijke afstanddoeningen en onderhandelingen worden ten strengste verboden. In het 33ste, 34ste, 35ste en 36ste punt worden de jagtregten geregeld. 37°. De Baljuw van *Waalsch-Braband* moet Brabander wezen en zijn hof te *Genappe* houden. 38° en 39°. De ambtenaren, regters, ontvangers en slotvoogden moeten Brabanders zijn. 40°. De regtbanken van *Zandhoven* en van *Uccele* moeten geopend en vervormd worden, en de Schepenen hun verblijf binnen *Brussel* houden. 41°. *Antwerpen* zal ten eeuwigen dage met *Braband* vereenigd blijven gelijk ook de stad *Nivelle*. 42°. De Hertog zal de Staten van *Braband* veertien dagen vóór den tijd der dagvaart beschrijven, en hun vooraf de reden der bijeenroeping opgeven; al de leden zullen ongehinderd hun gevoelen uiten; wie hun dit euvel afneemt of verhindert, verbeurt lijf en goed. 43°. Het leenhof zal ter plaatse waar de Hertog zijn verblijf heeft, gehouden worden; vreemde tusschenkomst zal daar geen plaats hebben. Het 44ste en 45ste punt regelen de jaarmarkten van *Antwerpen*, *Brussel* en *'s Hertogenbosch*. 46°. Zij die in *Vlaanderen* handel drijven, zullen geene voorregten tot nadeel van *Braband* genieten. Het 47ste punt is eene herhaling der bepalingen betreffende de handelsvrijheid der Brabanders; en de drie volgende punten hebben betrekking op de steden *Herenthals* en *Geertruidenberg*, op *Holland*, *Zeeland*, de stad *Grave* enz. 51°. Den vreemden handelaren zal bescherming toegestaan worden. 52°. Lieden wegens eene burgerlijke zaak gevangen genomen, zullen in gewone huizen van opsluiting (*vrienten*) bewaard worden. Het 53ste en 54ste punt betreffen de vrije vischvangst op de rivier de *Senne*, die langs *Brussel* stroomt. 55°. Zoodra een aangeklaagde gevat is, zal een naauwkeurig onderzoek, naar den stijl van elk geregtshof, plaats vinden. De punten 56 en 57 hebben betrekking op de jaarwedden ten laste der gemeenten of der abdijen; en eindelijk ten 58°. zal de Hertog de voorregten, gewoonten en herkomsten bevestigen en bekrachtigen (1)". FILIPS, in *Leuven*, de oude 5 v. Wijnm. 1430

1406—1433

---

(1) *Placaatb. v. Brab.* D. I, bl. 152—168. Verg. MARCHAL, *Notes sur* DE BARANTE, *Hist. d. Ducs de Bourg.* T. IV. p. 228—234.

1406—1433 hoofdstad van *Braband*, met veel plegtigheid ingehaald, legde den vereischten eed af en werd nu hier, gelijk voorts in de overige steden, gehuldigd. Hij voegde later nog eenige voorregten bij de oude, welke hij tevens op nieuw bekrachtigde, en belooft » 1°. *Braband*, ondanks den krijg tegen *Frankrijk* en *Luik*, niet te zullen bezwaren; 2°. geene burgerlijke ambten, rentmeester- of ontvangersschappen en slot-
29 v. Herfstmaand 1431 voogdijen, overeenkomstig het 38ste en 39ste punt der *Blijde Inkomste*, dan aan Brabanders te geven; en 3°. al de maatregelen tot welvaart en voordeel van den Lande door de Staten na den dood zijns voorgangers genomen, te zullen bevestigen." Ingevolge het vierde punt der *Blijde Inkomste*, nam hij den titel aan van Hertog van *Lotharingen*, van *Braband*, van *Limburg*, en Markgraaf van het H. Rijk of *Antwerpen* (1). Het rijke *Vlaanderen* was reeds door erfregt, en *Namen* door aankoop in het huis van *Bourgondië* geraakt (2). En toen nu ook *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* met deze gewesten vereenigd wer-
1433 den (3), bij welke later *Luxemburg*, door den dood van Hertogin ELIZABETH, de weduwe van JAN *van Beijeren*, gevoegd werd (4), zag zich FILIPS *de Goede* Heer van bijna al de *Nederlanden* en een der magtigste Vorsten van *Europa*.

---

(1) Verg. *Alg. Gesch. d. Vaderl.* D. II, St. I, bl. 181. DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. IV. p. 207.

(2) DEWEZ, *Hist. Gén. de la Belg.* T. IV. p, 79, 191.

(3) Zie hiervoor, bl. 521.

(4) *Oude Holl. Div. Kron.*, Div. XXIX. c. 9.

PLAATSING DER PLATEN.

WITTE *van Haamstede* te *Haarlem*	tegenover	bl.	20.
Zierikzee door de Vlamingen belegerd.	»	»	24.
Het sneuvelen van Graaf WILLEM IV.	»	»	157.
WILLEM V sluit een verbond met de Edelen en steden	»	»	176.
ELEONORA verwijt haar gemaal zijne verwijdering.	»	»	208.
GERRIT *van Wateringen* door Graaf WILLEM V omgebragt.	»	»	247.
EMMERIK *van Druten* vermoord.	»	»	266.
ALEID *van Poelgeest* vermoord	»	»	300.
Het slot *Pirlepont* vermeesterd.	»	»	320.
De weduwe van Hertog ALBRECHT *van Beijeren* stoot zijn boedel met den voet	»	»	324.
Opschudding te *Dordrecht*.	»	»	327.
Onderwerping van HENDRIK *van Montfoort*.	»	»	336.
Intogt van WILLEM *van Gelre* in *Nijmegen*.	»	»	381.
JAN *van Beijeren*.	»	»	494.
Dood van ALBRECHT BEILING	»	»	496.
Vlugt van JAKOBA *van Beijeren* uit *Gent*.	»	»	505.
FILIPS *van Bourgondië*.	»	»	518.
Huwelijksvereeniging van FRANK *van Borselen* en JAKOBA *van Beijeren*.	»	»	522.
JAKOBA *van Beijeren*.	»	»	524.

NB. De plaat voorstellende : Uitvinding der boekdrukkunst, behoort in een volgend stuk.